שו״ת · אחרונים

לב חיים פלג'י חלק ב

רבי חיים ב"ר יעקב פלאג'י [החבי"ף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לב חיים פלג'י חלק ב

רבי חיים ב"ר יעקב פלאג'י [החבי"ף]

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לב-חיים-פלגי-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

ח"ב או"ח הקדמה 7
ח"ב או"ח סימן א 10
ח"ב או"ח סימן ב 10
ח"ב או"ח סימן ג 12
ח"ב או"ח סימן ד 13
ח"ב או"ח סימן ה 14
ח"ב או"ח סימן ו 15
ח"ב או"ח סימן ז 16
ח"ב או"ח סימן ח 16
ח"ב או"ח סימן ט 21
ח"ב או"ח סימן י 55
ח"ב או"ח סימן יא 57
ח"ב או"ח סימן יב 58
ח"ב או"ח סימן יג 60
ח"ב או"ח סימן יד 61
ח"ב או"ח סימן טו 62
ח"ב או"ח סימן טז 63
ח"ב או"ח סימן יז 64
ח"ב או"ח סימן יח 65
ח"ב או"ח סימן יט 68
ח"ב או"ח סימן כ 71
ח"ב או"ח סימן כא 71
ח"ב או"ח סימן כב 74
ח"ב או"ח סימן כג 76
ח"ב או"ח סימן כד 77
ח"ב או"ח סימן כה 80
ח"ב או"ח סימן כו 89
ח"ב או"ח סימן כז 96
ח"ב או"ח סימן כח 100
ח"ב או"ח סימן כט 101
ח"ב או"ח סימן ל 101
ח"ב או"ח סימן לא 102
ח"ב או"ח סימן לב 103
ח"ב או"ח סימן לג 104
ח"ב או"ח סימן לד 104
ח"ב או"ח סימן לה 113
ח"ב או"ח סימן לו 114
ח"ב או"ח סימן לז 114
ח"ב או"ח סימן לח 116
ח"ב או"ח סימן לט 117
ח"ב או"ח סימן מ 117
ח"ב או"ח סימן מא 118
ח"ב או"ח סימן מב 118
ח"ב או"ח סימן מג 119
ח"ב או"ח סימן מד 121
ח"ב או"ח סימן מה 122
ח"ב או"ח סימן מו 122
ח"ב או"ח סימן מז 124
ח"ב או"ח סימן מח 126
ח"ב או"ח סימן מט 131
ח"ב או"ח סימן נ 133
ח"ב או"ח סימן נא 135
ח"ב או"ח סימן נב 137
ח"ב או"ח סימן נג 139
ח"ב או"ח סימן נד 140
ח"ב או"ח סימן נה 140
ח"ב או"ח סימן נו 142
ח"ב או"ח סימן נז 142
ח"ב או"ח סימן נח 143
ח"ב או"ח סימן נט 144
ח"ב או"ח סימן ס 145
ח"ב או"ח סימן סא 146

ח"ב או"ח סימן סב 147
ח"ב או"ח סימן סג 149
ח"ב או"ח סימן סד 152
ח"ב או"ח סימן סה 153
ח"ב או"ח סימן סו 154
ח"ב או"ח סימן סז 155
ח"ב או"ח סימן סח 156
ח"ב או"ח סימן סט 157
ח"ב או"ח סימן ע 157
ח"ב או"ח סימן עא 159
ח"ב או"ח סימן עב 159
ח"ב או"ח סימן עג 162
ח"ב או"ח סימן עד 167
ח"ב או"ח סימן עה 175
ח"ב או"ח סימן עו 196
ח"ב או"ח סימן עז 198
ח"ב או"ח סימן עח 200
ח"ב או"ח סימן עט 207
ח"ב או"ח סימן פ 209
ח"ב או"ח סימן פא 211
ח"ב או"ח סימן פב 216
ח"ב או"ח סימן פג 217
ח"ב או"ח סימן פד 223
ח"ב או"ח סימן פה 223
ח"ב או"ח סימן פו 224
ח"ב או"ח סימן פז 230
ח"ב או"ח סימן פח 231
ח"ב או"ח סימן פט 241
ח"ב או"ח סימן צ 243
ח"ב או"ח סימן צא 244
ח"ב או"ח סימן צב 248
ח"ב או"ח סימן צג 251
ח"ב או"ח סימן צה 254
ח"ב או"ח סימן צו 259
ח"ב או"ח סימן צז 263
ח"ב או"ח סימן צח 265
ח"ב או"ח סימן צט 265
ח"ב או"ח סימן ק 267
ח"ב או"ח סימן קא 269
ח"ב או"ח סימן קב 270
ח"ב או"ח סימן קג 272
ח"ב או"ח סימן קד 273
ח"ב או"ח סימן קה 276
ח"ב או"ח סימן קו 280
ח"ב או"ח סימן קז 281
ח"ב או"ח סימן קח 282
ח"ב או"ח סימן קט 285
ח"ב או"ח סימן קי 286
ח"ב או"ח סימן קיא 310
ח"ב או"ח סימן קיב 318
ח"ב או"ח סימן קיג 321
ח"ב או"ח סימן קיד 333
ח"ב או"ח סימן קטו 336
ח"ב או"ח סימן קטז 344
ח"ב או"ח סימן קיז 349
ח"ב או"ח סימן קיח 350
ח"ב או"ח סימן קיט 352
ח"ב או"ח סימן קכ 353
ח"ב או"ח סימן קכא 354
ח"ב או"ח סימן קכב 386
ח"ב או"ח סימן קכג 413
ח"ב או"ח סימן קכד 416
ח"ב או"ח סימן קכד 418
ח"ב או"ח סימן קכה 420

ח"ב או"ח סימן קכו 428
ח"ב או"ח סימן קכז 429
ח"ב או"ח סימן קכח 434
ח"ב או"ח סימן קכט 439
ח"ב או"ח סימן קל 440
ח"ב או"ח סימן קלא 442
ח"ב או"ח סימן קלב 443
ח"ב או"ח סימן קלג 444
ח"ב או"ח סימן קלד 446
ח"ב או"ח סימן קלה 449
ח"ב או"ח סימן קלו 450
ח"ב או"ח סימן קלז 451
ח"ב או"ח סימן קלח 452
ח"ב או"ח סימן קלט 453
ח"ב או"ח סימן קמ 456
ח"ב או"ח סימן קמא 457
ח"ב או"ח סימן קמב 460
ח"ב או"ח סימן קמג 464
ח"ב או"ח סימן קמד 466
ח"ב או"ח סימן קמה 472
ח"ב או"ח סימן קמו 473
ח"ב או"ח סימן קמז 475
ח"ב או"ח סימן קמח 477
ח"ב או"ח סימן קמט 480
ח"ב או"ח סימן קנ 482
ח"ב או"ח סימן קנא 487
ח"ב או"ח סימן קנב 495
ח"ב או"ח סימן קנג 498
ח"ב או"ח סימן קנד 500
ח"ב או"ח סימן קנה 502
ח"ב או"ח סימן קנו 504
ח"ב או"ח סימן קנז 504
ח"ב או"ח סימן קנח 506
ח"ב או"ח סימן קנט 506
ח"ב או"ח סימן קס 508
ח"ב או"ח סימן קסא 517
ח"ב או"ח סימן קסב 519
ח"ב או"ח סימן קסג 520
ח"ב או"ח סימן קסד 521
ח"ב או"ח סימן קסה 523
ח"ב או"ח סימן קסו 525
ח"ב או"ח סימן קסז 528
ח"ב או"ח סימן א 529
ח"ב או"ח סימן ב 534
ח"ב או"ח סימן ג 535
ח"ב או"ח סימן ד 536
ח"ב או"ח סימן ה 537
ח"ב או"ח סימן ז 537
ח"ב או"ח סימן ח 537
ח"ב או"ח סימן ט 537
ח"ב או"ח סימן י 538
ח"ב או"ח סימן יא 538
ח"ב או"ח סימן יג 539
ח"ב או"ח סימן טז 539
ח"ב או"ח סימן יח 540
ח"ב או"ח סימן יט 541
ח"ב או"ח סימן כ 543
ח"ב או"ח סימן כה 545
ח"ב או"ח סימן כז 546
ח"ב או"ח סימן כח 546
ח"ב או"ח סימן לב 547
ח"ב או"ח סימן לו 547
ח"ב או"ח סימן לז 548
ח"ב או"ח סימן מד 548

ח"ב או"ח סימן קסח 549
ח"ב או"ח סימן קסט 550
ח"ב או"ח סימן קע 551
ח"ב או"ח סימן קעא 551
ח"ב או"ח סימן קעב 553
ח"ב או"ח סימן קעג 554
ח"ב או"ח סימן קעד 554
ח"ב או"ח סימן קעה 555
ח"ב או"ח סימן קעו 558
ח"ב או"ח סימן קעז 560
ח"ב או"ח סימן קעח 560
ח"ב או"ח סימן קעט 562
ח"ב או"ח סימן קפ 562
ח"ב או"ח סימן קפא 564
ח"ב או"ח סימן קפב 564
ח"ב או"ח סימן קפג 566
ח"ב או"ח סימן קפד 567
ח"ב או"ח סימן קפה 568
ח"ב או"ח סימן קפו 569
ח"ב או"ח סימן קפז 570
ח"ב או"ח סימן פקח 571
ח"ב או"ח סימן קפט 575
ח"ב או"ח סימן קץ 576
ח"ב או"ח סימן קצא 577
ח"ב או"ח סימן קצב 579
ח"ב או"ח סימן קצג 581
ח"ב או"ח סימן קצד 583
ח"ב או"ח סימן קצה 584
ח"ב או"ח סימן קצו 586
ח"ב או"ח סימן קצז 588
ח"ב או"ח סימן קצח 590
ח"ב או"ח סימן קצט 592
ח"ב או"ח סימן ר 594
ח"ב או"ח סימן רא 597
ח"ב או"ח סימן רב 632
ח"ב או"ח סימן רג 633
ח"ב או"ח סימן רד 634
ח"ב או"ח סימן רה 635
ח"ב או"ח סימן רו 636
ח"ב או"ח סימן רז 637
ח"ב או"ח סימן רח 638
ח"ב או"ח סימן רט 639
ח"ב או"ח סימן רי 641
ח"ב או"ח סימן ריא 642
ח"ב או"ח סימן ריב 646
ח"ב או"ח סימן ריג 647
ח"ב או"ח סימן ריד 657
ח"ב או"ח סימן רטו 666
השמטות לספר סמיכה לחיים 701
השמטות לספר נפש חיים 703
השמטות לספר הכתוב לחיים 704
השמטות לחמשה ספרי חיים 704
השמטות לספר נשמת כל חי חא 705
השמטות לספר חקקי לב חא וחב 710
השמטות לספר חיים ושלום 711
השמטות לספר כף החיים 711
השמטות לספר מועד לכל חי 712

ח"ב או"ח הקדמה

רבי חיים בן יעקב פלג'י ז"ל:

פתיחת הלב:

לב אחד זה יצא ראשונה:

שנות מספר יאתיו קרוב לחמשים שנה. הלא מראש בסדר דברתי. שאלות ותשו' על סדר: ארח חיים הנה הבאתי. וכזאת וכזאת דלא פסיק סדרא. טיפחתי וריביתי ערוכה בכל ושמורה מתחילתו (ועד סופו נותן בהם סימנים. ח"ב וח"ג אלו מן ההלכות כתוב על גביהן בשערים המצויינים. כמעשה אבות:

חק"ל תפוחין. והן בעין הכל היה למאכולת אש חבל על דאבדין ולא משתכחין. אבידה שאינה חוזרת ' חסרון לא יוכל להמנות. הגו'ת לבי תבונות נשכח מן הלב:

לב חדש זה ינחמנו. לבלתי ידח ממנו. מן הבא בידי עדין לא הגיע. לפי מיעוט השנים לשליש ולרביע. חוב'ר חב'ר אחת הנה ואחת הנה. שלא כסדרן והנה תסובנה. זעיר שם זעיר שם הפעם ילוה. לפי העת והזמן כשכיר יקוה. אחת למעלה וז' למטה שהייות מצויות. מדלגים היינו וערוב פרשיות. מאשר תשיג ידי. ואני אל אלהים אקרא ה' יגמור בעדי. דברים היוצאים מן הלב:

לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. יהא רעוא דתתקבל אני בצדק אחזה. כי קמיה שמיא גליא. דכל הכתוב בו לשמו יתברך בלתי שום פניה. למען דעת את הדרך אשר נלך בה. שלא נכשל משום חומר שבה. כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה ליראה את ה' הנכבד והנורא וינזרו מקדשי. אמר לחכמה. תורה לשמה. היא שעמדה לאבותינו ולנו. הגדיל ה' לעשות עמנו. כאשר חכמים הגידו במדרש רבה ס' כי תשא ע"פ. חרות על הלוחות א"ת חרות אלא חירות חירות ממה"מ חירות משעבוד מלכיות ועיין נמי בעירובין דף ד"ן ושפר קדמי טועמי'ה חיים למה זכו להני תרתי טפי משאר יעודים וטובות שיש בעולם ויתכן לומר עפ"י מה שראיתי לרבינו בחיי ז"ל ס' תרומה דכתב וז"ל כי שני לוחות הברית הם כנגד ב' אברים מיוחדים שבגוף האדם אשר בהם יקבל חכמת התורה והם המוח והלב יע"ש והנה ידוע כי עיקר החיות תלוי בב' אברים אלו המוח והלב ולכן היינו טעמא שע"י התורה שהיא עץ חיים נצולים ממיתת הנפש והגוף כי מלה"מ הוא ממית את האדם בנפש שהוא המחטיאו כדכתיב והנפש החוטאת היא תמות ושעבוד הגלות הוא מיתת הגוף דכמו שדרשו רז"ל ע"פ במחשכים הושיבני כמתי עולם דע"י הגלות נחשבים כמתים ונראה כי חיות המוח רמז לחירות משעבוד מלכיות שהרי אמרו רז"ל בפרק חלק דצ"ב דא"ר אלעזר כל אדם שאין בו דעת לסוף גולה שנאמר

גלה עמי מבלי דעת. והלב רמז לחיות מחירות מלה"מ שע"י שמטיל טיפת מרה חותך סימנים שבלב וממיתו כמ"ש רז"ל וזהו כונת התנא גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה וכו' והילך לפניך לשון הזהב של הרב מופת הדור בס' מדבר קדמות מערכת ל' אות ו' וז"ל עיקר החיות תלוי בלב ואי אפשר לחיות בלא לב והלב מלך באברים וכמ"ש בזוהר סדר נשא דקכ"ו ועיקר העבודה לה' בלב כמ"ש בסנהדרין ד"ו רחמנא לבא בעי וכמ"ש הרב תו"ח בשיטתו דהעבודה צריכה בלב בלי שום צד תערובת פניה וכמו שמבואר שם בגמ' דרבא אם היות דמתני תליסר מתיבתא בעוקצין היה מתאונן שלא הגיע למדרגת רב יאודה בעבודה עי"ש ואפשר דלכן התחלה וסוף התורה הוא ל'ב דהוא עיקר העבודה עכ"ד ודפח"ח. ואני בעוניי ברגליו אעבורה אשר יחדיו נמתיק רמז זה במאי דהתורה נעוץ סופה בתחילתה דלעיני כל ישראל בראשית אותיות ל"ב כדי להודיענו כי צריך בתורה שיהיה לשמה וכשיהיה לבו לשמים אז יוכל לידע אמיתות התורה וכמ"ש הרב שלטי הגבורים סביב המרדכי בשבת ר"פ במה מדליקין וז"ל כי אתה תאיר נרי ה' אלהי יגיה חשכי היינו דכשאדם עוסק בתורה לשמה הקב"ה מגיה חשכו שאינו בא לידי עון ואינו מורה בתורה. שלא כהלכה ולכן אמר הכתוב והגית בו יומם ולילה שכתב הרב אור חדש בהקדמתו אור החיים וזל נ"ל חיים שצ"ל יגיה לשון נוגה דכשהקב"ה רואה שלבו של אדם לש"ש ואין בלבו להשיג עומקא של הלכה מגיה דבריו שלא יצא מפיו הוראות שלא כהלכה עכ"ל לזה בא הרמז לעיני כל ישראל דמאיר עיניהם בהלכה כשלומדים בתורה בראשית ע"ד בשביל התורה שנקראת ראשית הכל תלוי בלב דאם לבו בשמים הקב"ה מאיר עיניו כענין בריאת העולם דהארץ היתה וחושך ע"פ תהום ויאמר אלהים ויהי אור כן יהיה למי שלומד בתורה לשמה דלבו לשמים וכ"כ יכול ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שריה:

וזה בעצמו כונת המסרה להורות נתן בלבו ולהורות את בני ישראל בו תרמוז כי כשמכוין האדם לש"ש דהיינו להורות נתן בלבו אז זוכה ולהורות את בנ"י ומובטח שיהיה מורה הוראות בישראל להיות דן דין אמת לאמיתו: ואמרתי אל לב'י דהא נמי כיון המשורר במקראיו במזמור פ"ד אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם דהנה ידוע משרז"ל דאין עוז אלא תורה שנאמר ה' עוז לעמו יתן וא"כ זהוא הכונה אשרי אדם שיהיה זוכה דעוז לו דהתורה שלומד הוא בך דהיינו לשמו יתברך וזה תלוי מסילות בלבבם כשיהיה לבו שלם לשם שמים בלתי שום פניה. וישמח חיים דבזוה"ק דרשו ע"ד זה בפי' המקרא ולפי דרכינו הוא מכוון יפה והאדם יראה לעינים וה' ראה ללבב כי הוא יודע תעלומות לב:

לב יודע כי זוהי סיבה לקרוא לדת'ן קונטריס הקטן הלזה. מילתא בטעמא תא חזי. על שם הכתוב | שאמר שלמה לב חכ"ם ס"ח מה. ומשום שלא להתייהר על מנת שיקראוני רבי ונחנו מה תורת חכם מקור חיים יקראו בשמו. לב חיים כי החייות תלוי בלב טעמו ונימוקו עמו. יש אחד וה'ן שני חיים שנים. רובץ בין המשפתים יבא הכתוב השלישי. שיש בהם סימנים לק"ה לחשי ורחשי שלימות הלב:

לב מצות אשרי מי שזכה. לקרבה אל המלאכה. דיהיב דמי פשיטי דספרא. למען דפו'ס את ספר התורה איש חיל עטרת תפארת. גולת הכותרת. עושה מצות חבילות חבילות.. לפתו'ר אותם לא יוכלון מגילות. מעלת הגביר החכם המרומם. ראש וקצין אור יומם. כמהר"ר סי':

אלעזר הילל בכר מנוח ז"ל תנוח נפשו בגן עדן מקדם לפני ולפנים. בהדי צדיקייא וחסידייא האוכלים למעדנים וזרעו לברכה אילני דמלבלבי ' כרוה נדיבי. אחים ולא יתפרדו הגבירים כה"ר:

מנוח בכר הילל. ישמרהו האל וכה"ר יצחק בכר:

הילל יצ"ו גם ברך לקחתי. לחתניו לוקחי בנותיו כי באלה חפצתי. הגברים החכמים הרמים. סי' מנחם אליהו ני"ו וסי' יוסף חאלפ'ון נר"ו וכה"ר מנוח בכר יאודה נר"ו האנשים האלה שלמים וכל שהוא עיקר נאמן בית. יאיר אורו כשמן זית. הגביר החכם המ' סי' יונה יוסף נר"ו ה' צבאות יגן עליהם. המה ובניהם ובני בניהם. שמחים וטובי לב:

לב איש ישראל ויאודה. קוראים אל ה' מעוני ומרוב עבודה עד מתי נצטער וניזיל בגלות החיל הזה ועמך בית ישראל דל ורזה. שיבנו אלהי ישענו וישלח לנו משיח צדקינו. יגל יעקב ושמח ישראל עד אבא אל מקדשי אל. והיה ה' למלך על כל הארץ לה' המלוכה כי שם ציוה ה' את הברכה יתאו לב:

לב בשר. אחת שאלתי מאת ה' באמת וישר. כשם שזיכני ה' להדפיס תמימים ה"ן כהיום הזה שלשים חבורים בעזר צור שוכן מרומים. כן יזכני ה' ברחמיו הרבים. כל כתבי שח"ל להיות והמה בכתובים. המונחים בקופסה. באמת אמרו קב"ה לא עביד פלגא ניסא. כה יעשה אלהים וכה יוסיף להדפוסי הדר"ה. יחד כלם קולי אל ה' אקרא. קראתי בכל לב: חתימה לחיים החותם פה עירינו אזמיר יע"א ביום הושענא יבא שנת דברו על לב ירושלים לפ"ק אנא זעירי. זה שמי וזה זכרי. בעי ומתחנן לפני ה':

בקל זיע סגי. הצעיר. חיים פאלאג'י ס"ט:

בואו ונחזיק טובה בקול תודה אשבחה שטוב שכן נעשה אושפיזכניה אשרי מי. שזכה. מאן דהוה יתיב בדרא דהונ'ל. היינו סגן היינו ממונה. כל שרוח הבריות נוחה:. הגביר. החכם המעולה כמה"ר בנימן הי' מורינו דורימי נ"ע ל המנוחה.
גבור בארץ יהוה זרעו בניו היקדים.. כארץ תוציא צמחה דנתנו בעין יפה למעבד ליה נייחא השף. לך ותעבור המנחה ישלם ה' פעולם ששון ושמחה. ישיגו ונסו יגון ואנחה. ואם הבנים שמחה וכל בני המשפחה. עד עת יקבץ נדחי ובלע המות לנצח ומחה. ויראו עינינו מלבא משיחא. אכי"ר:

ח"ב או"ח סימן א

שאלה אמאי לא תקנו לקרות בכל יום בכלל פ' הקרבנות פרשת הדלקת המנורה שבס' אמור וידבר ה' אל משה לאמר צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וכו' להעלות נר תמיד וכו' כיון דהוי נמי זה מצורך עבודת בהמ"ק וצריך טעם למה:
תשובה עיין במסכת יומא דכ"ר ע"ב הדליק ליחייב הדלקה לאו עבודה היא ולא והתנייא וכו' ומשני הצתת שיתא עבודה הדלקה לאו עבודה היא יע"ש ועיין למהרש"א בח"א בשבת פר"ע דפ"ז ע"ב ראשון לעבודה וכו' ומיהו הא דלא חשיב הכא ראשון להדלקת נרות משום דהוי בכלל ראשון לעבודה יע"ש: אלא דיש לעמוד ע"ז ממ"ש בת"כ פר' אמור ופסקו הרמב"ם בהל' טו"מ פ"ג דין יו"ד דהדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבנות שקובע להם זמן שנאמר להעלות נר תמיד יע"ש וכ"כ הרב החינוך ס' תצוה סי' צ"ח יע"ש ונראה דכיון שסיים מרן וכתב בש"ע שילמוד אחר פ' הקרבנות פ' מזבח מקטר קטורת וסימני הקטורת ועשייתו יע"ש הרי בתוך פ' מזבח מקטר קטורת הם פסוקי והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה וכו' הרי הוא מזכיר הדלקת את הנרות ולכן לא הוצרכו לתקן לומר פ' הנרות בפרטות ומיהו אם ירצה לקרות בכל יום תמיד גם פ' הנרות כנז' לעיל מה טובו ומה יופייו ותע"ב כן נ"ל ודוק כי קצרתי:

ח"ב או"ח סימן ב

שאלה במאי דקי"ל בש"ע א"ח בהל' נטילת ידים שחרית סי' ד' סי"ח בדברים הצריכים נט"י ואחד מהם הוא בנוגע במנעלים אם הוא דוקא במה שקורים אותו סאפאטוס ג'ישמיס וכדומה שהוא המהלך בהם ברגליו על הארץ ממש או אפילו מי שנועל

השירב'יאס וטירליקיס וג'וראפיס וקאלסאס וכדומה שהוא נועל ברגליו ואינו מהלך בהם על הארץ:

תשובה הנה בתחילה צריך לחקור דזה שחייבו נט"י על הנוגע במנעלים מאיזה טעם הוי טומאה זו לטמא את הידים ולהצריך נט"י אם הוא משום שדורך ברגלו על הארץ והארץ היא מטונפת באיזה דברים מטינוף ולכלוך וכדומה אזי הדין נותן דוקא במנעלים וסנדלים בכל ההולך בהם ברגלו על הארץ הוא דחייב הנוגע בהם נט"י ברם באלו שהם שירביאס וטירליקיס וג'וראפיס וקאלסאס וכדומה שהוא הנוגע ברגלים ואינו הולך בהם ע"ג הארץ יהיה התר גמור הנוגע בהם ואינו מטמא את הידים ברם אם הטעם שצריך נט"י בנוגע במנעלים משום שנוגעים שהוא מקום טינופת וזיעה א"כ אז אדרבא יותר יש להחמיר בשירביאס וכדומה הנוגעים ברגלים ממש יותר ממנעלים וסנדלים וכדומה וא"כ יש להחמיר בהם ליטול ידיו בכל לו הנזכרים משום חומרא:

והנראה לומר כי בכל אלו הדברים צריכים נט"י יען א"א שלא יהלך בהם לפעמים ע"ג הארץ בשירב'יאס וג'וראפיס וכדומה ואולם אם יהיו הג'וראפיס חדשים אין צריך נט"י הנוגע בהם כמ"ש הפוסקים בדין מנעלים חדשים וכ"ש הוא. אלא דנראה דאפילו יהיו הג'וראפיס וקאלסאס וקאלג'יניס וכדומה הנעשות מבגד וכיוצא בהם שהמנהג לכבסם כשהם מטונפים וכיוצא בהם נראה דכל כי ה"ג הו"ל כחדשים וא"צ לנט"י. והירא את דבר ה' יזהר בזה הרבה בכל הדברים שמנה בשולחנו הטהור דהנוגע בהם צריך נט"י וכבר כתבתי בעניותי בסה"ק לב חיים ח"א סי' ס"ג דבכל הני צריך נט"י ג"פ ע"ש בס"ד ושם בסימן ס"ה עמדתי על מי שנוגע ביד חבירו שהם טמאות משום רוח רעה או שנגע במנעלים וכדומה הצריכים נט"י אם נוגע הטהור ביד זה דצריך נט"י אם נטמאו ידיו וצריך נט"י והירא את דבר ה' יזהר גם בזה כי רבים נוגעים באלו הדברים הצריך נט"י ואינם נוטלים והטהור נוגע בידיהם ובפרט בזה שנהגו דרך כבוד לנשק ידי הגדול ממנו ולהרבנים כי יהיה מכסה בידיו הנק' מאניראס בלעז כי לא יצטרך לנט"י בתוך התפלה וכדומה. גם יזהרו בכמה דברים הצריכים נט"י שהם הנוגעים בצואת החוטם והאזן ובפרט השואפים אבק בורנו טוטון בעת התפלה כי הוא מוציא ליחת החוטם באצבעותיו כי בלא"ה כבר אסרו הפוסקים לשאוב אבק הבורנו טוטון בשעת התפלה נוסף עליו איסור זה שמטמא את הידים במכניס ידו תוך אזנו וחוטמו כמ"ש בסה"ח סי רנ"ב ובס' חמ"י בה' עימ"ת פ"ק ד"ן ע"א יע"ש וכמה צריכים ליזהר בזה השלוחי צבור המוציאים את הרבים י"ח בתפלתם הפרט מפורש ביוה"כ שהכ"ג היה עושה חמשה טבילות ועשרה קידושין ודי לו לש"ץ שיהיו ידיו נקיות ולא יגע באוזן ובנחיריים וכדומה

והקורין הפטרה בצבור שיהיו ידיו נקיות כדין וכהלכה וכבר כתבתי בזה עוד בסה"ק רו"ח חא"ח סי' ד' בס"ד וכן יש ליזהר במכניס ידיו לתוך בית הכסא הגם כי לא עשה צורכיו אם נכנס ויצא או אפילו הכניס ידיו לבד צריך נט"י כמ"ש בעניותי בסה"ק לב חיים ח"א שם סי' ע"ב יע"ש בס"ד וכמו כן הרואה לחבירו שעושה אחת מכל אלו. ולא נט"י שחייב להוכיחו על פניו שיטול ידיו ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. והנה בעתה נדפס ס' חדש ממש מעשה רוקח ח"ב ובסוף הספר ס' יין הרקח דקמ"ז ע"ג שעל דברי מרן בש"ע א"ח סי' ד' סח"י אלו דברים צריכים נט"י במים והחולץ מנעליו וכו' כתב וז"ל על ענין השירויאס שהם הבתי רגלים שהם תפורים עם האנפילאות שאלתי את פי מורה הרב רבי אברהם יצחקי נר"ו מה דינם בענין הנגיעה אם צריך נטילת ידים והשיב לי שטוב ונכון הוא לחמיר בדבר אלא שראה מי שמיקל בדבר ע"כ ואני ראיתי להרב המורה החסיד שהיה נזהר הרבה בדבר יע"ש וגם אנכי בילדותי ראיתי לאחד חכם וסופר וזקן כמה"ר יעקב יעבץ ז"ל שהיה מזהיר על הנוגע בשירויאס להצריך נט"י וכן ראוי להחמיר ככל האמוד ועמ"ש בסה"ק כף החיים סימן ח' אות כ"ח בס"ד:

ח"ב או"ח סימן ג

שאלה במנעלים שהנוגע בהם צריך נט"י אם חתך זה המנעלים לחצאין לשנים או לג' שאינו מהני עוד לנעול או עשה מזה כיס מעות וכיוצא אי קאי באיסורו לנוגע בו שצריך נט"י או"ל וכמו כן אם עשה בית אחיזה לספוג לקנח בו או למטטיה את הבית אם נגע בו אם צריך נטילת ידים או לא על הכל יורינו המורה הדין ושכמ"ה:

תשובה תנן התם במס' כלים רפ"ב כלי עץ וכלי עור וכלי עצם וכלי זכוכית פשוטיהם טהורים ומקבליהם טמאים נשברו טהרו חזר ועשה מהם כלים מקבלים טומאה מכאן ולהבא וכו' יע"ש וחזרה ונשנית משנה זו שם ברפט"ו יע"ש וא"כ נראה לכאורה דכאן נמי אם אלו המנעלים חתכן ושברן ואינם ראויים עוד לשום תשמיש הו"ל כדין המתני' נשברו טהרו ואינו צריך נט"י. וא"כ אם אח"ך חזר ועשה מהם כלי מקבלים טומאה מכאן ולהבא ואם נוגע בהם אחר שנשתנו ונעשו כלים אחרים אין בנגיעתם צורך לנט"י א"כ אם נגע אחרי כן בכלים שונים צריך נט"י:

איברא דיש מקום לדחות דלא דמי כלל דהתם גזרת הכתוב הוא דכל שיש עליו שם כלי מקבל טומאה וכשנשבר ונאבד ממנו שם כלי מעליו אינו מקבל טומאה. ברם כאן בנ"ד הוא ענין אחר דכשהוא מנעל שלם אשר שם תורת כלי עליו שמקבל טומאה הידים הנוגעות בו מחמת טינוף הזוהמא ולאו משום תורת כלי גרם לו הטומאת ידים כי אם

משום שתשמישו לגנאי שנוגע ברגליו מקום מטונף או שהולך בהם על הארץ למר כדאית ליה ולמר כדא"ל וא"כ יתכן לומר דכשנשבר לא בטל ממנו זוהמתו וטומאתו שמטמא את הידים וכ"ש כששינהו ועשאו כלי אחר כיס או כדומה. או"ד י"ל לאידך גיסא דכל שביטלו מתורת כלי לא חל עליו טומאתו מחמת תשמישו כיון שנחתך ונשבר ונעשה בו שינוי וכ"ש אם עשאו כלי אחר דטומאתו פורחת ממנו ואין בו עוד טומאה כלל לטמא את הידים. וממאי דתנן במס' כלים שם פז"ך מ"ד דקתני התם וז"ל סנדל שנפסקה אחת מאזניו ותקנה טמא טומאת מדרס. נפסקה שניה ותקנה טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנפסקה שניה טהורה נפסק עקיבו נטל חוטמו או שנחלק לשנים טהור שוליים שנפסק מ"מ טהור מנעל שנפחת אם אינו מקבל את רוב הרגל טהור מנעל שעל האמום ר"א מטהר וחכמים מטמאין עכ"ל שנראה ממתניתין הלזו דכל שהסנדל והמנעל שנפחת ונפסק ונחלק שאין בו כדי השמישו הראשון להשתמש בו בנעילתו שהוא טהור ונטהר מטומאתו שהיתה בו אין ראיה מכל זה לנ"ד דטומאת הידים שמטמא המנעל והסנדל אינו לא בלבישתו שהוא מטמאו יהיה הטעם משום טינוף הידים או יהיה הטעם משום דריסתו על הארץ כמו שנבאר גם זה לקמן בס"ד וא"כ יתכן לומר דטומאה זו דנכנסה אינה יוצאה ממנה לעולם אפי' נפחת ונפסק ונחלק:

גם אין להקשות ממתני' הלזו לסברת חכמים דקי"ל כותייהו שאמרו דמנעל שעל האמום שפי' ז"ל שהוא מנעל שעדיין בדפוס שמטמאים אותו חכמים מטעמא שאינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן שהדיוט. יכול לשומטו מעל האימום דהיינו מעל הדפוס כיע"ש למ"ש הרב מר וקציעה ז"ל בא"ח סי' ד' דזה הדין דהחולץ מנעליו בידיו שכתב הש"ע שצריך נט"י היינו במנעלים ישנים לא בחדשים כיע"ש והרי המנעל שעל האמום הם חדשים ועכ"ז חכמים מטמאים לא ע"כ צ"ל כמ"ש דיש לחלק בין טומאת כלים האמורה בתורה דהתורה הקפידה על שם כלי לבד לענין טומאת ידים והוא ברור ועיין בס' הנ"מ בכורי יעקב נר"ו בסי' תרפ"ט סק"א שנסתפק בנייר אם סיכך סוכתו בו דאם הוא הנייר העשוי מבגדים אי אמרי' פנים חדשות ב"ל או"ל יע"ש:

ח"ב או"ח סימן ד

מי שנגע בע"ז אם צריך נטילת ידים או לא:

תשובה תנן התם במס' שבת דפ"ב ע"א ר"פ רע"ק אמר ר"ע מנין לע"ז שמטמאה במשא כנדה שנאמר תזרם כמו דוה צא תאמר לו מה נדה מטמאה במשא אף עז מטמאה במשא

יע"ש וכיון שמצינו שלמדו טומאה לע"ז מנדה א"כ כמו שהנדה מטמאה במגע כך ע"ז וכיון שכן גם במי שנוגע באשה שהיא נידה בודאי דצריך נט"י ואפילו אינה אשתו דבאשתו בלא"ה כבר מצינו שצריך נט"י הנוגע בבשר אשתו כאשר יש לדקדק מדברי הרב ס' החסידים ז"ל סי' רע"ד וכמ"ש בעניותי בסה"ק רו"ח בא"ח סי' ד' סי"ח בס"ד. ועיין תשו' הריב"ש סי' תכ"ה שכתב דאיסור קריבה לאשה נדה הוא אפי' אינה אשתו ואפילו בפנויה מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות וכו' שלא חילק בין אשתו לפנויה ומ"ש אשה דרשו בו בפרק ואלו הן הלוקין לחייב על כל אשה ואשה יע"ש והגם כי איסור קריבה שאסרה תורה היא קריבה של הנאה כגון חיבוק ונישוק וכו' כמבואר מדברי הרמב"ם וכמ"ש הריב"ש שם בתוך התשובה כיע"ש אבל נגיעה בעלמא לא שמענו עכ"ז נר' דאיסורא איכא ובזה יש ליזהר הרבה להתקרב לנערות בתולות ל"מ בחיבוק ונישוק דיש איסור תורה ומלקות לדעת הרמב"ם ודעימיה אלא אפי' נגיעה בעלמא דבר ההווה ורגיל בנשיקת ידים שנושקים הבתולות והפנויות לבני אדם הגדולים מהן ובפרט בקרוביהן צריך ליזהר שלא ליגע בבשרה וכ"ש אם תהית אשת איש כי אמרו במ"ר ס' בשלח כל הנוגע באשה שאינה שלו מביא מיתה על עצמו ואם כה אמרו רז"ל באיסור עריות דברים המרגילים לערוה שאסור כ"ש שיש ליזהר אם נגע בהם ובפרט בנדה שצריך נט"י כי הגם שאמרו שמטמאה במשא כנידה כנראה שהוא טמא במשא ולא במגע זהו לענין חומרא משום טבילת גופו צריך שיהיה הטומאה במשא לטהרת הקדש ברם לענין טהרת הידים גם בנגיעה יש להחמיר בין בע"ז בין באשה נידה דאם נגע ידיו בהם להצריך נטילת ידים וק"ל:

ח"ב או"ח סימן ה

שאלת מי שרחץ רגלו היטב ולא נשאר לו שום טינוף ולכלוך וזיעה ונגע בידיו ברגליו אי צריך נט"י או"ל:

תשובה נ"ל דכיון שרחץ רגליו והם נקיים אין צריך נט"י אם נגע בידיו ואמינא לה ממ"ש בזבחים די"ט ע"ב לדעת ת"ק דקי"ל כותיה הוא דקידוש ידיו ורגליו שמקדש הכהן בבהמ"ק לעבודה הוא שמניח ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית וידו שמאלית ע"ג רגלו השמאלית ושוחה ומקדש וכ"כ רש"י בפירוש החומש ס' כי תשא ע"פ את ידיהם ואת רגליהם וכן פסק הרמב"ם ז"ל בס' היד ה' ביאת מקדש פ"ה דין י"ו יע"ש ולא מצינו שהצריכו נט"י אחר הקידוש דש"מ דבעוד נוגע ידיו ברגליו הוא הקידוש וכה"ג מצינו שכתב הרב מו"ק דבנגע במנעלים שהם חדשים דהנוגע בהם אינו צריך נט"י ונ"ל כה"ג

במלבושים שלובשים ברגלים כמו ג'וראפיס וכיוצא השייך בהם כביסה נראה בודאי דהוי כחדשים וכמש"ל בס"ד:

ח"ב או"ח סימן ו

שאלה בנוגע בגופו או בידיו של גוי אי צריך ליטול ידיו או לא: תשובה נ"ל דצריך לנט"י ואמינא לה ממ"ש בזוה"ק ס' ויחי דר"ך ע"א אבל גוי עובד ע"ז לא"ה דבחיו מסאב בכל סטרין צולמא דיליה מסאבא ודוחא דיליה מסאבא ובגין דסאבותיה אינון שריין בגוויה אסיר למקרב לגביה כיון דמית נפקא כל אינון מסאבותא וכו' ואע"ג דגופא דלהון מסאב הוא בין בחייהון בין במותיהון אבל בחייהון כל אינון מסאבין משתכחין גבייהו אית להון חילא לסאבא לאחריני וכו' יע"ש. ועיין בסה"ק ל"ח ח"א סי' ס"ח שעמדתי אם מותר ליטול ידיו בנט"י שחרית ע"י גוי או לא וברורתי לפי עניותי דאין ליטול ע"י גוי יעש"ב בס"ד:

וכה הראני בני חכם:

יוסף תהלות נר"ו מ"ש בפר"א פכ"ט האוכל עם הגוי כאוכל עם כלב והנוגע בו כנוגע במת יע"ש וכבר כתב מרן בש"ע א"ח סי' ד' סי"ח דאחד מן הדברים הצריכים נטילה הוא הנוגע במת:

ויש להסתפק אם גם בישראל מומר שמחלל שבתות בפרהסייא ועע"ז שיצא מכלל ישראל שוה בזה לגוי או לא. וע"ז כה הראני בני כי ביצחק יקרא נר"ו דברי מוה"ר מעיל צדקה ז"ל שכתב באות אלף תכ"ז דק"ט סוע"ג וז"ל ובענין מאמרי רז"ל דבאברהם אמרו תפסו הקב"ה בידו והיה מטייל עמו ובירבעם אמרו תפסו בבגדו וא"ל חזור בך נ"ל דבשלמא אברהם שהיה צדיק תפסו הקב"ה בידו משום דבשרו בשר קדש ומותר ליגע בקדושה אבל ירבעם כיון שחטא רשעים נקראים מתים והנגיעה במת מטמא לכן לא תפסו בידו כדי שלא ליגע בטומאה וכו' עש"ב. ולפ"ד הרב אלו יתפשט הספק וק"ל את"ד הי"ו. ועיין בסה"ח סי' אלף צ' שכתב וז"ל לא יתקע יהודי ידו בכף הנכרית ולא הנכרית בכף איש יהודי ולא יהודית בכף הנכרי ולא הנכרי בכף יהודית אעפ"י שהיו מעוטפות בבגד סייג לג"ע עכ"ל. הנה נראה דבגוי עם ישראל דליכא משום ג"ע בכה"ג דהיד מעוטפת בבגד ליכא משום טומאה אבל בלא מעוטפת מלבד מה שיש בנכרית עם ישראל וביהודית עם הגוי משום ג"ע איכא משום טומאה וצריך נט"י כשאין היד מעוטפת בבגד והוא ברור: והטעם דיש לחלק בין טומאה לג"ע כי בדבר טומאה כיון שהוא מעוטף הרי מפסיק נגיעת בשר טמא ואינו מטמא משא"כ משום ג"ע כי הדבר

מורה התקרבות וחיבה וזה אפילו מעוטף היד בבגד אינו ניצול מקריבות והרהור הלב בעבירה והוא ברור ויאמן דברינו אלה ממה שמצינו צואה בעששית מותר לקרות כנגדה דמתקרי כסות אבל ראיית ערוה בעששית אסור לקרות כנגדה כדכתיב ולא יראה בך ערות דבר וה"ט כי ע"י הראיה הוא בא לחשוב כי עינא ולבא תרי סרסורי עבירה נינהו והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן ז

שאלה במי שנגע ידו אחת בדבר מטונף דצריך נט"י אם סגי ליה ליטול יד אחת בלבד: או צריך ליטול שני ידים יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה עיין להרב החינוך ז"ל ס' בא סי כ"א במ"ע לספר ביצ"מ וכו' מביאים מים ונוטלין יד אחת בשביל כוס קידוש שצריכים ליטול והכי איתא בברכות פ' כיצד שבכוס מספיק נטילה יד אחת יע"ש ועיין בברכות דמ"ג אורחין שהיו מסובין לשתות אצל בעה"ב נוטלין כל אחד ידו אחת ועיין בתוס' בחגיגה ד"ח ע"ב ד"ה הנוטל ידיו ועיין עו"ש רפ"ג ד"ך ע"ב ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו חבירתה טהורה ובקודש מטביל שתיהם שהיד מטמא את חבירתה בקודש אבל לא בתרומה ומיהו בהיות טוב אם נגע ידו אחת באיזה דבר הצריכים נט"י יש לו ליטול ב':

ידיו וכ"כ בס' של"ה ז"ל והוא הנכון:

ח"ב או"ח סימן ח

שאלה במאי דקי"ל דהשומע ברבה מחבירו ונתכוון שומע ומשמיע לצאת בברכתו וענה אמן ובמאי די ביני ביני המברך שח וצריך לחזור ולברך אם השומע ממנו וענה אמן ולא שח ולא הפסיק אם יוצא י"ח או לא וכמו כן בברכת תפילין ששמע ברכה מחבירו והניח של יד ובבוא להניח של ראש שח המברך בין תפילה לתפילה שהדין שמברך על של ראש ברכה על מצות תפילין אם גם השומע שלא הפסיק צריך לברך על של ראש יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה לענין שומע הברכה מפי אחר וענה אמן דיוצא י"ח בברכת הנהנים והמצות אם הפסיק השומע אחר שענה אמן קודם אכילה או קודם קיום המצות אם יוצא י"ח השומע או"ל הנה הדבר במחלוקת הוא דהרב הרוקח הביא דבריו מרן בב"י א"ח סי' קס"ז עמ"ש שם הטור וז"ל ולא יסיח בין ברכה לאכילה ואם שח בדברים בטלים צריך לחזור ולברך כתב בב"י וז"ל כתב הרוקח אם דיבר שאר דברים בין ברכת המוציא לאכילתו

צריך לברך המוציא פעם ב' אבל אם אכל הבוצע מעט והשיחו הא נפקי כולהו כדמשמע כשילהי בכל מערבים ד"מ דאם יהבה לינוקא נפקי ע"כ ועל זה השיב מרן שם בב"י וז"ל ואיני רואה שום ראיה מהתם דהתם הוא מברך ע"ד שישתה התינוק וכיון ששתה לא הויא ברכה לבטלה אבל הכא כל אחד ואחד חייב לברך כדי לאכול וכשהאחד מברך לכלם הוי כאלו כל אחד ברך לעצמו וכשהוא מפסיק בין ענייתו אמן לטעימתו הוי הפסק וצריך לחזור ולברך וזה נ"ל ברור עכ"ל. הנה בדין הרוקח קיימי בס' הכלבו והא"ז המור"ם בהג"א שם בש"ע סי' קס"ז סעיף ו' והרט"ז שם סק"ח החזיק דברי מרן בב"י במה שהשיב ע"ד הרוקח שיע"ש. עכ"פ למדנו כי דוקא כששחו השומעים והמברך לא שח הוא דהפליגו אם חוזרים השומעים ומברכים או"ל כי לדעת הרוקח ודעימיה א"צ לחזור ולברך ולדעת מרן ודעימיה צריכים לחזור ולברך. ברם כשהמברך שח והפסיק בין ברכה לאכילה אם השומעים ממנו לא הפסיקו אם צריכים לחזור ולברך או"ל זה לא שמענו:

וראיתי להרב פרי מגדים ז"ל בחלק מ"ז שם בא"ח סי' קס"ז ס"ק ח' שכתב וז"ל והוי יודע דאם שח הבוצע הפסיק בדיבור בין ברכה לאכילה ואחרים אכלו אח"ך י"ל דיצאו הם בברכתו הואיל והם צא הפסיקו בדיבור ומנא אמינא לה ממ"ש סי' ר"ט סעיף י' בהגה הואיל ומוציא אחרים בברכתו אף דהוא לא היה דעתו שישתה יין עוד וכוס זה מים וכו' יע"ש. הנה נראה מדברי הרב פרי מגדים דאפילו ששח הבוצע כל שלא הפסיקו השומעים יצאו בברכתו:

אלא דלעד"ן להשיב ע"ד דעדין יש לומר דכל ששח המברך והפסיק דקי"ל חוזר ומברך גם השומעים ברכתו אינם יוצאים י"ח והראיה מדברי מור"ם בהגה מסי' ר"ט ס"ב אינה ראיה כי דברי מור"ם אלו הם לקוחים מדברי תשו' מהרי"ל שהביאה מרן בב"י סוס"י ר"ו דהתם הוא כי המברך לקח בידו כוס מים ובירך ברכת הגפן שהוא יין וטעם שהיה מים ולא הפסיק בדבור אלא כשהרגיש בטעימתו שהיה מים הרי טעימה בעלמא לא הוי הפסק ומ"ג כי קי"ל יין פוטר כל מיני משקים וגם מ"ש רז"ל אחר כל שתיית שתה מים וא"כ הוי טעימת המים כאילו הוי מצורכי שתיה וע"ד שאמרו בגמ' ופסקו הפוסקים והטור ומרן בש"ע שם סי' קס"ז דאם ברך המוציא ואמר הביאו מלח וכו' לא הוי הפסק וא"כ חשיב כמי האי טעימת המים כאלו הוי מעין השתיה אבל הפסק דיבור בודאי דהוי הפסק וגם השומעים אינם יוצאים וע"ד שכתב מז"ה הגדול ז"ל ועיין להרב מג"א שם בא"ח סי' ר"ט סק"ה שכתב וז"ל ומיהו אפשר לומר כיון שבירך ברכה לבטלה אף הם לא יצאו וכו' יע"ש ועל הכל קשה כי כל הספק הוא אם המברך שח דקי"ל דחוזר

ומברך אם השומעים ממנו ולא הפסיקו בשיחה אם חוזרים ומברכים או"ל וא"כ מה הוכח יוכיח לספק זה מדברי מור"ם ז"ל שדינו הוא דגם המברך אינו חוזר ומברך והנראה להכריח דאם שח ומברך קודם שטעמו השומעים דאעפ"י שהשומעים לא הפסיקו עכ"ז לא יצאו ידי חובתן כיון דלא עדיף מגברא דאתו מחמתיה ומה גם כי ביציאת י"ח בעינן כונת שומע ומשמיע וכונת המשמיע שהוא המברך אזדא ליה שהפסיק איך יתכן שיצא השומע:

ויש לי ראיה לומר דאם שח המברך גם השומע ממנו חוזר ומברך או שומע מחדש ברכה מהמברך והוא ממ"ש בנזיר דכ"א ע"ב איבעייא להו בעל מיעקר עקר או דילמא מיגז גייז למאי נ"מ לאשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני ושמע בעלה של ראשונה והפר לה אי אמרת מיעקר עקר ההיא נמי אישתראי ואי אמרת מיגז גייז איהי אישתראי חבירתה אסירא ושקיל וטרי הש"ס ושם בדכ"ב ע"א אמרו ת"ש דתניא בהדייא האשה שנדרה בנזיר ושמעה חבירתה ואמרה ואני ובא בעלה של ראשונה והפר לה היא מותרת וחבירתה אסורה ש"מ בעל מיגז גייז ר"ש אומר אם אמרה לה הריני כמותך שתיהן מותרות ופרש"י היא מותרת וחבירתה אסורה דבעל מיגז גייז ומסיים הברייתא ר"ש אומר אם אמרה הריני כמותיך דמשמע אם נתקיים נזירותיך עלי לקיים ואם לאו לא כיון שהפר לה בעלה לראשונה שתיהן מותרות. והתוס' שם ד"ה ת"ש כתבו וז"ל וי"ל דההיא אוקימנא ליה כר"א הקפר והך רבנן ומייתי לה דפלוגתא דתנאי היא דר"ש אמר אם אמרה הריני כמותיך שתיהן מותרות דמשמע הריני כמותיך לכל הדרכים וכשתותר אהיה גם אני מותרת ותימא כיון שקבלה נזירות וחל עליה איך תהיה מותרת בהתרת חבירתה כיון דמיגז גייז הא אין נזירות לחצאין ואילו אמר הריני נזיר היום ולמחר איני נזיר הוי נזיר שלשים יום דאין נזירות פחות מל' יום כדתנן בפ"ק ד"ה ואומר ר"י דהכי איתא בתוספתא ולא נתכוונתי להיות לא כמותיך שתיהן מותרות אי אמרה הכי משום דמשמע ליה לר"ש דהכי קאמרה לה אם סופך שתהיה מותרת לא יחול עליה נזרות כל עיקר ור"ש לא בא לפלוגי על מלתא דת"ק אלא להוסיף עליה וגם ת"ק מודה ליה ואומר מהר"ף נ"ע דלר"ש אפילו ואני לבד מפרשים למלתא הכי כאלו אמרה בפירוש לא נתכוונתי לא להיות כמותיך ובהא פליגי רבנן ור"ש יע"ש הנה מבואר דבנודר למה שנד חבירו וכונת הנודר להיות כמותו אם לאסור אם להתר בהא לא תיבעי לך שהרי הוא כמותו אלא אפילו בסתם שאמר ואני כמותיך הוא דפליגי אם כונתו להיות גם להתר או"ל וא"כ שמעינן בנדר דאין תלוי בכונת הנודר להיות הוא בחיוב אותו נדר כי הוא בחירי ברצון ומש"ה אמרינן דאם הפר בעלה לראשונה שניה אסורא כיון דאינו שייך

באיסור הנודר כ"א בחירי משא"כ בנ"ד בכונת השומע ברכה מחבירו וענה אמן לצאת בברכתו כי זה שיוצא י"ח הוא ג"כ בכונה מכונת מהמברך וכל דמצינו בכונה המברך דנפסל מכח מה שהפסיק וצריך לחזור ולברך איך יש פה לומר דישאר כונת המברך לגבי השומע ולא מבעייא לר"ש דקאמר שתיהן מותרות דבהפרה לראשונה נמשכת לשניה דה"נ נימא בהפסק המברך הראשון דאיבד ברכתו איברו ג"כ השומעים ממנו ואם משום דיש לומר דהתם ה"ט כי לכך נתכונה השניה למה שתהיה הראשונה וסתמו כפירושו וכדברי התוס' כאן נמי הסברא נותנת כי מה שנתכוון לענות אמן ולצאת בברכתו סתמו כפירושו להיות כמו המברך ואם נפשך לומר כי כונת השומע הוא לצאת י"ח אף אם המברך מפסיק בסתם נראה דל"מ כי כיון דאינו תלוי בכונתו לבד כמו הנוד כי צריך ג"כ להיות מושך אחר דעת אחרים מכונת המברך וכל עוד שכונת המברך אזדא ליה ממילא גם כונת השומע נפל אזדא ליה דלא יתכן לומר בכונה אחת מהמברך לחלק לחצאין שתהיה הפסק למברך ולא תהיה הפסקה לשומע ומ"ג דלא בדידיה תליא מלתא כי דעת ורשות אחרים עליו כדי שיצא י"ח משא"כ בנודר וכמש"ל:

ובכן גם למברך ברכת תפלין וסמך חבירו לצאת בברכתו ואחר שהניח של יד הפסיק כי הדין הוא לחזור ולברך על של ראש כי גם השומע צריך לברך על ש"ר וכבר ראיתי להגאון מרן זקני ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א בקונ' כינן לחקר דשי"ג ע"ד שכתב וז"ל ותו הרי ברכת המוציא אם שח הבוצע קודם שיטעמו צריכים לברך או שיברך הבוצע. פעם ב' כמבואר בש"ע א"ח סי' קס"ה (צ"ל קס"ד) ואילו לדבריו נימא דלא עשאו שליח לעוותי כי על כן איני רואה טעם לדבריו והואיל ואתי לידן נימא מלתא דאני מסופק במי שרצה לפטור עצמו בברכתו של חבירו בתפלין דקי"ל שח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך אי גם השומע חל החיוב לברך דיש לומר כי כבר התחיל להניח תפלין של יד אינו הפסק לדידיה או"ד לא עדיף מגברא דאתי מחמתיה וצד זה נ"ל יותר עכ"ל. הרי תנא דמסייע לן דכל ששח המברך אפי' שהשומעים לא שחו גם הם לא יצאו י"ח וצריכים לחזור ולברך או לשמוע מהמברך פ"ב אלא דמ"ש מז"ה ז"ל ותו דאם שח הבוצע קודם שיטעמו צריכים לברך או שיברך הבוצע פ"ב כמבואר בש"ע א"ת סי' קס"ה אחרי המח"ר מלבד כי לא שייך זה בסי' קס"ה כ"א בסי' קס"ז הרי כבר ביררנו כי לא יש גילוי שם לענין השומעים שלא שחו ושח המברך כ"א לאידך גיסא בשחו המסובין ולא שח הבוצע שהוא מחלוקת בין הרוקח ומרן וכמש"ל והרב בית עובד דנ"א ע"ב ס"ק מ"א הביא דברי מז"ה ז"ל לו וכתב עליו וז"ל ולי איש צעיר נראה דכיון שמה שהשומע יוצא בברכת חבירו הוי מטעם דעונה אמן דהוי כאלו בריך איהו גופיה ואף אם לא ענה יוצא מטעם דשומע כעונה ועונה

כמברך וכאלו בירך לעצמו חשיב א"כ גם שהפסיק המשמיע אע"ג דהוא לעצמו צריך לחזור ולברך על מצות תפילין מ"מ השומע כיון דאיהו לא הפסיק א"צ לחזור ולברך על ש"ר על מצות תפלין עכ"ל ואחרי המחי"ר אין בדבריו כדי שביעה לדחות דברי הרב מ"ז במה שנטה דעתו יותר דלא יצאו השומעים וכאשר הכרחנו תדבר בהכרח גמור כי כל חיליה דהשומע שהוא יוצא בברכת המברך הוא משים דנתכוון להוציאו וכל שזאת הכונה נפסקה ע"י השיחה א"כ בטל לגמרי גם למה שנתכוון משמיע לצאת:

והנה בעתה ראיתי להרב הנז' בס' בית מנוחה ד"ן ע"ב אות י"ב דכתב בפשיטות דאם שח הבוצע בין ברכה לאכילה והמסובין לא הפסיקו בשותה בטלה דאע"ג דהבוצע צריך לחזור ולברך ברכת המוציא לעצמו המסובין אין צריכין לכוין בברכתו השניה דכיון שהם לא הפסיקו יצאו בברכה ראשונה ודלא כהרב מהרי"ח ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א בקונ' כונן לחקר שכתב דאם שח הבוצע קודם שיטעמו המסובין צריכים לחזור ולברך וכו' דלא נזכר זה בש"ע כלל רק מה ששחו המסובין קודם שטעם הבוצע הוא דנזכר בש"ע סי' קס"ז בהגה וגם בזה כתב שם דא"צ לחזור ולברך אלא שחלקו עליו האחרונים וכו' אבל אם שח הבוצע והם לא שחו בודאי דהם א"ץ לחזור ולברך עכ"ד יע"ש. הנה מ"ש ע"ד מז"ה ז"ל להרגיש דמ"ש כמבואר בסי' קס"ה דליתא להא הדין עמו וכמש"ל. בהם במה שחלק בעיקר הדין וכתב בפשיטות מסברא דנפשיה דאם שח המברך והמסובין לא הפסיקו דא"כ לכוין לברכת המברך פעם שנית לע"ד צריכה רבה דאדרבא כלפי לייא מסתברא דאם שח המברך אפי' שהמסובין לא הפסיקו בשיחה בטלה לא יצאו בברכתו וצריכים לחזור ולברך וכאשר נתבאר:

ומאחר שנתבאר דיותר יש לנטות לצד זה דכל ששח המברך אעפ"י השומעים לא שחי גם הם לא יצאו י"ח הרי יכולים לתקן הדבר בנקל לכ"ע והוא כי בלא"ה המברך הרי הוא חייב לחזור ולברך א"כ השומעים היושבים אתו עמו יהיה הענין במסובין בשלחן יהיה הענין ביושבים אצלו בהנחת תפילין וכדומה הרי בברכת המברך יכוונו היושבים אצלו ויענו אמן והם יוצאים י"ח לכ"ע בלתי פקפוק כלל ויותר נר' להכריח דבמברך דמפסיק בין תפילה של יד לשל ראש דגם השומע ממנו צריך לברך יען קי"ל דהשח בין תפלה של יד לשל ראש הפסיק בברכה הראשונה ומברך ברכה על מצות תפילין בראש הו"ל פנים חדשות שבאו למברך ונשתנה ברכתו ממה שברך וא"כ בודאי שצריך לחזור ולברך גם השומע וכדברי מז"ה שנטה דעתו יותר לצד זה. ועיין עוד מ"ש הטור ומרן ושאר פוסקים בא"ח סי' ק"ם ובסי' תל"ב ובסי' תקפ"ה ותרצ"ב ובשכנה"ג שם והפר"ח והר' אבן העוזר והנר' דבמברך ברכה על המצוה בצבור ונשתתק כל שהנכנס תחתיו לעשות

המצוה שמע הברכה א"ץ לחזור ולברך וזהו בתקיעת שופר ומקרא מגילה ברם בקס"ת בעולים לס"ת יש בזה חילוקי דינים כמבואר בהרב פר"ח סי' ק"ם ובשאר הפוסקים ועיין בס' רוח שיהו בחי' על הרמב"ם במגילה פ"א דין ג' יע"ש והנה בעתה נדפס מחדש ס' פתח הדביר להרב כמהרח"ף נר"ו וראיתי לו בסי' דקע"ו שעמד בענין זה ולהיותי טרוד לא יכלתי לעמוד ע"ד:

ח"ב או"ח סימן ט

נדרשתי לאשר שלחוני מאת אנשי המעלה. מיראי ה' ולחושבי שמו מעיר הגדולה המה הגבורים. מלכים ושרים. אנשים חכמים ונבונים הפחות והסגנים. הגבירים החכמים הרמים. שרי צבאות ישראל הפרתמים. הבאים על החתום כל בי עשרה. באגרת שלוחה לי לשמי כיאודה ועוד לקרא. שואלים ודורשים את דבר המשפט לזכות את הרבים. והמה. היו מעשרה שליטים אשר היו בעיר המלוכה:

פארים יע"א מאירים ככוכבים. ה' צבאות יגן עליהם.

וינטלם וינשאם.

ברוב הונים ' ותפארת בנים. כיר"א. ושולי'ם הלכו על אשר יצאו מקרוב כת חדשה להיותם מפקפקים.. ולשנות סדרי בראשית מנהגים ישרים ומנהג ותיקים. ואחסו'ר דרי פיוטים ותהלות. הנהוגות לאומרם בסדר התפילות.וקו'ל המוסיף מחדש להביא בית ה' מנגנים. ובשבתות וי"ט מנגנים שאינם מהוגנים לנגן על ידי שאינם מבני בריתינו. אשר לא ראו אבותינו כי דבר זה לשנות מנהגם להוסיף ולגרוע רע ומר בעיניהם. דאיכא זלזול לקדושים אשר בארץ המה האדירים כי חיים הם. מנייהו מלכי ושינוי דעת קדושים. מאבותינו ורבותינו הקדמונים ז"ל וגם ישישים. ואדרבא חיובא רמיא לכל איש ישראל למגדול ועד קטן להיות אוחזים מעשה אבות. ולא לשנות מנהגים מימות עולם מזה שנים רבות. ואנשים הלה שלמים. את האורים ואת התומים הפצירו בי בקול תחינה. בעני' הכתב במכתב אלו לאמר למהר שלח חש קל מהרה תשובה שלימה ממין הטענה. כי חוששים הם אולי פן ואל יפרצו פרץ על פני פרץ בדברי חכמים ראשונים ואת אחרונים לפרו"ץ להם גדר לשנות מנהגים מינים ממינים שונים זאת היתה להם לבא אלי בתחינה ובקשה. אם לפי הדין מצינן לעכב שלא לעשות חדשה. כדרך בל הארץ. וינהגו וילכו כדרכם מימות עולם ואין פרץ. או דילמא מצו לחדש וגורעין. ומוסיפין ברצוין חכמים לפום דינא חדשים לבקרים מה שלא היה לעולמים. זהו תורף דבריהם. ה' עליהם יחיו בטוב יבלו ימיהם כיר"א: תשובה מחיים למה זה לכם לבא אלי מארץ מרחקים. הא

למגמר הא לאגמורי הלכה ואין מורי ן באתרא דאיכא רבנים מובהקים ומה זו סמיכה חיים לדרוש מאתי אני את דכא במקום גדולים רבנן תקיפי ראשי לפי כך היא דרכה ולהם יאותה להיות שואלים ודורשים נגד אורן של חכמים מרבה ישיבה למקומותם בארצותם והם יפתחו להם שערי תשובה. ומה להם כשאול חיים שאלה זו תמהתי. לחוות דעי ואומר במקומי שביתתי. כי עת לחשות שלא להשיב כי בלא"ה איני מופנה מכמה סיבות תחילה וראש עול הציבור וטירדות מרובות. וגם היות טרוד בהדפסת שני ספרים שו"ת חיים ושלום וס' דרושים ראה חיים דבעו הערכה והעמדה. ונוסף גם הוא שו"ת מד פינות אתו כחדא. ולאיש אסר לה לו יפה שתיקה ומצוה בקרובים. רבני מתא דייני צרפת שלמים וכן רבים. ועל כל אלין דהוו עלה בדעתי שלא להשיב דבר ומרחוק לדעה. ועל דבני העיר אשר בכל גבולם כולם קדושים מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה. אמנם לא יכלתי להתאפק כי אי אפשר לומר ונקה אי משום כבוד ה' וקדושתו. וגם משים כבוד האנשים האלה עדה קדושה במנין עפרה לדבר דבר בעיט"ו. כי באו לי במכתב בתחינה ובקשה להורות להם את הדרך ילכו בה חקים ומשפטים. כי כן נאה עניות'א וגדולה תשו' מעשרה שליטים ותני תפילתי לך ה' עת רצון שלא אכשל בדבר הלכה כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה משפטים ישרים. ותורות. ולכל אשר נפנה נשכיל לכל הדיברות ולכל האמירות. וזה החלי בעזר משדי לאוקומי גירסא סיעתא דשמיא. מעתה ועד עולם לעלם ולעלמי עלמיא כיר"א:

ואען ואומר כדי להשיב על השאלה הזאת צריכים אנחנו לחקור שלשה חקירות חקירה א' בסדר תפילות אם יכולים לשנות במנהגם שהיו נוהגים הצבור לאמרם אם יכולים ציבור להוסיף דבר בסדר הנהגת התפילה ולגרוע איזה פיוט וכדומה בלתי שים דבר המכריחם לפום דינא. חקירה ב' אם יכולים צבור להוסיף דבר בסדר הנהגת התפילה להביא מנגנים לנגן בתוך התפלה הנקרא אורג'נוס דבר שלא נהגו. חקירה ג' אם בשבת מותר להביא מנגנים גוים לבה"כ לנגן האורגנו'ס אם יש משום איסור חילול שבת באמירה לגוי וכדומה:

והנה לחקירה הראשונה אם יש מקום לבטל ממנהגם ממה שהיו נוהגים לומר איזה פיוטים שלא לאומרם טרם כל אביע אומר לשנות הידוע לכל יודעי דת ודין האמור בש"ס בבלי וביר'ש' ובמדרז"ל וכל הפוסקים ראשונים וגם אחרונים מרגלא בפומייהו דכולהו רבנן מנהג מבטל הלכה וכמה דיות נשתפכו בפוסקים אי מנהג מבטל הלכה הוא דוקא באיסורין דרבנן או אפילו במנהג שהוא איסור מן התורה וזו הלכה העלו רוב הפוסקים כי דוקא באיסורים דרבנן הוא דנאמר דבר זה דמנהג מבטל הלכה אבל לא באיסור תורה

כאשר האריך הרפ"ח ז"ל בא"ח סי' תצ"ו במנהגי איסור ושאר רבני אחרוני' הלא המה בספרתם וגם אנכי הצעיר כבר עמדתי בזה בספרי סמיכה לחיים חא"ח סי' א' ד"ט ע"א ובחיו"ד סי' ג' וסי' ד' וסי' ה' ובסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סי' ה' וסי' ו' ובחיו"ד סי' ל"ג וסי' ט"ל וסי' מ' וסי' מ"ג יעש"ב וברוחב בס"ד והרי גם במנהג שהוקבע בעיר מקדם קדמתה שהיה בו חשש איסור כמה כרכורים ופקפוקים יש בפוסקים ז"ל דס"ל דגדול כח המנהג לבטל ההלכה ולעבור על האיסור כדי לקיים המנהג שהוקבע מקדם ושלא לבטלו כאשר בא בדבריהם דרבנן בכתבם ובלשונם הלא בספרתם כידוע ומפורסם לכל וא"כ כ"ש וק"ו ובן בנו של ק"ו שלא לבטל מנהג כשר וישר לפום דינא ומורגל בתפילת כל פה שלא לבטלו יכול על מגן והיכן מצאנו ידינו ורגלינו בבה"מ לקום כבתחי' ולבא ולבטל מנהגים ישרים ותורות אמת שנהגו הציבור דהשתא ומה במנהג שהוא דבר איסור לא ניתן לנו רשות לבטלו כי גדול כח המנהג מחמת שכבר הנהיגו דמבטל ההלכה וא"כ מי הוא זה ואיזהו אשר יש כח בידו לבטל בפרהסייא מנהג כשר וישר ומיוסד מרבותינו הקדמונים דבר אשר לא ישוער ולא יסופר ולא ימצא שום משען ומשענה בשום ספר והוא דבר פשוט שלא היה צריך הכתוב לאומרו אמנם להפצרה האנשים הלה שלמים כלבבי עשרה אשר בקשו ממני לחוות דעי בזה ולכתוב פסק דין בראיות מרובות על כן אמרתי לעשות רצונם כי ידעתי כונתם רצויה. לש"ש כי חוששים דנפיק מניה חורבה לפקפק בדברי. רז"ל ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש גם אנכי לא אחשוך מלהגיד דעתי כפי מה שיורוני מן השמים ואם באתי להביא כאן כל האמור בענין תורת המנהגות ממה שנמצא כתוב בתנ"ך ובתלמוד ובמדרז"ל ובפוסקים ראשונים ואת אחרונים שלא לשנות שום מנהג כל אחד ואחד ממנהג אבותיו כאשר בראשונה לא יכילון מגילות כי רבו מהרבה ואין להם מספר מאין ספורות ומודע לבינה זו בלבד אביא קצת ראיות שלא לשנות ממנהג בענין סדר תפילה מ"ש בש"ס ובפוסקים משפטים ישרים ותורות:

הנה אמרו בירושלמי אמ"ר יסא אעפ"י ששלחו לכם סדר תפילות אל תשנו ממנהג אבותיכם יע"ש והביאו הרב מג"א בא"ח רס"י חיי"ם וגם הרב"ח שם הרבה להשיב ע"ד ריב"ה ז"ל במה שנראה דעתו לבטל מנהג שנהגו לו' קרוב"ץ מטעם איסור שיבא לידי שיחה בטלה ודברי הבאי וכתב וז"ל דמי יבא אחריה לבטל מה שתיקן ויסד לכל ישראל ונהגו אחריו ושוב הליץ בעד ריב"ה וכתב לבסוף וז"ל אבל חלילה לנו לשמוע ולקבל דברי רבינו בזה ואחד היה בזמנו שהתחיל לבטל מלומר הקרוב"ץ בקהלו ולא הוציא שנתו וכו' יע"ש וכ"כ הרב שיירי כנה"ג שם הגב"י אות ב' יע"ש ועמ"ש הרב שער אפרים סי' י"ג ע"ד הרב"ח יע"ש והנה מבואר מדברי הרב"ח דאפי' במקום שריב"ה ז"ל עמד

לבטל לומר נוסח הקרוב"ץ מטעם סיבה שיבואו להפסיק בשיחה בטילה ודברי הבאי ועכ"ז ראה מ"ש בביטול מנהגם כי יש סכנה בדבר כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו במשנה דבר מענייני תפלות בלתי שום סיבה והכרח המכריחו לבטל אותו מנהג לפי הדין. כי בודאי דאין לבטל וכ"כ בסה"ח סי' ש"ב וז"ל לא תשיג גבול רעך אשר גבלו הראשונים שנהגו ותיקנו הניגונים שלא יאמר ניגון של תורה לנביאים וכתובים ושל נביאים לתורה ולכתובים ושל כתובים לתורה ולנביאים אלא כל ניגון כמו שהוא מתוקן שהכל הלכה למשה מסיני שנא' משה ידבר והאלהים יעננו בקול יע"ש ומהריק"ו שורש ט' העמיק הרחיב וכתב וז"ל לעד"ן שאפי' היה אותו כהן חכם כשמעון בן עזאי וחבריו מ"מ הפריז על מידתו ובכילא רבה כייל דאין לנו לשנות המנהגות שנהגו אבותינו הקדמונים חסידים ואנשי מעשה ועל כיוצא בזה אמרו חכמים ז"ל הנח להם אם אינם נביאים בני נביאים הם וכו' ובכלל דבריו הביא ראיה עמ"ש בפ' בתרא דתענית דכ"ח ע"ב רב איקלע לבבל חזינהו דקא קרו הלל בר"ח סבר לאפסיקינהו שמעינהו מדלגי ואזלי אמר. ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם דקא בעי מעיקרא לאפסוקינהו ש"מ דבאתרא דרב לא היו רגילים לקרותו אפי' בדילוג אלא פשיטא דלא סל"ה ואפי"ה כיון דחזא דמנהג אבותיהם בידם לא רצה למחות בידם אע"ג דפשיטא דהיו מברכים עליו לפי מנהגינו שאנו מברכין על הלל דר"ח כדברי ר"ת ושאר הגאונים ולפי דעתו של רב היה באותו מנהג משום שאינה צריכה ואמרינן בפ"ק דברכות דף טו"ב דעובר משום לא תשא מ"מ סמך על מנהג אבותיהם ולא רצה לבטלם אע"ג דפשיטא דרב גדול בדורו הוה והיה קרי בכהני כדמסיק במגילה ופשיטא שהיה בידו למחות שלא יקראו הלל כאשר היתה דעתו נוטה אפי"ה לא רצה לשנות מנהג אבותיהם ק"ו בן בנו של ק"ו שאין בדור הזה שיוכל לשנות מנהג המקומות הנוהג עפ"י הקדמונים דפשיטא שהיו בני תורה וקבעו מנהגם עפ"י התורה והמצות וכו' יע"ש ומה שכתב מהריק"ו דאין כח ביד גדול הדור לשנות מנהג שהוא ש"ס ערוך ביבמות דק"ב ומנחות דל"ב שאמרו שם אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל יע"ש וכן ראיתי למוהריק"ו גופיה שורש נ"ד שהכריח דאין לחלק בין מנהג למנהג ובכל מנהג אין כח אפי' ביד אליהו לבטלו כמו שיע"ש וכ"כ הרב משא מלך דנ"ו ע"ד ודנ"ט ע"ב שאחר שהביא דברי מוהריק"ו הביא שכ"כ מוהרשד"ם חיו"ד סי' קצ"ג יע"ש וכ"כ הרדב"ז ח"ג סי' תקל"ב:

יע"ש:

והרי כתב הרמב"ם בה ממרים פ"א ה"ב וז"ל הרי אומר ע"פ התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיורו מהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם וכו' יע"ש

ובפ"ב ה"ב כתב וז"ל ב"ד שגזרו גזירה או תיקנו תקנות והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל ועמד אחריהם ב"ד אחר וביקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה תקנה ואותה גזירה ואותו מנהג אינו יכול לבטל עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין היה גדול בחכמה ולא במנין במנין אבל לא בחכמה אינו יכול לבטל דבריו ואפילו ביטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולים לבטל עד שיהיו גדולים מהם עכ"ל וכ"כ הרב החינוך בס' שופטים סי' תצ"ה וכ"כ בס' הזכרונות זכרון א' והרב ת"ה סי' רפ"א ומז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חח"מ. ח"ב סימן מ"ט יע"ש וכ"כ הרב מים רבים חא"ח סי' ד' ד"ג ע"ד רז"ל וכן פסקו כל הפוסקים דאין בדור הזה מי שיוכל לשנות שים מנהג הנהיג עפ"י הקודמים יע"ש וכ"כ הרב תומת ישרים סי' קפ"ט דצ"ח ע"ב דאין לבטל אפי' בר"מ שום מנהג ותקנה וצווח ככרוכייא על החכמים המורים להפך יע"ש וכ"כ מהרימ"ט ח"ב חח"מ סימן טו"ב ועיין מ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"ב חח"מ סימן א' ד"ב ע"א וד"ג ע"כ ובסה"ק חיים ושלום סימן ל"ד דפ"ד ע"א בס"ד והגם שכתב הרמב"ם דב"ד גדול מהם בחכמה ובמנין יכול לבטל זהו לא ימצא עכשיו בזמנינו זה וכמ"ש הרא"ם ח"א סי' ט"ו יע"ש וא"כ אם רבותינו הקדושים הקדמונים יסדו ותיקנו לנו סדר התפילות והנהיגו אחריהם דור אחר דור בכל תפוצות ישראל ולא יש רק שינוי בסדרי נוסח התפלות כ"א בין האשכנזים והספרדים ועכ"ז העידו על רבינו האר"י ז"ל אם שהיה מן האשכנזים בחר לו להתפלל בנוסח תפילות הספרדים וכמעט מלבד מהאשכנזים שיש שינוי שאר כל העולם כולו קיימו וקבלו עליהם בנוסח התפילות להתפלל כהספרדים וכ"כ הרב משא מלך ח"ה בדיני המנהגות חקירה ט"ו דמנהג הספרדים בסידור התפילות הוא הנכון וההגון יע"ש בשמו הרב כנה"ג ביו"ד סימן רי"ד הגה"ט אות ל"ב יע"ש וכ"כ הרב פחד יצחק דקל"ח ע"א וז"ל השני הוא המנהג בסדר התפילות שיש מחזור מיוחד בלשון עמו פיוטים מחולקים בסדריהם לכאורה נראה דחייב האדם ללכת אחר מנהג אבותיהם אבל מורי ז"ל כתב דהמנהג הספרדים הוא יותר צח וברור שבכולם ולפי הנראה שכל הלשונות תפסו מנהג הספרדים זולת האשכנזים ואמרינן בזה הנח להם לישראל עכ"ל:

וצא ולמד ממ"ש בתשו' בשמים ראש סימן י"ט שבעיר אחד נהגו מזמן רב שלא לו' ברכות השחד ורצה השואל לו' שחייבים נידוי על אשר לא נהגו כמנהג רוב ישראל והרא"ש צידד לבקש להם זכות כי סמכו על סברת הראב"ד וכו' כמו שיע"ש הרי מבואר מדברי הרא"ש כי דוקא כי בשכבר נהגו מזמן רב ויש להם על מה שיסמוכו הוא שפטרם הרא"ש מלנדותם הלא"ה אם יהיה כנ"ד שבאים לבטל מנהג הותיקים מכמה דורות כי בודאי

דגם הרא"ש יודה שחייבים נידוי ואצ"ל לס' הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' טוב עין סי' ח"י דט"ל ע"א אות כ"ח שהביא תשו' בשמים ראש הלזו וכתב וז"ל ובתשו' בשמים ראש לא חתים שמיה דמאריה עליו ואין לסמוך עליה ומ"ג כי נשמע שערערו שהמעתיק תשו' אלה בתוגרמה הוסיף איזה דברי' כמ"ש בקונ' ועד לחכמים ונראה ברור בתשו' הנז' שלא נודע אם הם סמכו על הראב"ד ולא היה עירו של הראב"ד שהיה רבם כדי שנאמר במ"ש בש"ס במקומו של ר"א כורתין עצים וכו' במקומו של ריה"ג וכו' דשם רבם ובחייו נהגו כרבם אבל כאן שלא היה רבן ולא נהגו כן בחיו רק שאחרי כן בחרו להם סברא זו נגד כל הפוסקים לא מן השם הוא זה ובודאי דהראב"ד עצמו יודה בנדון זה דמי שמקל עפ"י סברא יחידאה נגד כל הפוסקים מעצמו יש לנדותו ולהחרימו שלא יפרשו מכל ישראל שכל אחד יבקש בקולות אחרות פוסק שלא היה רבו ולא בן עירו ויבא להקל נגד כל ישראל וכו' יע"ש והרי אם שהיה להם מנהג עירם ומזמן רב וכסברת הראב"ד שהיה להם על מה שיסמוכו עכ"ז יש לנדותם שלא יפרשו מכל ישראל ושהראב"ד עצמו יודה בזה שחייבים נידוי והאמת איתו דכיון שהוא סברת יחיד נגד רבים וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים א"כ אפי' החכם בעל סברת היחיד אם רואה באחרים שנוהגים כסברתו נגד הרבים הוא מנדה אותו וכמו שמצינו בירוש' פ"ק דברכות ד"ט והביאו התוספות בפסחים דנ"א ע"ב ד"ה אני ראיתי וזל תימא לר"י דאמרינן בירו' ר"ש חזא להוא גברא מלקט ספיחי כרוב בשביעית אמ"ל מאי האי אמ"ל ולאו את הוא דשרית אמ"ל ולא חברי פליגי עלי קרי עליה פורץ גדר ינשכנו נחש וכן הות ליה והשתא כיון שהוא בעצמו היה אוכל למה היה כועס על אחרים שהיו אוכלים וסומכים על הוראתו ויש לו' דמ"מ לא היה רוצה שע"ה יסמכו עליו כל זמן שלא פסקו הלכה כמותו עכ"ל וכ"כ שם בפסקי התוס' יע"ש ועמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סימן פ"א דק"ך יע"ש ועמ"ש בעניותי עוד בזה בסה"ק רו"ח על יו"ד סי' של"ד ע"ד הרב טוב עין לו יעש"ב בס"ד:

נקוט מיהא כי בענין סידור נוסח התפילות אין לשנות שום דבר וכבר כתוב בס' הכונות והביא דבריו הרב מג"א ז"ל שם בא"ח רס"י ס"ח דהמנהגים שנהגו בשורשי התפילה אין לשנות ממנהג מקומו כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג לבד ממה שהוזכר בגמ' שהוא שוה לכל עכ"ל וכ"כ הרב שמש צדקה בחא"ח סי' י"א על מה ששאלו לו בצבור שמכרו בה"כ ליחיד א' והיחיד רוצה לשנות ולנהוג מנהגים אשר ישרו בעיניו והיחידים משיבים אמת הדבר כי משכנו ידינו מעצמות הבה"כ ומכרנו ומחלנו אותו ליחיד ההוא אבל לא לעבדים ולשפחות נמכרנו לו לטוש תורת אמנו ולערבב ולבלבל סדר תפליתנו שנתגדלנו עליו מנעורנו ועד עתה או כדי לשנות מנהגים

הקדמונים אשר נחלו לנו זקנינו וחכמינו לזה השיב כי ידוע ומפורסם לכל יודעי דת ודין כי יש לכל מנהג מלאך ממינה וחלון ברקיע לקבל התפילות וכל המשנה ממנהג אבותיו ומסבב נחלה ממטה למטה אחר יורד מטה מטה עד שאמרו כל המשנה ידו על התחתונה ועובר על בל תיטוש כדאיתא בירוש' שלח להו ר' ייסא אעפ"י ששלחנו לכם סדר המועדות פי' התפילות אל תשנו ממנהג אבותיכם ולא בלבד בנוסח התפילות עצמן נאמר אלא בשינוי איזה מנהג שיהיה אפילו מכוער הרבה וכו' משל הקדמונים עושה חדשות בעל מלחמות ואני בעוניי נשאלתי בדיני המנהגים והשיבותי הרבה פעמים באריכות לקיימם ובפרט וכו' וכשם שהמתפרש מן הצבור ומבריחו לעזוב איזה מנהג עובר על בל תגרע כך הבא להוסיף ולחדש עובר על בל תוסיף ובגלות הקיל הזה אשר עם ה' מפוזר ומפורד בין העמים שכמעט לא נשאר לנו מידה טובה ונפסק שלשלת הקבלה מי יתן מנהיגי הדור יביאו אותנו על מצבינו ולא יוסיפו לנו עברו מכה על מפותינו להוסיף ולגרוע. לתקן ולקלקל לבנות ולהרוס ולחדש בכל יום תמיד מעשים שונים משונים ושנאים המחלקים לבנו ומטרפים דעתינו וגורמים פירוד המחשבות והלבבות והלואי ואולי שלא יגרמו פירוד האחדות האמיתי ונברחת הודינו העומד אחר כתלינו לשמוע אל הרנת ואל התפילה אשר אנחנו מתפללים באזניו וזכורני כשנשאל הגאון המפורסם מוהריר"ב ז"ל מיחיידי בה"כ אחד אשר בק"ק קאסאלי יע"א ויותר מעשרים שנה שהיו רוצים לבטל אמירות הקדמות מילי ביומא דעצרתא שנתחבטו בו גאוני עולם לפני הרב בעל שער אפרים הובא בתשו' סימן ט' ויו"ד והוכיחם על פניהם במתק לשוני הזך והטהור והזהירם שלא לשנות מנהג אבותיהם והוא בעצמו מסר לי פה אל פה שבזמן שהנהיג מוהרמ"ה ז"ל בק"ק מנטופה שתהיה עומד לראש ולקצין לומר פיוט בליל שבת לכה דודי ולא הניח בני הבה"כ שלא לאומרו ועוד היום כדומה לי שאין אומרים אותו וסיפר לי בהיותו יורד בתיבה בימים נוראים היה נזהר מאד שלא לשנות בדיבורו ובניגונו אפי' אות אחד ממה שהורגל בו ההמון אף שהיה יודע בעצמו בלגלוגו עלי אהבה ודלוגו עלי אהבה ירא וחדר מההיא דמוהר"י סג"ל ספר הנ"ל תפילות יוה"כ שהצדיק עליו את הדין שמתה בתו ביוה"כ על שאמר סליחה אחרת שלא היו נוהגים לאומרו בקהל שהתפלל בו אף שכונתו היתה לכבוד מחברת אשר מנוחת כבודו שם והוקשה עליו לשנות מנהג המקום אפילו בניגונים שאינם מורגלים ועפ"י הדברים והאמת האלה אבוא אל פרט נדון השאלה ואומר אחת משתים לא תמנע או שהגביר שבה בה"כ נתגדל על מנהג עצמן הבאים להתפלל שם או הוא מנהג אחר אם הוא נתגדל על מנהגם ורוצה עתה אחר חידוש הבנין לחדש גם המנהגים ולעזוב תורת אבותיו לא די שאין בו כח לכוף

ולהכריח לאחרים לעשות ולנהוג כמנהגי המחודש אלא שגם הוא אינו רשאי בעצמו אע"ג שיכול החוטא החומס נפשו הוא ונותן תפלה באבותיו שהביאוהו לחיי עוה"ז ואולי גם באביו שבשמים כאילו אינו שועה מנחת אחרים ואת תחינתם ואם הוא ממנהג אחר ורוצה שיגררו רבים אחריו ויטושו את תורת אמם הואיל ומכרו לו זכות הבה"כ הא ודאי נמי ליתא ויפה אמר אם מכרו עצמות הבה"כ לא לעבדים ולשפחות נמכרנו לעשות עצמנו בריה חדשה וכקטן שנולד אסופים מן השוק ואינו מכיר לא אביו ולא אמו לנכרים יחשבנוהו ויתנכר אותנו לאבינו שבשמים בשינוי נוסחי התפילו' שבידינו מאבותינו וכל שאר המנהגים שנתגדלנו עליהם ממי קדם בכל מה שנמצא בספרי קדש הפוס' ז"ל ובפרט בפסק ב"י מהגאון התורני מוהר"ר חנניא קאזיז ז"ל בבחירת המנהגים לא נאמר אלא בעיר חדשה שמתאספים שם ובאים לגור שם יחידים מקהלות אחרות ומנהגים שונים לידע איזה הוא דרך ישרה שיבררו להם בקביעות המנהגים בסדר התפילות אבל כל שמתאספים בבה"כ חדש יחידים שכולם או רובם נתגדלו הם ובניהם ואבות אבותיהם על מנהג אחד בודאי הגמור שלא ישנו את תפקידם ולא לזוז ממנהגם הקדום אפי' כחוט השערה ואם לדידי קיימא מלתא הייתי מדבר על לב הגביר והוא אמירה נעימה שיחוס לנפשו ולא יכנס עצמו בסכנה גדולה לשלוח יד בסידור התפילות והפיוטים והמנהגים אלא ישאר הוא והם על עומדם ורוח המריבה והמחלוקת לא יבא ביניהם ולא לגרום פירוד באלופו של עולם ח"ו בסילוק שכינתו מעליהם ועל האדון לתווך השלום ביניהם פן יהרסו לעלות ממעל מחצבם וגסות הרוח בחרחור ריב ומדון כי כך יפה לו וכך חובתו ואוהב שלום ולרדוף שלום וכו' עכ"ל ואחד חכם ואחד תם יראה שדברי הרב שמש צדקה אלו כלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת בכמה טעמים נכונים שאין לנו לשנות שום מנהג בסידור התפלה אפי' כחוט השערה ואפי' בסדר שינוי הניגון כי לא יצא נקי לא בדיני אדם כי הוא נוגע בכבוד אבותיו שקדמוהו כי מוציא לעז עליהם כי לא התפללו נכונה והוא גנאי גדול להם להניח מנהג אבותיהם וכדברי רז"ל בברייתא בספרי סדר ראה ע"פ אשר לא ידעת אתה ואבותיך וז"ל דבר זה גנאי גדול. הוא לך שאף האומות אין מניחין מי שמסרו להם אבותיהם וזה אומר לך עזוב מה. שמסרו לך אבותיך עכ"ל הרי שהוא גנאי גדול לאומה ישראלית לשנות ממנהג אבותיו: גם מ"ש בשם מוהרי"ל בס' יוה"כ שלא לשנות המנהג ראיתו למור"ם בד"מ בה' יוה"כ סימן תרי"ט ובהג"ה שם סעיף א' וז"ל ואל ישנה אדם ממנהג העיר אפילו בניגונים או בפיוטים שאומרים שם יע"ש. וכן ראיתי להרב מטה יאודה בא"ח סימן תקפ"ב דל"ד ע"א בנוסח זכרינו לחיים וז"ל דאע"ג דכתיבנא לעיל דהעיקר הוא כפי קבלת האר"י

ז"ל שלא לומר אל חי מ"מ במקום שנהגו לאומרו ומקדימים לומר מלך עוזר ומושיע קודם זוכרנו אין להרהר עליהם וזה דרכי תמיד שלא לשנות ממנהגים כלל וכלל כיון שנתקנו מימים מקדם ע"י רבנים וגאונים ז"ל וכל המשנה ידו על התחתונה ואינו אלא טועה ונקרא פורץ גדר דכל מנהג ומנהג יש לו שורש וצינור למעלה עכ"ל גם בספרו בית יאודה ח"א חא"ח סי' ס' דכ"ד ע"ב כ' וז"ל ולא ראינו ולא שמענו מי שפוצה פי ומצפצף לחשוב שום מחשבה לשנות שום מנהג מהמנהגים הקבועים בין בסדר התפילות בין בסדר קס"ת בין בסדר העולים דבכל דבר ודבר יושב על עיקרו ויסודו ויתד שלא תמנע וכל המשנה ידו על התחתונה והרבנים הקודמים אשר הנהיגו את קהלם במחנה אלקים זה היי מדקדקים בדברים שנתפשטו בהם המנהג שלא לשנות לא דבר ולא חצי דבר והיו טורחים לקיים המנהג ומעמידים אותו בדבר המעמיד ואפילו באלף לא בטיל זאת תו' האדם השלם לאחוז במעשה האבות ולא יטה ימין ושמאל כי אם יבא לסמוך כל אחד עפ"י הכרעתו ושיקול דעתו ולתקן כפי אשר יכשר בעיניו ולא יחוש למי שקדמוהו היום יבטל מנהג אחד ולמחר שתים וכן למחרתו וממילא כל המנהגים יעדרון ותהיה תורה חדשה בכל דור ודור וימשך מזה לפשוט יד גם בדברים שנהגו בהם איסור עפ"י גדולי הדור והשופט אשר היה בימים ההם ועבירה גוררת עבירה ולכן כל מורה צדק בעיר הזאת שישב על כסא קדשו סמך את ידו החזקה לחזק במסמרים מנהג מי שקדמו הדרך זה אנו דורכים מעתה ועד עולם עכ"ל ועו"כ שם דאפי' היה מנהג תמוה בעינינו אין לסמוך על דעתינו הקצרה נגד דעתם הרחבה וכו' יע"ש הרי מבואר מדברי הרב ז"ל דמלבד האיסור מצד עצמו לבטל מנהג הקדמונים עוד רעה חולה דעבירה גוררת עבירה כי כיון דהותרה הרצועה לבטל מנהג באים אח"כ לבטל דבר האיסור מד"ת או מד"ס כי כיון דמסרו בידם כח לבטל אינם מבחנים אח"כ בין מנהג לאיסור וכאשר הודיעו לי השואלים מאתי כי הה מתייראים כי דבר זה לשנות ממנהג הקדמונים היא סיבה גורמת לצאת החוצה לפרוץ גדר בדברי חכמים כאשר כתוב בשאלה ומ ג כי כל הבא לשנותו ממנהגים ולבנות במה לעצמו הוא כדי שבזה יהיה נבדל ומופרש מקהל עדתינו מאשר נהגו אבותינו ואבות אבותינו הוא סיבה ראשונה שלא לקבל מרות ולשמוע לקול מורים ולהיות באים ברצון ובזה יעשו כחפצם ורצונם לפרוק מעליהם עול התורה ועול המצות והרי אם מצות בנין בה"כ ולקבוע מקום בס"ת כדי להתפלל בו במנין עשרה שבזה החמירו הפוסקים דהבא למונעם ולבטלם מונע את הרבים מלעשות מצוה וחייב נידוי כמ"ש בתשו' הריב"ש סימן רנ"ג ושל"א ואחריו החזיקו הרב מוהר"י הלוי בתשו' סימן מ"ה והרב מוהר"ר לב סרוהאל ז"ל והרב מ"א מוהרי"ץ הלוי ז"ל בסימן ע"ה והרב

מוהר"ש הלוי בתשו' חא"ח סימן ח' ודעימייהו כמבואר בדבריהם הלא בספרתם כמו שיע"ש עכ"ז מצינו חולקים על זה בתשו' הרא"ם ח"א סימן ג"ן והרב משפטי שמואל סי' מ' שיכולים למונעם וכבר הרב כנה"ג בא"ח סימן ק"ן בהגה"ט עמד בזה והביא תשו' כ"י להרב מהר"א ג'אמיל ז"ל שחילק כמה חילוקים בזה שיש אופנים כדי לאסור בנין בה"כ ושלא להתפצל במנין עשרה וגם הרב המו' צרור המר דודי לי תנא דב"א ז"ל בתשו' כי באה בס' חק"ל חח"מ ח"א סימן קי"ח חילק כי כיון ששורת הדין נותנת ללכת אחרי רבים והם לא עשו כן שנתפרדו ודאי דלאו שפיר עבדי יעש"ב וגם בתשו' הרב המו' ר"מ ור"מ באי רודיס יע"א כמהר"ר מיכאל יעקב ישראל ז"ל בנדון שאירע ברודיס יע"א שהיה רוצה יחיד אחד להפריד מהק"ק ולקבוע ביה"כ בביתו בס"ת עמד וימודד אר"ש טובה ורחבה ובכלל הטעמים אשר מנעם משום שיבואו לידי מחלוקת ופירוד הלבבות ושינאת חנם יעש"ב וגם אנכי הצעיר השבתי בתשו' על אותו נדון והחזקתי דבריי בראיות ברורות המרובות כיד ה' הטובה לי בעזר צורי וגואלי יעש"ב בס"ד והמה בכתובים בספרא דמאריה טב ס' יד ימין חא"ח סימן ב' וסימן ג' יעש"ב בס"ד. ושוב בא לידי תשו' הרב הכולל איש ירוש' זר"ק כמוהר"ר משה פארדו נר"ו שגם הוא החזיק במעוז לפסק הרב כמוהר"ר מיכאל יעקב ישראל ז"ל הנ"ל וסמך ידו הרב הגדול ראשון לציון מר דודו כמוהר"ר חנ"א נר"ו הרי דאפי' במקום מצוה גדולה כזאת כל שעינינו הרואות שגורם פירוד ושינאת חנם מונעים אותם כ"ש בבא לשנות מנהג הקדמונים כי איהו גופיה הוי איסור מצד עצמו הגורם בזה לבנות במה לעצמו ולגרום פירוד הלבבות וגם חששא על העתיד שיבואו לפרוק מעול התור' והמצות דודאי דאינם מניחים אותם וכמ"ש הרבנים הנ"ל ואם כתבו התוס' בברכות די"ז ע"א ד"ה העושה שלא לשמה דמ"ש נוח לו שלא נברא הוא כשלומר לקנטר ולקפח את חבירו וכ"כ בפסחים ד"ן ע"ב ד"ה וכאן כמו שיע"ש כ"ש כשבא לבטל מנהג הקדמונים דמלבד דאיכא קינטור ואתו לאנצויי בין כת האחרת שכנגדם דזהו הטעם שלא לשנות המנהגים וכמ"ש מוהריק"ו שורש ט' כמו שיע"ש וכ"כ כמה וכמה מרבני האחרונים ז"ל וכמ"ש לקמן בס"ד וגם דאיכא משום קינטור וזלזול אבותינו הקדושים הקדמונים שבאים לבטל דבריהם זאת ועוד איהו גופיה הוי איסור מצד עצמו לשנות סדר התפילות כדברי הרבנים הללו וגם שהיא שורש פורה ראש ולענה לבטל עי"ז כמה גזירות דרבנן והלואי שלא יפגעו גם בשל תורה ואפילו אם נאמר כי כאן בנדון כזה בכת היוצאת חדשה לבטל המנהגים בסדר התפילות אין בו משום לקנטר ולקפח את חבירו לכת שכנגדם המעכבים אותם שלא לבטל כי אינן מכונים כ"א לבנות במה לעצמן ולהנאתם ולטובתם להיותם נפרדים לעשות רצון עצמם לבד ולא

לשם קינטור עכ"ז אמינא ולא מסתפינא דלא פלטי להו לכת חדשה הזאת הבאה לשנות מנהגים שבסדר תפילות מחשש יוהרא כי בודאי הבאים להתחכם על הראשונים ולשנות מנהגים מקדמונים גם חושבים כי הם יודעי דעת ומביני מדע יותר מן הראשונים שבאים לבטל מנהגים ולומר ידינו רמה ואין לך יוהרא גדולה מזו והרי כל איסור שהחמירו רז"ל בגמ' בפ' מ"ש וכל הפוסקים דאל ישנה אדם הוא מפני המחלוקת שהוא משום יוהרא וכמו שראיתי להרב שלמי ציבור ד"ה ע"ב שכתב וז"ל הספק הח' בענין זה מה בין פלוגתא זו דרבנן ורשב"ג לענין שאמרו ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין לא עושים ונותנים עליו חומרי מקום שיצא משם ואעפ"כ לא יתראה בפניהם שהוא בטל מפני האיסור ולעולם לא ישנה אדם מפני המחלוקת והתם לא חילקו רבנן ורשב"ג אשר מתוך זה אפשר היה לתת טעם לס' הפוסקים כרשב"ג דחיישינן ליוהרא משום דתפסו כסתם מתני' דקתני לא יתראה בפניהם וסתם כרשב"ג דחיישי ליוהרא והכל נכלל בכלל ביוהרות' אשר מתוכה באים לידי מחלוקת וכ"מ בההיא דר"א זעירא דפ' הכונס דנ"ט ע"ב אליעזר זעירא דהוה מסיים מסאני אוכמי ואתו עליה מטעם דאל ישנה אדם מפני המחלוקת משום דהכל נכלל מיוהרא וכלא חדא מילתא היא ועיין בתשו' ד"ש ז"ל יע"ש הרי מוכח בהדייא כי עיקר איסור יוהרא הוא מפני שהמשנה הוא מביא לידי מחלוקת והשינוי הוא היוהרא עצמה שהוא איסורא והרי התוס' בפסחים שם כתבו ליישב דמ"ש העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא היינו כשלומד כדי להתייהר וכו' יע"ש וכ"פ בפסקי תוס' שם והראשונים ובקיצור פסקי הרא"ש שם סימן ב' וא"כ הרי דבר זה לשנות ממנהג העיר ומנהג הקדמונים היא יוהרא גמורה והרי אסור לעשות כן ומלבד כי איסור יוהרא גדול עונו מנשוא כמ"ש בפ"ק דע"ז דח"י כל המתייהר נופל בגהינם שנא' זיר יהיר לץ שמו וכו' ובפ' בני העיר דנ"ט אמרו האי מאן דיהיר בעל מום הוא ובפרק חלק דצ"ח אמרו אי בטלי יהרי בטלי אמגושי ובפסחים דס"ו אמרינן אמ"ר כל המתייהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו וכו יע"ש מצינו עוד דיש לו עונש לחבשו בבית האסורים כדמוכח מעובדא דאליעזר זעירא דפ' הכונס דנ"ט ע"ב הנ"ל וכמש"ל וגם עונש נידוי כמ"ש בב"ק פ' מרובה דפ"א ע"ב בעובדא דאמרי' התם רבי ור"ח הוו שקלי ואזלי באורחא נסתלקו בצידי הדרכים הוה קא מפסיע ואזיל ר"י בן קנוסא קמייהו אמ"ל ר' לר"ח מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו ופרש"י גדולתו שמראה לנו שהוא ירא שמים מאד ואינו חושש לתנאי שהתנה יאושע ומחזי כיוהרא אמ"ל ר"ח שמא ר"י בן קנוסא תלמידי הוא שכל מעשיו לש"ש כי מטו לגביה חזייה אמרו ליה אם לאו יאודה בן קנוסא את גזרתינהו לשקך בגנדא דפרזלא ופירש"י כלו'

נידוי עכ"ל ומכאן למדו הרב המאירי ז"ל בש"מ ומוהרש"ל ביש"ש שם דפ"ה מב"ק סי' מ"א דהעושה חסידות בפני מי שגדול ממנו הוי יוהרא וחייב נידוי כמו שיע"ש והרי אם במקום שעושה חסידות להחמיר את עצמו עכ"ז חייב נידוי דהוי יוהרא כ"ש וק"ו בבא לשנות מנהג ולבטל דבר שמנהג הקדמונים דאיכא זלזול גדול להם ואין לך יוהרא גדולה מזו כי באים המה לפקפק על דברי הרבנים הגדולים ולבטל דבריהם וכמ"ש הרב מקור ברוך סימן כ"ד הוכחת מוסר על הבאים לבטל מנהג הראשונים שכתב שראוי לגעור בו שאין זה אלא מאותן שרוצים להתייהר בפני ע"ה וכו' יע"ש וכ"כ הרב אדני פז בא"ח סימן קכ"ה דכ"ב ע"ג וז"ל סוף דבר הכל נשמע את האלהים אני ירא ואת מצותיו שמור ואל תטוש תורת אמך מנהג אבותינו ורבותינו אשר כל בית ישראל נשען ואל תשגיח בבית המשנים מן המנהג כי כל המשנה ידו על התחתונה וגדול כח המנהג דאף משה כשעלה למרום לא שינה מן המנהג שם והמלאכים לא שינו מן המנהג כשירדו למטה אצל אברהם בפרט במילי דפרהסייא הוא עון גדול וח"ה בעיני ההמון העם ובעוה"ר עי"ז נעשה התורה כמאה. תורות בי כל אחד בונה במה לעצמו מיד כשרואה:

איזה דבר בספר הוא נוהג כדי לשנות בפני אדם וחיישינן ליוהרא וכל אחד ואחד עושה בהנהגת המצות כל מה שלבו חפץ האי מרבה דידיה והאי מרבה דידיה ולא ראי זה כראי זה ודי בהערה זאת וכו' יע"ש הרי מבואר כי בביטול מנהג פשוט איכא משום יוהרא ובונה במה לעצמו וכדומה ואצ"ל אם יהיה בביטול המנהג ההוא דבר העומד נגד הדין מצד עצמו כי יש עוד איסור מוסיף כי בודאי חייב נידוי כל העושה אלה והרי כבר כתבנו משם תשו' בשמים ראש והרב חיד"א ז"ל בס' טוב עין כי הבא לשנות ממנהגים שנהגו ברוב תפוצות ישראל בתפילות חייב נידוי וכמו כן מצינו להרב מזבח אדמה בא"ח סימן תקע"ה ד"ט ע"א וז"ל בפרטות מה שראו עיני ושמעה אזני חכם גמור שהחרים מרן הגדול כמוהר"ר אברהם יצחק ז"ל בתיבה בכה"ג שלא לשנות שום מנהג קדמון ואפילו מבי כנישתא לבי כנישתא זיע"א יע"ש. והרי טעמם ונימוקם עמם להחרים כי הבא לשנות ממנהג הקדמונים יש בו משים חשש יוהרא והרי מצד האיסור היוהרא גופיה שהיא איסורא הרי הוא בר נידוי כדברי הש"ס והראשונים ז"ל. והוא ברור וכ"ש בהצטרפות מה שמבטל מנהג הראשונים שיש עוד עונש. נידוי מצד זה נמי. ומי לנו גדול בחכמת הקבלה כרבינו הרב מוהרח"ו ז"ל אשר יצק מים ע"י רבינו האר"י ז"ל. ומגויירת האר"י רדה וכתוב בס' הכונות המועתקות מיד בנו הרב מוהר"ש ויטאל ז"ל שכתב וז"ל בשם הרב מ"א מוהרח"ו ז"ל וז"ל מורי' ז"ל לא היה אומר הפיוטים והתפילות שתקנו חכמי האחרונים אלא התפילות והפיוטים שתיקן ר"א הקלירי ז"ל שתיקן אותן עפ"י חכמי

האמת וכתב הרב מוהרש"ו ז"ל וז"ל אמר שמואל אעפ"י שכתב זה אבא מורי ז"ל ראיתיו כשהיה ש"ץ בקהל בימים נוראים היה אומר כל הפיוטים והוידויים. עכ"ל והביא דבריו בס' שלמי ציבור ד"ו ע"ד וסיים וז"ל וישמע חכם וממנו יקח חכמה והשכל יע"ש וא"כ אם גדול בחכמת הקבלה כמוהרח"ו שקיבל מרבו האר"י ז"ל שלא לו' הפיוטים והוידוים שהם נגד חכמת הקבלה ונגד דעתו ודעת רבו וכתבו על ספר ועכ"ז כשהיה ש"ץ והמנהג הקהל שאומרים אותם הוא היה אומרם שלא לשנות מנהג הקדמונים מה כחם יפה של הכת הבאים מחדש לשנות מנהג הקדמונים כי בודאי הוא נגד הדין והוא ברור ופשוט וכ"כ הרב דבר שמואל סס"י רע"ו וז"ל כל מקום שנהגו המנהג הנז' יהיו אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם שכונתם לש"ש וכו' יע"ש ועיין עוד שם סימן רמ"ט יע"ש:

וראיתי להרב הלק"ט בח"א סימן ד"ן שכתב וז"ל שאלה אי עדיף טפי לברך שתים על התפילין תשובה שמחה היתה לי אם הייתי ממשפחת אשכנזים והייתי מברך שתים דהכי משמע יותר פשוט וכו' אבל מה אעשה שאין לי לשנות ממנהג אבותי עכ"ל גם הרב פחד יצחק מער' מ"ם דקל"ו ע"ד כתב וז"ל זאת ישיב אל לבו להזהר מאד שלא לשנות מנהג אבותיו כחודה של מחט ולא יחליפנו ולא ימיר אותו אפי' רע בטוב כאשר השיב הרי"ח בהלק"ט כששאלוהו אי עדיף לברך ב' על התפילין וז"ל תשו' שמחה היתה לי אם הייתי ממשפחת אשכנזים דהכי משמע יותר פשוט אבל מה אעשה שאין לי לשנות ממנהג אבותי וכמה מנהגים זרים ותמוהים הוקבעו בכל תפוצות יאודה וישראל וקיימים דור ודור בחכמיו במסמרים בל ימוטו כגון השמת עטרות ס"ת בראש הקרואים בשמחת תורה לבעל משא מלך חקירה ז' מדיני המנהגים קריאת ההפטרה ביוה"כ בל' יוני. למוהר"מ פאדווה סימן ע"ה גילוי שערות לנשואות למוהר"מ אלשקר סי' ל"ה אמירת ש"ץ תפלת המוספין ומנחת ערב בלא חזרה וענינו בין גואל לרופא ביום התענית למוהרלנ"ח סי' ט"ו קריאת ס"ת בט"ב ע"ג איש כפוף ועומד לפני הארון להרב ד"ש סי' רמ"ט ועוד כהנה וכהנה אשר רבו מספר ומוהרד"ב ז"ל ר"מ בק"ק מנטובה מסר לי פה אל פה שבהיותו יורד לפני התיבה בימים נוראים היה נזהר מאד שלא לשנות בדיבורו ובניגונו אפילו אות א' מן המורגל אף שהיה יודע בעצמו שהגירסה משובשת ירא וחרד מההיא דמוהר"י סג"ל ס' הלכות תפילות יוה"כ דצדקו עליו את הדין שמתה בתו ביוה"כ על שאמר סליחה אחת שלא היו נוהגים לאומרם בקהל ההוא שהתפלל בו והואיל שכ"כ ערבים לכת"ר דברי הבאר שבע למה לא השגיח בסי' ג"ן שהוקשה על מעשה הכפרות בעיוה"כ וסיים ומי שדעתו רחבה מדעתי יתרץ דברי הגאונים וישא ברכה ולא מנע המנהג ולא לגלג עליו ואם וכו' אף אמנם אין ללמוד מזה דוגמא

לדורות לדלג על ההרים אבותינו הקדושי' שיסדום ורוח ה' דיבר בם רובם ככולם חסידי ואנשי מעשה שלבם רחב כפתחו של אולם נהירין להו שבילי דרקיעי ותכסיסי קבלת מלכות שמים שלימה מה ידענו ולא ידעו הם לקרוא אחריהם מלא ולקצץ בנטיעותיהם נטעי נעמנים בעדן גן לקים חיים ומלך עולם חקלא קדישא להם לבדם ניתנה האר"ש לרעות בגנים וללקוט שושנים הלכות גדולות והלכות קטנות דבר קטן ודבר גדול מעשה בראשית ומעשה מרכבה וקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה שורשי הדברים ומקורם מקור מים חיים עד אין סוף כל ימי גדלתי בין החכמים רבים וגדולים בעלי תורה בעלי מוסר ומיום שעמדתי על דעתי עד שבאתי לימי זקנה היתה תורתי אומנותי וקריתי ושניתי ושלשתי דברים שבכ' ושבע"פ ובדקתי שורות הפנימיות והחיצוניות ולא נתתי לחטוא חכי להרהר אחר נוסחי התפילות והבקשות שסידרום בעצי תושיה בדורות הראשונים ולא שלחתי בהם יד במנהגים שהוקבע על פי ותיקים שעמדו בסוד ה' וכל עוד שנתתי אל לבי לתור ולדעת מה שהוא למעלה מהטבע ידעתי שלא ידעתי לבד זה ראיתי בעין הבחינה שכל המוסיף דעת באלהי"ות שלא עפ"י שורשי החכמה המקובלת יוסיף מכאוב ומשפט נבחרה לנו בזה וכיוצא בזה להקדים נעשה לנשמע ואם ריק הוא ממנו כפי המשל הקדמוני שמעו מוסר וחכמו עד תמלא הארץ דעה את ה' וכולם ידעו אותו מגדולם ועד קטנם ומה לנו לתקן העכו"ם והבליהם המתדמים אלינו באמונת' ולא טוב לנו להחזיק במעשנו ועושה שלום לנו שלום יעשה לנו בינינו לבין אבינו שבשמים אחד המיוחד אשר לו לבבודו יאתה העבודה שבלב ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין וכו' יע"ש הנה מבואר בדברי הרב ז"ל כמה העמיק הרחיב בארש"ט טובה ורחבה לבאר באה"ט ובאר רחובות לבל ירים איש לבא לבטל מנהג הקדמונים בסדר התפילות וא"כ כל הבא לשנות מנהג הקדמונים בסדר התפילות מלבד כי לא נכון לעזוב מנהג אבותיו שקדמוהו ומצטערים בקבר דיעשו לו דין בב"ד של מטה ככל אשר יושת עליו מפי סופרים ומפי ספרים וכאשר נתבאר:

וכבר הבאתי בספרי הקטן חקקי לב ח"א חא"ח סימן וי"ו ד"ז ע"א מעשה שהיה בשנת התקס"א כד הוינן טלייא שמורינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל היה מרביץ תורה בקהל עדתינו ק"ק אורחים יב"ץ ובא ביום א' של חג לביה"כ ושאל לכל היחידים שהיה רוצה לשנות מנהג הק"ק הנז' שהיה המנהג לומר סדר ההושענות אחר תפילת מוסף שהיה רוצה לאומרם אחר קריאת ההלל כמנהג אר"י כמ"ש הרב המג"ן והמקובלים ז"ל וכל היחידים כולם פה אחד ענו ואמרו כל מה שאומר מורינו הרב עלינו ועל ראשינו זולת יחיד אחד המיוחד הגביר החכם המרומם צרור המור דודי לי כמוהר"ר יעקב רבי ז"ל

עמד כנגד הרב ונגד רוב היחידים ולא הניח לשנות המנהג וכה היה דבריו מנהג שנהגו אבותינו הקדושים מימי קדם איני רוצה לבטלו כי בודאי לא לחינם היה ושמא הם סמכו על איזה עמודי העולם ואנחנו לא נדע וכיון שראה מורינו הרב הנז' יחיד מוחה הרי קי"ל דבבא לשנות מנהג קבוע בעינן דעת כלם ויחיד מוחה. ובכן נשאר המנהג עד היום לו' סדר אהישענות אחר תפילת מוסף ובא וראה מפלאות. תמים דעים כי אנכי הצעיר זיכני השי"ת אחר כמה שנים שעמדתי על דעתי ונתגדלתי בבית מדרשו של רבי ישיבת בית יעקב הגביר מ"ד הנז' יב"ץ והבאתי ראיה למנהגינו מב' לשונות מס' הזוה"ק כאשר כתבתי בעניותי בסה"ק דוח חיים בא"ח סי' תר"ס יעש"ב בס"ד הרי דאפי' לא היה שינוי המנהג שלא לאומרו כלל לא להוסיף לא לגרוע כ"א שינוי להחליף האמירה ממקום למקום עכ"ז הקפידו בדבר משום אבות הראשונים כ"ש בבא לשנות שינוי גמור להוסיף דבר וכ"ש לגרוע שהוא איסור גמור נגד הדין ככל האמור:

ואוסיף להבי"ט עוד בס' משא מלך דנ"ט ע"ב שכתב וז"ל ועל ענין מנהגי התפילות לא אגלה דעתו לא טוב ולא רע כי ראיתי בבחרותי כתב שולח לי מהרב הגדול מוהר"ר יוסיף פ'ירמון. ז"ל וכפי אשר היה נראה ממנה הוא שחייב אדם ללכת כמנהג אבותיו בתפילותיה' בכל סידורם ובהקדמ' סידור הסיסילייאני כתוב מעט מזה לקיים מנהגם וכפי אשר כתב אלי הרב הנז' שעברו דברים קשים כגידים בינו ובין מורי הרשד"ם זל שמורי הרשד"ם כתב שמנהג הספרדים הוא הישר וההגון והאריך בראיות כאשר יראה בתשובות השייכות לחא"ח סי' ל"ה ואין בידי להכריע וגם כי איני כדאי ומ"מ חזי מה עמא דבר רוב העיירות וכל הלשונות מתפללים כתפילת הספרדים זולת האשכנזים כנראה דעיקר מנהגם מטעם שכתב מורי מהרשד"ם ז"ל וכה"ג אמרינן הנח להם לישראל עכ"ל הרי מבואר כי לא היה מחלוקת בין מוהר"י פ'ירמון ז"ל עם מהרשד"ם ז"ל כ"א באופן כשיהיה בעיר אחת ב' כיתות כגון כיתה אחת אשכנזים וכיתה אחת ספרדים ויש ביניהם שינוי במנהגם בסדר התפילות כיתה אחת אומרים פיוטים בתוך התפילות וכת אחרת אינן אומרים ע"ז היה המחלוקת באיזה מב' המנהגי' בוחרים בנוסח סדר התפיל' כשנמצאו בהם שתי כיתות כת האשכנזים וכת הספרדי' כספרדי' הוא היותר נכון להכריע כמותם ואה"נ כי הרב מהרשד"ם לא יכחיש בקהל אחר כולו אשכנזים או רובו דהוי ככולו שלא ישנו סדר תפילתם כמנהג אבותיהם ממה שהיו נוהגים מקדם וזה ברור ופשוט גם הרמב"ם בתשו' בס' פאר הדור סי' קי"ו על מנהג עיר אחת לומר בליל שבת שאחר מזמור שיר ליום השבת אומרים ויכולו שהיו רוצים לשנות מנהגם וב' ת"ת השיבו וא"ל שישארו במנהגם ולא יבטלו מנהג אבותיהם:

וכו' יע"ש:

ואין מקום לומר דמאחר שזה שבאו לשנות המנהגים בסדר התפילות לגרוע הפיוטים ולהוסיף להביא אורג'אנוס וכלי שיר לביה"כ בשבתות וי"ט ע"י גוים וגם כי הוא דבר דלא אפשר שיסכימו ב"ד. על ככה עכ"ז אפי' את"ל שיהיה ברשות ב"ד הרי יהיה. שעשו דבר זה ברשות איזה חכמים מחכמי הב"ד יש מקום לומר דמצו עבדי הכי כיון דהם ב"ד וכח ב"ד יפה לעקור דבר תורה וכמו שהוכיח הרב קול שיהו בתשו' חאה"ע סימן י"ד, דס"ו ע"ב על מ"ש הרב גו"ר בחאה"ע כלל ד' סימן כ"ב באשה ששהתת עשר שנים ולא ילדה דמנהג בתי דינים במצרים להודיע לאשה שבעלה רוצה לישא אשה וליטול רשות ממנה ונתן טעם למנהג שמא מתוך פיוס שפייסה לבעלה או שהסיתה לה בדבריה כענין שמשון נתפייס ומחל לאשתו על התנאי שהתנה שאם תשהא עשר שנים ולא תלד לו יקח לו אחרת ונשארה הש בועה לעולם אפי' תשהא כמה שנים לא יקח אחרת וכו' וכתב על זה וז"ל מעתה לפי האמור לכאורה דראוי לבטל המנהג הזה שאם לא תאבה האשה לתת לו רשות נמצא מתבטל הוא ממצות פו"ר וכבר כתב הרב משא מלך דנ"ז וז"ל בני העיר שנהגו חומרא לעצמן ויש חשש שימשך מאותו תנאי איסור תורה כ"ש אם יבא לביטול מצוה מן התורה ראוי לזלזל באותו מנהג מדאמרינן בפ' מ"ש בני חוזאי. וכו' יע"ש וכ"כ הרב המאסף ביו"ד סימן רי"ד הנה"ט אות י"ח גם בשם מוהריק"ו אך האמת יורה דרכו דאין לבטלו ונוראות נפלאתי על הרב מ"מ היכן מצא זה דבדבר שעתיד לבא לידי ביטול מצוה מן התורה דראוי לבטלו דמההיא דפרק מ"ש אין ללמוד לא היכא דעתיד לבא לידי איסור תורה כאכילת טבל לא בביטול מצוה ועיין בהרא"ש כלל נ"ה סימן יו"ד בתשו' המתחלת כל המנהגים שהביא מההיא דפ' מ"ש ללמד דיש לבטל מנהג שיש בו עבירה ואפילו מנהג שיכול לבא ממנו לידי קלקול יע"ש אבל מנהג שיש ביטול מ"ע לא שמענו ואדרבה מצינו שיש כח ביד חכם לעקור ד"ת בשוא"ת ולולב ושופר בשבת יוכיחו ואפשר דהרב מ"מ מיירי במנהג שנהגו שלא עפ"י ב"ד כ"א בני העיר מעצמן דבעינן שיהיה המנהג קבוע עפ"י ב"ד דב"ד יש להם כח לבטל ד"ת בשוא"ת אך לא בני העיר מעצמן אם היות וכו' וע"ש וא"כ גם הכא אם יהיה הענין דנעשה עפ"י ב"ד הו"ל כח ב"ד ויכול לבטל אפילו ד"ת כי לזה אמינא דאין ראיה מזה כלל מכמה טעמים חדא דתינח מה שמבטלים שלא לומר פיוטים דזהו הוי בשוא"ת אבל להביא אורג אנוס כלי שירה לבה"כ לנגן ע"י גוים הא ודאי הוי קום עשה שמוסיפים על המנהג ואין להם כח לזה ועוד אנכי אומר כי גם שיש להם כח לב"ד לבטל אפילו מ"ע מן התורה בשוא"ת היינו היכא דאיכא משום גזירת חכמים שכבר גזרו גזירה כוללת שלא לעבור עד"ת ומשים גדר וסייג לקיים שפיר

גזרתם העמידו דבריהם אפי' במקום שיבא לעבור עד"ת דלא פלוג רבנן ועוד משום גדר וסייג לתורה וע"ד שאמרו ביבמות ד"ץ ע"ב ובסנהדרין דמ"ו דב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור עד"ת לא לעשות סייג לתורה והרי כתב הרא"ם בתשו' ח"א סימן מ"ו דבדבר שאינו סייג לקיום התורה אלא לתיקון העם וכיוצא אין יכולת לשום ב"ד בעולם ואפילו לנביא שיבטלו מאיסור תורה אפילו להוראת שעה ואפי' בדברים של קנס וכו' יע"ש ועוד שאתה בא לסייע לבטל מנהג הראשונים מכח ב"ד אחרון שבזמנינו מאי חזית למינקט מכח ב"ד שהנהיגו כן זיל בתר כח ב"ד הראשונים וגדולים מהם שהנהיגו כן כי בודאי כח ב"ד הראשונים כחם יפה מן האחרונים וכבר כתבתי בעניותי בסה"ק חיים ושלום סימן א' ד"י ע"ב יע"ש בס"ד:

ומלבד מה שהוכחנו מסוגיות הש"ס דאם יבא אליהו וכו' ומעשה רב במסכת תענית שהוכיח מוהריק"ו דאין כח ביד שום רב וחכם אפילו יהיה גדול הדור לבטל המנהג ועוד בה כי הרמב"ם פסק בהדייא בהל' ממרים בפ"ב' ס"ב דכ"ד שגזרו גזירה והנהיגו מנהג ופשט כל הדבר בישראל ועמד אחריהם. ב"ד אחר ובקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה תקנה ואותה גזירה ואותו מנהג אינו יכול לבטל עד שיהיה גדול מן. הראשונים בחכמה ובמנין היה גדול בחכמה ולא במנין במנין ולא בחכמ' אינו יכול לבטל וכמ"ש לעיל וא"כ היכן נמצא בדורינו. ב"ד גדול בחכמה ובמנין נגד דורות הראשונים והרי יש כאן תרתי כי ב"ד אחרון שבזמנינו באים לבטל מנהג ב"ד הראשונים והרי כל סדר תפילות ופיוטים ב"ד הראשוני' שהיו גדולים מאד בחכמה ובמנין יסדום וא"כ מה כח ב"ד יפה של הב"ד הבאים בזמנינו לבטל מנהג ב"ד הראשונים ואעיקרא גם בדברי הרב קול אליהו יש להשיב כי בודאי כח ב"ד יפה לעקור ד"ת הוא במה שמצינו בש"ס שגזרו חכמי התלמוד גזירה כוללת לא בשאר בתי דינין אחר התלמוד ומה שמצינו בהא דהרב גו"ר בענין נישואי נשים וכדומה מתקנות אלו ה"ט כי בלא"ה יש לנו ב' תקנות גדולות בענין הנישואין הרגמ"ה ושבועה שלא ישא אשה אחרת עליה ומזה נגרר איזה תקנות ומנהגים איש איש למקומותם להיותם מוכרחים לאשר ולקיים מנהגים אלו ואפשר שימשך בדרך דחיק ואתי מרחיק לבטל מצות עשה מן התורה כי בלא"ה אין הדבר ברור כי יבא לבטל מ"ע מפו"ר כי יש כמה ספיקי ספיקות רבות בדבר וכל כה"ג דמצינו לראשונים דהנהיגו והתקינו לא כן כעין נ"ד שהוא כל בתר איפכא במנהג פשוט וברור ואין בו מנהג שהונהג ברוב תפוצות ישראל ועפ"י כמה בתי דינים מגדולי ישראל שהנהיגו בקום עשה לו' פיוטים בתפילה ושלא להביא אורגאנו"ס לביה"כ שהוא בשב וא"ת מה מקום לב"ד האחרון שבזמנינו לקום ולבטל מנהג הקדמונים יכול על מנן בלתי

שום הכרח בודאי כי לא נמצא כו שורש וענף כלל וזה ברור: ואילו היה להם איזה הכרח וסיבה גדולה מספקת לפום דינא לבטל אזי יש להם להודיע לנו על מה אדניה הוטבעו אבל בלתי שום הכרח וסיבה המכרחת לשנות המנהג אין מקום לבטלו וכמו שראיתי להרב שיבת ציון בתשו' סי' ה' שכתב כי הגם דהדין פשוט דאין לשנות מסדר התפילה וכדברי הירושלמי והס' הכונות והרב מג"א ודעימייהו עכ"ז אם הם מוכרחים לשנות מנהגם מכח דאם לא ישנו יבוטל התמיד כי לא ימצאו להתפלל במנין עשרה אז מותרי' הם לבטל המנהג וכמו שאמרו בברכות דמ"א ע"א במעשה דר"א ששחרר עבדו להשלימו לעשרה כמו שיע"ש הרי דהיה לו להרב ז"ל להורות לבטל מנהגם בסדר התפלה משום כי לא ימצאו מנין להתפלל הא לא"ה לא וזה פשוט וא"כ זה ששינו המנהג שהיה מקודם בלתי שום הכרח וטעם לדבר אין לו שחר ובהדייא כתב מרן בב"י בא"ח סי' תס"ב להשיב על דברי ס' הכלבו ז"ל וז"ל ואין טעם למנהג ההוא לאסור ולגזור גזירה בדבר שלא חששו לו חכמי התלמוד ולא החכמים האחרונים וכ"כ מור"ם שם בד"מ כמו שיע"ש גם ראיתי לתלמידי דבינו יונה ז"ל בפירושם להרי"ף ז"ל רפ"ק דברכות שכתבו וז"ל ונראה למורי הרב נר"ו דס"ל. לרבנן שאפילו ק"ש עצמה שהוא מן התו' כל הלילה אינו קורא אותה אחר חצות שיכולים חכמים לפוטרו ממ"ע בשוא"ת כל זמן שעושין משום סייג או משום קיום המצוה עצמה דהכי חזינן בלולב שמצותו מן התורה יו"א ואפי"ה כשחל יו"א בשבת פטרו חכמים ליטלו משום גזירה דשמא יעבירנו ד"א בר"ה וגבי סדין בציצית נמי אעפ"י שהתורה חייבה אותו והתירו כלאים וכו' אפי"ה פוטרין היו ב"ש גזירה משום כסות לילה וכו' ה"נ אעפ"י שמצות ק"ש כל הלילה מן התורה אפ"ה פטרו אותו חכמים משום סייג כדכתיבנא עכ"ל הנה מבואר כי מה שחז"ל גזרו גזירה לבטל דת בשוא"ת אפילו מ"ע של ק"ש זהו משום גדר וסייג לתורה אבל בלתי שום גזירה והכרח אין לנו לבטל ולא ניתן כח לשום ב"ד לבטל:

אלא דצריכים אנו למודעי זה שחסרו באמירת הפיוטים בתוך סדר התפלה מה הם שאם יהיה פיוטים לבד אף דלא אריך למיעבד הכי כפי כל דברי הרבנים הניתנים למעלה ודברי גורי האר"י ז"ל מ"מ היה מקים לצדד ולומר דאין כ"כ קפידה כפי מ"ש מהרשד"ם בחא"א סי' ל"ה וז"ל שידע שהתפלות ח"י שבחול וז' שבשבתות וי"ט וט' שבר"ה אינו רואה שיהיה בהם שינוי כלל כי תורה אחת לכולנו וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים טועה ואינו יוצא ידי חובת התפלה ואין הפרש אלא בפיוטים וקרוב"ץ שאומרים תוך התפלה דזה יכול האדם לראות כי העדרם טוב לנו ממציאותם ובפרט בזה"ז שאין אחד מעיר שיודע ומבין מה שאומר וכמ"ש הראב"ע וכו' יע"ש וא"כ היה מקום לומר

דאם יהיה הענין שחסרו מסדר התפלות אמירת פיוטים לבד הרי העדרם טוב וכדברי מהרשד"ם הללו אבל הא נמי לא מכרעא דלא כ"כ מהרשד"ם כי באמירת פיוטים העדר טוב כ"א במה שיש כנגדם כת חולקת שלא לומר הפיוטים עז בא הרב מהרשד"ם להכריע לצד הכת שלא לומר פיוטים מטעמא כי העדרם טוב לא כן כשלא יש כח שכנגדם חולק והם נוהגים כמנהגם לו' פיוטים לא אמרה הרב מהרשד"ם לבטל מנהגם וכמש"ל וזה פשוט כאשר נתבאר מפומייהו דרבנן קדישי רבני האחרונים עפ"י הפשט וגם מרבני המקובלים שלא לשנות שום מנהג אפי' בפיוטים וכמ"ש לעיל ואין ספק כי הבא לשנות ממטבע שטבעו חכמים טועה הוא וכמ"ש ג"כ הרמב"ם בהקדמתו לס' היד וזל אבל כל הדברים שבגמ' הבבלי חייבים כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמ' ולגזור גזירתם וללכת בתקנותם יע"ש ובודאי הגמור כל הבא לבטל מנהג שנהגו חכמי התלמוד ראוי לעונש וכ"כ בתשו' דברי יוסף סי' זך דמ"ט ע"א יע"ש וכ"כ בתשו' בשמים ראש סי' י"ט דכל מנהג גרוע שהוא נגד הגמרא מצוה עליו לבטלו יע"ש:

ומ"ש עוד שם בס' בשמים ראש ובלא"ה אין ענין נידוי לכאן אם חסרו מקצת תפילות והברכות וכו' יע"ש וכבר כתבנו לעיל כי כפי דברי הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' טוב עין הוא דיש עונש נידוי וכמש"ל ואפילו לדברי התשובה הלזו דאין בו עונש נידוי הא מיהא לא אריך למיעבד הכי ואיסורא איכא לשנות ממנהג הראשונים. ומעיד אני שמים וארץ כי שמעתי מהגאון המפורסם מר זקני הרב הגדול בעל חקרי לב אור היר"ח ז"ל כי היה אומד מרגלא בפומיה דאם היה לו ערנות גמור ועדות ברורה בידו שהיו מכוונים כונה שלימה היה מחסר מסדר התפילה עד כמעט מברוך שאמר ויוצר ותפילת י"ח ולא עוד ולשנות ממנהג הראשונים אבל מה נעשה אין לי אות מופת וראיה ברורה שעל ידי זה שיהיה מחסר שיהיו אומרים בכונה וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם לחסר דברים משום כונה ולא יהיו מכוונים זת"ד מז"ה ז"ל הרי דברי למצוא פתח וטעם לחסר ולבטל ממנהג הראשונים שסידרו לנו סדר התפילות הוצרך להיות מכוונים ועתה רואה אנכי דבדברי הרב מ"ז ז"ל נמצא כתוב בתשו' בשמים ראש הלזו שסיים וכתב וז"ל והלואי ויאמרו רוב העולם רק מעט בתפילות שחרית וערבית לבד ובכונה אבל ריבוי דברים שבוטים ואינם יודעים מה בוטים כמעט שאחשוב לאט שנעשה הדברים בפיהם בקול הברא בעלמא אלא שא"א להביא לדרך זה ואינו סומכים ע"ד רז"ל בתלמוד ירוש' מחזקינא טיבותא לרישא וכו' כי כרע מדנפשיה אבל אין מדקדקים על הצבור בזה שהם מחסרי מקצת תפילות וכשם שאנו סומכים על מה שאמרו ודגלו עלי אל

תקרי לא ולגלוגו ומניחים אותו להתפלל בלה"ק אעפ"י שאין יודעים המלות כצורתם ולפעמים מחרפים ג"כ ח"ו בא ונסמוך ג"כ על הדרש כמו שהוא על הדרך שהוא יותר כולו הכתוב ודלוגו עלי אהבה דילוג עליו אהבה וכבר אמר ר"א ב"ע יכולני לפטור מדין תפילה עכ"ל הרי מבואר שהוא מצדד לחסר ממקצת התפילות ובנה יסודו כדי שידעו מה שיאמרו ולכאורה היה מקום להביא ראיה לסברא כת חדשה אשר ביקשו לחסר מהפיוטים ולקצר בסדר התפילות אבל הרואה יראה דליכא ראיה כלל דמלבד מ"ש הרב חיד"א ז"ל בספר טוב עין וכמש"ל עוד בה דלא אמרו הרב ז"ל כ"א לתת טעם למה שנהגו מזה זמן רב אבל לכתחילה להיות מתחילים מעתה ומעכשיו להיות נוהגים מנהג מחדש לחסר בסדר התפילות ממה שהיו נוהגים לא התיר הרב ז"ל לכתחילה וכמבואר מדברי התשובה. כי כן הדבר צריך אצלי תלמוד והרי אפילו כמה מנהגים זרים שנהגו יש לנו לבקש טעמים וללמד עליהם זבות לקיימם כאשר כתבו מוהריק"ו שורש ט' והרב מהר"י הלוי כלל ב' סימן ט' וכלל ה' סימן ל"ח וסימן מ"ב והרב משאת משה ח"א ח"מ רס"י טו"ב יע"ש וכמ"ש בספרי סמיכה לחיים סימן ה' ובסה"ק חקקי לא חא"ח סימן ו' ד"ח ע"ד יע"ש בס"ד כ"ש מנהג כשר וישר מימות עולם ושנים קדמוניות שיבואו לבטל דאם באמת חובה עלינו ללמד זכות על מנהג שנהגו להקל כ"ש שיש לנו ללמד זכות ולהעמיד מה שנהגו לחומרא שלא להקל כנגדם למימר כי שגגה היא כיון דלקושטא דמילתא יש לסם על מה שיסמוכו וכמבואר בדברי הפוסקים ובס' משאת משה ח"א חא"ח סימן ג' ד"י ע"א יע"ש ומצינו שהזהירו הפוסקים על כל רב ומורה צדק בעירו כשרואה איזה מנהג שהתחילו להתנהג שהוא זר ושלא מן הדין תכף יש לו לרב ולמורה צדק בעירו לקום. כגבור לבטלו קודם שישתרש המנהג דאל"כ בכל יום יתחדשו מנהג אחד מנהג ויתבטל התודה לגמרי כמ"ש הרשב"ש בתשו' סימן תי"ט וכמ"ש בסה"ק חקקי לב חא"ח סימן וי"ו די"א ע"ג וחיו"ד סימן ט"ל דמ"ב ע"א יע"ש ובמקומות רבים בס"ד וכן מתבאר מתשו' בשמים ראש סי' י"ט ובתשו' שבות יעקב ח"ב חא"ח סימן ו' יע"ש ועוד דאפילו במנהג שלא ידענו מנהגם הואיל וכן נהגו ראשונים ז"ל ראוי לנהוג כמותם כמ"ש הרב מקור ברוך בסס"י י"ב דטו"ב ע"ב יע"ש ועו"כ שם סי' כ"ד. בענין שינוי מנהג לברך קודם קידושין או אחר הקידושין שכתב וז"ל וא"כ מאן רב גובריה לשנות מנהגם וכ"ש בהיות בעיר ואם בישראל עיר שאלונקי יע"א נוהגים וידוע כי הם נגררים אחריהם בכל מנהגיהם ודאי דהמוחה במנהגם של בני העיר הזאת ראוי לגעור בו ואין זה אלא מאותם שרוצים להתייהר בפני ע"ה וכו' יע"ש וכ"פ הרדב"ז בתשו' ח"ג דפוס פיורדא סימן תקל"ב שאחר שאין ביד שים רב גדולי בדורו לשנות שום מנהג כי מי לנו

גדיל כרב רבן של כל בני גולה היה ועכ"ז לא ביטל מנהגם ואפילו כנגד ההלכה אזלינן בתר המנהג היכא דהמנהג הוקבע עפ"י חכמים של המקום כמ"ש במרדכי פ' הפועלים ומוהריק"ו סימן ט' ותמצא כמה ראיות שאין לשנות שום מנהג וכ"ש מנהג כזה שהוא לתת כבוד לשמו להקדישו ולהעריצו והוקבע זה המנהג על פיהם זה קרוב לת"ק שנה שתברם מחבריהם וכו' עוד יש בזה משום לא תתגודדו לא תעשה אגודות אגודות שהרי שאר קהלות נוהגים כמ"ש במחזורים בלא גרעין ותוספת וכו' יע"ש והאמת הוא כן כי כל מה שחששו שלא לשנות מנהג אפילו אינו מתקן בעבור חשש מחלוקת וכמ"ש בשם הגאון ז"ל וכמ"ש בתשו' מוהריק"ו הנ"ל וכ"כ הרב ב"ד של שלמה מא"ח סימן טו"ב דמ"ג ע"א יע"ש וכן פסק הרב יכין ובועז בתשו' סוף סי' קי"ח ד"ל ע"ג וז"ל א"כ האיש אשר בא לשנות מנהגכם בהפטרותיכם לא ביארתם השינוי הזה מהו מ"מ אם מנהגכם באיסור ראוי לשמוע אליו ואם אין בו איסור אין בידו כח ורשות ויכולת לבטל מנהגכם כי יש מקומות קרוב ץ חלוקים במנהגותיהם וסידור תפלותיהן והפטרותיהם ובהלל ובזולת זה והכל לפי המנהג ונהרא נהרא ופשטיה וכבר אמרו בירוש' כל הלכה שהיא רופפת בידך ראה איך הצבור נוהגים המנהג הנח להם לישראל אעפ"י שאינם נביאים בני נביאים הם כדאית' בפסחי' שם פרק שו דבריהם והחולק על זה דאוי לכוף ראשו כהגמון לשמוע דבריכם ויתר ההמון וכו' יע"ש:

הרי מבואר מדברי הרב ז"ל דכגון דא דנ"ד שבאים לשנות מסדר התפילות להוסיף ולגרוע דבר שאין בו משום איסור כלל אין בידם לשנות וכן הוא דעת הרב הגדול מז"ה אור היר"ח ז"ל בספרו הבהיר חקרי לב ח"א חא"ח סו' סימן ע"ג דלק"ח ע"ד שאחר שהביא ס' הפוסקים ראשונים ואת אחרונים דס"ל דבמוסף שבת ור"ח יש לומר סמוך לחתימה מעין חתימה וחוקי שבתות ור"ח להם קבעת וכו' וכתב וז"ל ויש גם הרשב"א והרא"ה והרמב"ן ושאר הראשונים כך דעתם וגם התשב"ץ העיד על המנהג וכן המשאת בנימן דבספר"ד וערי המערב ואשכנז כך המנהג ג"כ לא מצאתי כלל סמך למנהגינו כי ע"כ זה דרכי בשאני מתפלל בלחש להוסיף בחתימה כי בעמך ישראל וכו' עד שנמצא סמך למנהגינו עכ"ל ועיין בס' בית מנוחה דרל"ה ע"ב אות וי"ו מה שהשיב ע"ד הר מ"ז ז"ל יע"ש ולע"ד דברי מז"ה שרירים וקיימים ומה שהביא מדברי הרמב"ם בסדר התפילות לא שמא מתיא שה"ב ש"ץ דר"ל ע"ד הזכיר לדברי הרמב"ם ולדברי מז"ה ז"ל בהדי אהדדי וכבר כתבתי בזה במ"א יע"ש ואכמ"ל הרי נראה מדברי מז"ה ז"ל שהגם שנר' לו לפי הדין להוסיף בנוסח התפילה כפי מה שמצא בראשונים ואחרונים עכ"ז לא החליט המאמר לשנות מנהג הצבור לו' בחזרת ש"ץ כן כיון שהוא נגד המנגנא דקי"ל דאין לשנות אלא דוקא

בינו לבין עצמו בתפילה בלחש אין אומר כן לא בחזרת ש"ץ כאשר לימדנו להועיל הרב מוהר"ש ויטאל ז"ל בשם מר אביו רבינו הרב מהרח"ו ז"ל כי בינו לבין עצמו היה מתפלל כדרכו דרך הקדש אכן בשהיה ש"ץ לא היה משנה ממנהגם. אעפ"י שהיה בהם דברים שהיה מקפיד עליהם שלא. לאומרם כשהיה מתפלל היה אומרם שלא כרצונו וכמש"ל וכן אנכי נוהג בתפילת מוסף שבת שיש ב' נוסחאות דיש אומרים תקנת שבת בנוסחת רב עמרם גאון ורב. סעדיא גאון והרב שבולי הלקט כמ"ש הטור בא"ח סימן רפ"ו ורבינו האר"י ז"ל ורבותינו בעלי התוס' ונוסחת הרמב"ם בסדר תפילות האבודרהם ודעימייהו הוא למשה ציוית ויש בעירינו אזמיר יע"א בתי כנסיות שאומרים תקנת ויש בתי כנסיות שאומרים למשה ציוית וכשאני מתפלל בק"ק אורחים שמנהגם לומר למשה צוית בלחש הנני נוהג לו' שלא כמנהג' תקנת שבת אכן בחזרת ש"ץ לומר למשה ציוית ואפי' בזמן שנשרפו הבתי כנסיות ובאו כל יחידי ק"ק אורחים להתפלל בביתי כי ביתי בית תפילה יקרא עם כ"ז לא רציתי לשנות מנהגם כאשר אזהרה שמענו מפי סופרים ומפי ספרים שלא לשנות שום מנהג שנוהגים בענין תפילה וכיוצא. בזה ראיתי להרשב"ש בתשו' סי' רנ"ג שכתב על מה שנהגו במזרח לומר ברכת השכיבנו בלא ברכתה והביא ממ"ש רמ"ע ז"ל שלא היה אומרה כלל כשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אבל כשהיה יורד. לפני התיבה היה אומברה יע"ש וכן ממ"ש הרב ברכ"י א"ח סימן קי"ז אות ח' יע"ש הרי דאין מקום לשנות המנהג שנהגו בסדר התפילה ובפרט כשלא יש הקפדה שהוא הפך הדין ואיך יכולים עתה בדור יתום כזה לקום ולשנות ממנהג שנוהגים הצבור בסדר תפלתם בלי משען ומשענה שנראה שהוא הפך הדין ואין להם על מה שיסמוכו כלל וכלל לא ואם באו איזה מבעלי בתים ודלת העם לשנות המנהג ממה שעלה רוחם. אשר בדו מלבם הרי כבר הוכיח ע"ז הרב מוהריק"ש ז"ל בס' אהלי יעקב סי' וי"ו ד"ט ע"ב דמנהגים שבדו מלבם העומדים במקומות הנז' מבלי סמך כלל וכמה פעמים ראינו חילופים בדבריהם ככל העולה על רוחם לקרב או לרחק יע"ש וכ"כ הרב עין משפט בא"ח סי' א' במנהג שנהגו לשורר במוזיק"א בקריאת שמע שאחר שהרחיב הדבור כי לא יפה עושים ואין שורש למנהג כתב בד"ח ע"ב וזל כ"ש במנהג סתם דלא ידעינן אם הוקבע עפ"י. גדולים דשמא מאליהם נמשכו הש"ץ לנהוג כן והתחילו מעט ונמשכו אחר זמן הרבה ומה שלא מיחו הקודמים שמא כ"א קבלו מהם או ידעי דלא מקבלי ומפני כך לא מיחו או לא נסתייעא מילתא להם למחות ומקום הניחן לאחרוני' להתגדר בו וכו' יע"ש וגם הרב מהרד"ף ז"ל בספר מכתם לדוד חא"ח סי' יוד' כתב לבטל מנהג זה שי בד"ך ע"א וזל ואם מכח מנהג אתו עלה כבר הארוכה למעניתם הרבנים המובהקים כהני ה' אילין נטורי

קרתא להוכיח במישור דהא לא הוי מעיקרא מנהגא כלל חדא דמעולם. לא היה זה מנהג קבוע בעיר אלא אדרבא מיעוטא הוא דהוו נהיגי הכי ואינהו נמי כבר אבדה חזקתם מאחר שהרב המנוח מוהרמ"ש ויואנטי זלה"ה מאריה דאתרא כשבתו על כסא ממלכתו אף הוא ביטל ועקר את המנהג לגמרי מכל החי בכחו הגדול כל ימי חייו הנה כי כן אף כי אחר מותו חזר ונעור בקצת חזני מתא המנהג הקדום בש'יר נפו'ח לא משגחינן בהו לגבי רובא ואו' יע"ש ועיין בספר קרית שמע כמה פסקים על זה יע"ש וא"כ כמו כן יש לומר בנ"ד שלו שיצאו כת חדשה לשנות ממנהג הקדמונים בלי שום משען ומשענה כ"א שבדו בלבם בלתי שורש וענף מה מקום להקרא זה מנהג אפילו אם ינהגו שנים רבות וכ"ש כשמתחילה הנהגתם מתריס בהם שלא יעשו כן שהוא הפך הדין ולא שמעו כי בכה"ג אין בו דין מנהג אפי' יעבור שנים רכות כיון שמתחילה נעשה ע"י שילוחי צבור באין מבין וכבר מיחו בידם שהוא שלא מן הדין או לא היה כח בידם למחות שהיו עשירי עם ידם במעל והיא מידעא רבה לדור דורים וזה פשוט וברור וככל הדברים האלה מצאתי להרב בית חדש בא"ח סימן רס"ז סעיף ג' שכתב וז"ל. וכ"כ במנהגים וכך נהגו קדמונינו מעולם כפי מה ששמענו וקבלתי מרבותינו אבל בדורות האלו נוהגים לאומרו ולא ידענו מאין הונהג לנהוג הפך דברי רבינו והמנהגים ולבי אומר לי כי דבר זה וכיוצא בו הגיע אלהינו משלוחי צבור שאינם מהוגנים שמקבלים בכל קהלות בשביל שהם משוררים להם בקול נעים אעפ"י שאינם בקיאים ואינן יודעים הלכות תפילה ויד העשירים תקיפה על חכמי הדור גם בזה אבל הגון הוא לחזור המנהג על כנו הראשון וכבר נוהגים כן מקצת ש"ץ ההגונים והיודעים ורוב הלומדים ומודים על האמת יע"ש הא קמן ככל אשר כתבנו כי אלו מנהגים המונהגים בסדר התפילות שאינן הגונים הם מתהוים משלוחי צבור שאינם בקיאים ויד העשירים תקיפה על חכמי הדור ואין זה תורת מנהג כלל ויש לבטלה ולחזור למנהג הראשון וכדברי הרב"ח ז"ל ואין לומר דאפשר שיהיה הענין שהרוצים לשנות מנהג הקדמונים הם רבים והבאים למחות שלא לשנות הם מועטים וא"כ יכול לכוף להמיעוט הא נמי ליתא שהרי כתב הרב משא מלך ח"ב סימן ב' וח"ה סימן ב' בלשונות המנהג אפילו יחיד יכול למחות יע"ש וכ"כ בשמו הרב כנה"ג בח"מ סימן ר"א הגה"ט אות כ"ב בלתי חולק כמו שיע"ש. וכן דעת הרב הגדול מ"ז אור הי"ח ז"ל בס' חקרי לב חח"מ ח"ב סימן כ"ד דל"ו ע"א בטעם ה"ז וז"ל ומ"ג שי"ל דבמקום שבאים בטענה שרוצים מינוי ממינים כמנהג כמאז ומקדם כ"ע יודו לשיטת הרב בצלאל אשכנזי ז"ל בתשו' סימן כ"ד דלכ"ע אין הרוב כופה למיעוט והרא"ש ח"א סימן ק"ב נסתייע בנ"ד מדברי הרב אלו וכ"כ שם בח"ג סימן וי"ו יע"ש וא"כ כתב מז"ה

ז"ל במינוי ממונים כ"ש וק"ו לומר כן בשינוי מנהג הקדמונים דאיכא טעמים רבים בכלל זלזול לראשונים שתקנו כאשר כתבנו משם הרבנים הנ"ל דודאי דאפי' יחיד אחד וכ"ה דעת גדול אדונינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל שפסק כן בשינוי המנהג דיחיד אחד יש בידו כח למחות שלא לבטל המנהג אפי' שהיה צר זכות עפ"י הדין לבטלה וגם הרב מורה צדק מסכים לבטלה עכ"ז בשביל אחד שלא רצה לבטלו דקי"ל דיחיד יש כח בידו למחות שלא לבטל המנהג פסק את הדין כן שאינם יכולים לבטלו כמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן ו' ד"ז ע"ב וכמ"ש לעיל וא"כ גם הכא בנדון דידן לא מבעייא אם המוחים יהיו רבים אלא אפילו יהיו המוחים יחידים נגד רבים לא נאמר בזה אחרי רבים ושהרוב כופה למיעוט כי בשינוי המנהג ממה שנהגו מקדם יחיד מוחה וק"ל:

ומאחר עלות כל זה עטי המדבר"ה מכל הני רובא דרבוותא קמאי ובתראי להקת הנביאים אשר פה אחד נתנבאו בסגנון אחד כי כבו"ד בנ"ד שבאים לשנות בין להוסיף להביא מנגנים ואורגאנו"ס בבה"כ בשעת התפלה וכן לגרוע מלומר פיוטים שסידרו הראשונים בתפלות דאין כח ביד שום רב וחכם לשנות מנהגם ודאי דלהם שומעים שאמרו כהלכה והכא הל' מקיים המנהג ומי יוכל לבא ולגשת לחלוק עליהם ולסתור דבריהם אחרי שאמרו כהלכה ומילתא דמסתבר וסברנו וקבלנו דבריהם דברים בטעמם כצפיחית בדבש כי אפילו אם לא היה שמיע לן ולא סבירא לן מעומק המושג וקוצר המשיג עכ"ז היה לנו לקבל דבריהם כי כך ראוי לנו וכך היא חובתינו אחר שכל דבריהם כגחלי אש ולבם היה פתוח כפתחו של אולם ודעתם רחבה מדעתינו וכוליה תלמודא כמאן דמנח להו בכיסתיהו ופוק חזי מ"ש מרן החבי"ב ז"ל בס' כנה"ג בכללי הפוסקים אות ס"ד שכתב בשם הרב מהר"ר ישראל ז"ל בס' פו"כ סימן רמ"א וז"ל אין כח ביד הרבנים עכשיו לחלוק על החיבורים שנתפשטו ברוב ישראל אם לא שהוא מקובל מפי רבותיו הגדולים שנהגו כן אבל מסברת עצמו לא יע"ש וכ"כ עוד הרב כנה"ג בא"ח סי' קמ"ו שהיה רוצה לחלוק על דברי המפרשים בהא דרב ששת מהדר אפיה וגריס שהיה בעת שמתרגם המתורגמן אבל בשעת קריאת בלה"ק אפילו ר"ש אוסר ורצה לעמוד על דעתי בזה והשבתי לו שאם רוצה להחמיר על עצמו יחמיר אבל שיקרא תגר על פירוש המפ' ועל מנהג העולם לא טוב הדבר שחיוב מוטל עלינו ללכת בדרך שכבשוה הפוסקים והמפרשים אחרונים וקדמונים ולא מבעיא כשאין קושי בדבריהם וכו' לא אפילו כשנראה לנו שיש קושי בדבריהם יש לנו לתלות החסרון ולומר שדעתם רחבה מדעתינו ואין אנו משיגים אותם לעומק כונתם יע"ש. ואם זה כתב מורינו ורבינו אבי התעודה הרב כנה"ג אנחנו הבאים אחריו אנן יתמי דיתמי מה נענה אבתריה דודאי דאין

לנו לסור מדברי הפוסקים המפורסמים ולא נטה ימין ושמאל וכל אלו דברים ברורים ופשוטים וישרים למוצאי דעת וככל הדברים האלה וכל החזיונים הללו כה דבר בקדשו הרב בית דינו של שלמה ז"ל בתשו' חא"ח סי' טו"ב דמ"ה ע"ב יע"ש:

ולחקירה השניה:

אם מנהג זה שרוצים לעשות מחדש להביא מנגנים לנגן בכלי שיר הנקרא אורגאנו"ס בעת התפילה אי שפיר דמי או לא דלפי האמת צריך לדעת דמה המצוה הזאת ומה טעם יש בה והנה אמת נכון הדבר כשהיה הבהמ"ק קיים בכלל עבודות שהיה במקדש היה לנגן בכלי שיר כמ"ש הרמב"ם בהל' כלי המקדש פ"ג ה"ב וז"ל כי ועיקר עבודת הלויים דכתיב לשרת בשם ה' איזהו שירות שהוא בשם ה' הוי אומר זו שירה ומתי אומר שירה על כל עולות הציבור וחובה ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין וכו' ואין אומרין שירה שלא בפה בלא כלי שיר שעיקר השירה שהיא עבודתו בפה אחרים היו עומדים שם מנגנים בכלי שיר מהם לויים ומהם ישראלים מיוחסין המשיאין לכהונה וכו' ובמה הם מנגנים בנבלים וחלילים וכינורות וחצוצרות והצלצל וכו' יע"ש וא"כ עכשיו דהבהמ"ק חרב בעונותינו הרבים איך יתכן לעשות כך כי הגם שאמרו רז"ל בברכות פרק תפילת השחר דכ"ו ע"ב דתפילות כנגד תמידים תקנום וכו' היינו מה שתיקנו רז"ל לומר סדר התפילות כמו שתיקנו זו בלבד אבל לנגן בתוך התפלה בשביל הכינור כמו שהיה בזמן שבהמ"ק זה לא שמענו ולא ראינו דבד זה לא בנביאים האחרונים אחר החרבן ולא באנשי כנה"ג ולא בתנאים והאמוראים בתלמוד בבלי והירוש' ובמדרשי רז"ל ולא ברבנן סבוראי וגאונים והפוסקים ראשונים ואת אחרו' עד היום הזה שיאמר שום אחד מהם דבר זה להיות מנגן בכלי שיר בתוך התפלה דבר שלא יש שום שמץ מנהו וגם לא בזוה"ק ובתיקונים ובזוהר חדש ולא במקובלים ז"ל וא"כ מי הוא זה בדור זה שיבא לחדש דבר זה שלא היה לעולמים שנראה שאין לו לסמוך עליו ואם נאמר דעבדינן זכר למקדש ע"ד שאמרו רז"ל בגמ' בר"ה ד"ל ע"א על מתני' דקתני התם בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב ביהמ"ק התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ופריך בגמרא ומנלן דעבדינן זכר למקדש דאמר קרא כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישא ע"כ הרי מוכח דיש לעשות זכר למקדש וא"כ אף אנן נמי נימא להביא כלי ניגון לבהכ"נ בעת התפילה זכר למקדש והגם דקי"ל בש"ס בערכין פ"ג די"א ע"א ופסקו הרמב"ם שם כי אין אומרין שירה אלא על היין והוא בעת ניסוך היין וכמש"ל ועתה בעונותינו שאין לנו ניסוך היין מהיכא תיתי השירה והניגון דיש לומר כי כיון

שאומרים השיר שהיו הלויים אומרים בכל יום על הדוכן וגם קורין פרשת התמיד וכתוב ונסכו יין רביעית ההין לכבש האחר בקדש הסך נסך שכר לה' והרי הקריאה כהקרבה עד ונשלמה פרים שפתינו ולכן מנגנים בתוך התפלה כמו שהיו בבהמ"ק דכל מה דמצינן למעבד זכר למקדש עבדינן והרי בלא"ה התפילה היא עבודת כדרז"ל בספרי סדר עקב ע"פ ולעובדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שבלב זו תפלה והרי בערכין שם די"א ע"א בכלל קראי דמייתי התם להוכיח דאיכא שירה בעבודת הקרבנות הוא מדכתיב תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה וכו' וכשמתחילים השיר על הקרבן היו' מנגנים בכלי שיר בניגון כאשר מבואר בקרא דמייתי הש"ס די"א ע"ב בד"ה ב' סימן כ"ט ויאמר חזקיה. להעלות העולה על המזבח ובעת החל שיר ה' והחצוצרות על ידי כלי שיר דוד מלך ישראל כמו שיע"ש וכיון שעיקר התפלה שהיא עבודת ה' היא בשמחה הרי עיקר שמחה בעבודת ה' היא השירה ובכלי הניגון כמבואר. וכ"ן להוכיח ממ"ש במדרש ש"ט סי' ק' ע"פ עבדו את ה' בשמחה והובא בילקוט שם וז"ל אמ"ד איבו בשעה שאתה עומד ומתפלל יהא לבך עליך שמח כאלו לאלהים עליון אתה עובד יע"ש הרי דבתפלה צריך להיות שמח וא"כ. מן הראוי הוא להביא מנגנים לנגן להיות שמח' וכ"ן ממ"ש בזוה"ק פ' ויחי דדכ"ט ע"ב שאמרו פולחנא דצלותא. דקא בעו ב"נ למפלח קמיה קב"ה בשמחה וברננה שמחה בצפרא ורננה ברמשא יע"ש וכ"כ הרב המקובל האלהי מוהד"ח הכהן ז"ל בס' מקור חיים סי' א' גבי מ"ש מרן בש"ע שיהיה מצר ודואג על החרבן בחצות הלילה כתב וז"ל אבל כשהוא מתפלל ולומד בתורה יהיה. שמח והביא. דברי הרב מחזיק ברכה בא"ח סי' א' אות ב':

יע"ש: |:

איברא דזה עומד לנגדינו דמצינו לאידך גיסא מ"ש בברכות ר"פ אין עומדים ד"ל ע"א על מתני' דקתני אין עומדים להתפלל לא מתוך כובד ראש פריך בגמ' מה"מ ומייתי שם מקראי דחנה והיא מרת נפש ומקרא אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך ומקרא דהשתחוו לה' בהדרת אל תקרי בהדרת אלא בחדרת וכו' ודחו להו ולבסוף מסיק אמר"ן בר יצחק מהכא עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה מאי וגילו ברעדה אמ"ר אדא בר מתנה אמר רב במקום גילה שם תהא רעדה ופירש"י עבדו את ה' תפלה שהיא לנו במקום עבודה עשו אותה ביראה ע"ש וכ"ה בפ"ק דיומא די"א ע"ב גם במתן תורה הביאו הך דרשא במקום גילה שם תהא רעדה ופירש"י במקום גילה מתן תורה של לוחות דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב יע"ש ועיין בתוס' שהובא בעין יעקב שכתבו וז"ל ויש לפ' דהכא מעבדו את

ה' ביראה גמרינן שכל עבודת השם תהא ביראה ובאימה יע"ש וכ"כ הריטב"א בחי' לשם ועמ"ש בזה הרב יקרא דשכבי דרוש י"א יע"ש:

והנראה לחלק כי אין זה חולק למ"ש שצריך לו' התפלה בשמחה כי כן הוא לפי האמת שלא יהיה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה וכמו שאמרו שם בברכות סמוך ונראה דל"א ע"ב והיינו שמחה בלב למה שזכה להיות מעבדי מלך מלכי המלכים הקב"ה אבל אם בבא העבד לפני המלך ובא לשאול איזה שאלה ממנו שירחם עליו ברחמיו הרבים זה דרכו לשאול ממנו בתחינה ובקשה ובבכיה על אותו הדבר שמבקש ממנו וכמ"ש בגמ' שם דתפלה רחמי ורחמין לבעי בהכנעה גדולה והעד על זה שבזוהר הקדוש שאמרו בסדר ויחי שהתפלה של שחרית בשמחה הם אמרו בזוה"ק סדר תרומה דקס"ה ע"א במעלת המתפלל ובוכה בתפלתו דקי"ל שערי דמעה לא ננעלו יע"ש וכן כתב הרב מוהר"ח הכהן ז"ל שם אחר שכתב שהתפלה יהיה שמח כתב סמוך ונראה וז"ל ומ"מ חם מוריד דמעות בתפלתו היא מקובלת וכן כתב הרב מחזיק ברכה שם בשמו במי שיע"ש וע"כ צ"ל כמ"ש שעינים במר בוכה ולב שמח וכן כתב הרב מוהר"י סרוק בס' הנהגת היושר סימן ס' וכבר אמרו בתנא דבי אליהו בסא"ר שחזקיה נענש וחלה את חליו על אשר לא התפלל בהכנעה ואימה בענין סנחריב ולכן מה"ט חלה והוצרך לתפלה וכתיב בתפלתו ויבך חזקיהו בכי גדול ועיין מ"ש הר' זקוקין דנורא שם ובס' לב דוד פי"א בזה יע"ש: והשתא דאתית להכי דאין ראיה ממה שמצינו כי חייב האדם להתפלל בשמחה להביא מנגנים וכלי שיר ואונרגאנוס בבית התפלה יכולני לפתור כי גם מה שהבאתי סמך וראיה ממ"ש בגמ' דעבדינן זכר למקדש אין משם ראיה דאימא במצות לולב וכיוצא שהיא מ"ע פרטי לנו דיש חיוב מן התורה יום אחד במדינה אלא שהמקדש היו ז' ימים עתה שאין בית המקדש חייבו רז"ל ליטול הלולב שהיא המצוה עצמה שכבר היתה נוהגת בבית המקדש כל שבעה יטלוה גם במדינה כדי שלא תתבטל מצוה שהיה במקדש כל ז' זכר למקדש מה שאין כן בכלי שיר לנגן בבית המקדש שהיא עבודת מהבית המקדש הצריכים שם שאר עבודות בהקרבת הקרבן ואמירת שיר ובניסוך היין וע"י לויים או ישראלים מיוחסין המשיאין לכהונה א"כ כל שנחרב הבית המקדש ונתבטלו כל העבודות אין כאן עבודת כלי שיר:

ועם שמצינו בפסחים פרק ער"פ דקי"ז ע"א שאמרו שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' יע"ש כנראה שצריך השמחה ע"י ניגון ומנגנים וכן הרתה לי בני בן חכם כי ביצחק יקרא נר"ו כסה ח רס"י ח"י שכתב וז"ל שורש התפלה שמחת לב בהקב"ה שנאמר התהללו

בשם קדשו ישמח לב מבקשי ה' ולפיכך דוד מלך ישראל מנגן בכינור על כל תפלותיו וזמירותיו למלאות לבבו שמחה באהבתו של הקב ה וכו יע"ש גם בס' נפוצות יאודה דרוש א' ד"ב ע"ב כתב וזל כי על כן היה האדם הלז מתענג מאד בחכמת המוסיק'א לדעת קצת הפילוסיפים הלא היא כתובה על ספר לבנת הספיר פ' נח ובעי ב"נ לאתערא באורייתא וצלותא למישרי מילוי דות קדישא ואתערא והיה כנגן המנגן ותהי עליו וכו' יע"ש ועכ"ז אין מקום להביא מנגנים כי שאני דוד המע"ה והנביאים בשהיו מנגנים לא היו מאבדים כוונתם מה שאין כן אנחנו ולא הביאו מהם ראיה כ"א כשצריך האדם להיות שמח שמחה של מצוה לעבוד את בוראו אבל לא לעשות מנגינים בתוך התפלה חלילה וכי כשניתן לנו התורה בה"ס על ידי משרע"ה ותורה ציוה לנו משה בכלל התרי"ג מצות מ"ע של ק"ש היה בניגון המוזיק'א מדברי קבלה וגם מימי יעקב אבינו ע"ה שאמר הקבצו ושמעו וכו' שזכו לק"ש כדברי רז"ל בספרי ובילקוט ס' ואתחנן מהיכן זכו ישראל לק"ש ממ"ת וי"א מיעקב וכו' יע"ש ולא יש לנו קבלה מיעקב וממשה רבינו ע"ה שיהיה ק"ש בניגון מוזיק'א ומי יודע אם המוציאו והמלמדו מי היה ומה עלה בדעתו וכיוצא וכדברי הרבנים הנ"ל ואפשר שיש לתלות על איזה ש"ץ ששגג ולא ידע וכמ"ש הרב כנסת הגדולה בא"מ סי' רצ"ב ובספר בית דינו של שלמה תש"ח סימן א' יע"ש או איזה בעל הבית עשיר ותקיף שבדה כן מלבי ובכחו הכריחו לשליח צבור וכדברי הרב"ח והרבנים הנ"ל ונמשכו אחריו וקבעו שמו בשם מנהג והרי מבאור בדברי הס החסידים סימן של"א שלא לשנות ממנהג אפילו בניגונים דניגון תורה לא ישנה לנביאים וכו' שהוא הלכה למשה מסיני שנאמר והא והאלהים יעננו בקול וכמש"ל בראש אמיר והרי ניגון תורה אינו מוזיק'א ומה שכתב בספר שיורי ברכה סימן ח"ן דהשיבו בשאלה בחלום רננו צדיקים בה' יע"ש אחרי המחי"ר אינו כמו שהבינו שרננו צדיקים בה' הוא לשורר בתיבת ה' במוזיק'א כ"א רננו צדיקים בה' מה שדיבר ה' כדכתיב והאלהים יעננו בקול כדברי הספר החסידים שהוא ניגון ה' המקובל מה"ס ולא ניגון שאינו מה' שהוא מוזיק"א זה נ"ל ברור וישר:

ובר מן דין דבר זה שמביאים מנגנים ואורג'אנוס אם היה דבר מוכרח וכי כמה וכמה לשכים ורבבות מרבנים וחכמים מכמה שנים רבות דור דור ושופטיו וכמה וכמה מרבנים המקובלים ורבינו האר"י ורבינו מהרח"ו והרב המקובל האלהי מומחה ובקי כמהר"ש שרעבי ז"ל ולא מצינו בשום אחד מהם שחידשו לנו דבר זה להביא מנגנים בתוך התפלה בביהכ"נ ואדרבא כמו זר נחשב לעשות זאת איך יתכן לקיימו כי אדרבא מדמצינו בש"ס בריו"ח בן זכאי דמדחרב ביהמ"ק התקין שיהיה לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש

ולא התקין לא הוא שהוא מן התנאים ולא מן האמוראים ולא מרבנן סבוראי וגאונים בדבר זה אין מקום לחדש דבר מעתה וצריך כל מי שהוא חכם ירא וסר מרע להבין את זאת כי מי גילה לו רז זה מאת ה' מן השמים או מלאך ונביא דיבר בו בין בהקיץ בין בחלום לעשות כדבר הזה ועל הראשונים אנחנו מצטערים על ענין שיר המוזיק'א בקריאת שמע אשר כמה דיות נשתפכו בו ויש כמה רבנים שאסרוהו וכתבו לבטל המנהג וכדברי הרב מכתם לדוד ודעימיה וכוותייהו נקטינן וכמש"ל ומי הוא זה ואיזהו אחר רשב"י ורבינו האר"י ז"ל וחבריהם הקדושים אשר כל רז לא אניס להו ולא באו בדבריהם לעשות כדבר הזה שינוי הנראה לעיני כל ישראל בכל מקום שהם מי הוא היה הבא ראשון ונהג הכי ומה פסק וראיה הביא בידו להכריח מש"ס בבלי וירושלמי ומה סוד גילו להם מן השמים על זה כי כל חכם לב מבין עם תלמיד יבין דבר זה לאשורו כי מי שהוציא דבר זה מחדש אין לי שום סמך לסמוך בו ואם אחרי כן מאיזה ע"ה הרגילו בזה ונהגו כן ובאים להשתמש בתורת מנהג אחר שנהגו אנכי אומר כי כל שהוא מנהג שלא מן הדין בלתי שום שורש וגם אינו פשוט ברוב ישראל ויש בו פקפוק ונשתרבב המנהג בלא סמך מדלת העם אין בו תורת מנהג ובכל מקום ובכל זמן יכולים לבטלו ומצוה לבטלו אלא דאם יש מחלוקת מסיבת הביטול שאינם שומעים לקול מורים המודיעים להם שיש לבטל המנהג ולא משגיחים אז מניחים אותם כי גדול השלום וכדברי הרב עין משפט שם סימן א' וכמש"ל וכמו שמצינו לפעמים באיזה מן העתים דברים שעושים שלא מן הדין ומוכיחים אותם ולא צייתי דינא גם זה כאחד מהם והוא דבר פשוט וברור ובא לידי ס' שו"ת ק"ק מהרב שמואל פלאג'י ז"ל ונקרא שו"ת בית האבל ובית המשתה ובדח"י ע"א כתב וז"ל מכאן למדנו ב' דברים אחד שמנהג בטעות אינו קרוי מנהג ומצוה לבטלו כי הלויים והחכמים היו יכולין לעמוד ולטעון ליוחנן כי מנהג אבותינו בידינו והם לא עמדו כנגדו ש"מ כי מנהג בטעות אינו מנהג ומצות לבטלו וכו' יע"ש:

אשר על כן מי שהוא ירא שמים ומאמין בדברי חכמים מלבד שהוא לא יהיה בחברתם ועצתם אלא אדרבא ישתדל בכל עז ותעצומות לבטל מנהגם ומאת ה' יתברך יהיה שכרו גדול עושר וכבוד וחיים אמן כי דבר פשוט וברור בש"ס וכל הפוסקים כי דבר שאין לו יסוד וראיה למנהג אין לנו לילך אחריהם ובפרט כשנוגע לעבודת ה' אלא בדבר שהוא ממון רשאים בני העיר לא כן במילתא דאיסורא וצורך גבוה אין לנו להנהיג שום מנהג כשלא יש שורש וראיה ופשוט:

ומלבד מ"ש בזה מראש ועד כאן הן עתה ראיתי להרב אדני פז בתשו' בהשמטות. דמ"ג ע"א וז"ל ע"כ מי שבידו למחות ימחה ופוק חזי מה עמא דבר שכל ש"ץ שמתפלל מתוך

הסידור של קהל ומנהג של ישראל תורה היא כדאיתא בפסחים דאמר הלל ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ואיתא נמי כל הלכה שרופפת בידך הלך אחר המנהג והש"ס מקשה מן המנהג וכל הש"ס מלא מזה אל ישנה אדם מהמנהג שהרי משה וכו' וגם משום אל תתגודדו וכ"ש בביה"כ אחר שהוא עון פלילי. וכן ראיתי ושמעתי ממורי ורבי חמי הגאון אב"ד ור"מ מק"ק גלונא אמר שכל אותם המשנים המנהגים בפרהסיא בצבור הוא הכל רק יוהרא וגאוה יתירה ואינן תוכן כברם כאשר מצא בהם כמה פעמים ותמיד היה גוער בהם עד שנתפרדה החבילה והצנע לכת עם ה"א כתיב ותמיד תהיה עם ה"א כתיב וכן בכל ק"ק אין מניחים להרים ראש שישנו שום מנהג בפרהסייא בצבור וכעת יהיה זה לך לתשובת מספקת וכו' יע"ש ועיין עוד בתשו' כנסת הגדולה ח"ב חא"ח ד"ק סימן ל"ז דמנהג דלא מצינו יסוד בשום מקום אין בו תורת מנהג יע"ש. וכ"ש כשבאים לנהוג מחדש דבר שלא יש בו שורש וענף ויסוד כלל דיש לבטלו והוא ברור: ועוד אנכי אומר כי ברוך היודע ועד כי הבאים לשנות מנהג הנהוג בכל תפוצות ישראל בארץ ובח"ל וכמה קהלות שבהם שיש מחסידי עליונים אשר היו בכל דור ודור מיום חורבן הבית זה כמה שנים שהיו חכמים ורבנים לאלפים ורבבות אשר בכל דור ודור שלא נהגו להביא מנגנים האורגאנו'ס בביהכ"נ בעת התפלה הרי זה מורה כי מה שבא לחדש מנהג זה הוא כי רוצים להדמות לגויים שזה דרכן לנגן בבית תפילתן בכלים של המנגנים לו ממש שנקרא אורגאנ'וס וח"ו יהיה זה למכשול. עון דאסור לעשות כמעשיהם וכתיב ובחוקותיהם לא תלכו והרי אמרו רז"ל ורש"י בס' שופטים ע"פ לא תקים לך מצבה אשר שנא ה"א כי אעפ"י שהיתה המצבה טובה לאבות העולם עכ"ז כיון שנהגו הגויים לעשות כן לע"ז אסרה התורה כמו שיע"ש וא"כ כ"ש זה הניגון שלא מצינו באבות ראשונים ואת אחרונים שנהגו כן ומצינו שהוא מנהג הגויים יש למונעם גם בעבור זה שלא יהיה נראה שהולכים אחרי חוקות הגויים וכאשר דימיתי כן ראיתי בס' החסידים סי' רח"ל והביא דבריו מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג יו"ד בה' ע"ז סימן קמ"ב הגב"י אות מ"ג וז"ל אסור לאדם לזמר זמר נעים פן ינגן לעז שלו אותו ניגון וכל ניגון שמנגנים אותו לע"י. לא יעשה אותו להקב"ה עכ"ל וא"כ פשיטא ודאי כי ניגון של אורגאנו'ס שהגויים מנגנים בבית תפלתם כי אין לנו לנגן ניגון זה בבית הכנסת בעת התפלה והוא ברור:

וצא ולמד ממ"ש התשב"ץ בח"ג. סימן ק"ן על מה ששאלו לו במי שרצה לשנות נוסח תפלת מוסף בר"ה וז"ל והיוצא מדרך הראשונים ז"ל אין מזכירים אותו לשבח וכתב רב עמרם גאון ז"ל בסידור תפלות בתפלת מוסף של חול ואילו שיש בניכם שנראין כמדקדקים וגורעין ומוסיפין לא יפה הם עושים שמשנים מנהג שתי ישיבות ומנהג שלנו

אין אנו משנין ועמ"ש רז"ל בתלמוד בין בשבת בין ביום טוב ואי מתקלעי למקום ואמר ש"ץ מאי דלא בעי מסלקינן ליה עכ"ל ובסדר הפסח כתב על בני אדם שהיו משנין בהגדה וז"ל תמיהא גדולה יש בדבר ומי שנהגו זה המנהג אין צ"ל שלא יצא י"ח אלא כל מי שהוא עושה כך מין הוא וחלוק לב וכופרים בדברי חכמים ובוזה דברי משנה ותלמוד וחייבים. כל ישראל לנדותו. ולהבדילו מקהל ישראל ככתוב והוא יבדל מעל הגולה ובסוף דבריו אמר צריכין לנדות שלא להתפלל עם ישראל בבית הכנסת ולהבדילו עד שיחזירו למוטב ומקבלים עליהם שנוהגין כמנהג של שתי ישיבות שכל מי שאינו נוהג מנהג שלנו לא יצא י"ח ע"כ ומכאן תוכל להבין לענין הנדון שלכם עכ"ל ראה בעיניך כמה הפליגו הגאונים למי שבא לבטל מנהגם והגם כי הם גאונים ויסדו המנהגים עפ"י רוח קדשו ורוח ה' דיבר בם מ"מ מזה אנחנו למדין שלא ליגע יד למנות שום מנהג כי יפתח בדורו ושמואל בדורו ועוד מי לא עסקינן זה הבא לשנות נוסח התפלות להוסיף ולגרוע אפשר שיפגע לשנות גם במנהג הגאונים כי כן איני רואה צד זכות כ"א חובה לבא לשנות מנהג בענין התפלות להוסיף ולגרוע ומצוה להביא דבר מן החדש ניגון המוזיק'א. דבר שלא מצינו שורש וענף לא בתלמוד ולא ברבנן סבוראי לא בגאונים ולא בגדולי הראשונים ולא באחרונים בשום ספר כ"א מה שנתחדש בניגון המוזיק"א בק"ש ועכ"ז רבו עליה לאוסרה והדין עמהם וכמש"ל:

והנה בעתה בא לידי סידור תפלה ונדפס בשנה התר"ב וכתוב בהקדמה וז"ל מבקשי ה' הטו אזניכם לאמרי יושר שמעו ותחי נפשיכם מודעת זאת. בכל תפוצות ישראל שהתפלות והברכות שאנחנו מתפללים ומברכים לבורא עולם ית"ש המה מסודרים ומיוסדים מפי רבותינו אנשי כנסת הגדולה ובתוכם היו מהנביאים אחרונים ועליהם סמכו כל בית ישראל דור אחר דור יותר מאלפים שנה והנה עתה חדשות מקרוב ראה ראינו שנדפס ספר תפלה הנקרא בשם סדר התפלות אשר נראה לעין כל רואי השמש כי נוסח התפלות והברכות שבו משונות ומחוסרות ומסודרות שלא עפ"י תורתינו הקדושה תורה שבע"פ שהורו לנו חכמים זל אשר מבלעדי תורה שבע"פ אין אתנו יודע עד מה בתורה שבכתב וכל מי שאינו מאמין בדבריהם הרי הוא כופר בתורתינו הקדושה הנתונה לנו מסיני על ידי משה רבינו עבד ה' וכאשר ראינו הרעה הגדולה הזאת קמנו ונתעודד לעזרת ה' להטיב ולהרים מכשול מדרך עמינו אחינו בני ישראל ולהזהיר לכל אשר בשם ישראל יכונה ויראת ה' בלבבו שלא יקחו סדר התפלה הנזכר ולא. יאסף אותו הביתה ויותר להזהר שלא להתפלל בו וכל המתפלל מתוכו תפלתו תהיה לחטאה כמאמר שלמה המלך ע"ה מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה ושומר נפשו ירחק

עולה מאהלו וארחות צדיקים ישמור ללכת בדרך ישרה אשר דרכו בה אבותינו הקדושים ואנחנו נתפלל לפני ה' אלהי אבותינו ליחד את לבבנו לעובדו שכם אחד וישים שלום ואחוה בינינו ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן ועל דבר אמת וצדק חתמנו פה לונדון יע"א היום ט' מרחשון ש' תר"ב לפ"ק:

הקטן שלמה בהגאון מו"ה צבי הירש הנ"ל חונה פה ק"ק אשכנזים והמדינה: דוד בהרב כמו"ה רפאל מילולה ס"ט:

אברהם חלואה נר"ו בכמה"ר יוסף זצ"ל העומדים לשרת בק"ק ספרדים י"ץ. עזריאל בהמנוח. מו"ה דוד הלוי. אהרן בר יהודה ליב מליסא יע"א. אריה יהודה ליב בהרב יששכר בער זצ"ל מקראטשין עכ"ל:

ולענין השאלה הג' אם מותר להביא מנגנים גוים לבה"כ בשבתות וי"ט לנגן המוזיק'א בתוך התפלה מה שנוגע לעון איסור חילול שבת הנה מבואר בש"ס בעירובין דק"ד ע"א דאיסור ניגון בשבת כל קלא שמכוין לשיר אסור וכן כתבו הפוסקים הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והטור בא"ח סי' של"ח ומרן בש"ע שם סעיף א' והרב הלבוש והרב מגן אברהם שם סק"א והרב א"ר וזוטא שם והרט"ז שם בא"ח סק"א וביו"ד סי' רצ"ד יע"ש וכן כתב הרב מחצית השקל והרב פרי מגדים בחלק משבצות זהב סק"א וכן כתב בס' נחמד למראה ח"ב בפי' לירושלמי פ"ו דביצה דקצ"ז ע"ד יע"ש:

ולענין לנגן בכלי שיר ע"י גוים בחופות בשבת המרדכי שם בעירובין בשם ראבי"ה מתיר משום שהוא דבר מצוה ומרן כתבו שם בש"ע סעיף ב' דין זה בשם יש מתירין יע"ש. ואולם הטור שם בא"ח סי' של"ח הביא ס' ראבי"ה הלזו וחלק עליו וס"ל דאסור דלא התירו לנגן ע"י גוים אפילו במקום מצוה יע"ש:

והנה כתב מור"ם בהגה' שם בא"ח סי' של"ח דנהגו להקל בכלי שיר בשבת ע"י גוים וכן כתב מהרש"ל בישי"ש בביצה פ"ה סי' וי"ו ושראה בתשו' האחרונים שאף גדולי הדור הורו להיתרא יע"ש וכן כתב הרב בית חדש יע"ש והרב א"ר זוטא שם סק"ב כתבו שם דס"ל כי הא שכתב מור"ם דנהגו להקל הוא אפילו שלא בחופות חתן וכלה הכן מדברי הלבוש והב"ח לא משמע כן וכ"כ בספר פ"מ בחלק א"א סק"ה יע"ש ואולם בדברי מוהרש"ל שם נראה בהדיא דמתיר אפילו בלא שמחת נשואין משום הנח להם וכו' יע"ש ומ"מ זהו במקום שנהגו איסור שאין למחות בידם מטעם מ"ש מוטב שיהיו שוגגים וכמ"ש מהרש"ל ז"ל. בהדייא ברם לעשות מנהג מחדש להתיר במקום שנהגו איסור אין מקום להניחם לכתחילה לעשות הפך דעת הפוסקים שמחמירין ומ"ג כי נהגו כותייהו לאסור וזה ברור:

ואם באים הגוים בחופות לנגן מאליהם מותר אם לא דחיישינן לערומה דאז ראוי לעשות גדר כמ"ש הרב כנה"ג בסימן זה וכד הוינא טליא אירע בעירינו אזמיר יע"א בחופת חתן וכלה שבאו גוים מנגני' מאליהם וגזרו הרבנים הגדולים הרב כמוהרי"ם ז"ל והרב הגדול מ"ז אור היר"ח ז"ל בו בפרק לאסור אפי' בבאים מאליו משום גדר וסייג וכ"ה המנהג פשוט בעירינו אזמיר לאסור בחופות חתן שלא לנגן אפילו על ידי גוים כי קבלנו עלינו לאיסור עד היום ומה שהביא הרב כנה"ג בשיירי הגה"ט אות א דבקושט'א נהגו להביא מנגנות גויות ביום השבת לחופת חתן וכלה וירא ודאי דבברית מילה אסור וכן המנהג יע"ש ולפי מה ששמעתי הוא דעכשיו המנהג גם בקושטא לאסור ובלא"ה מנגנות גויות נראה לאסור אפי' בחול משום פריצותא להיות מנגנות נשים גויות בפני אנשים דאפי' בחול אנחנו גוזרין שלא ינגנו נשים בפני אנשים משום פריצות אפי' שהם ישראליות ואצ"ל נשים נכריות וזה ברור:

אמנם כתב הרב מהרי"ו בתשו' דאם אישר חיליה אבטליניה יע"ש ונתקיים דברו הטוב בגבולינו כמעט בכל עיר טורק'יאה שנהגו איסור להביא מנגנים גוים בחופות וכ"כ הרדב"ז בישנות ח"א סימן קל"ב כמ"ש הרב כנה"ג והרב מג"א בסימן זה סק"ד יע"ש ואפי' למ"ש הרב שיירי כנה"ג מה שנהגו בקושטא להביא מנגנות גויות בחופות גם זה נתבטל בקושטא ואכשיר דרי וכמש"ל:

ומאחר שכן נראה בודאי דיש לומר כי במקום שנהגו איסור עד היום הזה דסב"ו וקבילו כסברת הטור ודעימיה שאסרו להביא מנגנים גוים בחופות בשבת וי"ט ואם כן הרי קבילו עלייהו סברת האוסרים ואין להתיר והנראה כי אפי גם בפריס יע"א מסתמא היה המנהג לאסור להביא מנגנים גוים בחופות שא"כ הוא מכ"ש וק"ו להביאם בביה"כ ופשיטא דאסור ואף אם תמצא לומר כי המנהג בפריס להתיר להביא מנגנים גוים בחופות בשבת וי"ט עכ"ז לנהוג מחדש להביא מנגנים גוים בשבת וי"ט בבה"כ מה שלא היה המנהג מקודם נראה לומר בודאי דאסור לנהוג כן ומכ"ש נלמד ממ"ש הרב שכנה"ג דמה שהיו נוהגים בקושטא להביא מנגנות גויית בשבת בחופות דעכ"ז במילה אסור וכל שכן וק"ו להביאם לביה"כ בשבת וי"ט בשעת תפלה דאסור לכתחילה לנהוג כן מחדש והוא ברור:

ושומא היתה בלבי מיום דעתי על מנהג עירינו אזמיר יע"א כשיש חופה ביום שב"ק ובשמחת תורה לחתני התורה באים אנשים מיוחדים מעיירת מד"ק אדאנס'ה יב"ץ ומנחים לפניהם עריבה גדולה מנחשת ומכים עליה בכפות עץ להשמיע קול שיר כי היה. דבר זה נראה לאסור בודאי לדעתי כיון דרוב הפוסקים ס"ל לאסור דאפי' לראבי"ה

דמתיר הוא דוקא על ידי גוי ולא על ידי ישראל ולא ידעתי על מה סמכו כן בעירינו אזמיר יע"א לנהוג כן בפרט בפני כמה רבנים הגדולים תקיפי ארעא ממי עולם וכבר שמעתי כי כשבא מורינו הרב הגדול כמוהר"ר חיים מודעי ז"ל מקושטא יע"א להיות רב הכולל בעירינו זאת בתחילת ביאתו קרא ערער על המנהג הזה ועם כל זה לא ביטל המנהג ונהגו כן בזמנו שבע עשרה שנה שמלך בעירינו זאת ושוב מזמן מורינו הרב כמוהרח"מ" ז"ל עד זמן הזה שמלכו אחריו למעלה מעשרה שליטים אשר היו בעיר ולא מיחו והיה נראה לע"ד לבטל המנהג לגמרי ולא יש בזה משום לעז הראשונים והוא ע"ד שאמרו בפ"ק דחולין ד"ה ע"כ העיד רבי יאושע בן זריז בן חמיו של ר"מ לפני ר' על ר"מ ש"כל עלה של ירק בבית שאן והתיר ר' את בית שאן כולה על ידו חברו עליו אחיו ובית אביו אמרו לו מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהיג בו היתר דרש להם מקרא זה וכיתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד היום המה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן אפשר בא אסא ולא ביערו בא יהושפט ולא ביערו והלא כל ע"ז שבעולם עשה ויהושפט ביערם אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו דף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו מכאן לת"ח שאמר דבר הלכה שאין מזיחין ואמרי ליה שאין מזניחים. אותו ואמרי לה אין מזחיחין אותו וכו' יע"ש ולכן דעתי נוטה לבטלו לגמרי דאי משום דאיכא מצות צדקה שמתנדבים אנשי החופה וחתני התורה למדרש קדוש הלזה מעות נדבה להוצאות מצוה הרי בלא ניגון אדאנסה שמכין בכפות על כלי נחושת לא שמשוררין ואומרים דברי שירות ותשבחות ומרקדין זה בלבד די והותר להתנדב כזאת עכ"פ כשעמדתי על דעתי וראיתי שהיו רוצים לנהוג. כן לנגן בכפות על גבי עריבת נחושת בשבתות כנז' גם בברית מילה ובשבתות שחל ל"ג לעומר באותה שבוע שלומדים בזוה"ק ומשלימים כדי לומר הקדוש ומשוררין אח"כ והיו רוצים לנגן ניגון אדאנסה הנז' כנז' כשראיתי אותם שהתחילו לנגן תכף ומיד גרעתי בהם ומנעתי אותם כי בברית מילה כבר כתב הכנה"ג דבקושטא שהיו נוהגין לנגן על ידי מנגנות גויות בחופות דעם כל זה בברית מילה אסור וכל שכן בשאר שבתות השנה שחל בתוכו ל"ג לעומר כי בודאי אין לנהוג כן כי על הראשונים אנחנו מצטערים והם באים להוסיף עליהם ומכאן אתה תראה שאם לא הייתי נותן דעתי למחות בידם תכף ולמנוע אותם והיו נוהגים כן שנה אחר שנה היה הדבר נעשה מנהג קבוע והנראה ודאי שהרבה מנהגים שלא מן הדין הם מתאוים מחמת זה כי הרבנים באותו פרק לאו אדעתייהו וכיון דהפליג הפליג וכמש"ל ולומר כי סמכו על סברת התוס' שם בביצה דס"ל דאין לגזור בזמנינו האי גזירה שמא יתקן כלי שיר דלפי סברא זאת אפי' על ידי ישראל שרי לנגן וכמ"ש שם מוהרש"ל ביש"ש יע"ש

אין מקום להתיר מטעם זה אחר שקבלנו עלינו כס' האוסרים לאסור ניגון בשבת וי"ט אפי' כשבאו מאליהם וכהוראת ב' המאורות הגדולים רבני עירינו אזמיר וכמש"ל ואיך יתכן להתיר על ידי ישראל כי כן איני רואה מקום להתיר הדאנס'ה בשבת ומצוה איכא לבטלו משום איסור חילול שבת והמבטלו עליו תבא ברכת טוב וגם על עיקר היתר התוס' בביצה ד"ל ע"א ד"ה תנן שכתבו דבזמנינו זה ליכא גזירה זאת הדבר קשה כי גם בזמנינו עינינו הרואות בשני כלי זמר הנהוגים בעירינו הנקראים ג'ימאני וסאנטו"ר אשר ניגונן הוי ע"י חוטין יש בהם תיקון בכל עת שפוסק החוט לתקנו תכף ומיד לקשור ולהתיר וכן שאר מיני זמר הדומה להם והנראה לומר כי התוס' שהתירו לומר כי בזמן הזה ליכא זאת הגזרה אפשר שהם מדברים בכלי שיר כה"ג בעריבת נחשת שמכין ע"י העץ עב וקשה דאינו בא לידי מתקן כלי שיר בשום צד והשתא דאתינן להכי מצאתי זכית למנהגינו שבכלי שיר כי האי בעריבת נחשת שמכין ע"ג ליכא חששא משום מתקן כלי שיר ולאסור משים לא פלוג רבנן מלבד מ"ש הרב מ"ל ז"ל בהל' גרושין פי"ב הט"ז כי הא דאמרינן ל"פ רבנן הוא היכא דאתמר היכא דלא אתמר לא עוד בה כי בלא"ה כבר מצינו להתוס' ומהרש"ל שכתבו בהדיא דהיה מקום להתיר אפילו ע"י ישראל כמש"ל וא"כ כ"ש כשאין חששא כלל כאמור ועם שליישב דברי התוס' נראה ישוב זה קצת דוחק שהם דיברו בכלי זמר דלא שייך בהו תיקון מ"מ לענין נ"ד יש לומר בשופי כי כה"ג בעריבת נחשת והעץ קשה ועב אין כאן גזירה ומ"מ אין לנו להתיר כ"א בחופות חתנים. וחתני התורה דהיכא דנהוג נהוג היכא דלא נהוג לא וזה ברור ורוק ועיין מ"ש בעניותי בסה"ק כף החיים סימן ל' אות צ"ג דרג"ל ע"א יע"ש בס"ד:

ואולם על שבעתה באתי כי גם מה שרוצים לנהוג מחדש להביא מנגנים גוים לבית הכנסת ולנגן מוזיק'א בתוך התפלה בשבת אין מקום לעשותו כי על פי הדין יד המוחים תהיו ידם על העליונה וכאמור. כה דברי החותם פה עירינו אזמיר יע"א קצ"א לחדש רחמים שנת כת"ר תורה לחיים טובים ולשלום הצעיר:

חיים פאלאג'י ס"ט:

ח"ב או"ח סימן י

שאלתי מי שהניח תפילין בהיותו בן י"ב שנים ובו בפרק נתנם לסופר שיעשה הגהה והניחם זמן רב יותר מעשר שנים ושוב נתנם לסופר אחר שיתקן הרצועות ובעבור עוד שנה נתנם לסופר אחר לעשות הגהה ומצא הבתים משל יד ומשל ראש בלתי פרשיות כלל כ"א מלאים מגרעינים ובא לפני הב"ד לקבל תשובתו על אשר עבר כמה שנים על

לא תשא מברכות לבטלה ועל ביטול מ"ע של תפילין וכבר מוכן לקבל כל מה שישיתו עליו כי הוא ירא שמים ורוצה לקבל תשובה יורנו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה ראיתי להרב הגדול חיד"א ז"ל בס' דבש לפי מערכת ך' אות ד' שהביא משם ספר שבלי הלקט ח"א כ"י שבלת ח' שכתב בשם גדול וז"ל וכל איש מקבל שכר כל מה שרואה בדעתו אם דעתו מכוון לשמים שהרי אתה רואה שתפילין שתפרן בפשתן פסולים כדאמר פרק אלו הן הלוקין ואמר רב חזינא לתפילי דבי חביבי דתפירי בכתנא ולית הלכתא כוותיה ובודאי דרבי חייא הגדול הו"ל שכר תפילין כשאר החסידים ואעפ"י שתפורות בפשתן עכ"ל הרי נראה דאפילו דכפי ההלכה היו תפילין פסולין עכ"ז כל שלדעתו מכוון לשמים לקיום המצוה יש לו שכר תפילין ובודאי דאין לחלק ולומר דהתם הא מיהא נקראו תפילין שיש בתוכן פרשיות לא שהן פסולים מצד התפירה שתפרן בפשתן ברם הכא ליכא מעיקרא תפילין דסוף סוף פסולין מקרו ואינו יוצא י"ח לפום ההלכה:

אלא דיש מקום לומר כי הגם דתפירה בפשתן פסולים ר"ח לא סל"ה ולפום דעתו שפיר מקרי מקיים המצוה מה שאין כן הכא דלכ"ע לא יש סברא בעולם כי תפילין בלתי פרשיות יהיו כשרים לא יש כאן כי אם שוגג גמור וטעות שסמך על הסופרים שהגיהו ופשעו ולא הגיהו ונתנו מכשול עון לפני זה האיש שביטל מ"ע של תפילין וברך כמה שנים ברכות לבטלה יקבל תשובתו והסופרים אשר פשעו בדבר יקבלו עונשם כי נמצאו חוטאים ומחטיאים: וכיוצא בזה ראיתי למורינו הרב המו' כמהר"ר רפאל אשכנזי ז"ל בס' מראה הגדול ח"א בדרוש לס"ת דרוש ה' דק"ס ע"ג שחקר חקירת חכם באיש ירא ה' וחזרן במצות שציוה לסופר שיכתוב לו ס"ת נאה ולשם קדושה והסופר פשע ולא כתבו לשם קדושת ס"ת כלל שהוא דבר שאינו נראה לעין והוא דבר המסור ללב מי נימא כי מלבד שלא קיים מצוה עוד בה דענוש יענש על אשר חטא הסופר משום דכל ישראל ערבים זל"ז א"ד דכל כה"ג שלא לקחו האיש הלזה הס"ת מן השוק היה משום ספק זה שלא ראה וידע מי כתבו דאפשר שכתבו אדם שאינו כשר וירא שמים ואזכרות שבו כתבם שלא לשם קדושת ה' ומשום ספק זה הוא שלא רצה לקנות אותו מהשוק מוכן ומזומן לא אדרבה ביקש ללברר אומן ובקי בכל דיני כתיבת ס"ת לכתוב לו ס"ת חדש ממש וגם ציוה לו בפה מלא שיכתוב לו הס"ת נאה ויאה בכל מכל כל ושיכתוב הס"ת גם כן לשמו דמלבד דאין לאיש הזה המצוה לכתוב ס"ת שום עונש מכח הערבות עוד דבודאי הגמור קיים זה מ"ע דכתיבת ס"ת כהוגן וכתחז"ל והסופר הוא דעוית שלא כתבו לשמו דמתי הו"ל למיעבד ולא עבד והנראה לע"ד דדינא הכי הוי כהצד הב' הזה

דכל כה"ג שמעשיו מוכיחים של האיש המצווה שהוא רוצה בקיומו שצ מצוה זו וכו' ואדרבה ציוה לסופר לכתוב לו ס"ת נאה בכל מכל כל וגם לכותבו לשמו כבר קיים זה מצוה זו בכתיבת ס"ת כתיקנו והסופר שלא כתבו לשמו חטאו ישא האיש ההוא וזה המצוה לכתוב לו ס"ת אין בו שום עון אשר חטא כלל וכו' יע"ש הרי מצינו דוכוותא גבי מ"ע של כתיבת ס"ת דאפי' חטא הסופר וכתב שלא לשמו והס"ת פסול עכ"ז בעל המצוה קיים מצותו ושכרו יש לו מן השמים על קיום המ"ע של כתיבת ס"ת וכדברי הרב שבולי הלקט במצות תפילין ויש להרגיש על מורינו הרב ז"ל דהי"ל להביא סיעתא לדבריו מדברי הרב שיבולי הלקט ואדרבה מצינו כי בתפילין יש בכל יום ברכות לבטלה וביטול מצות עשה בעבור חטא הסופר מה שאין כן בס"ת כי הגם כי איכא חיוב מצות עשה של כתיבת ס"ת מ"מ אין איסור בביטולו בכל יום כמו בתפילין וגם בברכות העולים לס"ת פסול אינן תדיר בכל יום כ"א לזמנים הנועדים שקורין בהם ס"ת וגם מסתמא כשמניחו בבית הכנסת עם ספר תורות רבים אשר שם אפשר שיגיע זמנו לקרות בו פעם אחת או שנתים משא"כ בתפילין כאמור: והגם כי נמצא לפי זה כי האיש הלזה אין בו עון אשר חטא לא משום ביטול מצות עשה ולא משום ברכות לבטלה שעובר בל"ת מלא תשא את שם ה"א לשוא עכ"ז יש לו לתקן על עון ביטול מצות עשה ס"א תעניות כאשר כתבו המקובלים וכמ"ש בספרי הקטן לב חיים ח"א סוף סימן ל"ג יע"ש בס"ד: ועל מה שברך ברכות לבטלה ועבד על לא תשא יתענה ל"ז תעניות כאשר כתבו המקובלים ואסמיכוהו אקרא לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה כי הוא גימט' הב"ל היוצא מפיו וכמ"ש הרב צמח דוד ס' מטות יע"ש וילקה כמה ימים כמ"ש בס' עיר מקלט ס' יתרו סימן ל' יע"ש ומ"ש כמה ימים יש סוברים ג' ימים ויש סוברים ל' יום ויעין עבר על שניהם עשה ולא תעשה ימים ושנים הטוב טוב כי יעשה תיקון זה ג' פעמים ושב ורפא לו:

ח"ב או"ח סימן יא

בנער שלא הגיע לי"ג שנים ויום אחד שהיה חולה והוא יתום ונדרו עליו אמו ואפוטרופוס שלו שאם יתרפא יכתוב ס"ת ונתרפא ולשאול הגיע אם נותנו מיד או ימתין עד שיהיה בר מנין יורינו המורה ושכמ"ה: תשובה נראה שצריך להמתין עד שיהיה בר מנין ויגיע לכלל מצות כדי שיקיים מצות עשה של כתיבת ס"ת כתיקנה במחוייב ולא קודם לכן שאינו בר חיובא ועמ"ש הרב מוהר"מ ב"ח בשיטתו בס' שמות בארץ בקונטריס יום תרועה בר"ה דפ"ח בענין מצות צריכות כונה וז"ל דמכאן יש ללמוד דמי שנולד בר"ה

אחר חצות כשיבוא בשנת י"ג ויום אחד ושמע תקיעת ר"ה קודם חצות צריך שישמע אחר חצות יע"ש ועיין בספר עושה שלום מערכת מ'ם דכ"ט ע"ד יע"ש:
ועיין בב"י אה"ע סימן קס"א וז"ל ודבר פשוט הוא ומ"ש וכן אם היה הגדול במדינה אחרת אין הקטן ממנו בשנים וכו' היינו לומר דקטן זה אינו קטן ממש דא"כ לאו בר חליצה ויבום הוא וע"כ לומר דגדול הוא מבן י"ג ומעלה והביא ב' שערות אלא שהוא קטן בשנים מאחיו הגדול וכו' יע"ש ועיין עוד ביבמות דקי"א ופירש"י יגדלו זה עם זה ואם בא לגרשה אינו יכול עד שיגדיל דגט קטן. ועיין בכנה"ג באה"ע סימן ל"ד הגה"ט אות וי"ו במי שהוא פחות מבן י"ג שקידש אשה או נשא וכו' יע"ש. ועיין בגיטין דנ"ב ע"א ולוקחים ס"ת וכו'. ועיין בספר כתר כהונה בשו"ת חא"ח סימן א' בסופר שכותב ס"ת בפחות מבן י"ג מה דינו יע"ש. ועיין להרב שאלת יעבץ ח"א סוף סימן א' שכתב וז"ל וצדקה כיון שאפשר להיתומים לקיימה לכי גדלי ולהשלים מה שהיה ראוי לינתן מנכסים בקטנותן מידי יום ביומו או שנה בשנה עדיף טפי שלא יתנו האפוטרופוסים לא הם בעצמם לכי גדלי מיהב יהבי ושקלי שכר גדול עכ"ל:

ח"ב או"ח סימן יב

שאלה מעשה היה בראובן שהיה סופר מתא והציבור נתנו לו נאמנות להיות ציוה לחתום בעד אחרים ואירע מקרה בלתי טהור שחתם בשטר אחד שעשאוהו בזיוף להקדים זמן השטר להיות מוקדם ולחתום בעד אשתו הראשונה כדי שלא יטרוף. אשה השניה ונתודע הדבר שהיה בדבר זיוף ופסלו אותו הב"ד מלהיות עוד סופר והנה זה הסופר הוא ש"ץ ולשאול הגיעו אי פסול גם כן לש"ץ או לא. עוד ילמדנו רבינו במי שציוה לסופר זה שיחתום ויעיד שקר ופיתה אותו אם הוא פסול להיות ש"ץ או לא. עוד ילמדנו רבינו בענין חזרתו ותשובתו וגם אם יש להקל עליו היותו חכם עני וסופר ותלו ביה טפלי וצרות הבנות על הכל יודיענו ושכמ"ה:
תשובה נראה ודאי לע"ד דפסול להיות ש"ץ שהרי זה הסופר שחתם והעיד לשקר היי הוא פסול לעדות כמ"ש הרב המגיד בריש פכ"ג מהלכות מו"ל ופסקו מור"ם בח"מ סימן ל"ד סעיף ט' וז"ל עדים שחתמו עצמן על שטר מוקדם במזיד פסולין יע"ש הרי דהמעיד עדות שקר בשטר מוקדם לבד הוא פסול לעדות וה"ט שהוא פסול משום שהוא רשע בעבירה זאת וא"כ איך יתכן להיות ש"ץ שהוא רשע והרי קי"ל בא"ת סימן ג"ן סעיף ד' ש"ץ צריך שיהיה הגון ואיזהו הגון שיסא ריקן מעבירות ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו וכו' יע"ש וזה שעבר עבירה כזאת במזיד להעיד ולחתום על שק בודאי שהוא

רשע ואינו הגון מקרי וכן כתב בהדייא מרן החבי"ב בתשו' בעי חיי חח"מ ח"א סימן כ"ד בעד שהעיד וחתם על השקר שנקרא רשע ופסול לעדות דכיון דבשעה שהעיד רשע הוא שהתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע ופסול לעדות יע"ש וכיון שכן איני מוצא מקום להתירו להיות. ש"ץ שהרי מקרי רשע ופסול לעדות והרי מצינו להרב בית שלמה בתשובה סימן מ"ג ולהרב מהר"י חאנדאלי ז"ל בתשו' הובאו דבריו בתשו' הרב מהרח"ש ח"ג סימן א' על ש"ץ שמיקל בענין משא ומתן בסתם יינם דראוי להעבירו ואחר שהביא תשובת הרי"ף מ"ש דשליח צבור המרנן בשירי העורב וכו' פסול לש"ץ כתב וז"ל הא קמן דבשביל דבר קל בעיני הבריות לרנן בשירי העורב אמרינן דראוי לסלקו כ"ש במיקל באיסור חמור מדבריהם ז"ל והסכים עמו הרב מהרח"ש יע"ש הרי דבדבר שאיסורו קל הסכימו הרבנים הנ"ל לפוסלו להיות ש"ץ כ"ש באיסור חמור כזה גם הרב ד"מ בתשו' ח"א חא"ח סימן ג' למד מתשו' הרבנים הנ"ל לנדון דידיה שנשאל בש"ץ שהוא משחק בקוביא דפסול להיות ש"ץ וכתב וז"ל אף אנן נמי נאמר בנ"ד דהשתא בשביל דבר קל בעיני הבריות ראוי להעבירו כ"ש עובר על דברי חכמים ואיכא מאן דאמר שהוא גזלן מדבריהם וכמ"ש הרמב"ם וכו' וכיון שכן אין ראוי ש"ץ זה לירד לפני התיבה דלאו הגון מקרי כיון שיש לו מעשה הרע הזה וכמ"ש הרב הטורים זל בא"ח סימן ג"ן וצריך שיהא הש"ץ הגון וכו' יע"ש. ואם הם זל כתבו כן לפסול לש"ץ על העובר על מידי דרבנן כ"ש בחותם ולהעיד על שקר שהתורה פסלו דפשיטא ודאי דפסול ש"ץ:

ולענין השאלה השניה אם המפתה לזה הסופר שיחתום ויעיד לשקר נפסל להיות ש"ץ הנה דבר זה במחלוקת הוא שנוי בין הרבנים הגדולים שלדעת הרב מוהר"ר יאושע בנבנשת זל הביאו מרן החבי"ב שם בתשו' ב"ח הנז' שהסכים דפסול לעדות דאם ראה אחרים שעשאו וחשבינן ליה כמי שעשאו כל שכן וק"ו במפתה לאדם אחר שיעשהו דודאי הרי הוא כלו עשאו ולא להאי מילתא וסיים וכתב גם שניי הרב כמוה"ר משה בנבנשת נר"ו הסכים לזה דמפסיל יע"ש וכן הוא כתוב בתשו' הרב פני משה ח"ב סימן צ"א דקע"ה ע"ב יע"ש ואם כן לדעתם ז"ל כמו שפסול לעדות מפני היותו רשע וקרא כתיב אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס כ"ש שאסור להיות ש"ץ גם כן וזה ברור:

אלא דמצינו לתנא דידן מרן החבי"ב שם בתשו' הנ"ל שהשיב ע"ד ב' המאורות הגדולים שנים קרובים ודעתו זל הוא שלא לפוסלו והביא ראיה לזה מתשו' הריב"ש ומוהר"מ מלובלין סימן פ"א וסיים וכתב וז"ל אמור מעתה שאף האומר לגנב שיגנוב ויתן לו אינו פסול לעדות ה"ה האומר שיחתום שקד וחתם שאינו פסול והך טעמא שכתב אחי הרב נר"ו דכיון שפיתה לחתום גם הוא יחתום בשקר ליתא דאם כן האומר גנוב ותן לי יפסל

מה"ט וכו' א"ו דל"ד דאדם טועה וסובר דלא אסרה תורה אלא שלא יגנוב הוא עצמו אבל לאמר לאחרים שיגנובו אין איסור בדבר ה"נ הכא ס"ל דלא אסרה תורה אלא שיחתום הוא בעצמו אבל לומר שיחתומו לא אסרה תורה וזה נ"ל ברור יע"ש וכ"כ בס' כנה"ג בח"מ ח"ב סימן ל"ד הגב"י אות וי"ו יע"ש אם כן ה"נ במה שפתה והסית לסופר ולמד שיחתום בשטר מאוחר למוקדם כשר להיות ש"ץ:

ולענין תשובתו לפי מה שאמרו בגמ' בפז"ב דכ"ו דילך למקום שאין מכירים אותו וכו' וכמ"ש מרן החבי"ב בתשו' בעי חיי אלא שכבר כתב מוהרש"ל בתשו' סימן ך' ובספר יש"ש פ' ג"ה סימן ט"ז וסימן טו"ב יע"ש דהיכא דתלו ביה טיפלי ואית לי צרת הבת לית ליה למיזל לארעא אחריתי ואדרבא יותר טוב לסגף עצמו בתעניות וסיגופין ומימינו לא ראינו ולא שמענו שהורו חכמי הדור שילך למקום שאין מכירין וכ"כ הרב ט"ז ביו"ד סימן קי"ו והרב כנה"ג שם הגב"י אות ד"ן יע"ש וכאן בנ"ד זה הסופר שהוא חכם עני ותלו ביה טיפלי וצרות הבנות וצרת דעניותא דרודף אבתריה וגם כי הוא ירא ה' וזה הדבר כשגגה שיצאתה מידו נראה דיש להקל בתשובתו: ובענין אם מעיקרא מהני תשובה למי שחטא ונפסל מלהיות ש"ץ אם חוזר בתשובה אי מהניא ליה תשובתו נראה דמהני תשובתו להיות חוזר לאומנותו ואין לך דבר שעומד בפני התשובה וכמ"ש בעניותי בתשובתי בסה"ק חקקי לב חיו"ד סימן מ"ז דפ"ו. ע"ג יע"ש בס"ד:

ואולם כל זה שכתבתי במונח גמור אשר כתוב בשאלה ששאלו שחתם על שטר מוקדם במזיד ברם אחרי כן דרשתי וחקרתי וראיתי שהיה הענין שכבר היה שטר משכנתא מן הלוה למלוה בחתימת הסופר בעדו מצד העדות וגם חתם בעד האשה הראשונ' והיה המשכנתא בעד אלף אריות ושוב אחר עבור כמו עשר שנים שגירש אשתו הראשונה ונשא אשה שניה ובעודו עם אשתו השניה הוצרך ללות עוד על משכנתא זאת עוד שמונה מאות אריות מה עשה הלוה חילה פני המלוה שיתן לו השטר משכנתא לקורעו ולעשותו מחדש ופיתה לסופר שיחתום בעדו ובעד האשה הראשונה אשר בלא"ה היה לה חתימה באלף אריות שנעשה עתה בעד אלף ושמונה מאות וחתם הסופר ע"ז שכבר היה ממושכן בלא"ה ביד זה המלוה מעיקרא אלא דהוסיף על זה עוד ואם כנים הדברים נראה דיש להקל עליו מעל הסופר הלזה מעונשו:

ח"ב או"ח סימן יג

שאלה במי שיש לפניו צואה ומ"ר או דבר ערוה דבעינן כיסוי לענין לומר דברי קדושה וק"ש ותפילה אם הכיסוי הוא ע"י עשן הרבה אי מקרי העשן כיסוי לענין זה או לא וכמו

כן אם ירד הענן על מקום שיש. צואה או שהיה נראה דבר ערוה וכיסהו בענן אי מקרי זה כיסוי או לא:

תשובה הנה מצינו בקרא סדר אחרי בפסוק וכיסה ענן הקטורת את הכפורת וכו' הרי דקרי כיסוי בקרא העשן של הקטורת. וכן מצינו כמה כתובים ויכסהו הענן וכו' ויכס הענן וכו' ועיין בספר אמרי נועם חי' מהראשונים עה"ת ס' יתרו שכתב דעננ כבוד שבמדבר יש בהם ממש ומקרי מחיצה לא עננים של עכשיו ועמ"ש הרב נחלת בנימין מצוה כ"ד סימן ה' דל"ב ע"ד ומ"ש בדרושים דרוש ג' לשבת כלה בס"ד:

ח"ב או"ח סימן יד

שאלת מי שביתו סמוך לבית הבד שמוציאים משם שמן שומשומים והוא כי השומשומים מניחים ושורים אותם במים רבים והם מתלחלחים הרבה ונתפחים ואז המים נבאשים הרבה מאד וריחם רע מי סרוחים עד שאין אדם יכול לעמוד מפני רוחם אם מותר לקרות קריאת שמע ולהתפלל וגם לקרות בתורה ולומר דברי קדושה כל שהוא מריח ריח רע זה או אסור יורינו המורה הדין ושכמ"ה:

תשובה הנה כתב מרן בש"ע א"ח סימן פ"ו וזל מים סרוחים או מי משרה ששורין בהם פשתן או קנבוס צריך להרחיק מהם כמו מן הצואה עכ"ל והיינו דאם הוא לפניו אפילו אינו מגיע לו ריח צריך להרחיק כמלא עיניו ואם הוא לאחריו או לצדדים צריך רחוק ד' אמות ואם מגיע לו ריח עד שכלה הריח וכן כתב בהדייא הרב הלבוש ז"ל בסימן זה וז"ל מי סרוחים ומי משרה ששורין בהם פשתן או קנבוס אסור לקרות כנגדן כמו כנגד הצואה לפניו מלא עינים ואחריו ארבע אמות ממקום שכלה הריח יע"ש. ועיין בס' כתונת יוסף חא"ח סי' ג' יע"ש:

ועיין בא"ח סימן תרכ"ט קי"ד שנראה דאסור לכתחילה לסכך בדבר שריחו רע אבל בדיעבד מותר וזה משום גזירה שמא יצא והרי אם אסרינן שאר ריחות רעות לדברי קדושה הרי בלא"ה יש לאסור וכ"נ ממ"ש הפוסקים שם סימן תר"ל שלא לעשות הדפנות מדבר שריחו רע שזהו בדיעבד וכמ"ש הרב פרי מגדים שם ונראה לחלק בין ריח רע מדבר סרחון שהוא מחמת מיאוס לריח רע מצד שאינו מיאוס וכמה פעמים שעושים הסכך מקנים ארוכים לחים ובעוד שלושת ימים שמתיבישים קצת יש בהם ריח כריח דגים מלוחים. ועיין מ"ש הרמב"ם בה' ק"ש פ"ב הלכה מי שירד לטבול וכו' ולא יתכסה לא במים הרעים שריחן רע ולא במי המשרה אבל מתכסה במים עכורין שאין ריחן רע וקורא במקומו יע"ש. ועיין בש"ע א"ח סימן רס"ד סעיף ג' אין מדליקין בעטרן מפני

שריחו רע ויניחנו ויצא ועיין ברש"י ס' תולדות ע"פ וירח והלא אין ריח רע יותר משטף העזים אלא מלמד שנכנס עמו ג"ע יע"ש ועיין בעירובין דס"ה ע"א שמואל לא מצלי בביתא דאית שיכרא ר"פ לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא ופירש"י דאית ביה שיכרא ריח השכר משכרתו דאית ביה הרסנא משום ריחא. והה"נ אי יהיה ריח מסרחון מת שנסרח כי בודאי הוי ריח רע מחמת מיאוס ואסור לקרות ק"ש וכל דבר שבקדושה מפני זה הריח ומזה הורתי בנפל שנהגו שלא לקוברו עד ג' ימים ואיכא אחר כך שבת וב' ימים טובים ובאו השכנים לתבוע שיוציאוהו לקבורה ביו"ט ע"י גוי דמותר והגם שהרב שו"ג בא"ח סימן תתכ"ו סעיף כ"ב כתב דאין לקוברו הואיל ואישתני אישתני כמו שיע"ש אין נראה לע"ד ומותר לקוברו ע"י גוים כמ"ש בחי' על טור וש"ע א"ח שם סימן תתכ"ו בס"ד: וחנראה אצלי דאם הריח הוי רע יותר ממי המשרה או לפחות כמי המשרה וכדומה דנראה לאסור והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן טו

שאלה במי שהתפלל בחול המועד תפילת המועד ההוא דהיינו בח"ה של סוכות טעה והתפלל תפלת החג והוא אתה בחרתנו וכו' ולא התפלל ח"י ברכות אם חוזר ומתפלל או לא:

תשובה לכאורה היה נראה דאין צריך לחזור ולהתפלל והוא ממ"ש הרב כנה"ג בא"ח סימן בשם הרב מ"מ סימן רפ"ד דאם בשבת ח"ה במקום ישמח משה אמר אתה בחרתנו דא"צ לחזור ועיין להרב מט"י ולרבני האחרונים בכונת דברי הרב מ"מ:

ונראה דיש לחלק דשאני התם כי הא מיהא ברכה אחת היא באמצע ולא יותר בין בתפלת החג בין בתפלת שבת ולא יש שום הפרש בברכות משא"כ בין תפלת החול לתפלת יו"ט דיש הפרש טובא בברכות ובעניינים שונים נראה דיחזור ויתפלל ועמ"ש מרן בא"ח סס"י ק"ח סי"ב הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בא בזמנה לא הוי הפסק התם הוא שמתפלל עיקר התפלה השייכה לאותו זמן אלא שמזכיר איזה דבר משא"כ כשמחליף התפלה של ח"י ביו"ט. ועיין בתשו' מהר"ם ריקאנטי זל סימן ל' דהיכא דמתפלל אדם תפלת שבת בחול יפסיק באמצע דדמי לחוכא ואיטלולא ועמ"ש הכנה"ג בתשו' חא"ח סימן ל"ז ובספר שיירי כנה"ג א"ח סי' ק"ח בהגהב"י אות וי"ו יע"ש ובס' א"ז שם סק"ט יע"ש. ונראה דיש לחלק דהתם הא מיהא לא הוי תפלת שבת שייך לחול כלל משא"כ בח"ה דהא מיהא מזכיר שם היו"ט ביעלה ויבא ותפלת מוסף והוא ברור:

ויש להביא ראיה דאם התפלל בק"ה תפלת של יו"ט ולא תפלת ח"י לכאורה נראה דלפי ס' הרשב"א בתשו' ח"ה סימן רט"ו דח"ה נמי מקרי יו"ט נראה דיוצא י"ח אלא דראיתי בס' הלק"ט ח"א סימן ד' די"ט ע"ד שנראה דעתו דאפילו לדעת הרשב"א דח"ה מקרי יו"ט עכ"ז אינו יוצא י"ח בברכות שבע וצריך לחזור ולהתפלל ח"י יע"ש:

ח"ב או"ח סימן טז

נשאלתי בש"ץ כהן כי מנהג עירינו אזמיר יע"א כי כשאין כהנים אחרים בביה"כ לומר ברכת כהנים אז הש"ץ שהוא כהן נושא את כפיו אם קודם ברכה לברך ברכת כהנים אי נוטל ידיו בתיבה או אם צריך לעקור ממקומו ולהעלות לדוכן ובהדי דקא אזיל ועומד בדוכן יטול ידיו יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה מדברי מרן בש"ע א"ח סימן קכ"ח סעיף ך' עמ"ש רז"ל אם ש"ץ כהן אם יש שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו כנראה דאם אין שם כהנים יש לו לישא את כפיו וכמ"ש אחרי כן וז"ל ואפי' אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו אלא אם כן מובטח לו שיחזור לתפלתו וכיצד יעשה יעקור רגליו מעט בעבודה ויאמר עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים ויקרא לו אחר ומסיים החזן שים שלום ואם המקרא כיוין לתפלת ש"ץ מתחי' ועד סוף עדיף טפי שיסיים המקרא שים שלום עכ"ל הנה נשמע מדברי מרן בש"ע דעוקר הש"ץ רגליו לעלות לדוכן ואדרבא על סיום תפילתו כתב דיותר טוב הוא שיסיים המקרא ולא הש"ץ ומאחר שכן גם נט"י יכול לעשות וכ"ן מדברי מור"ם בהגה שם שעל חלוקת שכתב מרן בתחילה אם ש"ץ כהן אם יש שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו הגיה' וז"ל ולא יאמרו לו לעלות או ליטול ידיו וכו' דש"מ דגם נט"י עושה הש"ץ אם בא לישא את כפיו צריך שיטול ידיו והנראה לע"ד הוא כי ש"ץ שהוא כהן ובא לישא כפיו כשאין כהן אחר ישא את כפיו במקומו בתפילה בתיבה ואין צורך ליטול ידיו וכן ראיתי לשלוחי צבור שהיו כהנים גדולים בתורה שלא עקרו רגליהם וגם לא נטלו ידיהם בתוך התפילה בתיבה ונראה לתת טעם לדבר כי כיון שהם טרודים בתפלה אין לטורדם שירדו מן התיבה ללכת לדוכן כי לא יבצר מהטרוף וגם הנט"י מלבד הטירוד והטירוף עוד בה כי כיון שהוא מתפלל להוציא את הרבים י"ח כשרואים שנוטל ידיו בתוך תפלתו לברך ברכת כהנים מגרעות נתן למה שהיה מתפלל שהיה בלתי נקיות כפים ומפני זה לא נהגו לא לעקור רגליו ולא ליטול את ידיו וכן ראוי לעשות:

ושוב ראיתי להרב שאלת יעב"ץ ח"א סימן ד"ן שכתב וז"ל באתי לשאול ממנו שאלה מה שנתהוה פה בחג השבועות העבר ומעשה שהיה כך היה וש"ץ כאן הוא כהן ואין לנו

כהן אחר והוא רגיל בבל פעם ליצא כפיו אמנם ביו"ט הנ"ל היה כאן בהן אחר וכשהגיע הש"ץ לרצה באו הלוים ונטלו ידי הכהן האורח ואז אמר המנהיג שגם הש"ץ יטול ידיו והיה שם למדן א' ואמר שלא ליטול והש"ץ ציית להחכם ועתה בא המנהיג להעליל ולומר שעבר בעשה הואיל שנאמר לו לעלות ולא עלה כמ"ש רמ"א בא"ח וכו' יע"ש הנה מבואר דאם היה הש"ץ הכהן נושא את כפיו היה נוטל ידיו בהיותו בתיבה עומד ומתפלל ולא הרגיש הרב ז"ל בזה כלום דש"מ דפשוט הוא שנוטל ידיו וכאן בעירינו אזמיר יע"א היו בכמה בתי כנסיות שליח צבור כהנים ולא היו נוטלים לידים בתוך התפלה אלא נושאים את כפיהם בלתי נטילת ידים זולת ק"ק פורטוגאל יב"ץ שהיה שם ש"ץ הר' השלם הדה"מ כמהר"ר רחמים אריה אברהם הכהן אריאש ז"ל כשהיה הוא נושא את כפיו היו מביאין לו לתיבה כלי ליטול ידיו תחילה ועיין בתשו' הרדב"ז זל החדשות ח"א סימן רל"ז וק"ל:

ח"ב או"ח סימן יז

נשאלתי בסנדק שאינו מתפלל בבית הכנסת שמתפלל ביום המילה אבי הבן שהמנהג הוא שאין אומרים תחנונים ונפילת אפים ואפי' אין אבי הבן בעיר כל שהוא יום המילה והקרובים באים לבית הכנסת ועושים שמחה להתפלל בנגינות כמנהג אם הסנדק הוא מתפלל במקום אחר גם באותו בית הכנסת שמתפלל הסנדק אם אין אומרים תחנונים ונ"א ואפילו אם יתפלל הסנדק בביתו ביחיד כי הוי יו"ט שלו כיון שכתבו בשם מהרי"ל דנוהגים להדר אחר מצוה זו להיות סנדק לתפוס התינוק למולו ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה וכל סנדק הוי כמקריב קטורת וכמ"ש מור"ם בהגה' בש"ע יו"ד סי' רס"ה סעיף י"א כמו שיע"ש:

תשובה האמת הוא כי אבי הבן ביום המילה בביה"כ שמתפלל אין אומרים תחנונים ונ"א וכמ"ש מרן בב"י בא"ח סי' קל"א בשם ס' שבולי הלקט ופסקו בש"ע שם סעיף ג' יע"ש ונתן טעם שמצות מילה בשמחה קיבלו עליהם שהוא על קיום מ"ע של המילה ודוקא באותו ביה"כ ששם מתפלל אבי הבן המקיים מצות מילה ולא בביה"כ אחר:

והגם שראיתי להרב ברכ"י בא"ח סי' קל"א אות ד' שכתב בתו"ד א"נ בעבור כבוד הסנדק והמוהל קראו בשמותם והם בעלי ברית וי"ט שלהם כמבואר בסי' תקנ"ט יע"ש דנראה דגם הסנדק נקרא בעל ברית וי"ט שלו הוא והרי הוא כמקטיר קטורת ואם כן כיון שי"ט שלו מ"מ הרב ברכ"י מירי במקום שאין אבי הבן בביה"כ כשהוא יתום או אינו בעיר מהני כבוד סנדק שהוא באותו ביה"כ ששם שמחת המילה אבל להיכא שיש

באותו ביה"כ שמחת מילה והסנדק מתפלל במקום אחר אי גם באותו מקום אין לומר תחנונים ונ"א בעבור הסנדק צריכה רבה והרב כנסת הגדולה בסס"י זה כתב דהמנהג בקושטנדינה ובכל המקומות שראיתי שאפילו שהמילה בבית אחר אין נופלים ע"פ בביה"כ שמתפלל שם בעל הברית יע"ש גם הרב ברכ"י שם מסיק כי ה"ט שאין אומרים תחנוני' ונ"א אינו אלא לכבוד אבי הבן משום קיום המצוה יע"ש. וכפי הנראה מדברי הפוסקים הוא כי לסנדק לא נתנו לו בפרטות שלא לומר תחנונים ונ"א והכי נהגו:

אלא שראיתי בס' בית עובד דק"ג אות ח' שכתב וז"ל יום מילה אין נ"א בביה"כ אפילו שאין המילה נעשית אלא בבית אם יש אבי הבן או סנדק בביה"כ סגי וכו' יע"ש ופשט ל' או סנדק בביה"כ מורה שאפילו בשביל הסנדק לחוד אין נ"א ולפי מה שנתבאר ליתא ואפש"ל כי כונתו במ"ש או סנדק היינו באותו ביה"כ שאין אבי הבן שם מהני מה שיש סנדק או מקרוביו ודוק כי קצרתי:

ח"ב או"ח סימן יח

מנא אמון זך תשרי שנת התרכ"ו ליצירה:

שאלה תורה היא וללמוד אני צריך אם ביום ש"ק בספר תורה שקורין ומצא וישבתו העם ביום השביעי (שמות ט"ז ל) מלא ביוד כחביריו שבפרשה ומסור עליו בשבעי א' חסר יו"ד ומסרה אחרת כתוב א' מלא וא חסר. כנראה שפה מדבר בפרשה זו דוקא ולא יש בהיכל ספר מיכן וצריך לגלול אם צריך להוציא אחר בשביל מלא וחסר כזה שאין למדים ממנו דין בגמרא ואינו הרגש במבטא ואינו משתנה למשמעות אחר י ולגלול אותו אפילו שיש טורח צבור או אין להוציא ס"ת אחר ולאחר השבת אם צריך לתקנו ע"פ המסרה כדי שלא להעלותו לכתחילה או אין להגיה הספד על המסרה. וראינו הס"ת שבהיכל יש מהם מלא ויש מהם חסר וכמו כן (דברים י"ט ה') לא שונא הוא לו מתמול שלשם חסר ו' ומסור עליו שנים שלשום מלא כנז"ל וראינו הספרים שבהיכל יש מלא ויש חסר ואם יהיה הדין שנוציא אחר. ומצאנו גם כן השני כראשון מה יהיה בסופו נא לשון בקשה על אדוני המצוה הזאת להשיבני דבר הלכה פסוקה למעשה ואין צורך להטריח קולמוסו לכתוב פלפול וסברא להדיוט כמוני ויניח הפלפול לספרו הטהור שמא אדוני המלך טרוד במצות יהי שהיו עמו דוקא יגבר חסדו עלינו בהלכה פסוקה למעשה ושכמ"ה זכות הרבים תלוי בו כי שמעתי שמעו. אשר הלכו בחוצות ספריו הנעימים השייכים להדיוט כמוני כמו ס' כף החיים ספר חיים ושנות חיים ולא זכיתי לאור באור החיים בהא סלקינן ובהא נחתינן ולאלה שמיא צלינן ומיניה בעינן לילי. ויומי כרוב רחמי.

יהא בסעדיה וישגא ויחדי בתלתת אלין חיי ומזוני ובני חכימי עסקין בפתגמי אורייתא ותפקידתא וישזביניה מכל עקתין בישין ומכל מרעין בכל עידן ועתים כנפשו החשובה מכל נשמתין וכנפש תלמידו הקטן זעיר שם אני המצפה תשובתו:

יחיאל בן שלמה מזרחי

ס"ט:

תשובה מחיים ואען ואומר דלפי מאי דק"ל בש"ס וכל הפוסקים וכן פסק הרמב"ם בהדייא בה' ס"ת פ"א הלכה י"א אבל אם כתב המלא חסר או החסר מלא וכו' הרי זה פסול ואין בו קדושת ס"ת כלל וכו' וכ"כ בפי' בכלל העשרים דברים שבכל אחד מהן פוסל הס"ת באות י"ב כתב וז"ל שחסר אפילו אות אחת שהוסיף אפילו אות אחת ושנגעה אות באות וכו' יע"ש וכן פסק' הטור בי"ד סימן רע"ט וכן הוא בתיקונים ריש תיקון כ"ה דף ע"א וז"ל וס"ת הרי דרגא דיעקב דאתמר ויעקב איש תם וס"ת כך צריך למהוי תם בלא פיסולת ואי ס"ת איהו חסר באתר דמלא או מלא באתר דחסר או אות חד חסיר או יתיר או חליף ס"ת פסול וכו' יע"ש וכיון שכן שיש בס"ת תיבות מלאות וחסרות כפי המסורת הגדולה המקובל אלינו ואשר הסכימו והוחזקו הסופרים לכתוב הספרי תורות וא"כ אחר הקבלה והחזקה שהוחזקו התיבות להיות מהן מלאים מהם חסרים כפי המסורת המקובל בידינו אז אם נמצא באיזה ס"ת מלא במקום חסר או חסר במקום מלא בודאי שהוא פסול וא"כ בשתי תיבות אלו בתיבת שביעי בפרשת בשלח ע"פ וישבתו העם ביום השביעי כי כפי המסורת הגדולה חמשה המה שיש לכתוב שביעי חסר יוד אחר הבי"ת וזה אחד מהם ונמצא מלא יוד אחר הבית הס"ת פסול דהוי מלא במקום חסר וכמו כן בתיבת שלשם בפ'. ואתחנן ובפרשת שופטים דכתיב והוא לא שנא לו מתמול שלשם ששניהם שלשם חסר וא'ו ונמצא אחד מהם מלא הוי מלא במקום שצריך להיות חסר והס"ת פסול ככתוב בשאלה וכמו כן בכל מלא וחסר שיש קבלה בידינו עפ"י המסורת ונכתבו הספרי תורות בכשרות עפ"י המסרה הזאת אם ימצא חסר במקום מלא או מלא במקום חסר הס"ת פסול והגם שמור"ם בד"מ בי"ד סימן רע"ט ובהגהה א"ח סימן קמ"ג ס"ד פסק דאין לפסול ס"ת ולהוציא אחר כ"א דוקא שנמצא טעות גמור אבל משום חסרות ויתרות אין להוציא אחר שאין ספרי תורות שלנו מדוייקים כל כך כדי שנחמר שהס"ת אחר יהיה יותר כשר וכו' יע"ש וא"כ לדעת מור"ם בנ"ד שנמצא מלא במקום חסר בתיבת שביעי שהיתה ראויה להיות חסר יו"ד אחר הבי"ת וכן בתיבות והוא לא שנא לו מתמל שלשם שנמצא מלא וא"ו לא היה ראוי לפסול הס"ת במלא במקום חסר ולא בחסר במקום מלא מ"מ אנן קבלנו לדון כדעת מרן דס"ל דבכל מלא

במקום חסר או חסר במקום מלא פסול הס"ת וצריך להוציא אחר וכבר אירע מעשה בתירייא בזמן מוה"ר הגדול כנה"ג ז"ל בס"ת שהיה כתוב קריאי מועד דפרשת קרח מלא יו"ד ובכל הספרים המדוייקים בין ספרי תורות היה כתוב חסר וכתב ומנהגינו כהרב המחבר והוצאתי ס"ת אחר כמ"ש בכנה"ג ביו"ד סימן רע"ט הגהב"י אות ויו יע"ש וכ"כ בספר כנסת הגדולה בא"ח סימן קמ"ג בשיירי הגהב"י אות ג' אחר שהביא דברי מור"ם בס' המפה שכתב דאין מוציאים ס"ת משום חסרות ויהירות סיים וכתב וז"ל ומנהגינו דאפילו בדיבוק מוציאים ס"ת אחר ביום שבת וי"ט שאי אפשר לתקנו וביום חול אם אפשר לתקן הטעות או החסרות והיתרות או הדיבוק מתקינן ואם לאו מוציאים ס"ת אחר יע"ש וכן כתב הרב אמת ליעקב אות א' דע"ג ע"א יע"ש וכן כתב הרב פרי חדש בסימן קמ"ג ס"ק ד' עמ"ש דאין להוציא ס"ת משום חסרות ויתירות סיים וכתב וז"ל אבל אין המנהג כן אלא אפילו על חסירות ויתירות ודיבוק בעלמא אנו מוציאים אחר יע"ש: והיה מקום להכשיר עפ"י מ"ש הרב משאת בנימן סימן זן דבתיבות בס"ת באיזה מלאים ובאיזה חסרים ונמצא מלא במקום חסר או חסר במקום מלא אין קפידא לפסול הס"ת ולהוציא אחר יע"ש וכאן בנ"ד בין בתיבת שביעי בין בתיבת שלשום יש בס"ת כמה מהם מלאים וכמה מהם חסרים וא"כ כגון דא יש מקום להכשיר אם נמצא תיבת שביעי ותיבת שלשום מלא כיון דיש תיבות אחרות בס"ת שהם מלאים אבל הא נמי לא מכרעת שכבר השיב על דברי הרב משאת בנימן אלו הרב ט"ז בי"ד סימן רע"ו סו' סק"ו דמה בכך אם לפעמים הוא מלא ולפעמים הוא חסר כיון דכך הוא בס"ת שלנו מלא וזו וקפידא יש בדבר וכו' יע"ש והביאו הרב אמת ליעקב אות ט"ו דע"ו ע"ב יע"ש וא"כ גם כאן בנ"ד מה בכך אם נמצא במקום תיבת שביעי מלא ותיבת שלשום מלא אחרי שבכאן במקומות אלו המסורת שבידינו להיות אסורים והוי ס"ת מלא במקום חסר ועיין בספר דבר אמת לרב רחומאי הרב כמהר"ם נר"ו סימן י"א אות ב' דס"ז ע"א שמסכים לכל מ"ש יע"ש וכן נראה דעת הר דבר שמואל סי' רכ"ב וסימן שס"ו יע"ש ועיין מ"ש בס' שערי אפרים שער סעיף כ"ה ובפתחי שערים שם דכ"ח ע"א יע"ש ודוק:

ולענין אם לא יש עוד ס"ת כשר בבה"כ אם מותר לקרות בס"ת דיש מלא חסר וחסר מלא הנה הרב בית מנוחה דקס"ו ע"א אות ז' שעלה ונסתפק בזה וצידד כמה צדדים ובסוף כתב דהגם שהדברים נראים נכונים בטעמן ויש לו סמוכים דאורייתא דיגמור הקריאה בז' עולים בברכה ולהפטיר בברכה עכ"ז לא החליט המאמר לעשות מעשה יע"ש ולעד"ן דכיון דכפי המסורת והקבלה שבידינו שהס"ת פסול כשכתוב חסר במקום מלא ומלא במקום חסר אין מקום להקל ולקרות בו ז' עולים ובברכה אפילו לא יש ס"ת אחר יגמרו

הקריאה בס"ת פסול וגם לא יקראו ההפטרה בברכות וכן כתב בספר שיירי כנה"ג שם בא"ח סימן קמ"ג הגהב"י אות ז' וז"ל ומנהגינו כשאין שם ס"ת כשר לקרוא בו בלא ברכה יע"ש:

ח"ב או"ח סימן יט

שאלה בבקר השכם אחר שהאיר היום לצד מזרח עדיין בכל העיר יש ככבים רבים בצד מערב ובמעט צריך זמן רביע שעה משהאיר היום לצד מזרח כדי שיתכסו הככבים לצד מערב וכן נמי בזמן שהלבנה מאירה בסוף הלילה כמעט צריך שיעור רביע שעה עד שלא תהיה הלבנה מאירה על הארץ עדיין אחר שעלה עמוד השחר והאיר לצד מזרח כי בכח אורה רב לצד מערב אי מותר להתפלל ולומר ק"ש ותפילת שחרית בעוד שעדיין נראין ככבים הרבה מאד ברקיע והלבנה זורחת בכח על הארץ יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה לענין חשכה בתחילת הלילה מבואר בש"ס ובפוסקים דבעוד יש ג' כוכבים רצופים או הלבנה זורחת בכח על הארץ הוי ודאי לילה וכמו שפסק מרן בא"ח רס"י תקס"ב וז"ל כל תענית שלא שקעה עליו החמה דהיינו שלא השלים עד צאת הכוכבים דהיינו שיראו ג' כוכבים בינונים או שהלבנה זורחת בכח מאיר על הארץ יע"ש וכ"כ שם רש"י רל"ה ובסי' רצ"ג סעיף ב' יע"ש ושיעור זה לפי הנראה הוא חצי שעה אחר י"ב שעות היום שהוא אחר קריאת האקש"ם דאז נראים ג' כוכבים בינונים ואז ג"כ הלבנה מאירה בכח על הארץ וכמ"ש בעניותי בסה"ק רוח חיים בה שבת סי' של"א בס"ד:

אלא דלענין האיר היום אי אמרינן מקיש הויה ליציאה וכחשכה כאורה דאם יהיה הלבנה מאירה בכח על הארץ או אם יהיו ג' כוכבים רצופים יהיה עדיין לילה או יש לחלק ביניהם ולהבדיל בין האור ובין החשך. עיין מ"ש בסה"ק לב חיים ח"א מסי' א' עד סוף סי' ד ובסה"ק רוח חיים חא"ח סי' פ"ט עכ"פ בעירנו אזמיר יע"א כשיאיר היום ונראה אור היום המאיר לצד מזרחו של עיר ולצד מערבו של עיר הנוטה לצד הים עדיין הלבנה מאירה בכח על הארץ. וגם הרבה כוכבים נראים בהלם כמו שעדיין הוא לילה ממש.

ועיין ברש"י ס' וירא ד"ה המטיר וז"ל המטיר על סדום בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדים לחמה ומהם ללבנה אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אלו היתה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבין ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרבין לכך כתיב וכמו השחר עלה ונפרע

מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים עכ"ל ולפי"ז נראה דגם בנץ החמ' עדיין הלבנ' מושלת והוא אחר שעה ורביע כשהאיר היום והנר' לומר כי אחר שהאיר היום כמו חצי שעה כבר התחיל להחליש כחה של אור הלבנה ממה שהיתה והיא מתמעטת והולכת אורה עד וכו' וזה ברור:

כי כן הנר' לע"ד כי כל עוד שבמקום שמתפללים תפיל' בבקר השכם אחר שהאיר היום נמצאים עדיין כוכבים הרבה וגם אור הלבנ' היא מאיר עדיין בכחה הגדול על הארץ אין להתפלל ולקרות ק"ש באותו זמן וימתין עוד עד שיכסו הכוכבים וגם אור הלבנה לא תהיה מאירה בכח כי בלא"ה זמן ק"ש של שחרית הרי היא בהנץ החמה ממש ואז מתמעטת אורה ממה שהיתה הגם כי נשארת עדיין ברקיע וקודם לכן אינה מצוה מן המובחר אלא דאם קראה בדיעבד יצא כמבואר בגמרא והפוסקים ומרן בש"ע א"ח סימן ח"ן יע"ש וכן פסק לענין תפיל' בריש סי' פ"ט כמו שיע"ש ובקושי התירו אחר שהאיר היום קודם הנ"ה וכבר כתב מהרש"ל ז"ל והביאו הרב באר היטב שם ריש סימן פ"ט דבימי הסליחות צריכים ליזהר בזה שרגילים להתפלל ולהקדים קודם הנ"ה ואינו נכון. עכ"פ לא יקרא בעוד כוכבים בהלם והלבנה מאירה בכחה הגדול כי אין ספק כי אפילו בדיעבד לא יצא ידי חובת ק"ש ותפילה בזמנ' ויצא שכרו שהיה נעור בלילה כולה או שקם לתיקון חצות וסליחות להיות מוסיף תוספת קדושה דברים טובים שאינם כל כך חמורים וחייבים מד"ת כמו ק"ש ותפי' שהם מחוייבים מד"ת ועושים הטפל עיקר שהם מאבדים טובה הרב' וע"ד שפירשו כת הקודמין כונת הכתוב גלתה יאודה מעוני ומרוב עבוד' כי רוב עבודה באים להכשל באיסורי תורה ולהיות ממתינים משיאיר היום לצד מזרח' של עיר עד שיאיר הטב לצד מערבה של עיר שלא יהיו כוכבים נראין והלבנה במלואה אינו צריך להמתין כ"א עוד רביע שעה לצאת ידי ספק וכ"ן להכריח ממ"ש ביומא רפ"ג דכ"ח ע"א אמ"ל הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה אם הגיע הדואה אומר ברקאי מתיא ן' שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון והוא אומר הן ולמה הוצרכו לכך שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר מזרח ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השרפה. ופירש הרמב"ם בפיה"מ וממה שאתה חייב לדעת כי הזמן שזכר מתיא ן' שמואל באו' האיר פני כל המזרח עד שבחברון הוא אחר הזמן שזכר הת"ק והנ' כמתיא ן' שמואל יע"ש. הרי שהיו צריכים להמתין להיות אור היום מאירה עד שבחברון ולא היה די במה שהאיר להם היום בתוככי ירושלם לבד ואם בבהמ"ק דקי"ל כהנים זריזים הם אירע להם ב' פעמים אחד באור הלבנ' בשאר ימות השנה שהאיר היום ושחטו ועדיין היה לילה. ופעם אחרת בליל יוה"כ שדימו שהאיר היום כי ליל יוה"כ

הוא בט' לחדש וליכא לבנה בסוף הלילה וכמ"ש הרמב"ם שם בפיה"מ ואם כהנים שהם זריזין טעו ולכן הזהירו שצריך לראות שהאיר כל פני המזרח עד שבחברון אנן מה נענה אבתרייהו כי ה"ן בעון שמעו אזני כי כמה פעמים מתפללים וקורין ק"ש שחרית בעוד לילה והוא עון גדול מכמה ברכות לבטלה וצריכים לחזור ולהתפלל שנית והירא את דבר ה' יהיה זריז וזהיר בזה ולהזהיר להחרים שלא יהיו ממהרים להתפלל כי אם אחר שיאיר היום בכל העיר כולה כאמור וממקום שבאנו מהכהנים שבבהמ"ק דקי"ל שהם זריזין אשר מטעם זה היו שוחטים את התמיד משהאיר היום קודם הנ"ה שהרי משנה שלימה שנינו במגילה ד"ה ע"א אין קורין את המגיל' ולא מלין ולא טובלין וכו' אלא מהנ"ה וכולן שעשה משעל' עמוד השחר כשר ופירש"י עד הנץ החמ' שיצא מספק ליל וכולן שעש' משעל' עמוד השחר יצא דמע"ה יממא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאין בו צריכים להמתין עד הנ"ה כמו שיע"ש וא"כ מן הראוי היה שהכהנים בבהמ"ק יהיו ממתינים בשחיטת התמיד עד הנץ החמ' לשוחטו מע"ה וכבר עמדו בזה הרב המאירי והרב מנחת כהן הביא דבריהם הרב שיח יצחק שם בחידו' ליומא לדכ"ח שישבו לזה דשאני כהנים בבהמ"ק דקי"ל דזריזין הם והם בקיאים ביותר יע"ש.. ובזה ישבתי קושית הרב נ"ד ס' תזריע על אאע"ה דכתיב וישכם אברה' בבקר ועפ"י האמור במשרע"ה וישכם משה בבקר שהוא מע"ה דלמה לא המתינו עד הנ"ה כתקנת ח"זל יע"ש ולעד"ן דאברהם ומשה כהני דחשיבי והם חשובים יותר מכהנים שבבהמ"ק דקי"ל דזריזין הם ובלא"ה אברהם היה כהן כדברי רז"ל ע"פ את' כהן לעולם וכן מש"ר שהיה כ"ג וחולק בקדשי שמים היה וכו' יע"ש וא"כ לגבי אברהם ומש"ר שהיו זריזין ובקיאים בודאי דעדיפי מכהנים שבבהמ"ק וכבר כתבתי בזה בספרי הקטן רוח חיים בא"ח רס"י פ"ט יעש"ב בס"ד וא"ת שהרי מרגלא בפומייהו דרבנן תנאי ואמוראי בתלמודא האיר מזרח וכו' כנרא' דבהאיר צד מזרח די הגם כי עדיין בצד מערב הוא נרא' ליל' בלבנ' וכוכבים. אף אתה אמור לו כי רש"י במנחות דס"ח ע"א במ"ש שם בגמ' בהיתר אכילת חדש האיר מזרח מתיר וכו' פירש"י ז"ל וז"ל האיר מזרח הנ"ה של י"ו אבל לילו אסור יע"ש הרי דהאיר מזרח היא בהנ"ה שבודאי אזי גם לצד מערב הוא ודאי יום וכן בדין שהרי קרא כתיב באכילת חדש ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וכו' ויום משמע בהנ"ה ומה שיש לעמוד ע"ד רש"י בזה מהך דיומא דקתני האיר פני כל המזרח דאינו בהנ"ה כבר עמדתי בעניותי בסה"ק לב חיים ח"א סי' ד' יעש"ב ואין כאן מ"ל עוד:

ועל שבעתה באתי אזהרה גדולה כי עוד שעדיין יש כוכבים ברקיע והלבנה בכחה להאיר על הארץ אף שהאיר היום לגבי צר המזרח יש להזהר שלא להתפלל תפילת שחרית

ולומר ק"ש כי בלא"ה מצוה מן המובחר ולכתחילה איננה מע"ה כי אם בעת הנ"ה וא"כ לפחות ימתינו עד שלא יהיה אור ירח הכוכבים שכל זה לא ישהא זמן הרבה כי אם למרבה עוד רביע שעה וכן ראוי לעשות וזה ברור ועיין מ"ש הרב בית דוד ז"ל חלק א"ח סימן ל"ו יע"ש:

ח"ב או"ח סימן כ

שאלה בקס"ת בב' ובה' שמצאו בו טעות ותכף קראו לסופר ותיקנו בדיו שכת' אות אחד מחדש או שהעביר הקולמוס והדיו עדיין הוא לח אי מותר לקרות בו או צריך שימתין עד שיתייבש הדיו:

תשובה הנה קי"ל גבי גט שכתב מרן בש"ע באה"ע סו"ס ק"ל סעיף כ"ב כתב וז"ל ויש מי שאומר שצריך שייבש הגט קודם שיחתמו העדים ויסוד דין זה הוא מדברי הראשונים שהביא שם מרן בפ"י סימן קל"ג. וז"ל צריך שיהיה הגט וגם החתימות יבשים בשעת נתינת הגט כדי שלא יהי' קרוי כ' שיכול להזדייף כ"כ בסמ"ג וסמ"ק וכלבו והג"ה מרדכי והמרדכי עצמו פ"ב דגיטין בשם התוס' והגהו"מ פ"ד משם הסמ"ג והתרומות יע"ש. ועיין מ"ש עוד הש"ע באה"ע סס"י קכ"ד ס"ט לא יתננו לו עד שתתייבם הכתיבה והחתימה יפה ועמ"ש הרב פר"ח ושאר המפר' יע"ש:

ח"ב או"ח סימן כא

שאלה בשנת התר"י בחדש ניסן ואייר היו ממשמשי' ובאים רעשים גדולים בעירינו אזמיר יע"א ובערים אשר סביבותיה ובימים ההם חלם ת"ח אחד כשר וירא שמים שהיה לוקח ס"ת בחיקו והיה מוציאו לרחובה של עיר בשוק והיו הכל מנשקין ומחבקי' לס"ת כי בזה יתבטל מעליהם כל גזירות קשות ורעות. זת"ד החלום ולשאו"ל הגיע אם צריך למעבד כדבר הזה להוציא ס"ת לשוק ולרחובה של עיר או לא:

תשובה נראה דאין לעשות כדבר הזה להוציא ס"ת ממקום קדושתו לשוק ובזה וכל כיוצא בזה הוא מ"ש בגמרא וכל הפוסקים דדברי חלומות לא מעלין ולא מורדין כי כיון דמן הדין אסור להוציא ס"ת שלא לצורך קריאה ממקום קדושתו בודאי דלא משגחינן בחלום כזה וצא ולמד מ"ש הטור בא"ח סימן תרנ"ט בשם רב סעדיא גאון ז"ל דאין מוציאים ס"ת שלא לצורך כל שאין קורין בו ולכן בימי חג וסוכות פסק דמקיפים מיד אחר ההפטר' בעוד הס"ת. על התיבה ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הס"ת שלא לצורך כיון שאין קורין בו ואעפ"י שסיים הטור שם אלא שלא נהגו כן יע"ש היינו לפי

שעכ"פ הם מוציאים ס"ת בתוך הביה"כ עצמו ולצורך הושענות באשר מוציאי' ס"ת בליל יוה"כ ובשמחה תורה אבל להוציא ס"ת לשוק מקום שאינו של כבוד יכול על מגן אין סברא להתיר וכבר ידוע מה שהחמירו בזוה"ק ס' אחרי דף דאפי' מבי כנישתא לכנישתא אחרינא אסור ומ"ש הרב משנת חכמים סימן רי"א ד"ן ע"ג תוכחת מוסר על זה יע"ש:

גם ראיתי להרב עקרי הד"ט חא"ח סימן ח' אות כ"ח שהתיר להוציא ס"ת מבית הכנסת לבית המגיה להגיהו וכן להוציא ס"ת להוליכם.

נגד ס"ת חדש אך אינם יוצאים מהשער הגדול של הבית הסמוך לרחוב לפי שאין צורך בדבר. והכל לכבוד ס"ת כדי שיראו העם את הכבוד הזה ויעשו גם הם לנגד ס"ת אחרות יע"ש הרי דמצינו מה שמותר להוציא ס"ת מההיכל ומביה"כ אינו אלא לצורך כבוד ס"ת להגיהו שהוא לכבודו או לכבוד ס"ת אחרות וכשמוציאים ס"ת לבית המגיה אינו כמוציאו לרחוב העיר כי בודאי מניחו בביתו במקום נקי ומיוחד וכדי שיהיה המגיה מיושב מגיהו בביתו וכמו כן כשמוציאים ס"ת לקראת ס"ת חדש זה המנהג איתיה ג"כ בעירנו אזמיר יע"א כשמביאים לאחד מביה"כ ס"ת חדש אזי בכל בתי כנסיות שעובר הס"ת חדש מוציאים ס"ת מאותו ביה"כ על פתח חצר הבה"כ בצד פנימי ואינם מוציאין הס"ת לחוץ מפתח אותו בה"כ וכמו כן גם באותו בה"כ הבא לשם ס"ת חדש מקדימים לצאת לקראתו בספר תורה מאותו בית הכנסת עד פתח אותו בה"כ ומחזירים להכניסם לתוך בה"כ עם הס"ת חדש עיין בס' אות אמת ד"ב ע"א סי' ט' כי כן המנהג בעיר סופיאה יע"א ובאדרינו פולי יע"א ועיין מ"ש בס' נ"מ דבר אמת סי' ד' אות ה'. ועיין להרב בארות המים בתשו' סי' ו' דמי שיש לו ס"ת בביתו אם מותר להוציאו מן הבית אל הסוכה בשעת קס"ת אם יש גנאי לס"ת בכך שהעלה לאסור ומ"ש הרב אשדות הפסגה סי' ז' להתיר יע"ש עכ"פ זהו מקום כבוד ומקודש שהוא לסוכה אבל להוציא לחוץ ובלתי צורך קריאה אין נראה להתיר:

וראיתי להרב החינוך סדר נשא סימן שע"ט שכתב וז"ל וזה שנהגו בגליות היום להוציא ס"ת לקראת מלכי האומות אין זה בחיוב מצוה זו כלל שכל בני ישראל רשאין לישא אותו ואם מדרך כבוד התורה יבחרו גם היום שישיאו מבני לוי תבא עליהם ברכה. יע"ש.

הרי דמשום כבוד מלך הותר להוציא ס"ת וכ"כ מנהג זה הרב כנה"ג בשם תשו' הרדב"ז לענין אם אירע בשבת וצריך להוציא ס"ת מפני כבוד המלך ואיכא איסור תחומין אם אפשר לדחות בדבר או. לרצותו במעות שלא להוציאו בשבת הנה מה טוב ואם לאו מוליכים אותו פחות פחות מד"א או ע"י אנשים זה נותנו לחבירו וחבירו לחבירו וכן עזה"ד ואם אי אפשר בכל אלה רואה אני להוליכו ע"י גוי ולא ע"י ישראל שאין כבוד

הס"ת לחלל עליו שבת יע"ש דמכל זה אין ראיה להתיר בנ"ד ועיין להרב נודע ביאודה ח"ב חא"ח סי' ק"ט שאסר להוליך ס"ת לבית.

הקברות אפי' שהוא עת צרה וגם שמדברי התלמוד והפוסקים אין שום צד מפורש לא האיסור ולא ההיתר אלא שלשונו של הרמב"ם בהלכות ס"ת משמע לאיסור אבל מה. שפשוט אצליכם שמצד הזוהר נכון לעשות כן לא כן הוא האמת וכו' אבל כיון שראיתם דברי הזוהר שם הלא מבואר שאם ח"ו הספר ההוא חסר אות א' גורמין רעה גדולה וא"כ איפה איה אצלינו ס"ת שיהיה בדוחק בחסרות ויתרות והא בזוהר שם שבספר התורה ההוא לא היה רק וי"ו וכו' וכמעט שגרמו חרבן גדול ולכן חלילה לעשות כן. ותוכלו להרבות תפילות ובקשות בבכי ושברון לב ורחמנא לבא בעי וכו' יע"ש ועיין להתשב"ץ ח"ג סי' ג' שכתב וז"ל גם להניח ס"ת ע"ג קברים בלי ספק שהוא אסור משום לועג לרש כדאמרינן וכו' כ"ש שאסור לעשות כן בקברי ע"ה אי משום לועג לרש אי משום זילותא דס"ת יע"ש גם בספר חיניך בית יאודה סימן. ע"א נשאל אי מותר להביא ס"ת לבית היולדת המקשה לילד והשיב דאסור משום בזיון לתורה גם א"א ז"ל היה מקפיד מאד שלא יזלזל בכבוד הס"ת בענין זה ושלא יביאו הס"ת אלא בפתח חדר של היולדת שזכות תורה יגן עליה ולא לענין סגולה או רפואה ונ"מ בתם שהיא מרשעת ונפש חוטאת ולא לזכות יחשב לה עכ"פ כ"ש שלא ליתן בידיה או לפותחה או ליתן ליד שום אשה עכ"ל. וכבר השבתי ע"ד במ"א כי אפילו להביאו בפתח חדר היולדת אינו נכון להוציא הס"ת ממקומו כל שלא יש שום הכרח דבר מצוה ככל האמור למעלה ואי משום סגולה בס"ת ממקומו בהיותו בהיכל ימצא הסגולה להתפלל שם וגם שיש איזה סגולות לרחוץ רגלי עמודי הס"ת וליתנו ליולדת או ליקח מטפחת מהס"ת או החזור שנקרא פ'אשה ולהביא ליולדת וכל כיוצה בזה אבל לעשות ח"ו זילותא לס"ת לטלטלו ליכא היתר כלל והוא ברור וכמ"ש בעניותי בזה בסה"ק רפואה וחיים ובסה"ק ספר חיים סי' ד אות י"ב בס"ד: ועיין בתשו' נחלת יעקב סימן טו'ב וסימן ח"י שמתבאר מדבריו דהלוקח ס"ת מן ההיכל ומביאו לביתו לאיזה צורך אם לבם נוקפם שמא לא נהגו בהם כבוד והידור כפי הראוי במעט הזמן שהחזיקו אותם בביתם. יתנו דבר מה לצדקה לכופר נפשם או מפה לס"ת ותבא עליהם ברכה יע"ש. וכבר כתבתי במקום אחר בתשובותי דהגם כי חששו חכמים ז"ל בגמרא ובפוסקים לדברי חלומות היכא דאיכא למיחש לסכנתא וכדומה אבל בדבר שהחלום מורה לעשות איזה איסור יהיה מדאורייתא או מדרבנן או מד"ס אין להשגיח בדברי חלומות וכמ"ש גם כן מ"ד הרב המו' תנא דב"א בתשו' כי באה בספר הק"ל חח"מ ח"א סי' קי"ח יע"ש ועיין מ"ש בש"מ לכתובות לד"ג ע"א בשם שיטה ישנה שכתב בטעם

שבתי דינים יושבים בשני ובחמישי וזל ואית דמתרצי דמשום ביזוי ס"ת תקין שהיתה מתבזית כשמוציאין אותו בכל יום לישבע עליו ולא נהירא ע"כ:

ח"ב או"ח סימן כב

נשאלתי כשמוליכין ס"ת ממקום למקום שמנהג העולם להניח שעוה על האות או להתיר תפירות היריעות לפסול את הס"ת אם יש להם על מה שיסמוכו או לא:

תשובה הנה ראיתי לעט"ר מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"ב בשיורי א"ח סי' ו' ד"ג ע"א שהביא מנהג זה שנהגו העולם להניח שעוה על האות או להתיר תפירות היריעה לפסול את הס"ת בכך ולהוציאו אח"ך וע"ז קרא ערער וז"ל אלא שלבי מהסס במנהג זה ממ"ש הרמב"ן בהקדמתו לפי' התורה וז"ל יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה וכו' ומפני זה ס"ת שטעו בו באות אחת מלא או חסר פסול כי זה הענין יחייב לנו לפסול ס"ת שיחסר בו וי"ו אחד אעפ"י שאינו מעלה ומוריד כפי המחשבה ע"ש ויש להביא סמך ראיה לדבריו ממ"ש בעירובין די"ג בני הוי זהיר במלאכתך דמלאכת שמים היא שמא אתה מחסר אות אחת או מותיר אות א' נמצאת מחריב את העולם כולו ע"ש וא"כ מי יתיר לפסול בידים שמותיו של הקב"ה בהניח שעוה על האות או להתיר תפירות היריעה אך את זה נ"ל להתיר תפירות היריעה המפסקת בין חומש לחומש כיון דקי"ל בטור יו"ד סי' רפ"ג דשרי לכתוב כל חומש וחומש לכדו ע"ש ש"ע דאין קפידה בהם בהפסק שמותיו של הקב"ה דאולי קי"ל דאין השם מחובר כין חומש לחומש ועיין בתשו' הרב מוהרמ"ר ז"ל סימן מ"ג עכ"ל:

וכשאני לעצמי נראה להחמיר בזה שלא לתת שעוה לפסול את הס"ת ממ"ש הרב מוהרמב"ח ז"ל בס' גט פשוט סו' סימן קכ"ד סקמ"ט וז"ל וכן אם נפל טיפת שעוה על גבי האות והאות ניכר מעל גבי השעוה וכיוצא בזה בס"ת מסתברא דפסול וכן אם הסיר טיפת השעוה מעל גבי האות חוכך אני להחמיר דשמא אינו כשר כמ"ש סימן קכ"ה סקל"ז עכ"ל והיינו דשם בסימן קכ"ה סוף סקל"ז כתב כן יע"ש וחיליה מדין שכתבו הפוסקים בנפל טיפת דיו או השליך עפרות זהב וכדומה יע"ש. והגם כי לע"ד אחרי המח"ר הפריז על המידה להחמיר ולאסור משום חק תוכו וכבר חלק עליו הרב גט מקושר להרב מוהרי"ן ז"ל שם דס"ט והביא משם חרן בשם הפ"י דכשר אם יעבירנו אפי' בעפרות זהב ושכ"כ הרב מג"א בא"ח סימן ל"כ והרב פר"ח בה' גיטין סי' קכ"ה סקט"ו להכשיר כמו שיע"ש:

ולעד"נ דאפי' אם מחמירינן בנפל טיפת דיו ונותן עפרות זהב ושאר עפרורית על האות כשהיא לחה הרי היא דבוקה בה ומפסיק ראית האות שנכתב בכשרות שאינה נראית אותה שנכתבה בכשרות ואדרבא נראית הכתב הפסול מה שע"ג והו"ל כמבטל כתב התחתון הכשר לגמרי ואף אם יגררנו מחזי דהוי כפנים חדשות שנעשה עכשיו ושייך לחוש משום חק תוכו משא"כ בנפל טיפת שעוה דל"מ כשנרא' האות כתיקונה שלא נתכסית כלל דאז יש סוברים דכשר. לקרות בו בלי הסרת השעוה כשהוא בשבת כמ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סימן ד' והרב חזון למועד סימן י"ג ולדעת הרב מקום שמואל ז"ל סי' התיר להכשיר הס"ת אפילו אין האות ניכרת יע"ש. אלא אפי' אם נתכסית לגמרי דרבים מהפוס' מחמירי' לקרות בו שהוא פסול עכ"ז אינו דבר הדבוק באותה אות כ"א כמכסה בגד או יד כי האות היא כצורתה היא טמונה ובהווייתה וא"צ שום מעשה מחדש לעשות באותיות עצמן כי כמות שהיו ונכתבו המה על עומדם זה חילוק ברור ומבורר ומ"ג כי כל אלו הפוסקים והלק"ט ח א סימן צ"ט והרב פרח שישן כלל ב' סי' ב' אשר דיברו לפסול בקס"ת אינו אלא כשהשעוה על האותיות ובשבת דאיכא איסור חילול שבת הלא"ה בהסיר השעוה לא חששו משום חק תוכו:

ושו"ר להרב עקרי הר"ט בא"ח סימן ז' אות ג' שכ' וז"ל ועיין להג"פ סימן קכ"ד אות מ"ט וסימן קכ"ה סו' אות ל"ז דבחול נמי חושש שיפסל הספר אף לאחר הסרת השעוה דשמא הוי חק תוכו יע"ש ולע"ד הקצרה אין שורש לחששא זו ולא ראיתי לע"ד מי שחשש לזה יע"ש והאמת כדבריו כמו שהוכחתי ויש להרגיש עליו כי היה לו להעמיד דבריו מיניה וביה שם שמביא הפוסקים אשר דיברו בדין פיסול הס"ת והכשרו בהסרת השעוה ובלתי הסרת אשר מדברי כלם יש ללמוד שלא חששו לזה כלל. ומ"מ זהו דוקא בדיעבד שאירע שנפלה טיפת שעוה על הס"ת דאז בהסרת השעוה כשר הס"ת ואין בו חששא משום חק תוכו כמו שחשש הרב ג"פ ביום לעשות מעשה לכתחילה לתת שעוה לפסול הס"ת יש לנו לחוש לדבריו של גדול מאריה דארעא מישראל הרב ג"פ ז"ל ואם כן הא מיהא הוה צניף אחר לבטל המנהג מה שנהגו לפסול הס"ת כשמוליכים אותו ממקום למקום ע"י נתינת שעוה דאין לעשות כן וגם לא להתיר התפירות באמצע הספר ולא לבסוף בהסרת העמוד כ"א דוקא להתיר את התפירות בין חומש לחומש כהוראת עט"ר מזה הגדול ז"ל וברור:

ומאחר עלות כל זה נתבטל זה המנהג לשום שעוה או להתיר התפירות באמצע הס"ת וגם להתיר עמוד הס"ת והנהיגו כי מי שרוצה להוליך ס"ת ממקום למקום ולפוסלו הוא מתיר התפירה בין חומש לחומש כהודאת עט"ר מז"ה הגדול ז"ל וגם זה מן התוכחות

למ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן וי"ו ד"ז ודי"א דיש כמה מנהגים בעירינו אזמיר יע"א שנתבטלו בזמנינו ע"י הוראת הרבנים שהורו לאסור כמו שיע"ש באורך בס"ד:

ח"ב או"ח סימן כג

שאלה על אודות איזה ס"ת הנמצאים פה בגדא"ד יע"א אשר הוחזקו מזה זמן רב ומשנים קדמוניות להוציאם ולקרות בהם בצבור באיזה ימים בשבתות קבועים חוק בל יושבת מקדם קדמתא ועד עתה לא ראינו ולא שמענו ולא אבותינו ספרו לנו שהקהל ערערו על האלו החזקות לא כולם ולא מקצתם ואדרבא כל אנשי הק"ק שפה אחת ודברים אחדים ובכל לבם היו מרוצים באלו החזקות במספרם כמשפט וכהיום יצאו מן העם לערער על אלו החזקות באומרם כי רצונינו לעשות מחזור קבוע לכל ס"ת שבבה"כ חרשים גם ישנים תורת חוזרת עפ"י הגורל חלק כחלק לזאת נפשינו לשאול הגיע אם יש כח בידם לבטל אלו החזקות מזה רבות בשנים או לא וכן אם הסכימו ביניהם על זה לבטל החזקות ולעשות מחזור חלילה אם הסכמתם בזה היא העול"ה לפו"ד ושרירא וקיימת והחזקות בטלות לגמרי או שההסכמה בטילה מעיקרא כיון שאינה מיוסדת עד יסוד האמת וממילא הסכמתם מהבל יחד ורוח יזרעו וסופ'ה יקצורו וכן אם בהיות שיחידי הק"ק הראשונים עלתה הסכמת' להוציא איזה ספרים בימים ידועים וחתמו בהסכמתם רובא דמנכר רוב בנין ורוב מנין וכהיום היכולים יחידי הק"ק חדשים מקרוב באו לבטל הסכמתם והסכמת אבותם אחר שהחזיקו בעלי הס"ת הן מצד החזקה והן מצד ההסכמה או שההסכמות והחזקות עד היום הזה הן שרירין וקיימין על הכל יורינו מורינו מורה צדק על הדין ועל האמת תשובה ניצחת את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה ועל הכל שכמ"ה:

תשובה לית דין צריך בושש דלא מבעייא הספרי' אשר בהסכמה עלו לבה"כ מאז היתה ברוב בנין גדולי בה"כ הנז"ל להוציאם בראשי חודשים ובימים ידועים וגם שוב החזקו אח"ז כמה שנים כפי הסכמתם הנז' שאין יכולים הקהל ובעלי הספרים לבטל ההסכמה והחזקה הנז' דהו"ל חזקה שיש עמה טענה וברשות נחתי וגם אדעתא דהכי הביאו אותם לבה"כ הנז' דאז לכ"ע הו"ל חזקה אלימתא ואיסורא נמי איכא כמבואר בפוסקים וחלילה להם לקהל לעבור עבירה ביד חזקה להזיז חזקתם ממקומם אלא אפילו אידך נמי שהוחזק ממילא להעלותם בימים ידועים כיון דהו"ל שני חזקה אין יכולים לבטל' איכא רובא דרבוותא וכיון דהו"ל חזקה זו בענין ס"ת איסור' נמי איכא אם באו

להעביר חזקה זו ועוד מאחר שחזקת ס"ת זו לעלותם במקום ספר שני בזמן שמעלים שני ספרים בשבתות ובימים טובים ולא בשאר שבתות שעולה ס"ת אחד דוקא וא"כ גורל הוא שחוזר חלילה בשבתות של כל השנה הכל עולין אין גם אחד שלא יעלה ס"ת שלו בשבת כפי המחזור ולפי רוב השנים כל אחד ואחד יקראו בספרו כל הפרשיות תמימות תהיינה והס"ת אשר באה השאלה עליהם אינם נכנסים בגבול המחזור כלל ועיקר כי הימים הידועים האלו אינם נכנסים בכלל המחזור וכיון שכן אין להם להבעלי שאר ס"ת אשר בבה"כ הנז' לפצוא פה ולערער על חזקה זו כלל ועיקר ועבירה היא בידם אם באו להזיז אותם מחזקתם וחייבים הרודים בעם למחות בידם לפום דינא כמבואר בפוסקים ולראיית האמוץ כתבתי וחתמתי שמי פה בגדאד יע"א בש"א לחדש טבת שנת הת"ר וחמשה עשר ליצירה והכל שריר וברור וקיים הצעיר: אליהו יהושע עובדיה יצ"ו:

ח"ב או"ח סימן כד

חתימ"ה לחיי"ם על תשובת הרב הנז' נ"ו בס"ד:

תשובה מחיי"ם משתכל הוית את השאלה ואת אשר נגזר עליה הבאה אלי מארץ רחוקה. דא היא בבל רבתא זאת תורת העול'ה פסקא דדינא והמכתב מכתב מאליהו כי על ידיה זה וריחא דומה לאור האבוקה. הרב המובהק בישראל גדול שמו רב הושיע"ל מעלה הרב הפוסק נר"ו המורה לצדקה. ובשגם יודע כל שער עמי כי אין אני בן חורין מן המהדרין אגב טרדא"י טרדי"ן דמצוה ורשות עלות עלי ודא עקא כי באה הענין בין פוריא לפסחא כי שואלים ודורשים הכל צריכין למאר"י קטיא שעה דחוקה. בכל זאת משום יקרא דאורייתא וגברא רבה המלאך הדוב'ר בי פניתי מענייניים שאני עסוק חובות שקבוע להם זמן אגב דוחקא וחזה הוית חזו'ן עובדי'ה דברי פי חכם הרב הפוסק נר"ו ויאר לנו תלמוד גדול ומעשה רב בחזקת היד יד החזק'ה ולדידי חזי כי האמת אתו ולקיים שפיר גזרתו רחושי מרחשן שפתי על ספר חוקה כי דבריו אמת וצדק ויהי נא פי שנים דאין מקום לשנות מנהג והסכמה קדומה מאז היתה הבה"כ ברוב בנין גדולי הבה"כ שהחזיקו במנהגם להוציא הס"ת בימים נועדים בראשי חודשים ובימים ידועים ודבריו חיים וקיימים וספרין פתיחו וצא ולמד מ"ש המרדכי בפח"ה ואחריו החזיקו הרב תה"ד בפו כ סימן קכ"ח והרב מוהר"מ מריקאנטי סי' תפ"ה ושאר דבני האחרונים הלא בספרתם דבדבר מצוה שהחזיקו בבה"כ שהיא חזקה אימתא ולא יוכל אדם לדחותה עי"ע וכ"ש בחזקה זאת שכבר זכו הספרי תורות לצאת ולקרות בהם בזמנים ידועים שהבא לדחות חזקתם מלבד האיסור גופיה משום השגת גבול וכדומה עוד בה כי חוששני מחטאת

מצד כבוד הס"ת גופיה דאיכא משום פגם הס"ת וח"ו איכא משום עלבונה של הורה הבא לבטל חזקתם הס"ת עצמו יתבע עלבונו שמעכבו מלצאת ולקרות בצבור מאחר שכבר זכו לקרות בהם בזמנים ידועים כאמור ונראה לומר דאפי' יהיה בעל הספר חי על האדמה וניח"ל בהכי לבטל זכות חזקה זאת לאו כל כמיניה כיון שיש בזה בזיון לס"ת וכ"ש וק"ו כשהבעלי הס"ת הם בעוה"ב כי בסתמא ודאי דלא ניחא להו למארייהו בהכי וזה פשוט ולא מבעיא לדברי הרב בנימן זאב סי' קפ"ב שנשאל ביחיד שהחזיק שהיו קורין בס"ת שלו ואח"כ קנו הצבור ס"ת והיחיד רוצה שיקראו בשלו כיון שהחזיק בזה שעלה בהסכמה דעדיף כח הצבור מכח היחיד ואין יכול לעכב על ידם לו' כי לו משפט החזקה שהחזיק בס"ת כ"כ זמן והדין נותן שהצבור יהיה להם הקדימה ויקראו בס"ת שלהם שבועיים ובס"ת של יחיד שבוע אחד וכל המקודש מחבירו קודם את חבירו ופשוט הוא דטפי איכא קדושה לרבים מיחיד ומצוה דרבים עדיף משל יחיד וטענת היחיד הבא מכח חזקה איננה מעלה דאין חזקה לנזיקין לפי שקנין בטעות הוא דסבור היה שיקבל ועכשיו אינו יכול לקבל וכו' יע"ש הנה נראה מדבריו דהא דלא הוי חזקת היחיד חזקה לפי שלא היה להם לצבור ס"ת וכיון שקנו מחדש בטלה חזקת היחיד הלא"ה הוי חוקה ואפי"ה נתן לו שיקראו שבוע א'. וכדברי הרב ב"ז פסקו רבני אחרונים הלא המה הרב מג"א בא"ח סי' קנ"ג ס"ק מ"ד והרב הלכה ברורה והר' א"ר ס"ק ל"א והר' עולת תמיד שם ופסק'ו אנשי אמנ'ה הרב נאמן שמואל סי' צ"ז והרב אמת ליעקב והר' לדוד אמת סי' ב' סעיף י"ב עי"ע ' אלא אפי' לדברי מור"ם בד"מ בח"מ סי' קמ"ט שחלק ע"ד הר' ב"ז ודחה ראיותיו והעלה דאם לא היה לצבור ס"ת אחר כשקראו בשל יחיד לא הוי חזקה כיון דלא הוי להו למחו' לקרות בשלו וכל מקום דאינן יכולין למחות לא הוי חוקה אבל אי הוה להו ס"ת אחר ולא קראו בו וזה בא בחזקה שיש עמה טענה אפשר דהוי חזקה יע"ש. הא קמן דכל שיש לצבור ס"ת והחזיק איזה יחיד בקריאה בס"ת שלו הויא חזקה וכ"פ בהגה' הש"ע שם סל"א ועמ"ש בזה הסמ"ע והרב כנה"ג ושאר רבני האחרונים כמו שיע"ש וכאן בנ"ד הרי המחזיקים בס"ת שלהם לקרות בזמנים ידועים הוא בהיות להם ספרי תורות מהצבור והיחידים וא"כ אין מקום לדחות חזקתם ועיין מ"ש הרב כנה"ג שם בח"מ בח"א סי' קמ"ט הגהב"י אות ל' ובס' פחד יצחק אות ח' דצ"ה ע"א ובס' הנ"מ השומר אמת סי' ג' אות א' ד"ז ע"ב ובקונ' שומר שארית סי' י"ג ד"ב ע"ב יע"ש וכ"ן להוכיח מדברי הרב מהר"י קאזיז והסכים עמו הרב הרמ"ז ז"ל בתשו' סי' ך' וכ"א דמי שהחזיק להוציא ס"ת שלו במנחת יוה"כ דהויא חזקה יע"ש וכן יש לדקדק

מתשו' הרב כנסת הגדולה שהביאה בספר בתי כנסיות סי' רפ"ב אות א' יע"ש ובס' בני יאודה בח' בית יהודה ח"ב סי' קכ"ב יע"ש:

באופן כי כעת איני רואה מקום לשנות מנהגם והסכמתם הקדומה ומכ"ש לעשות הסכמה להפך כי היא הסכמה שלא מן הדין כיון שיש בהם מוחים עפ"י הדין במה שרוצים לשנות המנהג ולבטל חזקתם ומה גם כי בודאי הגמור נראה כי הסכמה זו לא היתה בחבר עיר והרי קי"ל בש"ס ובפוסקים בח"מ סי' רל"א דכל שלא הסכים בהסכמה חבר עיר אין בהסכמתם כלום שכ"כ הרב הגדול מז"ה ז"ל בס' הבהיר חקרי לב חי"ד ח"ב בשיירי א"ח סוף סימן ז' ד"ה ע"ג שאחר שהביא מדברי הרב הגדול הרא"ם ל בתשו' ח"א סימן ג"ן והרב מנחת יעקב בתשו' סי' א' דביד פרנסי הקהל יש להם כח לתקן תקנות חדשות ולשנות מנהג קדום סיים וכתב וז"ל ושוב ראיתי דהא נמי לא אירייא לפי מה שנתברר לי דחכם הקהל אינו מסכים בתקנה זו שרוצה הפרנס לתקן והא ודאי כל דעת פרנסי הקהל בטילי לגבי חכם הקהל שכן ראיתי בתשו' הרא"ם שם בח"א סי' ג"ן דצ"ד שכתב דרב מנהיג העיר בכלל טובי העיר הוא ואדרבא כל טובי העיר בטילי לגביה יע"ש וכן יש ללמוד מתשו' הרב מוצל מאש שבסוף ספר אש דת סי א' יע"ש ועמ"ש אני בעניותי בספרי סמיכה לחיים בחלק ח"מ סי' ט"ו דק"י ע"א יע"ש וא"כ מטעם זה נמי אם לא יש בהסכמה זו חבר עיר הרי בלא"ה היא בטלה ומבוטלת כאמור. וזה ארבעה עשרה שנה אחר השריפה הגדולה שהיתה פה העירה בי"א לחדש אב משנת התר"א ליצירה שנשרפו הבתי כנסיות לתפ"ץ והתחילו לבנותם מחדש בשנה האחרת היא שנת תרב"ה לפ"ג) נשאול נשאלתי מאת גזברי ופרנסי ומנהיגי ק"ק פורטוגל יב"ן שבעירנו יע"א העי"א אשר מנהג הק"ק הנז' משנים קדמוניות בכל שנה ושנה להוציא ביום שביעי של פסח הס"ת שיש להם בבה"כ הנז' של הרב הגדול מורינו ורבינו נר ישראל פרי צדיק עץ חיים רבינו הגדול בעל כנה"ג ז"ל ואירע מעשה בשנה ההיא שהיתה שנה ראשונה לבנינו שנבנה מחדש ששכחו ממנהג זה והטילו גורל בכל הספרי תורות של הק"ק הנז' ועלה בגורל של יום ז' של פסח בא' מספרי תורות אחרות ועשאום הגסה כמנהג ושוב נזכרו מהס"ת של הרב ז"ל שהמנהג להוציאו ולקרות בו ביום משני חזקה ובאו ושאלו את פי ביום אחרון של חול המועד כדת מה לעשות והוריתי להם בו בפרק מילתא דשוייא לתרוייהו כי יען היה הענין בדיעבד ששכחו מן המנהג והטילו גורל וזכה בגורל ס"ת אחר אם אנחנו באים לדחותו איכא משום פגם לס"ת וכיון דאפשר לקיים את שתיהם ולא ידחה זה מפני זה דהיינו שיתפללו שני תפילות בזה אחר זה אבל לכתחילה לא יעשו כן להטיל גורל כל שיש חזקה לאותו ס"ת שכבר החזיק להוציאו יחזיקו במנהגם

וכה"ג כתבתי בעניותי בימי חורפי מקדמוני בספרי סמיכה לחיים חא"ח סס"י א' במי שבא לבטל המנהג משום איסורא שהמנהג שלא מן הדין ויש אופן לקיים את שתיהם דהיינו לקיים את הדין ולקיים את המנהג כי בודאי דבכה"ג תבא עליהם ברכת טוב כמו שיע"ש והסכים על ידי מרן זקני אור הירי"ח ז"ל שם בסו' סי' ב' וסמך ידו על ראש הצעי'ר סמיכ'ה לחיי'ם כיעש"ב. ועמ"ש ידין רב חינ"א נר"ו בספר מים החיים ח"א הנ"מ בחא"ח סי' ב' יעש"ב וכ"ש כאן בנ"ד דאיכא איסורא לעשות הפך המנהג וכגו"ד שהוא הפך הדין והפך המנהג לבטל מנהג קדום והסכמה ידועה לדחות חזקת הספרי תורות אשר זכו להוציאם בראשי חדשים ובימים ידועים דודאי דלא הותר לדחות חזקתם ולעשות הסכמה להפך כי מבוטלת היא ככל האמור כהוראת הרב הפוסק נר"ו ופיו כפי ופי כפיו והדין דין אמת ודבריו אינן צריכין חיזוק כי הויא חזקה. איכו השתא בהרמנא דמלכא עילאה אלהא דשמיא וארקא ברשות ב"ד של מעלה וברשות ב"ד של מטה כח ב"ד יפה הנני גוזר דא גזירה דאורייתא ליהוי פרוונקא. שלא לערער על זאת החזקה דלא להשנאה כלל ולפצוא פה בזה סמא דכולא משתוקא.

וחיובא רמיא על ראשי הקהל לאשר ולקיים ולמחות ביד הבא להתריס כנגדם ולשנות ממנהגם לדורותם וכאשר דיבר בקדשו הר' הפוסק נר"ו ולא תהיה זאת לך לפוקה. ובזאת אני בוטח כי באמת אמרו ישראל קדושים מן הגזע ומן השרשים חוצ'ב לאבו'ת ראשונים ויראים לשנות מנהג קדמונים ואיש את רעהו ולאחיו יאמר זאת התורה גשה נא ושקה ואם כה יעשו יתברכו בשלהי אמן האל הקדוש נקדש בצדקה. ובזכות התורה יחולו על ראשם הלכ"ד תזל כד"ל אמרתי אחוה דעי קל"ה כמות שהיא דקה מן הדקה ואת החתום פה העירה אזמיר יע"א ביום כ"ה תברכו לח' דין הוא אדר האמור בתורה בשנת בכ"ל ל"ב ידרשוה'ו לפ"ק ושלום:

החבי"ף ס"ט:

ח"ב או"ח סימן כה

שאלה במה שנתפשט המנהג בעירנו אזמיר יע"א להוציא בשבתות וי"ט ובב' ובה' ס"ת כמה פעמים אם לא מצאו מנין עשרה בני אדם מאותן שלא שמעו קס"ת ורוצים לצרף אחד או שנים מאותם שכבר שמעו להשלים למנין עשרה אם יכולין לצרף או בעינן שיהיו כל מנין עשרה כולו שלא שמעו קס"ת יורינו המורה הדין ואתמ"ל דבכה"ג דאירע במקרה שלא מצאו מנין עשרה דמהני צירוף אם יש לעשות כן לכתחילה כמו שנוהגים בשבתות וי"ט שיש בבה"כ לב' או ג' יחידים יצ"ט ורוצים לקרות ההפטרה ומחלקים

קס"ת לב' וג' פעמים ואם לא ימצא מנין עשרה מצטרפים מאותן שכבר יצאו י"ח קס"ת אי בכה"ג דהוי לכתחילה בכונה מכוונת אי שרי למעבד הכי על הכל יבא דברו הטוב ושכמ"ה:

תשובה הנה קי"ל במגילה דכ"ד ופסקוהו כל הפוסקים והטור ומרן בש"ע א"ח רס"י קמ"ג דאין קורין בתורה פחות מעשרה גדולים בני חורין ואם התחילו בעשרה ויצאו מקצתם גומרין עכ"ל וא"כ ה"נ נימא בנ"ד דעשרה גדולים דבעינן הרי הם נמצאים פה ואפילו שכבר שמעו ויצאו י"ח קריאה יכולין להוציא ולקרות עוד פעם אחרת בשביל אותן שלא קראו ואף אם נאמר דבעינן כל עשרה שלא יצאו י"ח קריאה מ"מ כיון שסיים מרן ואם התחילו בעשרה ויצאו מקצתם דגומרין הקריאה הה"נ והוא הטעם נימא כי זה הצירוף מא' או שנים שכבר שמעו קס"ת יהיו כמו שהתחילו ויצאו דגומרין הקריאה ח"נ מהני צירוף מאלו דעדיף הצירוף הא מיהא מיצאו לגמרי:

אלא דגם בזה יש לדחות דהתם הא מיהא התחילו בהיתר כדין וכהלכה במנין עשרה שלא שמעו קס"ת אלא שאח"כ נאנסו אונס גמור שהלכו מקצתם אז נתנו להם רשות שיגמרו את הקריאה כיון שהוצאת ס"ת מעיקרא בהיתר היתה משא"כ כאן בנ"ד כי מעיקרא בעיקר הוצאת ס"ת צריכה רבה אם מוציאין ס"ת בשביל אנשים שלא שמעו קס"ת על סמך צירוף למנין עשרה באנשים שכבר שמעו קס"ת:

ונראה להביא ראיה ממ"ש מוהריק"ו שורש ט' והביאה מרן בב"י בא"מ סי' תקס"ו ופסקה שם בש"ע סעיף ו' וז"ל יש מי שאומר שאין עומד לקרוא בתורה בת"צ מי שלא התענה ואם הכהן אינו מתענה יצא הכהן מהבית הכנסת ועומד לקרא בתורה ישראל המתענה עכ"ל הרי דמי שאינו מתענה ביום תענית צבור שהוצאת ס"ת הוא בשביל התענית כל שהוא אינו שייך בתענית צבור שלא התענה אין קורין לס"ת וא"כ ה"נ בנ"ד שכבר יצא י"ח קס"ת שאין מצטרף לא דהיא גופא צריכה רבה כי בנדון מוהריק"ו לא מצינו כ"א לענין שלא יעלה לקרות בתורה במנין העולים כיון שהוא אינו מתענה אבל אה"נ אם יהיה חסר ממנינם להשלים לעשרה להוציא ס"ת מאן נימא לן דאינו מצטרף למנין עשרה גם מי שאינו מתענה וערבך ערבא צריך:

וזה דאיתי להרב חיד"א ז"ל בר"ס לדוד אמת סי' ו' אות א' שכתב וז"ל אין להוציא ס"ת ער"ח כשלא יש מנהג ואף אם נהגו אין להוציא אלא כשיש עשרה מתענין עכ"ל מדכתב הרב ז"ל כשיש עשרה מתענין נראה דבפחות מעשרה מתענין לא מהני צירוף להיות מצטרף למנין עשרה מי שלא התענה וכ"כ בס' זרע אמת ח"א חא"ח סי' פ"ו ע"ש גם הרב

פרי מגדים בחלק מ"ז סי' תצ"ב ובסימן תקס"ו אות ז' נראה מסכים לזה יע"ש וא"כ כמו כן נמי נימא בנ"ד דמי שכבר שמע קס"ת ויצא י"ח אינו מצטרף למנין עשרה:

הגם הלום ראיתי אחרי רואי להרב חיד"א ז"ל עצמו בס' טוב עין סי' ט"ז שכתב בענין הוצאת ס"ת במנחת תענית דאם איכא תשעה מתענין שלא התפללו ואחד מתענה שכבר התפלל בבהכ"נ אחר בהוצאת ס"ת מצטרף לעשרה ויוציאו ס"ת ע"ש וכ"כ בס' יוסף אומץ סי' ס"ד והוסיף עוד וכתב וז"ל וכן מתבאר מדברי הרב מהרי"ד בס' בית דוד חא"ח סי' שמ"ב שכתב שאם האחד כבר התפלל דלא יאמרו ענינו אבל לענין קס"ת אין הדבר כן יע"ש הרי מצינו שהרב חיד"א עצמו מר ניהו כתב בפירוש דאפי' מי שכבר שמע קס"ת מצטרף לטובה למנין עשרה א"כ בקס"ת בשבתות וי"ט אם חסר ממניינם יכולים לצרף מי שכבר שמע קס"ת ויצא י"ח למנין עשרה אלא דנראה דלא התירו צירוף זה כ"א דוקא לאחד אבל לא לשנים ואילך אבל עכ"פ לצרף אחד שיצא י"ח הוא היתר גמור לפי דברי הרב חיד"א והר' ב"ד ז"ל:

איברא דעדיין יש מקום בראש לחלק כנ"ד למ"ש הרבנים הנ"ל דאימור דהם לא התירו הצירוף כי אם בכה"ג שאירע הענין במקרה שלא היה להם מנין אמטו"ל התירו בדיעבד ע"י צירוף של מי שכבר שמע ברם אם יהיה הענין שלכתחילה שמחלקים קס"ת לשנים וג' כיתות ולית בהו מנין עשרה וצריכים לצרף לכתחילה מאותן שכבר שמעו פעם ראשונה בזה וכדומה לזה נראה דאין להתיר וכאשר דימיתי כן ראיתי בת' עיקרי הד"ט בא"ח סי' כ"ט אות כ"ד דנשא ונתן בענין זה והעלה שאין להקל לכתחילה להצטרף בשכבר התפלל בבה"כ לענין הוצאת ס"ת וברכת ענינו כיון שכבר יצא י"ח בבה"כ אחר ושכבר האריך בזה בספרו שותא דינוקא סי' ס"ח והסכים עמו הרב מהריב"ל שהיה באותו זמן שכן ראוי לעשו' ושוב הביא דברי הרב טוב עין הנ"ל וכתב עניו וזל ואם אין הדעת טועה לבי אומר לי כי בנדון שלנו אי הוה סיימיה קמיה דמני"ר גופא דעובדא והדברים כהוייתן מודה ודאי כוותן ושוב הביא דבריו שבספר יוסף אומץ וסיים וכתב וז ל ונקיטינן מיהא פלגא בידן דאין לומר בכה"ג ברכת ענינו בפ"ע יעש"ב:

הנה מתבאר מדברי הרב עיקרי הד"ט דקא מחלק בין לכתחילה לבדיעבד ושהרב חיד"א זל היה מודה בנדון שלו דלא מהני צירוף וכן נמי יש לומר ג"כ בנדון שלנו דאם אירע במקרה בלתי כונה מכוונת אזי יש לנו להתיר ע"י צירוף אבל לעשות כן לכתחילה אין מקום להתיר כזה כלל:

וראיתי למרן החבי"ב בשכנה"ג בא"ח סימן תקס"ו הגהב"י אות ג שכתב דבצומות האמורים מן המשנה וקראם אפי' אין שם מתענין לא ששה או שבעה יש לומר ענינו

וקריאת ויחל ועיין בס' הלבוש שם סעיף ג' יע"ש ולכאורה היה מקום לומר כי כיון דגם קס"ת בשבתות וי"ט וב' וה'. ומתקנת עזרא ומדין המשנה כדאיתא במגי' א"כ יכולים אנחנו להתיר לכתחילה לצרף לג' או לד' שכבר שמעו ויצאו י"ח קס"ת וכדברי הרב כנה"ג בתענית צבור לא דכד דייקינן שפיר גם הרב כנה"ג לא התיר כי אם דוקא בדיעבד כי מעשה שהיה כך היה שלא היה כ"א ששה מתענין או ז' וחסר המציאות אבל לחלק לב' כיתות לכתחילה שלא יש בכדי צירוף מנין עשרה כ"א לצרף לכתחילה ממי שכבר שמעו. ויצאו י"ח אין לעשות כן לכתחילה:

אמנם אם יהיה שאירע בדרך מקרה שכבר התפללו בבה"כ והוציאו ס"ת במנין עשרה ושוב באו ששה יחידים שלא שמעו מקס"ת נראה דבכה"ג דהוי הענין בדיעבד יכולים לצרף עוד ד' מאותן שכבר שמעו ויוציאו ס"ת פעם אחרת להוציא י"ח לאלו הששה שלא ראו:

אלא שראיתי להרב שערי תשובה הנדפס מחדש סביב הש"ע שם בסימן תקס"ו סק"ד שהביא דברי הרב ברכ"י וז"ל ונראה דעכ"פ ו' או ז' בעינן דאם יש שם רק חמשה אין להם לומר ענינו ולא יוציאו ס"ת כלל כיון שאין כאן דוב מתענים וגם ביש ששה צ"ע לע"ד. דאפשר דרובא דמנכר בעינן כענין זימון בעשרה יע"ש הרי שהרב ז,ל מסתפק בששה כי כן מיראי ההוראה אנכי וכל שהרב ז"ל מסופק בזה אין לנו כח לעשות מעשה לכתחילה להוציא ס"ת בששה שלא שמעו קס"ת ותסגי לן לעשות בז' ולא בפחות כן נראה לע"ד כעת ואין מקום לחלק ולומר דע"כ לא התיר הרב כנה"ג והרבנים הנ"ל להוציא ס"ת בצירוף מי שלא התענה אבל הא מיהא לא היה מחוייב בדבר ויצא י"ח משא"כ בנדון שלנו שכבר שמע קס"ת ויצא י"ח והרי מצינו לה"ה גברי איספיראנסה ז"ל בתשו' כי באה בס' הלק"ט ח"א סימן ד' דעשה ק"ו הדברים וזל ומה התם במגילה שסוף לבא לידי חיוב קריאתה אפי"ה אינו יוצא י"ח בקריאה בני המוקדמים ואינו רשאי לברך עכשיו כיון שלא זמנו כ"ש כשעבר זמנו וכבר יצא י"ח קריאה ואינו חייב בקריאה זו דודאי דאינו יכול לברך על מה שאחרים חייבים יע"ש הרי דאיכא חילוק דמי שיצא י"ח גרע טפי עכ"ז נר' דלא חילק הרב כ"א לענין חיוב ברכה דהיינו לעלות לענין הקרואים אבל לצירוף אין קפידא וכ"ש כי בנדון שלנו הרי גם מי שכבר שמע קס"ת וההפטר' בציבור אם קראו לו בבה"כ אחר חוזר ועולה וקורא ומברך לפניה ולאחריה כי נר' כי לא נחלקו כ"א כשחוזר וקורא בבה"כ אחרת אותה הקריאה עצמה שכבר קרא בבה"כ שלו דיש סוברים דחוזר וקורא ומברך ויש חולקים וה"ה חיד"א ז"ל בס' לדוד אמת סימן ו' אות ס"ב מחודש ג' הביא השתי סברות והכריח כס' ראשונה דחוזר ומברך כמו שיע"ש וכ"כ

הרב הפרישה בא"ח סימן רפ"ב דמשום כבוד הצבור וכבוד התור' מותר לחזור ולברך וכמש"ל סימן קל"ט יע"ש ימצינו שלמים ו וכן רבים דקיימי בס' זאת שהנה הרב המגיה בספר שלמי חגיגה דרצ"ג ע"ג סימן ד' כתב דביום ש"ת שנוהגים שעולין לס"ת והולכים לבית הכנסת אחר ועולין וקורין קריאה זו עצמה יש להם על מה שיסמוכו ולא אמר דבר בשם אומרו וה"ה בס' אמת ליעקב דל"ב סי' מ"מ העלה הלכה זו משם הרב מגן אברהם ס"ק ט"ז ושכן עלה בהסכמה הרב מהר"י פראג'י והרב פרח שושן כלל ב' סי' ה' ותמ"ה יקרא על הרב גו"ר שכתב על מנהג זה דאין לו משענת וכו' ואיך כתב כן מאחר שהרב מ"א כתב בפירוש דש"ד למעבד הכי ומסיק דמנהגן של ישראל תורה היא והרב אמת ליעקב בסי' ס"ב דל"ז הביא הב' סברות ובאחרונה הביא סברת הרב גו"ר דאסר כנראה דהכי ס"ל ועמ"ש עוד סי' ע"א וע"ב דמ"א וסי' טו"ב ד"ן יע"ש אמנם כבר כתבנו משם הרב חיד"א ז"ל בס' לדור אמת דהכי ס"ל כס' המתירים ועמ"ש בס' ברכ"י בא"ח סי' רפ"ב ולהרב אדרת אליהו ריקי ז"ל סי' ב' די"ח דאסר לקרות קרואים הרבה לס"ת ולקרות זה מה שכבר קרא אחר יע"ש ועמ"ש הרב אות אמת סי' קל"ג יע"ש ולהרב נודע ביאודה ח"ב חא"ח סס"י ט"ו יע"ש עכ"פ לכל הדברות לא מצינו חולקים כ"א כשקורא זה מה שקרא זה או כשקורא עולה בתור' בבה"כ שלו ושוב חוזר וקורא אותה הקריאה עצמה בבה"כ אחר אבל כשיהיה ששמע קריאת התור' בבה"כ שלו ולא קראו אותו לעלות לס"ת והלך לבה"כ אחר וקראו לו לעלות בתורה או אפילו קראו אותו בבה"כ שלו ובבה"כ אחר לא היתה באות' הקריאה אז לכ"ע אין קפידה ועולה למנין ג' ולמנין ז' לכ"ע:

ועוד נראה להביא ראיה להתיר לצרף לפחות ג' שכבר שמעו קס"ת להוציא ס"ת פעם ב' בשביל ז' שלא שמעו כדי לזכותם והוא דידוע מחלוקת רבני האחרונים בעולי רגלים ביו"ט שני שנמצאו ו' וז' מבני ח"ל אם יכולים לצרף לבני אר"י ג' או ד גברי שלדעת הרב מטה אשר בתשו' סי' י"ד והרב סמא דחיי סי' י"ג די"ח וכתב שכן נעשה מעשה בעה"ק ירוש' תוב"ב יע"ש והביאו הרב אמת ליעקב סימן ח"י אות י"ג והרב לדוד אמת שם וכן כתב בס' שלמי חגיגה דרל"ו ע"ד יע"ש:

אך אמנם מצינו חולקים על זה להרב פרי האדמה ח"ג די"ז ע"ב שכתב להפך דאפי' העולי רגלים הם ט' אינן יכולים לצרף עמהם אחד מבני אר"י להוציא ס"ת כמ"ש הלק"ט ח"א סימן ד' מג' גאוני עולם שכבר נקבע זה בשנים קדמוניות יע"ש והביאו הרב המגיה ז"ל שם בס' ש"ח ותמ"א יקרא דבס' הלק"ט כתוב כל בתר איפכא וז"ל כי כל הבא מח"ל לארץ כל זמן שאינם עשרה בבה"כ אל יתפללו יוט"ב אלא בצינעא וכ"ש שאין להם להוציא ס"ת וללמוד בו בעניינא דיומא עד שיצרפו לעשרה א' או ב' מבני העיר וכו' יע"ש וישב

דמ"ש ע"ד שיצרפו וכו' צ"ל אפי' שיצטרפו וכו' ע"ש ויש מי שכתבו דצ"ל עם שיצטרפו וכו' יע"ש ולעד"ן דיותר נקל הוי להגיה' ע"י שיצטרפו באופן דאף דברי הלק"ט ז"ל הוא דאין מקום לצרף אפי' אחד ושכן הסכים הרב פרי האדמה ואחריו החזיק מר בריה הרב ברכות המים בא"ח סימן תצ"ו ס"ג דט"ל ע"ד וכתב שכן מנהג עה"ק ירוש' תובב"א ושכן נכון וראוי הוא לפסוק שלא לצרף יע"ש והיה נראה לומר כי לדעת הרב הגדול מ"ז ז"ל בתשו' כי בא בספרי סמיכה לחיים סימן ב' די"ד ע"ג שכתב דלא היה תקנת נביאים לכל יחיד ויחיד שיקרא או ישמע קס"ת בשבתות וי"ט אלא יקראו בשבתות וי"ט בצבור סדרא של יום וכל שקראו בצבור סדרא של יום אף אם היחידים לא שמעו נתקיים תקנתם וכו' יע"ש. ואנכי הצעיר הבאתי שם מדברי התיקונים כי אפי' ליחיד שמועת קס"ת הוא מתיקוני התפלה ומ"ע אפי' אם יהיה של כל יחיד ויחיד דחייב עכ"פ עיקר תקנתם הוא לקרות בצבור. וא"כ אנן נמי בענין נ"ד יש לנו למינקט כדעת המחמירין שלא לצרף אפי' אחד כי בעינן מנין עשרה עדה שלימה שלא שמעו קס"ת אבל אחר ההתבוננות רואה אנכי דבנ"ד גם החולקים שחלקו בעולי רגלים דל"מ צרוף יהיו מודים בנ"ד דמהני צירוף כי ע"כ ל"ק דאין לצרף כי אם דוקא בענין עולי רגלים וטעמא אמרו לן דהרי קי"ל דאל ישנה אדם מפני המחלוקת וכדי לתקן את זה צריך מנין עשרה כדי שיתחייב קהל ועדה בפני עצמו וכעיר אחרת כאשר כתבו ה"ט בהלק"ט והרב פרי האדמה והרב ברכות המים וכיון שכן כל עוד דאינן עשרה שלמים אין כח בהם לדחות משנה שלימה ששנינו דאל ישנה האדם מפני המחלוקת ולכן צריכים י' בשלימות ועוד איכא טעמא רבה כי אם לא ימצאו שם עשר' ויבואו לצרף אחד מבני אר"י תו' הרי איכא מפני הרואים לבני עירם שהוא מצטרף ביום חול שלהם לקרות בס"ת בקריאה שהוא פטור ממנה והרי הוא משנה שינוי גמור וניכר בפרהסייא נגד כל שאר בני העיר והרי עובר על מתני' דקתני ואל ישנה ארם מפני המחלוקת וא"כ מפני הטעמים הללו הוא דאסרו להצטרף משא"כ בנ"ד שכבר שמעו קס"ת ובא להצטרף למנין כדי שישמעו אחרים שעדיין לא יצאו י"ח אין שום חשש איסור כלל והוא נכון:

וראיתי בספר חיי אדם כלל ל"א אות י"א וז"ל צ"ע אם כלם שמעו קריאת התו' ויש איזה בני אדם שלא שמעו אם מותר לקרות עוד הפעם בשבילם ול"ד לפרשת שמע בסי' ס"ט דהתם כל יחיד מחויב אותה ברכה אבל הכא החיוב רק שישמע קריאת התורה וחכמים תיקנו שיברך משום כבוד צבור וי"ל דלא תיקנו לא בשכל הצבור חייבים בקריאה אבל לא בשביל יחיד וצ"ע עכ"ל ונראה דכל הקפדתו הוא בשביל יחיד דלא אבל אם יהיה רובא נראה דמצי מוציא ס"ת לקרות ואילו ממ"ש כשכל הצבור חייבים בקריאה נראה

דבעינן כל עשרה הרי נר' דעת הרב כמסתפק בדבר והן ולאו ורפייא בידיה: נשאר לנו לבאר כי כיון דאיכא בנ"ד טעמא רבה משום פגם הס"ת שהוציאו פעם ב' כי מפני זה נזהרים שלא ימציאו מבני אדם אשר שמע קס"ת בפעם ראשונה עד אחד שמחמת כן הנהיגו בק"ק ת"ת ובק"ק עה"ח יב"ץ כשמוציאים ס"ת פעם שנית ושלשית ביום ב' וה' הם נזהרים שיהיה הפסק כדי שיעור שיתפללו תפילת צבור אחרת כולה פ"ב בלי ס"ת ויצאו לגמרי ובתפלה הבאה אחריה שהוא פעם ג' יוציאו ס"ת באופן כי בכל ג' תפילות יוציאו בראשונה ובג' ובשניה יהיה הפסק כדי שבזה לא ימצאו שם שום אדם ששמע קס"ת בראשונה ונשאר שם ואם דבר זה מעכב לא הרווחנו בזה כלום כ"א לפי הדין מי ששמע קס"ת פעם ראשונה אינו יכול להיות באותו בה"כ בהוצאת ס"ת פ"ב א"כ ע"כ מצד זה צריך שיהיו כל בי עשרה שלא שמעו הקריאה ול"מ צירוף על ידי אחד או ב' שכבר שמעו:

והנה שורש דבר זה הוא נמצא בדברי מור"ם בהג"ה בא"ח סס"י ס"ט שכתב דהמתפללים בבה"כ פ"ב לא יעמוד החזן במקום אשר עמד שם הראשון דהוי גנאי לראשונים כנראה שלא יצאו ברא' י"ח כמ"ש בתשו' הרב מוהר"י מינץ סי' ט"ו ועל זה כתב מור"ם וז"ל ונ"ל דוקא שעדיין הראשונים בבה"כ אלא שהשלימו סדרם אבל אם יצאו הראשונים יוכל לעמוד החזן אף במקום שעמד הראשון עכ"ל וכ"כ בשכנה"ג שם וע"ז כתב שם הרב מג"א סק"ט וז"ל וכתב הרב משפטי שמואל בסי' ג' שאם הוציאו הראשוני' ס"ת וקראו בה אין לשנים להוציא ס"ת פעם אחרת ולקרוא בה עכ"ל וכ"כ מרן החבי"ב בתשו' ק"ק חא"ח. סימן י"ב ובכנה"ג שלו בא"ח בסימן קדם בהגה"ט והרב עולת תמיד שם והרב באה"ט שם והביאו הרב אמת ליעקב בסימן א' אות ז' יע"ש: וראיתי בס' פרי מגרים בחלק א"א שם שכ' וז"ל מ"ש בשם מ"ש אין כעת את'י ואפ' הטעם שיאמרו זו ס"ת אחר והא' אינו כשר ואיכא פגם ונ"ל פשוט שיש ג"כ פגם לראשוני' שלא יצאו בקריא' אבל הלכו להם כמו ותיקים שרי עכ"ל ודבר ה' בפיהו אמת כי הרב מ"ש שם בהך תשו' נתן ג' טעמים ובכלל דברי הרב מ"ש דבריו שכתב בטעם הראשין משום חשש הנכנסים והיוצאים שיאמרו שמן הראשון היה פגום וכו' יע"ש וכבר דחיתי אנכי הצעיר לטעם זה דבצבור שלם שמתפללים פ"ב ואפי' אם ישארו אחד או שנים הרי הדבר ידוע שהוכרחו להוציא ס"ת פ"ב משום אנשים שלא יצאו י"ח וכל כה"ג ליכא פגם לס"ת ולטעם הב' משום כבוד התורה אדרבא בזה מתרבה יותר ויותר כבוד התורה גם מה שצירף ולטעם ג' משום פשיעה שפשעו ולא בהו מה פשיעה שייך בזה בנ"ד אחרי שיאחרו לבא או שבכונה מכונת המתינו לחלק לשני פתות כדי לומר הפטרה או סיבות אחרות וכמ"ש כל זה

בסה"ק חקק"ל ח"א חא"ח סי' ס' ד"ה ע"ב ועוד כתבתי שם דחיה גמורה כי מעיקרא כל עצמו של הרב מ"ש אינו לאסור מדינא ומדעת עצמו שלא להוציא ס"ת פ"ב אלא שהוכרח להשיב לשואלו דבר על מה שנהגו שלא להוציא לזה ביקשו טעמים ליישב המנהג שכן דרך כל רב ודיין בדורו לתת טעם למנהג וליישבו כל כמה דמצי וכמ"ש בסה"ק חקק"ל שם סי' וי"ו די"א ע"ב יע"ש אבל במקום שהמנהג להפך שמוציאים ס"ת ולא חששו לכל הני טעמי אין קפידא כלל ומנו להוציא ס"ת כמה פעמים וכבר הרב חיד"א ז"ל בס' ברכ"י א"ח סי' ס"ט אות ד' דחה זה וכתב ובארץ מצרים מנהג פשוט להוציא ס"ת שלש פעמים ולקרות בו בתיבה וכן שמענו שנוהגים בארץ אחרת וכל הני מילי תלויים במנהג שאינם מעיקר' הדין ועיין מ"ש הרב כנה"ג בתשו' הנדפסות סי' י"ב שלא ראה ולא שמע מנהג זה יע"ש ועין רואה ואזן שומעת מנהג זה כאמור יע"ש ועמ"ש עוד הרב ברכ"י ז"ל בסי' קד"ם יע"ש ובס' לדוד אמת שם סי' א אות ז' ע"ד הרב המחבר בס' אמת ליעקב שם שהעתיק להלכה דברי הרב מ"ש והכנה"ג דאסרו להוציא ס"ת פ"ב וע"ז הגיה' הרב לדוד אמת שם וז"ל ובאמת הטעם שלא להוציא הוא קליש טובא ונהרא נהרא ופשטיה ואפי' למ"ש הרב ז"ל שם שצריך לשנות מקום הקריאה וזה שפיר דמי גם ע"ז הגיה דלא נהגו כך משום דכדי לקרות בס"ת צריך תיבה בדרגין וכו' יע"ש גם הרב בית יאודה ח"א דק"י ע"ד סי' ז' כ' דמי שהתפלל כבר והוציאו ס"ת ואח"ך באו אחרים להתפלל שלא שמעו הקריאה יכולין להוציא ס"ת אחר וכן המנהג בנא אמון כותיקין אמנם בפעם ג' אין להוציאו ואפי' בפעם ב' אם שמעו הקריאה אין צריך לחזור ולהוציאו ואח"ך הביא דברי הרב מ"ש שכתב לאסור משום פגמו של ראשון וכתב דהנכון שלא להוציא ס"ת כלל בפעם ב' אם אין המנהג ידוע יע"ש וכבר ביארנו דיש להשיב ע"ד הרב מ"ש בטעם זה של פגמו הראשון דכל שהוא להוציא פ"ב להוציא אחרים שלא שמעו ליכא פגם כלל ומ"מ גם המה מודים דבמקום שיש מנהג יחזיקו במנהגם ועמ"ש הרב יד אהרן בא"ח במ"ב בסי' קד"ם בהגה"ט אות ג' שאחר שהביא דברי הרב בית יאודה אלו הביא ג"כ דברי מרן החבי"ב ז"ל שכ"כ בתשו' ח"ב סימן י"ב יע"ש ומ"מ מ"ש הרב בית יאודה שם אמנם בפעם ג' לא יוציאו הנה דברי הרב הם נאמרים שם הטעם אמנם בפ"ג לא יוציאו משום דרמו אנפשיהו ואתי לבי כנישת' וכו' דש"מ דכל עיקר ההקפדת הרב"י אינו אלא משום שמתפללים בבית וילכו לבה"כ אבל כל שבלא"ה מתפללים בבה"כ או שבלא"ה הבית שמתפללים שם היחידים אינם הולכים לבה"כ או שבבה"כ בלא"ה כבר התפללו אין קפידא אפי' יוציאו פ"ג כל שיש מנין עשרה שעדיין לא שמעו קס"ת ולענין הש"ץ עצמו הקורא הס"ת אין קפידא אם קורא ג' פעמים כיון דהיחידים הבאים לשמוע קס"ת

אינן אותם שכבר שמעו וכ"ן מדברי הרב הלבוש בח"ח סס"י ס"ט שכתב כן בפירוש וז"ל ודוקא שעדיין הראשונים בבה"כ לא שהשלימו סדרן אבל אם יצאו הראשונים יכול לעמוד החזן הב' במקום שעמד הא' ולא עוד אלא אם אין חזן לאחרונים יכול אפילו החזן הראשון להתפלל שנות להוציא גם האחרונים וכ"כ הרב באה"ט שם יע"ש וא"כ כתב הרב הלבוש להתפלל בתפילה דאיכא ברכות ק"ו קס"ת שהחזן קורא בלתי שום אמירה ברכה כלל דיכול לקרות בס"ת להוציא אחרים אפי' כמה פעמים וכן אתפשט המנהג בעירינו אזמיר יע"א דש"ץ קורא שנים וג' פעמים פר' השבוע בשבת בס"ת כדי להוציא הצבור שלא שמעו קס"ת ואין בזה שום פקפוק כלל:

וגם הרב נודע ביאודה ח"ב סי' ט"ו הביא הא דמהר"י מינץ והרב מ"ש והכריח דהם דברים שאין להם שורש בתלמוד ומאי גנאי שייך הוא בזה וכל ציבור חייבים להתפלל והפסח נשחט בשלש כיתות ולפעמים נשארו מהראשונים כדאמרינן בפסחים דס"ד ע"ב עיילי עשרה ונפקי עשרה וכו'. אמנם הדבר יצא מפי מהר"י מינץ והרמ"א הביאו צריכים אנו לכוף אזנינו לשמוע אבל הבו דלא להוסיף. והרמ"א שהעתיק בשם משפטי שמואל קיצר בהעתקו והמ"ש לא כתב זה לדינא אבל כתבו ליישב המנהג שהיה שם מנהג שלא להוציא ס"ת פעם אחרת וכו' כל זה אני אומר לתת טעם למנהג הזה שנהגו עכ"ל המ"ש הרי שהוא עצמו ראה חולשת הטעמים הללו ולכן סיים שהוא כותב כ"ז רק לתת טעם למנהג אבל במקום שאין מנהג לחדש מנהג זה למחות מלקרות שנית אינו נכון עכ"ל הרי מבואר מדברי הרב נודע ביאודה דברים ככתבן ככל מ"ש כי הרב מ"ש לא כתב כן להדייא כ"א ליישב המנהג אבל במקום שיש מנהג להפך להוציא ס"ת כמה פעמים אין בידינו למחות וא"כ אם ימצא איזה אנשים שכבר שמעו כל דאיכא רובא דמנכר דלא שמעו קס"ת יכולין להוציא ס"ת עוד פעם אחרת והרי לך ראיה ברורה שמביא הרב נ"ב משחיטת התמיד בג' כיתות דעיילי יו"ד ונפקי. עשרה ש"מ דמהני צירוף גם לענין קס"ת מאותן שכבר שמעו:

ועוד דכיון שהוקבע מנהג זה על הרוב הרי כתב שם הרב נודע ביאודה לחלק ולומר כי הרבנים הרב מוהר"י מינץ והרב מ"ש לא דיברו כ"א כשאירע הענין באקראי בדרך מקרה משא"כ כשהנהיגו כן תמיד להתפלל כת אחת ואח"כ כת שנית וכו' יע"ש וכמו כן יש לומר בנ"ד דמאחר שהנהיגו כן הרבה פעמים והכל יודעים שנחלקו לשתי כיתות בכונה מכונת בשביל קריאת ההפטרה או סיבות אחרות אין כאן משום פגם כלל והוא ברור ועמ"ש בסה"ק חקקי לב במקום הנ"ל בזה בס"ד:

העולה לענין דינא הוא דבא"י תיב"ב בעולי רגלים ביו"ט ב' כל דליכא יו"ד אנשים מאנשי ח"ל אין מקום להתפלל להוציא ס"ת על סמך צירוף מאנשי א"י ושכן נראה שהוקבע המנהג בהכי כאשר העד העיד בנו גדול האחרון הרב ברכות המים וכמש"ל. ברם בשבתות וי"ט וב' וה' ותעניות שלא נמצא להם עשרה אנשים בשלימות שלא שמעו כ"א שבעה יכולין לצרף עוד ג' מאותן שכבר שמעו ויצאו י"ח וזהו דוקא בדיעבד אבל לכתחילה לחלק לשנים ולג' כיתות על סמך צירוף זה לא נכון לעשות כן וכמש"ל כן נראה לע"ד ועיין בס' פרי מגדים חא"ח בחלק א"א סימן תצ"ב סק"ד וז"ל וכ"ש בשאר ימי השבוע במנין בצמצום ש"א לכאורה רובא די אף בערב והבן זה יע"ש:

ח"ב או"ח סימן כו

נשאלתי מאת גזברי ק"ק פורטוג'ל יב"ץ העי"א ביחיד אחד שיש לו שבת חתונה בחור שנשא בתולה ועושים שורה בבה"כ וקורים לחתן בס"ת שלו פ' ואברהם זקן בא בימים ולתרגמה כנהוג ואירע שבאותו שבת יש עוד בבה"כ זה חתנים ג' וארבע שהמנהג הוא בבה"כ הלזה ולכל בתי כנסיות שבעיר כשאירע ב' או ג' חתנים והותר לכלם מוציאין ס"ת בפני עצמו וקורין בפ' ואברהם זקן ועולים בסדר המדרגות ואין פוצה פה ומצפצף וכמעט מיום שנתייסדה העיר ועד עתה נוהגים כסדר הזה. והן עתה זה היחיד יצא לטעון בדבר חדש כי הוא אינו רוצה לעשות שורת חתונה לבנו עם חתנים אחרים כי הוא רוצה להיות לבדו בבה"כ והגזברים השיבו כי הם אינם דוחים לשום יחיד ואם יהיה שיתפללו בבקר השכם או בעזרת נשים וכדומה הכל הוי שלא כמנהג המדינה ואבי החתן טוען כי הוא ירא משום צואת ר"י החסיד ז"ל שאין לעשות ב' חופות בשבת אחד על הכל יורינו המורה איזה דרך ישכון אור ושכמ"ה:

תשובה מחיים הנה ראיתי כתוב בצוואת ר"י החסיד ז"ל סימן ל"ה שכתב וז"ל לא יעשה נשואין לשני ילדים יחד כי לא יצליחו ובסימן ל"ו כתוב ב' חופות בשבת אחד אחד מהם יעני או ילך לגולה או ימות וסיים ועיין סימן תע"ז יע"ש. והנה בהא דכתב בסימן ל"ה לא יעשה נשואין לשני ילדים יחד כי לא יצליחו האמת המובן מדבריו הוא כי כונתו הוא להזהיר לאב אחד שלא יעשה ב' חופות ב' ילדים שהם ב' בנים ביחד ואין כונתו לשני חתנים זרים שאינם קרובים כי כן נראה מפשט הלשון דקאמר לא יעשה שהוא לשון יחיד אזהרה ליחיד דהיינו לאב וגם במ"ש לשני ילדים משמע לבניו הילודים לו וזהו מנהג פשוט בעירינו אזמיר יע"א שאין עושים חופות ב' בניו ביחד ואירע פעם אחת שאחד היה רוצה לעשות חופות ב' בנים יחד ולא הנחתי אותו ושמע לדברי:

אלא דבזה מצינו שהעולם נזהרים אפילו בב' חתנים זרים שאינם קרובים עכ"ז אינם עושים ב' חופות בבית אחד ובמקום אחד אפילו שיהיה הוצאות החופה מכל חתן וחתן בפרטות וגם השושבינין יושבים כל אחד על שלחן חתן שלו אפ"ה נהגו שלא לעשות ב' חופות בבית אחד הגם כי לענין דינא אין קפידה אם עושים ב' חופות חתנים ביחד כמבואר בטור סימן זה במ"ש בשם הרמב"ן והרא"ש ז"ל וכן מוכח מדברי הרשב"א ז"ל בתשו' וכמ"ש מרן בב"י שם כיע"ש ותשו' הרשב"א הלזו הלא היא בח"א סי' תנ"א יע"ש וכן נראה מדברי מרן ז"ל שם בש"ע א"ה סי' ס"ב וס"ג ומור"ם ז"ל שם בהגה' ובא"ח רס"י קנ"ה ע"ש מ"מ כתבו האגודה ז"ל במ"ק פ"ק סימן וי"ו והמרדכי שם דאין לעשות ב' חופות חתנים ביחד משני בנים ויש מקומות נוהגים שלא לעשות אף ששניהם נכרים ואינם קרובים יע"ש והכי נהגו בעירנו אזמיר כאמור דאפילו כשהם ב' חתנים זרים שאינם קרובים עכ"ז הם נזהרים שלא לעשות ב' ביחד בבית אחד:

ברם זה שכתב בצוואותיו סימן ל"ו ב' חופות בשבת אחד אחד מהם יעני או ילך בגולה או ימות עיין סימן תע"ז והוא כי גם בס' החסידים סימן תע"ז כתב כן וז"ל וכן ב' חתנים שעושים נשואים בשבת אחד לא יצליחו או ימות האחד וכו' יע"ש וצריך ביאור מהו כונתו בזה שהרי עינינו הרואות מעשים בכל יום ונער הייתי גם זקנתי כי בעירנו אזמיר יע"א שעושים נשואין יותר מב' ויותר מג' ומעלה ולפעמים יותר מעשרה חופות בשבוע אחד בעיר ואם נפרש שהקפידו שלא יעשו ב' בשבת אחד הוא בבה"כ שעושים שורה וקורים לחתן בס"ת בפ"ע לקרות פ' ואברהם זקן ולתרגמה וע"ז הוא דקאמר שלא יעשו ב' חופות בשבת אחד כלומר שלא יהיו ב' חתנים בבה"כ בשבת אחד הא נמי מיום שעמדתי ע"ד עם עצם היום הזה אנכי הרואה בעירנו אזמיר יע"א בכל בתי כנסיות שבעירנו שיש כמה חתנים בשבת אחד ועושים לכלם שורה באותו בה"כ לכלם ביחד ולהוציא ס"ת לכל אחד ואחד בפ"ע ולהעלותם לקריאת התור' בפ' ואברהם זקן ולתרגמה והם עולים לתיבה לקרות בס"ת שלהם בזה אחר זה כפי סדר מדרגתם ומעלתם וכן מוכח מדברי עט"ר מורינו הרב הגאון אדוני זקני ז"ל בס' הק"ל יו"ד ח"ב בשיירי א"ח סימן ז' ד"ד ע"ד דאם יש שני חתנים בבה"כ אחד גדול בשנים והשני קטן ממנו והוא יניק וחכים אחר גדולת השני' אזלינן אף שהקטן בשנים חכם קצת יותר זולת אם הוא בן הרב המרביץ תורה שהוא קודם אבל בן פרנס הקהל שאינו מרביץ תורה לא יע"ש. הרי מוכח דבעירנו אזמיר נהגו להיות ב' חתנים בבה"כ אחד בשבת אחד וכן מתבאר מדברי מרן החבי"ב ז"ל בשכנה"ג בא"ח סימן קל"א הגהט"ו אות ד' שהביא משם הרוקח ז"ל בסימן שנ"ה שכתב וז"ל מעשה שנמצאו שני כהנים חתנים ונחלקו בזה חכמי הדור זה אומר יתפלל

אחד מן החתנים בבית אחר וזה אומר יקדים האחד להתפלל ויצא מבה"כ וזה אומר יעמוד האחר ושושביניו מבחוץ בשעה שיקרא חבירו ולוי ואחר עמו ואח"כ יכנס הב' כמ"ש במעשה גאונים ז"ל סימן כ"א יע"ש בס' הרוקח ומרן החבי"ב כתב ע"ז וזל ונראה דזה נמשך לפי דעתו שחתן כהן קורא ראשון אבל לפי מנהגינו שאף כהן או לוי אינו קורא ראשון אלא אחר הסדר כמנהג שאר החתנים בכאן אין חשש שיקראו זה אחר זה כפי גדולתם וחשיבותם ואין כאן משום פגמו של כהן ומשום כהן אחר כהן יע"ש הנה מבואר מדברי מעש' הגאונים והרוקח ז"ל כי עיקר ההקפדה בשני חתנים בבה"כנ אחד בשבת אחד היאך יעשו הוא מסיבת ששניהם כהנים ואיכא משום פגמו של כהן ומשום כהן אחר כהן שלא יעלה ולזה היה הויכוח ביניהם היאך יעשו ונחלקו לג' כתות כת אחת אומרת שיתפלל אחד מן החתנים בבית אחר וכת ב' אומרת יתפלל האחד ראשון ויקדים האחר להתפלל ויצא מבהכ"נ וכת ג' אומרת יעמוד האחר ושושביניו מבחוץ בשעה שיקרא חבירו ולוי ואחר עמו ואח"כ יכנס הב' והיינו כג' חלוקות אלו שהם באופן שלא יהיו שני חתנים כהנים בעלית ס"ת ביחד הא לא"ה שהיו השני חתנים ישראלים או אפילו כהן ולוי לא איכפת להו כל שאין משום פגמו של כהן ומשום כהן אחר כהן ובפרט לדידן שנהגו לקרות לחתן אחר סיום הסדר כמ"ש מרן החבי"ב ז"ל שם דלפי מנהגינו שאף חתן כהן או לוי אינו קורא ראשון כ"א אחר הסדר כמנהג שאר החתנים וכו' ומה גם כי הם קורים כ"א ואחד בספר בפ"ע ומתרגמים כי בודאי ככה"ג אין חשש משום עין הרע כלל וכמ"ש הכנה"ג ז"ל עצמו שם בשיירי סימן קמ"א הגב"י אות ה' במ"ש מוהרי"ל ושאר הפוסקים שם דאין לקרות לס"ת שני אחים בזה אח"ז משום עין הרע כתב וז"ל וכתבתי בתשו' חא"ח סימן רס"א שדברי מוהרי"ל שאין הקפדה בזה אלא במפטיר של שבת שקורא המפטיר בס"ת שקרא השביעי דכיון ששניהם קראו בספר אחד איכא משום עינא בישא אבל מפטיר ביו"ט או בשבת ביום שמוציאים ב' ספרים וקורא המפטיר בספר שני אין קפידה וע"ז סמכתי כמה פעמים בתיריא יע"א לקרות שביעי ביו"ט אעפ"י שבני היה המפטיר ונ"ל שע"ז סמכו לעשות חתנים שני אחים ג"ב ואח ולא חששו לעה"ר אעפ"י ששניהם קורים זה אח' משום דבשני ספרים ליכא עינא בישא עכ"ל. הא קמן שמורינו הרב כנה"ג ז"ל כתב דבשני ספרים ליכא עה"ר אפי' כשיהיו השני חתנים שני אחים או אב ובן שהוא מדבר בחתני התורה א"כ ה"ה נמי בשני חתנים שהם קורים בשני ספרים דליכא משום עה"ר דאם נאמר דיש מקום לחלק בין חתני תורה לחתן הנושא אשה כנגד זה יש לחוש בשני אחים ואב ובן שהם קרובים והצד השוה שבהם הוא כי בהיות בשני ספרים וכ"א קורא בס"ת בפ"ע אין קפידה וכיון

שנתבאר מפי סופרים ומפי ספרים דשני חתנים שעושים חתונה בשבת אחד ובבהכ"נ א' דליכא למיחש א"כ צריכים אנחנו למודעי דברי רבינו יאודה החסיד ז"ל בצואותיו סימן ל"ו ובס' החסידים סימן תע"ז שכתב דאין לעשות ב' חופות בשבת אחד היכי מתוקמא כי לא הונח לנו לפי מנהג העולם שעושים הרבה חופות בעיר אחת ונמצאים גם בבהכ"נ ג"כ בהרבה פעמים חתנים רבים בשבת אחד ואם יהיו חוששים לצוואת ר"י החסיד ז"ל שלא לעשות שני חופות בין בעיר אחת בין בבהכ"נ אחד וידחו אותם לשבת אחרת אשר מזה נראה טעה למנהג מגנציאה יע"א שהיא עיר הקרובה אלינו שיש בתוכה ד' בתי כנסיות וכשיש ד' חתנים עושים שורה כל אחד בכהכ"נ א' כדי שלא יהיו ב' חתנים בבהכ"נ א' וכשיהיה ה' חתנים הם דוחים אותו לשבת הבאה שיעשה החתונ' ונראה שהם סמכו ע"ד הצוואת ר"י החסיד ז"ל הלזו שלא לעשות ב' חופות בשבת אחד דהיינו דסברו וקבילו כי עיקר הקפדה היא כשיעשו השתי שורות מב' חתנים בבהכ"נ אחד:

אבל זה תינח בעיר קטנה ואנשים בה מעט מאתים בעלי בתים מו"מ ה' יוסיף עליהם כהם אלף פעמים ויברך אותם וגם שנמצא בתוכה ד' בתי כנסיות עכ"פ. ברם בעיירות גדולות שים ברכת ה' מישראל לאלפים ולרבבות מבעלי בתים כי אפילו אם יהיה מאה חתונות לשנה המה באים יותר מד' בכל שבוע ושבוע כי זמן הנשואין איננו בכל ימות החדש כ"א מיום ראשון עד ט"ו ובחיסור הלבנה אין המנהג לישא אשה וגם מט"ו ניסן עד ח"י אייר עוד חדש אחד שלא יש נישואין וכמו כן בתלתא דפורענותא שאין נושאין ויש הרבה שאין נושאין נשים בח' מרחשון וא"כ אם ד' בתי כנסיות יכול להיות אחד בכל שבוע ואם הם מאתים או שלש מאות הרי יבא יותר מב' או מג' בכל בית הכנסת וא"כ יש לפרש דברי ר"י החסיד ז"ל שלא יעשו שני חופות בשבוע אחד ובשבת אחד בתוך עיר אחת זה דל מהכא ולא ניתן ליאמר והוא דבר שאי אפשר לשמוע להיות מעכבים אותם שלא ינשאו בשבוע אחד דמי נדחה מפני מי וגם שצריך להמתין זמן זמנם זמניהם ואפ' שיעבור ימים ושנים ועד שיבא זמן האחרון יזקין ול"מ זה שלא ניתן ליאמר אלא אפילו לפרש בשבת אחד ור"ל שלא יעשו שורה ב' חתנים בביהכ"נ אחד בשבוע אחד וכשיתרמי יותר דוחים החתונה לשבת הבאה הא נמי נראה דלא נכון לעשות זאת כי אפילו יהיה חתן אחד שנדחה לשבת הבאה וכמנהג מגנציאה יע"א אין מקום לדחות החתונה משבוע לשבוע כי מצינו שחיבב הקב"ה מצות פו"ר יותר מבנין בהמ"ק כמ"ש בירוש' פ"ק דכתובות וכמה עונשים חמורים בדברי ר"ל בש"ס על מי שאינו מקיים מצות פו"ר ומ"ש ביאושע שנענש על שביטל מישראל לילה אחד מפו"ר וכ"ש כשיהיה עיכוב ואיחור זמן הנשואין לימים ושנים שלא ניתן ליאמר ולא דיבר ר"י החסיד ז"ל בצוואותיו

בדבר הזה חלילה ובפרט אם יהיה בעיר גדולה לאלפים ולרבבות מבעלי בתים והבתי כנסיות יהיו מועטים עד ששמעתי בעיר גדולה שיש להם בהכ"נ אחת והוא גדול עד מאד כדי שיוכלו לכל בני העיר וא"כ יהיו יותר מג' וד' חתנים בכל שבת ושבת היתכן לו' שידחו החתונות ואין לדבר סוף:

ולכן לבי אומר לי כי מעולם לא כיוון ר"י החסיד ז,ל בצוואותיו במ"ש בסי' ל"ו כלשון זה ב' חופות בשבת כי אחד מהם יעני וכו' אין כונתו על ב' חתנים זרים שאינם קרובים כי אם על ב' אחיות כי כמ"ש בסי' ל"ה לא יעשה נשואין לשני ילדים יחד כי לא יצליחו ופירושו הפשוט המובן לכל כי הוא דוקא אזהרה לאב שלא יעשה לב' ילדיו שהם בניו נשואים שני אחים שניהם כאחד ואח"ך הזהיר בסי' ל"ו כמו כן שני חופות משתי אחיות בשבת אחד וכו' וחסר ב' אחיות וכן מ"ש בפנים בס' החסידים סי' תע"ז וכן שני חתנים שעושים נשואים בשבת אחד לא יצליחו היינו שני חתנים מב' אחיות ומלבד כי יש הוכחה לזה מדברי ר"י החסיד בעצמו שהרי ממ"ש בצוואות סי' ל"ה לא יעשה נשואין לשני ילדיו יחד כי לא יצליחו נראה בודאי שלא הקפיד להיות עשיית שני נשואין ביחד כ"א בב' ילדיו שהם מב' בניו כמובן כנראה דשני חתנים שהם זרים ואינם קרובים אין קפידה אם יעשו שני חתנים ביחד ואיך תוך כדי דיבור בסימן ל"ו כתב להפך כי ב' חופות לא יעשו ביחד אם נפרש שהוא אפילו לזרים אם אמת הא גם בפנים בספר החסידים יכתוב בסימן תע"ז וכן שני חתנים לא יעשו ב' חופות בשבת אחד שהוא הפך ממ"ש בצוואותיו סי' ל"ה וע"כ צ"ל כמ"ש דמה שאסר ב' חופות בב' חתנים בשבת אחד ובשבוע אחד הם בב' אחיות וא"ש כי אחר שהזהיר על ב' ילדיו שהם ב' בנים שלא יעשו הנשואים ביחד כשהם שני אחים הזהיר על ב' אחיות שלא יעשו ב' חופות בשבת אחד ולא כתב ביחד יען שתי אחיות מסתמא הם נשואות לב' חתנים שאינם אחים וכ"א הוא במקומו ואינם ביחד עכ"פ הזהיר שלא יהיו ב' חופות מב' אחיות בשבוע אחד ובשבת אחד ושבוע ושבת הכל משמעות אחד זהו מה שנ"ל ברור לע"ד בדברי ר"י החסיד ז"ל שאינו מדבר לאסור חופה בב' חתנים שאינם אחים כ"א בב' חתנים שנשאו ב' אחיות כי כל כונתו להזהיר בב' אחים ובב' אחיות שלא יהיו הנשואים ביחד ובשבוע אחד משום עין הרע אבל חתנים שאינם אחים וכלות שאינם אחיות לא קפיד אם יהיו ביחד ובשבוע אחד.

ועוד מצאתי סעד לדברי אלה ממה שראיתי למרן ב"י זל באה"ע סימן ס"ב שאחר שהביא מ"ש במרדכי במ"ק שיש נוהגים שלא לעשות ב' חופות כאחד וכ"כ הגמ"י בפז מהל' יו"ט וסמ"ק סימן קצ"ה כתב עוד וז"ל וכתב שם בשם ס' החסידים שאין לעשות חופות ב' אחיות בשבוע אחד עכ"ל הרי דמביא מס' החסידים ז"ל דהגירסא היא שלא לעשות

חופות ב' אחיות בשבוע אחד במקום שני חתנים שהרי לא יש בכל ס' החסידים עוד לשון זה שלא לעשות ב' חופות בשבוע אחד כ"א לשון זה דסימן תע"ז הרי נראה שהיה גירסתו בסה"ח ב' אחיות כמקום ב' חתנים וכן ראיתי בסמ"ק שם בסימן קצ"ה שכתב וז"ל מכאן נוהגים שלא לעשות ב' חופות ביום אחד וכו' ולא היא דהתם השתי שמחות היו לאדם אחד אבל בב' חופות מב' אנשים לא שייך הכא עירוב שמחה וכן היה מורי ר' יחיאל ז"ל נוהג לעשות חופת יתום או יתומה עם חופת אחד מבניו הכל ביום אחד אך מב' אחיות פירש בס' החסידים דאין לעשות בשבוע אחד יע"ש. ויותר יש להכריח ממ"ש מור"ם שם בד"מ אות ד' ע"ד הרב ס' החסידים הללו שאין לעשות ב' חופות ב' אחיות בשבוע אחד וז"ל וכתב עוד דב' נכריות אין לחוש וכן היה נוהג הר"י מפאריש ז"ל שהיה עושה חתונה יתום ויתומה עם נשואי בתו או בנו וכו' יע"ש וכ"כ בהגה' בש"ע שם ס"ב כיע"ש והרב הלבוש ז"ל שם סימן ס"א ס"ג יע"ש הרי מצינו להסמ"ק ור"י מפריש ומרן ומור"ם ז"ל והלבוש דס"ל דהס' החסידים לא דיבר בשני חתנים וכלות שאינם אחים כי בזה אין לחוש כלל לא אם יעשו הרבה חופות בעיר בשבוע אחד ולא משום ב' חתנים לעשות שורה בבה"כ אחד כי אין בזה משום צוואת ר"י חסיד ז"ל לא לפי מ"ש בצואותיו ולא לפון מ"ש בסה"ח כאמור וכן נראה לדקדק מדברי מרן החביי"ב ז"ל בכנה"ג שם סימן ס"ב הגב"י אות ג' שכתב וכתוב בס' החסידים שאין לעשות חופות ב' אחיות בשבוע אחד נ"ב בסימן תע"ז יע"ש הרי שהבין הכנה"ג שזה כתוב בסה"ח סימן תע"ז והכל דבר אחד כמ"ש והוא ברור:

אלא דזה עומד לנגדינו מה שראיתי להרב יד אהרן ז"ל שם בסי' ס"ב הגהב"י אות ב' שאחר שהעתיק דברי מרן ב"י כתב וז"ל כתוב בס' החסידים שאין לעשות חופת ב' אחיות בשבוע אחד וע"ז כתב וז"ל עוד כתב בסה,ח סי' תע"ז שני חתנים שעושים נשואים בשבת אחד לא יצליחו או ימות האחד וכו' וכתב שם המפרש אי אמרינן שמילת שבת פירוש שבוע צ"ל כיון דרשו בו רבים שומר פתאים ה' וי"ל שמילת בשבת פירוש שבת בראשית דהיינו מה שקורין פרי"ל ואפ"ה בנשיאים כאלו ב' בשבת אחד לא יהיו עכ"ל ולא הבנתי יע"ש והאמת כי דברי המפרש אינם מובנים כי שבוע ושבת הכל משמעות אחד כדכתיבנא ומ"מ נראה מדברי הי"א ז"ל שמ"ש בספר החסידים סי' תע"ז שלא יעשו נשואים לב' חתנים וכו' הוא מילתא בפני עצמה ומ"ש בחופת ב' אחיות הוי מילתא בפ"ע והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולא הוי כמו שפירשנו דמ"ש בספר החסידים ז"ל דאין לעשות נשואין לשני חתנים הוא כשהם משני אחיות:

ולע"ד נראה להבריח דהכל דבר אחד דפירוש דאין לעשות נישואין לב' חתנים הוי מב' אחיות דוקא כי מאחר שכתב דאין לעשות ב' נשואין מב' אחים ומשני אחיות שמורה זה בהדייא דכשאינה משני אחים ומב' אחיות מותר א"כ איך יכון בארש"ש לכתוב דאין לעשות חופות מב' חתנים אפילו זרים דהוי תרתי דסתרן זאת ועוד דבכל ספר החסידים לא יש כ"א חלוקה אחת שלא יעשו חופות מב' חתנים ועל גירסא הלזו יש להם לראשונים ז"ל שהוא משני אחיות וא"כ היכן נמצא עוד בסה"ח שכתוב שלא יעשו נשואין מב' אחיות בשבוע אחד כי לא נמצא כתוב בסה"ח כ"א לשון זה דסי' תע"ז שלא יעשו לשני חתנים חופות בשבוע אחד וכשאנו מפרשים שהוא לב' אחיות דוקא ולא לנושא נשים שאינם אחיות להאי לישנא תו ליכא בסה"ח במקום אחר רמז בזה ועל כן צ"ל שעל לשון של סי' תע"ז שכתב שלא יעשו לשני חתנים נשואים בשבוע אחד כשנושאים ב' אחיות מיירי הא לאו הכי אין לחוש וזה ברור ועיין עוד להרב יד אהרן ז"ל בא"ח סי' תקמ"ו בהגב"י שכתב וז"ל שי' מ"ג משום דאין מערבין שמחה בשמחה נ"ב מכאן שאסור לעשות שני חופות משני חתנים או משתי אחיות ביום אחד אבל ב' חופות משני אנשים לשני נשים מותר עיין ב"ח וט"ז סק"ח אבל בצוואות ר"י החסיד איתא דאפי' שני חופות משני אנשים לשתי נשים אין עושין יע"ש וכבר כתבנו דאין כן כונת ר"י החסיד וכמש"ל וצ"ל: באופן כי אין מקום לחוש משום צוואת ר"י החסיד לא ממ"ש בצוואותיו ולא ממ"ש בסה"ח סי' תע"ז כ"ב חתנים שאינם אחים ולא נשאו ב' אחיות כל אחד ואחד מהם לחוש שלא יעשו ב' חופות בשבוע אחד ובשבת אחד לא בעיר ולא בביה"כ כ"א משני חתנים אחים ובשתי אחיות שהחתנים שהם מנשואי שתי אחיות לא יהיה בשבוע אחד הא לאו הכי אין לחוש משום צוואת ר"י החסיד ומלבד כי מדברי הראשוני' יש לנו סיוע לזה וגם הדבר מוכרח מצד עצמו עוד בה כי המנהג מסייע לן כי כן נהגו ברוב אלפי ישראל בעיירות גדולות לעשות נשואין בעיר אחת ובבהכ"נ אחד מתנים הרבה וממנהג עיר מגנציאה שכתבתי שחששו לב' חתנים זרים שלא לעשות שורה בבה"כ א' הנח להם כי בלא"ה עיר קטנה ואנשים בה מעט ובתי כנסיות הם ד' מה יעשו רבבות אלפי ישראל שימצאו בעיר גדולה ובתי כנסיות מועטים כי בודאי לא יספיקו לג' וד' חתנים בכל שבת: אכן למה שבא בשאלה כי זה האיש אבי החתן רוצה לחוש לצוואת ר"י החסיד למה שהוא מבין דברים כפשטן שלא יעשו שני חתנים נשואין בשבת אחד ורצו להבין שהוא בבה"כ אחד וכמו שהבינו אנשי מגנציאה יע"א לזה אני אומר כי אין אנחנו כופים ע"ז והרשות בידו לעשות מה שירצה כי בדברים כאלו וכיוצא באלו אין לנו מקום לכוף והבחירה ביד כ"א ואחד שיעשה כאשר יכשר בעיניו זולת שאם ירצה זה היחיד בעבור

זה כי הוא חושש לשנות מנהג הבהכ"נ שילכו שאר החתנים להתפלל במקום אחר או בעזרת נשים או בבקר לעשות שינוי ממה שהוא מנהג בהכ"נ וע"ד שכתב הרוקח ז"ל בשני חתנים כהנים וכמש"ל אין לנו לשמוע אליו ולדחות לשאר החתנים בעבורו והוא שמתייירא וחושש בדבר ידחה מפניהם ואין לנו לעשות משוא פנים בדבר אם הוא עשיר אמנם אם שאר החתנים מאליהם ומעצמם יתרצו להתפלל בעזרה או בבקר קודם זה החתן החושש לדבר שלא יהיו ב' חתנים בבהכ"נ עליהם תבא ברכת טוב ויהיה זיווגם עולה יפה לאורך ימים וש"ח:

ודע כי מאחר שביארנו כי בצוואת ר"י החסיד ז"ל ובסה"ח שלו לא אסר כ"א לעשות חופת ב' אחים וב' אחיות ביחד הא לא"ה שאינם אחים לא אסר ואפילו לדברי האגודה והמרדכי ודעימייהו שאסרו ג"כ בזרים ושכן נהגו העולם וכמש"ל עכ"ז אם יהיה הענין דבר מצוה כגון שעושה נשואין ליתום ויתומה או לעני חשוב עם נשואי בנו או בתו לשם מצות ג"ח וע"ד שהיה נוהג הר"י מפריש ז"ל וכמש"ל בזה מותר גמור ותע"ב ולא יאונה בהם כל און כי בלא"ה בצוואת ר"י החסיד ז"ל שכתב בצוואותיו סימן כ"ה שלא ישא את בת אחותו שעמדו ע"ד רבני האחרונים ז"ל שהוא הפך הש"ס והפך מ"ש בסה"ת סימן קצ"א ותע"ז. ולע"ד לק"מ שכבר ביאר בסה"ח סימן תע"ז דדוקא כשנשא את בת אחותו שלא לשם מצוה כי אם לשם יופי הא לא"ה איכא מצוה וכמו שכ"כ בכיוצא בזה הרב נודע ביאודה ז"ל ח"ב חאה"ע סימן ע"ט בצואת שלא לישא שמו בשם חמיו דבמקום מצוה יש להקל יע"ש וכמ"ש בעניותי בתשו' במ"א בס"ד וא"כ כאן נמי בב' חופות שהם זרים כל שיש בנשואים איזה דבר מצוה דהיינו לעשות עם חופת בנו או בתו ליתום ויתומה או לעני בן טובים ליכא למיחש למידי וכל כה"ג נאמר בו שומר מצוה לא ידע דבר רע ויאריכו ימים ושנות:

חיים:

ח"ב או"ח סימן כז

שאלה בעיר אחת קטנה ואנשים בה מעט הקרובה אלינו אזמיר יע"א היה להם חצר אחד מאחד מתושבי העיר והכין אחד מהבתים שבחצרו להתפלל שם כל בני העיר וכשרצה ללכת לשכון כבוד בא"י תובב"א נתן החצר והבית הכל ליחיד אחד בתנאי שהוא יהיה דר בתוכה ויתן שכירות כו"כ לשנה כל ימי חייו ואח"כ יהיה כל החצר והבתים שלו והבית של בה"כ לעד לעולם ועד והוא ימשול בו מעתה בכל החצר והבתים והבה"כ וכן היה והלך לא"י תו' היחיד בעל החצר הנז' והשליטו בכל החצר ועל הבה"כ והוא היה

המוציא והמביא בבה"כ כמו ח' שנים ולא שלח לבעל החצר השכירות בכל שנה ושנה עד שהיה חייב לו סך עצום ואדרבא מלבד מה שדר הוא וב"ב בחינם כל השנים הנז' וגם כל ההכנסות מהבית הכנסת אכלם כל השנים הללו וכל אלו השנים היה שולח מהתם להכא הרשאות כדי שיגבו ולא עלה בידם לקחת מידו כלום והיה תנאי מפורש בשטר שעשה שאם לא יקיים תנאו לשלוח מידי שנה בשנה יחזור החצר והבתים והבה"כ לבעליו וכן היה שהוכרח לצאת מאז לח"ל בעל החצר הנז' וחזר בו מכל מה שעשה עם היחיד ההוא מאחר שלא קיים תנאו ומנח זה הוכרח לבא הוא בעצמו כדי למוכרו לאחר לחלוטין ולקחת בידו מעות המכר ולילך לדרכו לחזור לא"י תובב"א ובבואו יגע וטרח עמו לקחת מידו מה שהוא חייב למחצה ולשליש ולא למוכרו לאחרים ולא עשה ולא כלום ואדרבא כדי להוציאו מן החצר כדי למוכרו לאחרים הוצרך לתת לו עוד מעות בידו יתר על שכבר אבל וכבר מסר מודעא על כל הנז"ל כי מחמת אלו האונסים ושלא יוכל למוכרו לאחרים כל מה שמחל לו מאז ועד עתה מכל השנים הללו וגם מה שהוא נותן לו מעות בידו מחדש הכל הוא באונס גמור כידוע והנה בעתה קמו כל היחידים שבעיר ההיא שכלם עניים ואין לאל ידם לקנות את החצר ואת הבה"כ אפי' אם ידחקו את עצמם ליתן כל אחד וא' מהם ממה שמצמצמים ממאכלם לא יעלה לסכום המכר למחצה ולשליש אך יש שם אחד מהיחידים שהוא עשיר גדול ויש לו שם בתים וחצרות רבות ושדות וכרמים וקרקעות הרבה יוסף ה' לו כהנה וכהנה וע"כ שאו ממני מה דינו של העשיר הנז' שיתן כל דמי המכר או רובו וכיוצא ואם אינו רוצה ליתן שום דבר כלל אם כופין אותו או לא על הכל יורינו המורה צדק:

משפט אמת לאשורו ושכמ"ה:

תשובה עיקרא דהאי מילתא תניא בתוספתא פ"ק דב"ב והביאה הרי"ף וז"ל כופין בני העיר זה את זה לבנות ביניהם בה"כ ולקנות להם ס"ת נביאים וכתובים וכ"פ הרא"ש שם פ"ק דב"ב סי' כ"ד ובפסקי הרא"ש שם והאגודה סימן ט"ו והסמ"ג עשין פ"ב יע"ש וכ"פ הרמב"ם ברפ"ו מהל' שכנים ה"א והטור והש"ע ח"מ רס"י קס"ג יע"ש וכ"כ הרב מוהר"מ ב"ב בתשו' הארוכות סימן תתקי"ח וכתב דכופין אותו ליתן יע"ש והי"א בסימן כ"ט בתשו' דשייכי לס' קנין וכ"כ עוד שם סימן ז"ך וסימן כ"ח יע"ש:

והנה אם יהיה ההוצאה לבנין בה"כ או לקנותו לפי ממון או לפי נפשות הנה כתב מוהר"מ ב"ב בתשו' הארובות סימן ק"ד והרא"ש בתשו' כלל וי"ו סימן ג' וסימן ד' דכל דבר התלוי בממון יתן העשיר לפי ממון ולא לפי נפשות יע"ש. ונר' דבנין בה"כ וקנייתו מקרי לפי ממון ולא לפי נפשות לפי מה שראיתי בס' האגודה שם בפ"ק דב"ב סימן ט"ו

דכ"ט ע"א וז"ל ונמצא בתשו' אחרת שפסק הרמז"ל דגובין לפי ממון עשיר לפי עושרו ומדמה לשיירא שהיתה מהלכת במדבר ובא עליה כותים לטורפה דמחשיבים לפי ממון ה"ן מה שאינם הולכים לעיר אחרת מניחים בשביל ממונם יע"ש וכ"ה במרדכי שם פ"ק דב"ב סימן תע"ח יע"ש א"כ בבנין בה"כ ובקניינו ועשיר שהוא דר באותה העיר וקבע דירתו שם בבית בית דירה נאה ויש שם שדות וכרמים רבים שא"א לעקור דירתו משם צריך ליתן לפי עושרו ברם העני שהוא בלתי בית ושדה וכרם יכול בנקל לעקור דירתו וללכת למקום אחר וכאשר דימיתי כן מצאתי הדבר מפורש בתשו' מוהר"מ מפדווה סימן מ"ב שאחר שכתב פריעת שכר הש"ץ שהוא חציו לפי ממון וחציו לפי נפשות כתב לחלק כי בבנין ביה"כ הכל לפי ממון ולא לפי נפשות והביא ראיה מדברי הרב מוהר"מ ב"ב בתשו' הנ"ל דהעשיר לא יוכל לצאת מן העיר ברם העני בנקל יכול ללכת לעיר אחרת וע"ז כתב וז"ל כי בנין בה"כ אינו דומה לשכירות חזן או שכירות בה"כ השכירות פורעים מידי שנה בשנה והעני בזמן שנמצא בעיר פורע עמהם שהרי הוא נהנה כמו העשיר להיות יוצא בתפילה וחייב במו העשיר ואינו. תלוי בממון אבל הבנין הוא על זמן מרובה עד לעתיד לבא והעני יכול לעזוב דירת העיר הזאת בנקל וללכת לעיר אחרת שלא יצטרך לבנין אבל לעשיר ממונו ועסקיו מעכבים אותו ועוד יש לזכות לעניים כי יספיק להם אהל עראי וצריכא דאורבנא להיות להם מקום תפילה אך העשירים יפארו בית אלהינו בממונם משום כבד את ה' מהונך לכן לא נהג לגבות לביה"כ בזה לפי נפשות עכ"ל הרי לך בהדייא דלענין בנין בה"כ הוא לפי ממון ולא לפי נפשות וב' טעמים שכתב מהר"ם מפאדווה ז"ל נכונים בטעמם ושוב כתב וז"ל גם אינו רחוק בעיני הראיה של מעלתך מן הטור ח"מ רס"י קס"ג שכתב סתם דמשמע דקאי על כל מה שהזכיר דמשמע אף על בנין בה"כ אעפ"י שבתלמוד אינו נזכר והיינו דסיים הטור וכתב דכשגובין גובין לפי ממון ולא לפי נפשות וכו' וכ"כ בהדיא הרב הפרישה שם בפי' דברי הטור שם לגביית בה"כ הוא לפי ממון יע"ש הרי דלדעת הרב הפרישה ומהר"ם מפאדווה והרב השואל וכ"ן דעת מור"ם בד"מ בח"מ שם בסי' קס"ג ס"ב נראה שדעתם לפסוק דלבנין בה"כ הוא דוקא לפי ממון ולא לפי נפשות וכן פסק הרב שער אפרים בתשו' סי' קמ"ה בפשיטות בשם הפוס' דבנין בה"כ הוא לפי ממון ובכלל הביא ס' מהר"ם מינן ונר' שהוא ט"ס וצ"ל מהר"ם מפאדווה והוא ברור והרב מאמר קדישין שם בח"מ סי' קס"ג סק"ב והרב מטא שמעון שם בהגה"ט אות ב' יע"ש והרב עטרת צבי שם סק"ב וכן כתב הרב כנה"ג בא"ח סי' ק"ן בהגה"ט תשו' מהר"ם מפאדווה הלזו בלתי חולק כמו שיע"ש וכ"כ בס' עולת התמיד וא"ר וזוטא סק"ב יע"ש וכן כתב בספר פרי מגדים בא"ח בחלק א"א בסי' ק"ן סק"א:

וא"כ כפי זה שלא נמצא בעיר ההיא כ"א עשיר אחד והשאר עניים נראה דעל העשיר מוטל ליתן כל דמי קניינו כי בלא"ה כיון שהם עניים אפי' מה שיהיו נותנין לפי עניותן וכמ"ש הרב מהר"ם מינץ בתשו' סוף סי' ס"ז וז"ל והממון נגבה לפי שבח ממון עני לפי עניותו ועשיר ג"כ לפי ממונו עכ"ל וכשה עשיר שהוא אמיד בנכסים לוקח הבה"כ מממונו הרי הוא כנותן ג"כ בעד חלק העניים ולצדקה תחשב לו כי בלא"ה הרי הוא חייב לתת מעשר מכל ממונו מעשר כספים כמבואר בש"ס ובפוסקים ובטור וש"ע ביו"ד סי' מט"ר והגם כי מרן בתשו' בספר אבקת רוכל סוף סימן ג' כתב וז"ל ולענין לקנות מצות בביה"כ אם ממעות המצוה שקונים נותנים לעניים גם זה מותר יע"ש וכ"כ בתשו' מהרי"ל בסימן ר"ה והביאה מורם בר"מ יו"ד סי' מט"ר סעיף ב' ופסקה בהגה בש"ע שם סעיף א' דאין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה כגון נרות לביה"כ או שאר דבר מצוה יע"ש וכ"כ בהגהה ודרישה שם ובס' באר הגולה שם דש"מ דלענין ביה"כ או לקנות ביה"כ עצמו אין ליקח ממעות מעשר כי לא התיר מרן זל לקנות ממעות מעשר כ"א דוקא כשיקנה איזה מצוה או מתנדב בבה"כ ונותן המעות לחלקם לעניים הלא"ה לא הותר ממעות המעשר לזה אנכי אומר כי אם יתן בעד חלק העניים שהם חייבים ליתן דבר מועט לפי עניותן לצדקה תחשב לו ויכולים ליתנם ממעות המעשר ועיין להרב חיד"א ז"ל בס' שיורי ברכה ביו"ד סימן רמ"ט שכתב על תשו' מרן הלזו וז"ל ותשו' הנז' בכר כתבתי בברכ"י שראיתים בקובץ תשובת מרן ועתה נדפסה בס' אבקת רוכל סי' ג' והן עתה נטה דעתי שאינה מתורת מרן ויש לה סמוכות על זה ואין ראיה דחתים עלה מרן כזה ובזה עושים המעתיקים כאשר נתברר לי כמה זימני עכ"ל:

ולע"ד אחרי המחי"ר נראה דהוא מתורתו של מרן הקדוש ומה גם שחתימתו מוכיח עליה ומ"ש דעושים המעתיקים כן וכו' זהו על מיעוטא דמיעוטא ולא הוי שכיח הווה ורגיל: אמנם מדברי רבינו ירוחם ז"ל בחלק אדם וחוה נתיב י"ג ח"ג גבי הידור מצוה עד שליש כתב וז"ל ודקדקו המפרשים דאין אדם חייב הון רב בשביל מצוה כגון לולב או אתרוג וכיוצא בו דהא אמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש הרי ר"ג אמרו עליו דבד גדול שקנה אתרוג באלף זוז ומ"מ בעישור נכסיו חייב לקנותו והעישור כמו שפירשתי בצדקה ואפילו היא מצוה עוברת אל יבזבז יותר מחומש וכו' וכ"כ בנתיב י"ט ח"ג בה' צדקה הא דנותן שנה ראשו' חומש ע"ש ועיין למרן בב"י א"ח סי' תרנ"ו שהביא דבריו וכתב דמנין לו והרב מג"א שם סק"ז כתב וז"ל ואפ' דקאמר שנה ראשונה מן הקרן מכאן ואילך מן הריוח ביו"ד סי' מט"ר יע"ש והרואה בדברי רבינו ירוחם בנתיב י"ט הוא מ"ש הרמג"א בעדו כמו שיע"ש וגם הרב חוות יאיר סימן קפ"ו כתב ע"ד מרן אלו וז"ל ונ"ל

דס"ל ממה שהביאו התוס' הא דמבזבז ש"מ דדמיין אהדדי ונהי דאין חיוב לבזבז מ"מ לתת מעשר חיוב הוא מדרבנן וה"נ גבי דמי מצוה ודאי דאין ראיה וכו' יע"ש ועיין בס' הנ"מ בית השואבה דצ"ט ע"א אות ח"י יע"ש ודוק ואפשר דגם הרב רבינו ירוחם ל"ק שיקח ממעות מעשר שהם לצדקה לעניים דבר מצוה דלא שייך שהנראה ודאי מדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים דס"ל דאין ליתן ממעות מעשר לדבר מצוה כ"א דוקא מה שהוא שייך לת"ח ולעניים הא לא"ה לא וכמש"ל בשם מרן ומהרי"ל והגהה והדרישה ובאר הגולה וכ"ה דעת הרב ט"ז והש"ך שם וכ"כ בס' שבות יעקב ח"ב חיו"ד סי' פ"ה ובס' באר שבע סימן פ"א ובס' ב"ד ש"ש חיו"ד סי' א' כמו שיע"ש וכיון שכן שאין ליתן מנכסיו מעשר לבנין בה"כ כי אם הוא עשיר ואומדים אותו ליתן ואינו רוצה ליתן דמכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיתן ויורדים לנכסיו כמ"ש הטור ומרן בש"ע ואומד זה כבר ביאר לנו הרב ב"ד שם בתשו' חיו"ד סימן א' דב"ן ע"ב דאומדים אותו להעריך אותו בכל ממונו וליקח מעשר מכל ממונו כמו שיע"ש ואם אינו בא מידינו לא להכותו מכת מרדות ולא לירד לנכסיו אזי מנדין אותו כמו שביארתי בסה"ק חקק"ל ח"א סימן ה' יע"ש וכן כתב בהדיא הרב הגדול מהר"ם בן חביב ז"ל בתשו' כ"י יע"ש וכן כתב בספר משפטי שמואל סי' צ"ז שרשאין להחזירו ולהחמיר עליו כפי מה שיראה בעיניהם יע"ש והביאו הרב כנה"ג שם ביו"ד סימן רנ"ו הגהב"י אות ך' יע"ש: ואם בא יבא מידם לגבות הטלתו ע"י גוים ולהביאו בערכאות של גוים יכולים לעשותו כמ"ש מהריק"ו שורש ז' שכתב שהמסרב לפרוע הטלתו לדברים אלו אחר זמן שהוא מחוייב בהם כופין אותו ע"י גוים והביא דבריו מרן בב"י ביו"ד סימן רנ"ו יע"ש:

כי כן נראה להלכה ולמעשה שאם כולם עניים ולא יש ביניהם כ"א עשיר אחד כי על העשיר החיוב מוטל לקנות החצר ביה"כ הכל בממונו לפי עושרו והעניים יתנו כפי עניותם דהיינו מעט מזער ממה שלוקחים המתנדבים בקס"ת ומן הריוח הנכנס מהכנסת הביה"כ יוציא כל ההוצאות המצטרכות לפי המשרתים וש"ל וכדומה וכל היתר יקחנו לעצמו למלאות מה שהוציא עד שיגבה כל החוב וישאר הבה"כ בכוללות העיר. אך אם יש לעשיר ההוא איזה טענה מספקת אזי אין לכוף אותו והכל לפי ראות עיני הב"ד:

ח"ב או"ח סימן כח

נשאלתי בבה"כ שנבנה יש חלונות הנוטות לצד מערב ונראה מאותן החלונות בית ע"ז אם יש איסור בדבר מצד הראיה הגם כי אינו משתחוה לאותו צד שהוא מערב או לא:

תשובה עיין בסה"ח סימן תל"א שכתב וז"ל כשבא אדם לעשות חלונות לביתו לא יעשה כנגד בית ע"ז כשיפתח נראה כמשתחוה ועור שתדיר פונה כנגד ע"ז וכתיב ל תפנו אל האלילים ולבית הכנסת לא יהיה לו חלון פתוח כנגד ע"ז ולא ישים על חלון ספרים כנגד ע"ז יע"ש:

ח"ב או"ח סימן כט

שאלה אם מותר ליקח מאבני רצפת הבה"כ שנשרף בעונותינו הרבים השתא הכא שנת התר"א בי"א לח אב לעשות על גביהן לישת המצות לחג הפסח ולערוך המצות על גביהם יורינו המורה אם מותר או אסור ושכמ"ה:

תשובה עיין בס' בארות המים חא"ח סי' ט שכתב בסו' התשו' וזל א"כ בנ"ד לפי דברי הרב דגם העצים והאבנים של קדושת בה"כ הזה שוה לבית הכנסת עצמו וכמש"ל ומכוער הדבר שתשתפכנ' אבני קדש בראש כל חוצו' דהיינו הקאלדירו"ם וה' יכפר בעד כל קהלם יע"ש משא"כ בנ"ד שלוקחים לערוך מצות ע"ג למצות של פסח שהוא מצוה בודאי הגמור שהוא מותר:

ח"ב או"ח סימן ל

שאלה בראובן שהניח ס"ת בביתו בתנאי שלא להקדיש את ביתו ושם ארון להניח ס"ת בתוכו והארון הלזה הוא חלול תחתיו ומונח על גבי קרקע הבית אם יכולים להניח תחתיו המנעלים כדי לשומרם שם שלא ידרוסו עליהם ויטנפו אותם כי הגם כי בקרקע הבית אין בו שום קדושה מ"מ הארון אשר עליו הוי כשומר את המנעלים אם מותר או לא:

תשובה נראה לי לאסור והראיה ממ"ש מרן בש"ע א"ח סימן קנ"א סי"ב יש ליזהר מלהשתמש בעליה שע"ג בית הכנסת תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם ושאר תשמישים יש להסתפק אם מותר להשתמש שם יע"ש והרי להניח המנעלים שם לשומרם נראה דהוי תשמיש של גנאי והגם שמור"ם כתב שם וכל זה דוקא בבית הכנסת קבוע שנבנה מתחילה לכך אבל בית שיחדו לאחר שנבנה לבה"כ מותר לשכב עליו יע"ש וכאן בנ"ד הוי בית שאינו קבוע לבה"כ מ"מ כיון שהוא תחת הארון ממש ומשתמש מאוירו הוי חמור יותר מלשכב עליו דאז יש לו מחיצה מפסקת מנסרים ואינו ניכר לעין השתמשות ממנו כלל כי הוא רשות בפ"ע והרי כתב הרב כנה"ג בתשו' חא"ח סימן כ"ו

דהשוכרים בית להתפלל אף שאין לו קדושה לענין מכירה מ"מ אינן יכולים לנהוג בו מנהג בזיון והביאו הרב ברכ"י שם בא"ח רס"י קנ"ד יע"פ:
ועוד נראה להביא ראיה ממ"ש הרמב"ם בתשו' סימן ע"ד הביאו הרב ברכ"י שם בא"ח סי' קנ"א דמותר לדור בעליה שע"ג בה"כ אבל במקום שע"ג ההיכל לא ישן ולא יניח כלי מלאכתו שם יע"ש ואם כה אמרו בכלי מלאכתו דאין להניח ע"ג ההיכל והנראה שע"ג ההיכל היינו אפי' הוא דר בעליה וא"כ כ"ש כשהוא בתוך אויר הארון ההיכל עצמי. ועיין בירוש' בב"מ ד"ח ע"ד יאודה בר אלעאי על לכנישתא שבק סנדלוי וכו' ועיין להרב עיקרי הד"ט סימן כ"ו אות ט"ל:

ח"ב או"ח סימן לא

במנהג עירנו אזמיר יע"א שנהגו גזברי ופרנסי הבתי כנסיות ליקח מעות לצורך בנין בית הכנסת בהכשר ע"י שטר מכד ושכירות כנהוג אם מותר לעשות מכר להתיר את האיסור בביה"כ של כרכים עיין בתשובת בית יאודה חא"ח ח"א סי' ט' שאסר והשיב ע"ד הרב ט"ז שהתיר אפילו אם ישאר ביה"כ אחר המכירה וכן הסכים מז"ה הגדול בס' חק"ל חיו"ד ח"ב בשיורי א"ח סימן י"ב יע"ש:
ולעד"נ לתת טעם למנהג והוא דאם לא יהיו לוקחים מעות לבנין הבה"כ להעמידו על מכונו הכל הולך לאיבוד והרי כל המתנדבים אפי' ארחי ופרחי אדעתא שיהיו בביה"כ גזברים ומנהיגים שינהגו את בה"כ לצורך קיומו הם נותנים ועל דרך שאמרו בפרק בני העיר אמר"א האי בה"כ דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קא אתו ליה כיון דאדעתא דידי קא אתי להאי בעינן וכו' והרי אם לא אפשר בלא"ה שהולך הכל לאיבוד וע"י המכר הזה הוא מתקיים הבנין ומה שהתנדבו הו"ל זכות למתנדבים במכירה זו וקי"ל דזכין לאדם שלא בפניו ומ"ג כי המכירה היא לזמן וחוזר אח"ך להם וגם הוא ע"מ שיהיה בה"כ בכה"ג נראה דמותר ועל זה סמכו שנהגו רבים בתורה בעירנו אזמיר יע"א לתת לבית הכנסת בתורת מכר ושכירות א"ו דה"ט כמ"ש ויש ראיה לזה ממ"ש הרב מג"א בא"ח רס"י קנ"ב במ"ש מרן בש"ע דאין סותרין ביה"כ כדי לבנות ביה"כ אחר שמא יארע להם אונס שלא יבנו האחר אלא בונים תחילה ואח"ך סותרין כתב הרב מג"א וז"ל וזה אפי' בכרכים שרי דגם כל העולם מרוצים כיון שבונים להם ביה"כ אחרת יע"ש וכן נראה לומר דאנן סהדי דניח"ל וכ"כ בכה"ג הרב מוהר"מ מלובלין בתשו' סי' ט"ן וז"ל דבנ"ד אנן סהדי דניח"ל במכירה הנז' כי זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו וכ"ש אם והיה המכירה להקדש ת"ח מישיבות שלומדים דהוי בית המדרש של רבים בלא"ה הרי ק"ל

בא"ח רס"י קנ"ג דמותר לעשות מבה"כ ביה"מ ולא מביה"מ ביה"כ יע"ש במג"א ובפרי מגדים בא"א יע"ש ועיין בספר חק"ל מ"ב להגאון מ"ז ז"ל בחח"מ סימן י"ד דר"י ע"ד מ"ש בזה חילוק להיכא דמכרו הבה"כ וקא בקדושתו להתפלל לא איקפד להו לארחי ופרחי וסיים ואין זה מספיק וכו' יע"ש. ולע"ד כפי מה שחילקנו דכל שהוא בא המכירה לקיום הבנין הבה"כ ניח"ל בהכי ומצטרף ג"כ טעם זה לטובה כי הגם שנמכר בקדושתי קאי שמתפללים בתוכו והוי הא מיהא צניף לזה וק"ל:

ח"ב או"ח סימן לב

שאלה בראובן שיש לו שטר חתום מגזברי ופרנסי הבה"כ שנתחייבו בעד טובת הנא' גדולה שקיבלו ממנו לתת לו ספר הושענות ולהיות לו ולזרעו אחריו עד סוף כל הדורות בעד סך מה שנתן להם ממון הרבה בבנין הביה"כ ובעבור זאת גזברי ופרנסי הק"ק נתנו לו שטר חיוב על זה מהכח המסור בידם ככל האמור ונעשה שטר חיוב זה בהסכמת חבר עיר מורינו הרב הגדול כמוהרי"מ ז"ל ובעוה"ר בשריפה אשר שרף ה' בשנת התר"א בי"א לח' אב הנחמות נשרף הביה"כ ובחמלת ה' עלינו נבנה בשנת התר"ג ועתה תובע ראובן חזקתו והגזברים ופרנסי הק"ק משיבים נשרף הבה"כ איבד חזקתו וראובן אומר כי חזקה זאת קנאה בדמים יקרים וכמ"ש בשטר בעד טובת הנאה שקיבלו ממנו וע"ז נתחייבו לו ולזרעו עד עולם ואפי' אם ישרף הביה"כ הרי חזרו ובנו דאל"כ מאי אהני מ"ש עד עולם יורינו המורה הדין עם מי ושכמ"ה: תשובה עיין בכתובות דק"ג נקטינן מדור למנה שנפלה אין היורשין חייבין לבנותו וכתב ה"ה בשם הרשב"א בפי"ח מה' אישות לאו למימרא שאם בנאוה שתהא דרה בו אלא מכיון שנפל נסתלק זכותה לגמרי ממנה יע"ש ומעין זה איתא ג"כ בריש פ' הנושא הפקחין היו כותבים שע"מ שאזון את בתך חמש שנים כל זמן שאת עמי וכתבו הריטב"א והר"ן והריטב"א והרא"ש בחידושיהם שם דמסתבר שאם גרשה והחזירה כבר נתבטל התנאי אעפ"י שהחזירה והביאו ראיה ממ"ש בב ב דס"ג בן לוי שמכר שדה על מנת שהמעשר שלו כל זמן ששדה זה בידך מכרו וחזר וקנאו אין לו עליו כלום ועמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חא"ח סימן נ"א ובס' מערכי לב ח"ב דרוש צ"א דר"ז ע"א יע"ש. ועיין להרב אמת ליעקב ולהרב לדוד אמת סימן ד' אות י"א שכתב דמי שקנה ספר כל נדרי בק"ק קצוב מידי שנה בשנה ועתה נתוספו היחידים וטוענים שרוצים להכריזו שיעלה בדמים יש לצדד שהדין עם הק"ק ויכריזו המצות והמוסיף זוכה יע"ש:

והיה נראה להביא ראיה מתשו' הרב מוהרמ"ג סימן ס"ב דס"ל בדין נפל אזדא ליה דה"ד בלתי קניה בדמים אבל אם קנה בדמים גם כי נפל לא אמרינן דאבד חזקתו יע"ש ומז"ה הגדול בספר חק"ל חח"מ ח"א סימן צ"ט הביא שדעת הרמב"ן כס' הרב מוהרמ"ג ז"ל אלא דעכ"ז מצא חולקים רבים ע"ז ושהמוחזק הוא הניזק שכן הסכימו בעירינו אזמיר יע"א כמ"ש מורינו הרב ב"כ זל יע"ש ועמ"ש עוד שם סימן צ"ח וסימן ק"א יע"ש א"כ גם כאן בנ"ד הגם כי חשיב טובת הנאה שקיבלו ממנו כקונה בדמים עכ"ז כיון שנשרף הבה"כ אמרינן נפל אזדא ליה:

ח"ב או"ח סימן לג

שאלה במי שקנה מצות פתיחת שערים ולא בא בתפילת מנחה שבת או ביום ב' וחמישי לבית הכנסת שהמנהג הוא שבעל החסרונות הוא זוכה והתחיל ליקח הפרוכת בידו כדי לפרוס ובמאי דביני ביני בא בעל המצוה ורוצה לתופסה מידו שלא יגמרינה המצות ובעל החסרונות טוען שכבר התחיל יורינו המורה הדין עם מי ושכמ"ה:

תשובה עיין להרב בית יעקב בתשו' סימן כ"ו שנשאל על כיוצא בזה דאדם העושה מצוה ואינו יכול לעשות' מן המובחר ואח"כ כשהתחיל לעשותה באמצע העשיית המצוה אתרמי ליה דיכול לעשות מן המובחר אם מחוייב לחזור המצוה מחדש וכו' והביא ראיה ממצוה בגדול ליבם שהיה הגדול במדינת הים התחילו לסרב החליצה בקטן ובאמצע בא הגדול שפסק שם הרב ז"ל דכיון שהתחיל אינו פוסק יע"ש וה"ה נמי הכא ודוקא שלא עשה עורמה לאקדומי בראותו ועיין השומר אמת סימן וי"ו ויש להביא ראיה לזה ממ"ש רז"ל והביאו רש"י בחומש ס' עקב ע"פ כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום תשמרו לעשות כל המצות התחלת גמור וק"ל. ועיין בספר חיים וחסד הנד"מ סימן מ"א יע"ש:

ח"ב או"ח סימן לד

שאלה בענין מכירת המצות בביה"כ שנוהגים שהשמש מכריז ואחד נותן עשרה ואחד נותן עשרים עזה"ד ואחר אחרון הוא נגמר המכר ואומר השמש שתהיה לטובה ולברכה אם יש בזה חזרה לפי הדין ולפי המנהג:

תשובה על ענין זה נשאל הרב צמח צדק בסי' ע"ב בשמש שהיה מכריז בשבת בבה"כ למי שיקנה המצוה לקרות מפטיר ונתן אחד מאה פרוטות והאחר הוסיף עליו ונתן ק"ן פרוטות והיה נראה לגבאי שהב' שהוסיף אינו בטוח המעות ולא רצו לבישו שלא למכור לו המצוה אלא ציוה לשמש שיעלהו בדמים מעצמו ויוסיף להכריז שנותנים מאתים

ודעתם היה להניח המצוה לקרות למפטיר לראשון שנתן מאה כי נראה להם שהוא תועלת לקופה של צדקה כי אלו המאה הם בטוחים יותר מן המאתים ואח"כ כשבא השמש לראשון ואמ"ל שהגבאים מניחים לו המצוה לקרות למפטיר בעד מאה שנתן אמר הוא שאינו רוצה בכך כיון שלא הניחו לו מתחילה בשעת ההכרזה נתבטלו דבריו דאם יש לדין לגבאים לכופו כיון שכבר נתרצו במאה דאמירה לגבוה הוא לזה השיב תשובה וז"ל ריש פ"ח דערכין דז"ך ע"א אמר אחד הרי היא שלי בעשר סלעים ואחד אמר בעשרים ואחד אמר בשלושים וא' אמר במ' וא' אמר בן' חזר בו של ז' ממשכנים אותו מנכסיו עד עשר וכו' הרי מבואר בהדייא גבי הקדש דצריכים לקיים דבריהם כדי שלא יהא נפחת להקדש ואית לן למילף דין לצדקה מדין הקדש כיון שזה אמר ליתן מאה שוב אינו יכול לחזור בו וממשכנים אותו על מאה ואינו יכול לדחות ע"ז שאחריו שהוסיף ונתן ק"ן כיון שאין זה חוזר בו אלא שהגבאים חזרו ממנו ולא רצו למכור לו הרי הוא כמאן דליתא וליתא בחזרה אלא הראשון לכך צריך הוא לקיים דבדיו ולשלם מאה ומינה אם אירע שא' נתן עבור המצוה כגון מפטיר או גלילה וכיוצא בזה ק' פרוטות והשני ק"י והג' ק"ך וזכה הג' במצוה ההיא וחזר בו אח"כ וכן השני וכן הראשון כולן חוזרים בכת א' הדין נותן שמשלשים ביניהם וכו' אלא שהרמב"ם בפ"ח מה' ערכין לא פי' כן משלשים ביניהם אלא לעולם משלמים וכו' אעפ"י שהגבאים נוהגים לכוף להאחרון על הכל והוא לבדו צריך לשלם לצדקה כל מה שנתן הוא מ"מ הדין אמת כמו שכתבתי שאם כלן חזרו בבת אחד משלשין ביניהם לפי' הרמב"ם משלמים כולם בשוה ולפרש"י צריך האחרון לשלם תחי' לבדו מה שהוסיף הוא ובמותר הוא משותף עם הראשונים וכדפרשית. וכשהאחרון לבדו חוזר צריך לשלם מה שהוסיף הוא על שלפניו עכ"ל הנה מבואר מדברי הרב ז"ל שרצה לדמות דין הקדש גבוה לדין מכירת המצות בבה"כ דומה בדומה ממש כיון דהוי לצדקה שייך נמי לו' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ומשום דקי"ל בר"ה ד"ה בפיך זו צדקה אלא שבא בדבריו ב' חילוקים האחד הוא כשהראשון נתן מאה והב' הוסיף ק"ן והגבאי הוסיף מאתים כדי לדחות לשני שאינו בטוח אז אין לשני שום חייב לשלם מה שהוסיף דהו"ל כמאן דליתיה אמנם כשיהיו כלם בטוחים שאין הגבאי דוחהו אזי דימהו הרב ז"ל לדין הקדש שוה בשוה כמו שהדין בהקדש גבוה כמו כן בהקדש מכירת המצות אלא דבמ"ש ואעפ"י שהגבאי נהגו לכוף להאחרון מ"מ הדין דין אמת בזה יש לי עיון בדברי הרב ז"ל דאם הגבאי' נהגו והמנהג עיקר מה לנו מהדין הש"ס שהוא דין אמת וכנראה מדבריו כי רצה לומר כי זהו שנהגו הגבאים הוא שלא מן הדין שהדין דין אמת וכו' וכמובן ממה שהאריך בדבריו לבאר את הדין כי הדין עיקר

ומנהג הגבאים לאו לעיקר דאם איתא שהרב היה רוצה ללמדנו מה שהוא הדין ושהמנהג הפך הדין והמנהג עיקר היה לו לומר שהמנהג עיקר ומדשקיל וטרי טובא לבאר לנו מה שהוא מן הדין בין לפי' הרמב"ם בין לפרש"י ש"מ מאבריו כי כן דעתו מסכמ' למה דנקטינן לפי מה שהוא הדין דין אמת והגבאים שנהגו לכוף לא שפיר עבדי ואינו מן הדין וזה ראיתי להרב מג"א בא"ח סוף סימן קנ"ד סקכ"ג שכתב וז"ל אחר רצה ליתן בעד מצוה עשרה זהובים ונתן אחר ט"ו זהובים ואח"כ חזר השני חייב הראשון לעכבו בעד יו"ד זהובים כ"כ בצ"צ והביא דאיה ממתני' דערכין ולא נהגו כן עכ"ל ויש במשמע שהבין שהרב צ"צ כ' מה שהוא לפי הדין לא דלא נהגו כן כמ"ש בצ"צ ואעפ"י שהגבאים נהגו לכוף להאחרון שזהו שלא כדין מתני' דערכין דלא לאחרון לבד כופין אלא גם שלפניו וכן ראיתי שהביא הרב מחצית השקל שאחר שהביא דברי הרב צ"צ כתב וז"ל וקצרתי כיון שכתב ולא נהגו כן וגם בתשו' הנ"ל כתב ג"כ וז"ל אעפ"י שהגבאים נוהגים לכוף האחרון על הכל והוא לבדו צריך לשלם לצדקה כל מה שנתן הוא מ"מ הדין דין אמת וכו' יע"ש וא"כ נמצא דלפי הדין אם אחד נדר למצוה ובא האחר והוסיף עליו כל עוד שיש ספק בשני עדיין יש לתפוס מהראשון כי לא נסתלק הראשון לגמרי וכ"ש א ם חזר הראשון ומשלשין או משלמים ביניהם למה כדאית ליה ולמר כדאית ליה שכל זה הוא מדינא דמתני' אבל לפי המנהג שנהגו לכוף להאחרון היינו דקים להו דכשהוסיף השני נסתלק הראשון לגמרי זהו לפי דעת הרב צ"צ אלא דלא יש הכרעה בדברי הרב צ"צ אם הכריח דהמנהג בזה עיקר או דעת. שלא לנהוג הפך הדין והרב אמת ליעקב והרב לדוד אמת בסימן ב' סעיף ט"ז הביא דברי הרב צמח צדק אלו וז"ל מצות מן המצוות שנוהגים למכור בבה"כ ליחידי הק"ק שהשמש מכריז וראובן נתן בערך אחת מהן דרך משל יו"ד זהובים ובא אחר והוסיף עליו כנהוג עוד ב' או ג' זהובים ולהיות שנראה לגבאים שהשני אינו בטוח רוצים ליתנו לראובן בערך היו"ד זהובים שהתנדב תחילה אין ראובן יכול לסרב כל עיקר וחייב לקחת המצוה ולשלם היו"ד זהובים שהתנדב נתרצו בתחילה צ"צ סימן ע"ב עכ"ל והיינו כי עיקר חיליה של הרב צ"צ לדמותו להקדש כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והגם כי יש הוספה מאחר עכ"ז לא נסתלק הראשון מחיובו כדין ההקדש אלא שבדין ההקדש גובים גם מהאחרון מה שפוחת וכאן נפטר האחרון מחמת כי בלא"ה אינו בטוח והו"ל כמאן דליתיה עכ"פ דימה דין הקדש גבוה לדין שכירת מצות בבה"כ אלא דיש להרגיש עליהם שלא הביאו דין שכתב הרב צ"ץ כשהוא בטוח שדימהו לדין מתני' בחזרה וגם מ"ש שהוא המנהג הפך דינא דמתני' וכמו שהביא הרב מג"א ועו"ק על הרב הגדול חיד"א ז"ל כי לא זכר שר גם מתשו' הרב פנים מאירות החולק ע"ד הרב

צ"ץ כאשר זכר עשה בברכ"י א"ח סוף סימן קנ"ד שציין ע"ד הרב צ"ץ לתשו' הרב פנים מאירות. וזה דאיתי להרב אליהו רבה בא"ח סימן קמ"ז סק"ב שכתב ע"ד הרב מג"א אלו ותמהני עליו דכשחזר מבואר בתשו' גופא דנהגו לכוף להאחרון לשלם הכל יע"ש וכשאני לעצמי אדרבא דבריו תמוהים דמ"ש הרב מג"א ולא נהגו כן כונתו פשוטה שלא נהגו כן לעשות כן כדין מתני' אלא לכוף להאחרון וכמ"ש שם בהך תשובה גופא שכתב ואעפ"י שהגבאים נהגו לכוף להאחרון וא"כ הוי מ"ש שהגבאים נהגו לכוף להאחרון היינו מ"ש הרב מג"א ולא נהגו כן לפסוק כדינא דמתני' וראיתי להרב פנים מאירות. ח"ב סימן כ"ה שהשיב ע"ד הרב צ"ץ דלא ילפינן צדקה מהקדש וחילק בזה ב' חילוקים ולבסוף הכריע וכתב וז"ל ומנהגן של ישראל דלכך לא נהגו כדעת הצ"ץ וכמו שהעיד הרב מג"א סוף סימן קנ"ד יע"ש ולא היה צריך לומר כי הרב מג"א כתב דלא נהגו כן כי גם הרב צ"ץ כתב דלא נהגו כותיה כמו שיע"ש ועוד תמהני עליו כי הרב המבי"ט ח"ג סימן ס' עמד על ענין זה במי שקונה המצות בבה"כ דאיכא משום נדר ואמירתו לגבוה והביא הך מתני' דערכין רפ"ח הרי עלי בעשר סלעים ואחד אמר בעשרים וכו' וסיים וכתב וז"ל הרי שבאמירה לבד בהקדש חייבים וכן זה שאמר שיתן ג' או ד' פרחים חייב ליתנם ואינו יכול לחזור בו אפי' שאחר היה נותן ב' פרחים והוא הוסיף ונתן ג' אינו יכול ליפטר כשיתן אחר שהוסיף אלא חייב ליתן כל הג' ואינו כדין תוספת על שדה הקדש שכבר פשט המנהג בקהלות שמכריזין על מצוה אחת ואחד נותן פרח ואחד מוסיף על חבירו כבר נסתלק. הראשון והשני חייב הכל ויעשה המצוה וכ"ש כשכבר עשה וכו' יע"ש הרי דהרב המבי"ט כתב כותיה ולא. מטעמיה דהיינו כוותיה שענין מכירת המצות בבה"כ משום מנהג שהאחרון קונה לגמרי ואין להראשונים שום אחיזה ולא מטעמיה כי הרב פנים מאירות רצה לחלק בין הקדש למכירת המצות והרב המבי"ט השוה אותם דין מכירת המצות כדין הקדש שוה בשוה כדברי הרב צמח צדק והרי הם שוים בדעת אחת הרב המבי"ט עם הרב צ"ץ:

אלא דיש לי עיון בדברי הרב המבי"ט במ"ש אח"ז וז"ל ואם היתה חזרתם מנדרם קודם עשיית המצוה היו יכולים הגזברים לחזור ולהכריז על המצוה והיו אחרים מבני הקהל קונים אותה כמו שבא בשאלה ולא היו חייבים לו ראובן ושמעון כ"א במה שיחסר ממה שנדרו הם ולא היה כ"כ הפסד לעניים אלא היו נותנים אותו החיסרון אבל עתה שכבר עשו המצות עבר יומם בטל קרבנם שאינן יכולים עוד למוכרם עד שנה אחרת וכו' יע"ש והרי כיון שכבר החליט המאמר וכתב שכבר פשט המנהג בקהלות שמכריזין על מצוה אחת ואחד נותן פרח וא' מוסיף על חבירו כבר נסתלק הראשון והשני חייב הכל ויעשה

המצוה וכו' וא"כ אחרי שהדין הוא שנסתלק הראשון והב' חייב הכל ויעשה המצוה הרי דליתיה בחזרה וא"כ איך יתכן להיות מ"ש ואם היתה חזרתם מנדרם קודם עשיית המצוה היו יכולים הגזברים לחזור שנר' הפכיים זה מזה והנראה ליישב בדעת הרב המבי"ט הוא דהנה אמת נכון הדבר דכל שנגמר המקח המצוה על שם האחרון שהוא החייב לשלם ויעשה המצוה וליתיה בחזרה ולהכריז מחדש כאשר המנהג פשוט וברור ביניהו ברם אם יהיה אופן דאיתיה בתקנתא כי אחר שחזר הקונה האחרון יש אופן להכריז אזי אם יעלה ברצון הגזברים לומר להשמש שיחזור ויכריז מחדש ומה שיחסר יפרע האחרון יכולים הגזברים לעשותו ויתכן לעשות זאת הגזברים כשיהיה מכירת המצות לעשותן אחר יום או יומים כמו מנהג איזה מקומות שמוכרים כל נדרי בשבת שלפני יוה"כ כמ"ש בס' לדוד אמת סימן ב' אות ב' שכן נהגו בליוורנו שאפשר שיהיה אופן להגזברים למצוא קונה אחר בלתי הכרזה ביוה"ך בערב וכן מה שנהגו למכור מזכה את הרבים קודם חג הסוכות ולפעמים יש עוד שהות לחזור ולמכור בשבת בנתים אם חזר הקונה האחרון לחזור ולמוכרו בשבת בנתים לאחר ולגבות הפחת מהקונה האחרון אבל ביום שב"ק בעת קס"ת שנגמר מכירת המצות והוא שעת הוצאת ס"ת שלא יש שהות לחזור ולמכור כי יש בזה טורח צבור אין ביד הקונה לחזור ואין כח ביד הגזברים לחזור ולצוות לשמש שיתחיל להכריז מחדש כי הצבור אינן מרוצים בזה אחר שכבר גמר השמש ההכרזה כנהוג ויש טורח צבור וזה ברור והרב כנה"ג ז"ל ביו"ד סימן רנ"ו הגהב"י אות כ"ד הביא תשו' הרב המבי"ט הלזו וכתב וז"ל ראובן שקנה מצוה בקהל כגון ספר כל נדרי וחתן מסיים ומתחיל וכיוצא בלו ורוצה ללכת לקהל אחר אם קודם שעשה מצוה רוצה ללכת לקהל אחר אינו יכול לחזור ולהכריז על המצוה ואם אחרים קונים אותה אינו חייב לשלם כ"א במה שיחסר במה שנדר הוא ואם חוזר בו אחר שעשה המצות חייב לשלם כל מה שנדר לאותו קהל שיצא משם הר"ם מטראני ח"ג סימן ס' עכ"ל והדבר קשה שאם לקח דברי הרב המבי"ט במ"ש בתחילה הרי החליט המאמר כי קונה האחרון חייב לשלם ואין לחוזר ולהכריז על המצוה ואינו כדין שישלם מה שחסר ואם לקח דבריו שבסוף התשובה שם שכתב דאם החזרה היתה קודם עשית המצוה הרי כתב דיכולין הגזברים לחזור ולהכריז והוא העתיק דאינו יכול לחזור ולהכריז על המצות ואם נאמר שכונתו הוא דהוא שהוא הקונה אינו יכול לחזור ולהכריז אבל הגזברים יכולים א"כ העיקר חסר מהספר גם מ"ש ואם אחרים קונים אינו חייב לשלם כ"א במה שחסר זהו כתבו הרב המבי"ט אחר סמוך מ"ש דיכולים הגזברים להכריז כי כן לא יכולתי לכוין דעת הרב כנה"ג בזה אם לא שנאמר דנפל ט"ס בהעתק דברי המבי"ט האלו עכ"פ יש לנו

ללמוד שאפילו לא יהיה אפשרות להכריז אחר שחזר הקונה האחרון מ"מ אם אחר שחזר באיזה אופן דליכא טורח צבור לחזור ולהכריז מצאו הגזברים קונה אחר אזי הוי דינו שאם יחסר יפרע זה הקונה האחרון מה שחסר: והרב הגדול מ"ז אור הי"ח בס' חק"ל חיו"ד ח"ב בשיירי א"ח סימן ט' ד"ה ע"א כתב וז"ל מי שקנה מצוה בסך ק' ובא אחר והוסיף ק"ז וחזר בו השני או לא רצו בו גזברי הק"ק כתב הרב צ"צ דחייב הראשון ליקח בק' ופסק כן הרב אמת ליעקב והרב לדוד אמת ותמהני שלא ראו שהמבי"ט ח"ג סי' ס' חולק דכשהוסיף אחר נפטר הראשון ונראין דבריו אמת שראיתי להתשב"ץ ח"ג סימן רנ"ו שכתב כדברי הרב צ"צ בהוסיף שני ערך שכירות בית הקדש ול"ק מזה להמבי"ט שכבר מבואר הטעם בדברי המבי"ט שכבר פשט המנהג בקהלות שמכריזין על מצוה אחת אם מוסיף אחד על חבירו כבר נסתלק הראשון והשני חייב הכל ויעשה המצוה ואין דברי הרשב"ץ בקנית המצות עכ"ל והנה אמת שדין הרב צ"ץ מ"ש כשלא רצו גזברי הק"ק לתת לו המצוה הה"נ בחוזר בו כיון שמביא ראיה ממתני' דערכין וגם הרב המבי"ט גם הוא ראה להביא הך מתני' דערכין לענין מכירת המצות עפ"י מה שהוא הדין אלא דלענין מעשה כתב כי המנהג עיקר וכבר נתפשט המנהג דבהוסיף נסתלק הראשון וכפי זה הרב המבי"ט והרב צ"צ שניהם שוים כי מחמת דינא דמתני' לא נסתלק הראשון ומחמת מנהג מסתלק וא"כ מה היה לו להרב מז"ה זל לעשות מחלוקת אם לא שנאמר כי ראה והבין בדברי הרב צ"צ כי רצה לדון בדעתו כי דינא דמתני' עיקר והמנהג בטל וע"ד שצדדנו אנן בעניותין לעיל ומ"ש מז"ה ז"ל ע"ד הרשב"ץ כן הוא האמת כי הרשב"ץ לא איירי במכירת המצות אלא בשוכר בית מההקדש כמבואר שם והוא ממש כדברי הרב המבי"ט:

אלא דמצינו חולק גם בזה להרב פנים מאירות כמ"ש בתשו' הנ"ל דרצה לחלק ב' חילוקים בין דינא דמתני' להקדש לענין מכירות המצות שהוא בדרך מו"מ וגם שהוא הקדש עניים כמש"ל ולא זכר שר הרב מ"ז מתשו' זאת ועיין עוד מ"ש רב דחומאי הרב כמוהרש"א ז"ל בספר יקר הערך בפחות שבערכין דצ"ט ע"ב ע"ד הרב צ"ץ וע"ד מז"ה זל יע"ש וגם הוא לא זכר מתשו' הרב פנים מאירות:

וראיתי בספר נדפס מחדש ממש בית מנוחה דקנ"ב ע"ב סעיף ז"ך כי אחר שהביא דברי הרב צ"צ כתב וז"ל ואנכי איש צעי'ר מצאתי להרב המבי"ט ח"ג סי"ס דחולק ע"ז שפסק דכשהוסיף אחר נפטר הראשון וכתב הטעם שכבר נתפשט המנהג בקהלות שמכריזין על מצוה א' אם מוסיף אחר על חביר כבר נסתלק הראשון והשני חייב הכל ויעשה המצוה ע"כ וא"כ כיון שבמה שהוסיף הב' נפטר הראשון ונסתלק אף שזה הב' שהוסיף

אינו בטוח אין חיוב על הראשון לקחת המצוה ולתת מה שהתנדב בתחי' שמיד שהוסיף עליו זה נפטר הוא מחיובו כמ"ש המבי"ט זל דלא כהרב צ"צ ומן התימא על הרבנים שי"ע ולד"א שלא זכרו שרים שהמבי"ט חולק וכתב שכן נתפשט המנהג עכ"ל ודבריו תמוהים כי מעיקרא היה לאסוקי אדעתיה כי לא יש שום הפרש בין הרב המבי"ט להרב צ"צ כי מה שהוא לפי הדין מדינא דמתני' דערכין הם שוים ומה שנשתנה הדין מחמת מנהג כן הוא הדין ואם גם הרב ז"ל דעתו נוטה להכריע בדעת הרב צ"צ כי הדין דין אמת והוא העיקר ולא המנהג עכ"פ כיון שנתפשט המנהג עתה גם הרב צ"צ מודה כי אין בידינו לשנות המנהג גם מה שתמה ע"ד הרב שי"ע ולד"א שלא זכרו מתשו' הרב המבי"ט כבר קדמו הרב הגדול מ"ז ז"ל וגם הוא לא זכר לא דברי הרב מ"ז ולא דברי הרב פנים מאירות:

ואחר זמן רב האיר וזרח ספר השומר אמית לרב חביבא הרב הכולל כמוהר"ר חיים אברהם אדאדי נר"ו וראיתי לו בסימן ו' סעיף ב' דטו"ב ע"א שהביא בתחילה לדברי התשב"ץ ח"ג סי' רנ"ו מי שהוסיף על חבירו במצות ואמר הראשון שאם לא יקיימנה בידו מפסיד ההקדש אינו מפסיד כלום וראיה מערכין אמנם המבי"ט ח"ג סימן ס' והרב צ"ץ סי' ע"ב כתבו דהמנהג הוא שהראשון נסתלק וכופין את האחרון וכו' זת"ד. האמת הוא כי הרב המבי"ט והרב צ"ץ כתבו להא דהמנהג שהא' נסתלק וכו' אבל להכריח בדעת הרב צ"ץ כמאן נקטינן לא יש שום הוכחה וכמ"ש גם הביא דברי הרב כנה"ג ביו"ד סי' רנ"ו שמביא דברי הרב המבי"ט שאם אחרים קונים אינו חייב לשלם כ"א במה שחסר ואיך לא הביא דהמנהג אינו כן זת"ד. וכבר אנן בעניותין הרגשנו בזה. אלא דהי"ל להעיר גם בדברי הרב המבי"ט שנראה דבריו סותרים וכמש"ל עוד כתב וז"ל ולא יכולתי להלום דברי הרב מג"א סוף סי' קנ"ד דהביא ממנו באמצע דבריו כשחזר השני דהמנהג הוא דהראשון נסתלק והניח מלהביא גוף התשו' כשהשני אינו בטוח דעלה אתשיל וכו' זת"ד ולק"מ כי הרב מג"א רצה ללמדינו דין מתני' בהקדש גבוה כי הה"נ בהקדש צדקה ומכירת המצות כי הראשון אינו מסתלק אפי' יהיה בטוח וחוזר לשלפניו כדין מתני' וכ"ש כשבלא"ה איננו בטוח דיש סברא לומר דהו"ל כמאן דליתיה וחוזר לשלפניו וכיון שסיים ולא נהגו כן אלא דהראשון מסתלק הרי סתר הכל ומה לו להביא אם בטוח אם אינו בטוח דלא נ"מ לענין עו"כ וז"ל אבל למה שהקשה הרב א"ר סימן קמ"ה סק"ב וז"ל ותמהני עליו דכשחזר מבואר בתשו' גופא דנהגו לכוף להאחרון לשלם הכל יע"ש. ואחרי המח"ר דמאי דאיתא במג"א שלא נהגו אינו מדברי הרב מג"א אלא המג"א הביא שכ"כ הרב צ"ץ וכתב הרב חיד"א בשה"ג ח"א ד"ז מרבני אשכנז שבמג"א יש בו ט"ס

הרבה מהעתקות עכ"ל ודבריו לו תמוהים ביותר דאם קושיית הרב א"ר היא קו' במ"ש ולא נהגו כן מי הגיד לו שזה שכתוב ולא נהגו כן אינו מדברי הרב מג"א ומ"ג כי נעלם ממנו דברי הרב מחצית השקל והרב פנים מאירות בסו' סי' כ"ה בתשובה הנ"ל שכתב ומנהגן של ישראל תורה דלכך לא נהיגי כדעת הרב צ"ץ כמו שהעיר במג"א סס"י קנ"ה הרי שהבין בהדייא שהם מדברי הרב מג"א ועוד ק' דלו יהי שאינו מדברי הרב מג"א אם הקו' היא קו' יהיה על מי שכתב כן ותו דמעיקרא הי"ל למיהב דעתיה כי מעיקרא קושייא ליתא כי מ"ש בתשובה צ"ץ ונהגו לכוף להאחרון דלא כדינא דמתני' דערכין היינו ממש מ"ש הרב מג"א ולא נהגו כן על מתני' דערכין ונהגו ולא נהגו הכל הוא דבר אחד והוא מובן מאליו וכמש"ל:

עוד ראיתי להרב נר"ו שכתב וז"ל וזה חזיתיה להרב חק"ל בשיירי א"ח סי' ט' שדבריו תמוהים שכתב מי שקנה מצוה ובא אחר והוסיף וחזר בו השני או לא רצו גזברי הק"ק כתב הרב צ"ץ דחייב הראשון ליקח המצוה וכ"כ הרב אמת ליעקב והרב לדוד אמת ולא ראו דברי המבי"ט דכשהוסיף אחר נסתלק והביא דברי התשב"ץ הנז"ל ויצא לחלק בין הכרזה בביה"כ יע"ש הנה מלבד דהרב צ"ץ לא אמרה כ"א כשהב' לא רצה בו הגזבר וכאשר יראה כל הישר הולך וכו' זת"ד לק"מ כי הן אמת כי שאלתו של הרב צ"ץ היה כשהשני אינו בטוח אבל ממה שהביא ממתני' דערכין הרי הכריח שם שהדין דין אמת כי בחוזר האחרון יש לתפוס לשלפניו ושיהיו משלמים או משלשים כמו שהאריך שם ולא יש חילוק בדבריו שם כ"א שכתב כשהוא אינו בטוח ולא רצו הגזברים דאז הוי הב' כמאן דליתיה הלא"ה כשיהיו בטוחים ואית בהו חזרה הוי כדין הקדש ממש גם מ"ש נר"ו דאיך פסיק ותני שכ"כ הרב אמת ליעקב והרב לדוד אמת הרואה יראה דלא כתבו כן אלא כשהשני אינו בטוח וכו' והעיקרא מדברי המבי"ט לא תברא דלא איירי כ"א כשחזר הב' ולא כשאינו בטוח וכו' זת"ד ואין זה קושייא כלל דכבר כתבנו דהגם כי נדון שנשאל הרב צ"צ הוא בשאינו בטוח מ"מ כשדימה הדין למתני' דערכין הדין דין אמת כי גם בחזר הב' הרב המבי"ט ג"כ מודה להרב צ"ץ בזה אלא שעשה יותר עיקר ממה שנתפשט המנהג מה שלא הכריח הרב צ"צ דעתו לקיים המנהג וכמש"ל גם ראיתי בסו' דבריו נר"ו שהביא דברי הרב בית מנוחה ותמה עליו שלא זכר מדברי הרב מ"ז בס' חק"ל וגם על הרב אלי"ע והרב לד"א איך לא הודיעו אותנו בחזרת הב' יע"ש והיינו כמו שכתבנו לעיל בעניותין וק"ל:

א. העולה לענין פסק הלכה דאם ראובן התנדב במצוה כשהשמש מוכר המצות בבה"כ בסך כך וכך ובא רעהו והוסיף עליו והגבאי רוצה לתת המצוה לראובן כי המוסיף אינו

בטוח לפי מנהגינו מלבד כי אין ביד הגבאי לכוף להקונים הראשונים אפי' יהיה האחרון שאינו בטוח וכ"ש כשיהיה בטוח דהמנהג הוא דכל שהוסיף האחרון נסתלק הראשון לגמרי ואין בו שום שייכות ואחיזה כלל ואין ביד הגזברים לעשות כשיהיה האחרון אינו בטוח כ"א לעשות חדא מתרתי או לסייע לראשונים או להוסיף על האחרון ואם הוסיפו ונשאר המצוה לגזברים אזי הרשות בידם לקחת' לעצמן ולשלם מכיסם או להעבירם לחשבון הק"ק אבל לחזור ולהכריז אם נגמרה ההכרזה או לדחותו וליתנה לשלפניו שהוא בזיון אין לביישו ברבים. ב:

וכמו כן יראה בעיני הגזברים שאחד רוצה להוסיף ליקח איזה מצוה והוא אינו ראוי לאותה מצוה ובפרט אם הוא מומר לחלל שבת כי אינו כבוד לתורה ובפרט במקום שמוכרים עליית הס"ת כי אזי רשות יש לגזברים להוסיף עליו באופן שלא יקחנה אך יזהרו שלא לביישו ברבים בכל הפרטים הנ"ל ואם יהיה המומר עושה מצוה אין לדחותו ברם להעלותו לס"ת יעשו כל טצדקי שלא יעלה ואם אי אפשר לא יהיה מענין הקרואין ויחזרו גם כן הקריאה בעולה כשר:

ג. אם הכריז השמש בבה"כ המצוה והיו קונים רבים בזה אח"ז כנהוג שאחד מוסיף על חבירו האחרון שבכלם שלא הוסיפו עליו עוד הוא הקונה והוא החייב לפרוע הכל ויעשה ממצוה וליתיה בחזרה כלל כן הוא המנהג פשוט בינינו וכן העידו על המנהג הרב המבי"ט ח"ג סימן ס' והרב צ"ץ סי' ע"ב והרב פנים מאירות ח"ב סימן כ"ה והרב מג"א בא"ח סס"י קנ"ד והרב א"ר בא"ח סימן קמ"ז סק"ב והרב מחצית השקל סוף סי' קנ"ד ומז"ה הגדול ז"ל בסו' חק"ל חיו"ד ח"ב בשיורי א"ח סימן ט' ד"ז ע"א:

ד. זולת שאם הענין שחזר בו האחרון במצוה כגון שקנה המצוה ביוה"כ בערב שמכריזין קנית המזכה וספר הושענות והגם שנגמר הקניה שאומר עליו השמש לטובה ולברכה רוצה לחזור בו זה הקונה ואיתיה בתקנתא כגון שיש עוד שבת בנתים בין יוה"ך לסכות דאיתיה בתקנתא לחזור ולהכריז או לתת לקונה אחר בלתי הכרזה אזי יהיה דינא דמתני' דאם פחתו מהערך ממה שנדר הקונה האחרון גובים ממנו מה שחסר כאשר ביארתי מדברי הרב המבי"ט ח"ג סימן ס' בס"ד:

ה. אם חזר הקונה האחרון ולא היה באפשרות לחזור ולהכריז מאיזה סיבות שיהיה ומצאו הגזברים תכף ומיד קונה אחר אם הוא בשיווי שקנה הראשון מה טוב ואם לאו ישלם הפחת מה שחסר כי בלא"ה המנהג הוא לכוף להאחרון וזהו שמוצאים הגזברים קונה אחר הוא שלא מתורת מנהג א"כ מה שחסר הא מיהא חייב ליתן כן למדתי מדברי הרב כנה"ג ביו"ד סימן רנ"ו הגב"י אות כ"ד במה שהעתיק לדברי הרב המבי"ט בתשו'

ח"ג סימן ס' כמש"ל בס"ד ונראה דזהו דוקא כשיהיה הקונה האחרון החוזר בו בבה"כ ברם אם הולך הקונה האחרון לבה"כ אחר ואיננו באותו בה"כ בשעה עשית המצות לדידן שיש בבה"כ קונה החסרונות הרי כשהולך בעל המצוה מבה"כ זוכה בעל החסרונות באותה מצוה ולא מהני שום מכירה ושום מתנה כל שאינו בעל המצוה באותו בה"כ וזה ברור:

ו. אם אחד נדר לתת כו"כ לקנות המצוה והוסיף עליו חבירו ובא אדם אחר לסייע לקונה הראשון והקונה הראשון מוחה שאינו רוצה לקבל סיוע משום ארם המנהג שאינו רוצה הוא דמחאתו הוי מחאה ושוב אחזר יצא לאור ס' כבוד יו"ט להרב המו' מוהרי"ט דאנון ז"ל וראיתי לו בדל"ו ע"ג שהיה רוצה לצדד מתשו' הרב צ"ץ מדינא דמתני' דערכין דאינו יכול למחות ושוב הביא מ"ש הרב פנים מאירות ח"ב סי' כ"ה דסתר דאית הרב צ"ץ וא"כ אינו יכול להכריחו לקבל הסיוע יע"ש וכן הוא המנהג פשוט:

ז וב"ש אם קנה המצוה בעשרה ולא היה מי שמוסיף עליו עוד ונשארה לו דליתיה בחזרה ואינו יכול לחזור בו פנים מאירות ח"ב סימן כ"ה יע"ש והם דברים פשוטים וכן המנהג פשוט:

ח. אם הקונה האחרון אומר שמעולם לא הוסיף על הראשון אלא שהשמש טעה וסבר שהוסיף בזה אין מנהג מבורר הרב מחצית השקל בא"ח סוף סימן קנ"ד יע"ש והרב פנים מאירות בתשו' ח"ב סי' כ"ה בשאלה הוזכרה שם טענה זו אך אמנם לא בא בתשובתו שם שום רמז לבאר זה בפרטות כלל כמו שיע"ש וכשאני לעצמי נראה פשוט דמהימינן ליה כחאומר כי לא התנדב אלא שהשמש טעה אם לא בדאיכא ב' עדים שמעידים עליו ששמעו מפיו שאמר כן להשמש להוסיף על המצוה דאז חל עליו החיוב וזה ברור:

ט במכירת המצות אין בהם משום דין אונאה דקי"ל דאין אונאה להקדש הרב המבי"ט ח"ג סימן ס' יע"ש:

יוד מי שקנה המצות בבה"כ וכבר עשאה ורוצה ללכת לבה"כ אחר עכ"ז חייב לפרוע דמי אותה מצוה לאותו בה"כ שקנה שם אותה מצוה ועשאה המצוה שם הרב המבי"ט ח"ג סי' ס' יע"ש והם דברים פשוטים וכן המנהג פשוט:

ח"ב או"ח סימן לה

שאלה במברך ברכת המזון על הכוס בסעודה ג' של שבת ונעשה עד שחשכה והיא לילה אם כשמברך ברכת על הגפן מזכיר של שבת או לא כיון שהוא לילה יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה עיין מ"ש הטור ומרן בש"ע לקמן בה' יוה"ך סימן תרכ"נ ס"ג וס"ל אם חל בשבת מזכיר בה של שבת אבל בוידוי של אחר התפל' אין מזכירין בו של שבת וה"מ יחיד אבל ש"ץ כיון שאמרו בתוך תפילתו מזכיר בו של שבת ואם לא הזכיר בזה אין מחמירין אותו יע"ש וא"כ הה"נ הכא דכיון שאומר ברכת על הגפן אחר שכבר השלים סעודתו וברך ברכת המזון אין להזכיר של שבת:

ח"ב או"ח סימן לו

שאלה במערב פרי העץ עם פרי האדמה כמו שעושים ביום המילה שומשומים בדבש עם שקדים וכמו כן כשנותנים בתוך התאנים אפונים קלויים מה מברך: תשובה לכאורה נראה דאזלינן בתר רוב הפרי וכמ"ש הפוסקים בא"ח סימן ר"ב וסימן ר"ח אבל נראה ודאי דה"ד כשהוא מעורב הדק הטב שאינו ניכר כל פרי ופרי בפ"ע משא"כ בענין נ"ד שניכר כל פרי ופרי בפ"ע הנכון הוא להוציא הפרי שהוא בורא פרי העץ בתחילה לברך עליו ולאכול ממנו מעט וכמו כן יעשה על פרי האדמה ואח"כ יאכלם שניהם בבת אחת וכן אני נוהג נוהג:

ח"ב או"ח סימן לז

שאלה במיני פירות הגדלים בסנה הנק' בלשון תוגרמה קוג'איימיש ובלשון אחר קורין קומארה מה ברכה מברכין עליו וכן על פרי הנקרא אליגריאה ומישפולה וכדומה להם מה ברכה מברכין גם יודיענו שאם יש לברך עליו ברכת שהחיינו מאחר שמתחדש הפרי הזה משנה לשנה יורינו המורה ושכמ"ה: תשובה הנה כפי פסק מרן בש"ע א"ח בסי' ר"ג ס"ד שכתב וז"ל על פירות שמוציאין אילני סרק שהכל והוא מדברי הרב שיבולי הלקט בשם תשובת הגאונים אלא שראיתי להרב ט"ז שכתב לחלק דלא אמרו כן לא במינים גרועים הרגילים להיות בעצי היער כגון תפוחים קטנים ואגסים שאינן ראוים לאכילה כשהם חיים אבל תותים כשהם שוהים הרבה על הסנה הם טובים לאוכלם חיים מברכים בפה"ע וכו' יע"ש ובס' זאת קאי הרב מג"א שם סק"א וב' יע"ש וגם רבינו האר"י ז"ל כתב שמברכין עליהם בורא פרי העץ והביאו הרב ברכ"י בסימן זה אות ב' יע"ש וכתוב בתשו' הגאונים והביאו הרב שיבולי הלקט בהל' ברכות ד"מ ע"א וז"ל א"נ אילן סרק שהאוכל ממה שמוציאים מברכין עליהן שהכל כגון בנות אסא דאע"ג דבשלן והויין כפירות לא מברכין עלייהו אלא שהכל יע"ש ועיין בב"י:

והנה עץ זה הגדל הפרי זה קוג'ה יימיש הוא אילן שנשאר העץ קיים והרי אמרי' בברכות פ' כצד מברכין היכא מברכינן בפה"ע היכא דכי שקלת לפרי יתיה לגווזה דהדר מפיק אכל היכא דכי שתקליה לפרי ליתיה לגווזא דהדר מפיק לא מברכינן עליהם בפה"ע אלא בפה"א ופרש"י וכן פי' תלמידי ר"י בה' גווזא אילן שהוא העץ ור"ל שכשלוקטין הפרי נשאר העץ משנה לשנה וגדל בו לשנה אחרת מברכין בפה"ע יע"ש. וכן פי' בס' הערוך בערך גז יע"ש. והתוס' שם ד"ה כתבו דתותים וכיוצא בהם צריכים לברך בפה"ע שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי הפרי באותו העץ עצמו יע"ש וכ"כ בספר שיבלי הלקט הלכות ברכות כלל מ"ב ד"מ ע"א וכ"כ המרדכי בברכות פ' כ"מ סימן קל"א בשם תשובות הגאונים כל אילן דבש בסיתוא וכלה גוזי וטרפו לגמרי בחורף והדר. פארי משרשיה מברכין על פירותיו בורא פרי האדמה וכל היכא דאי שקלי לפירא איתא לגייוזא נהדר מפיק פירא זהו פה"ע מכאן פסק הר"ר יוסי וראבי"ה דאותם תותי ופירז"ש וכושנאש וכיוצא בהן שיש לברך בורא פרי האדמה והביא ה"ר מנוח שיהו ראיה מירוש' מס' כלאים דמברכין על כל מיני אטד בורא פרי האדמה דקאמר התם ההיגין והאיטדין מין אילן הם ואינן כלאים בכרם ופריך והתניא ואלו הן מיני דשאין הקונדס והאיטדין ומשני תמן לברכה והכא לכלאים אלמא דלענין ברכה מיני דשאין שם אבל הר"ם אומר שנהגו העם לברך עליהם בורא פרי העץ שהרי דרך הענף להתקיים ימים רבים בשנה זו והדר אתי פרי בשנה האחרת ועצו מתקיים משנה לשנה וכן נהג ר"ת בשם אביו וכל פרי שספק לו אם הוא פרי העץ או בורא פרי האדמה יברך בורא פרי האדמה דתנן ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא וכו' יע"ש: ולענין הלכה כיון דמצינו בזה ב' סברות דפשט דברי מרן משם תשו' הגאונים שהביא בס' שיבולי הלקט הוא דמברכין עליו שהכל נהיה בדברו וס' תלמידי ר"י והתוס' ושבולי הלקט ומור"ם ור"ת בשם אביו והמרדכי והרט"ז והרב מג"א ורבינו האר"י הוא דמברכין בורא פרי העץ היה נר' להכריח לברך עליהם בורא פרי העץ כיון שרבים המה והלכתא ברבים וגם מה שהובא בשם תשו' הגאונים יש לפרש דמיירי כשאינן פירות שלימים יפים וטובים לאוכלם חיים כדפירש הרט"ז והרב מג"א הכי נקטינן כי כל פרי שגדל בדברא שהם אילני סרק שהאילן מתקיים משנה לשנה כגון קוג'איימיש ומישפולאס ואליגראס שהפרי הוא יוצא מבושל ונאכל כמות שהוא חי מברכין עליו בורא פרי העץ כהסכמת רוב גדולי הראשונים ורוב רבני האחרונים והוא ברור:

ולענין ברכת שהחיינו נראה לי דיש לברך דע"כ לא כתבו בשם מוהרי"ל דאין לברך שהחיינו על הירקות כמ"ש מור"ם בהגה' בא"ח סימן רכ"ה והיא בתשו' מוהרי"ו סימן

ט"ל שכתב וזל הא דאין מברכין שהחיינו על ירק חדש נראה משום דעומד על הקרקע כל ימות השנה ואין ניכר שגדל בשנה זו למה שגדל אשתקד עכ"ל והרי פירות הללו הנזכרים קוג'ה יימיש ומישפולאס ואליגריאס וכדומה הם פירות שמתחדשים חדש ממש בכל שנה ושנה ואינן עומדים על הקרקע כל ימות השנה כי כן יש לברך שהחיינו כאמור: ועל הירקות הייתי רוצה לחלק כי רואים אנחנו בכל גבולינו מרור וכרפס וכרוב וכדומה להם הם מתחדשים חרש ממש בזמנן ואחר עבור זמן תמו חפו וניכר שהם מתחדשים ולכן הייתי רוצה לו' שיברך שהחיינו כפי הטעם שכתב מוהרי"ל דעומד על הקרקע כל ימות השנה כי אלו הירקות אינן עומדים על הקרקע כל ימות השנה ועדיין צ"ע:

ח"ב או"ח סימן לח

שאלה במיני מתיקה שעושים בימות החורף הנקרא בלשון לעז חאלב"ה די פ"ילו והוא שבתחילה מרתיחים הדבש ומקפיאים אותה ואחר כך שמוציאים מהאש לשים אותה הדבש שהיא כפויה בקמח חי והוא מעורב הקמח חי עם הדבש ואם יברך עליו בורא מיני מזונות או שהכל יורינו המורה ושכמ"ה: תשובה נראה לע"ד דיש לברך שהכל הן מצד הדבש גופיה שברכתו שהכל הן מצד הקמח ג"כ כמ"ש מרן בש"ע סי' ר"ה סעיף ה' וז"ל קמח אפי' של חטים מברך עליו שהכל ואחריו בורא נפשות ל"ש נטחן דק דק ל"ש נטחן קצת ועדיין יש בו טעם של חטים ל"ש קמח של קליות יע"ש הרי דהאוכל קמח כמות שהיא מברך עליו שהכל וכו' ומה שנראה מדברי מרן שם ברס"י זה שכתב חמשה מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל וכוי ואפי' עירב בהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה וכו' ה"ט שעשה מהם תבשיל שהקמח בישלה באש משא"כ כאן כי הקמח הוא כמות שהיא חי בלתי בישול כלל גם ממ"ש שם ס"ג וז"ל כשנותנים קמח לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושים כן כדי שיסעוד הלב מברך בורא מיני מזונות ואם לדבק בעלמא אינו מברך בורא מיני מזונות וכו' התם נמי מיירי כששלקו או בישלו הקמח ג"כ באש.

וכן נראה להביא ראיה ממ"ש עוד מרן שם ס"ו וז"ל קמח של אחד מחמשה מיני דגן ששלקו (פי' בשלו הרבה ועירבו במים או בשאר משקין אם היה עבה כדי שיהיה ראוי לאכילה וללועסו פי' לטחון אותו בפה) מברך בורא מיני מזונות ואחריו על המחיה ואם היה רך כדי שיהיה ראוי לשתיה מברך שהכל ואחריו בורא נפשות יע"ש הרי מבואר דדוקא קמח שבישלו ועשאו תבשיל הוא שמברך בורא מיני מזונות הא לא"ה שהוא הקמח בעיניה בלתי בישול כלל מברך שהכל:

ח"ב או"ח סימן לט

שאלה במאי דקי"ל בטור וש"ע א"ח רס"י ר"ו דעל פירות העץ או אדמה אי ברך שהכל יצא ואפי' על פת ויין אם הוא הדין בברכת הנהנין מריח טוב שהן בורא עצי בשמים או עשבי בשמים או מיני בשמים אם שגג ובירך שהכל אם יצא ידי חובתו או"ל:
תשובה נראה לומר דאין לחלק דמאי שנא מברך שהכל על פרי העץ ואדמה ופת ויין שברכתן חלוקות עכ"ז ברכת שהכל בשביל שהיא כוללת יוצא י"ח א"כ בברכות הריח אם ברך שהכל יצא כיון שהיא ברכה כוללת גם לריח שנברא הכל בדברו יתברך ואין מקום לחלק ביניהם:

ח"ב או"ח סימן מ

שאלה הצדיקים אשר זוכים אחרי מיתתן בג"ע מה ברכה הם מברכים שם על אשר זכו לכך וגם על התענוגים שבג"ע וגם אם מברכין שהחיינו על הכל יורינו המורה ושכמ"ה:
תשובה הנה על הריח של בשמים שבג"ע בודאי כי יהיו מברכים ברכת הריח לכל אחד מעין ברכתו וראוי לו ועיין ברז"ל בר"פ שליקט מעלים שבג"ע וקלט הגלימא הריח ומכרה בכמה דינרים כי בודאי היה צריך לברך על אותו הריח של עלי אילני ג"ע אלא שעל הגלימא שקלט הריח צריכה רבה אם יש לברך יען לא נשארו העלים שהם העיקר והו"ל כדין שכתב מרן בא"ח סימן רט' ס"ו וז"ל שמן שבשמו כמו שמן המשחה אם בעצי בשמים מברך בורא עצי בשמים ואי בעשבי בשמים מברך בורא עשבי בשמים ואם היו בו עצים ועשבים מברך בורא מיני בשמים ואם צננו והוציא ממנו הבשמים י"א שמברך בורא שמן ערב וי"א שאינו מברך עליו כלל דהוי ריח שאין לו עיקר וכיון שספק הוא נכון ליזהר מלהריח בו יע"ש הרי דבריח גלימא זאת אי מברך על אותו ריח במחלוקת הוא שנוי וה"ט מפני שאין לו עיקר וכ"פ הלק"ט ח"א סימן ק"א יע"ש וכ"כ הרב ברכ"י שם בא"ח סי' רט"ז בשם מז"ה מוהר"י אזולאי ז"ל בממשמש באתרוג וג ונשאר הריח בידו או בבגדו אינו מברך יע"ש גם היה מקום לומר כי אילני ג"ע הם הקדש והרי כתב הרב זרע יעקב ז"ל סימן ז' דפירות הקדש קונם מותר להריח בהם אבל לא יברך והביאו הרב ברכ"י שם בא"ח בסימן זה יע"ש ויש לחלק ולומר כי אינן הקדש כ"א לבני העולם הזה כי עדיין אין להם זכות. להנאות מתענוגי העולם הבא ואין לקבל עולמו בחייו והו"ל כענין כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל אבל כשהלך הצדיק לבית עולמו לג"ע אז מותר לו להנאות מכל התענוגים כי לכך נוצרו שיהנה מהם הצדיק בעוה"ב. ועל ענין ברכת שהחיינו עיין בס' אור חדש שכתב דהטעם שאין מברכין שהחיינו על הריח משום

דאין הגוף נהנה מן הריח אלא הנשמה בלבד ומשו"ה לא שייך לומר שהחיינו וקיימנו דהנשמה לעולם הוא חיה וקיימת יע"ש. וכ"כ הרב מעם לועז ס' תולדות דקמ"ח ע"ב והביאו הרב זכור לאברהם ח"א מער' בי"ת ובני:

יצחק הי"ו הראה לי מ"ש הרב נחלת בנימן מצוה כ"ד סימן כ"ח דקל"ו ע"ד שהנכנסים בג"ע בעי ברוכי אבל המתים שכבר מתו פטורים מן המצות יע"ש והנה הראה אותי גם מ"ש הרב קב הישר פע"ט משם הזוהר עש"ב ודוק:

וראיתי בס' שערי ציון בסידור תפילות לכל יום ויום בתפלה הסדורה ליום שבת קדש כתוב וז"ל ברוך שמך בעץ החיים אשר בתוך הגן ומבורך זכרך בפי כל הצדיקים והחסידים היושבים בצילו של עץ החיי' ומברכי' את ה' המבורך ברוך הטוב והמטיב וברוך השומר אמת לעולם וברוך הנותן כח לקבל רוב ההשפעות ורוב טוב כאמור ואכלתם ושבוע והללתם את שם ה' אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא עכ"ל:

ח"ב או"ח סימן מא

שאלה ההולך למלחמה ונצח במלחמה אם מברך הגומל וכמו כן במי שלקח שלל האוייבים אם מברך הטוב והמטיב יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה על השאלה הראשונה עיין בילקוט שמואל א' סי' כ"ג ע"פ ע"כ קרא למקום ההוא סלע המחלוקת ד"א מהו סלע המחלוקות שבשע' שהיו עוברים דוד וחילו עוברים על אותו מקום היה מתחלקת מחיילותיו והוא ושש מאות הראשונים שהיו עמו באות' שעה יורדי' מעל סוסיהם ומשתטחי' ונופלים על פניהם ומברכין ברוך שעשה לנו נסים במקום הזה ומקצתן עומדים ואין מברכים שלא היו עמו באותה שעה יע"ש. ועיין במ"ר ס' בשלח פכ"ג וז"ל ד"א אז ישיר משה הה"ד פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה מיום שברא הקב"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל ברא אדה"ר ולא אמר שירה הציל אברהם מכבשן האש ולא אמר שירה וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכם ולא אמר שירה וכו' יע"ש ואפשר לו' כי שירה לא אמרו אבל ברכת הגומל אמרו:

ח"ב או"ח סימן מב

שאלה בביאת משיאנו שיבא ויגאלינו במהרה בימינו אמן מה ברכה אנחנו מברכים על הגאולה ועל רוב טובה מברכים שהחיינו והטוב והמטיב ועל גאולת ישראל יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הקשית לשאו"ל הלכתא למשיחא ונראה דמברכים ברכת גואל ישראל אשר גאלנו מגלות המר הזה וכסדר שתיקנו בסו' אגדה ונודה לך שיר חדש על גאולתינו ועל פדות נפשינו ומברכים גאל ישראל כמו כן יהיה בגאולה העתידה לבא בב"א וגם ברכת שהחיינו כי זכינו לזמן הזה כי בודאי אנחנו קובעים יום הגאולה ליו"ט גמור ולקדש בו בקדושת היום וכן לומר שהחיינו וכן שמעתי מכן דעת מורינו הרב כנה"ג ז"ל לו' כי יום הגאולה הוא יו"ט גמור ולקדש עליו ובכלל קידש היום הוא לומר ג"כ זמן:

ח"ב או"ח סימן מג

שאלה בעיר שבנו בית הכנסת מחדש אם מברכים שהחיינו או הטוב והמטיב או א' משתיהם או אין מברכים כלל:

תשובה הנה הרב מחזיק ברכה בא"ח סי' רכ"ג כתב דראה לרב אחד שברך שהחיינו והוא חלק עליו שאין לברך שהחיינו והביא משם הרב הלק"ט ח"א סי' קע"ט שכתב שיברכו ברכת הטוב והמטיב דמוכח מדבריו דשהחיינו לא יברכו יע"ש. ולעד"ן דאין לברך הטוב והמטיב ולא ברכת שהחיינו וכמו שכן ראיתי בהדייא בס' שער הזקנים בשו"ת דף שהשיב על רב אחד שבזמנו שברך ברכות אלו שטעה בזה דאין לברך שים אחד משתי ברכות אלו יע"ש וכן דעתי מסכמת ובפרט דקי"ל ספק ברכות להקל ומכאן תשובה נצחת למי שרצ' לברך ברכת הטוב והמטיב בנס שנעשה שנשרפו כל הבתי כנסיות שהיו במבוי אחת ואחר שכבר נכנס גם האש באותו בה"כ ע"י השתדלות מאנשים שבאו לכבות ניצול מהשריפה ומפני זה הנס ברך הטוב והמטיב ואני אומר כי אינו נכון לברך הטוב והמטיב שהרי אם בבונה בה"כ מחדש אין לברך הטוב והמטיב כ"ש כשלא נבנה מחדש אלא שניצול מהשריפה ועוד בי הגם כי היה עזר הבורא ית' בהצלתו מ"מ היה בדרך טבע ע"י השתדלות מבני אדם ועוד נ"ל כי כיון שבשריפה הזאת עצמה אשר שרף ה' היה כליון חרוץ לשאר בתי כנסיות וכמה ספרי תורות שנשרפו וגם כמה וכמה חיבורים רבים מתורת שבע"פ מהגאונים והרבנים ראשוני' ואחרונים ומרבני' שבדור העי"א כי שמים וארץ בוכים ויש להספיד בפה מלא קינה ספדי תורה כי חוללה תפארתך וכו' חוץ מכמה בעלי בתים עם רב מישראל קרוב לשני אלפים נעים ונדים הם ונשיהם וטפם לחורב ביום ולקרח בלילה בעניות ואביונות ודלות מבלי לבוש ואין כסות בקרה נודרים ללחם איה וא"כ אחר כל הרעה כי בצרה גדולה אנחנו מחמת השריפה הזאת איך יתכן לברך ברכת הטוב והמטיב וע"ד שאמרו רז"ל שאמר הקב"ה למה"ש מעשה ידי טבועים בים ואתם אומרים שירה וגם כי בלא"ה איכא משום עגמת נפש

לשאר בתי כנסיות הסמוכות אצל בית הכנסת הלזה שנשרפו וכבר אירע מעשה בשנת תקצ"ז בכ"ח אדר שני שבעוה"ר נשרף בה"כ ק"ק ת"ת כחצות הלילה והיו הבתי כנסיות שאצלו בסכנה עצומה עד שנכנס האש בתוכם ובפרט בבה"כ ק"ק אורחים ובה"כ ק"ק אלגאזי ובחמלת ה' אשר חמל ע"י השתדלות קצת מב"א ניצולו והיו לנס והיו רוצים לומר הלל הגדול על הנס שניצולו ומנעתי אותם מטעם זה שהוא עגמת נפש לבה"כ ק"ק ת"ת שהוא שרוף לפנינו אך זה אמרתי כי אנחנו מקבלים בנדר גמור כי ביום שיעזרנו ה"א להתחיל בנין בה"כ הנז' באותו יום עצמו אנחנו אומרי' הלל הגדול וכן היה כי ביום שהתחילו הבנין של בה"כ ת"ת אמרנו הלל הגדול והם דברים פשוטים וכן עשינו. ועוד נראה כי יבא הדבר ח"ו לידי שינאה וקנאה כי מי שנשרף ביתו או בה"כ שלו ששומע ברכת הטוב והמטיב הרי הוא מצר ודואג ועוד כפי מה ששמעתי הגם כי כונת המברך לש"ש מ"מ השומעים ברכתו חוששים ח"ו שיש איזה טינה בלבו ולהכעיסם קא מכוין ויש בדבר משום חשש שנותן מכשול לאחרים שידברו וכל כה"ג אפילו היה הדין ברור כשמש וכירח שחייב לברך ברכה הטוב והמטיב עכ"ז היה מן הראוי למנוע ברכה זאת כיון דנפיק מיניה חורבה כ"ש וק"ו כשלא יש הוכחה וראיה ברורה לברך ברכת הטוב והמטיב בכה"ג כי בודאי שוא"ת עדיף וס' ברכות להקל ועיין למרן בא"ח סי' רי"מ ס"ט שכתב וז"ל י"א שאינו מברך על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול בזה אינו חייב לברך ויש חולק וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות יע"ש וא"כ הה"נ אפי' בארם עצמו הניצול מן השריפה דהיינו בדרך טבע שברח דרך גגים או שהטילו מים וכדומה מאיזה אופני ותחתבולות להצילו וניצול שלא בדרך נס כאברהם אע"ה מאור כשדים וחנניא מישאל ועזריא מגו אתון נורא יקידתא שהוא בדרך נס ממש אבל בדרך טבע אינו צריך לברך וזהו אפילו באדם הניצול גופיה מכ"ש כשהניצול הוא אינו בן אדם כ"א בה"כ ובשל רבים כי לא ידעתי מהיכן מצינו לברך ברכת הטוב והמטיב בשם ומלכות דבר שלא נמצא ולא ימצא כתוב בספר ושוב אמרו לי כי הברכה לא היתה בשם ומלכות וכיון שכן היה מקום לומר דבכה"ג אין למנוע מלברך כיון דליכא משום ספק ברכה לבטלה אם לא שיש טעמים אחרים הנאמרים באמת בענין נדון זה שיש למונעו מלברך אפי' בלי שם ומלכות משום דשוא"ת עדיף והוא ברור או שיסתיר הענין מבני אדם כדי שלא לתת פתחון פה שידברו ודי בזה למבין ועיין לרז"ל במדרש תנחומ' וריב"ה בפרפראותיו סו' ס' ויחי ע"פ לו ישטמנו יוסף וכ' דכשחזרו לקבור את אביהם עבר יוסף על הבור שהשליכוהו בו ובירך ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין הוא זוכר מה שעשינו

לו יע"ש הרי דאפילו שהיה חייב יוסף מן הדין לברך ברכה זאת עכ"ז אחיו כשראו אותו שבירך נצטערו ע"ז ובב"ר ס"ז פ"ק סימן ח' אמרו וז"ל אמ"ר תנחומא הוא לא נתכוון אלא לש"ש והם לא כן אלא לו ישמטנו יוסף עכ"ל וכונת המאמר פשוט שיוסף לא נתכוון לא לש"ש לברך על מקום שנעשה לו נס וכמ"ש הרב מוהרש"י ז"ל אלא הם שהם אחי יוסף לא כן ר"ל לא הבינו כן שיוסף נתכוון לש"ש כדי לברך לא חשבו שהציץ בבור כדי לזכור את המשטמה וז"א לו ישטמנו יוסף יע"ש וגם יוסף הצדיק אילו לא היה מן הדין שצריך לברך על פי הבור ממש אלא בדרך הילוכו מנגד לא היה מביט בבור ומברך כדי שלא יצטערו אחיו וכמ"ש מוהריט"ץ בתשו' סימן פ"ז יע"ש ועמ"ש הרב צרור הכסף חא"ח סימן א' יע"ש אלא דכיון שכבר כתבנו דנתברר הדבר שלא היה הברכה בשם ומלכות כאשר בא בשאלה אלא בלא שם ומלכות ו א"כ בהכי לא יש שום פקפוק לפום דינא כ"א תערומיות לפי סדר הזמנים וכיון דלבו לשמים כידוע לכל אין בכך כלום לפום דינא וכמש"ל:

ח"ב או"ח סימן מד

שאלה אם מותר לברך ברכת האילנות בשבת ויו"ט של חג הפסח או"ל: תשובה לע"ד נראה דמותר גמור וראיה ממ"ש מרן בש"ע א"ח סימן של"ו סעיף יו"ד וזל הדס מחובר מותר להריח בו אבל אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה אסור להריח במחובר שמא יקוץ אותו לאוכלו יע"ש הרי דאפי' לברך בשבת ברכת הריח בעודו הפרי באילן היה מותר אם לא משום גזירה שמא יבא לקוץ הפרי ולאוכלו וכל שאין בו חששא זאת שהרי הברכת האילנות שאנחנו אומרים אין נוגע באילנות ואינו מריח בהם והיה נרא' לו' דאפילו אם היו בפרחי האילנות ריח היה מותר לברך ברכת הריח ולהריח גם בשבת ביו"ט דלא אסרו כ"א דוקא בפרי וראוי לאכילה דיש לגזור שמא יבא לאוכלו ויקוץ אותו בשבת:

ועוד נראה להביא ראיה ממ"ש בב"ר פכ"ט סי ב' רבי סימון פתח כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו מעשה בחסיד אחד שיצא לכרמו בשבת וראה עוללה אחת ובירך עליה כדאי היא העוללה הזו שנברך עליה כך אמר ה' כאשר ימצא התירוש באשכול וכו' ופי' הרב מוהרש"י שם ביפ"ת שבירך על ראייתה ברכת שהחיינו או ברוך שככה ברא בעולמו יע"ש הרי דאפי' שהוא שבת יכול לברך ברכת שהחיינו על ראיות הפרי באילן וכמו כן ברכת ברוך שככה לו בעולמו א"כ אף אנן נמי נימא דיכול לברך ברכת האילנות בשבת בלי ספק אלא דק"ל ע"ד הרב מוהרש"י

במ"ש שבירך ברכה ברוך שככה לו בעולמו שהרי ברכה זאת שככה לו בעולמו אינו מברך כ"א על האילנות טובות לא על עוללה אחת שכן מבואר בגמ' דמ"ג ודנ"ט דהרואה אילנות טובות ובריות נאות וכו' אומר בא"י אמ"ה שככה לו בעולמו וצ"ל:

ח"ב או"ח סימן מה

נשאלתי על ברכת אילנות ביומי ניסן שמברך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם אם צריך לצאת לשדות ולגנות לברך או סגי אם יש לו בחצרו גינה לברך ברכה זו יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה אמרינן בגמ' בברכות דמ"ג ע"ב אמרו האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי וכו' יש לדקדק מלשון זה דנקטו בגמ' האי מאן דנפיק ביומי ניסן וכן כל הפוסקים הרמב"ם בהל' ברכות פ"י דין י"ג היוצא לשדות או לגנות ביומי ניסן וכו' וכ"כ הטור ומרן בש"ע בא"ח רס"י רכ"ו וכ"כ הרב הלבוש ושאר הפוסקים דכלם נקטו היוצא ביומי ניסן וכו' ולא כתבו הרואה כדין שפסק הטור ומרן בש"ע סוף סימן רכ"ה וזה ראיתי להרב פרי האדמה ח"א בדכ"ט ע"ד שכתב וזל ולע"ד מדקאמר רבינו או גנות אתא לרבויי אילנות אם יהיו נטועים תוך חצרו עכ"ל ולע"ד אחרי המחילה רבה אדרבא כל בתר איפכא כי לשון זה שכתב הרמב"ם היוצא לשדות ולגנות מורה בהדייא כי לגנות אינן בחצרו כי סתם גנות הם במקומות מיוחדים בכניסת העיר או ביציאתה וצריך היוצא לצאת:

ח"ב או"ח סימן מו

שאלה מה שנראה בשמים בלילה בשנה זאת בחדש אדר שני משנתינו התר"ג עמוד אחד מאיר בגוון לבן מצד מערב לאורכו בשבט אחת המאיר אם יש לברך עליו ואם מברכים עליו מהו ברכתו יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה אמרו בפ' הרואה דח"ן על הזיקין וכו' מאי זיקין אמר שמואל ככבא דשביט פי' רבינו נתן בעל הערוך במער' ך' ד"ה ככבא פי' הכוכב ונראה בשמים יותר ממקום למקום כמו שובט בשבט ומוריד השבט אל המקום שמכה בו לפיכך נקר שביט וזה הכוכב שמו זיקין דגרסינן בתלמוד ירוש' אמר אין עבר זיקא בכסיל מחריב את העולם וכו' פי' אחר בערך זק עכ"ל ושם בערך זק הביא פירוש הרב רבינו האיי גאון ז"ל אש שמקדחי למעלה ונראה לה אור כענין שנאמר קודחי אש מאזרי זיקות ובזיקות בערתם והעמודים של אש שנראין למעלה חייבים עליהם לברוך ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם

ושביט שהוא עומד כשבט כדכתיב דרך כוכב מיעקב וקם שבט בישראל וכו' יע"ש הנה נראה מפי' ר"ה גאון ז"ל שכוכבא דשביט הוא עמוד אש המאיר והוא עומד במקום אחד ואינו כפירוש הערוך בע' כוכבא שהוא כוכב המהלכת ממקום למקום וא"כ לפי פי' ר"ה גאון יש לברך עליו ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם:

איברא דיש להסתפק בזה דיהיה זאת המראה כמראה הקשת לפי מ"ש הרב ס' הברית בח"א כתב יושר פי"ב וזל ולפעמים לא תתראה הקשת רק בחלק אחד קטן בקערורית השמים וזה נקרא (וואשע'ר גשל'ע) והוא ספק קשת וברכתו כדין ספק ברכות בלפעמים בזמן מרובה אפשר שתראה הקשת גם כן בלילה כשהירח שלם ומלא אף גם שבעשור לחדש והלאה שאז קרובה להיות מלאה אך רק בזמן עלותה או בזמן שקיעותה והנראית בלילה היא יותר לבנה מהנראית ביום מפני שבאה מאור חוזר של הירח יע"ש וא"כ אם יהיה קשת ברכתו הוי בא"י אמ"ה זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו כמ"ש בגמ' והפוסקים וכ"פ מרן בש"ע רס"י רכ"ט יע"ש. אלא דבזה אנכי מסופק שהרי כתב הרב ז"ל שם בספר הברית ד' תנאים לראית הקשת וכלם הם מורים שצריך שיהיה בזמן הגשם וענינים וזה העמוד ונראה מאיר בלילה אינו כזמן גשם וענינים כי השמים מאירים בכוכבים זאת ועוד כי כתב הרב ס' הברית כי זה הקשת הנראה בלילה הוא מבעשור לחדש והלאה וכאן דנראה זה העמוד גם מקודם עשור לחדש. גם אם נאמר שהוא כוככא דשביט לפי פי' ר"ה גאון הוא שמברך ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם ולפי שאר הפוסקים דיש לברך ברוך עושה מ"ב וכבר כתב מרן בש"ע סימן רכז דיברך ברוך עושה מ"ב ואם ירצה יאמר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם בשם ומלכות יע"ש וכבר כתב הרב מוהר"מ בן חביב בתשו' כ"י הביאה הרב ברכ"י שכתב וז"ל לא דהינו שמברכים על כוכב הרץ ממקום למקום אבל כיון שמבואר בפוס' לא ראינו אינו ראיה וצריך לברך ולא יברך בלילה אחת רק פעם אחד ואף שראה כוכב רץ באותה לילה א"צ לברך וגם על כוכב שיש לו זהב ושבט של אורה שהוא פי' הב' של הרמב"ם ורבינו האיי והערוך צריך לברך ויותר ניכר בו גבורת הבורא יתברך להיות דבר נפלא ובלתי מצוי כ"א לעתים רחוקות ואם אותו כוכב עצמו רואה בכל לילה אם רואה אותו בתוך למ"ד יום א"צ לחזור ולברך יע"ש ועכ"פ יהיה קשת או כוכבא דשביט בשינוי גדול כזה להיות יוצא בכל לילה מה שאינו מנהג העולם זה מורה על איזה דבר בעולם והגם כי אנחנו בני ישראל אין אנחנו תחת המזלות וכתיב ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה מ"מ צריכים אנחנו עם בנ"י לשוב בתשובה שלימה וליראה את השם הנכבד והנורא וקרא כתיב והאלהים עשה שיראו מלפניו ופרש"י בקהלת סימן ג' וז"ל ידעתי

כי אשר יעשה הקב"ה במ"ב והוא ראוי להיות לעולם ואין לשנותו לא בתוספת ולא בגרוע וכשנשתנ' האלהים ציוה ועשה שישתנה כדי שיראו מלפניו אוקיינוס פרץ גבולו בדור אנוש והציף שלישו של עולם והאלהים עשה שיראו מלפניו שבעת ימים נשתנו הלוך חמה בדור המבול לזרוח במערב ולשקוע במזרח כדי שיראו מלפניו חמה חזרה לאחוריה עשר מעלות בימי חזקיה ובימי אחז אביו נתקצר היום ונתרבה הלילה ביום מותו כדי שלא יהא נספד כל זה כדי שיראו מלפניו לפיכך אין טוב לאדם לעסוק אלא במצותיו ולירא מלפניו עכ"ל הרי מצינו שכל דבר הנראה לעולם משינוי יש מקום לומר כי בא לעשות הוראה לעולם ולכן גם שינוי בזה הנראה כוכב זה בכל לילה בודאי כי בא להורות איזה דבר ולכן ראוי לנו להתעורר בתשו' ולהיות ירא את ה' כדכתיב האלהים עשה שיראו מלפניו וגם כי חכמי הגוים אומרים כי אין זה הוראה לטוב לכן זאת עשינו בעירינו אזמיר יע"א להכריז תענית בצבור ולקבוע לימוד בבתי כנסיות ולהתפלל תפילת מנחה בצבור בסליחות ותחנונים ועיין בספר נ"מ ס' נחמד למראה ח"ב להרב רב רחומאי כמוהר"א אשכנזי נר"ו בר"ה פ"ק דקפ"ד ע"ב יע"ש:

ח"ב או"ח סימן מז

שאלה במי שהוא טמא ממקרה לילה וכדומה והוא רגיל לטבול בטבילה כדי לטהר גופו אם ימהר להיות טבילתו בבקר בבקר קודם תפלה כדי שיהיה טהור או באמצע היום או יהיה דוקא סמוך לערב כפשט הכתוב בסדר אמור ובא השמש וטהר ובס' כי תצא והיה לפנות ערב ירחץ במים דהין לו טהרה כי אם עד שיהיה סמוך לערב וטבול ביום לא מהני או לאו דוקא בערב יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה נראה לומר כי בודאי כי לענין טהרה כל כמה שמקדים לטבול מצוה איכא להסיר הטומאה מגופו וזה דקפיד קרא להיות לו הערב שמש כדכתיב ובא השמש וטהר הוא לענין אכילת קדשים כדכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים אבל הטהרה לטהר גופו מטומאתו הרי הוא נטהר בטבילה וכל מה שיכול למהר טבילתו ולטבול מיד מצות טהרה איכא שממהר להסיר הטומאה מעליו ומה שנאמר ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים היינו מאי דקי"ל דטבול יום אינו עובד עבודה ואינו אוכל בקדשים זהו דוקא לעבודת מקדש וקדשיו אבל להיות טהור שנטהר מן הטומאה הרי הוא טהור ואינו טמא כמו שהיה מקודם טבילה כי מתחילה היה ראשון ואחר הטבילה נקרא שני לטומאה וכ"כ הרב החינוך סדר אמור סי' רס"ה וז"ל במים יובא וטמא עד הערב וטהר הכתוב קרא לטבול יום טמא אעפ"י שטבל עד שיערב שמשו אבל מ"מ אינו

טמא כמו שהיה קודם טבילה כי מתחילה היה ראשון לטומאה ואחר הטבילה היה שני לטומאה וכו' משורשי המצוה לפי שכהן הוא השליח בין ישראל לאביהם שבשמים ומתוך מעשיו וקרבנותיו יתרצה האדם לפני בוראו ויכפר עונו ע"כ חובה עליו להיות נקי הגוף בתכלית בעת העבודה ואולי רוח הטומאה לא יעבור מעליו לגמרי עד הערב שמש וברוך אדון החכמה כי הוא היודע ולא אנחנו על איזה עת יכפר למי שנטמא לעסוק בעבודתו ב"ה והודיענו כי הוא עת בא השמש לקצת הטומאות יע"ש וכן נראה ממ"ש ברפ"ק דתמיד אירע קרי לא' מהם יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה ונרות דולקות מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה ומדורה היתה שם ובית כסא של כבוד וזה היה כבודו וכו' ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהשערים נפתחים יוצא והולך לו וכן תנן בסופ"ק דמידות אירע קרי וכו' דנראה דהטבילה היא תכף ומיד אף שיש לו דין טבול יום וזה ברור. ועיין במס' פסחים פ"ח משנה ה' ברע"ב ובתוס' יו"ט שם ובגמר' דנר' דלענין שחיטת הק"פ מהני הטבילה ביום אף שלא העריב שמשו יע"ש:

אלא דמצינו בס' כי תצא דכתיב כי יהיה איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא יבא אל תוך המחנה והיה לפנות ערב ירחץ במים וכבוא השמש יבא אל תוך המחנה הרי דקפיד קרא לומר והיה לפנות ערב ירחץ במים ולא משחרית ועיין להרב החינוך סדר כי תצא סימן תקס"ה שכתב בכללי מל"ת שנמנע כל טמא מלהכנס למחנה לויה וכו' יע"ש. והנראה לומר כי כיון דבזמן שבהמ"ק היה אסור להכנס למחנה לויה כל טמא אפילו לאחר שטבל עד העריב שמשו לכן לא היה ראוי לטבול בבקר דילמא משתלי שכבר טבל ויבא ליכנס אבל כל שהוא טמא נזכר ונזהר ולכן קפיד קרא לומר והיה לפנות ערב ירחץ במים ויהיב טעמא וכבוא השמש יבוא אל תוך המחנה וקודם לכן אסור לבא אל תוך המחנה אפילו טבל אבל עכשו בזה"ז דאין לנו ביהמ"ק ואין אנחנו נזהרים בדיני טומאה וטהרה וא"כ איסור זה להכנס תוך מחנה לויה שהוא עתה הר הבית כמ"ש הרב החינוך שם וז"ל ונוהגת מצוה זו שלא להכנס טמא בין זכר בין נקבה בהר הבית אפילו בזה"ז וכענין שאמר הכתוב והשימותי את מקדשיכם ודרשו בה רז"ל קדושתן עליהם אפילו כשהן שוממין יע"ש כי בלא"ה כולנו טמאים ואין נכנסים להר הבית אפילו אחר הטבילה ובפרט מי שאינו יושב בירושלים כ"א בשאר ארצות דליכא משום גזירה כי אחר הטבילה יכנס להר הבית שפיר מצי לטבול בשחרית וטוב לו יותר:

והנה רש"י שם בסדר כי תצא כ' וז"ל והיה לפנות ערב סמוך להעריב שמשו יטבול שאינו טהור בלא הערב שמש ופירש הרב שפתי חכמים וז"ל כיון שאינו טהור בלא ערב שמש מה לו לטבול בעוד היום גדול וזה שנקט רש"י סמוך להעריב שמשו יטבול שאינו טהור בלא הערב שמש יע"ש והרא"ם ז"ל כתב דמש"ה והיה לפנות ערב לאו דוקא והביא מה שפסק הרמב"ם בפ"ק מהלכות מקואות הלכה ו' וז"ל ובעל קרי טובל והולך כל היום מתחילת הלילה שנא' והיה לפנות ערב ירחץ במים מלמד שטובל והולך מתחי' הלילה עד הערב שמש יע"ש ועיין לריב"ה ז"ל בפרפראותיו ס' חיי שרה שכתב וז"ל לפנות ערב ב' במסרה הכא ואידך והיה לפנות ערב ירחץ במים רמז למ"ש חז"ל טובלים מן המנחה ולמעלה דמה הכא מנחה שיצחק תיקן תפילת מנחה אף התם נמי מנחה יע"ש:

הרי לך בהדייא דליכא קפידא אפילו בזמן שבהמ"ק אם טובל באמצע היום וכ"ש בזמן הזה דכל עוד שיכול לטבול להסיר הטומאה מעליו ולהיות טהור תבוא עליו ברכה:

ח"ב או"ח סימן מח

שאלה במי שהיה שותה בשבת כוס של משקה חמין שהוא קאב"י עם אסוקא'ר וראה בתוך הכלי עפרורית דקה מן הדקה ולא רצה להוציאו בידו משום איסור בורר והיה מטה המשקה לצדדין אולי יתעכב בשולי הכוס וירא כי לא יכול להניח אצבעו בתוך המשקה כדי לדחותו לשולי הכוס ולא כיוון לקחתו ועכ"ז כשהניח אצבעו נדבק ע"י המשקה באצבעו ועכשו לשאול הגיע אם יש איסור בזה משום בורר ומה דינו ומשפטו בזה יורינו המורה ושכמ"ה: תשובה לכאורה היה נראה דאסור כיון שהוא בורר פיסולת מתוך אוכל וכמ"ש הרמב"ם בה' שבת פ"ח דין י"ג הבורר פיסולת מתוך אוכל אפילו בידו אחת חייב וכתב ה"ה דהבורר פיסולת מתוך אוכל לעולם חייב וכן הסכים הרמב"ן וכן נראה מן ההלכות הפיסולת מתוך אוכל לעולם חייב יע"ש והיינו אפילו לאכול לאלתר וכן פסקו הטור ומרן בב"י הביא מ"ש הרמב"ם וה"ה בשם הרמב"ן והרי"ף בהלכות וכתב שכ"כ הר"ן והסמ"ג וסמ"ק ז"ל יע"ש וכן פסק מרן בש"ע שם והרב הלבוש ז"ל וכן נרא' הסכמת כל הפוסקים דס"ל דהוי אב מלאכה ובמזיד חייב סקילה ובשוגג חייב חטאת יע"ש זולת הרשב"א ז"ל שמביא הרב פרי מגדים בחלק מ"ז בא"ח סי' תק"י סק"ג שכתב דאפשר דהרשב"א חולק ע"ז וסובר פסולת מאוכל ביד לאלתר אין חיוב חטאת בשבת יע"ש:

אלא דיש מקום להקל בנ"ד כי כיון דבלא"ה אינו דבר מאוס ואיסור ויכול היה לשתות ע"י הדחק א"כ אין זה נקרא בורר פיסולת מתוך אוכל וכמ"ש בשבת פרק שמונה שרצים דק"ט ע"א אמר זעירי נוטל אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת בשבת ואינו

חושש אלמא כיון דמששתו הכי לאו מידי קעביד ופירש הסמ"ג ז"ל במלאכת הדש וז"ל ואינו חושש פי' ואינו חושש משום בורר אפילו שיש בהם קסמין או קשין יכול לסנן במשמרת ואין זה בורר הואיל ויכולין בלא"ה לשתות וכן פי' בעה"ת יע"ש וגם מרן בב"י בסס"י שי"ט עמ"ש הרא"ש בתשו' דמים שיש בהם תולעים וכו' כתב וז"ל ונ"ל דלא אצטריך חרא"ש לה"ט אלא בתולעים דלא הווה משתתה כלל בלא אינהו משום דאיכא למיחש שמא יבלע אחד מהם ואסור אבל אם קשין וקסמין דבלא סנון נמי היה משתתה ע"י הדחק בלאו ה"ט נמי שרי דלאו היינו בורר וכן כתב הרב הלבוש ז"ל שם בסי' שי"ט וז"ל יין שהוא צלול ומים שהם צלולים יכול לסננן במשמרת בשבת אפילו יש בהם קסמין או קשין אין זה בורר הואיל ויכולים לשתותם בלא"ה שאין זה כבורר משום מלאכה כדבר שרוצה לתקן אותו לאכילה או לשתיה ע"י ברירה זו וכאן אין בו תיקון לשתות דבלא"ה יכולין לשתותו יע"ש וכ"כ הרב טל אורות ז"ל במלאכת זורר ובורה דל"א ע"ג שאחר שהביא דברי הרבנים הנ"ל כתב וז"ל שמעינן מכל זה דלא שייך משום בורר אלא בדבר שאי אפשר לשתות או לאכול בשום אופן אם לא ע"י ברירה אבל אם בלא"ה אפשר לשתותן אפילו ע"י הדחק בעוד שהקשין בתוך המים יכול לסננן אפי' במשמרת ומכ"ש דמותר להוציא קשין וקסמין בידו מתוך היין והמים הואיל ובלא"ה אפשר לשתות היין והמים בעוד שהקשין והקסמין בתוכן כיון דמשתתה בהכי נמצא דלא מידי קעביד ואין לחוש משום בורר כלל והביא עוד ראיה ממ"ש במרדכי ובהגהות שם בשבת פרק כלל גדול שאותם תורתאס של תפוחים מותר להחליקן ואין כאן משום ממחק משום דנאכלין כמות שהן בלא חלוקה עכ"ל הרי דהתיר להחליק ביד הואיל דנאכל בלא"ה יע"ש:

ונראה לומר דל"מ אם זה אדם אינו איסטניס כי בלא"ה אין דעתו להקפיד כ"כ במאכלו אם יהיה בו איזה קש דק או קיסם או עפרורית דק או עלה קטנה ודק דודאי יכול לאוכלו מיקרי ולא הוי בורר פיסולת מתוך אוכל אלא אפילו אם יהיה אסטניס דמקפיד עליו ולגבי דידיה הוי זה פסולת מותר וכבר ראיתי להרב פרי מגדים בחלק מ"ז שם בא"ח סימן שי"ט סק"מ שכתב וז"ל ומשמע למי שהוא איסטניס וא"א למשתי הכי היכא שיש בו קסמים וכדומה אף דרובא לא קפדי כלל לא אמרינן בטלה דעתו ולדידיה אסור דהוי בורר וכו' וצ"ע הרי דהרב ז"ל הצ"ע אי מיקרי לגבי דידיה פיסולת וחייב או"ל לעד"ן דבכה"ג כנ"ד בדבר דק מאד אפילו איסטניס לא קפיד כ"כ קפידה גמורה כי מיקרי יכול לאוכלו ע"י הדחק:

ועוד נראה להתיר מטעם אחר שהרי כתב הט"ז ז"ל בא"ח סימן תק"ו סוף סק"ג שכתב וז"ל וא"כ כשנופלים זבובים לתוך הכוס בשבת אסור להסיר הזבובים לחוד משם

להראב"ד דהו"ל כבורר אלא צריך שיקח מן המשתה ג"כ עמהם וזהו דעת המחמירים שזכר רמ"א ס"ב יע"ש וא"כ כאן נמי בנ"ד שזה כשעלה בידו זה עפרורית קטן הוא ע"י המשקה שנדבק באצבעו ואגב נדבק נמי זה העפרורית קטן הו"ל שלקח מן המשקה עמו ואה"נ דלכתחי' אין לקחתו ע"י האצבע בלתי לקיחת מן המשקה אבל עכ"פ עתה שהעלה ע"י המשקה באצבע נראה דמותר גמור ופטור מכלום.

ועוד נ"ל דהרי קי"ל דכל מלאכות שבת בעינן מתכוון וקי"ל דבר שאינו מתכוין מותר וכמו שמתבאר מדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות שבת ה"ה וה"ו ומשם ה"ה ז"ל יע"ש וכאן זה שהכניס אצבעו במשקה ולא נתכוון לקחתו כי אם לדחותו לצד שולי הכוס אלא שבלא מתכוין אגב המשקה נדבק הפיסולת גם כן בידו נראה דבכה"ג מותר: ועוד נראה להתיר שהרי בעדיפא מינה מצינו להר' מוהר"י אבועאלפייי' זל בתשו' שהובא במוהרי"טץ סימן ר"ג דמתיר בהדייא להסיר הצירעא מן כוס של יין בשבת וליכא משום בורר פיסולת מתוך אוכל כיון שהוא בשעת האכילה ממש מותר יע"ש וכ"כ שם דף קט"ן וז"ל הכלל העולה דפיסולת מן אוכל בשעת אכילה ממש מותר להשליך תולעת תפוח או חבוש ולאוכלו שאינו נקרא בורר מי שעומד ואוכל ומעכבו הפיסולת מלאוכלו יע"ש והגם שהרב מוהריט"ץ זל חלק עליו בזה וכן הרב יד אהרן ז"ל בא"ח סימן ש"ט בהגב"י וסיים וחלילה להקל בענייני חיובי סקילה וכו' ע"ש הרי מצינו להרב ברכ"י שם אות ה' דתריץ יתיב ליישב דברי הרב מוהר"י אבועאלפייא ז"ל כמ"ש הפוס' דבורר פיסול מתוך אוכל דחייב ה"ד סמוך לסעודה לאלתר חייב כדברי ר"ח ושאר פוסקים אך בשעת אכיל' ממש מותר שאינו נקרא בורר למי שעומד ואוכל ומעכבו הפיסול מלאכול דאין שום דרך ברירה בכך אלא דסיים דגם ס' זו של מוהר"י הנז' אינה מחוורת דסתמות הפוסקים משמע אפילו בשעת האכילה וכו' ע"ש. ולעד"ן לומר דיש בענין בירור פסולת מתוך אוכל ב' אופנים אחד הוא כי הגם כי הוא בעת האוכל ולאלתר עכ"פ בעוד המאכל עם הפסולת פונה בתחי' לברור הפסולת כדי שיהיה נקי האוכל לגמרי ואז אוכל בלתי שום בירור בתוך האכילה וזה ודאי הוא הנקרא בורר ואסור. ברם כשיתרמי פיסולת שיש באוכל או במשקה ומשום איסור בורר בשבת אינו מסירו בתחילה כ"א אוכל כסדר וכדרכו ובבואו לידו האוכל שהפיסולת בו לוקחו ומשליכו אה"נ דמותר גמור ואין זה בורר כלל וכן נ"ל לומר כי בשבת כשמשליכים לתוך המאכל לימוניס ונאראנג'אס להשליך המים החימוצים לתוך המאכל ואגב הם משליכים הגרעינים נר' דאין לברור אותם ולהוציאם קודם האכילה שזהו ברירה גמורה וכ"כ כשחותכין הבשר ויש עצמות אין להוציא העצמות ולהניח הבשר אלא יחתכו הבשר מעל העצם ויניח העצמות שם

וכן תרנגולת שחותכים אותה להוציא הבשר מן העצמות וכן דגים שיש בהם שדרה וכן העצמות הנקראי' איספיגה אין לברר ולהוציאן ולהניח הבשר לבד דזה הוי בורר פיסולת מתוך אוכל וכן ראיתי להרב מאמר מרדכי זל שם בא"ח סימן שי"ט סק"ז שכתב וז"ל מכאן נרא' ברור דמה שנוהגים בסעודות גדולות וכיוצא לקרוע הדג מגבו ולהסיר השדרה שבאמצע דיש ליזהר בשבת מלעשות כן דהו"ל בורר פיסולת מתוך אוכל דחייב אפילו לאלתר אלא יניח השדרה שם ולא ישליכנה לחוץ וכן יזהר כל אדם שלא להשליך עצמות הבשר לחוץ אלא בדרך אכילה דהיינו עצם שים עליו קצת בשר יאחוז בו לאכול ממני ולהשליכו אח"כ מידו ואותו שאין עליו בשר אל יגע בו אלא יאכל הבשר והעצמות ישארו בקערה ואח"כ ישליכם אם ירצה וכו' יע"ש והיינו משום דכ"ז הוא שמכוין לברור הוא דאסור לא כן כשהוא באוכל ממש דאם מסיר הפסולת אין זה בורר ואולם לפי מ"ש הרב טל אורות שם דל"ב בשם הערוך ע' דש והפוסקים דבדבר שמחובר האוכל עם הפיסולת לא שייך ברירה א"כ גם אם יברר השדרה מהדג ליכא משום בורר וכ"כ הרב שם חדש ז"ל בעמוד הזמני' סימן ק"ב דנ"ד ע"ד והשיב ע"ד הרב מוהריט"ץ כמו שיע"ש: ועוד נראה להתיר כמ"ש מהריט"ץ ז"ל דלפי טעמו דבדבר לח לא שייך ברירה והגם שגם בזה לא פלט לן מידי מחלוקת וכמו שפקפק שם הי"א והרב מאמר מרדכי ז"ל מ"מ הרי מצינו להרב א"ר ז"ל שהביא דברי מהריט"ץ ז"ל ונראה שמסכים לדבריו והכי נהוג וכמ"ש הרב ברכ"י וכן הסכים הרב טל אורות שם דל"ב ע"ב ד"ה המורם מכל האמור שאם נמצא זבוב או יתוש וכיוצא על הכוס של יין בשבת דמותר להסיר אותם בידו ואין כאן משום בורר פסולת מתוך אוכל. ונמצא ארבע טעמים הטעם הראשון דאין ברירה בלח כדברי מהריט"ץ והטעם השני דכל שהוא בשעת אכילה ממש כגון כוס של יין שהוא בשעת שתיה ממש אין דרך ברירה בכך כמ"ש הרב מהרי"א ז"ל. והטעם הג' מ"ש הרב מהר"י חאג'יז ז"ל בס' עץ החיים בפי' המשנה במלאכת הבורר דכל דבר שהוא צף ע"פ המים או היין אין כאן ברירה כלל דהא ברור ועומד הוא והטעם הד' מ"ש הרב ט"ז דכשמסיר היתושים וכיוצא בו מתוך היין שצריך שיקח עמהם מן היין דככה"ג לא חשיב בורר כיון שהסיר מן הפסולת מן האוכל בבת אחת ולפי מש"ל דיש מגדולי הפוסקים ז"ל דס"ל דגם לברור הפסולת מתוך האוכל מותר כשהוא רוצה לאכול לאלתר א"כ נמצא דאיכא פלוגתא בדבר דיש מתירים לגמרי ראוי לסמוך על הטעמים הללו כאמור יע"ש הרי לך בהדייא דכגון נ"ד הוא היקר גמור וליכא שום פקפוק בזה כלל. ומ"ש דיש פוסקים דס"ל דגם בפסולת מתוך האוכל כשהוא לאלתר שרי כ"כ ג"כ רבינו ישעיה הראשון ז"ל בס' המכריע סי' כ"ג דמסיק דגם בפסולת מתיך אוכל. ביד

לאלתר שרי וכתב דהכי ס"ל לרבינו יוסף בר מאיר ורבו והביא דבריו הרב ברכ"י שם בקונ' אחרון ע"ש וסיים וכתב וז"ל ודעת רבינו אשר מלוניל להתיר לאלתר בקנון ותמחוי ודעת הרב ההשלמה ז"ל דבקנון ותמחוי לאלתר לא שרי אלא באוכל מתיך פסולת יע"ש וע"ע שם שהביא מ"ש הלק"ט ח"ב סי' רנ"ה שנסתפק על המים שיש בהם קש או שום דבר שצף על פני המים אם מותר לנפח לו ולסלקו לצד אחד כדי שישתה בשבת או"ל והשיב דזורה ובורר ומרקד שלשתם שם אחד הוא ואם יש חשש ברירה אסור ג"כ לזרות ודבר שמותר לברר מותר נמי לזרות וע"ז כתב הרב ז"ל ולפי למי מה שפירש בעץ החיים דמותר לברור היתוש שנפל בתוך כוס של יין מאחר שהוא דבר. שצף ע"ג היין או המים שכבר ברור ועומד הוא הה"נ לענין זורה שאם מנפח בו מותר דהא שלשתם שם אחד הם ומה שיש בזה יש בזה לכן נראה דהה"נ לשאר הטעמים שכתבנו כיון דליכא משום בורר ליכא נמי משום זורה וכמדובר יע"ש וכ"כ הרבן יד אהרן ז"ל בא"ח סי' שי"ט יע"ש]:

אלא דיש לעמוד בזה דכפי מ"ש מור"ם ז"ל בד"מ סס"י שי"ט בשם מהרי"ל ז"ל שהביא משם א"ז דהזורק רוק ברוח בשבת והרוח מפזר הרוק חייב משום זורה יע"ש וכן פסק מור"ם בהגה ועיין להרוקח ז"ל סי' רס"ז הרי דאיכא איסור משום זורה כשזורק הרוק ברוח לא דיש לעמוד בזה דמה מלאכה שייך בזורק הרוק שבפיו לרוח וכבר הרב מוהריק"ש זל בהגהותיו בס' עיך לחם כתב ע"ד מור"ם בהגהה וז"ל לא ראינו שחשש לזה כיון שאין מתכוין לכך כ"ש דאין דרך זריקה בכך יע"ש וכן הסכים הרב מוהר"א אזולאי ז"ל בהגהותיו כ"י כמ"ש הרב ברכ"י שם ע"ש וגם הרז"ה ז ז"ל בס' המאור פ"ג דפסחים ס"ל דזורה לרוח לא הוי אב מלאכה ועיין מ"ש הרב ערוך השלחן ז"ל בסי' שי"ט ותמ"ד ותמ"ו. ומ"מ הגם כי בענין רוק שיוצא מפיו כיון דבלא"ה לא כיון לשום מלאכה כלל יש מקום להקל וכדברי הרבנים הנ"ל מיהו לענין לזרוק בפיו משקה או אוכל וכדומה ברוח פיו כיון דהוי מתעסק לכוין מלאכתו להוציא את הפסולת ולזרוק גם את המשקה עמו יש ליזהר דהוי מעין מלאכת זורה בבורר. גם יש ליזהר אותם שיש להם יתושים בתוך משקה של יין או שאר משקין וכדי שיעלו היתושין למעלה משליכים עליו עוד משקה כדי שימלא הצלוחית על שוליה ויצופו היתושים שיעלו למעלה נר' דזה אסור בשבת והוא מ"ש בשבת פרק תולין דק"ם ע"א על מתני דתנן אין שורין את הכרשינים ולא צפין חותם וכו שפירש"י ז"ל וזל שמציף עליהם מים בכלי לברור פסולתם וכן פירש הטור בסי' זה ורע"ם ז"ל והות בירוש' שם בשבת פ' הנז' דאין שורין משום בורר וכו' יע"ש ועמ"ש הרב טל אורות דל"ב ע"ד ע"ש ועיין מ"ש הרב פרי מגדים. וכ"כ אם יש איזה פסולת או יתושים בכלי אחד עם אוכל או משקה לא ישפוך מכלי אל כלי האוכל או

המשקה כדי שישאר הפסולת הנשאר בשולי הכלי אלא א"כ ישאיר המשקה עם הפסולת מקצת כמ"ש בפ' תולין דקל"ט ופסקוהו הפוסקים הרי"ף והרא"ש ז"ל שם והטור א"ח סי' שי"ט וכ"פ הרא"ם זל בס' יראים בעמוד הזמנים סי' ק"ב יע"ש:

עוד נשאלתי על מי שהניח פרי אחד ע"ג גרעינין בתוך הכלי ונדבקו בפרי מאותם הגרעינין שהיו בתוך הכלי וכשנטל הפרי בידו ראה דבוקים מן הגרעינים מה עשה דחק הגרעינים בשולי הכלי שיפרידו מעל הפרי אם יש איסור. הנה כבר נתבאר מחלוקת הראשונים דבמברר פיסולת מן האוכל אפילו כדי לאכול מיד לדעת הרמב"ם ודעימיה אסור ובמזיד חייב כרת שהוא אב מלאכה ובשוגג חייב חטאת ולדעת רבי ישעיא הראשון ורבינו יוסף בר מאיר ורבו הרב בעל ההשלמה ורבינו אשר מלוניל והרשב"א והרב מוהר"י אבועלפייא ז"ל נראה דמתירים כשהוא לאכול מיד וכמש"ל ובודאי דכדאים הם הרבנים הללו שלא להורות חייוב עונש אם עבר אלא דלכתחי' צריך להזהר ולאסור כס' הרמב"ם ודעימיה שהם מחמירים וכמש"ל:

אלא דנר' דבענין זה שנטל הפרי בידו ודחה הגרעינים לתוך הכלי הו"ל בורר אוכל מתיך פיסולת שהפרי הוא שלקח בידו והגרעינים הניחם בשולי הכלי ודחאם ובכה"ג דהוי בורר אוכל מתוך פיסולת גם הרמב"ם ודעימיה מודו דאם בירר ביד בדי לאכול לאלתר מותר וכמ"ש מרן בש"ע ז"ל רס"י שי"ט והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן מט

שאלה מי שרוצה להמתין שלא לומר תפילת מנח' ביחיד כ"א בצבור וכשמתקבצים הצבור הוא קרוב לבין השמשות וזה מדליק על ידו נר שבת ומברך עליו כי כן נהג להדליק הוא על שלחנו ומברך ואשתו מדלקת על שלחנה ומברכת א"כ אם יכול להדליק ואח"כ להתפלל מנחה או דילמא כיון שהדליק הרי קבל עליו שבת ואיך יתפלל אח"כ תפילת מנחה שהיא תפילה של חול יורינו המורה הדין ושכמ"ה:

תשובה הנה לס' בה"ג ז"ל שהביא מרן בש"ע בא"ח סימן רס"ג סעיף יו"ד וז"ל לבעל ה"ג ז"ל כיון שהדליק נר של שבת חל עליו שבת ונאסר במלאכה ועפי"ז נוהגות קצת נשים שאחר שברכו והדליקו הנרות משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה ואין מכבות וי"א שחם מתנה קודם שהדליקה שאינה מקבלת שבת עד שיאמר החזן ברכו מועיל וי"א שאינו מועיל לה ויש חולקים על בה"ג ואומרים שאין קבלת שבת תלוי בהדלקת הנר אלא בתפילת ערבית שכיון שאמר החזן ברכו הכל פורשים ממלאכתם ולדידן כיון שהתחילו מזמור שיר הוי כברכו לדידהו וכתב מור"ם שם בהגה' וז"ל והמנהג שאותה

אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה אם לא שהתנה תחילה ואפי' תנאי בלב סגי אבל שאר בני הבית מותרים במלאכה עד ברכו וכו' יע"ש הרי כי לדעת הרב בה"ג בהדלקת הנר מקבל עליו שבת וא"כ פשיטא ודאי שהמקבל שבת אינו יכול להתפלל תפילת מנחה וכ"כ מרן שם בסוף סימן זה סעיף ט"ו וז"ל מי ששהא להתפלל מנחה בע"ש עד שקבלו הקהל שבת לא יתפלל מנחה באותו בית הכנסת אלא ילך חוץ לאותו בה"כ ויתפלל תפיל' של חול והוא שלא קבל שבת עמהם אבל אם ענה וקבל שבת עמהם אינו יכול להתפלל תפי' חול אלא יתפלל ערבית שתים עכ"ל הרי דהמקבל עליו שבת אינו יכול להתפלל תפילת חול ואם קבל מתפלל ערבית שתים וא"כ בודאי דלכתחילה אינו יכול להכנס בספק פלוגתא דרבותא כיון דלדעת בה"ג ההדלקה הוי קבלת שבת וגם בתנאי במחלוקת הוא שנוי ואיך יכנס אדם בספק להתפלל תפילת חול כיון דלדידהו אינו יכול ועובר לדעתם על כמה ברכות לבטלה וגם דהוי כאלו לא התפלל וכ"כ בהדייא הרב מג"א שם בא"ח סימן רס"ג סקי"ט מקבלת שבת והתפלל מנחה תחי' יע"ש וכתב הרב פ"מ שם בחלק א"א וז"ל דהואיל וכבר קבלה שבת שוב אין מתפללת תפי' חול כבסי' ט"ו לכן תתפלל מנחה קודם יע"ש: אלא דיש לעמוד עז ממ"ש בגמרא ופסקוהו כל הפוסקים ומרן בש"ע בסימן רס"ח ס"ב דאם טעה בשבת והתחיל תפילת חול גומר אותה ברכה שנזכר בה שטעה ומתחיל של שבת לא שנא נזכר בברכת אתה חונן לא שנא נזכר בברכה אחת משאר הברכות בין בערבית בין בשחרית מוסף ומנחה וי"א דבמוסף פוסק וכו' יע"ש ויהבו טעמא רבנן לדין זה משום דבדין הוא דבעי לצלויי ח"י ברכות בשבת אלא דמשום טירחא לכבוד שבת לא אטריחוהו רבנן זהו דוקא לענין אותה ברכה שכבר התחיל בה שגומר אבל לכתחילה להתחיל ולהתפלל לא אמרו אדם מעולם שהוא הפך הדין והוי ברכות לבטלה:

ועוד אני אומר כי זה שיהיה הענין מחלוקת הפוס' הוא כשהוא מדליק עדיין אינו זמן קבלת שבת כי עדיין הוא בעוד היום אבל מה שאנחנו נוהגים להדליק כשחסר חצי שעה מהיום בשעה אחד עשר וחצי לעירנו אזמיר ששקיעת החמה לעינינו הוא בשעת י"ב חסר עשרה דקים הוי הדלקה כ' דקים קודם שקיעת החמה שהוא בשעת אחד עשר וחצי ולכפר הסמוך לאזמיר הנקרא בורון אבאר יע"א הוי שקיעת החמה עשרים דקים קודם שעה י"ב ואם כן יהיה ההדלקה בשעה אחת עשר ועשרים דקים כאשר כתבתי בעניותי בסה"ק חיים תחילה סימן בס"ד וא"כ כיון דההדלקה היא עושה בזמן מצומצם שהוא בכניסת שבת שאינו יכול לעשות עוד שום מלאכה ג"כ לפ"ז הרי הוא מקובל שבת ממילא כיון דבלא"ה כבר נכנס שבת ואה"נ אם יהיה ההדלקה בעוד היום גדול

שעדיין יש זמן לעשות מלאכה נכנס במחלוקת אם הדלקה הוי קבלת שבת או עד ברכו אבל כשמדליק בזמן שלא יש עוד שהות הרי הוא מקבל עליו שבת. בודאי כדי שלא לעשות מלאכה ומה תנאי מועיל אחרי שהוא אסור בעשית מלאכה וגם הפוס' שכתבו דקבלת שבת הוי ברכו או אמירת מזמור שיר זהו כשיהיו מתפללים בעוד היום אבל לדידן שאנחנו מתפללים סמוך לשעת י"ב אין מקום לומר דהוי קבלת שבת אותה שעה שהרי כבר נכנס זמן איסור בעשית מלאכה והיכן הוא התוספת של קדושת שבת כי כן אין מקום להדליק ולהתפלל אח"ך תפילת של חול כאמור ועיין בספר זרע אמת ח"ג חא"ח סימן כ"ו. וכה הראני בני כי:

ביצחק יקרא נר"ו דברי הרב מהר"ש אבואב ז"ל בעל דבר שמואל בתשו' כ"י שהביא הרב ברכ"י בהל' חנוכה סימן תרע"ט עמ"ש מרן בע"ש מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת שכ' וז"ל יש ליזהר להתפלל מנחה בע"ש של חנוכה ואח"כ להדליק נ"ח כי תפילת מנחה נגד תמיד של בין הערבים ונ"ח זכר לנס הנעשה בנרות המנורה הנדלקות אחר תמיד של בין הערבים עכ"ד הנה נלמד מדבריו לו ממכ"ש דיש ליזהר בכל ע"ש להתפלל מנחה קודם הדלקת נר שבת שהרי תפילת מנחה הוא נגד תמיד של בין הערבים וההדלקה הוא לליל שבת ובעינן כסדרן כנז' וכן הדין זת"ד נר"ו. ועיין בט"ז בא"ח סי' תרס"ח סק"ב שכתב בשם מוהרש"ל דתוספת שבת אי הוי התפילה מבעוד יום דלא הוי לילה והרט"ז חלק עליו וכתב דהוי לילה ועיין בס' ערך השלחן בא"ח שם סי' תרס"ח ובסימן תפ"ט אות ט' וסימן ת"ר יע"ש ועיין בספר נהר שלום בא"ח סימן ת"ר דקפ"א ע"ג ע"ד הרט"ז יע"ש ועיין להרב א"ר סימן תקנ"ד סק"ב ואין לומר דערבית משוי לילה דלהקל קי"ל דלא משוי תפי' ערבית לילה כמ"ש הרט"ז ביו"ד סימן ת"ב יע"ש:

ח"ב או"ח סימן נ

מעשה שהיה ששכרו אנשי מבוי א' כלם ישראלים לפועלים גוים שיחפרו את השוקים להסיר את עפר הארץ כי גבה מאד ולתקן השוקים באבנים והיה בקבלנות אי מותר בשבת לפועלים גוים לעשות מלאכה ברחוב היאודים או"ל: תשובה היה נראה להתיר ממ"ש הרב מג"א בא"ח סימן רמ"ד סק"ח וז"ל פה בעירנו נוהגים היתר לשכור נכרי בקבלנות ליקח הזבל מן הרחוב והנכר' עושים המלאכה בשבת ואע"ג דמלאכה דאורייתא כדאמרינן היתה לו גבשושית ונטלה חייב משום בונה דמתקן הרחוב וצ"ל דגדול א' הורה להם כך משים דבשל רבים ליכא חשדא כמ"ש ביו"ד סי' קמ"א ס"ד אבל בשכיר יום פשיטא דאסור וא"כ היה נראה להתיר לבנות בה"כ בשבת בקבלנות

מה"ט ומ"מ ראיתי שהגדולים לא רצו להתיר כי בזה"ז אין הנכרים מניחים לשים אדם לעשות מלאכת פרהסיא ביום חגם ואם נניח אנחנו לעשות איבת ח"ה אבל תיקון הרחוב אינו נקרא ע"ש הישראל כ"כ ומ"מ במקום שאין נוהגי' היתר ברחובות אין להקל עכ"ל וא"כ כמו כן יש לנו להתיר בנ"ד ברחוב היאודים כיון שאינו נקרא כ"כ ע"ש ישראל וגם הוא בקבלנות:

אלא דאחר העיון יש לנו לאסור דהנה הרב מג"א סיים וכתב ובמקום שאין נוהגים אין להתיר וכאן בנ"ד בעירנו לא יש מנהג קבוע בזה כי אפי' אי יארע איזה פעמים הרי יבול עשוהו בימי החול ומ"ג כי דבר דלא שכיח לא שייך בו תורת מנהג כמ"ש הפוסקים וכמ"ש בעניותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סימן ס"ז וסימן ס"ח יע"ש:

ועוד בה כי לא התיר הרב מג"א כי אם נטילת הזבל מהרחוב לא דדרך אגב נוטל הגבשושית אבל כאן בנ"ד כי עיקר המלאכה הוא לחפור את הארץ ולתקן האבנים ולהשותם בקרקע דהוי כל המלאכה איסור תורה וכ"כ בהדייא הרב מטה יאודה שם סק"ד דדוקא בפינוי זבל יש מקום להתיר הטלטול כי טלטול הזבל עצמו אין בו אלא איסור מוקצה או משום טירחא ואפי' ישראל הותר במקום מצוה כגון מפני האורחים או מפני ביטול בית המדרש וע"י גוי הוי שבות דשבות דהותר מפני החולים או צורך הרבה או לדבר מצוה כמ"ש הפוס' בא"ח סימן ש"ז וכשיתרבה הזבל באשפה כולהו איתנהו ביה דמאיס טפי ויש ריח רע בפרט בימות החמה ומזיק הריח לבריות וגם מפני התפילה והברכות שאינן יכולים לקרות מחמת הריח רע שיתאוה באשפות וכו' ואי משום נטילת גבשושית דבר שאינו מתכוין ועוד דבנטילת הגבשושית מן הרחוב לא איכפת ליה לישראל וכו' והוי כ מו דעביד בארעא דחבריה וכו' יע"ש וכל הני טעמי שכתב הרב ז"ל להתיר הזבל ליתנהו בנ"ד כי אדרבא מתכוין בכונה מכוונת לתקן הרחוב ולסקל המסילה ולהשוות גומות וגם כי ניח"ל לישראל בהכי דלכך שכרו לגוי ואפי' שיהיה בקבלנות אסור:

איברא דיש מקום להתיר מצד אחר כי הגם דכתיבנא דאין מנהג קבוע לתקן הרחוב בשבת מ"מ המנהג קבוע ופשוט בעיר כי דברים אלו לתקן הרחוב ולסקל המסילות וכדומה הרגילות הוא לעשותן בקבלנות וזהו דבר ההוה ורגיל בעיר וכיון שכן שהוא מפורסם שהוא בקבלנות הרי קי"ל שם בא"ח סימן רמ"ג דבשדה מותר שכן דרך לקבל שדה באריסות ואפי' מרחץ או תנור אם השכירם שנה אחר שנה ונתפרסם הדבר וכן אם מנהג רוב אנשי העיר וכו' מותר יע"ש וכ"כ התשב"ץ ח"ב סימן קס"ז וז"ל אבל אפשר לצדד הדבר בהיתר והוא שאין האיסור אלא מפני החשד שלא יראה כמוכר או ממשכן או

מודד בשבת וכשיסתלק חשד זה אין כאן איסור ואם הדבר הוא. כ"כ מורגל ביניהם וכל העם יודעים שלא עשה בו הישראל איסור בשבת א"כ הוא מותר ודעת זה למשכיר שדהו לעכו"ם שהעכו"ם עושה בו מלאכה בשבת משום דאמרינן אריסותיה קא עביד וליכא חשדא כדאיתא בפ"ק דע"ז ה"נ אי אסתלק חשדא שרי וכו' יע"ש. ועיין עוד להתשב"ץ שם בח"ב סימן ד"ן שכתב דכל שאינו עושה בביתו של ישראל בצינעא מקרי ואין בו משום מראית העין ואפי' בקבלנות וכ"ש בנ"ד הזה שאין זה קבלנות בכלים לא שהוא עושה מלאכה שהכל יודעים ששכיר הוא ובא בשכרו ותולין שכן הוא ולא יבואו לחשוד שהוא שלוחו של ישראל ואין בזה איסור יע"ש:

ועיין להרב נודע ביאודה ח"ב חא"ח סי' כ"ט וסי' ל"ג וסי' ל"ח ושם כתב בסי' ל"ח וז"ל ומעתה עכ"פ לדינא בעובדא דא כיון שמפורסם הדבר לכל שדרך הפאבריק תמיד הוא בקיבולת ועומד ברחוב הכותיים וליכא חשש אורחים יפה הורה מע"כ להתיר ובפרט שהביטול בעס"ז הוא הפסד רב כי הבעל מלאכות לא ירצה לבטל מלאכתם ויצטרך היאודי לשלם להם שכרם בחנם ולכן אני מסכים עם מע"ל בהוראתו האמנם יזהיר את היאודי שלא יבא בשבת שמה לבית ההוא וכו' עכ"ד ועיין להרב זרע אמת ח"א חא"ח סי' ל"א ועיין להרב בית חדש א"ח סי' רמ"ג דצ"ו ע"ב משם הר"ן בה' פ"ק דע"ז שכתב על שם גדול וז"ל אבל יש מי שדחה ואמר רב אמר קיבולת אסור התם בקיבולת בנין לפי שדרכן של בני אדם לעשותו בשכירות יום אבל בשדה דרכן של בני אדם לעשותו בקבלנות יע"ש וא"כ בענין נ"ד דבר הנעשה לתקן את השווקים או להוציא את הזבל וכדומה דרכן להיות בקבלנות ולא בשכירות יום וע"ד שכתבו הרבנים הנ"ל וק"ל:

ח"ב או"ח סימן נא

שאלה בשקדים ואגוזים ולוזים ובטנים וכדומה מפירות שיש להם שני קליפות אחת ירוקה על גבה ושנית לה הקליפה קשה אי מותר בשבת לשבור את שתי הקליפות ולאכול הפרי או דילמא דוקא כשהסירו הקליפה הירוקה הא לאו הכי לא:

תשובה הנה כתב הרא"ש ז"ל בפ"ק דביצה די"ד ע"ב סי' כ"ג וז"ל ונר' דאגוזים ובטנים שנשתברו ומונחים עדיין בקליפתן אע"ג שהקליפה מרובה לא שם פסולת עלייהו כיון דאורחייהו בהכי והוי שומר לפרי ולא דמי לעצמות וקליפתן שכבר נפרדו לגמרי מן האוכל עכ"ל וכ"כ בקיצור פסקי הרא"ש שם ובטור א"ח סימן שי"ט וז"ל ומ"מ לוזים ובטנים שנשתברו ועדיין מעורבים בקליפתן אעפ"י שהקליפות מרובות על האוכל לא מקרי פסולת מרובה על האוכל כיון דאורחייהו בהכי והוי כמו שומר לפרי עכ"ל וכ"כ

הרב הלבוש שם סעיף ג' יע"ש וכ"כ רי"ו בחלק אדם נתיב ד' ח"ב ונתיב י"ב ח"ח יע"ש הנה מבואר דאפי' הלוזים והבטנים עם ב' קליפות קליפה החיצונה ירוקה ועם שלפנים קליפה הקשה מותר לאכול הפרי מתוך הב' הקליפות וכ"נ מדברי מרן שם שכתב אם מותר לקלף שומין אכתוב בסס"י שכ"א ושם בב"י סימן שכ"א הביא הירוש' בשבת פ' בלל גדול דמאן דשחיק תומא חייב היינו דדש בקליפיה אפי"ה אין לאסור לקלף שומין ובצלים לאכול לאלתר וכמ"ש ר"ח וסמ"ג וסמ"ק והגמ"י ורי"ו יע"ש הרי דכל הראשונים התירו לקלוף הבצלים אף שיש בו ב' קליפות וא"כ הה"נ בפירות שקדים ואגוזים ולוזים ובטנים דמותר לשבור הב' קליפות ולאכול הפרי בשבת דכיון דהוי שומר לפרי וכטעם הרא"ש:

אלא דאנכי הרואה כי הרא"ש והטור ורי"ו והרב הלבוש נקטו בלשונם שנשתברו ששברן כנר' דכבר היו שבורים מע"ש הלוזים והבטנים אבל לשוברן בשבת לכתחילה לא שמענו והגם כי הם באו להתיר משום בורר דלא תיסק אדעתין לאסור משום בורר אוכל מתוך פסולת שהפסולת מרובה ולכך באו דבריהם ולא לענין אם קליפה החיצונה הירוקה אם יהיה נאסר משום מוקצה או משום מפרק דלא נ"מ מידי. כיון שעדיין הפרי בתוכו מ"ל נשברו או שלמים הרי אם מוקצה משום הקליפה החיצונה הירוקה עדיין היא עומדת וכמו כן משום מפרק עדיין הוא עומד ולפי דברי התוס' בפ"ק דביצה שם די"ג ע"ב ד"ה ואם קלף ונתן בתוך ידו חייב פירש"י ואם קלף מתוך השבלים ותימא היכא מקלפה לרב דביתהו כסי כסי האמר לעיל דמילל מלילות מערב שבת וכו' משמע הא בשבת אסור וי"ל דהתם מיירי לתלוש מן השבלים שהוא מפרק וזהו תולדה דדש שהוא אב מלאכה והכא מיירי בשכבר נתלשו מע"ש מן השבלים אבל עוד הן בקליפתן החיצונה ולכך שרי יע"ש וא"כ גם בלוזים ובטנים וכדומה להם הגם שיש להם קליפתן החיצונה מותר ואין מקום לומר דיהיה קליפתן החיצונה מלוזים וכדומה כמו שבלים והקליפה הפנימית הקשה לבד יהיה מותר דאין מקום לחלק בהכי כי שני קליפות דבוקות זו ע"ג זו והוי ממש כמו שומין שמצינו היתרו בהדייא בדברי הראשונים:

אלא שראיתי למור"ם בד"מ שם בסי' שי"ט שהביא משם מוהרי"ל וז"ל וכתב מהרי"ל דאם הקליפ' הירוקה שהיא הקליפה החיצונה עדיין על הפרי אסור ליטלם משם דהוי מפרק יע"ש וכן קבע להלכה בהגה הש"ע בסי' זה ס"ו וז"ל ולכן אסור לפרק האגוזים לוזים גדולים מתוך קליפתן הירוקה וטוב להחמיר מאחר דיכול לאכלן כך בלא פירוק וכן כתב הרב הלבוש שם ולפי דברי הרא"ש והראשונים נראה דמותר גמור אלא דבהיות טוב כי בלא"ה יכול לשבר הב' קליפות ביחד בלי פירוק הקליפה החיצונה:

וראיתי להרב עולת תמיד ס"ק י"ד ולכן אסור לפרק וכו' משום דדמי למפרק האוכל מתוך השבולים דאסור אפי' ע"י שינוי לדעת היש מחמירים אבל לשבר האגוזים ולקלף מהאגוזים העור הדק שעליהם ודאי דמותר לכ"ע וכדאמרינן התם בהדייא דר"ח מקלפי דביתהו כסי כסי והק' התוס' וכו' משמע מדבריו דלקלף מקליפתן החיצונה דמותר לכתחילה וכמו שראיתי קצת מפקפקים בזה ואין להם על מה לסמוך עכ"ל:

והנה דברי הרב ז"ל אינם מובנים דבתחי' נר' דאוסר לקלף קליפה חיצונה זולת הקליפה דקה שהיא סמוך לפרי ואחר שהביא מהתוס' מסיים נרא' דאפי' קליפתן החיצון מותר אם לא שנאמר כי מ"ש קליפה הפנימי הסמוך לפרי דמותר לכ"ע ולא יש מחמירין כי אם בקליפה החיצון ועדיין צ"י ועמ"ש בס' א"ז ס"ק ה' ומהרש"ל ביש"ש פ"ק דביצה סימן מ"ב יע"ש:

וזה ראיתי להרב פרי מגדים בחלק א"ח בחא"א סי' שי"ט דבשומין שים להם שני קליפות אם איכא איסור משום מפרק וצ"ע ואין כאן צ"ע דהרי מבואר מהראשונים שהביא הרב ברכ"י בסס"י שצ"א דמותר גמור וצ"ל. כי כן אם יזדמן אגוזים לוזים ושקדים ובטנים לאכול בשבת והם בב' קליפות כמו שנתלשו מן האילן עם קליפה החיצונה הירוקה ובבטנים היא אדומה לא יקלוף הקליפה החיצונה אלא שבר ישבר השני הקליפות בבת אחת. אלא דבאגוזים יש ליזהר לבל ישבר על גבי היד כי הקליפה החיצונה הירוקה של אגוז היא בת צביעה וצבע היד צובע המטלית בשבת ואיכא משום צובע כמ"ש בא"ח סס"י ש"ך. וגם יש מן האחרונים המחמירים ביד שיצבע כי צבע הוא דבר המתקיים עיין בכה"ג שם ובמג"א ז"ל שם ס"ק כ"ה ובסימן ש"ג ס"ק י"ט וק"ל:

ח"ב או"ח סימן נב

שאלה במה שאסרו בשבת לקרות בספרים של סיפורים ממלחמת מלכים ושיחת חולין אם יש חילוק בין כתובים בלה"ק לשאר לשונות וכן בכל דבר שאסרו חז"ל לדבר בם אם יש חילוק בין לשון הקדש לשאר לשונות יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה:

תשובה הנה מור"ם בד"מ בא"ח סוף סימן ש"ז צידד בזה ולבסוף מסיק להלכה וקבעה בש"ע בהגהה שם סעיף ט"ז וז"ל ונר' לדקדק הא דאסור לקרות בשיחת חולין וסיפורי מלחמות היינו דוקא אם כתובים בלשון לעז אבל הכתובים בלה"ק שרי וכן נ"ל מלשון שכתבו התוס' בפרק כל כתבי וכן נהגו להקל בזה יע"ש וכ"כ הרב תלמידו בס' הלבוש שם יע"ש וכ"כ בס' תוספת שבת יע"ש והרב ב"ח שם חלק עליו ואסרו אפי' בלה"ק וכתב בסוף דבריו וז"ל והכי נקטינן דכל שטרי הדיוטות וסיפורי מלחמות אפי' כתובים

בלה"ק אסור לקרות בהם בשבת ודלא כהרב בהגהת ש"ע עכ"ל ולזה הסכים הרט"ז שם ס"ק י"ג יע"ש. וכשאני לעצמי נראה להכריח בדברי הרב ב"ח כי אין איסור כי אם מצד משמעות הלשון יהיה בלה"ק יהיה בכל שאר לשונות שאם אותם הדברים שמדברים אסורים לדבר מ"ל אם אמרם בלה"ק או בשאר לשונות ואם יהיה אותו הדיבור מותר וכ"ש מצוה אפילו בשאר לשונות כי אין הדיבור נאסר כ"א דוקא מצד המשמעות אם טוב ואם רע ולא מצד מהות הלשון ומלבד כי הוא דבר שהסברא מוסכמת מצאתי תנא דמסייע לן חד מן קאמייא הלא הוא אחד מגדולי המורים הרמב"ם ז"ל בפיה"מ פ"ק דאבות וז"ל ודע שהשירים המחוברים מאיזה לשון שיהיה צריך שיבחינו בענייניהם אם הולכים על דרך הדבור אשר חלקנוהו אמנם ביארתי זה אעפ"י שהוא מבואר מפני שראיתי זקנים וחסידים ואנשי תורתינו שהיו במשתה יין בחופה או זולתה וירצה אדם לשיר שיר עגבים אפי' ענין השיר הוא שבח וגבורה או הנדיבות והוא מן החלק האהוב או בשבח יין ירחיקו זה בכל צד מין הרחקה ואין מותר אצלם לשומעו וכשמשורר המשורר פיוט מן הפיוטים העבריים ולא ידחקהו ולא ירע בעיניהם אם היות בדברים ההם המוזהר ממנו או הנמאס וזהו סכלות גמורה שהדיבור לא יאסר ויותר ויאהב וימאס ויצו ה' באמירתו מצד הל' שנעשה אבל מצד עניינו אם יהיה הענין ההוא מעלה יתחייב לאומרו באיזה לשון שיהיה אסור לאומרו גם יש לי בזה תוספת דכשיהיה ב' הפיוטים ולשניהם ענין מעיר כח התאוה ושבח אותה וישמח הנפש בה והוא פחיתות והוא בחלק הדיבור הנמאס מפני שהוא מזרז ומעורר המדה פחותה וכמו שיתבאר מדברינו בפ' הרביעי ויהיה אחד מב' הפיוטים עברי והאחד ערבי או לעז יהיה שמיעת העברי והדבור בו יותר נמאס אצל התורה למעלת הלשון שאין צריך שישתמשו בו אלא במעלות כ"ש בהצטרף שיו שישימו בו פסוק מן התורה או משיר השירים בעניין ההוא דאז יצא מחלק הנמאס לחלק הנאסר ומוזהר שהתור' אסרה לעשות דברי הנבואה מיני זמה ופחיתות בדברים מגונים עכ"ל הרי מבואר מדברי הרמב"ם כי כל עיקר תלוי. במשמעות הלשון מצד עצמו שיהיה הדבור בדברים המותרים אפי' יהיה בכל מין שאר לשונות הגוים אין כאן קפידא ואם יהיו הדברים מצד עצמן אסורים אפי' יהיו מדברים בלה"ק אסור כדברי הרב ב"ח ודעימיה והוא תימא שלא הזכיר לדברי הרמב"ם אלו שהוא תנא דמסייע לו וכן ראיתי להרב ממדת ימים בה' שבת פ"ח דע"ב ע"א וז"ל ומ"מ אם לא ישכילו מותר לדבר בל' לעז המצטרך אליו כי בזה בודאי אין חילוק בין לעז ללה"ק והכי משתמע מלשון הזוהר דקאמר דיבור אסור הרהור מותר דבור דכוותיה דהרהור קתני וכשם דהרהור לא שייך למפלג מלעז ללה"ק כן בדיבור האזהרה שלא לשוח שיחת חולין רק המצטרך

ובאותו המצטרך מותר ל"ש בלה"ק ול"ש ללועזים בלעז דומיא דהרהור דאין חילוק אלא דהרב ז"ל סגייא לחסידותיה דאף המצטרך דבר בקדשו אכן הבלתי מצטרך ומתירין אותו לדבר בלה"ק הר"ז מן המתמיהין כי מי פתי יסור לבבו ולא יבין דאדרבא בהרבות דברים שלא לצורך והן בלה"ק נותן טעם לפגם ומדמע קדש בחול וחול בקדש הסרח העוד'ף בדבר אותם בדברים בלעז מב"ל הרי שגם הרב ז"ל קאי בסברא זאת כי הכל הולך אחר משמעות הדברים ולא אחר עיקר הלשון אם יהיה לה"ק או בשאר לשונות והרב אור החמה בפי' להזוה"ק בס' אמור דק"ה ע"כ דקאמר שם בג"כ הרהור מותר הביא בלשון הזה משם רבינו מוהרח"ו הקדוש זל בדק"ו ע"ג וז"ל בג"כ הרהור מותר וכו' מכאן תשועה לאותם שאוסרים הדבור בל' לעז בשבת אפי' בדבר הצריך כונה מדקאמר בג"כ הרהור מותר ודאי שאין הכונה להרהר לשון לעז אם הכונה להרהר מה שאינו צריך בשבת ואם כן כשאוסר הדבור לא נאסר אלא במה שאין צורך שבת לז"א בהרהור במה שאין צורך בשבת מותר עכ"ל. והיינו כמ"ש הרב חמ"י ז"ל:

והרב ועצום ספרא נה"ר זרע קדש מוהר"ר:

יעקב חאביף נר"ו הביא ראיה לזה ממ"ש בשבת פ"ג דע"א ע"א בשלמא הביאו נתר הביאו מסרק קמ"ל דברים של חול מותר לאומרם בלה"ק ופירש רש"י וז"ל מותר לאומרם בבית המרחץ אפי' בלה"ק ע"כ הנה מבואר דליכא קפידא בלשון גופיה כ"א הקפידא היא במשמעות הדבר אם הוא קדש אפילו בלשון חול ואם הדבר חול מצד עצמו אפילו יאמר בלה"ק אין קפידא והיא ראיה גמורה:

ח"ב או"ח סימן נג

שאלה בבה"כ שהתחילו לבנות וכדי למהר הבנין רוצים לתת לפועלים גוים שיתקנו בשבת דלתות החלונות ודלתות הפתחים והספסלים ועושים המלאכה בבתי הגוים בשבת בקבלנות אם מותר בכה"ג או לא:

תשובה נראה לע"ד דאסור כמבואר בש"ע א"ח סימן רמ"ד ס"ב שכתב וז"ל לפסול האבנים ולתקן הקורות אפי' בביתו של עכו"ם אסור כיון דלצורך מחובר הוא יע"ש ועיין שם להרמג"א סק"ח ובס' שו"ת מים רבים חא"ח סימן ט"ו וט"ז וי"ז ונר' להתיר לצורך דבר מצוה לבנין בית הכנסת הוא שיקצץ עם הגוי שיעשה ספסלים וחלונות ונסרים מסותות וכ"ן האבנים יסתת לעצמו ואח"כ ימכרם לבה"כ בשווי כו"כ והגוי כשעושה מלאכה בשבת עושה לעצמו ובממונו וזה נראה לי התר גמור וכיוצא בזה ראיתי להר' הגאון נודע ביהודה בס' דגול מרבבה בסימן זה ס"ב שכתב וז"ל שאם הגוי מסתת אבנים

ומתקן קורות שלו שהישר' עשה עמו קבולת על הכל והברירה עוד ביד גוי לסתת אבנים אחרים ולהחזיק לו לעצמו שהוא לצורך ישראל מותר שזהו לא נקרא עדיין מלאכת ישראל יע"ש והביא דבריו ג"כ בס' שערי תשובה שם סק"ו יע"ש ויש ראיה לזה מדברי ר"ת בס' הישר בשבת סי' רל"ז יע"ש וק"ל ועיין בתשו' תפארת צבי סימן יו"ד והביאו שם בס' שערי תשובה דגם בבה"כ גופיה איכא תקנה זאת למוכרו לגוי הקרקע וכל מה שצריך לבנין ואחר הבנין למוכרו לישראל יע"ש:

אמנם יש להשיב ע"ד הרב תפארת צבי אלו מצד אחר דנראה ודאי דלא הותר לעשות בדבר הזה כשבא לידינו בנין בה"כ שנניח שיבנה הגוי ברשותו שהרי הגם כי ליכא מ"ע מד"ת בבנין בה"כ כמ"ש מ"ז ה"ה בספר חק"ל ח"ג ליו"ד סימן קי"ד מ"מ מ"ע מדרבנן איכא ומ"ג למה שהקפידו בזוה"ק כיצ"ל דא למקדשא וכו' שלא ישרה הסט"א והגם כשנבנה ע"י ישראל הם לוקחים פועלים גוים אין בכך כלום דקי"ל יד פועל כיד ב"ה וכמ"ש הרב מחנ"א בה' שכירות פועלים סימן ומז"ה בחק"ל ח"ב ליו"ד סימן כמו שיע"ש ועמ"ש בעניותי בזה במ"א בס"ד אבל להיות נבנה בתחילה כולו ברשות הגוי ולקנותו אח"כ נראה כי מגרעות נתן לבית הכנסת לבלתי אחוז בו קדושה ויש להביא ראיות לזה ואכמ"ל:

ח"ב או"ח סימן נד

שאלה במי שיש לו סוס ובשבת נתנו לאומן גוי שיעביר לו נעלים של ברזל ברגליו אם הוא אסור ואם עשאו אם קונסין אותו יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה נראה ודאי דאיסור גמור הוא עושה שהרי לא מצינו היתר בזה כ"א עח"ה כמ"ש בש"ע א"ח רס"י תקל"ו וז"ל מי שצריך לרכוב במועד לטייל או לצורך המועד ולא ניסה ללכת ברגליו יכול ליטול צפורני הסוס ולתקן ברגליו וכו' ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד יע"ש הרי דאפי' בח"ה לא התירו כ"א דוקא כשהוא צריך לבו ביום דוקא ולא לכוין מלאכתו במועד ואם בח"ה אסור כ"ש בשבת בי הוא איסור גמור ואיכא איסורא בודאי ויש לקונסו ממון והוא נלמד מק"ו מתשו' הרשב"א ח"ד סי' שט"ו:

ח"ב או"ח סימן נה

שאלה מעשה שהיה באחד ששותה משקה הקאב'י חמין בשבת עם מתוק בתוכו כדי להמתיק הקאב'י ולהיות שאינו אסוקאר חי כ"א עשוי מתוק מבושל באור והוא קשה וע"י חום המשקה שבתוכו מתרכך ונעשה כעיסה רכה אם מותר בשבת לקחת זה המתוק

בעודו אש אחר שלא נשאר מן המשקה כדי לקבצו ולהוציאו מכלי המשקה הנז' כדי שלא יתקרר ויהיה קשה ומדבק בכלי אם איכא בזה שמקבצו זה המתוק באצבעותיו להוציאו מן הכלי משום ממרח או משום מגבל ומשום מבשל מלבד דאין בישול אחר בישול עוד בה דהוי מכלי שני לג' דליכא משום בישול ועיין בש"ע א"ח סימן שי"ח סעיף ה' דנראה דבכה"ג מותר גמור ברם משום ממרח ומשום מגבל אם הוא אסור או לא ושכמ"ה: תשובה לענין גיבול לא תבעי לך כי בודאי הגמור אין כאן איסור גיבול כלל כיון דלאו אורחיה מן המתוק ואסור לעשות מהם גיבול בפני עצמן כי המשקה הנתון עליו הוא לפשרו ולא לגבלו וכן מוכח מדברי הרמב"ם בהל' שבת סופ"ח כי דבר שאין דרכו בגיבול ליכא איסור משום גיבול ועוד כי אין כאן גיבול כלל כי המשקה שנתון לתוכו בעודו המתוק אינו נעשה הגיבול כי אם ביד ובכף וזה אינו נעשה במשקה הקאב'י עם המתוק שבתוכו וכשכלה מלשתות המשקה ולא נשאר שום משקה בתוכו ונשאר המתוק רך בלתי משקה כלל והוא נוטלו בידו בעודו רך אין כאן משום גיבול כלל ואה"ן אם יהיה בזה המתוק רך או דבר אחר וכדומה שהוא אגוזים או שומשומין שהחמירו הפוסקים שלא יגבל וכמ"ש הרמב"ם בפכ"א ועמ"ש הרב מג"א בס"ס שי"ט ובס' טל אורות בהל' שבת במלאכת לישה דל"ה ע"א יע"ש. אכן יש לחקור אם יש בו משום ממרח בזה שנוטל המתוק רך מתוך הכלי ונראה דבמתוק רך שנוטלו מתוך הכלי אין בו איסור כלל משום ממרח שהרי פסק מרן בש"ע סימן שי"ד סעיף י"א אסור ליתן שעוה או שמן עב בנקב החבית לסותמו מפני שהוא ממרח אבל בשאר דברים דלית בהו משום מירוח הואיל ואין היין יוצא אז מיתר וכתב ראב"ן סימן ש"ף והביאו הרב באה"ע שם סק"י דחלב ושומן דינו כשעוה יע"ש. ונראה דה"ט דאסור המירוח בשעוה וחלב ושומן דהוי כי אורחיה להתיכו כדי להדליק בהם או לאכול והוי שנוי ע"י התכת אותו דבר משא"כ במתוק שכבר נתבשל ורך וקשה הכל הוא דבר א' ואינו בא באות' ריככה לידי התכת המתוק כ"א שהוא רך וקודם שיתקשה וידבק בכלי מקבצו באצבעותיו ומוציאו וכיוצא בזה כתב מרן בש"ע סימן ש"ב סעיף ה' חלוק לאחר כביסה הוא מתקשה ומשפשפים אותו בידים לרככו מותר לעשותו בשבת שאינו מתכוין אלא לרככו וכו' יע"ש וכ"ש כאן בזה שאינו מתכוין אפילו לרככו אלא דבהיותו רך הוא נוטלו בידו דודאי דמותר ועיין עוד מ"ש מרן בש"ע סימן ש"ך סעיף י"א וז"ל צריך ליזהר בחורף שלא יטול ידיו במים שיש בהם שלג או ברד ואם יטול יזהר שלא ידחקם בין ידיו שלא יהא מרסק והרב מג"א סקי"ג הביאו הרב באה"ט סקט"ו יע"ש ואם כן כ"ש דמותר במתוק זה שאינו מרסקו והוא ברור ודוק:

ח"ב או"ח סימן נו

נשאלתי על הנוהגים ביום השבת ליתן אבק הקאב'י בתוך כלי ונותנים עליו מים חמים שהוחמו מע"ש בתוך התנור ומוציאים אותן המים חמים בשבת מהתנור ונוחנים ע"ג הקאב'י אם מותר או"ל:

תשובה נראה דאיסור גמור הוא דהוי כמבשל בשבת כי עד כאן לא נחלקו הפוסקים זה אוסר וזה מתיר כי אם בנותן אבק הקאב"י בכלי ושופך עליו מן קאב"י מבושלת כי לדעת הרב גו"ר בחא"ח כלל ג' סימן ב' לאסור ולדעת הרבנים הלא המה הרב מוהר"י פראג"י ז"ל והרב מוהר"מ בן חביב ז"ל והרב מוהר"מ חאיון ז"ל והרב מוהר"א יצחקי זל הוא דמותר כמו שיע"ש ובודאי דלרבים שומעים שהם מתירים ומסתבר טעמייהו כמ"ש ה' מטה יאודה בא"ח סימן שי"ח יע"ש כי זהו במי קאב'י שכבר היא מבושלת אלא שמשימים עוד מאותו אבק הוא דהתירו הרבנים הנ"ל אבל לתת אבק הקאב"י ולהשליך עליו מים חמים גם המה אוסרים. ועוד נראה לאסור ממ"ש הרב פרי מגדים בחלק מ"ז בסימן שי"ח אות ט"ו דאסור לתת מי חמים בשבת ע"ג הט"י שהרי הוא כמבשל יע"ש וה"ה לאבק הקאב'י והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן נז

שאלה במה שנהגו בשבת ליקח הדסים לברך עליהם בלילה וביום ומשימים אותם בתוך כלי מים מבעוד יום אי הכלי הוא של חרס אי יש לאסור שלא לברך עליו בשבת ע"ג השלחן בכלי חרס או אין קפידא בזה כלל יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה קי"ל בסוכה דאין להניח בתוך הסוכה כלי חרס כמ"ש הב"ח סי' תרל"ט וכן נמי מצינו לענין שבת שכתב מוהרש"ל בתשו' סי' פ"ה דאין להדליק בנר של חרס ישן על השלחן יע"ש ובס' באה"ט ומשבצות זהב להרב פרי מגדים בחא"ח סוף סימן רס"ג הביא דברי רש"ל אלו בתשו' וסיים וכתב וז"ל ובאיש עני שאין לו ודאי מותר ממה שיתבטל מנר שבת דהוא חובה יע"ש. ואפשר לחלק ולומר דזהו דקפרו בסוכה ובמנורה להניח ע"ג הסוכה וע"ג השלחן זהו בקביעות אבל במניח הדס וכדומה בתוך כלי חרס ומביאו על השלחן להריח בו או לשתות בו שאינו קבוע ותלוי ע"ג השלחן בזה נר' דאין קפידא וק"ל ומקרא מלא דיבר הכתוב בס' נשא ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרס וכו' יע"ש ועיין בסוטה דף ט"ו וק"ל:

ח"ב או"ח סימן נח

שאלה מעשה שהיה ביום שבת קדש באדם אחד שהיה רוחץ ידיו במעין המים וראה גרעין אחד מענבים שהושלך שם לאיבוד והם מענבים העומדים לאכילה שלקח לאכול מהם בשבת ונשלו בידו וסחטו לרחוץ עם המים שהיו יוצאין מהמעין ההוא והגרעין הלזה היה שלם קטן הכמות כמו חצי דרהם ותכף נזכר שהוא שבת קדש ושאסור לסחוט זיתים וענבים ולשאול הגיע אם חייב חטאת או פטור יורנו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה קי"ל בש"ס בשבת דקמ"ה ע"א דדבר תורה אינו חייב אלא על דריסת זתים וענבים ופרש"י דבר תורה כלומר אסרה תורה מלאכה ודריסת זתים וענבים הוא דהויא מלאכה אבל שאר דריכות לאו אורחייהו בהכי ולאו מלאכה נינהו וכתב הרב פרי מגדים בא"ח סי' ש"ך וז"ל ואף סוחט ביד לקערה חייב ול"ד דורך בכלי כמ"ש הרמב"ם שם להדייא יע"ש וכתבו הרב שכנה"ג והרב פר"ח בליקוטיו בס' מ"ח דאסור לשפשף ידיו בלימוניס ושאר פירות כ"א אחר שכבר נסחטו לצורך מאכל ואף כחול אסור משום הפסד אוכלים וכ"כ הרב חמ"י בה' שבת פ"ח דס"ט ע"ב וז"ל וכן מותר לשפשף הידים בהם אחר שנסחטו אבל לחתוך הלימון לשפשף היד אסור יע"ש וכ"כ מורינו הרב הראב"ע בס' בתי כנסיות יע"ש ואין מקום להתיר כיון דהולך המשקה לאיבוד א"כ לא יהיה בו משום איסור שחיטה שהרי כיון שהמשקה היוצא צריך לו מ"ל לשתיה מ"ל לרחיצה. ויש להביא ראיה לזה ממ"ש בשבת ד"ן בעו מיניה מד"ש מהו לפצוע זתים בשבת אמ"ל ובחול מי שרי כלומר משום הפסד אוכלים וכ' הרי"ף והרא"ש לפצוע זתים פי לממשי ידיה יע"ש הרי מוכח דלרחוץ בזתים אסור לפצוע אותם כדי לרחוץ בהם הידים דמלבד דבחול יש בו משום איסור הפסד אוכלים מוסיף עליו בשבת ג"כ משום איסור סחיטה ולא אמרינן כיון דבלא"ה הולכים לאיבוד ליכא משום סחיטה ומכאן הוציא מרן הב"י בא"ח סי' שנ"ו ראיה לסברת הטור שכתב שם להתיר לרחוץ בשבת במי זתים דמשמע ליה לריב"ה ז"ל דכיון דאהדר ליה הכי דכל היכא דליכא הפסד אוכלים לא מיתסר משום שבת וא"כ במי זתים דליכא הפסד אוכלים שרי יע"ש וכן לפי המפרשים ז"ל גבי מ"ש שם בגמ' בסו"פ במה טומנין דנ"א ע"ב דאין מרסקין את השלג בשביל שיזובו מימיו דעיקר הטעם הוא משום גזירת סחיטת פירות העומדין למשקין דהוי איסורו משום מפרק דהוי תולדה דדש וכמ"ש ה"ה בפר"א מהל' שבת הי"ג בשם הרמב"ן והרשב"א והכי הכריח ג"כ דעת הרמב"ם שם שהביא דין זה אצל דין הסחיטה יע"ש וכ"כ מרן בב"י בא"ח סס"י שי"ח וסי' ש"ך לאפוקי מפרש"י שם ושאר המפ' שפי' דאיסורו הוי מדין נולד וכו' כמו

שיע"ש הרי נראה דהגם דרוחץ בהם ואיכא הפסד אוכלים והולך המשקה לאיבוד עכ"ז חששו לאיסור סחיטה ועמ"ש הראשונים בש"מ לכתובות בפ"ק ד"ו יע"ש:
אלא דיש מקום פטור יען קי"ל דהשוחט שחייב משום מפרק שהיא תולדת דישה והרי שיעור שיהיה חייב בדישה היא כגרוגרת כמ"ש הרמב"ם בה' שבת פ"ח הלכה ה' יע"ש וכ"כ בהלכה יו"ד וז"ל הסוחט את הפירות להוציא מימיהם חייב משום מפרק ואינו חייב עד שיהיה במשקין שסחט כגרוגרת ואין חייבים מן התורה אלא דריכת זתים וענבים בלבד יע"ש וכאן בענב קטן זה לא היה בו שיעור אפינו אחד מששה של ביצה.
ועוד נראה לי לומר כי הא דאסרו משום סחיטה אפילו כשרוחץ ידיו היינו כשיוצא המשקה בפני עצמו אבל כאן כשריסק זה הגרעין של ענבים היה מעורב במי המעיין היוצאים שמתבטל ברוב מעיקרא ולא חל עליו שם משקה בפני עצמו וקמא קמא בטיל נראה דככה"ג לא מיחייב משום סחיטה ויש דמות ראיה לזה ממ"ש מרן בב"י שם ברס"י ש"ך בשם המרדכי סופ"ק דשבת דשרינן יין היוצא בשבת ע"י שמתבטל ביין שיצא מער"ש ול"ד לדבר שיש לו מתירים שיכול להמתין עד לאחר השבת ואפילו באלף לא בטיל דה"מ דהאיסור בעין מתחילה ואח"כ נתערב בהיתר אבל הני לא ניכר מעולם אלא מעט מעט שיוצא ומתערב עם המשקים שיצאו מאתמול יע"ש:

ח"ב או"ח סימן נט

שאלה במי שנטל בשבת מקל אחד להכות לכלב ושברו אם חייב משום מלאכה או פטור דהוא מקלקל וקי"ל כל המקלקלים פטורים:
תשובה נראה בודאי דאם שיבר איזה מקל או קיסם בלתי מתכוין לשום דבר ונשבר שהוא פטור אמנם אם נטל מקל או קיסם ושברו כדי לחצוץ בו שיניו או לאיזה צורך אחר שהיה צריך דמורה שהשבירה היא כדי לתקן מנא ועמ"ש מרן בש"ע א"ח סי' של"ז ס"ב שלא ישברו קסמיהם ועמ"ש הרב מג"א ס"ק ה' שאסור לכבד את הבית באותן המכבדות העשוים מענפי אילן דנשברים ואף דהוי תלוש מ"מ בקוטם לחצוץ בו שיניו חייב כמ"ש סי' שכ"ב בשם הרמב"ם ע"ש סק"ד דהוי כלי לכן אף בקוטם סתם אסור בקיסם רק באוכל בהמה מותר כמבואר שם וכ"מ סי' שי"ח סקל"ו דבזה פטור אבל אסור יע"ש וכ"כ בס' מעין גנים בסיף ח' עצי לבונה יע"ש:

ח"ב או"ח סימן ס

שאלה מי שהיה ישן בליל שבת קדש על מיטתו וסמוך למה שהיה מתעורר ומקיץ משנתו הקיצו יתוש אחד הנק' בל' לעז מושקו והוא מאותם שיש להם כנפים וגם הם משוררים וכשנגע ידו על גבי היתוש בדוחק יש לו ספק שמא הרגו ויש לו ספק שמא בהנחת ידו עליו בדוחק נתכון להמיתו שם והרגו אי חייב חטאת או לא וגם כי יש ספק מעיקרא כי אלו היתושים אינן נבראים מהארץ כ"א מעיפוש האשפות והגללים והפירות כשמרי יין ושכר ושאר פירות המוסרחים שמתהוים יתושים מהם מיני מינים ועוד כי לא כיון מעיקרא להורגו כ"א להסירו מעליו ומתוך בלבול השינה דחק היד יורנו המורה הדין ושכמ"ה:

תשובה עיין בגמרא בשבת פ"ק די"ב ע"א ד"ה שמא שהביאו שם בשם ה"ר יוסף מאוליינאש דכינה היינו שחורה הקופצת דכתיב והך את עפר הארץ והיה לכינים ודרך השחורה הקופצת לצאת מן הארץ ובזה נחלקו עליו רבנן אבל פרעוש היא הכינה הרוחשת וחייב עליה אפילו לרבנן כדאמרי' בפ' שמנה שרצים דק"ז ע"א ואין נראה לד"ת דאמרי' במדרש אף כי אנוש רמה אלו כנים שבראש וכו' ועוד דפרעוש פרה ורבה וכינה הרוחשת אינה פו"ר אלא באה מזיעת אדם לכן נראה לר"ת דשחורה הקופצת היא פרעוש וחייב עליה לכ"ע וכינה הרוחשת שרי להרוג כב"ה המתירין וכו' יע"ש ועיין להמרדכי פ"ק דשבת ופרק כל כתבי והרב טל אורות בערך צידה וק"ל. נמצא לפי פירוש ר"ת דפרעוש הוא השחורה הקופצת שהיא הנקראת בל' לעז פולגה וכינה הרוחשת היא הנק' פיאוז'וס הנמצאים בראש והרי מבואר בגמ' פרק שמנה שרצים דק"ז ז ע"ב דכי פליגי רבי אליעזר עם רבי יהושע דר"א מחייב בניצוד ור"י פוטר אבל לענין הריגה אפילו ר"י מודה יע"ש וכ"פ הרמב"ם בה' שבת פ"י הלכה ופי"א ה"ב והטור והש"ע א"ח סי' שי"ו אלא דכל שהוא על בשרו התירו להסירו מעליו ואסור להורגו כ"פ הטור והרב"ח כתב דאם הרגו חייב חטאת לדעת הטור כמו שיע"ש ועיין לה' ברכ"י שדחה דבריו דהטור ס"ל דמלאכה שא"צ מותר וכדברי ר"ת שהביא המרדכי פרק כל כתבי אלא דלהטור פטור אבל אסור ולכך אפי' הרגו כשהוא על בשרו אסור לכתחילה דפטור אבל אסור וכבר הרב י"א נמי השיב ע"ד הרב חו"י בתשו' סי' קס"ד שרצה לומר דההורג פרעוש הוא איסור דאורייתא שהרי לא זכר ס' ר"ת ועמ"ש גם ע"ז שם בס' ברכ"י וכתב שם הרב ברכ"י דמ"ש מרן ונקטינן לחומרא היינו לחומרא ולא מדינא דין גמור וכו' יע"ש. גם מרן החבי"ב זל בכנה"ג בסי' זה הביא דאפי' בהורג פולגה יש מקילים יע"ש באופן כי מידי

פלוגתא לא נפקא ואם באנו לפוטרו מכח ס"ס המתהפך איתיה בנ"ד ספק אם הלכה כס' האוסרים או המתירים ואת"ל כס' האוסרים שמא אין זה פרעוש שבש"ס:
ולעד"נ דכאן בנ"ד יש הרבה צדדים להיתר הא' הוא כי אלו הפרעושים שנקראים יתושים מושקוס בלעז הם מתהוים מעיפוש האשפות ופירות וגללים ולא מן הארץ והרי כתב הרמב"ם שם פי"א ה"ב וז"ל דמשום שהם פרים ורבים מזכר ונקבה או נהוין וכו' כמו הפרעושים ההורג אותו חייב כהורג בהמה וחייב אבל רמשים שהויתן מן הגללים ומן הפירות שהבאישו וכיוצא בהם כגון תולעים של בשר וכתולעים שבתוך הקטניות ההורגן פטור עכ"ל וא"כ אלו היתושים הנקראים מושקוס הם מתהוין מעיפוש האשפות והגללים והפירות אינן מן הארץ וליכא חיוב חטאת בהורגן בשוגג ואפי' במתכוין גמור וכ"ש כאן בנ"ד כי אפי' איסור ליכא כי הגם שכתב הרמב"ם פטור אבל אסור זהו כשמתכוין להורגן אבל בכאן שעוקצו והניח ידו עליו בבלבול השינה וכמתעסק להסירו אין ספק כי אפי' איסורא ליכא וכ"ש שיש ס' אחר שמא לא הרגו כ"א הסירו מעליו ונפל למקום אחר וברח:

ח"ב או"ח סימן סא

נשאלתי במי שנסתפק ביום שבת קדש שעבר בלא מתכוין תחת עששית דולקת בבית חבירו סמוך לגמר השמן שהיתה קרוב להכבות ונתכבה אבל אינו ברור לו שנגע בראשו תחת העששית כ"א. ספק לו בזה אי צריך תשובה ע"ז או"ל: תשובה נראה לי דא"צ כפרה כלל שהרי אפילו היה בריא לו שבעוברו תחת העששית נענע בלא ראות ונתכבה הרי הוא פטור שהרי תנן במתני' בפ' ב"מ דכ"ט ע"ב המכבה את הנר מפני שהוא מתירא וכו' פטור כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהיא עושה פחם וקאמר בגמ' מדקתני סיפא חייב ש"מ ר' יאודה היא וכו' ופירש"י מדקתני סיפא כחס על הנר וכו' חייב חטאת אם שגג בשבת ששכח שהוא שבת או סבור שכיבויי מותר בשבת ש"מ ר' יאודה היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה דכיבויי זה אין צריך לגופו לא לצורך דבר אחר שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר ואין לך כיבויי הצריך לגופו אלא כיבויי של פחמים כשעושים אותו וכיבויי של הבהוב פתילה שהכיבוי נעש' לאחוז בו האור מהר כשירצה להדליקו וכו' יע"ש עכ"פ שמעינן מיהא דאף לדעת ר"י דמחייב במלאכה שאינה צריכא לגופה היינו במתכוין לעשות מלאכה לכבות אלא ששכח שהוא שבת או סבר שכיבוי מותר אבל כשכב' הנר בלא מתכוין למלאכה כלל כי אם בלא ראות שאיננו לא חס על הנר ולא חס

על השמן ולא חס על הפתיל' ומ"ג כי בלא"ה הרי היתה קרובה לכבות וגם אינו שלו כ"א של חבירו דליכא שום צד ואופן ממלאכת מחשבת מה מקום לו' שהוא חייב כפרה אפילו היה לו בירור שהוא כבה אותה כ"ש וק"ו כשיש בזה ספק מעיקרא דשמא לא נגע בה כלל ומאליה היא כבתה דפשיטא ודאי דא"צ כפרה כלל וזהו אפי' לפוסקים כר' יאודה דס"ל דהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב דאפי"ה בנ"ד פטור שלא היה בזה מלאכה כלל כ"ש לדעת רש"י דפוטר במלאכה שא"צ לגופה דכאן נמי פטור כי לא נתכוון לא לעשות פחמים ולא להבהב את הפתילה וז"ל הרמב"ם בהל' שבת פ"ט ה"ז כל העושה מלאכה בשבת אעפ"י שאינו צריך לגופה של מלאכה חייב עליה כיצד הרי שכבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן או לפתילה כדי שלא יאבד או כדי שלא יושרף או כדי שלא יבקע חרס של נר מפני שהכיבוי מלאכה והרי נתכוון לכבות אעפ"י שאינו צריך לגוף הכיבוי ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש או מפני הפתילה הר"ז חייב וכו' יע"ש וכאן בנ"ד שכבה בלא מתכוין כלל אפי' לכיבוי בעלמא א"כ הרי הוא פטור וכ"נ ממ"ש הרמב"ם שם הי"א וזל וכל העושה מלאכה במתעסק ולא נתכוון לה פטור יע"ש ונ"ד עדיף טפי כי לא נתכוון ולא נתעסק כ"א מידי עוברו תחת העששית בלא ראות בלתי מתעסק ובלתי מתכוין דודאי פטור לגמרי ועוד שהרי כתב ה"ה שם פ"א דשבת ה"ו וז"ל ויש מי שכתב שאם לא היה נהנה מאותה מלאכה שנעשית בשביל אותו מעשה אעפ"י שהמלאכה ההיא הכרחית להעשות בשבילו לעשות המעשה וזה דעת בעל הערוך יע"ש וכאן בנ"ד איבא תרתי לטיבותא שאינו נהנה מאותה מלאכה וגם שלא היתה הכרחית לעשות כ"א נעשית ממילא בלא נתכוון דודאי דפטור ועיין להרב"ד חא"ח סימן קכ"ג ועיין בטור ובב"י בא"ח סימן עזר:

ח"ב או"ח סימן סב

שאלה יין שהוא מתוק מחמת עצמו ולא שהטילו בו דבש וכיוצא אם הוא כשר לקדש בו או לא:

תשובה הנה תנן במתני' במנחות פרק כל קרבנות הצבור דפ"ו ע"ב אין מביאין הליוסטן ואם הביא כשר אין מביאין לא מתוק ולא מעושן ולא מבושל ואם הביא פסול ופריך שם בגמ' דפ"ז ע"א אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן ואם הביא פסול והא קתני רישא אין מביאין הליוסטן ואם הביא כשר אמר רבינא כדוך ותני רב אשי אמר חוליא דשימשא לא מאיס חוליא דפירא מאיס ופירש"י כרוך ותני אין מביאין הליוסטן לפי שאין מביאין מתוק וכו' ואם הביא פסול רב אמר לא תכרוך הליוסטן כשר דהויא

חוליא דשמשא ולא מאיס אבל מתוק מחמת הפרי מאיס והיינו דקתני פסול יע"ש וא"כ כיון שמתוק הוא פסול לנסך ע"ג המזבח הרי אמרינן בב"ב פ' המוכר פירות דצ"ז ע"א אמ"ר זוטרא בר טוביא אמ"ר אין אומרין קידוש היום לא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח יע"ש וכיון דמתוק אינו ראוי לנסך ע"ג המזבח א"כ אין לקדש עליו. אלא שראיתי להרב הפרישה בח"ח סי' ער"ב אין מקדשין לא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח למעוטי וכו' פי' דוקא למעוטי הני דקחשיב אתא האי כללא אבל לא למדין מכלל זה למעט כל דבר שאין מנסכים ע"ג המזבח דהא מסיק רבינו בסמוך דיין צמוקים ויין מבושל מקדשים עליו גם רבינו כתב אחר כך בהדייא דמי שמתיר מבושל כתב דלא אמרו דבעינן הראוי לנסך ע"ג המזבח אלא להוציא מגולה עכ"ל. ודבריו הם מוכרחים מסוגיית הש"ס שם כב ב דשקיל וטרי בש"ס בהאי כללא למעוטי מאי למעוטי שריחו רע ומשום הקריבהו נא לפחתך ופירש רשב"ם ז"ל ד"ה אלא למעוטי שריחו רע ומשום הקריבהו נא לפחתך משום מיאוס ומיהו בורא פרי הגפן מברכין עליו דריחיה חמרא וטעמא חמרא אלא שהסריח קצת משום דמונח בכלי מאוס והכי קאמר רב אין אומרין קידוש אלא על היין נקי והגון שראוי לנסך מחמת נקיותו ע"ג המזבח ולא אתא רב למעוטי שאר יינות שאין מנסכין ע"ג המזבח כגון יין תוסס ומזוג אלא הנהו יינות שמתוך שמאוסים פסולים לניסוך משום הקריבהו נא לפחתך ופסולים נמי לקידוש משום ה"ט גופיה עכ"ל. הרי לך דבדברי הרב הפרישה כתב רשב"ם דהאי כללא דקאמר רב אין מנסכין על היין אלא הראוי לנסך ע"ג המזבח לאו לכל מילי נאמר כ"א למעוטי שריחו רע שבת מחמת מאיסותא ומגולה כמ"ש שם בגמרא:

אלא דקל על זה דאם באנו למעוטי יין שהוא פסול מחמת מיאוס אותו היין הוא הפסול גם לקידוש ח"כ הדין יוצא דיין מתוק דקאמר דפסול נמי לגבי המזבח יהיה פסול גם לקידוש כיון דפסול לנסך ע"ג המזבח הוי משום מאיסותא ואיך הרב הפרישה ז"ל קאמר בהדייא דלא בא למעט כ"א יין מגולה ולא מבושל שהוא בכלל מאי דתנן במתני' דלא יביא ואם הביא פסול בכלל המבושל תני נמי בהדי מתוק ואם נאמר כי דוקא מבושל שאין פיסולו מחמת מיאוס הוא דלא אתא האי כללא הרב למעט אותו לקידוש אבל המתוק שהוא משום מיאוס יהיה נפסל גם לקידוש:

אלא דאם כנים אנחנו בזה דיין מתוק פסול לגבי המזבח משום מאיסותא פסול נמי לקידוש לא לישתמיט לשום פוסק ללמדינו דין זה ומ"ג כי רוב העולם בוחרים ביין מתוק לקידוש ועוד דמעיקרא מאי מאיסותא שייך ביין שהוא מתוק דאדרבא שבוחי משבח:

אשר ע"כ נראה לע"ד לומר דיש לחלק בין מיאוס למיאוס דמיאוס הבא מחמת סרחון וריח רע דאיכא טעמא משום הקריבהו נא לפחתך בהא פסול נמי לקידוש ברם מיאוס שאינו מחמת סרחון וריח רע כ"א מחמת עצמו שהוא מתוק ואין יין מתוק חשוב דבעינן יין נסך שכר יין המשכר והחשוב לשותים יין כי לשותים יין ולשיכורים אינו חשוב יין שהוא מיאוס בזה הגם כי הוא פסול לגבי המזבח אינו פסול לגבי קידוש כי אין פיסולו לגבי המזבח וצריך להתיישב בדבר ועיין בתשו' הרב כנה"ג חלק א"ח ח"ב סי' א'. והטור בא"ח בסי' ער"ב ס"ג כתב דמקדשין על היין שיש בו דבש גם ראיתי להריב"ש סי' יו"ד שהעלה דיין שנתערב בו דבש כשר לקידוש היום כתב וז"ל כי לא אמרו אין מקדשין לא על היין. הראוי לנסך ע"ג המזבח לא למעוטי הנפסל משום גריעותא וכו' אבל כשאינו מחמת גריעותא דלא אפסיל לא משום משכר ולא משום גריעותא שבגופו אלא אדרבא עילוייה עלייה לא אפסיל לקידוש היום יע"ש הרי לך כדברינו והוא תימא על הרב הפרישה כי לא זכר מתשובת הריב"ש הלזו וצ"ל. ועיין למרן בש"ע שם סי' ער"ב סעיף ג' שהביא ס' הטור דמקדשין על יין שיש בו דבש וס' החולקים בשם י"א דאין מקדשין ונראה דאפי' החולקים הוא ביין שנתערב בו דבש דהא מיהא נשתנה טעמו מדכש שאינו בר מינו אבל כשהוא מתוק מחמת עצמו גם המה מודו דראוי לקדש בו:

ונראה לע"ד לומר דהגם דמצינו דביין צימוקים פסק מרן בש"ע שם בא"ח סי' ער"ב סעיף ו' דמקדשין עליו כמו שיע"ש אנן בדידן ראינו שיש בזה חילוקים בענין עשיית המי צימוקים באיזה אופן ראוי לברך עליו בורא פרי הגפן ולקדש עליו וגם מצינו חולקים בזה דאין מקדשין עליו וכמ"ש בסה"ק גנזי חיים מערכת יו"ד ד"ה יין צימוקים יע"ש ובס' בית דוד חא"ח סי' רנ"א יע"ש ועיין עוד שם סי' ר"ל יע"ש מ"מ נראה לומר דאם היין העשוי מענבים כאורחיה הוא חזק ונותן צימוקים בתוך היין כדי למתקו אין ספק כי בזה מודו כ"ע דמקדשין עליו כיון כי המשקה היין בעצמו הוא בעינו וגם הצימוקים הנותנים טעם מתוק הוא מין במינו דאינו כמו דבש או מיני מתוק אחרים שאינו במינו ועילוי מעלת יותר ליין בודאי דמקדשין עליו:

באופן כי בין ביין מתוק ע"י נתינת בתוכו צימוקים בין ביין כי מצד עצמו הוא מתוק ראוי לקדש עליו כאמור וזו אינה צריכה לפנים וק"ל:

ח"ב או"ח סימן סג

הוה עובדא בביה"כ בק"ק שלום יב"ץ בקריאת התורה ביום שב"ק בשבת תשובה כי אחר שקרא הש"ץ הפרשה עם העולה ז' יותר מג' פסוקים נמצא טעות בס"ת ובאו

ושאלו מאתי שהייתי מתפלל בביה"כ אחר בסתם שנמצא הס"ת פסול אחר קריאת יותר מג' פסוקים עם העולה ז' והשבתי כי לא יוציאו ספר אחר כי מנהגינו כהוראת מרן החבי"ב בכנה"ג בא"ח סי' רפ"ב בהגב"י שכתב דכל שנמצא הטעות אחר שקרא המשלים אין להוציא ס"ת אחר מפני המשלים והש"ץ יסיים הקריאה בספר פסול ולא יברך ברכה אחרונה והוא יהיה המפטיר ויברך ברכות ההפטרה כמ"ש כל זה הרב כנה"ג שם יע"ש ושוב באו ואמרו לי כי הטעות היה שהסופר דילג שיטה אחת כולה וצריך הש"ץ לקרות בע"פ דברים שבכ" ולכן עכבו שלא לעשות מעשה לסיים הקריאה בספר תורה פסול וחזרו להודעיני וכשומעי את הדברים האלה אז אמרתי שיוציאו ס"ת אחר וישלימו הקריאה בס"ת כשר ויברך המשלים ברכה אחרונה וגם המפטיר יעלה אחריו ויברך בתורה תחילה כיון שהם קורין בס"ת כשר ועלה בדעתי לומר כי אפשר כי בכה"ג שהפיסול הוי בדילוג שיטה אחת וצריך לקרות בע"פ לא אמרה מורינו הרב כנה"ג שיעבור הש"ץ על מ"ש רז"ל בגיטין ד"ס ע"ב ובתמורה די"ד דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם ע"פ והנראה שאיסורו מד"ת כמו שהוכיחו בש"ס מקרא כתוב לך את הדברים האלה ועמ"ש הרב אמת ליעקב סי' א' אות יו"ד דאיסור דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם איכא מ"ד דהוי מד"ת עיין חו"י סי' קע"ה ועמ"ש בעניותי בסה"ק נשמת כל חי חא"ח סי' ח' בזה ובמ"ש מזה הגדול ז"ל בס' חקרי לב ח"א חא"ח סי' י"ג וי"ד ונ"ו ודוק דאיכא כמה מהפוסקים דס"ל דאיסורו מד"ת יע"ש ובכן למה שנהגו שהש"צ עכ"פ משלים כל הפרשה עם העולה ז' בס"ת פסול הרי הוא קורא כל הפרשה וכיון שחסר שיטה אחת לקרותה ע"פ צריכה דאיכא איסור למ"ד מד"ת ואפי' להסוברים שהוא מדרבנן הא מיהא איסורא איכא ואיך נתיר לו לכתחילה לקרות בע"פ וכל כה"ג לא כתבו הרב כנה"ג ודעימיה שלא יוציאו ס"ת אחר כשאירע פסול בז' אחר שקרא ג' פסוקים דאפשר שהם דיברו כשיהיה פיסול בתיבה אחת ובחסר ויתר ובנקרע היריעה ובדיבוק וכדומה דעכ"פ אינו מעכב הקריאה אבל בחסר שיטה אחת שצריך לקרות ע"פ לא דיברו ומצאתי סמך עוד לזה ממ"ש הרב פרח שושן חא"ח כלל ב' סי' ג' שאחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה דלדעת מרן החבי"ב ומהרש"א והרב בני אהרן והרב ט"ז ומג"א דסוברים שאין להוציא ס"ת אחר כשנמצא הפיסול בעולה ז' אחר שקרא ג' פסוקים והחולקים על זה וס"ל דיוציאו ס"ת הם הרמ"ע מפאנו והרב תורת חסד והרב פמ"א ומהר"י הכהן בנו של הרב שער אפרים ומהר"א הלוי והרב מנחת יעקב כתב וז"ל אית לן למנקט מילתא מציעתא דאם נמצא הטעות אחר שקרא הז' ג' פסוקים אם הטעות הוא בחסרון תיבה או קרע וכדומה לזה צריך להוציא ס"ת אחר וכן אם הטעות הוא בחסרות ויתירות

שהם מהכתובים בש"ס כגון בסוכות תשבו וכיוצא בזה כגון וחמישתיו יוסף עליו וכגון ועיניכם אל תחוס על כליכם שהוא טעות מפורסם אבל בחסרות ויתירות שאינן כ"א ע"פ המסורת יש לסמוך בזה ע"ד הרב בעל כנה"ג ודעימיה שכיון שקרא ג"פ אין להוציא ס"ת אחר והו' עצמו יפטור בברכותיה ויאמר קדיש אחר ההפטרה יע"ש וא"כ אחרי שאנחנו רואים שהרב ז"ל לחלק יצא בעיקר המחלוקת בין טעות גדול לטעות קטן דבטעות גדול עבדינן כהפוסקים דמוציאים ס"ת אחר ובטעות קטן עבדינן כהפוסקים דאין מוציאים שהוא ס' מרן החבי"ב ז"ל ודעימיה כמו כן אנן נמי מחלקינן בהדרגה דאם מרן החבי"ב ודעימיה כתבו שלא להוציא ס"ת אחר זהו דוקא בטעות אפי' גדול כמ"ש הרב פרח שושן ברם בדילוג שיטה אחת בהם כמו שבעה תיבות ואיכא משום איסור דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם בע"פ בזה וכיוצא בזה יש לנו להורות להוציא ס"ת אחר אפי' למנהגינו דתפסנו כהוראת מרן החבי"ב ודעימיה כי כל כה"ג שחסר כמה תיבות ויש לקרותם בע"פ לא אמרו הרב החבי"ב ודעימיה כי בלא"ה הרב כנה"ג לשיטתו אזיל שהביא שם בא"ח סי' מ"ט שכתב בשם תפארת ישראל דאין איסור בתיבה א' או ב' כמו שיע"ש וא"כ י"ל דבחסר תיבת א' או ב' אז אין איסור משום דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ ובכה"ג גם הכנה"ג הוא דכתב דאין להוציא ס"ת אחר משא"כ יותר מב' תיבות וכאמור. ועמ"ש מז"ה הגדול חק"ל ח"א חא"ח סי' י"ד שתמה עליהם מדברי הרמב"ם בה' תפילה פי"ח ה"ח דאפי' בתיבה א' אסור יע"ש:

אלא דמפשט לשון מרן החבי"ב זל בכנס"ג שם בסי' רפ"ב בהגב"י שכ' וז"ל דכיון דאין חיוב לקרות לא שלשה לכל קורא מאיזה טעם יוציאו ס"ת אחר לקריאה שאינה הכרחית ואם מפני שלא נשלם הסדר זה מנהגא הוא ולא דינא דיש מקומות שנהגו לקרות פרשה אחת בג' שבועות כמ"ש בעל תיקון יששכר ומפני המנהג אינו מן הראוי שיוציאו ס"ת אחר אלא ודאי דס"ל להרשב"ץ דכשאירע הטעות בקריאת הז' אין להוציא ס"ת אחר מפני המשלים עכ"ל פשט דבריו אלו מורים דכל שכבר קרא ג' פסוקים שהוא התקנה לקרות כ"א פסוקים לז' גברי א"כ כל היתר אם לא קראו לא עיכב כמ"ש ואי מפני שלא נשלם הסדר זה מנהגא הוא ולא דינא דיש מקומות שנהגו לקרות פ' אחד בג' שבועות וכו' יע"ש וא"כ פשט הדברים הללו המה מורים דאפי' אם אירע כנ"ד שיש דילוג תיבות עכ"ז אין להוציא ס"ת אחר עכ"ז לעד"נ אם יהיה שאירע כנ"ד בקריאת המשלים אחר שקרא ג' פסוקים והטעות הוא בדילוג תיבות הרבה כנ"ד שצריך הש"צ לאומרם בע"פ כי כבר הוקבע המנהג דאפי' יהיה הס"ת פסול בז' אחר שקרא ג' פסוקים המנהג להשלים הש"ץ באותו ספר עד סוף הפרשה וצריך לקרות בע"פ ואיכא משום איסור דברים שבכ'

א"א רשאי לאומרם ע"פ כל כה"ג אף אם יהיה שמרן החבי"ב ודעימיה דיברו גם בכה"ג שלא להוציא ס"ת אחר אנן בדידן יש לעשות מעשה להוציא ס"ת אחר כיון שמנהג קבוע לקרות הפרשה באותו ספר ואיכא משום איסור דברים שבכתב ואי משום מ"ש הרכנה"ג דיש מנהג שמשלימים הפרשה בג' שבתות מה נעשה למקומינו שנהגו להשלים כל פרשה ופרשה בשבוע א' וא"כ י"ל דאם קבלנו כהוראת הכנה"ג זהו במילתא דשכיח והווה ורגיל בטעיות דבוקים וחסרות ויתרות ונקרע אבל טעות גדול כזה בחסרון תיבות הרבה ושבא לקרותה בע"פ ושיארע כן בעולה ז' זה לא שמענו ולא דאינו שאירע מעשה כה"ג וכבר ידוע דבדבר דלא שכיח לא שייך לומר תורת מנהג וא"כ י"ל חדא מתרתי שמא בכה"ג גם הכנה"ג ודעימיה יודו ואם יהיה לפי האמת דאפי' בכה"ג ס"ל דאין להוציא ס"ת אחר וכנראה מפשט לשונו וכמש"ל כל כה"ג אם עבדינן עובדא להוציא ס"ת אחר אין קפידא כי בלא"ה יש לנו על מה לסמוך כמה מהפוס' דס"ל דבכל גוונא יוציאו ס"ת אחר ואם דלא נהגינן כוותייהו ומנהגינו לעשות מעשה כהוראת מרן החבי"ב שלא להוציא ס"ת אחר בשום טעות כגון דא דנ"ד דהוי מילתא דלא שכיח יש לומר כי בכל כה"ג אפי' אם דעת מוה"ר כנה"ג היה שלא להוציא ס"ת אחר אם מוציא ס"ת אין קפידא כיון שהדבר מוכרח וכדכתיבנא ובכה"ג לא שייך תורת מנהג וכאמור: ואף גם זו כי כפי ס' הרב כנה"ג שקיבלנו הוראתו שלא להוציא ס"ת אחר כשנמצא פיסול אחר קריאת עולה הז' ג' פסוקים היינו באופן כי אם יהיה הטעות בחסר תיבה א' או שתים כי מר ניהו רבה ס"ל כס' הרב תפארת ישראל דליכא איסור בדברים שבכתב לאומרם בע"פ בתיבה אחת או שתים וא"כ כשאירע טעות כוה בתיבה אחת או שתים חסרות דלשיטתיה אזיל דיכול לאומרם בע"פ אז אין מקום הכרח להוציא ס"ת אחר אבל כשהוא חסר יותר מבן תיבות כנ"ד דאיכא משום אמירה בע"פ אז תפסינ' כדעת האומרים להוציא ס"ת אפי' אם יהיה שהרב כנה"ג אינו מודה כל כה"ג לא קבלנו ונהגנו כמותו כאמור ומה גם כי יותר נראה לומר כי בכה"ג דעובר על איסור לקרות בע"פ לא אמרו הרב כנה"ג וכאמור:

ח"ב או"ח סימן סד

שאלה מעשה שהיה בשבת פרה שעלה המפטיר לקרות ההפטרה ואחר שבירך הברכות ראשונות שבהפטרה במקום שהיה לו להתחיל בהפטרה מחמת זקנתו שהיה זקן טעה והתחיל לקרות הפרשת פרה עצמו ובעוד שכבר קרא כמה פסוקים הרגישו הצבור שהיה קורא הפרשה במקום ההפטרה ובו בפרק נסתפקו אי הוי הפסק קריאת פסוקי הפרש' במקום ההפטרה וצריך לחזור ולברך פעם שנית או לא הוי הפסק וא"צ לברך:

תשובה נראה לי דא"צ לחזור ולברך וראיה ממ"ש הרב גו"ר בתשו' ח"א חא"ח כלל א' סי' ל"ה וסימן ל"ו במעשה ששכחו הצבור לקרות בפרשת שקלים והעלה שם שצריך להוציא ס"ת ולקרות מעניינו של יום עש"ב וכתב הרב שערי אפרים שער ח' סעיף צ"ב דהדבר פשוט שכן הוא ג"כ בפ' החדש ואצ"ל בפ' זכור ופ' פרה שהדין כן ומ"מ נלע"ד דאם כבר בירך ברכת ההפטרה בראשונה עצמה שבנביאים יאמרנ' בלא ברכה יע"ש. הרי דאפי' שהיה הברכה שבירך בראשונה על קריאת הפטרה אחרת שאינה מעניינו של חובת היום והיה בטעות עכ"ז אצ"ל פעם אחרת כ"ש כשקרא בפ' של פרה שהוא מענינו של יום אלא דעדיין יש לדחות דהתם שאני שהברכה שבירך אשר בחר בנביאים טובים וכו' הרי קרא בנביאים הא מיהא משא"כ כאן בנ"ד שלא קרא בנביאים כ"א בתור' דבר שאינו מענינו והנם שבברכת ההפטרה יש בה אשר בחר בתו' ובמש' עבדו וכו' מ"מ עיקרא על קריאת הנביאים ולא על קריאת התורה: איברא שראיתי להרב ד"מ ח"א חא"ח סי' כ"ה אות ג' במפטיר שבירך ברכות ההפטרה וקרא הפטרת השבוע ושוב נזכר שהיה ההפטרה מחר חודש דא"צ לחזור ולברך ועמ"ש הרב מחזה אברהם סימן ט' ובס' אמת ליעקב דקכ"ד ע"ב אות ה' ובס' קמח סולת דע"ט ע"ג ועיין להרב כסא אליהו א"ח סימן רפ"ד שהביא משם הרב מר אחיו גדול הנאמר באברהם ז"ל שכתב תשו' ע"ז דצריך לחזור ולברך והרב כס"א סיים דלמעשה צ"י ועיין להרב זכור לאברהם מ"ג חא"ח מערכת ה"א ד"ה הפטרה דברכות אינן מעכבות ושכן נהגו בשלוניק כמ"ש הרב ד"מ יע"ש:

ח"ב או"ח סימן סה

שאלה במי שחולם בחלום לילה שגוי או גויה שכבר מתו אמרו איזה דבר בחלום שהוא מחוייב להתענות אם יש לעשות עיקר מהגוים שכבר מתו ואת"ל דיש לחוש אם אירע בשבת אי מצי להתענות או לא:

תשובה נראה דיש לעשות עיקר גם מדברי הגוים שכבר מתו וכמ"ש בסה"ח סימן ע"ר וז"ל נכרית אחת שהיתה מתה וכששמנו אותה בקבר עמר' ואמר' בעולם אחר הייתי וראיתי שרים ומלכים בגהינם וגם אותם שהיו חיים עדיין אמרה באותו זמן ימותו ויבואו בגהינם אבל ראיתי יאודים בג"ע ואשה יאודית הבירה ואמרה שראה בית ידו שלה מטונף ואמרה לה למה משונת מחברותיך אמרה פעם אחת הדלקתי נר בשבת לכך נעשה לי זה הבושת שבית יד שלי מטונף בחלב עכ"ל הרי משמע דהגוים אחר מיתתם לפעמים הם מדברים אמת וכמ"ש שם הרב המפ' דמ"ש מאותן בני אדם שדיבר עליהם שימותו כך היה לפי האמת א"כ יש מקום לחוש לדברי הגוים אחר שמתו ובאו בחלום

דאפשר שמדברים אמת וכל החלומות מה שמתענים עליהם הם מחמת ספק חששא שמא יהיו חמת וא"כ כמו כן כאן בנ"ד אם אומר הגוי בחלום איזה דבר יש לחוש: איברא דיש מקום לדחות לזה תרתי דחיות האחת היא דשאני זה הענין שבעיניהם ראו שהגוי' דיברה להם הדברים ושמע הם בהקיץ ולא בחלום והשני' שדיברה דברים שהם אמיתיים משא"כ כשמדבר הגוי או הגויה בחלום מי ימר שיש לחוש וא"כ אין ראיה מלשין הסה"ח הלזה אכן מצאתי בסה"ח שם סי' רז"ל שכתב וז"ל הרואה נכרי בחלום או נכרית שכבר מתו ואומר לו לבא אחריו או אם יהודי בא לאדם אחד אז יש לו לילך על הקברות וישביענו שלא יבא אחריו ויבקשנו וכו' יע"ש הרי דיש לחוש לדברי הגוי או הגויה מה שאומרים לו בחלום עיי' זקן אהרן סי' כ"א והשב"ץ ח"ב סימן קכ"ח ועיין בשאלתות ר"א גאון ס' מקץ סי' כ"ט דאפי' שפחה ועבד וקטן עושים עיקר מהחלום יע"ש ועיין בזוה"ק ס' ויקרא דכ"ה ע"ח וז"ל וע"ד אומין עע"ז מנהון דחמאן בחלמייהו מלי דקשוט בגין ההוא סטרא דמתדבקן ביה וכלהו מילי לזמן קריב וכו' יע"ש ועיין להרב חיד"א בס' שם הגדולים ח"א מער' א' אות י"ג יע"ש. וזה אמרתי ואספרה מעשה שהיה שאנכי חלמתי חלום קשה על יאודי אחד ושלחתי לו שיעשה פדיון וכפרה וכדומה ואירע לו שגם גוי אחד אהוב שלו ושהוא מהימן ליאודי הלזה כבי תרי חלם לו חלום קשה וכמעט שהיה הענין בכיוון והיה הדבר פלא גדול והודו לה' ע"י תשובה ומע"ט וצדקה לעניים ות"ח נתבטלה הגזירה והורו מן השמים נס ופלא באותו בית שניצולו מפגיע אחד רעה כי ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים. ועוד אירע מעשה ביום שני לח' אייר משנתינו זאת התרכ"ו שבא לפני גוי תוגאר שבא לעירינו אזמיר מעיר אחרת דרך בית הקברות ובהיותו בתוך ביה"ק ע"י שהיה עיף ויגע ישן שם ובעוד שהוא ישן נדמו לו ג' זקנים והיו אומרים לו למה אתה ישן במקום הזה קום לך ותאמר להרב שבמקום הזה כי יחפש ויראה בדקי העיר בחילול שבת ומאכלות אסורות ושאר עבירות כדי שלא יבא עליהם חולי הקולירה וכדומה אשר לא תאונה אליהם רעה זת"ד ויען הענין הזה שהיה הגוי הנז' מסיח לפי תומו וכשבא לפני היה ברתת ופחד ממה שאירע לו כנרא' שדבריו אמת וכבר נתבאר מדברי הזוה"ק ס' ויקרא כי יש לעשות עיקר מחלומות הגוים ולכן ביקשתי לעורר לצבור בתשובה ושיזהרו הרבה:

ח"ב או"ח סימן סו

שאלה מי שחלה מחייב להתענות בשבת והיה אותו יום י"ג לחדש אדר אם חייב למיתב תענית לתעניתו יען אותו יום אם היה בחול היה ראוי להתענות יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה אין ספק שצריך למיתב תענית לתעניתו שהרי בלא"ה כבר התענה תענית אסתר ביום ה' ואפילו אם לא התענה תענית ביום ה' או ביום הו' עכ"ז נראה דחייב למיתב תענית לתעניתו דכיון דאסור להתענות בשבת אפילו כשחל יום י"ג בשבת וכמ"ש במדרש ר' תנחומא ס בראשית יע"ש:

ח"ב או"ח סימן סז

נשאלתי במי שחלם בליל שבת שהיה כותב כתיבות ונתעורר והוא בצער גדול על אשר הראו לו שהיה מחלל שבת אם יש איזה איסור ועונש בדבר או מן השמים רצו להורות לו איזה סימן שאינו טוב שמורה על חילול שבת יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה בזה וכדומה לזה הוא מ"ש רז"ל בגמ' דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ואיזה מלאכה עשה שהיא מתקיימת כדי שיתחייב והרי בגדולה מזו קי"ל הכותב בשבת בדבר שאינו מתקיים הכתב פטור ועוד שהוא אנוס גמור כי שינה אנסתו שיש לומר כי יהיה אופן באדם כי מתוך שנתו עשה איזה מלאכה מה דמצי למעבד כמכבה וכדומה כי בודאי שהוא פטור אפי' עשה מלאכה גמורה דקי"ל בש"ס ובפוסקים דשינה הוי אונס גמור ופטור וכמ"ש בסה"ק חיים ושלום סי' ב' וסי' ט' יעש"ב בס"ד וכ"ש בחולם שעשה מלאכה של כתיבה וכדומה ולא היה שום פעולה בדבר כי בודאי פטור ועמ"ש מ"ד הרב המו' תנא דב"א ז"ל בתשו' והובא בספר חק"ל חח"מ ח"א סי' קי"ח: ונראה להביא ראיה אלימתא דאין שום עונש אפי' מן השמים בדבר הזה עמ"ש הרב מהר"מ ריקאנאטי ז"ל עה"ת ס' אמור והביאו מרן בב"י בא"ח סי' תרנ"ח וז"ל בליל יו"ט ראשון של חג הסוכות נתאכסן אצלו חסיד אחד וראהו מוהרמ"ר ז"ל בחלומו לאותו חסיד שהיה כותב את השם יו"ד ה'א וא'ו והיה מרחיק הה' אחרונה מן הג' אותיות ואמר לו הרב מדוע ככה עשית והשיב כך נוהגין במקומינו והרב מיחה בידו וכתבו שלם ויהי בבקר אשתומם על המראה באין מבין עד עת בא זמן תפילת שחרית וסדר הנענועין ויפן אליו הרב וירא כי לא היה מנענע רק הלולב ומיניו מבלי האתרוג ואז הבין הרב פתרון חלומו שהיה ה"ה אחרונה בריחוק משאר האותיות כי כל ד' המינים הם בת"ת ישראל עצמו הנקר' הוי"ה ב"ה יע"ש הרי לך בפירוש שהחלום היה שהר' החסיד והרב מוהרמ"ר היו כותבים בחלום שם הו"ה ב"ה והגם כי לא היה זה בליל שב"ק כ"א בליל יום טוב הרי קי"ל דאין בין יו"ט לשבת אלא שזה בלאו וזה בכרת עכ"פ איסור יש בכתיבה גם ביו"ט א' מד"ת ומדמצינו דמן השמים הראוהו לחסידים עליונים כאלו שהיו כותבים בחלום ש"מ דאין כאן שמץ איסור כלל דא"א שהיה איסור בדבר לא היו מורין מן השמים לשני חסידים

שיעשו דבר איסור או הוראה ח"ו על איזה סימן של איזה עונש ואי משום שרצו מן השמים להורות דבר זה כי צריך מן הדין לעשות הנענועין האתרוג מחובר עם לולב ומיניו כאחד היו יכולים מן השמים להורות זה ברמז אחר או בהדייא לומר כי כן צריך להיות האתרוג מחובר עם הלולב ומדהורו להם מן השמים ע"י כתיבה ש"מ דליכא איסור כלל ומינה אנחנו למדים לשאלתינו בחולם חלום בליל שבת שהיה כותב דליכא שום עונש ושום הוראה ופתרון לרעה ח"ו בעבור זה ועיין בס' נחלת בנימן ז"ל מצוה ז"ך דקל"א ע"ג:
ועוד יש לי ראיה אחרת ממ"ש הרב מוהר"ם די לונזאנו ז"ל בס' שתי ידות בהקדמתו לסדר עבודת המקדש וז"ל אמר מנחם בן יאודה בן מנחם די לונזאנו ז"ל בשנת השל"ג בליל יוה"ך שח"ל בשבת ראיתי בחולם והנה מביאים קסת הסופר ואני הייתי מחבר מאמר נורא של שבח לאמר לפני השי"ת וכותב על הנייר ובדיו ואחלום שנית ויפג לבי כי לא האמנתי שעשיתי דבר כזה ביוה"ך והייתי שואל לאשר עמי אפ' שעשיתי דבר זה ביוה"ך אמרו לי אמת הדבר אין ספק בו וכו' עד שנזכר מהחלום מילת עבודה ותיקן ס' עבודה והשלימו בליל הושענא רבה וכו' יע"ש הרי שמלבד שלא נצטער לבקש תיקון בעבור זה אדרבא היה שנתגלגל. דבר מצוה ואיזן ותיקן סדר עבודה דש"מ דאין שום עון אשר חטא בעבור זה וק"ל:
ומיהו נראה לומר אם בחלום נשבע לשוא או הזכיר ש"ש לבטלה או ח"ו דיבר איזה דיבור סרה על ה' ח"ו שיש לו לקבל התרה בהקיץ ובעשרה וכבר בא מעשה לידי שנשאלתי באחד ששמע בחלום מפי אדם אחר שהיה מברך את ה' ח"ו והכרחתי לאותו אדם שיקבל דינו ולהתיר לו בעשרה ושיעשה תשובה לנפשו כי לא גרע מנידוי בחלום שכתבו הפוסקים לחוש. ועיין בתשובותי לחלק י"ד מ"ש בזה בס"ד:

ח"ב או"ח סימן סח

שאלה ביום שבת קדש שיושב אדם בחמה ומצטער הרבה בימות החמה אם מותר לומר לגוי שיעשה אהל או לא:
תשובה הנה מרן ז"ל בש"ע א"ח סוף סי' רע"ו כתב וז"ל בארצות קרות מותר לומר לגוי לעשות מדורה בשביל הקטנים ומותרים הגדולים להתחמם בו ואפי' בשביל הגדולים מותר אם הקור גדול שהכל חולים אצל הקור ולא כאותן שנוהגין היתר אעפ"י שאין הקור גדול ביום ההוא יע"ש וא"כ הה"נ מפני החמה בימות החמה שמצטער הרבה אלא דיש מקום לחלק דאפשר להיות שילך למקום אחר במקום שאין שם חמה. ואולם אם הוא בדרך במקום פתוח שהחמה הוא סכנת נפשות בימות החמה אין ספק שמותר לעשות

אהל ע"י גוי: ואם תקניטיני אומר אנכי דאם הוא בריא היזקא וליכא גוי מותר אפי' ע"י ישראל דבמקום סכנה הותרה שבת לחלל והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן סט

שאלה מי שהוא חולה שיש לו כאב ומיחוש וניפוח ויש לו חום הרבה בירך של שמאל בעצם הקולית ואינו יכול להתחזק ולילך ברגליו וציוה הרופא שישימו ע"ג סמרטוטין שרויים במים שיש סממנים או בחלב אם מותר בשבת ואת"ל דאסור משום סחיטה אם מותר לתת הסמרטוט ע"ג המכה יבש ולהשליך עליו המים באופן שאינו סוחט ואת"ל דגם בכה"ג אסור אם מותר ע"י גוי לעשותו יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה בתחילה צריך לדעת דאע"ג דאסור להשרות הסמרטוטין במים כמבואר בש"ע סי' ש"ב ס"ט מ"מ כתב מורם בהגהה וז"ל ובגד שאין עליו לכלוך מותר לתת עליו מים מועטים ולא מרובים שמא יסחוט ויש אוסרין בכל ענין יע"ש. אלא דאם באנו לומר דכיון דחולי זה אין בו סכנה הרי קי"ל דאינו מותר לעשות שום רפואה ואפי' ע"י גוי נראה דכאן בנ"ד מותר גמור יען דכיון שהוא אינו יכול לילך ברגליו הרי נראה דמותר שהרי כתב מרן בש"ע. רס"י שכ"ח וז"ל מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אסור לעשות לו שום רפואה ואפילו ע"י עכו"ם גזירה משום שחיקת סמנים עכ"ל והרי כאן בנ"ד כיון שאינו הולך ברגליו וגם אינו מיחוש בעלמא דיש לו כאב וניפוח וחום גדול ככתוב בשאלה וא"כ נראה ודאי דע"י גוי מותר לכתחילה להשרות הסמרטוטין במים או בחלב ולתת על המכה ואין בזה פקפוק כלל:

ח"ב או"ח סימן ע

שאלה אי מותר ביום שבת קדש לדבר עם ב"ח שחייב לו שיפרענו ביום חול ליום פ' ואת"ל שיהיה אסור אי מותר לומר בתוך ביתו למחר נדבר לפ' שיפרע החוב או לדבר לאיש פ' שידבר לב"ח שיפרע יורינו המורה אם גם זה אסור או לא ושכמ"ה:

תשובה נראה דמותר שהרי מבואר בטור וש"ע א"ח סימן ש"ז ס"ד דכל דבר שיש בי צד היתר לעשותו היום יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר ובלבד שלא יזכיר לו שכירות אבל בדבר שאין בו צד היתר לעשותו היום אפילו אין בו איסור אלא מדרבנן וכו' אסור לומר לחבירו שיביאם למחר וכו' יע"ש והרי מצות פריעת ב"ח יש אופן לקיימה בשבת ע"י נתינת משכון וכדומה כמבו' בח"מ סימן ע"ג ס"ז דהנשבע לפרוע לחבירו ביום פ' ואירע אותו יום בשבת חייב לפרוע קודם אותו יום ואם לא פרעו קודם צריך ליתן באותו יום

משכון וישומו אותו ויתנהו לו בתורת פרעון יע"ש וכתב בס' או"ת סקכ"ו שאם נשבע לתת לו מעות דוקא שאם פרעו בער"ש יש לשלמו ע"י גוי או דמקנה ליה החדר שבתוכו המעות ויקנה לו המעות בתורת חצר יע"ש. ועוד נראה להביא ראיה ממ"ש הרב זרע אמת חא"ח ח"א סימן ל"ו שכתב לצדד להתיר לשלוח גוי לילך לפני היועצים בשבת להשתדל לגבות חוב מבע"ח גוי אחר אם הוא הפסד מרובה דהגם שהערש"ג יכתבו כתב שלהם שבות הוא ואם לא יעשה זה בשבת יפסיד יע"ש והביי"ד הרב מחב"ר שם בא"ח סימן ש"ז אות ואו יע"ש ועיין להרב בית חדש בתשו' הישנות סי' קמ"ו. ומ"מ נר' לאסור משום דברי חול ודברי בטילה דאסור בשבת ובזוה"ק סדר ויקהל דר"ה ע"ב וז"ל ומאן דאשתדל במילין אחרנין ובמילין דעלמא דא איהו ב"נ דקא מחלל שבתא לית ליה חולקא בעמא דישראל תרין מלהכין ממנן על דא ביומא דשבתא ואינון שוו ידיהון על רישיה ואמרי ווי לפלניא דלית ליה חולקא בקב"ה ועל דא בעי לאשתדלא בצלותא ובשירין ובתושבחן ולאשתדלא באורייתא יע"ש הרי דגדול עונשו המדבר דברי חול בשבת ואע"ג דהזוה"ק מיירי לעיל מזה במי שמדבר בבהכ"נ מ"מ כיון דקאמר דקא מחלל שבתא ולא אמר דקת מחלל קדושת בהכ"נ או מחלל בשכי' כלשון הזוה"ק בס' תרומה. דקל"א ע"ב דמאן דמשתעי. בבי כנישתא לית ליה חולקא באלהא דישראל ועביד קלנא בתיקונא עלאה ש"מ דמשום איסור חילול שבת מיירי ואין בזה חילוק בין מדבר בתוך ביה"כ למדבר חוץ לביה"כ אלא דאם יהיה מדבר בשבת דיבור חול ובבהכ"נ יהיה לו איסור מוסיף על עון חילול שבת' גם דעביד קלנא בשכינתא וזה ברור. אם לא שנאמר. כי כל שיש בו הפסד ממון התירו וכמ"ש הרב"ח שם. בתשו' הישנות סימן קמ"ו כי כן אם יהיה בדיבור דבר חול אסור בלתי הכרח כל שלא יש הפסד ממון אבל לומר אל תפרע בשבת נראה דמותר וכמ"ש בעניותי בסה"ק רו"ח חח"מ בה' דיינים סימן ח':

ונשאלתי במי שבא לו פוליסה בע"ש בין השמשות וצריך שיודה למי שבא לו החיוב לפרוע הלא"ה שולחה חזרה וצריך שבו ביום יעשה זכרון עדות בערכאות ובקאנג'ילירייאה סוקריסטו שלא פרע הלא"ה יש לו הפסד ממון אי מותר בשבת לעשות זאת. ואמרתי שמותר להודיע להם שאינו פורע ואם באו לכתוב בשבת הגוים יאמר להם שאינו רוצה שיכתבו בשבילו כי די לו שיש להם ידיעה ולערב יכתבו ואם לא ישמעו לו וכתבו אין בכך כלום. ועיין שאלת יעבץ ח"א סימן קס"ז אם מותר בשבת לבקש ערב בעד ב"ח גם אי מותר לעשות בטחון שהוא סיגורו בשבת יע"ש:

ח"ב או"ח סימן עא

נשאלתי במי שמת בשבת ונוהגים כי תכף מפשיטים כל מלבושיו שהוא לבוש בהם המת ואירע שמצאו בגדיו תפורין ואין אופן לפושטו אם לא ע"י קריעה והתרת התפירות מה לעשות:

והשבתי תשובה מחיים דקי"ל בש"ס ובפוסקים דלא הותר לעשות בשבת שום מלאכה ואפי' שבות דרבנן מפני כבוד המת וכמ"ש הטור בא"ח סימן שי"א והרב מג"א שם סק"ו יע"ש ובלא"ה נראה דאם מניחים את המת כל השבת כולו לבוש בכליו אין קפידא כלל שהרי מנינו בדוד מלך ישראל שנשאר כל השבת כולו לבוש בכליו והוא ממ"ש בש"ע שם סעיף ג' וז"ל יש מי שאומר שאם נתן על המת אחד מכלים שהוא לבוש חשוב כנותן ככר או תינוק וכתב הרב מג"א שם סק"ד וז"ל שמעתי מקשים לפי זה למה הצריך גבי דוד המלך שמת בשבת לטלטלו ע"י ככר או תינוק כדאיתא בפ' ב"מ והא דוד לא היה ערום באותה שעה שהרי מת בעוסקו בתור' כדאיתא שם וחכם א' תי' דשאני בגדי מלך שאסורים לשאר בני אדם כדתנן שורפין על המלכים וכמ"ש הרמב"ם בהלכות מלכים דשורפין בפניהם משמע דחיוב יש בזה וא"כ לא הוי ראוי ע"כ לא היו בגדי דוד מועילים לטלטל ונכון הוא יע"ש וכ"כ בספר של"ה והרט"ז שם סקט"ז יע"ש:

הנה מבואר כי אם ישאר המת במלבושיו כל יום השבת לית לן בה ואם יהיה חששא בימות החמה שעל ידי שהוא לבוש במלבושיו יש חשש שמא יסריח אזי יתירו לו ע"י הגוי הלא"ה לא:

ח"ב או"ח סימן עב

שאלה מעשה שהיה כי סמוך לבאר מים חיים שדולים ממנו וסביב הבור מרוצף באבנים ובין האבנים היו גדלים עשבים מאליהם דבר שלא נטעם לשום צורך וגם אינו עתיד לגדל שם שהוא מקום אבנים וגם דורסים ע"ג והעשבים אינן ראוים. מעיקרא לאכילה ולא לשום ראיה ואירע מקרה שאדם אחד לא ראה העשבים בשבת שהיו גדלים שם שהיה עשב קטן ודרס ברגל ורחץ שם במים את ידיו וגם. הרוחץ היה אורח שלא היה ביתו שם והגם דבלא"ה היה המקום שהיה גדל זה העשב הכל מים כשממלאים המים מן הבור הוא נשפך לשם הרבה וגם אינו נהנה ע"י אלו המים שהשקה בעשב ולא עתיד להנאות כי אינו מהנה לשום דבר בלא"ה וגם אינו שוה כלום ועכ"ז לשאול הגיע אם יש לו עון אשר חטא בדבר זה יען לא היה העשב שהיה גדל כשרחץ באותו מקום וגם כי בלא"ה

היה מלולח ממים שהשליכו שם כל היום ע"י שממלאים מים מן הבור יורינו המורה מה משפטו ושכמ"ה:

תשובה היה נראה להביא ראיה דאין בו עון אשר חטא וא"צ כפרה כלל והוא ממ"ש הרמב"ם בפ"א מה' שבת ה"ה וז"ל דברים המותרים לעשותם בשבת ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בוללן מלאכה ואפשר שלא תעשה אם לא נתכוון לאותה מלאכה הר"ז מותר כיצד גורר אדם מטה כסא וספסל וכיוצא בהן בשבת ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ בקרקע בשעת גריררתן ולפיכך אם חפרו הקרקע אינו חושש בכך לפי שלא נתכוונו וכן מהלך אדם ע"ג העשבים בשבת ובלבד שלא יתכוין לעקור אותם לפיכך אם נעקרו אינו חושש ורוחץ ידיו בעפר הפירות וכיוצא בו ובלבד שלא יתכוין להשיר השער ולפיכך אם נשר אינו חושש וכן פרצה דחוקה מותר להכנס בה בשבת אעפ"י שמשיר צררות וכן כל דבר שאין מתכוין כגון זה הר"ז מותר יע"ש הרי נראה דכל שהוא דבר שאין מתכוין מותר אלא שהרמב"ם הטיל תנאי שצריך שיהיה אותו מעשה של איסור אם נעשה או לא נעשה משא"כ כאן בנ"ד דכשהטיל המים ע"ג העשבים א"א שלא ישקה אותה ויעשה לה תועלת והו"ל כדין דקי"ל דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות וכמ"ש הרמב"ם שם ה"ו וז"ל אבל עשה מעשה ונעשה בגללו מלאכה שודאי נעשה בשביל אותו מעשה אעפ"י שלא נתכוון לה חייב שהדבר ידוע שא"א שלא תעשה אותה מלאכה כיצד הרי שצריך להאי עוף לצחק בו הקטן וחתך ראשו בשבת אעפ"י שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד חייב שהדבר ידוע שא"א שיחתוך ראש החי ויחיה אלא המות בא בשבילו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל הרי דכל היכא דהוי פסיק רישיה ולא ימות הגם דאינו מכוין בה חייב וכן פסק מרן בהדייא בש"ע א"ח סימן שנ"ו ס"ג וז"ל מותר לילך על גבי העשבים בין לחים בין יבשים כגון שאינו מתכוין לתלוש אבל האוכלים בגנות אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקין אותם אעפ"י שאינן מתכונים פסיק רישיה הוא יע"ש וקי"ל דהמשקה מים ע"ג זרעים אילנות וצמחים בשבת חייב משום זורע וחייב בכל שהוא וכמ"ש הרמב"ם בה שבת פ"ח ה"ב יע"ש ועיין להרב מג"א בסי' זה ס"ק:

אלא דיש לחלק בזה דה"ד כשהוא מתכוין הא מיהא באותו עבר כדי להנאות ממנה אלא שאינו מתכוין במלאכה עצמה שמחלל עליה עכ"ז חייב כיון דפסיק רישיה ולא ימות אבל כשאינו נהנה כלל מאותו דבר והן הם הדברים שכתב שם ה"ה זל בפ"א ה"ו וז"ל ויש מי שכתב שאם לא היה נהנה מאותה מלאכה שנעשית בשביל אותו מעשה אעפ"י שהמלאכה ההיא הכרחית להעשות בשבילו מותר לעשות המעשה וזה דעת בעל הערוך

ויש מי שכתב פטור אבל אסור עכ"ל והגם שהריב"ש ז"ל בתשו' סי' שצ"ד השיב ע"ד הרב בעל הערוך אלו מ"מ נראה דכאן בנ"ד עדיף טובא שאינו נהנה מאותו העשב כלל וגם לא נתכוון על אותה מלאכה וגם שלא היה לכתחילה אותה הרחיצה שם כ"א בשוגג שאילו היה יודע היה מחמיר אפי"ה א"כ בודאי הגמור כי אין בו עון אשר חטא כלל וא"צ כפרה כלל. ועיין מ"ש הרנ"י בפ"ק דכתובות בס' אשי ה' ד"ה ומיהו ודוק:

ועוד מצינו בזה עוד קולא אחרת כמ"ש הרב באר היטב שם בסי' של"ו וז"ל ואם אוכל בגינת חבירו יש מתירין כמ"ש סס"י ש"ך כיון דלא ניח"ל יע"ש וכאן בנ"ד כי נתבאר בשלה שהרוחץ שם במים היה איש אורח שאינו הב"ה והגם כי לדעת הרב ס' הזכרונות שהביא הרב באה"ט שכתב דוקא בגינת גוי אמרינן דלא ניח"ל כבר השיבו ע"ד דלא משמע כן בגמרא דאמרינן דעביד בארעא דחבריה עמ"ש סי' ש"ו ס"ו כמ"ש הרב מג"א יע"ש א"כ כיון דהיא בארעא דחבריה נר' דליכא איסורא ומ"ג כי אפילו לבעל החצר לא ניח"ל בעשב זה כי לא נטעו לצורכו כ"א גדל מאליו וכבר הוא נדרס ברגלים ולא החשיבו לא לנטיעה ולא לצמיחה והרי מידי הוא טעמא דהמשקה את הזרעים חייב משום זורע כמ"ש הרמב"ם משום כי כונתו הוא כמו כונת דעת הזורע שיצמיח וכמ"ש הרב המגיד שם וכאן ליכא לא כונת זורע ולא כונת מצמיח ואם באנו לצאת ידי חובת הרב ס' הזכרונות היה מקום לומר כי כאן זה החצר הוא של גוי ששכר אותה לישראל והעשב הזה נצמח ברשות הגוי אלא דאם באנו לידי מידה זאת צריכים אנחנו להכנס במים אדירים במאי דקי"ל שכירות ליומיה ממכר ובודאי כי לעשב זה אם היה דבר חשוב והיה שוכר הישראל החצר מסתמא גם זה קנה הישראל אלא דהאמת הוא כי כיון דהעשב הזה מצד עצמו כלא חשיבא אם כן אין כאן פקפוק כלל:

פש גבן לבאר בדין זה דאסור להשקות את הזרעים בשבת אם כבר השקה אותו אילן או' אותו צמח מבעוד יום כל צורכו או שביום שבת עצמו הגוי השקה אותם מים בכדי צרכן ושוב בא הישראל והשקה בכונה מכונת אי אמרינן דאפי"ה חייב משום זורע או דילמא כיון שכבר היה מושקה בכדי צורכו לריק היה זה המים שכשהקה להם עתה ופטור או נימא דהא מיהא יפות עושה להם יותר וגם דמהני על העתיד לבא. ועיין בס' טל אורות בהל' שבת דח"י ועיין להרב מרכבת המשנה אשכנזי ח"א בריש הלכות שבת ד"ח ע"ד יעש"ב:

ח"ב או"ח סימן עג

שאלה באחד שביום השבת בקורא בסידור תפי' שלו היה דף אחד קרוע ונכפל קצת מהאותיות לאחוריו והשוה אותו להשוות האותיות אם יש בזה חשש איסור לעשותו בשבת משום שמשוה האותיות משום כותב בשבת או"ל:

תשובה לכאורה נראה דאיכא איסור בדבר ואמינא לה ממ"ש הרב הלבוש בא"ח סימן ש"מ ס"ד וז"ל ונ"ל דה"ה אותן ספרים שכותבים עליהם בראשי חודי אדפוס למעלה או מצדדים אותיות או תיבות כמו שנהגו קצת שאותן הספרים אסור לפותחן בשבת משום מוחק שהרי שובר ומוחק האותיות וכן לחזור ולסוגרן אסור משום כותב נראה דחמיר טפי פתיחת הספר משבירת העוגות דבשבירת העוגות אין בו לא משום מוחק לבדו אבל לא שייך ביה ע"מ לכתוב שהוא עיקר האב מן התורה ובפתיחת הספר יש בו מוחק ע"מ לכתוב שהרי דעתו לחזור לסוגרו אחר שילמוד מתוכו וקרוב אני לומר שחייב עליו חטאת עכ"ל וא"כ הוא דבפתיחת הספר ובסגירתו איכא איסור משום מוחק וכותב הה"נ בנדון דידן שהדפים קרועים ונכפלים וזה מקרב ומשוה אותם ביחד כדי שיהיו נקראים הדק היטב א"כ הוי ככותב וחייב חטאת לדעת הרב הלבוש ונראה דאדרבא נ"ד גרע טפי כי התם באותיות הכתובים בחודי הספר אין כונתו במה שסוגר לקרות האותיות כ"א לסגור הספר וכמו כן כשפותחו אין כונתו למחוק כ"א לפתוח הספר לקרות בו והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ואינו מכוין לא לשם כתיבת האותיות בסגירה ואין למחוק בפתיחה משא"כ כאן כי משוה ומישר הדף הקרוע לקרב ולחבר האותיות אלו עם אלו הו"ל עושה מעשה בכונה מכונת לקרות האותיות כתקנן:

איברא דמצד אחר לא ידעתי איך יתכן להיות מחייב משום מלאכת כתיבה בדבר שאינו מעשה הכתב כלל לא בדיו ולא בשום דבר כ"א שכיפול הנייר הקרוע שמשוה אותו ומה מלאכת כתיבה שייך בזה דבר שלא יש בש"ס ולא בפוסקים שהמחבר ב' אותיות כתובות בב' ניירות בלתי שום דבק כ"א שהם נפרדי' דרך משל שהיה כתוב בנייר א' אות יו"ד ובאחר ד' וקירבן זה אל זה בשבת בלתי שום חיבור ודיבוק כלל ונעשה תיבת אחד יד הים יש מקום לחייבו דהרי ודאי גרע מהכותב במשקים ודבר שאינו של קיימא דאינו חייב. וכבר ראיתי להגאון מור"ם ב' המפה ז"ל בתשובותיו סימן י"ט שנשאל על דין זה של הרב הלבוש תלמידו במי שכתב בחודי הספר אותיות אם בפותח וסוגר איכא משום מוחק וכותב והשיב בראיות בריאות וטובות מהש"ס והפוס' דליכא איסור כלל יע"ש ובודאי שאלו היה רואה הרב הלבוש דברי מור"ם רבו זל שהרבה בראיות להיתר לא היה כותב כן וכן ראיתי להרב ט"ז בא"ח סימן ש"ם סק"ב שהשיב ע"ד הרב הלבוש ובסוף

דבריו סיים וכתב ושמעתי שרמ"א מתיר ג"כ פתיחת שכתובים עליהם אך ראיתו לא ידענא יע"ש ודבר ה' בפיהו אמת כי בכלל הראיות אשר הביא הרמ"א בהך תשובה מביא ראית הרט"ז מההיא דפ' הבונה מכותב אות אחת בטברייא ואות א' בצפורי וכו' יע"ש גם מרן החבי"ב בכנה"ג בסימן זה בהגהב"י אחר שהביא דברי הרב הלבוש אלו שאוסר ושכ"כ בס' הזכרונות דנ"ה וכתב שצדק הרב בזה כתב וז"ל ואני מתפלא הפלא ופלא איך כתב בפשוט לאסור ולחייב חטאת בדבר שכל העולם לא קפדי בכך ואח"ז נדפס ס' פנים חדשות וראיתי שהביא בשם הר"ם איסרלאס ז"ל סימן קי"ט דמותר ויעלוז לבי שמנהגן של ישראל תורה היא ואין ספק אצלי שלו היה רואה הרב הלבוש זל דברי הר"ם רבו ז"ל בתשו' היה חוזר מסברתו ואין בידי תשו' הר"ם איסרלאס לראות מי יאמר הרב ז"ל על תשו' זאת של מהר"ם שהביא המרדכי ושנרא' לכאורה הפך דברי הרב ז"ל ואומר אני דשמא לא אסרינן לא כשמוחק האות ונפסל צורתה לגמרי אבל בפתיחת הספר שהאות אינה נמחקת לא נפרדת קצת מקצתה וכשחוזר וסוגר חוזר ומתחברת אין בזה משום מוחק ותשו' מהר"ם ז"ל בעוגת התינוקות טעם האיסור מפני שבעוגות א"א שלא תפסיד קצת מהאות ואת"ל דאפשר כשאוכלים אותם הרי האותיות נמחקת אחז"ר שכתבתי זה נדפסו חשו' הרב מהר"ש הלוי ז"ל וראיתי בחא"ח סי' כ"ו חילק כמו שחילקתי וכו' יע"ש ואנכי הרואה בתשו' מהר"ם הלזו שנרגש מתשו' מהר"ם ב"ב הלזו וחולק ע"ד שכתב הרב כנה"ג דאיכא למימר הואיל ועומד לפתוח ולנעול אין דרך מחיקה בכך וכו' יע"ש וראיתי להרב מג"א ז"ל שם סק"ו שכתב להסכים לדברי הרב הלבוש ושאין ראיותיו של רמ"א מכריחות יע"ש. ואחרי המחי"ר תמהני עליו דאחר הרואה יראה דכל ראיות שמביא רמ"א להיתר הם כראי מוצק שלא נמצא ולא ימצא בש"ס ובפוס' דיהיה חייב משום כותב ומוחק בלתי עשיית מעשה בכתיבה בספר ובדיו כ'א קריבה לבד בדבר שאינו מעמיד ואינו מתקיים ואינו מתדבק וכן נראה דעת הרב א"ז שם סביב הלבוש בסק"ז שהביא מ"ש רמ"א והרב כנה"ג ושכן נוהגין:

וכמו שכ"כ הרב כנה"ג שמנהג פשוט כן בכל ישראל להתיר ולא ראינו פוצה פה ומצפנף על הדבר ונוהגים היינו כן בפני זקנים ובפני מורי הרב ז"ל ולא מיחו בידינו יע"ש גם הרב חוות יאיר בתשו' סי' ט"ז התיר להדייא וכתב שדברי הרב הלבוש תמוהים והביא ראיות ע"ז יע"ש וכ"ן דעת הר' מאמר מרדכי ז"ל בסימן זה סק"ה להתיר במקרב האותיות זה לזה והגם שהביא שם דברי הרב חו"י בתשו' סי' ט"ז ורצה לשדות ביה נרגא בראייתו שהביא מדין דאין בנין הסתירה בכלים יע"ש. לעד"ן דלק"מ דהרב חוות יאיר רצה ללמדנו זה בהדרגה דכמו שמצינו דבבנין דבר שאינו מתקיים מותר כ"ש במלאכת כתיבה כשאינו

עושה המלאכה גופא וגם רמ"א בתשו' הביא ראיה הלזו כמו שיע"ש וכ"כ הרמ"ע ז"ל בס' לפסי זוטא כ"י פ' כלל גדול וז"ל היו האותיות כתובות על צדדי פנקס כשפותח הם משתברות וכשנועל מתחברות מסתברא דאין זו כתיבה ואין זו מחיקה והביאו הרב ברכ"י שם אות ה' יע"ש:

גם הרב מר וקציעה ז"ל כתב דאין להחמיר בזה והדבור בזה אך למותר יע"ש וכ"כ הרב מחב"ר שם יע"ש והרב חמדת ימים כתב בה' שבת דצ"ו ע"ב להתיר גם הוא דלא כהרב הלבוש שכתב וז"ל ולא יחוש לפתוח בשבת הספרים שכותבים בראשי הדפים תיבות כמ"ש מהר"ש הלוי בחא"ח סי' כ"ו יע"ש וכן ראיתי להרב אהל יוסף חא"ח סי' ז' שהכריח. כדעת המתירים ז"ל והק' על הרב הלבוש דאשתמיטתיה תשו' הר"ם רבו ז"ל יע"ש ולא היה צריך לזה שבהדיא הרב כנה"ג כשדחה סברת הרב הלבוש הלזו כתב דאילו היה רואה תשובת רבו מור"ם לא היה כותב כן יע"ש והנראה ודאי שתשו' מורם נדפסו אחר שנדפס ס' הלבוש יע"ש וכמ"ש הרב מחב"ר שם אות ז' יע"ש וכן נראה דעת הרב פרי מגדים בחלק מ"ז בא"ח שם סי' ש"ס ס"ק ב' דמסכים להיתר דקריבת האותיות לאו מעשה עביד יע"ש:

וראיתי להרב בית דוד חא"ח סי' קכ"ז שהביא ראיה בתחי' לסייע לס' המתירים דלא כהרב הלבוש ממ"ש במס נגעים פ"ח מ"ו בשפתו העליונה בשפתו התחתונה בב' אצבעותיו בב' ריסי עיניו אעפ"י שמדובקים זל"ז והם נראים כא' טהור כי כפי פי' הר"ש ורע"ם דלא מקרי חבור כיון שעתיד לפתוח ולהפרד דהה"נ הכא ושוב הביא מ"ש הרמב"ם פי' אחר דמקרי חבור יע"ש ולעד"נ דלא שמא. מתיא שהרי אמרינן ביבמות דק"ג ע"ב דאיסור מטו' לא ילפינן ופירש"י דה"ט כי הלכות טומאה חידוש הוא וכ"כ הרשב"א בתשו' ח"א סי' הע"ר יע"ש ועיין בני דוד ד"ה ע"ד והגם דלא קי"ל הכי שהרי מצינו בכ"מ בש"ס דילפינן איסור מטומאה כמ"ש הרב קהלת יעקב אלגאזי ז"ל מער' א' אות ד' ובכלל הראיות הביא סוגיא דשבת דקכ"ג ע"א דקאמר הכי אמר אביי טומאה אשבת קא רמית טומאה כלי מעשה בעינן לענין שבת מידי דחזיין בעינן ול"ק הש"ס איסור מטומאה לא ילפינן כמו שיע"ש עכ"ז נראה דיש לחלק כמו שחילקו בגמרא ואף אנן נמי נימא טו"ץ אשבת קא רמית התם לכל מראה עיני הכהן בעינן הכא לא תעשה מלאכה קפיד רחמנא והרי לאו מידי עביד לא כתיבה ולא פעולה וכ"ן מפי' רבינו המאירי שם גבי כתב אות א' בטבריא תראה הל' במקומו דזוהי ראיה של מוהרא"י והרב ט"ז וברור:

באופן שמצינו דרבו כמו רבו המתירים על האוסרים הלא המה מור"ם והט"ז והרמ"ע מהר"ש הלוי והרב כנה"ג והזקנים שבדורו ומהרימ"ט רבו והרב חוות יאיר והרב מו"ק

והרב א"ז והרב חמדת ימים והרב אהל יוסף והרב פרי מגדים ז"ל וס' האוסרים הלא המה הרב הלבוש וס' הזכרונות והרב מג"א יע"ש והרי קי"ל אפי' באיסור תורה אח"ר והכא רבו המתירים על האוסרים א"כ הכי קי"ל מ"ג כי מעידים ג"כ שכן נהגו וכ"כ בתשו' הרב אהל יוסף ז"ל. והגם כי מצינו להרד"ך בבית ג' דס"ל דבדבר איסור יש לנו לחוש לחומרא אפי שרבו המתירים על האוסרים והביאו הרב כנה"ג ביו"ד סי' רמ"ב ובכללי הפוס' אות מ' יע"ש וכ"נ דעתו ממ"ש בתשו' בעי חיי חיו"ד סי' קמ"ה במה שתמה ע"ד מהרלנ"ח ז"ל דלו יהי וכו' אפי' שרבים הסוברים דבעינן וכו' והו"ל ספיקא וקי"ל ספק כבוש אסור מד"ת יע"ש מ"מ שאני הכא כי בלא"ה ראיות המתירי' הם ברורות והאוסרים לא הביאו ראיה לדבריהם ראיה ברורה ומספקת ובר מן דין כבר תמה הרב הגדול מ"ז ז"ל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' ע"ז ע"ד הרב כנה"ג בתשו' זאת דמאחר דקי"ל אמ"ר וכ"כ בחק"ל ז"ל חלק אה"ע סי' מ"ה דצ"א ע"א יע"ש:

ועוד נ"ל לומר דאה"נ דלכתחילה יזהר האדם מלכתוב בצדדי הספר ואם כתב ימחוק אותם האותיות בחול כדי שלא יבא בשבת להכנס בספק איסור חילול שבת לדעת האוסרים וכמו כן בספרים שימצא בהם קרועים או שנחלקו הדפים זה מזה באמצע הנייר כשהוא נכפל הם קרועים האותיות וכשמיישרו ומשוהו נקרא האותיות כאחד כי לכתחילה יזהר מלעשות בשבת אבל אם כבר עבר ועשה אינו חייב כלום ומ"מ אם הדביק האותיות הכתובים בדפים ע"י בצק או קולן של סופרים מלבד מ"ש מרן בסס"י הנז' שם בשם הרמב"ם דהמדבק ניירות חייב משום תופר במקום שיש אותיות נפרדות ובא לחברם נראה דאיכא משום כותב ויש ראיה לזה ממ"ש הרב מו"ק בסימן זה דהמסדר אותיות של דפוס ופירוק חבורם יש לאסור משום כותב ובונה מוחק וסותר יע"ש הרי דהחיבור שמחבר האותיות יש בו משום בונה וכותב אם לא שיש לחלק דשאני במסדר כי האותיות כל אחת ואחת נפרדות ובלקיחתו להניחן זה אצל זה לחברם הדק היטב כמנהג המדפיסים א"כ הוי מעשה רב לשום האות כל א' בידו משא"כ כשהדפים קרועים כי האותיות הם כתובות בנייר בשני צידיו וזה בא לדבק הנייר מתחת האותיות אין כאן מעשה בגוף האותיות כי כבר עומדות שם אלא שהנייר קרוע לבד וא"כ לא יהיה חייב כ"א משום מדבק ניירות לבד ולא משום בונה וכותב:

וראיתי להרב עיקרי הדט בחא"ח סי' י"ד אות ב' שהביא דברי הרב מו"ק וכתב עליו והנה מ"ש לחייב סידור ופירוק האותיות נר' שסתם במקום שהיה לו לפרש דמיירי שמלבד הסידור קשר ג"כ האותיות ומלבד הפירוק התיר ג"כ את קשריהם של"כ הדרנא ח"ו הוא ודבריו סותרים אלו לאלו שכתב בסי' תקמ"ה יע"ש ולא היה צריך הרב ז"ל

לכתוב זה כי סתמו בפירושו בודאי דמיירי שמחבר האותיות ע"י קשר וכשפורקן מתיר הקשר והוא ברור: גם אם נמצא בספרים שע"י הבריכה נדבקו איזה דפים נראה דאסור להפרידם דל"מ אם יש בהם אותיות דבוקות דיש לחוש למוחק אלא אפי' במקום שלא יש בהם אותיות דבוקות הרי יש לחוש למפרק נירות מדבוקן דאסור משום קורע יען עושה דבר זה לתיקון במה שבתוך הספר והרי פסק מרן בש"ע שם סס"י שם דהמפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים ולא נתכון לקלקל בלבד הר"ז תולדת קורע וחייב יע"ש וכאן כשמפריד הב' דפים מדבוקן אינו מכוין לקלקול כלל כ"א דוקא לתקון לקרות בב' דפים מה שכתוב בהם והוי קורע ע"מ לתקן דוקא איברא שראיתי להרב מג"א שם סקי"ח שכתב וז"ל. נ"ל דאם נדבקו הדפים. להדדי ע"י שעוה או בשעת הקשירה מותר לפותחן כמ"ש סימן שי"ד סעיף יו"ד כיון דלא נעשה לקיום כ"ש הכא דנעשה ממילא עכ"ל וכ"כ בס' פרי מגדים סימן זה סק"ב במ"ז יע"ש וכ"כ הרב חמדת ימים בהל' שבת פט"ו דקי"ט ע"א יע"ש ואחרי המח"ר נראה להשיב דכל בתר איפכא דמה שהתיר בסימן שי"ד להתיר קשר ובנין שאינו של קיימא הוא שאותו הקשר ואותו בנין הוא מתבטל ואינו צריך לו כ"א לפתוח וליקח מה שבתוך הבור או התנור והרי הוא שובר בתלוש שלא ע"מ לעשות כלי ומידה דמותר וכמ"ש הרב מג"א שם סקי"ד וקי"ל כל המקלקלים פטורים אבל כאן בדפים עצמן הרי הוא צריך לקרות בהם וכבר ראיתי מחלוקת בזה בב"י בא"ח סי' שי"ז בין ריב"א ורבינו יואל וראבי"ה בשם רשב"ם בנתיקת וחתיכת זוג מנעלים התפורים יחד כמו שעושין הרצענים וכמו כן בפתיחת בית הצואר התפור שריב"א אוסר ורבינו יואל וראבי"ה מתירים וטעמם הוי הואיל דלא עבידי להתקיים ואעפ"י שריב"א אוסר ואינו מחלק בין תפירה של קיימא לתפירה שאינה של קיימא וכמ"ש שם בהגה' סעיף ג' יע"ש וכמו בן בקורע הדבק איכא למימר דאין לחלק בין דבק של קיימא לדבק שאינו של קיימא: אלא שראיתי בס' פחד יצחק מער' א' דע"ט ע"ד תשובה להרב יוסף ברוך קזיס ז"ל שכתב וז"ל אבל הניירות והעורות שכתב הרמב"ם כשדבקם דבקם על דעת להעמידם דבוקים כך כל ימי קיומם ולכך המפרידם חייב ומלאכה גמורה היא כהתרת קשר של קיימא ותדע שכך הוא שהרי דביק זה ופירוד זה הוא תולדת תופר כמ"ש הרמב"ם בהדייא וכבר ראיתי בב"י סימן שי"ז המחלוקת שיש בין ריב"א ורבינו יואל וראבי"ה בשם רשב"ם בנתיקת וחתיכת זוג מנעלים התפורים יחד כמו שעושין הרצענים וכמו כן בפתיחת בית הצואר התפור שריב"א אוסר ואינו מחלק בין תפירה של קיימא לתפירה שאינה של קיימא ובמ"ש מור"ם בהג"ה בש"ע באותו סי' היינו לאסור לנו לנתוק ולקרוע בעצמנו אבל על ידי גוים פשיטא דלא אסרו כיון שאינה תפירה של

קיימא וכו' יע"ש הנה מבואר מדברי הרב ז"ל כי הגם כי דעתו נטה לס' הרב מג"א והרב פ"מ דבדבוק ניירות נמי כשאינו של קיימא מותר להפריד בשבת וליכא משום קורע מ"מ כפי מה שמצא מחלוקת ריב"א עם רבו' יואל וראבי"ה דיש חשש איסור גם בקורע בחפירה שאינה של קיימא ולכן עשה פשר דבר לאסור ע"י ישראל ולהתיר ע"י גוי א"ב נראה דיש לחוש לאסור ולהפריד הדפים הדבוקים אפי' שהיו דבוקים בדבק שאינו של קיימא ומ"ג כי נראה לי לאסור משום גזירה כי על הרוב בדפים של ספרים הדבוקים מחמת הכריכה והקשירה רובם הם באותיות ואם אנחנו באים להתיר שיפריד בשבת דבוקן יבא ג"כ להתיר בדבוק האותיות ואיכא משום מוחק כי כן גזרינן בכל דבוק שלא להפריד וכן אם נדבקו האותיות ע"י השעוה כשפותח ומפריד יש בו משום כותב וכמ"ש הפוסקים והרב פ"מ בחלק מ"ז שם סי' ש"ם סק"ב יע"ש וכ"ש שאסור לחתוך הדפים בשהם כפולים מהנייר אחד לשנים כי כדי להפריד הדפים צריך לחתוך הנייר הזה ודאי איסור גמור מדאורייתא וזה אפי' עי גוי אסור לעשותו וכמ"ש הרב פרי מגדים בחלק א"א סי' זה ס"ק ח"י וז"ל אבל הקורע נייר ממש שלא נחתך חייב למ"ד לא בעינן קורע ע"מ לתפור וקורע בחמתו חייב דאפי' ע"י גוי אסור לקרוע הדפים אם לא נחתכו יע"ש: ומ"מ נראה דאם יש ספר אחד בלתי כריכה והדפים מופרדים זה מזה מותר בשבת לסדרן בסדר הדפים אם רוצה לקרות באותו הספר אבל אם אינו קורא בו באותו שבת אסור לסדרן בשבת דנר' כעובדין דחול וכ"ש למי שאומנותו בכך שהוא מכרך ספרים. דפשיטא דאסור בשבת לסדר דפים של ספר כדי שיבואו בזה אח"ז מסודרים יפה כדי לכרכן בחול דהוי מכוין מלאכתו בשבת כמעשהו בחול ומצינו כמה דברים שאסרו בשבת משום דנראה כעובדין דחיל ומכ"ש דבר' זה שמורה בהדייא שעושה אותו ענין כדי להיות מוכן ומזומן לימי החול דודאי דאסור לעשות כן והוא ברור' ועיין בס' לקט יוסף ע' שבת בנ"ב אות ב' בענין שאלת אורים ותומים בשבת דצ"ל למאי דקי"ל בא"ח. דדבר שאינו מתקיים בשבת כמו שמותר לרשום בצפורן בשבת על הספר שהוא דבר שאינו מתקיים וה"נ אותיות החושן הוא דבר שאינו מתקיים לאחר שהשיבו חזרו למקומן לכן לא הוי ככותב יע"ש:

ח"ב או"ח סימן עד

אלקפתא וריש גלותא. אור המאיר תרגימו נהוריתא. עט"ר מו"ר מע' הרב המופלא. וכבוד ה' מלא:

חיים ומלך עולם נר"ו יאיר לעד לעולם אמן כיר"א:

אחרי ניו"ק כדת וכהלכה. שפתינו אתנו הם המדברים בדבר הלכה. על דבר אמת כי מע' ממוני הזמן וט"ה העי"א של אשתקד בהורמנותא דמלכא מני"ר שיחל"א גודא רבה שדו עלן להטפל בתיקון שיתוף המבואות וביה זימנא חזינן דהא איכא קצת מבואות אשר המה מתוקנות בצורת פתח כמו שהיו נוהגין מזמן קדמון לתקן ראשי המבואות המפולשין בצורת פתח כפסק מרן ז"ל בסי' שס"ד וכמו שמתבאר מדברי ה"ה בס' בתי כנסיות סי' הנז' וגם נהירנא דבזמן עט"ר מו"ר מר קשישא הרב כסא שלמה ז"ל בהיותו ממונה על השיתוף הוא שלח לבנו הרב כמהר"ש חכים ז"ל לשוק הבאלג'יס הפונ' לאשפה גדולה ורחבה אשר היתה נקראת בשם עלי פאש'ה מיידאני לראות אם היתה שם צורת פתח וישיבהו דבר שכן מצא שם בראש המבוי ב' לחיין וע"ג גפן מודלית ע"ג כלונסאות והיתה קורה אחת מכוונת ע"ג הב' לחיים ממש וסמכו עלה משום צורת פתח וגם בשנת התר"ב אחר השרפה לתקפ"ץ ראה ראינו למע' הרבנים כמהרי"ו ן' עזרא ז"ל וכמהר"י דאנון. ז"ל שתיקנו מקצת מבואות בדרך זה ע"י שהניחו חוט ברזל מעבר אל עבר ע"ג הלחיים וגם הרב כמהרי"ץ שבעלי ז"ל בעל ספר פרי העץ עשה תיקון במבוי שלו שהיא היתה במבוא העיר חוט ברזל כנז' ושאר מבואות העמלקים הסמוכים אליה תיקן בב' לחיים. וגם מני"ר נר"ו הניח במבוי שלו בעקמימות היוצא למבוי המרחץ עץ ע"ג לחיים להיות צו"פ וכן ראינו במבוי הגבירים גי דוד אלעזר וגי' שלמה רפאל הכהן השם ישמרם שהמבוי מתוקן מצד אחד המחלק בינם לבין שכניו התיר גרמים בצו"פ. והנו מתוקן ע"י מע' הרב' המובהק כמהרד"ח נר"ו השוכן בירוש' תובב"א והרב השלם כמהר"ש חכים ז"ל כי על כל אין דהוו עלה על דעתינו קלה כמות שהיא דהראשונים נוחי נפש תיקנו את העיר ע"פ דברי הטור וש"ע סימן שס"ד שפ' דמבוי המפולש בשני ראשיו וכו' צריך צו"פ מכאן ולחי או קורה מכאן וכו' ומור"ם זל שרטט וכתב דה"ה אם ב' ראשיו פתוחין לכרמלית יע"ש ובב"י באורך דהם ז"ל הוה ס"ל דדין זה הוא השייך בעירנו זאת שהמבואות מפולשין לכרמלית ולהכי תיקנו ראשי המבואות בצו"פ וכ"ן דהוה ס"ל להרב אגורה באהלך ז"ל דהוה ממונה אעירובי בעירנו זאת בזמן האיתנים מוסרי ארץ שהרי צדיק עת'ק בספרו הנז' דט"ז כל דברי ר' הטור בסי' זה בלתי שום שינוי כנראה דדעתו דעת עליון דכל אלו הדינים דסי' שס"ד הן הם השייכים בעירנו זאת וצריך לתקנה על דרך זה אלא דכד הוינן בה אם באנו לחוש לדין זה צריך נמי לחוש למה שפ' עוד שם מרן ז"ל בס"ג בדין מבוי עקום כמין דלת וכן למה שפ' עוד שם בס"ה בדין מבוי העשוי כנדל יע"ש דבעירנו זאת כאן נמצא כהנה וכהנה מבואות רבות בצורות משונות זו מזו דמוכרחין אנחנו לעשות הרבה פתחים ולחיים וקורות ע"פ דברי הטור ומרן ז"ל.

ואנן בדידן בהשקפה ראשונה חזינן דמן הנמנע לתקן עירנו זאת בס' זה מכמה סיבות אי מצד דצריך הוצאה מרובה לזה ואין כוללות עירנו יע"א יכולין להוציא שום הוצאה מרובה וחדשה מלבד ההוצאה הנהוגה בכל שבוע ושבוע כידוע ואי מצד הגוים שאינן מניחין אותנו לעשות במבואות שלהם לא צו"פ ולא קורה וגם מצד שרי המדינה אין בנו שום כח לעשות במבואות. שאינן שלנו שום דבר נגד רצון בעלי המבוי כידוע וגם סיבות אחרות כאשר אדוני יודע ומה גם דעתה אחינו בנ"י איבדורי איבדור אצל כל פינה והמה דרים בין הגוים זעיר שם זעיר שם ובודאי לא נוכל לעשות כדבר הזה לתקן כל המבו' אשר זאת היתה נסיבה כי נסתלקנו אנן יד עניי ומשכנו את ידינו מלהטפל בענין ואמרנו ועינינו למע' הממו' הי"ו ולאניי"ר נר"ו כי דבר זה לא נוכל עשוהו וידינו מסולקות. והשתא הכא כי עבר עלינו רוח ממרום קדשו נר"ו והיתה הפציר'ה למען נטפל בענין זה. פעמים רבות ענינו אמן בע"כ כי גמירי אין מסרבין לגדול ופי מלך נשמור מאד וע"כ אנחנו שנינו הבנים בניו ישבנו. במקום אחד ובקשנו אופן לתקן את העיר בנקל לפי העת ולפי הזמן ומן השמים האירו את עינינו וראינו כי הדבר קל הרבה ויכולין אנו לתקן כל מבואות היאודים בנקל אם אדוניר"ם נר"ו יסכים על ידינו כי לו העוז והמשרה:

והנה הוא זה דגלוי וידוע לפניו מה שפ' הטור וש"ע סימן שס"ג וסימן שצ"ב דשני פסין של שני משהויין מהני כמו צו"פ אם אין המבוי רחב יותר מעשר אמות והוא מדברי הרא"ש ז"ל שהביא. משם מוהר"מ ז"ל. וכן הביאו המרדכי והגמ"י בפ"ה מהל' עירובין וכמ"ש מב"י ז"ל שם וכ"כ הרב תה"ד ז"ל בסימן ע"ד וכן מצאנו ראינו להר"ש ז"ל הו"ד בהריטב"א ז"ל לעירובין דנ"ט יע"ש. וכ"כ מוהרי"ו ז"ל סימן ח"י ה"ר הרמ"א זל בסימן שס"ג סקכ"ז ע"ש דכולהו ס"ל דשני פסין ב' משהויין חשיב סתימא מעלייא והואיל וכן היינו יכולין לתקן כל המבואות בשני פסין שני משהויין מסיד מחוי בלתי שום צו"פ:

האמנם ראתה עינינו להרט"ז זל שם בסי' שס"ג סקח"י עמ"ש מור"ם ל דהאידנא נהגו לתקן כל המבואות בצו"פ דתמה דהי"ל לתקן פס ד' מצד אחד או ב' פסים אחד לכל צד וישב דנראה דלא נהגו לעשות כן משום מבוי מפולש שצריך דוקא צו"פ יע"ש דדבריו מבוארים דנקיט בדעתיה דמה שפ' הטור וש"ע בסימן שס"ד דמבוי מפולש צריך צו"פ הוא בדוקא ולא סגי בב' משהויין מדלא פירשו צו"פ או ב' משהויין כמ"ש בסימן שס"ג ושצ"ב וכמו שכן דקדק מרן ב"י ז"ל שם בסימן שס"ג גבי מבוי שצדו אחד קצר ואחד ארוך שתיקנו ע"י פתח באלכסון שכ' דמדלא אמרו או ב' משהויין אפ' דלא מהני כמו דלא מהני ברחב יותר מעשר יע"ש. וה"נ דוכותא כמבואר. והגם דיש לדחות לזה דהתם שאני דטעמא רבא. איכא דהלחי אינו עושה מחיצה אלא ביושר ולהכי ל"מ באלכסון

כמו לרחב יותר מעשר וכמ"ש מוהרלנ"ה בסימן ס"ו אבל הכא גבי מבוי מפולש נוכל לומר דמהני גם ב' משהויין דסתימא מעלייא. הוא מ"מ ראתה עינינו שכן כתבו התוס' ז"ל בעירובין ד"יא ד"ה איפכא דב' לחיים לא מהני במבוי מפולש יע"ש וכ"כ מור"ם זל בד"מ שם וא"כ נפל פיתא בבירא דעדיין צריכין לעשות צו"פ במבואות המפולשין ומזה נהיה אנן חייבין לתקן כל העקמימות בצו"פ כנז"ל. וזו היא שק' על הרב ט"ז ז"ל דמאחר דכל הגדולים הנז' כתבו דבמבואות שלנו מהני ב' משהויין כמו צו"פ ולא חילקו בין מפולש לשאינו מפולש איך כתב בסתם דמשום מבוי מפולש לא תיקנו כל המבואות בשני משהויין:

ברם חזינן דהרב ט"ז ז"ל אזיל בשיטת הרמ"א זל שם סכ"ז דאחר שהביא דברי התה"ד ומהרי"ו ז"ל שכתב דמבואות שלנו ניתרין בשני משהויין ושאינן צריכין תיקון בעקמימות כיון שאינן מפולשין לר"ה כ' דפשוט דאיירו בעיר מוקפת חומה אבל בערי הפרזי צריך צורת פתח דפתוחין לכרמלית וצריך תיקון בעקמימותן ותמה על מה שלא ראה נוהגין כן ויישב דכיון דסתם דמ"א ז"ל דכל מבואות שלנו דין חצרות יש להן משמע דאין חי' בין מוקף לשאינו מוקף ובחצר אין חילוק בין עקום לשוה ומ"מ צריך צורת פתח בראשו יע"ש דמבואר מזה דס"ל דאף לפי דעת כל הגדולים כדי שיהיה נחשב לחצר צריך עכ"פ צו"פ בראשו ואחר כך כל מה שבתוכו חשוב כחצר אחד ואין צריך לתקן העקמימות שבו הרי לך דס"צ דערי הפרזי שאינה מוקפת מחיצה עכ"פ כדי שיהא נחשב כחצר צריך צורת פתח בראשו ומש"ה כתב הרב ט"ז ז"ל דאע"ג דאין צריך תיקון בעקמימות עכ"פ צריך צורת פתח בראשו המפולש וכדי שלא יתחלף תיקני הכל בצו"פ. נקוט מיהא דהרב מג"א ז"ל ס"ל דבעדי הפרזי צריך צורת פתח בראשו כדי שיהא נחשב כחצר אחד כדברי הרב ט"ז וכנראה שזו היתה סברת הראשונים ז"ל שעשו צורת פתח במקום שהיו מחלקים המבואות שבין ישראל לעמים ושאר המבואות היו מתקנין בשני משהויין:

אלא דכד הוינן בה דברי הרב מג"א ז"ל תמוהים הרבה דמאחר דכל הגדולים הנז' תפסו בפשיטות דב' משהויין חשיבא סתימא מעלייא ברחב עשר כמו צורת פתח למה הצריך דוקא צו"פ ועוד דהרי הגאון מהרימ"ט ז"ל נשאל בנדונו להכשיר עיר אחת לטלטול שבת וכתב דלתקן מבואות של ישראל בפ"ע הדבר קשה דלא יניחו הגוים ג"כ וע"ז כתב דתיקונה הוי ע"י שני לחיים ואסף איש טהור כמה מרבוותא קמאי דקיימי בס' הלזו דשני לחיים של שני משהויין סגי והביא ראיה ע"ז מדברי הש"ס שם בעירובין ושרטט וכתב דמהא משמע דשני פסין בכל ענין סתימה מעלייא ומחיצה הוה וכן מוכיח מלשון אלו הגדולים שהכשירו בכל ענין ולא חילקו בין אם מבואות העיר מפולשים או סתומים

ומיכשרים מצד שדרך רוב עיירות שמבואותיה מפולשים מפיקים מזן אל זן ואפי' עקומים שבה דינן כמפולשים ואעפי"כ הכשירום בשני פסין וכן ראינו בכל המקומות שפשט המנהג כן והאריך הרחיב כיד ה' הטובה עליו. ובהסכמ"ה עלה שהכשרה של עיר אינה כדין מבוי אלא כולה כחצר אחת שנסתלקו ממנה דיני מבוי והרי אנו דנים אותה כדין חצר אחת להכשירה בב' משהויין שהוזכרו בפ"ק וכו' ושוב הביא למהריב"ל ז"ל בח"ג ששאלו ממנו על המבואות המפולשין שבשאלוניקי ובקושטאנדינה אם צריכים צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן והאריך הרחיב לבא אל הבא'ר מלשונות הפוסקים דבשני פסים של שני משהויין סגי בכל דוכתא בין במבואות הסתומים ובין במפולשים. בין כשהעיר מוקפת חומה ובין כשאינה מוקפת חומה וכו' ושוב כתב וז"ל ומאחר שהכשירו שם בעיר מוקפת חומה ולא היו מערבין את כולה הרי המבואו' הפתוחים לה כפתוחים לכרמלית שהרי ירוש' וכו' ואעפ"י כן הכשירה בשני פסים מטעם שלא היו מערבין שם מבוי מבוי בפ"ע אלא כל שכונת ישראל ביחד דהוייא לה כעיר אחת וכחצר אחת וכו' וגם שלא יהיו מבואותיהם פרוצים למקום האסור להם הכשירום בשני לחיים וכ"ש בעיר שאינה מוקפת חומה דאדרבא עיר המוקפת חומה היה ראוי לדונה כדין של יחיד שלא תתערב לחצאין וכו' ואעפ"י כן הכשירום וכו'. ועוד ההיא דעיר של יחיד ונעשה של רבים ור"ה עוברת בתוכה ע"כ כשאינה מוקפת חומה היא כדפירש"י ז"ל ואעפ"י כן הכשירו לערב כל מבוי בפ"ע בלא קורה לא בב' פסים ומסתמה וכו' אבל במבוי אחד מפולש או עקום שאנו באים להכשירו לבדו אין לנו ראיה להכשירו אלא בצורת פתח. דלא אשתמיט חד דוכתא בגמרא ולא בספרי הפוס' ז"ל שיועילו. ב' פסים בפחות עשר וכו' אבל כשאנו באים להכשיר בו עיר אחת שהיא נידונית כחצר אחד ואין מבואות צריכים. תיקון מסתברא לדונה בכל ענייניה כחצר שהכשירו בשני פסים וכמו שהעיד מהריב"ל ז"ל שהיו עושים בשלוניקי ולא שני לן בין מוקפת חומה לשאינה מוקפת חומה עכ"ד:

הרי בא'ר לחי רואי דהגאון מוהרימ"ט הכריח מדברי כל הראשונים ז"ל דמה שהכשירו בב' פסים היינו אף בערי הפרזי דעדיף טפי מעיר מוקפת חומה וגם היינו אפי' במבוי המפולש וכשהצריכו בגמ' תי' למבוי המפולש ועקום אינו אלא במתקן מבוי א' לבדו אבל במתקן כל העיר או שכונת היאודים הכל סגי בב' פסים וא"כ תו ל"מ כל מ"ש הרמ"א זל שכתב דהדבר פשוט דהגדולים הנז' איירי במוקף וכו' אבל בערי הפרזי צריך צו"פ כמ"ש רס"י שס"ר וכו' דלפי דברי מוהרימ"ט ז"ל אדרבא בערי הפרזי קי"ל טפי וההיא דסי' שס"ד דהצריכו צו"פ במפולש ותי' בעקמימו' אינו לא במתקן מבוי א' לבדו

כנז' והדבר תימה עליו איך לא העלה ע"ד שפתותיו דברי מוהרימ"ט זל ומה גם דר' הגדול מרן החבי"ב ז"ל בסימן שס"ד גבי דין מבוי המפולש שפ' הטור שצריך צו"פ כתב וז"ל נ"ב ולא מהני בב' לחיים מוה"ר הרב ח"א סימן צ"ד עכ"ד ובסימן שצ"ב אחר שהביא דברי מוהריב"ל שכתב דאף במפולש ובאי' להתיר מבוי א' סגי בב' משהויין ולבסוף כ' דצריך לעיין בדבר ושוב הביא דברי מהרימ"ט הנז' שכתב דבשאנו באים להכשיר עיר אחת או שכונת ישר סגי בשני משהויין אף שיש בתוך העיר מבואו' המפולשים. משא"כ בבאים להתיר המבוי לבדו יע"ש דמוכח מדבריו דגם הוא שר המסכי"ם לדברי מוהרימ"ט ז"ל דס"ל דההיא דסי' שס"ד אינו לא במתקן מבוי אחד לבדו כנז' ובכל יומא ויומא שמעתתיה בפומיה והיותר תימא עליו דלקמן סל"א הזכיר תשו' מהרימ"ט הלזו לענין עיר שפרוצה לים יע"ש ואיך הכא העלים עיניו ממנו ותמה על המקום שלא היה צורת פתח ומתקנין בעקמימות ויישב דכיון דמור"ם ז"ל כתב דדין חצרות יש לכל מבוי שלנו משמע אפילו אינו מוקף חומה וכו' יע"ש ואילו לפי דברי מוהרימ"ט ז"ל אדרבא ערי הפרזי קיל טפי ממוקף חומה כנז' ואין צריך אפי' בראשו צורת פתח ולפי חומר הקו' תכריחנו התירוץ דאפשר ליישב דברי הרמ"א ז"ל דמ"ש דצריך צורת פתח בראשו ה"ה דמהני בשני משהויין דכיון שכתב בתחילת דבריו דשני משהויין סתימה מעלייא הוי ומהני עד רוחב עשר כמו צורת פתח א"כ כשכתב אח"ך דצריך צורת פתח הוא הדין דמהני שני משהויין ולא הוצרך אלא לומר דבראשו דוקא צריך תיקון ולא בעקמימות. וכדברי מהרימ"ט ז"ל:

איך שיהיה עלה בידינו שמנהג כל הקדמונים היה להכשיר בשני פסים בכל המקומות וכמ"ש המרדכי והרא"ש וה"ה משם מהר"ם וגם התה"ד ומהרי"ו הסכימו כן וגם הרמ"א ז"ל שרצה לומר דבעדי הפרזי צריך צו"פ בראשו מ"מ מודה מיהא עכ"פ דבעקמימות אין צריך שום תיקון ממ"ש מרן ז"ל בסי' שס"ד וגם שכתב דלענין זה שם מבוי עליהם להצריך צו"פ בראשו. מלבד שכבר כתבנו דיש מקום לומר בדבריו דה"ה דמהני בשני פסים עוד בה דהגאון מהרימ"ט ז"ל מעיד בגדלו שנהגו להכשיר בב' פסים גם במבוי המפו' ועקומים ושכן הוא ס' כל הגדולים שהכשירו בשני פסים בכל מקום בין פרוץ ובין מוקף ובין מבוי עקום ובין מפולש כנז' וגם מרן החבי"ב זל הכי ס"ל כנז'. אשר מזה יכולים אנו לומר דמה שנמצא בעירנו זאת צו"פ היה היה טרם שעמד ותיקן הישיש הנכבד החה"מ כה"ד כלב טגראנאטי זל לתקן המבואות בשני לחיים וכמ"ש בס' כ"כ ז"ל בסי' שס"ד יע"ש ומשם ואילך סירכייהו נקטי ואזלי ועשו צו"פ וב' לחיין דודאי הכי עדיף טפי שיכירו הכל מקום גמר התיקון ולא יוציאו משא משם ולהלן וא"כ לעתות

כל דתמנ'ע היתה מלעשות צו"פ בכל מבואות העיר מפני כמה סיבות כמש"ל נראה בעינינו למינקט כס' הגאון מהרימ"ט ז"ל לעשות כל תיקוני המבואות ע"י עשיית שני פסים מב' משהויין מסיד מחוי כמ"ש מהרימ"ט זל בסוף התשו' והם אמרו ללכת בס' להקל ובפרט בה' עירובין ואפי' ביחיד נגד רבים וכמ"ש מהרימ"ט ז"ל שם ועיין להרב דבר שמואל בסימן ק"ן דשיטט וכתב דטעמם ונימוקם עמם משום שראתה חכמתם דאם יחמירו בדבר זה הוי חומרא דאתי לידי קולא מפני צורך ודוחק השעה ההוה תדיר לזלזל ע"ג וכו' יע"ש וכ"ש וק"ו בדורותינו לה דבעוה"ר פרוץ מרובה דכל כמה דמצינן למהדר אתקנתא מהדרינן וראוי למיעבד עובדא כי האי להכשיר את העיר או שכונת ישראל ע"י עשיית. שני משהויין מסיד מחוי ובכן אם יכשר הדבר בעיני מני"ר שיל"א לתקן כל שכונת היהודים בב' פסים דוקא בלי שום צו"פ כנז' נקי נדר איה"ב נחנו נעבור חלוצים לקיים כל דבר ולתקן ככל הבא מידינו לפי העת ולפי הזמן כי לבנו מהסס דמאחר דכל הראשונים מתקני העיירות בעירנו זאת נהגו לתקן ראשי המבואות המחלקים בין ישראל לעמים בצו"פ כדברי הרמ"א זל כאשר ראו עינינו אם נוכל להקל עתה שלא להצריך שום צו"פ. כלל כדברי כל הגדולים זיע"א והוא דעינינו הרואות מ"ש מהרשד"ם ז"ל ביו"ד סי' מ' דבדבר שיש מחלוקת בין החכמים ובמקום אחד נהגו כדברי האוסרים לא נהגו איסור חדש לשיהיה נראה כמו נדר שהרי אסור ועומד היה לדעת אותו חכם יע"ש וגם הרדב"ז זל בח"ג סימן תקכ"ז גבי פלוגתא דריחא אי מלתא היא או"ל כתב וזל דכיון דאיכא פלוגתא דאמוראי ופלוגתא דבתראי. אי ריחא מלתא היא או"ל ורצו להחמיר על עצמם אפי' את"ל דהלכתא לאו מלתא היא מי שהתיר מנהג זה לא יפה עשה ואפי' אם התירוהו אינו מותר דכיון שנהגו בו להחמיר הוי כאלו קבלוהו עליהם לאיסור וכי היכי דהמתיר את האיסור לא עשה ולא כלום ומחזירין אותו למנהג הראשון דל"א בכה"ג הנח להם לישראל כיון דעפ"י הוראת חכם נהגו בו היתר. לא אומרים להם שחכם זה לא יפה הורה ויחזור למנהג הראשון דלא אמרינן הכי לא בדבר שנהגו בו היתר מעצמם וכשנהגו כן מימים הקדמונים ולא ידענו איך היה הענין אבל היכא שהמתיר חי וידוע שעפ"י נהגו היתר כייפינן להו עד דהדרי למנהגם הראשון עכ"ל יע"ש מבואר יוצא דכל דהוי מחלוקת בין הפוסקים ז"ל ובמקום אחד נהגו כאחד מהסברות אין כח בידם לשנות ממנהגם הראשון דכוותה בנ"ד דכיון דלפי הנראה בעירנו זאת נהגו מימי עולם כסברת בעלי התוס' לעשות צו"פ במבואות המפולשין אין כח בידינו לשנות המנהג ואם הרדב"ז ז"ל שרטט וכתב כל כי הני מילי אפי' היכא דנהגו היתר עפ"י הוראת חכם דעכ"ז כייפינן להו למיהדר למנהגם הראשון כ"ש וק"ו במאי דקמן דאין בידינו יד עניי להתיר ולעשות

היפך ממה שעשו ותיקנו הראשונים ז"ל. אלא דראה ראינו להפר"ח ז"ל בא' ח במנהגי האיסור ס"ב דאחר שהביא לתשו' מהרשד"ם ז"ל האמורה אך יצא יצא לחלק וכתב וז"ל והנה אמת נכון הדבר כשלא יש רב עליהם אבל אם ים להם חכם מובהק יכול להורות קולא בדבר שהרי הם לא נהגו כן אלא עפ"י אותו פוסק לאסור כסבורים שהדין כך וכיון שהרב יש לו ראיות לסתור דברי אותו הפוסק אינם חייבים לילך לא אחר השופט אשר יהיה בימים ההם ועל פיו יחנו ועל פיו יסעו ונמצא שהמנהג הראשון עפ"י אותו הפוסק היה מנהג בטעות וכו' ע"כ ושורש דבר הלזה הן נמצא בגדול המורים הרשב"א ז"ל בח"א סי' גר"ן וכמ"ש הפר"ח ז"ל שם בסי"א ומני"ר נר"ו בס' הבהיר סל"ח ביו"ד סי' ה' דל"ד ע"ב ובס' חקקי לב ח"א יו"ד סי' ג"ם ע"ש אשר מזה שפיר הוה מצינן למימר דגם אנן בדידן יכילנא למעבד עובדא בנ"ד להתיר גם מבואות המפולשים בשני פסים מאחר דהן רבים הם שרים ונכבדים דקיימי בשי' הלזו דב' פסים מהני במקום צו"פ ומ"ג דהוי להתיר את כל העיר או מקצתה דלפי ס' הגאון מהרימ"ט ז"ל הלכתא הכי אזלא ועוד דמלתא כדנא הוי ספקו להקל דהכי קי"ל הלכה כדברי המיקל בעירובין אפי' יחיד נגד רבים ועל הכל דחוששנו ח"ו שמא תבטל תורת עירוב לפי מצב הדור כאשר ראינו בעינינו הא כמה שני דרבת מבני עמנו פרצו ויעבורו מכלי שימת עין אם המבוי מתוקנת כהלכתו או"ל. לא דזה עומד לנגדנו מה שסיים הפר"ח ז"ל דדין זה יתכן לחד בדרא או לתרי בדרא יע"ש ואם הרב ז"ל כתב אלה הדברים לפי דורו כי רב הוא מרובה באוכלוסין רבני אלפין רבני מאוותא אנן מה נענה אבתריה יתמי דיתמי וכמ"ש עט"ר מ"מ מופת הדור ה"ה כמהרח"א ז"ל בתשו' הרמתה הנה באה ונהיתה בס' אהל יוסף ביו"ד סימן כ"ט:

כי ע"כ אילין דהוו עליה דמני"ר נר"ו שילא השלכנו יהבנו יאיר עינינו במאור תורתו להורות לנו את הדרך אשר נלך בה ובודאי אם יראה בעיניו נכון הדבר להכשיר ולתקן את המבואות בב' פסין בלתי צורת פתח מי כמוהו מורה להיות מתיר אף מפקיע איסור זה מקהל עדתנו ולגדור פרצותנו ואדרבא קולא זו לחומרא יחשב דתפסת מועט דבלא"ה לא סגייא וכמ"ש בראש"ש אמיר משם הרב דבר שמואל ז"ל ומ"ג דהאיכא צד אחר מ"ש לעיל דמה שנמצא באיזה מקומות צו"פ נשתרבב המנהג מקודם שתקנו המבואות בב' פסים והיו מתקנים מבוי הפולש בצ"פ ושאר המבואו' בפס אחד ושוב אח"כ הגם שתיקנו המבואות בב' פסים נשארו המבואות העשוים בצ"פ בצביונן ובקומתן והבאים אחריהם אפשר שלא שמו אל לבם אם היה הדבר מוכרח או הוה אפשר בלא"ה ודומה לזה יעוין במ"ש מני"ר נר"ו בספר סל"ח ביו"ד סימן ד' ובספר חקקי לב א"ח סימן ד' ד"ג ע"ג ועוד אפשר לומר דמשום דהיה הדבר נקל אליהם רצו לתקן בדרך משופה

אליבא דכ"ע משא"כ לעתות כאל' דאין בידינו לעשות כדבר הזה דאפשר דבאופן כזה גם מוהרשד"ם ז"ל והרדב"ז ז"ל יודו בדבר דשפיר מצינן לשנות המנהג ממה שהיה לפנים מאז ולבחור הטוב במיעוטו ורו"ם כתר נר"ו אשר חכמת אלקים בקרבו ינחנו במעגלי צדק וימהר יחישה תשו' הרמ"ה והנשאה דכל העם אשר בשער עומדים עלינו לאמר כלו מעשיכם לתקן את המבואות וכגו"ד מצוה רבה לזכות את הרבים ולהצילם מאיסור הוצאה מרשות לרשות ולא נפלאת היא מאת מעלת כסא כבוד תורתו כי רב הוא הכ"ד אנחנו בניו ותלמידיו החו"פ אזמיר יע"א ביום בא סימן בצל כנפיך יחסיו"ן וערבה שנתו וצדקתו עומד"ת לע"ד ושלום:

הצעיר הצעיר:

רחמים נסים נסים חיים:

יאודה די שיגורה מודעי ס"ט ס"ט:

ח"ב או"ח סימן עה

חיים מדבר ראה ראיתי אמירה נעימה כתיבה נאמנים אמריה ותבואי בעדי עדים. מעשיה' של צדיקים והאר"ש רחבת ידים.

דברי חכמים כדרבונות ויהי נא פי שנים אוהבי ורעי רחם רחמתים. רבנן דפקיע שמייהו הרבנים השלמים הדיינים המצויינים בין המשפתים מזה ומזה זרע ברוכי ה' לקדושים אשר בארץ רכב אלקים רבותים. יפה שיחתן על ערבי"ם בתוכה פורשי כנפים. כדת מה לעשות איזה דרך ישכון אור יציאות השבת שתים בדין ערובא ותשב בפתח עינים. מפני תיקון העולם לצאת ולבא כל הולכי דגלים ישמח חיים העוד לנו רבנן תחושבניהו שמורי"ם לבנ"י את הדרך ילכו בה לנו לעינים. ושואלים הלכו בי לחוות דעי כד"ל מסכי"ם הולך חיש הבני"ם. והגם כי איני מופנה מרוב עבודה ערב ובקר וצהרים עכ"ז בעבור כבודם דחקתי את עצמי לבא בקצ'ירת האומר בדברות שתים. ואני אל אלהים אקרא ינחני במעגלי צדק שלא נכשל בדבר הלכה זכות הרבים מצות ה' ברה מאירת עינים אכי"ר:

והנה ראיתי בדברי קדשם כתוב לאמר בענין אי בעינן לעשות תיקון לערב לכל המבואות המפולשות שבעירינו אזמיר יע"א בלחי וקורה בצורת פתח או סגי בשני פסין של ב' משהויין בסיד מחוי והביאו על זה סברת הפוסקים דלדעת התוס' ודעימייהו בעינן לחי וצ"פ ולדעת מהר"ם שהביא הרא"ש והמרדכי והגמ"י והרב בעל ת"ה סימן ע"ד והר"ש שהביא הריטב"א בחי' לערובין דע"ו ומוהרי"ו סי' ח"י שהביא. הרב מג"א בא"ח סימן

שס"ג סקכ"ז דכלהו ס"ל דמהני בב' פסין ושני משהויין ושכן הסכים ה"ה מהרימ"ט ח"א סימן צ"ד יע"ש ועל זה נכנסו במבוכה גדולה דאם יהיה לפי האמת שהיה מנהג בעירינו אזמיר מקדם קדמתה להתיר ולתקן המבואות המפולשות בלחי וצ"פ כס' התוס' ודעימייהו א"כ אין כח בידינו עתה לשנות המנהג ולהתיר כס' הפוסקים המקילין דסגי בב' פסין וב' משהיין אחרי שמה שנהגו להחמיר היה עפ"י ס' הפוסקים האוסרים באותו הענין אף שיש חולקין המתירין כי כיון שנהגו איסור לדעת המחמירים אי אתה רשאי להתיר להם כענין דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור א"א רשאי להתירם וכדברי מהרשד"ם בתשו' חיו"ד סימן מ' יע"ש וגם הרדב"ז בתשובת ח"ג סימן תקכ"ז דסל"ה והוסיף שם הרדב"ז על השמועה דאפי' בא חכם והתיר להם כשי' הפוס' המתירים כיון שנהגו לאסור כדעת האוסרים אינו חוזר האיסור להתר וכיפינן להו עד דהדרי למנהגם הראשון ומה שחילק הרב פר"ח בא"ח סי' תצ"ו במנהגי איסור סימן ב' דאם יש רב חכם מובהק שחולק בראיות לסתור ס' האוסרים שנהגו כמותו שהיה מנהג בטעות יכול להורות ולשנות המנהג מאיסור להתר וסיים הר' פר"ח דזהו לחד בדרא או לתרי בדרא ואם הפר"ח כתב כן לפי דורו כי רב הוא ומרובה באוכלוסין רבני אלפין ורב מאוותא אנן מה נענה אבתריה יתמי דיתמי וכמ"ש עט"ר מ"מ מופת הדור ה"ה מהרח"א ז"ל בתשו' הרמתה הנה באה ונהיתה בספר אהל יוסף בחיו"ד סימן כ"ט כי ע"כ אילין דהוו עליה דמני"ר נר"ו שיל א השלכנו יהבנו יאיר עינינו במאור תורתו להורות לנו את הדרך נלך בה אם יראה בעיניו נכון הדבר להכשיר ולתקן המבואות בב' פסין בלתי צ"פ ומי כמוהו מורה להיות מתיר אף מפקיע איסור מקהל עדתינו וכו' זת"ד הי"ו: ואנא בריה קלה כמו שהיא אמינא דמלבד שאם באנו לידי מדה זו שיש כח בידינו ולומר להם לשנות המנהג מס המחמירים לס' המקילין במונח דיכול לשנות המנהג מי שהוא חד בדרא אחרי כי חסר המציאות כי איני נחשב בגרר זה והם רשאים לומר כן על גדולי דורינו ולא עליה דידי זאת ועוד כי גם לחד בדרא צריך שיביא ראיות ברורו' ומספיקו' לסתור ס' המחמירים המקובלות לחכמי דורו וכמ"ש בס' סל"ח סימן ה' דל"ד ע"ב ובסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סי' ג"ם דס"ו ע"ב ובסה"ק חיים ושלום דפ"ה ע"ב כמו שיע"ש ש וכאן בנ"ד רל מהכא דליכא מקום לחלוק על ס' המחמירים וגם חין לא ראינו בספרי הפוסקים הבאים אחריהם שדחו סברת המחמירים וחזרו בהם ע"ד שכתבתי בסה"ק חקקי לב חא"ח סימן ה' ד"ה ע"ב יע"ש בס"ד. כי אם אנן בדידן דחזינן השתא סברת הפוסקים המקילים דסגי בשני פסין של משהויין בסיד מחוי לבד וא"כ אם יהיה במונח לפי האמת שהיה מנהג קבוע בעירנו אזמיר יע"א להצריך צ"פ שתפסו כס' הפוסקים בעלי התוס'

ודעימייהו לחומרא קשה עד מאד לשנות המנהג להקל כס' הפוסקים המקילים כיון דבלא"ה לא יש בידנו לא שום סתירה לדחות לס' המחמירים ולא שום דחיה ברורה מו הפוס' ואחרונים להסמך עליהם. וכמה קשה לשנות המנהג שנהגו בעיר. כמבואר בש"ס ובפוסקים לא מבעייא לשנות. מנהג שיש בו חשש איסור לכ"ע או לרוב הפוס' כמבואר בר"ה דט"ו ובהרמב"ם בפ"ג מהלכות שביתת עשור ה"ג ובתשו' בס' פאר הדור סי' ק"ד והריב"ש והרשב"ץ והרשב"ש והרדב"ז בכמה תשובות כמ"ש בסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סי' ט"ל דא"א ע"ב ובס' סל"ח חא"ח סימן א' ד"ט כיע"ש אלא אפילו מחומרא לקולא דאפילו בטלו המנהג הראשון והנהיגו כמנהג השני לקולא הדין הוא לבטלו ולחזור למנהג הראשין כמ"ש הרדב"ז בתשו' החדשות ח"א סימן כ"ו ופוק חזי מ"ש מהריק"ו שורש ט' שהעמיק הרחיב דאין לבטל שים מנהג אפי' יהיה גדול הדור והביא ראיה מעובדא דרב בתענית דכ"ח ע"ב דרב אקלע לבבל חזנהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם וכו' הרי דאפי' שהיה גדול בדורו ואיה בידו כח לבטל מנהגם עכ"ז לא ביטל המנהג יע"ש וכן כתב. בשורש. נ"ד והכריח עוד מסוגייא דיבמות דק"ב ומנחות דל"ב שאמרו אם יבא אליהו וכו' אין שומעים לו וסיים שם דאין. לחלק בין מנהג למנהג וכ"כ הרב משא מלך דנ"ו ע"ד ודע"ה ע ב שאחר שהביא ד' מהרי"ק אלו כתב שכ"כ מהרשד"ם חיו"ד סי' קצ"ג והרדב"ז ח"ג סי תקל"ב יע"ש:

ומצינו להרמב"ם בה' ממרים פ"א ה"ב שכ' וז"ל הרי הוא אומר עפ"י התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזרות והמנהגות שיורו מהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם וכו' יע"ש ובפ"ב ה"ב כתב וז"ל ב"ד שגזרו גזירה או תיקנו תקנות והנהיגו מנהג ופשט הרבה בכל ישראל ועמד אחריהם ב ד אחר' וביקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה התקנה ואותה הגזירה ואותו מנהג אינו יכול לבטל עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין היה גדול בחכמה ולא במנין במנין ולא בחכמה אינו יכול לבטל דבריו ואפי' ביטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולים לבטל עד שיהיו גדולים מהם עכ"ל. אלא שראיתי להרב הגדול מ"ז זל בס' חק"ל הח"מ ח"ב סי' מ"ט דפ"ד ע"ב שהביא דברי הרמב"ם אלו דיש מ"ע ול"ת לשמוע לב"ד הגדול גם במנהגים וסיים וכתב וז"ל ועם שמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל שאין. זה כ"א בב"ד הגדול שבירוש' דליתיה בזמנינו הלא הרב החינוך בס' שופטים סי' תצ"ו כתב דנוהג בכל ב"ד קטן וגדול בכל הזמנים וכ"כ הזכרונות זכרון והרב ת"ה סימן רפ"א בשם סמ"ג דתקנת הקהל דאורייתא יע"ש וכ"כ הרב מים רבים חא"ח סי' ד' ד"ג ע"ד וז"ל וכן פסקו כל

הפוסקים דאין בדור הזה מי שיוכל לשנות שום מנהג הנהוג עפ"י הקודמים יע"ש וכ"כ בס' תומת ישרים סי' קפ"ט דצ"ח ע"ב דאין לבטל אפי בד"מ שום מנהג ותקנה וצווח ככרוכיא על החכמים המורים להיפך יע"ש וכ"כ מהרימ"ט ח"ב חח"מ סי' טו"ב ועמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"ב חח"מ סי' א' ד"ב ע"א וד"ג ע"ב ובסה"ק חיים ושלום סי ל"ד דפ"ד ע"א בס"ד והגם דהרמב"ם הטיל תנאי דאם יהיה ב"ד הבא אחריו גדול מן הראשון בחכמה ובמנין דיש כח לבטלו דבר זה לא נמצא ולא ימצא עכשיו בזמנינו זה וכמ"ש הרא"ם ח"א סימן ט"ו יע"ש:

אלא דיש לעמוד ע"ד הרב הגדול מ"ז ז"ל שרצה. לומר בדעת הרמב"ם כי זה שחייב לשמוע לב"ד ושלא לבטל מנהגם שהנהיגו זהו דוקא לב"ד הגדול שבירושלם וליתיה בזמנינו זה וא"כ לדעת הרמב"ם מנהג ותקנה שמתקנים חכמי הדור אחר ב"ד הגדול שבירוש' חליש כחיה ויכול לבטלו וא"כ הוא הדבר קשה לשמוע דלדעת הרמב"ם מנהג שהנהיגו חכמים וב"ד שבכל דור שיהיה כח ביד ב"ד הבא אחריו לבטל הרי סתם אתמר בגמ' אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. והנראה לע"ד דהה"נ דלענין לעבור בעשה ול"ת במבטל דברי. הב"ד אינו אלא בב"ד הגדול שבירושלים וכמ"ש שם הרמב"ם בפ"א מה' ממרים ה"א וה"ב ברם לענין אם יש כח לב"ד לבטל דברי ב"ד חבירו לא א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין איתיה נמי בכל מקים ובכל זמן. וזה ברור והוא מלתא דמסתבר דמאי חזית לסמוך על ב"ד האחרון נגד הראשון אם לא שמצא בו יתרון. חכמה ומנין והוא ברור:

וכיון שכן יש לעמוד. ע"ד הרב פר"ח שהכריח במנהגי איסור ס"ב דאם יש רב בעיר חד בדרא דיכול. לסתור ראיות הפוסקים שאסרו לבטל מנהגם הרשות בידו והוסיף על השמועה שם בסעיף י"א דאפי' יהיה מה שחולק נגד רוב הפוסקים ואזלי' אבתריה דאין לך אלא שופט שבימיך וכו' כמו שיע"ש והרי הדבר קשה שמבואר מדברי הרמב"ם וכ"ש לשאר הפוסקים דסברי דבמנהג אין ב"ד אחרון יכול לבטל דברי ב"ד הראשון אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין וזה ליתיה בזה"ז שימצא ב"ד אחרון גדול מן הראשון בחכמה ובמנין כמ"ש הרא"ם ז"ל אם לא שנאמר דיש לחלק כי בודאי דתקנה וגזירה ומנהג שתיקנו וגזרו והנהיגו הב"ד הראשון אין ב"ד אחרון יכול לבטל כשהוא מנהג שאינו ע"י הכרעה בין הפוסקים שאינו תלוי עיקר הדין משום הכרעה במחלוקת התנאים או הפוסקים אלא נהגו כן ב"ד שבאותו הדור מנהג בסתם משום איזה גדר וסייג שראו בעיניהם שכן ראוי לנהוג והוי כמו גזירה ותקנה ואינו ענין למ"ש הרב כ"מ שם וכמש"ל בס"ד:

אכן כשיהיה מנהג בעיר התלוי במחלו' הפוסקים הללו אוסרין והללו מתירים והיה המנהג בעיר לאסור שהכריעו להלכה כדעת המחמירים ומאחר שהכריעו למנקט כוותייהו שכן נראה להם להלכה הוא שקבעו כן המנהג א"כ בכה"ג ג הבא אחריו רב וחכם מובהק ונשא ונתן בדין ההוא ודעתו לחלוק ולשנות המנהג בהא הוא דאמרינן אין לך אלא שופט שבימיך כיון שהשופט הלזה הוא בא ומורה על פי ראיותיו שרואה להכריע שהדין כך חייבים לשמוע אל השופט אשר יהיה בימים ההם כיון דמעיקרא היה אותו הדין תלוי בפלוגתא והוא בא להכריע לס' אחרת וממקומו מוכרח שהרמב"ם שם בהל' ממרים רפ"ב כתב וז"ל ב"ד גדול שדרשו בא מן המידות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין ועמד אחריהם ב"ד אחר לסתור אותו הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם אין לך חייב ללכת אלא אחר ב"ד שבדורך ע"כ הרי שלא כתב הרמב"ם על הב"ד הבא אחריו החולק עליו שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא סתם וכ'. ועמד ב"ד אחר לסתור וכו' ואילו אחרי כן סמוך ונראה בהלכה ב כתב וז"ל ב"ד שגזרו גזירה או. תיקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל ועמד אחריהם ב"ד אחר וביקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה התקנה ואותה הגזירה ואותו מנהג אינו יכול עד שיהיה מן הראשונים גדול בחכמה ובמנין וכו' יע"ש הרי שב"ד האחרון הבא לבטל גזירת הב"ד הראשון ותקנתם ומנהגם צריך שיהיה ב"ד האחרון הבא לבטלם גדול מב"ד הראשון בחכמה ובמנין ועיין להרב בכ"מ שם מ"ש בזה ובמה שהשיב ע"ד מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל ח"א חא"ח סי' צ"ה דר"ה ע"ב ומה שחתר ליישב שם דברי הרמב"ם דמ"ש ברפ"ב ב"ד גדול שדרשו באחד מן המידות וכו' שהדין כך ודנו דין ועמד ב"ד אחריהם וכו' דמיירי בד"מ דמשו"ה דקדק הרמב"ם לומר ודנו דין ולא כתב והורו הוראה שייך באיסור וכו' יע"ש ואחר המחי"ר לשון הרמב"ם ז"ל דכתב ב"ד גדול שדרשו באחד מן המידות וכו' הרי מסתמא הוא כוללו בכל מידות שהתירה נדרשת בין בד"מ בין בדיני איסור והיתר אלא דנרא' דבלא"ה לא ניח"ל להרב מ"ז ז"ל בהכי שהרי זה שכ' הרמב"ם שיש חיוב לשמוע אל השופט אשר יהיה בימים ההם כתב מרן בכ"מ שם שהוא נלמד ממ"ש בר"ה. סוף פ"ב דכ"ה ע"ב אמרו שיפתח בדורו כשמואל בדורו ומייתי התם קרא ובאתה אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הילך אצל השופט שלא היה בימיו הא אין לך לילך אלא אצל השופט שיהיה בימיך יע"ש והרי דרשת הש"ס היא נאמרת על עובדא דר"ג עם ר"י שגזר ר"ג על ר"י שיבא אצלו במקלו ובתרמילו ובמעותיו ביוה"ך שחל להיות בחשבוני ונטל מקלו והלך אצל ר"ג ליבנה וכו' על זה הביאו דרשה זאת הרי כי

דרשה זו מקרא דאל השופט אשר יהיה בימים ההם איירי גם בדיני איסור והיתר באיסור יוה"ך שהיא איסור כרת כמו שיע"ש וכמ"ש מזה ז"ל שם סמוך ונראה שכתב וז"ל ושו"ר דגם לדרך זו קשה מדברי הר"מ בפ"א שם מתבאר המחלוקת דיני תורה לחוד ומנהג שהנהיגו לחוד ועוד קשה דמהראיה שהביא מדכתיב אל השופט אשר יהיה בימים ההם דמיניה למדו בר"ה דכ"ה דאין לך אלא שופט שבימיך כמ"ש הר"מ הוא כולל לכל דיני התורה כמבואר בסנהדרין דפ"ז ודפ"ח יע"ש אלא שיש להרגיש ע"ד הרב מ"ז זל שהרי ממקומו במס' ר"ה גם משם. מתבאר נמי דאיירי בדיני איסור ונ"י ועיין עוד שם מה שצידד בתשו' מהרש"ך סוף סי' קמ"ח דהבית הרב פר"ח ז"ל ובמ"ש בעניותי בסה"ק סל"ח שם בחיו"ד סי ה' יע"ש ודוק: ומ"מ למדנו מדברי הרב מ"ו ז"ל דבחלקות תשית למו דדיני תורה לחוד ומנהג שהנהיגו לחוד א"כ שפיר מצינן למימר ולחלק בכיוצא בזה בין מנהג למנהג דתקנה וגזירה ומנהג בסתמות שהיא נעשית בכולל ובכל ישראל לחוד והוי מנהג זה כעין גזרה ותקנה וכמש"ל ומנהג שבא מחמת מחלוקת הפוסקים הוא ענין אחר שיכול השופט אשר יהיה בימים ההם להכריע ולשנות המנהג אם יהיה ראוי להכריע בראיות ברורות ומקובלות לחכמי דורו כדכתיבנא והגם שמרן בכ"מ שם פירש בדברי הרמב"ם דאותה גזרה ותקנה ומנהג הוא שקיבלו כס' יחיד כמו שיע"ש. מ"מ אין זה סתירה לדברינו כי אפי' היה שנקטו לנהוג כס יחיד הא מיהא אותו מנהג שהיה בהסכמת כל חכמי הדור כי ראו כי כן ראוי לנהוג לפי ראות עיניהם אלים טובא ואינו דומה למנהגים שבדורינו שהם תלויים במחלוקת הפוסקים כאמור. ומאחר שכן היה מקום לומר לנ"ד דלא מבעיא דאין מקום לשנות את המנהג מחומר לקולא. אלא אפי' אם היו משנים את המנהג היה לנו חיוב לבטלו ולחזור למנהג הראשון כאשר כתבנו משם הרדב"ז וכן הוכיח הרב כנה"ג בא"ח בשיירי סימן ר"פ במנהג עירינו להחמיר ובזמן הרב הגדול כמהר"י. איסקאפה ז"ל והסכימו ותיקנו להתיר והיה הדבר קשה בעיניו דהנה דברים המתירים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהם ומפני דאתריה דמר הוה שמתי לפי מחסום ואחר שנתבקש הרב ז"ל בישיבה של מעלה גיליתי דעתי לט"ה ועליהם תבא ב"ט שביטלו ההסכמה ורובם חזרו למנהג הא' יע"ש וכן הוכחתי בסה"ק חקקי לב ח"א. חיו"ד סי' מ' דמ"ד ע"ד דמנהג של איסור הוא והוא לחומרא אפי' ביטלוהו המנהג והנהיגו להפך אין האיסור חוזר להתר כמ"ש מרן מלכא מזה בחק"ל ח"ב ליו"ד בשיירי סי' ח' והרב פ"ת בי"ד סס"י ט"ל והרב מהרד"ך בחא"ח סס"י י' ובתשו' הגאונים ז"ל ומעשה רב ק"ק דט"ז ע"א והרב לחם שמים בפיה"מ במס' מעשר שני פ"ה מ"ב דנ"ה ע"א יע"ש וכן הכריח הרב אורים ותומים בתומים בח"מ סי' כ"ג ס"ק ן' דאם

נהגו איסור אין כח ברב הבא אחריו להתיר ודלא כמ"ש הב"ח והשיב ע"ד הב"ח כיע"ש וא"כ לכאורה היה נראה דאם היה מנהג בעיר בענין עירוב כדעת המחמירים אפי' בטלו והנהיגו כדעת המקילים לא מהני וצריך לבטלו ולחזור למנהג הא' וכ"ש כשעדיין המנהג בעיר לחומרא דאין כח בידינו לבטלו ולשנות המנהג מחומרא לקולא כאמור:

אמנם אשכחנא ליה פתרי כי זה שראינו דמנהג שנתנהג בעיר לאיסור דאינו חוזר להיתר זהו דוקא בחשש איסור אליבא דכ"ע או לרוב הפוסקים אבל כשיש מחלוקת הפוסקים במחלוקת שקול או בדבר שאין חשש האיסור ברור אם הנהיגו בעיר כסברת הפוסקים לצד אחד ושוב ביטלו המנהג הזה ונהגו כסברת החולקים לאידך גיסא אין בזה מקום לומר דהמנהג הא' עיקר ואם הנהיגו כמנהג אחרון שבקינן להו ויש ראיה לזה ממ"ש הרב כנה"ג ז"ל בא"ח סי' ו' בהגהב"י וז"ל ואני בבואי מקושטאנדינא פה תירייא מצאתי המנהג כדברי רבינו המחבר ז"ל ואחר עבור זמן ב' או ג' שנים ראיתי המנהג כדברי מהר"מ מטראני ומהרשד"ם ושאלתי מה היה להם ששינו מנהגם ואמרו לי שחכם א' מנע מהם המנהג והנהיגם כמנהג האחרון ואם שלא יפה עשה שמנעם ממנהגם כיון שכבר נהגו כן וכמ"ש הרב משא מלך לא הרהרתי על הדבר והנחתים לנהוג כמנהג האחרון כדברי מהד"ם מיטראני ומהרשד"ם יע"ש הנה מבואר מדברי הרב כנה"ג דכל שיש על מה לסמוך למנהג אהרון על איזה פוסקים לא הרהר על המנהג לבטלו ולחזור למנהג הא' אלא דכתב דלא יפה עשה ומזה הבאתי ראיה למה שנשאלתי מארץ מצרים מהרב המובהק כמהר"א ישראל נר"ו על מנהג מצרים שהיה מקודם לכתוב בגט ג'אמילא ברפא שוב בא הרב מ"ד ז"ל שהיה מקודם וביטלו המנהג הזה אם אחריו שבא ב"ד אחר אם ש"ד לנהוג כמנהג האחרון או יש להם לחזור למנהג הא' והשבתי דאפי' אם נאמר דלא יפה עשה הרב מ"ד ז"ל דשינה כמנהג ולא היה לו סיבה מוכרחת לבטל המנהג מ"מ עתה שכבר נשתנה המנהג יש להחזיק במנהג האחרון וכמ"ש בעניותי בסה"ק חיים ושלום סימן ל"ד דפ"ה ע"ג יעש"ב בס"ד:

אלא דלענין נ"ד תינח אם היה שכבר נשתנה המנהג שלא על ידינו שפיר מצינן למימר דנחזיק במנהג האחרון ברם כשעדין לא נשתנה ובאים אנחנו לשנותו אין בידינו לשנותו לכתחילה כיון שכתב הרב כנה"ג ז"ל דלא יפה עשה המבטל מנהג הא' בלתי סיבה מוכרחת וכבר באותו נדון בענין שינוי המנהג בכתיבת הגט מצאתי סמך וראיה לשנותו המנהג לכתחילה והיה סיבה גורמת לשנותו לכתחילה ויפה הורה הרב מ"ד ז"ל לשנותו וכמ"ש בסה"ק חיים ושלום במקום הנ"ל א"כ גם כאן אנן בדידן צריכים אנחנו למצא סמך וראיה וסיבה מספקת שיכולים לשנות המנהג אפי' לכתחילה:

ונראה לומר כי כיון שהדבר קשה לתקן המבוי בלחי וצ"פ בכל העיר ולא מצינן למיקם בהו ולתקוני וחסר המציאות מכמה סיבות ודוחק הציבור ושאה"ע אינן מניחים וכדכתב מהרימ"ט ודעימיה ויביאו רבים לידי מכשול עון א"כ כל כה"ג אפי' לכתחילה מצינן לבטולי מנהג הא' ולנהוג מנהג מחדש כיון שיש לנו הכרח גמור וסיבה גורמת ו דוחק השעה וע"ד שכתב הרב המו' המקובל האלהי כמהר"ר ישראל בנימין הזקן ז"ל הובאו דבריו בתשו' בס' הלק"ט ח"א סי' ד' ד"ב ע"א וז"ל בדין שאין לצרף מבני אר"י לאנשי ח"ל שכתב וז"ל ואם תראה שנוהגים בהפך מזה אינו מנהג קבוע עפ"י חכמים לא מפני הכבוד ודוחק השעה ועניות בני א"י כי רבה היא גרמה להם לסבול מנהג שלא כדין פעם ושתים ונשאר קבוע עד היום עכ"ל דש"מ שלפעמים משום דוחק השעה והעניות דין גרמא לשנות המנהג ולנהוג מנהג שלא כדין לא עפ"י החכמים דון מינה ללמוד בנ"ד כשיהיה הא מיהא גם המנהג החדש עפ"י הדין כס' הסוברים המקילים דיש לנו לשנות אפי' לכתחילה ואפי' עפ"י חכמים כיון שיש להם על מה שיסמוכו גם במנהג החכם עפ"י הדין לפי סברת הפוס' שלמים וכן רבים כאשר נתבאר ולא הוי שלא מן הדין לכ"ע והוא פשוט ועוד מצינו במקומות רבים אמרינן בגמ' האחת מהנה בעירובין דמ"ו כדאי הוא ר"פ לסמוך עליו בשעת הדחק ואפי' יחיד נגד רבים והפי' קטן נגד גדול ואי משים מ"ש הפוסקים דבעינן תרתי שעת הדחק והפסד מרובה כמ"ש הרשב"א ח"א סי' רנ"ג ומהרשד"ם בתשו' חיו"ד סי' ץ' ומור"ם בהג"ה ח"מ סי כ"ה ס"ב ובהרב בית חדש שם וחי"ד סק"א ובס' גט פשוט בכלליו סי' ו' ובס' פחד יצחק מע' ך' דמ"ה ע"א כמו שיע"ש מ"מ כאן בנ"ד תרתי איתנהו שעת הדחק והפסד מרובה וכאן הוי הוצאה מרובה דהוי הפסד מרובה אלא דל"ד כלל דאה"ן דלענין להתיר דבר שיש בו חשש איסור ולסמוך על המקילין בהפסד מרובה יכולין להתיר בזה אבל בחיוב קיום מצות עשה וצריכה ממון אינו בסוג זה כי הוא חייב ליתן ממון הרב לקיום המצות כפי ערך המצוה והיוקר אלא שכתבו הפוסקים דאין לבזבז יותר מחומש אפי' מצוה עוברת כמ"ש מור"ם בהגה' סימן תרנ"ו וביו"ד סי' זקן יע"ש והר"ן בה' פרק לולב הגזול כתב דכל שישאר כדי פרנסתו מחוייב להוציא בעד המצוה אפי שיצטרך להוציא עליו הון רב יע"ש. ועיין בס' בית השואבה דצ"ו ע"ב מסימן י"ג ואילך יע"ש ועיין להרדב,ז החדשות סימן קמ"ה ובס' מו"מ אשר בסו"ס הש"ד סימן מ"ה ולהרב היכל מלך בנימוקיו על החינוך דע"ו ע"ב ודוק וזהו ביחיד אבל בציבור קי"ל דאין צבור עני ויכולין להוציא הוצאה מרובה לקיים המצוה ובפרט לצורך רבים שלא יכשלו באיסור שהרי אם הרב בית חדש חא"ח סימן תרנ"ו כתב על ההיא דאמרינן בסוף פ' לולב הגזול דר"ג לקח אתרוג באלף ול"ק מהידור מצוה

עד שליש ולא יותר וכו' והגמ' חשיב גוזמא על ר"ג שהוא נשיא מישראל ושנתן אלף זוז באתרוג אחד הגם שתקנת חכמים המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכו' ולא קשייא היאך עבר ר"ג על מ"ש אל יבזבז יותר מחומש דאיכא למימר דטעמא לא הוי אלא שלא יבא לידי עוני ויפול עצמו על הציבור בנשיא ליכא למימר ולמיחש להכי דבלא"ה כל צורכיו של נשיא מוטל. על הצבור ואף להעשירו מדרשא והכהן הגדול מאחיו גדלהו. משל אחיו דדוקא מי שאינו נשיא אמרו אל יבזבז דמדינא אסור לו לבזבז הון רב ביותר מחומש אפי' למצוה עוברת וכו' יע"ש הרי לדברי הרב"ח אפי' נשיא דאתי מכח הצבור אין בו משום אל יבזבז כיון שהציבור נותנים לו מה שצריך כ"ש צבור עצמן וא"כ מהא דצריך הוצאה לא היה לנו להקל משום דוחקא דצבורא דאין צבור עני אבל הכא איכא עוד צד אחר בהדי שעת הדחק וטירחא יתירה מה שיש עיכוב מאוה"ע שאינן מניחין הן מהגוים אשר סביבותינו הן מהשרים וכדבריהם דרבנו הרבנים הי"ו וזאת מכריע יותר מכלן שהיא סיבה גדולה וטענת מספקת:

ועוד נראה לומר כי אפי' באותו נדון עצמו שעמד בתשו' הלק"ט להרב כמוהרי"ב ז"ל עוד איכא למימר כי הגם שאין צבור עני כשיש בצבור חובות והוצאות מרובות ואיכא דוחקא דציבורא הא נמי הוי שיבה והכרח לשנות המנהג וכבר אמרו בכתו' דס"ז ע"ב ולא חייש מר לדוחקא דציבורא יע"ש הרי דחששו בש"ס לדוחקא. דציבורא כמו שיע"ש ועוד מבואר בדברי הרב שכתב שהמנהג היה שלא לצרף מבני א"י לאנשי ח"ל ביו"ט ב' ושכן הוא עפ"י הדין ומה שתראה הפך זה הוא כי העניות ודוחק השעה גרמא להם לעשות מנהג שלא כדין גם בדין זה עצמו מצינו להרב אמת ליעקב שהעיד שבעה"ק ירוש' תו' נעשה מעשה לצרף לא שמצינו להרב פרי האדמה בח"ג די"ז ע"ב שכתב בהפך דנהגו שלא לצרף כמו שיע"ש וכבר עמד על זה בספר אות אמת להרב מוהר"ר יאודה סיד ז"ל בקונ' אחרון סימן ג' דס"ד ע"ב וכתב ליישב וז"ל ואפשר לקיים שניהם בהנחה סוברת דמשני' קדמוניות עד שנת התפ"א בכלל היתה ההסכמה שלא לצרף ומנהו והלאה ב"ד של אחריהם חזרו להורות כדברי המתירין ואין בזה משום אין ב"ד יכול לבטל וכו' מפני שאותו זמן שפשטה הוראה זו שלא לצרף כבר נודע להם דברי המתירין הלא הם הרב בני חיי ומהר"מ ן' חביב ודישרן סמיכין עלוהי שהיה בזמן המנ"ח כנודע אלא שרבו האוסרים על המתירין ונקבע ההלכה בדברי האוסרים ובפרט בשנת התפ"א שנמנו וגמרו שלא לצרף עד אחד ואולם אחר ש' התפ"א ראו דברי המתירים שיש לסמוך עליהם ונמנו וגמרו לצרף וכל כה"ג לא אמרינן אין ב"ד יכול לבטל כמ"ש הראב"ד בפי' המ' פ"ק דעדוייות מ"ו והביאו הרב תוספת יו"ט שם זאת ועוד דאין בכלל אין ב"ד

יכול לבטל וכו' שא בגזרות ותקנות ומנהגים וכל דבר התלוי בדין רשאין לבטל כמ"ש הרמב"ם בריש פ"ב מהל' ממרים ויעויין עוד בספר גו"ר חא"ח כלל ד' סימן י"ד ומילתא כדנא דנ"ד אם יכול לצרף דינא שלמא בעלמא הוא ואמטו להכי יש כח ביד ב"ד האחרון לבשל דברי ב"ד הא' עכ"ל א"כ כמו כן נמי נימא אנן בנ"ד דאפי' נניח דמעיקרא היה מנהג כדעת התוס' ודעימייהו שהחמירו בתקין העירוב בלחי וצ"פ ושוב כיון שראינו שיש רבים כסברת המתירים בב' פסין וכו' יש לנו לנהוג כדבריהם ומשום דאין לשנות מנהג הא' מחומרא לקולא ולא יפה עושה וכמ"ש הפוסקים וכמ"ש גם אנחנו בעניותין במקומות רבים זהו דוקא כשלא יש סיבה והכרח גדול אבל כשיש סיבה והכרח גדול לדבר אז מותר לשנות המנהג לכתחילה וכמו שכן עשו רבני עה"ק ירוש' תו' כי אחר שראו שהיה צורך גדול להיות ט' מבני ח"ל ולא יתפללו במנין ולא יוציאו ס"ת ביו"ט ב' והיה הדבר הכרח גדול סמכו על ס' המתירים ושינו את המנהג דוכותא נמי איכא למימר בנ"ד דכיון שא"א לתקן המבואות בענין אחר וישארו בלתי תיקון מפני כמה סיבות ויבואו לידי מכשול ולהקל באיסורים יש לנו לשנות המנהג מחומרא לקולא כיון שיש לנו על מה לסמוך לסברת המתירים:

ועוד איכא למימר דמאחר דאפי' היה ששינו המנהג ונהגו כדעת המתירים היה הדין נותן דהואיל ונשתנה המנהג ואיכא למסמך ע"ד המתירים אין לבטל ועבדינן כמנהג אחרון לא דקי"ל בפוסקים. דכל דבר שאין לו תקנה חשיב דיעבד כמ"ש התוס' בפ' כל שעה ד"ל ע"א ד"ה לשרינהו דאם יהיה אסורים ואין להם תקנה זה חשוב דיעבד יע"ש וכ"כ הר"ן בה' שם ובכתובות סוף פ"ק דכל דבר שאין לו תקנה חשוב דיעבד ואפי' לעשותו לכתחילה מותר יע"ש וכ"כ ה"ה בהל' איסורי ביאה הלכה י"ג והרב ת"ה בפו"כ סי' ק"ץ ומור"ם באה"ע סימן קס"ט סעיף י"ב ובס' משפטי שמואל סימן י"ד והרב כנה"ג בכללי נפרדים סימן ס' יע"ש והרב מוהרמ"ב בס' ג"מ סימן ב' אות ה' ובס' י"מ מער' ה' דכ"ה ע"א אות קל"ג ועמ"ש בסה"ק נשמת כל הי חא"ח סימן י"ד דט"וב ע"א בס"ד ואם כן הכא נמי בנ"ד אף אם נאמר דלא שינו המנהג אלא עתה דלכתחילה. אין לנו לשנות המנהג ולא נכון לעשות כן דלכתחילה כ"א כשנשתנה ממילא הוא דיש פנים לומר דמחזקינן בזה הרי כיון דלכתחילה לא היה לנו לבטל הרי דא"א לתקן חשוב כדיעבד אפי' אם משנים את המנהג לכתחילה חשיב כדיעבד וכדברי התוס' והר"ן ודעימייהו. ועדיפא מינה כתבו התוס' פ"ק דעירובין ד"ה ע"ב ד"ה וספק וכו' ופו"כ סימן קצ"ז ושם בסה"ק נשמת כל חי צידדתי בין לקידוש בשא"א בדבר אחר חשיב בדיעבד שאין תקנה ודחיתי שם דאפשר דיקדש בפת כמו שיע"ש אם יהיה זה בד' כוסות דליכא תקנה בפת חשיב

דיעבד ויוצא י"ח וכן מצאתי בכיוצא בזה להרב פר"ח בא"ח סוף סימן תפ"ג שהשיב ע"ד הרב מוהר"י הלוי זל חא"ח סימן י"ב שכתב בשם מוהרח"ש דלענין ד' כוסות לא. י"ח ביין צימוקים וכו' דהא קי"ל שתהן חי יצא ואף לכתחילה מצי לשתותו דכיון דלי"ל אלא זה חשיב בדיעבד כמו שיע"ש ומוהריק"ו שורש נ"ו ובשו"ת נחלת שבעה ח"א סימן י"ב ובס' פמ"א ח"ב סימן ק"א ובס' מנחת כהן ד"ל ע"ב דכל דבר שיש טורח לתקן חשיב בדיעבד וב"כ בספר דוד פ' פ'לקון דס"ה ע"ג ובס' בית השואבה להרב המו' בעל יש"א ברכה ז"ל דף ל"ב ע"ב סימן פ"א יע"ש ונ"ד איכא נמי טירחא יתירתא כאשר נתבאר וכמ"ש הרב מהרימ"ט בתשו' הנ"ל בהדייא דאיכא טירחא יתירתא כמו שיע"ש וא"כ הוי סיבה גדולה לשנות המנהג:

ועולה על גביהן מה שהוא שעת הדחק כדכתי' שכתב הרב מהר"ש הלוי ז"ל בתשו' חיו"ד סימן י"ט והביא דבריו מרן החבי"ב ז"ל בס' כנה"ג בחיו"ד סי' ס"ט הגב"י אות צ"ט ואות ר"א דכל שהוא שעת הדחק חשיב כדיעבד ויכול לעשותו גם לכתחילה יע"ש וכ"כ הרב שלחן גבוה שם ביו"ד סקי"ב יע"ש ובחא"ח בכללי הפוסקים ד"ד ע"ב אות ע"א אחר שהביא דברי מהר"ש הלוי ומ"ש הרב כנה"ג ובחיבורו לשם סיים וכתב וז"ל וכן משמע להדייא מדברי הרב המפה ז"ל בה' יו"ט סימן תצ"ח סעיף א' דעמ"ש מרן ז"ל אין מראין סכין לחכם ביו"ט וכו' כתב הרב ז"ל מיהו אם לא בדקו מעיו"ט והוא שעת הדחק יכול לבודקו ביו"ט ע"כ הא קמן דאעפ"י שאסור להראות סכין לחכם ביו"ט דהיינו ודאי לכתחילה דאם עבר והראהו לחכם מותר לשחוט בו דלא אסרו לא גזירה שמא ימצא בה פגימה וילך ויחדדנה ולהרב המפה ז"ל דאוסר שם נמי לבודקו השוחט הסכין בעצמו. שמא ישחיזנה בשעת הדחק מתיר לבודקו לכתחילה והיינו משום הך משום דכל מקום שאסור לכתחילה ומותר בדיעבד בשעת הדחק מותר לכתחי' עכ"ל וא"כ יש לנו לומר כי בשעת הדחק כזאת שא"א לתקן מכמה אנפי ודוחק השעה ודוחקא דצבורא ושהגוים אינן מניחין מצינן לשנויי אפילו לכתחילה:

ועוד נראה לומר דמצינו להרמב"ם שם בה' ממרים פ"ב ה"ד אחר שכתב שאין לב"ד לבטל מנהג ב"ד הראשון כ' וז"ל ויש לב"ד לעקור אף דברים אלו לפי שעה אעפ"י שהוא קטן מן הראשונים שלא יהיו גזירות אלו חמורות מד"ת עצמן שאפילו ד"ת יש לכל ב"ד לעקרו הוראת שעה כיצד ב"ד שראה לחזק הדת לבטל סייג כדי שלא יעבירו העם עד"ת מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעים הדבר לדורות שהלכה כך הוא וכן אם ראו לפי שעה לבטל מ"ע או לעבור על מל"ת כדי להחזיר לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושים מה שצריכה השעה כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי

שיחיה כולו כך ב"ד מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כולם כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחד כדי. שישמרו שבתות הרבה עכ"ל וא"כ אף אם נימא שהיה מנהג בעיר קבוע שיהיה היתר המבואות בלחי וצ"פ כדעת. התוס' ודעימייהו הרי אם נראה לב"ד להקל בדבר ולבטל המנהג הלזה לצורך השעה ולתפוס כס' המקילים בב' פסים משהויין בסיד מחוי כס' הפוסקים המקילים כיון שהדבר קשה לעשותו ויבואו להקל באיסור שאם נאמר כי כיון שא"א לתקן תשאר העיר בלא עירוב כלל וילכו בני העיר בלא עירוב ולא נדחוק בזה לשנות המנהג וע"ד שכ' בתשו' הרב מנן גבורים סי' ב' כמו שיע"ש כשאני לעצמי בעיר גדולה כעירנו אזמיר יע"א שיש רבים וא"א שיזהרו ללכת בכל שבת בלא עירוב ורחוק שלא יכשלו בשוגג שלמים וכן רבים בתורה ואצ"ל עמא דארעא שיקילו אפילו במזיד וגם שיהיה נעשה להם כהיתר להקל באיסורין דרבנן ולזלזל בהו ותשתכח תורת עירוב מישראל וא"כ איפה מוטב לבטל המנהג הראשון ולנהוג כס' המקילים כדי שלא יכשלו רובם באיסור ושלא תתבטל תורת עירוב וכדברי הרמב"ם והרי דברים ק"ו ומה אם לעבור על ד"ת לעבור בקו"ע על מל"ת ולבטל מצות עשה שהוא עוקר דת לגמרי הותר לעשותו משוה הוראת שעה ואפי' להלקות למי שאינו חייב מלקות דאיכא איסור פן יוסיף ולהרוג למי שאינו חייב מיתה דאיכא איסור להורגן ואיסור ש"ד החמורה וכדכתב הרמב"ם בפ"ד מהל' סנהדרין ה"ה והוא מסוגיית הש"ס ביבמות ד"ן ע"ב ובסנהדרין דמ"ה שמעתי שב"ד מכין ועונשים שלא מן הדין ולא לעבור עד"ת אלא לעשות סייג לתורה וכ"ש וק"ו כאן בנ"ד דאין עקירה לד"ת כ"א למנהגי שנהגו לעשות כדעת המחמירים ושחכמים אסרו לשנות ממנהג שנהגו ומשום הוראת שעה באים לשנות המנהג ולעשות כדעת המקילים בודאי דלא עדיף תורת מנהג מהתורה עצמה וכדברי הרמב"ם והנה סתם אומרו שמעתי שב"ד מכין ועונשים וכו' בכל ב"ד במשמע ואפי' ב"ד שבזה"ז וכ"ן. מדברי הרי"ף בה' פרק הגוזל קמא דצ"ו והרא"ש ביבמות ד"ק ע"ב וכ"פ שם בפסקי סימן ב' ובתשובותיו כלל ח"י סימן י"ג וכלל טו"ב סימן ובס' בשמים ראש סימן ס"ד וקצ"א ורי"ב וכ"ן מל' הרמב"ם בפ' כ"ד מהל' סנהדרין ה"ד שכתב יש לב"ד לעקור וכדפירשו הרב הפרישה והדרישׁ והרב"ח שם בח"מ רס"י ב' ודקדקו מל' הרמב"ם שם בהל' סנהדרין וכן יש להם בכל מקום ובכל זמן וכו' יע"ש וכן נראה בהדייא מל' הרמב"ם בהל' ממרים שכתב יש לכל ב"ד לעקור אף דברים אלו לפי שעה וכו' וכן מה שסיים וכתב כך ב"ד בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות וכו' וכ"ן דעת הטור שם בח"מ רס"י ב' וכ"כ עוד בסימן תכ"ה בשם תשו' ר"ה גאון וכ"ה דעת הרשב"א בהרבה תשובות והזכירם מרן בב"י שם וכ"כ

בח"ג סימן שצ"ג וח"ד סימן שט"ו וח"ה סימן רח"ל וסימן ר"מ והריב"ש סימן רנ"א וכ"כ הריב"ש סימן רכ"א וכ"פ מרן בש"ע שם בח"מ סימן ב' וכן הסכימו כל רבני האחרונים הלא בספרתם דגם בזמן הזה דנים במיתה זולת הרנ"י בסנהדרין פ' נגמר הדין בשם י"מ שכתב דב"ד מכין ועונשים הם סנהדרין ועיין בס' בני שמואל שם ובאורים ותומים שם סק"ב יע"ש:

ומ"מ נראה דל"מ דאזלינן בתר רובא דרובא דכתבו דיש לב"ד בכל מקים ובכל זמן לעשות משום הוראת שעה אלא אפי לס' הרנ"י משם י"מ אינ' אלא שאין כח לב"ד בזה"ז לדון במיתה אבל לענין הוראת שעה לעשות סייג לתורה בודאי דיש כח לכל ב"ד בזה"ז וכ"כ הרב"ח שם בח"מ סימן ב' דלמיגדר מילתא אין חילוק דכל גדול בעירו או בגבולו חשוב הוי ב"ד ואפי' לא קיבלוהו יע"ש והגם שכתב הריטב"א בחי' לנידה סימן רפ"ב גבי קץ ידא וכו' דבעינן ב"ד חשוב וחכמים וישוב גדול בענין כמ"ש הרב ברכ"י בח"מ סימן ב' סוף אות ג' יע"ש וגם הרב"ד בח"מ סי' ב' הצריך דבעינן ב"ד חשוב כר"ן שהיה גדול בדורו ובנ"ד נראה שאין שום אחד מהם לא שהעם פרוצים בעבירות ולא גדול הדור אותם שעמדו בדין הנואף לא היו רשאים לדונו במיתה ומ"ש הרב מ"ש בדקנ"ו ע"ב דבזה הזמן בכל שעה השעה צריכה ורשאי למיעבד שלא מן הדין היינו במילי דחניפותא וכו' יע"ש הרי שהרב"ד לא רצה להחשיב את עצמו ב"ד חשוב כר"ן להיות דן במיתה ומ"מ גם הוא יודה דלענין לדון במיתה שהוא דבר גדול יש לנו לומר דבעינן ב"ד גדול וחשוב לא לשאר מילי והנראה דאפי' יחיד שהוא רב ודיין שנתקבל לדון דיני איסור והתר ודיני קנסות בעיר יכול לעשות גדר וסייג לתורה וא"כ בעירינו אזמיר יע"א דלדיני איסור והתר וקנסות וכדומה יש לו קבלה לדון יחידי ומה שמצריכים לפעמים בעירינו ב"ד של ג' הוא לדיני ממונות דוקא ולא לדיני איסור והיתר וקנסות כי זה נהגו לקבל אפי' דיין יחידי ואם כן בודאי דהיכא דיש לו קבלה מן הצבור יש לו לעשות להוראת שעה כאמור וכדברי הרב"ח הוא אפי' בלא קיבלהו כ"ש כשקיבלהו ואפי' אם בעינן ב"ד של ג' גם לדון ולהורות בהוראת שעה וכדברי הרב מוהריק"ו שורש קפ"ט כמו שיע"ש לזה אנכי מחלק כי לא אמרו מוהריק"ו כי אם כשבאים להענישׁ לחוטא באיזה עונש מלקות וקנס וכדומה בזה כתב מהריק"ו שיהיה בב"ד של ג' ברם כשיהיה כנ"ד לעשות להוראת שעה לבטל מנהג הראשון ולנהוג מנהג אחר במילתא דאיסורא סגי בחד מורה הוראה ובפרט בעירינו אזמיר יע"א שיש הסכמה ותקנה ומנהג כי דיני איסור והיתר הוא עפ"י יחיד דיין אחד ואם באנו לידי מדה זו גם בדיני קנסות שכתב מהריק"ו דבעינן ב"ד של ג' סגי

לן בעירינו אזמיר יע"א בדיין אחד כיון שהמנהג הוא לקבל דיין אחד ולקבל הוראותיו גם בדיני קנסות על פיו והמנהג עיקר:

אך בזאת להיות כי כל ימי שנתגדלתי בין החכמים ח"ף אנכי ומירא הוראה אני וגם כי מעולם לא אלכתי בגדולות ובכל דין והוראה אילו היה בא מידי לצרף לכל הת"ח שבעיר הייתי מצרף וכל העם אשר בשער יעידון יגידון כמה נצטערתי אחר שהייתי דן בב"ד של ג' דהזמינו אותי לדון יחידי לא הייתי רוצה להסתלק מב"ד של ג' והרבה טרחתי ויגעתי בזה שלא לדון יחידי ולא עלה בידי שהיה הדבר מוכרח משום תיקון העיר שמתקלקל את השורה ועניתי אמן בע"כ שלא בטובתי לדון יחידי עכ"פ לעתות כאל במה שאנחנו דנים לדון בהוראת שעה לשנות המנהג משום תיקון העולם ושלא יכשלו עם בני ישראל במכשול עון אם שנראה לע"ד דסגי בדיין אחד ככל האמור מ"מ כבר נמצאו איתי שנים שדנו תרי מנייהו הרבנים הדיינים המצויינים העי"א ויורו המורי"ם להקל בזה משום צורך השעה אם כן כאן נמצא וכאן היה בנ"ד נמי ב"ד של שלשה שהם מתירים לשנות את המנהג להוראת שעה ואני אומר אפי' אם היה לנו בירור שנקבע מנהג זה לחומרא עפ"י ב"ד בעירינו אזמיר כל שנשתנה הענין בזמנינו מכח ריבוי העם נתרבו הבתים והמבואות ושנתפזרו בעיר לד' פיאות ויתערבו בגוים שא"א לתקן בלחי וצ"פ ולצורך השעה צריכים אנחנו לבטל אותו מנהג ולנהוג כס' המקילים בב' פסין משהיין בסיד מחוי אמינא ולא מסתפינא דאפי' אם היה אותו ב"ד קיים היה מסכים להתיר כל שנשתנה הענין ואין זה ביטול וכ"כ במרדכי ובהג"א פ"ק דכתובות ובש"מ לד"ג ע"ב יע"ש ומצורף לזה מ"ש מוהריק"ו שורש נ"ו שאם נשתנה הענין מאשר היה בזמן הראשונים משנים מנהג יע"ש וכ"כ הרב מג"א בא"ח סס"י תר"ץ סקכ"ב יע"ש וא"כ כמו כן יש לומר בנ"ד דנשתנה הענין בריבוי העם וריבוי בתים ומבואות והארץ רחבת ידים כפלי כפלים וקשה הדבר לתקן כאמור:

ועוד ראיתי ראיה אחת מרובה בס' תומת ישרים סימן קפ"ח דפ"ג ע"ב שבעיר א' שעשו הסכמה למיגדר מילתא כתב שיכולים לבטל לפי צורך השעה וז"ל ול"מ אותו ב"ד בעצמו שתיקן הדבר שיכול לבטלו ולחזור ולתקנו הכל לפי הצורך אלא אפי' ב"ד אחר יכול לעשות כן ואפי' שלא יהיה כ"כ גדול בחכמה ובמנין אע"ג דקי"ל שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא גדול וצ"ל לא. אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין וכ"כ בהג"א פ"ק דכתובות דאם יעשו כאותן שדחו שאם היה אותו בית דין היה דיין מסכים להתיר אין זה ביטול דבריו ומיימוני כתב ב"ד שדרשו באחד מן המרות כפי הנראה להם ועמד ב"ד אחר ונראה להם טעם אחר לסתור אותו דין הר"ז סותר כפי מה שנראה בעיניו שנא' ל

השופט אשר יהיה בימים ההם עכ"ל ההגה' הילכך כל ב"ד וב"ד מבטל הדברים כפי צורך השעה וכן מבטל התקנות כפי הצורך אפי' לא היה ב"ד גדול ממנו בחכמה ובמנין כמו המתקן יכול הוא לבטל כיון שהשעה צריכה לכך עכ"ל הנה מתבאר מדברי הרב ל דלצורך השעה מותר לב"ד אחרון אפי' קטון ממנו לבטלו אלא דיש להק' ע"ד הרב דקא מייתי ראיה דיכול הב"ד האחרון אפי' קטון לבטל דברי ב"ד הא מדברי המיימוני שהביא הג"א אל השופט אשר יהיה בימים ההם בהרי זהו דוקא בדרך שקלא וטרייא לתור ולדרוש בכל מידות שהתורה נדרשת אבל בביטול תקנה וגזירה ומנהג כתב בהדייא הרמב"ם זל שם בפ"ב מהל' ממרים ה"ב דאין כח ביד ב"ד אחר לבטלו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין וזהו מן הנמנע כמ"ש הרא"ם ח"א סימן ט"ו וכמש"ל ואם כן הא דקא מייתי מדברי הרמב"ם לראיה לסתור תקנה המנהג אל השופט אשר יהיה בימים ההם דליכא ראיה משם כלל דתברא בצידה כתב הרמב"ם סמוך ונראה בה"ב דבתקנה וגזרה ומנהג לא נאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם הי"ל להביא דברי הרמב"ם בהלכה ה' שכתב בפירושו דצורך השעה יש כח לב"ד לבטל תקנה וגזרה ומנהג מהב"ד שקדמו אפי' שאינו גדול ממנו כו לא יהיה חמור מדברי תור' שיכול לבטל לצורך השעה אלא דגם בדברי הג"א יש מן התימא דתחילת דבריו הם המדברים דמשום צורך השעה יכול ב"ד האחרון לבטל ואין בזה משום אין ב"ד יכול לבטל וא"כ על זה היה להם להביא בכיוון לראיה אלימתא ממ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' ממרים ה"ד שכן כתב בהדייא דלצורך שעה יכול לבטל ואם כן ק"ט מה שהביא ראיה מהא דכתב שם הרמב"ם בה"א ל השופט אשר יהיה דאין משם ראיה דאיירי בדרשות המידות וגם ק"ט שמביא מ"ש בה"ב דבתקנה וגזירה ומנהג אינן יכולין לבטל בכל זה אין משם ראיה כי כן דבריהם צ"ע:

וזה ראיתי להרב שער אפרים בתשו' סימן ע"ב דב"ן ע"ד במה שנשאל בעיר א' שעשו הסכמה בבל חוזק ותקף בחרמות ונדויים שנעשו מעולם מחכמי הראשונים ואחרונים מא"ה ועד הנה ובכל אלות והקללות הכתובות בתורת משה רבינו ע"ה וכו' וכל זה עשינו לגדר וסייג שלא יהיו בנות ישראל הפקר ובזוייית וכו' על זה ביקש הרב ז"ל צדדים לבטל ההסכמה והביא כמה ראיות מהש"ס והפוסקים דדוחין הסכמה אף שהיא למיגדר מילתא להסיר מכשול עון מהרבים וסיים וכאב וז"ל וא"כ ה"ה בנ"ד אף שכתב בהסכמה הזאת וכל זאת עשינו כדי לעשות גדר וסייג לרבים מ"מ אם היו יודעים שהתקנה הזאת יהיה בזה חשש מכשול להקל וכמש"ל בודאי לא הסכימו בזה ואפי' ב"ד אחר יכול לבטלו וכמ"ש בתשו' הרב תומת ישרים וז"ל ולא מבעיא לאותו ב"ד שיכולים לבטלו אלא אפי' ב"ד אחד שיכול לעשות כן ואפי' שלא יהיה גדול בחכמה ובמנין יע"ש והרי

הסכמה הזאת היא גזירה ותקנה שהתקינו בני העיר שלפי דעת הסמ"ג הוי תקנת הצבור ד"ת ומ"ג שהוא בחרמות ונידויים. וכמ"ש הרב מ"ז ז"ל שם בתשו' בחק"ל ח"ב סימן מ"ט וכמש"ל ועכ"ז יכול ב"ד אחר אפי' אינו גדול ממנו בחכמה ובמנין לבטל והוא כדברי הרמב"ם בהל' ממרים פ"ב ה"ד וכמש"ל שא דיש מן התימא גם על הרב שער אפרים איך לא הביא ראיה מדברי הרמב"ם לו שכתב בהדייא בפ"ב מהל' ממרים ה"ד דלצורך שעה מבטלים תקנה וגזירה ומנהג וצ"י:

ועוד נראה להביא ראיה לזה דמשום עת לעשות לה' שלא יעברו על האיסור יש לנו לשנות המנהג הראשון שהיה לחומרא ולנהוג כדעת המקילין לקולא כדי שלא יבאו רבים לידי איסור כמש"ל והוא מדתנן במס' כריתות ספ"ק האשה שיש עליה ספק ה' לידות וה' זיבות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה ה' זיבות ודאות וה' לידות ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים והשאר עליה חובה מעשה שעמדו קינין בירושלים בדינר זהב אמר רשב"ג המעון הזה לא אלין הלילה עד שיהיה בדינרים בסוף נכנס לבית המדרש ולימד האשה שיש עליה ה' לידות ודאות וה' זיבות ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה ועמדו קינין בו ביום ברבעתים ופירש"י וז"ל נכנס לב"ד ללמוד וכו' ואעפ"י שהקי"ל עד"ת עת לעשות לה' הוא שלמלא לא ימצאו יחדלו מלהביא אפי' א' ויאכלו קדשים בטומאת הגוף יע"ש וכה"ג פי' רע"ב ז"ל שם וז"ל נכנס לבהמ"ד ולימדונו אעפ"י שהוקל. בשל תורה ולימד דבר שאינו כהלכה משום עת לעשו' לה' עשה כן שאלמלא כן לא ימצאו וימנעו העניות מלהביא אפי' אחד ויאכלו קדשים בטומאת הגוף ע"ש ועיין להרמב"ם ז"ל בהל' מחוסרי כפרה פ"א ה"י ולהראב"ד ולמרן בכ"מ שם יע"ש. הרי לך בהדייא כי כדי שלא יבאו להכשל באיסור תורה הורה להקל. משום עת לעשות לה' וזהו אפי' להקל בד"ת וכ"ש וק"ו כשיהיה שינוי מנהג. מחומרא לקולא דודאי דמצינן לבטל משום שלא יכשלו באיסור וכמש"ל:

וכיוצא לזה ראיתי בתשו' צמח צדק סי' כ"ח על מוכרי דגים שמיקרים את השער שהסכימו שלא יקנו דגים והביא. ראיה מהך מתני' דכריתות יע"ש וכן הסכים הרב פר"ח ז"ל במנהגי איסור סי' ט"ו וכ"כ הרב יד אהרן בא"ח סי' רע"ב אלא שהרב ב"ה ביו"ד סי' רי"ח כתב לחלק דעד שליש מותר ליקח דהידור מצוה עד שליש וחלק עליו הרב תוספת שבת ז"ל שם דאפי' עד שליש אסור ליקח דתקנה שאני יע"ש ובס' פרי מגדים במ"ז שם כתב דיש כח ביד ב"ד לבטל בשוא"ת יע"ש:

וכדומה לזה איתא בפסחים ד"ל ע"א דאתמר התם ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו זבינייכו אכנדיכי ואם לא דרשינן לכו כר"ש ופריך ולדרוש להו

דהא שמואל כר"ש ס"ל ומשני אתריה דרב הוה ופירש"י כנדי מוכרי קדרות לאחר הפסח ושוו זבינייכו אל תעלו דמיהן יותר משיוויים כר"ש דמותרות הקדרות הישנות לאחר הפסח יע"ש. וכה"ג איתא בסוכה דל"ד ע"ב ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואם לא דרשינן לכו כר"ט יע"ש. הא קמן דאם לא היו צייתי ומייקרים במכירת הקדרות ואיכא פסידא דלקדרות שלוקחים ביוקר היה לו כח לשמואל לדרוש באתריה דרב ולשנות המנהג מחומרא לקולא והיינו דקאמר הש"ס ולדרוש להו ר"ש דהא שמואל ס"ל כוותיה דר"ש דמותרות ואפי' בלתי איום למוכרי קדרות היה לו לשמואל להיות דורש כוותיה ומטעמיה ולמה המתין דרשתו באיום וגיזום אם לא צייתי ליה ומשני הש"ס דמה שהמתין דרשתו. עד עת שמיקרים המוכרי קדרות ולא דרש כן בלא"ה משום דאתריה דרב שהמנהג היה כרב שאוסר ואינו רשאי שמואל לדרוש נגד מ"ד שהוא רב שהנהגו כמותו אם לא לצורך השעה דוקא כשיש סיבה משום פסידא דלקוחות שמיקרים את השער וכבר ראיתי להפר"ח ז"ל שם בסי' תצ"ו במנהגי איסור סי' ב' שהביא גם הוא ראיה זו מסוגייא דפסחים הלזו וצידד בה כמו שיע"ש ולע"ד נראה דפשט הסוגייא הוא דהיכא דיש סיבה משום שמייקרים השער יש לנו לסמוך על ס' המקילין דס"ל דכל שיש צורך השעה מבטלים אפי' מנהג מחומרא לקולא וזה הוי עוד ראיה למ"ש לעיל להתיר משום הפסד מרובה וצידדנו לחלק בזה בין כשהוא להתיר דבר חשש איסור לבא לבטל קיום המצות ומנהג והנה בעתה הרי מצינו שגם בקיום מצוה ומנהג חששו למייקרים את השער כדי לשנות המנהג ומינה ילפינן בהדרגה גם לנ"ד ועיין להרא"ש הובאו דבריו בש"מ לב"ב לדקס"ו. ע"ב שהק' ע"ד רש"י דאיך יתכן להפחיד שלא מן הדין דבשלמא לב' סוגייאות היה מפחידם עפ"י הדין דהם ס"ל כשמואל יע"ש נקוט מיהא גם לדברי הרא"ש דשמואל הפחידם כדין וק"ל. וגם מהרשד"ם והרדב"ז יודו דיכולים לשנות המנהג בכה"ג וכאשר ראיתי בד"ק להרבנים הפוסקים הי"ו שכתבו וז"ל ועוד אפש"ל דמשום שהיה הדבר נקל להם רצו לתקן בדרך משופה אליבא דכ"ע משא"כ לשנות כאלו דאין בידינו לעשות כדבר הזה דאפשר דבאופן כזה גם מהרשד"ם והרדב"ז יודו בדבר דשפיר מצינו לשנות המנהג ממה שהיה לפנים מאז ולבחור הטוב במיעוטו זת"ד הי"ו:

והאמת איתם דכל שאי אפשר לתקן בשום אופן כס' המחמירים אפי' היה מנהג קבוע יכולים לבטלו. ולתקנו באופן המועיל שלא יכשלו בו רבים כאשר הוכחנו בראיות ברורות מדברי הש"ס והפוסקים כי בזה הוי אליבא דכ"ע דאפי' מהרשד"ם והרדב"ז יודו זו אינה צריכה לפנים ואם אמרו בגמרא בקידושין ד"ק מוטב שיאכלו ישר' בשר

שחוטות תמותות ול יאכלו בשר תמותות נבלות כענין יפ"ת שהתירו מפני היצה"ר כמו שיע"ש דוכוותא דנ"ד דאם אנחנו באים להחמיר יבואו לעבור במזיד והרי יש בתקון זה. כדי שביעה כאמור להיות הדבר בהתר ולא באיסור ואפי' אם נאמר דיש ח"ו איסור לשנות המנהג מחומרא לקולא הרי קי"ל בש"ס ובפוסקים דאומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירו כשיהיה האיסור קל לגבי חטא החוטא וכדאמרינן בפ' בכל מערבין ד' ניחא ליה לחבר דליעביד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד ע"ה איסורא רבה ואם כן אין ספק כי לגבי איסור טלטול בלתי ערוב הוי איסורא רבה לגבי הא דאין לשנות המנהג מחומרא לקולא כי כתבו הפוסקים דלא יפה עושה ומ"ג בי כשנכשלים רבים ומכשול עון תדיר בכל שבתות השנה משא"כ שינוי המנהג דמאי דהוה דאע"ג דהרשב"א בתשו' ס"ל דדוקא לעצמו יכול לחטוא בחטא קל כדי להציל מעון יותר גדול כבר מרן בב"י בא"ח סוף סימן ש"ו השיב ע"ד הרשב"א והכריח מסוגית הש"ס ודברי התוס' כי אפי' לגבי חבירו שלא יחטא מותר לעבור על איסורא זוטא כדי שלא יעשה חבירו איסורא רבה וכל שכן וק"ו כי לכל הטעמים שכתבנו ליכא שום איסור בשינוי המנהג וכאמור:

וכל זה שכתבתי הוא במונח שאפי' היה מנהג קבוע בעירנו אזמיר יע"א לתקן המבואות בלחי וצ"פ דעכ"ז כשא"א יכולים לשנות המנהג מחומרא לקולא בב' פסין משהויין בסיד מחוי. ברם אעיקרא דדינא אין לנו בירור גמור על המנהג הלזה כאשר צידדו הרבנים הנז' העי"א בד"ק שכתבו וז"ל ומה גם דאיכא צד אחר מ"ש לעיל דמה שנמצא באיזה מקומות צ"פ נשתרבב המנהג מקודם שתיקנו המבואות בשני פסין והיו מתקנים המבוי מפולש בצ"פ ושאר המבו' בשני פסים והיו מתקנים המבוי מפולש בצ"פ ושאר המבו' בפס אחד ושוב אח"כ הגם שתיקנו המבואות בשני פסים נשארו המבו' העשוים בצ"פ בצביונן וקומתן והבאים אחריהם אפשר דלא שמו את לבם וכו' יע"ש גם אנכי אזיל. ומודה כי גם טעם זה ניתן ליאמר וכמו שהביאו גם המה ראיה ממ"ש אני בעניי בכיוצא בזה בס' סל"ח סי' ד' ובס' חקקי לב חא"ח סי ה' וכיע"ש:

ואוסיף עוד לומר כי אפי' היה אמת שהיה המנהג בעיר קבוע לעשות לחי וצ"פ הרי מזה רבות בשנים אפי' מקודם השריפה וגם אחרי כן עד היום הזה שנתרבו הדיורים של בני עמינו ורבו כמו רבו הדרים בכמה מבואות מפולשות לאין מספר בלתי תיקון לחי וצ"פ והיו נוהגים היתר ע"י שהיה המנהג בעיר שהחכם הממונה על עירוב ליקח יהודי אחד לעשות שני פסים משהויין בסיד מחוי כמנהג שנוהגים כן בפרוס הפסח בפרוס החג ובני העיר כלם היו סומכין ע"ז שזהו הכשר ותיקון לעיר לטלטל בכל העיר והגם כי לא פחית עלמא מל"ו צדיקי והיו מרננים ע"ז שיהיה התיקון במבו' בלחי וצ"פ

והתחילו לתקן ומיעוטא דמיעוטא שהיה הדבר בנקל עלה בידם לעשות כן וכן נעשה במבוי שלי כאשר כתבו הרבנים הי"ו הנז' מ"מ רוב העיר נשארת בלתי תיקון ורוב בני העיר כבר היו סומכין ונותנין היתר אפי הת"ח לצאת ולבא על סמך שני פסין משהויין בסיד מחוי הללו שהיו נוהגים לעשות דחשבו כ די בזה לצאת ידי עירוב וא"כ ממילא רווחא כי איפי' היה כן המנהג לחומרא נשתנה המנהג מחומרא לקולא מאיליו ומעצמו וא"כ יצאנו י"ח דלא היה שינוי המנהג ע"י מורי הוראות שבעיר שהורו להשתנות דאיכא בו משום פקפוק מ"ש הפוסקים דלא יפה עושה לשנות המנהג ואם כן מאחר שבא שינוי המנהג הלזה בשב וא"ת ואם כן עתה אם באים אנחנו לכופם ולחזור למנהג הא' ולחומרא זה תינח אם בא לידינו לתקן כס' המחמירים בלחי וצ"פ אבל מאחר שביארנו שדבר זה מן הנמנע א"כ אם נרצה עתה להחזיק מנהג הא' שהוא לחומרא ולבטל מנהג אחרון שנהגו לקולא ושיהיה העיר בלי תיקון ולא יוציאו שום א' מיחידי העיר שום דבר ולא יטלטלו ביום השבת הרי צריכים אנחנו להכריז בכל העיר שלא יש עירוב לחוש לס' המחמירים והיוצא בעיר ולטלטל איזה דבר עושה איסור א"כ באנו לפגוע ולזלזל ח"ו בפוסקים המקילין דסגי בב' פסין וב' משהיין בסיד מחוי וא"כ אין כח בידינו להכריז בפרהסייא בקום עשה נגד הפוסקים המקילים כיון שהם שלמים וכן רבים ובפרט כי הענין עצמו הוי חומרא דאתי לידי קולא ושכן נתפשט המנהג ברוב מקומות ישראל וכדברי מהרימ"ט וכמש"ל בס"ד:

והגם שראיתי בס' מחזיק ברכה בא"ח סי' שס"ג אות א' שהביא דברי הרב מהר"ן בס' נתיב חיים ע"ד מור"ם שם בדין ז' ולכן עושין לחי מסיד מחוי בכותל כתב וז"ל כמה חולקים יש בזה ואין לחוש לקיים המנהג בזה וכתב שם שעשה בפראג בכל המקומות ב' לחיין בבנין חומה מזה ומזה וחוט של ברזל ע"ג דלהוי צורת פתח שלא יתקלקלו ושבחוהו רבנן עכ"ל הנה מוכח מדברי הרב ז"ל דאפי' היה מנהג קבוע להתיר בשני פסין משהיין בסיד מחוי עכ"ז כתב דאין לחוש לקיים המנהג ולבטלו וכ"ש כשלא יש מנהג וא"כ לכאורה אזדא ליה כל מ"ש:

אלא שלע"ד נראה אחרי המח"ר יש להשיב כי אעיקרא דדינא פירכא כי כבר ביארנו מדברי הפוסקים דאפי' לשנות המנהג מחומרא יש לנו כח לשנות כשא"א וכ"ש כשיהיה המנהג קבוע להקל דאין לבטלו ומ"ג דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב אפי' ביחיד נגד רבים וכדברי מהרימ"ט ז"ל בתשו' שבח"א סי' צ"ד וכ"כ התשב"ץ בח"ב סי' ל"ח שיש שני קולות א' שהוא מהס' דאזלינן והלכה כדברי המקל בעירוב אפי' יחיד נגד רבים יע"ש וכ"ש כי ס' זה בב' פסין משהיין בסיד מחוי אינה סברא יחידאה כי שלמים וכן רבים

סל"ה וא"כ מה יושיענו מ"ש שיש כמה חולקים בזה כי אפי"ה כת שכנגדם המקילים גם המה רבים זאת ועוד מ"ש דבפראג תיקן כל המבואות ב' לחיים וצורת פתח ושבחהו רבנן אנכי אומר דמי יתן והיה כי גם אנחנו יבא מידינו לתקן בודאי שהיינו מתקנים וכבר ביקשנו לתקן בכמה אופנים ולא בא מידינו ואין דנים אפשר מדאי אפשר ומ"ש ושבחוהו רבנן אנא דאמרי כי כמו שמצינו כי יש שבח להבא לתקן עפ"י ס' הפוסקים לחומרא. דשבחוהו רבנן גם לבא להקל בענין עירוב שלא יבואו להכשל באיסור נותנים לו את השבח כדאיתא בפ"ב דביצה דט"ז ע"ב איבעייא להו הלכה כרבי לקולא או לחומרא פשיטא דלקולא קאמר וכו' דאמר רב תחי' הוראה דהאי צורבא מרבנן לקלקולא דאי אמרת בשלמא לקולא קאמר היינו קלקולא אלא אי אמרת לחומרא מאי קלקולא איכא כיון דמקלקלי בה רבים היינו קלקולא ופירש רש"י כיון דמקלקלי בה רבים ששופכים ומטלטלים בלא עירוב עכ"ל הרי לך בהדיא דהדיין המורה לקולא בעירוב הוי מתקן ולא מקלקל מפני הסיבה שלא יכשלו בו רבים ושופכים ומטלטלים בלא עירוב וכן ראיתי להתשב"ץ בס"ב סי' ל"ז שאחר שכתב שאם יש חשש עבירה בתיקוני מבואות צריכים לתקן והזריז הרי זה משובח שהביא מ"ש בגמרא דאמר דאי נתנו התנצלות למה שלא תיקנו מר לאו אורחיה אנא טרידנא בגירסאי דנראה מכאן שלמלא טירדת הגירסא דרך ת"ח הוא לתקן וכו' וכתב וז"ל וזכות גדול הוא למתקן ובפ"ב דביצה די"ו ע"ב גבי מערבין עירובי קצרות ביו"ט ואמרינן התם דמאן דאורי לאיסורא הוייא הוראה לקלקולא משום דמתקלקלי בה רבים ובאים לטלטל בלא עירוב עכ"ל. הרי מוכח דכל מה דמצינן לאורויי לקולא בענין עירוב שבח ויקר יתנו ואדרבא תמהני במה שכתב דאין לחוש לקיים המנהג דמלבד דחובה עלינו בכל המנהגים אף שהם זרים לבקש סעד וסמך לקיימן וכמ"ש מהר"י הלוי כלל ב' סי' י"ט וכלל ה' סי' ל"ח וסי' מ"ב וכמ"ש מוהריק"ו וכ"כ מהר"ם מפדווה סי' ע"ז ומהר"ם אלישקאר סי' ח' בשם הרמב"ן וכמ"ש בס' סל"ח שם בחא"ח סי' א' די"א ע"ר ובסה"ק חקקי לב חא"ח סי' ו' ד"ט ע"ב יע"ש וכ"ש במנהג כזה דיש סמוכים דרבנן מדברי הפוסקים ראשונים ואת אחרונים זאת ועוד דמצאנו ראינו למהרימ"ט בתשו' שבח"א סימן צ"ד אשר הוא מן המקילין בב' פסין משהיין בסיד מחוי. כתב שם בב' מקומות דקי"ג ע"ג וז"ל מהא שמעינן דבב' פסין בכל ענין מחיצה וסתימה מעלייא הוו וכן מוכיח לשון אלו הגדולים זל שהכשירם בכל ענין בין אם המבואות העיר מפולשים או סתומים וכו' ואעפי"כ הכשירום בב' פסין לו וכן ראינו בכל המקומות שפשט המנהג כן וכו' וכ"כ עוד דקי"ד ע"ב וז"ל והואיל שהותר בשני לחיין של משהו הרי לא נתנו חכמים בהם שיעור ואמרינן בגמרא כמה כל שהו אפי' כחוט הסרבל וכבר

נהגו בכל מקומות ישראל לעשות לחיין מסיד מחוי לבד וכמו שהביא מוהריק"ו ז"ל בתחי' סי' סס"ג מ"ש המרדכי. ומ"ש התו' וכן עמא דבר עכ"ל. הרי דהעיד בנו הרב מהרימ"ט זל על כל המקומות שנתפשט המנהג ואיך יתכן מנהג שפשט בכל מקומות ישראל לומר דאין לחוש לקיים המנהג אחר שהוא מנהג פשוט ברוב ישראל ויש להם על מה שיסמוכו וכ"ן מדברי הרב א"ר שם בא"ח סי' שס"ג ס"ק ט' שכתב שהמנהג להקל כמו שיע"ש אשר זאת היתה כונת הרב מחב"ר לציין אחר דברי הרב נתיב חיים להרב א"ר ודוק. אם לא שנאמר שהרב נתיב חיים ז"ל לא כתב כן אלא אל עירו ואל שער מקומו כי שיער בדעתו כי בא יבא מידו לתקן וכמו שכן היה לבסוף דעלה בידו ותיקנו על זה הרחיב הדיבור וכתב דאין לחוש לקיים המנהג אבל אם לפי האמת לא היה בא מידו' לתקן פשיטא ודאי שלא היה אומר כן ואדרבא היה מקיים הענין ומחזיקו וזה ברור. ועל הכל דקי"ל הלכה כדברי המקל בעירוב אפי' בפוסקים וכמ"ש מהרימ"ט בתשו' הנ"ל והגם דאיכא למימר דבדבר התלוי במנהג והמנהג לאסור לא אמרינן הלכה כדברי המקל וכמ"ש בכיוצא לזה בסה"ק נשמת כ"ח חיו"ד סי' ס"ו ובסה"ק חקק"ל חיו"ד סי' דנ"ה ע"ג יע"ש עכ"ז בכגון דא דנ"ד דאיכא טעמים רבים לשנות המנהג אהני לן נמי הא דקי"ל הלכה כדברי המקל בעירוב להיות עוד סניף אחר וק"ל:

העולה לענין הלכה כי לכתחילה יכולים אנחנו להכשיר ולתקן כל המבואות שבעירנו אזמיר יע"א בב' פסים משהיין בסיד מחוי בלתי צורת פתח בתנאי כי יהיה הסיד דבר ממש ועב קצת ולא מייא בעלמא כאשר הוכיח הרב ט"ז בא"ח סי' שס"ג סק"ד והרב א"ר שם ס"ק ט' וכ"כ בס' באה"ט שם סק"ג יע"ש ושיהיה ג"כ אלו הפסין בסיד שלא יתמחה יותר משלש סמוך לארץ וכמ"ש בת"ה סי' ע"ד ומורם בהגהה כמו שיע"ש. ובכן בשם ה' יעשו ויצליחו לתקן את כל העיר באופן זה כיון דבעירנו אזמיר יע"א אין לנו רה"ר כלל ולא מבוי רחב מעשר אמות וסגי בב' פסין וכאמור וחפץ ה' בידם יצליח ויגדיל תורתם ויאדיר וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות. פי המדבר בשליש ראשון לחדש תמוז שנת:

וברי"ת שלומי לא תמוט ברוב:

עז ושלום:

הצעיר חיים פאלאג'י ס"ט:

ח"ב או"ח סימן עו

שאלה בחטים שנשמרו משעת קצירה למצת של מצוה וכשבאו לבררם ראו בכמה חטים שאינן קשים כי על דחיקת הציפורן הוא מסיר הקליפה העליונה ובתוכו הרי הוא קמח וקורין לאלו החטים אינפ'ארינאדוס ר"ל שמליאים קמח ואינו כשאר חטים שהם קשים כי אפילו כשמשברים אותם לשנים בתוכו אינו קמח כ"א גוף החטה קשה אם יש מקום לאסור לו החטים מחמת שהם בתוכן קמח כאלו קבלו מים והרי חששא זאת ליכא שכבר שמרם ממים בשעת קציר' חששת תולעים לא יש שלא יש שום ריעותא ושום רקבון ושום תולעת אפילו בצי תולעת כלל כלל לא ואם כן למאי ניחוש לאסור לו החטים יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה גם בעיני יפלא דמאחר כי החטים הללו הם שמורים ממים משעת קצירה ולא יש שום ביקוע ושום שינוי מראה ולא שום. תולעת א"כ למאי ניחוש לאסור אותם משום חימוץ ואנכי חקרתי ודרשתי ושאלתי פי הבקיאים בזריעת החטים ובקצירתם והם אמרו שאלו החטים הם נעשים כך כשעברו שנים שהם ישנים מיותר משנה ושנתים ועל זה אמרתי להם כי הם משנה זאת שעדיין לא יש תשעה חדשים ושוב אמרו לי הבקיאים יותר שאלו החטים הם נעשים מחמת כי בהיותן לחים בתוך הקמה נפלו עליהם גשמים והשפילן לאלו החטים וכל שלא היה להם תקומה אח"כ נשארו בלתי בישול ונעשו כך החטים וקורין לאלו החטים ייאטיק בל' תוגרמה וגם לפעמים באים קצת מזריעות החטים תחת האילנות או סמוך לכותל שאין החמה זורח עליהם בכח ובעבור זה נעשים החטים כך עוד יש אחרת והוא כי יש חטים שאינן מתבשלות הטב וצריכים לקרקע עדיין ובעבור שהם שומרים החטים שלא יעבור משיעור יניקתם מהקרקע ויפלו עליהם גשמים או טל ויחמיצו לכן קוצרים אותם כשהם רכים ועי"ז כשנותנים בחמה אח"כ כל היום ושוב בלילה שומרים אותם בתוך הבית שמור מחמת החום שקבלו מהחמה אח"כ כשנותנים אותם במקום שמור הוא מזיע קצת מהחום ונעשים החטים כך זת"ד ועל זה אנכי בא לבאר דהנה לחששא ראשונה שיהיו ישנים משנה שעברה מלבד דליתא להא שהם חטים חדשים וליכא למיחש לזה:

נשאר לנו לבאר במה שהם נעשים החטים כך מסיבת שנפלו עליהם מים מהגשמים כשהיו במחוברים לקרקע גם בזה ליכא למיחש למידי דמאחר כשנפלו עליהם מי הגשמים עדיין היו צריכים לקרקע הרי אינו מחמיץ שהרי כשהם לחים שצריכים ליניקת מהקרקע קצר אותם מהקרקע ואם כן ליכא למיחש לחימוץ וכ"ש כשיהיו לו החטים שצמחו תחת אילנות או סמוך לכותלים שלא זרחה עליהם השמש כראוי כי בודאי ליכא

למיחש כלל ועל החששא כי שמא מחום השמש שנתחממו ואח"כ שומרים בלילה במרתף במקום צנוע ועושה זיעה וע"י הזיעה נעשו החטים הללו כן אם יש בזה משום חשש חימוץ דהנה בא"ח סימן תס"ו סעיף ג' כתב מרן בש"ע דשק מלא קמח שנתלחלח מזיעת החומה מותר ויש אוסרים וכתב שם הרב מג"א סק"ו שכתב שטעם האוסרים שהחומה מזיע מכח המים שיש בה כמ"ש בסימן תס"ב ס"ו לענין בשר יבש ולפי זה בכותל של עץ שמזיע לכ"ע שרי ואפשר דיש בו ג"כ לחלוחית מים שקיבל בעודו מחובר עכ"ל וא"כ גם כאן יש לומר דזה שמזיעים החטים מחמת חום השמש היינו ממה שקיבל הלחות מזמן היותו במחובר:

אלא דנראה דע"כ לא חשש הרב מג"א ז"ל כי אם דוקא בעץ שהאמת הוא כן שהגם שנתייבש לגמרי יש בו לחלוחית בתוכו מסיבת היות העצים עצמן עבים יש בתוכן לחלוחית ויש לחוש שמא מחמת לחות המים שבהם יצאתה הזיעה משא"כ בקש ושבולים וחטים עצמן כשנתייבשו בחמה אחר הקצירה לית בהם לחלוחית כלל ועוד דאין זה בדוק ומנוסה דיוצא זיעה לא חששא רחוקה שאומרים בדרך שמא ומאחר דאינו ברור לנו זה וגם דיש לתלות בסיבות אחרות אין כאן בית מיחוש כלל ומשום מה שנתחמם בחמה ליכא שום חשש חימוץ כי בלא"ה ליכא אופן כלל לחטים אחר הקצירה בלא זריחת השמש עליהם וכל חמימות שאין בו מים לא איכפת לן וכ"כ בהדייא הרב פרי מגדים בחלק א"א בא"נז סימן תנ"ג סקט"ו וז"ל ומחמם עמ"א מדאמר מחמם המים הא כך יבש אף שנתחמם מטחינה לא מחמיץ ביבש דאל"כ אין לך קמח כשר לפסח ובגמ' פסחים דל"ט ע"כ אמר מ"ז וכו' ועס"י תס"ג ואיך שרי לחרוך דילמא לא בשיל שפיר והחימום מחמיץ ש"מ בלא מים אין מחמיץ ואף לכתחי' מתיר התם דמשיחה אין ראיה דא"א בע"א וא"כ בס' מיירי בקרוב ללישה וכו' יע"ש והנה מ"ש בגמ' שם דמותר לחרוך שני שיבולים והמים היוצא מהם אינו מחמיץ דהוי מ"פ א"כ כשיצאו המים מהשיבולים דהוו מ"פ ואחר כך נתייבשו ונטחנו ונעשה קמח ולשו אותם במים אם כן הוי מ"פ עם מים ואפשר לומר דשאני מ"פ מהחטים עצמן דנתייבשו הוו מגופן של החטים עצמן ולא הוו מ"פ עם מים ועדיין צ"ל. ועוד אירע מעשה שבאו חטים שמורים משעת קצירה מאי רודיס יע"א תמצאו ברוב החטים בזנבן בסופן שחור ואחד אמר כי אלו החטים הוא שנפלו השבולים במים ולכך נעשו כן וחקרתי אחרי כמה בני אדם הבקיאים בזריעת החטים והם אמרו כי לא יש חשש חימוץ כי לו החטים הם משבולים שנפלו מקומתם בעודן במחובר ולא קמו ומחמת זה נעשו החטים וי"ת כשקצרו החטים הרי עידן לחים קצת וראשי השבולים בעוד החטים למעלה שהם זנבות החטים שעולים למעלה כיון

שהם קצת לחים כשמתיישבים בחמה אחר קצירתם הם משתנים קצת מראיתם ונעשים שחור קצת וממה שהם החטים לבנים היינו כיון כי לא נתבשלו בקרקע כ"כ וקצרו אותם קצת לחים ומצינו במשנה בס"ב דף פ"ג ע"ב המוכר חיטין וכו' שחמתית ונמצאת לבנה לבנה ונמצאת שחמתית ופירש רשב"ם ז"ל שחמתית אדומה על שם חמה שמאדימתן וכ"כ הרב רע"ם ז"ל שם וכ"כ בס' הערוך בער' שחם יע"ש וכ"כ רע"ם בפ"ב דפיאה משנה ה' דקתני התם שני מיני חטים ופירש רע"מ כגון שחמתית ולבנה יע"ש א"כ יש ב' מינים בחטים אחד שהם אדומים מחמת החמה ואחד לבנים שלא נתבשלו הרבה בחמה ואם כן כל דליכא שום שינוי מראה כ"א שהם לבנים כשירים וסימנך הפך לבן טהור הוא והרי כתב מרן בא"ח סימן תס"ז סעיף ג' חטים שבאו בספינה אם יבשות וקשות ולא נשתנה מראיהן אחזוקי איסורא לא מחזיקינן יע"ש וא"כ כאן בחטים שלא נשתנו מראיתן והם קשות ומ"ג כשנעשה בהם שימור משעת קצירה בודאי דליכא למיחש למידי:

והעולה לענין דינא כי יחקור הדיין בחטים לפסח טרם כל שלא נגעו במים לא מחמת הגשמים ולא מחמת ימים ונהרות ב' שלא יהיו בתוך החטים מתולעים ונישוכים מעכברים וכדומה ג' שלא יהיו בתוכם חטים שכבר בישלו אותם כי אירע שנ' אחת שנתערבו חטים שבישלו לעשות אותם בולגור ונפלו לתוך החטים והגם שהם ניכרים במראה שנשתנו מראיתם וכמעט הם משונים מצורת החטים במה שנתבשלו והטוב והישר שיכריזו בקהלות קודם זמן כי הלוקח חטים למצות למכור לאחרים כי בתחיל' יביא לדיין ולמורה צדק ולבקיאים לראותם אם הם ראויים כדי שלא ליכנס בחשש איסור חמץ:

ח"ב או"ח סימן עז

שאלה מעשה שהיה בקמח שהתליע ומצאו בהם ג' תולעים כשרקדו אותה בנפה שנשארו למעלה וגם תולעת גדול אדום שהוא עש הנקרא פוליאה אי מותרת קמח זו למצה או לא:

תשובה הנה לדעת הרב חז"ון ז"ל בפ"ק דכלים מ"ו דכ"ו ע"ב נראה שדעתו להתיר שכ"כ וז"ל והנה מהא דאיבעייא במנחות פרק כל הקרבנות דפ"ה ע"ב לגבי סולת וחטים שהתליעו ברובן נראה מכאן דזולת החטים מתולעים אין בהם חשש חימוץ דהא בעומר ג"כ קיימינן כמ"ש התוס' שם ד"ה אין מביאין יע"ש וזה שלא כמ"ש הרב המאסף א"ח בשיירי סימן תנ"ג הגב"י אות ג' להשוות אכילת תולעת לאכילת עכבר אלא משמע מהא דאפי' תולעת אינו שוה לאכילת עכבר ואין בו חשש חימוץ ואינו פסול אלא במנחות

משום שאינו מן המובחר ומשום הקרביהו נא לפחתך דהא ודאי ברירה לא שייך בסולת החטים וכו' יע"ש ומורינו ה"ה כמהרי"ם ז"ל בספר שפת הים חא"ח סימן ג' ד"ב ע"ב ישב לדברי מרן החבי"ב ז"ל דכל טעמו של הרב מרן החבי"ב ז"ל שאסף לא משום נשיכת כי אם משום שנטחן התולעת עם החטים וגוף התולעת מחמיץ יע"ש וכ"ה דעת הרב ברכ"י בסימן זה והרב זרע אמת חא"ח סימן ז"ן דאכילת תולעת אינו מחמיץ יע"ש:

ולפ"ז בנמצא תולעים בקמח שאפשר לנפות בנפה שלא ישאר שום תולעת כמ"ש הש"ך ביו"ד סימן פ"ד סקי"ד עמ"ש מרן בש"ע שם סעיף ה' וז"ל תולעים הנמצאים בקמח וכיוצא אסורים וכו' כתב הרב ש"ך וז"ל ל' הרא"ש שקורין מילווין וה"ד במילווין שהם קטנים שאי אפשר לנפות הקמח בנפה וכברה כדי שישארו התולעים למעלה אבל ודאי אם נמצאו בקמח או בשאר דברים תולעים גדולים בענין שאפשר לבררם בנפה וכברה או שאר דברים ודאי דהמאכל מותר וכדלקמן ס"ט בהגה' עכ"ל וא"כ ה"נ בנ"ד בקמח זה שנמצאו ג' וד' תולעים והם גדולים שלא עברו בנפה הרי מוכח דיש אופן ברירה לקמח לעבור כנפה כיון שלא נמצאו בהם תולעים העוברים בנפה דאם ימצאו אחר שהעבירו בנפה עוד תולעים בודאי דיש לאסור אפי' לאכול בשאר ימות השנה משום איסור אכילת תולעים כי כן יש לנפות זה הקמח עוד פעם אחרת ולראות בכל סוף הרקידה אם ימצאו איזה תולעים קטנים מאד וגם ליקח מעט מהקמח שריקדו לראות לעיני השמש אם יש איזה רחישה מתולעים דבכל כה"ג יש לאסור אפי' בשאר ימות השנה אבל כל שלא נמצאו עוד תולעים נראה דיש להתיר לאכול הקמח על חמץ אבל למצה יש לחוש לס' הרב כנה"ג דחוושש להחמיר כפי מה שהבינו הרבנים הרב חזו"ן והרב ברכ' והרב מאמר מרדכי בסימן זה סק"ב שהם הבינו בדברי הרב כנה"ג שדעתו לאסור משום אכילת התולעת דהוי כאכילת עכבר. ושוב אחר החקירה הם אמרו כי הן אמת שמצאו ג' תולעים אבל הב' היו מבחוץ לשק שהיה בתוכו הקמח ואחד הוא מה שמצאו בפנים בתוך הקמח על זה הוריתי שירקדו הקמח פעם ב' ויראו לעין השמש הדק הטב אם ימצא איזה תולעת קטון וכן עשו ולא נמצא שום תולעת לא קטן ולא גדול וכיון שכן יש לומר כי הני תולעים מעלמא הוא דאתו יש להתיר והוא ברור. ושוב בא לידי מעשה אחר כי תכף אחר ג' ימים לטחינת החטים רקדו הקמח ומצאו ג' וד' תולעים בפי השק ורקדו הקמח ולא מצאו עוד שום תולעת ואז אמרתי שיחזור וירקדנו עוד פעם אחרת ולא מצאו שום תולעת והמתינו עוד ג' ימים לאפות המצות ואז אמרתי להם שיחזרו פעם אחרת וירקדו ולא מצאו ויען היו כל הרקדות הללו בנפה קצת רחבה

וקורין קיילילי"ק אמרתי להם שיחזרו לרקדה בנפה יותר צרה דקה מן הדקה הנקראת סידאסו וכן עשו ולא נמצא שום תולעת והתרתי שיאפו המצות:

ח"ב או"ח סימן עח

שאלה מעשה שהיה שאפו מצות הנילושות במים בתנור שהטילו קרקע חדש וכשהטילו הקרקע חדש נתנו מלח בקרקעיתו כמנהג והגם שכבר עבר חדש ימים שהיו אופים בו חמץ וחשבו שכבר פלט כל המלח עכ"ז נמצאו בקצת מצות דבוקות בהם גרגירי מלח מעט כשיעור חרדל ועדשה מו"מ במצות מועטות בתחתית המצות הנוטים לקרקעי' התנור הנאפות ע"ג הרעפים הנקראים לאד'ריאוס ולשאו"ל הגיעו אם מותרות אלו המצות עצמן לאכול בפסח ואת"ל דיש לאוסרם אם אחר שכבר הוציא המצות שהיו בהם מלח אם מותרות השאר מאחר שנאפו בתנור אחד או לא אחר שטעמו המצות אפי' אותן שהיו בהם גרגיר מלח ולא היה טעם מלח במצה עצמה אחר שהוציא הגרגיר מלח ממנה על הכל יודיענו מורינו ושכמ"ה:

תשובה הנה מקור דין זה שאסור לתת מלח בעיסה של מצות בפסח הוא במרדכי סוף פרק כל שעה סי' תקצ"ד שכתב וז"ל יש ליזהר שלא למלוח המצות ובתשו' הגאונים לותיר כתוב כל האוכל מצה מלוחה כאילו אוכל חמץ ומביאים ראיה דמלח אפי' בכותל מוסיף הבל וכו' כ"ש בעיסה שמוסיפים חום ואין להקל בדבר ועוד דמליח הרי הוא כרותח וכו ולאפוקי מדרשב"א דשרי למלוח מצה בר מיום ראשון יע"ש הרי דס"ל להמרדכי ז"ל דהמלח מוסיף הבל ומחמם העיסה וכ"כ מור"ם בד"מ ובהגהה בש"ע א"ח סי' תנ"ה סעיף ה' דאפי' בדיעבד יש לאסור וכן פסק הרב הלבוש שם כמו שיע"ש:

ונראה לומר דע"כ לא קאסר המרדכי ודעימיה בנותן מלח במצה שהיא אסורה כי אם כשנתן בה הרבה מלח דהכי מדוקדק בלשונו שכתב כל האוכל מצה מלוחה ומלוחה משמע שנתן מלח הרבה וכן כתב בהדייא הרב א"ר בסי' תנ"ה ס"ק י"ב וז"ל ולע"ד גם המרדכי מקור זה מיירי במרובה שהרי מייתי ראיה ממליח כרותח ומאין טומנין במלח וכולם מיירי במרובה כמו שיע"ש וכ"כ שם סקי"ד יע"ש ושוב אחרי כן ראיתי חילוק זה לחד מן קאמייא שכ"כ בפירוש בס' ארחות חיים בהל' חמץ ומצה אות ס' שכתב וז"ל וכתב הראב"ד שהנותנים במצה מלח ותבלין כרותחים דמו ואם נתן עד שלא נאכל מחמת מלחו אסור באכילה כמו שנילושה ברותחים יע"ש דש"מ דדוקא כשאינו נאכל מחמת מלחו שנתן בה מלח מרובה הוא מה שנאסר באכילה הלא"ה. היתר גמור הוא וזה החילוק הוא ברור ונמצא דבנ"ד שאפי' במצות הנמצאות הגרגירים של מלח אין

בהן הרבה כ"א מעט מזער וגם לא נתנו טעם מלוח בתוך המצות נראה דאין כאן חשש כלל ולכ"ע מותרים אלו המצות לאוכלם בפסח ואצ"ל שאר המצות הנאפות עמהם שלא נמצאו בהן אפי' גרגיר אחד דמותרות: והנה לטעם דהוי המלח חם ומחמם העיס' דמעט מלח לא אסיר הה"נ יש לומר דאפי' למ"ד דיש למלח דין מ"פ והיה ס"ד לומר דהיה מקום לאסור משום מאי דקי"ל בא"ח סימן תס"ב דמ"פ עם מים ממהרים להחמיץ עכ"ז הרי כתב הרב מג"א שם ברס"י תס"ג ובסימן תנ"ה סקט"ז דמעט מ"פ עם מים יאפה מיד כמו שיעו"ש וכן הסכימו רוב רבני האחרונים. שם. ולקמן בע"ה נעמוד אם יש למלח דין מ"פ או"ל בס"ד ומ"ג כי כאן בענין נתינת מלח בעיסה הרי כתבו הכלבו והא"ח בפירוש דאם נתן בה מעט מלח אם תיאפה מיד מותר באכילה וכמ"ש הרב ח"י כסי' תנ"ה סקח"י והרב חק יוסף שם סקט"ז ובנ"ד שהוא נאפה מיד בתוך התנור שם נמצא ושם היה המלח שנגע במצות הרי נאפה מיד ואין לך יותר נאפה מיד בעולם טפי מזה ואין כאן פקפוק כלל:

ועוד נראה להכריח דאפי' לדעת האוסרים לתת מלח בעיסה של מצות לפסח כשהוא נאפה מיד כנ"ד שהמלח נמצא שם בתנור יש להתיר שהרי מצינו שם בס' ארחות חיים דלס' הראב"ד דאוסר לתת מלח במצה כתב לדחות ראית המתירים לתת מלח לכתחילה במצות של פסח וכתב וז"ל ויש מתירים וסמכו על מה ששנינו חלות תודה ורקיקי נזיר דאמרינן ששאן למכור בשוק יוצא בהן ובהנהו ודאי יש בהם מלח משום על כל קרבנך תקריב מלח והראב"ד ז"ל כתב לא נאמר כן אלא לזריזין שהן אופין אותה מיד וכו' יע"ש הרי דהיכא שהן זריזין לאפות מיד דליכא שהיה כלל מותר לתת מלח במצות ולית בהו חשש חימוץ ואי בזריזין מתירין אפילו לתת מלח בעיסה לכתחילה כ"ש שנתיר היכא שהמלח ניתן מאליו בתוך התנור ונאפה שם מיד בפגעו בו כמלח בתוך התנור דליכא שהיה כלל דודאי דמותר גמור:

וזה ראיתי להרב ערוך השלחן שם בא"ח סי' תנ"ה אות ג' שהק' ע"ד הראב"ד ז"ל אלו וז"ל וקשה מנ"ל דחלות תודה ורקיקי נזיר טעונים מלח הא כיון דאין עולין לאישים על מזבח החיצון אין טעונים מלח כ"ש מיין ודם בפ' הקומץ דכ"א וגם לא הוו בכלל וכל קרבן מנחתך במלח תמלח דלא איקרו מנחה כראמרינן בפ' התכלת ר"פ כל המנחות יע"ש ואחרי המחי"ר תמהני עליו שקו' זאת הלא היא ברבת בהרא"ש ז"ל פ' כל שעה לדט"ל ע"ב סי' כ"ג שכתב וז"ל ויש מביאין ראיה מהא דתנן חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן למכור בשוק יוצאין בהם אעפ"י שבודאי יש מלח בהן כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח וטעות הוא בידם שאין נותנים מלח אלא בדבר הקרב ע"ג המזבח כגון אברים

ופדרים וקומץ עכ"ל ונראה דט"ס נפל וצ"ל כדאיתא בפרק הקומץ יע"ש הרי שהרא"ש ז"ל הקשה כן והגם שהרא"ש ז ל עשה קו' על המביאים ראיה והרב ערוך השלחן קבע קו' על מה שתירץ הראב"ד דלא אמרו אלא לזריזין. מ"מ הכל הולך למקום אחד והיה לו להרב ז"ל להזכיר דברי הרא"ש בזה וצ"י ועמ"ש הרב שער המלך בה' איסורי מזבח פ"ה הי"א ומ"ש עליו מורי הרב בספר בית ישחק בה' חו"מ פ"ה הלכה ך' יע"ש:

ועוד נראה לי לומר דאפי' לס' האוסרים שאסרו לתת מלח במצות של פסח זהו דוקא בנתינה לתוך העיסה בלישה עצמה דאז חום המלח מחמם העיסה מידי דהוה הלש בחמי חמה וכמ"ש הרב שו"ג סי' תנ"ה סקח"י כמו שיע"ש וכן מה שהזהירו שלא לקרב המצות ללוש אצל התנור מפני חום התנור כמ"ש בש"ע רס"י תנ"ט וכן כשחום התנור בתוך הבית שלשים בו העיסה כמ"ש הרב פר"ח שם וכן כל כיוצא בזה בחששות שיש לאסור משום חמימות שמחמם המצות דאסור משום דהמצות עדיין אינן בתוך התנור הגורם חום האש לאפותה ולבשלה כתיקנה אז בודאי דהחום הבא עליה מבחוץ קודם האפייה מזיק ומחמץ דאין כח בחום ההוא לבדו לאפות ואדרבה גורם החימוץ ואסיר אבל כשהמצות נתונות בתוך התנור לאפותן ולבשלן כתיקונם מה נזק והפסד יהיה גורם אם נתן בו עוד בהיותו בתוך התנור חום אחר דאדרבה חום המלח שמחמם העיסה הוא יותר טוב שממהר יותר להתבשל במהרה והוא חילוק ברור ואמיתי. ואדרבה עיקר נתינת המלח בקרקע התנור היינו מה"ט גופיה שגורם חום הרבה ומאפה יותר וכן דייקי דבריהם דרבנן דנקטו בלשונם שלא לתת מלח בעיסה ובלישה ולא דיברו במלח כשניתן לתוך התנור שנמצא המלח שמור בתוכו בשעת אפיה ודוקא ללישה אסרו וכמ"ש שם הרב הלבוש וכתב שם הטעם דהוי כלם בפושרים וכו' כמו שיע"ש. ואין מקום למתעקש ולומר דהגם כי המלח מחמם העיסה כשהוא בתוך התנור היכא דאיכא עוד חום גדול יהיה מנגדו ויהיה גורם חימוץ כי מלבד כי מצד הסברא אין בו טעם וריח לדבר זה עוד בה כי ממקומו מוכרח הוא דאוסרים עצמן שכתבו לאסור לתת מלח במצות הם חילקו דשאני חלות תודה ורקיקי נזיר שהם נעשין בזריזין הרי דכשהיא נעשה בזריזות לאפות מיד בתוך התנור אינו מזיק חום המלח להיות מנגד גם ממ"ש בס' הכלבו והא"ח דאם נתן מלח במצות תאפה מיד הנה מוכח דחום המלח כשהוא משתתף עם חום התנור מועיל לו ומצטרף לטובה לאפותו יפה וכ"ן להכריח עוד ממ"ש הר' א"ר בא"ח רס"י תס"ב עמ"ש מרן בש"ע שם ס"ב מ"פ עם מים ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסה הילכך אין ללוש בהם ואם לש בהם יאפה מיד כתב שם הרב א"ר סק"ג וז"ל יאפה מיד ואם לא נאפה מיד כיון שלא שהה שיעור בלי עסק ולא ניכר בה שיעור חימוץ וכה"ג כתב

גיסי בס' ח"י וכו' והנה ראיה שמביא מכלבו בשם הראב"ד גבי מלח יש לחלק דיש לומר דזה גרע דהא יש פוסקים שכתבו דישרוף מיד כמ"ש הטור יע"ש הרי דעדיף נתינת מלח בעיסה מנתינת מי פירות במים והרי אם במ"פ עם מים קי"ל יאפה מיד ודבר מועט לא אסירי כ"ש במלח והוא ברור:

ועוד מבואר מדברי הרשב"א בתשו' ח"א סימן רכ"ד דדוקא בבישול בקדרה במים איכא חששא מחימוץ לא באפיה שכ"כ וזל ותדע לך דהא אמרינן ותיקא שרי והתניא אסירא ופרקינן ל"ק הא במיא ומלחא הא במלחא ומשחא כלומר דבמלחא ומיא אסיר משום דהא דמבשל ליה אחמועי מחמעא דשמא דוקא ותיקא שהיא קמח ומים ומלח ומתבשל בקדרה וטעמא כדאמרינן משום דעד שלא נתבשלה באה לידי חימוץ הא עיסה הנאפת בתנור לא וכו' יעו"ש והגם דהרשב"א הוא מכת המתירים מ"מ נקוט מיהא דאפי' בנותן מלח בעודה עיסה בלישה כל שהוא נאפה בתנור ליכא חשש חימוץ כ"ש וק"ו כשבא המלח בהיות' בתוך התנור ועוד דאעיקרא דדינא בעיקר שורש דבר זה הוא במרדכי בשם גאוני לותיר לאסור מצה מלוחה בפסח וכ"כ הכלבו והא"ח בשם הראב"ד וחלקו על ס' הלזו רוב הראשונים ורוב האחרונים הלא המה הרשב"א ז"ל בח"א סי' רכ"ד ותנ"ה וכן הוא ס' רשב"ט שם כמו שהובא במרדכי וכ"ה ס' רשב"ם שהביא בהגמ' בהל' חו"מ פ"ה הלכה ך' כמו שיעו"ש ונראה לומר דאפשר דמ"ש במרדכי בשם רשב"ט ט"ס הוא וצ"ל רשב"ם וכ"כ הר"ן בהל' שם בפרק כל שעה והכלבו והרוקח ז"ל והטור בא"ח סימן תנ"א סעיף י"א שכתב וז"ל והרבה נוהגים שלא ליתן מלח בפת בפסח וכן נוהגים בכל אשכנז ואין טעם ברור לאסור ומ"מ אין לשנות אל תטוש תורת אמך עכ"ל הרי דס"ל להטור דלכתחילה היה מותר לתת מלח במצות ולא יש טעם לאסור כ"א משום מנהג לבד וכן הסכים הרב פר"ח שם בסימן תנ"ה סק"ה להתיר ודחה ס' מור"ם בהגה' שכתב דבדיעבד יש לאסור כיעי"ש וכ"פ הרב מטה יאודה בסימן תס"ב דח"י ע"ב והר' שלחן גבוה בסי' תנ"ה סקי"ח וה' א"ר ושאר רבני האחרונים ז"ל ואם כן אפי' אם תימצי לומר שיהיו הפוסקים המחמירין לתת מלח במצות ואפי' מעט היו אסורות הרי מצינן דרבו החולקים המתירים לכתחילה וכ"ש כשהוא דבר מועט ונאפה מיד שהוא מותר גמור לכ"ע וכ"ן דעת מורי הרב ז"ל בס' בית ישחק שם בהל' חו"מ. פ"ה ה"ך שבנותן גרגיר מלח אין איסור כלל לכ"ע כמו שיעו"ש:

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת ראיתי מ"ש הרב אבק דרכים זל בתשו' חא"ח סימן ד' דמ"ד ע"א שנשאל כעין נ"ד במי שאפה המצות בתנור חדש והיה תחת הרעפים הרבה מלח ומחמת זה כל המצות יש בהם טעם מלח אי מותרות המצות הללו לאוכלם

בפסח וכו' על זה הביא מה שפסק מרן בשלחנו הטהור סס"י תס"ב סעיף ז' וז"ל יש לברר המלח קודם פסח מחטים שלא יהיו בתוכו כי כשהמלח מתלחלח הוא נכנס מעט מעט בחטים ומתחמץ וכתב על זה וז"ל ואיכא למידק דאי המלח הוי דינא דמי פירות מאי חשש חימוץ איכא מאחר דמי פירות אין מחמצין אף שנכנס לתוך החטה אינו מחמיץ ועוד קשה לי טובא דכיון דהטור ראה סברת האומרים דמלח אית להו דין מים וס"ל דהוי מי פירות וכן ס"ל להרא"ש איך פסק דיש לו דין מים וכו' זת"ד ואחרי המחי"ר הדבר תמוה דהא דתקשי ליה על מרן ממ"ש להטור בסימן תס"ב דמלח הוי מי פירות תיקשי ליה להטור גופיה מדידיה אדידיה דבסימן תנ"ה כתב בהדייא דאין טעם ברור מלאסור לתת מלח במצה שנילושו במים דש"מ דס"ל דמלח עם מים אין לו דין מ"פ עם מים ואיך כתב הטור בסי' תס"ב דמלח יש לו דין מ"פ ועו"ק דהא דקא מסייעי לומר דאיכא חשש חימוץ ליתן מלח במצה ממ"ש הטור בסימן תס"ב תסתייע דאין חשש חימוץ מליתן מלח במצה ממ"ש הטור בהדייא בדין מצה עצמה בסימן תנ"ה דבר הלמד מענינו גופיה בנתינת המלח במצות וזה ברור:

אלא דבעיקר דברי הטור מאי דק"ל מדידיה אדידיה כבר עמדו עליו רבני האחרונים הרב ב"ח והרב פר"ח והרב משה יאודה שם בסימן תס"ב דח"י ע"ג והרב משאת משה בתשו' ח"א חא"ח סימן ב' ד"ח ע"ב יעו"ש והנראה מדברי מור"ם בר"מ וה"ד הרב מג"א בסימן תס ב סק"ז והר' א"ר וזוטא שם סק"ח נראה שמחלק דמ"ש הטור דמלח הוי מ"פ הוא אותו מלח שחופרים אותו מקרקע אבל אותו מלח שלנו שמבשלים אותו ממים ודאי מחמיץ יעו"ש וא"כ אין כאן קושיא כלל כי בודאי דמלח הנעשה ממי הים כמלח הנמצא בגבולינו יש לו דין מים להחמיץ גם הרב הרד"ק בהגהותיו כ"י הביא דבריו הרב הגדול חיד"א בס' שיורי ברכה סי' תס"ב שכתב דיש במלח ג' מינים אחת היא שחופרין אותו מן הקרקע ובאותו ודאי אין לחוש לחמץ והשני הוא בחתיכות גסות שחופרין אותו ממשרפות הים והג' הוא המלח הדק המבושל ומלובן ע"י מים ודם וכו' כמ"ש התוס' בביצה די"ד וביו"ד סי' קל"ד יע"ש וא"כ בשני מינים אחרונים אלו יש לחוש לחשש חימוץ כמו שיע"ש וא"כ נמצא שכבר עמדו הרבנים הנ"ל על דברי הטור וגם ע"ד מרן כבר עמדו עליו רבני האחרונים הרב פר"ח בסי' תס"ב ס"ז עמ"ש מרן בש"ע יש לברר המלח קודם פסח וכו' כתב וז"ל כן דעת הר"ן והגמ"י אבל הטור ס"ל דהוי בכלל מ"פ וע"ז נרגש גם הוא ממ"ש הטור בסי' תנ"ה יע"ש מה שתירץ ועיין מ"ש מורינו הרב מהרח"א בספר מקראי קדש ע"ד הרב פר"ח שם בא"ח סי' תס"ב ומ"ש עליו הרב מט"י ז"ל ליישב פסק מרן דהדין עמו לפסוק כדעת הסוברים דמלח הוי תולדת מים יע"ש וא"כ הוא תימא

על הרב אבק דרכים ז"ל איך לא זכר מכל זה ועמ"ש הרב משאת משה שם ובספר. בני חיי בסי' תס"ב ובס' פרי מגדים בחלק א"א סי' תס"ג יע"ש:

ולענין דינא כתב עוד הרב הנז' וז"ל והנה בעתה בנ"ד דאפו אותם המצות בתנור אשר המלח תחתיו נר' לע"ד דאית להו דין מ"פ אם כן אלו המצית של מים שנאפו פו בהאי תנור שיש בו מלח הרבה ונתן המלח טעם במצות הוי כאילו נאפה במ"פ ומים ואסורות ואין לומר דכיון שלא נתערב המים עם המלח אלא ע"י התנור א"כ ליכא למיחש למידי דכיון שהיה בתנור אינו מתחמץ כיון שהוא ע"י האור דהא ליתא דהא אמרינן בסוגיין תרי שיבולי ואמרו דמ"פ הוו ואינם מחמיצים כנראה דאי לא הוי מ"פ הוו מחמיצים אף דהוי ע"י האור וא"כ הכא נמי איכא למימר בנ"ד דאף דהוי ע"י האור של התנור שנכנס טעם המלח במצות איכא למימר דמחמיצים יע"ש. ולע"ד יש להשיב דלכי יהבינן ליה כל דיליה דהוי המלח מ"פ עם מים עכ"ז הרי קי"ל דיאפה מיר ואין לך יאפה מיד יותר במהירות בנדון כזה כי בעודו בתנור שם קיבל הטעם ע"י האפיה כי תכף לקבלת הטעם הוא נאפה ולא יש שהייה אפי' רגע אחד והראיה שמביא לזה לאסור אפילו שיהיה ע"י האור ממ"ש בגמרא בפסחים דט"ל דלא לחרוך אינישׁ תרי שיבולי דאם לא היה משום דהוי מ"פ עם מים היה מקום לאסור דהתם שאני דהגם דהוי החירוך ע"י האור מ"מ המים הבאים על השיבולים בעודו ע"ג האור הוי דרך בישול ולא דרך אפיה כאשר מצינו חילוק זה שכתבו הרשב"א בתשו' הנ"ל דהא דמבשל ליה מחמועי מחמע משא"כ באפיה בתנור כמו שיע"ש וכה"ג מצינו באיסור בישול קרבן פסח דכתיב ובשל מבושל במים שמביאים דוקא שפוד של רימון שלא יצא מים ויהיה נקרא מבושל ע"י מים:

ועוד ראיתי בסוף דברי הרב אבק דרכים שכתב וז"ל ואם נודע בפסח כיון דאיכא הפסד מרובה כדאי הם להתיר דהוי מ"פ עם מים דס"ל להריף ז"ל וסיעת מרחמוהי דס"ל דמ"פ עם מים אין מחמיצין עכ"ל ולכאורה קשה דהיכן נמצא דבר זה והיכן מצא בהריף דס"ל כדבר הזה כי אין לו שחר דמ"פ עם מים אין מחמיצים ואפשר לומר דכונתו הוא דאין מחמיצים יותר משיעור הראוי להחמיר בלש במים לבד דהכי הוא לפי האמת שכן הוא דעת הריף בפ' כ"ש וכמו שכן כתב בדעתו הרא"ש ז"ל ריש פרק אלו עוברין וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה' חו"מ והרב מגיד משנה שם בשם יש מפרשים דס"ל דמ"פ עם מים אינו ממהר להחמיץ יותר משאר עיסה וכמ"ש הרב חק יעקב שם בסי' תס"ב ס"ק ד' יע"ש והשתא דאתית להכי נראה לומר ולהתיר באופן אחר מכח ס"ס שמא אם הלכה כמ"ד דמ"פ עם מים ממהר להחמיץ ולא בעינן נאפה מיד או לא ואת"ל דממהר להחמיץ הרי נאפה מיד ועוד איכא ספיקא דשמא מעיקרא אין כאן מ"פ דהמלח אינו מחמיץ כלל

כדעת הסוברים כן ואת"ל דהוי מ"פ הרי נאפה מיד וכ"ש דיש עוד סברת הרי"ף דאפי' לא נאפה מיד יש להתיר. ועוד נראה לומר כי בהצטרפות גם הסוברים לאסור לתת מלח במצות מטעם דהמלח הוי טבעו לחמם העיסה דבזה בהא דנ"ד יודו דהיתר גמור הוא יען דנמצא מה שפגע המלח במצות הוא בתוך התנור דיש להתיר בשופי וכן נראה דעת הרב אבק דרכים דבסוג זה לדעת מ"ד דהמלח הוי טבעה לחמם העיסה לא פקפק הרב ז"ל לאסור המצות כי סביר וקביל דהוי היתר גמור גם בנ"ד דהוי כעין נ"ד שנמצאו המצות בפגעו בו במלח בתוך התנור מטעם שאדרבא הוי טפי מעלי למהר אפייתן בתנור ומ"ג כי יש עדיפות בנ"ד כי היה התנור הלזה שכבר אפו בו יותר מעשרה פעמים מקודם אפיית של חמץ ככתוב בשאלה ולא היה חדש ממש וכבר פלט כל המלח ולא נשאר כ"א דבר מועט וגם כי בלח"ה המצות היו עבות כמו שמורות שלא קלט טעם המלח ולא נתפשט בגוף המצות בפנים לתת בהם טעם מלח וגם שלא היה דבוק כי אם גרגיר אחד או שנים במצות מועטות ולא במרובות מכל אלו הטעמים הרי הם מצטרפים לטובה להתיר בשופי לכתחילה וסמוך לבו לא ירא לאוכלם בפסח ואפי' למצת מצוה שהרי מצינו שאפי' שיש בסברת המתירים לתת מלח במצות לאסור בלילה הראשונה משום דבעינן לחם עוני וע"י המלח מתקריאת מצה עשירה כמ"ש המרדכי והא"ח שם הרי הטור ז"ל בסי' תנ"ה התיר בפירוש גם ללילה הראשונה וכן פסקו הפוסקים דבדיעבד מותר גם ללילה הראשו' יע"ש וזהו כשיש בה טעם מלח כ"ש בנ"ד דליכא טעם מלח ומ"מ בהיות טוב יבדקו בכל המצות ומה שיש בהם איזה גרגיר מלח דבוק בה יוציאוה לאוכלה קודם פסח והשאר המצות מותרות לגמרי בלי פקפוק כלל ואפי' ללילה הראשונה לצאת בה י"ח מ"ע דבערב תאכלו מצות וגם משום מגדר מילתא:

ואיני כמזהיר אלא כמזכיר כי מהיום הזה והלאה כל מי שמטיל קרקע חדש בתנור לאפות בו מצות בפסח יזהר הרבה בזה שאם יהיה האופן שלא יטיל בו מלח הוא יותר טוב אלא יטיל שברי זכוכית ופיסולת ברזל וחיל הים וכדומה מהדברים המחממים התנור ולא יטיל בו מלח כלל ואם הטיל בו מלח יאפה בו חמץ הרבה פעמים עד שיוסר מתוכו כל המלח שבו ואח"כ יאפו בו מצה ואם רואה שאעפ"כ אינו כלה עדיין המלח ומבצבץ ויוצא לחוץ הנה יעשה תיקון להטיח אותו בטיט בחמר בכל סדקי ובדקי התנור בכל סביבותיו ובין סדקי הרעפים הנקראים לאדריאוס שיש בין זה לזה סדק ובדק שימליאנו מחמר וטיט היון וע"י האור שנותן בתוכו אחר כך הרי הוא נחזק שם ואם יש תחתיו מעט מלח אינו יוצא מידי דופייו כלל ובזה אין מקום לבא לידי חששא כלל ויזהר בזה הרבה וגם לרבות להזהיר גדולים על הקטנים לראשי עם קדש העומדים על

העדה לפקח ולהשגיח בכל העיר בכל חוקית הפסח ובפרט בעשיית המצות בתנורים שיש בעיר שאופין מצות לכל בני העיר שיזהרו בכל הדברים שלא יבאו לידי חששת חימוץ ובפרט בענין התנור שלא יהיה הקרקע החדש מלא מלח ואם יהיה בהם מלח יזהרו הרבה מאד להסיר המלח כי לכתחילה אין היתר לאפות בתנורים שיש בהם מלח וכמו כן יזהרו אם משימים מלח בתנור כדי לאפותה וללבנה לצורך תבשילים של פסח שלא יפול למטה בקרקע התנור מהמלח ויאפה אח"כ המצות לצורך פסח וידבק המלח במצות ובפרט במצות של מצוה כדי שלא יהיו בהם חששא כלל גם יזהרו הרבה מאד כי לא יהיה הבית אשר בו אופין המצות פי התנור בתוכו שנותן חום האש מנוגה נגדו בתוך התנור שלא יאפו מצות כלל וכבר צווח ככרוכייא הרב פר"ח על זה וגם אנכי מלאתי פי תוכחות מוסר ע"ז בס' תוכחת חיים ובחי לטור וש"ע א"ח סימן תנ"ט בס"ד:

ח"ב או"ח סימן עט

נשאלתי בכלי ברזל ונחשת וסאג' של טיניק"י דע"י שנגעו במים ולא ניגבו אותם תכף בסמרטוט נגבים המים ונעשה ע"ג חלודה ומראהו ירקרק ואדמדם חבל אין בו שום ממשות ואירע שבלישת המצית בכלי ברזל ונחשת וסאג' של טינקוי אחרי שהיו נקיים ויבשים והכשיר ם באש ובהעגל' כל אחד כדינו לשו ואפו המצות בכלים הללו ינתן במצות ממראה החלודה הלזו אם יש לאוסרם או"ל:

תשובה הנה הדבר פשוט כי בכלי ברזל שנגע במצות בעת אפייתן כגון המרדה של ברזל כי אינו נוגע במצות כי אם אחרי שכבר נתנן האופה בידו לתוך התנור והרי הן נאפות כי בלא"ה אזהרה גדולה לאופים שלא יטלו המצות להופכם כי אם אחר שכבר עלה הקרום ונאפה וא"כ בודאי כי כשנגע המרדה הזאת שהיה בה חלודה היה אחר שכבר נאפה ובהכי אין בזה שום פקפוק כלל כי אחרי שכבר נאפה אפילו אם יהיה המצות נילושות במים ויהיה לחלודה דין מ"פ או להפך אין מקום לאסור כלל כי תבעי לך אם יהיה כי תכף שנתנה בתנור קודם שתאפה ועלה בה קרום נגע במצה המרה הזאת שיש בה חלודה ונדבק במצה למי דומה בודאי כי דייניין להחלודה הזאת תולדת מים וע"ד שכתב הרב מג"א בא"ח סימן תס"ו עמ"ש שם מרן בש"ע ס"ג שק מלא קמח שנתלחלח מזיעת החמור מותר ויש אוסרים כתב הרב מג"א הגיה' מזיעת החומה שכתב שם סק"א שזיעת החומה הוי מתולדת מים ואפי' אם יהיה בחומת עץ שיש בו לחלוחית מים שקיבל בעודו במחובר יע"ש וא"כ אם המצות הם נילושות במים ונגעו המצות בחלודה הזאת שהיא תולדת המים הרי הוי מים עם מים ואין מקום לאסור כלל ולו יהיה שהיה מראה החלודה

הזאת דין מ"פ או להפך שהיא תולדת מים כפי האמת והמצות שהיו בתנור שנגע בהם היו מצות שנילושות במ"פ דהשתא נעשה הענין מ"פ עם מים הרי דקי"ל כחכמים בפ' כ"ש דל"ו ע"א דאמרו דאם מ"פ עם מים יאפה מיד וכמ"ש הרא"ש והרמב"ם והטור ומרן בש"ע בא"ח סימן תס"ב סעיף ב' והגם שר"ג פליג על ס' חכמים ואמר ישרף מיד והרב בה"ג פסק כותיה וכ"כ התשב"ץ ח"ג סימן רכ"ח כמו שיע"ש מ"מ הרי יש להתיר מכח ס"ס ספק אם נגע בעודה לחה שעדיין לא נאפית ואת"ל נגע בה קודם שנאפית הרי דילמא הלכה כס' חכמים ורבים מהפוסקים והוי ס"ס המתהפך ס' אם הלכה כחכמים או כר"ג ואת"ל כר"ג הרי דילמא לא נגע המרדה במצה קודם שתאפה ועיין בעניותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חא"ח סימן ט"ז ובס' חק"ל מ"ב להגאון מרן זקני אור היר"ח ז"ל בחא"ח סימן יו"ד תשו' להרב מ"ד תנא דבי אליהו ז"ל ובסימן י"א מה שהשיב הגאון מ"ז ז"ל ומה שחזר מ"ד הרב ז"ל בסימן י"ג יע"ש:

ועוד נראה לומר דבר פשוט להתיר כי אפי' לס' ר"ג דמחמיר ואמר דמ"פ עם מים שנתערבו ישרף מיד זהו דוקא כשהיה העירוב בלישה כי א"א למיקם לאפות מיד כי צריך שיעור לעריכתה והליכתה לתוך התנור אבל כשהמצה היא נתונה בתוך התנור אין לך יאפה מיד כמו זה כי אפילו ר"ג מודה ובכן נראה לי פשוט כי יהיה שהיתה המרדה משוחה בשמן והמצות נילושות במים ורדה המצה במרדה זאת אפילו תהיה המצה עדיין לחה שלא נאפית איננה נאסרת משום מ"פ עם מים כי בעודו בתוך התנור אין נאפית מיד למעלה הימנה ואפי' ר"ג מודה. ומ"ג כי יש מתירים בפוסקים כשהוא מעט מ"פ דאין מחמיצים וכמ"ש בעניותי שם בסה"ק נשמת כל חי יעש"ב בס"ד וכ"ש בנ"ד כי אין בו כי אם מעט מן המעט במראה ולא בכמות ואין בו ממשות כלל והרי אם כתב מרן בא"ח סי' תס"א סעיף ב' שלא יעשו החררות ברמון דהיינו להשים המצות ע"ג האפר חם ושתהיה נאפית ברמץ כי נראה בודאי דאם נאפית בתנור על האש אפי' אם נדבק אפר במצות דאין לאוסרם ולסברת הרב חסדי דוד בפי' התוספתא בפסחים פ"ב דמ"ש השי"ע שלא יעשו חרדות ברמץ היא חומרא יתירה יע"ש א"כ אם חשבינן לחלודה הלזו כאפרורית אף שגרע מאפר שאין בו שום ממשות כלל כי אם מראה אדום וירוק לבד בודאי דכל כי האי חזותא לאו מילתא היא ואין מקום לאוסרם י ועיין מ"ש בעניותי בתשו' אחרת במי שניגב כלי הלישה בסמרטוט אדום שרוי במים ונתן צבע האדום במצות אם יש לאוסרם משום מ"פ עם מים והעליתי להיתד כמ שיע"ש מטעמא דחזותא לאו מילתא היא יע"ש בס"ד:

ועוד נראה להביא ראיה להתיר בנ"ד כי חלודה זאת שלא היה בה ממשות כלל וכבר כלה באור כל לחלוחית כי אפי' היה נשאר קצת ממשות מהחלודה ונדבק במצות הרי הוא כעפר ואפר ואין בו שום דין מ"פ ולא דין מים כמ"ש הרב שבות יעקב בח"ב חא"ח סו' סי' י"ג שעמ"ש מור"ם בהגה' בא"ח סוף סי' רנ"ה משם מהרי"ב דסיד מחמיץ כתב דה"ד כשהסיד היא לחה ברם בשיד הכותל שכבר נתייבש הוי כעפרא דארעא ואינו מחמיץ יע"ש והביאו הרב באה"ט שם ס"ק י"ט והרב עיקרי הד"ט סימן ח' אות ל"ד יע"ש:

ועל ענין אם בכלי שיש בהם חלודה לשום בהם המצות ונדבק במצות ממראה החלודה. נראה דיש להתיר כפי כל מה שנתבאר לעיל אמנם בהיות טוב קודם הלישה יזהר הרבה בכל הכלים שלא יהיו בהם שום חלודה ויהיו נקיים כדי שלא יבא לידי חששא כלל והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן פ

שאלה במי שעשה המצות ולש ע"ג אבני רצפה להעריך העיסה ע"ג וציוה בעל המצות לנקות בכל שיעורי הרצפה וכן היו עושים וכשנשלמו כל השיעורים לעשות ובאו לנקות הרצפה מהבצק הדבוק בה ראה הבעה"ב שיש הרבה עיסה דבוק בה וגער למנקים דאי אפשר שיהיה זה מהשיעור האחרון כי אם שנשאר שם מהבצק מהשיעורים הקודמים והם אומרים כי היו נזהרים בכל השיעורים לנקות וזהו משיעור אחרון ועכ"ז לבו נוקפו של בעל המצות אם יש מקום להחמיר בזה או לא:

תשובה מחיים נראה בודאי הגמור כי אין מקום להחמיר מאחר דקי"ל דעד א' נאמן באיסורים ואפי' אשה כמ"ש הפוסקים ביו"ד סימן ומז"ה הגדול בס' חק"ל חיו"ד סימן וכ"ש כאן דאליבא עדים רבים שהם מעידים שהיו מנקים בכל שיעור ושיעור האבנים ובפרט האבן הזאת אשר עליה עורכים העיסה ועוד בא דאיכא להתיר מכח ס"ס יען לא היו שוהים בין שיעור לשיעור כשיעור מיל ואפי' אם יהיה ג"ז ס' הרי יש כאן ס"ס וא"כ אפי' אם נחוש לעיסה הדבוקה שם עכ"ז ספק יש שלא היה בה שיעור כדי להחמיץ וא"כ יאמר ספק אם היה שם עיסה משיעורים הקודמים ס' לא היה ואת"ל היה ס' היה שהיא שיעור מיל ספק לא היה והוי ספק מתהפך ס' אם היה בשיעור מיל בין ש עור לשיעור ס' לא היה ואת"ל ס' היה שם עיסה ס' לא ועוד נראה לי לומר ספק אחר והוא דמצינו בגמ' בפסחים דף מ"ו ע"א לדעת בן בתירא דאמר תטיל בצונן דהטל' לצונן אינו בא לידי חימוץ ומבואר שם לדעת התוס' ור"ת והרא"ש ושאר הפוסקים שם שלא נחלקו ר"א ור"י שם אבן בתירא בזה דאין מחלוקת במציאות דס"ל דהטלה בצונן מחמיץ וא"כ

כיון דלכ"ע הסברא היא דכשהוטל העיסה בצונן אינו בא לידי חימוץ א"כ כן הדבר הזה כי אפילו נימא דנדבק בצק ברצפה אבנים שהן צוננים הרבה אינו בא לידי חימוץ והגם כי פשט הש"ס והפוס' שאמרו תטיל בצונן לא אמרו כ"א בהטלה למים צוננים לא ע"ג רצפה מ"מ נראה לי כי המוחש לא יכחיש כ"א כי בדבק קצת דקה מן הדקה ע"ג אלו האבנים שהן צוננים כי ברגע קטון הוא מתייבש ואין לו כח לבא לידי חימוץ ואה"נ אם יהיה העיסה אפי' כשיעור גרעין אחד של פולין או יותר קטון ממנו דיש לו ממשות קצת יש מקום לומר דל"מ הצינון של הרצפה לבטל החימוץ ובעינן מים שהוא חופה על כולו והם לחים ויותר צוננים ומבטלים וממחים העיסה אבל בדיבוק קל שבקלים כי ברגע אחד ולא בד"ג הוא מתייבש עד שאינו יכול להוציאו כי אם ע"י סכין או ע"י מים והוא דבוק ע"ג רצפה צוננת נראה ודאי דאין מקום לחימוץ בזה כלל והגם כי מיראי ההוראה אנכי ואיני סומך על דעתי בזה עד שאמצא ראיה ברורה לדברי והנה בעתה ראיתי להרב בית דוד בח"א חא"ח סימן קנ"ד במעשה שהיה שחתכו בפסח בשר בסכין שחתכו בו קודם עיסה של מנה ולא גררוהו ממיעוט בצק הנדבק בחוד ושל סכין שאין לאסור משום בצק משהו כי מה שנדבק בו הוא מעט ודק ונתייבש מיד מחמת דקותה ושוב אינו מחמיץ וכו יע"ש:

ומ"מ מטעם דכתבנו להתיר מכח ס"ס עוד איכא ספיקא בפלוגתא דרבוותא דלסברת הרמב"ם אפי' נתערב קודם פסח אוסר במשהו והרי מצינו רוב האחרונים חולקים עליו בזה וכן ראיתי להרדב"ז בתשו' ח"ה סי' שני אלפים ק"ך שנשאל וז"ל במעשה שהיה שאחר שעשו המצה כמה בעלי בתים מצאו בדופני הנפה בצק דבוק בחוזק שלא נקלף אלא בסכין ובא לפני ואמרתי התורה חסה על ממונם של ישראל ואעפ"י שפסק הרמב"ם שאפי' נתערב קודם זמנו אוסר במה שהוא לפי שהוא חוזר וניעור בתוך הפסח הרי רוב האחרונים חולקים עליו וס"ל דאינו אוסר לא בס' כשאר איסורים אמרתי כיון שהדבר ספק אם נקלף ונתערב מן החמץ הוי ספיקא בפלוגתא דרבוותא ואזלינן ביה לקולא ואם לאו דמיסתפינא הוה אמינא דאפי' הרמב"ם מודה בנ"ד דאחזוקי איסורא מספקא לא מחזקינן ותו דהוי ספקא בדרבנן דהא מאי דאמרי' דחוזר ניעור בתיך הפסח לאו דאורייתא היא ואזלינן לקולא וכו' יע"ש כמו כן י"ל בנ"ד דמספיקא לא מחזקינן איסורא דדילמא לא היה מעיקרא בצק ועוד דהוי ס' בפלוגתא דרבוותא וכאמור וק"ל:

ח"ב או"ח סימן פא

שאלה מעשה שהיה שביום ר"ח ניסן סמוך לחצות היום כמו שעה או שתי שעות קודם חצות התחילו לעשות מצות לפסח ויען היה היום ההוא מעונן כל מקום שהיה ראוי לבא השמש באותו פ' סתמו ע"י וילון אכן במקום שהיו מנקרין המצות בסכין כדי להוליכן משם לתנור באותו מקום שהיה נגד פתח הבית לא סתמו שחשבו שלא היה משם מקום לבא השמש ואחר עבור כמו עשרה ימים והיה השמש זורח זרחה על אותו מקום ולכן לשאול הגיע. המצות שנקרו שם דהיינו שמניחים שם לנקרן ותכף מוליכין אותם לתנור אם הוי זה לש בחמה וביום המעונן דקי"ל יומא דעיבא כוליה שמשא ואם יש לחלק בין לש לנקור ואת"ל דאין חילוק אם יש לאסור בדיעבד או לא ואת"ל דאסור אעיקרא יש להסתפק כי שמא באותו פרק שניקרו שם המצות יש להסתפק שכבר עבר הזמן של השמש לבא באותו מקום וגם יש ס' אחר כי שמא אחר עבור עשרה ימים הוא בא על אותו מקום מה שלא היה רגיל לבא שם ולאידך גיסא יש לחוש שמא הוא נכנס בדרך הפתח אף במקום שלא היה רגיל וכבר בדקו המצות ביד כל אחד ולא היה בשום אחד שום צד חמימות מחמת זה ועוד יש לשאול אם היה בחלון ובפתח מכסה של זכוכית אי מיקרי זה כיסוי על הכל יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה ידוע מחלוקת הרמב"ם ודעימיה ז"ל עם הרא"ש ז"ל דלדעת הרמב"ם בה' חו"מ פ"ה הי"ב שכתב לא תשב אשה תחת השמש ותלוש וכו' ואם עברה ולשה הפת מותרת וכ"פ מרן בש"ע בסי' תנ"ט ס"ה וכדעת הרמב"ם ז"ל נראה דקאי ראבי"ה כמ"ש הרא"ש סו"פ כל שעה סי' ל"א והרא"ם ז"ל כמ"ש בהגה"א שם יע"ש וכ"כ הר' שבולי הלקט בכלל נ"ט דר"ן ע"ב שאחר שפירש בעיית הש"ס עברה ולשה מאי פי' בכל אלה וכו' והלכתא כר"א וכתב הר"ב הדברות ז"ל מסברא ה"מ מצה המשומרת אבל לאכילה מותרת כו' ורבינו שלמה ז"ל פי' עברה ולשה אסורה משום קנסא וכו' יע"ש הרי שדעת הרב הדברות להתיר ואפי' לדעת ר"ש דאסר משום קנסא לא שייך כאן בנ"ד דהוי שוגג וגם כי לא ידע ולא בריר מילתא דאיכא חמה שם וכ"כ להדייא הרב שבולי הלקט שם דאם שגג או נאנס מותרת ע"ש וכ"כ בס' תניא סי' מ"ה. אמנם נר' שדעת הרא"ש ז"ל שם לאסור אפי' בדיעבד וכ"ה דעת הי"מ שהביא ה"ה שם וכ"פ ריי"ו והרשב"א ז"ל וכמ"ש הרב"ח ז"ל אלא דשם כתב הב"ח דמדברי הטור ז"ל סי' תנ"ט שלא כתב דעת הרא"ש לאסור בדיעבד נראה שהוא מסופק בדברי הרא"ש ז"ל כי אפשר ליישבה שדעתו כדעת הרמב"ם וסיים הב"ח ומלשון בה"ג ז"ל שהביא הרא"ם בס' יראים סי' ק"ו והסמ"ג ז"ל סימן ע"ט משמע דאסור אף שלש בחמה וכו' וכיון דרוב הפוס' אוסרים הכי נקטינן ואסור אף בדיעבד

וה"ה ביום המעונן דדינו כלש בחמה כדאיתא ר"פ א"ל הממונה סו' דכ"ח ואין שיעור לדבר עכ"ל:

והנה מ"ש הב"ח ז"ל דרוב הפוסקים ס"ל לאסור הרי מצינו במה גדולי הפוסקים ז"ל שהם הרמב"ם וראבי"ה והרא"ם ובעל הדברות והרא"ש והרב שבולי הלקט ומרן בש"ע והרב תניא וכן נר' מדברי ה"ה שם דסובר כדעת הרמב"ם מדכתב משם רבינו כידוע וכן נראה דעת הרב חמד משה שם בריש סי' תנ"ט להקל וכן נראה דעת רבינו מנוח ז"ל וכן נר' דעת הרב ערוך השלחן ז"ל בס' נ"מ חוקת הפסח ע"ש והרב שו"ג שם. ונראה לומר דכאן בנ"ד יש מקום להתיר מכח ס"ס ספק אם הלכה כהרמב"ם ודעימיה או כדעת הי"מ ודעימייהו ואת"ל דהלכתא כדעת האוסרין דילמא לא היה מעיקרא שם שמש והוי ס"ס המתהפך ספק היה שמש או"ל ואת"ל שהיה רגיל שם שמש שמא הלכתא כהרמב"ם ודעימייהו דבדיעבד מותר:

ועוד נ"ל לומר כי הגם שהרב"ח ז"ל כתב דכמו שאסור ללוש בחמה אסור ביום המעונן דכולי שמשא ואין שיעור לדבר מ"מ ה"ד בלש העיס' במקום הראוי לזרוח שם השמש בתדירות אלא דאין שיעור בין זמן רב למעט אבל בכגון דא דנ"ד שאינו לישה כי אם שמשימים המצות לנקרן ולהוליכן תכף לתנור ברגע קטון כזה אין ספק דגם האוסרים לליש בחמה בכה"ג דהוי דרך העברה בעלמא מודו דמותר בדיעבד וראיה מצאתי לזה ממ"ש בס' הכלבו בהל' פסח סימן מ"ה דמ"ט ע"ד שכתב וז"ל וטוב שלא להוליך המים בחמה או תחת הרקיע ביום המעונן לא א"כ יכסה המים במפה ונראה כי אין לחוש רק לשהות זמן מרובה עכ"ל וכ"כ בס' אורחות חיים הל' פסח אות ק' יע"ש הרי בהדייא דהגם כי הזהיר לכתחילה שלא לעבור המים תחת הרקיע ביום המעונן עכ"ז סיים כי אין לחוש רק להשהות זמן מרובה וא"כ כאן בנ"ד דהוי זמן מועט רגע כמימריה כדי לנקור אותם ולהוליכן לתנור דרך העברה אין לחוש והגם כי הב"ח זל שם רצה לחלק בין דין זה של הולכה והעברה לדין לש כיע"ש כ"כ יש לנו לחלק בין לש למעביר המצות לנקרן לבר והוא ברור: ועוד נראה להקל שהרי המג"א ז"ל שם סי' תנ"ט סקט"ו כתב דאפילו להאוסרים בלש בחמה ה"ד כשהוחמה וכבר השיבו הרב פרי מגדים שם שהב"ח כתב דאין שיעור לדבר ומסיק דשרי בדיעבד לכ"ע ואם כן בנ"ד שלא היה במצות שום חמימות כלל כנז' בשאלה יש להתיר ועוד יש מקום להקל לפירש"י שם ביומא דכ"ח ע"ב שפי' בד"ה יומא דעיבא כולי שמשא אפילו במקום צל שהחמה בוקעת בכל מקום ואינה יוצאה דרך חלון כנגד חלונה שהעבים עומדים בפניה והיא מחפשטת עליהם ובוקעת בכל פסוק שבהם ע"כ נראה מדבריו אלה דאינו אוסר ביום המעונן כי אם במקום

שאין העננים מכסים וכאן אם יהיה לפי האמת שבתותו מקום שהיה רגיל לזרוח החמה באותה שעה הרי הוא מכוסה מחמת העננים א"כ אין מקום לספק אלא שמדברי שאר כל הפוסקים לא משמע הכי וכן ראיתי להרב מאמר מרדכי בא"ח סימן תנ"ט סק"ב שדקדק מפירש"י וכ' וזל דיומא דעיבא כולי' שמשא ומשמע מדברי כל הפוסקים דתחת אויר כל השמים הוי בכלל האיסור אמנם מפירש"י שם לא משמע כן שכתב וז"ל כוליה שמשא וכו' משמע דאינו אוסר לא במקום שאין השמים מכוסים בעבים דאעפ"י שאין החמה זורחת אסור אבל תחת העננים ממש שרי והכי משמע קצת שם בסוג' דאינו אסור אלא כנגד נקב והפסק שבין עב לעב ואפשר דהפוסקים לא רצו לומר כן מטעם דחיישינן שמא יהיה הפסק בעוד שילוש ולא ירגיש כיון שאין החמה זורחת אסור ומ"מ צ"ע דהו"ל להפוסקים ולהאחרונים להעיר בזה עכ"ל הרי נראה מדברי הרב דקא מדקדק מפירש"י דביומא דעיבא דכוליה שמשא היינו דבמקום שמכוסה בעננים אין שם חמה וכן נראה ג"כ מדברי ר"ן זל בעל הערוך בע' עב שכתב וז"ל עב בריש גמ' ר"פ א"ל הממונה ביומא יומת דעיבא כוליה שמשא פי' הואיל וביום המעונן שהשמש מפציע מכאן לכאן ויכול לשטוח עורות במקום שלא זרח השמש במקום שזורחת ומתייבשים ע"כ הרי דקא מפרש כפירש"י וכן נראה מדברי ת"ה סי' קכ"ב יע"ש:

וראיתי להרב אורחות חיים ז"ל בהל' פסח אות ק' וז"ל אין לשין תחת השמש ולא תחת הרקיע ביום המעונן אפילו במקום שאין חמה זורחת דיומא דעיבא כוליה שמשא וי"א לפי שניצוץ השמש מכה על העב ומתפשט בכולו מחמת האויר וכו' יע"ש והנה פי' י"א אפשר לומר שהוא כפירש"י דכיון דמתפשט בכולו יוצא בין עב לעב ומ"מ נראה לומר דאפילו לפי"ז דיומא דעיבא כוליה שמשא זהו לאסור ללוש תחת אויר הרקיע דהכי משמע מדברי הרב א"ח אלו שכתב ולא תחת הרקיע ביום המעונן וכן משמע לשון הרמב"ם שכתב לא תשב אשה תחת השמש ותלוש ולא תחת הרקיע ביום העבים אפילו במקום שאין השמש זורחת בו וכו' יע"ש וכ"כ הסמ"ג בלאוין ע"ט כנראה דע יקר איסור זה הוא משום תחת אויר הרקיע וכ"כ בפירוש בס' שבולי הלקט ז"ל וז"ל והא דאמר רבא יומא דעיבא כוליה שמשא ואפילו בדוכתא דלא נפל שמשא אסיר למילש פי' תחת האויר וכו' יע"ש וכן נקטו בלישנייהו כל רבני האחרונים ומרן בש"ע והלבוש ז"ל וז"ל וביום המעונן אסור תחת כל אויר הרקיע משום דיומא דעיבא כול' שמשא יע"ש הרי נר' דעיקר מה שנאסר ביומא דעיבא הוא ללוש תחת אויר הרקיע ולא בלש בתוך הבית דאיכא למימר דדוקא תחת אויר שהכל מגולה אי אפשר שלא יהיה פיסוק ונקב בין עב לעב משא"כ כשהוא בתוך הבית כי בלא"ה אינו מקים מגולה ועוד הוי

ס"ס שמא יכוין הנקב והפיסוק בין עב לעב באותו מקום שהוא צר וקטון מאד: איברא שראיתי להרב תה"ד זל סי' קכ"ב שנשאל אם לשה ממש בערב שהחמה עומדת בשפולי של רקיע במערב והיא לשה בכותלי הבית מאחוריו גבוהים לצד מערב מי שרי בכה"ג תחת הרקיע או לאו והשיב תשו' יראה דיש לחוש ביום המעונן דרש"י פ' א"ל הממונה פירש ההוא יומא דעיבא כולי' שמשא הוא לפי שהחמה מתפשטת ויוצא בכל מקום לפי שהעבים עומדים כנגד חלונה וא"כ י"ל שיוצאה. אפילו שלא במקום מעמדה ברוח אחרת ונר' דלפי מה שנהגו ליזהר שלא ללוש תחת חלון פתוח אפילו אם החלון פתוח למזרח והיא לשה אחר חצות שכבר סיבבה החמה לדרום יש לחוש מטעם דלעיל אפילו ביום שאינו מעונן זמנין דמתקשרים העבים ולאו אדעתיה עכ"ל. הנה מבואר מדברי התה"ד זל דביום המעונן אע"ג דלא היה דרך החמה לבא שם כמו בחצי היום והלאה שהולך ממזרח למערב עכ"ז יש לחוש שלא ללוש נגד חלון הפתוח למזרח ועיין להפ"מ בח' א"א בסי' תנ"ט שכתב וז"ל ובתה"ד ק"ל מ"ש נהגו שלא ללוש נגד החלון דמשמע אף נגד זריחת השמש מנהגא. אלא דנראה דה"ד תחת אויר הרקיע או תחת החלון אבל כנגדו אין נראה לאסור. אלא דלשון מור"ם בהגהה הש"ע שכתב שם בסי' קנ"ט ס"א כשפסק דין זה של התה"ד כתב וז"ל וע"כ נהגו ליזהר מללוש נגד החלון הפתוח אפי' אין שם שמש שמא יהיה מעונן ולאו אדעתיה וכו' יע"ש הרי שכת' במקום תחת החלון שכתב הרב תה"ד שנראה תחתיו ממש ששולט ע"ג אויר כתב נגד החלון שהוא אפילו בתוך הבית ונראה דטעמו הוי דכיון דכל החששא הוא דביום המעונן משתנה מהלך השמש לזרוח אף במקום שלא היה רגיל א"כ אם היה רגיל השמש לבא באותו מקום דרך אותו חלון למקום הבית. שבפנים אם כן עתה שעבר הזמן מלבא ביום המעונן יש לחוש וא"כ יש לחוש לאסור לכתחילה מללוש נגד חלון או פתח שהוא מורגל ליכנס שם השמש ביום המעונן אף בשעות שלא היה רגיל לבא משום מאי דקי"ל יומא דעיבא כוליה שמשא ויש ליזהר הרבה בזה ועל ראשי עם הקדש החיוב מוטל עליהם להזהיר לכל עם הקהל בדבר הזה וכיוצא כי אמינא ולא מסתפינא כי בעוה"ר בדבר זה אין נקי ליזהר מללוש נגד חלון ופתח שהוא רגיל ליכנס השמש שם והם נוקרים לפחות בשעה שהוא רגיל לבא שם ולפי מה שנתבאר אדרבא ביומא דעיבא דהעננים מכסים אותו מקום הרגיל לזרוח שם איכא חששא שיזרח השמש במקום שאינו רגיל ואה"נ דבדיעבד ובשוגג יש מקים לסמוך שלא לאסור המצות ומה גם כי מצינו ס' הר"ב הדברות ז"ל שהביא שם הרב שבולי הלקט ז"ל דליתא לדרבא דקאמר דיומא דעיבא כוליה שמשא כיע"ש דהגם דלא קי"ל בהא כותיה נגד רוב הפוסקים סניף מיהא להתיר בנ"ד דיש עוד

טעמים אחרים להתיר אבל לכתחילה אין מקום להתיר ואם עשה כן לכתחילה יש לב"ד לאסור המצות משום קנסא וכדעת הר"ש ז"ל וכמש"ל וכ"כ בהדייא רבינו מנוח ז"ל בפי' דברי הרמב"ם דעבר ולש בשוגג אבל במזיד אסורה הפת משום קנס שעבר ע"ד חכמים יע"ש וכ"כ בס' חקת הפסח יע"ש:

ולענין מ"ש בשאלה אם יש בחלונות ובפתח מכסה של זכוכית אי מתי או לא הנה קי"ל בברכות דכ"ה ובטור וש"ע א"ח ריש סי' ע"ו דצואה בעששית מותר לקרות כנגדה אעפ"י שרואה אותה דרך דפנותיה משום דבכסוי תלה רחמנא דכתיב וכסית את צאתך והא מתכסייא יע"ש וכן ראיתי להרב חק יעקב ז"ל שם סימן תנ"ט סק"ג דס"ל דכיסוי על ידי זכוכית מהני ללוש כנגדו וחילק מ"ש בסי' תנ"ה שלא לכסות המים בזכוכית מים שאני דמבעיר יותר כמ"ש בבינה דל"ב יע"ש אלא דצ"ע בזה שהרי עינינו הרואות שהחמה זורח בזכוכית עכ"ז עובר החום וזה הדבר הוא בחוש הראות שמחמם השמש המקום אפילו הוא. מכוסה בזכוכית וא"כ אין זה ענין דמיקרי הזכוכית כיסוי ואה"נ דלענין דבר התלוי בכיסוי הוי זה כיסוי אבל לענין התלוי בחימום הרי גם ע"י זכוכית עובר החום וכבר ראיתי להרב חק יוסף שם סק"ג וזל ואם יש שמש אף שהחלון אינו פתוח אסור אם היא של זכוכית דהחמה מבערת יותר ע"י זכוכית ולא כמ"ש הח"י לחלק בין מים לשאר מיצי ורוצה להתיר החלון של זכוכית ותמיה לי טובא דהרי עינינו הרואות שמבער יותר ע"י זכוכית וכן עושים בכל הגנות שעושים בית קטן מליאים חלונות כלי זכוכית כדי שהירקות והעשבים שבתוכו יתבשלי יותר מהר וכן ראיתי שנזהרים בזה שלא ללוש בכה"ג יע"ש:

ולע"ד נראה דהפריז על המדה לומר דמבעיר יותר ע"י זכוכית כי החוש יכחיש ע"ז שאינו מבעיר יותר אכן עכ"פ הרי הוא עובר החום גם ע"ג הזכוכית ויש לחוש שמחמם העיסה. גם ראיתי להרב פרי מגדים ז"ל בח' א"א רס"י תנ"ט שהביא דברי הרב חק יעקב והשיב עליו וז"ל וצ"ע די"ל כל שהשמש זורחת אף בזכוכית אסור ללוש נגד השמש וכו' יע"ש כי כן נראה דיש לאסור וליזהר מללוש גם נגד הכיסוי של זכוכית אמנם כשהוא יום המעונן והוא מכוסה בכיסוי של זכוכית יש להקל שהרי עינינו הרואות שאינו עובר החמימות השמש כלל דרך הזכוכית והמבחן לזה הוא כשמאיר השמש על הזכוכית הוא מחמם הזכוכית מחום השמש ועובר החמימות על גב המקום אשר זורח בו השמש דרך הזכוכית ולו יהיה יום המעונן מלבד כי מקום אשר היה חונה שם השמש דרך הזכוכית אינו חם כלל גם בזכוכית עצמו אינו חם כלל והרי מצונן והראיה שהביא הפ"מ ז"ל בח' מ"ז סי' תמ"ט סק"א דבזכוכית כשהחמה זורחת עליו הוא מבעיר יותר עיין ביצה

דל"ג ע"א עכ"ל וכונתו ממאי דתנן שם במתני' אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן הרעפים ולא מן המים ופרש"י ז"ל מן המים נותנים מים בכלי זכוכית לבנה ונותנו בחמה כשהשמש חם מאד והזכוכית מוציאה שלהבת ומביאים נעורת ומגיעים בזכוכית והיא בוערת וכו' יע"ש אינה ראיה כלל לאסור ביום המעונן שהרי דוק בדברי רש"י ז"ל שכתב שהשמש חם מאד וביום המעונן אינו חם מאד וז"ב ופשוט כי ביום המעונן אין כח בשמש לחמם ע"י זכוכית כלל וכלל לא ואם אסרו משום יומא דעיבא כוליה שמשא זהו שהוא תחת האויר שהוא מקום רוחב ויש בו משום לפעל בשמש איזה פעולה דרך נקב העננים ולפחות אפילו בתוך הבית כשיהיה נגד החלון פתוח אבל דרך הזכוכית אין לנו מקום לאסור כלל כשהוא יום המעונן ואם שמצינו שרבני האחרונים אסרו ללוש ביום המעונן אפי' נגד חלון של זכוכית זהו לכתחילה לא בדיעבד אם לש להחמיר כס' הרבנים המחמירים כאלו לש בחמה דודאי אין להחמיר כ"כ:

אמנם מה שקשה לזה הוא מדברי רש"י ביומא רפ"ג דאיתא התם אמר ר"נ זוהמא דשמש' קשה משמשא ופירש"י דיום המעונן מתוך שהחמה מכוסה החום שלה כבוש נוקבת בכח דרך נקבי העננים יע"ש הנה מבואר מדברי רש"י דחום יום המעונן קשה מחום השמש כשהוא זורח אם לא שנחלק כי כל זה הוא דוקא תחת האויר הרקיע ותחת העננים אבל לתוך הבית שהוא מן הצד וגם דרך חלון של זכוכית אין מקום לאסור מאחר דמצינו מתירים בדיעבד בעבר ולש בחמה ואצ"ל דאם לש ביום המעונן דמותר וכ"כ בס' נ"מ חקת הפסח סימן תנ"ט סק"ג ואסר כשלש במזיד יע"ש:

ח"ב או"ח סימן פב

שאלה מעשה שהיה בער"פ שלשים המצות שמורות ע"ג רצפת אבנים במהירות הרבה כי כמעט בין לישה לעריכה ונתינה לא יש אפילו עשרה דקים ואירע שבין לישה ללישה בכל שיעור ושיעור לנקות הכל ע"י מים והסמרטוט להבליע המים כדי שיהיה יבש ואירע שהיה הסמרטוט מצמר גפן צבוע בצבע אדום חדש וע"י דוחק הרבה נתן איזה מראה צבע אדום ברצפת האבנים אשר ערכו עליה המצה אכן לא נצתבע המצה כי היה המראה דקה מן הדקה יורינו המורה אם יש מקום לאסור משום מראה אדום מן האדום האדום הזה או לא: תשובה בתחילה צריכים אנחנו לדעת כי הצבע הזה הוא מעצים אדומים הנקראים באקא"ם ובודאי כי יש לו לחות מצד עצמו מסיבת כי גדל בסביבות הים וא"כ אם יוציא מים מן העצים הללו בודאי כי יש להם דין מי פירות ועיין להרב

מג"א בסי' תס"ו סק"ו שפי' מזיעת החומה בחומת עץ שיש בו לחלוחית מים שקיבל בעודו במחובר יע"ש וא"כ אם יהיה במצה שנילושה במים וזיעת החומה של עץ היינו נמי מלחות המים הוי מים במים ואינו מחמיץ אכן לעד"ן לומר כי זה לחלוחית מים מן העץ הוי מ"פ כי העץ הוא המוציא פירות והוי מ"פ עם מים:

אלא דנראה לומר דזהו דוקא כשיצא לחלוחית מן העצים עצמן אזי יש לנו לחוש אם הוי מים או מ"פ או אם יהיה ע"י מים דהוי מ"פ עם מים ברם כשיהיה הענין דליכא שום לחלוחית כלל כ"א נשאר הצבע יבש בלתי שום לחלוחית כלל אם כן למאי ניחוש לצבע שאין בו ממשות כלל כ"א מראה לבד ואם יהיה איזה טעם מהצבע עצמו והוא ודאי מ"פ איך יתכן שיעשה פעולה זה מעט טעם דק מאד להחשיבו מ"פ עם מים ושיבא לידי חימוץ ואם נאמר כי ע"י לחלוחית מהבצק שבמצה הרי מלחלח הצבע הזה ונעשה עתה מ"פ עם מים מחמת הצבע היא חששא רחוקה כי בדבר דקה מן הדקה כזה שאין בו ממשות אלא חזותא לבד כי יהיה בו כח לחזור ולהיות נעור הצבע בטעמו ובממשו ושיהיה מ"פ עם מים הוא דבר רחוק מן השכל ומ"ג כי אחר שצובעים אלו הצמר גפן מכבסים הרבה פעמים במים ואחרי הוכבס הרבה פעמים לא נשאר כ"א רשימה לבד. ועל הכל דקי"ל דהלש במ"פ עם מים דיאפה מיד ואין לך יאפה כמו עריכת המצות שמורות בע"פ שהוא תכף ומיד בלתי שהייה אפי' חמשה דקים ואפ' בב' ואפי' באחד ולא בד"ג כי כן נראה דאין מקום לאסור אפי' נתן קצת צבע במצה וכ"ש כשלא נתן צבע במצות כלל כי אין מקום לאסור ומיהו אם נתן צבע במצה ועדיין לא נאפית בהיות טוב ישליכנה לאש או למים ולא יאפה אותה עם שאר המצות בתוך התנור כדי שלא יכנס בשים ספק וזה פשוט וק"ל. ומ"ג בהצטרף סברת הרב מג"א שם בא"ח סי' תס"ב שכתב דדבר מועט אינו אוסר במ"פ ע"מ וכאן הוא דבר ספק אם יש בו דבר מועט או לא יש בו כי אם רושם חזותא לבד וחזותא לאו מילתא ומיהו אם יהיה בעריבה שלשים או בדפים וכלי עץ שלפעמים יש שרף הנוטף מעצי הקטף כמין ג'ומא בלעז דודאי כי זה הוי מ"פ ממש וצריך ליזהר שלא ללוש מצה בהם וגם במרדה כשרודין המצות מהתנור אם היא של עץ צריך ליזהר בכל זה והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן פג

שאלה במי שאפה המצות לשם מצת מצוה בער"פ אחר חצות ונסתפק באחד מן המצות אם היתה נפוחה או לא אחר שכבר עלה הקרום ונתבשלה כל צרכו משני פנים ואחרי שהוציא המצה הזאת ושרפה נסתפק בעד שאר המצות שנאפו אח"ך בתנור וגם על

המרדה שלא החליפה על הכל יורינו המורה ושכמ"ה והמצות הללו הגם שהיו שמורות לשם מצת מצוה לא היה עבה אפי' כחצי אצבע כ"א פחות מחצי אצבע:

תשובה הנה בתחילה צריך לעמוד בשורשן ועיקרן של דברים הנה האי דינא דמצה נפוחה אסורה הוא מדברי מהרי"ל דט"ו שכתב וז"ל ונאמר למוהר"ש על מהר"ם מאורנבונק איך אסר מצה שעלתה באפיה ואמר מהר"ש שעשה שלא כדין כי מה יש לחוש לזה אם היתה נפוח מחמת אפיה והראה למהר"י סג"ל מצה אפויה שעלה קרום למטה כמלא אגרוף והתיר ואמר דוקא אם נפוחה באמצעיתה מחמת האפיה אז אסורה אבל האי קרום מחשב כהני כל קרומים ועולין על כל דקר ודקר עכ"ל ומור"ם בר"מ בא"ת סי' ת'ס ס"ג כתב וז"ל ובמהרי"ל כתב וכו' וכתב עוד מצה שעלה בה קרום והתירה שאין לאוסרה אלא בנפוחה באמצעיתה שמקצת המצה למעלה ולמטה אבל קרום זה דומה לאותן הקרומים שהן על השטופלין יע"ש וכן פסק בהגהות הש"ע סי' תס"א ס"ה וז"ל מצה נפוחה באמצעיתה אסורה אבל אם עלה עליה הקרום כדרך שעולה על הפת בשעת האפיה מותרת עכ"ל וכ"פ הרב הלבוש שם והרב חינוך בית יאודה סי' י"א והרב מהר"ם מלובלין סי' ק"ה והרב חמדת ימים בה' פסח פ"ב דמצה נפוחה אסורה יע"ש והרב מג"א והרב חק יעקב והרב חק יוסף יע"ש:

והנה בביאור מה נקרא נפוחה נאמרו בו פירושי' רבים דהנה המובן מדברי מור"ם ז"ל בד"מ הוא שהבין בדברי מהרי"ל שאוסר מצה נפוחה באמצעיתה הוא שנחלק המצה לשנים והעלה משני פנים מלמעלה ומלמטה והכי משתמע מילי ממהרי"ל עצמו שכתב ותראה למהר"י סג"ל מצה אפויה שעלה בה קרום למטה כמלא אגרוף והתיר ואמר דוקא אם נפוחה היתה באמצעיתה מחמת האפיה אז אסורה והכונה אי נפוחה היתה כלו' כל גוף המצה עצמה נפוחה משני צדדים אבל האי קרום מחשב כהני כל הקרמים העולים בכל דקר ודקר באופן שמהרי"ל ז"ל האוסר מצה נפוחה הוא דוקא כשהיא נפוחה משני צדדים למעלה ולמטה הלא"ה שהיא מצד אחד יהיה מאיזה צד שיהיה למעלה או למטה אפילו כמלוא אגרוף חשוב כקרום והיא מותרת והרב"ח שם סימן תס"א ס"ח כתב וז"ל ופי' נפוחה באמצעיתה היינו לומר שנחלק עובי המצה ושהעליון עלה למעלה וכו' ועוד יש לפרש נפוחה באמצעיתה שלא נחלקה כלל אלא שתפח גוף המצה באמצעיתה כמו שהוא בלחם חמץ ויש לאסור זה וזה לפי דאיכא לחוש בחמץ בשניהם עכ"ל וכ"כ הרב שכנה"ג שם הגה"ט אות ט"ז הנה פי' ראשון קצת דומה ושוה לפי' מור"ם אבל איכא חילוק קצת דמור"ם נראה דמצריך שיהיה נחלק למעלה ולמטה אבל מצד אחד בין בעליון בין בתחתון אינו נאסר ולפי דברי הרב"ח בצד אחד נמי נאסר. והרט"ז שם בסי' תס"א

סק"ו הכריח דיש לאסור כשנעשה כהר ע"י האפיה כדרך החמץ שמתחמץ ומתנשא למעלה וזה נראה לעין שנתחמץ ובזה מודה מוהר"ש דלא התיר אלא בעולה למעלה ע"י אפיה ויש תחתיו חלל ואין זה דרך חימוץ לא כח האש עושה כן וכו' וראיתי למו"ח ז"ל שהוא הרב"ח שכתב השני פירושים שזכרנו וכתב דיש לאסור בשניהם ולעד"ן שאין איסור רק כפי' השני שזכרנו אבל ביש חלל אין סברה לאסור עכ"ל:

הנה מבואר דמה שאירע לפעמים במצות שלנו שעולה הניפוח באמצעיתה למעלה והוא חלל בתוכו וגם אינו בולט לצד מטה אלא הוא בשוה בכל המצות בזה יצאנו י"ח לדעת מור"ם והרט"ז שיש להתיר גם הרב בית יעקב בתשו' סי' ס' הגם שהשיב ע"ד הרט"ז מ"מ הביא שם משם כמה רבנים שראה שמסכימים לדין זה דכל שאין נראה הנפיחה משני עבריהם אין לאסור יע"ש וסיים ואח"ז ראיתי להרב"ח סי' תס"א שפי' נפוחה באמצעיתה היינו שנחלק עובי המצה ושהעליון עלה למעלה עכ"ל ופי"ז נוטה למה שכתבתי וכו' יע"ש ולע"ד יש להשיב ע"ד דיש הפרש רב בין כשהעליון עלה למעלה לבד וצד התחתון הוא בשוה שכתב לאסור הרב"ח דזה לדעת הרבנים שהביא שם הרב"י נראה דיש להתיר ובזה חולק הדב"ח ואוסר ועיין עוד שם בתשו' הרב בית יעקב הנז' שהכריח דל"ד נפוחה באמצעיתה דהה"נ שלא באמצעיתה זולת למעלה סמוך לקצה המצה מצד זה או מצד זה מקרי קדום ואין לאסור יע"ש וכן הוא דעת הרב מוהר"ם מלובלין בתשו' הנ"ל לאסור נפוחה באמצעיתה בסתם יע"ש וכ"כ הרב מג"א בסי' תס"א סקי"ג ושם הבית מ"ש הרט"ז שכתב וז"ל והט"ז האריך למעניתו שלא לאסור מצה נפוחה וסיים וז"ל מעיד אני שמים וארץ כי לא ראיתי פעם אחד מן חותני שאסר שום מצה מחמת שנפוח באמצעיתה וכו' רק שבחיבורו פסק פירושים לאסור ולאו דסמכא נינהו כי כל ימיו לא אסר דבר זה ואדרבה שחק על האוסרין וכדאי הוא הרב מוהר"ש שמיקל בכל ענין באפיה כמ"ש במהרי"ל עכ"ל ט"ז והנה אמת כי ל' זה לא נמצא בט"ז שלפנינו אלא הוא בתשו' הרט"ז כ"י וכמ"ש הרב פרי מגדים בחלק א"א שם ובסי' חק יעקב בסי' זה סק"ך וסיים וכתב וכן שמעתי מהרב ה"ה מוהר"ר ליב בן המחבר שער אפרים שחכמי ווינציאה והלועזים מלעיגים על דין נפוחה שנוהגים לאסור יע"ש ומ"מ כתב עליו הרב מג"א שאין להקל בדבר שאבותינו ואבות אבותינו נהגו אישור. וכו' יע"ש וגם הרב ח"י שם דעתו לחלוק על הרט"ז בעיקר החילוק שכתב כמוהר"ש ז"ל לפי' מוהרי"ל. דליתא להא וגם שמחלוקת זה ודין נפוחה הוא נמשך למחלוקת רש"י עם הערוך כפי הסוגייא בפסחים תפח תלטוש בצונן ואפשר דעפ"י פי' זה סמך מוהרי"ל לאסור מצה שנתנפחה באפייתה מה שלא הוזכר בדברי הקדמונים ומוהר"ש שהתיר ס"ל כפירש"י ושאר המפרשים מ"מ דין הוא

לחסור אותה מנה ולא התערובת וכו' ומפסידים ממון ישראל ומונע שמחת יו"ט ולע"ד הוא חומרא יתירה בלי טעם כדי המה המקילין לסמוך עליהם כל כה"ג ובפרט הר"ש היה גדול בדורו רבו של מוהרי"ל ועוד אפשר דגם האוסרים לא עלה על דעתייהו לאסור התערובת וכו' ודי בחומרא זו לענין מצה עצמה יע"ש: באופן דמצינו בדין מצה נפיחה עצמה שבמחלוקת הוא שנוי דיש אוסרים ויש מתירים ועוד מחלוקת אחר בדין נפוחה מהו מקרי נפוחה לפי הפירושים שנאמרו בהם ואם כן בנ"ד שנסתפק במצה עצמה אם היתה נפוחה או לא הרי יש להתיר מכח ספק ספקא שמא היא נפוחה או לא ואת"ל שהיתה נפוחה שמא הלכה כמ"ד דנפוחה אסורה ומותרת והוי ס"ס המתהפך ובלא"ה איכא עוד ס"ס ספק היא נפוחה שהיא נפוח האסור או המותר ואת"ל שהיא הנפוח האסור שמא אין הלכה כמ"ד דמצה נפוחה אסור' אלא כמ"ד דמותרת היא בכל גוונא: ועוד יש להתיר מצד אחר ממה שראיתי להרב"ד בתשו' א"ח סימן רכ"ו שכתב עוד ב' טעמים להתיר מצה נפוחה אחד הוא משם ה"ה כמוהר"י קוב"ו ז"ל כי אולי מוהרי"ל לא דיבר כי אם בתנורים שהיו מסיקים מלמטה לא בתנורים שלנו ועוד טעם שני דאולי מוהרי"ל מיירי במצות עבות שע"י הנפוח יש יותר מטפח אבל שלנו שהן דקות לעולם אינו הנפוח עד יותר מטפח והביא דברי הרט"ז בתשו' שהביא הרב מג"א שהרב"ח התיר ולא אסר מצה נפוח כלל ואעפ"י שהרב מג"א שם נחלק עליו בטעמים מ"מ נראה שטעמים חלושים הם ועוד דאפי"ה כיון דהא מיהא איכא פלוגתא וחזינן מנהגא דמעולם לא ראינו אוסרים עם היות הדבר מצוי מאד מוכחה מילתא דתפסו כסברת המתירים ומל' הא"ח בשם הרא"ה שהביא הרב"י סוף סימן ת"ס נראה היתר שכתב וז"ל דרך הוא לנקוב הפת כדי שלא יתפח וכו' ואם איתא דנפוחה אסורה לא היה לו לומר דרך הוא לנקוב הפת כדי שלא יתפח עכ"ל והנה הגם שראיתי להרב אהל יוסף בתשו' א"ח סימן ח' שהביא דברי הרב"ד לו ותמה עליו בטעם א' במ"ש כי אולי מוהרי"ל מיירי בתנור שמסיקים האש מתחתיו כי מבואר שם במוהרי"ל די"ד ע"א שמדבר בתנורים שלנו שהאש בתוכו וכו' כמו שיע"ש דיש ליישב כי מוהרי"ל רצה ללמדנו בדין כיבוד לגרוף הגחלים בתנורים שהאש בפנים כי אפשר שימצאו תנורים כעין שלנו אמנם דין מצה נפוחה שהמציא לנו מוהר"ש להתיר וחלק על מוהר"מ ושתראה למוהרי"ל אולי הוא בתנור שהאש מתחתיו שבכך יהיה לחוש לנפוח או אפשר לומר כי אפי' בתנורים שלנו אם יהיה הנפוח מתחתיו של המצה שעלה למעלה ולא נגע בקרקעית תהיה אסורה משום נפוחה שכ"כ הרב"ד וז"ל ושמעתי מהרב כמוהר"י קוב"ו ז"ל דאולי התנורים שלהם היו מסיקים אותן מלמטה ולכך שנפח המצה אותו הצד העליון שנפח אתי לידי

חימוץ כיון שגג התנור אין כח באותו חום לאפות צד העליון קודם שיבא לידי חימוץ וכו' יע"ש ואעפ"י שהרב"ד כתב ס' זאת בתנורים שלהם אנחנו למדין ממנו לתנורים שלנו דכל שהנפח הוי בתחתית המצה שעלה למעלה ונמצא חלל מתחתיה שלא נגע בתנור יש מקים לחוש שיבא לידי חימוץ וכאשר ראיתי להרב אהל יוסף כי אחר שהשיב ע"ד הרב מוהריק"ו לו שיצא לחלק בין תנורים שלנו לשלהם הוסיף מדיליה הרב ז"ל לחלק בדין מצה נפוחה החילוק הזה בהדייא וכתב וז"ל ואני עני בתחילת מחשבה עלה ע"ד הקלושה שמה שמוהרי"ל אסר מצה נפוחה הוא בענין זה שהמצה עלתה כולה מקרקעית התנור ולא נגע בקרקע התנור כ"א סביבות המצה בקצה היריעה ועל כן אסורה דכיון דהמצה כולה עלתה מקרקע התנור אין כח בחום קרקע התנור לאפות תחתית המנה טרם יחמץ יע"ש שהחזיק חילוק זה. ואנכי הרואה שמדברי מור"ם בר"מ ובהגה' וכל אחרונים הבאים אחריהם לא היה בשום אחד שיאמר פי' זה וגם מה שרצה להעמיס אותו בדברי מוהרי"ל גופיה יש מקום לדחות מ"מ הטעם עצמו מילתא דמסתבר הוא דככה"ג אם תהיה המצה נפוחה יש לחוש לידי חימוץ ושמדברי הרב מוהריק"ו משתמע נמי הכי דכל שהיא נפוחה כה"ג שעלתה תחתית המצה מע"ג התנור והיא נשענת על הסביבות לצד יש לאסור:

ואולם בטעם ב' שכתב הרב"ד לחלק בין מצות עבות טפח למצות שלנו דאפילו למה שעושים כמו מצות שמורות למצות מציה אינן עבות כולי האי ספק אם יהיו עבות כחצי אצבע ולמרבה כאצבע וא"כ גם זה טעם נכון הוא שיש להקל וכ"כ הרב דבר שמואל סימן רצ"ד ושע"ד והזכירו הרב יד אהרן בח"א סימן תס"א בהגב"י ובמ"ב הגב"י אות ח' יע"ש והרב כסא אליהו בסי' תנ ט אות ג' ובסימן תס"א אות ד' יע"ש גם הרב ברכ"י בא"ח סי' תס"א אות ד' כתב משם הרב מהר"מ באסאן בתשו' שהובאה בשו"ת הרמ"ז סימן ב"ן דמצה נפוחה לאו ברקיקין מיירי אלא במצה שעבה קצת ויש ממש באמצעיתה שהרמ"ז הסכים עמו שם בסימן ג"ן ועמ"ש הרב דבר שמואל סימן רל"ד ושע"ד שדחו בב' ידים דברי האוסר ברקיקי נפוחים ג"כ יע"ש ובספר חינוך בית יאודה סימן י"ב:

ומאחר כל מה שנתבאר כמה טעמים להיתרא ובפרט אחרון אחרון חביב מ"ש רבני האחרונים לחלק בין מצות שהן עבות טפח לרקיקים דקים וכבר נתבאר בשלה שהמצות הגם שהיו לש מצות מצוה עכ"ז לא היה בעוביין אפי כחצי אצבע וגם בעיקר הניפוח איכא ספק אם היתה נפוחה מעיקרא וגם אם תהיה נפוחה לא ידענו. השיעור שתהא אסורה והרי איכא כמה טעמים להיתרא ואין לאוסרה המצה עצמה ומכ"ש התערובת שהרי כבר פסק הרב חק יעקב ז"ל דאין לאסור התערובת כלל ובזה יש להשיב על הרב

חינוך בית יאודה סימן י"ב שרצה. להחמיר בתערובת מצה נפוחה לאסור במשהו כלו חמץ הוא מדאוריתא יע"ש ודבריו תמוהים דהפריז הרבה על המידה לעשות איסור חמץ מדאורייתא כי מעיקרא אינו אלא חומרא בעלמא וכמה פוס' התירו בהדייא מצה נפיחה ואפי' לאוסרים צריכה רבה באיזה נפוחה הם אוסרים ומתירים ועל הכל לא החמירו בתערובת כמ"ש הרב ח"י וכמש"ל ועיין בס' מקום שמואל סימן ס"ג יע"ש ובס' עיקרי הד"ט חא"ח סימן ח"י אות א' ואות ב"ך יע"ש: כלל העולה לענין דינא דלכתחילה יזהר לנקוב המצות הדק הטב כדי שלא יפתח בהיות טוב ואם בכל זאת נעשה נפוחה בתוך התנור באיזה אופן שיהיה שיוציאנה תכף מן התנור וישרפנה בחוץ אם הוא ער"פ אחר זמן איסורו ואם הוא קודם יאכלנה ולענין המרדה שמוציאה לנפיחה זאת מן הדין אינה נאסרת וכמ"ש בהדייא הרב מג"א בסי' תנ"א סקל"ז וז"ל ונ"ל דכל זה מיירי במצה שנתחמצה חמץ גמור אבל כפילה ונפוחה כיון שהיא גופא חומרא היא כמ"ש סס"י תס"א די לאסור הרחת לכתחילה אבל לא לאסור המצות אחרות וכן משמע בהגמ"י ובשל"ה יע"ש גם הרב חק יעקב שם סקד"ן אחר שהביא דברי הרב מנ"א אלו סיים וכתב וז"ל וגדולה מזו ראיתי אצל מח"ז הגאון מהר"ש ז"ל שלא אסר הרחת כשנאצלה לפניו ממצה נפוחה או כפילה מהטעם הנ"ל דחשיב כמו דיעבד כי לא ימלט ברוב האפייות שלא יאסר אחת מהן משום נפוחה או כפולה ותצטרך בכל פעם מרדה חדשה גם התנור יחסר ולהסיק שנית וככה"ג התורה חסה על ממון של ישראל ועוד דהא הכלבו והובא בב"ו סימן זה פסק דאם הניח מצה יבשה אפי' חמה על כל חמץ או אפי' על לחם חמץ חם אינו אוסר ממנו כלל והביא כן הלכה למעשה עכ"ל וא"כ בנ"ד כי בלא"ה הוא ספק אם היא נפוחה בודאי דאין מקום לאסור מחמת הרחת והמרדה שרדו אחרי כן שאר המצות כי אין מקום לפקפק כלל והוא ברור וכל זה הוא בדיעבד אבל לכתחילה יזהר להיות ב' מרדות ואם נתכפלה או נתפחה יוציאנה מיד מן התנור ותכף יחליף המרדה ויהיה לו תנור קטן מיוחד עם גחלים לשים אותו מרדה שמוציא המצות כפולות ונפוחות כדי שיתכשר ואם יארע כמו כן יחזור ויחליף חוזר חלילה וגם בכל פעם אפי' בלתי שום פקפוק מכפולה ונפוחה יחליף המרדה בכל לישה ולישה וגם יחליף המרדה עצמה להפכה מצד זה לצד אחר שאם ח"ו היה איזה ספק או פקפוק יהיה מקום לתלות וכמ"ש הרב עולת תמיד וגם המצית לא יהיו רקיקים דקים הרבה דקה מן הדקה ולא עבות הרבה אלא כחצי אצבע כי בזה יכול התנור להכיל וגם יאפה מיד וכבר כתבתי עוד בכיוצא בזה בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן י"ד בדין מצה כפולה יעש"ב בס"ד:

ח"ב או"ח סימן פד

שאלה במי שהיה לו יין שנטה קצת להחמיץ ונתן בתוכו צמוקים למתקו ואינו מרגיש כלל טעם חמוץ כלל אם יש לאסור שלא ללוש המצות בהם או מותר יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה לא מבעייא לדעת רוב הפוסקים דס"ל דחומץ יין אינו מחמיץ וכמ"ש הרב פר"ח בא"ח סימן תס"ו סק"ה והרב כנה"ג והרב"ד בחא"ח סימן רכ"ו כתב דאפי' ריא"ז מודה בחומץ יין יע"ש ועמ"ש מז"ה הגדול ז"ל בספר חק"ל חיו"ד ח"א סימן קפ"ג דרנ"ו ע"ב כי תבעי לך לדעת הראב"ד הביא דבריו רבינו מנוח בפ"ה מהל' חו"מ דס"ל דחומץ יין מחמיץ וכ"כ רבינו ישעיה הביא דבריו הרב ערוך השלחן א"ח סימן תס"ב סק"ב יע"ש א"כ יש לו' כי לא אסרו כ"א ביין חמוץ אבל זה שנשתנה על ידי נתינת הצמוקים בתוכו ונאבד טעם החימוץ אפשר דיודו דמותר ויש להביא דאי ממ"ש בגמרא שנעשה נס ונעשה החומץ יין וכו' יע"ש ובודאי כי כיון שחזר החומץ להיות יין בודאי שברכו עליו בורא פרי הגפן וקידשו עליו ויש לחלק דמעשה נס מ"ש שאני לא כשנעשה פעולה ע"י ב"ו לזה נראה דאין מקום לחלק דמצינו להרשב"ץ הביא דבריו בס' ב"ה בא"ח סימן תס"ב דמי צמוקים הוי יין גמור כי נשתנו המים בתוך הצמוקים במים בתוך העבים יע"ש הרי שהוא מביא ראיה ממעשה שמים למעשה ב"ו ואם נפשך לומר כי גם להרשב"ץ תקשי דמה דתיה מייתי ממעשה שמים למעשה ב"ו וכמו שהשיב עליו הר' גו'ר חא"ח כלל ד' סי' ט' דע"ט ע"ד יע"ש עכ"ז רב המרחק יש כי בנדון הרשב"ץ המים שנתנו בצמוקים הוי מים עם מי פירות כי נתערבו מים שהיו לבדם עם המים היוצאים מן הצמוקים וא"כ המים בעין שנתן להיכן הלכו ולכן דין הוא לאסור משא כ בנ"ד כי היין מתחילתו הוא יין מתוק כי לא חימוץ וכשהחמיץ קצת ונתן הצמוקים הסיר החימוץ וחזר לכמות שהיה וא"כ הכח שיש לחומץ להחמיץ כבר נתבטל. ועוד יש להביא ראיה ממים שנותנים בתוך היין בשעת הבציר כי אין בו משום מ"פ עם מים כמ"ש הרב"י זל בא"ח סימן תס"ב והרי אם מים בעין שעירב עם יין דהוי מ"פ עם מים אמרינן נתבטלו בשעת הבציר כ"ש כאן בנ"ד דשרי:

ח"ב או"ח סימן פה

שאלה מעשה שהיה כך היה באחד שהיו לו ב' צלוחיות מיין משנה שעברה ועשה מאחד מהם מצה עשירה ואח"כ נסתפק אם נתן בא' מהם מעט מים ויש לו ספק אם נתן אם

לא נתן וגם אינו יודע מאיזה אחד משניהם ולשאו'ל הגיע אם המצות מותרות לאוכלם בפסח או"ל:

תשובה הנה אמת נכון הדבר דאם נתן מעט מים ביין אחר שעבר ע' יום מתסיסתו יש לו דין מ"פ עם מים דממהר להחמיץ כמבואר בש"ס ובפוסקים בא"ח סימן תס"ב ולא מהני בזה ביטול ברוב וגם לא מהני ישון יב"ח כמבואר בפוס' וזו אינה צריכה לפנים ואם נתיר כדברי הש"ס והפוס' דאם נתן יאפה מיד הלא לא אפשר דאינן נזהרים במצה עשירה לאפותה מיד וא"כ אם יהיה לפי האמת שהיה מים ביין זה שלשו בהם את המצות הם אסורות לאוכלם בפסח והוא דבר פשוט:

פש גבן לבאר דזהו דוקא כשהוא בודאי שנתן בו מים ברם כאן שהוא כמסתפק אפי' שיהיה ספק בודאי דאין להתיר אמנם כאן בנ"ד יש לנו ב' ספקות ס' אם נתן מים ספק אם לא נתן ואת"ל נתן ספק היה בצלוחית זה שלש ממנו המצות ספק היה באחר שלא היה בו שום תערובת מים וא"כ יש להתיר מכח ס"ס ספק היה בו מים ספק לא היה בו מים ואת"ל היה בו מים שמא לא היו המים בצלוחית זה כ"א באחר והוי ס"ס המתהפך ס לשנתן בזה מים ספק לא נתן בו מים ואת"ל היה בו שמא לא היה בזה שלש ממנו וכבר נתבאר בפוסקים שמתירים מכח ס"ס ועיין בס' פרי מגדים חא"ח בפחיחה להל' פסח די"ט ע"ג או' א' ע"ש אלא דיש להחמיר בזה כי כיון דהוא קודם פסח ובא להתיר לכתחילה לאוכלם בפסח אחר שאפשר שיאכלם אלו קודם פסח או יחליפם עם אחרים לאוכלם בער"פ באופן כי בחג הפסח לא נתיר לכתחילה מכח ס"ס בדבר שיכול לתקנו קודם פסח וזה ברור:

ח"ב או"ח סימן פו

אריא דבי עילאי ליש ולביא. תוארו כמלאך הטד'ים הן עוד נביא. מגלה עמיקתא ומסתרתא מילתא בטעמא. פקיע ומומחה בניו'ת ברמה. דין הוא הדר הוא לכל חסידיו מעלת הרב המופלא וכבוד ה' מלא:

חיים ומלך ענותן כהלל. חין ערכו מי ימלל. יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו דשנים ורעננים. שקטים ושאננים. אכי"ר נס"ו:

ברא"ש אמי'ר מחוינא קידה מול כסא מלכותו ויעתר יצחק לה' מלכא לעלמין חיי מלכותא די לא תתחבל עד כי יבא שילה כיר"א.. ובא האות על מה ששמעתי מזה כמה שנים מפי מגידי אמת שמזמן קדמון כשהיו קוצרין הקצירה לחיטי דפסחא למצה של מצוה היו עושין כל המלאכה משעת קצירה ובא עד קיצו ע"י גוים ולא ע"י ישראלים

ומעולם לא ניסו באלה לעשותו ע"י פועלים ישראלים מכח שהיו חוששין שמא ח"ו יהיה איזה סכנה ופיקוח נפש כיון שכל עסק זה היינו בתקופת תמוז לעיני השמש וכידוע אלא דזאת היתה מנהגם דאיש א' כשר וירא ה' היה עומד שם תחת העץ כדי להיות שומר עליהם וכן הוא המעשה שעושין הן כהיום במתא מגנציאה ובמתא תירי"א יע"א דינושין כן מפני שאינו בנמצא שם פועלים ישראלים ועושין אותה הכל ע"י גוים לא דיושב שם עמהם שומר אחד. ובזמן מוה"ר הגדול מעוז ומגדול מאריה דאתרין בעל חק"ל זצוק"ל ערער על דבר זה וגזר אומר על העוסק בעסק זה שלא יעשה אותה ע"י גוים כי אם הכל ע"י ישראל דוקא וכן נהגו מזה למעלה מארבעים שנה עד היום הזה ע"י פועלים בעלי ברית אעפ"י שעולה על שכרו הרבה מאד ממה שנעשית ע"י גוים מכח שהגוים בשר חמורים בשרם ויכולים לסבול חמימות השמש מן הבקר עד הערב מכח שהן מלומדים מקטנותם בכך משא"כ הפועלים ישראלים שאינם יכולים לסבול חמימות השמש אפי' שעה אחת מכח שלא ניסו באלה ולוה נטיתי אל לבי לידע שורש גזרתו מהיכן הוא הגם שדבריו דברי אלהים חיים ואינם צריכים חיזוק עכ"ז מצוה עלינו לידע ולהודיע ברבים דלאו שפיר עבדי הנך מקומות שעושין כסדר הזה ובודאי דישראל קדושים הם ולא ידעו ולא שמעו כי כך גזר אומר מוה"ר הנז"ל זצוק"ל וגם לא נטו דעתם לפשפש בספרי הפוסקים ז"ל אם עושין אותה כדת וכהלכה על פי סברת כל הפוסקים זל או לא: ואען ואומר דטעמו ונימוקו עמו והוא דהרב הגאון בעל פר"ח זל בא"ח בה' פסח סימן ת"ס עמ"ש שם מרן הקדוש דאין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י גוים וכו' כתב הוא ז"ל וז"ל הנה במצת מצוה בעינן שימור לשמה כדאמרינן בפ' כל שעה מנה"מ דאמר קרא ושמרתם את המצות עביד לה שמירה לש"מ וכו' ואסיקנא דאמר רבא להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשם מצוה ע"כ ומהכא שמעינן דכ"ז שהמצה היא ראויה להתחמץ דהיינו עד שתאפה צריכה לשמרה לשם מצוה וזהו דעת השאלתות שהביא הטור זל בסי' תנ"ג שכתבו וז"ל לא נפיק י"ח אלא במצה דמנטרא מחימוץ מן כד מייא נפיל עילוה ואי אמטינהו לחיטי גוי חרש שוטה וקטן לא נפיק י"ח ויראה שדעתו כדעת ר' ירוחם שכתב שהחיטים צריכים שימור משעת קצירה ולפיכך כל המלאכות הנעשית בה משעת הקצירה רה עד שעת האפיה צריך שימור ואפי' הולכת החיטים לטחון וכו' יע"ש וכ"כ להדייא גדול אדונינו הרשב"א ז"ל בתשו' בח"א סי' כ"ו וסי' תקצ"ג וז"ל צריך אתה לדעת כי מצה של מצוה צריכה שימור לש"מ בין שימור דלישה בין שימור דמשעת הקצירה לומר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדאמר להו רבא כי הפכיתו כיפי הפכיתו לש"מ ומעתה על כרחינו דאין אדם יוצא י"ח במצה שלשה נכרי ואפי' ישראל עומד על

גבו ומזהירו שיכוין לש"מ משים שאין הגוי עושה אלא על דעת עצמו ולא על דעתינו עכ"ל ובודאי דמ"ש הרשב"א ז"ל בלשונו הטהור שאין אדם יוצא י"ח במצה שלשה נכרי אפי' ישראל עומד ע"ג ל"ד על מלאכת הלישה לא ה"ה דכן ס"ל ממש על כל המלאכות הנצרכות לה משעת הקצירה עד שעת האפיה דכולם צריכים ע"י ישראל דוקא ולא ע"י גוים וכמו שכן כתב בלשונו צריך אתה לדעת כי מצה של מצוה צריכה שימור לש"מ בין שימור דלישה בין שימור דמשעת קצירה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וגם כדי שלא לאפושי פלוגתא בין הרשב"א ז"ל לשאלתות ור' ירוחם זל דהם קפדו דאפי' הולכת החטים לטחון צריך שיהיה ע"י ישר דוקא דאפי' שהחטים הם מונחים בשק ואינו עושה שום מעשה הגוי בהם ואינו נוגע בהם כלל כ"א ההולכה לבד ועכ"ז קא קפדו דאפי' המלאכה קלה כזו צריך ע"י ישר דוקא וכ"ש כל המלאכות הנצרכות לה משעת הקצירה וכמ"ש ר ירוחם ז"ל בלשונו הטהור שהחטים צריכים שימור משעת הקצירה ולפיכך כל המלאכות הנעשות בה משעת הקצירה עד שעת האפיה צריכים לשמה דהיינו ע"י יש' דוקא ולא ע"י גוים ומאי דנקט הרשב"א בלשונו ומעתה ע"כ אין אדם יוצא י"ח במצה שלשה נכרי ואפי' ישראל עומד ע"ג וכו' ל"ד אלא ה"ה כל המלאכות הנעשות בה משעת הקצירה אלא משום דעיקר השאלה אשר שאלו ממנו היינו להבין דברי הפייטן שיסד באזהרות הפסח נמנע שלא ילוש חרש שוטה וקטן וגר שכפר. וכל האוכל מצה על ידיהם יבוש ויחפר. ואעפ"י שאתה ישראל בר דעת ושפר. כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר. עכ"ל אם הלכה כן ואפי' במצה של מצוה כי לא מצאו בשום מקום שיהא אסור ללוש חרש שוטה וקטן ונמצא בי כל עיקר דבריו המה באו על כי לא מצאו בשום מקום שהוא אסור ללוש מצה ש"מ ע"י חרש שוטה וקטן וע"ז נקט בלשונו לבסוף דאין אדם יוצא י"ח במצה שלשה נכרי וכו' ואין ספק אצלי דמ"ש הפייט ואעפ"י שאתה ישראל בר דעת ושפר ר"ל דבא האזהרה שלא ילוש מצה של מצוה חרש שוטה וקטן וגר שכפר ר"ל הגוי ול"מ כשעושין המלאכה הם לבדם שהוא אסור אלא אעפ"י שאתה ישראל בר דעת ושפר עומד על גביהן עכ"ז האוכל ממצה זו עליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר או מ"ש עליו הכתוב אומר כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר היינו לתת טעם על הגר שכפר דהיינו הגוי ומ"ש אם הלכה כן ואפי' במצה ש"מ ר"ל דכבר נמצא בדינים אחרים דאין מעשה חרש שוטה וקטן כלום אמנם במעשה מצה ש"מ לא נמצא דבר זה וע"ז כתב מ"ש בתוך התשו' עכ"פ למדנו מכלל דבריו שס"ל דכל המלאכות הנעשות במצת ש"מ משעת הקצירה ואילך כולם צריכים שימור לש"מ וכיון שכן לא מהני ולא מידי אם נעשית איזה מלאכה ע"י גוים ואפי' שישראל עומד ע"ג ואומר לו בשעת המלאכה שיכוין לעשות

המלאכה לש"מ משום שנכרי אדעתא דנפשיה עביד ולא על דעתינו ואתה תחזה להרב מג"א זל בסי' הנז' שכתב וז"ל כתב הרשב"א בסימן כ"ו כל המלאכות צריך שיהיו לשם מצוה בין שימור דלישה בין שימור דבעידן קצירה וכו' וכתב הרב ב"ח דאפי' בדיעבד לא יצא י"ח בעכו"ם וכתב ב"י בשם הרשב"א ואפי' ישראל עומד ע"ג ל"מ אבל בסי' ל"ב ס"ט וסי' ל"ט ס"ב כתב ע"ש הרא"ש דס"ל דמהני בישראל עומד ע"ג ולכן נר' כמ"ש הרב"ח דאם א"א בענין אחר מותר ע"י גוי כשישראל עומד ע"ג ויאמר לו לעשות לש"מ וטוב שיסייע קצת ומ"מ מוטב לעשותו ע"י קטן מע"י גוי ועיין ביבמות דק"ד ע"ב עכ"ל ועיין ג"כ להרב ערוך השלחן חא"ח סימן זה ד"ה ודע מה שהאריך הרחיב בענין זה יע"ש וא"כ לפי כל האמור ומדובר שפיר גזר אומר מרן מלכא הנז"ל זלה"ה על האומן שהיה עוסק בזמנו עסק זה של חיטי דפסחא שלא תעשה המלאכה כי אם ע"י ישראלים בעלי ברית דוקא ולא ע"י גוים ערלי לב כמו שהיו נוהגין מקדם קדמתה: אלא דעדיין פש גבן להבין דכיון דאסר מוה"ר ז"ל הקצירה הנעשית ע"י גוים מכל הני טעמי שכתבנו וכן עושין אותה עדיין בשמחה ע"י ישראלים למה לא גזר עליהם ג"כ שתהיה קצירת השבלים ע"י המגל קציר ע"י ישראל ולא ע"י גוים ובודאי שאם היה גוזר עליהם אף על הקצירה עצמה כך היו נוהגים עד היום וכבר שאלתי לאומן אחד זקן שאלה זו ולא השיב לי דבר ויש מהן שהשיבו לי שהוא דבר של סכנה גמורה משום דשם תוך השיבולים נמצאים נחשים ועקרבים שאינם נראים לעין לא הם מוצנעים ובשעה שחותכים השבלים נראים לעין כל ויש מהם מאלו הקוצרים שנסתכנו וכיון שכן משו"ה לא קיבלו מעולם היאודים לקצור השבלים עצמם ואנכי מעיד אני עלי שמים וארץ דמיום היותי מתעסק בעסק זה כמה פעמים ראו עיני נחשים גדולים ורעים שיצאו מתוך השבלים וזכורני שזה עשרה שנים הייתי הולך והיו אצלי הגוים שהיו קוצרים בצד אחד ובהיותי הולך אצלם יצא נחש אחד מתוך השבולים כמעט כקורת בית הבד וקם על רגליו והיה מביט בעיניו כרביע אחת ויותר על פני עד דאשתקיל מילולי ולא הייתי יודע מה לעשות אם לברוח ממנו או"ל עד שיעור דכמעט שפרחה נשמתי ממני מכח שראה ראיתי דכבר נכנסתי בסכנה עצומה עד שמן השמים רחמו עלי וממקום שיצא שם ממש נכנס פעם אחרת ברוך פודה ומציל וכן אמרו במדרש תנחומא סדר חקת מעשה בקוצר אחד שהיה קוצר בבקעת בית כוזבא כיון שבא השרב נטל. עשב וקשרו בראשו אתא על ה חד חיוייא גבור קם וקטליה עבר עליו חד חבר חמא חוייא קטיל אמ"ל מאן קטיל הדין חוייא אמ"ל אנא אסתכל במשכא דבדישיה אמ"ל מרים את עשבא דברישך ואת משביח עבד הכי קרב לגביה ולא הספיק ליגע בו עד שנשר אברים אברים ע"כ באופן דדבר זה מצוי תדיר שם

וא"כ משום האי טעמא אפשר דלא נכנס שום יהודי בעסק זה כך אמרו לי תלא דעכ"ז לא הרוה צמאוני דשומר מצוה לא ידע דבר רע עד שבהיותי משתומם על הדבר הלזה ראיתי דבקצירת השבלים לא איכפת אם הם נקצרים ע"י גוים אלא דמשם ואילך כל המלאכות הנעשות בהן צריכים כלם שיהיו ע"י ישראל דוקא ואמינא לה ממ"ש מאור עינינו רש"י ז"ל שם בפרק כל שעה ד"מ ע"ב על מ"ש רבא כי מהפכיתו כיפי הפיכו לשם מצוה פרש"י ז"ל מהפכי כיפי העומדין וקושרין את העומרין בימות הקציר עכ"ל יע"ש וכבר כתבנו דמדברי רבא הללו למדו הפוסקים דין זה שכל מלאכות הנעשות במצה ש"מ משעת קצירה עד שעת האפיה כלן צריכין שיהיו לש"מ דהיינו ע"י ישראל ולא ע"י גוים וכיון דזכינו לדין וראינו למאור עינינו רש"י ז"ל שנחית לפרש דמשעה שקוצרין את העומרין בעת הקציר צריך שיקשרו אותם לש"מ והרי קשירה זו של העומרין היינו אחר שקוצרין אותם השבלים ומניחין אותם בארץ מתחת ואח"ך עושה אותם פועל א' יאודי אגודות אגודות עד שקו שרים אותם האגודות הללו ואחר כך חובטין את העומרין הללו במקלות כדי שיצאו החטים מהשבלים ואח"ך זוררין אותם ואח"ך עושין בהן כמה מלאכות עד שהחטים הם מבוררים יפה יפה וכל המלאכות הללו כלם נעשים ע"י ישראל דוקא זולת דקצירת השבלים הם נעשים ע"י גוים ותו לא מידי משו"ה אפשר דלא גזר מוה"ר הנז"ל שגם קצירת השבלים שיהיה ע"י ישראל ג"כ כך נ"ל להליץ על הדבר הזה.
ועיין להרב בעל מטה יאודה ז"ל בסי' הנז' שכתב וז"ל ומשמע דגם בדיעבד לא יצא י"ח ואפי' ישראל עע"ג כמ"ש האחרונים וכו' וא"כ אליבא דהרי"ף דס"ל דבעינן שימור משעת הקצירה לא יצא י"ח דפוסקי' כוותיה ולעיכובא שאם לא שמר חטים של מצת מצוה משעת הקצירה לא יצא י"ח דפוס קי' כרבא דבעינן שימור מעיקרא א"כ הה"נ אם היה הטחינה ע"י גוי לא יצא י"ח דהא דכל דבעי שימור בעי' שיהא שימור לשמה ונכרי אדעתא דנפשיה עביד ומעתה יש לדקדק על הפר"ח כיון שפסק בסי' תנ"ג כדעת הרי"ף ז"ל ולעיכובא שאם לא שמר חיטים של מ"מ משעת קצירה לא יצא י"ח למה בסי' זה לענין לשמה לא כתב אלא לישה ואפיה כדעת הש"ע שכתב וז"ל ולענין דינא אין לנו אלא כפסק המחבר וכו' ומאי אירייא לישה ואפיה דנקיט ועדיפא מינה הול"ל דגם הטחינה וההרקדה שהם מלאכות קלות לא יהיו ע"י גוים כ"א ע"י ישראל ועיין בדברי המג"ד ז וצ"ל דאה"נ דלשיטת הפ"ח בעי' שגם מלאכת הטחינה וההרקדה לא יהיו נעשי' כי אם ע"י ישראל דוקא והפר"ח ז"ל כאן לא נתכוון לא לשאול דעת ר' האיי גאון ז"ל שמתיר אפי' לישה ואפיה דלא קי"ל כוותיה בהא לא כדעת הש"ע דמצריך שימור לשמה ואה"נ דלשיטתו כל המלאכות הנעשות בה משעת הקצירה צריכין שיהיו ע"י ישראל דוקא

וכדברי ר' ירוחם בשם השאלתות שהביא מרן ב"י בסימן חנ"נ ע"ש ולא הוצרך הפר"ח לבאר זה דסמך על המבין וכן ראינו ומדקדקים לאכול מצה שמורה שלא לטחון את החיטים אלא בבית ע"י ישראל בריחיים של יד ולא בריחיים של גוים בהמות ואפי' ישראל עע"ג וכך היא מנהגינו בעיר אלגזייאר וכן ראוי לנהוג ולהנהיג עכ"ל ע"ש הרי דהרב הפריז על המדה דאפי' מלאכת הטחינה שאינו עושה הגוי שום מלאכה כי אם הבהמות עכ"ז החמיר הרב ז"ל שלא יהיה יד גוי באמצע אעפ"י שישראל עומד ע"ג וסיים דכן נהגו בעירו וכן ראוי לנהוג ולהנהיג כ"ש כל המלאכות הללו כשעושים אותם ע"י גוי אע"ג דישראל עומד ע"ג דס"ל דאפי' בדיעבד במצה זו אינו יוצא י"ח ואפי' בדיעבד והגם דראינו להה"ה מפה"ד בס' מחזיק ברכה ז"ל בסימן זה הביא דברי הרב מטה יאודה ז"ל הללו וכתב בתו"ד וז"ל והנה דעת הפוסקים ז"ל דבעינן שימור משעת הקצירה והיינו ממ"ש רבא וכו' וא"כ אי בעי' שימור בעי' לש"מ והיינו שיהיה הכל ע"י ישראל והט"ז הזכיר תשובה הרשב"א הנז' ושם מבואר דמר אית ליה דבעי' שימור משעת הקצירה וכו' וכמ"ש הפר"ח אמור מעתה אנן מה נענה דברוב קהלות המפורסמות נהגו דמצת מצוה היא שמורה משעת הקצירה וכן עושין לכל בני העיר שיזכו במצת מצוה משעת קצירה ובארץ הצבי רבים נהגו כי כל המצה של פסח היא שמורה משעת הקצירה ועכ"ז הטחינה בכל המקומות הוא ע"י עכו"ם ובגילולותינו לא ראינו שום אחד מהחסידים שהקפידו בזה שתהיה הטחינה ג"כ ע"י ישראל ויראה דטעם מנהגינו הוא דאף ע"ג דכתב הרשב"א דבי בעי לש"מ לא מהני ישראל עע"ג ואפי' אומר לו שיכוין לעשות המלאכה לש"מ משום דנכרי אדעתא דנפשיה עביד ה"ד במלאכות שהעכו"ם מתעסק בהם ממש אבל הכא בריחיים שהטחינ' היא ע"י בהמות וכיוצא והגוי אינו עושה כ"א לתת החטים בכלי וכו' דטחינה הנה הוא עומד הישראל שם והוא מכיון לש"מ הישראל עיקר ודעת הגוי בטל ולא משגחי' בדעתו כי אינו מתעסק הוא כלל ויען מנהג עה"ק ירוש' תובב"א מקדם קדמתה בזמן הפר"ח שכלם מקפידי' למ"מ שתהיה שמורה משעת הקצירה וגם המנהג היה לטחון בריחיים של עכו"ם כאשר אבותינו סיפו לנו לכן לבי אומר לי דגם הפר"ח היה פשוט בעיניו מ"ש דאי כמ"ש הר' מוהר"י עייאש הי"ל לערער על המנהג ולא הוה שתיק עכ"ל הרי דהרב זל לא פליג על הרב מטה יאודה בכל מכל כל כ"א על מה שהפריז על המדה הרבה מאד הרב מטה יהודה דאפי' הטחינה צריך שיהיה בריחיים של יד ע"י ישראל וכמו שכן נוהגים בא"י רודיס יע"ש שבהיותי זה חמש שנים שם במתא הנז' ראיתי באיזה בתים ריחיים של עץ גדול הרבה מאד ושלאתי להם דמה טיבן של אלו ואמרו כי הם ריחיים לטעון ע"י ישראל חיטי דפסחא השמורי' משעת הקצירה ובודאי

שהחמירו בזה משום דברי הרב מטה יאודה ז"ל הללו. ותע"ב עכ"פ כמה יגיעות יגע ה"ה הנז' כדי להליץ טוב על מנהג א"י שלא נהגו חומרת הרב מטה יאודה הללו וכתב מ"ש עכ"פ על כל שאר המלאכות כגון קשירת העומרין וג"כ הוצאת החטים מהשבולים ע"י המקלות וכ"כ כמה אבות מלאכות שנעשית בהן עד שהחטים יוצאים לאורה בודאי הגמור דגם הוא ס"ל דאסור לעשותן ע"י גוים ואפי' ישראל עע"ג ואפי' בדיעבד אסור וכמ"ש לעיל ובודאי שמע' הרבנים נר"ו שמצודתם פרוסה על העיירות הללו לא קדמה להן הידיעה שעושים אותה ע"י גוים במקומות' ומשו"ה לא מיחו בהן וגם מע' הרבנים מורי צדק של העיירות הללו בודאי שלא קדמה להן הידיע' שכך גזר מוה"ר הנז"ל שעסק זה לא יהיה כ"א ע"י ישראל ולא ע"י גוים וגם אינו בנמצא כ"כ פועלים ישראלים דמשו"ה היקלו בדבר ולא אסרו להן לא דזה תמהני דלא די להם שאוכלים ממצה זו מצה ש"מ אלא שמביאים לפה העירה למכור לכמה ב"ב ויש כמה ב"ב ומהם איזה ת"ח העני שקונה מאלו החיטים ומניחים מלקנות החיטים שמורים הנעשים פה העירה יע"א בשביל קצת שכר מועט מזער ובודאי דישראל הם קדושים שאם יודעים שעושים ע"י עכו"ם אין קונה מהן וזכורני שזה שנים בדידיה רום כתר נר"ו הוה עובדא דשלחו ליה למר קצת שיעורים מקמחא דפסחא בדרך מתנה וכיון דקמיה שמייא גלייא דכל מעשיו הוא עפ"י החומרות וחסידות לדעת כל הפוסקים ז"ל לא איסתייעא מילתא לבא לידו כ"א ביו"א ש"פ נודע לו הדבר דשלחו מתם קמחא דפסחא בודאי דלא על חינם אירע לו הדבר הגדול הזה כ"ז כתבתי אם יראה וירצה בעיני דמר ואם לאו דברי יהיו בטלין ומבוטלין לא שרירין ולא קיימין הלא כה דברי עפרא דארעא הצעיר:

יצחק דיאס:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן פז

אנכי הרואה דברי פי חכם מבחר עצמים. איש צדיק תמים ומלבשתו ענוה לא יפנה דרך כרמים. מעלת הרב השלם ונז"י כמוה"רר יצחק דיאס נר"ו משביח שאון ימי"ם. דשרטט וכתב בענין הקצירה לחוטי דפסחא אי אריך למעבד ע"י גוים ואען ואומר דמה שהוכיח מל' רש"י בפסחים ד"מ ע"א דנקט וקושרין את העומרין כיע"ש לא הביט עין לראות דרש"י אשר בסיבבות הרי"ף כגי' היא וקוצרין וא"ש לס' רבינו מנוח בפ"ה דחמץ דכתב ומ"ש הרי"ף מעידן קצירה אפשר לפרש משעה שהגיע זמנו וכו' וא"כ לפי סברת הרי"ף מדוייקת הגירסא דקוצרין לא דלקושטא דמלתא נראה דהוא ט"ס ולא שת לבו מעכ"ת

לבאר כל זה וגם מרבינו מנוח אין סתירה לפי מה שנוהגין לקצור לחיטי דפסחא טרם גמר בשולן ופשוט ועיין בסופ"ב דפאה ובמנחות דע"א ע"א ודוק ובדברי מהרשד"ם ז"ל ח"מ סי' שע"ו יע"ש:

ומה שעמד על מה ששמע מפי אחרים משמיה דרבינו הגאון הגדול מרן זקני זצוק"ל לא אכחד דשמועה זו נאה והיא אמת ויציב אכן הי"ל להביא תורה שבכתב אצל תורה שבע"פ והוא מ"ש בספרו הנורא חק"ל ח"ב ליו"ד סי' ט' לענין מעקה וטבילת כלים ומילה ע"י גוי ומה שהביא שם מהרשב"א ח"א סי' שנ"ז ועיין עוד להרשב"א ח"א שם סי' כ"ו בענין מצת מצוה וכבר אסף וקיבץ בזה חכם בני הגדול נר"ו בס' שמע אברהם סי' ה"ן דקל"ז פוק חזי ועמ"ש בעניותי בסה"ק חמרא וחיי קחני משם מועצות ודעת למאי דקמן.

וכבר ראיתי פסקא דדינא כוותיה דמר חכם בהומנותו הרב ועצום מר בריה דרבינא כמהר"ר יו ט קריספין נר"ו דעמד וימודד אר"ש בנדון זה והחזיק במעוז במה ששמע מעט"ר מ"ז זיע"א והביא כל האמור בספרי הפוס' בזה וכבר עלה על מזבח הדפוס בס' בית אהרן לרב אחיו ז"ל במע' ח' אות ב' ד"ח וד"ט ועו"ש בבדק הבית דס"ז וס"ח תראנו משם ובכלל הביא שם משמי דהו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור דאי אתה רשאי להתירם בפניהם וא"כ נ"מ דאנחנו דקבלנו עלינו באזמיר כחומרת הגאון מרן זקני זצוק"ל א"כ בבא אינו ממקום אחר חיטי דפסחא או קמחא טחינא צריך לחקור היטב ממקום שבא שלא היה ע"י פועלי גוים והירא את דבר ה' יזהר בזה והאמת אגיד דמה שטרח וכתב כת"ר למצוא סמך על הקצירה גופה משום סכנת נחשים לא היה צריך לדחוק עצמו כולי האי וכבר בא רעהו וחקרו יו"ט דרבנן הנ"ל נר"ו ויישב בטוב טעם ודעת אי מצד דחסר המציאות ואין איתנו יודע ואינן מניחין לישראל ואי מטעם דהוא קודם גמר בישולן והוא ברור והענין אינו סובל אריכות עוד כ"א צויתי את ברכתי לכם דאל שדי יתן לכם רחמים ולא יצטרכו להתעסק במלאכה זו וממקום אחר ישלח שלומיו הרוחה והצלחה ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים לעסוק באהב' בתורת ה' לאורך ימים.

מידי דברי. לפי קיצורי ברוב עז ושלום:

הצעיר חיים פאלאג'י ס"ט:

ח"ב או"ח סימן פח

שאלה בי"ד בניסן שחל להיות בשבת איך יתנהג האדם בג' סעודות שאינו רוצה לאכול חמץ כ"א מצה עשירה אפי' בב' סעודות ראשונות שהיא סעודת ליל שבת וסעודת שחרית אם יברך המוציא וברכת המזון יען שהוא פת הבאה בכיסנין וגם בסעודה

שלישית אם אוכלה אחר חצות תכף שמתפלל מנחה גדולה ועושה סעודה ג' באכילת מצה עשירה כיצד יתנהג בברכת המוציא וברכת המזון על הכל יורנו המורה ושכמ"ה:
תשובה הנה לכאורה היינו יכולים לומר דמאחר שאכילתו בפת הבאה בכיסנין הוא לסעודת שבת א"כ יש לומר דשבת קובעת דאע"ג דהרב מהר"י חאג'יז זל בס' עץ החיים פ"ד דמעשרות נסתפק בזה אם אכילת פת הבאה בכיסנין בשבת חשיבא קבע דקי"ל לענין מעשר דשבת קובעת והניחו בצ"ע הרי מצינו להרב המקובל האלהי מהר"א אזולאי זל בהגהו' כ"י הביא דבריו הרב ברכ"י א"ח סימן קס"ח אות ה' וז"ל כתב מורי זקני הרב מהר"א אזולאי בהגהות כ"י מצאתי בס' כ"י קדמון שכתב וז"ל שבת קובעת דאפי' אכילת עראי חשיבא קביעות למעשר נראה דגם לפת הבאה בכסנין דקי"ל שאם אכל ממנה מעט מברך במ"מ וכו' אבל אם קבע סעודתו עליה בתחי' מברך המוציא ולבסוף ברכת המזון נ"ל דכל אכילת שבת חשיבא קבע כמו למעשר וכו' יע"ש ושוב הביא מ"ש הרב גו"ר בחא"ח כלל ג' סי' י"א שעמד על ספק הרב מהרי"ק ז"ל אם שבת קובעת או לא ופשיט ליה דאין חילוק בין שבת לחול וסיים הרב ברכ"י זל וכתב וז"ל ודברי גו"ר נכונים בטעמם דלענין כסנין כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת דעל אכילת עראי מברך במ"מ ומעין ג' וכן עמא דבר עכ"ל. וכ"נ לדקדק מדברי מור"ם בד"מ שם בא"ח סי' קס"ח ס"ג שכתב ע"ד מרן בב"י שם וז"ל אבל אין המנהג כדבריו שהרי בשבתות וי"ט ונשואין מברכין המוציא על מיני לחם המתובלין הרבה וניכר בהם במראה ובטעם וכו' יע"ש ואם איתא דס"ל למור"ם דשבת קובעת מאי מקשה משבת א"ו דפשיט"ל דאין שבת קובעת לפת הבאה בכסנין וכמו שכן המנהג פשיט שנשתרבב בכל גבולינו לאכול בשבת בבקר פת הבאה בכסנין ומברכין במ"מ וברכת מעין ג' לבסוף. לא דצריך אנכי להזהיר גדולים על הקטנים כי לפעמים אוכלים מפת הבאה בכסנין שקורין בויוס על שלישים ועל רבעים ויהיה שיעור יותר מנ"ד דרהם שיש סברא בפוסקים שחייב לברך ברכת המזון ויש שמרבים לאכול ע"י שתיית שכר הרבה וביצים יותר מע"ב דרהם דאז לכ"ע חייב בברכת המזון כי כן צריכים להזהר לאכול פחות מנ"ד דרהם כדי לברך על המחיה ותם יאכלו יותר מנ"ד דרהם ידחקו לאכול עד ע"ב דרהם ויברך ברכת המזון וכשבא למידה זאת הטוב והישר שיעשה סעודה ראשונה בבקר ויברך המוציא וברכת המזון על הפת ואז יוצא י"ח סעודת שבת ויוצא י"ח לברך ברכת המזון ויאכל ככל אות נפשו וכ"כ הפוסקים זל הלא בספרתם:
ומיהו נראה כי כיון דאינו יכול לאכול מצה שיוצא בלילה וגם חמץ אינו רוצה לאכול משום חשש שישייר חמץ בשבת ואינו יכול לבערו ומשו"ה קובע סעודות בשבת זו לבד

עם מצה עשירה בודאי דמברך המוציא וברכת המזון ומקיים מ"ע של שלש סעודות בשבת. והכי נראה לדקדק מדברי מרן בב"י א"ח סימן תמ"ד עמ"ש הטור שם י"ד שח"ל בשבת בודקין בליל י"ג ומבערין הכל לפני השבת ומשיירין מזון שתי סעודות לצורך השבת דסעודה ג' זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשות לא במצה ולא בחמץ וטוב לעשותה בפירות ור"ת היה נוהג לעשותה במצה עשירה שנילושה בע"פ וכן הורה רש"י לבער הכל לפני השבת ולשייר מזון שתי סעודות ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון ע"כ כתב מרן ב"י וז"ל ומ"ש וכן הנהיג רש"י לבער הכל לפני השבת וכו' ולא לאכול מצה כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון פירוש שלא תאמר יבער כל החמץ מלפני השבת ולא ישייר כלום ובשבת יאכל מצה עשירה דכיון דאין ספק ביד כל אדם לעשות מצה עשירה לא הטריחום רבנן עכ"ל הנה מבואר דאם יש ספק בידו לאכול מצה עשירה הרי הוא יכול לקיים מצות ג' סעודות במצה עשירה והנראה פשוט מדברי מרן שכתב שיאכל מצה עשירה וכו' ולא ביאר שיאכל שיעור הרבה כדי שתהיה סעודת קבע ש"מ סתמו כפירושו דכל שאוכל כזית וכביצה כשיעור אכילה בסתם סעודות שבת מספיק דאל"כ היל"ל ובודאי דה"ט כיון שהוא מוכרח לקיים סעודת שבת במצה עשירה כאשר נבאר בס"ד הו"ל זה קביעות גמור כי זהו לחמו שיכול לאכול כהיום הזה ואין לו אחר בלתו כי הגם כי יכול לאכול בב' סעודות בלילה ובסעודת שחרית פת לחם חמץ מ"מ כיון שמה שהוא מונע מלאכול הוא משום גדר וסייג שהרי חושש שמא ישארו פירורי לחם וגם חשש שמא יבא לידי חשש חילול שבת בנתינת הפת לגוי ע"מ שלא לצאת וגם בבירור הבתים והחצרות שיבואו לאשויי גומות ויתר פרטים אשר לא תקיף בהם היריעה ועוד משום דאיכא צד וגדר וסייג ומשום עונג שבת כי באוכלו לחם חמץ בשבת זה בשתי סעודות אלו בלילה ושחרית כאמור אינו יכול לאכול אכילתו בישוב בשלחן ערוך כראוי ומפה נקיה וגם מקומות מושבותם צריך להיות בחצירות ובגנות ובקרפיפות ע"פ קרקע או ע"ג מחצלת במקום צר ודוחק ולפעמים בין תנור וכיריים והלואי לא יהיה במקומות שיש בהם אשפה וביהכ"ס ומקומות המטונפות והרי כיון דהיכא כל אלו העניינים רבים הגורמי' שמחמת אכילת חמץ בשבת זו וגם המאכלים צריכים להיות צוננים ומהם אינן אוכלין תבשיל של בשר וכדומה כ"א פת חריבה עם גבינה ומלוח וכדומה והרי כשאוכל מצה עשירה אוכל כל מאכלים טובים ובשר ובחמין ושלחן ערוך במפה נקיה ויושב במקומו ככל שהר שבתות השנה ועל כל אילין דהוו סיבות רבות כאלו וכדומה לאלו מפני זה נשתרבב המנהג לאכול בשבת זאת בג' סעודות

מצה עשירה כי אין ספק שיש גדר וסייג לתורה משום חשש חמץ ושמירת שבת וגם משים מ"ע וקראת לשבת עונג כאמור:

א"כ בכה"ג שבת כזו קובעת באכילת מצה עשירה אי משום שהוא מוכרח במעשיו לקיים ג' סעודות במצה עשירה כי א"א בלא"ה כאמור ואשתני שבת זאת למעליותא מכל שבתות השנה יש בזה מה שאין בשאר שבתות השנה ועוד בה כי כיון דהוקבע המנהג גם ברוב בני העיר כאשר הוא המנהג פשוט בעירנו אזמיר יע"א לאכול רובם ככולם כל השלשה סעודות במצה עשירה מהני טעמיה וסיבות מספיקות כאמור א"כ הרי קי"ל בטור ובש"ע א"ח סימן קס"ח ושאר הפוסקים שכתבו דכל שמצינו שאחרים קובעים סעודתם בתר רובא אזלינן אפילו הוא אינו קובע וכ"ש כשנמצא הוא והם במנהג אחר שכולם קובעים דהוא פשוט דמיקרי קביעות בכה"ג לצאת י"ח סעודת שבת וגם לברך ענט"י והמוציא וברה"מ וכנר' מפשט דברי מרן בב"י כמו שהוכחנו למעלה: ומצאתי עוד ראיה לזה מדברי התוס' בברכות פרק כ"מ דל"ז ע"ב ד"ה לחם וכו' שכתבו בסוה"ד וז"ל אכל אנילי"ש אין מברכין עליו המוציא דלא הוי אלא גולבא בעלמא ומיהו אם קבע סעודתיה עלייהו כמו בפורים מברך המוציא יע"ש ועיין בהג"א שם סי' י"א ע"ש. הרי נר' דאפי' דבר שהוא פת הבאה בכסנין שמברכין עליו במ"מ עכ"ז בפורים שנוהגים לקבוע דבר זה לסעוד' דכשיבא קביעות לברך המוציא ובהמ"ז א"כ כ"ש בענין שבת שח"ל בו ער"פ דחשיב אכילת מצה עשירה עשו בה לקביעות גמור והגם כי ראיתי במרדכי שם בברכות בפ' כ"מ סימן ק"ך וז"ל ואם קבע סעודתיה וכו' אמנם אותו נילי"ש רכים הם יותר מדאי ואינן אלא גולבא בעלמא ויש להסתפק אם יש לברך המוציא או במ"מ והיה נוהג ר"י שלא לאוכלם אף בפורים כי אם תוך הסעודה ולברך בפת תחילה כדי לפוטרם מברכה שהיה מסופק אי הוי קבועתיה קביעות או לא וכו' יע"ש ועמ"ש הרב"ח שם בא"ח סימן קס"ח סעיף ח' יע"ש ולהרב ב חמד משה סק"ז יע"ש נראה דדוקא בפורים לא חשיבא קביעות כי אינו מוכרח לאכול בפורים אלו הדברים לקביעות כי אין שמחה לא בבשר ויין ואפילו פת לברך ברה"מ ועל הנסים ומה הכרח יש לאכול אלו הדברים ולכך כיון שאינו מוכרח מחמת מצות אכילת סעודה בפורים באלו הדברים לא חשיב לר"י דבר זה לקביעות אפי' שאחרים קובעים משא"כ ער"פ שח"ל שבת כי הוא מוכרח לקבוע סעודה ובפת הבאה בכסנין הוא מה שמוכרח לקיים ג' סעודות ובהכי קבעו רוב בני העיר א"כ לכ"ע בכה"ג חשיבא קביעות כי בלא"ה האוכלים כל ימות הפסח מצה עשירה כמנהג קושטא וכדומה הרי הם נוטלי' לידי' בכל סעוד' ומברכים המוציא וברכת המזון כי חשיבא קביעות לגבי בני העיר ההיא לברך המוציא וברה"מ לכל ימות חג

הפסח א"כ לדידן חשיב קביעות לשבת זאת מן הטעמים הנאמרים באמת וכיוצא בזה ראיתי בספר ראשון לציון בחי' לברכות לדף ל"ז שכתב וז"ל דשאני כזית מצה בליל פסח דחשיב והו"ל בקבע דמברך המוציא ודרכן של ישראל לקבוע אכזית מצה וכו' יע"ש כמו כן אמר ר"י דרכן של ישראל שבשבת זו לקבוע סעודתן במצה עש רה:

וראיתי בתשו' הרדב"ז החדשות ח"א סי' תפ"ט שכתב וז"ל שאלו ממני אודיעך דעתי איך אני נוהג בסעודה ג' כשחל ער"פ בשבת. תשי' אחר שראיתי כל הדיעות אני רגיל במצה עשירה כשיעור כזית לבד כדי לאכול מצה לתיאבון כי לעשות אותו וכו' הילכך הנכון שיערוך שולחנו ויברך המוציא על מצה עשירה ויאכל ממנה כזית ויברך עליו ברכת המזון על הכוס יע"ש ותשו' זאת רמזה מרן החבי"ב בס' כנה ג בא"ח סי' תמ"ד בהגה"ט ובספרו פסח מעובין אות קכ"ו כמו שיע"ש הנה מצינו גם להרדב"ז ז"ל דס"ל דבמצה עשירה בסעודה ג' קובע סעודתו לברך עליו המוציא וברה"מ הגם כי מצינו לסעודת ג' שיש פוסקים המקילים בה דיכול לעשות' בפת הבאה בכסנין ואפי' בפירות כמבואר בא"ח סימן רצ"ה סעיף ה' כמו שיע"ש וכ"ש בב' סעודות ראשונות שמחוייב מן הדין לאכול פת כמבואר בא"ח סוף סימן קפ"ח ובס' מג"א א"ח סי' תע"א סק"ה ובס' מאמר מרדכי סי' רצ"א סק"ג ובס' ע"ת שם סימן קפ"ח סק"ג ובמרדכי פ' כל כתבי סימן שנ"ז יע"ש ובברכ"י א"ח סי' רצ"א אות ה' יע"ש וכ"פ מרן בש"ע א"ח סוף סימן רמ"ד ס"ד דשני סעודות הראשונות א"א לעשות בלא פת יע"ש דודאי אם עשאה במצה עשירה דמברך המוציא וברה"מ לפי הטעמים שכתבנו והגם שראיתי להרב ברכ"י בא"ח סי' תמ"ד אות א' שהעיר ע"ד הרדב"ז אלו מ"מ הסכימה דעתו בסוף וז"ל ומ"מ נר' דהנכון שיטול ידיו ויברך ויאכל כביצה ויותר מעט ממצה עשירה דכיון דרגיל לקיים סעודת שלישית תדיר בפת ובקביעות סעוד' השתא נמי הוי קביעות ויברך ברה"מ כן נראה לי ועמש"ל סימן רצ"א בס"ד והוא שכתב שם רס"י רצ"א וז"ל מ"מ אפשר דלגבי כביצה שבת קובעת ונחשבת סעודה עכ"ל הנה מבואר דגם הרב ברכ"י הודה לו הא מיהא לדברי הרדב"ז דבמצה עשירה מברך המוציא וברכת המזון היכא דאוכל כביצה כי בלא"ה יש סוברים דבסעודת שבת צריך לאכול כביצה ולא סגי בכזית וכמ"ש בעניותי בימי חורפי מקדמוני בהגהו' רחמים לחיים על תשו' הרשב"א ח"ה סי' ג' יע"ש בס"ד והנראה דטעמו של הרדב"ז כי בשבת כזאת כי א"א לאכול פת וגם צריך לצאת י"ח לאכול לתיאבון מצה בלילה סגי בכזית ושבת כזאת קובעת לכ"ע אפי'. בכזית:

וזה ראיתי להרב מאמר מרדכי בסי' תמ"ד סק"ב שרצה לרחות דברי הרב ברכ"י דלענין מעשה יש לחוש לברכה לבטלה ואין לסמוך על זה כלל דמאחר דקי"ל דאין חילוק בפת

הבאה בכסנין בין שבת לחול לענין ברכה ולא אמרינן דשבת קובעת וכמו שפסק הרב נר"ו לעיל סי' קס"ח וכן המנהג פשוט גם בער"פ אין לברך לא במ"מ וברכת מעין ג' ואין הטעם שהזכיר הרב מספיק בזה עכ"ל ואין דבריו מוכרחים דאם קי"ל דאין שבת קובע בפת הבאה בכסנין ולא יש חילוק בין שבת לחול עכ"פ מצינו טוב טעם ודעת דיש חילוק בין שאר שבתות השנה לשבת זו שחל ער"פ בשבת ואם הטעם שכתב הרב ברכ"י אינו מספיק הרי מצינו טעמים רבים שהם מספיקים ליטול ידיו ולברך המוציא וברה"מ כי שבת כזאת לבד קובעת גם מ"ש עוד הרב. וז"ל ולו היה דעת מרן ז"ל והאחרונים כדברי הרב נר"ו לא הוו שתקי מיניה דכל כי האי מילתא הו"ל לפרושי וכו' כמו שיע"ש הנה אמת שמצינו בפוסקים שיש מהם שנשתמשו בכלל זה דא"א להא לא הוו שתקי הפוסקים ועד אחרן מרן מלכא מז"ה הגדול אור היר"ח ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סימן ע"ה דע"ח ע"א שכתב וז"ל ובר מן דין זה כלל גדול בתורה מוסכם ומסור בידינו מגדולי רבני האחרונים ובפרט מוהריב"ל בדין מחודש שחידש אחד מן הראשונים ואין זכר לזה משאר דברי הראשונים שיש לדון דחולקין עליו דאם איתא להא לא הוו שתקי הפוסקים מינה יע"ש והנה ס' מוהריב"ל הלא היא כתובה בח"א כלל ב' סימן י"ג וח"ב סי' מ"א ובס' זאת קאי מוהראנ"ח ח"א סימן א' ומ"ץ ח"ב סימן ע"ה וסי' ע"ב:

אלא דלע"ד אחרי המח"ר אין זה כלל מוסכם בפוסקים דמצינו שלמים וכן רבים חולקי' על כלל זה מוהרשד"ם בחח"מ סי' שפ"ב והרב כנה"ג בח"מ סימן פו"ר הגה"ט אות ה' שהכריע כס' מהרשד"ם והשיב ע"ד הרב מ"ץ וכ"כ בתשו' בעי חיי חח"מ סימן ע"ה דע"ח ע"ב והובא בס' עדות ביעקב סי' ע"א דקצ"ד וכן הסכים הרב עדות ביעקב שם סי' ע"ב דרכ"ד ע"ד והובא בס' פני משה ח"ג סי' ס"ב דקי"ט ע"ג אלא שראיתי להרב פ"מ שם סי' ס"ג דקכ"ו ע"ג דכתב על ס' הרמב"ן אילו הוה שמיע להו לא הוה שתקי יע"ש ועמ"ש הרב גו"ר חאה"ע סי' כ"ג ובס' י"מ בכללי הפוסקים סי' כ"ט ועמ"ש עוד סי' א' ובמ"ש בעניותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סימן ע"ט דע"ח ע"ג ובח"ב חח"מ סי' י"א דכ"ו ע"א וסי' י דמ"ט ע"א וסי' מ"ד דפ"ב ע"ד ובסה"ק חקק"ל ח"א חיו"ד סימן ל"ח דל"ח ע"ד יעש"ב בס"ד ואם באנו לדחות דברי הרדב"ז והרב ברכ"י מהאי כללא דאילו הוה שמיע להו לשאר הפוסקים לא הוו שתקי אין זו דחייה כלל זאת ועוד אחרת כי לא נאמר כלל זה כ"א כשאין טעם בדבר באותו דין מחודש אבל כשיש טעם נכון ומילתא דמסתברא לא נאמר כלל זה וכ"ע מודו דלא נאמר בזה אילו הוה שמיע להו לא הוו שתקי וכמ"ש בסה"ק שם בס' נשמת כל חי ח"ב סימן טו"ב ובסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סי' ל"ח דל"ח

ע"ד יע"ש בס"ד וכאן בענין זה יש טעמים דבים וסברא ישרה לומר כי כל כה"ג אפי' במצה עשירה יוצא י"ח:

ועוד דאעיקרא זה שכתב הרב ז"ל דאלו היה דעת מרן וכו' בדברי הרב נר"ו לא הוו שתקי וכו' הרי כבר ביארו מרן בב"י. בהדייא במ"ש דמה דנקטו הפוסקים דמשיירים מיין ב' סעודות הוא למי שא"א לו לאכול מצה עשירה ולא אטרחו רבנן ופשט הדברים מורים כי בשיעור מה שהיה מקיים סעודת שבת בפת חמץ זהו הוי תמורתו במצה עשירה דהלא"ה כי במצה עשייה צריך לאכול כשיעור שיקרא קבע כדין פת הבאה בכסנין היה לו למרן לבאר דבר זה ומדסתם סתמו כפירושי וכן ראיתי להרב ברכ"י גופיה בס' חיים שאל ח"א סימן ע' דפ"ג ע"א שהביא דברי מרן לו וסיים וכתב וז"ל הרי דבסעודת שבת צריך לעשות' בפת וב' סעודות לכ"ע כמבואר סי' רמ"ד אפי"ה בפשיטות קאמר דיכול לקיימם במצה עשירה ושפיר מקרי פת ויותר מזה האריך הרב זרע אמת ח"א חא"ח סי' כ"ח להוכיח דיוצא י"ח סעודת שבת דבעיא לחם בפת הבאה בכסנין דשפיר מקרי לחם יעש"ב והם דברים פשוטים כל שקבע ובירך המוציא וברה"מ ודאי דיוצא י"ח סעודת שבת עכ"ל וכשהביא הרב חיד"א ז"ל דברי מרן בב"י סתמן כפירושן דיוצא י"מ בסעודות שבת בפת הבאה בכסנין הן אמת שראיתי להרב ברכ"י עצמו בתשו' בס' יוסף אומץ סי' מ"ח ד"ע ע"א דרצה לפרש דברי מרן בב"י אלו דהא דכתב דיאכל מצה עשירה בשבת היינו שיאכל שיעור שאחרים קובעים סעודה דגם במצה עשירה דהוא פת הבאה בכסנין כי קבע סעודה מברך המוציא וברכת המזון דבשבת חייב לאכול פת שמברכין ברה"מ וכו' יע"ש ולעד"ן סתם דברי מרן מוכיחים כי בשיעור כזית וכביצה ממצה מברך המוציא וברה"מ בהיות שבת כזה שהוא מוכרח ואם בדברי מרן לא יש גילוי בבירור לזה מ"מ אנן בדידן אין לנו שום ספק בזה כלל אחר שנהגו בעיר רובם ככלם לקבוע סעודה בשבת כזאת במצה עשירה הו"ל קבע בכזית וכביצה וכאשר נתבאר וכאשר הוא עצמו בברכ"י דעתו הא מיהא להיות מודה להרדב"ז דבכביצה הוי קבע:

אלא שראיתי למורינו הרב מהרח"א בכר דוד ז"ל בקונ' אשר בס"ס אשדת הפסגה דט"ו ע"ג שהביא לתשו' הרדב"ז אלו ותמה עליו דאיך בכזית מצה עשירה מברך המוציא וברה"מ כיון דהוי פת הבאה בכסנין ורצה לצדד דס"ל להרדב"ז דשבת קובעת והביא דברי הרב מוהר"יח שנסתפק בזה ומ"ש הרב גו"ר יע"ש ואחרי המח"ר לא היה צריך לכל זה כי כגון דא דשבת כזאת דא"א באופן אחר הוא דס"ל להרדב"ז דשבת קובעת ולא בשאר שבתות השנה וכמש"ל והרב זכור לאברהם ח"ג בחא"ח. בהל' פסח ד"מ ע"א הביא דברי מורינו הרב מהרח"א אלו ורצה ליישב כי הרדב"ז מיירי כשלש המצה ביין

עם תערובת מים יע"ש והרואה יראה כמה דחיק ואתי מרחיק תי זה כי הרדב"ז סתם קאמר מצה עשירה והנראה שהיא המצה עשירה שעושים לאכול תוך הפסח שהוא רחוק מן השכל לתת בה מים כלל כי לא נהגו בהכי אלא האמת כמ"ש והנה בעתת בא לידי ס' זרע אמת ח"א חא"ח וראיתי שם בסימן כ"ח שנשאל אם פת הנילוש במי פירות אם יכול לברך המוציא וברה"מ דאחרי שהכריח דאפי' בפת הבאה בכסנין כיון שדעתי לקבוע סעודה שפיר מצינן לברך עליו המוציא והשיג ע"ד הרט"ז וכתב וז"ל אחרי מופלג אורו עיני כי ראיתי שכונתי לדעת גדול הרב"י שכן מוכח מדבריו בסימן תמ"ד ד"ה וכן הנהיג רש"י וכו' ואין להקשות יבער הכל מלפני השבת ובשבת יאכל מצה עשירה דאין סיפק ביד כל אדם וכו' יע"ש הרי דהבין מדברי מרן בב"י דברים כפשוטן דאם סיפק בידו לאכול מצה עשירה יבער את הכל מלפני השבת ויוצא י"ח סעודות שבת בפת הבאה בכסנין שהוא מצה עשירה לא דיש להרגיש ע"ד זל דזהו תינח למה שאנחנו דנים בו בער"פ שחל להיות בשבת דאיכא טעמים רבים לומר כי מצה עשירה שהיא נקראת פת הבאה בכסנין שיתחשב קביעות סעודה לברך המוציא וברה"מ ובפרט כשנהגו כן ברוב בני העיר דאז הוי קביעות לכ"ע אבל בשאר שבתות השנה שכתב הרב זל מנ"ל דהוי קביעות אם לא שנאמר דגם הרב ז"ל בהכי מיירי נמי שכן נהגו בעירו בכל שבתות השנה לסעוד בפת הנילוש במי פירות וכיון שנהגו בהכי הו"ל קביעות שאחרים קובעים עליו ואז יכול לברך המוציא וברה"מ וכן דייקי מסוף דברי הרב ז"ל שם שסיים וכתב וז"ל אך מנהגינו לברך המוציא על לחמים הנילושים כלם במי בצים דהוי ודאי פת הבאה בכסנין ובאמת לע"ד לק"מ דכיון דדעתייהו לקבוע סעודה שפיר מצינן לברך עליו המוצי' עכ"ל הנה דבריו ברור מיללו דגם הרב מיירי כשנהגו כן בני העיר דהשתא הוי קביעות גם לגבי אחרים ועכ"ז הוי נ"ד עדיפה מנדון הרב ז"ל כי הרב ז"ל לימדנו ריבותא טפי דאפי' בכל שבתות השנה דהרי הוא יכול לאכול פת לחם גמור בשופי ואין שום דבר המכריחו והטורדו מלאכול פת לחם עם כ"ז בהיות ברצונם הטוב שרוצים לאכול פת הנילוש במ"פ נעשה להם זה לקביעות לברך המוציא וברה"מ כ"ש בשבת כזה שחל להיות ער"פ שהוא בקושי ובטירדות רבות לאכול פת חמץ אפי' בב' סעודות ראשונות כמו שביארנו וכ"ש וק"ו בסעודת ג' דא"א בשום פנים לאכול חמץ ולא מצה שאוכל בלילה דודאי דיכול לברך המוציא וברה"מ על מצה עשירה אפי' שהיא פת הבאה בכסנין דהיכא קביעות הניכר מצד השבת עצמו ומצד הנוהגים כן ברוב בני העיר וזה ברור:

ומאחר שכבר נתבאר שדעת הרדב"ז והרברכ"י סוברים בפי' כי בסעודות שבת שקובע בשבת זו בפת הבאה בכסנין מברך המוציא וברהמ"ז ולדעת הרבנים דס"ל דגם בשאר

שבתות קובע אע"ג דלא קי"ל כוותייהו בשאר שבתות השנה הא מיהא אהני לן לצרף דעתם לשבת כזה כי א"א בלא"ה דיהיה קובעת וכיון שנהגו רוב בני העיר לקבוע סעודות שבת במצה עשירה הו"ל קביעות מרוב בני העיר והוי מקרי קבוע לכל וכאשר למדנו מק"ו מנדון הרב ז"א ז"ל. וכד הוינן טליא בזמן ב' המאורות הגדולים מורינו הרב הגדול במהרי"ם ז"ל ומורינו הרב הגדול מז"ה ז"ל שאירע ער"פ שחל להיות בשבת זכורני שכה הורו לרבים שיעשו ג' סעודות בשבת במצה עשירה ולברך המוציא וברהמ"ז וכן עשו מעשה גם המה ובכן לית בזה עוד פקפוק עפ"י הדין כלל כי לענין לאכול מצה שיוצא בה י"ח בלילה יש בזה דעות חלוקות בפוסקים ומידי פלוגתא לא נפיק כי הנה לדעת הרא"ש בפ' ער"פ דאינו אסור לאכול מצה אלא מזמן איסור חמץ ואילך שהוא מחצות היום וזהו דעת הרז"ה והר"ן כמו שיע"ש וכ"נ שהוא דעת הר"פ הביא דבריו בס' אורחות חיים ה' שבת דין ג' סעודות אות וי"ו יע"ש וכ"ן דעת הרב ברכ"י סימן תע"א אות ג' יע"ש ועמ"ש בס' ככר לאדן בליקוטין סי' ה' דקכ"ג ע"א ס"ג וסעי' ד' יע"ש ובס' פני אריה סי' ע"ח יע"ש. אמנם דעת הרי"ף הוא לאסור כל היום וכן הכריח הרמב"ן ז"ל כמ"ש הר"ן בהל' בפ' אלו עוברין וכ"ן שהוא דעת הרמב"ם בפ"ו מה' חו"מ כמ"ש ה"ה שם וכ"ה דעת הרשב"ץ בס' יבין שמועה במאמר חמץ דל"ג וכ"פ מורם ם בהגהה בסי' תע"א ס"ב וכ"ה דעת הרב מהר"א מפרא"ג בהגהותיו כמ"ש מור"ם בד"מ שם יע"ש וכן פסק הרב הלבוש וכתב הרב א"ר ובס' א"ז ז"ל סי' תע"א ס"ק ג' וז"ל משמע לי מפוסקים דליל ער"פ מותר מיהו ראיתי בשכנה"ג דקצת נוהגים איסור מי"ח יע"ש ונראה ודאי דזה שנוהגים איסור מר"ח הוא ממידת חסידות ולא מדינא דמדינא אפי' בליל ער"פ מותר וכ"פ בהדייא הרשב"ץ בס' התשב"ץ ח"ג סימן ר"ס שאחר שהביא מחלוקת זה דלדעת הרז"ה היא נאסרה מחצות ולדעת הרי"ף והרמב"ן שהיא כל היום וסיים וכתב ול"ן כדברי הרי"ף והרמב"ן המסייעו שכל היום הוא אסור מע"ה עד הלילה יע"ש דש"מ דבלילה מותר:

אלא שראיתי בס' אורחות חיים ה' חו"מ דע"ו ע"א אות קי"ד וי"א שאסור כל היום י"ד ולילו עמו וכו' יע"ש וכן נראה דעת הרב מג"א שם בסימן תע"א סק"ו וכמ"ש הרב ערוך השלחן שם אות ה' יע"ש כי כן לא יש אופן כ"א לאכול מצה עשירה בג' סעודות ולברך המוציא וברה"מ כיון דנוהגים כן רוב בני העיר הו"ל קביעות גמור וכהוראת ב' המאורות הגדולים רבני מתא ז"ל:

אלא דפש גבן למי שנוהג שלא לאכול מצה עשירה בפסח אי יכול לאכול בשבת שחל להיות ער"פ בג' סעודות מצה עשירה הנה פשיטא ודאי דשני סעודות ראשונות לא תבעי לך דליכא בו פקפוק כלל דאפי' אם נימא כי טעם שנהגו שלא לאכול מצה עשירה בפסח

הוא משום חשש חימוץ שמא נתערב בו מעט מים וכמ"ש מהרי"ל בהל' שבת הגדול ובהגה' סמ"ק סימן רי"ט וכמ"ש הרב חק יעקב בסי' תמ"ד סק"א כמו שיע"ש ולדידן הוי חשש חימוץ מטעם שהחמיר רש"י ותוס' במנחות והר"ן והריב"ש ז"ל שצריך שמירה כשאר עיסה הלא"ה הוי חמץ נוקשה וכמו שהאריך מוהראנ"ח ח"ב סימן ע"ד ולדעת הרב תומת ישרים סימן ק"ח חוכך להחמיר במ"פ לבדן בלתי מים ואפי' ע"י שימור וכמ"ש הרב כנה"ג בא"ח סי' תס"ב הגה"ט יע"ש הרי בב' סעודות יכול לאכול אפי' חמץ גמור וכל שכן זו שהיא מצה עשירה דליכא כ"א ספק חשש חימוץ דודאי מותר גמור ולא מבעייא לן כ"א לענין סעודה ג' כי אינו יכול אז לאכול חמץ אם יש חשש משום חימוץ יהיה אסור לעשות סעודה שלישית במצה עשירה אכן לטעם שנוהגים איסור במצה עשירה משום גזירה שמא יבא לאוכלה בלילה הראשונה משום חובת מצה הנה מלבד מ"ש הרב ח"י שם כי אין לנו לגזור גזירות והבו דלא להוסיף עלה עוד בה כי בכה"ג בער"פ שחל להיות בשבת לא גזרו ואפי' לנוהגים איסור מחמת חשש איסור חמץ היה מקום להקל כי זהו דוקא בחיך הפסח אבל בער"פ הגם כי חל איסור אכילת חמץ בער"פ מחצות לא חל כ"א בודאי חמץ אבל בספק חמץ שהוא משום חומרא ותלוי במחלוקת הפוסקים בענין מצה עשירה היה מקים לומר כי כל האי נראה דלא קיבל עליו להחמיר עכ"ז בהיות טוב דכל לגבי דידיה שלא ירצה להקל לאכול מצה עשירה דלא פלוג יש לו תיקון לאכול מצה מבושלת וכמו שכתבו הפוסקים ועמ"ש בזה בסה"ק חיים לראש בקונ' הדינים דט"ז ע"א אות א' יע"ש בס"ד וגם מור"ם בהגה הש"ע א"ח רס"י תמ"ד עמ"ש מרן בש"ע דס"ג יעשנה במצה עשירה הגיה' וז"ל ובמדינות אלו שאין נוהגים לאכול מצה עשירה יקיים ס"ג במיני פירות יע"ש:

ומ"מ הנכון לעשות הסעודה שלישית אחר מנחה גדולה דהיינו כי בחצות היום תכף יתפלל מנחה גדולה בציבור וקס"ת וכמנהג קצת עיירות אשר שמענו שמעם כמו ליוורנו וטריאיסטי וג'יבילטאר שמנהגם בכל שבתות השנה לעשות כסדר הזה להתפלל מנחה גדולה ותכף אחר חצות לעשות סעודה שלישית שהרי איכא למ"ד דאין לעשות סעודה ג' כי אם אחר תפלה מנחה ואחר שמתפלל תפלת מנחה תכף ומיד עושה סעודה ג' רוצה אוכל מצה עשירה ואם אינו רוצה אוכל מצה מבושלת ואם דכתבו הפוס' דבעינן בכל הסעודות שבת כביצה בער"פ שחל להיות בשבת די בכזית וכדברי הרדב"ז ועמ"ש בעניותי בהגהות רחמים לחיים על תשו' הרשב"א ח"ה סימן ג' יע"ש בס"ד או במיני פירות כדברי מור"ם בהגה' וכן יש להוכיח מדברי הרב אורחות חיים בהל' שבת בדיני ג'

סעודות אות וי"ו ובספר פרי מגדים בחלק מ"ז סי' תמ"ד סק"ב יע"ש וע"ש בסה"ק חיים לראש בקונ' הדינים דח"י ע"ב אות ז' יע"ש בס"ד:

ח"ב או"ח סימן פט

שאלה מי שהוא בונה ביתו ע"י פועלים גוים והגיע ע"פ אחר חצות דקי"ל דמחצות היום ואילך אסור בעשיית מלאכה בכל מקים אם גם ע"י פועלים גוים אסור או מותר יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה מצינו מחלו' בזה בדברי הראשו' שהרי כתב המרדכי ז"ל פ' מקום שנהגו סי' ת"ר וז"ל וכן פירש ר"י דשלש אומניות עושים מלאכה דוקא עד חצות ומשמע דאסור אפילו ע"י גוים כמו מלאכה דח"ה כדאמרינן פ' מי שהחשיך ויש לתמוה על המנהג שנהגו לתפור ע"י גוים בגדים חדשים בביתי של ישראל כל יום ארבע עשר וכו' ע"ש הרי נראה בהדייא דאסור לעשות אלאכה בער"פ מחצות היום ואילך אפי' ע"י פועלים גוים. אכן הרב הרוקח ז"ל סי' ש"י כתב דמותר לעשות מלאכה ע"י גוים ואפי' בביתו דלא שייך אמירה לגוי שבות כ"א גבי שבת ויו"ט וח"ה וכ"כ השה"ג ז"ל סביב הרי"ף בפרק מקום שנהגו בשם ריא"ז יע"ש. ומרן ז"ל בש"ע א"ח סי' תס"ח כתב ב' הסברות וז"ל ויש מי שאוסר אפי' ע"י גוים ויש מי שמתיר וסיים מור"ם ז"ל וכן הוא המנהג יע"ש וקי"ל כשמביא מרן בש"ע שתי סברות י"א וי"א דעתו לפסוק כס' שמביא באחרונה ואע"ג דמדברי הרב בס' הזכרונות דב"ן נראה דס"ל דכשמביא מרן ס' האוסר בתחילה וס' המתיר באחרו' דעתו לפסוק כס' ראשונה כבר השיבו כהלכה ע"ז מרן החבי"ב בכנה"ג בא"ח סי' שי"ח בהגה"ט דליתא להא דאדרבא מדהביא הרב דעת המתיר באחרונה. נראה דהכי ס"ל וכבר כתבו מגדולי האחרו' דלישנא בתרא עיקר אף בפוסקים ע"ש וכן נראה דעת מרן ממ"ש לקמן בהט"ב סי' תקנ"ד סכ"ב דמותר לעשות מלאכה ע"י גוים ואפי' בביתו כיע"ש וכן ראיתי להרב שו"ג ז"ל בא"ח סי' תס"ח סק"ד שכתב שדעת מרן לפסוק כי"א בתרא ושכ"כ הפר"ח ז"ל והכי נקיטינן יע"ש וגם הכנה"ג בס' פסח מעובין סי' פ' הסכים להלכה דהמיקל לא הפסיד לעשות מלאכה ע"י גוים יע"ש:

וראיתי להרב זכור לאברהם ז"ל ח"א חא"ח ה' פסח סי' תס"ח דקכ"ו ע"א שכתב וז"ל בנין בע"פ ע"י גוים לא פורש בפוסקים דינו ולפי הנראה דאסור מק"ו דט"ב ופורים דאסור כמ"ש הרב ב"ד ז"ל סי' תנ"ה דהשתא ומה פורים וט"ב דאין איסורם מן הדין רק מתורת מנהג עכ"ז אסור כ"ש ע"פ אחר חצות דמעיקר הדין משמרין אותו ודאי דאסור ואף הד"מ ח"א חא"ח סימן מ"ה הניח הדבר בצ"ע יע"ש אפשר דה"ד בפורים דאין איסורו מן הדין

אמנם בע"פ דאיסורו אחר חצות מעיקר הדין גם הוא יודה כנלע"ד כעת ולא ע"ט האסף עכ"ל והנה יש להשיב ע"ד לכאורה שהרי מצינו כמה מהפוסקים הראשונים הרוקח והמרדכי ז"ל וגם את האחרונים ז"ל דס"ל דמלאכה ע"י גוי אפי' בביתו של ישרל מותר: איברא שראיתי להרב שיירי כנה"ג ז"ל בהט"ב סי תקנ"ד הגהט"ו אות ז' שכתב ע"ד הרוקח שהתיר מלאכה ע"י גוי בביתו של ישראל וז"ל א"ה נלע"ד דלא התיר הרוקח ז"ל אפילו בביתו של ישראל אלא דוקא במלאכה דאוושא מלתא כגון בנין בט"ב במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושים בנין אפי' ע"י גוים וכו' וכתב שם הרב שני טעמים לאסור אבע"א דינא דלא כתב הרוקח כ"א שאר מלאכות לא בנין דאוושא מילתא ואבע"א חומרא דלא ישימו לב לחלק בין גוי לישראל ומטעם אחר לא הראתי לו להתיר. מפני שהעיר פרוצה בענין הבנינים בשבתות וכו' ויחשבו שגם בשבת מותר וכו' יע"ש א"כ לפי זה נראה דהה"נ דאסור לעשות בנין בע"פ אחר חצות אפילו ע"י גוים כיון דיש לומר כי הרוקח ודעי' לא התירו ע"י גוים כי אם מלאכה בעלמא לא בנין בביתו וכדברי הכנה"ג והוא ברור:

והגם שלא נעלם ממני מ"ש עט"ר מרן זקני ה"ה אור היר"ח ז"ל בס' הבהיר חק"ל חיו"ר ח"ב בשיירי א"ח סימן כ' די"ד ע"א שהשיב ע"ד הרב. כנה"ג אלו במ"ש לאסור בנין בט"ב משני הטעמים אלו אחד משום דאוושא מילתא ואחד משום גזירה אטו שבת וכו' דמנ"מ אי אוושא מילתא מאחר דמדינא שיי ושכן השיב הד"מ זל ח"א חא"ח סימן מ"ו יע"ש וכו' ועוד מ"ש לאסור ט"ב משום גזירה דאטו לעשות מלאכה בשבת ע"י גוי קשה דאין לנו לבדות גזירות מדעתינו וכו' יע"ש והגם שדבריו אינן צריכים חיזוק מ"מ אני אומר כי יפה השיב ע"ד הכנה"ג מיהו לענין מעשה נראה דעת מז"ה ז"ל לחוש לדברי הכנה"ג ז"ל דבקש צדדים להתיר בנ"ד מטעמים אחרים בבנין החנוייות אחר דחנוייות דמי לסחורה ועוד דאינו ברחו היאודים וגם שלא ימצאו פועלים אחר הפורים יע"ש דש"מ דאפילו בפורים במקום דלא ימצאו כל הני טעמי אין דעתו להתיר והני קי"ל בעירינו אזמיר יע"א לאסור בנין ע"י גוים בשני ימים וכן הורו רבנן תקיפי וכן הורינו גם אנחנו כמה פעמים לאסור בי נר' שפשטה ההוראה והמנהג באזמיר יע"א לאסור בנין בפורים אפילו ע"י גוים וכיון שכן שבפורים קי"ל בעירנו אזמיר דהמנהג לאסור אפילו ע"י גוים כ"ש בע"פ דיש לאסור דחמיר טפי וגם הד"מ ז"ל יודה לאסור כיון שהמנהג הוא לאסור בפורים בנין ע"י גוים וכמ"ש הרב זכור לאברהם זל וכמש"ל ונראה לומר שזהו דעת מרן ז"ל דבהל' פסח סימן תס"ח הביא מחלוקת זה אם ע"י גוים דיש אוסרים ויש מתירים והגם שכתבנו כי דעתו כס' אחרונה עכ"פ לא הכריע בפירוש כמ"ש בהל' ט"ב ס' המתיר לבד ונראה

דה"ט כי מרן ז"ל דיבר במקום שלא יש מנהג ידוע לאסור ע"י גוים כי בודאי אם יש להם מנהג לאסור אז ינהגו כמנהגם וכן נראה דעת מור"ם ז"ל שאחר ס' המתירים כתב וכן נוהגים בי ש"מ דבערי אשכנז נהגו להקל בזה לעשות מלאכה ע"י גוים אבל במקומינו שנהגו איסור בפורים כ"ש בע"פ שיש לאסור ומה גם כי אפי' לס' הכנה"ג ז"ל שהוא מכת המתירים לעשות מלאכה ע"י גוים עכ"ז רצה לחלק ולומר דבבנין בביתו דאוושא מילתא אסור א"כ נקיטינן בודאי לאסור ע"י גוים בנין בביתו ועיין מ"ש הרב בית יעקב ז"ל בתשו' סימן קב"ל ולהרב בתי כנסיות שם בא"ח סימן תס ח יע"ש:

איברא דיש לעמוד בזה ממ"ש בב"מ ד"י דיד פועל כיד בעה"ב ומינה דן הרב מחנה אפרים ז"ל בהל' שלוחין סי' י"א והרב הלכות יו"ט דף ע"א דפועל שאני דידו כיד בעה"ב יע"ש וכיון שכן הרי המלאכה עושה הפועל חשיבא כלו עשאה הבעה"ב עצמו ויהיה אסור ושו"ר בכיוצא בזה בס' נ"מ ישועות יעקב בהל' יו"ט סימן תצ"ח שרצה ללמוד מדברי הר' מח"א אלו לענין איסור עשיית מלאכה בשבת ע"י פועל גוי יע"ש אלא דנראה לדחות כי לא נאמר כן כי אם לענין זכייה ועיין מ"ש עט"ר מו"ה ז"ל בס' חק"ל ח"כ ליו"ד סימן ט' דט"ו ע"ד ע"ש ועיין בקונ' גנזי חיים מערכת א' אות ט"ז ובמערכת יו"ד ד"ה יד פועל וכו' וק"ל:

ח"ב או"ח סימן צ

שאלה מעשה שנמצאת בדבש שהרתיחו על האש לתוך קדרה והגיסו בכף אחת ונמצאת בתוך הדבש חתיכת בצק חמץ ואסרו הדבש והקדרה אך הכף נתערבה עם אחרות ואינו ניכר והגיסו שאר התבשילים ואינם יודעים אם היא מכף שנאסרה או מהכשרות יורינו המורם התבשילים אי מותרים או לא: תשובה לכאורה נראה לע"ד להתיר שהרי כפי מ"ש רבינו גרשון ז"ל בס' בית מועד כ"י הביאו הרב ברכ"י א"ח סי' תמ"ז אות כ"ד שכ' וז"ל כתב ר"ג מעשה בא לפניו באשה שהגיסה את הקדרה בכף אחת שלא הוגעלה ולא הרגישה בפעם ראשונה ובפעם שניה הרגישה והתיר לה בתבשיל הב' מפני שהכף הוגעלה בתבשיל ראשון וכמו שמצינו בכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו נראה לדעתו שהדבר שאוסר במשהו אפי' שהוא פגום אוסר ואינו נראה כן שכל שהוא פגום אינו אוסר ואולי חמץ אינו חשוב איסור פגום יע"ש וא"כ גם כאן שאפילו יהיה זה הכף שנאסרה עכ"פ כבר עבר ושם בקדרות כמה פעמים ונעשית גיעול אלא דהיתר זה אינו נר' מכמה סיבות חדא דהיא בת יומא וגם דאין מועיל הגעלה בתוך ימי הפסח דאז החמץ נאסר במשהו כמ"ש מור"ם בהגה' רס"י תנ"ב כמו שיע"ש ועיין להרב ערוך השלחן בסי'

זה אות כ"ג שעמד ע"ד ר"ג ע"ש ועיין להטור בא"ח סימן תס"ז שכתב בשם הרוקח וז"ל חטה שנמצאת בקדרה ונאסרה הקדרה והגיסו בה הקדרה ושמוה בקדרות אחרות כלן אסורות ועיין מג"א שם ס"ק י"ג וכן פסק הרב חק יעקב והרב חק יוסף סק"ט וז"ל אפי שנשתמשו בהם הכיסוי והכף וה"ה שאר תבשילין שנתערבו בהן מאותו תבשיל ואפי' שלא נתערבו אלא במשהו ואיכא תרי משהו מ"מ אסור וכ"כ המ"א וכו' יע"ש ומ"מ נרא' להתיר מכח מה שנתערב הכף באחרות מטעם ס"ס דאע"ג דיש מחלוקת בפוסקים אי מהני ביטול כלים ברוב באיסור חמץ וכמו שהביא השכנה"ג בסי' תמ"ז בהגב"י אות י"ט והרב פר"ח ונראה דאפי' לאוסרים דלא בטלי ברוב באיסור חמץ זהו בנאסר הכלי עצמו לא כשנאסר בטעמו וכמ"ש הרב שלחן גבוה בסי' תמ"ז ס"ק ל"ד מחודש יו"ר יע"ש ועוד יש להתיר מכח ספק ספקא שמא של פסח ושמא יבש בטל וכמ"ש הרב פרי מגדים בחלק א"א בסי' תמ"ז ס"ק א' יע"ש ועוד יש להתיר משום נותן טעם בר נותן טעם וכמ"ש בס' שמחת יאודה בתשו חא"ח סי' ג'. ועוד יש להתיר דהרי הגיסו בכף זאת שנסתפקו בה כל הקדרות כמה תבשילים דהוי יותר מתרי משהו ועמ"ש הרב אהל יצחק בתשו' חא"ח סי' ט' דאסר בתרי משהו ולפי דברי הרב מג"א ברסי' תנ"ב נראה דקא מתיר בג' משהו וכן כתב הרב פרי מגדים שם ובסי' תמ"ז בח' א"א סקכ"ד:

ח"ב או"ח סימן צא

שאלה מעשה שהיה שלקחו הדבש מהכוורות חלות חלות כמות שהן עם השעוה לצורך פסח בכלי של עץ נקי שדבקו שוליו בתחתיתו בזפת ועוד שמו מאלו החלות דבש בכלי עץ אחר שאינו לשם פסח והיה דבוק שוליו מתחתיתו מבצק וכשהביאום מהכוורת נתחלף להם ולקחו לפסח מאותו כלי שהיו שוליו בתחתיתו מבצק חמץ אכן לא ראו כ"א בשהגיעו לתחתיתו וראו שהיה שם בצק וכבר בשלו זה הדבש ממה שלקחו מהחלות שהיו למעלה ואח"כ באותו כלי אחרי שהיה מורק ושוטף במים חמין מפני השעוה ודבוקה בו שאינו יוצא כ"א ע"י חמימות מים הרבה באותו כלי שהתיכו הדבש ואחרי יום או יומים בשלו בתוכו בשר לחה"פ עתה יורינו המורה משפט הדבש עצמו והכלי עצמו והתבשיל שנתבשל בתוכו. מה דינם ושכמ"ה:

תשובה הנה בסתם דבש רבו בו החששות כשהיא רכה שיש חשש שמערבים קמח וסולת וחלב חטה הנקרא נישאסט'ה וכדומה ובחלות דבש שהוא עדין עם השעוה לא יש בו כל החששות הללו כמבואר בהגהות מיימוניות ז"ל פ"ד מהל' חו"מ והביאו מרן בב"י ז"ל בא"ח סי' תס"ז שהובא שם מחלוקת ראב"ן וראבי"ה ז"ל ור"פ דלדעת ראב"ן

הוא דדבש של גויים אין מחזיקין איסור בו. אך ראבי"ה ור"פ כתבו דיש לאוסרו לפי שרגילין לערב בו הקמח או סולת אך דבש שמוציאין מן הכוורת היה נראה להתיר מ"מ נכון לאוסרו דילמא אתי לאחלופי וכ"כ המרדכי ז"ל פרק כל שעה יע"ש וכ"פ בס' הכלבו ז"ל סי' ע"ה דמ"ח ע"ב ומרן ז"ל השיב עז וזל וחששא זו איני מכיר שאפי' נודע בבירור שנתערב בו קמח או סולת מה בכך מ"פ הוא ואינו מחמיץ אלא דאם באנו לומר דשמא עירבו ג"כ מים דמ"ע עם מים מחמיצים וכנ' ואפי"ה נראה דאין לאסור מפני חששא זו דחששא דחוקה היא וכו' ומיהו לחוש שמא עירבו סולח אפשר דחיישינן שהסולת אנו מחזיקים אותו בחמץ גמור וכו' אבל הרא"ש בתשו' כלל כ"ד כתב דבש בפסח לא ראיתי אדם נוהג בו איסור משום חשש דעירוב קמח דצא שכיח וגם נתבטל קודם הפסח יע"ש ומרן שם בש"ע סימן תס"ז ס"ח כתב וזל דבש של גויים אין מחזיקין בו איסור ואוכלים אותו בפסח ומור"ם בהגהה הביא ס' יש מחמירין וכתב וז"ל והמנהג במדינות אלו שלא לאכול דבש רק אותו שמביאים בחביות מן הכוורת וכו' יע"ש וגם תלמידו הרב הלבוש שם כתב דאפי' היה חשש חימוץ כבר נתבטל קודם פסח ואותו הדבש המביאים מן הכוורת אין בו חשש כלל יע"ש וכתב המג"א ז"ל סק"ז דקדק לומר שמביאים מן הכוורת ולא כתב שמביאים בחביות מן הכוורת כמ"ש רמ"א משום דאותו אסור לאוכלו בעין ולא שרי אלא אותו שמביאים עם החדרים הקטנים שלם כמו שהוא מונח בכוורת שעדין לא נתרסק עכ"ל ומ"מ נראה מדברי הרא"ש ורבני האחרונים ז"ל דאם נתבשל הדבש קודם הפסח ונתבטל מותר:

והשתא בנ"ד שבא זה הדבש מן הכוורת ולית בה שום חשש חימוץ מצד עצמה לא החששא הוא מצד הכלי שהיה דבוק בתחתיתו בצק ואפשר שנגע הדבש בבצק ההוא ונתערב זה הדבש עם שאר הדבש ואם באנו לחששא זאת יש להתיר בשופי שהרי מבואר דעת הרא"ש ורבים דקיימי בסברתו דבטל ברוב וכאן יש הרבה רובא דרובא נגד מה שבלע מצד הבצק. ועוד כי כיון שוה הבצק הוא בתחתית הכלי והרי מה שהוציאו לפסח ובשלו קודם פסח היה מהחלות דבש שבראשי הכלי והרי שם לא היה שום בצק וכ"ת שאותו בצק שבתחתית נתרכך ע"י הדבש ונתפשט המוהל בכולו הרי כיון דהדבש היא עדין חלות עם השעוה אינו כ"כ רכה והיא עבה אינה יכולה להתפשט בכולו דאע"ג דהכריח הרב בית יעקב זל סי' צ"ט דכל שהוא טופח על מנת להטפיח מיקרי כבוש ועיין ביו"ד רס"י ק"ה שפסק מרן בש"ע ז"ל וז"ל איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן מיקרי כבוש והרי הוא כמבושל ונאסר כולו אבל פחות מכאן בהדחה סגי וכתב מור"ם בהגה וזל וכל מקום דאמרינן כבוש כמבושל אפילו מה שהוא חוץ לכבישה אסור דע"י

הכבישה שלמטה מפעפע למעלה כמו בבישול ויש מקילין מה שבחוץ וס' כבוש אסור וכו' וע"ש בש"ך סק"א ומ"ש הרב פרי מגדים זל בא"ח בחלק א"א רס"י תס' ע"ד הב"י אלו יע"ש:

ונראה לומר כי מאחר כי הדבש בהיותה עם השעוה והרי עבה ואינה רכה וגם כי השעוה שיש בתוכה הוי מסך מבדיל בין חלה לחלה וא"כ אף אם יהיבנא ליה דין כבוש כמבושל זהו בחלות דבש הנוגעים למטה בשולי הכלי בתחתיתו סמוך לבצק אבל אותם שהם למעלה ליכא שום רכות ופעפוע ונדנוד להתנענע מלמטה למעלה כלל. ויש להביא ראיה להתיר ממ"ש בהגה ביו"ד סי' ק"ד ס"ב וזל ואם לא עירו עליו או שעירו עליו וידוע שלא היה שם העכבר כשהעירו עליו והשומן בא לפנינו כשהוא קשה וכן נמצא העכבר עליו סגי בנטילת מקום ולא מחזיקינן איסור שמא היה השומן רך כשנפל שם דכבוש הוי כמבושל דמותר מכח ס"ס ספק נפל שם כשהיה קשה ואת"ל כשהוא רך שמא נתקשה קודם שיעור כבישה יע"ש הנה מבואר דכשהוא שומן קשה לא שייך כבישה וכאן בדבש שהוא בחלות עם שעוה הגם שאיננה קשה כמו שומן קשה עכ"פ היות הבצק דבוק בתחתית הכלי ואלו החלות דבש באו ע"ג ל"מ אם לא זז הכלי ממקומו והוא מונח בכל מקים כמו שהוא במושבו בתחתיתו וראשו למעלה כי הוא בריא וחזק כי אפילו יהיה הדבש שם מה שנגע בבצק רכה וצלולה אין ספק להתערב עם החלות שלמעלה מהם אלא אפילו הפכו הכלי מתחתיתו לראשו כי אז יזוב הדבש הרך אשר בתחתיתו למעלה להתערב עם שאר החלות הוא דבר רחוק הרבה מאד מן השכל כי כיון דמונחים החלות זו ע"ג זו בדוחק בתוך הכלי אינו נותן מקום וריוח ביניהם לעבור הדבש שבתחתיתו למעלה והו"ל כמה ספיקות בדבר ספק היה סמוך לבצק דבש רך ס' לא היה כ"א קשה עם שעוה ואת"ל היה מעט דבש רך לא היה מקום לעבור דרך לפגוע בשאר החלות ואפילו את"ל עבר ונגע קצת דבש רך בחלות העליונות הוי דבר מועט דמועט שהוא מתבטל בס' כדעת הרא"ש ודעימיה ואפילו למחמירים לא החמירו כ"א בודאי עירוב לא בחששא רחוקה בס' עירוב וכן פסק הרב"ד זל בחא"ח סימן קס"ג דהיכא דהוי ס' תערובת כ"ע מודו דשרי דהוי ספקא במידי דרבנן שמא לא נתערב ושמא הלכתא כמ"ד דבטל יע"ש ודון מינה ואוקי באתרין וזה ברור:

וזה ראיתי לעט"ר הגאון מ"ז זל בס' הבהיר חק"ל חיו"ד ח"ב בשייורי א"ח סימן ט"ז די"א ע"ד שנשאל מעין נ"ד על מי שלקח דבש לפסח בכלי עץ דבק נסריו בזפת שאין בו חשש שדבקו בבצק ואכל מהדבש הוה בפסח ואחר הפסח שנשאר עוד דבש בכלי כשרצה ליקח שארית הדבש שם נמצא ושם היה בשולי הכלי קצת בצק אם הכלים שבישל בהם

דבש לפסח נאסרו לפסח הבא וכו' וכ"ת אחזוקי איסור לא מחזיקינן ואמרי' כאן נמצא וכאן היה ולא נפל מן הבצק בדבש שאכלו כיון דעשוים חלות חלות של דבש עיין בא"ח סימן תס"ז דזה אינו דקי"ל כבוש כמבושל והרי בפסח נכבש הבצק עם הדבש ואוסר בכל שהוא יע"ש:

ולע"ד אחרי המח"ר היא גופא צריכה רבה אם מיקרי ענין זה כבוש הרי הוא כמבושל כיון דהדבש עשוי חלות חלות והרי היא עם השעוה והיא עבה מאד כי השכל מחייב כי אינו עובר ומתערב מה שלמעלה עם מה שתחיתו כי דייו שיהיה כבוש מה שנוגע הדבש במקום הדבוק בבצק ולא למעלה ממנו ועיין בד"מ שם ביו"ד שם רסי' ק"ה מ"ש וז"ל עוד כתב חתיכה שנפלה מקצתה לחלב ומקצתה חוץ לחלב מה שבתיכה אסור ומה שמבחוץ מותר דאין חלב מפעפע למעלה בצונן עכ"ל ובהגה שם כתב מוהרי"ש דכולה אסור דכבוש כמבושל ומתפשט שפיר בכולה יע"ש דלא חלק מוהרי"ש כ"א בענין זה דהא מיהא החתיכה היא נוגע מקצתה בחלב ומקצת לחוץ. משא"כ בנ"ד כי הדבש מה שנוגע למטה במקום שהבצק דבוק אינו. מתפשט עם החלות הדבש שלמעלה הימנה וז"ב לעיני הכל ועיין להרב ברתי ופלטי ז"ל שם ברסי' ק"ה דבשניהם גושים ואף שהם לחים לא שייך דין כבוש. עוד כתב משם ס' או"ה ואפילו שומן ואיסור מונח בתוכו כל שהוא קשה לא הוי כבוש רק אם הוא דך כדאיתא בסי' ק"ד והוא בתשו' הרא"ש כלל ך' סימן א' ושם מבואר אם רך שהאיסור המונח בתוכו הוא מתנועע ממקום למקום כבוש מקרי יע"ש וכאן בנ"ד אינו מתנועע כלל כדכתיבנא ועיין להרב בית יאודה ז"ל ח"א חא"ח סימן י"ד די"א ע"ב שמתבאר מדבריו דאע"ג דהיה הכבוש קודם פסח עכ"ז כל זמן שהאיסור עדין בתוכו בתוך הפסח לא נתבטל מתורת כבוש כמ"ש שם בשם רבו הרב מוהר"ש צרור ז"ל וכן הוא בתשו' בס' פרי צדיק סימן י"ט שדחה ס מ"ד שהיה רוצה לומר דכל שנכבש קודם פסח לא מיקרי כבוש כמבושל תוך הפ' יע"ש וגם הרב בית יאודה שם הסכים לדברי רבו עכ"ז מבואר דבעינן שיהיה נכבש בתוכו משא"כ נ"ד כי הכבוש הוא בתחתיתו ואינו מתנועע ומתבלבל מה שלמטה למעלה ועיין בס' בית דינו של שלמה ז"ל חיו"ד סי' י"ד שכתב בשם תשו' הרב מוהר"א אכסנדרי ז"ל דלא מיקרי כבוש אלא במים או רוטב לח כמים אבל בארישה שבאה בנוד עור מצד הבשר לא מקרי כבוש יע"ש ועיין בס' ברכ"י א"ח סי' תס"ב אות י"א שהתיר בנמצא חטה במלח בסוף השק שכל מה שלקחו בתחילה אין חשש יע"ש והרי קי"ל מליח הרי הוא כרותח אלא דעדין יש לחלק כי הגם כי מליח הרי הוא כרותח אינו דומה לדבש כי המלח הוא יותר קשה מדבש ואינו עובר הרתיחות כ"א למה שסמוך לו דוקא משא"כ הדבש היא רכה

אלא דהנסיון בפנינו כי דבש שהוא מסודר חלות חלות זו ע"ג זו בכלי עץ עם השעוה הדבר ברור שאם יהיה חמץ בתחתית הכלי דאינו עובר ומתערב עם מה שלמעלה:
ואפשר לומר כי גם הרב מ"ז ז"ל לא אסר גם הדבש שלמעלה כי אם שראה שהיה החלות רפויות מאד והיה הדבש מעורבת וגם לא דקדק לומר בתחתיתו כי אם בשולי הכלי ואפשר שהיה חששא באותו נדון שלו שיש נגיעת הבצק גם במה שלמעלה הימנו משא"כ כשיהיה כעין נ"ד כי הדבש היא עצורה בתוך החלות ואינו זב כלל וגם השעוה היא עם הדבש באופן כי הרואה יראה שבמקום הבצק שיש שם דבוק הדבש אינו יכול לעבור ולהתערב בחלות דבש של מעלה או שבלא"ה אפילו בתחתיתו לא יש שום לחלוחית מדבש כ"א נגיעת חלות הדבש הנוגעות שם כי בודאי אין לאסור כ"א אותן החלות והשאר מותר וכבר ידוע כי הדינים משתנים לפי שנוי הענין במהותו ובזמנו ובמקומו וכמ"ש הרב שיהו זוטא ז"ל שם בא"ח סימן תס"ז סק"ג שאחר שהביא דברי הרב שיירי כנה"ג והב"ח ז"ל שכתבו לאסור לאכול הדבש בעין סיים וכתב וז"ל ויען שבדין זה הענין והטעם משתנה לפי המדינות קצרתי עכ"ל ועיין להב"ח ז"ל בתשו' הישנות סימן ק"ז שנשאל בנפה שניפו בה קמח ואח"כ היו שואבים בו הזוהמא של מי דבש בשעת בשולו קודם פסח ולקח השמרים מאותו דבש ושמום בדבש אחר אם יש כאן חשש חימוץ שלא לשתותו בפסח והשיב נראה בעיני דהכל שרי דבטל בס' קודם פסח יע"ש:
ועוד יש מקום להתיר בנ"ד לכלי. שבשלו בו הדבש וגם התבשיל שנתבשל תוך הפסח יען אחרי שהתיכו הדבש הגעילו הכלי בחמין והו"ל הגעלה אלא דבזה צריך לדעת אם כיון להגעיל כדינו כיון דלאו אדעתא דהכי עביד ויש. מי שרצה להתיר ממ"ש הרב מג"א ז"ל בא"ח סימן תמ"ז והביאו הרב באה"ט שם סקכ"ו בשם מוהרי"ל ז"ל ואם הבלי היה מורק ושוטף שרי לכ"ע יע"ש כי אינו ענין לנדון שלפנינו כי מהרי"ל והמג"א ז"ל מדברים בתשמיש ע"י צונן דאם לקח יין. בכלי חמץ דאם מורק ושוטף מותר כיון שהוא בצונן לא נאסר מדינא כשלא שוהא בכלי זמן הרבה משא"כ ענין נ"ד שהוא בישול ע"י האש דודאי דאם יש חשש חימוץ אינו מותר ע"י מורק ושוטף וזה ברור:

ח"ב או"ח סימן צב

נשאלתי אם מותר לאכול שמן שומשמין בפסח ואת"ל דאסור אם מותר להדליק או"ל:
תשובה הנה בעירינו זאת אזמיר יע"א נהגו איסור שלא להסתפק משמן שומשמין לא לאכילה ולא להדליק ונראה דנקטו כס' מוהרי"ל ז"ל שכתב דהמדליק בשמן שנעשה מקטניות שיזהר שלא לתלות במקום שנוטף על השלחן וכו ומור"ם ז"ל בס' ד"מ א"ח

סימן תנ"ג דחה דבריו דאין לחוש לזה כלל וכ"פ בהגה' שם דמותר להדליק בשמנים הנעשים מהם וזהו אפילו לבני אשכנז שנוהגים איסור בפסח במיני קיטניות דאעיקרא זהו משום גזירה וכמ"ש מרן בב"י ובתשו' ת"ה סימן קי"ג וכמ"ש מור"ם שם בד"מ והר' מג"א שם סק"ב וכ"כ בשכנה"ג ז"ל הגב"י אות א' יע"ש וכן התיר בהדייא הרב דרכי נועם בתשו' חא"ח סי' ו' לאכול שמן שומשמין זולת אסר הטחינ"א דהיינו הפסולת שיוצא מהנשאר מהשומשמין אחר שהוציאו השמן משום חטים שנמצאים בשומשמין יע"ש וכל שכן להדליק דמותר וכ"פ בס' חק יעקב ז"ל סק"ז יע"ש והוא תימה על הרב באה"ט ז"ל סס' תמ"ז סק"ו שכתב וז"ל כתב מהרי"ל שאין להדליק משמנים העשוים מקטניות מטעם חמץ עכ"ל וליתא כי מוהרי"ל ז"ל לא רצה לאסור מעיקרא להדליק אלא שידליק ויזהר שלא יפול לתוך התבשיל וכמבואר מדברי מור"ט בד"מ וכ"ן מדברי הרב באה"ט עצמו בסימן תנ"ג סק"ג עמ"ש מור"ם בהגה' דמותר להדליק כתב ומהרי"ל אוסר במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל יע"ש דש"מ דלא אסר מוהר"ל להדליק בשמנים הנעשים מקטניות כ"א במקום שתולה הנר שלא יפול על השלחן ועל התבשיל הלא"ה מותר אפילו לדעת מוהרי"ל ז"ל וכ"ש לדעת מור"ם ודעימיה שחלקו על מוהרי"ל וכאמור:

אלא שראיתי להרב פ"ח ז"ל בסי' תמ"ז סוף ס"ה דכ"ה ע"ב שכתב וז"ל דאפי' בדבר שנתערב משהו חמץ ונתבטל בס' קודם פסח חוזר ונעור ואוסר כמש"ל ולא מבעיא בידוע אלא אפי' במידי דשכיח כגון שמן שומשמין שדבר מצוי הוא שיש גרעיני חטים מעורבין בשומשמין ושורים השומשמים במים קודם כתישתן מילתא דפשיטא דאסור לאוכלו בפסח משוב דאיכא משהוא חמץ ומשהוא אין לו שיעור וכן אין אנו נוהגים לבשל בפסח לא בשמן זית וכן ראוי להורות עכ"ל הרי דמלבד חשש איסור שהוא מין קטניות דאיסורו הוי משום גזירה איכא עוד איסור מוסיף מחשש חמץ דשכיחי בהם חטים וע"י שרייתן במים מחמיץ וכ"כ הרב חמדת ימים בהל' פסח פ"ג ד"ז ע"ד וסיים וז"ל והן עתה רבים מיראי ה קדושיו אין נאותין בפסח אלא משמן זית בלבד וכן ראוי להורות עכ"ל והנראה דאפילו להדלקה אין להדליק דאם באנו משום חשש חו"ן הרי כשמדליק בפסח הרי הוא חוזר ונעור גם הרב ברכ"י ז"ל בא"ח סימן תמ"ז אות י"ד הביא דברי הפ"ח אלו ושוב הביא תשו' הרב מהר"י זיין ז"ל בספר ש"י כ"י ש"א סימן ד' שכתב דלדעת ר"נ שהביא הטור בסימן תמ"ב ביין צמוקים לכאורה נראה דצריך לבער השמן שומשמין מן הבית יע"ש והשיב ע"ד ע"ש הא מיהא מיסתייה דאם יש לו בביתו וברשותו שלא יבערנו אבל להשתמש בפסח אפילו להדלקה נראה דנקטו לאיסור וכ"ש לאכילה:

ונראה לומר דמה שמצינו בדברי מוהרי"ל וכ"ש לדברי הת"ה ומור"ם זל דהתירו בפשוט להדליק בשמנים הנעשים מקטניות זהו דוקא כשהאיסור הוא מצד הקטניות שהוא משום גזירה אזי לא גזרו כ"א לאכילה ולא להנאה וכדומה וכאשר מתבאר מדברי הת"ה שם אבל כשיש חשש איסור משום חמץ אזי גם המה מודו דאפילו להדלקה אסור כי אע"ג דמבואר בפוסקים דכל שנתערב בחמץ ונתבטל בו דאסור באכיל' ולא בהנאה כמ"ש הרב חק יעקב ז"ל סי' תמ"ז סקי"ח זהו דוקא כשלא יש שם החמץ ברור שכבר נטלה אלא דיש חשש שמא נשארו פרורים וגם שהוא בדבר שאינו מכניסו לאור להיות חו"ן משא"כ בהא דשמן שומשמין כי החטים שכיחי בתיכם וגם חמץ כשמדליק בתוך הפסח וכבר כתב הרב ברכ"י לקמן סימן תנ"ג אות ה' עמ"ש מור"ם וכן מותר בשמנים וכו' וכיוצא בזה נוהגים בארץ הצביה מחמירים שלא לאכול שמן שומשמין להדליק בו. ומיהו לפי מש"ל סימן תמ"ז אות י"ד דיש צד לומר דמאן דחש לס' חו"ן יבערו השמן שומשמין טוב הדבר להדליק בשמן זית מסונן יפה ולא להדליק בשמן שומשמין דשכיח טובא גרגירי חטים יע"ש ובס' מעם לועז ס' בא קאפי' ז' דז"ן ע"ב כתב וז"ל כי יש בקושטאנטינה רבים שאינם עושים מצה עם שמן שומשמין הנעשה בשיק מפני סיבות רבות הן מפני ספק דימצא בו מים מפני שמלחלחים השומשמין במים וגם שאינם מבררים הטב השומשמין ואי אפשר שלא ימצא בהם איזה חטים ושאר תערובת חמץ וגם מפני המלח שמולחים אותם שהוא בלתי בירור וכו' יע"ש והיינו כי במלח נמצאים בהם חטים הרי כי יש חשש חימוץ מכמה סיבות מלבד איסור משום גזירה מחמת שהוא מקטניות ואם כן לדידן בעירינו אזמיר יע"א שנהגי איסור בין באכילה בין בהדלקה מחמת חשש חימוץ הו"ל כמקבל עליו איסור לגדר וסייג ולתורה דק ל דאין מתירים שהרי אפילו היכא דנסתפק לנו אם מה שקבלו לאיסור הוא מחמת גדר או טעות יש סברות בפוסקים דאין מתירים וכמ"ש בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סימן מ"ז יע"ש בס"ד וכל שכן כאן בנ"ד דידענו בבירור גמור דכל עיקר קבלת הצבור שקבלו שלא לאכול שמן שומשמין ושלא להדליק הוא משום חשש חמץ עד שכמעט אם באנו לחוש לס' הרב מוהר"י זיין ז"ל חייב לבערו ואסור להשהותו א"כ אין מקום להתיר כלל. זולת יכולני למצוא קצת התר להדליק דוקא היכא דנזהרו לברר השומשמין מחטים ושאר חשש חמץ וכ"כ המלח דאז ליכא חשש חימוץ כלל כ"א משום איסור גזירה ממיני קטניות אז יכולים להשתמש בפסח כי בלא"ה אין משתמשים ממנו לשמן זה למאכל לתוך הפסח אין חשש שמא יבואו להסתפק ממנו כמו שנראה מדברי הרב ח"י והרב חמד משה שם:

ולענין לבשל בשמן זה לנוהגים איסור במיני קטניות גם זה אסור. לא דהרב מע"ל ז"ל כתב שם דבקושטא נוהגים היתר אפי' לעשות. המצות עם שמן שומשמין והיינו דמבררים השומשמין והמלח מחטים ושאר דברים שיש בהם חשש חמץ ומלחלחים אותם ביין שלא יש בהם תערובת מים כלל וגם הבית הבד שנותנים בהם השומשמין היא נקיה מחשש חימוץ כלל ולשין המצות בשמן זה ע"ש ועיין בס' זכרון לראשונים בס"ס בירך משה ז"ל דף קנ"א ע"ג בא"ח סי' תמ"ז ס"ה וז,ל כגון שמן שומשמין מדברי הרב דרכי נועם חא"ח סי' ו' נראה שמותר לאכול שמן שומשמין בפסח לפי שאין שם ממשו של איסור כלל יע"ש וכן עמא דבר פה קושטא לאוכלו יע"ש:

ח"ב או"ח סימן צג

שאלה במי שנתן את היין בשעת הבציר בחביות שהיה בהם שכר שרוף הנקרא רו"ם שזה הרו"ם אומרים שהוא נעשה מקנים של הסוקא"ר וכשבאו לשתות בפסח נתן טעם הרום ביין אם מותר לשתותו בפסח כי יש אומרים כי יש ברום חשש שעורים וגם חששא שהכלים הם כלי חמץ על הכל יורינו המורה מה דינו ושכמ"ה:

תשובת עיין בתשובת הרב פנים מאירות ח"ב סי' ע"ה והביאה הרב ברכ"י בא"ח סי' תמ"ז אות י"ט שכתב וז"ל נתן יינו בחבית יין שרף ישנות מזמן רב ובפסח הרגישו ביין טעם הי"ש אסור לשתותו בפסח יע"ש וכ"כ הרב י"א מ"ב בא"ח סי' תמ"ב בהגה"ט אות וי"ו יע"ש. והיה נראה להביא ראיה להתיר ממאי דכתב מור"ם בהגהה סי' תמ"ז סעיף ה' חבית יין שדבקו נסריו בבצק אם הוא תוך שני חדשים קודם פסח עדיין רך הוא ונותן טעם בפסח ואסור לשתות ואם נתנוהו קודם לכן כבר נתייבש ואיני נותן טעם בפסח ושרי יע"ש א"כ גם כאן כבר עבר זמן הרבה יותר מששה חודשים ויהיה מותר אפי' אם יש לחוש שהיה בזה הרו"ם חמץ גמור:

אלא דיש מקום לדחות ראיה זאת דהתם שאני דכל שעבר שני חדשים אינו נותן טעם ביין ולכך התירוהו כמבואר בס' התרומה והמרדכי בפרק כל שעה סי' תקנ"ד שכתב וזל וכן הדין בחביות פעמים נותנים עיסה בשוליים לדבק הנסרים מותר לשתות היין בפסח שטעם החמץ ביין כבר נתבטל קודם הפסח ובתוך הפסח אינו נותן טעם ביין שכבר הוקשה החמץ אבל סמוך לפסח ב' חדשים אם נתן עיסה בין השולים אסור לשחות בפסח מאותו חבית לפי שעדיין העיסה רכה וגם בימי הפסח נותנת טעם תוך היין יע"ש וכמ"ש הרב ת"ה בפו"כ סי' קמ"ט הרי דעיקר ההיתר הוא משום שאינו נותן טעם וגם שהוא דבר מועט לדבק נסריו זה גורם היתרו. משא"כ בנ"ד שהחבית כולה בלועה מזה

השכר הנקרא רו"ם ואם הוא דבר חמץ הרי פלט כל מה שבלוע בחבית יין אי משום דכיון שהיה זמן הרבה היין בתוך החבית אע"ג דצונן לא פלט אם לא ע"י רתיחא הכא שאני דהוי כבוש בתוכו וקי"ל כבוש הרי הוא כמבושל והרי הוי נותן טעם ממש ביין עצמו וכאשר נרגש בפי' הטעם בודאי דיש לאסור לפי האמת וכ"ן להביא ראיה לאסור ממ"ש הרב ת"ה בתשובה סי' ר"א דחבית של יין נסך שנתנו בו יין אחר כמה זמן שהיה ריק חשש הרב זל לומר דאע"ג דבצונן אינו פולט בלא רתיחה מ"מ כששהה היין בתוך החבית מע"ל פולט וכתב שם הרב ת"ה דיין שרף אינו נותן טעם לפגם כ"א לשבח יע"ש. א"כ גם במשקה הלזה הנקרא רום הוא ניתן טעם לשבח ביין כי בכונה מכוונת מבקשים חביות שהיו נתונים בהם ממשקה זה להשים בתוכו יין שהוא משביח ליין ואינו נותן טעם לפגם וכמו שכ"ן מדברי הרב ת"ה דחבית של יין שרף אעפ"י שאינה ב"י אסור הכל דעינינו הרואות שנ"ט לשבח וכ"כ הרב מג"א בא"ח סי' תנ"א ס"ק מ' על תשו' הת"ה הלזו שהביאה שם מור"ם ז"ל בהגה' שם סי' תנ"א סעיף כ"א עמ"ש מרן שם חבית של חרס שנתנו בהם שכר שעורים מותרים בהגעלה או בעירוי שלשה ימים וכו' הגיה שם מור"ם ובדיעבד אם נתנו בהם יין או דבש בלא הגעלה רק שהדיחן היטב תחילה מותר לשתות ממנו בפסח יע"ש על זה כתב הרב מג"א זל דמשמע בת"ה דבחבית של יין שרף אעפ"י שאינה בת יומה אסור הכל דעינינו הרואות שנ"ט לשבח הוא וכמ"ש ביו"ד סימן קל"ז סס"א לגבי יין וכן נראה מדברי הרב ט"ז שם ס"ק זך שכתב וז"ל ויראה שאם בישל אותו במים עם אפר הו שאר ענייניים עד שנסתלק הריח לגמרי אין אח"ך איסור להגעילו יע"ש הרי דס"ל להרב ז"ל דכל שלא נסתלק הריח יש לחוש וכן הסכימו הרב חק יעקב שם סק"ח והרב חק יוסף ס"ק מ"ח וס"ק ן' יע"ש ועיין להפ"מ בח' מ"ז סי' תנ"א ס"ק זך ועיין להרב זל"א ז"ל ח"א בה' פסח סי' תמ"ז ד"ה מים שרופים שהתיר מכח ס"ס ולבסוף העלה וז"ל וכדומה שנהגו להגעילה וכיון שנהגו צריך שיעמדו במנהגם כמ"ש הרב"ד ז"ל ח"א סי' קצ"ה יע"ש ועיין לעט"ר מז"ה הגדול זל בס' חק"ל חיו"ד ח"א סוף סי' ע"ז דקי"ז ע"ד שרצה להתיר מכח ס"ס ולבסוף נראה דמצריך הגעלה יע"ש. והנה בעתה כפי מה שחקרתי ודרשתי הוא כי ברו"ם אין בו חשש חמץ כלל כי הוא נעשה מקנים של אסוקאר וא"כ יש להקל בזה אם נתן בתוך חביות רום יין לשתותו בפסח וכ"ש כשעשה עירוי במים ג' ימים סגי ומסגי. ברם ליתן יין באלו החביות ללוש בהם מצה עשירה יש מקום לפקפק שנותן ריח ואם ע"י עירוי מים ג' ימים סגי ונראה. דאחר עירוי מים שלשה ימים ישהא אותם קצת ימים עד שיתייבש היטב כדי שלא יפלוט המים שבלע ויהיה חשש מי פירות עם מים וק"ל:

ס' צד:

נשאלתי בעירינו אזמיר יע"א שנוהגים איסור באכילת אורז בפסח והנה בעתה בשנה זאת יש דוחק הרבה במצות אם יש לתת להם רשות שיאכלו אורז או לא:

תשובה הנה מבואר בש"ס ובפוסקים וש"ע א"ח רסי' תנ"ג דאורז אינו מין דגן ומיתר להם לעשות מהם תבשיל אלא דהטור והגמיי' והמרדכי והביאו מור"ם בהגה' שם מחמירים ואוסרים וגם הרב פר"ח כתב דמנהגינו לאסור באורז שנמצא בה פעם אחת גרעין חיטין יע"ש. ועיין בס' ברכ"י בא"ח סימן זה ובמחב"ר ושיורי ברכה ובמה שהביא שם בברכ"י משם תשו' הרב מוהר"י זיין ז"ל דירא שמים לא יאכל אורז שפשט איסורו בכמה קהלות כתב בס' ש"ב וז"ל ואני הנער כתבתי שם וכן נהגו שלמים וכן רבים וכונתי דיראי ה' נהגו כן במקומינו אבל לא ידענו באנשי ספרד מאן נינהו קהלות שאסרוהו לכל הקהל כמ"ש מהר"י זיין שפשט איסורו בכמה קהלות וגם לשון פשט איסורו הוא אגב שיטפא דלא מבעייא לנו בני ספרד שאינן נוהגים במניעת הקטניות ודאי זה שלא אוכלים לאורז הוא חומרא אלא אפי' לבני אשכנז ופולין מניעת הקטניות הוא חומרא דהלכה רווחת להיתר יע"ש ואנחנו בעירינו אזמיר יע"א וכל סביבותיה נהגו איסור שלא לאכול אורז כלל והו"ל ממש דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור דא"א רשאי להתיר להם כמבואר ביו"ד סימן רי"ד יע"ש:

אלא דכיון דהוי הענין שנהגו איסור משום גדר וסייג משום חומרא בעלמא בודאי כי ע"י התרה שרי:

וזכורני כד הוינן טליא כי הגאון הרב הגדול מרן זקני אור הירח ז"ל התיר בעירינו אזמיר יע"א בשנה אחת כי היה דוחק במצות שיאכלו אורז. וכשאני לעצמי נראה להתיר לאכול למי שאין לו מצות כ"א בצמצום גדול כמו שמצינו להרב יעבץ בס' מו"ק בסי' תג"ן שכ' ע"ד מור"ם שכ' דבאשכנז נוהגין להחמיר וכתב וז"ל ומעיד אני על הבא מארי הגאון ז"ל כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת וכו' והיה מתרעם ואומר אי איישר חילי אבטליניה למנהג גרוע. הלז שהיא חומרא דאתי לידי קולא ונפיק מינה חורבא ומכשול באיסור חמץ כי מתיך שאין מיני קטניות מצויות להמון לאכול לשובע צריכים לאפות לחם מצה הרבה בפרטות העניים וכו' ומתוך כך אינן נזהרים בעיסה כראוי וכו' קרוב הדבר שנכשלים באיסור כרת רח"ל וכו' דהוה חש להמון דבת עם שלא תלעוז עליו מדינה וכו' יע"ש שהאריך ובתשו' שאלת יעבץ ח"ב סי' קמ"ז והביא דבריו הרב מחב"ר שם. וא"כ גם אנכי מסכים עמו שאם היה בא מידי לתקן שיעשו מצות החצי ממה שהם עושין ולהתיר להם שיאכלו אורז בפסח כי איסור זה שלא לאכול אורז בפסח הוי לגדר וסייג

ואיסור חמץ מד"ת ואיסורו בכרת ומחמת שמרבין העם לעשות מצות הרבה לא יבצר מחשש חימוץ בעת הלישה והאפיה כידוע ושומר נפשו יהיה זהיר וזריז בעשיית המצות עכ"פ נראה להתיר למי שהוא עושה מצות בצמצום וגם שיבדוק אותו קודם פסח ב' וג' פעמים בעבור חטים ושעורים וגם בעשייתו ידקדק כי ישים הכלי באש ויהיו המים רותחים ותכף ירחצנו במים קרים רחצה אחת במהירות גדול ויטיל אותו לתוך הקדירה כשהמים רותחים כדי לצאת י"ח ס' ר"י בן אורי והגם כי החמירו הפוסקים בזה בלתיתה ובחליטה זהו לכתחילה ובה' מיני דגן בים כשהוא באורז שהוא חומרא יתידה ומשום גדר וסייג מהני לצאת י"ח ליבא דכ"ע וכבר ראיתי להרב מחק"ר א"ח תימן קס! אות יו"ד שהביא מעשה החטה שנמצא בתבשיל של אורז משם הרה ח"ק:

כמהר"ח בן עטר דשרי דהאורז מנהגם להטיל אותו ברותחים ומליטה שרי לא דהאידנא לא בקיאינן בחליטה היינו לכתחילה אבל בדיעבד שרי זת"ד שראיתי בימי נעורי ואחר כמה שנים שמעתי שכן הורה הרב הגדול כמהר"ר שלמה טאמאר זל אב"ד דק"ק מארואיקיס ונוהגים כדבריו במערב הפנימי וכו' ע"ש והגם שכתב שם כי כדומה לו שרבני ירוש' אסרו זהו בתבשיל אורז שנתבשל בתוכו חטה משא"כ באורז לבד שאעיקרא הוא חומרא יתירה בודאי כי בכה"ג היתר גמור לכ"ע:

יישן נוהגים לקלות את האורז באש שיהיה קצוי | באש ואח"כ מבשלים אותו ובמקום רחיצה במים עושין אותו קלוי באש בלתי מים כלל ואח"כ נותנין בתוך הקדירה שהיא במים רותחים ובזה אין פקפוק כלל דהוא היתר גמור:

ח"ב או"ח סימן צה

מעשה שהיה בליל ראשון של פסח שחל להיות בשבת דמנהגינו שלא לומר ברכת מעין שבע וטעה הש"ץ והתחיל ובירך תחילת הברכה והצבור התחילו לגעור בו שלא יאמר אף שהתחיל ועל זה שו אלי"ם הלכו אי עבדו שפיר להפסיקו או לאן תשובה עיין במסכת שבת דכ"ד ע"ב שאמרו שם אמר רבא יו"ט שחל להיות בשבת ש"צ היורד לפני התיבה ערבית אינו צריך להזכיר של יו"ט שאלמלא שבת אין ש"ץ יורד ערבית ביו"ט והביאו הרי"ף בה' שם וסיים וכתב והכי הלכתא ופירש"י והר"ן שם בה ש"ץ היורד לעני התיב' ערבית ומתפלל ברכת אחת מעין ז' קונה שים וארץ מגן אבות בדברו יע"ש ועיין טור א"ח סי' תפ"ז מ"ש בשם רבינו נסים שאין אומרים ברכת מעין שבע בליל פסח שח"ל בשבת משום דליל משומר ובא מן המזיקין ע"ש וכ"כ הרב אורחות חיים דע"ז ע"ב אות ג' והכלבו סי' ל"ה וסי' ן' והרשב"ש בתשו' סי' שצ"ח יע"ש וכ"כ מרן שם בש"ע והרב

הלבוש והריב"ש בסי' ל"ה וכ"כ בסידור תפלה רומנייא להרב מוהר"א ירושלמי דב"ה ע"א ודקי"א ע"א יע"ש ובס' יע"ל אות קל"ה יע"ש איברא שראיתי להרב המקו' מוהר"ש מזרחי | שערבי ז"ל בס' נהר שלום דח"ן ע"ב שכתב וז"ל זוט דפסח שחל להיות בשבת צ"ל ברכת מעין שבע כשאר י"ט שחל להיות בשבת אעפ"י שנראה שאין לו מקום מ"מ צ"ל גם בליל פסח שחל להיות. בשבת כיון שהוזכרה בתלמוד שבת דכ"ד ולא חלקו בין פסח לשאר י"ט ואותו חילו שכתב הר"ן הוא מסברא עכ"ל והיה נראה לומר דמאחר שהיה מקום לחלק בין י"ט של פסח לשאר י"ט היה לו להתלמוד לחלק בזה ומדלא חילק ש"מ דאין לחלק בהכי וע"ד שכתבו הפוס' ז"ל דא"א להא לא לשתמיט לשום פוסק לחלק א"כ כמו כן יש לומר בגמ' גופא א"א להא לא לשתמיט בגמ' לחלק וכדברי הרב מוהר"ש ז"ל שא' דבזה צריכה רבה כי מלבר מ"ש הרב כנה"ג בס' בעי חיי חח"מ דס"א ע"א ובכנה"ג ח"מ סי' פו"ר הגה"ט אות ה' שהשיב ע"ד הרב מ"ץ ח"ב סי' מ"ט שכתב בכיוצא בזה דא"א להא לא' הוה שתקי קמאי דהשיב וז"ל דאם מפני שהרי"ף והקודמים להראב"ד ז"ל סתמו ולא חילקו אין זה כדאי לדחוק דברי הראב"ד מהלכה וכי כל פוסק מפורסם דמחדש שום חידוש ומזכירים אותו הבאים אחריו נאמר דמדלא הזכירו הקודמים אינו הלכה אין זו סברא וכו' יע"ש וא"כ כמו כן י"ל כאן בנדון כזה וכי בשביל שהר"ן ז"ל חידש דבר זה לומר דבליל פסח שחל להיות משבת שלא יאמר ברכת מעין שבע א"א להש"ס הו"ל לומר דא"כ הוא לא שבקת חיי לא דיש לדחות דכאן בנדון כזה דיש הוכחה מדברי הש"ס מדסתם ולא חילק דלא סל"ה א"כ אינו בסוג זה והה"נ דבכה"ג יש לנו להשיב אמנם לפי מ"ש הרב מהר"ש פרימו בתשו' כי באה בס' כרם שלמה חאה"ע סימן ל"ג והרב פ"מ ח"ג סי' ס"ב דקי"ט דדבר הבא מן הסברא ומן ההיקש ליתּ ביה האי טענה דאילו שמיע להו להפוסקים אחרים לא הוו שתקי וכו' וכ"כ הרכנה"ג בכללי הפוסקים חא"ח אות ס"ח יע"ש וא"כ גם כאן בנ"ד שמ"ש הראשונים ם והאחרונים משם הר"ן הוא מהסברא י"ל דבזה לא שייך לומר אילו הוה שמיע להו לא הוו שתקי וכו' ועמ"ש בכלל זה בסה"ק נשמת כל חי ח"א סי' מ"ה וח"ב סי' י"א וסי' טו"ב וסי' מ"ד ובס' חקקי לב חיו"ד סי' ל"ח דל"ח ע"ד יע"ש בס"ד ז:

אלא דשבתי וראיתי דהא נמי לא אירייא דאה"ן דאם היה לנו קושיא דאילו הוה שמיע להו לא הוו שתקי ללמד חידוש זה היה לנו לדחות דדבר הנאמר מסברא לא שייך לטעון כן ברם כשהדחיה היא מל' הש"ס גופיה דמדסתם וקאמר הש"ס סתם יו"ט שחל להיות בשבת ולא חילק בין פסח לשאר י"ט ש"מ דבכל י"ט מיירי אפי' שיהיה י"ט של פסח א"כ בזה לא שייך לומר דהסברא הוא לחלק דא"כ הוא דיש לחלק ולא הו"ל למינקט בסתם

והוא תימא לכל רבני הראשוני' ואת אחרונים אשר כתבו לחלק בהכי ולא נחתו לדקדק מל' הש"ס וכקו' הרב מהר"ש ז"ל מדקדוק לשון הש"ס אלא דעכ"פ הוא דבר תמוה שרוב הפוסקים ראשונים ואחרונים פסקו כן וכ"כ הרדב"ז זל בתשו' הישנות סי' ט"ז וז"ל אבל כשחל פסח בשבת אין לאומרה כלל ואפי' באותו הזמן לא היו אומרים אותה דלא שכיח מזיקין דלילה המשומר מן המזיקין היא וכ"כ כל הפוס' וזה שרוצה לאומרה דעת חיצוני הוא ואין ראוי לקרותו מחלוקת ולא לחוש לו עכ"ל הרי דכתב הרדב"ז דכ"כ כל הפוס' ושאין בו מחלוקת כלל וכ"כ הרב כנה"ג בשמו בס' פסח מעובין סימן לק"ט:

איברא דמדכרי הרי"ף ז"ל בהל' שכתב ל' הש"ס בסתם וכ"כ הרוקח סימן ן' כמו שיע"ש אין הכרח כלל כי אדרבא לשון סתם יו"ט ולא חילק ו בין פסח לשאר ימים נראה דס"ל דאומרה אפי' ביו"ט ראשון של פסח:

אלא דראיתי להרב אבודרהם ז"ל בס' תפלות של ליל פסח. דע"ח ע"ג שכתב וז"ל ואומר ויכלו וברכת מגן אבות בדברו וחותם בשל שבת בלבד וכבר כתבנו הטעם בתפילת ליל שבת וי"א שאין לו' ברכת מעין שבע בליל פסח שחל להיות בשבת וכו' דלילה זו משומר ובא מהם ומכיוצא בהם ומיהו נהגו לאומרה יע"ש גם הרב אורחות חיים סל' שבת דף ס"א ע"ד סעיף י"א כתב וז"ל אבל בשבת שחל בו יו"א של פסח אין אומרים אותה כלל דלילה משומר מן המזיקין וכו' ויש מקומות שאומרים אותה והכל הולך אחר המנהג יע"ש: הנך רואה בעיניך להרב אבודרהם ז"ל ולהרב א"ח שסוברים כדעת מ"ד שיש לומר ברכת מעין שבע בליל ראשון של פסח שחל להיות בשבת והעד העיד שכן המנהג לחומרה ומעתה כמה קשה ע"ד הרדב"ז ז"ל שכתב שכל הפוסקים פסקו שלא לאומרה ושאין כהן מחלוקת שהרי מצינו ראינו להרד"א ז"ל שחולק על זה וסובר שכן המנהג והוא תימא גם לרבינו הרב כנה"ג אשר כל רז לא אניס ליה איך לא זכר מדברי הרד"א וגם להרב הרד"א ז ז"ל קשה איך לא הכריח כן מדקדוק לשון הש"ס שאמר סתם וכדברי הרב המקו' מהר"ש ז"ל וגם ע"ד הרב מהר"ש קשה שלא זכר לדברי הרד"א שהוא תנא דמסייע ליה וקאי כוותיה כי הגם כי ס' אורחות חיים לא נדפס בזמנו מ"מ ס' אבודרהם כבר היה בזמנו והיה לו להזכירו ומ"מ לענין הלכה במקום שיש מנהג לאומרה או שלא לאומרה הכל כמנהג המדינה אמנם במקום שלא יש מנהג ברור אם לאומרה אם שלא לאומרה שב וא"ת עדיף שלא יאמרו אותה כדעת רוב הפוס' רך אמנם אם התחיל הש"ץ ופתח בברכה והזכיר את ה' יגמור אותה דיש לו על מה לסמוך. וכבר שמעתי מפי מגידי אמת כי המנהג בירוש' תובב"א בבה"כ של החסידים הנקרא בית אל יב"ץ ובבה"כ הגדיל ק"ק ת"ת נוהגים לומר ברכת מעין שבע גם כשחל ליל ראשון של פסח בשבת כהוראת

הרב הקדוש מהר"ש שערבי ז"ל וכן נתנהג בפני הרבנים הגדולים והמקובלים בזמן הרב מהר"ד מחג אר ז"ל ובזמן הרב הגדול מהריט"א ז"ל עד זמנינו זה וכן נהגו גם כן בעה"ק טברייא תו' לומר ברכת מעין שבע בליל ראשון שחל להיות יו"ט של פסח בשבת ויש להם על מה שיסמוכו כפי בל האמור ומדובר וכ"כ הרב מהר"י צמח זל והובאו דבריו בס' נגיד ומצוה דז"ן ע"ב כי יש לומר ברכת מעין שבע אפי' כשחל יו"א בל פסח בשבת אומר אותה משא"כ לפי הפשט יע"ש וכדברים האלה כתב גם כן הרב חמ"י בהל' שבת סיפ"ו דזן ע"א יע"ש וזה תימא על הרב ברכ"י בא"ח סימן תרמ"ב שהביא תשובת הרשב"ש סימן שצ"ח שכתב בליל פסח שחל בשבת אין אומרים ברכת מעין שבע וסיים וז"ל וגם ל סודו תדרוש אור'ו מרא"ש סו"ד שח"ו השערה דדוקא בליל פסח השעה אינה צריכה לכך והדברי עתיקים דברי צדיקים בראי מוצק חזקים יורדו מחוקקים מים עמוקים. נחמדים מזהב ומתוקים עכ"ל והדבר קשה שמצינו בין ברבני הפשט בין ברבני המקו' שפסקו לו' ברכת מעין שבע בליל ראשון של פסח שחל להיות בשבת ועיין עוד להרב ז"ל בקונ' ש"ב שם שהביא משם הרמ"עי שדעתו נמי נטה לאומרה כמו שיע"ש באופן שכעת נראה לומר דיותר יש להכריע לאומרה משלא לאומרה:

והנה בעתה האיר וזרח ספרא נה"ר ס' דברי שלום להרב החסיד המקו' מוהר"ד אברהם שלום מזרחי שערבי ז"ל ושם ראיתי בהקדמת חתן המלך הרב המחבר ז"ל הרב המו' ח"ק כמהר"ר אג"ן שהביא דברי הרב הגדול מ"ז בס' נהר שלום שהכריח לומר ברכת מעין שבע גם בליל יו"ט ראשון של פסח שחל להיות בשבת ודחה דבריו וז"ל ואני תמה על זה כי מאחר דע"ד הסוד אין מקום כלל וכו' יע"ש:

ואנכי הצעיר הגם כי אין לי עסק בנסתרות עם כל זה אמינא ולא מסתפינא כי כנגד גדולת תורתו של הרב מהר"ש ז"ל בנגלה ויותר ויותר בנסתר שהיה רב גדול ומפורסם בקבלה עד שכמעט אמרו עליו כי קבלה בידם כי מה שהבטיח רבינו האר"י ז"ל בעת סילוקו בתוך הטבילה שאם תזכו אבא אליכם פעם אחרת נתקיים הבטחתו זאת שבא בהרב מהר"ש ז"ל ואבותינו סיפרו לנו גודל חכמתו בקבלה יה"כ מי הוא זה ואיזה הוא אשר יחלוק עליו אם לא שימצא עזר כנגדו מדברי הזוה"ק והתיקונים או מרבו האר"י ז"ל וכל שלא מצא ראיה לדבריו לדידי להרב הגדול המקו' מהר"ש זל שמעינן שהוא בקי טפי ומ"ג כי מצינו סרכין תלתא הרמ"ע ז"ל והרב מהר"י צמח ז"ל והרב חמ"י אשר באו דבריהם כתובים בספר שכתבו בפי כי עפ"י הסוד יש לאומרה ועוד שהרי בזמן הרב מהר"ש היו כמה רבנים מקובלים גדולים כהרב המקו' חיים דילה רוזא ז"ל וכדומה לו נתנהג מנהג זה ושוב אחרי כן בזמן הרב המקו' מהר"ד מאג אר ז"ל וסיעתו וכמו כן בזמן

הרב הגדול עיר וקדיש מהריט"א ז"ל והרב החסיד מהר"ר אברהם מזרחי ז"ל וסיעתם והרי יש כמה רובא דרבוותא מהמקובלים זל שהיו אומרים ברכת מעין שבע ושכן הוא המנהג יותר ממאה שנה ואם כן איך יתכן בלתי ראיה חותכת לחלוק עליהם ולבטל המנהג משים דעפ"י הסוד אין לומר כי אם איתא להא כל הרבנים הגדולים ומקובלים הללו לא היו עושים הפך זה ומ"ג במקום שמצינו שרבני הפשט מסכימים עמהם או' דאין דחיה זאת כלל כי גם עפ"י הסוד ס"ל להרבנים המקו' הללו שיש להומר' וכמו שכן כתבו בהדייא הרמ"ע והרב מהר"י צמח והרב חמ"י גם מ"ש הרב אג"ן וז"ל וע"ד הפשט מי לנו גדול מהר"ן ז"ל הביאו הרב ב"ה שכתב הרב"י משמם ופסקו מרן וכו' דאין אומרים ברכת מעין ז' כשחל להיות בשבת יע"ש ומנ"ל לאפלוגי עלייהו ובפרט בספק ברכות וכו' זת"ד ולע"ד לא ידעתי מאי מקשה כי הרב מהר"ש ז"ל מקשה ע"ד הר"ן עצמו מלשון התלמוד כי סתם שאמרו יו"ט שחל להיות בשבת סתמו כפירושו שכולל בכללות גם יו"ט של פסח ולכן כל שהמשמעות מהש"ס גופיה מורה להפך שפיר קא מקשה ומדחה הרב מהר"ש זל ע"ד הר"ן שכתב לחלק כן מסברא דמשמעות ל' הש"ס הוי להפך גם מה שהביא תמו' הרדב"ז שכתב שכ"כ כל הפוסקים וזה שרוצה לאומרה הוא דעת חיצוני ואין ראוי לקרותו מחלוקת. וכו' ואיך פסיק ותני לאומרה וכו' יע"ש כבר כתבתי כי דברי הרדב"ז תמוהים שהרי מצינו לאבודרהם שהביא מחלוקת זה בהדייא וגם שכתב שהמנהג לאומר' וכמו שכן כתב ג"כ הרב אורחות חיים הרי יש כאן מחלוקת וגם אינו דעת חיצוני חלילה כי משמעות ל' הש"ס מסייעו ואם כן אחרי שמצינו שיש בפוסקים מחלוקת זה ג"כ דיש סוברים שיש לאומרה וגם רוב המקו' סל"ה איך יתכן לבטל המנהג כיון שיש לו יסוד עפ"י הפשט ועפ"י הסוד מהרבנים הגדולים והמפור' ומ"ג כי כתבו בהדייא הרב אבודרהם והרב א"ח ז"ל סברא זו כי המנהג לאומרה ובמקום שנהגו אין לבטל המנהג וכבר ידוע מכל הפוסקים כי המנהג שנתייסר ואין בו משום איסור אין לבטלו לכ"ע וכאן אדרבא שלימים וכן רבים מצינו שכתבו כן לאומרה לכתחילה א"כ אין מקום לבטל המנהג במקום שנהגו לאומרה לכ"ע וכמ"ש וזה ברור ופשוט שלא. ימצא מי שיחלוק על זה ועיין להרב פחד יצחק מער' ב' דג"ן ע"ד וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אמן:

ועלה על דעתי לומר טעם על דרך הסוד שלא לומר ברכת מעין שבע כשחל ליל ראשון של פסח בשבת ממאי דקימ"ל דאין אומרים ברכת מעין ז בבית חתנים וה"ט משים כיון שהכלה נתברכ' בו' ברכות שם אין צריך לברכת מעין ז' וכמ"ש הרב חמ"י זל וכאן נמי בענין ליל פסח יש לנו דוגמה ז' ברכות ממש וכמ"ש הראשונים ואבודרהם ומהר"י וייל

סימן קצ"ג בפי הירוש' דכל האוכל מצה בער"פ כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו שנמשלה לכלה מה כלה אסורה בלא ז' ברכות כך המצה יש לה ז' ברכות קודם האכילה וע"ש וברבני האחרונים חילוק דעות במנין הברכות ובמ"ש גם אנכי בעניותי בסה"ק חיים לראש בדיני ער"פ בס"ד הרי מצינו דאיכא בליל פסח ז' ברכות דומיא למה שיש בבית החתנים שיש בה ז' ברכות ולכך אין בו ברכת מעין שבע אלא דשבתי וראיתי דאין זה טעם מספיק דמלבד כי הז' ברכות של הכלה הוא שכבר נתברכה וכאן עדיין לא ברכו זאת ועוד דאין להרמות ז' ברכות של הכלה לז' ברכות הללו דהתם כלם נתקנו בבת אחת מה שא"כ כאן שהם נפרדות וכל חדא וחדא למילתיה נאמרה וחוץ מזאת כי הרב חמ"י אשר הוא כתב את הדבר הזה שלא לו' ברכת מעין ז' בבית החתנים הוא אמר בפירוש שם סמוך ונראה ולפי טעם פנימיותן של דברים אלו אין למנוע מלאומרה כל לילי שבתות אף כשחל להיות יו"א של פסח בשבת אף כי לפי הפשט לא יתכן כי אז משומרת מן המזיקין כמ"ש הראשונים יע"ש דש"מ דאינו תלוי זה בזה:

זאת תורת העולה כי במקום שהמנהג פשוט לומר ברכת מעין ז' בליל ראשון של פסח שחל להיות בשבת אין לבטל וחייבים לאומרה ובמקום שהמנהג ברור להם שאינן אומרים שב וא"ת ולא יאמרו ואפי"ה אם אירע שכבר התחיל הש"ץ ובירך אל ישתיקו אותו ויסיים הברכה ובמקום שלא נתברר להם המנהג לאומרה ושלא לאומרה אזי אם יסכימו כולם לאומרה בלתי שום מחלוקת יאמרו הלא"ה שיש מחלוקת שב וא"ת עדיף: ולעד"נ לאומרה גם במקום שנהגו שלא לאומרה כל שלא ימצא בהם מוחה אפילו אחד יכולים לשנות המנהג הלא"ה גדול השלום וזה ברור:

ח"ב או"ח סימן צו

שאלה במי שהיה חולה וציוו אותו הרופאים שיתן אפונים בתוך מרה כבש שחור ששרוים שם ימים רבים ושואבים כל המי מרה בתוך האפונים אם יכול לאוכלם בפסח לרפואה הנה על שאלה הזאת ארי נעשה שואל הלא זה הוד והדר זה דודי וזה רעי מעלת הרב הכולל כמוהר"ר:

חיים:

דוד חזן נר"ו בהיותו בעיר הקרובה אלינו יוזיל חיסאר יע"א בשנת התו"ר וגם במכתב שלח אלי וכה היה דברו וז"ל והיום אני עסוק ומתבסם מתורתו בספרו הנחמד חקקי לב ח"א חא"ח סי' י"ג יען נשאלתי בחולה שאמרו לו שמתרפא חוליו באכילת אפונים שרויים במרה כבש שחור אם יכולים לאוכלם בפסח וכפי מ"ש מכת"ר נר"ו שם שיש

להקל בלחים דהוי גזרה וליכא איסור אפילו מדרבנן עצרתי. כח להתיר בחולה דאפילו תערובת חמץ כמו טריאק"ה הורה להתיר הגאון אבינו מלכנו ז"ל בס' חק"ל חא"ח סימן ע"ט דעכ"פ נלמד מדבריו נר"ו ומדברי הר בית דוד שהביא מני"ר נר"ו שם דהיא מין קטנית ולא מין דגן ואין בה חשש חימוץ כ"א מפני מראית העין וההיקין של הרב"ד ז ל שהביא רו"ם לתת אותם במים רותחים לא שייך בנ"ד וגם דאפשר דמי מרה הוי מי פירות ואם דעתו מסכים להתיר יודיעני ישמח לבי כי לבי נוקפי זת"ד נר"ו:

חיים מדבר ראיתי דבריו דברי דודי המלך דוד חיים עד העולם כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת ויפה הן יפה הורה וכל הטעמים שנתן להתיר הם טובים ונכונים טעם ראשון שכתב כי העיקרא איסור אכילת קטניות הוא גזירה מדרבנן שמא יבוא לאחלופי וכמ"ש אנכי הצעיר בסה"ק חקק"ל שם בח"א חא"א סימן י"ג טעם זה לבד יספיק להתיר כי קי"ל כי במקום חולי לא גזרו ביה רבנן. וגם טעם ב' שהוא משום רפואה שהתיר הגאון מזה ז"ל בס' חק"ל ח"א סימן ע"ט באטריאקה לתת לחולה ומ"ג לס' הרדב"ז בתשו' הישנות ח"א סי' ב' דהתיר בפשוט באיסורים דרבנן להקל לחולה שאין בו סכנה והגם כי הרב מ"ל בה יסודי התורה פ"ה הוקשה עליו מתשו' הרשב"א שהביא מרן ביו"ד סימן קכ"ג ושכ"כ בתשו' המיוחסות סימן קכ"ז דאפילו באיסורים דרבנן אין להקל לחולה שאין בו סכנה כמו שיע"ש הא מיהא בענין נ"ד דליכא חשש איסור מדרבנן כלל וכ"פ הרא"ש בתשו' בשמים ראש סי' ר"פ דבאיסורים דרבנן לא גזרו רבנן במקום חולי אפילו אין בו סכנה ועיין מ"ש הר' ערך השולחן בא"ח סי תס"ו או' א' יע"ש גם הטעם הג' שכתב וז"ל וגם דאפשר דמי מרה הוי מי פירות גם זה טעם נכון הוא לא ידעתי אמאי נקט בלשון אפשר כי לע"ד טעם מספיק שאין בו ספק כי המרה היא עצמה הוי מי פירות גמורה ואפילו להשרות בה חטים ושעורים היה מותר וכ"ש אפונים שאין איסור כ"א מחמת גזירה ושו"ר הדבר מפורש להרב מג"א בא"ח סימן תס"ו ס"ק ט' שכ' וז"ל ונ"ל דמי מרה ג"כ אין מחמיצים דהוי כדם וליחה וא"כ מותר לעשות ממנו עיסה לרפואה יע"ש הרי לך בהדייא דמי מרה הם מ"פ וזה ברור וכ"כ הרב באה"ט שם ס"ק י"ג והרב שו"ג ס"ק. י"ב וכבר מצינו כי האי גוונא להרב אמונת שמואל סימן ז"ך ולהרב פ"ח בא"ח סי' תס"ו שהתירו גם המה לחולה לעשות הדבר ע"י מ"פ אפילו בחטים ושעורים עי"ש והביא שם הפ"ח שכ"כ המרדכי בפ' כ"ש יע"ש ואם יהיה הענין שא"א לעשות התרופה ממ"פ וצריך שיהיה ע"י מים דוקא אם יכול לעשות ע"י מים רותחים מ"ט וכמ"ש הרב אמונת שמואל שם בשם הרב"ד: ועוד אם יש אופן לקלות בתחילה החטי' והשעורי' בקלויים ע"ג האש ויזהרו בקלויים שיהיו קלויים יפה וכראוי

ואח"ך ירתיח המים ויתנם ליכא בו חשש חימוץ ואיסור בזה כלל וכמ"ש מוהרח"ש בח"ג סימן ז' יע"ש ויותר טוב אם יעשינו קמח דק בתחילה ואח"ך יקלה הקמח באור יפה יפה קלוי באש ויתננה בתוך מים רותחים ועיין מ"ש הר' באה"ט בא"ח סי' תס"ג ס"ק ועי"ש בהגהות מוהר"י כ"י ומ"ש בס' שיורי ברכה:

ועוד נראה להתיר כיון שלו האפונים נתונים המה בתוך המרה ושרויים שם עד שנהפך טעם האפונים למרה א"כ היינו מ"ש הרמב"ם בה' יסודי התורה פ"ה ה"ח וז"ל בד"ת שאין מתרפאים בשאר איסורים אלא במקום סכנה בזמן שהן דרך הנאתן כגון שמאכילים את החולה שקצים ורמשים או חמץ בפסח או שמאכילין ביוה"ך אבל שלא כדרך הנחתן כגון שעושים לו רטיה או מלוגמא מחמץ או מערלה או שמשקים אותו דברים שיש בהם מר מעורב עם איסור מאכל שהרי אין בהם הנאה לחיך הרי זה מותר יע"ש ועיין להרב מש"ל שם ולהרב מחנה אפרים בחידושיו על הרמב"ם בה מאכלות אסורות דכ"ב מה שתמה על הרמב"ם ומה שיישב מז"ה הגדול ז"ל בחק"ל ח"א חלק א"ח סי' ע"ט דקנ"ו ע"א יע"ש הרי דבדבר שהוא מר ואין הנאה לחיך מותר אפי' לחולה שאין בו סכנה וזהו אפי' בחמץ גמור לתת החטים והשעורים בדבר הבא לידי חימוץ ואעפ"י שהרפ"ח שם ברס"י תס"ו פקפק בזה דהגם דליכא איסור הנאה מ"מ איכא איסור משום בל יראה ובל ימצא מ"מ נ"ד שאינו חמץ כלל וליכא איסור בלא"ה משום בל יראה ובל ימצא שהרי מותר להשהותם הרי הוא התר גמור וכ"ש אם יהיה ח"ו בחולה שיש בו סכנה דאז מותר להאכילו אפילו חמץ גמור כמבואר מדברי הרמב"ם זל וכל הפוסקים ואין בזה חולק בדבר וכמ"ש ג"כ בתשובת הרב אמונת שמואל סי' ז"ך והרב נחלת שבעה ח"ב סי' י"ד ומהרח"ש שם בתשו' הנ"ל ובתשו' שבות יעקב ח"ב סי' ט"ו ובספרו חק יעקב סי' ת"ן ס"ק י"א ע"ש וכ"כ בס' פחד יצחק מער' ח' ד"ה חולה דפ"ז ע"ד משם הרב מה טוב שהתיר ליתן תבשיל של חמץ לחולה שכבד עליו חולייו שאמרו הרופאים ערלים בקיאים כי המצה מכבדת עליו החולי וכו' וקדמוני חכמי פיראירה התירו כמו כן בחולים ואין שום ספק יע"ש ועיין בתשו' הגאונים הנקראים שערי תשובה בס"ס נהרות דמשק סי' צ"ו וסי' צ"ז דאם החולה מסוכן מותר לתת לו חמץ בפסח עפ"י הרופאים ע"ש ועיין עוד שם סי' ע"ד יע"ש:

ועוד נראה מדברי הטור שם בסי' תנ"ג דעיקר הגזרה שגזרו בקטניות שלא לאכול אותם היינו בתבשיל שהוא מעשה קדרה וכן נראה מדברי הרב פר"ח שם ואפי ה סיים הטור וכתב שהוא חומרא יתירה ושלא נהגו כן יע"ש וא"כ באפונים שהוא אוכל אותם כמות שהם בלתי בישול במעשה קדרה נראה דליכא בזה שום גזירה. והראיה לזה שלא יש

מנהג לאסור בחולה שאין בו סכנה במיני. קטניות שהרי הגם כי נהגו באורז איסור בעירנו אזמיר יע"א עכ"ז המנהג פשוט דמבשלים אורז לחולה אפי' שאין בו סכנה ותמיד יש כמה בעלי בתים שקודם פסח מבררים האורז להסיר חשים ושעורים שבהם ונותנים בפסח למי שהוא חולה אף שהוא חולה שאין בו סכנה והגם כי נמצא בתלמוד סברת רבי יוחנן בן נורי בפסחים פרק כל שעה דס"ל דאורז מין חיטה מ"מ נר' מדברי הש"ס דאין הלכה כריב"ן ולית דחש לסברתו כמו שכתבו בפרק ע"פ וכמ"ש רש"י ז"ל וכן פסקו כל הפוסקים הטור ומרן שם בב"י ובש"ע שם וגם נראה שם מדברי הטור דזה נאסר משום שמיני חטים מעורבים בהם וכ"כ הרב פר"ח דטעם איסורו הוא משום דאי אפשר לנקותם משום תערובת חטים והרי אם במקום שיש תערובת חטים עכ"ז הותר לחולה שאין בו סכנה דכבר אירע בעירנו אזמיר יע"א בשנת בצורת שהיו החטים ביוקר ועמדו רבני מתא והתירו לאכול אורז בפסח וגם המחב"ר שם הביא משם הרב יעב"ץ בס' מר וקציעה ובס' שאלת יעבץ שהוא מתיר את האורז כדי שלא יבואו לעשות מצה הרבה ויבואו לידי חשש איסור חימוץ שהוא בכרת ע"ש וכמש"ל בסי' צ"ד ועיין בתשו' הב"ח החדשו' סי' ו' דבחמץ בפסח שהוא איסור דאורייתא אין להתיר אלא שלא כדרך הנאתן ובמקום סכנה ומיהו כל חולה שמאכילים לו דבר איסור צריך שתהא הרפואה ידועה על פי הרופאים וגם צריך שלא יוכל לעשות הרפואה בהתר כמו באיסור כמו שהאריך הרשב"א זל בתשו' שהעתיק מהרי"ק ז"ל ביו"ד סוף סי' דק"ל כל זה ברור ופשוט ופסק כן מור"ם זל ביו"ד סי' קנ"א יע"ש:

עוד נשאלתי בחולה מסוכן שהיה מקיא דם מן הפה עד שנתחלש הרבה והכביד חולייו. ושאלו בגורלות ואמרו שתרופתו הוא לשתות מי שעורים והשבתי כי אפי' יהיה בעל הגורל מומחה ואתמחי גברא ואתמחי הגורל מ"מ כיון שמה שהתירו הפוס' הוא ע"י הרופאים בקיאים אין לנו להתיר על פי הגורלות כי אפשר שלא כיוין יפה ואפי' אם כיוין יפה יש לנו לגזור שלא לסמוך על מומחה אתו לסמוך על שאינו מומחה א"כ אין לנו להתיר כ"א למה שמצינו לרז"ל. שהתירו ע"י הרופאים מומחים. כי כן בנדון כזה ישאלו לרופאים אם שתיית מי שעורים הוי תרופתו ישקוהו מי שעורים ובתנאי שלא ימצא עוד רפואה דוגמתו בדרך היתר כי אם יהיה ענין רפואה זו משים לתת לחולה משקים ושיקויים קרים אפשר שימצא דוגמתו בדרך הכשר בלי פקפוק ואם לאו הוי היתר גמור להאכילו ולהשקותו חמץ גמור. כיון שהוא חולה מסוכן ב"מ. אלא דיכולים לתת השעורים אחרי שיהיו המים רותחים כדי להנצל מאיסור חמץ בכל מה דאפשר וכדברו הרב אמונת שמואל והרב בית דוד ז"ל וכמש"ל. ולעשות תיקון אחר לקלות

השעורים קלוי באש גרש כרמל לא אפשר כי הרפואה היא בהיות השעורים בלתי קלוי באש הנראה לע"ד כתבתי בעזר אלהים חיים. רופא חולי עמו ישר רפואה וחיים:

ח"ב או"ח סימן צז

נשאלתי כשחל ל"ג לעומר ביום הו' אם מותר לאלמן לעשות הנשואים בערב יום חמישי שהוא ערב יום ל"ב לעומר או לא:

תשובה הנה לענין גילוח הגם דמותר ביום הו'. אפי' לדידן דנהגינן איסור בשאר ימות השנה להסתפר ביום ל"ג אלא ביום ל"ד עכ"ז כשחל ל"ג לעומר יום הו' נוהגים להסתפר ביום הששי משום כבוד השבת:

ולענין אם יכול להסתפר בליל ל"ג הרב"ח בסי' תצ"ג אסר והרב א"ז חלק עליו והתיר להסתפר בליל ל"ג אלא שבספרו א"ר שם בסי' תצ"ג סק"ז אחר מה שהביא מ"ש בספרו א"ז דמותר להסתפר בלילה כמו שא"א תחנון בערב כתב וז"ל מיהו נשואין לא ראיתי נוהגים אלא ביום ממש ומ"מ בשחל ל"ג לעומר בערב שבת אפשר להקל בשעת הדחק לעשות ביום מלעשות בלילה עכ"ל ונראה דט ס נפל בדבריו וצ"ל אפשר להקל בשעת הדחק לעשות בצילה מביום וכן ראיתי בס' פרי מגדים בסי' זה בחלק א"א סק"ג שהביא דברי הרב א"ר אלו וכתב וז"ל ומ"ש כשחל ל"ג בעומר בערב שבת לכאורה ט"ק וראוי להיות כשחל ל"ג בעומר בערב שבת מותר לעשות נשואין בלילה שלפניו עכ"ל והיינו כונתו ע"ד שכתבנו דמתיר לעשות הנשואין בלילה שלפניו שהוא ליל השישי ואין ס"ד לומר על ליל חמישי דאין זה משמעות דבריו כלל: אלא דדבר זה לעשות נשואין בליל השישי לא יתכן כלל דלא נהגו לעשות נשואין בלילה דלא מסמינא מילתא וכ"ש קדושין דקי"ל דאין מקדשין בלילה לכתחילה ועמ"ש בסה"ק נשמת כל חי ח"ב חאה"ע סס"י ב' דמנהג עירינו אזמיר יע"א היא שלא לקדש בצילה כמו שיע"ש בס"ד ואם נתיר מבעוד יום אחר תפלת מנחה סמוך ללילה לקדש ולעשות הנישואין כי כיון שאין אומרים תחנונים מבערב הרי התחיל שעת ההתר וע"ד שכתב הרב א"ר דבר זה נראה לי קשה להתיר נשואין ומ"ג לעשות סעודה ואם יהיה סמיך ללילה ממש דהיינו סמוך לשעת י"ב כי בהשתלם הקדושין והנשואין יהיה לילה ממש ויתפללו ערבית ויעשו סעודה באנו לידי מחלוקת אחר אם יאמר בסעודה ראשונה ז' ברכות אחרי שהיה הנשואין ביום והסעודה בלילה והגם כי בנשואין אלמן ואלמנה שחל עשרה בטבת ביום ה' עשינו מעשה להורות להם כי בערב יעשו נשואים ובלילה הסעודה ועשינו מעשה לברך ז' ברכות כדעת הפוסקים הרא"ש ותגודה והרב שארית יוסף ודעימייהו וכמ"ש בקונט' רו"ח חחה"ע סי'

ס"ב זהו דוקא כשאירע יום הנשואין שהוא ת"צ כי א"א בלא"ה משא"כ ביום ל"ב לעומר בערב כי אינו זמן תענית כ"א משום כי אינו זמנו אין נראה להתיר לא לבחור שנושא בתולה כי בלא"ה יכול לישא ביום השישי כמנהג עירנו אזמיר יע"א שרוב הנשואין הם נעשים ביום השישי ואפי' באלמון הנושא גרושה או בתולה כל שאינה אלמנה אין מקום להתיר לעשות הנשואין ביום ל"ב בערב ולעשות הסעודה בלילה דיעשה הנשואין ביום השישי וימנה ג' ימים עד יום א':

אכן באלמן הנישא שמנה כי יש לחוש לסכנה לבעול בעילה ראשונה בליל שבת כמ"ש הפוסקים ז"ל אזי אם הוא שעת הדחק יש מקום להתיר לעשות הנישואין בערב יום ל"ב סמוך לחשיכה ותכף קודם תפילת ערבית סמוך לשעה י"ב חסר חמשה דקים או עשרה יסדרו הסעודה ויאכלו רוב הסעודה בלילה ואז יברכו ש"ב איבא דכ"ע ואח"ך יתפללו ערבית ומה גם אם זה הלמין לא קיים מצות פו"ר ואין לו מי שישמשנו דאז יש להקל כמ"ש הפוסקים ואם אפשר לדחות בעילה ראשונה למוצאי שבת יכול לעשות הנשואין ביום הו' והכל לפי הענין ולפי ראות עיני הדיין. ובלא"ה בבעולה ואלמנה יש פקפוק מצד אחר ממ"ש מרן בש"ע אה"ע סי' ס"ד ס"ה אין כונסין בתולה לחופה בשבת לפי שעל ידי החופה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה והו"ל כקונה קנין בשבת ואלמנה אין חופה קונה בה אלא ע"י יחוד של ביאה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה לפיכך צריך להתיחד חד עמה קודם שבת כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת יע"ש והרב ב"ח כתב דצריך להיות ביאה ממש ועיין להרב פרי מגדים ז"ל בחלק א"א סי' של"ט דאע"ג דישראל קדושים עכ"ז אם הוא שעת הדחק שהכין הכל יש להתיר. והרב ח"מ זל שם באה"ע סי' ס"ד סק"ו חלק על הרב ב"ח ועיין בס' ב"ש שם ובט"ז שהאריך בזה וכתבו הפוסקים דאם כינסה נדה ואינו בועל בעילה בשבת דמותר יע"ש ועיין למרן בב"י בא"ח דיחיד בלתי ביאה מהני ועיין בס' יד אהרן בסי' זה בהגה"ט אות דאפי' אם כינסה נדה מהני יע"ש. והנכון שלא לכנוס למנה ובעולה בערב שבת בשום אופן כי אם ביום חמישי או מיום ב' ואילך שלא להכנס במחלוקת הפוסקים זולת אם הוא שעת הדחק גדול דאז יעשו כסברת הפוסקים הניתנים למעלה כל אחד ואחד לפי סברתו וצריך להתיישב בדבר. וכ"ש למה שהעלתי לע"ד להרחיק הנישואין אפי' עם בתולה בערב שבת מכמה טעמים כמ"ש בסה"ק תוכחת חיים סדר בראשית ובסה"ק:

רו"ח חאה"ע סי' מ"ש בזה בס"ד:

ח"ב או"ח סימן צח

ממתא מאגנאציאה יע"א מרן מלכא המאור הגדול לממשלת היום מורינו ורבינו משיש תפארתנו הרב הגדול מעוז ומגדול כמוהר"ר מקור מים חיים נר"ו יאיר אורו כצאת השמש בגבורתו כיר"א:

אחרי ניו"ק בקידה ת"ק בעוצם התוא'ר ובחי'ן טעמא דאתי לידי שאלה ע"ע ששלחתי לקחת מרודיס יע"א שלשים אוק' מקצירה ע"י סי' אליהו גומל נר"ו ובא לעוב"י אזמיר יע"א ושלחו אותה לכאן בלי חותם ובלי מפתח אלא תוך תיבה אחד מצופה מבפנים מטיניקי"ל ומקושרת בחבל אחד הדק הטב ולזה חששתי לשמא הגוי החליף מעט ובאנו למחלוקת אי חיישינן דהגוי מכשיל את ישראל בחגם אם לאו כמפו' בש"ס ופוסקים והרב כנה"ג סי' קי"ח אסף וקיבץ וכתב ולענין הלכה הרדב"ז והמבי"ט ומוהר"ם די בוטון תפסו כדעת התוס' וכ"כ הרב פר"ח והרב חכם צבי סימן ט"ל וכ"כ מוהרימ"ט וכו' ואעפ"י דבס' בעי חיי לא רצה להתיר מטעם זה מכח ס' הרשב"א דס"ל דחיישינן והיא מוכרחת מסוגיית הגמרא אף דכבר כתבתי עליו דאין זה הכרעה משום דמצאתי להרשב"א דס"ל דאין הולכין באש"ג אנ"ט והביאו הרב חקרי לב סימן קכ"ג וע' במוהרימ"ט ומה שתירץ הרא"ש אלא דאין הפנאי מסכים עמי והראיה מההוא ארבא דמורייסה במקומה עומדת ובהצטרפות מ"ש הרדב"ז סי' רצ"ט ע"ע ישראל שהפקיד אצל הקונסול חבית של שכר והקונסול היה מוציא מזה השכר והקונסול אמרו לישראל ופסק דאם יבוא לחש' המעות מה שהוציא חיישינן ואם לאו ל"ח וכ"ש כאן שלא נתנו אותה לחמר במשקל ועוד דאפי' הכי אינו פורע ובהצטרפות אומן לא מרע נפשיה ולא מצאנו בדברי הפוס' שצריך חותם אלא בחב"י עוד דלפי פשט הפוסקים שמורה מ"ק ר"ל שיהיה עשויה לשם מצות מצה ושלא יפלו עליהם מים וככה רקדנו אותה ולא היה בה שום חשש טיפת מים כ"ז כתבתי לא להלכה ולא למעשה עד יבוא דבר המלך ודתו לעשות כדת היום שעת הדחק ולא היה לי פנאי לעמוד על בורייו רק אין דבר זולת שלמא דמו"ר יסגא לעד לעולם ברב עז ושלום הצעיר:

יוסף יאודה:

חכים:

ח"ב או"ח סימן צט

וזאת אשר השבתי לו:

ולענין אם יש לשלוח ע"י גוי חטי דפיסחא או קמח בודאי דאסור ואם שלח ע"י גוי חטים או קמח אין לאכול בפסח דאע"ג דאינו משתכר בחליפיו מ"מ אינו נזהר לשומרו בהליכתו מחששת מים ושאר מיני חימוץ ומ"ש הרב ברכ"י בא"ח סי' תנ"ה בשם תשו' כ"י מהרב מוהר"י מולכו ז"ל שמותר ללוש במים שהגוי מסל"ת שלנו בביתו דהוי מידי דרבנן והמחמיר תע"ב יע"ש לעד"ן דאין לסמוך על זה ומכ"ש לצאת י"ח במצה של מצוה וכמו שהשיב עז הרב שערי תשו' שם בא"ח סי' תנ"ה ס"ק ט' ייע"ש ושם מבואר בפי' דהקמח לשם מצת מצוה צריך שימור ולא מהני כשהוא אצל גוי וכו' יע"ש ומ"מ נ"ל דאם נתנו לגוי ספן או קארוני שהוא קאטירג'י קמח בתיבה להביאה ממקו' למקום קשור' בחבל והמקום קרוב כמו ו' שעות אין מקום להחמיר דמשום חליפין ליכא חששא ומשום שימור מן המים ג"כ ליכא חששא שיוציאנו הגוי מן התיבה ויניחנו במקום שיבאו מים או הוא בעצמו ישפוך מים דליכא למיחש דיטרח בכדי יכול על מגן דיש מקום להתיר. עכ"פ צריך שירקד הקמח לבדוק אם יש איזה בצק דבוק וכל שלא נמצא שום ריעותא אין לאסור וק"ל: אלא דהכי נהיג עלמא דכששולחים קמח או חטים או מצות למקומות אחרים ע"י גוי שחותמין חותם בתוך חותם וז"ל השאלתות דרב אחאי גאון ס' בא לא נפיק איניש י"ח אלא במצה דמינטיר ליה מחימוץ מן דנפלה מיא עילויה והיכא דאמטינהו נכרי חרש שוטה וקטן לא נפיק י"ח וכו' דהביא דבריו הרא"ש זל בפסחים פרק כל שעה לד"מ ע"ב סי' כ"ו יע"ש ועיין בס' שבולי הלקט ה' פסח כלל נ"ט דדין ע"ב:

ואם היה הענין שבאו החטים או הקמח ע"י גוי ספן או קארוני הנקרא קאטירג'י וכשהובא למכס פתחו אותו והסירו החותם אין לחוש שמא יחליפו כי הספן והקארוני עצמו יש לו נאמנות וכדקי"ל דאומן לא מרע נפשיה וגם אנשי המכס הם נאמנים ולא מרעי אנפשייהו משום מורת מלכות וכן ראיתי בתשו' שהובא בס' פחד יצחק מע' בי'ת דע"א ע"ב שכתב וז"ל ואם זה הגוי המביא צוארי האווזות ההם הוא ספן או קארוני אין ספק אצלי שיהיה נאמן בהבאת התיבה אם הביאה במסמרים דאומן לא מרע נפשיה וירא דילמא יתפס כגנב ואפילו אם הניח התיב' בבית המכס גם שם סתמ' לא מרעי נפשייהו ויראים דילמא יתפסו עליהם כגנב ומורת מלכות עליהם עם כל טעמי דאמינא אי הוה אתי מעשה כי האי לידי במקום הפסד מרובה הייתי מכשיר ליה מן הטעמים שכתבתי וכו' יע"ש ועיין בשמים ראש סי' ש"ן:

ונראה דדוקא בבית המכס אין מקום לספק בו כלל שנוגעים ומחליפין וכדומה משום מורא מלכות ומ"ג לפי מ"ש מרן בש"ע יו"ד סי' קי"ח סעיף ז' דאם שלח ע"י גוי בלא חותם אם אותו מקוו מעבר לרבים מותר שהוא ירא שמא יראנו אחד מהעוברים ויתפס עליו

כגנב וכתב הרט"ז שם סק"י דאפי' במקום דלא שכיחי רבים ישראל אלא גוים מסתפי זה הגוי שלא יראוהו גוים ויגידו לישראל כמ"ש בטור וש"ע יו"ד סימן קכ"ט סעיף ד' וכ"ש אם מכיר הגבינות כמ"ש שם בסעיף ה' בהגה' מור"ם יע"ש ועכשיו שיש ספינות אש ושיעור מהלך הוא יום או יומים ולא נחשדו בעלי הספינה לקלקל ולהחליף כי מלבד כי לא מרעי אנפשייהו עוד בה שיראים מפני הרואים וכמו כן במכס הוי מעבר רבים ומורת מלכות ואם כן אם יהיה המשקל והמנין מכוון יש להקל ועמ"ש רבינו הגאון הגדול מרן זקני בס' חקרי לב חיו"ד ח"א סוף סימן ר"ב ועוד לו שם בסי' קמ"ח ובכנה"ג יו"ד סי' יק"ח הגב"י אות ג'ם ודוק. ומעכ"ת נר"ו לא ראה כ"א מ"ש הגאון מרן זקני בחק"ל יו"ד ח"א סימן קצ"א דרס"ב ע"א ול' הכנה"ג דסי' יק"ח ותו לא איך שיהיה בנדון אשר שאל כת"ר נר"ו יש להקל אי מצד דלא אתי לאחלופי בחינם ומשום דטריחא ליה טובא זאת ועוד דרחוק הדבר שימצא בדרך קמח כזה מנופה בכמה נפות דקה מן הדקה וחסר המציאות ולהתיר קשר של קיימא כי ע"כ ליכול ולחדי ובשמחה יחוג את חג המצות אכי"ר ברוב עוז ושלום: החבי"ף:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן ק

נשאלתי בזה שעושי' שתיית הטוטון ע"י שמשימי' בתוך נייר קטן כשיעור ב' אצבעות רוחב ד' אצבעות אורך ומשמים הטוטון תוך חתיכת הנייר הנז' וכורכים הנייר עליו עד שנעשה כמו קנה חלול ובקצה האחד נותן האש שהוא לצד הטוטון ובקצה האחר שהוא חלול שואף הטוטון וכדי להעמידו שיהיה כפול ומכופל לוקחים נייר שהוא דק דק מאד וע"י רוק הוא מתדבק ועומד בקיומו כמו קנה וזהו נקרא ג'יגארו בלעז יורינו המורה אם מותר לעשותו ביו"ט או"ל:

תשובה הנה אם באנו לבאר בתחילת עשיתו שצריך לקרוע הנייר חתיכות קטנות לשום הטוטון בתוכו הא ודאי דאסור לקרוע הנייר ביו"ט והוי אב מלאכה וכמ"ש הרמב"ם בהל' שבת פ"י ופסקו מרן בש"ע א"ח סוף סימן ש"ם וז"ל המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו הר"ז תולדות תופר וחייב וכן המפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים ולא נתכוון לקלקל בלבד הר"ז תולדות קורע וחייב עכ"ל הרי דהמפרק ניירות חייב משים דהוי תולדת קורע כל שכן כשהוא קורע ע"מ לתקן הקנה לשתות הטוטון ולא לקלקל דודאי חייב וכמ"ש הרב מוהרלכ"ח ז"ל בתשו' סי' א' יע"ש וכ"כ הרב פרי מגדים בהל' שבת שם בס' א"א סקח"י יע"ש. א"כ אין ספק דגם ביו"ט אסור לקרוע הנייר

לעשות זה הקנה לשתות הטוטון הנקרא ג'יגארו כנז"ל וכן ראיתי להרב פרי מגדים גופיה בס' מ"ז בא"ח סימן תקי"א שכתב וז"ל והנה אני רגיל לשתות טוטון ביו"ט כמנהג עולם רפואה ובפרט כהיום הזה שוה לכל נפש ולקרוע הנייר צריך מערב יו"ט גם נייר שכתוב בו אותיות יש לאסור דהוי מוחק מדרבנן על כל פנים קריעת נייר ביו"ט י"ל אב מלאכה הוא שאין מקלקל וכו' יע"ש:

והנה זה שכתב הרב לאסור לקרוע הנייר ביו"ט זו בלבד זה מורה באצבע כי דעתו לקרוע הנייר מעיו"ט ולהניחם חתיכות חתיכות וביו"ט כורכו עם הטוטון ומדבקו ושותהו כמעשהו בחול ואם כן מורים דברי הרב ז"ל אחרי המח"ר נראה לע"ד לאסור מכמה טעמים חדא שהוא מדבק הנייר ברוק והוא נדבק הטב הדק מכח כי הנייר הזה הוא דק דק מאד והוי דבק של קיימא ורוצה בקיומו להיות דבק טוב כדי לשאוף הטוטון והרי הגם שהתירו הפוס' בדבק שלא לקיום כמ"ש הרב מג"א בא"ח סימן ש"ם סקח"י והרב פ"מ שם בא"א סק"ב מ"מ כבר השבתי ע"ד בתשו' להל' שבת דיש מחלוקת הראשונים שונים הביאו הרב"י בא"ח סימן שי"ז בתפירה שאינה של קיימא אם חייב או לא יע"ש וכ"ש כאן כי הדבק של קיימא ורוצה בקיומו כי הגם כי לא נעשה זה הדיבוק ע"י בצק או קולן של סופרים יש לאסור וחוץ מזאת איכא איסורא רבה שעושה כלי ובנין ביו"ט שהרי ע"י כפילה וכר יכת הנייר הוא עושה קנה חלול לשתותו וכי גרע זה ממ"ש מרן בש"ע בא"ח רס"י תק"ב וז"ל העושה מדורה ביו"ט כשהוא עורך את העצים אינו מניח זה על זה עד שיסדר המערכה מפני שנראה כבונה אלא או שופך העצים בעירבוב או עורך בשינוי וכו' יע"ש הרי דאפי' בדבר שאינו רוצה בקיום בנינו ולא נתכוון לכך ואינו נהנה מאותו בנין עכ"ז גזרו משום בונה כ"ש כאן שעושה בנין גמור להיות נהנה מבניינו דפשיטא ודאי שהוא אסור לעשותו ביו"ט:

ועוד נראה להוכיח לאסור ממ"ש מרן שם בש"ע רס"י תק"ט וז"ל שפוד שנרצף אעפ"י שהוא יכול לפושטו בידו אין מתקנים אותו הגה' ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביו"ט מותר לתקנו ואין מורין כן לרבים שלא יבואו לתקן ג"כ בנשבר מעיו"ט וה"ה לכל מכשירים שא"א לעשותם מעיו"ט וכתב הרב מג"א שם דבדבר שיכול לתקנו מערב יו"ט אסור לתקנו ביו"ט יע"ש ואם כן ה"נ זה הג'יגארו היה יכול לתקנו ולעשותו מערב יו"ט ואם כן בודאי דאסור לתקנו ביו"ט ומ"ג כי כפי דברי הרב ז"ל קריעת הנייר אסור ביום טוב והיא מלאכה גמורה מד"ת ואם כן אם באנו לומר שיתקנם ביו"ט יבא ג"כ לקרוע ויש לנו לגזור: :

עוד נראה ראיה לאסור הג'יגארו לעשותו ביו"ט אף שקורע חתיכת הנייר מבערב יו"ט ממ"ש מרן שם בש"ע סוף סימן תקי"ט סעיף ה' קמטים שעושים הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן אסור לעשותן ביו"ט משום תיקון מנא עכ"ל. ועיין מ"ש בסה"ק חיים. לראש דק"ו ע"ב בשם ס' זכרון משה בא"ח סימן ר"י שכתב שעשה מעשה הרב מ"א ז"ל באנקונה יע"א לאסור הסיגארי בפסח וכ"ה מנהג פשוט פה ליוורנו יע"ש והנראה שעושין אותו בדבר חמץ ולכן אסרוהו בפסח משום איסור חשש חימוץ אפי' שכבר עשוי ומתוקן מערב יו"ט אמנם בנייר זה שעושין הג'יגארו לא יש שום חשש חימוץ כלל ואין לנו לאסור כ"א מהמת מתקן מנא ודיבוק הנייר בכל האמור ודלא כהרב פ"מ שהתירו כי לעד"ן לאסור וברור:

ח"ב או"ח סימן קא

שאלה כשמערב הרב בקהל עדתו על כל בני העיר שצריך זיכוי על יד אחר אם הזיכוי הוא בתחילה ואח"כ מערב או מערב בתחי' ואח"כ מזכהו ע"י אחר יורינו המורה ושכמ"ה:
תשובה הנה לפי מ"ש הטור בא"ח סי' תקכ"ז וז"ל כצד הוא עושה לוקח העירוב בידו ונותנו למי שיש לו זכות בשביל מי שמערב על ידו ואומר זכה בעירוב זה בשביל פ' ונוטלו הזוכה מידו וחוזר ונוטלו מיד הזוכה ומברך על מצות עירוב ואומר בדין עירובא יהא שרי לן וכו' יע"ש הרי נר' דבתחילה מזכה ואח"כ מערב ומברך וכ"ן מדברי הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו ה"ח יע"ש והרב שיבולי הלקט סי' ע"ז יע"ש וכ"נ מדברי רש"י בס' הפרד"ס די"א ע"ג יע"ש וכ"פ מרן בש"ע בא"ח סימן תקכ"ז סעיף י"ב וז"ל חוזר ונוטלו מיד הזוכה ומברך על מצות עירוב וכו' יע"ש וכ"כ הרב הלבוש שם סעיף י"א וסעיף י"ב יע"ש וכ"כ. הרב אורחות חיים בהדייא בהל' יו"ט ד"ץ ע"ג אות ד' וז"ל המניח עירובי תבשילים כדי שיסמוך הוא ואחרים עליו צריך לזכות להם ע"י אחר קודם שיברך ברכת העירוב יע"ש וכ"כ הרב יעבץ ז"ל בס' עמודי שמים בהל' ערב יו"ט דכ"א ע"ב וז"ל אחר שהגביהו הזוכה חוזר המזכה ונוטלו בידו ומברך יע"ש וכ"כ בס' עמק ברכה דקכ"א ע"ב ואח"כ יקח המזכה ויברך זו הברכה וכו' יע"ש:
איברא דראיתי להרב מוהר"ח הכהן ז"ל בספר טור ברקת בסי' זה דקפ"ז ע"ד שכתב וזל לא כך נהגו רבותי אלא המזכה על ידו עומד עמו והמערב נוטל העירוב בידו ומברך ואומר כדין עירובא וכו' ולכל בני המדינה ואח"כ נותן העירוב ביד המזכה על ידו ואומר לו זכה וכו' ומגביהו יע"ש גם הרב ברכ"י א"ח סימן תקכ"ז אות ה' הביא דברי הרב טור ברקת וסיים וכתב וכן' משמע מדברי פסיקתא פר' בשלח כ"י יע"ש. אלא דמ"ש שכ"ן

מהרמב"ם השיב עליו דאין נוסחתינו כדמייתי ושהרב שבולי הלקט סי' ע"ז והטור כתבו כדברי מרן יע"ש והנה הרב מג"א בסוף סימן ס"ו סק"ך הביא משם רבינו האר"י בס' הכונות שכתב היה מערב ואמר הברכה ואח"כ היה מזכה לבני החצר ואוקמה הרב מג"א דמיירי בע"ת ע"ש וכבר ביארנו דשלימים וכן רבים ס"ל דבתחילה עושה הזיכוי ואח"כ העירוב והכי הסברא נותנת וכן אנחנו נוהגים וכ"כ בס' בית השואבה דקס"ו ע"ב אות כ"ג וז"ל והעיקר למעשה כפסק מרן וכ"כ הטור יע"ש ומיהו אסלא זיכה העירוב ע"י אחר וברך יכול לזכות אחר הברכה וכן ראיתי להרב אורחות חיים בהלכות עירובין דנ"ט ע"א אות וי"ו שכתב וז"ל לקח האחד פת משלו ונתנו לחבירו אין צריך לגבות אך צריך לזכות בהם ע"י אחר קודם שיברך ואם בירך קודם שזיכה להם יצא ויזכה להם אחר הברכה יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קב

שאלה מעשה שהיה שמת לאדם מת שחייב להתאבל עליו בלילה ראשונה מחג הסוכות אם מותר לאבל ביו"ט ב' אחר הקבורה לקרות בתורה ולעלות לס"ת ולומר ההפטרה וגם בתוך ימי ח"ה לקרות סדר לימודו ומ"ג בלימוד ליל הושענא רבה על הכל יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה כפי מאי דקי"ל בש"ע א"ח סי' תקמ"ח סעיף ד' וז"ל זה שאמרנו שהקובר מתו ברגל לא חלה עליו אבילות ה"מ דברים של פרהסייא אבל דברים שבצינעה נוהג ודברים שבצינעה הם תשמיש המיטה ורחיצה ות"ת וכ"כ ביו"ד רס"י ת' ות"ת הוי דבר שבצינעא וכו' יע"ש וכתב הרב מג"א שם בא"ח והביאו הרב באה"ט שם סק"ה ואסור לחזור הפרשה במועד דאינו חייב לחזור פ' המועדים יע"ש. ואם כן אינו יכול לעלות בתורה ומכ"ש לקנות ההפטרה לקרותה ואפי' ליקח אותה מאחר אסור דכל בצינעא אסור אלא דאם קראוהו חייב לעלות דהוי בפרהסייא וכ"כ מרן שם בש"ע ביו"ד סימן ת' דאם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות שאם היה נמנע היה הדבר בפרהסיא ור"ת היו קורין אותו בכל פעם ג' ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות ג' בכל שבת הרואה שאינו עולה אומר כי בשביל אבלות הוא נמנע והוי דברים שבפרהסיא יע"ש וכ"כ התשב"ץ ח"ב סימן רע"ו בשם סמ"ק ושכן היה נוהג הרא"ש ז"ל יע"ש וכן מתבאר מדברי הרב כתונת יוסף חיו"ד סימן ז' דכ"ט ע"ב דנשאל במי שמת לו מת בח"ה של סוכות אי מותר לעלות לס"ת שנסתפק הש"ץ כי כיון דלא חל עליו עדיין האבילות אם מותר לעלות לתור' והשיב דאסור דדברים שבצינעה נוהג זולת אם

מפרסמא מילתא דהוי בפרהסיא וכענין נדון דר"ת יע"ש גם הרב פרי מגדים בא"ח בחלק א"א סימן תקמ"ח סק"ח שכתב וז"ל ומי שמת ברגל או לא נהג שעה קודם הרגל אסור בתורה גם לעלות בתורה אין קורין אותו כמו בשבת ועיין יו"ד עכ"ל ואפי' בהא דמצינו בעובדא דר"ת הרי כתב הגמי"י והביאו הרב הפרישה ביו"ד סימן ת' סקי"ג דאמנם יותר טוב היה לו לומר מקודם לצאת מבה"כ וכו' יע"ש וגם. מהרש"ל בתשו' סימן ע"א כתב על עובדא דר"ת הנז' דלא שמעתי נוהגין כן בזמנינו ומזה למד הרב כנה"ג ביו"ד סימן ת' דאבי הבן אבל לא יעלה ותמה על מי שהורה אפי' לחכם שהיה עולה בקהל שלו בעשרת הדברות דאין לעשות מעשה כר"ת יע"ש ולכן אין לאבל בתוך הרגל לקרות בתורה בשום ענין ולא לעלות בתורה ולקרות ההפטרה וכ"ן מתשו' מוהר"מ מלובלין סימן ע"ג ורמזה ג"כ הרב באה"ט בא"ח סימן תקמ"ח סק"ז וכ"כ בס' השומר אמת בקו' הס' בקונ' שומר שארית ד"ה ע"א אות כ"ו יע"ש וכ"כ בס' שערי אפרים סוף שער ח"ן אות קי"א וז"ל ומי שמת לו מת ברגל והוא אונן אסור לעלות לתורה יע"ש: ונראה ודאי דש"ץ ת"ח ויודע שהאבל בבה"כ ובא השמש הכנסת לומר לו שיקראהו לא מבעייא כי כבר שאלו את פי המורה צדק והורה להם שלא יקראהו דאיסורא עבדי לקרותו ולעשות הפך הדין אלא אפי' אם לא ידעו הגזבר ושמש הכנסת שהוא אבל או שהוא אבל ולא ידעו הדין וביקשו לקרותו לס"ת עכ"ז אם הש"צ ת"ח ויודע הדין שאבל אסור בד"ת יש לנו למנוע מלקרותו לס"ת ולא הוי בפרהסייא כי השמש הכנסת אומר להש"ץ בלחש שיקרא לזה האבל והש"ץ מחליף לאחר ואפי' אם מתעכב עד שיחזור השמש ויש רשות מהגזברים עכ"ז לא מינכר מילתא שהוא בשביל האבל ולא דמי לנדון הרב כתונת יוסף שקרא השליח צבור בקול רם בצבור כמו שיע"ש:

ולענין לימוד ליל הושענא רבה נרא' דאסור לקרות בתורה דהרי מצינו בתשו' מוהר"מ מלובלין סי' ע"ג דפסק באבל תוך חג הפסח שחייב בכל המצות הנהוגות בלילה זולת סדר הגדה יקרא אחר לפניו והוא יושב ושומע וכ"כ מרן החבי"ב בס' פסח מעובין סימן קע"ז והרב חק יוסף בסימן תע"ב סק"ד יע"ש. וגם לענין קריאת ההלל בליל פסח חלק הרב חק יוסף בסימן ת"פ סק"ב על הרב חק יעקב וס"ל דאבל לא יאמר הלל בליל פסח אלא יקרא אחר לפניו וישמע כמ"ש מוהר"מ מלובלין בתשו' יע"ש ועיין להרב מחב"ר בא"ח סימן ת"ף ואם כה אמרו בליל פסח שיש לו חיוב לומר ההגדה והיא מ"ע כמ"ש הרמב"ם בפ"ז ה"א שמפני זה אם ליכא אחר יאמר הוא בעצמו ההגדה כמ"ש הרב פ"מ בא"ח סימן ת"ף בחלק מ"ז סק"א יע"ש וכמו כן הלל כל שכן בליל הושענא רבה דליכא

חיוב לא מד"ת ולא מד"ס לעסוק בתורה בלילה כי אם משום מנהג ותיקים דודאי דאסור ללמוד בד"ת בלילה הזאת ואם ירצה יקבץ מנין בביתו וילמדו והוא יושב ושומע:
איברא דיש ללמוד היתר בדבר ממה שמצינו פלוגתא בדבר זה דלדעת הרמב"ם ז"ל בפ"י ופי"א מהל' אבל ס"ל דברגל ל"ד לשבת ואינו נוהג האבל אפי' דברים שבצינעא ברגל יע"ש והרמב"ן בס' תורת האדם כתב דיש כת מן החכמים סוברים כהרמב"ם לא שהרמב"ן בעצמו חלק עליו וכ"ה דעת התוס' והרא"ש כמ"ש מרן בא"ח סימן תקמ"ח וכ"ה דעת הטור וכן פסק בש"ע וגם מהריט"ץ בתשו' סי' ע"ח כתב דאין לומר הלכה כדברי המקל היכא דהתוס' חולקים עליו זולת היכא דיש מקומות שנהגו כהרמב"ם ועיין להרב מזבח אדמה בהל' חנוכה סימן תרע"א ד"ט ע"ד בשם ספר שלחן מלכים והביאו בס' מחב"ר בא"ח סימן תרס"ד ועיין בס' שלמי צבור דף קפ"ח ע"ד דכתב דמת לו מת בתוך החג התירו רבני ירוש' קרוא סדר תיקון ליל הושענא רבה יע"ש והביא דבריו בספר זכור לאברהם ח"א חיו"ד מער' אבל אות תי"ו ד"ה ת"ת יע"ש ואפשר שבארץ הצבי פוסקים כהרמב"ם ועדיין צ"ע:

ח"ב או"ח סימן קג

שאלה במה שנהגו בעירינו אזמיר יע"א כי בליל חג השבועות באשמורת הולכים כמה נשים בשפת הים להיות טובלות בים אשר יעבור עליה גלי הים וקורין בשם זה שהולכים לגלי הים אה לאס אולאס אם יש בזה איסור משום חילול יו"ט או לא:
תשובה הנה קי"ל בא"ח סימן ש"א דאסור לעבור במים בשבת שלא יבא לידי סחיטה ומבואר שם סעיף ד' שאם הולך להקביל פני רבו או לדבר מצוה או לשמור פירותיו מותר ובלבד שיהיה נזהר משום סחיטה שיעשה שנוי כגון שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו כדי שלא יזכור ושלא יבא לידי סחיטה וכ"ה הדין ביוה"כ כמ"ש בא"ח סימן תרי"ח סעיף ה' הרי דבהעברה והליכה במים מותר בשבת ויוה"כ ומכ"ש ביו"ט גם בסיג לעשות טבילה בשבת ויו"ט במים במקוה ובנהר מותר כמ"ש בא"ח הל' שבת סי' שכ"ו ס"ז וס"ח ובבאה"ט שם סק"ה אלא דבים צריך לדעת אם מותר כיון שהוא במקום שאין בו עירוב ועיין בס' שיבולי הלקט הל' שבת כלל כ"ח דכ"ו ע"ב ודז"ך ע"א יע"ש. אבל להיות שט ע"פ המים הא ודאי אסור אפי' ביו"ט וכ"ש בשבת וכמ"ש בש"ע סי' תקכ"ד דאין שטין על פני המים יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קד

שאלה ראובן שבא מקושט'א ביו"ט ראשון לאזמיר יע"א וביום ב' של גליות הוא יום שהולכת שיירא לתירייא ורוצה לכתוב לבן אחיו אגרת על ידי גוי להודיע לו ענין אחד שיש הפסד ממון הרבה אם אינו מודיעו וזאת הידיעה נתודע לו בקושטא ולא היה שהות מקודם אם מותר לומר לגוי שיכתוב לו אגרת בכתב שלהם ובלשון שלהם על ענין זה או לא:

תשובה הנה בודאי קי"ל בש"ס ובפוסקים דאין חי' בין יו"ט לשבת לא אוכל נפש בלבד וא"כ בענין עשיית מלאכה ע"י גוי כשם שאסור בשבת כך אסור ביו"ט וכבר כתב הרב מהר"א ששון ז"ל בתשו' סימן קנ"ו שמנדין אפילו לעושה מלאכה דרבנן ביו"ט ב' אפילו על ידי גוי כיע"ש והביאו הכנה"ג ז"ל בא"ח סימן תס"ה גם ראיתי להרב כסא אליהו בא"ח סימן ש"ז אות א' שהביא דברי מהרי"ל ז"ל בהל' יו"ט דכ"ה שכתב דגוי שהביא כתב חתום ביו"ט לישראל מותר לישראל לפתוח אותה ולהתיר החותם יע"ש והק' עליו וז"ל ואני בעוניי לא ידעתי מנ"ל הא דהא ודאי מלאכה גמורה היא זאת ואפי' ע"י גוי אסור כל שכן ע"י ישראל ואין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד יע"ש ועיין להרב נודע ביאודה ז"ל בתשו' ח"ב חא"ח סימן מ"ד דיש מי שרצה להתיר אמירה לגוי ביו"ט ב' דהוי שבות דשבות ודחה ס' זאת יע"ש. ולענין הכתיבה אם דוקא בכתב אשורית הנה ממ"ש מור"ם ז"ל בד"מ בא"ח סימן ש"ו בשם א"ז וז"ל דלא שרי לא כשכותבים בכתיבה של נכרים דאינה אסורה אלא מדרבנן אבל בכתיבה שלנו שהיא דאורייתא אסור יע"ש והובאו דבריו בהגמי"י ז"ל פ"ז מהל' ס"ת ע"ש וכן פסק בהגה' הש"ע שם קי"א עמ"ש מרן בש"ע וז"ל מותר לקנות בית בארץ ישראל מן הגוים בשבת וחותם ומעלה בערכאות הגיה מור"ם ז"ל בכתב שלהם דאינו אסור רק מדרבנן ומשום ישוב א"י לא גזרו וציין א"ז הרי נראה דס"ל דאיסור כתיבה מד"ת אינו אלא בכתב אשורית אבל בשאר לשונות הכתיבה אינה אסורה כ"א מדרבנן וכ"כ תלמידו הרב הלבוש ואם הדבר כן שאינו אסור לכתוב מד"ת כי אם דוקא בכתב אשורית לא בשאר לשונות הרי אמדינן בפ' הבונה דקי"ג ע"א ופסקו הרמב"ם זל בהל' שבת דין יו"ד דהכותב בכל לשון חייב וכבר ראיתי להרב א"ז בפי' דברי הרב הלבוש שכתב ובכתב שלהם שאינו אסור אלא מדרבנן כתב שם סק"ח וז"ל פי' אמירה לגוי דבישראל תני פ' הבונה הכותב בכל לשון וכו' וע"ת לא הבין כן ולא דק עכ"ל וס' עולת תמיד אינו מצוי בידי אבל נראה ודאי שהבין כונת דברי מור"ם כפשטן וע"ז מקשה עליו דהא קי"ל דהכותב בכל לשון חייב וכ"כ בס' א"ר ז"ל שהביא

מכמה פוסקים דס"ל דעל הכתב שלהם חייב הישראל מדאוריית' ולכן כתב דמ"ש רמ"א דאינו אסור רק מדרבנן ר"ל האמירה לגוי יע"ש:

ולע"ד נראה לומר דאין כונת מור"ם והר' הלבוש כמ"ש הרב א"ר וזוטא שהרי מדברי מור"ם עצמו בד"מ מבואר יוצא להדייא כי כונת הא"ז ז"ל הוא על עיקר. איסור הכתיבה עצמה ולא על החמורה ושוב ראיתי להרב מאמר מרדכי ז"ל בסימן זה סק"י שעמד בזה יע"ש אמנם אנכי הרואה להאגודה ז"ל במ"ק פ' אלו מגלחין סימן ל"ח לענין כתיבה בח"ה וז"ל וכתיבת מעשי"ת דלא קרי כתיבה יע"ש איברא דמצינו לרוב הפוסקים גבי כתיבת הגט שהוא מדאוריית' דכתיב וכתב לה דכתיבה בכל הלשונות מהני כמ"ש בב"י ובס' גט פשוט ז"ל באה"ע רס"י קכ"ו יע"ש הרי ראיה גמורה דמד"ת בכל כתב מיקרי כתיבה ואם כן ודאי דלענין כתיבה בשבת הוי מלאכה מדאורייתא וכן ראיתי להרב בית שמואל ז"ל שם באה"ע סימן קכ"ו ונ"מ לענין שבת דהוי מלאכה גמורה ולא שבות ואמירה לגוי לכתוב אפילו בכתב שלהם לא הוי שבות דשבות לא שבות הוא וכן משמע מדברי הרמב"ם וכ"מ מתוס' בסוגייא אומר לכותי וכותב וכ"פ רע"ב ז"ל בפ' כלל גדול ולא כמ"ש בא"ח סימן ש"ה יע"ש ויש להרגיש דהו"ל להקשות ע"ד מור"ם בהגה' ובד"מ שהביא דין זה משם א"ז. גם ראיתי להרב מג"א ז"ל א"ח סימן ש"ס סקיו"ד שהביא משם רמ"א בא"ח סימן ש"ו דכתב שלהם אינו אסור מד"ת ותמה עליו ממ"ש הרמב"ם ז"ל דהכותב בכל לשון חייב ושכ"כ התוס' בגיטין ד"ח ובסו"פ מרובה יע"ש:

וראיתי להרב נודע ביאודה ז"ל ח"ב חא"ח סי' ג"ל שנשאל על מי שיש לו יד ושם בועד השרים הגדולים אם יש מקום למצוא התר שיעשה לעצמו חותם שיוכל לדפוס בו חתימתו ממש כמו שחותם בכתב ידו ממש בשבת ע"י גוי הביא דברי רמ"א אלו דבכתב שלהם אינו אסור אלא מדרבנן ומ"ש הרב מג"א והב"ש ז"ל ותמה עליהם דהלא היה להם להשיב דמשנה מפורשת פ' הבונה הכותב ב' אותיות וכו' יע"ש ומלבד דכן הקשה בהדייא הרב א"ר וזוטא ז"ל מפ' הבונה עוד בה דמ"ש הרמב"ם דהכותב בכל לשון חייב הוא ממתני' הלזו. ואולם מה שרצה לחלק ולומר הרב נודע ביאודה שם וכתב וז"ל ונ"ל דס"ל להא"ז ז"ל דבכל לשון היינו לעז אבל הכתב צריך להיות אשורית יע"ש כוותיה ראיתי להרב פרי מגדים בח' א"א שכתב כן יע"ש. ומ"ש כי ס' הא"ז היא ס' יחידאה ולא מצינו לו חבר הרי מצינו להאגודה שכתב כן בהדייא וגם מור"ם והרב הלבוש זל הכי ס"ל ואם כן היה נראה להתיר בהפסד גדול כנ"ד כי בלא"ה מצינו להמג"א ז"ל בסימן ש"ז סק"ז שלא התיר על ידי גוי אפי' שבות שלא במקום הפסד גדול יע"ש וכאן שהוא

איסור שבות במקום הפסד גדול יש להתיר וכ"ש דיש סוברים דכתב שלהם הוי שבות ואם כן הוי אמירה שבות דשבות:

אלא דהרב נודע ביאודה ז"ל שם כתב דאפילו לדברי המג"א אין להתיר ע"י גוי בכתיבה אפי' שיהיה הכתיבה שאינה אשורית כיון דלרוב הפוס' הוא מלאכה דאורייתא אין להתיר אפי במקום הפסד מרובה יע"ש ולע"ד נראה דיש להתיר בהפסד גדול כיון דהוי הכתב והלשון לעז ועיין להרב שב יעקב ז"ל חא"ח סימן ה' והביאו הרב יד אהרן ז"ל בא"ח מ"ב סימן ש"ו הגב"י אות ב' דמי שיש לו משפט בערכאות עם הגוי וצריך לעשות כתב גלחות על יד סופר שלהם ויש הפסד גדול או לדבר מצוה שיש לסמוך על הגמי"י ומור"ם ז"ל דסברי דכתב גלחות לא הוי כתב ומותר לעשות כתב גלחות שקורין דאתטיך בשבת דהוי שבות דשבות יע"ש ועיין להרב אז בא"ח סס"י ש"ז שכתב וז"ל וגוי שהיה תפוס אצל השופט ליחודי שהוא חייב לו יכול לומר לשופט שיקבל ערבות מן הגוי שיהיה לערבות ויניח התפוס לצאת אבל לא יאמר לו שיכתוב הערבות דרשות מהר"ש עכ"ל די"ל דלא התיר בכה"ג כיון דליכא הפסד כיון דבלאו הכי הגוי תפוס ולא יניחנו לצאת או כי בלא"ה החיוב של ערבות אצל השופט הוא בטוח דאל"כ בלא"ה לא יתפייס הישראל להוציאו: ועוד נראה להקל בנ"ד שיהיה ענין זה להתיר אמירה לגוי זה שיאמר לגוי אחר דיהיה אמירה שבות דשבות עיין להרב חוות יאיר סי' ע"ט וסימן ן' וג"ן מ"ש לצדד בזה והגם כי הרב לחם יאודה ז"ל ח"ב דס"ז ע"ב כתב בפשוט לאסור הא מיהא כגון דא דנ"ד דיש עוד טעמים להקל הוי דבר זה סניף ועיין להרב בני חיי ז"ל א"ח סימן רע"ו ובספר שבות יעקב ח"א סס"י קס"ד ועיין בספר פרי מגדים בח' מז א"ח סימן ש סק"ב יעש"ב אלא שראיתי להרב ברכ"י א"ח סי ש"ו אות ט"ו שכ' וז"ל ומעל' בערכאות מה שהתירו לומר לגוי לכתוב כתב בשבת על מה שהיו מבקשים מהיאודים חמשים דינרים וכתבו הקהל לשלטון על ידי הגוי שמא יניח להם הממון ההוא או יתפשר בדבר מועט לא יפה עשו ואיסורא קא עבדי דאמירה לגוי שבות רבינו ישעיה הראשון בתשו' ב"י סימן צ"ח והאריך מאד לדחות ראיות המתירים ולהוכיח האיסור יע"ש. ואנן בדידן לא זכינו לראות תשו' זאת וראיותיו.

אמנם נראה לומר דיש מקום לחלק דשאני ענין נדון הרב הנז' שהוא חמשים דינרים ברוב הצבור ואם יתפשר למחצה או לשליש הוי דבר מועט דאין צבור עני ואם כן לא התיר הרב בכה"ג אבל כשהוא הפסד ממון הרבה אפשר דגם הרב זל יהיה מתיר בכה"ג. ועוד יש מקים לחלק כי לגבי צבור דהוי דבר שבפרהסייא לא הותר בשבת אפילו בהפסד ממון כי ילמדו להתיר בכל ענין אמיר' לגוי אבל כשיהיה יחיד בדבר שבצנעא אה"נ

דמותר וזה ברור. והרב שאלת יעבץ ז"ל סימן לק"ט כתב וזל ופעם אחת הוריתי להתיר כתיבה על ידי גוי בשבת עצמו מה"ט משום הפסד מרובה כמו שזכרתי בקונ' גדר ישיב א"י בתחילתו אלא שבאמת דיני השבותים חמורים והם כהררים התלוים בשערה ואין מדמים מזו לזו וכבר כתבו רבים מהפוסקים ז"ל לאסור אמיר' לגוי במלאכה גמורה אפילו במקום מצוה יע"ש ועיין בספר שמן המאור ז"ל על ש"ע א"ח סימן תמ"ד ס"ד דמ"ר ע"א יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קה

שאלה בעירנו אזמיר יע"א יש בעלי אומניות שמנקרים את הצמר הנקראים רופ"יט הטיפטיג'יס יש וכמו כן יש בעלי אומניות שמנקרים ומנקים גיזי צמר רחלים הנקראים רופ'יט הלאנירוס ואירע שהסוחר גוי רוצה לנקות הצמר ומכקש מאת בעלי אומניות אלו שיעשו מלאכה בח"ה אם יש מקום להתיר לפועל שאין לו מה לאכול שיעשה מלאכה זה יורנו המורה הדין ושכמ"ה: תשובה נער הייתי גם זקנתי ומזמן מורינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל ואחריו הגאון מ"ז ז"ל כמה פעמים שאלו מהם על הדבר הזה אם יש להתיר לפועל שאין לו מה שיאכל ומעולם לא התירו אפילו שהיה הסוחר גוי דוחק להם הרבה מאד ומאיים ומגזם שאם לא יעשו מלאכתו בח"ה כי הוא כועס עליהם ומקפח פרנסתם שלוקח פועלים גוים ואינו עושה עוד מלאכתו עם הישראלים ועכ"ז לא התירו ושלי"ת לא אירע שום נזק והפסד ליאודים בעלי אומניות אלו וכדומה להם מסיבה זאת ומאותו זמן מהב' המאורות הגדולים דור אחר דור עד זמנינו בכל חג הפסח וחג הסוכות היו באים מסרסורי' ישראלים שהם סרסורים מהסוחרים גויים לבקש התר לעשות מלאכה אצל הגויים ע"י פועלי ישראל שאין להם מה יאכל מאת רבני מתא וכולם היו מורים להם לאיסור וכל העם אשר בשער עדים בדבר הזה ומעולם לא שמענו שקרה להם איזה מקרה רע מנזק והפסד ושמעתי מפי מגידי אמת שבכלל הרבנים מרבני עירנו אשר שלו מהם היתר ולא התירו הוא היה הרב המו' בעל ס' פני מבין ז"ל שדחקו אותו הרבה ע"י סוחרים גוים שיתן להם היתר ושהספינה היא הולכת בתוך המועד והרב ז"ל כה אמר כי בזכו' שאנחנו מקיימי' תורתינו הקדושה הספינה אינה הולכת כ"א אחר ח' ימים אחר החג וכל הפעולה יהיה ע"י ישראל וכן היה וכבר מצינו עובדא בגמ' במ"ק דיו"ד ע"ב ברבינא דהוה ליה עיסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי שהייה לזבוני בתר חולא דמועדא וזבניה בתריסר אלפי וכו' הרי דבשביל ששמר מלחלל ח"ה עשו לו נס מן השמים שימכור עוד יותרת:

ונראה דה"ט כי לא התירו לפועל שאין לו מה יאכל שהוא מוסכם מהש"ס במ"ק די"ג ע"א וכל הפוסקים הרי"ף והרא"ש זל שם והר"ן בה' שם פ"ב דמ"ק והמרדכי שם בפ"ק סי' תתמ"ו והרמב"ם ה' יו"ט פ"ז הכ"ד והאגודה פ"ב דמ"ק סי' י"ט וסי' ך' והסמ"ג עשין ע"ה והרב החינוך ז"ל סי' שכ"ג בס' אמור ומרן בש"ע סי' תקמ"ב מפני שמה שהתירו לעשות מלאכה ע"י פועל ישראל שאין לו מה יאכל זהו כשהוא בצנעא אלא בפרהסייא כמ"ש הרב מג"א ז"ל בא"ח סימן תקמ"ד ס"ז ותביא דבריו הרב באה"ט שם סק"ה וענין מלאכות אלו לנקות את הצמר וגיזי צמר רחלים וכיוצא הוא נעשה בפומבי ובפרהסייא ובפרט כי על הרוב צריכים למלאכה זו עצים רבים יותר מעשרה דהוי בפרהסייא ואפילו אם יהיה במקום מוצנע וחוץ לתחום ולא יהיו עשרה עכ"ז מצד עצמו שמתפרסם הדבר בעיר שהלכו לעשות מלאכה בח"ה וקלא אית ליה הו"ל בפרהסייא וברבים ולכן זה היה טעמם של הרבנים ז"ל שלא התירו בזה כלל. וגם הרב פרי מגדים ז"ל בח' א"א סימן תקל"ד סק"ז הסכים לס' הרב מג"א ז"ל דהא דהתירו לפועל שאין לו מה יאכל לעשות מלאכה בח"ה ה"ד בצינעא ולא בפרהסייא ע"ש אלא דשם בסימן תקמ"ב כתב דאם אי אפשר בצינעא שרי בפרהסייא עא"ר זל יע"ש:

ולע"ד מלבד כי פשט דברי המג"א זל מורים לאסור עוד בה כי אף בשא"א בצינעא דמתירי' בפרהסיי' זהו כשיהיה הענין הכרחי לא להתיר בפשוט וכ"כ בפשיטות מורינו הרב מ"ז הראב"ע ז"ל בס"ס בתי כנסיות בא"ח סימן תקל"ד כדברי המג"א דדוקא בצינעא התירו לא בפרהסייא יע"ש. ועוד הביא לנו המגיה הרב ועצום כמהר"א זל תשו' הגאונים זל בס' נהרות דמשק סימן רי"ד ושם מבואר בהדייא דאם אי אפשר לעשות בצינעא עושה בפרהסייא ע"ש וזהו כדברי הפ"מ ומ"מ לדידן כי אפילו בצינעא לא התירו לעשות מלאכה למי שאין לו מה יאכל כ"ש בפרהסייא והוא ברור. ועוד נראה לומר כי הא דהתירו כשאי אפשר בצינעא עושה בפרהסייא היינו בפני ישראל אבל כשיהיה בין הגוים אין להתיר בפרהסייא אפילו בדלא אפשר וגם שיש חששא שהגוים ידחקו כל אחד ואחד ליאודי שתות תחת ידו ורשותו שיעשה לו מלאכה בח"ה ועיין בכיוצא בזה בתשו' תומת ישרים זל סימן קי"ו בענין התר עשיית מלאכה ביו"ט ב' לגבי מת וה ד הכנה"ג א"ח סימן תקכ"ו הגהט"ו וסימן תקמ"ז הגה"ט יע"ש:

ועוד נראה דטעם הרבנים שלא רצו להתיר דאיכא משום ח"ה בין הגוים שאומרים ראו שישראל עושים מלאכה במועד שלהם וע"ד שכתב המג"א ז"ל בא"ח בהל' שבת סימן רמ"ד סק"ח שאחר שכתב שהיה נראה לו להתיר לבנות בהכ"נ בשבת בקבלנות כתב וז"ל ומ"מ ראיתי שגדולים לא רצו להתירו כי בזמן הזה אין הנכרים מניחים לשום אדם

לעשות מלאכה בפרהסייא ביום חגם ואם נניח אנחנו לעשות איכא ח"ה וכו' יע"ש וא"כ ה"ה והוא הטעם אם נתיר לישראל בח"ה שיעשה מלאכה הגם כי אין לו מה יאכל יהיה ח"ה.

בגוים שהגוים ביום אידם אינם עושים מלאכה והישראל עושה ועיין במס' מעשר ב' סופ"ה מט"ו ועד ימיו היה פטיש מכה בירוש' וכו' ופירשו המפר' חרשי נחושת וברזל היו עושין מלאכתן במועד בדבר האבוד ובטלם משום דאוושא מילתא וזלזול מועד יע"ש: ועוד נראה כי הרבנים שבעירינו כיון שהנהיגו את העם לאסור כבר נעשה המנהג עירינו אזמיר יע"א שלא להתיר בשום מלאכה לפועל שאין לו מה יאכל והו"ל כאותה תשו' שנשאל ה"ה מהר"י ן' מיגאש ז"ל סימן קמ"ג ששאלו ממנו וז"ל באתי להודיעך אדונינו שזה ימים הזהרתי את קצת אנשים שלא ישאו ויתנו בח"ה ונזהרו כלם עד שנמנעו אפילו לפתוח ב' לוחות מהחנות ואפילו לישא וליתן בפרקמטייא האבודה ואפי' מי שאין לו מה יאכל כ"ז לעשות סייג למשפטי התור' וכו' והשיב וז"ל ומה שגדרת אותם בזה יפה עשית כפי שורת הדין ואעפ"י שרז"ל התירו לעשות מלאכה. מי שאין לו מה יאכל ולעשות סחורה פרקמטייא האבודה אם הם נתרצו לאסור הכל ולהחמיר על עצמן ע"ד מיגדר מילתא כדי שלא ימשך הדבר ממנו לעשות מלאכה מי שיש לו מה יאכל ולעשות סחור' בפרקמטיי' שאינה אבודה ישר חילך בזה ושכר גדול יש מהשי"ת ואין ספק שבעל הגמול יזמין להם משנה הריוח ההוא שהיה אפשר להם להרויח בח"ה כמ"ש רז"ל במ"ק דף יו"ד ע"ב בההוא גברא דהוה ליה עיסקא דהוה מזדבנא בשיתא אלפי דינרי שהייה לבתר חולא דמועדא זבניה בתריסר אלפי דינרי זה שכרם בעוה"ז נוסף על הטוב הצפון להם לעוה"ב עכ"ל. הרי כי נדון זה שנשאל להרב מהר"י ן' מיגאש ז"ל מהרב השואל הוא שהרב הנהיג בעירו לאסור ובמה שהנהיג הוא באזהרתו לבד חשיב ליה להרב מוהר"י ן' מיגאש לחזקו ולתומכו דהוי גדר וסייג לתורה ואין לבטלו כ"ש בנ"ד כי ראינו כמה רבנים למעלה מעשר בזמנינו מזמן ה"ה כמוהר"ים זל עד עצם היום הזה שנהגו בעירינו לאסור לכל בני אומניות לאסור להם מלאכה אפילו למי שאין לו מה יאכל ולא זו בלבד ביחיד בבעלי אומניות כאלו וכדומה שהם רבים ואוושא מילתא כי מילתא דפשיטא הוא דאין מקום להתיר אלא אפי' בפרטות ביחיד ובמלאכ' פרטית לא ראינו לשום יחיד שאין לו מה יאכל שהתירו לו לעשות מלאכה כי בודאי אין מנהג להתיר בעירינו לעשות מלאכה למי שאין לו מה יאכל וגם אם יהיה מקום להתיר יהיה באיזה ענין שיש צורך גדול ובאקראי ועפ"י רשות רבני וחכמי העיר:

ועוד יש טעם פשוט שנהגו לאסור יען אלו בעלי אומניות יש להם תקנות רבות בענין אומנותם כיצד יהיו מתנהגים עם הסוחרים כדי שלא יצא איזה תקלה ונזק לאומנותם וצריכים הם להנהיג לבני אומנותם בהנהגה סדר פעולתם וקצבת שכרם וכיון שהיו מתירי' למי שאין לו מה יאכל שילך ויעשה מלאכה לו לבדו בלתי רשות המנהיגים אי אפשר שאינו יוצא כמה נזיקים וחבלות לבני אומנותם ואם יהיה ברשותם אוושא מילתא ונעשה הדבר בפרהסייא וכפומבי וזה בלא"ה לא הותר אפי' למי שאין לו מה יאכל לעשות כ"כ בפירסום גדול וזה ברור:

ועוד דאם באנו להתיר בבעלי אומניות יש הרבה רמאים שיאמרו שאין להם מה יאכל והוא שקר וגם כי לא התירו כי אם כדי שיאכל ואם יש סכלים ופחותים שהולכים ומרויחים במלאכתם בח"ה והולכים אחר כך למקום שמוכרים יין ושכר ושם משחק בקובייא ומאבד המעות כמו שאירע כן לאחד שעשה מלאכה בח"ה על סמך התר שאין לו מה יאכל בח"ה של סוכות ובליל הוש"ר ובמקום ללכת לביתו לאכול עם אשתו ובניו ולילך לבית המדרש לשמוע קול תורה הלך לבתי קרקסאות לשחק בקוביא ואבד הכל ולא היה לו לאכול בי"ט האחרונים וא"כ כפי זה ראו הרבנים לגדר בדבר ועיין בתשו' מהרשד"ם ז"ל חיו"ד סימן קכ"ה וכנה"ג בי"ד סימן רי"ד הגה"ט אות ח': הכלל העולה לענין דינא כי לא ראינו בעירנו אזמיר יע"א עיר גדולה של חכמים ושל סופרים שנשמע כדבר הזה בשום בעלי אומניות כדופ'יט הטיפ'טיג'יס הי"ו המנקים צמר כבשים וברופ'יט הלאניכוס וכן שאר בעלי אומניות כמו רופ'יט המאזוג'יס וכיוצא ונמצאים בעוה"ר בעירנו כמה עניים מרודים העוסקים במלאכות אלו שאין להם מה יאכל ואין שום אחד מהם שהולך לעשות מלאכה ואם באולי המצא ימצא איזה עני שהולך תכף ומיד בהשמע הדבר לרבני העיר מפרישין אותו דש"מ כי קבלו עליהם לאיסור וכתשו' הרב מהר"י בן מיגאס ז"ל ומהרשד"ם זל וכמש"ל. כי ע"כ אין נראה להתיר לשום פועל שאין לו מה יאכל כי אם יהיה הענין באקראי וצורך גדול אבל בפשוט לא הותר ליחיד וכ"ש לרבים ובפרט כשיהיה בפרהסייא ובפני גוים כי נפיק מיניה חורבא מכמה צדדים וכבר כתבנו משם הרב תומת ישרים והרב כנה"ג ז"ל דאפי' אם אי אפשר בצינעא הותר לעשות בפרהסייא זהו דוקא בפני יש' ולא בפני גוים דיוצא כמה נזיקין וחבלות וה"ט שכתבו הרבנים בי"ט ב' איתיה נמי בח"ה ואינו יוצא מידי חילול השם בגוים כאשר כתב כן בהדייא בתשו' מהר"י בן מיגאס ז"ל וא"כ כל דמצינן דלאו לאורויי היתירא כ"א בהכרח גדול ולאיזה יחיד ובאקראי הא לא"ה לא והוא ברור. ומ"מ אפי' היכא דימצא התר לפועל שאין לו מה יאכל על צד ההכרח גדול ובאקראי ובצינעא ככל האמור אינו

אלא עפ"י ב"ד שבעיר ועמ"ש בתשו' הגאונים בס"ס נהרות דמשק הנקראים ס' שערי תשו' סי' רס"ט וז"ל חייבים ב"ד לגזור גזירה שלא יהא אדם עושה מלאכה בח"ה אלא על פיהם שלא מסרם הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזה יום אסור איזה יום מותר ואיזה מלאכה אסורה ואיזה מלאכה מותרת ולדעת מי עושה מלאכה ומי אינו עושה שב"ד מצווים להזהיר לעם דכתיב והזהרתם אותם את החוקים והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון כי ענין העם תלוי על צווארי'הם ויזהרו שלא יתפסו בחטאתם ח"ו יע"ש:

אך בזאת השבתי לשואלי דבר והוא במי שיש לו סחורות מוכנות לשולחם למדינת הים ע"י אוניית של אש הנקראים באפוריס ואירע שבאו בח"ה ונוסעים ואם ימתין אחר המועד לא ימצא אוניה ויבאו לידי נזק והפסד אם מותר לשלוח בח"ה ולכאורה היה נראה דאסור כמ"ש מור"ם זל בהגהה סי' תקל"ה עמ"ש מרן בש"ע שם ס"א אין מפנין מחצר לחצר וכו' כתב מור"ם בהגהה דכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר והוא מדברי המרדכי זל במ"ק פרק מי שהפך יע"ש. אלא דיש להרגיש עליו דהמרדכי ז"ל התיר כשהוא דבר האבד וכן פסק מרן לקמן סי' תקל"ח ס"ג וזל אסור להסיע ממונו מעיר. לעיר אם לא בשביל דבר האבד יע"ש וכבר נרגש הרב שו"ג זל שם בסי' תקל"ה סק"ג בזה ע"ש ואם כן כאן בנ"ד דהוי דבר האבד שאם לא יסיע ממונו בספינה זו יפסיד מהקרן בודאי דמותר גמור:

ועוד הגידו לי כי לא יבואו האוניות הללו כי אם ביום ש"ק ואז איסור גמור יותר להסיע ממונו ביוש"ק ואפי' ע"י גוים והוא עומד על גבו איסור חילול שבת איכא וא"כ יותר טוב שיהיה בח"ה מלחלל שבת כי כן אין ספק דמותר גמור. ועוד נראה להתיר ממ"ש בש"ע סי' תקל"ט ס"ה וז"ל אם הוא דבר שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון ספינות או שיירות או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול או לקחו ביותר מותר לקנות ולמכור יע"ש והרי אם התירו משא ומתן היכא שהוא דבר שאינו מצוי לאחר המועד כ"ש שהוא מותר להסיע ממונו מעיר לעיר היכא דאין ספינות מצוייות אחר המועד והוא ברור ואם המצא ימצא ספינות לאחר כמה ימים כמו לזמן ט"ו ימים או יותר הוי דבר האבד כי בכל זה הזמן הוא מתבטל מעסק משא ומתן אין ספק דהוי דבר האבד ומותר:

ח"ב או"ח סימן קו

שאלה מי שהוא סובר במכס ובבידאט שכתבו חשבונות הכנסה והוצאה אי מותר לכתוב בח"ה או לא:

תשובה הנה מצד שהוא צורכי רבים מצינו מחלוק' בזה הביאו מור"ם בא"ח בהגה' ריש סי' תקמ"ה עמ"ש מרן בש"ע אסור לכתוב בח"ה הגיה' מור"ם דלצורך רבים יש אוסרין כל שאינו לצורך המועד ויש מתירין וסיים מור"ם ונהגו להקל בכתב שלנו שאינו מעשה אומן יע"ש וכ"כ הלבוש שם ונר' מדברי הרב פרי מגדים בחלק א"א סק"ב שכתב שדוקא כתב שכותבים ספרים חו"מ הוי מעשה אומן הא כל כתב מעשה הדיוט מקרי יע"ש וכ"כ בחלק מ"ז שם שכתב שלנו לכ"ע לאו מעשה אומן הוא יע"ש וא"כ כתב שלנו שהוא כתיבת רש"י שקורין פרוב'ינצל וכן שאר כתיבת תוגרמה ולועזים הכל מקרי מעשה הדיוט ומותר לפי זה. ועוד נראה לי להתיר דזה הוי בכלל חשבונותיו והוי דבר האבד דאם אינו כותב ויהיה נאבד ממנו כי המיכס יבקש החשבון ממנו ועוד דהא צורך המועד כי כל הבא מידי יום ביומו הוא לצורך אותו היום כיום השוק שהתירו בו ואינו דומה לדין הת"ה שהתם ענין מה שרוצים למרבין תורה להש"ץ הוא לאחר המועד ויכולים לכתוב לאחר המועד אבל כאן הבא ביומו אם לא כתבו הוי דבר האבוד לגמרי. ועמ"ש בשו"ת לתי"ד סי' ש"ף גבי אבל שלא התירו לו כתיבה כ"א מה שמותר בח"ה יע"ש בס"ד:

ח"ב או"ח סימן קז

שאלה מי שבאו לו שקים של חטים בח"ה של פסח ואם לא ימכרם יש חשש שהוא דבר האבד שיפסיד מהקרן הרבה אחר המועד ועוד חששא שמא יפול עליהם מים ויחמיצו ויהיה נאסר בהנאה שהוא דבר האבד וגם שצריך לבערם משום בל יראה ובל ימצא:

תשובה היתר גמור הוא כמ"ש מרן בש"ע סי' תקל"ט ס"ד וזל אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן מותר למוכרה אבל אם לא יפסיד מהקרן לא יע"ש וא"כ כאן נמי שיש חששא שאחר המועד יוריד מערכה ויפסיד מהקרן מותר:

ועוד שיש חשש דבר האבד מהאחריות חמץ שהוא בח"ה פסח דהגם כי יצניעם במקום מוצנע ומשומר מהמים מ"מ אין מקום לשומרם מהעכברים וקי"ל דנשיכת העכבר מחמיץ כא"ש הפוסקים. כי כן יש להתיר. אלא דעכ"פ אם יכול למכור בצינעא הוא יותר טוב כי בלא"ה כתבו הפוסקים דאפילו בלתי חשש דבר האבד התירו בסחורה למכור בצינעא וכמ"ש בתשו' ר"ה גאון הביאה בס' אורחות חיים ה' יו"ט דצ"ב ע"א וכן פסק מור"ם בהגהה שם ס"א וז"ל מיהו אם נזדמן לו ריוח מרובה במועד יכול למכור בצינעא ויוציא לשמחת יו"ט יותר ממה שהיה דעתו להוציא כמ"ש בב"י יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קח

מעיר תירייא יע"א:
חיים מדבר אותותי לה המה באו לפני מ"מ משיחא יאיר עינינו בהא דכ' ריב"ה ז"ל בטור א"ח סימן קכ"ד ופסקו מרן אק' ז"ל בשה"ט סימן הנז' ס"י וז"ל מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בר"ח או בחש"מ או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו יכוין דעתו וישמע מש"ץ כל ח"י ברכות מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו ולא יפסיק ולא ישיח ופוסע שלשה פסיעות לאחריו דכיון שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר אעפ"י שהוא בקי ש"ץ מוציאו עכ"ל.
והגם דהאחרונים ז"ל כתבו דאין לסמוך ע"ז שא"א שיוכל לכוין שישמע כולו ולא ידלג מלה אחת או שתים מלשמוע כמ"ש הרב ב"ח ע"ש מוהרש"ל ז"ל וגם הרב המגיה בספר ש"ץ דקטו"ב ע"ד האריך בזה והעלה דאין לסמוך על זה מ"מ ראה ראיתי להרב מוה"ד חיד"א זל בקונ' קשר גודל סימן י"ד אות יו"ד ובסימן כ"א אות ט' העלה להלכה דהעיקרא כפסק מרן יע"ש: והנה בדין זה ספוקי מספ"ל בזה שסומך אחזרת ש"ץ אם יוכל לענות ב"ה וב"ש דכל ח"י ברכות דבעניית אמן פשיטא דחייב לענות וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' תפילה דין ט' וריב"ה ומרן ז"ל בריש סימן קכ"ד שהש"ץ מוציא י"ח למי שאינו יודע להתפלל ויכוין למה שהוא אומר ויוצא ובסעיף ו' כתב וז"ל ויענו אמן אחר כל ברכה בין אותם שיצאו ובין אותם שלא יצאו יע"ש. אך אמנם בעניית ב"ה וב"ש קא מבע"ל כיון דזה יוצא י"ח בתפי' הש"ץ והו"ל כמתפלל לעצמו ואם עונה ב"ה וב"ש הוי כמפסיק בברכה ומוסיף ומשנה מטבע הברכות שטבעו חכמים. ובהיותי חופש בספרן ש"ץ כן בקדש לחזיתיהו להרב הק' מהר"ש אבואב ז"ל בספר דבר שמואל סימן רצ"ה שכתב דברי הרא"ש זל שכתב בתשו' כלל ד' סימן י"ט וזל ושמעתי מאבא מרי שהיה אומר על כל ברכה שהיה שומע בכל מקום היה אומר ב"ה וב"ש וז"ש משרע"ה כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו ע"כ שכתב ע"ז בסיף התשו' וז"ל והנה שפתי לא אכלא לומר בענין זה מה שכבר הזהרתי פה לקצת החברים שמנהג הרא"ש ז"ל הנ"ל לענ"ד הוא דוקא לענות ב"ה וב"ש אחר המברך ברכה שאין העונה חייב בה אבל לצאת י"ח איזו ברכה שהוא חייב בה בברכת חבירו המכוין להוציאו וסגי ליה לכוין דעתו מתחילה וע"ס אינו ראוי להפסיק כלל בעניית ב"ה וב"ש דהא חשבי' ליה לעונה אמן ולשומע כעונה כאלו פיו ולבו שוים באמירת אותה הברכה שמברך חבירו והוי כמפסיק בברכה עצמה ומוסיף ומשנה מטבע שטבעו חכמים בברכות לכן השומע יחדל ולו דומיה תהלה עכ"ל. הרי להדייא דאם יוצא י"ח בברכת חבירו אין לו להפסיק ולומר ב"ה וב"ש דהוי

מפסיק בברכה ומשנה מטבע שטבעו חכמים. ומעתה בנ"ד שזה האיש הוא סומך על חזרת ש"ץ ועל ידי זה הוא יוצא י"ח אין לו לענות ב"ה וב"ש:

ומן האמור בזה בקידוש והבדלה וברכת המוציא וברכת ההלל וברכת שופר וקריאת המגילה וכיוצא כיון שהוא יוצא י"ח בברכת אחר אין לו לענות ב"ה וב"ש. אך אמנם ראה ראיתי להרב מעשה רוקח ז"ל פ"א מהל' ברכות הי"א דק"פ ע"ג שכתב דהגם שלכאורה הסברא מצד עצמה היא נכונה מ"מ חלק עליו וכתב דהמנהג בכל תפוצות ישראל שבכל הברכות שהש"ץ מברך להוציא את הרבים י"ח כגון ברכת שופר והלל ומגילה וכיוצא כל הקהל כאחד עונים ואומרי' ב"ה וב"ש וכו' ואם כן בואו ונאמר ששום אחד מכל קהל ישראל לא יצאו י"ח ברכות אלו מעולם או שלא עשו שלא כהוגן שהרי הפסיקו בברכה בעניית ב"ה וב"ש וידוע דגדול המנהג ע"ש:

וראיתי להרב שושנים לדוד ז"ל בפיה"מ פ"ח דברכו' די"ד ע"ב שסתר כל דברי הרב מעש"ר א' לאחת והעלה להלכה ולמעשה כמ"ש הרב הקדוש מהר"ש אבואב ז"ל שאין לענות ב"ה וב"ש בברכה שהוא יוצא י"ח יעש"ב וכן דאיתי להרב מטה יאודה סימן הנ"ל סק"ב שגם הוא ז"ל בהסכמה עלה. כמ"ש הרב דב"ש. וכן ראיתי להרב מוה"ד חיד"א זל בסה"ב ברכ"י א"ח סימן רי"ג אות ג' שכתב וזל כשא' יוצא בברכת חבירו ובעי לכווני מתחילת הברכה וע"ס כגון קדוש והמוציא וכיוצא לא יענה ב"ה וכ"ש דהא שומע כעונה ופיו ולבו שוים באמירת הברכה ואם עונה ב"ה וב"ש הוי כמפסיק ומוסיף ומשנה מטבע שטבעו חכמים מוהר"ש אבוהב בס' דב"ש סימן רצ"א. ואנא חזיתיה לרב רחומי הרב שוש"ל פ"ח דברכות הביא מי שחלק על הרב הנז' ודחה ראיתיו והביא ראיות לקיים הוראת הר' הנז' ועתה אמת אגיד כי כמעט שעברתי בפ' זה לא מצאתי ראיה מכרעת במי שמכוין לשמוע כל הברכה לא' מן הצדדין אמנם הואיל ונפק מפום אריותא כמ"ש הרב הנז' נכון ליזהר אך אין למחות במי שעונה ב"ה וב"ש עכ"ל ובס' יוסף אומץ סי' ע' אות ג' ובספר. טוב עין סימן י"ח אות מ"א כתב משם הרב דגול מרבבה כמ"ש הרב דב"ש ובספר מראות העין ד"פ מהס' בליקוטים סימן י"א אות ט' כתב משם הרב חידושי ר' זאב כן ותמהני עליו איך לא זכר שם להרב מטה יאודה ז"ל דגם הוא ש"ר המסכי"ם עם הרב דב"ש. באופן דלדעת הרב דב"ש והרב שוש"ל והרב מט"י והרב דגול מרבבה וחידושי ר' זאב כולהו בדעת א' קיימי שאין לענות ב"ה וב"ש בברכה שיוצא בה י"ח בברכת חבירו דהוי מפסיק ומשנה מטבע שטבעו חכמים והגם שהרב מוה"ר חיד"א ז"ל כתב דלא מצא ראיה לדבריהם הא מיהא עלה בהסכמה דהנכון ליזהר הואיל ונפק מפום אריותא אלא דאין למחות בידם. ועיין להרב זכו"ל ח"א הל' ברכות אות ב' ד"ה

ע"ב ובח"ג ד"ג ע"א וב' ע"ש. וחדשות אני מגיד למ"ש לעט"ר גדול אדונינו מ"מ משיח'א בס' הנחמד הנ"מ חיים לראש דל"ח ע"א אות ג' שכתב וז"ל גדול הבית יהיה המברך כל הברכות וכלם יהיו יוצאים בברכתו וכו' ויזהר המברך מקודם לבני ביתו שיענו ב"ה וב"ש ואמן ע"כ ברכה וברכה בכונה גדולה ובשמחה רבה ויאירו עיניך במ"ש הרב שו"ג סימן תע"ג סק"א דכתב בזה ככל הצורך יע"ש עכ"ל לשון הזהב היל"א:

ולפי האמור משם כל הנהו רבוותא ז"ל אדרבא אזהרה שמענו שאין להם לענות ב"ה וב"ש ואף לדברי הרב מוה"ד חיד"א ז"ל שכתב דלא מצא ראיה מכרעת עכ"ז בהסכמה עלה דנכון ליזהר הואיל ונפק וכו' אלא דאין למחות במי שעונה וכיון שכן זו היא שק' איך אזהרה שמענו להזהיר מקודם לב"ב שיענו ב"ה וב"ש וכל בתר איפכא אזהרה שמענו שלא לענות ב"ה וב"ש. ובהיותי משתומם בזה עלה ע"ד המע"ט הוא דאפשר דט"ס נפל בל' ל' הזהב וכצ"ל דיזהר המב' מקודם לב"ב שיענו אמן על כל ברכה וברכה והמעתיק הוסיף מדיליה ב"ה וב"ש מ"ג דעיקרא דהאי מילתא דגדול הבית הוא המברך הוא הר' המנהיג. ז,ל שכתב והגדול שבבית מקדש ועושה כל הס' וכשהוא מברך בפה"ג והמסובין עונין אמן יוצאים י"ח בענייתם שגדול העונה אמן יותר מן המברך וכו' ובמ"ש הרב שו"ג. סימן תע"ג מחו' א' שכתב כל לשונו ולא הוזכר שם עניית ב"ה וב"ש גם הרב שו"ג שהאריך בזה לא זכר שר שום רמז מעניית ב"ה וב"ש ואדרבא בסיום לשונו הכי אמר מר ולכן ראוי לכל בר ישראל שלא יביא עצמו לידי עון ועונש. ברכה שא"ץ אלא גדול שבבית יחלק לכל בה"ב. מכל מאכל אשר יאכל בלילה הזה ואשר ישתה ממנו ואח"כ הוא לבדו יברך וכלם יענו אחריו אמן ויוצאים י"ח בפסק הרב המנהיג וכן עיקר עכ"ל גם בסימן תס"ו בס' קדש אות ה' כתב כן יע"ש הרי מבואר דלא הזכיר עניית ב"ה וב"ש כ"א עניית אמן דוקא דאמן חייב לענות כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מה"ת ה"ט וריב"ה ומרן הק' ז"ל ריש סימן קכ"ד כמש"ל ועיין להרב מוה"ד חיד"א ז"ל בברכ"י א"ח סימן רי"ג אות ה':

או אפ"ל דליכא טעות אלא דס"ל למ"מ משיח'א כס' הרב מעשה רוקח דחלק על הרב דב"ש וכתוב למ"ר נר"ו במ"א בארוכה ומשו"ה כתב הכא כן ולפי שאנכי עבדו מיום ראותי דבריהם ז"ל הללו אני נזהר שלא לענות ב"א וב"ש בברכה שאנו יוצאים י"ח בברכת אחר כגון קדוש והמוציא וכיוצא וכמו שכן העלה הרב מוה"ד חיד"א ז"ל שכתב דנכון ליזהר הואיל ונפק וכו' ולו השתא חזינא למ"מ משיח'א שכתב ויזהר המברך מקודם לב"ב שיענו ב"ה וב"ש ומשו"ה באתי לפ' הכותב כ"ז ובמט"ו מיניה דמ"ר לשנות פ' זה ולבא לפ' הכותב להודיע לנו היכי נעביד ודא גרמא לי לבא בארשו"ת החיים

הגם שמכיר אני מקומי שאיני כדאי להיות מבעלי תשו' מ"מ אענותניתיה דמני"ר היל'א קסמיכנא מלך חפץ בחיים וכ"ש כי ידוע ומפורסם בכל העולם שמכיר רב טוב לבית ישראל ומשיב לשואל דבר ואפי' לעיירות רחוקות וכ"ש עירנו זאת שהיא סמוכה למח"ק יע"א וגופא בתר רישא אזיל כ"ד נאה עבד נרצע לעבודתו ודתו:

הצעיר:

חיים ביז'ה:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קט

וז את תשובתי אליו:

הנה מסתמיות דברי הרא"ש ז"ל בתשובה שכתב לענות ב"ה וב"ש בכל מקום וכן העתיקו הטור ומרן בש"ע סי' תכ"ד סעיף ה' נראה דגם בברכות שיוצא י"ח מיירי וכן נראה לדעת מל' הרב הלבוש שכתב שם סעיף ב' וז"ל וכשיגיע החזן לברכה יאמרו על כל ברכה וברכה שישמעו מפי החזן וה"ה בכל מקום שישמע ברכה מפי אחר יאמרו ב"ה וב"ש וכו' הנה סתמו כפירושו דבכל מקום ששמעו ברכה מפי אחר יאמרו ב"ה וב"ש אפי' בברכה שיוצא י"ח במשמע דאם לא כן הי"ל לבאר ולהוציא מן הכלל בברכות שיוצא י"ח ועוד אי הוה שמיע להו להפוס' לא הוו שתקי וכמ"ש כל זה הרב מעש"ר שם יע"ש ומ"ג דהא חידוש גדול כזה היל"ל דהגם שכבר כתבו הפוסקים דאין הכרח לומר אילו הוה שמיע להו להפוסקים לא הוו שתקי מ"מ בדבר שהוא מוכרח ומבורר האיסור ושיש להטעות בדבריהם כל כה"ג שהחיוב היה להם לבארו. ולא ביארו בהא ודאי אמרי' דמדשתקו ולא ביארו הוא דלא סל"ה: הן אמת שהרב הגדול מוהרד"ף בס' שושנים לדוד פ"ח דברכות מ"ח דחה כל דברי הרב מעש"ר והחזיק במסמרים סברת הרב דבר שמואל ככתוב באורך בד"ק ואחרי המח"ר אין דבריו מוכרחים ומה גם למה שהביא ראיה מדברי הרב מג"א שכתב בסימן קנ"ד ס"ק ט' דאין לענות ב"ה וב"ש במקום שאין רשאי להפסיק וכו' ואין ספק דבכלל זה כשהוא שומע הברכה לצאת בה שאז ג"כ אינו רשאי להפסיק ואסור לאומרו עכ"ל וכוותיה דמר כתב הרב נודע ביאודה בס' דגול מרבבה ואתי עלה בק"ו דבמקום שאינו רשאי להפסיק אסור לאומרו וק"ו בברכה שהש"ץ מוציאו י"ח כגון ברכת שופר ומגילה שלא יפסיק לענות ב"ה וב"ש עכ"ל. ולעד"ן דק"ו די"ל פירכא הוא דבשלמא במקום שאינו רשאי להפסיק ואפי' אם התירו לו להיות עונה אמן משום דעונשו גדול אם אינו עונה מה שא"כ בב"ה וב"ש אבל בברכה שיוצא בה ועונה אמן כדי

לצאת בברכתו גם אמירת ב"ה וב"ש הוא מעין ברכתו. ומאחר שהרב הגדול חיד"א ז"ל כתב בברכ"י א"ח סי' רי"ג דכמעט שעברתי לדבריהם דרבנן ולא מצאתי ראיה מכרעת לזה לא' מהצדדים וממנהג העולם להפך ואין למחות בידם יע"ש וגם בס' יוסף אומץ סי' ע' אות ג' כתב ומנהג העולם יודעים ובלא יודעים לענות ב"ה ב"ש אף בברכה שיוצאים י"ח ע"ש וכ"כ בס' זכור לאברהם ח"ג ד"ג ע"א יע"ש וכן הוא מנהג בכל תפוצות ישראל וכן נהגו בעירנו אזמיר יע"א בפני כמה רבנים גדולים ונער הייתי גם זקנתי ונתגדלתי על ברכי יוסף הרב הגדול מרן זקני זל והיה נוהג לענות ב"ה וב"ש על כל ברכה שהיה יוצא י"ח וכן נהגו כל הרבנים אחריו. ומאחר שאין האיסור ברור בפוסקים בודאי דיש לקיים המנהג לכתחילה כי הגם כי אנכי בעניותי בס' סמיכה לחיים סי' א' וסי' ג' ובס' נשמת כל חי בח"א בכמה מקומות כתבתי כי המנהג שהוא הפך הדין יש לבטלו זהו כשהוא שלא כדין ברור אבל כשיהיה הענין כעין נ"ד שאין הכרח ברור להכריע לשני הצדדים וכדברי הרב חיד"א ז"ל המנהג עיקר והגם דסיים הרב ברכ"י ז"ל וכתב אמנם הואיל ונפיק מפום אריותא כמ"ש הרב הנז' נכון ליזהר אך אין למחות וכו' יע"ש. לעד"ן דכיון שהמנהג פשוט בכל תפוצות ישראל ליודעים ושאינם יודעים אין מקום ליזהר עוד מעתה ואדרבא אחרי שהורגל המנהג בפה הכל לומר ב"ה וב"ש בכל ברכה אם אינו עונה ב"ה וב"ש יבא להכשל שלא לענו' אמן במקום שהוא חיוב גמור ועונשו גדול כי כן הנח להם לישראל וכל מן דין ומן דין סמוכו לנא שינהגו מנהגים כלה לאהבת ה' ולברך בשמו ועליהם תבא ברכת טוב ברכה וחיים:

ח"ב או"ח סימן קי

מעוב"י טיטואן יע"א מהרב המובהק כמהר"ר יצחק:

ן' ווליד נר"ו:

ביען שראובן דחיל חטאין אחד מיחידי סגולה שבמח"ק נפל למשכב בקיץ של אשתקד והאריך בחולייו ובערב יוה"ך שעבר יעצוהו אוהביו שיביא ס"ת שלו שיש לו בביה"כ הי"ג אשר היה מתפלל בה כדי שיתפלל במנין ביום הקדוש והנורא. וכן עשה ששלח לקרוא לש"ץ של הבה"כ וא"ל שיקרע תפירות יריעה אחת של הס"ת כדי לפוסלו ולהביאו לביתו. והעמידו הס"ת הנז' בארגז א' שהי"ל בחדר אחד הסמוך לביתו וקרא לת"ח אחד שיהיה ש"ץ והיה קורא בס"ת על שלחן גבוה שהי"ל לראובן הנז' והיו מתפללים שם בניו ונכדיו. ואחיו ולא עבר זר בתוכם ונשארו מתפללים שם עד חדש טבת שנלב"ע ראובן הנז' תנצב"ה. וגם אחרי כן נשארו מתפללים שם בניו וב"ב. והש"ץ של

בה"כ היה חוקר ודורש מדוע לא חזרו לבה"כ אחר פטירת אביהם. ומפי השמועה שמע שמפני כבוד אביהם ישארו שם עד עבור פקידת החדש. ועכ"ז אחר פקידת החדש נשארו מתפללים שם ושלח להם הש"ץ שליח לראות מה בפיהם והיתה תשובתם ע"י השליח שאחר עבור פקידת השנה יראו מה לעשות. ואחר עבור איזה ימים שמענו באומרים שהיו מכינים היכל הקרש דמוכח מזה שהם רוצים לשכל ביה"כ קבוע ושלחנו לומר להם שיש הסכמה מב"ד שלפנינו חלקם בחיים שעוד כל ימי הארץ לא ישכלל אדם שום בה"כ. נוסף על הבתי כנסיות. וזה נוסח ההסכמה אות באות תב"ת:

טופס שטר ההסכמה מב"ד הצדק וז"ן ע"ן:

בראותינו צעקת בני ישראל שלוחי צבור כל בתי כנסיות הי"ג צועקים וקובלים דינא קא בעינא על ר' אב' פאריינטי שרצה לשכלל ביה"כ מחדש והמה צועקים עליו שמקפח את פרנסתם שעמד לקרוא לעוברי דרך למישרים ארחתם להתפלל במקום שהתפללו אבותם ומקום קביעותם ורצה לגרשם מהסתפח בנחלת אבותם כדי שיתפללו אצלו ורצה להתכסות בטלית שאינו שלו ביד רמה והם נגזלים ממנו כי הוא מסיג גבולם וראינו שדבריהם אמת וצדק והדין עמהם שמקפח פרנסתם בהס"ג ובר מן דין קא חזינא דנפיק מינה חורבא טובא אין די באר כידוע ומפורסם לנו ועל הראשונים אנו מצטערים והלואי נעמוד בשלנו וכגון דא צ"ל שקודם ששכלל הביה"כ התרינו בו כמה פעמים אנחנו וראשי קהל עדתינו שלא יעשה כדבר הזה ולא הטה אזנו לשמוע ושוב שלחנו לו שליח ב"ד שאם לא יטה אזנו לדברינו כי מרה תהיה לו באחרונה והקשה את ערפו ולא אבה לשמוע. ושוב כשידענו שהיה מעמיד ס"ת בהיכל שלחנו אחריו להוכיחו שיטה אשורו מדרך זה ולא בא והוכרחנו לשלוח כרוז בשווקים וברחובות שכל מי שילך להתפלל אצלו שהוא עובר על הסכמת ב"ד והקקי"ן ועכ"ז לא שמע לקול מוריו ולא הטה אזנו להם כי אם עמד בקשיות עורפו הולך וחזק ובכן אנן בי דינא לבל תצא תקלה ח"ו קמנו ונתעודד בכח ורשות בהורמנא המסור בידינו מרבו' הקדמונים ע"ה וגזרנו בגזרת נח"ש על כל מי שיעבור על הסכמתנו וימרה את פינו בזה שעוד כל ימי הארץ לא ירים איש את ידו לשכלל עוד בה"כ נוספת על הבתי כנסיות הידועות לנו ביום הזה בעיר הלזו והרי הוא כבונה במה בזמן איסור הבמות ונכסיו הם מופקרים לעניי העיר בכח הפקר ב"ד הפקר וקרקעי ואגמ"ט וכל רכושו יחרם ולטרקיה חיוייא דרבנן דלית ליה אסוותא וקאי בארור כי הוא מזיק ורודף את הרבים והשומע ישמע והחדל יחדל ושומע לנו ישכון בטח ושאנן מפחד רעה והיה זה ביום דבש שמנה ימים לחדש אלול שנת:

במקהלות ברכו לפ"ג. פה טיטואן יע"א. ע"כ נמצא כתוב וחתומים ע"ז ב"ד הצדק כמהר"ר מנחם נהון נר"ו. וכמהר"ר משה הלוי נר"ו. וכמהר"ר וידאל ישראל נר"ו והכרנו חתימתם. ולראיה שעמדנו על העתקה כראוי ח"פ וקיים.

ע"כ נמצא כתוב בטופסי הנז' וחתומים עליו אח"מ ות"ח אחד שחתימתו נכרת:

וכששלחנו לבני ראובן הנז' לומר להם על הסכמה זו היתה תשובתם שיסדרו טענותם ונכתוב ע"ז לחכמי המערב יש"ץ יושבי כסאות למשפט ואם יחייב הדין שההסכמה חלה עליהם ואין להם רשות לשכלל ביה"כ יטו אזנם לשמוע דברי חכמים ולו היה טענותיהם ששלחו לנו בכתב. והעתקנום מלשון לעז ללה"ק. א' כי מ"א נ"ע עשה הביה"כ בחייו ולא היה מי שעיכב על ידו אפשר שנטל רשות מהשלוחים והק"ק והראיה שאחר פטירת מ"א נשארנו מתפללים בבה"כ הנז' וכל החכמים ורוב בעלי השררות התפללו שם ורוב ראשי קהל עדתינו וכלם מרוצים וכמדומה לנו שזאת הבה"כ אפי' היה במצי' שלא היה לנו שררה בזה האופן שנעשית נוכל להניחה יען נראה לנו שהיה ברשות. כמ"ש. ב' אם אינו מספיק זה בד"ת הרי יש לנו חלק בשררה בכה"כ הידוע לנו ואפי' שהתקנה תהיה קיימת עפ"ה ששום אדם לא ישכלל ביה"כ מחדש לא דברו במי שיש לו חלק בשררה כמונו יען שאחרים חלקו הבה"כ מעט זמן קודם התק' ואם הב"ד זלה"ה שעשו התקנה היה בדעתם שאפילו לחלוק השררה לא יחלוקו היה להם לברר דעתם בתקנה ולאומרו בבירור. ג' זאת ועוד נראה שזאת התקנה מאחר שעשאוה ב"ד בלבד ולא נתנו ידיעה להק"ק ולא נקראת בבתי כנסיות. הקהל לא קבלוה וזאת התקנה הגוף הא' איננו בעולם זולת הטופס יכולים אנו לומר שאח"ך לאיזה סיבה ביטלוה וקרעוה ולא דקדקו אם היה טופס וראיה לזה שב"ד שלנו י"ץ לא היו יודעים מתקנה זו ואח"ך מצאוה בדרך מציאה וא' מב"ד י"ץ אמר לנו שלא היה יודע מתקנה זו וא' מב"ד י"ץ אמר שהיה יודע שהיה תקנה וסבור היה שלא נחתמה ויש כמה נסיונות שתקנה זו לא נתקיימה שהרי הניחו הבה"כ של ר' אב' פאריינטי קיימת אחר כמה שנים שנלב"ע הוא ויורשיו ולא נשאר להם שום יכולת היה להם להסיר מכשול זה. אם לא שלא יש שום תקנה ד ועוד שאחר מאמר היר"ה שגזר שלא יהיו בתי כנסיות רק בית הסוכנאן ובעוה"ר בטל הבה"כ של טאנג"ה וסאלי וארבט לא נשארה שום שררה ושכללו הרבה בתי כנסיות חדשים במערב וכן צריך להיות בכל המדינות שמתקנאים הגוים ובפרט שיש מעט בתי כנסיות לפי רוב הקהל ברכת ה' וכשיוצאים מבה"כ כלם יחד יש שימת עין הרבה לאוה"ע ולפי רוב הב"כ הוא טוב לכל והוא טוב שהבתי כנסיות יהיו כמו בית הסוכנאן כמו בה"כ שלנו.

אלה היו טענותיהם ובהיות כי בני ראובן הנז' היו קטנים בזמן ההסכמה הנז' הוכרחנו להשיב על דבריהם לבל תהיה האמת נעדרת:

והנה על הטענה הא' שטענו בני ראובן שאביהם בחייו שכלל הבה"כ הנז' הרי כתבנו גופא דעובדא היכי הוה שמעולם לא שכלל בה"כ כי אם בדרך עראי היו מתפללים עמו בניו ובני ביתו מחמת חולייו ולזה היה צריך ליטול רשות משום אדם ולא נטל שים רשות. ומ"ש שכל החכמים ורוב בעלי השררות התפללו שם אחר פטירת אביהם היינו בז' ימי אבלו ובפקידת החדש שהלכו לגמול חסד עמהם מפני הכבוד כמנהג ולא עוד. ועד כדון אין מתפללין שם רק בניו ובני ביתו ומה גם שלא היה דמות בית הכנסת כלל רק בית דירה כמש"ל:

ועל מה שטענו שכיון שי"ל חלק בשררת הבה"כ אף את"ל שהסכמת הרבנים י"ץ היא קיימת עפה"ד לא תיקנו רק על מי שאין לו חלק בשררה וכו' הרי מלשון ההסכמה מוכח שאין לחלק בזה שהרי כתבו וז"ל שעוד כל ימי הארץ לא ירים איש את ידו לשכלל עוד ביה"כ נוספת על הבה"כ הידועות לנו כהיום הזה וכו' ע"כ. ומדכתבו נוספת על הבה"כ הידועות לנו ר"ל שלא יוסיף על מנין הב"כ שהי"ל בזמן ההוא וה"ה כמבואר שאפי' מי שי"ל שדרה אינו יבול לחלוק רשות לעצמו ולשכלל ביה"כ אחרת ומה גם דזיל בתר טעמא שכתבו בתחילת ההסכמה שיש בזה הס"ג וכו' וכתבו עוד וז"ל ובר מין דין קא חזינא דנפיק מינה חורבא אין די באר כידוע. ומפו' לנו ועל הראשונים אנו מצטערים והלואי נעמוד בשלנו ע"כ וטעמם נכון לפניהם שהבה"כ היו בספקן שכנה ואם יוסיפו עוד ב"כ יש שימת עין הרבה ויש לחוש לסכנה וזה רמזו באומרם ועל הראשונים אנו מצטערים וחששא זו של הוספת ב"ך עד כדון יש לחוש לה שהרי בעיר כאנג'ה יע"א יאודי א' קונסול שהיה לו יד ושם עם השררה ורצה לחדש ב"כ ונמלך עם השר שהיה אהובו והשר כתב ע"ז למלך יר"ה ולא הניחו לחדש וזה היה מקרוב זה לו זמן מועט וא"כ החששה שחששו רבנן ז"ל מתקני התקנה עדיין במקומה עומדת. עוד כתבו בתוך ההסכמה הנז' וזל כי מזיק ורודף את הרבים וה"ה כמבו' דהוספת בה"כ הוי היזק לרבים באופן דלפי הטעמים שכתבו בהסכמה אין לחלק בין יש לו שררה לאין לו כידוע:

ועל מה שטענו שמעט זמן קידם התקנה נחלקו בתי כנסיות אחרות וכו' והב"כ שנחלקו היו שנים והוה לסיבה מוכרחת כידוע לנו שהיו ב' שותפים בכל אחד בלונדיריאה הישנה וכל אחד חלק רשות לעצמו בזאת הלונדיריאה החדשה שעדיין היו מטולטלים ונעים ונדים וזה היה בתחילת ביאתנו ללונדיריאה זאת שהיה בר"ח סיון שנת התקס"ח לפ"ק וההסכמה היתה שנת במקהלו'ת ליצירה שהיה שנת תקע"ח לפ"ק עשר שנים

אחר ביאתנו לכאן ובני' ראובן היו קטנים ואינן זוכרים מזה כלל ואחר ההסכמה הנז' לא נתחדשה שום בה"כ כלל עד כדון ובר מן דין אם נאמר שמי שי"ל שררה בשותפות יכול לחלק ולחדש בה"כ לעצמו א"כ בה"כ של ד' שות' או מי שמת והניח ד' בנים ובה"כ א' כל א' יחלוק רשות לעצמו ואין לדבר סוף ומה הועילו חכמים בתקנתם לחששות שחששו אם לא שנאמר דודאי לא פלוג רבנן בזה בין יש"ל שררה בשות' לאין לו כלל:

ועל מה שטענו שתקנה זו לא ידעו ממנה הקהל ולא קבלוה עליהם וכו' מחסרון ידיעה מחמת קטנם הם אמרו דברים אלו אבל האמת יורה דרכו שאח"מ הייתי יושב בין ברכי החכמים נ"ן וכל זה היה גלוי ומפורסם ובהסכמת הק"ק שבימים ההם. ועד ממהר לזה שהרי כתבו בהסכמה הנ"ל וזל וכגון דא צ"ל שקודם ששיכלל הבה"כ התרינו בו כמה פעמים אנחנו וראשי קהל עדתינו וכו' ע"כ ועוד כתבו וז"ל והוכרחנו לשלוח כרוז בשווקים וברחובות שכל מי שילך להתפלל אצלו שהוא עובר על הסכמת ב"ד וק"ק וכו' ע"כ וסמוך לזה כתב ובכן אנן בי דינא לבל תצא תקלה ח"ו קמנו ונתעורד וכו' וגזרנו וכו' שעוד כל ימי הארץ לא ירים איש את ידו וכו' ע"כ. מבואר מזה שהכל היה בהסכמת הקהל כמ"ש בראשונה ומה שלא בטלו אז הבה"כ ההוא היה מחמת שהשררה שהיה משתרר בימים ההם היה לו לבעל הבה"כ יד ושם עמו מפאת קרובו ושלח לומר לב"ד שיניחו אותו לשכלל הביה"כ וגם היו הבתי כנסיות בסכנה כידוע. ומה שטענו עוד שהסכמה זו לא נמצא התורף חתום מהב"ד ז"ל רק הטופס ויכולין אנו לומר שאח"כ ביטלוה וכו' גם זה הוא מחסרון ידיעה כנז' אבל הטעם שלא נמצא התורף הוא שכשחתמו ב"ד ההסכמה הנז' הניחו אותו למשמרת ביד הגביר כה"ר משה ישראל נ"ע שהיה אחד המיוחד מראשי הקהל ופרנס של עניים ולא עברו ימים מועטים ונפל למשכב ר' אב' הנז' וכשהיה מסוכן שלח לחלות פני הב"ד שיקרעו שטר ההסכמה ולהפיס דעתו שלא ימות ביגון זה נתנו השטר בידי כדי להעתיקו ועשינו ממנו הטופס הנז' ושלחו לו התורף קרוע והתופס נשאר מונח בידי אח"מ הן אמת שברוב הימים השכחה מצויה והייתי סבור שההסכמה שעשו לא היתה רק על הבה"כ של ר"א הנז' דוקא ובימים האלה כששמענו שרוצים בני ראובן לשכלל בה"כ בקבע נחתי אל לבי לחפש טופס ההסכמה הנ"ז לראות מה היה הדבר ואחר החיפוש מצאתי בין גנזי ושלחנו להודיעם כנז"ל:

ועל מ"ש למה נשארה הבה"כ של ר"א הנז' אחר כמה שנים שנלב"ע כבר כתבנו שהיו מתפחדי' מאימת המלכות ובימים ההם כשהיה אחד מב"ד עובר על פתח הבה"כ והיו אומרים קדיש לא היה עונה אחריהם אמן והיה אומר שהמתפלל בחזקה אין עונים

אחריו אמן ואחר שנת' בש"מ ב"ד שלפנינו יראנו גם אנחנו לבטלה לבל תצא תקלה מתחת ידינו ח"ו ועד כדון כל מי שנגע יראת ה' בלבו אינו מתפלל שם כ"א בוקי סריקי: ועל מה שטענו שכיון שהסענו דירתנו מהג'ודיריאה הישנה היתה הגזרה שלא יבנו בתי כנסיות וכו' וא"כ השררות נתבטלו ופנים חדשות באו לכאן וכו' ובעיירות אחרות חדשו כמה בתי כנסיות הנה במחז"ק הגם שבתחילת ביאתינו היינו מטולטלים מ"מ אחר שנתיישבנו חזרה עטרה ליושנה וכל מי שהיה לו ביה"כ בג'ידריאה הישנה שכלל הבה"כ שלו בזו הג'ודריאה עכב הס"ת והספסלים וכל טכסיסי הבה"כ שהביאו משם וקדושה א' קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל וכל א' זכה בשלו ומה גם שבעירות אחרות לא היה להם שם תקנה אבל אנן בדידן שב"ד שלפנינו עשו הסכמה הנ"ל בכמה חומרות מי הוא זה ואיזהו שיכניס עצמו בספק סכנה ב"מ. שוב הביאו לנו בני ראובן שטר ק"ע וז"ן מועתק מלשון לעז ללה"ק. במותב ג' כחדא הוינא ואסהיד קדמנא כמהר"ר שמואל פימיינטה נר"ו בתע"ג ונכונה כראוי איך אמת ויציב כשהי"ל דו"ד עם כהר"ר וידאל ישראל נר"ו ע"ע הבה"כ הלך כמהרש"ף הנז' ושל מאת כה"ר יעקב פאריינטי נר"ו בהר"י נ"ע שיביא לו רשות מהקהל כדי שיוכל לחלוק הבה"כ עם כהר"ר וידאל הנז' והשיב לו כהרי"ע הנז' כי כה יעשה וכה יוסיף ואח"כ בא ה"ר דוד גרשון י"ץ אצל כמהרש"ף ואמ"ל אומר לך יעקב פאריינטי שכבר יש לך רשות מהקהל שתוכל לחלוק הבה"כ עם כה"ר וידלא נר"ו ולא נשאר בזכרונו מי מנה לה"ר דוד אם הוא או יעקב פאריינטי.

גם לרבות כי בימים ההם בא כה"ר שמואל לעסרי נר"ו שהיה רגיל ויושב בין ברכי הרב כמהר"ר וידאל ישראל זלה"ה כידוע. לדבר עם כהר"ש פימיינטה בזה הענין של בה"כ ואינו זוכר אם ביאת במהרש"ל אצלו קדמה לנתינת הרשות מאת הק"ק או אח"כ איך שיהיה אמ"ל תלך ליטול רשות מהחכמים כדי לחלוק עמו הביה"כ ותנוח מכמה מחלוקת והשיב לו כההרש"ף עכשיו אלך לבית כמהרי"ץ ן' וואליד נר"ו וכמוהרי"ט הלוי ז"ל והבין כההרש"ף מתוכן הדברים שכההרש"ל הנז' הוא שלוח אליו מאת הרב כמה"ר וידאל ישראל זלה"ה אלא שאי' זוכר כעת הדברי' כנתינתן ממש אבל בודאי קי"ל בגויה מאז ועד עתה שהוא שליח אליו מאת הרב הנז' זלה"ה ובכן עמר על עמדו כההרש"ף והלך לבית כמוהרי"ט הלוי ז"ל ושאל ממנו רשות לחלוק הבה"כ ונתן לו רשות ואמ"ל כמוהרי"ט לכהרש"ף תראה שתלך לבית כמוהרי"ץ נר"ו וכן היה ששלח אח"כ לבית כמוהרי"ץ נר"ו הנז' ולא נתרצה לתת לו רשות מאיזה סיבות ובכל מה שדבר עמו כמוהרי"ץ נר"ו לתת טעם למניעה לא דבר אתו מאומה מענין תקנה אם יש תקנה

בעיר שלא לחדש בה"כ כלל ונמנע כהרש"ף הבה"כ מסיבת הרב כמוהרי"ץ נר"ו עכס"כ דהרש"ף הנז':

הנה על מה שהעיד החכם הנז' שא"ל דוד גרשון משם הריע"ף שיש לו רשות מהקהל וכו' מלבד שהוא עד מפי עד ואין כאן עדות ברור' שהקהל נתנו לו רשות רק שה"ר יעקב פאריינטי ס"ל שי"ל רשות מהקהל עוד בה שהן לו יהי שהקהל היו נותנים לו רשות לא מפני זה נאמר שנתבטלה התקנה שהרי קי"ל דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין וכ"ש הכא בנ"ד לבטל תקנת רבותינו שבארץ החיים ומה כחם יפה של הקהל לבטל את דבריהם ותלינן ודאי בשכחה אחר שענין זה של בהרש"ף היה כמה שנים אחר התקנה הנז' ומוהרמ"ן ומוהרמ"ל זלה"ה כבר סעו למנוחות. ומה שנשכח מן הלב תקנה זו שתיקנו ששום בר ישראל לא ישכלל שום בה"כ וכו' היינו מפני שהיתה כלולה עם התקנה של בה"כ של ר' אב' פאריינטי ולא נשאר בזכרוניו רק התקנה של בה"כ של כההרא"ף ותקנה הב' נשכחה וראיה לזה כשבא אצלי אח"מ כההרש"ף הנז' שאתן לו רשות אמרתי לו איזה טעמים אחרים לשימנע עצמו מזה ולא נזכרתי מתקנה זו כלל שאם הייתי זוכר הייתי אומר לו שהוא טעם מספיק ודי והותר לשלא ישכלל הבה"כ: ועפי"ז גם מה שהעיד החכם הנז' שכההרש"ל אמר לו שיטול רשות מהחכמים וכו' והבין מדבריו שהיה שלוח אליו מאת הרב כמוהרוי"ש ז"להה דברים אלו אין בהם ממש לסתור תקנת הראשונים דאף למה שהבין מדבריו שהיה שלוח אליו מאת הרב ז"ל הרי הדברים שדבר עמו הוא שילך ליטול רשות מהחכמים ולא אמר שכמוהרוי"ש ז"ל נתן לו רשות להדייא ואפשר שאמ"ל כך כדי שהחכמים ימנעוהו. ואף אם היה נותן לו רשות בפירוש אמרינן דודאי שנשכח ממנו זאת התקנה ברוב השנים ובפרט שהרב הנז' בתוך טרדת גרסתו היה שכחן בענייני העולם כידוע והן. לא יהי אלא ספק בדבר זה הרי קי"ל ספק חרם להחמיר עוד זאת נדרש עמ"ש בהסכמה הנז' וז"ל והרי הוא כבונה במה בזמן איסור הבמות וכו' ע"כ אם יכול שום אדם להתפלל שם והגם שלא נזכר שום עונש למתפללים רק על המשכלל הבה"כ מ"מ כיון שגזרו אומר שהמשכלל הוא כבונה במה וכו' אם כן כיון שהתפלה היא במקום קרבן הרי המתפלל שם הוא כמקריב בבמה וחייבים הנתנו לקבל גזרתם כדקי"ל דרשאים ב"ד וכו' לצורך שעה:

מעתה צריכים אנו לבאר תחי' השררה שהוא לבני ראובן בבה"כ הישנה על מה אדניה הוטבעו והוא שת"ח אחד הי"ל בה"כ א' בג'ודריאה הישנה שעקרנו דירתנו ממנה שהבה"כ הנז' זכה בה בתורת ירושה מחמיו ז"ל כולה בכללותה וכשעקרנו דירתנו מהג'ודריאה הנז' עפ"י מתמר המלך ור"ה וקבענו דירתינו בזאת הג'ודריאה וזכו הב"ב

בקרקע האלדייט ונחלק לחצירות לבנות בו כידוע מכללם זנו הח' הנז' ויעקב אבי ראובן הנז' א' מיחידי הקהל בקרקע חצר א' ג' רבעים הח' הנז' ורביע יעקב הנ' ובנו בקרקע הנז' בתים וחדרים וכו' וקבעו בבית א' שבחצר הנז' בה"כ שיהנה הח' הנז' בג' רבעים בהכנסת הבה"כ ושררתה ויעקב יהנה ברביע הבה"כ ושררתה כמו שראינו כוח"ך בשטר הודאה שהודו השות' הנז' בקיש"ח וכו' ע"כ האמור וכתבו שם וז"ל שכל שררת הבה"כ הנז' ושררותיה והנאותיה הוא לזכות ב' עה"ד הנ"ל ג' רבעים מכל שירת הבה"כ והנאותיה לזכות כההר"א ורביע וכל שררת הבה"כ והנאותיה לזכות כההר"ש וכו' וע"ד זה יהיו מתנהגים הם וזרעם וז"ז עסכ"ה וכו' ע"כ. עוד כתב שם וז"ל גם קבע"ט כההר"א וכהר"ש בכח הקוש"ח שאם באולי יראה לשום א' משניהם לעקור הבה"כ הנז' מהחצר הנז' ולקבעה כמקום אחר נאה ויאה משם לעיני בני אדם הרשות נתונה בידו ואין לחבירו לעכב עליו כלל ויתנהגו בו עה"ד הנז' ג' רבעים כההר"א וכ"ך ורביעא כההר"ש הנז' וב"כ וכו' ע"כ:

ועל זה טענו שאר שותפי הבה"ך הנז' שאין להם רשות לבני ראובן הנז' לחלוק רשות לעצמם ולהפריד חבילת שותפותם שבבה"ך הנז' שמלבד שגורמין להם היזק שילכו אנשים מבה"ך הראשון אל השני ומתמעטת ההכנסה. עוד בה שכיון שיקנם לא הי"ל שום שררה מאבותם כלל ולא שום זכות בבה"ך שבג' ודריאה הישנה וכל השררה היתה של כההר"א הנז' א"כ כשנשתתפו בזאת הבה"ך החדשה עמ"ך נשתתפו כמובן מלשון השטר שכתוב שיהיו מתנהגים כך הם וזרעם ע"ס כה"ד ג' רבעים כההר"א ורביע כהר"ש כמש"ל ור"ל שישארו שות' בה עסכה"ד ואין יכול שום אחד מהם לחלוק רשות לעצמו וכן מוכח גם כן ממ"ש עוד שאם יראה לשום א' מהם לקבוע הבה"ך במקום אחר שיתנהגו בה עה"ד הנז"ל וכו' ועל זה השיבו בני ראובן שאין הוכחה מל' השטר שאין יכולין להפרד דאפשר דמ"ש שכך יהיו מתנהגין הם וזרעם וכו' בא לאפוקי אם יערער שום אחר מהם ליטול יותר ממ"ש בשטר:

איברא דעדיין יש לחקור אם לא היה בזה שום הסכמה מב"ד נ"ן אם ב' שות' בבה"ך א' יכולים להפרד ולקבוע כ"א לעצמו אם יש בזה משום הש"ג שמתמעטים בני הבה"ך הראשון וגם הב"ך אחרות ומקפחים פרנסת הש"ץ או דילמא כיון דהוי דבר מצוה לא מיקרי הש"ג ואמרינן בזה יגדיל תורה ויאדיר והגם דמצינו להריב"ש ז"ל שכתב בזה דמונע את הרבים מלעשות מצוה וכו' כמ"ש בסי' של"א היינו בערי המזרח דהכנסת הבה"ך הם להקדש אבל אנן בדידן בערי המערב שהב"ך שלנוי יש להם בעלים ת"ח

שמתפרנסים מהם אפשר דיודה הריב"ש דמצו מעכבי אחר שכבר הוחזקו באותם אנשים המתפללים עמהם:

ומצינו להרב כנה"ג ז"ל א"ח סי' קנ"ג הגהב"י שכ' וז"ל אפי' בא ת"ח לזכות באותה מצוה אין מעבירין את המצוה ממי שהחזיק בה אבל אם בא לזכות במצוה וגם הראשון יעמוד במצותו כגון מי שהחזיק שיתפללו בביתו ובא אחר ועשה ביתו בית תפלה שיתפללו בה אעפ"י שקצת מהאנשים שהיו מתפללים בבית המחזיק הראשון מתפללים בבית המחזיק הב' אינו יכול' לעכב על ידו הראנ"ח ח"ב סי' ע' ע"כ וכ"כ הרב הנז' בסי' שס"ו הגה"ט יע"ש. ושם באותה תשובה של הרב מהראנ"ח כתב וז"ל ונראה בענין זה של בה"כ מי שהחזיק בה זכות הוא לו אם מצד הכבוד אם מצד המצוה ואין מעבירין אותו ממי שזכה בה וכו' אמנם נ"ל שבל מה שאמרנו שאין להוציא מחזקת הראשון אינו אלא אם אמרנו נבא להעביר המצוה והכבוד לגמרי ממי שהחזיק בו אל איש אחר כההיא שיפורא וכו' אבל אם לוי זה קובע בית תפלה בביתו ובית שמעון עודנו עומד על תלו בית תפלה יקרא ע"כ: ומ"מ נראה לומר דהיינו דוקא במקומות שכל הנאות הבה"ך הם להקדש אמטו להכי סברי רבנן דכיון שהב"ך הראשונים עומדים על תלם ובאים אחרים להוסיף עליהם שרוצים גם הם לזכות בכבוד ובמצוה ההיא לא מצו מעכבי אחר דאין כאן קיפוח פרנסה. אבל במקומותינו שהב"כ הם של ת"ח יחידים שהניחו להם אבותיהם בירושה וכל ההכנסות הם לזכותם שמתפרנסים מהם נרא' דהבא להוסיף ולחדש ביה"ך אחרת בעיר יש בזה משום הס"ג וקיפוח פרנסה לת"ח בעלי הב"ך שבודאי ילכו אנשים מבה"כ הישנים ויקבעו עצמם להתפלל בבה"כ החדש וממילא יתמעטו ההכנסות של הב"ך הראשו' וכן מוכח מדברי הרב מהרא"י בס' פסקים וכתבים הביא דבריו הרב מהראנ"ח בתשו' הנ"ל וז"ל נראה דכל מה שאסרו חכמים שלא ירד איש לאומנות חבירו להשיג גבולו היינו דוקא בכל מידי דאית ביה קיפוח פרנסתו ומיעוט ריוחו וחוסר מחייתו אבל כהאי גונא דחד עביד שררותא דמתא ואידך בא למעבד נמי שררותא דמתא כוותיה ואין בזה חסרון כיס מאן נימא לן דאסרו בכי האי גוונא דכל חד וחד בעי למזכי בשכר פרנסי ישראל שהוא שכר שאין לו שיעור ולא דמי למי שהחזיק במצוה כמה שנים דמשמע מלשון מהר"ם במרדכי פ' חזקת דאית ליה ביה חזקה שלא יוכל אחר לדחותו בכלום ממנ דשאני התם דרגילים לקנות חזקה כהאי גונא מן הצבור וליהניח צדקות והקדשות על ככה להניח להם וליורשיהם החזקה אבל כתר תורה ושררותא דידה הרי היא מונחת ומופקרת לכל מי שירצה לזכות בה וכו' ע"כ. הרי מבואר דדוקא במצוה שאין בה קיפוח

פרנסה לא' כ"א שררה וכבוד הוא דאמרינן דיכול אחר להחזיק בה ג"כ אבל בדבר שיש בה קיפוח פרנסה לראשון אין אחר יכול לבא בגבולו ולקפח פרנסתו:

שוב מצינו בפס"ד אחד שסידר הרב מהר"ר יעבץ ז"ל ע"ע מצות המילה שהיו מוחזקים בה משפחה אחד במחז"ק והביא שם דברי הפוסקי' במי שהיה מוחזק במצוה ובשררה וכו' ודברי הרב כנה"ג הנז' וכתב שם וז"ל מכל אלין משמע דאע"ג דקי"ל דאין מורידין אפ"ה מוסיפין אחר עמו דלא מיקרי הורדה אלא כשיסלקוהו לחלוטין ויכניסו אחר במקומו דאז איכא חשדא שיאמרו ששמץ דבר של פגם נשמע בו. אבל כשהוא עומד במצותו ונוספים אחרים עמו ליכא חשדא ולא פגמא אדרבא ברב עם הדרת מלך מה"מ הקב"ה מיהו לאו מלתא דפסיקא הוא דאיכא שררה דאין מורידין ואין מוסיפין כגון מלך וכו' וכן בכה"ג וכו' אבל שאר שררה או מצוה כגון חכם או ש"ץ או גבאי או גזבר וכדומה דאפשר בתוספת בזה הוא דאמרנו דאין מורידין אבל מוסיפין שכל ישראל חפצים לעשות מצות וגם כאלו דשייך בהו תוספת לאו מילתא דפסיקא היא ג"כ דדוקא אם הראשון משמש חנם אין כסף רשאין להוסיף אחר דליכא היזקא לקמא אבל אם שכיר הוא בא בשכרו כגון ש"ץ או שו"ב דאית ליה הנאה מיניה ומתפרנס ממנה אין רשאין להוסיף אחר להשיג גבולו של א' ולקפח את פרנסתו:

והנה הא דהביא הרב כנה"ג בשם מהראנ"ח במי שהחזיק שיתפללו בביתו ובא אחר ועשה ג"כ ביתו בית תפלה ליכא דרדא דממונא דממ"נ אם שניהם ניתנים בתיהם לק"ק להתפלל בהם חנם הרי הב' אינו מחסר ממון לראשון יותר ממה שהיה מתחסר תחילה ואם שניהם משכירים בתיהם לק"ק ג"כ הרי הנשארים בבית הראשון פורעים שכרן וליכא פסידא וכן ההיא דקוברי מתים שהביא משם הרב משפטי שמואל פשוט הוא שכולם גומלים חסד של אמת ואינם מצפים לתשלום גמול וההיא שהביא משם הראנ"ח בענין הש"ץ כי לא נכון להעביר את הראשון אלא ישרתו שניהם. באחד מוכרחים אנו לאוקומ' בששניהם משמשים בחנם או שיתנו הק"ק לכל אחד שכרו ולא יקפחהו וכו' ע"כ. אח"ך הביא הרב דברי מור"ם בהגה ביו"ד סס"י רמ"ה וז"ל רב היושב בעיר וכו' יכול הב' לבא לדוד שם ולהחזיק רבנות ע"כ והביא ג"כ דברי הרב מהרא"ם הנ"ל וכתב עז וזל ויש להוכיח מדקדוק לשון הרב במפה שכתב אפילו מקפח קצת פרנסת הא' דדוקא כשהקיפוח מעט הוא דשרי אבל לא בקיפוח מרובה וכן יש לדקדק גם כן מל' מהרא"ם וכו'. עוד יש להוכיח דע"כ לא התירו בקיפוח מעט לרב הב' ליכנס בגבול הרב הראשון אלא ברבנות דשכר רבנות כזה אנו צריכים לטרוח למצוא לו התר כמבואר בדברי מוהרא"י אבל כשההתר ברור אפי' בקיפוח קצת לא כמבוא' כגון שכר ש"ץ שהוא

התר ברור כמ"ש בא"ח סימן ג"ן וכו וכן שבר השוחט ובודק אחד בדור הוא וכו' וע"כ לא התירו לב' ליכנס בגבול א' בקיפוח מעט אלא בשכר רבנות שבקושי התירו אבל דבר שהתירו ברור אין לשום אדם לבא בגבולו ולקפחו אפי' קיפוח מעט:

ואחר כתבי מצאתי להרב ש"ך שם סקט"ו וז"ל אפי' מקפח קצת כגון בשכר חופות וקידושין וכ"כ בפסקי מוהרא"י שם וכו' ע"כ. ועוד נ"ל דאף דאף בקיפוח מעט לא התירו אלא ברב המלמד תורה לרבים ובא אחר כיוצא בו דהו"ל מרבין תורה דשייך ביה טעמא דיגדיל תורה ויאדיר משו"ה אין לנו להשגיח על קיפוח קצת פרנסתו של א' והכי משמע מדמייתי ליה במפה סמוך להא דכתב מרן א' מבני חצר שבקש לעשות מלת וכו' אין יכולין למחות בידו משום שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר וסמיך ליה הא דרב היושב בעיר ולומד תורה לרבים משום דחד טעמא אית להו. אבל היכא דלא שייך טעמא דיגדיל תורה לאו כל כמיניה דב' לקפח פרנסת הא' אפי' בקיפוח מעט כ"ש כפי מה שציין הש"ך ההיא דרב היושב בעיר וכו' מיהו כ"ז מדינא אבל. מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה עכ"ל. והרי הדברים ק"ו דברבנות גופה דאין התר שכרה ברור ואיכא משום יגדיל תורה אפי"ה יש למחות מצד המנהג מטעם הש"ג כ"ש בשכר ש"ץ ושו"ב שהוא אחד בדור דלא שייך ביה יגדיל תורה דל"מ מצד המנהג אלא מדינא נמי הס"ג היה. ע"כ כתבתי בתשו' לצרפו והסכים עמי מורי הרב המובהק מוהריב"ע זצ"ל עכ"ל הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל השייך לענייננו:

מוכח מדברי הרבנים הנז' דבדבר מצוה שהיתרו ברור אין אחר יכול לבא בגבולו ולקפח פרנסתו אפילו בקיפוח מעט ולכן הוצרך הרב לאוקומי ההיא דהרב מוהראנ"ח ז"ל במי שעשה בית תפלה דמיירי דליכא דרא דממונא כמ"ש וא"כ הכא יבנ"ד שבעלי הב"ך מוחזקים בידם מאבותיה' ומתפרנסי' מהכנסתם אין שים אדם יכול לחדש בה"ך אחרא אחר שיש בזה קיפוח פרנסה לבעלי הב"ך הישנים כמ"ש הרב ז"ל שהשוה בית תפלה לש"ץ שהרי הוכרח לאוקומי לדמוהראנ"ח ז"ל בדליכא דרא דממונא:

אלא דלכאורה יש להקשות מההיא דפרק לאו יחפור בקובע חנות וכיוצא בצד חנות חבירו' דאיפסיקא הלכתא שם כרב הונא בריה דרב יהושע דלא מצי מעכב ופסקו מרן בח"מ סי' קנ"ו דלפי זה נימא דגם בבא לחדש בה"ך אחרת אינן יכולין בעלי בה"ך הראשונים לעכב על ידם כיון שהמחדש דר בעיר וכד מתא אבר מתא לא מצי מעכב. הא לאו מלתא היא דההי' מבואר דבשלמא בקובע חנות וכיוצא בצד חנותו של חבירו הגם שקודם שקבע החנות זה הב' היו באים הקונים לקנות מחנותו של א' ועכשיו מתמעטים הלוקחים ממנו ולוקחים גם מהב' מ"מ זה הוי גרמא בעלמא אבל גבי בה"כ שהאנשים

המתפללים בבה"כ הראשונה כבר הם קבועים שם להתפלל וכבר הוחזק בעל הבה"כ בהנאתם דמטי ליה מינייהו כגון קניית המצות או כשיש להם שמחה וגיל או שבוע הבן וכיוצא שנודרים נדרים ונדבות וכו' הו"ל כאלו מטא לידיה א"כ כשבא הב לחדש בה"ב ודאי שילכו איזה אנשים מהקבועים בבה"כ הא' לבה"כ הב' וממילא מסלק לבעל הבה"כ הא' ממה שכבר הוחזק בו דבזה ודאי דמצי מעכב וכמ"ש הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל דאוקי להההיא דהרב מוהראנ"ח בעושה ביתו בית תפלה דליכא דררא דממונא אבל היכא דאיכא דררא דממונא מצי מעכב:

ועפי"ז אתנח לן מ"ש מרן ביו"ד סס"י רמ"ה וז"ל א' מבני חצר ומבני מבוי וכו' וכן מלמד תינוקות שבא חצירו ופתח בית ללמד תינו' בנדו כדי שיביאו לו תינו' אחרים או כדי שיביאו התי' שאצל זה אין יכולים למחות בידו שנאמר ה' חפץ למען צדקו וכו' עכ"ל דלמה הוצרך מרן ז"ל לתת טעם למה שאין יכולין למחות בידו משום יגדיל תורה ת"ל דאפי' בדבר הרשות בר מתא אבר מתא ל"מ מעכב אם לא שנאמר דמה שהוצרך מרן לטעם יגדיל תורה היינו מפני החלוקה הב' שיבואו התי' שאצל זה שאם היה לדבר הרשות ודאי דמצי מעכב אחר שכבר הוחזק זה בתי' אלו הקבועים אצלו אלא דמשום יגדיל תורה ל"מ מעכב וא"כ גבי בה"ך דודאי ילכו אנשים מהקבועים בב"כ הראשו' ואיכא דררא דממונא וליכא בזה טעמא דיגדיל תורה הדבר פשוט דמצו מעכבי והיה מקום להאריך בזה אלא שאין הפנאי מסכים:

כלל העולה שבערי המערב שהב"כ יש להם בעלים שנהנים מהכנסתם אין אדם יבול לחדש דבר מעתה ולקפח פרנסתם. ועפי"ז אין לחלק בין מי שאין לו שום שררה למי שיש לו שררה בשו' עם אחר שהרי עכ"פ גורם הזק לכל הב"כ ולבה"כ הראשו' שמתמעטת ההכנסה של שותפין וזה אחד מהטעמים שכתבו רבותינו בהסכמתם הנ"ל שיש בזה הס"ג וכ"ש הכא בנ"ד שכתבו כמה עונשים על המחדש בה"כ בגזרת נח"ש וכו' דמי זה יערב אל לבו לעבוד על הסכמתם זה הוא מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו לדון דין אמת לאמתו כיר"א. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בס' זאת חקת התורה משנת:

נד ח"י ישרא"ל יכנס לפ"ק:

ביען שאחר איזה ימים שכתבתי מה שנראה לע"ד בענין הבה"כ שרצו לחדש בני ראובן שאינם יכולים לחדש אב"א קרא מפני ההסכמה שעשו רבותינו ב"ד שלפנינו חלקם בחיים בחרם ובכמה חומרות כידוע אכ"א סברא דיש בזה לתא דהס"ג לש"ץ של ב"ך יע"ש מלתא בטעמא. ובימים האלה הוגד הוגד לי שאחד חכם בעיניו שלא הגיע להוראה

סדר לבן ראובן שאלה ע"פ טענותיו ושקריו להטעות לחכמי ישראל י"ץ אשר בערי המערב שאינם יודעים גופא דעובדא ובנה יסודו עפ"י עדות אחר שהעיד ר' יוסף ב"ש שהוא היה משמש ש"ץ בבה"כ של רא"פ שכמוהרוי"ש ז"להה נתן לו רשות לזה וא"כ אמרינן שבודאי הותרה ההסכמה מכל וכל. לזה אני אומר יסכר פי דוברי שקר שכל מי שיאמר שהותרה ההסכמה עתיד ליתן את הדין להכשיל את בני אדם לעבור על החרם כי תמיד הייתי מצוי אצל הרבנים כמוהרמ"ן ז"ל וכמוהר"ם הלוי ז"ל וידעתי נאמנה שלא הותרא כלל ואחר שנתבש"מ הרב כמהרמ"ן ז"ל שהוא כמו שש שנים מ"מ אחר ההסכמה כשהיה עובר הרב במוהר"ם הלוי ז"ל על הבה"כ של רא"פ לא היה עונה אמן וכשהיה שולח לב"כ לגבות איזה מגבה היה מצוה לשליח שלא ילך לבה"כ של רא"פ אחר שעשויה עפ"י האלמכזין שלא כדין אינה בכלל הב"כ ומפני היראה לא היה מבטלה ועד כדון כל מי שנגע יראת ה' בלבו אינו מתפלל שם ואין מתפללים שם כ"א בוקי סריקי מעט מזעד עניים וע"ה והרב כמהר"מ הלוי ז"ל נתבקש בישי"מ כמו שש שנים מ"מ אחר פטירת כמוהרמ"ן ז"ל:

באופן שברור לי כשמש שלא הותרה זאת ההסכמ' כלל ומה שהעיד ריב"ש הנז' שהיה ש"ץ ברשות כמוהרוי"ש ז"ל כבר שתי לנכדו של הרב ז"ל ת"ח רשום והמ"ל שהוא היה מצוי תמיד אצל זקנו ללמוד תורה מפיו ומעולם לא שמע כזה ואף את"ל דעידי לא ראינו אינו ראיה יכולים אנו לומר שהרב הנז' נשכח ממנו זאת ההסכמ' אחר שהיה שכחן בעניני העולם. או אפשר שכיון שהחרם והעונשים לא היה על המתפללים כ"א על המחדש דוקא נראה לו להתירו בפרט זה מאיזה טעם שנגלה לפניו ובפרט שהריב"ש הנז' היה חתנו של רא"ף וכבר נלב"ע חמיו. איך שיהיה אף את"ל שנאמין לעדותו של ריב"ש לא מפני זה נאמר שהותרה ההסכמה. ומה גם אף אם הריב"ש היה מעיד שבפניו התירו ההסכמה אינו נאמן בזה אחר שהוא עד א' ואתחזק איסורה והגם דקי"ל דעד א' נאמן באיסורים להתיר היינו דוקא היכא דלא אתחזק לא איסור ולא היתר אבל היכא דאתחזק איסורא אינו נאמן להתיר כי אם דוקא בדבר שבידו לתקנו כמבואר כ"ז בפוסקים ראשונים ואחרונים. הנה הרשב"א ז"ל סימן תתל"ז עשה ד' חילוקים בענייני נאמנות באיסורי' וז"ל בענין נאמנות באיסורים יש ד' חילוקים. אחד בכל דבר שהוא ספק ולא אתחזק לא איסור ולא היתר עד א' נאמן שהוא מותר כדמוכח בהאשה רבה היכא דאתחזק התידא ואמר עד א' אסור אינו נאמן כדמוכח בפרק הנזקין וכו'. היכא דאתחזק איסורא ואמר עד א' התירא אינו נאמן כדמ"ש פרק האשה רבה גבי הקדש טבל וקונמות דנאמנין הבעלים משום דהוי בידו והא אינו בידו לא דכל אדם נאמן על שלו אפי' אתחזק

איסורא כדאמרינן טבל והקדש הואיל ובידו לקנותו ולפדותו עמי הארץ חשודים אין נאמנים על שלום וכו' ע"כ וכ"כ הרא"ש בפסקיו בגיטין פ' הנזקין יע"ש וכ"כ המרדכי פרק האשה רבה שעשה י"ד חילוקים ב ענייני נאמנות וז"ל היכא דאתחזק איסורא ואי' בידו ואמר ע"א מותר אינו נאמן כדמוכח בפרקין וכו' הא לאו בידו לא כדמסיק דאי דחבריה היא גופא מנ"ל דנאמן אלמא דלא מהימן היכא דאינו בידו ע"כ ודין זה פסקו מור"ם בהגה' ביו"ד סימן קכ"ז ס"ג יע"ש גם הגאון מוהרא"ם ח"א סימן ס"ט כתב וז"ל כללא דמלתא הכי הוא דהיכא דלא אתחזק איסורא מעיקרא אי נמי אתחזק איסורא ויש בידו לתקנו וכו' בכולהו אמרינן עד אחד נאמן וכו' ע"כ. וכ"כ הרב בנימן זאב סימן תי"ב שכתב וז"ל ומנ"ל דע"א נאמן באיסורים להתיר דילפינן מנדה וכו' שנאמר וספרה לה ז' ימים לה לעצמה ואע"ג דאתחזק בה איסורא דנדה היתה מ"מ לא אתחזקא שתהא רואה כל שעה וכיון שעברו עליה ז' ימים נקיים ממילא טהורה היא ולא אתחזק בה איסורא. ועוד דבידה לטבול וכל שבידו נאמן כדאיתא בגיטין וכו' ע"כ וכן תירץ הרב מוהרא"מ ז"ל בתשו' הנ"ל יע"ש. מוכח מזה דהיכא דאתחזק איסורא ואי' בידו אינו נאמן:

שוב מצינו להרב כנה"ג יו"ד סימן קכ"ז הגהב"י אות ב' וז"ל הסכמה שהוחזקה בחרם ונידוי ואמר החזן שלא אמ' לא כרם במקו' חרם ונדוי במקו' נדוי אינו נאמן כיון דאתחזק אסורא ע"כ בתשובה כ"י למי מקדושים ואת שמו לא הגיד ע"כ ובאות כ"ד כתב וז"ל לא אמרינן ע"א נאמן באיסורים אלא כשמעיד שנתקן האסור ממקים אחר ואינו מכחיש חזקת איסורא אבל מי שבא להכחיש מה שהוחזק אצלנו זה ימים ודאי כהאי גוונא לא מהימן כלל וקרוב הדבר שאפילו שני עדים לא יהיו נאמנים ואפי' נרצה להכחיש בב' עדים בע"א פשיטא דאינו נאמן בתשו' הנז' עכ"ל. והגם דיכול הדוחה לחלק ולומר דשאני התם דמכחיש החזקה מעיקרא אבל היכא שמעיד שהותרה ההסכמה ואינו מכחישה יהיה נאמן זה א"א לאומרו שהרי הוכחנו מדברי הפוסקים דהיכא דאתחזק איסורא ואין בידו לתקן אינו נאמן להתיר ולמדנו מדברי הרב הנז' דהכא בנ"ד הוי אתחזק אסורא א"כ הכא בנ"ד דאתחזק אסור ההסכמה זה כמה שנים אינו נאמן העד לו' שכמוהרוי"ש זלה"ה התיר לו לשמש ש"ץ באותו בה"כ כיון דהוי דבר שאינו בידו:

והגם דקי"ל דאדם שנשבע על איזה דבר וראינו אותו עובר על השבועה דנאמן לומר שהתיר השבועה החי' מבואר דשאני התם דבידו להתחרט וילך אצל ג' הדיוט שיתירו לו ועיין מור"ם בי"ד סס"י ק"ב משא"כ הכא בנ"ד שאין בידו להתיר ההסכמה באופן שעדות ריב"ש הנז' כמאן דליתיה דמי ועדין ההסכמה קיימת לעולם ועד אחר שב"ד נ"ן עשאוה בהסכמת ראשי הקהל אשר היו בימים ההם והיתה בפרסום גדול שידעו בה כל הקהל.

ועד ממהר לזה שלא הותרה ההסכמה שבימים האלה נתקבצו חכמי העיר הרשומים יש"ץ והראתי להם הפס'ד של חכמי המערב והעיד חכם אחד בפני כל החכמים שאחר פטירת הרב כמוהרמ"ן זלה"ה היה הוא מצוי בערבי פסחים עם הרב כמוהר"מ הלוי זלה"ה לגבות הנדבה של עניים ובערב הלכו שניהם להתפלל ערבית ומצאו הב"ך שהיו טרודים השכנים בחצר וכשעברו דרך הבת"ך של רא"פ אמר החכם הנז' לכמוהר"מ הלוי ז"ל נבא לזאת הבה"ך להתפלל ערבית ולא רצה כמוהר"מ הלוי ואמר לו שאסור להתפלל שם והלכו להם וא"כ אחר שבימי הרב כמוהרמ"ן זלה"ה. לא הותרה איך אנו יכולים לומר שהותרה אחריו שהיה הגדול שבהם ודבר שנאסר במנין וכו' וכן יש לי ק"ע ת"ח אחר שהעיד שאחר פטירת מוהררמ"ן זל א"ל מוהר"מ הלוי ז"ל שאסור להתפלל שם ומה גם שהסכמה זו שהיא אפרושי מאיסורא ומגדר מלתא דסכנה אין לה התרה כמבואר בפוסקים הלא בספרתם א"צ להאריך ובלא"ה עדות הריב"ש בטל מעיקרו כדקי"ל אם אחר מעשה אמרה אין שומעין לו:

ולענין אם יכולים להתפלל שם נראה שאין יכולים יען שבא כתוב בהסכמה שהמוסיף ביה"ך הרי הוא כבונה במה בזמן איסור הבמות. ויש לחקור בזה מה היתה כונתם של הרבנים נ"ן להעניש למוסיף ביה"ך בעונש זה של בונה במה והלא יש די והותר בעונשים הכתובים שם דהיינו בגזרת נח"ש וכל רכושו יחרם וליטריקיה חיויא דרבנן וכו' וקאי בארור וכו'. ולא מצינו בבונה במה בשעת איסור הבמות שיש בזה שום עונש לבונה זולת אם הקריב עליה קרבן שהוא חייב כרת והקרבן פסול. א"כ הכא בנ"ד מה עונש עשו בזה לבונה ביה"ך. אם לא שנאמר שכונתם בזה על המתפללים בה שאין תפלתם רצויה דלענין התפלה אין חילוק בין הבונה ביה"ך לאדם אחר המתפלל שם. הגע עצמך אם א' בנה במה לשם קדושה ובא אחר והקריב עליה קרבן ודאי שזה המקריב ענוש כרת והקרבן פסול. אוף הכא בנ"ד שגזרו שהמוסיף ביה"כ הוא כבונה במה אם בא אחר והתפלל בה כיון שהתפלה במקום קרבן אין תפילתו רצויה ולא רצו להעניש למתפללים בשאר העונשים הכתובים שם שלא לבא לידי תקלה ב"מ. והדברים פשוטים לכל המודה על האמת ומעתה על חכמי ישראל יש"ץ לאפרושי מא סורא לעדת ישראל וכל השומע את דברי התורה יתברך באלקי אמן. הכ"ד הח"פ טיטואן בח' תשרי משנת:

חרו"ת על הלוחות לפ"ק:

בענין הבה"ך הנוספת שלא בהסכמה שרוצים לומר דאפשר שהותרה ההסכמה בימי הרבנים נ"ן מלבד שדבר זה א"א לאומרו אחר שיש כמה עדים מעידים שאחר פטירת הרב מהרמ"ן ז"ל היה אומר הרב מהר"מ הלוי ז"ל שאסור להתפלל באותו ביה"כ של

כההרא"ף א"כ איך אנו יכולים לומר שהותרה ההסכמה אחר שבימי הרב מהרמ"ן שהיה הגדול שבהם לא הותרה שהרי אחר פטירתו היה אומר הרב מהרמ"א זל שאסור להתפלל שם ואיך אפשר לומר שהותרה אח"ך ומה גם דנר' שהסכמה זו אפי' המתקנים עצמם אינם יכולים להתירה אחר שכתוב בה שיש בהוספת ביה"ך השגת גבול לכל הש"ץ והוסיפו וכתבו וז"ל ובר מן דין קא חזינן דנפיק מינה חורבא טובא אין די באר וכו' ע"כ ולבסוף כתב וז"ל כי הוא מזיק ורודף את הרבים וכו' ע"כ הרי מבואר שיש בהסכמה זו אפרושי מאיסורא דהשגת גבול ומגדר מלתא במלתא דסכנה כמ"ש ומבואר בדברי הריב"ש סי' קע"ז דהסכמה שהיא למגדר מלתא דסכנה אין לה התר עד שיוסר הסכנה ובנ"ד עדיין הדבר בספק סכנה: והסכמה שהיא לאפרושי מאיסורא מצינו להרשב"א ז"ל ח"א סי' תשנ"ה גם מי שנשבע שלא לשחוק בקוביא לזמן ידוע ובא לישאל על נדרו שמא יתקפנו יצרו ויעבור על שבועתו. והשיב הרב ז"ל מסתברא שאין נזקקין לו ששחוק בקוביא עבירה היא ואין מתירין לו נדרו לעבור ואם מפני שלא יכשילנו יצרו לעבור על שבועתו ישביע את יצרו ואין אומרין לאלו שיזדקקו לדבר עבירה קטנה שלא יעשה עבירה גדולה עכ"ל ותשו' זו הביאה מרן ב"י בי"ד סי' רכ"ח וכ"כ מרן שם בשם המרדכי וסמ"ק והגהמ"י ז"ל ודין זה פסקו מרן ז"ל בש"ע סי' ט"ו ומטעם זה פסקו הפוסקים דצריך לפרט הנדר בפני המתירים מההיא ירושלמי דגטין ההוא דאתא לקמיה דר' בון וא"ל אשתבע דלא מרווחנא וכו' אמ"ל לשחק בקובייא קאמינא אמר ברוך שבחר' בהם ובדבריהם שאמרו צריך לפרט הנדר:

עוד כתב שם מרן בב"י וז"ל וכתוב עוד בתשו' הרשב"א על קהל שהסכימו והחרימו שלא לשחוק בקובייא ואח"ך רצו להתיר שאפי' כולם מסכימים אינם יכולין להתיר לפי שדבר זה מעצמו אסור ועוד נוסף עליו ההסכמה וחרם והיאך יוכלו להתיר. הגע עצמך סלק החרם כמי שאינו היאך יסכימו רבים להתיר את האיסור כל מי שמסכים להתיר זה כמי שמסכים להתיר עבירה א' בכנופייא וכו' ע"כ. גם הריב"ש ז"ל בסי' תס"ז הביא תשובת הרשב"א הנ"ל וכתב שם שהבא להתיר פורץ גדר ועושה מדמן של בחורים שחוק וכו' יע"ש. ובס' בד"ה כתב מרן שם וז"ל וגם מדברי הרא"ש בתשו' נראה שאין להתיר נדר של שחוק שכתב בסוף כלל י"א על מי שנשבע שלא לשחוק בקובייא עד תשלום שנה ועבר על שבועתו יכולין למוסרו ביד המושל לקונסו בממון ולהכותו עד שתצא נפשו כדי לקיים שבועתו ואם איתא מוטב היה להתיר לו כדי שלא יכשל ולא יצטרכו למוסרו ביד גוים ולהכותו עד שתצא נפשו עכ"ל:

מבואר מזה שאפילו נדר של שחוק שהוא אסור מדרבנן כמ"ש מרן שם אין מתירין ושם בב"י הביא מתשו' הריב"ש שכתב דשחוק הקובייא נראה בפ' זה בורר דאפילו איסור דרבנן אין בו לא לפי שאינו עוסק בישובו של עולם ואפי"ה לא התיר לו ר' בון יע"ש וסיים מרן שם בש"ע וז"ל ואם התירו נדר של שחוק יש מתירין ויש אוסרים ע"כ ומדהביא סברת יש אוסרין באחרונה מוכח דהכי ס"ל להלכה ועיין בש"ך סקכ"ו שהביא משם הרב מהרא"ם בתשו' שאין לו התרה אפי' בדיעבד יע"ש. וכן פסק הרב מהרשד"ם ז"ל חי"ד סי' פ"ד וכתב שם שסברת ר' טוביא המתיר היא סברא יחידית עוד כתב שם דאפשר שזה היה בזמנו של ר' טוביא שהיה במקום אנשים בטלנים וכו' יע"ש עוד כתב דאפילו לדעת רבי טובי' דיש לו התר ה"ד ביחיד הנודר אבל הסכמת רבים אין לו התר וכ"כ בס' משפט צדק ח"ב סי' ב' וכ"כ מהר"י הלוי סי' כ"ו וכ"כ בספר משדר"א דפ"א ע"א. והרב כנה"ג חיו"ד הגב"י אות רכ"א הביא חבל נביאים שהסכימו לזה יע"ש ובאות קע"ח כתב וז"ל הסכמה שכתוב בה ולסי' זו כמה וכמה בשלח יעברו וכמה וכמה גזלו את נכסיהם אין לך גדר לרבים או סייג לתורה כזו ואינן רשאין להתיר הרב מהר"א די בוטון זל בתשו' סי' ס"ו עכ"ל:

ומצינו בס' משד"ר ד"פ ע"ד בנדר של שחוק שכתב שאפי' יש לו אומנות אחרת שאין איסור בדבר אפי' הכי אין מתירין ההסכמה שמ"ש מרן אם היתה ההסכמה גדר לרבים אין מתירין ל' גדר הוא לאסור את המותר והביא כן משם כמה פוסקים וכ"כ שם דבנים אחרים דאפי' אינו אסור בפי האמת אלא כפי דמיון העובר אפי"ה אין מתירין ואף אם אנו יודעים שיעבור אמרינן הלעיטהו לרשע וימות ומסיק שם דהו"ל כמי שרוצה להתיר איסור שאסרה תורה יע"ש:

גם הרב מהר"ם אלשיך ז"ל סי' נ"ט בהסכמה שהסכימו לדון העובר עפ"י כוללות כל טובי הקהלות למען הרחיק חנופה ולא יהיה נכון עפ"י טובי קהלו וכתב הרב שהיא למגדר מלתא ואין להם כח להתיר יע"ש והרב פרח מטה אהרן ח"א סימן מ"ד בהסכמה אחד שעשה רב אחד שקיבלוהו עליהם הקהל ותיקן שלא לקבל שוה רב ומורה שיהיה לו איזה קורבה בקהל ונשא ונתן שם בענייני הסכמות וכתב דכיון שקבלוהו עליהם לרב ומורה צדק והוא ראה בעין שכלו לגזור על הצבור תיקון זה אף שאינו בהסכמת רוב הצבור עם ז' טובי העיר אחר שהוא מלתא דליכא רווחא להאי ופסידא להאי חל עליהם גזרתו. וכתב עוד וז"ל וכ"ז שכתבנו אינו לא בהנחה אם היתה הסכמה זו בדבר רשות אבל בנ"ד דהסכמ' זו היא גדר לתורה ולדבר מצוה ודאי דאין ראוי להתיר' וכו' ואפי' שהיו הם עצמם המתקנים ההסכמה שבאים להתיר בנ"ד שהוא סייג לתור' ולרב"מ אין

להתיר וכו' והביא ראיה מנדר של שחוק כמ"ש בירוש' הנ"ל. עוד כתב שם משם הרב מהרד"ך שכתב ע"ד הירושלמי וז"ל הרי לך דהואיל דאיכא קצת נדנוד עבירה לא רצה להתיר ואע"ג שלא היתה אומנותו בכך וכו' ע"כ. ועפ"ז כ"ש וק"ו בהסכמה זו שנתנו בה טעם הס"ג ומגדר מלתא דסכנה ודאי דאין לה התר' ואף מי שירצה להתעקש ולומר שזה אינו נקרא הס"ג כל כך כ"א גרמא בעלמא שגורם שילכו אנשים מבה"ך הישנים לזו הנוספת וגורם לקפח פרנסת ש"ץ מ"מ אף לפי דבריהם היאך אנו יכולים לומר שהרבנים המתקנים התירו הסכמה זו להיות גרמא בנזוקין לש"ץ דהגם דגרמא בנזיקין פטור מ"מ איסורא איכא ורבנן לא מכנפי למישרי איסורא ח"ו וכל שכן שהרי פירשו בדבריהם להדייא שיש בזה הס"ג והוסיפו בה טעם ב' דנפיק מינה חורבא טובא כי הוא מזיק ורודף את הרבים דזה הוי מגדר מלתא דסכנה ובודאי שלא התירוה: ועפי"ז אזדא ליה טענת הטוען שטען שזאת התקנה עשאוה ב"ד בלבד ולא נתנו ידיעה לק"ק ולא נקראת בבה"כ דאף דיהבינן ליה כל דיליה משא"כ האמת שהרי מבואר בה שהיתה בהסכמת הקהל מ"מ כיון שהסכמה זו היתה לאפרושי מאיסורא דהס"ג ומגדר מלתא דסכנה כמבואר בדבריהם אין אנו צריכים בזה להכרזה והסכמת הקהל:

והנה הדבר ידוע שבמז"ק במינוי הדיינים מתקבצי' ראשי הקהל ואנשי המעמד ומקבלים אותם עליהם וכתב מרן בח"מ סי' ב' וז"ל כל ב"ד אפילו אינן סמוכים אם רואים שהעם פרוצים וכו' דנין בין מיתה בין ממון בין כל דיני עונש וכו' ודוקא גדול הדור או טובי העיר שהמחום ב"ד עליהם ע"כ וכ' שם הסמ"ע סק"ט וז"ל שהמחום ב"ד עליהם ולפי מ"ש המחבר ב"ד נראה דר"ל שהמחום הצבור לב"ד עליהם וק"ל:

גם הרב מהרש"ל בישו"ש פ"ט דבב"ק סי' ו' הביא דברי הרא"ש בתשו' שכתב ודוקא גדול הדור או ממונה לדון שהמחום רבים עליהם וכו' וכתב על וז"ל והנה במ"ש שצריך להיות ממונה וכו' פשיטא שהדין עמו דלאו כל כמיניה אפי' יחיד בדורו למגזר ולמקנס א"ל מרוצה לעם בהוימנא דידהו דהיינו ממונה לדון וכו' אבל מ"מ לא נראה לי שהכל במה שהוא ממונה וכו' אם לא שמומחה וגדול בהוראה וכו' ע"כ. והכא בנ"ד ידוע הדבר ומפורסם שהרבנים המתקנים נ"ן היו דיינים מומחים וגדולים בהוראה וגם קבלום הקהל עליהם. והרב מהרא"ם ז"ל ח"א דצ"ה סע"ד כתב וז"ל דדברי הגדול בעירו לאנשי עירו כדברי הגדול בדורו לאנשי דורו וכו' וכי היכי דגדולי הדור יכולין לגזור לאנשי דורם בין במילי דאית בהו אפרושי מאיסורא ובין במילי דאיה בהו מיגדר מילתא ובין במילי דאית בהו תיקון לאנשי דורם כדנפקא לן מעל פי התורה אשר יורוך ודרשו רבותי' אלו התקנות והגזרות והמנהגות שיורו מהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן הנעלם וכמ"ש הרמב"ם

בפ"ק מהלכות ממרים ה"ה נמי דטובי העיר יכולים לגזור לאנשי עירם בין במידי דאית בהו אפרושי מאיסורא ובין במילי דמגדר מלתא ובין במילי דאית בהו תיקון לאנשי עירם וכו' ע"כ:

גם הרב מהריט"ץ בסימן ק"ט הביא דברי הרא"ש שכתב בתשו' שיש כח ביד ב"ד לתקן תקנות לפי הזמן אפי' לעבור על דין תורה וכו' וכתב ע"ז וז"ל הרי לך מבורר דיכולים ב"ד לתקן תקנות מחדש וכו' יע"ש והרב בנימן זאב סימן צ"ג דתכ"ט סוף ע"ב בענין הסכמת הב"ד הביא שם שבועת הנשיאים לאנשי גבעון וכתב וז"ל ואם נפשך לו' שאני הנשיאים שלא היו כמותן וכו' משא כ בנדון זה דאין לגזור כי אם מדעת כלם אמור לו דלמגדר מילתא כי הכא יפתח בדורו כשמואל בדורו כדאיתא בר"ה וכו' וכיון שהחרימו הג' חכמים הנקראים רבים לאפרושי מאיסור' אין לו הפרה וכו' ע"כ:

גם הרב כנה"ג בח"מ סימן רל"א הגהט"ו אות מ"ו כתב וז"ל במילי דמיגדל מילחא אין חילוק בין חכמים הראשונים לחכמי כל דור ודור פלגי מים דף ל"א ע"ב ע"כ וכן הביא שם באות ע"ו משם הרב מוהריק"ו יע"ש ובסימן ב' הגה"ט אות ה' עמ"ש רבי' הטור שם אם רואים ב"ד שצורך שעה הוא וכו' דנין בין מיתה בין ממון וכו' כתב הרב וז"ל בזמן הזה כל שעה צריכה לכך ורשאין לעשות שלא כדין משפטי שמול סימן ק"ך ועיין בס' בני שמואל עכ"ל:

נקטינן מהאמור דהסכמה זו שהיא למגדר מילתא דסכנה ואפרושי מאיסורא אין אנו צריכים להסכמת הקהל וחייבים אנו לקבל גזרתם ומה גם שקבלום עליהם הקהל כמ"ש וגם אין לה התרה כמו שהוכחנו מדברי הרבנים הנ"ל. ומ"ג שהרי כתבו בהסכמה שהמוסיף בה"כ נכסיו הם מופקרים לעניי העיר בכח הפקר וכו' ומצינו שכתב הרמב"ם ז"ל פכ"ד מהל' סנהדרין וז"ל ויש לב"ד בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם וכו' וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים ולאבד זכותם כפי מה שיראה לגדור פרצות הדת ולחזק הבדק וכו' והרי הוא אומר בעזרא ואשר לא יבא וכו' יחרם הוא וכל רכושו מכאן שהפקר ב"ד הפרק עכ"ל וה' מהר"ם אלשקר סי' מ"ח הבי' דברי הרמב"ם אלה וכתב וז"ל ש"מ דבכל ב"ד איירי וכו' הילכך ב"ד הקבוע בעירו דליכא דאלים מיניה יכול לאפקועי ממונא וכו' ע"כ והרא"ש ז"ל כלל ו' סימן ז"ך אחר שהביא מ"ש בפרק ואלו מגלחין מנ"ל דנדינן וכו' כתב וז"ל למא רשאים ב"ד בכל עיר ועיר לרדות ולייסר בכל מיני ריידויין ונדויין המסרב על תקנתם וכו' ע"כ גם הריב"ש ז"ל בסימן שצ"ט כתב וז"ל ועוד שכתב ר"ת דלאו בבי דינא דרבי אמי ורבי אסי דוקא אמר אלא בי דינא רבה דאתריה ויפתח בדורו וכו' ולא אתא לאפוקי אלא בגין רבנן דבי רב אסי וכו' דהא הוה

רב אסי באתרייהו דאלים מינייהו אבל כל ב"ד קבוע בעירו יכול להפקיע ממון וכו' נראה בפ' ואלו מגלחין דאמרינן התם מנ"ל דמפקירינן נכסי דכתי' ואשר לא יבא זכו' ומדאמרי' לישנא דמפקירינן מש' שבכל מקום ובכל זמן הוא וכ"כ הרמב"ם וכו' ע"כ. ולפי"ז הכא בנ"ד כיון שראו ב"ד נ"ן שבהוספת בה"כ איכא הס"ג וגם נפיק מינה חורבא במילי דסכנה וכו' כמ"ש בדבריהם בקעה מצאו וגדרוה שכל המוסיף ליטרקיה וכו' וכל נכסיו מופקרים וכו' דבזה אין אנו צריכים להסכמת הקהל דהפקר ב"ד אמרו ולא הפקר הקהל:

ובהיות ששמעתי באומרי' שהמערער טוען ואומר שאיני יכול לדון ולהורות בדין זה יען שיש לי בה"כ ואני נוגע בדבר לזה אני אומר שדבריו מהבל ימעטו יען שהק"ק יצ"ו קבלוני עליהם כמו שיש בידי שטר המינוי והקבלה וז"ל אח"מ ק"ק טיטואן יע"א ובראשנו החכם וכו' כמוהרוי"ש נר"ו שהסכים עמנו לדבר מצוה והסכמנו בהסכמה גמורה ומינינו להיות דיין ומ"ץ לפ' וכו' עלינו ועב"ך בערנו ובעד שאר כל הק"ק הדרים במחז"ק וידורו מכאן ולהבא וקבלנו עלינו הוראותיו כב"ד הגדול שבירושלים וכל מה בין איש ובין אחיו ובין גרו ואפילו שיחייב את הזכאי ויזכה את החייב ויאמר על ימין שהוא שמואל ועל שמאל שהוא ימין הכל רצוי ומקובל עלינו ועכב"ך ועל כל הדרים במחזיק בספי בלי לנטות מדבריו ובלי להפיל מדבריו דבר מה ארצה וכו' ע"כ. וחתומים עליו ראשי הקהל והבאים אחריהם כמו ששים אנשים מ"מ ואבי המערער הנז' בכלל:

ובענין הקבלה מצינו שעמ"ש מרן בח"מ סי' ז' ס"ז אסור לדיין לדון למי שהוא אוהבו וכו' כתב הרב כנה"ג שם הגה"ט אות י"ח משם הרדב"ז ז"ל שאם קבלוהו עליהם כשר ובסימן ב"ך הגב"י אות ח"י כתב הרב הנז' וז"ל חכם שנתמנה על הצבור יכול לדון אף לקרוביו שעל מנת כן קבלוהו עליהם משפטי שמואל וכו' ע"כ. גם הרב חק"ל חח"מ סימן א' כתב דדיין שקבלוהו עליהם בני העיר ההודאה שהודו לפניו הבע"ד הויא הודאה בב"ד והביא ראיה ממ"ש מרן בסימן כ"ח סעיף כ"ג שאם תקנו הצבור דב' סופרים יקבלו העדות תקנתם קיימת אף ע"ג דק"ע בעינן ג' מומחים וכתב וז"ל וכי תימא התם שאני בקבלו בפירוש משא"כ כאן דקבלו בסתם לדון גם בזה יש ראיה מת' הראב"ד ז"ל סימן כ"א ותשו' חינוך בית יאודה סימן קנ"ו וכן העלתי בתשו' ומינה נ"ל להכשיר עדים הקרובים אל הדיינים עכ"ל ועמ"ש מרן סימן ז' סי"ב כל דבר שיש לדיין בו צד הנאה אינו יכול לדון עליו וכו' כתב הרב מטה שמעון הגהט"ו אות ל"ג וז"ל היינו בלא קבלוהו עליהם אבל אם קבלוהו דנים מוהד"ץ אשכנזי שם סימן קל"א עכ"ל ואם יאמר האומר דאפשר דלגבי נגיעה דהנאה בעינן שקבלו עליהם הבע"ד בפירוש לאותו הדין משא"כ בקבלה

כוללת כנ"ד מ"מ היינו דוקא בדיני ממונות דאין בו לתא דאסור כלל אבל הכא בנ"ד שאנו באים לדון על ההסכמה שעשו הרבנים בחרם וכו' דנוגע לאיסור אף את"ל שיש בו צד הנאה יכול לדון:

ומצינו להגאון מהרא"ם ז"ל ח"א סימן ס"ט שנשא ונתן בזה וכתב וז"ל ש"מ דלא מיקרו ריבים ודיני ממונות אלא היכא דנפל הדין על הממון אם הוא שלו או של בעל ריבו אבל היכא שנפל עליו הדין אם הוא בהיתר או באיסור אין זה אלא דין איסור והיתר וכן מצאתי בסמ"ג במצות אל תונו איש את אחיו שנחלקו רב ושמואל באומר לחבירו על מנת שאין לך עלי הונאה ונחלקו הגאונים בזה אם הוא דיני ממונות והלכה כשמואל בדיני או אם הוא דין איסור והתר והלכה כרב באיסורי הרי לך בפירוש שאפי' בדיני ההונאה שהוא על גוף הממון נחלקו בו הגאונים אם הוא דיני ממונות או איסור והתר וכו' ע"כ. ומרן בב"י סימן רכ"ז עמ"ש רבינו הטור שם ואפי' התנה על מנת שאין לך עלי הונאה אינו מועיל וכו' כתב מרן וז"ל פלוגתא דרב ושמואל ופסקי כרב ע"כ וכן פסק בש"ע שם סימן כ"א. ולפי מ"ש הרב מהרא"ם ז"ל אע"ג שיש בו לתא דממון הוי מילתא דאיסורא א"כ הכא נמי בנ"ד הסכמה זו דהוי מילתא דאיסורא אף את"ל שנוגע לממון איסורא מיקרי ומה גם דלפי האמת אין כאן הנאה ודאית לומר דע"י הוספת בה"כ ודאי שילכו אנשים מבה"כ של הדיין לשם והוא ניזוק דמפסיד ההנאה דמטי ליה מינייהו וממילא על ידי ההסכמה נצול מזה הנזק והוייא הנאה דאפשר שאף אם לא היתי' ההסכמ' לא ילך שום אדם מבה"כ של הדיין לשם אי אפשר שילך לבה"כ אחרת שהרי יש לנו י"ו בתי כנסיות העשויות בהיתר באופן שע"י הסכמ' זו אין כאן הנאה ודאית כ"א ספקא:

ומצינו להרב תרומת הדשן סימן דש"ן שכתב וז"ל הא קמן דכל היכא שאין ההנייה מזומנת לו עכשיו אלא שיש לבטוח על העתיד לבא בספק לא יפסל וכו' ומ"ש הרמב"ם שאם יש לעד צד הנייה בעולם אפי' בדרך רחוקה וכו' אפשר דר"ל נמי שאותו צד הוא מזומן עכשיו לבא בלי ספק ובדרך רחוקה היינו בהני מילי דפ' חזקת וכו' אבל לעולם בשביל הנייה תלויה על הספק לעתיד לא מיפסלי וכו' ע"כ גם הרב דרכי נועם ח"מ סימן כ"ב הביא דברי הרב תרומת הדשן הנ"ל וכתב שכן מוכח מדברי הגמ' כמבואר שם וסיים וכתב וז"ל א"כ שמעינן מינה דלא אמרינן נוגעים בעדות אלא כד מטי להו הנאה בודאי בין עכשיו בין לאחר זמן בין בדרך קרובה בין בדרך רחוקה וכו' וכמ"ש מדברי הרמב"ם וכו' וכך הם דברי הטור וגדולה מזו כתב הנמקי יוסף וכו' ע"כ באופן דהכא בנ"ד הויא הנאה תלויה על הספק ולא מיפסיל הדיין בהכי כמ"ש:

שוב מצינו להרב מוהרשד"ם חח"מ סימן ב' שנשאל על ב' בעלי דינים שאחד מהם רצה לפסול את הדיין לפי שלוקח פרס מבע"ד כדי שילמד לתלמידים בחנם והאריך שם הרב לבטל טענה זו והביא שם משם הרב מהריק"ו שורש י"ו וז"ל וא"כ אהא סמכינן שאינו פסול הדיין אלא כשמקבל הנאה בעת הזמן שרוצים לדון לפניו שהדבר מוכיח שמפני שכונתו לדון לפניו נותן לו אבל אם מקבל טובת הנאה ממנו בזמן אחר אין לפסול את הדין בשביל כך מן הדין אם לא ממדת חסידות וכו' על אחת כמה וכמה בנ"ד אם ב"ד של בעל דין הוא דיין מומחה לרבים וגם יש לו טעם לנטילת הפרס שאין בע"ד הב' יכול לפוסלו מן הדין עכ"ל וכ"כ הרב מהריב"ל ח"ג סימן צ"ו יע"ש וכ"כ מרן בסימן ט' והכא בנ"ד אף ממדת חסידות ליכא כיון דהוי טובת הנאה תלויה על הספק וגם הוי מילתא דאסורא כמ"ש:

ועפי"ז אזדא לה ג"כ טענת המערער שטען אף דלגבי הרבנים המתקנים אחר שי"ל בה"כ יש להם צד נגיעה בהסכמה זו לענין שאין כח בידם לתקן כזה ח"ו כמו ששמעתי אומרים משמו תצל כל אזן שומעת דמלבד שעפ"י האמור למעלה לא מיקרי נגיעה. עוד בה דאף את"ל דמקרי נגיעה אפי"ה בכגון דא יכולין לתקן שהרי מצינו להרדב"ז ז"ל בחדשות סימן ק' בהסכמה שעשו חכמי מצרים ששום אדם לא יוסיף בהאלתזאם והחרימו על העובר ושמעון עבר והוסיף ולא קבלוהו השרים ולוי בעל האלתזאם תבע לחכמים החתומים בהסכמה שיחרימו את שמעון שעבר וכן עשו ושמעון טוען שעשו עמו שלא כדין לפי שההסכמה איכא רווחא להאי ופסי' להאי ויש מהם שלא קבלוה. ועוד בה שלא הכריזו עליה ועוד שלא חתמו כלם במעמד אחד ועוד שרוב החתומים בהסכמה נוגעים בדבר לפי שאוכלים פרס מאת המתאלזמים. והשיב הר' ז"ל וז"ל ולענין אם ההסכמ' היא הסכמ' ונכשל שמעון בה הדבר ברור אצלי יותר מביעתא בכותחא דחל החרם דאע"ג דקי"ל דכל דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי אין יכולין להסכים לא בדעת כלם וכתב מה דיק"ו וז"ל וז"ל ופשיטא דאפי' היו הרבנים גדולים וכו' לא יש כח בידם לתקן דבר במלתא דאיכא רווחא להאי וכו' הרי הוא בעצמו כתב דלמגדר מילתא יכולים לתקן וכו' והדבר ברור דבנ"ד איכא מיגדר מילתא שאם זה יוסיף ואחר יוסיף וכו' ילך הדבר לאין תכלית ויפסד ממון המלך וממון ישראל ואין לחלק בין מגדר מלתא דאיסורא ובין מגדר מילתא דממונא שהרי מהדיק"ו בממונא איירי וכו' ותו איכא טעמא דלאפרושי מאיסורא יכולין לתקן ולהחרים אפי' שלא יסכימו כלם והכא איכא אסורא דנקרא רשע א"כ יפה עשו שהחרימו וכו' וחל החרם לאפרושי מאיסורא וכו' ומהני טעמי לא איכפת לן אם היו החתומים במעמד א' או לא ואם הכריזו עליה או לא וכו' ולענין

מ"ש שמעון שכל החכמים החתומים נוגעים בדבר וכו' האי בורכא היא שיש מהם כמה שאי' נהנים מבעל האלתזאם וכ"ש שאפי' לדעתו צורבא מדרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה ואי פסיקא ליה שע"י שיוסיף זה בהאלתזאם ויבא אחר ויוסיף תקופח פרנסתם יכולין לתקן ולהחרים ע"ז וחל החרם וכו' הילכך יפה עשו בעלי תקנה זו ועליהם תבא ברכת טוב עכ"ל: למדנו מדברי הרב ז"ל דאף את"ל דהרבנים המתקנים היו נוגעים בדבר אפי"ה יכולין לתקן אחר דפסי' להו דיש בהוספת בה"כ קיפוח פרנסה לבעלי הבתי כנסיות וגם תקנה זו נוגע לכל הש"ץ דאינם דיינים. עוד למדנו מדבריו דבהסכמה שהיה למגדר מילתא בין דאסורא בין דממונא יכולין החכמים לתקן וא"ץ הסכמת הקהל וגם א"ץ הכרזה גם הרב זרע אברהם חח"מ סימן י"ג כתב וז"ל ואף שהם מסכימים להנאת עצמם מצו לתקוני וכו' ע"כ. וכל זה שכתבנו הוא מדינא אבל בלא"ה כבר כתב מרן בסס"י ל"ז וז"ל עכשיו נהגו לקבל עדים מהקהל על תקנתם והסכמתם ועל הקדשות ועל כל ענייניהם וכשרים אף לקרוביהם כיון שקבלום עליהם ע"כ והוא לקוח מדברי הרא"ש בתשו כלל ה' סימן ד' והביאו מרן בב"י שם אלא שבש"ע הוסיף מלת הקדשות שאינו מדברי הרא"ש והוא מתשו' הרשב"א ח"ג סימן תכ"ט שכתב וז"ל שהצבור אינן צריכים להביא עדים כשרים לכל הצבור שלא יהא להם קורבה עם אחד מהצבור וכו' ואפי' בהקדשות שאם אין אתה אומר כן מי מעיד על אותו הקדש של ב' ספרים שהקדיש פ' וכו' אלא שכך נהגו בכל מקום עכשיו להכשיר פסול ורבה בכלל דברים אלו וכו ע"כ ועיין הרא"ש כלל ו' סימן כ"ט. והרב מהרא"ם ז"ל ח"א סימן י"ב הביא דברי הרא"ש והרשב"א הנ"ל וכתב וז"ל הא קמן בהדייא דמכיון דפשטה תקנה זו בישראל שאין מביאים עדים ממדינה למדינה אלא נידונין על פי אותה העיר עצמה אף עפ"י שבכל אותם התקנות וההקדשות שביניהם נוגעים בעדותן משום דאנן סהדי דקבלינהו עלייהו מעיקרא וכו' אע"ג דנגעי בסהדותייהו דאם לא כן כל אותם התקנות וההקדשות שביניהם מה תהא עליהם וכו' ע"כ:

גם הריב"ש ז"ל בסימן תע"ו כתב וז"ל אלא שבדיינים שבארצותנו שהם דנים מכח הסכמת הקהל יכולים לדון אפי' בענייני הקהל ואין צריכים סילוק שהרי קבלום עליהם הקהל וכו' ע"כ וכ"כ בסי' קצ"ה דאף הנוגעים בדבר כשרים לדון ולהעיד בענייני התקנות אחר שכן נהגו בכל הקהלות ומנהגם בזה תורה היא והביא ראיה מת' הרשב"א הנ"ל יע"ש. וכ"כ הרב פמ"א ח"א סימן ס"ד יע"ש. גם הרב חק"ל חח"מ סימן כ"ד עמ"ש מרן עכשיו נהגו לקבל עדים וכו' כתב וז"ל בתשו' העליתי שכן דעת דוב הפוסקים אלא שהראנ"ח ז"ל ח"א סימן כ"ט העלה דהרשב"א והריב"ש מכשירים בכל ענין בסתם אך

להרא"ש והטור אי' מכשיר כ"א בתקנות והסכמות העיר אבל הקדשות ומסי' ותבי' יחיד לא הכשירו וכו' ע"כ ולבסוף כתב והכי נקיטינן להכשיר בכל ענין יע"ש גם הרב דרכי נועם בתשו' הנ"ל אחר שהוכיח דמדינא דגמ' בספק מטי ליה הנאה לא מיפסיל סיים וכתב וז"ל אומר אני לע"ד דאע"ג דהוה מטי להו הנאה לאותם עדי הצואה להיותם בני העיר יש להכשיר מכח שכבר פשט המנהג כמ"ש הרשב"א וכו' ע"כ:

באופן דהכא בנ"ד תקנה זו שהיא כוללת יכולין דייני העיר לדונה אף אם יש להם צד נגיעה וכ"ש עפ"י הקבלה כמ"ש לעיל ומ"מ איני אומר קבלו דעתי רק ערכתי משפט לפני חכמי ישראל היושבים כסאות למשפט יש"ץ ועל פיהם יקום דבר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש מרחשון:

שוב מצינו להרשב"א ז"ל ח"ה סימן קפ"ד ביאר דבריו להדייא שכתב וז"ל ומה שאמרת בתקנות שחותמים מבני העיר כמנהג העיר ועבר א' מבני העיר עליה והברורים רוצים לענוש אותו העובר כפי התקנה היש כח ביד העובר לומר דאין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר החתומי' בה לפי שהעדים החתומים באותא תקנה כהנים באותה תקנה. תשובה הדבר ברור הוא בעיני דאין בדבריו כלום שאם אתה אומר כן לא הנחת תקנה וגדר לכל הקהלות שכן נהגו ומנהגם של ישראל תורה היא ולא עוד אלא ששורת אדין כך דלא גרע מנאמן עלי אבא וכבר הסכימו כל הקהלות להאמין עליהם כל העדים החתומים בכל התקנות שיתקנו בין בגדרים ובין במסים ותשחורות וא"ץ כל יחיד לקבל עליו בכל פעם ופעם אלא מן הסתם הם מקבלים כך שאם לא כן אין להם תקנה בכל ענייניהם ולא היה א' מהקהלות שערער על דבר זה מעולם עכ"ל: ובענין הסכמה זו שעשו רבותינו נ"ן לא נפלאת היא ולא רחוקה שכן מצינו להרב מהרש"ך זל ח"כ סס"י קע"ה שכתב וז"ל ועל שבא עוד בשאלה אם חוששין לאותו הקיל שיש קבלה בידם איש מפי איש שיש חרם קדום שלא יוכלו להפרד קהל אחר וכו' לזה אשיב ואומר כי הנה בארץ מולדתי שידון שמעתי בקטנותי כי ה"ה מהר"ח טאייטאצאק ז"ל בהיותו שם מרבין תורה עשה תקנה בגזרת נח"ש שלא יהיו רשאים יחידי הק"ק שירון בשום זמן שבעולם להפרד ולעשות ביה"כ חדש ובאותו זמן היו שם רבים מבני רומאנייא תנצב"ה והנה הסכמה זאת כפי הנשמע יש יותר משמנים שנה שנעשית ונמשכת עד היום ובלי ספק היא הסכמה טובה והגונה בכל קהל וקהל אפי' בכרכים גדולים וכ"ש בעיירות הקטנות וא"כ כיון שבאותו המקום יש חשש שיש חרם קדום מילתא דפשיטא היא שיש לחוש דהלכה רווחת מפי סופרים ומפי ספרים דספק חרם להחמיר א"כ אין רשות להפריד קהל אחר עכ"ל גם הרב כנה"ג א"ח סימן ק"ן הביא דברי הריב"ש ז"ל שכתב בענין חידוש ביה"כ והמעכב

הוי מונע את הרבים מלעשות מצוה והביא דברי החולקים הגאון מהרא"ם ז"ל ומשפטי שמואל ודברי הרב מהר"א בן ג'אמיל ז"ל שכתב לשים שלום ביניהם ולהשוות הדעות וכתב ע"ז הרב כנה"ג וז"ל ופה תירייא הסכימו שלא לעשות בה"כ וכו' וכן שמעתי שהסכימו במקומות אחרים ואין הסכמה זו נגד ת' הריב"ש מהטעמים שכתב מהר"א ן' ג'אמיל ז"ל בתשובתו ועוד שלא אמר הריב"ש ז"ל שאין יכולים להסכים כך לא כשאין שם גרמא בנזיקין בהפרדם לשתי קהלות אבל היכא דיש לחוש דנפיק מינה חורבא כמו פה תירייא שאם יבנו בה"כ אחר יתרבה עין המושל עליהם וכו' ע"ב. אף אנן נמי נימא הכי בנ"ד דאחר דהרבנים המתקנים והכי טעמא ג"כ דבהוספת בה"כ נפיק מינה חורבא וכו' כמ"ש בדב"ק נ"ע יודו דמצו לתקן בזה גם במתא לונדון יע"א עשה הסכמה כעין זאת ה"ה כמהר"ר יעקב שאשפורטאש זלה"ה בש' התב"ד ליצירה כמו שיש בידינו נוסח ההסכמה הנז' גם במתא פאס יע"א עשו הסכמה כזה בשנים קדמוניות בשנת יתהלל:

המת הל"ל ליצירה וחתומים עליה כמה"ר יאודה ן' עטאר זלה"ה וכמהר"ר יעקב אבן צור זלה"ה ובמהר"ר שמואל אלבאז זלה"ה וכתוב שם שזה היה מנהג קדום ביניהם כמו שיש בידינו נוסח ההסכמה דשלחו מתם גם במתא מראכיש יע"א בפס"ד שבא מהתם להכא על רזא דנא כתבו שקבלה בידם שהרבנים גאוני עולם לקדושים אשר בארץ המה תקנו שאין רשות לשום אדם בעולם להוסיף שוה בה"כ אחרת על אשר גבלו הראשונים ועדיין הם הולכים בעקבותיהם ובהסכמתם ואין פוצה פה ומ צפצף וכן מצינו להרב פחד יצחק ז"ל אות ב' ערך בה"כ יע"ש. וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה וינהגנו בעצה טובה מלפניו אמן. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש אדר משנת: א"ז דבר"ת בחזון לפ"ק ע"ה:

יצחק ן:

וואליד:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קיא

תשובה מחיים ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאחד המיוחד מבני עליה הדר הוא מעלת הרב המובהק רב יצחק משרשייא כמוהר"ר:

יצחק ן' וואליד נר"ו יאיר כאור החמה. פי צדיק יהגה חכמה. עמד וימודד אר"ש לארכה ולרחבה. הפותח יד בתשובה. לא הניח פנה. מר דיינא דנחית לעומקא דדינא. ומרוב הענוה שלח אלו לחוות דעי. ואנא דאמרי כי אין הפנאי מסכים עמדי מיום הראשון עד יום השביעי מחמת עול הצבור מגרים ותושבים, ושואלים ודורשים משכימים ומעריבים.

עם כל זה משום עשה דכבוד תורה רב נהוראי אספקלרייא המאירה. דחקתי את עצמי לבא בדרך קצרה. כיאודה ועוד לקרא כוותיה דמר מהלכה כמותו אשרי יולדתו. ירבו כמותו וזה החלי. בעזר צורי וגואלי:

הנה בראשית מאמר רצה מני"ר הרב המובהק הפוסק נר"ו להכריח כי הסכמה הזאת הנעשית בעירו עיר טיטואן יע"א שלא להוסיף על הב"כ שבעיר לבנות ביה"כ חדש תקנה זאת היא נעשית מפני הסכנה ושיוצא תקלה וכו' ככתוב בד"ק כותיה דמני'ר נר"ו כתב הרב משפטי שמואל סוף סי' מ' דל"ו ע"א ועל כיוצא בזה בנדון שלו כי כמה תקלות ומכשולות יוצא מבנין בה"כ החדש והרי כמה ככרי הרעה הם יוצאים ממני נגד המצוה שעושה יע"ש. וגם מצינו כמה מהפוסקים סוברים לאסור לבנות בה"כ חדש כמ"ש הרא"ם ח"א סימן ג"ן ומצינו חולקים ע"ז הריב"ש סימן רנ"ג ושל"א ומהר"ם הלוי סימן מ"ה וסימן מ"ז ומוהר"ש הלוי חא"ח סימן ח' יע"ש וכמ"ש בכנה"ג בא"ח הגה"ט אות ק"ן ומ"ש הרב מהר"א ן' ג'אמיל חילוקים ע"ז יע"ש. גם מ"ש הרב הפוסק נר"ו להשיב ע"ד המנגדים הי"ו שרוצים לבנות בה"כ חדש ממה שהיה במעט זמן קודם התקנה נחלקו בתי כנסיות אחרות שמה שנחלקו מטעם הסיבה מוכרחת בידוע לנו שהיו ב' שותפים והיו קודם התקנה זת"ד נר"ו. האמת אתו כי אין מקום להביא ראיה ממה שהיה קודם התקנה וזה פשוט. גם מ"ש הרב הפוסק נר"ו דאין מקום לומר דכיון דיש חלק בשררה שיכולין לבנות ביה"כ חדש דודאי ל"פ ככל האמור זת"ד הדין עמו כי האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי:

גם מ"ש הרב נר"ו לדחות המנגדים הי"ו לבנות בה"כ כי לא ידעו ממנה הקהל ולא קבלוה עליהם שהרי בהסכמה כתוב כמה פעמים שזה הר"א פאריינטי שלא דצה לקבל הסכמה זאת שגזרו והכריזו והתרו בו כמה פעמים שהוא עובר על הסכמות אב"ד וק"ק וכו' וסמוך לזה כתבו בהסכמה ובכן אנן ב"ד לבל תצא תקלה קמנו ונתעודד וכו' שעוד כל ימי הארץ לא ירים איש את ידו וכו' שמבואר מזה שהכל היה בהסכמת הקהל זת"ד. האמת במה שהוא אמת כי כיון שמשעה שהסכימו הסכמה זאת עד אותו היום לא היה איש שהרים ידו לעשות נגד הסכמה הזאת חוץ מהר"א פאריינטי הנז' שכבר היה עובר ועליו היתה ההסכמה א"כ אין מקום לומר שיש ביטול להסכמה זאת חלילה כלל כלל לא. גם מ"ש המנגדים הי"ו שרוצים לעשות ביה"כ חדש שלא נמצא ההסכמה והתורף כי אם הטופס ע"ו יפה השיב הרב הפוסק נר"ו שמעשה שהיה כך היה שהוצרכו מפני סיבה לקרוע התורף ונשאר בידם הטופס ודברי אמת נכרים: גם מ"ש המנגדים הי"ו למה נשאר הבה"כ של הד"א פאריינטי ולא סילקוהו לזה השיב הרב הפוסק נר"ו שמאימת מלכות

לא היה כח בידם לסלקו והראיה כי כשהיה עובר אחד מב"ד על פתח אותו ביה"כ והיו שומעים קדיש לא היו עונים אחריו אמן והיה טעמו שהמתפלל בחזקה אין עונין אחריו אמן ואחר שנתבקש בישיבה של מעלה ב"ד שלפנינו יראנו גם אנחנו לבטלה לבל תצא תקלה מידינו ח"ו ועד כדון כל מי שנוגע יראת ה' בלבו אינו מתפלל שם כ"א בוקי סריקי זת"ד גם לזה דבריו חיים וקיימים ובענין עצ עצמו מוכיח עליו שהשתדלו הרבה רבני מתא בכח גדל ל וביד חזקה כדי לסלקו ולא עלה בידם והרי מבואר בפוסקים דבשביל אחד או שנים שעוברים על תקנת הקהל ועל הסכמתם לא מפני זה הותרה הרצועה לגבי אחרים כמ"ש הרב משפטי שמואל סק"י צ"ה יע"ש ומ"ש הרב הפוסק נר"ו דמה שלא סילקוהו להר"א פאריינטי הוא מפני אימת מלכות וכו' זת"ד. גם זה טעם נכון וברור הוא ומצינו בכיוצא בזה בתשו' הרדב"ז ח"ב סס"י ק' שכתב דהסכמה שלא הוכרזה מפני אימת מלכות ש"ד יע"ש וכ"ש כאן בנ"ד שהיא לסלק הבה"כ והוא ברור:

גם מה שטענו המנגדים הי"ו כי כשהסענו דירתנו משם היתה הגזירה שלא יהיו ב"ך ג"כ השררה נתבטלה ופנים חדשות באו לכאן לזה השיב הרב הפוסק נר"ו דהגם שבתחילת ביאתנו היינו מטולטלים מ"מ אחר שנתיישבנו חזרה עטרה ליושנה וכל מי שהיה לו בה"כ שם שכלל הבה"כ שלו וקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל וכל אחד זכה בשלו ומ"ג דבעיירות אחרות לא היה שום תקנה אבל אנן בדידן ב"ד שלפנינו עשו הסכמה הנז' מי הוא זה ואיזה הוא שיכנס עצמו בספק סכנה זת"ד וכשאני לעצמי נר' להחזיק דברי הרב הפוסק נר"ו דבהסכמות הצבור שגזרו בגזירת חרם וארור אפי' אם היה הענין שנתבטל וחזר לאיתנו והוי פנים חדשות עכ"ז לא נתבטל איסורו דהכי קי"ל בנדרים ושבועות שאפי' שנפסק הענין ונתבטל וחזר ונתחדש והוי פנים חדשות חזר האיסור למקומו והדבר פשוט דאין מתירין כמ"ש הרב משבת משה ח"א הח"מ סימן י"ט דנ"ו ע"ב והרב נחפה בכסף ח"א חיו"ד סימן ב' והרב דבר משה ח"ב סי' קי"ו ומז"ה הגדול אור היר"ח ז"ל בספר חק"ל חיו"ד ח"ב סס"י ע"א דס"ו ע"ג דמשום חומר שבועת אין להתיר משום פנים חדשות באו לכאן יע"ש דכוותא נמי משום איסור חרם וארור דאין להתיר משום פנים חדשות באו לכאן:

גם מה שהשיב ע"ד המנגדים הי"ו שהביאו ראיה ממה שאמר הרב ז"ל שילך מוהר"ר וידאל ישראל וימול רשות מהחכמים והרב הפוסק נר"ו דחה ראיה זו ולבסוף העלה דלו יהי ספק הרי קי"ל ספק חרם להחמיר זת"ד. לע"ד אין נראה בזה שום ספק כי כונת הרב ז"ל אפי' למטונייהו הוא אם יתנו רשות החכמים יהיה מסכים גם הוא עמהם וכל עוד שלא נתנו להם רשות החכמים גם הרב מסכים עמהם לאסור וזה ברור וכה"ג ראיתי

בתשו' מרן בס' אבקת רוכל סימן קפ"ו דהיכא שמסרו ההסכמה ביד החכמים ודייניהם דמסתמא תלו אותם בדעתם ועל פיהם נמשכים לכ"ע בעינן הסכמתם יע"ש. ועוד מבואר מדברי מהרח"ש ח"א סימן ג"ן דף ע"ג שכתב דלענין עשיית ההסכמה בתחילה הוא דמעכב אם לא נעשית בחבר עיר דהיינו אדם חשוב שבעיר דלאו כלום חבל אחר שנעשית ועתה רוצה לבטלה מה שכבר עשה לסיבת קטיגורייא או לסיבה חיצונית ודאי דליכא להוא דינא יע"ש. ה"נ אם הרב מסכים לבטל ההסכמ' ושאר החכמים שבעיר לא הסכימו בביטולה אפי' מן הסתם אינה מתבטלת וכל שכן כשגילה דעתו שאין רצון הרב לבטל ההסכמה אם לא כשיהיו מסכימים החכמים וכל שלא הסכימו אין כאן ביטול וזה ברור:

עוד כתב הרב הפוסק נר"ו דכיון שכתוב בהסכמה והרי היא כבונה במה בזמן איסור הבמות וכו' הרי אין יכול שום אדם להתפלל שם והגם שלא אוזכר שום עונש על המתפללים רק על המשכלל בה"כ מ"מ כיון שגזרו אומר שהמשכלל הוא כבונה במה א"כ כיון שהתפלה היא במקום קרבן הרי המתפלל הוי כמקריב בבמה וחייבים אנחנו לקבל גזרתם כדקי"ל דרשאין ב"ד לצורך שעה זת"ד נר"ו בזה אני אומר זכיתי שכיונתי לדעתו דעת עליון הרב הפוסק נר"י והוא כי זה שנים נשאלתי על מעין נדון זה מעיר רודיס יע"א על מי שהיה רוצה לבנות בה"כ חדש ורב המקום ההוא הרב המופלא כמהר"ר מיכאל יעקב ישר נר"ו רצה לבטלו משום כמה טעמי תריצי שבאו בספרי הפוסקים כאשר האריך למעניתו בפסק דין שלו ואנכי הצעיר כד"ל מסכים לדבריו שאינו רשאי לבנות בה"כ חדש והבאתי ראיות מרובות ע"ז ואחד מהנה שמנה שבשמינית היא כי יען גזר אומר הב"ד שבעיר שלא להיות בה"ך חדש אפי' יהיה שלא מן הדין להוראת שעה חייבים לקבלה וכמ"ש ביבמות ד"ן ע"ב ובסנהדרין דמ"ו ע"א תנא ראב"י שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור אלא לעשות סייג לתורה וכ"כ כל הפוסקים הרי"ף והרא"ש בפסקיו ובתשו' כלל ח' סי' י"ג וכלל י"ז סימן ה' ובס' בשמים ראש סי' ס"ס וסי' קצ"א וסי' רי"ב ע"ש והטור ומרן בש"ע ח"מ רס"י ב' וכ"כ הטור עוד שם סי' תכ"ה ורבינו הרשב"א בהרבה מתשובותיו ורבינו המאירי ז"ל בחי' ליבמות לדקי"ב ד"ק מהספר והריב"ש סי' רכ"א וכן כל רבני האחרונים זל הלא בספרתם. ואע"ג דכתבו הפוסקים דבעינן ב"ד חשוב וכמ"ש הרא"ם זל בתשו' ח"א סי' מ"ה והרב ב"ד בח"מ סי' ב' שלא רצה מרוב ענותנותו להחשיב עצמו ב"ד חשוב בענין זה וכמו שיע"ש גם מוהריק"ו שורש קפ"ט כתב דבעינן הא מיהא ב"ד של שלשה וגם הריטב"א בחי' לנדה כ"י רפ"ב כתב דבעינן ב"ד חשוב וחכמים וישוב גדול בענין וכמ"ש הרב ברכ"י בח"מ

סי' ב' סוף אות ג' ועיין להמרדכי בב"מ פרק איזהו נשך סי' שכ"ג שכ' דבד"ח היינו השופט שיהיה בעיר שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם יע"ש וכ"כ בתשו' מיי' ס' קנין סי' כ"א וכאן בנ"ד שהרב מ"ד הוא ב"ד חשוב ויש לו ב' עמו דהוו ב"ד של ג' כלהו איתנהו ביה הרי יכולים לתקן משום מגדר מלתא והוראת שעה ועוד שהרי הכריח הרב ב"ח בח"מ סס"י ב' דלמגדר מלתא אין חילוק וכל גדול בגבולו הוי ב"ד לענין זה ויש לו כח לתקן ובפרט אם קבלו עליהם בני העיר ומה שהוא מתקן הוא בהסכמת ט"ה ובדבר שרוב הצבור יכולין לעמוד יע"ש וכאן הסכמה זאת שלא להתפלל חוץ מבתי כנסיות שבעיר ושלא להוסיף בה"כ מחדש הוי גדר וסייג לתורה מכמה סיבות וטעמים כמו שהארכתי שם בס"ד ואכמ"ל: ועוד ראיתי בדברי הרב הפוסק נר"ו שיש לעכב מלעשות ביה"כ חדש שעי"ז יש נזק והפסד וקיפוח פרנסה מהמתפרנסים מריוח הכנסת הבה"כ יעויין שם שהאריך בזה בד"ק. ולעד"ן כוותיה ומטעמי' לומר כן כי הנה מכלל הרבנים אשר אסרו למנוע לבנות ביה"כ חדש משום מונע את הרבים מלעשות מצוה וחייב נידוי הוא הריב"ש ז"ל כמ"ש בסי' רנ"ג ושל"א והרי בסי' רנ"ג ביאר דבריו וכתב דאם נותנים טעם לדבריהם מפני ישוב בה"כ שלא תחרב דאז הקהל מעיינים בדבר ועושים תקנה לקיים את שתיהם יע"ש שנראה מסיום דברי הריב"ש אלו כי כל שיש לבני הקהל הבה"כ הישן טעם לדבריהם למה שמעכבים שהוא מפני סיבה שמגיע להם נזק והפסד שלא תחרב הבה"כ פלטי להו מאיסור מונע את הרבים ואינו בר נידוי אלא שמבקשים אופן לקיים את שתיהם וכ"כ מהראנ"ח בתשו' ח"ב סס"י ע' כדברי הריב"ש ז"ל יע"ש ובודאי הגמור כי הבא לעשות ביה"כ להיות גורם נזק והפסד לבה"כ אחר כאשר יהיה האופן מדאתבריר לנא דיש נזק והפסד מעכבין בידו אפי' את"ל דאינו דינא דגרמי אלא גרמא בנזיקין דקי"ל גרמא בנזיקין פטור הרי אמרינן פטור אבל אסור ועלינו למחות בידו לכתחי' שלא לעשות נזק לחבירו וכמ"ש הרבנים המובהקים ד' מלכים בתשובתם כי באה בספר פחד יצחק מער' בי"ת ד"ך ע"ד בנדון כזה לעכב על אחד שבא לבנות בה"כ מחדש דאסור ויכולין לעכב על ידו וז"ל ואם יאמר האומר גרמא בנזיקין פטור אף אתה הקהה את שיניו ואמור ידוע לכל הוא דפטור אבל אסור דאפי' למ"ד פטור מלשלם מ"מ אסור הוא לגרום וכשבא להעמיד גורם להזיק חבירו מעכב על ידו ועיין תשו' הרשב"א סימן אלף נ"ב גרמא בנזיקין מחייבי' וגור' לסלקו י"עש הרי מצינו דהבא לעשות בה"כ מחדש הוא דמעכבין בידו ואה"ן אי לא ציית דינא זה הבא להשיג גבול הראשון וגרם נזק ממון אם חייב לשלם ומוציאין מידו זהו מחלוקת בפוס' כמ"ש בתשו' הרב משפטי שמואל סימן ק"א והרב כנה"ג בח"מ ח"א סי' קנ"ו הגה"ט אות ט' ועמ"ש בעניותי בזה

בסה"ק נשמת כל חי ח"ב חח"מ סימן י"ב בס"ד. זולת היכא שהתרו בו ב"ד וצוו אותו לבל יעשה גרמא נזק לחבירו ולא ציית דינא דאז חייב לשלם אפילו בגרמא כמ"ש מוה"ר הגדול כמהרי"א ז"ל בס' ראשי יוסף בח"מ סימן א' סעיף ל' וכמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב חח"מ סי' מ' דקמ"ג ע"ד בס"ד:

ועוד נראה דמ"ש הריב"ש אם יכולין לקיים את שתיהן מיטב הלא"ה שאינו יכול לקיים את שתיהן אין לעשות ביה"כ מחדש וכ"כ בתשו' מהר"ן טארבוט שם בס' פחד יצחק מער' בי"ת ד"ך ע"ב שאחר שהביא דברי הריב"ש כתב וז"ל ואם נותנים טעם לדבריהם מפני ישוב ביה"כ שלא תחרב אז הקהל מעיינים בדבר ועושים תקנה לקיים את שתיהם כתב וז"ל ומדבריו אתה למד שהב"ד יעיינו לקיים את שתיהם אם אפשר כיון שהיה כדאי לזה ולזה אבל היכא דלא אפשר כנ"ד וכו' פשיטא דב"ד מעכבין עליו יע"ש וה"ן היכא דגורם הפסד ממון למעט הכנסות הנכנסות לבה"כ הא נמי מיקרי דא"א לקיים את שתיהם ולא שאני לן בין ביטול לגמרי לביטול במקצת כיון דהגורם נזיקין וחבלות מסיבתו והכל לפי הענין ולפי ראות עיני הרב והב"ד שבאותו מקום בינו לשמים וכמ"ש בעניותי בתשו' הנ"ל בס"ד ומ"ש הרב המופלא צרור המר דודי לי תנא תב"א ז"ל בתשו' כי באה בס' חק"ל חח"מ ח"א סימן קי"א דף קפ"ו ע"ג ע"ד הריב"ש ומהראנ"ח לו דכל שאין הביטול לגמרי אף שמגיע איזה נזק להקהל הישן אפי"ה אין כח בידם למחות את"ד די"ל כי כיון שהכנסת הבה"כ הוי לר"מ העשויה לכך כל הבא להוסיף בה"כ אחר הוי ביטול לגמרי כיון שיש מניעת הריוח בסיבתו ואפשר שמתפשט על ידי זה ויהיה נזק הרבה ברוב הימים:

וראיתי בדברי הרב הפוסק נר"ו שעמד מתמיה לפי זה דגם בזה ביה"כ חדש המפקח פרנסתם של המשרתים של ביה"כ הישן דמצי מעכב ואפי' יהיה הקיפוח מעט שהקשה ממ"ש בב"ב פ' לא יחפור דכ"א ע"ב בקיבע חנות וכיוצא בצד חנות חבירו דאפסיקא הלכתא כרב הונא בריה דר"י ל"מ מעכב ופסקו מרן בח"מ סימן קנ"ו דלפי זה נימא דגם בבא לחדש בה"כ אחרת אינם יכולים בעלי בה"כ הראשונים לעכב על ידם שהמחדש דר בעיר ובר מתא אבר מתא לא מצי מעכב ותי' דהא לא מילתא היא דהחילוק מבואר דבשלמא בקובע חנות וכיוצא בצד חנותו של חבירו הגם שקודם שקבע החנות זה הב' היו באים הקונים לקנות מחנות של ראשון ועכשיו מתמעטים הלוקחים ממנו ולוקחים מהב' מ"מ זה הוי גרמא בעלמא אבל גבי בה"כ שהאנשים המתפללי' בבה"כ הא' כבר הם קבועים שם להתפלל וכבר הוחזקו בכל הביה"כ ההיא בהנאתם דמטי ליה מינייהו מנדרים ונדבות וכדומה וכמ"ש הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל דאוקי להההיא דמוהראנ"ח בעושה

ביתו בית תפלה בדליכא דרא דממונא אבל היכא דאיכא דרא דממונ' מצי מעכב זת"ד נר"ו:

ולעד"ן חלוק ברור דבחנות אם בא להוסיף חנות אחרת אין עיכוב כי כל אחד הרשות בידו ואין בו שום עיכוב משום צד מה שא"כ בבא לעשות ביה"כ חדש כי כיון שזה היחיד הבא להפרד מן הבה"כ ישן היה ג"ב שותף באותו בה"כ מה מקום להפרד בלתי שום טעם וסיבה וללכת לבה"כ אחר כיון שהוא משותף עמהם בודאי דיוצא תקלה ונזק בהפרדם משום ברב עם הדרת מלך ותקנת העיר והרי הסכמת הפוסקים הוא דכל דליכא טעם וסיבה שמוכרחים להפרד עפ"י הדין אינם יכולים להפרד כאשר הכריח הרב צרור המר דודי לי תנא דב"א ז"ל שם לחלק בין ס' הרבנים הריב"א ומהר"י הלוי ומהר"ש הלוי ודעימייהו דס"ל דיכול להפרד ולעשות ביה"כ חדש עם החולקים שהם ס' הרא"ם והרב משפטי שמואל ומהרשד"ם ודעימייהו וכמו שהזכיר מחלוקת זה הרב כנה"ג בא"ח סימן ק"ן הגה"ט ומה שחילק הרב מהר"א ן' ג'אמיל כמו שיע"ש עוד נאמרו בזה כמה חילוקים רבים והמחוור שבכלם הוא זה שכתב הרב מ"ד תר"א ז"ל דכל שיש טעם וסיבה להפרד, ולבנות בה"כ חדש כאשר יהיה האופן יכולין להפרד ולבנות בה"כ חדש הלא"ה אינם יכולים להפרד ולבנות בה"כ חדש וגם אנכי בעוניי החזקתי בחילוק זה ועיקר חילוק זה להודיע ולהודע אם מותר מן הדין להפרד או לא הרי הוא מסור ביד חכמי הדור אל השופט אשר יהיה בימים ההם לפי מה שהוא הענין ישפוטו הם כל אחד ואחד אל עירו ואל שער מקומו וגם מטעם אחר כי חייב האדם לשמוע את דברי השופט שבעירו והיא מ"ע נוהגת גם בזה"ז כמ"ש הרב החינוך ס' שופטים סימן תצ"ה ותצ"ו והרמב"ם בהלכות ממרים בפ"ב ה"א והרב המאירי ביבמות דקי"ב והרשב"א ח"ב סימן שכ"ב ומהרד"ך בית ב' חדר י"ד ט'ו ט"ז והרב נודע ביאודה ח"ב חאה"ע סימן ק"ך דצ"ב ע"ג דאפי' הוא ת"ח גדול בתורה חייב לבטל דעתו ועמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"ב סימן ד' די"ב ע"ד ובמקומות אחרים בס"ד וכ"ש וק"ו כשיש בהסכמה גזרת נח"ש כמ"ש הרב הפוסק נר"ו דודאי דיש להחמיר וזה ברור. וכיון שכן גם מ"ש הרב הפוסק נר"ו לבטל העדות שהעיד עד אחד והוא ש"ץ של הר"א פאריינטי שההסכמה נתבטלה וכו' והוכיח מדין היכא דאתחזק איסורא אין עד א' נאמן והביא ראיות רבות לבטל דבריהם וכל דבריו חיים וקיימים והנני מוסיף על דבריו כי בלא"ה בלתי הסכמה לא היה יכול להפרד מתיך הקהל בלתי שום טעם וסיבה וכמש"ל ומה גם כי זה הש"ץ הוא נוגע בדבר ואינו נאמן לו' שהותר' ההסכמה וזה פשוט:

ועוד נראה דיש מקום לחלק בין הבא לקבוע חנות כי המנהג בעיר הוא דמי שרוצה לפתוח חנות וכדומה פותח ולית דימחי בידיה משא"כ בבא לעשות ביה"כ חדש כי המנהג פשוט שלא כל הרוצה לעשות ביה"כ חדש עושה אם לא מדעת הצבור והכא קי"ל בדין רב הבא לעיר מחדש הגם שכתבו כי אין ביד הרב הראשון שהיה בעיר לעכבו כמ"ש בפו"כ סימן קכ"ו וקכ"ז וקכ"ח כמבואר שם עכ"ז אם יש קבלת צבור גם המה יודו דיכול הרב הא' לעכב וכמו כן עכשיו שנתפשט המנהג לעכב כמ"ש הרב ש"ך יו"ד סימן רמ"ה סקט"ו יע"ש דכוותא נמי בזה דיש מנהג פשוט לעכב מעכבים וכמ"ש בת' הנ"ל בס"ד. ועוד נראה להביא ראיה מת' המבי"ט ח"ג סימן מ"ח שהכריח שאפי' אורחים הבאים לעיר אם מפתה אותם שילכו לבה"כ שלו בהיות ב' ב"כ בעיר שאפ' שילך לאחר ובפיתוייו הולך לבה"כ שלו הוי גזל והביאו הרב כנה"ג בח"מ סימן ש"ע הגה"ט אות ג' יע"ש וכל שכן וק"ו בהיות קבוע היחיד בבה"כ וזה עושה ביה"כ חדש והולכים להתפלל לשם:

עוד כתב הרב הפוסק נר"ו שהסכמה זו שהיא למגדר מילתא ולאפרושי מאיסורא וסכנה אין לה התרה כמבואר בפוסקים הלא בספרתם ז"תד נר"ו ועל זה סמוך ונראה האריך הרחיב הרב הפוסק נר"ו להביא כמה וכמה מרבני הראשונים ואת אחרונים דהסכמה שנעשית לגדר וסייג לתורה אין לה התרה כמו שכתוב בדב"ק וכן הסכמתי אנכי הצעיר בתשו' דכל הסכמה דנעשית לגרר וסייג לתורה חין לה התרה והבאתי דברי הפוסקים הנ"ל ומ"ש בס' יוסף אומץ סימן ק"ג ע"ש:

עוד הביא הרב הפוסק נר"ו להקת הפוס' ראשוני' ואת אחרונים שמכשירין לדון ולהעיד בדייני אותה העיר ובעדי אותה העיר ואינן פסולין לדון ולהעיד משום נוגע בדבר ובכלל הזכיר לעט"ר מ"ז הרב הגדול בספר חק"ל חח"מ ח"א סימן כ"ד שגם הוא מסכים דעתו להכשיר כיע"ש וכ"כ עוד שם מזה בסימן כ"ג באורך וברוחב כמנהגו הטוב יע"ש:

באופן בהא סלקינן ובהא נחתינן כדברי הרב הפוסק נר"ו וכל דבריו אמת וצדק ויפה דן יפה הורה כוותיה ומטעמיה להלכה ולמעשה שלא לעשות בה"כ חדש ולהיות כד"ל מסכים לכל מ"ש הרב הפוסק נר"ו לכל הדברות ולכל האמירות ואברכהו וארבהו יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל ע"ד זקנה ושיבה ואם בגבורות. ויגדיל תורתו ויאדיר יפוצו מעיינותיו חוצה.ונגילה ונשמחה בו ובתורתו גילה רנה דיצה וירום ונישא וגבה כסא כבוד תורתו. ואת יקר תפארת גדולתו. כה דברי אהבתו. הח"פ עירנו אזמיר יע"א ביום כ"ה תברכו לחדש סיון שנת:

תדי"ר קודם ליצירה ברב עוז ושלום הצעיר:

חיים פאל אג'י:
ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קיב

ביען שאחר ימים שכתבתי מה שנרא' לע"ר לקיים ההסכמה שעשו רבותינו נ"ן בענין חדוש בה"כ במחז"ק והסכימו עמי רוב חכמי המערב המפורסמים רוב בנין ורוב מנין וכן הסכימו חו"ר א"י תובב"א ירושלים וחברון וטבריא וצפת ובראשם הרב הגדול ראשון לציון מוהר"ר חנ"א הי"ו וכן הסכים הרב הגדול מהר"ח פאלאג'י הי"ו וגם חכמי אורן יש"ץ כמו שיש בידי פסק דינם של כל הרבנים הנז' קרוב לע' חתימות. אח"ך טען חכם אחד שיכול לזכות זה שחדש הבה"כ בטענת קי"ל אחר שיש בידו פסק מאיזה חכמים שבטלו ההסכמה ואף דענין זה הו"ל מילתא דאיסורא מ"מ כיון דפתיך ממונא בהדיה דהיינו שהמחדש הבה"כ מלבד שא"ץ להוציא ממון בקניית המצות עוד בה שהוא נהנה מהכנסת הבה"כ מצי למימר קי"ל והגם דאיכא פלוגתא בזה הרי הרב ברכ"י זל ח"מ סי' כ"ה כתב דהרבה מהראשונים ואחרונים ס"ל דמצי למימר קי"ל יע"ש ואני בעוניי מלבד דלעד"ן דהכא בנ"ד ליכא למימר דהוי ממונא דפתיך בהדי איסורא דפליגי ביה רבנן כמו שנבאר. בס"ד. עוד אחרת היתה דאפי' לדברי החכם נר"ו דהוי ממונא דפתיך בהדי איסורא הרי מצינו להרב כנה"ג בכללי הקי"ל אות ע' שכ' וזל עוד נ"ל דע"כ לא נסתפקו ז"ל אלא דוקא כשעובר האיסור בשב ואל תעשה אבל כשעובר האיסור בקום עשה אינו יכול לומר קי"ל. ואפי' את"ל דיש חולקים ה"מ באיסור דרבנן ולא באיסור דאורייתא כמ"ש בהדייא בטור זה סי' ע"ה הגה"ט אות פ"ו וחזקתיו בראיות ברורות ע"ש עכ"ל וכ"כ הרב חשק שלמה בכללי הקי"ל אות ע"ג משם מהר"ש אמרילייו יע"ש ולפי"ז הכא בנ"ד זה שחידש הבה"כ בכל יום ויום שמתפללים עמו שם עובר על החרם בקום עשה דהוי איסור דאורייתא כידוע וא"כ ל"מ לו' קי"ל:

ועוד אעיקרא דדינא זה המחדש לאו מוחזק מיקרי דיצדק לומר קי"ל שהרי קודם שחידש הבה"כ בהיכל ותיבה שלחתי שליח לומר לו שאסור מפני ההסכמ' ובאותו זמן לא היה מי שמתיר לו ואעפ"י כן לא הטה אזנו. אלא שאח"ך כתב שאלה בסתר לחכמי המערב ונטו איזה חכמים להתיר לו וכיון שבשעה שחידש הבה"כ היה שלא כדין לאו מוחזק מיקרי וכמ"ש הרב כנה"ג בס' בעי חיי ח"א סי' רי"ב וזל ועוד אני אומר דלא שייך לומר קי"ל אלא בדבר המטלטל שאין בו רוח חיים דשייך ביה תפיסה אבל הכא מאי קי"ל שייך וכו' אבל בנדון שלפנינו לא שייך זה דאפי' שהוא תפוס בממון תפיסה זו באלמות

היתה ולא מיקרי תפיסה וכו' ע"ש וגדולה מזו מצינו להרב הנז' בכללי הקי"ל אות י"א דלא אמרינן קי"ל אלא בודאי מוחזק אבל היכא דפליגי אי הוי מוחזק או לא לא אמרינן קי"ל וכ"כ באות מ' ע"ש:

והרב מהרח"ש ח"ב סי' ט' כתב וזל והנה כתבו האחרונים דטענת קי"ל היא טענה חלושה וכו' א"כ בכל דהוא דחינן לה וכו' ע"כ ושם בדע"ח כתב וזל שכבר כתבתי במקומות רבים דהך מילתא דמצי המוחזק לומר קי"ל כדברי המיעוט אף נגד רוב הפוסקים קלישא וכו' וכמ"ש הרב מהרשד"ם ע"כ וכל זה אנו אומרים אף לצר שנאמר דהכא בנ"ד או"ל ממונא דפתיך בהדי איסורא אבל האמת יורה דרכו דהכא בנ"ד אינו רק איסורא לחוד והממון שמפסיד מפני האיסור לאו ממונא מיקרי דבשלמא בההיא דרבית שהלוה תובע מהמלוה הממון שנתן לו וממון זה מותר ללוה ואיכא איסור רק למלוה אמרינן כיון דנחלקו בו אי הוי רבית קצוצה או אבק רבית אם אנו דנים אותו לחומרא ככל ספק איסור דאורייתא צריכים הב"ד להוציא ממנו הממון שהוא מוחזק בו וליתנו ללוה ושייך שפיר לומר בזה דמוציאין מהמוחזק בנד"ז איכא כת הסוברים דיכול המוחזק בממון לומר קי"ל כמ"ד דהוי אבק רבית ואינה יוצאה בדיינים וישאר בממון שבידו דבכגון זה הוו תרי ענייני ממונא ואיסורא ולדעת קצת איסורא בתר ממונא גריר ואין מוציאין מהמוחזק ככל מילי דתובע ונתבע היכא דאיכא פלוגתא משא"כ הכא בנ"ד דאין כאן תובע ונתבע ובאין אנו לדון על זאת הבה"כ אם היא מותרת או אסורה אף שיש קצת חכמים שמתירים כשאנו אומרים לו שהיא אסור' אף אם היה הספק שקול שהיו המתירים כנגד האוסרים אנו אומרים לו שהיא אסורה מספק ככל ספק אסיר דאורייתא ואין ב"ד מוציאין אותה מידו כדי ליתנה לאחר שהרי אסורה היא לכל העולם והו"ל כשאר איסורים ד ך משל אם נחלקו בבהמה אחת הללו אומרים שהיא טריפה והללו אומרים שהיא כשרה דאזלינן בה לחומ' והוא מפסיד דמי הבהמה ואם נאמר דזה נקרא ממון שאנו מוציאין הבהמה מתחת ידו לשנאמר דיכול המוחזק לומר קי"ל כמאן דמתיר דודאי דאינו נקרא מוציאין מידו ממון אלא דוקא כשמוציאין ממנו ליתנו להבע"ד המותר לו ואם ישאר ביד המוחזק הו"ל אסור לדעת קצת. ולדעת הפוס' דאיסורא בתר ממונא גריר יכול המוחזק לומר קי"ל ואין מוציאין מידו משא"כ הכא בנ"ד שאנו אומרים לו שדבר זה אסור אף שעי"ז מפסיד הממון לאו הוצאה מיקרי שהרי אסור לכל העולם וא"כ אין כאן רק איסור לאור ואינו יכול לו' קי"ל כמאן דמתיר ומ"ג דהכא בנ"ד אין כאן הפסד ממון לאלתר כ"א לפי רוב הימים וגם הוא עבורי רווחא והדברים פשוטים לכל מודה על האמת ועיין להגאון מהרא"ם ז"ל בתשו' ח"א סי' ש"ט שכתב וז"ל דלא מיקרי

ריבים ודיני ממונות אלא היכא דנפל הדין על הממון אם הוא שלו או של בעל ריבו אבל היכא שנפל עליו הדין אם הוא בהיתר או באיסור אין זה לא דין איסור והיתר וכן מצאתי בסמ"ג במצות אל'הינו וכו' ע"כ:

והרב כנה"ג בכללי הקי"ל אות ז' כתב וז"ל משם ה"ה כמה"ר יחיאל באסן שהיה שול מה טעם אמרינן קי"ל בממון ולא במילתא דאיסורא והרי בממון אם אין הלכה כן הו"ל גזל ביד המוחזק וגזל נמי איסורא הוא. והשיב דבשלמא לגבי איסור אי אזלינן לחומ' יצאנו מידי איסור אבל כששנים חלוקים על הממון אפי' אי לא אמרינן קי"ל אין אנו יוצאים מידי איסור גזל שהרי אם הדין הוא כדברי האומרים להחזיק הו"ל גזל ביד המוציא ולכן היכא דקאי ממונא תיקום וכו' ע"כ באופן דהכא בנ"ד דאין מוציאין מזה ונותנים לזה אין כאן רק איסור לחוד ואינו יכול לומר קי"ל וה' יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו לכוין אל האמת כיר"א הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש טבת משנת:

כ"י ידב"ר של"ם לפ"ק ושלם על דייני ישראל הי"ו ע"ה:

יצחק ן':

וואליד:

ס"ט:

הני מילי מחיים מסכים על דברות הנ"ל:

ראה ראיתי את מה שכתוב למעלה מפי עליון הרב המורה כי ביצחק יקרא נר"ו לדחות סברא זאת דאין בנדון כזה לומר קי"ל ובאיסורו קאי המתפלל בבית הכנסת חדש מכמה טעמי תריצי ככתוב בד"ק והנני כד"ל מסכים הולך עמו בזה כוותיה וכטעמיה דאין להמחזיקים הבית הכנסת חדש לומר קי"ל יען יש בהסכמה חרם ואפי' יהיה הדבר ספק הרי קי"ל דבהסכמות שיש בהם חרם אפי' ספק חרם ספיקו להחמיר וכמ"ש עט"ר מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סי' פ"ז וסי' צ"ב וסי' קי"ג יעש"ב. ועדיפא מינה כתב. בתשו' מהרש"ך ח"ב סימן קמ"ו הביא דבריו מרן החבי"ב בכנה"ג חי"ד סי' של"ד הגהב"י אות ט"ו דאם יצא קול בעיר שיש קבלה בידם שיש חרם שלא להפריד לקהל אחר חוששין לאותו חרם דספק חרם להחמיר כמו שיע"ש וזהו אפי' בקול בעלמא כ"ש וק"ו בנ"ד שיש הסכמה כתובה בטופס אף שלא נמצא התורף בודאי דעדיף מקול בעלמא דיש להחמיר ואין לומר בזה וכדומה לזה קי"ל.

זאת ועוד אחרת כי הסכמה זאת שלא לחדש בית הכנסת יש רבים מהפוסקים דס"ל שהיא בעשית לגדר וסייג הלא הוא בספרתם וכמ"ש בתשו' במ"א בס"ד וכיון שכן שההסכמה היא לגדר וסייג אין מקום להתירה כאשר הוכיחו הפוס' מתשו' הרשב"א

שהביאה מרן בב"י בי"ד סי' רכ"ח וכן הסכימו כמה וכמה מרבני האחרונים הלא המה מהריב"ל ח"ד ד"ז ומהר"י הלוי סימן כ"ו ומהר"מ די בוטון סימן וא"ו והרב הגדול בתראה שלים חיד"א בספר יוסף אומץ סימן ק"ג יע"ש והיה לי להאריך בזה אבל מחמת טירדות הזמן ועול הציבור המוטל עלי כדוע לא עת הפנאי ולכל הדברות ולכל האמירות יפה דן יפה הורה הרב המורה רב יצחק נר"ו הנ"ל ואברך אותו ואת נוהו ברכות לעד תחדהו בבנים ובני בנים ותהי נטיעותיו כמוהו שמורי'ם לכל בני ישראל עד ביאת הגואל אכי"ר כ"ד הח"פ אזמיר יע"א ביום כ"ה תברכו לחדש סיון שנת והדר"ת פני זקן (לפ"ק):

ברוב עוז ושלום:

החבי"ף:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קיג

מעיר שאראי דמ"ב יע"א:

אנכי איש צעיר זעיר'א דמן חברייא הבא עה"ח חלות"י אל מול פני הרבנים המובהקים מתירים בברקים בי דינא רבא שבעיר תהילה קושט א יע"א ה' עליהם יחיו כיר"א כי המה בחכמתם ליעיינו בהפרשיות ודברי ריבות אשר נפלו ביני ובין קהל יעדתי דישרן סמיכין עלי יחידי סגולה מישיבת שומרים לבקר העי"א צד אחד עם מ' גבירי וחשובי ויחידי עיר מולדתי ע"ד שאראיי דמן בוזנא יע"ח צ"א על אודות כי מודעת זאת כי מזה למעלה מעשרים שנה עד הלום הן היתה כזאת בעיר הנז' ישיבת חברים מקשיבים רודפי צדק הנקראת שומרים לבקר שזה דרכם שע"י להבת התשוקה אשר בלבבם ביראת ה' נודדים שינה מעיניהם והמה קמים בכל עז ותעצומות עומדים בבית ה' בלילות בהישיבה הלזו ובוכים על גלות שכינת עוזינו בקיץ ובחורף חצות לילה ומאז עד אור הבקר הנה זה דרכם שהגדול שבהם ראש ישיבה עוסק בתורה עמהם פעמים בתהלים ותהלות ה' יספרו עד סופם ופעמים בזוהר ודברי מוסר המושכים לבו של אדם עד אור הבקר וכשהרואה אומר יפטירו בשפה רפה את תפילת שחרית בדמע לב ובכונה גדולה כי הדברי מוסר ששמעו מפי החכם הדורש עדיין לחלוחית השמיעה קיימת באזניהם וגמירי דיהבי עינא וליכא להתפלל בכונה וזה דבר גדול להם כי ניחא להו להתפלל בבית החברותא הנז' כי אם יהיו מענבים עצמם עד שיהיו השערי בית הכנסת שבעיר נפתחים ממילא אזדא ליה להבת התשוקה. שבלב היחידי' הנז' וירד תנומה לעפעפיהם כידוע. ומה גם כי מוכרחים הם במעשיהם להיות קביעות תפלות שמ"ע בבית ישיבתם הנז' בשבתות וימים טובים

ובחול יען מודעת זאת כי לצורך קיום והעמדת. הישיבת שומרים לבקר הנז"ל ההוצאה יתירה ובפרט בלילות החורף לצורך נרות ומשקה הקאחב"י וכיוצא ומעלנא לית לה ממ"א לצורך ההוצאות הנז' כי אם מהגביה הנגבית בכל יום בתפילות שמ"ע מהיחידים שבישיבה הלזו כי כל פרוטה ופרוטה מצטרפת ומיום שהחזיקו היחידים הנז' בזכותם וחזקתם הנז"ל להתפלל בבית מדרשם בשבתות וימים טובים ובחיל אין פרץ ואין יוצאת מצד כוללות היחידים שבעיר ואין פוצה פה ומצפצף למקטנם ועד גדולם וזאת לפנים ראש אמו"ר מהישיבה הלזו היה הוא המאור הגדול מו"ר כמוהר"ם פירירה נר"ו אשר הוא כהיום הזה מר באתריה מ"צ. ורב בע"ת שאראיי הנז"ל וגם הפרס של הראש ישיבה הלזו ניתן לו מכסף המתוק"ן הנגבית בתפילות שמ"ע הנז"ל. ויהי מאז בפרק שזכה הרב הנז' להיותו מולך בעיר הנז' ונסתלק מהישיבה הלזו הנה כל הקהל כאחד מזה עשר שנים מו"מ יהבו עינייהו עלי דידי ושמוני נוטרה כרם ה' צבאות אשר בישיבה הלזו ושלי"ת כלם עושים מאהבה ושמחים ולית דרדיף אבתרין כלל ודא עקא כי מזה שלשה שנים מו"מ עד הלום מוחלפת כי על ידי שלהבת היחידי העיר עם הישיבה הלזו מוט התמוטטה מסיבות קטרוג וערעורי דברים הנה עמדו עלינו כי כסלא לעוגייא ורובם ככלם נצבו כמו נד לבטל קביעות התפילה שמ"ע הנז"ל מהישיבה הלזו והיו דבריהם שיען הבהכ"נ הגדולה שבעיר חלו בה ידים במה בעלי חובות מכח ההוצאות שנתרגשו בה וכל יומא ויומא אזלא ומדלדלא הנה רוצים הם לבטל התפילות שבישיבה הלזו וכמה פעמים אזהרה השמיעו וכרוזא קרי שיבואו כלם להתפלל בבהכ"נ. הגדולה ושלי"ת כי היחידים הנז' הפכו עליהם עורף וכלם קדושים שמחים וששים לתפילות שבישיבה הלזו ואמנם דא עקא כי כוללות העיר הם מרבים להחזיק דבריהם אף שהוא נגד הדין. וכבר אני בעוניי שאול שאלתי את פי הרב עליון נר"ו כי למה נמנה עמהם להיותו מן המונעים אותנו ויהי כמשיב כי לא מלבו כי אם שהוא מוכרח לענות אמן לדבריהם משום שלום העיר וע"כ אין אנכי הבא עה"ח נשאול נשאל מאת הרבנים העי"א אם יש כח בידם לסלק אותנו מקיום המצוה הזאת להתפלל בנחת בישיבתנו הנז' אחר שיש כמה שנים שהחזקנו כנז' ואם יש להם טענת שרוצים להחזיק את בדק הבהכ"נ שבעיר הנה יש לנו טענה מספקת כי ע"י סילוק התפילות הנז' תמנ"ע היתה שיהיה ישיבת השומרים הנז' קיימת ובפרט רוצים הם לקפח את פרס הניתן לי וננקטיה בכובסיה וכו':

עוד נשאלתי מאת הרבנים על אודות מה שזה נהגו עדת החברים הקברים שבעיר שבהיות להם בן זכר הנה בליל המילה שולחים לשם פנס גם בלכתם ילכו החברים להתפלל ערבית בבית החבר משום כבוד ומצוה וע"ז גם אנחנו יש כמו עשר שנים שהיינו

שולחים פנס ומתפללים שם ערבית בהיות לאיזה יחיד מהישיבה הלזו בן זכר שאינו בסוג החברים של קברים אבל עכ"פ הוא מיחידי החברה של שומרים לבקר ועכשיו קמו החברים של קברים ומעכבים על ידינו מעשות המצוה הלזו וע"ז שואלים הלכו בי אם יש כח ביד החברה של קברים למונעם או לא. ובהורמנותיה דרבנן אנכי אספתי באמרי'ם מספרי הפוסקים על ב' השאלות הנזכרים והעליתהו על שלחן מלכים וחלית'י היא יורו המורים לנו איזה דרך יסכון אור ויבא שכמ"ה:

תשובה אני טרם אחל"ה להיותי מאסף אחרי הקוצרים סברות הפוס' זלה"ה השייכים לנ"ד כדי להעלותם על שלחן מלכים מתן מלכי רבנן אחושבניהו הרבנים המובהקים אשר פה קושט'א יע"א העי"א הנה סלח נא אנכי מבקש בתוספת מחו"ל שאם יראו בי איזה דבר חוץ מהשורה והסברה אל יאשימוני כי הן אנכי נע ונד בארץ כי ע"כ תכון תפילתי כי המה בחכמתם יבררו אוכל מתוך פסולת והיה האוכל לפקדון להיותו סניף לעיקר הדין ושתי בה' מבטחי שאל אכשל בדבר הלכה והאלקים יעזור לי כיר"א:

ואען ואומר דהמעיין בכל כתבי הקדש הראשוני' והאחרונים זלה"ה המדברים בגווני דשייכי לנ"ד יראה בעיניו דלית דין צריך בושש דאין יכולין בני העיר לעכב בעד החברה של מצוה הלזו להתפלל בבית מדרשם הנקרא שומרים לבקר מכמה טעמי תריצי שיבואו להלן ואדרבא אם ידם מוחזק לעכב אותם צריכים הם לחוש שלא יכנסו בחשש נדוי ח"ו כי המשכב את הרבים לעשות מצוה היא א' מהדברים שב"ד מנדין עליהם וכמו שיבא להלן:

והנה עיקרא דהאי מילתא איתא בגיטין דף נ"ט מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ופרש"י בני חצר שרגילין לתת עירוב החצר בבית א' אין משנין את מקומו ליתנו בבית אחר מפני דרכי שלום ובגמ' שם ד"ס ע"ב קאמר מ"ט אילימא משום כבוד והא ההוא שיפורא דהוה מעיקרא בי רב יאודה ולבסוף בי רבה ולבסוף בי רב יוסף וכו' ופרש"י דמעיקר' בי ר"י שהיה ראש ישיבה בפומבדיתא ולבסוף כשנפטר ומלך רבה נתנוהו בביתו וכו' ומשני אלא משום חשדא ופירש"י שיחשדו את בני החצר שיטלטלו בלא עירוב והתוס' שם כתבו משם ר"ת דהכונה אינו אלא שלא יאמרו מפני החשד שחושדין אותם לגנוב פת של עירוב אין מניחים אותו שם אבל בשופר ליכא חשדא ע"כ אבל הרמב"ם בפי' המשנה כתב טעם חדש שכתב וז"ל ואם היה המנהג שהיו מניחים העירוב בבית מבתי החצר אמר שלא ישנה לעולם אלא בזה הבית שהיו נותנים בו בתחילה להניח אותו לפי שיש להם בזה הנאה שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את

הפת מפני שהיה שם עכ"ל. ויש לתמוה למה שינה מהטעם שאמרו בש"ס משום חשדא והתוי"ט לא ערער אחריו:

אמנם ראיתי למהראנ"ח בח"ב סימן ע' יהיב טעמא לפי' הרמב"ם דסמך פירושו על הירושלמי דעל ההיא מתני' דמערבין בבית ישן קאמר א"ר אבין ובדיור ישן היא מתניתא ע"כ דלפי הירוש' אם השוכר הישן נסתלק מהבית שמניחין בו העירוב ובא בו שוכר חדש לא קפדינן אם מסלקין משם העירוב ואם איתא שהטעם הוא משים חשדא הנה לפרש"י אף בשוכר חדש החששה במקומה שיאמרו שמטלטלין בלא עירוב ולפר"ת יותר יש חשדא כשאין נותנין העירוב בבואו שוכר חדש שיחשדו ויאמרו כי על היות השוכר חדש חשוד לא נתנו העירוב בביתו ומש"ה כתב הרמב"ם טעמא אחרינא משום הרווחה ומש"ה יש חילוק דדוקא בדיור ישן דזכה כבר בהרווחה הלזו מש"ה אין מונעין אותה הימנו אבל בשוכר חדש דעדיין לא זכה בהאי ריוח ביתא יכולין לסלק העירוב מביתו יע"ש נלמד מדברי הרמב"ם דין חדש דהיכא דזכה כבר באיזה ריוח הנמשך מעשית המצוה בביתו אף שהוא ריוח כל דהוא אין מעבירין אותה הימנו ואף שזה נלמד מהירושלמי כנז' ובש"ס דידן יהיב טעמא אחרינא הנה המעיין בתשו' מהראנ"ח יראה דלענין דינא לא פליגי כי אם משמעות דורשין איכא בינייהו אי קאי על הבית גופא או על הדיור וכו' וכמו שיע"ש:

והנה מהריק"ו בשו' קי"ג הביאו מרן הב"י בא"ח סימן קנ"ג ומור"ם בח"מ סס"י קמ"ט נשאל ע"ד בהכ"נ שעמד בבית איש א' ימים רבים ואח"כ רצו אנשי העיר לשנות אותו אל מקום אחר והשיב וז"ל לפי הנלע"ד אין אתם רשאים לשנותה כיון ששם עמדה מימים הראשונים ובהדייא שנינו בס"פ הנזקין מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום וכו' ומשמע בגמ' דאפי' היכא דיש קצת טעם לשנות מקים העירוב אפי"ה אין משנין וכו' מדפריך עליה מ"ט אילימא משום כבוד והא ההוא שיפורא וכו' ומאי פריך והלא היה המנהג לתתו לעולם בבית ראש ישיבה וכו' או צ ל דפשיטא ליה להש"ס דהא דתנן בית ישן וכו' דע"כ איירי אפילו באים המערערים מחמת קצת טענה אפ"ה מניחים שם מפני דרכי שלום וכו' ומש"ה הוצרך הש"ס משום חשדא כ"ש הכא שאין לשנות מקום בהכ"נ אם אין להם טענה ואפי' יהיה להם טענה מ"מ נלע"ד דאין בידם לשנות דהכא נמי איכא טעמא דחשיב כמו חשדא שהרי הכל יודעין שנוח לו לאדם בהיות הבה"כ סמוך לביתו וכדאמרי' במציעא דק"ז ברוך אתה בעיר שתהא ביתך סמוך לבהכ"נ ואפי' לר' יוחנן דאמר התם שכר פסיעות יש מ"מ פשיטא שיוכל זה לומר לא הן ולא שכרן. ועוד דגם הכא היכא קצת משום חשדא לפר"ת שפי' פן יחשדו שהיה גונב הפת דה"נ איכא למיחש

פן יאמרו מפני שבני ביתו אינם מהוגנים נמנעו מלילך לשם וכו' עכ"ל ומכלל דבריו ז"ל יש ללמוד שמי שזכה באיזה ענין של כבוד או מצוה אין מעבירין ממנו אותו זכות אם לא בהיות איזה טענה להמערער ואפי' בהיות שם טענה אם יהיה גם לשכנגדו איזה טענה שלא לשנות הדבר ההוא אין משנין וכנז"ל גם הריב"ש בתשו' סי' ער"ב על חכם א' שהחזיק בעיר להיות שם רב ומנהיג ורצו לסלק מידו השררה ההיא ולמנות לרב אחר האריך בטעמים לזכות החכם שהחזיק כבר וכתב וז"ל שנית שאף אם לא היה מהר"ר יוחנן בא בטענה אביו והיה ראוי מהר"ד ישעיה להיות קודם להתמנות מ"מ כיון שכבר היה נוהג בשררה ההיא והחזיק בה מעצמו זכה בה מדגרסינן בירושלמי דהוריות דבי הושעיא ודבי בר פזי הוו עלין ושאלין בשלמא דנשיא כל יומא והוו אלין דבי הושעיא עלין קדמאי ונפקין קדמאי אזלי אינון דבר פזי ואתחתנון בנשיאותא אתין בעון מיעל קדמאי אתון ושאלין לר' אמי אמר להון ר' אמי והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום ותו אמרינן תרתין זרעיתא בצפורי בולטייא וסגניא והוון בולטייא אזלין ושלין בשלמא דנשיא כל יומא ועלין קדמאי וחוון סגניא עיילין ונפקין בתריהון אזלין סגניא וזכון באורייתא וכו' שמעינן מיהא שמי שהחזיק אפי' מעצמו באיזו שררה או דין קדימה אין נוטלין אותה ממנו לתתה לאחר גדול ממנו מכיון שכבר זכה בה אא"כ הוא ע"ה והאחר ת"ח אבל כל שהמחזיק בה ת"ח אין מסלקין אותו אפי' שהאחר גדול ממנו וכו' עש"ב:

נמצינו למדים מדברי מהריק"ו והריב"ש דמי שזכה מעצמו באיזה ענין של כבוד או מצוה לעשותה בביתו אין רשאים הציבור לשנותה מביתו ואפי' באים מחמת טענה כל שיש להמחזיק ג"כ טענה כל דהוא וכמו שלימד כן מהריק"ו מסוג' דגטין הנז' ועיקר יסוד דין זה בנוי על מתני' דגטין דמערבין בבית ישן הנז"ל:

גם בתשו' מהראנ"ח ח"ב סי' ע' נשאל על כיוצא בזה דמהריק"ו הנז' והעמיק הרחיב כמנהגו הטוב וזו הלכה העלה דאחר שזכה ש שיתפללו הקהל בביתו אין שום נברא יכול להוציאו מזכותו וכתב שאף שמדברי הריב"ש מוכח דהיכא דהמחזיק הוא ע"ה והבא להוציאו מחזקתו הוא ת"ח דיכול להוציאו מידו היינו דוקא בדבר שאין בו מצוה אלא כבוד בלבד וכההיא ירושלמי דהביא הריב"ש דהוו עלין קדמאי דאין בו אלא כבוד בלבד דנכנס ראשון ויוצא ראשון אבל במקום שמצוה מוטלת על האדם והיא בחזקתו וזכה בה הוא מזולתו מפני שהחזיק בה או מאיזו טענה מאן לימא לן שהת"ח קודם להוציאה מידו אף אם המחזיק ע"ה דהא ודאי יכול המחזיק לומר אנא בעינא דאזכי נפשי ואהיה זוכה במצוה והאריך בראיות וכתב בסוף דבריו וכן הדין בנדון שלפנינו אם ש' זה מוחזק

במצוה ההיא שיהיה ביתו בית תפלה ודאי מצוה קא עביד והוא מוחזק במצוה ההיא כדרך שהוא זוכה בה ואיש לא יצילנה מידו מן הדין ואף אם הבא להוציאה הוא ת"ח דינו כשאר כל אדם וכו' עכ"ל. גם מהרש"ך ח"א סס"י מ"ה כתב על אנשים שהחזיקו במצוה אין כח בב"ד הקמים עליהם לבטלם מפני דרכי שלום וכו' ע ש נמצא דכל שהחזיק במצוה לעשותה על ידו אין כח אפי' לת"ח גדול ורשום ולא לציבור להוציאה מידו ולא תימא דלא נלמד מדברי מהריק"ו והריב"ש ומהראנ"ח ז"ל כי אם בא יחיד אחר להוציא זכותו מידו לא כן לגבי צבור דאלים כחייהו דלא היא דהא נדון מהריק"ו היה דהצבור היו באים לסלק הבהכ"נ מביתו ואפי"ה כתב דאין יכולין לשנות וכן נלמד ממ"ש מור"ם בסס"י קמ"ט בח"מ הנז"ל וז"ל יחיד שיש לו ס"ת והחזיק שהצבור קוראים תמיד בס"ת שלו אם היה לצבור ס"ת אחרת כשקראו בשלו מקרי חזקה ואסור לשנות ואם לא היה להן ס"ת אחרת לא מקרי חזקה וכו' ועוד כתב שם וז"ל אדם שהחזיק במצות כגון בגלילה או ס"ת וארעו אונס ונתנו הקהל המצוה לאחר כשעבר אונסו של ראשון חוזר למצותו אבל אם נתן המצוה לאחר בלא אונס נתבטל חזקתו וכו' ע"ש וכתב הסמ"ע שם סק"ן וז"ל אבל אם נתן המצוה לאחר בלי אונס וכו' כצ"ל אם נתן בלא יו"ד ור"ל שנתנה הוא מעצמו לאחר דאילו הקהל לאו כ"כ ליתנו לאחר וזה נלמד ממ"ש לפני זה דכשהיה להקהל ס"ת אחרת כשקראו בשלו מקרי חזקה ואסור להם לשנות וכו' עכ"ל הרי נלמד משני דינים אלו דכל שהחזיק באיזה מצוה שיעשה בשלו כגון ס"ת וגלילה וכיוצא ועלתה לו חזקה שוב אינן רשאין להוציא מידו ואפי' שהצבור יהיה המוציא אין כח ביד הצבור להוציא הן אמת דזהו לסברת מור"ם דס"ל דנכסי קהל הם כמו נכסי הקדש דאם יש לגזברים חלק מועיל חזקה לגביהו וכמו שמבואר שם בסס"י קמ"ט ודוק:

וראיתי עוד להסמ"ע שם סקמ"ט שרמז על השני דינים הללו וז"ל הד"מ הביא לשני הדינים בסימן זה ס"ג וכתב שבא בחזקה שיש עמה טענה וכו' ע"ש כנ"ר שהסמ"ע רצה ללמדנו דב' דינים הללו לא מהניא להו חזקה כי אם בבא מחמת טענה וכנרא' טענת מקח שלקח זכות זה בדמים מן הצבור וכו' וז"ל הר"מ בס"ג כתב בנימן זאב בתשו' סי' קפ"ו יחיד שהי"ל ס"ת שקראו בו בצבור זמן רב ואח"כ קנאו הצבור ס"ת והיחיד רוצה שיקראו בשלו כיון שהחזיק בזה ופסק דאין ליחיד כלום על הצבור והאריך שם בראיות וכל ראיותיו אינם כלים כמבואר למבין שם ומ"מ נראה דאם לא היה לצבור ס"ת אחרת כשקראו בשל יחיד לא הוי חזקה כיון דלא הו"ל למחות לקרות בשלו וכל מקום דאינן יכולין למחות לא הוי חזקה אבל אי הו"ל ס"ת אחרת ולא קראו בו וזה בא בחזקה שיש עמה טענה אפשר דהוי חיקה וכמ"ש לקמן סי קנ"ו לענין מי שהחזיק במצוה עכ"ל הרי

מבואר דהרב ז ל מייתי מתשו' בנימן זאב דס"ל דאין ליחיד כלום על הצבור ואיהו פליג עליה וירד לחלק בין כשהי"ל להצבור ס"ת לכשלא הי ל ס"ת וכו' וראיתי להכנה"ג שם בהגב"י אות ל' שהביא דברי מור"ם הללו וכתב עליו וז"ל אבל מדברי בנימן זאב מוכח דבכל גוונא הוי חזקה ע"כ ואתמהא דהרי מור"ם בד"מ הביא מדברי הבנימן זאב בהפך דאין להיחיד כלום על הצבור וכעת אין ס' בנימן זאב מצוי אצלי כדי לראות הדברים בשורשן וצ"ל דנפל טעות בדברי הרב כנה"ג וצ"ל אבל מדברי בנימן זאב מוכח דבכל גוונא לא הוי חזקה וק"ל:

ואיך שיהיה במה שהתנה מור"ם ז"ל בד"מ שצריך שיבא המחזיק בחזקה שיש עמה טענה אני תמיה דבכל התשו' מהריק"ו והריב"ש וכיוצא מוכח דאף דלא יבא בטענה אפ"ה מטעם חזקה לבד שהחזיק בעצמו בהאי דינא וזכות אין מוציאין אותה מידו ודוחק לומר דכונת טענה שכתב מור"ם אינו טענת מקח כעין חזקה שיש עמה טענה דאמרינן בעלמא אלא הטענה היינו כעין מ"ש מהריק"ו בשו' קי"ג דיהיה להמחזיק איזה טענה כדי לדחות הצבור הבאים בטענה וכמו שלימד מסוגייא דגטין הנז"ל דפשט דברי מור"ם לא משמע הכי ונלע"ד דדוקא בשני דינים הללו דקאי מור"ם דמיירי שהחזיק שיקראו בס"ת שלו בצבור או באיזה מצוה בצבור בהנהו דוקא הצריך טענה משום דחזקה דידהו לא מנכרא ואינה גלויה לכל משום דלא היה החזקה מהמצוה ברשות המחזיק כי אם בבהכ"נ של הצבור דהתם אי לאו הטענה איכא למתלי דע"צ המקרה וההזדמן בכל שבוע קראו בס"ת שלו ולא שרצו להחזיקו לא כן בנדון מהריק"ו וכיוצא דהחזיק במצוה בעורה ברשותו ובקרב ביתו ודאי דעלתה לו חזקה אף בלתי טענה כיון שרצו להחזיקו בקום עשה להתאסף בביתו ולהתפלל שם והויא חזקה דמנכרא לכל אזי אין מסלקין אותו מחזקתו וכההיא דמערבין בבית ישן דמיירי שלא בא הבעל הבית שהונח שם העירוב בטענת חזקה כלל:

ואיך שיהיה הרי כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ס"ל דמי שהחזיק מעצמו באיזה מצוה אין יכולים לסלקו מזכותו אפי' באים בטענה. וכ"כ בתשו' הרב באר עשק סי' ה' שחבורה שהיו לומדים בבית עשיר זה כמה שנים ואח"ך רוצים ללמוד שני חדשים בכל בית ובית שאינם יכולים לשנות וע' מהר"י הלוי סי' מ"ד ומהר"ש הלוי חא"ח סי' נ"ו ובדבר שמואל סי' מ"ז ע"ש: ומאחר עלו"ת כל הנז"ל א"כ גם בנ"ד כיון שזה רבות בשנים החזיקו היחידים שבישיבת שומרים לבקר הלזו להתפלל בהישיבה הנז' ולית דימחא בידייהו מצד בני העיר ומצד היחידים שבבה"כ הגדולה שבעיר א"כ עלתה להם חזקה ואינם יכולים לסלקם מזכייתם אף שבני העיר באים בטענה מצד שהבית הכנסת

הגדולה מוט התמוטטה ועול החובות רבו מהרבה ומעלנא לית ליה ומש"ה רוצים שיבאו כלם להתפלל שם כי היכי דלמטי ליה הנאה וריוח והצלה הנה גם להיחידים שבישיבה הלזו יש להם טענה אי משום טענה דחשדא דלאו כ"ע ידעי עיקר טעמא שסילקו אותם מלהתפלל שם ויבאו לחשוד אותם דחזו בהו תיוהא שלא תפלתם מסודרת לפו"ד או שהיו מעלימים הגזברים מההכנסה הנגבית בכל יום וע"ד מה שפרש"י ור"ת בטעם החשדא דקאמר הש"ס שם ומה גם לדברי הרמב"ם דהיתה הרוחה להבית המונח שם העירוב ואינם יכולים לעשות לו מניעה להריוח הנז' וה"נ ע"י התפלה הוה מטי ליה הנאה להרא"ש. ישיבה שבישיבה הלזו מצד היחידים המתנדבים ומצד הקופה הנגבית בכל יום כי כל פרוטה ופרוטה מצטרפת ויוכלו הגבאים לתת לו הפרס הקצוב לו בכל שנה בשופי לא כן עתה בהיותם מסלקים אותם מלהתפלל שם היא מוחלפת השיטה ע"כ הנז"ל וא"כ הא ודאי דאין יכולים לסלקם מזכייתם. ועוד דנגד הטעם שטוענין בני העיר על הסילוק הנז' יש להם ג"כ ליחידי הישיבה הלזו וכמ"ש מהריק"ו שם שהרי הכל יודעים שנוח לו לאדם בהיות הבהכ"נ סמוך לביתו והנז' נוח להם להיחידים להתפלל בבית ישיבתם הנז"ל סמוך ללימודם ולא יהיו מתנודדים ויושבים ומצפים עד יבא השעה שהצבור מתאספים לביהכ"נ הגדול ובמאי דביני וביני יהיו נרפים מלהבת התשוקה אשר בליבם על התורה ועל העבודה וכ"ש דבכאן ע"י סילוק התפלה מבית ישיבתם יגיע נזק להחכם שלהם ופסקי ליה לחיותיה וזו אינה תורה שאחר שהחזיק החכם הדורש שלהם זה כמה שנים ומטי ליה הנאה בכל שנה שיסלקו אותו מזכייתו. וכי תימא דאדרבא זיל לאידך גיסא דכיון דהחכם המחזיק הנז' מטי ליה הנאת ממון מחמת זכיית המצוה הלזו א"כ מותר לסלקו מזכייתו וכמ"ש הרב כנה"ג בא"ח סימן שס"ו בהגה"ט וז"ל עוד נ"ל דאם נאמר דין זה אלא כשאין שם דרא דממונא כלומר שהזוכה בנתינת העירוב בביתו אין לו הנאה אלא המצוה אבל אם יש לו הנאת ממין יכול הנותן לומר עד עכשיו רציתי להטיל מלאי לתוך כיסך מכאן ואילך אני רוצה להטיל המלאי הזה בכיס של אחרים וכו' עש"ב וה"נ בנ"ד כיון דמטי ליה הנאה להראש ישיבה הלזו כנז"ל א"כ יכולים הם לסלקו מזכותו ולהמיר כבודו באחר לפי דברי הכנה"ג הנז' לוה אמינא דהרואה יראה להרב חק"ל בא"ח סי' ע"א דמלבד דמקהי אקיהתא ע"ד הכנה"ג הנז' מתשו' הרשב"א שהביא מרן בא"ח סס"י ג"ן הנה כתב לחלק כמה חילוקים הא' דלא כתב כן הכנה"ג כ"א במנויים דלית כהו טירחא כגון נתינת העירוב וכו' והב' דלא כתב הכנה"ג כן כי אם לגבי יחיד שהחזיר לגבי יחידים אבל ברבים דלא הדרי בכל גוונא הוי

חזקה וכו' ובסוף כתב הרב חק"ל שם דאין לנו לזוז מדברי הרשב"א והש"ע וכל אחרונים מקמיה דהרב כנה"ג אף אם פליג עלייהו ע"ש:

ועוד דבנ"ד אינו מנגד סברת הרב כנה"ג הלזו דלא כתב כן הכנה"ג כי אם היכא דהיחידים גופייהו רוצים ליתן נדבתם לאיש אחר ולסלקו להזוכה הראשון מזכותו לא כן בנ"ד דהיחידים בני הישיבה כלם כאחד רוצים לתת נדבתם להחכם המוחזק בישיבה הלזו שא שבני העיר רוצים לכופם שילכו לבה"כ הגדולה הא ודאי דהדין נותן דאין יכולים לכופם ואף שחייבים בני הכנסת הגדולה חובות והוצאות הנה יוכלו לפורעם לפי' נפשות או לפי ממין לפי מה שהוא מנהג הקהל לענין שכר החזן ומשרתי הקהל וכמ"ש בשו"ת שפת הים בסי' ה' ואף כי הרב שם לא פטר את היחידים מלבא לבה"כ אף שיש להם חובות כי אם היכא דהרחיקו נדוד למקומותם במושבותם דמשמע דאם לא הרחיקו נדוד היו חייבים לבא לבה"כ כדי להקל עול החובות מעליהם הנה התם שאני משום דמעיקרא מקודם השרפה היו מתפללים כלם יחד בקהל אחד וכשלקחו הגזברים הלואות לצורך הק"ק נשתעבדו כל היחידים דשלוחים דידהו חשיבי לא כן בנ"ד דהיחידים שבישיבה הלזו מימי עולם ושנים הם קבועים בישיבה הלזו ולא נשתעבדו מעולם בחובות הקהל הא ודאי שאסור לסלקם מזכייתם מלהתפלל שמ"ע בשבתות וימים טובים בבית ישיבתם ועוד דע"י סילוק התפילות מבית ישיבתם נפיק מינה חורבא גם להלימוד של שומרים לבקר שהורגלו מעולם ללמוד בישיבה הלזו בקיץ ובחורף וזכותם הנז' שעוסקים בבית ה' בלילות היא רבת הערך ועיקר ההוצאות מהנרות ומשקה הקאחב"י וכיוצא נמשך מהגביה שעושים בתפילות והא בלא הא לא סגייא וכגון דא ננקטיה בכובסיה דלישבקיה לגלימיה היא דבהיותם מסלקים התפילה מהישיבה הלזו הנה תמנ"ע היתה לקיום והעמדת הלימוד של שומרים לבקר ונמצא דהם באים לעכב אותם מעשיית המצוה הנ"ל ועוד דהיא גופא סילוק התפלה מבית ישיבתם חשיבא כמונעים אותם מהמצוה הזאת שהיו מתפללים בכונה בבית ישיבתם וכבר בא הדבר מבואר בתשו' הריב"ש סימן דנ"ג וז"ל גם מה שאמרת אם באו יחידים לעשו' להם מדרש לתפילה וקמו אנשים למנוע אם נתן לשמוע ודאי משתקין אותן בנזיפה שמעכבין את הרבים מלעשות מצוה והוא עון גדול וכבר מנה הרמב"ם ז"ל זה באותן כ"ד דברים שב"ד נזקקין לנדות העובר ואיתא בירוש' דמ"ק וכו' ואם נותנים טעם לדבריהם מפני ישוב הבה"כ שלא תחרב אז הקהל מעיינין בדבר ועושין תקנה לקיים את שתיהם עכ"ל וכיוצא בזה כתב ברס"י של"א ע"ש וכן ראיתי בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' ק"ו על ראובן שהקדיש ס"ת לבה"כ ונהגו זמן מרובה לקרות בו ועתה קם אחד מאנשי הקהל ומעכב על ידם והשיב דמן הדין אין לו לעכב בזה

כיון שנהגו להוציאו וזכה ליטול משמרתו וכו' וכל המעכב אותם מלקרות בו הרי הוא מעכב את הרבים מלעשות מצוה ואמרו בירוש' דמשקין שהוא צריך נדוי וכ"כ הרמב"ם בה' ת"ת וכו' עכ"ל הרי למדנו מד' הריב"ש הנז"ל דסילוק התפלה מביתם חשיב מעכבם מלעשות מצוה כל שכן בנ"ד שנמשך עוד עיכוב הלימוד שומרים לבקר שיתבטל בהחלט כיון דלא ישאר להם על מה שיסמוכו לענין ההוצאות וכנז"ל:

באופן שמצד הדין אין יכולין בני העיר לסלק להבני הישיבה הלזו מזכותם וכיון שכן אף אם עשו הסכמה והכריזו שכל העובר על הסכמתם ענוש יענש הרי הסכמתם היתה שלא כדין דכיון דלא הוי מגדר מילתא כי אם אדרבא דבר מעוות וכמ"ש הריב"ש בריש סי' של"א הנז"ל וא"כ אפי' יחיד. מוחה וכמו שבא בארוכה בדיני ההסכמות שאסף הרב כנה"ג בח"מ סי' רל"א א"כ הסכמתם כלא חשיבי ואף שהיה עמהם הרב שבעיר לא מהני לכופם וכמ"ש בפוס' סי' ונ"ג רמזו מרן בח"מ סס"י קנ"ו ע"ש וא"כ מכל אין טעמי נלע"ד דלא מצו לסלקם מזכייתם ואם יבאו לסלקם צריכים הם לחוש שלא יכנסו ח"ו בחשש נידוי דהמעכב את הרבים מלעשות מצוה וכנז"ל:

ולענין מה שבא בשאלה דרוצים יחידי הישיבה הלזו להביא עששית דלוקה בליל המילה לאיזה יחיד שבחברת שומרים לבקר שהוא לא נמנה מכלל החברים של קברים וגבאי החברה של קביים מעכבים בידם נראה דאין יכולין לעכב דודאי מצוה גדולה להרבות נרות לכבוד המצוה וכההיא דעל כן באורים כבדו ה' וכבר כתבו הפוסקים מנהג להרבות בנרות משום כבוד המצוה א"כ ודאי דאינם יכולים לעכבם וכיוצא בזה כתב בתשו' שמש צדקה ח"מ סימן ל"ו רמזו הרב מט"ש ח"מ סי' קמ"ט הגהב"י אות כ"ט על מי שהחזיק להניח כתר על ס"ת ובא אחר ורוצה לעשות גם הוא כתר להניחו בזמנים חלוקים וכו' ע"ש וכן ראיתי למהראנ"ח בח"ב סי' ע' הנז"ל דלאחר דדן את הדין דעלתה לו חזקה להאיש ההוא דהיו מתפללים בביתו כתב דאין דין זה אמור אלא ברוצים להעביר המצוה והכבוד ממנו לגמרי ממי שהחזיק בו אבל אם בא לזכות במצוה וגם הראשון יעמוד במצותו כגון מי שהחזיק שיתפלל בביתו ובא אחר ועשה ביתו בית הפילה שיתפללו בו אעפ"י שקצת מהאנשים שהיו מתפללין בבית המחזיק הראשון מתפללין בבית המחזיק השני אינו יכול לעכב על ידו וכו' ע"ש וכ"כ מהר"י הלוי סי' מ"ו הובא בכנה"ג סימן שס"ו ע"ש וכן ראיתי להרב מגן אברהם בסי' קנ"ג ס"ק מ"א וז"ל אנשים שהחזיקו לקבור מתים אין יכולין למחות באחרים שבאו לקבור דבעשיית המצוה כ"א רוצה לזכות יע"ש ואף למ"ש שם דבמדינתינו שיש חבורת מהממונים לכך נ"ל דצריך ליתן להחברה כמנהגם הנה על כל פנים אינם רשאים לדחותם להיחידים מעשיית המצוה כי אם

שצריך לתת להחברה כמנהגם: באופן שמכל הנז"ל נלע"ד דאין יכולין החברים לדחותם להיחידים מעשיית המצוה הלזו ככל הנז"ל את זה כתבתי להלכה ולא למעשה עד שיורו המורים המלכים האדירים הרבנים המובהקים אשר בעיר המלוכה קושטא יע"א את דבר המשפט ועל פיהם יקום דבר. כה דברי המשתחוה מרחוק אל מול כסא כבודם נבזה בעיניו נמאס. כלא חשיב ותאמר נואש:

הצעיר:

מיכאל עטיאם:

ס"ט:

אנחנו ב"ד הבאים עה"ח בצפייתינו צפינו את כל מה שאסף איש טהור המלאך מיכאל הרב המורה עליון נר"ו ונשאנו ונתננו בדבר הלכה ועלתה הסכמתינו כי יפה דן יפה הורה הרב המאסף הנז"ל ועפ"י שוה"ד הגמור כך ראוי לדון ולהורות ככל אשר הורה גבר הפוסק נר"ו והלכתא כוותיה וכטעמיה ולהחזיק במעוז תורתו באנו עה"ח פה עירנו קושטא יע"א ברוב עוז ושלום: רפאל שבתי יהושע חיים משה:

ן' יקר עלי פ'ריסקו:

ס"ט ס"ט ס"ט:

אנכי הבא עה"ח עשיתי אר"ש ראה ראיתי כל מה שאסף וקיבץ מע' הרב המאסף עליון ונשאתי ונתתי בדבר הלכה כדמ"ל ועלתה הסכמתי כי יפה דן ויפה זיכה ויפה הורה הר' עליון ועפ"י שוה"ד הגמור כך ראוי לדון ולהורות ככל אשר הורה גבר הפוסק נר"ו והלכתא כוותיה וכטעמיה ולהחזיק במעוז תורתו באתי עה"ח בגושפנקא דמלכא פה העירה קושט'א קאי יע"א ושריר ובריר וקיים:

יעקב בכר דוד:

ס"ט:

אנא נפשאי חזי הוית שורות העליונות. ודרך תבונות. דברי חכמים כדרבונות. פנים מסבירות חמותי ראיתי או'ר בעד אור אור יקרות. והיו למאורות קדמאה שלים ידי"ן החכם הפוסק הא' דורש טוב לעמו בני חברתו המול"ל וקול המולות לכל הדברות ולכל האמירות עלה בקב"ץ דברי הפוסק ופנה לסובב להוציא לאור משפט להבין ולהורות ואחריו האירו הברקים תבל האיתנים מוסדי ארץ הרבנים המובהקים יושבי על מדיין באתרא דשמיה קושט'א החזיקו ע"י החכם ולמדו משפטים ישרים ותורות מעתה מה מני יהלך דבר דברי הבאי וכי אמר לה מאי הואי מקר'א מועט ושינ'ת עראי חזי למיקם אבראי קטנתי איני כדאי ולא צילה דעתאי ותורה חתומה מרבנן סבוראי הר"ז כיאודה

ועוד לקרא כי מפיהם תצא תורה הלכה לדורות הגדתי היום זוהי סיבה זוהי ביאס כי אני נכוה בפוצרין והיתה הפציר"ה ושאלוני אהבי לחיות דעי ואם דל הוא כד"ל מסכי"ם ע"ד שיחו והולכי מדברות. ושורי בארש"ש משה ידבר כי ישבתי על הבא'ר בא"ר עסק דין בכל מ"ש הפוסק הא' ברובי תורתו הלכתי ארוכות וכשר'ות וכאן לא ע"ט להעלות ארוכה כי לדבר הלכה באנו אל האר"ש מסקנא דמלתא הלכתא בטעמא נסעו מבאורו"ת ואומר עם קני אף ידי יד כהה ורוח נכאה תיכון עמו שלא לבטל התמיד של תיקון חצות ח"ו וכספיר גזרתם של דייני גזרות. ואם ביטול התפילה גורם ביטול הת"ח יתפללו בבית לימודם ולא יתבטל הת"ח לעלות את המדומ"ע על חורבן בית אלהינו ואורך גלותינו בבכי יבואו מבכי נהרות ברם אם מפני זה נמשך קטטות ומריבות נזקים וחבלות וחצי נזק צרורות ולאידך גיס'א הבהכ"נ נחרבים ח"ו הכולל וטו"ה יתקנו לקיים שתיהן כמ"ש הריב"ש סימן רנ"ג לך נא ראה דבריו באות מאירות זהו העולה מפסקי אשר קריתי. לי תורת משה ואיש על מקומו יבא בשלום תהיינה חוברות ואדון השלום ישפוט שלום בינינו כי אנחנו עבדיו וצאן ידו צאן מרעיתו ולא תהיינה מפוזרות הכ"ד הכו"ח פה שראי דמ"ב ש"ח לי זעיר'א נא"ה:

משה פירירה:

ס"ט:

יומא כי האידנא האיר אל עבר פנינו עז ותושיה קול משאלות. הני מלי מעליתא דגמיר ודייק אליבא דהלכתא חזו מפעלות פעולת צדיק פרי עץ הדר מרגלית טובה רחם רחמתים. שלימה משנתו הרב ועצום נחמד למראה וגם תאוה הוא לעינים. ואחריו יזהירו המאורות הגדולים הרבי' המובהקים מוסדי ארץ האתנים. בי דינא רבא מע"ת קושטא קאי מלכי ארץ ורוזנים. וכארי יתנשא המנורה הטהורה ראש על ארץ רבה צדיק באמונתו מר ניהו רבה אביר יעקב אשר המלך חפץ בקרו חמד אלהים לשבתי ואחרון חביב דרופתקא דאוריית' מר באתריה הרב המובהק בלשון של זהורית היה הלשון מלבין אף הוא היה מתכוין לגמור וסמך את ידיו על מלאך מיכאל נר"ו אתוהי כמה רברבין איכו השתא גם בנו דבר דינא קתבע מינן לבא על החתים בהדין פסקא דדינא ועליה דידן רמיא לגשת ל האר"ש מודים דרבנן היינו שבחיהו והרת נתנה. הנה שפתנו אתנו הן הם יודו קושט אמרי אמת יפה דן יפה זיכה כי הוא בר סמכא מילתא דפשיטא דאסור לעכב ולמנוע קריאת ס"ת בחול ובשבת מאנשי ישיבת שומרים לבקר עוברי בעמק הבכה. ולא תהא כזאת בישראל לגרום שום ביטול לישיבת תיקון חצות הנז' על דברי ריבות.

אדרבא החיוב מוטל על כל עם הקהל לרומם ולהחזיק מקום המקודש הנז' ולקיים מילי דאבות ישבו ישרים כשבת אחים בשלום ובמישור כשעירים עלי דשא וכרביבים אחד באחד יגשו כלם קדושים כלם אהובים ובגלל הדבר הזה מרובה מדה טיבה העושר והכבוד להוי יתיהב להון. ישישו וישמחו גילה אחר גילה יחד כלם על ישר ועל רבנן ועל תלמידהון. כנה'ר וכנא"ה צעירי הצאן יושבי על מדין פה העירה אזמיר יע"א מצפים ביאת גואלינו בחדש תמוז דהאי שתא קרובה ישועתי לבא:

וצדקתי להגלות לפ"ק ברב עז ושלום:

חיים דוד שמואל נסים אברהם:

חזן חכים אשכנזי ס"ט ס"ט ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קיד

חזי הוית מימר קרשין הרבנים המובהקים גדולי' צדיקים אלה מפה ולה מפה דיתנו עדיהן ויצדקו להחזיק דברי הרב הפוסק מתריה דשמעתתא המלאך מיכאל נר"ו ואחרי שהסכימו עמו רבנן סבוראי עליונים למעלה ה' צבאות יגן עליהם בקש גם ממני שאהיה סניף עמהם כדל מסכים הולך והגם שאין לי פנאי דחקתי חת עצמי להשיב מפני הכבוד ואען ואומר כי הן אחת דכתב הריב"ש סי' רנ"ג דאותם שרוצים לעכב על היחידים שלא לעשות מדרש להתפלל שגוערין בו בנזיפה מפני שמונעין את הרבים מלעשות מצוה והוא אחד מכ"ד דברים שב"ד מנדין עליהם וכו' אך דאם נותנים טעם לדבריהם מפני ישוב בית הכנסת שלא תחרב אז הקהל מעיינים בדבר ועושין תקנה לקיים שתיהם ע"כ הנה זה לא שייך הכא דהרי המדרש הזה אינו שבאים עתה לעשותו אלא הרי הוא ישן נושן מזמן קדמון מימי עולם ושנים קדמוניות ועוד דאם באים מהבה"כ להתפלל בבית המדרש הזה על היחיד הבא לעקור עצמו מביה"כ ולקבוע מקום בבית המדרש עליה דידיה דוקא ראוי להטיל בו חומרות התורה שלא יצא מבה"כ לבה"מ בקביעות ובפרט בשבתות וי"ט אך מהיחידים דכאן נמצאו וכאן היו המה ואבותיהם בביה"מ מה כח בידינו לכופם שילכו לבה"כ ולאחוז דלתי ביהמ"ד לבטל שמ"ע זה לא אמרו אדם מעולם והקורא בס' פחד יצחק מע' ב' מל"ך ואילך עיניו תחזנה מישרים כדברי אלה ועוד מתבאר שם דקדושת ביהמ"ד עדיפא מקדושת ביה"כ ומי הוא אשר יערב אל לבו ולא יחוש מפני ביטול בית המדרש:

בר מן דין דאשכחן למוהראנ"ח ח"ב סי' ע' דכתב וכ"ש אם תמשך איזה תועלת מצד קביעות המקום ההוא גם כן שהקרובים שם יתועדו תמיד להתפלל ערב ובקר משא"כ אם

יצטרכו ללכת אל מקום אחר דאי מטריחינן להו אתו לאימנועי וכו' זת"ד וה"נ דכוותא ממש דקמים בחשק ובהתלהבות נפש באשמורת בלילה לומר תיקון חצות וללמוד תהלים ומוסר ה' ולהתפלל במנין בהכנעה גדולה ובשפה ברורה ובנעימה כי מי יוכל לשלוח ידו לבטל דבר גדול כזה:

והשתא כפי נדון שלפנינו אתאן לדברי מהר"י הלוי בתשו' סימן מ"ה דכתב דכל זמן שמרבין בתי תפילות בעיר הוא כבוד לאלהי ישראל כמו שמצינו במדרש שנשתבחה ירושלים שהיו בה תפ"א בתי כנסיות כמנין מלאתי כ"ש למאי דאמרינן בפרק בני העיר דעתידין ב"כ וב"מ שבח"ל שיקבעו בארץ ישראל ובגיטין דל"ח אמרו דת' ב"כ היו בכרך ביתר יע"ש ועו"כ שם מהר"י הלוי דאסור לנתוץ הביה"כ כמו הביהמ"ק ואין לך נתיצה גדולה מזו דהרשות נתונה מהשרים לבנות ביה"כ והם ישתדלו שלא להניחם לבנות דהרשות הו"ל כנבנה וראוים לעונש גדול זת"ד וכ"ש וק"ו היכא דזה עשרים שנה תדיר מתפללים שם דאיך יתכן לבטלם וכתב מהרשד"ם יו"ד סימן קמ"ג דלהניח הבה"כ שמם אין לך זלזול גדול מזה ועיין נמי למוהרש"ך ח"א סי' ל"ו כי מזה בין תבין דלא טוב עושין באיזה בתי כנסיות בתוך עיר ואם בישראל אנדריאנו פולי יע"א דמתפללים בתוכו בשבתות וי"ט ואילו בחול סוגר ואין פותח וכי הקצור קצרה יד יחידי הק"ק ההוא שלא להשכיר שמש שיקבץ מנין וש"ץ שיעבור לפני התיבה דמבטלים התפלה מאותו בה"כ בחול בכל ימות השבוע או בימים שאין מוציאין ס"ת וכ"י שאוג ישאג מדוע באתי ואין איש ולפי דעתי ראוי לעוררם על זה שישתדלו לתקן מנין לכל ימות החול גם כן ויהיה להם סגולה דיתרבו ולא ימעטו יחידי הק"ק ההוא ויהיו יחד עשירים בעזרתו יתברך שמו אמן. ועור צניף אחר איכא בנ"ד דהם מתפללים בשובה ונחת כמו שמתפללים בתוככי ירוש' בבית אל יב"ץ ובישיבת הרב החסיד מהר"א חאיון זל בקושטא יע"א והיחידים שהורגלו בזה לא יוכלו להתפלל כסדר הזה בבה"כ הגדולה בריבוי עם דממהרים לצאת והו"ל כההיא דכתב מהרשד"ם א"ח סימן ל"ה לרוצים להתפלל כמנהג הספרדים דים דכתב דעדיף מנדון הריב"ש בשביל דהמקום צר יע"ש והא עדיף נמי להתפלל בכונה גדולה ובהכנעה דלזאת יקרא בית תפלה:

ואתהלכה ברחב לפרש שיחותי דלשעבר שלחתי את ידי בפסק אשר בא לי מרודיס יע"א והן לא הובא בתוך ספר חיים יען כבר עלה על משב ח הדפוס בס' הנחמד יד ימין להר' המופלא ר"מ רודיס יע"א בא"ח סימן ג' ע"ש ארכ'א בחיים בענין זה ואותו נדון אינינו שוה לנדון שלפנינו והם גם זה לעומת זה וכל הטעמים אשר כתבתי שם הם לאידך גיסא בנדון שלפנינו כאשר יראה המעיין בדרך ישר זה יצא ראשונה משום הסכמה ומנהג הא

ליתא בנ"ד כפי מה שהעיד ה"ה מיכאל שרכם ראש הישיבה נר"ו זאת ב' משום אוה"ע דיתרבו המסים הא לא שייכא הכא דלא נתחדש דבר וליכא שום שינוי כלל ועד הג' לא בא דגורם זה שנאה וקנאה וקטטה הא ליתא בנ"ד כי על מה ועל מה יבואו לידי מידה זו כי לא נולד שום פעולה מדבר הפרש ביניהם כדי שיהא גורם לזה ועל ד' דיקבצו יחידים עמהם ממה שהם בבה"כ הגדולה הא כבר מילתא אמורה דאינן יכולין לצאת שום יחיד מחדש מהביה"כ לביה"מ וליתא לאותה חששה דבונים במה לעצמה להיות פורש מן הצבור במילי דצדקות והוצאות העיר כי זה ברור כשמש דלבם שלם להיות לאחדים בכל ענייני העיר ואם כן פלטי לי גם מחששה זאת וחמשתו יוסף עליו דהוא שלא ברשות הרב מאריה דאתרא ואדרבא דן את הדין דאינן יכולין והנה הבא הוא להפך דהרב מאריה דאתרא מהר"מ פירירה נד"ו כתב וחתם דהדת נתונה דיעשו במנהגם לחזק את המדרש הנ"ל כאשר הובא למעלה מזה וכיון דהמאריה דאתרא הסכים בדבר מי יבא אחרי המלך רב המקום וכל זה ראשי פרקים ממה שהובא שם בפסק הנז' באורך וכרוחכד אני באתי להסכים עם הרב המורה גאון יעקב רב המקום והסכים עמנו ג"כ מורינו הרב מר קשישא בעל ס' אברהם במחזה זצוק"ל כאשר הובאו דבריו שם בספר יד ימין כיע"ש. ושוב אחרי כן שלח אלי הרב כמהר"י ישר הנז"ל שעל פס"ד הנז' הסכימו גם כן רבני עה"ק ירו' תו' ה"ה ראשון לציון ה"ה רב חנ"א נר"ו ובן אחותו רב משרשי"א הרב כמוהר"מ פארדו נר"ו ועוד כתבתי בזה בתשו' שהשבתי לטיטואן יע"א כמש"ל סימן קי"א יעש"ב. אך בזאת באותו נדון של רודיס יע"א עמד מנגד זה דודי וזה רעי מע הרב המו' מוהרד"ח נר"ו וכתב פסק דין דיכולין האחים אשר ברודיס יע"א לקבוע מדרש הפך מה שפסקנו שלישתינו וכמעט שעברתי על דברי דוד ראיתי שיש להשיב עליו על כל מה שכתב ויען כבר הדפיס גם פסק דיני שם בספרו הבהי'ר נדיב לב ח"א חא"ח סי' ו' כאשר נדפס בס' יד ימין בלתי מגרעת זולת הסכמת מוה"ר הנז"ל א"כ הקורא בדברי ובד"ק צדיק יבחן מה שיש להשיב ואין צורך להההריך בזה נקוט מיהת כי דבריו נאמנו מאד לנדון שלפנינו וראוים הדברים למי שאמרן אחר שגם בנ"ד מר חתים עלה והוא ח"ד מינן וטעמו ונימוקו עמו לפי מ"ש מני"ר גופיה בספרו הנחמד שם סי' ז' כימה שכתב שם אם אינו ענין לחותו נדון כפי דעתינו תנהו ענין למאי דקמן דהמדרש הזה יהיה נכון עד עולם ולא יוכלו לערער ולפקפק כדי לבטלו חלילה והמבקש עילא לעשות ביטול להמדרש הזה עונו ישא וגדול עונו והמקיימו ומחזיקו תבא עליו ברכת טוב ועל השאלה שניה אין צורך לכתוב בזה דכבר אספתי באומרים בקונ' הקטן ספר חיים סימן ה' ושם תמצא החילוקי דינים שיש בזה ומשם באר"ה דאינן יכולין לעכב בידם ואנש לא ימחה

בידייהו וינהגו לילך לשמירה על כן באורים כבדו ולהתפלל ערבית שם והוא ברור זה נלע"ד האל ברחמיו יצילנו משגיאות. ויראנו מתורתו נפלאות. ברוב עז ושלום:
הצעיר חיים פאלאג'י ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קטו

מעוב"י אנדרינופולי יע"א:
רב נהורא'י נהר'א דאפרסמונא. ותנח עליו הרוח רוח:
חכמה ובינה ' איהו ניהו רביה דרב. רב אחד בוהי':
ח"ד בדר"א. מאן דטעים טועמיה חיים טעמיה בפומיה:
כמשה מפי הגבורה. אשר בדברו מערי'ב ערבי'ם:
ערב רב. רב תנא יפוצו מעיינותיו חוצה בכל פינ'ה:
ויהי ידיו אמונה. ידין ידין קריאה נאמנה כשמואל:
בדיני וכרב. דין הוא הרב המופלא שבסנהדרין ח'ק:
עולם קדושותי"ו ת"ל תלי'ם. המאור הגדול אורו'ת:
אילי"ם כמהרח"ף נר"ו יאיר וזרח זר'ח ר"ב:
אחרי הניו"ק בקידה ת"ק כרמ'ל מצי ל אני תפלת הדיוט קלה. תבענה שפתי תהלה. דארכא בחיין דשנים ורעננים וכסא כבוד ממלכתו נכון יהיה לעולם ע"כ רב האותיות אשר תבאנה בהיכל מלך לנעמי מודע לבינה כי בחודש רחמים מש' ובחרת"ה בחיים בקראי בס' חמדת ימים ז"ל בפ"ו בת"ח בר"ה בדין המתענה פעם א' בר"ה אם הוא ביום א' דצ"ל ב' הימים וכו' וראה ורעד בא אלי בכל אותן הימים והייתי מהרהר בלבי לשמא ח"ו בליל ראשון של ר"ה יבהלוני בחלומי איזה בשורה מאותן דברים דצריך להתענות ב' הימים ואין אני יכול להתענות ב' ימים רצופים כי תשש כחי. ויהי היום בליל א' דר"ה טרם שכבי על מטתי שניתי משניות בס' קדשים ואיזה מזמורי תהלי' לשבוע נפשי בד"ת וכו' ואח"כ ישנתי ונוח לי שלא חלמתי כלל ובאשמורת הבקר ותרד שנתי מעיני ונטלתי ידי ונשאתי עיני למרום ונתתי הודאות ליוצרי על שלא חלמתי שום דבר ועד שהביאו לי נר מצוה כדי לקרות תרדמה נפלה אלי והייתי נים ולא נים ורעיוני על משכבי סליקו ונראה לי בדמיון חלום שהיה נופל א' מן הכוכים והוא א' מן החלומות שמתענין עליהן אפי' בשבת כמ"ש מרן ז"ל בש"ע סימן רפ"ח ס"ה ודין תענית ביו"ט כמו בשבת כמ"ש מור"ם ז"ל בסי' תקכ"ט ס"ב ותכף נתעוררתי ונצטערתי ולא גליתי חלומי לשום אדם כמאמר ר"ח חלמא דלא מפיר כאגרת' דלא מקרייא עכ"ז ואני בחלומי עניתי בצים נפשי ביום א' ולא עלה במחשבתי להתענות ב' הימים כי בשרי כחש משמן ותש כחי ועתה

נטיתי לבי למען דעת אם יפה עשיתי שלא התעניתי הב' הימים וגם צריך לדעת אם כל ימי צריך אני להתענות ביום א' של ר"ה או די במה שהתעניתי פעם א':

ואען ואומר מילתא כדנא צאו חדתא היא הלא היא כתובה ומפורשת בס' ראשונים ואחרונים ז"ל ואני הנני איני בא אלא לשים בציון דברים הכתו' בס' הנמצאים גבאי ויתחיל מדבר נודע מה שהאריך הרחיב התשב"ץ ז"ל בח"ב סי' קכ"ח בפרט החלומות אי ד"ח מעלין או לא ומ"ש מהרש"י ז"ל ביפ"ת בב"ר פי"ז דקי"ח ע"ג וד' ופ"ט דף תכ"ה ע"ג וד' ומ"ש מהר"י אבראבנל ז"ל בפ' מקץ ה"ד ה"ה תנא דבי אליהו חזן ז"ל בתשו' המובא בס' חק"ל חח"מ בראשון סימן קי"ח ומ"ש הרב אגדת איהו זל בח"א בפ"ד דמעשר ב' והרב נחמד למראה נר"ו שם ורבינו בחיי ז"ל בפ' מקץ ע"ש:

ואולם למאי דדעתן עלה ראשון לציו"ן צריך אני לידע למה שעינינו הרואות להראשוני' ז"ל שפסקו בתענית חלום בשבת ויו"ט דצריך להתענות אי מתורת חיוב רמו עליה או מדרך רשות הנה כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' תעניות דין י"ב וז"ל הרואה חלום צריך להתענות למחר כדי שישוב ויעור במעשיו ויחפש בהן ויחזור בתשו' ומתענה ואפי' בשבת וכו' וע"ש בד' ה"ה ז"ל ומ"ש ע"ד הלח"מ זל ובס' מרכבת המשנה אלפ'אנדרי ז"ל בד' קי"א ע"א דכתבו דלדעת הרמב"ם ז"ל דת"ח הוי חובא ועיין בס' עיקרי הד"ט ז"ל בח"ח סימן כ"ט אות ז"ך שכתב בד' הרמב"ם דמ"ד צריך להתענות מכלל דחיובא איכא מדרבנן וכו' עש"ב ואי לשון זה דצריך הוא לכתחי' או דיעבד עיין ב"ד ז"ל בח"ח סימן צ"ב ומ"ש אני בעוניי בחי' על טור א"ח סימן רי"ט ועיין בספר מטה יאודה ז"ל בסי' רפ"ח בס"ו סק"ד דכתב דהרמב"ם ז"ל למד חיוב זה מה"ד בפרק הרואה כל הלן ז' ימים בלא חלום נק' רע ולאדם טוב מראין לו חלום רע ופרש"י זל וכו' שיכפר לו עצבונו למא דעיקר חלום רע הוא להתעוררו' לאדם שיחזור בתשו' וכו' א"כ חזר הדבר לעשות חובה להתענות ע"ש ובס' מעשה רקח זל בפ"א מהלכות תעניות שם דכתב וז"ל וא"ת דלשון צריך מ"ש שחייב להתענות ותנ"ל וכו' וניחא ליה דהרמב"ם ז"ל ס"ל שזה מדרכי התשובה וכו' א"כ משום ליתא דושבת עד ה' וכו' וע"מ שדקדק זל דבגמ' אמרי' לאדם טוב מראין לו חלום רע וכל ימיו של דוד לא ראה חלום טוב וכו' והניחו חלק זה יתורץ עפ"י לשון הזוה"ק דפ' מקץ דאביאנו לקמן בס"ד ועמ"ש מרן ז"ל בש"ע סי' ר"ך ס"ב דיפה תענית לבטל חלום רע וכו' כתב שם הרמג"א ז"ל בסק"ג משם ס"ח סימן רכ"ו דסיים שם כי התענית במקום חטאת מה קרבן אינו מועיל בלא תשו' שנא' זבח רשעים תועבה אף תענית חלום וכו' ע"ש:

אמנם הרשב"א ז"ל בתשו' סימן קל"ב זכר עשה הרמג"א ז"ל שם וה"ד המט"י ז"ל שם דס"ל דאפי' בחול לא חייבו בשום מקום להתענות ת"ח אלא שאמרו יפה תענית וכו' אבל חיובי ליכא ומרן ז"ל בש"ע סי' רפ"ח דק בלישניה ואמר מותר להתענות בו ת"ח וכו' דקולא הוא שהקלו ולא שחיובא רמיא להתענות וע"ע בתשו' הרשב"א ז"ל דסי' תפ"ג הבי"ד הרב מט"י ז"ל שם והרב שלחן גבוה ז"ל בתשו' ד"ג ע"ב שכ"כ דמן הדין אינו חייב לענות נפשו ע"ד חלומות וכו' כי החלומות שוא ידברו ע"ש והבאה"ט ז"ל בסי' רפ"ח ס"ק יו"ד הביא משם הריב"ש ז"ל שכתב דאם מצטער בתענית יותר ממה שמצטער בפחד החלום אסור להתענות בשבת דאפי' בחול אינו מצוה ע"ש ובמג"א ז"ל סי' רפ"ח סק"ה י ועיין בשל"ה ז"ל במ' שבת דקל"ד ע"ב ה"ד השו"ג ז"ל שם והבאה"ט בסי' רפ"ח שם דגם בג' חלומות אין להתענות בשבת אא"כ נפשו עגומה וכו' וכששאלוהו על חלומות בשבת היה רגיל לפסוק שלא יתענה עיז"ש ועיין במט"י ז"ל דקסבר מר דהרמב"ם והרשב"א ז"ל פליגי בת"ח בשבת דלדברי הרמב"ם ת"ח הוא חיוב אפי' בשבת ולדברי הרשב"א ז"ל חיובא ליכא וסיים ז"ל וז"ל ומ"מ נלע"ד שאעפ"י שיש לנו לפסוק בדעתו ז"ל לחייב האדם בתענית היינו בימות החול דוקא אבל לא בשבת דמחמת איסור שבת יש לחוש לס' הרשב"א ז"ל באדם שאינו מקפיד ע"ש וקבל דבריו והעלה על ספרו הרב מחזיק ברכה ז"ל בסי' רפ"ח סק"ב וז"ל יש מחלוקת אם חובה להתענות ת"ח בשבת או מותר ולכן לא יתענה אלא בג' חלומות ומקפיד המט"י ז"ל ע"ב:

ברם חזיתי להרב עיקרי הד"ט ז"ל שם דהוכיח במשור דאפושי פלוגתא לא אפשינן ופשיטא ליה דגם להרמב"ם ז"ל ס"ל דבשבת לא מתענה בתורת חיוב והיינו מדלא כיילינהו בבבא חדא לומר הרואה חלום רע אפי' בשבת צריך להתענות לומר לך דבחול צריך להתענות וחובה וכו' ושוב כתב ומתענה אפי' בשבת ולא אמר וצריך וכו' להורות דמתענה אם ירצה ולא בדרך חיוב וכו' ע"שב ובס' חסד לאברה' אלקלעי זל חא"ח סי' כ"ג ד"ס ע"א דאזלא גרי"ס לשם גרוסי"ן דשיטת הרב עיקרי הד"ט ז"ל דאין זה כ"כ ברור בדברי הרמב"ם ז"ל דת"ח הוא חיוב אלא דהלח"מ ז"ל כ"כ אבל בשאר פוסקים לא מצינו מי שיגלה מזה ושהוא מחלוקת בין הרמב"ם והרשב"א ז"ל וכו' ומ"ש הרמב"ם ז"ל אח"ך ומתענה אפי' בשבת היינו לומר דשרי להתענות אבל חיובא בשבת ליכא וכמ"ש הטור ז"ל בסי' רפ"ח שמותר להתענות בשבת ת"ח וכו' ובס' דבר משה ז"ל א"א סי' כ"ב די"ד ע"ג שכתב וזל ומ"מ לכל הדעות אין חיוב להתענות בשבת אלא רשות ואפי' רשות נמי אין לו אלא היכא דמקפיד וכו' עש"ב:

נמצא דכזה ראו והתירו להתענות בשבת וי"ט ת"ח והיינו למאן דמקפיד בו ובהיותי אך עסוק בדין זה חזי הוית לה"ה בארעא דרבנן ז"ל במ"ב אות הת' שכתב וז"ל תענית בשבת וי"ט נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שאיסורו מן התורה שכתב בפ"א מה' שבועות דנשבע שלא לאכול בשבת דהוי שבועת שוא וכ"ן מלשון הש"ס דעירובין דמ"א ע"ש אלא שי"ל איך התירו ת"ח בשבת כיון דלא בקיאינן בדברי חלומות ושי"ל וכו' ע"ש מ"ש הנה מ"ש וכ"ן מש"ס דעירובין כבר רמזו הרמג"א ז"ל בסי' רפ"ח סק"א ע"ש ובתשו' הרשב"א ז"ל שה"ד מרן בב"י ז"ל בסימן רפ"ח והרמג"א ז"ל שם בסק"ז דס"ל דאיסור דאורייתא הוא להתענות בשבת ע"ש:

וחזיתי להרב כס"א זל בסי' פר"ח בסק"א שכתב דלדברי הרמב"ם ז"ל אסור מן התורה כדלקמן סי' תק"ע וכו' ושהתשב"ץ ז"ל בח"ג סי' רצ"ח כתב דמ"ד דפסחים דמר בריה דרבינא הוה ציים כולי שתא בר ממעלי יומא דכפורי וכו' היינו לומר דגם בשבת היה מתענה ע"ש ותמה דחס ליה לזרעא קדישא לעבור על ד"ת בכל שבתות השנה ושכבר עמד בארוכות במ"א בתשו' ע"כ וע"ש ולא גילה מקומו איו. אמנם כבר הרב ברך משה ן אדרת זל בחי' ע"מ פסחים לדף ס"ח ע"ג עמד בזה ותי' ז"ל דאיהו ס"ל דקראת לשבת עונג היינו עונג הנשמה שהוא עסק התורה ע"כ שוב חזיתיה להרב שיורי ברכה ז"ל בסי' פר"ח סק"א שה"ד הרב כס"א ז"ל מכ"י וכ' דהובא בב"י בסי' הנז' ה"ד הרשב"א ז"ל שכתב דהא דציים מר בריה דרבינא היינו בתענית חלום אבל בלא"ה אסור להתענות ושהג"מ ז"ל כתבו וכו' דה"מ דהיה מצטער לאכול וזה מותר כמ"ש שם בש"ע ושהמרדכי כתב דמר סבר כר"א כולו לה' וכו' ע"ש: ומן הכא יש לדקדק בד' הרב עושה שלום בדצ"ו ע"ב שכתב בהתשב"ץ בח"ג סי' רצ"ח כתב דמותר להתענות בשבת ומדסתם דבריו מש' דמתיר לסתם בני אדם להתענות דעין רואה דלא כן כתב התשב"ץ ז"ל אלא למאן דציים כולי שתא כמר בריה דרבינא דהיה מתענה בשבת והיינו מטעם דהיה מצטער לאכול דזה מותר כמ"ש הגמ"י ז"ל או בתענית חלום כמ"ש הרשב"א ז"ל וע"מ שתמא הרב ארעא דרבנן ז"ל דאיך התירו ת"ח בשבת וכו' ותי' ז"ל עמ"ש ע"ד הרב עושה שלום ז"ל שם ולעיקר קו' יפה אמר חנן הרב זכור לאברהם ז"ל בהל' שבת דקנ"ב ע"א ע"ש בטוב טעם ודעת ועיין בד' הלבוש ז"ל בסי' פר"ח ס"ד שכתב וז"ל ומטעם זה מותר ג"כ להתענות בו ת"ח בשבת מפני שנפשו עגומה על חלומו שראה המחייב שיתבטל בשבת שיושב. בתענית וכו' ע"ש ומור"ם ז"ל בסי' הנז' ס"ב כתב וז"ל וכן מי שיש לו עונג אם יבכה כדי שילך הצער מלבו מותר לבכות בשבת ע"כ:

וראיתי להט"ז ז"ל בסק"ב דכתב דאיתא באגדה שמצאו תלמידיו לרע"ק שהיה בוכה בשבת אומר עונג יש לי ונ"ל שמרוב דבקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעות וכו' אבל כדי שיצא הצער ממנו שזכר מור"ם הוא תמוה דא"כ כל מה שמצער ח"ו יבכה בשבת ע"כ. ואני בער ולא אדע דמה כל החרדה הזו ע"ד מור"ם ז"ל דאם בוכה כדי להסיר הצער מלבו מה בכך הלא התם דאסור להתענות בשבת עכ"ז לת"ח התירו מטעם דזהו תענוג שלו לבטל החלום רע כמ"ש הטור ז"ל בסי' פר"ח ובסימן ר"ך ועיין בכנה"ג ז"ל בסי' פר"ח בהגה"ט שהביא משם הר' בנימן זאב ז"ל בסי' ר"י שהראה פנים לומר דבת"ח בשבת אין צריך למיתב תענית לתעניתיה ע"ש ובשכנה"ג שם בהגט"ו סק"ט כתב וכן מצא למהר"י מבארונה ז"ל בנ"י ע"ב ואחזה אנכי בתשובת מהר"י מבארונה ז"ל בסימן ס"ג דכתב דאין צריך למיתב תענית לתעניתיה וה"ט משים דלא בטל העונג דהתענית עונג הוא לו כד' הירושלמי כשמת ר"ע היה ר"א בוכה אחריו א"ל תלמידיו מ"מ אתה בוכה והלא שבת היא א"ל זהו עונג שלי ע"ש הנך רואה להדייא דבכיה בשבת כדי להסיר הצער מלבו דזהו עונג שלו מותר לבכות וכהוראת מור"ם ז"ל:

שוב חזיתי להרב מט"י ז"ל בסי' הנז' סק"ג שהור' כן כד' מור"ם ז"ל דמותר לבכות בשבת כדי שילך הצער מלבו וכו' ודלא כד' הט"ז ז"ל ע"ש והבאה"ט ז"ל שם סק"ב הביא דהא"ר ז"ל התיר כד' מור"ם ז"ל ע"ש וע' בס' תולדות יעקב יוסף ז"ל בס' תולדות דכ"א ע"ב מה שהליץ ע"ד מור"ם ז"ל ואיך שיהיה לכל הדברות הנה שמענוה דמותר להתענות ת"ח בשבת ויו"ט למאן דקפיד בו מטעם דזהו תענוג שלו לבטל החלום אמנם עדיין צריך אני למודעי למאי דדעתן עלה למאן דהתענג ת"ח בר"ה ביום א' אם צריך להתענות גם ביום ב' גם למי שאין בו כח להתענות ב' ימים רצופי' א"כ אם כל ימיו צריך להתענות ביום א' של ר"ה או די בפעם א' באותו השנה לזה זאת אשיב כתב הנמ"י ז"ל בפ"א מהל' שופר וז"ל אמנם קיבל מקדמוני' שהמתענה בר"ה ת"ח פעם א' כל ימיו יש לו להתענות ב' ימים של ר"ה וכן נהג מהר"מ ז"ל על שהתענה פעם א' ת"ח ע"כ וכ"כ האגור משם אגודה שקבלה שכל מי שמתענה פעם א' ת"ח בר"ה שצריך שיתענה כל ימיו וכו' וה"ד מרן בב"י ז"ל סי' תקצ"ז וקבעה להלכה בסי' הנז' ס"ג וז"ל המתענה פעם א' בר"ה אם היה ביום א' צריך להתענות ב' ימים כל ימיו ואם היה ביום ב' יתענה כל ימיו יום ב' בלבד ע"כ וה"ט שצריך להתענות ב' הימים היינו משום דכיומא אריכתא דמו עיין בלבוש זל סי' הנז' ס"ב ועמ"ש מהרש"א ז"ל בח"א בפרק הרואה עמ"ש ר"י ג' צריכים רחמים ולו הן חלום טוב וכו' ע"ש בטוב טעם מטעם המלך:

אמנם שני המאורות הגדולים הקלו בזה במה שהכריחו להתענות כל ימיו הא' עינינו מהר"ם די לונזאנו ז"ל בס' שתי ידות באצבע ב' דמ"ה ה"ד הרב חמ"י ז"ל בפ"ו מה' תע"ח בר"ה דקט"ו ע"א והרב שלחן גבוה בסי' תקצ"ז סק"ד ד הפלא ופלא ושק' להאמין זה למה זה דומה לחולה שהוצרך להקיז דם בר"ה ואמר האומר שיעשה כן בכל שנה ושנה והנה כן הדבר הזה וכי לפי שפעם א' התענה בר"ה ברשות שהוצרך לבטל הגזרה אני אומר לו קום חטוא בלא צורך בכל שנה אתמהא והכי אמר מר וז"ל וכבר סמכתי על סברתי זאת ועבדתי עובדא בנפשאי פעם אחת שהוכרחתי להתענות בר"ה על חלום ולשנה אחרת אכלתי ולא חששתי ולא אונה אלי רעה ולא תאונה עכ"ד ז"ל. וכך היה אומר הכהן הגדול מהר"ח הכהן ז"ל ה"ד החמ"י ז"ל שם כי ענין זה הוא כמו שארז"ל שני בצים שני אגוזים הל"מ וכו' ועכשיו אינו ניזוק העושה מא' מאלה וכ"כ הוא בענין התענית הזה דמאחר שהתענה באותה שנה שוב לא יתענה ולא יאונה לצדיק כל און ע"כ וכתב ה"ה שו"ג ז"ל שם דלענין מעשה נראה ודאי דלחוש לסברת הפוסקים הנז' בב"י ז"ל שאמרו להתענות כל ימיו חיישינן הך אנוס או חולה שאין בו כח להתענות כדאי הות הרב שתי ידות ז"ל לסמוך עליו בשעת הדחק ע"כ וע"ש ולא זכר שר גם לדברי מהר"ח הכהן ז"ל שה"ד החמ"י ז"ל דס"ל כדעת הרב שתי ידות ז"ל:

ומפרשת אלה הדברים אנכי לא ידעתי מה אידון ביה אם לתפוס דברי השני המאורות הגדולים אלו כפשטן ולסמוך ע"ד כי רבנן תקיפי הם וכיון שהתעניתי בשנה הזאת ביום אחד שוב לא התענה לשנה הבאה לחט"ו או ליחוש לסברת הראשונים שה"ד הב"י ז"ל דלא כתב כן הרב שו"ג ז"ל דכדאי הוא הרב שתי ידות ז"ל לסמוך עליו אלא למי שהוא אנוס או חולה ב"מ. ומודע לבינה דאיכא דעת אחרת והוא מ"ש הרב חמ"י ז"ל שם עובדא דמוהרי"ק ז"ל הכתובה בס' מגיד מישרים דאור ליום ראשון של ר"ה חלם שהיה ליל מוצאי יום הכפורים וכו' ואח"ך נזכר שלא התפללו תפילת נעילה וכו' ובא אליו המגיד וא"ל וכו' לכן יומ' קדישא הדין צום קמי מרך והכי תצום תדיר כל יומא קמא דר"ה ורזא דמילתא משום דיומא קמא הוא לגבורה איבעי ליה לבר נש לממסר נפשיה ליה דוגמת דעקידת יצחק ובהכי משתכך תוקפא דדינא וכו' אבל ביומא תניינא לא איבעי לך למיצם משום דאיהו רמז למלכות ואיהו עלמא וכו'. וכתב בזה הרב חמדת ימים ז"ל הנך רואה כי אין להקל בדבר הזה וצריך להתענות וכו' אך עכ"פ מי שכבר נהג לעשות השני ימים אין להקל בדבר אם לא שיתירו לו ולמי שבא להתענות בפעם א' יכול לסמוך ע"ד ולהתענות יום אחד בלבד ולא יאונה אליו רעה ע"כ:

דבר הלמד מדבריו רמי שהתענה תענית חלום בר"ה פעם אחד ביום א' דצריך לצום תדיר כל יומא קמא דר"ה ולא בעי שיצום גם יומא תניינא ברם מה שיש לצדד להקל במאי דאתינן עלה והיינו במה שהייתי מהרהר ובלבי נטרית כל אותן הימים וגם בשעת שוכבי לשמא יבהלוני בחלומי בליל ר"ה מאותן החלומות דצריך להתענות בהם ובכן ההרהור גרם לי וכגון דא צ"ל אם צריך להתענות או"ל:

ואומר נודע מ"ש הרב ט"ז ז"ל בא"ח סי' פר"ח סק"ג וז"ל בכל גווני שמהרהר ביום ובא לו בחלום אח"ך אין כאן שייכות לומר מן השמים הראוהו אלא ההרהור גרם לו וכמעשה דפרק הרואה דנ"ו ע"א דא"ל שבור מלכא לשמואל וכו' נימא לי מאי חזינא בחלמא וא"ל חזית דאתי רומאי וכו' הרהר כולי יומא וחזי הרי דבהרהור תליא מילתא ואין כאן הורא' מן השמים על כן לא יתענה בשבת בזה וכן עיקר למעשה ע"כ וע"ש:

ומדברי הזוה"ק משמע דבהרהור שמהרהר האדם ביום גורם לו לבא בחלום וז"ל בפרשת מקץ ד"ר ע"א והא תנן דדוד מלכא לא חמא חלמא טבא וכו' אלא ודאי כל יומיו הוה משתדל לאושדא דמין ואגח קרבין וכל חלמוי לא הוו אלא חלמין בישין חורבא ושוממות דמא וכו' ע"כ הרי דטעמא דאע"ג דלא חמא חלמא טבא אלא בישא היינו משום דבכל יומא היה מהרהר לאושדא דמין אלמא דבהרהור תלייא מילתא ועיין מ"ש מר בריה דרבינא הגאון נודע ביאודה בס' שיבת ציון בסס"י נ"א הביא דבריו הרב נתן עמרם בס' משבצות זהב סי' א' ד"ב ע"ב ובדל"א ע"א ודמ"ו ע"א. ואולם צ"ל במה שיצא לחלק הרב שיבת ציון זל בההיא דנדוהו בחלום דצריך יו"ד להתיר לו אף שאין חלום בלי דברים בטלים וכו' ואלו במסכת סנהדרין ד"ל ע"א תניא הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום וא"ל כו"כ הם במקום פ' הם של מעות מעשר שני הם היה מעשה ואמרו דברי חלומות אין מעלין וכו' כתב ז"ל שהחלום הוא כהוראת דברים לעתיד אבל בהוראת דבר ישר כבר עושה בהסתר אינו מסוג נבואה וכו' א"כ אם נדמה לאדם בחלום שנדוהו וכו' דהוא הוראה לעתיד שפורענות מוכן לבא עליו רח"ל א"כ זהו הוראה לעתיד ויש לו שייכות ודמיון וצריך התרה וכו' משא"כ באומר לו בעל החלום שהמעות שהניח לו אביו במקום פלוני הם כו"כ ושל מעש"ב הם וכו' הוא על עבר שכבר הם מעשר ולא על העתיד וכו' ולכך אין חוששין לדברי החלומות וכו' עש"ב:

ולע"ד המעט הוא צ"ל דאם איתא להאי חילוקא דרבנן הלא בפרק הרואה דף נ"ה ע"ב איתא התם רבא כתיב בחלום אדבר בו וכתיב וחלומות שוא ידברו לא קשייא כאן ע"י מלאך כאן ע"י שד ומעתה אם איתא לחילוקו של הרב ז"ל דכשהחלום הוא בהוראת דברים לעתיד וכו' דיש לו שייכות ודמיון וכשהוא חלום מהוראה על העבר דאין

חוששין לדברי החלומות למה לא כן תירץ בש"ס בהכי דמ"ש הכתוב בחלום אדבר בו הוי בהוראת דברים לעתיד ומש"ה החלומות שוא ידברו איירי בחלומות מהוראת על עבר וע"ש בתשב"ץ ז"ל מה שרצה לחלק לעיקר קושייתו של הרב ז"ל וסיים אבל כיון שאמרו זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין דהוא מאמר כללי לכל החלומות דת"ז לפ' כפירושו ע"ש:

ותבט עיני בשור"י דרך אר"ש להרב ד"מ זל בח"א שם דמקהי אקיהתא לדברי הרב ט"ז ז"ל הנז"ל מה"ד שם בפרק הרואה דנ"ה ע"ב אמר רשב"ן אר"י אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו שנאמר וכו' א"ר תדע דלא מיחזי ליה לאיניש לא דיקלא וכו' ופרש"י ז"ל הרהורי לבו מה שהוא מהרהר ביום וכו' דיקלא דדהבא דבר שלא הורגל וכו'. נמצא דכל החלומות הם מהרהורי היום וא"כ נר' לכאורה דגם על זה צריך להתענות אם הוא מהצריכין להתענות וכו' וניחא ליה דמ"ש אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו דלאו מילתא פסיקתא היא לומר דליכא חלומות אחרים דהחלומות הבאים מהרהור לבו אינו מן השמים וכהנהו עובדי דמייתי תלמודא התם וכו' וכ"מ ממ"ש בח"א עמ"ש ד"ג חלומות מתקיימין וכו' וצדקו דברי הרב ט"ז ז"ל וכו' ע"ש הגם דאין דבריו צריכין חיזוק הנה מ"ש ז"ל דמ"ש אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו דלאו מילתא פסיקתא הוא וכו' ור"ל דה"נ דאיכא חלומות דאינם מהרהורי האדם יש סעד לר"ק מה"ד באותו פרק דין ע"א הבא על אמו בחלום יצפה לבינה וכו' וכן הבא על אחותו בחלום וכו' דהא ודאי אין שום בר נש מהרהר בלבו ביום לבא על אמו או על אחותו כדאיתא בפ"ו דמס יומא נבעי רחמי על יצרא דעבירה וכו' ואהנו ביה כי היכי דלא מיגרי ליה לאיניש בקרובתא ע"ש הרי דאית חלומות דאינם מהרהורי לבו של אדם ועמ"ש הרב הכותב ז"ל במאמרים אלו שם בפרק הרואה וע"ש בד"מ ז"ל שכתב דכן שמע דמהר"י סגל ומהר"ח הכהן פרחיא ז"ל ס"ל כן דבהרהור ביום אין להתענות:

שוב חזיתי בתשו' הרב חס"ל ז"ל שם דהביא לן מהר' חינוך בית יאודה ז"ל חא"ח סימן ג' דהורה דאפי' בשבת צריך להתענות בהרהור היום והביא ראיה עמ"ש ר"י בפ' הרואה דאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו וכו' ושתמה ע"ד הט"ז ז"ל דמה יענה בזה דמכאן נראה דכל החלומות שבעולם אינן אלא מהרהורי לבו ועכ"ז הם אמרו דצריך להתענות בשבת וכקו' הד"מ ז"ל וע"ש מה שנדחק לישב בזה והעלה שד' הט"ז ז"ל מאד צדקו שבהרהור באותו יום אין להתענות ע"ש ובס' ב"ד ז"ל בה' שבת סו' סימן קי"ח שכתב שמעתי אומרים שבימים הקרובים ליוה"כ אם ראה בחלום יוה"כ לא יתענה מפני שמהרהר ביום ע"ש וכ' דה"ה בכל דבר שהרהר בהם וחלם בלילה שא"ץ להתענות ע"ש

ועיין בתשו' השו"ג ז"ל בסי' ג' שכתב דלזה סמך לבו כמה פעמים שהיה לו כאב השינים וכשהיה חולם שנפלו לא היה מתענה מטעם שכתב הט"ז ז"ל ע"ש ובס' מט"י זל בס' פר"ח בסו' סק"ד שהורה כמה פעמים בזה בהרהור ביום וחלם בלילה שלא להתענות כהוראת הב"ד ז"ל והשו"ג ז"ל:

ועיין בכנה"ג זל בס' תקצ"ז בהגב"י שכתב וז"ל במי חרפי חלמתי בליל ר"ה ונסתפקתי אם הם מאותם החלומות שמתענין עליהם ושאלתי את פי מורי ז"ל ולהר' מהר"י ן' יע"ש ז"ל והורו לי כיון שהוא ספק אין להתענות ולא התענה ע"ש ובשי"ג ז"ל בסו' סי' הנז' דכתב דגם בדידיה הוה עובדא שחלם בליל ב' של ר"ה שהיה נופל א' מן הכוכים וכו' כיון דבלילה היה לו כאב בכיכים וכו' ושאל להב"ד ז"ל והורה לו שלא להתענות וכו' ולא התענה ע"ש ובתשו' חס"ל ז"ל שם ויסכ"ם אברהם דאפי' את"ל דבמחלוק' היא שנויה די"א דת"ח בשבת הוא חיוב מ"מ בהרהור ביום לכ"ע פטור אפילו בחול וכו' ע"ש:

ברם בקושטא עכ"ז עדיין לא נתקררה דעתי בזה במאי דדעתן עלה דע"כ ל'ק הרבנים הנז"ל ז"ל דבהרהור ביום וחלם בלילה דא"ץ להתענות אלא להיכא דבא לן ולשאול הגיע בהרהור ביום מאותן הדברים שצריך להתענות עליהם וחלם בלילה דאית להורות דא"ץ שיתענה אבל כל לגבי דידי שכבר התעניתי ביום א' של ר"ה צ"ל אם תדיר כל יומא קמא דר"ה צריך אני לצום או לא לזה דעת מו"ר הי"ו צריך אני בזה ואם לחשך אדם לומר דכיכי לחוד ושני לחוד מד' בברכות חזאי אכיכי ושני דנתיר וכן בחולין דנ"ט ע"ש ובפסחים דקי"ג פרש"י זל ככא שן ממש וכ"כ רשב"ם שם וא"כ צריך להתענות גם על כיכי עיין בס' ערך השלחן ז"ל בא"ח סימן פר"ח סק"ג הנלע"ד כתבתי לפי קוצר השגתי ותחלה פ"ק פנים מאירות כאור החמה. יודיעני בחסדו ובחמלתו דעתו הרמה אלופי ומיודעי מהרה יצמיח תשובתו ומשנתו שלימה ירים ידו יה"ק על ק"ן ודיו לבא מן הדין ותהי משכורתו שלימה ברוב עז ושלום נאם הגבר גברא דלא חזי ונכו נבזה בעיני כל חי מנחם ס"ט:

בכמהר"ש מרדכי זלה"ה:

ח"ב או"ח סימן קטז

תשובה מחיים ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מרב חביבא מפיו דעת ותבונה עינא דחזי מר ואהלות גבעת הלבונה מעשה ידי אומן ממנו יתדא ממנו פינה. יצא מנחם לדון פתקא דדינא בדידיה הוה עובדא ויהי באשמורת ראש השנה חזון למועד כדי לינה וה"ן ארו"ך אליו כאן שינה דין הוא הדר רבה אילנא. שחשקה נפשו בתו ותדבק נפשו

ברינא. הרב הכולל כמוהר"ר: מנחם בכמוהר"ש נר"ו יאיר כאור החמה וכאור הלבנה. בעל ס' מנחת זכרון וס' מרפא לשון וס' דבר אמת ויהי ידיו אמונה. נושא משך הזרע מר בריה דרבינא. הרב המופלא המאסף לכל המחנות בעל ס' מטה שמעון זלה"ה רב תנא. שרטט וכתב לא הניח זוית ופינה אנא דאמרי קריתי בכל לב אמרות טהורות דברי פי חכם חן רב חינא דבריו כי נעמו טובים ונכוחים כי ה"ן בפיהו נכונה. וחפץ חיים לישא וליתן ולהשתעשע בכל דברות קדשו אמרי בינה. אך מה אעשה כי אין אני בן חורין הלא לאמונ' מעול הצבור ושואלים הלכו בי מדינה ומדינה. וכדי שלא להשיב פניו ריקם כי בא עת לכננה. אבוא בקצירת האומר להלכה ולמעשה למאי דנפקא מינה. לפי שעה תורה בעידנא לדעת מה יעשה איזוהי דרך ישרה ונכונה ובעזר משדי אקומא נא. ופתח דבריו יאיר זה יצא ראשונה. מה שהביא הרב הפוסק נר"ו מ"ש הפוסקים אם הא דמתענים תענית חלום אפי' בשבת הוי חיוב מדינא או רשות אם חושש כדי להפיג צער החלום ככתוב בד"ק ואנכי הרואה להרב מג"א שם בא"ח סימן רפ"ח סק"ז משם תשובת הריב"ש שכתב דאם הוא גברא דלא קפיד בחלום רע או שהתענית רע ומצטער הרבה בו יותר ממה שמצטער בפחד החלום אסור להתענות בשבת ואפי בחול אינה מצוה יע"ש וכן ראיתי להרב גור אריה הלוי ז"ל בנימוקיו לש"ע א"ח סימן רפ"ח סק"א שהכריח מדברי הפוס' דתענית חלום אינו חובה אלא רשות וגם לשון הרמב"ם בפ"א מהל' תענית שכתב הרואה חלום רע צריך להתענות למחר וכו' ומתענה אפי' בשבת לא בא לו' שיהיה חייב להתענות לא אם רוצה להתענות מתענה למחר ואפי' הוא שבת יכול להתענות שהרי הרשב"א ושאר פוסקים ראו דברי הרמב"ם ולא הביאו אותו חולק על דבריהם וזה לאפוקי מבעל לחם משנה שכתב שם דלהרמב"ם חייב להתענות על חלום רע וכן ממ"ש הרב מהר"מ ריקאנאטי ז"ל סימן קע"ח וכו' יע"ש:

עוד הביא לנו הרב הפוסק מני"ר נר"ו דברי הרב ט"ז שם בא"ח סימן רפ"ח סק"ג דמקל במהרהר ביום וחלם בלילה ומה שעמדו בזה בספר חינוך בית יאודה סימן ג' ובס' ד"מ ח"א חא"ח סי' נ"ב ככתוב בד"ק וגם הרב שבות יעקב ח"ב חא"ח סימן ל"ד והביא דבריו הרב י"א ח"א שם סימן רפ"ח שכתב דדוקא אם הרהר ביום אחד וחלם באותה לילה אבל אם הרהר ביום א' וחלם ביום אחר לא יע"ש:

ובשאני לעצמי נראה לומר כי מ"ש בגמ' דאין מראין לאדם חלום אלא מהרהורי לבו כדכתיב רעיונך על משכבך סליקו כדאיתא בברכות דנ"ו זהו בסתם שאירע איזה ענין ביום ובא בלילה בחלום על זה היה מקום לומר דאפי"ה יעשה עיקר מאותו חלום לדעת מ"ד אבל במי שהוא חושב בכונה מכוונת על אותו דבר כדי שיראנו בחלום בהא ודאי אין

לעשות עיקר מאותו החלום ואפי' שלדברי הר' חינוך בית יאודה ודעימיה נראה דהמה מדברים גם במהרהר ביום על אותו דבר בכונה עכ"ז נראה לי לחלק כשיהיה המחשבה בלילה טרם שישכב דהוי ממש סמוך ונראה למה שחשב בהא ודאי דלכ"ע אין מקום להתענות כיון שהיה תכף ומיד למחשבת החלום וכענין נ"ד כי תכף באשמורת בהיותו חושב נרדם וחלם והגם כי היה מקום לומר כי מצד אחר יהיה החלום עיקרי ואמיתי יען אמרו שם בגמ' בברכות דנ"ו ע"ב דג' חלומות מתקיימים ואחד מהם הוא חלום שחלם בשחרית סמוך ליום והרי חלום זה היה בשחרית שכבר תירגמה הרב מהרש"א בח"א שם ונתן לנו טעם לשבח כי הא דחלום של שחרית מתקיים הוא מפני מ"ש דאין מראין לו לאדם חלום אלא מהרהורי לבו ולזה חלומות שהם בתחילת הלילה הולכים אחר הרהורי לב שביום יע"ש א"כ דון מינה בחלום זה של שחרית שמצינו שהיו בו הרהור ומחשבה סמוך ונראה לחלום דאין לעשותו עיקר כי בודאי היה מהרהורי לבו וכל שהוא מהרהר וחושב קודם שישכב סמוך להחלום אין מקום לחוש לאותו החלום כלל ולא להתענות וכמ"ש הרב חמדת ימים שם בהל' ר"ה ספ"ו דל"ה ע"ג שכתב וז"ל וכן ראיתי למי שנתחכם להרהר על משכבו טרם ישכב כל החלומות שאמרו עליהם שראוי להתענות עליהם ולתלות אם יחלום במה שהרהר ע"ד מש"ה רעיונך על משכבך סליקו וכל זה איננו שוה לי לעשות תיקונים לענין זה ונהפוך הוא כ"א נגזר עליו רעח ח"ו ומן השמים ירחמו להגיד לו בחלומו אז טוב לו למען ישוב מדרכו הרעה ושב ורפא לו וכן והאלהים עשה שיראו מלפניו זה חלום רע עכ"ל והאמת כן הוא שאין לעשות לו התיקונים כאשר כתבתי בעניותי בסה"ק רו"ח על טור וש"ע א"ח סימן רפ"ח ס"ד והבאתי ראיה ממ"ש בגמ' בפ"ק דחגיגה ד"ו ע"פ ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא אמר רבא אמר הקב"ה אעפ"י שהסתרתי פני מהם דכתיב ודבר ה' אל משה פנים אל פנים אותם הפנים אסתיר אבל בחלום אדבר בו ופירש"י בחלום אדבר בו ביום ההוא קא דייק ביום ולא בלילה שמראין לו חלום כדי שיתפלל על הדבר עכ"ל הרי דהחלום הוא לטובתו של אדם ואם כן אין מקום להתחכם לעשות כדבר הזה והבאתי דברי הז"והק ס' מקץ ד"ר ע"א ע"פ והאלהים עשה שיראו מלפניו זה חלום רע ודברי הרב חמדת ימים אלו יע"ש בס"ד עכ"פ למדנו גם מדברי הרב חמדת ימים כי הן אמת דאין לעשות זה ההתחכמות להרהר בחלומות כדי שאם יראנו בחלום לא יעשה בהם רושם ולא להתענות מ"מ אם עבר ונתחכם והרהר בהם אה"ן דמהני ליה לבל יתענה עליהם וטעם זה לחודיה מספיק ודי והותר שלא להתענות בנדון כזה כיון שהרהר בו בפ' והחלום הלזה היה תכף ומיד סמוך ממש להרהור כי בודאי דאין להתענות. ועוד נראה לצרף לטובה טעם ב' בי מעיקרא

תענית זה רשות הוא ולא חובה כאשר כתב ה"ה הפוסק נר"ו וכאשר הכריח הרב גור אריה ז"ל וא"כ יש מקום להקל. ועוד טעם ג' כי אעיקרא דדינא יש סברת הראשונים הלא המה רב עמרם גאון ורבינו קלונימוס וראבי"ה דס"ל דבזה"ז אין להתענות על שום חלום שאין אנחנו בקיאין בפתרון חלומות וכמ"ש הטור בא"ח סי' תקס"ח ומרן בב"י בא"ח סי' רפ"ח כמו שיע"ש. ואת רבע מ"ש המרדכי בפ"ק דשבת בשם הרא"ם דאין להתענות על שום חלום כ"א כשחלם ג"פ וה"ד מרן שם בב"י יע"ש ושתי סברות הללו כתבם בש"ע שם סי' רפ"ח בשם י"א וי"א יע"ש. וחמישיתו יוסף עליו דאם מצטער מהתענית יותר מהחלום אין לו להתענות כדברי הרב מג"א והרב גור אריה וכמש"ל וכיוצא בזה מצינו שהמתענה בר"ה הן יהיה מחמת תשובה הן יהיה מחמת חלים שחלם אם אינו ירא לנפשו אין צריך להתענות כל ימיו דהנה מרן בש"ע בא"ח סי' תקצ"ז סעיף ב' כתב וז"ל יש מקומות שקבלה בידם שכל מי שרגיל להתענות בר"ה ומשנה רגילותו ואינו מתענה אינו משלים שנתו והגיה' על זה מור"ם ז"ל בהגהה שם דמי שאינו ירא לנפשו א"צ להתענות כל ימיו רק צריך התרה כמו שאר נדר ואילו בסעיף שח"ו ס"ג שפסק מרן המתענה פעם אחת בר"ה תענית חלום אם היה ביום א' צריך להתענות שני הימים כל ימיו ואם היה ביום שני יתענה כל ימיו יום ב' בלבד יע"ש וכאן לא הגיהה דאם אינו ירא לנפשו לא יתענה ויעשה התרה כדלעיל דש"מ דס"ל דבתענית חלום אפי' פעם אחת אין לו עוד תקנה ויש להתענות כל ימיו והכי מבוארים דבריו גם כן בד"מ ס"ג דיש חילוק בין המתענה בסתם למתענה מחמת חלום:

אלא דצריך לדעת דהרי אם המתענה ברגילות שנה אחר שנה שכן מורה ובא לשון רגיל דאינו בפעם אחת בלבד כ"א בשנים או ג' פעמים וכאשר כתבתי בעניותי בספר סמיכה לחיים חאה"ע סי' ח' דמ"א ובסה"ק נשמת כל חי ח"ב סי' מ"ד דפ"ד ע"ג יע"ש וכ"כ בס' פרי מגדים בחלק א"א בסי' זה ס"ק ב' יע"ש וא"כ המתענה מחמת חלום ואפי' בפעם אחת אם אינו ירא לנפשו למה לא מהני ליה התרה. והגם שהיה נראה לחלק דתענית חלום בפעם אחד חמיר להו יותר מרגיל להתענות ג"פ מ"מ ראיתי להרב מג"א שם סק"ב וסק"ה והרב א"ר והרב פרי מגדים בחלק א"א שם שכתבו בפשיטות כי כמו ברגיל להתענות בר"ה דמהני התרה אם אינו ירא לנפשו דההה"נ במתענה פ"א בר"ה מחמת תענית חלום ואת השש שמצינו להרב"ח שם בא"ח סימן תקצ"ז דיש חומרא מן הדין שלא להתענות בר"ה שהוא יו"ט ור"ח יתר על שבת תשובה כמו שיע"א וכ"כ בספר מחצית השקל יע"ש. אחת ושש אחת ושבע מ"ש ב' המאורות הגדולים הרב מהר"מ די לונזאנו ז"ל בספר שתי ידות והרב מהר"ח הכהן ז"ל בספר טור ברקת דאפי' אם התענה

תענית חלום בר"ה בפעם אחת אין צריך להתענות כל ימיו וכמ"ש הרב הפוסק נר"ו והגם כי כל אחד מאלו הטעמים כשהם לבדן אין בהם כדי שביעה להקל מ"מ בהצטרפות כלם ועולה ע"ג מ"ש הרב כנה"ג בסימן תקצ"ז בשם הרב מהרימ"ט והרב מהר"י ן' יעיש ז"ל דכשיש ספק בעיקר החלום אין להתענות מספק וכ"כ הרב מג"א שם סק"ד וכן נקטו אחריהם רבני האחרונים וכאן בנ"ד חלום זה שהיה תכף ומיד למה שהיה מהרהר מידי ספק לא נפקא דלא הוי חלום זה ראוי להתענות ובכן בהתרה לבד סגי וליכול וליחדי:

ובהיות טוב כה יעשה מ"ש בעניותי בסה"ק עתרת החיים סימן ל"א דף ד"ן ע"א דאם חלם חלום שצריך להתענות ואינו יכיל להתענות מחמת חולי וכיוצא יעשה תרנגול כפרה כדרך שעושים בערב יוה"כ ופדיון נפשו מק"ס פרוטות כסף כידוע והרחמנות שיעשה וג"ח באותו יום והטבת חלום וסימניך כפר"ה נו' כפרה (דהיינו תרנגול לכפרה) פדיון (מק"ס פרוטות) רחמנות (צדקה וג"ח) השבה שיטיבו לו בעזר משדי יע"ש והנה בעתה ראיתי להרב א"ר ומג"א והביאו הרב פרי מגדים דעוברות ומניקות שחלמו חלום שצריך להתענית דיפדו התענית בממון יע"ש:

וכבר מצינו להרב ריי"ו בס' אדם וחוה נתיב ח"י ח"א והביאו מרן בב"י בת"ח סימן תקס"ח דאם יש לו צער או אונס יפדה התענית בממון יע"ש ופסקו מור"ם שם בהגה' סעיף ב' יע"ש וכתב שם הרב מג"א סקי"ב דיכול לפדותו ועיין לעיל סי' של"ד שיעור הפדיון מ"מ נראה לי דהעשיר יתן לפי עושרו דהטעם ששקול צער הממון כנגד צער התענית ובעשיר דין מאה מנה כדין פרוטה לענין זה יע"ש וכיוצא בזה כתב מור"ם בהגה' ביו"ד סס"י קפ"ה וז"ל והעשיר יתן יותר קצת מהעני יע"ש וראיתי בס' תוספת שבת בא"ח סימן של"ד סקנ"א שרצה להקשות על דברי הרב מג"א דמור"ם כתב דיתן העשיר וכו' וא"כ לא מפיו אנו חיים שדבריו הם דברי מור"ם יע"ש ולעד"ן כי הגם כי לדברי שניהם יש לעשיר לתת יותר עכ"ז יש הפרש גדול בין דברי מור"ם לדברי המג"א דכפי ד' מור"ם הוא דהעשיר יתן יותר קצת מהעני וסגי בהוספה קצת אבל לדברי הרב מג"א שכתב ובעשיר דין מאה מנה כדין פרוטה לעני הוי הפרש גדול על אחד מאה וכבר הרחבתי הדיבור בזה בחי' לטור וש"ע בהל' שבת שם סי' של"ד סברות הפוסקים בזה ואכמ"ל: ממוצא דבר למדנו עוד להקל בתענית חלום דמהני פדיון התענית כל אחד ואחד כפי יכולתו כשיהיה אונס בדבר או שהוא מצטער ביותר וא"כ כשיקיים כל התיקונים הללו שסימנם כפרה כאמור סגי ומסגי במקום התענית דהיינו בערב ר"ה יעש' כפר כמו ערב יוה"כ פדיון נפש מק"ס פרוטו' שהוא רחמנות לעשו' צדקה וג"ח ויתן פדיון התעני' לפי יכולתו לעניים התרה כי הטבה לא שייך יעשה במקום הטבה התרה על מה שהתענה פעם אחת כי בלא"ה

כבר נהגו לעשות התרה בער"ה יכוין דעתו גם לזו ולשון חכמים מרפא וכתיב מרפא לשון עץ חיים ומלבד מ"ש ה"ה הפוסק נר"ו כי כשל כח הסבל לסבול תענית ב' ימים של ר"ה עוד בה שהם שנים שהן ארבע כי איכא לפניו ולאחריו עוד ב' תעניות וארבע תעניות רצופים אינו יכול לסבול למי שהוא חלוש המזג וירדה חולשה לעולם ובפרט כי ב' ימים טובים של ר"ה אין נוהגין לישן אלא ללמוד כל היום בתורה תדיר ולא פסיק דקי"ל בטל כישן דמי אם כן כי כמו שמצינו להפוסקים שהקלו לת"ח כדי שלא יתבטל מן התורה שלא יתענה מפני זה כדי שיהיה בריא וחזק לעסוק בתורה כי גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה א"כ גם כאן בנ"ד כי שלי"ת רו"ם נר"ו הרי הוא ת"ח רשום רב טוב לבית ישראל כי בודאי כי כשלא יתענה יכול להוסיף עוד בלימוד בתורה כי היא חיינו ותורך ימינו ולא תאונה אליו רעה ואכל וחי לעולם ומובטחני בה כי בעשותו את כל שפר התיקונים הללו נכון לבו בטוח בה' דפטריה רחמנא. ויכתב בספר חיים טובים שנה זו ואם בגבורות שמונים שנה. אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד רב הונ"ה. שהשמחה במעונו קול רינה. בבנים ובני בנים בני סמיכי שמורי"ם לכל בני ישראל על הדין ועל האמת דינא רבה ודינא. פי המדבר נאמן אהבתו החותם פה עירינו אזמיר יע"א בחדש מנחם שנת הת"ר טו"ב אתן שנות עולם כי נר מצוה:

ותור"ה אור לפ"ק ברב עז ושלום:

הצעיר חיים פאלאג"י ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קיז

נשאלתי במי שנדר להתענות בב' ימים טובים של ר"ה ונהג כן כמו עשרה שנים מו"מ ועתה בשנה זאת שנת וחיית ורבי"ת שח"ל ר"ה יום א' בשבת בא אלי לשאול כי הוא כשקיבל עליו להתענות לא היה בר"ה שח"ל בשבת וא"כ אדעתא דיום שבת קדש לא קיבל ואנכי אמרתי לו כי באלו השנים שאומר שהתענה בהם בכל ב' ימים טובים של ר"ה הרי חל בהם ר"ה יום א' בשבת וע"ז השיב כי הוא אינו זוכר אם התענה או"ל:

תשובה הנה במתענה משום חלום לא תבעי לך דקי"ל דהמתענה בר"ה ביום א' תענית חלום מתענה כל ימיו כמבואר בטור וש"ע בא"ח סימן תקצ"ז דמתענה אפי' בשבת כי קי"ל דמתענים תענית חלום אפי' בשבת וכדאיתא גם כן בא"ח סימן פר"ח יע"ש. אלא דבר"ה אפי' היה בשבת והתענה ת"ח א"צ למיתב תענית לתעניתיה כדקי"ל במתענה ת"ח בשבת וכמ"ש מרן בב"י בשם תשובת הרב ת"ה סימן רע"ח ופסקו מור"ם בהגה' ובמג"א שם סק"ה ובבאה"ט סק"ה יע"ש. וא"כ בנדר להתענות עדיין לא שמענו אם

גם כשחל בשבת יהיה מותר להתענות או אסור ולומר אדעתא דהכי לא נדר או לאו אדעתיה ונראה דאין חילוק בר"ה כשחל בשבת להיכא דחל בחול שהרי כתב בס' הכלבו סימן ס"ט והביאו מרן בב"י שם דל"ד לנודר בשבת וי"ט מאחר שיש אומרים שצריך להתענות בר"ה וכו' יע"ש וכדברים הללו כתב ג"כ בתשו' הרב ת"ה הנ"ל שהביאה מרן שם בב"י בטעם דא"צ למיתב תענית לתעניתיה משום דאיכא כמה מרבוותא דס"ל דמצוה להתענות בכל ר"ה ואם כן אפי' להני דסבר דמצוה לאכול בכה"ג מודה דלית כאן דררא דביטול עונג שבת וי"ט הואיל ומן השמים הראוהו דתענית חביבא בשמים בר"ה יע"ש וא כ לטעם שכתב הכלבו דיש דס"ל דצריך להתענות ולטעם שכתב הרב ת"ה דמצוה להתענות ואפי' בשבת אם כן גם בנודר להתענות הדין כן והגם שנראה מדברי מור"ם בד"מ ובהגה' שהשמיט מ"ש בת"ה ואפי' בשבת וכבר עמד הרב פרי מגדים בחלק א"א סימן תקצ"ז סק"ז יע"ש והגם שבדברי הרב ת"ה סיים כי מן השמים הורו דחביב התענית בר"ה וזה הטעם שייך דוקא לת"ח לא בנודר מ"מ כיון שכתבו מצוה להתענות לא שניא והוא ברור:

ולעד"ן להכריח כי אחר שהרב ת"ה כתב בהדייא כן ואפי' בשבת וכן נראה מדברי שאר הפוסקים ומרן בב"י והלבוש ואחריו נמשכו כל רבני האחרונים כן נקטינן ומ"ג אחרי שראינו דברי הריטב"א בש"מ לרפ"ב דמס' ביצה שהביא דבריו הרב מחזיק ברכה בסימן זה ובחי' לתענית די"ב שהביא דבריו הרב ערוך השלחן בסימן זה שכתב דרשאי להתענות בר"ה ואפי' בשבת ושכן נהגו בו חכמים ואנשי מעשה יע"ש ועיין בתשו' מהר"י מברונא סימן ס"ג ועיין להריב"ש סימן תקי"ג אם מותר להתענות בשבת תשובה ועיין בס' נ"מ בית נתן בחי לברכות לד"ל ע"ב דח"י ע"ג מהס' יע"ש וק"ל:

ולענ ין רגיל להתענות לפי מ"ש הפוסקים דרגיל מקרי ג' פעמים כמ"ש בעניותי בספר סל"ח תאה"ע סימן ח' דמ"א ובסה"ק נשמת כל חי ח"ב סימן מ"ד דפ"ד ע"ג יע"ש וכ"כ בהדייא הרב פרי מגדים בחלק א"א בסימן הקצ"ז סק"ב וז"ל הנה הרגיל להתענות כך משום תשובה משמע דוקא ג' פעמים אז צריך להתענות לעולם ובת"ח אף פעם אחד יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קיח

שאלה ובתפילת מוסף כשהגיע לאת מוספי אמר את מוספי בכונה מכוונת לכוין לג' מוספין של ר"ח ושל ר"ה ושל שבת אכן כשהגיע לברכת חתימת המלכיות מקדש השבת וישראל ויום הזכרון אז נסתפק שלא אמר את יום השבת הזה כשאמר את מוספי כ"א

את יום הזכרון הזה וגם כשאמר אחר כך בזכרונות ביעלה ויבא הזכיר את יום השבת וכו' מה דינו יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה נראה דלא מבעיא לס' הרב מחב"ר ז"ל בא"ח סי' רס"ח אות ה' דהכריח דבין כשהתפלל מוסף דחה"מ והחתימה כתקנה בין כשהתפלל מוסף שבת ואמר יעלה ויבא בעבודה יצא ואינו חוזר ומ"ג דס' ברכות להקל יע"ש וכ"ן שהוא דעת הרב שלחן גבוה בתשו' חא"ח סי' י"ג יע"ש וא"כ ה"נ שאמר בחתימה מקדש השבת וישראל ויום הזכרון וגם ביום ר"ה שחל להיות יום ראשון בשבת שהזכיר שבת ביעלה ויבא. וגם דהזכיר את מוספי בכונה מכוונת למוסף שבת דודאי עדיף שפיר שהוא יוצא י"ח וא"צ לחזור ולהתפלל אלא אפי' לפי סברת עט"ר מז"ה הגדול ז"ל בס' חק"ל חא"ח סי' שחלק על זה וס"ל דכל שלא הזכיר מוסף בתוך התפלה הגם דבחתימה הזכיר ל"מ כמו שיעש"ב וכן הסכים הרב אגורה באהלך בחא"ח דטו"ב ע"ד מ"מ כאן בנ"ר המה מודים שכבר זכר לומר את מוספי בכונה מכוונת לשם מוסף שבת:

והנה הרבנים הללו נסתייעו מתשו' הרדב"ז ז"ל והגם שהרב פר"ח דחה דברי הרדב"ז מ"מ גם לדברי הרדב"ז לא חלקו כ"א כשלא קבע ברכה לר"ח או יו"ט אעפ"י שהזכיר בעבודה מעין עבוד לא יצא וכמ"ש הרב א"ר שם וכאן בנ"ד הרי הזכיר בחתימה וכיעלה ויבא וגם את מוספי שכיוין בבירור לשבת ג"כ ועמ"ש הרב מים רבים חא"ח סי' מ"א ומ"ב והרב פרי התדמה ח"א פ"י מה' תפילה יע"ש ובס' אות אמת בתשו' סי' ג' דקל"ב ע"א יע"ש ועיין בס' שלמי חגיגה ד"ר ודר"א ורמ"א ודרמ"ב ע"א ועמ"ש הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' מורה באצבע בסוף ספר קשר גודל סי' כ"ד אות ז' יע"ש:

אלא שראיתי להרב בית יאודה ז"ל ח"א דק"ז סי' ה' שבמעשה שאירע בחברה א' שהתפללו ביו"ט ב' של ר"ה ולא אמרו אלא את מוסף ולא את מוספי ואמר מורי דאילו היה זה ביום טוב ראשון היה צריך לחזור דמשמעות תיבת מוסף אינו אלא מין אחד ואנן בעינן שני מינים מוסף של ר"ה ושל ר"ח וכו' יע"ש וכן הסכים הרב חיד"א בק"א ש"ב בא"ח סי' תקצ"א והרב שלמי חגיגה דרכ"ט ע"ג יע"ש והרי זה סותר קצת לכל מ"ש ובפרט למה שהסכים הר' חיד"א במחב"ר וכמש"ל ונראה לומר דהתם הוא כמ"ש הטעם הרב שלמי חגיגה שם שנרגש בזה ויישב וזל ויש ליישב דשאני הכא דבאומרו את מוסף יום הזכרון תיבת מוסף פגם לתיבת זכרון הסמיך לה שלא יהא במשמעותו רק זכרון אחד לבד כיון שאמר את מוסף לא משמע אלא מין אחד וכיון שכן הפגם הזה נמשך והולך עד לבסוף שגם בחתימת הברכה שחתם מקדש ישראל ויום הזכרון שלא יהא במשמעותו כי אם זכרון אחד לבד כדמעיקרא ונמצא שהפגם הוא בגלוי והתיקון הוא

נסתר וכו' ע"ש משא"כ בנ"ד שהזכיר את מוספי שזכר עשה למוסף שבת והראיה לזה הוא ממקום שבאנו שגם באמירת מוספי כשחל בחול שצריך לומר מוספי לכלול מוסף ר"ח ואם לא אמר לדעת הרב ב"י שחוזר ואינו יוצא י"ח והרי אומר את מוספי בחיוב גמור לכלול למוסף ר"ח הגם שאינו מזכיר בשם שם ר"ח כלל. וכן נראה לדקדק מדברי הרב אות אמת בהגהות בסדר קדושה דפ"ח ע"ד שכתב וכן בחתימה מברך כדי שלא ישכח המתפלל החתימת בפרט שיהיה צריך לחזור ולהתפלל וכן במוסף וכן בתפילות יוה"ך יע"ש כנראה דדוקא אם לא הזכיר בחתימה הוא שצריך לחזור ולהתפלל הא לא"ה לא וק"ל:

ח"ב או"ח סימן קיט

יש לחקור לפי מאי דקי"ל דמצוה לאכול בעיוה"כ ואפי' תענית חלום אסור להתענות מאי שנא משבת דהוא ג"כ מ"ע מד"ת לאכול בשבת שלש סעודות ועכ"ז מותר להתענות בו תענית חלום יורינו המורה מה חילוק יש כי אדרבא יותר חמור יום שבת וגם הוא מפורש יותר הציווי כדכתיב אכלוהו היום וכמ"ש בגמרא ושכמ"ה:

תשובה נראה לחלק בפשוט כי הן אמת כי שבת חמור מערב יוה"ך מ"מ חילוק גדול יש כי בשבת עיקר חייב האכילה והשתיה הוא לתענוג ולענג את השבת ולא להתענות בו וכל שהוא מצטער על שחלם חלים רע והתיקון לבטלו הוא ע"י התענית א"כ נמצא למפרע כי מה שאינו אוכל הוא אדרבא עונג הוא לו עד שכתבו הפוסקים דאם נראה לו דיותר הוא לו צער התענית מצער החלום שלא יתענה וכמו שמצינו במר בריה דרבינא שהיה מתענה כל ימות השנה ואפי' בשבת כדתרגמה בהגמ"י פ"ה מה' תענית שכתב וז"ל אדם המתענה בכל יום ואפילו בשבת צער הוא לו מפני שינוי וסת וראינו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה וכן שמעתי על ר"י החסיד שהיה עושה כן וכן אמרינן בפסחים על מר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולי שתא בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי אבל בלא כה"ג אסור יע"ש וכ"כ מרן בב"י בא"ח סי' דפ"ח יע"ש אמנם בתשובת הרשב"א ז"ל שהזכירה מרן שם והיא ל"ו נדפסה בח"ד סי' רס"ב ס"ל דת"ח היה יע"ש והרשב"ץ ח"ג סי' רנ"ח ס"ל כהגמ"י יע"ד וזה תימא להרב כסא אליהו שם בא"ח סי' רפ"ח אות א' ובס' שני אליהו מע' תי"ו אות יו"ד שהקשה ע"ד התשב"ץ אלו ולא זכר שר מכל דברי הראשונים הנ"ל אשר הזכירם מרן ז"ל בב"י וצ"ע. משא"כ באכילת ערוה"ך כי הטעם שציותה תורה לאכול הוא כדי שלא יזיק לו התענית ביוה"כ והרי איכא ספק פיקוח נפש וכמ"ש הטור בא"ח סי' תר"ו וגם איכא חשש מאיסור אכילה

ביוה"כ שהוא בכרת ולכן דין הוא לדחות התענית חלום מקמיה. עוד יש לומר דבשלמא בשבת כתיב בפירוש אכילה כדכתיב' אכלוהו היום וכו'. אבל בערב יוה"ך קרא אפקיה לאכילה בלשון תענית כמ"ש בגמרא ע"פ ועינתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין אלא כל האוכל ושותה בט' מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי וכיון שהאכילה בעצמה בערב יוה"כ הוי כאילו התענה א"כ הרי הוא מכפר ומבטל הגזרה של החלום הרע כעושה תענית ממש כיון שהתורה עצמה. קרא לאכילה תענית ושו"ד להרב הלבוש בא"ח סי' תר"ד שכ"ב להדייא:

ח"ב או"ח סימן קכ

שאלה אם מותר לעשות סכך מחבילות של פשתן או אסור ואת"ל דאסור אי מותר לעשות דבר המעמיד להניח הסכך שיש בחבילות של פשתן או לא: תשובה לכאורה היה נראה דאסור אפי' לעשות דבר המעמיד לסכך בחבילות של פשתן והוא ממ"ש מרן בש"ע סימן תרכ"ט סעיף ז' וז"ל יש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך על גביו וכתב שם מור"ם בהגה' וז"ל ולכן אין לסכך עליו ואפי' להניחו על הסכך להחזיקו אסור וה"ה בכל כלי המקבל טומאה כגון ספסל וכסא שמקבלים טומאת מדרס וה"ט דאסור אפי' להעמיד הסכך משום גזירה שמא יבא לסכך בו וכמ"ש הפוס' ז"ל והרי פסק מרן שם לעיל מזה סעיף ה' וז"ל בחבלים של פשתן פסולה וא"כ אם הוא אסור לסכך בחבלים של פשתן גם כדי ליקח ממנו כדי להעמיד הסכך אסור משום גזירה וא"כ ש"מ תרתי ש"מ דאסור להעמיד הסכך ומכ"ש לעשות ממנו הסכך עצמו:

איברא דכד דייקינן שפיר נראה דיש להתיר כדי להעמיד בו הסכך והוא דכתבו הפוסקים ז"ל דהא דאסור לעשות הסכך מחבלי פשתן לאו משום דאסור מד"ת שהרי אינו מקבל טומאה ולאו מחובר הוא וגם גידולו מן הארץ הוא וכמ"ש בסוכה די"ב ע"ב אמר רבה בר ר"ה אמר רב סיככה באניצי פשתן פסולה בהוצני פשתן כשירה ופירש הרי ף והרא"ש הוצני פשתן כי תנא דלא דייק ולא נפיץ דעדיין עץ הוא והביא שם הרא"ש בשם הרמב"ן דמ"ד בירו' דבחבלים של פשתן אסור ושל סיב כשירה דה"ט דבסיב כשירה שהרי צורתן עומדת ואינן כלום יע"ש כנראה דטעם חבילי פשתן שאסורים לאו משום דאינהו גופייהו אסורים אלא משום גזירה שאינן נכרים צורתן שנעשו ממחובר לקרקע ושמא יבא לסכך בדבר שאינו מחובר וכ"נל הרמב"ם בפ"ה מהל' סוכה ה"ד וז"ל סיככה בפשתי העץ שלא דק אותן ולא נפצן כשירה שעדיין עץ הוא ואם דק ונפץ אותן אין מסככים בו מפני שנשתנית צורתו וכאילו אינן מגדולי קרקע מסככים בחבלים של סיב ושל חלף וכיוצא

בהם שהרי צורתן עומדת ואין החבלים כלים עכ"ל וכיון דעיקר טעם איסור שלא לסכך בחבלי פשתן הוא משים גזירה ולאו מדינא א"כ מסתיים לאסור לעשות הסכך עצמו אבל לאסור גם להעמיד הסכך לא כיון דכל עיקר איסורו שלא להעמיד בו הוא גזירה שמא יבא לסכך כו' והרי אם יבא לסכך בו הוא משום גזירה והו"ל גזירה לגזירה וקי"ל גזירה לגזירה לא גזרינן ומ"ג לס' הרב מג"א שם בסי' תרכ"ט ס"ק דחלק על זה וס"ל דאפי' בדבר המקבל טומאה מהני כדי להעמיד הסכך דודאי דכל כה"ג מותר ומה שפירש"י שם בסוגייא דה"ט דאין מסככים בחבילי פשתן משום שהוא מקבל טומאה עיין להתוס' מה שהשיבו על פירש"י וגם הראב"ד בהשגות שכתב שמקבלים טומאה ע"י דבר אחר וכו' כבר השיב עליו ה"ה שם ועיין בתוס' בעירובין דח"ן ע"א ד"ה בחבל המגג שכתבו וז"ל אף ע"ג דמשום חבל אינו מקבל טומאה דבעינן טווי וארוג כדאמרי' בפ' במה אשה דס"ד משום מעלה דפרה בעיא ממין שאין מקבל טומאה יע"ש ועמ"ש הרב פרי מגדים בחלק א"א בסימן תרכ"ט סק"ד:

ח"ב או"ח סימן קכא

נשאלתי מאת רב אחאי גאון צבי. משוש לבי הדר הוא לכל חסידיו נאמנים כל פקודיו. תורה וגדולה. יסוד המעלה. מעלת הרב המופלא. וכבוד ה' מלא. כמוהר"ר:

צבי הירשל:

לעהרן נר"ו אשר הוא חונה בעוב"י אמשטרדם יע"א על ענין האתרוגים. שיצאו עוררין שיש בהם חשש מורכבים והמביאו לידי ספק זה הוא מה. שכתב הלא זה הוד והדר מעלת כ"ש כמוהר"ר:

זיסקינד מינץ נר"ו מעיר טראיסטי יע"א אשר שרטט וכתב וז"ל הרי ישראל האזינו עד כה היו דברי במודעא הנדפסת בשמי להעיר אוזן החרדים על דבר ה' אשר בעוה"ר נעשתה נבלה בישראל בהנתן עדות שקר על אתרוגים שהובאו ע"י ערלים מכפרים במדינת אלאנייאד"ו בריחוק מקום לאיקרפו ע"י השתדלות בני בליעל שקבלו אותם לשותפות להתעות ולהטעות המורה צדק שמה שהמה מגידולי גינת פארג"א וכל זאת בעוה"ר לאשר פ"ג תורה ונעשה מזה קודם הכנסה ועי"ז הותרה הרצועה לתת עדות גם על אתרוגים הבאים ממרחק וגם אם המה ביד אשר לא מעמנו ועד בואם אל מקום ניתן העדות אין שום בירור עליהם ממקום גידולם מה המה עכ"ז לא יקפידו לאשר אינם בני תורה וכמו כן המורה צדק בטריאסטי בלא ידע ואשם על סמך עדות המורה צדק מקורפו נתן עדותו על כל קוסטיל ביחוד ואיננו משגיח ג"כ ואינו חושש לעירוב ולחילוף כי

ביד גוים המה ואנחנו שארית פליטת ישראל אשר בפולין ורוסיא ואשכנז המהדרים במצוה זו ומפזרים מעות למדו עד כה נתנו אימון בם עד עת הזאת שנתגלה נבלותם על ידי בעזה"י.והנני לפרש שיחתי לפני כל יודעי דת ומביני מדע להציע דברי מאיזה טעם חששתי עליהם לפוסלם. ידוע הוא שרוב האתרוגים הגדלים בעולם גם באיקלימי"ס המזרחיים והדרומים אינן נושאים פרי כראוי זולת אם יורכבו באילן לימני או אראנצ"י ואי לזאת חששו גדולי האחרונים על אתרוגים הבאים ממדינה רחוקה למורכבים והנה גינת הסולטאן אשר בפראג"א במדינת אלאבאנזיי מוחזק הוא מאז שהאילנות פרי האתרוגים הנטועים בו כשרים הם ואין בהם שום מורכב וגם אנכי בידי להעיד שזה שנים רבות אשר אני קונה פרי הגפן הלז וע"י אנשים הכשרים יושגח ויוקצץ ולא מצאו שום אילן מורכב ומעולם לא היה מצוי מאילן פרי הזה במדינה זו רק מעט מזער לאשר היה מחק התוגר יר"ה כל יכול הארץ אשר למכירה עומד שייך להתוגר או להפאשה המושל במקומו ומי הוא זה אשר יעמול לנטוע אילן אשר קשה לשותלו ובעמל גדול יגודל והזרע לא לו יהיה אולם זה מקרוב ניתן רשות השולטאן לבני מלכותו להיות כל איש שורר בביתו וכל אשר לו רק המס הקצוב יתן התחילו התוגרמים והגריכין תושבי הארץ להחל לטעת אילן פרי הזה אשר פריו יתן הרבה וריוח והכנסה כי ישולם ביוקר עתה מי יגיד לנו על גדולם אם לא הרכיבו אותם באילן לימני בכדי שיגדלו או למהר גידולם וליפותם לבל יצאו מפוחמים וישתנה מראיתם לאדום עד יתחילו להשיג צבע אתרוג הזהבי כאשר היא בטבע פרי הלז אם איננו נטוע במקום המוכשר לו וכמו שאנחנו רואים בכל חלקי איטלייא המגדלת כל פרי לרוב ופרי אתרוגים אינה מגדלת זולת אם ירכיבו באילן לימאני כאשר הוא בלחג'י דו גארדו אשר על האתרוגים הגדלים שמה נתן אא"ז הגאון מהר"ש יודא מינן המכונה קאצינעליבאגין הסימנים על פסולם וכמו כן בריווייעד'ו ד'ו יענחוי"א אתרוגים הגדלים שמה המה מורכבים כידוע לי (ועכ"ו בעו"ה גם מהם יובא ויושלח לפולין ולאשכנז ע"י פושעים וחטאים בעמינו וימכרו למהדרים בדמים יקרים בלי שים לב) באמת נצמח הטעות להקונים אותם לאשר האתרוגים הגדלים באיי קלאמברי אשר יבואו ודרך יענאווא ושמה ימכרו ונקרא שמא יענאוו"ד והמה מוחזקים לכשרים ע"כ אם יובא את אתרוג מסביבות יענאווא מהודר עם שמו האמיתי יעאנוי"ר מאין ידע שקונה להבחין כי מורכב הוא כי אין לו שום סימן המתנגד להכשרים ומי מגדולי הרבנים אשר ידעו להשגיח על זה כי מאין להם לדעת זה בריחוק מקום וכמו כן על פרי גינת בחדשות האלו מי הוא איש יאודי אשר דרך רגלו בכפרים האלו וראה ובדק האילנות אשר אינם מורכבים כי בלא זה במדינה זו גדר דרכו מלצאת ולבא מפני

סכנת דרכים ואין ביד הנותן עדות לדעת בריחוק מקום ומדינה אחרת וים ארץ סאלוי מפריד ביני הם מה נעשה עמהם בנטיעתם אשר יעיד עליהם זולת אשר הטעו אותו בני בליעל לאמר לו כי האתרוגים אשר ביד הגוים מפרי גינת פארג"א הוא וזה הוברר ששקר בימינם ע"י עדות הרב החכם מאיינינא אשר גן פארג'א סמוך לה ועדות מושלי המדינה הנעשים בארכי ועדות הקאנסילאט קירה אשר שמה המקיים כל זאת שמגן פארג'א אין ביד הערלים אתרוג אחד ועתה מה נשאר בידינו לסמוך להכשיר שהוא נגד הרוב שרוב האתרוגים מורכבים המה זולת המעט אשר נודע לכשרים ואנא מצא קולא כזו בדבר דאוריית' להאמין לגוי או שיהיה הדבר ביד גוי בלי חותם בתוך חותם ואף כי אחרי הודיע להמורה צדק בקורפו מהמודעא אשר הדפסתי עשה בהסתת הבני בליעל פס"ד וחתום עליו הוא ובית דיני בני בליעל. אשר הטעו אותו בתחילה לתת עדותו והמה בע"ד של האתרוגים משותפים של הערלים ואנשים כפרים וברים באין מחסור להם שום נבלה ומתוך כתבם ופס"ד יכול לידון כל מי שיש לו מוח בקדקדו חכמת מה להם. והנה בהגיע הדבר לפני גדולי דורינו כל החרדים לדבר ה' עמדו בפרץ ואסרו האתרוגים האלו זולת כל מי שירצה לצאת ידי חובתו בלי ספק יפנה אל האתרוגים אשר המה בודאי מגן פארג'א ואולם בעוה"ר לא אלמן ישראל מאוהבי בצע אשר בתרמית ובחשאי התירו לקנותם מהגוי ולא חסו על ממונם של ישראל אשר מסרו ביד נכרי כי סוף כל סוף הקונה למכור איבד את מעותיו כי מי הוא זה אשר יפזר מעותיו על דבר מצוה במקום שיש לחוש לביטולה ולברכה לבטלה וגם באיזה מקום אשר דיינים ורבנים מצאו להכשיר את האתרוגים על ידי בדיקה בסימנים הנאמרים אשר באמת אם כי מפי אא"ז הגאון מהר"ש מינץ יצאו בעוה"ר פג תורת והמורים אינם נותנים לב מה היה דבריו כי לא החוש והנסיון מתנגד לזה כי בעצמי נסיתי האתרוגים מורכבים הגדלים בגן פרסה אחת מפה ובכולם לא מצאתי שיאומן שום סימן מהסימנים שהזכיר וכל חכם לב בידו להבחין כי כן הוא כי בכל מקום נמצא בגינת השרים אילנו' מורכבים המגדלת פרי הזה. אולם בחמת אותם הסימנים שהזהיר אא"ז הגאון ז"ל בתשובתו להרמ"א ז"ל המעיין היטב יראה בפי' שרק על האתרוגים שגדלים בלאג'י ד'י ג'ארדו הנקרא גארדיזע"ר הגביל הסימנים ולא על שאר האתרוגים הבאים מפאלייע שהיה חושש עליהם לפסולים לא היה די לו הסימנים האלו ולרמ"א ז"ל אמר שלריחוק מקום לא יביאו לפולין הלא גם אם יבואו מה בזה הלא הסימנים בידו (גם הרב שבות יעקב ז"ל ח"א סי' ל"ו הרגיש בזה והחליט כדעתי):

והאמת בזה מי שרוצה להתחזק ולעמוד על כל דבר בשרשן ישכיל שלא כל המורכבין שוין בזה כי אם יורכב יחור אתרוג אשר טבעו לגבל קליפה עבה ומוהל מיעוט באילן לימאני הטובים כמו בלאג'י די גארדי אשר הלימאניס מפורסמים בעולם להמובחרים עם קליפה דקה ודק המוהל אשר הטבע משורש האילן ישנה את האתרוג בקליפתו ומוהלו אולם אם ירכב באילן לימאנ'י אשר גם הלימאני יש לה קליפה עבה ומוהלה איננו רב כאשר יש לימאנים כאילו אין כח בהשורש להפוך טבע היחור האתרוגים וישאר כפי טבעו אשר אין להכיר בו ובלא זה יש שינויים בכל מיני מאקלי'ם לאקלי'ם בטבעו וגידולו כאשר עינינו רואות מכל מיני פרי ואולם גם הסימן ששמע הרב כנה"ג שיש להכיר בגרעינין אשר כל האתרוגים שלנו אין בהם הסימן יוכל להיות שיאומן באיזה אקלים בעולם ובלא זה מי שיש לו מוח בקדקדו יבחין שכל הסימנים שנתן אא"ז הגאון ז"ל היה רק למען לא יהרב לב הירא והתרד נוקף גם אם יקנה אתרוג המוחזק לכשר אולי נתאנה בו ומלאג'י די ג'ארדו הוא ע"כ יוכל לדעת עפ"י סימנים ולא יהיה לבו נוקפו אבל אין להעלות על הדעת על אדם גדול כמותו אשר כל בית ישראל נשענו עליהם והוא היה מהאוסרים אתרוג מורכב גם בשעת הדחק ואחריו הלכו כל הגדולים לאוסרם ולא ימצא שום דעה מקויימת שינגד לזה (ומי שהתנגד חזר בו והתחרט קודם מותו שו"ת ש"י סי' ל"ו) שיאמר להכשיר אתרוגים אשר לא נודע לנו כשרותם על פי סימנים הלא באיסור דאורייתא לכל הדיעות אין להתיר זולת בסימנים המקובלים הל"מ כמבואר בסימני כודמתא בחולין ע"ש (לפי פירוש הרמב"ן והר"ן ובסימני בצים דס"ד) גם לפירש"י גם לפי דעת הרמב"ם שספק דאורייתא רק מדרבנן לחומרא גם באיסור דרבנן אין להתיר זולת בסימנים המקובלים הל"מ ואנא איפה הלך לב המורה להתירם בסימנים אנא מצא שהגאון אא"ז אמר שמקובל בידו הל"מ ואם מצא הלא אתרוגים אלו אין להם בליטות כמו אתרוג קורפ'ו ואיככה התירם ועל האתרוגים האלו שמע וראה שיש לחוש עליהם כי הוברר שהעדות אשר ניתן עליהם הוא בשקר אין זה כי אם רמות רוחא להראות גבורתו דשרי לן עורבא להוציא מלבן של המלעיגים מה אהני לן חירוף לבבו לסמוך על סימנים בספק דאורייתא ויותר מזה ברכה לבטלה. אשר הוא ג"כ דאורייתא מלא תשא היכא שמכניס עצמו ברצונו בספק ברכה ול תשאילני מאמת ויציב שהתירו על הספק דכיון דספקא דאורייתא היא אינה בכלל ברכה לשוא וכל בר שכל הישר יודה לו בזה אם כי יש ויש דעת האומר שברכה שאינה צריכה הוא רק מדרבנן וגם בקנביס לא התירו בסימנים זולת אם נותן לאומן חיטי קנבוס משלו אז אין לחוש לאיחלופי דמירתית שיכר ע"י סימן וגם דאומן לא מרע אומנותו שיותפס כגנב:

היוצא לנו מזה שאין להכשיר שום אתרוג שאינו מוחזק לנו שבא מגינה כשירה הנודע לנו כבר ונבדקה שאין בה אילנות מורכבים בשים סימנים ומובטחני שכל גדולי ישראל יסכימו לדברי ועליהם הדבר מוטל לעמוד בפרץ ולהזהיר לכל אשר יסחרו עם אתרוגים לבל יגעו באתרוגים שאינם מן המומחה שלא יכשלו את בני ישראל וכמו כן להזהיר את המו"ץ הנותנים עדותם שישגיחו היטב לימים הבע"ל שלא לתת עדותם זולת אם יהיה ביד גברא דפקיע שמו לת"ח או שיהיה ת"ח עומד ורואה הנלקטים מן גינה שמוחזקים לנו מכבר לכשרים כמו גן פארג'א וגינת אי קורפא בעצמה ושיחתום בנושפנק' דיליה באופן שלא תשליט בהתיבה יד רמאי וקלי הדעת לערבב עמם מורכבים ושיבררו בעדותם את הכל איזה תלמיד חכם וירא שמים עמד בעת לקיטתם ובדק האילנות כי אם לא ובורר הרי לא יאמין עדותם ובמטותא מניינו רבנן ותלמידיהם אם ימצאו דבר במכתבי אשר לא יאותה להם ביסודות אשר הנחתי יודיעני ואברר להם ואם שגיתי בדברי ואולי טעיתי בשקול דעתי יודיעני ויבטחו כי עוד מדה זאת ממדת ת"ח נשאר בי להיות מודה על האמת. ואל אלהים אמת אל תצל מפי דבר אמת ינחני בדרך אמת שלא אכשל בדבר הלכה. דברי הכותב וחותם אפר ת"ח ותלמידיהם כ"ה לחדש מרחשון קול:
התו"ר לפ"ק:
פה ק"ק בראדי זיסקנד מינץ:
והנה נוסח הפסק דין הלזה שלחו הרב הפוסק מהרר"ז מינץ הנז"ל נר"ו להרב ח"ק צבי עדיינו נר"ו לאמשטרדם יע"א ושם נמצא חד מינן מנקיי הדעת שבירושלים. כסף נבחר לשון צדיק מזוקק שבעתים דין הוא הדר שאר בשרינו האח נפשינו מעלת הרב הכולל. זרע רב במהר"ר משה ישראל חזן נר"ו בישראל להלל הוא שנתן לו עצה לשלח לי פסק דין זה אשר מצא וכה היו דבריו במכתב אשר שלח לי לשמי למען שתי שומי י"א ניסן מש' קול התו"ר לפ"ג עטרת תפארת גילת הכותרת. המאור הגדול רב תנא הוא לאריה דבי עילאי מטיל משתיו יאורו אלים דקלא ואלים. רב מאד מחנהו פאר הדור והדרו הלא הוא מעלת הרב המופלא וכבוד ה' מלא בכתר ש"ט עולה דין רפש מן דבית אבא שאר בשרינו מגואלינו. המלך חיים עד העולם כירח יכון עולם כיר"א:
בתר דכפילנא שלמא למלכא וקידת ת"ק כמ"ל לפני מי שגדול ציביונן ש"י ורב ברכות סדורות וערוכות. כל חותמי ברכות. שבמקדש יחולו על ראש צדיק נסו"א מטה משה על אר"ש יסדה למרט בדם האהבה והקורבה שאינה נקרשת בלא"ה והמות אל יפריד בינינו עד ביאת הגואל כי"ר. הלא מעתה חדשות אני מגיד איך בהיותי מתעדן ומתעלס

בבתי האחים הנעימים הקדושים המפורסמים היקרים המסולאים תור' וגדולה במקום אחד גוי קדוש אחד בארץ הרבנים המופלאים כמהר"ר:

צבי הירשל לעהרן נר"ו. ואחיו הי"ו הגיע להם כתב אחד ארוכה מאר"ש הלא היא כתובה פנים ואחור מאחד חכם ורב טוב נר"ו אשר בטריאיסטי יע"א סוחר טוב ומוחזק באתרוגים של קורפו וכל דבריו בכתב הנז' כגחלי אש עוממות מטיל מום בכל אתרוגים שבעולם הבאים בשם גורפו יע"א חוץ מה שיבואו על ידו כי הוא הקונה הגינה הגדולה שפארג'ה המוחזקת מימות נביאים ראשונים והיה הנשאר משאר הגינות נאמר. בהם חוץ דהם מורכבים ובעלי מומין קרבים כאשר אדוני המלך בעיניו יראה אורך היריעה מכל אשר טען החכם הסוחר הנז' אשר כמעט לא הניח אתרוג כשר לבן א"א ע"ה ויהי בקרא המלך ר' צבי נר"ו ב' דלתות ויחרד האיש וילפת כי הטיל ספקות גדולות במ"ע דאורייתא ומה יעשו המהדרים הבוזים כסף הבוזים זהב לקיים מצות בוראם כהלכתא וכנגדו יש לחוש לרב מפורסם הרב שבקורפו הוא הרב מהר"י ביבאס הי"ו המוחזק למורה צדק כהלכתו ועולה לא נמצא בשפתיו ואינו נוגע בדבר וקרא לפני את כל. כתב הנשתון וכשאני לעצמי האמת כי מאד לבי נקפי בכל הרשום בכתב הזה הגם כי גמירי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. אך אמנם לעומת זה הלכה רווחת בישרא אם אחר מעשה אמרה אין שומעין לו והיכן הוא רב מחנה שיקרה כנגדו להעיד על קודם מעשה שחוץ מאתרוגים אלו שבגינה הזאת שעשאה הוא אפלטו שכלם חשודים על ההרכבה. ואם אגזור אומר להכריע מצד זה האמת לית אנא יכיל אי מצד כי דבריו כגחלי אש ותלמידו בידו וניכרים קצת דברי אמת ועלית על כולנה כי אני מגולת ציון וירושלים ושם א"י לגבולותיה כגנה זרועיה תצמיח אילני מאכל איכא בינייהו פרי עץ הדר מפירות הארץ עד שאיני מכיר בטבע אלו האתרוגים כי אם מפי סופרים ומפי ספרים ואין דבר ברור מכל הרשום בכתב תשו' האחרוני' ז"ל כי אם בזמן נערותי וימי ילדותי היותי בקרית חנ'ה מקום שהתפללו אבותי מח"ק עיר המהוללה אזמיר יע"א הוה עובדא לחוג את חג הסוכות בקרב מח"ק וראיתי כל מי שעלה בידו אתרוג נאה ומהודר מילדי גורפו היה שש ומתפאר בגוונים שלו כי הקרה ה' לפניו מצוה רבה במעשיה ומצד האתרוגים גופייהו לא ראיתי ולא שמעתי שים מערער א"כ לאיש אשר אלה לו היטעם את אשר יאכל לחמה של תורה לפסוק בסכינא חריפא לאיזה צד מן הצדדין ולא מסתפי שמא ירוץ גולגולתו כי ע"כ מידי היתה זאת לי עצה לשלוח כל הדברים ככתבם וכלשונם לפני הדרת כסא מלך מומחה ופקיע. כאריה הוא דרביע. וראשו לאב החכמה יגיע. וקדוש יאמר לו ומי כמוהו בישראל זריז במצות ומדקדק בהן כחודה של מחט וקרוב הוא אל

המדינות האל ושמו נודע בשערים ויוכל לעמוד על בוריין ושורשן של דברים וכאשר יגזור אומר בדעתו הרחבה והמלאה לה רוח דעת ויראת ה' כן יקום ועליו נאמר הלך אחר ב"ד יפה הלך אחר ר' חיים פאלאג'י נר"ו באזמיר יע"א ולכל דור ודור הקב"ה מעמיד לו פרנס נאה ומשובח ואילן גדול לסמוך עליו כי לא תשכח מפי זרעינו לעולם ועד כיר"א. חסיה נפשי כי מר באתריה כלביא יקום וכארי יתנשא לברר וללבן הדברים באר היטב עד שלא ישאר ריח ספק ויודיע דרכיו ומימיו נאמנים להרב המפורסם ר' צבי נר"ו כי קדוש הוא לאלהיו וכמה אחינו וצבי עדיינו זהיר במצות ן' פורת יוסף ירבו כמותו. כי לא במותו. כיר"א וכל כי האי נאה ליחיד כמני"ר נר"ו להזדווג עם יחיד ולהוציא מלבו כל ריח ספק בענין זה כידו הרחבה למען ישמח צבי לצדיק בזמן שמחתינו בשמחה של מצוה כתקנה ועם ה' החסד אל יחסר מלכו לעולם הוא ובניו כל הימים וזכות הגאון מר זקנינו הק' ז"ל יגן בעדינו כי לא תשכח תורה מפינו ומפי זרעינו עד יבא מורה צדק כיר"א ושו"ט יגדל ממעל לחשב כנה"ר והנשאה גם חסיד'א וכנפש נענה גולה ונידח כדרך יום כה וכדרך יום כה על המחיה ועל הכלכלה כל מידי דמיזן. והוא:

הצעיר:

ישראל משה:

חזן:

ס"ט:

מאלהא רבה שלמא רבה לגברא רבה מדברנא דאומתא מ"ד הרב הגאון המופלא. וכבוד ה' מלא סיני ועוקר הרים ונודע בשערים כמהר"ר נר"ו חיים עד העולם ובריא אולם כיר"א. אחדש"ו וכו' מקיים אני דברי רב חביבי קרובו הרב המובהק זר"ק נר"ו דחתים לעילא בענין האתרוגים אך לא למעני אני שואל ומבקש ממעכ"ת נר"ו בענין זה כי אני אוכל להשיג מאותם שבעל הכתב המוסגר ה"ה הרב הנגיד מהר"ר זיסקינד מינץ הי"ו מסכים עליהם אבל נדרשתי לכך מאהובים וחשובים ממני רבני רוזני וצדיקי עוב"י ק"ק ווילנ"א יע"א שמקבלים שם מאותן שכותב המוסגר חולק עליהם ומחליטם למורכבים והם בקשו ממני לחקור ולדרוש הדבר ולהשיבם נכונה וטובה העצה אשר יעצני קרובו הרב המובהק דח"ל נר"ו לפנות בזה אל רומכ"ת נר"ו וחלותי היא לחקור ולדרוש הדבר היטב ולהשיבני במוקדם האפשרי וע"ד אסמוך ושלו' תורתו יגדל כנפשו הרמה והנשאה וכנפש נאה דורש שלו' תורתו המצפה לחסדי ה' וישועתו והמשתחוה מרחוק מול הדר"כ קדושתו הק': צבי הירשל:

לעהרן:

ס"ט:

תשובה מחיים ראיתי מלאכי אלהים עולים הלא המה סרכין תלתא אחזו לנו שולים. על ענין האתרוגים אשר יצרו עליהם עוררים. שהם מורכבים לאמר לאשורים וכל לגבי דידי מה לכם קול משאלות. ערכי עלי איידי דזוטר וטרדות הזמן הנסתרות והנגלות. ולאיש אשר אלה לו גם בלא דעת יגון בלבבי. היכול אוכל דבר מאומה לא בי. אמנם א"א לומר ונקה משום עשה דכבוד תורה במותב תלתא כל מילתא דאמור רבנן היא גופא גזירה לאסוקי שמעתתא. אליבא דהלכתא. גם לרבות לזכות את הרבים. לא יצא י"ח בפרי עץ הדר ואין מרכיבים. מידי ספק לא נפיק מסתפק במועט מעת שנו"ת. והיתה לבאר סימנין דרבנן דברי חכמים כדרבונות. כפי מה שיורוני מן השמים. כי ה' יתן חכמה רחם רחמתים. ואני בתומי לעשות רצון צדיק חפצתי. צבי לצדיק הנה תאבתי. תכף לנטילה פ' כל כתבי מהנהו אשלי רברבי. פניתי אני לראות בספרן של צדיקים. דברים המצודקים. ואני תפילה. לאל נורא עלילה. שלא אכשל בדבר הלכה. לערוך סדר המערכ' להבין ולהורות משפטים ישרים ותורות. וזה החלי בעזר צורי. וגואלי כיר"א:

הנה עיקר שורש דבר זה הנו נצב להרב הלבוש ז"ל בא"ח סי' תרמ"ש ס"ד יש רוצים להכשיר אותם האתרוגים הבאים מן הפרדס שקורין גראטויי"א ואני אומר שהן פסולים מן התורה שהרי ידוע שהם מורכבים שהורכב ענף מאילן אתרוג לתוך אילן מארנ"ץ או לימונ"א או איפכוהרי נעבדה בו העבודה ההרכבה וכו' יע"ש והנה בטעם זה של הרב הלבוש לאסור האתרוג המורכב משום מצוה הבאה בעבירה שנעבדה בו יצאו עליו עוררין הלא המה הרב מג"א ז"ל בא"ח סי' תרמ"ח סקכ"ג שהשיב דאי מהא אין לפוסלן וסיים ולי נראה דפסול משום דלא מיקרי אתרוג כלל יע"ש וכ"כ בתשו' מהר"ם אלשיך ז"ל סי' ק"י דאינו כולו אתרוג כ"א יש מין אחר מעורב בו ודחה שם ס' אחד שרצה להתיר ותלה עצמו באחד מן המורים שבארצינו שהורה שיוצאים בו עם היות שכל חכמי העיר חולקים ומעידים שכל חכמי צפת רבנים ושופטים אשר קדמונו שאסרו אותם וכו' יע"ש וכ"כ הרט"ז בסימן תרמ"ט סק"ג דבעינן שיהיה כל האתרוג ממין אחד ולא דבר אחד מעורב בו והביא מ"ש בגמרא בפ' אותו ואת בנו דמ"ט שה לרבות מקצת שה ודחאו לבסוף הזכיר תשו' רמ"א סי' קכ"ו דקאי ג"כ בסברא זו לפסול את המורכב משום שאינו כולו אתרוג יע"ש ותמהני עליו כי לא הזכיר גם לתשו' רמ"א עצמו שם בסי' קי"ז שהביא ס' השואל ראיה דאתרוג המורכב כשר ממ"ש בגמרא פרק אותו ואת בנו שה אמר רחמנא ואפי מקצת שה במשמע והה"נ אתרוג ואפי' מקצת אתרוג וכו' ודחאה מור"ם זל דאינו ראיה חדא וכו' ועוד כמו שיע"ש הרי מבואר כדבריו ממש וצ"י וכ"ה

דעת הרב מחצית השקל שם דאתרוג המורכב אינו נקרא אתרוג וזה נמסר מהלל"מ יע"ש גם הרב שבות יעקב חא"ח ח"א סימן ל"ו כתב אבל באמת הסכמת כל האחרונים גם ראשונים שהעתקתי וגם מעשה רב שלא לברך עליהם כלל וכדעת הרפ"ך אפי' בשאין אחר ובס' ברכה להקל שומעין עכ"ל וכ"כ הרב כנה"ג בסימן תרמ"ח בהגה ט' שהביא תשו' מהרמ"א סימן ק"י שכתב בפשיטות לאסור אתרוג המורכב והביא שם ס' מי שהורה דיחור של אתרוג בלימון שהוא כשר ושהרמ"א ז"ל חלק עליו ואסר יע"ש ומבואר שם בתשו' מהרמ"א דיחור של אתרוג בלימון הוא מה שיש לומר שהוא אתרוג מורכב אבל להפך יחור לימון באתרוג אינו מוציא כ"א לימון ולא אתרוג ואין מקום לספק בו כלל יע"ש וכן דעת הרב"ח בתשו' הישנות סימן קל"ה וקל"ו דאתרוג המורכב פסול מטעם דכולו אתרוג בעינן וכ"כ שם בשם הרב מהר"ף הכהן ז"ל בעל פו"ר כמו ציע"ש והרב חמד משה בסימן תרמ"ח סק"ה יע"ש וכ"פ הרב גור אריה הלוי זל סי' תרמ"ח והרב א"ר סק"ח וא"ז סק"ג שם בסימן תרמ"ט סק"ג יע"ש והרב בית יאודה ח"כ סימן ל"א יע"ש והרב הלכה ברורה שם סימן תרמ"ח סק"ה והרב מו"ק שם והרב ברכ"י ובס' מחב"ר שם והרב עיקרי הד"ט בא"ח סי' ל"ג אות ג' יע"ש. וראיתי בספר עושה שלום בחי' דינים דצ"ז דכתב אתרוג המורכב עיין להרב הלבוש דאסר ועיין בספר יוסף אומץ נר"ו סימן פ"ב דדחה דברי המתירים ואסרו ג"כ יע"ש והדבר קשה כי לא הזכיר הרב ז"ל ס' המתירים בזה כלל כי כלם פה אחד אסרו אתרוג המורכב אלא דהרב הלבוש אסרו מטעם איסור שנעבד בו ורבני ואחרונים חלקו עליו ואסרו אותו מטעם דכולו אתרוג בעינן והמורכב החלק שיש לו ממין אחד הו"ל כחסר וכמש"ל אבל דעת המתירים לצאת ולברך באתרוג המורכב לא הזכיר הרב ז"ל וצ"ע:

ובעיקר טעם הלבוש משום איסור משום מצוה הבאה בעבירה מלבד הרבנים הנ"ל דשדו ביה נרגא עוד יש בספרי רבני האחרונים בפרט זה ואכתוב בזה בס"ד בסה"ק גנזי חיים מער' מ"ם בס"ד. והנה דעת כל הפוסקים הנ"ל שלמים וכן רבים כלם פה החד סברו וקבילו דאתרוג המורכב פסול וא"כ הוא פשיטא ודאי דבידוע לנו שזה האתרוג הוא בא מאילן שנעשה בו הרכבה עם מין אחר שהוא פסול כדעת. רוב הפוסקים ז"ל הנ"ל ברם כשאין אנחנו יודעים בו אם הוא מורכב או לא אם יש מקום לברור ע"י סימנים הרי מצינו בתשו' מור"ם שם בסי' קכ"ו שכתב שם הרב מהרשי"ק ז"ל וז"ל ואני אכתוב למעכ"ת ג' סימנים אשר תוכל להבין בהם המורכבים הגדלים בארצינו בי מפולייא לא יוכלו לבא אליכם כי רב מכם הדרך הסימן הא' הוא דהמורכבים הם חלקים ולאתרוגים בליטות קטנות בכל גופם וגובה להם רב כי המורכבים העוקץ בולט והאתרוג העוקץ שלו שוקע

הג' הוא כי תוך המורכב דהיינו המיץ רחב והמוהל שלו רב והקליפה התיכונה קצרה ובאתרוג להפך כי הקליפה רחבה ותוך קצר והוא כמעט יבש יע"ש וזה הסימן הג' כתבו ג"כ מהר"מ אלשיך בתשו' הנ"ל רס"י ק"י וז"ל ואין הפרש אלא שהחימוץ שבתוכו מרובה משא"כ לאתרוג בלתי מורכב שהחומץ מועט והקליפה שעליו עבה מאד וכו' יע"ש וכ"כ הרב שכנה"ג בסימן תרמ"ח אות ג' ועוד היסיף על זה הרב כנה"ג ונתן סימן אחר וז"ל ואני שמעתי סי' אחר כי הגרעין של האתרוג הוא זקוף לאורך האתרוג וגרעין המורכב הוא מושכב אורך הגרעין לרוחב האתרוג יע"ש וכ"כ הרב עולת שבת סימן תרמ"ח והמג"א שם יע"ש וכ"כ הט"ז סי' תרמ"ט סק"ז והרב חמדת ימים בהל' סוכה פ"ב דף ר"ו ע"ב יע"ש וכ"כ בס' פחד יצחק מערך א' דקכ"ג ע"ד ד"ה אתרוג המורכב יע"ש והרב מאמר מרדכי. שם סימן תרמ"ח סקח"י יע"ש והרב הלכה ברורה שם סק"ה וסק"י והרב מו"ק שם ובספרו עמודי שמים והרב זכור לאברהם ח"א מער' א' ד"ב ע"א יע"ש ואדרבא הרב מאמר מרדכי חקר חקירת חכם וכתב וז"ל והנה לא נתבאר היטב בדברי האחרונים ז"ל אי בעינן כל הסימנין להכשיר או אינו פסול עד שיהיו כל סימני המורכב ואם יש בו אחר מסימני האתרוג כשר ומשמע לי טפי להתיר מלאסור אחר ימים שכתבתי זה מצאתי בתשו' שבות יעקב ח"א סימן ל"ו דמשמע מדבריו דאינו פסול עד שיהיו בו כל סימני המורכב יע"ש דש"מ תרתי חדא כי הסימנים נאמרו לכל המקומות ועוד בה כי לא בעינן שיהיו בו כל סימני המורכב לפסול אותו וא"כ הוא הרי יכולים אנחנו לברר ע"י כל הסימנים אפי' לחתוך ולפתוח בעוד שאנחנו לוקטים מאילן אחד אתרוגים ויש לנו בהם ספק אם הם מורכבים או לא ע"י שאנחנו בודקים אחד מהם בסימנים אלו שהם מבית ומחוץ יש לנו להכשיר שהוא אתרוג כשר ולא מורכב:

וזה ראיתי בס' זכות אבות בשו"ת סי' כ"ה אות א' דל"ה ע"ב שעמד גם הוא בחקירה זאת אי בעינן כל הסימנים הללו שהם ד' ועוד הוסיף מדיליה סימן ה' שהאתרוג המוץ שלו הוא מתוק יותר מהלימונים המתוקים והוא אות ומופת חותך ובעיני יפלא אם יש מי שיכחיש בדבר זה וסיים ולפיכך הוצרכו כל הסימנים הללו לצאת ידי ספק כל מיני ההרכבות וכו' יע"ש הרי דס"ל להרב להחמיר דלצאת ידי ספק בעינן שיהיו בו כל הסימנים הא אם חסר אחד ל"מ ויען כדי לברר כל הסימנים צריך לחותכו ונעשה חסר לזה סיים הרב וכתב וזל ואי לא דמיסתפינא אמינא שלא נאמרו כל הסימנים כ"א להכשירם מיום ב' ואילך דחסר כשר באופן שנוכל לבדוק כל הסימנין לצאת ידי כל הספיקות וכ"ן מל' ע"ש שאחר שהעתיק כל הסימנים כתב ונ"מ מיום א' ואילך עכ"ל ולא היה צריך לזה כי בלא"ה כבר תמהו על הרב כנה"ג במ"ש בשיירי שם כשכתב הג'

סימנים כתב וז"ל אמ"ה הסימן הג' הנה מה יושיענו דאם אנו פותחים אותו לראות נפסל וכו' וע"ז בא הע"ש לתרץ ונ"מ מיום ב' ותמהו עליהם דאפי' ליום א' יש תקון לחתוך אתרוג אחד מתוך האתרוגים שאנחנו יודעים שהם מאילן אחד ולעשות המבחן וכמ"ש הרב ש"י והרב מ"מ וכמש"ל ל ועל הכל ק' שנלמד מדברי הכנה"ג והע"ש ודעימייהו דבעינן כל הסימנים ולא סגי בא' ובשניים וא"כ קשה על הרב מ"מ דפשיט"ל להפך וגם על הרב זכות אבות שלא דקדק להביא ג"כ ראיה לדבריו מדברי הרב כנה"ג ועוד יש לעמוד על דבריו כי המוהל של אתרוג הוא מתוק יותר מהלימונים מתוקים וכבר כתבתי בזה במ"א בס"ד ושם הבאתי דברי הרב משחא דריבותא שהביא מ"ש רש"י בשבת דק"ט יע"ש באופן דאם יש לנו ספק ובאים אנחנו לברר צריכים כל הסימנים הללו וכ"ן מדברי הרב מו"ק בא"ח סי' תרמ"ח שכתב וז"ל דאפי' יש בו קצת סימנים אינו כשר דהו"ל נדמה וכו' יע"ש הרי דס"ל להרב ז"ל דכדי להוציא מס' מורכב בעינן שיהיו בו כל הסימנים ולא סגי במקצתם ועיין שם שכתב דאפי' באילן אחד יש ספק שמא יחור א' הוא אתרוג ואחר של לימון ועכ"ז כתב שם הרב ז"ל דמספק אין לנו לאסור ומהני הבירור ועמש"ל בס"ד באופן כי מצינו כעת ד' סימנים שנאמר באתרוג שהם ג' שכתב הרב מוהרשי"ק ואחד שהביא הרב כנה"ג הרי כאן ד' ועוד סי' שנתן הרב זכות אבות כי מוץ האתרוג הוא מתוק הם חמשה ועוד כתב בתשו' הרב"ח הישנות סי' קל"ה סימן אחר והוא המורכבים העוקצים דקים וירוקים וגם גידולם הוא בשוה משא"כ של אתרוג וגם הגרעי' אינם מגודלים מעין הגרעינים של אתרוג וגם הטעם באכילתם אינו שוה אלא טעמו כמעט כמין הפרי אשר נרכב בו וגם הריח אין בו כמו בשל אתרוג יע"ש. והביאו הרב א"ר סימן תרמ"ט ס"ק ח' יע"ש:

איברא דכפי מ"ש הרב הפוסק מוהר"ז מינץ נר"ו שאין לסמוך על הסימנים הללו שמ"ש הרב מוהרשי"ק ז"ל בתשו' סימנין הללו לא כתב כ"א לאתרוגים שבגבולו שכ"כ וזל אולם באמת אותן הסימנים שהזכיר אא"ז הגאון ז"ל בתשו' להרמ"א המעיין היטב יראה בפירוש שרק על האתרוגים הגדלי' בלאגו די גראנד'ו הנקרא גארדייזער הגביל הסימנים ולא על שאר אתרוגים ולמופת שעל האתרוגים הבאי' מפאלייע שהיה חושש עליהם לפסולים לא היה די לו הסימנים האלו ולרמ"א זל אמר שלריחוק מקום לא יביאו לפולין הלא גם אם יבואו מה בזה הלא הסימנים בידו וגם השבות יעקב ח"א סימן ל"ו הרגיש בזה והחליט כדעתי וכו' זת"ד נר"ו:

ואנכי הרואה כי הן אמת כי לכאורה בהשקפה ראשונה היה אפשר לומר דכונת הרב מוהרשי"ק זל הוא כדבריו נר"ו. אכן מצאתי תנא דמסייע לו להרב הנז' נר"ו הלא

הוא הרב הגדול מוהרד"ף ז"ל בס' מכתם לדוד חא"ח סימן ח' שכתב וז"ל וכי תאמר בלבבך בואו ונסמוך על הסימנים כדי שיצאו מס' מורכבים ליתא דבשלמא אי הוה אשכחן בגמ' ובפוסקים איזה סימן ברור פשיטא דהוה סמכינן עליה ברם לא נמצא מזה רק בתשו' מור"ם הנז' דכתבו בנו של מוהרמ"פ וז"ל והמורכבים הגדלים בעירינו לה וידועים אצלינו אבל ממחוז פולייא באים אתרוגים אשר אנחנו מסופקים בהם ואני כותב למעכ"ת ג' סימנים אשר תוכל להבין בהם המורכבים הגדלים בארצינו כי מפולייא לא יוכל לבוא אליהם כי רב מכם הדרך הסימן הא' וכו' הרי שלא החליט הרב הדבר לגמרי לסמוך על הסימנים הנז' בכל מקום דא"כ מאי ספקיה מאותם הבאים ממחוז פולייא נבדקינו בסימנין דידהו ותו מאי קאמר ליה הרב למוהרמ"א כי בסימנים אלו יוכל להבין המורכבים שבארצו שמפולייא לא יוכלו לבוא אליהם ואם איתא שהסימנים הללו מובהקים מאי נ"מ אם יבוא להים מפולייא או אפי' מהרי חושך יוכיחו הסימנים עליהם א"ו שלא אמר הרב לסמוך על הסימנין אלא באותן שבארצות גבולו שידע והכיר שכל המורכבים שם הם בדרך זה אבל לעולם דלא סגי למיסמך בשאר מקומות ואולי איכא דוכתא דלפי טוב הארץ או דרך ההרכבה יוכל להמצא האתרוג אף במורכב ומאחר שהרב הנז' הוא אשר מצא את הסימנים אף הוא דלא להוסיף עליה ואין לסמוך על סימניו אלא באותן אשר בקצה גבולו עכ"ל הא קמן ככל הדברים אשר כתב הרב הנגיד נר"ו לדקדק מדברי הרב מוהרשי"ק ז"ל דסימנים הללו לא אמרם הרב לכל מקום בי אם דוקא למקומו לבד ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה מצינו בהרב המלך דוד ז"ל והוא תימא על ידידי הרב הנגיד נר"ו שלא זכר שר וחשוב לדברי הרב מוהרד"ף אלו ולהיות לו מאי'ר לעזור ותנא דמסייע ליה:

אמנם לדידי חזי לי דלא זאת היתה כונת דברי הרב מוהרשי"ק ז"ל שהרי דבריו ברור מללו שכתב וז"ל המורכבים הגדלים במדינות אלו ניכרים וידועים אלינו אבל במחוז פולייא באים אתרוגים אשר אנחנו מסופקים בהם ובשנה זאת רוב האתרוגים שלנו היו ממחוז הנז' ואני כותב למעכ"ת ג' סימנים אשר תוכל להכיר בהם הגדלים בארצינו כי מפולייא לא יוכלו לבא אליכם כי רב מכם הדרך הסי' הא' וכו' יע"ש. והנה אם איתא כדבריהם שהסימנים אשר נתן בהם הרב ז"ל לא מהני לאתרוגים שמפולייא וממקומות אחרים כי אם דוקא הגדלים בגבולו א"כ מאי האי דכתב אחרי שהאתרוגים שבפולייא מסופקים ובשנה זאת רוב האתרוגים שלנו היו ממחוז וכו' דאם היה להם ספק איך היו נוטלים אותם מאחר דהוי ספק וברכה לבטלה וספק במצוה עצמה שאם נאמר שהסימנים שכתב הם ג"כ לכל המקומות א"ש כי אחר שכתב שהיה לו ספק וששנה זו

היא רוב האתרוגים שלנו ממחוז הנז' כתב אח"ך סמוך ונראה הסימנים שהם מבררים הספק וא"ש נמי כי בתחילה כתב הספק שבהם ושהשנה הזאת היה להם אלו האתרוגים ע"י שכתב הסימנים לברר בהם ובשלמא אם היה כותב בתחילה הסימנים ואח"ך היה כותב דמפולייא היו מסופקים היה לנו להכנס לבית הספק שמא לא מהני הסימנים למקום אחר אבל עכשיו שכ' בתחילת הספק ואח"ך הסימנים היינו לברר את הספק ועוד יש מקום ההכרח לומר כדברינו שהסימנים הם מובהקים לכל המקומות דא"א שהוא דוקא למקומו אבל לפולייא ולשאר מקומות ל"מ אלו הסימנים היה מן החיוב להרב ז"ל להודיענו כיון דיש מקום לטעות מדבריו שמא יבואו להתיר עפ"י הסימנים הללו ומ"ג בהיות הדבר ספק ואז לא היה צ"ל כי לריחוק המקום לא הודיע דבר זה כי לא הוה נ"מ לדינא כי אדרבא היה יותר. ראוי וחייוב לומר בפי' כי בפולייא ושאר מקומות לא מהני סימנים הללו שהוא דין הצריך ומוכרח למקום שעומד בו כי כן הוא מן הראוי לרב ודיין הפוסק דין ונותן סימנים להתיר לכתוב בפירוש כי לא מהני הסימנים למקומות אחרים וכ"ש למקומו שמדבר בו דאם הדין הוא דלא מהני הבאים מפוליא הי"ל לומר כן בפירוש כדי לברר הדין והספק ושלא יטעו בו ומ"ג כי היה דיי והותר במילות קצרות לומר אלו הסימנים הוא לגדלים בארצינו ולא לשאר מקומות ומדסתם הרב ז"ל ולא כתב שום רמז מזה כ"א הסימנין סתמן ש"מ דס"ל להרב ז"ל כי לכל המקומות נאמרו הסימנים הללו ומ"ש ואני כותב למעכ"ת ג' סימנים אשר תוכל להכיר בהם המורכבים הגדלים בארצינו היינו לומר כי אלו האתרוגים המורכבים הם נמצאים בגבולו ומעשה שהיה כך היה כי למקום שהיה רמ"א הם הולכים מאותן האתרוגים ולא ממקומות אחרים ומורה מקום הוא ולא למעט הוא בא כאשר הדבר ברור לעיני הכל:

ועוד יש לומר עדיפא מינה כי מ"ש הרב ז"ל כי ע"י אלו הסימנים ניכרים הגדלים בארצינו היינו שבא למעט ולומר כי דוקא בגבולו הצריך הרב זל ג' סימנים הללו ולא סגי באחד ושנים מהם אבל בשאר מקומות אפשר דסגי באחד ובשנים מהם וכאשר דמיתי כן ראיתי להרב שבות יעקב בתשו' חא"ח ח"א סי' ל"ו שכתב אחר שהביא תשו' הרב מהר"מ אלשיך סי' ק"י שכתב הסימן לברר בין אתרוג מורכב לאתרוג שאינו מורכב כי המורכב שהמוץ בתוכו מרובה משא"כ באתרוג בלתי מורכב שהמוץ שלו מועט והקליפה שעליו עבה מאד ועל זה הרגיש הרב ז"ל דמתשו' זאת של הרב מהרשי"ק בתשו' מורם הלזו הצריך ג' סימנים כי לכאורה נראה כי סותר לדברי מהר"מ אלשיך ז"ל דכתב דאין הפרש אלא שהמוץ שבתוכו מרובה ושם נותן ג' סימנים וקשה הדבר דפליגי במציאות וכו' וע"ז תריץ יתיב הרב בשני פגים וז"ל ואפשר להשוותם יחד חדא דאין כל הארצות

הגדלים בו שוים וכמשמעות רמ"א בתשו' הגדלים בארצינו וכו' ועוד יש לומר דבאמת עיקר הסימן מובהק הוא מבפנים בקליפה והמוץ שבתוכו. אלא דמהיכא תיתי לחוקרו ולבודקו מבפנים ולפסול האתרוג בודאי בידים לכן נותן עוד בו שני סימנים שהם מבחוץ ואז אם נכרים בהם אותם סימנים מבחוץ אז חותכים ב' או ג' אם נמצא בתוכו המוץ רחב אז מחזקינן כל האתרוגים אלו שיש בו שני סימנים אלו מבחוץ למורכבים וכו' יע"ש הרי שמעינן מדברי הרב ז"ל דמ"ש בתשו' מהרשי"ק ג' סימנים לגדלים בארצו היינו שם בדוקא דבעינן ג' אבל בשאר הארצות אפשר דסגי בשנים או באחד כדברי הרב מהר"ם אלשיך ז"ל ומ"ג כי הרב מהר"מ אלשיך קאי בעה"ק צפת תוב"ב שהוא רחוק ממקום שהיה הרב מהרשי"ק ז"ל באשכנז כרחוק מזרח למערב וקא מהני ליה באחד מן הסימנים שכתב הרב מהרשי"ק ואם כן מבואר מדברי הרב שבות יעקב ז"ל תרתי חדא כי הסימנים שכתב מהרשי"ק הם לכל המקומות אלא דס"ל דמה שיש לחלק בין הגבולים הוא להקל דלא בעינן שלש וסגי בחדא לתי' ראשון וכ"כ הרב מאמר מרדכי ז"ל בהדייא דמשמע מדברי הרב ש"י אלו דאינו פסול עד שיהיו בו כל הסימנים שבעירכם יע"ש וכמש"ל וגם לתי' ב' שכתב דהסימן שכתב מהר"ם ששיך שהוא בפנים הוא העיקרי וכשימצא דאין זה הסימן באתרוג אזי אפי' יש לו הב' סימנים ל"מ ולעולם הסימנים הללו הם שוים לכל המקומות וא"כ תמיה נשגבה על הרב הנגיד נר"ו שרצה לומר כי תשו' מהרשי"ק ז"ל הלזו דעתו לומר דל"מ סימנים הללו כ"א לגבולו דוקא וסיים וכתב וז"ל וגם השבות יעקב סימן ל"ו הרגיש בזה והחליט כדעתי עכ"ל ואחד הרואה יראה דאדרבא כל בתר איפכא כי מבואר מדברי הרב שבות יעקב דסבר וקביל כי הסימנים הללו הם לכל המקומות ומה שיש לחלק בין הגבולים הוא להקל ולא להחמיר לתי' הא' וזה ברור:

ומה שכתב הרב מהרד"ף ז"ל להכריח מדברי מהרשי"ק וכדברי הרב הפוסק נר"ו לע"ד אין הכרח כלל ואדרבא איפכא מסתברא כי מ"ש הרבנים בכונת הרב מהרשי"ק ז"ל אלו דלאתרוגים הבאים מפולייא לא דיי לו אלו הסימנים לא כן אנכי עמדי כי אדרבא לאתרוגים הבאים מפוליא דיי לו והותר לו הסימנים וכאשר ביארנו. והעד על זה כי הרבנים אשר הזכירו כל הסימנים הללו הלא המה למעלה מעשרה כולם פה אחד כתבו הסימנים והעלה על ספרו אל עירו ואל שער מקומו ולא היה בשום אחד שידקדק לכתוב כי הסימנים הללו אינם שוים לכל המקומות דש"מ דס"ל כי הסימנים הם נאמרים לכל המקומות והם סימנים מובהקים ומ"ש הרב מהרד"ף ז"ל דאיך נסמוך על הסימנים הללו דליתא דבשלמא אי הוה אשכחן בגמ' ובפוסקים איזה סימן ברור פשיטא דהוה סמכינן עליה ברם לא נמצא מזה רק בתשו' מיר"ם וכו' יע"ש דמאי נ"מ סוף סוף אנן בדידן ראינו

כמה פוסקים מסכימים שהסימנים הללו הם מובהקים לכל המקומות וגם הרב מהרד"ף ז"ל אשר שדא בזה נרגא מ"מ שם באותה תשובה בסו"ד נראה דמסכים הולך לבדוק בסימנים הללו ותו כי בלא"ה ניחזי אנן אם הסימנים הללו הם ברורים ואמתיים האמת במה שהוא אמת נקבל ממי שאמרו ואם לפי האמת יש מקום להכחיש כמ"ש הרב ידידי נר"ו כי הוא בעצמו בדק במורכבים לראות עפ"י הסימנים הללו ולא מצא דבר שיאומן בהם אנא דאמרי כי אין בידי ח"ו להכחישו כי בודאי בצדק כל אמרי פיו ומוכרח אנכי לומר כי אין חכם כבעל הנסיון: ויש לי להביא סיוע לדברי רב רחומאי הרב הפוסק נר"ו מתשו' הרב פנים מאירות ח"ב סימן קע"ג שכתב וז"ל ועיקר פלפולא של רמ"א דהא מהראנ"ץ ולימוניש נמי יש להם כל הסימנים שמנו חכמים באתרוג שדר משנה באילן וכמו כן שאר הסימנים א"כ נכשיר גם לאלו וכו' יע"ש הרי דימצא כל הסימנים במינים שאינן אתרוג ממש אם כן אין מקום לסמוך על הסימנים אלא דלעד"ן דודאי מי שאינו מין אתרוג אם יהיה דומה לכל הסימנים שבאתרוג מה יושיענו זה וגם אמנם נראה ודאי דלא יהיה שוה בטעם וריח וכדומה ולו יהי כי יהיבנא ליה כל דיליה לפי דעתו דל"מ סימנים ברם אנן מה נענה ביום שידובר בנו כל הני אשלי רברבי מהרבני' הנ"ל דסתמו וכתבו הסימנים הללו בפשיטות דאם איתא שהבינו בדברי הרב מהרד"ף והרב הפוסק נר"ו לא היה להם לכתוב הסימנים כל אחד במקומו ולא לגלות אוזן לומר כי הרב הנותן בהם סימנים דיבר לפי מקומו כי היה מן החיוב לכתוב דבר זה בפי' כדי שלא לטעות זה הוי הכרח גדול דמדכתבו הסימנין סתמא סברו וקבילו כי לכל מקום הם נאמרין ונאמנין ן וע"ד שכתבתי בעניותי בדין דמשתנה הענין מזמן לזמן התלמוד יש להם להפוסקים לפרש ולפסוק הדין כפי זמנינו כמ"ש בסה"ק לב חיים ח"א סי' ח' די"ד ע ג וסי' ס"ד דפ"ג ע"א יע"ש כמו כן יש לו' בדין הכתוב בפוסקים ואותו דין משתנה מזמן לזמן או ממקום למקום יש חיוב גמור ושלם להפוסקים המביאים הדין ההוא לגלות הדבר ולהודיע דאין הדין כן עכשיו כמו שכתוב באותו פוסק כי לא דיבר כי אם למקומו או לזמנו כדי שלא לתת מכשול לפני העם וזהו הכרח למ"ש הפוסקים הסימנים הללו בסתמא ולא חילקו כ"ש למה שראינו לכמה מהם הלא המה הרב ש"י והרב עיקרי הד"ט והרב זכות אבות שגילו דעתם בפי' להוכיח דסימנים הללו הם מובהקים גם למקומינו ולזמנינו וכל כי האי אנן ברירן כדי לברר האמת צריכים אנחנו לעשות הנסיון לבדוק באתרוגים המורכבים ולראות אם יכחישו הסימנים הללו או לא כדי להכריע בדבר ולעמוד על האמת:

ומעיד אני שמים וארץ כי כמה פעמים בדק הגאון הרב הגדול מ"ז אור היר"ח ז"ל בסימנים אלו כדי לברר אם הוא מורכב או לא ומ"ג כי בלא"ה כפי הנשמע הוא שהרב

שכנגדו ה"ה רב רחומאי הרב המו' ח"ק כמוהר"ר יאודה ביבאס נר"ו חלוק עליו ובודאי כי חזקת חכם שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו ואילולי שבדק ודק ואשכח בעדים ובראיות שהאתרוגים אשר שולחים משם בחותמו אין בהם חשש הרכבה כלל לא היה חותם ומעיד עליהם ובודאי הגמור שעשה בזה דרישה וחקירה ולראות כל אלו המקומות אשר גדלים האתרוגים ולחפש אחריהם בדו"ח במאד מאד ובהיות טוב אם לדידי צייתי משום עשות לפנים משו"ה ולפרסם האמת בכל תפוצות ישראל הייתי שולח תלמיד חכם אחד רשום שלם במידות ובדיעות ביראת ה' כל היום שילך ויסובב בכל הארצות היוצאים אתרוגים ויעמוד על' החקירה ודרישה בכל אילן ואילן בכל גינה וגינה אשר בכל מקום ומקום בכל מה שיוכל בין ע"י הקבלה מימות הראשונים בין ע"י הנסיונות בכל מה דמצי כדי שיברר בירור גמור המקומות והגינות הכשרות ושימסרם לכל מקום ומקום ביד יאודי כשר לשומרם על ידו והוא ילקוט אותם בזאנו והרב המורה צדק אשר מושל ושליט שבכל מקום ומקום שבהם יהיה זהיר וזריז להיות לעדות ולמשמרת על הדבר על כל האתרוגים הכשרים היוצאים בגבולו שילקטם על ידו יאודי כשר וירא שמים ויחתום הרב המו"ץ שבמקום ההוא עליהם אבל מי שיש בו חשש ההרכבה יודיעוהו כדי שלא יכשלו עם בני ישראל ולקיים במקצת דברי הרב חביבי וידידי מוהרר"ז נר"ו שאם ישלחו אתרוגים ע"י גוי או במי שאינו נאמן צריך לשולחו בחותם בתוך חותם שמא יהיה מזייף בהם וכ"כ הרב עיקרי הל"ט בא"ח סימן ל"ג אות ג' שאחר שהביא תשו' הרב ש"י ח"א סימן ל"ו שהוכיח באתרוג המורכב פסול ואפי' בשעת הדחק אין לברך כתב וז"ל הד"ט וכבר בא מעשה לידי פה פרינצ'י בשנת תקנ"ב ופסלתי האתרוגים שהיו מביאים ארחי ופרחי עוברי אורח שאינם ב"ב שהיו בני הק"ק קונים מלפנים מהם על פיהם שהיו אומרים שלא היו מורכבים ודברים נפלאים נראה לכל יושבי שער עירי שהסכימו ע"ז מן השמים על ידי שלא יכשלו עוד בני הק"ק בזה כי בו ביום שנראו בעליל ברחוב היאודים ארחי ופרחי נכרים באתרוגים למכור בא אצלי ג"כ עע"ז א' ג'ינוב'יסו ושבעה אתרוגים בידו נחמדים למראה ובפיטמא בראשם נאים ומהודרים והוא היה עומד ונשבע שהביא מג'ינובה ממקום פ' ופ' והרבה בסימניו ובמצריו ופשיטא שלא נטיתי אוזני לקול צללו שפתיו ואסרתי גם את שלו ובין רגע לרגע לא נתחלף לי שנקרא בעל גינה אחד עכו"ם עם אחד מיחידי סגולה מק"ק ואמ"ל ולא אתם מקפידים שלא לקנות מאתי אתרוגי גינתי והרי הבוקר היה שבא אצלי נכרי אחד מג ינוב ה וקנה ממני שבעה אתרוגים נאים ונחמדים ונתן בו סימניו בגופו של עכו"ם של האתרוגים למוכרם לכם והלך לו לדרכו הבעל הגינה ובא הגביר לי וסיפר כל המאורע

ונתפרסם הדבר והורו כולם לה' שעמדו על האמת ע"י בשכבר התנהג קבוע בעיר שלא ליקח מן האתרוגים הנולדים אצלינו וכו' יע"ש:

ואולם נראה לומר דלפי הדין כפי מה שנראה מתשו' הרב מהרד"ף ז"ל והרב עיקרי הד"ט שם הוא כי מעיר קורפו הנקרא גורפו יע"א האתרוגים היוצאים משם הם בחזקת כשר שאינם מורכבים וסיים וכתב וז"ל באופן שיש לנו להחזיק במנהג פשוט שבאתרוגי קורפו שאינם מביאין אותם אפי' ע"י ישראל אלא ע"י חותם אמת מהמ"ץ שבעיר שמעיד עליהם יע"ש כנראה כי האתרוגים שבעיר גורפו הם מוחזקים לכשרים אלא שצריך חותם המו"ץ להעיד עליהם שהם מגורפי כדי שלא יבואו לזייף ליקח ממקום אחר ולומר שהם מגורפו וכמו כן בג'ינוב'ה הם אתרוגים שאינן מורכבים וכמ"ש שם הרב עיקרי הד"ט ז"ל וכן בגינת פארג'א שהיא סמוכה ליאנעווה כדברי רב חביבא מהרר"ז מינץ נר"ו וכמו כן בשאר מקומות הסמוכים לגינה זאת של הפארג'א שיש שם גינות אחרות והם מוחזקים להם מימי אבותיהם שיש שם אתרוגים שאינם מורכבים ואדרבא שמעתי מפי מגידי אמת כי הוה עובדא בגינה אחת שנטע גוי אילן מורכב אחד וכשנתודע הוציאוהו ושרפוהו באש כי יוצא להם נזק והפסד גדול שתפסל הגינה כולה וכבר ידוע מהש"ס והפוסקים דקי"ל דאומן לא מרע נפשיה שייך בזה וכיוצא בזה וכמו שאבאר לקמן בס"ד וכן ברודיס ופיניקה וכיוצא בזה שיש להם חוקה שהם אתרוגים גמורים ולא מורכבים עליהם יש לסמוך דגדולה חזקה. וכ"כ כל מקום ומקום אשר קבלת אבותיהם בידיהם מימי עולם שאותן האתרוגים הם כשרים ואינם מורכבים שלא יצא עליהם שום חשש ערעור מהרכבה הם בחזקתם ואין מקום להסתפק בזה כלל וכ"ן לאידך גיסא אם יש להם קבלה שהם מורכבים או שניכרים להם שהם מורכבים מצד האילנות עצמם או באיזה צד ואופן בהא ליכא לספוקי כלל דאין ליטול ולברך עליהם כהסכמת רוב הפוסקים דמורכב פסול וכמש"ל: אכן כשיהיה הענין ספק שבא לפנינו אתרוגים ולא יש לנו בירור לא לצד היתר ולא לצד איסור אזי אם יש אתרוגים אחרים כשרים בודאי שאינן מורכבים הרי קי"ל בכל מקום אין ספק מוציא מידי ודאי ויקח האתרוג הכשרן ויניח הספק ברם כשיהיה הענין שלא יש לפנינו כ"א מהאתרוגים שיש בהם ספק אם הם מורכבים או לא ולא יש עוד אתרוגים אחרים בזה נראה דיש לנו ליקח האתרוג הספק הלזה ולברך עליו אם לפי האמת יכולים אנחנו לברר באיזה. סימנים כיון שהוא שעת הדחק ולענין אי סימנים שנתנו חכמים אם הוכחשו עיין בתשו' הרשב"א ח"א סימן צ"ח גבי מ"ש רז"ל דטריפה אינה חיה יותר מי"ב חדש אם ראינו שחיה ומ"ש הרב גן המלך סי' קמ"א ומ"ז ה"ה בספר חק"ל ח"א חיו"ד סימן כ"ו יע"ש:

ולענין אי סימנים דאורייתא או מדרבנן עיין בגמ' בב"מ דז"ך ובס' תורת יקותיאל כי' א' ובס' חק"ל חאה"ע סי' י"ב ובס' נודע ביאודה ח"א חאה"ע סימן ל"ב מוהרש"ל ביש"ש פ"ג דחולין סימן קי"ח וסימן קכ"ב ובס' פרי מגדים חיו"ד בריש הספר יע"ש ועניו נ"ד הוא שמין האתרוג הכשר כל שיש בו כל הסימנים המורים על מין האתרוג הגמור במראה ובקומה ובטעם ובריח ובשושנה שלו הנקרא פיטמת ובעוקץ שלו ובסימנים כולם אשר הם מבית ומחוץ תצפנו המורים שהוא אתרוג גמור מה מקום לספק עוד בזה ומה מקום לומר שיש חשש מורכב בו כיון שהוא מינו גמור בכל מכל כל כי הן אמת כי במורכב עצמו שהוא פסול לרוב הפוסקים כתב הרב מוהרשי"ק שם בתשו' מור"ם סימן קכ"ו וז"ל וע"ד האתרוגים המורכבים בלימוניס זיל קרי בירב הוא בארצינו שלא לצאת בו ע"י הדחק והביא מעשה רב בזמן הרב מ"א מהר"מ מפאדוה ז"ל כמו שיע"ש דש"מ דאתרוג המורכב דפסול הוא אפי' בשעת הדחק וליכא אתרוג אחר וכ"כ הרב מג"א בא"ח סימן תרמ"ח סקכ"ג והרט"ז סי' תרמ"ט סק"ג והרב א"ז שם והרב שבות יעקב בתשו' ח"א סימן ל"ג והרב עיקרי הד"ט בא"ח סימן ל"ג אות ג' יע"ש וכ"כ הרב חמדת ימים בהל' סוכה דכ"ו ע"ב וגם הרב מאמר מרדכי שם סימן תרמ"ח סק"ח כתב וז"ל דמבואר מדברי האחרונים שהאתרוג המורכב פסול אפי' בשעת הדחק יע"ש:

אלא דרואה אנכי דגם זה במחלוקת הוא שנוי שהרי בתשו' מור"ם שם סס"י קי"ז אחר שהוכיח בראיות לדחות ס' השואל ושהמורכב פסול סיים וכתב וז"ל והנה לא אוציא לעז. על הראשונים שנהגו לברך על האתרוג כזה במקום הדחק מ"מ לא. שבקינן היתרא לברך על אלו שלא בדוחק גדול עכ"ל הרי נראה שדעת מור"ם והראשונים לברך על אתרוג המורכב בבירור בשעת הדחק וצ"ל דלא פליג עם תשו' מוהרשי"ק שהביאה מור"ם בעצמו שם בסימן קכ"ו דיש לחלק בין שעת הדחק כי אין להם אתרוג כלל שהוא ענין דברי מור"ם בתשו' סימן קי"ז רב זה יש מקום להתיר כדי שלא יתבטל מן המצוה לגמרי ושעת הדחק שאסר בתשו' מוהרשי"ק הוא כי אותו מעשה שמביא שגילו האתרוג הכשר ופדאוהו בממון רב כדי שלא לברך על המורכבים כי הא מיהת היה להם אפשרות ליקח אתרוג כשר אבל כשלא יש אפשרות כלל ליקח אתרוג כשר בשום צד ואופן אה"נ כי שעת הדחק כזה גם מוהרשי"ק יודה. זה נראה לחלק כדי שלא יהיה מחלוקת בין מור"ם לתשו' מוהרשי"ק ומ"ג כי הביאה מור"ם לתשו' זאת וקבעה בספרו אלא דמסתמיות דברי רבני האחרונים אשר סתמו והביאו דברי מוהרשי"ק בסתם דאתרוג המורכב אין לברך עליו אפי' בשעת הדחק נראה דהבינו בפשיטות דאפי' שאין להם אתרוג אחר כלל לא עכ"ז לא יקחו אותו וכ"נ ברור בדברי הרט"ז וקצת מהרבנים הנ"ל שמוכח כן

מדבריהם בהדייא כי אפי' כשאין להם אפשרות באתרוג כשר בשים צד עכ"ז אין לברך עליו וא"כ ע"כ צ"ל דפליג מוהרש"ק עם מור"ם וקבעה בספרו וליה לא ס"ל אלא דהכי ס"ל למוהרשי"ק דאפי' בשעת הדחק כי אין להם שום תיקון אחר לא יברך על המורכב דברים כפשוטן וכמו שסתמו רבני האחרו' ז"ל המביאים דבריו:

א"נ יש לומר דלא פליג מוהרשי"ק עם מור"ם שמוהרשי"ק מר באתריה כתב כן על מנהג ארצו שנהגו כן שלא לברך על המורכבים אפי' בשעת הדחק בכל אופן כאמור וזהו היה מפאדווה אבל מורם מר באתריה שהיה בפולין קה מעיד גם הוא על מנהג מקומו שהראשונים הכשירו אתרוג המורכב בשעת הדחק וכ"נ דעת מוהר"פ כהן צדק ז"ל בעל פרישה ודרישה בתשו' הרב"ח הישנות והרב"ח עצמו שם בסימן קל"ו שהסכימו בפה מלא באתרוג המורכב גמיר שאין לברך כשיש אחר כשר הלא"ה מברכים עליו שאחר שצידד שם הרב"ח להוכיח דאתרוג המורכב אע"ג דאינו דומה ממש מכל צד מ"מ כיון דהוא מינו יוצאים בו וכו' כתב וז"ל והנני מבטל דעתי נגד מעכ"ת כפי מה שהכריח שאין ראוי לכתחילה לברך עליו כשיש אחר אבל כשאין אחר אין ראוי למחות באותם שמברכים עליהם וכן נהגו בכל מקים עכ"ל הרי דס"ל להרב"ח בפירוש כי כשאין אתרוג אחר כשר שהוא שעת הדחק מברכים על האתרוג המורכב ואע"ג כי בתשו' הרב"ח שם בסימן קל"ה כתב וז"ל וכ"ש שאין לברך עליהם במקום שאפשר להדר ולהשתדל וליקח כשרים ודי להתיר לסמוך במקום שא"א ולא חיישינן דאתי למסרך אף במקום דיהיה כשרים כנ"ל ואף בזה יש לפקפק אם יטלנו בידו כדי שלא ישתכח חזרת אתרוג ולא יברך עליהם או לדמותם לשאר פסילים שמברכים על קצתם בשעת הדחק עכ"ל. כנראה מדבריו אלו שאחר שכתב לברך על הם כשאין אחר חזר בו ופקפק בדבר ואין ולאו ורפייא בידיה. ומ"מ אין מדבריו אלו שום הכרח כלל כי אחרי שמצינו בתשו' שאחריה שכתב בהדייא והנני מבטל דעתי נגד מעכ"ת ולברך עליו והעד העיד בנו שכן נהגו תו ליכא מקום לספק ולפקפק כלל ומ"ג כי נראה כי דברי התשו' שבסימן קל"ה הגם כי חתים עלה הרב"ח נראה שאיננה מהרב"ח כ"א מהרב פלק כהן צדק ז"ל או מרב אחר עכ"פ לא נ"מ מזה מידי כי כולם שוים לטובה כי לכתחילה אין לברך עליו אבל בשעת הדחק כי ליכא אחר יש לברך ושכן הוא המנהג וכדברי מור"ם בתשו'. וזה תמהני ע"ד הרב מוהרד"ף בתשו' שם סימן ח"י שאחר שהזכיר דעת מור"ם שמתיר לברך באתרוג המורכב בשעת הדחק כתב וז"ל והרב"ח שם בסימן קל"ה לא פסיקא ליה לברך עליהם אפי' במקום הדחק יע"ש וכ"כ עוד שם אחרי סמוך לזה וז"ל ואע"ג דהרב"ח לא ברירא ליה לסמוך לברך על ספק מורכב אפי' בשעת הדחק וכדלעיל וכו' יע"ש:

ואחרי המחי"ר קשה דאיך לא ראה תשו' הרב"ח שאחריה בסימן קל"ו דקרי בחיל שיש לברך על האתרוג המורכב ושכן הוא המנהג וזאת התשובה שבסימן קל"ו מברר לנו גם לדברי התשו' שבסימן קל"ה דיהיו הדברים ממי שיהיו עכ"פ אותו הפקפוק נמי שכתב באותה תשו' אזדא ליה ואדרבא מבואר מדברי הרב"ח בסימן קל"ו לאידך גיסא כי הוא היה רוצה להכשיר אתרוג המורכב לכתחילה לברך עליו ושהוא נקרא אתרוג אלא דביטל דעתו מפני הרב שכנגדו ונטה דעתו להחמיר לכתחילה כשיש אחר כנראה שהוא היה רוצה להקל ביותר וגם מ"ש הרב מוהרד"ף ז"ל כי הרב"ח לא ברירא ליה לסמוך לברך על ספק מורכב הרואה יראה בתשו' הרב"ח שם בסי' קל"ה וקל"ו דעל אתרוג מורכב בודאי מיירי הרב"ח ולא אתרוג שהוא ספק מורכב ומה שסיים הרב"ח בתשו' סס"י קל"ו אחר שכתב דאע"ג דאינו דומה לאתרוג מכל צד יוצאים בו סיים וכתב וז"ל וידעתי גם אני שהמדקדקים מחזיקים אותו בפיסול כשיש כשר לפנינו אולי הוא מפני הספק שמסתפק בו יע"ש לאו למימרא שמסופקים בו אם הוא מורכב או לא אלא עיקר הספק הוא שמסופקים אם יש לברך על המורכב או לא וזה ברור בדברי הרב"ח כי כן דברי הרב מוהרד"ף ז"ל בזה צריכים אצלי ישוב:

היוצא מן המחובר כי מצינו שלמים וכן רבים שהתירו אתרוג המורכב בודאי כשהוא שעת הדחק דליכא אתרוג אחר וליטלו ביום א' ולברך וכן נראה דעת הרב אדני פז בחי' לא"ח סי' תרמ"ט דכ"ט ע"ג שכתב וז"ל אבל באתרוג מגארטיז'ה לא יצא כיון דאפשר באחר ובאמת י"ל היכא דליכא אחר אפשר דמודה הלבוש דיצא בזה שלא לבטל מצוה דאורייתא דפסול דמצוה הבאה בעבירה אינו רק מדרבנן בשאר מילי חוץ מקרבן כמ"ש התוס' בסוכה וי"ל דכל. שקלא וטרייא דהלבוש אינו רק לפסול בדליכא אחר יע"ש הרי דגם לפי טעם הרב הלבוש שאסרו משום מצוה הבאה בעבירה אינו אלא בדליכא אחר. אלא דק"ל ע"ד הרב אדני פז אלו שהרי הרב הלבוש כתב בהדייא שהם פסולין מן התורה וצ"ע:

ואולם לענין דינא למה שנשאל הרב מוהרד"ף ז"ל באותן האתרוגים הבאים מעיר בוקידי' קאטר'ו אם אפשר לברך עליהם ואם יש הפרש בין שנמצאים בעיר אתרוגים אחרים ממקומות המוחזקים כגון מקורפו יען אמרתם שברקתם ונמצאו שלימים בסימניהם וכו' וע"ז העלה הרב ז"ל להכשירם מכח מכח ס"ס שמא הלכה כאותן הראשונים שהביא מור"ם שנהגו לברך עליהם במקום הדחק דש"מ דסברי דכשרים מדאורייתא ואת"ל דלית הלכתא כותייהו שמא הני לאו מורכבים נינהו כלל ומתהפך נמי הוי ואפי' ספק ברכות מ"מ הרי העלינו לעייל בסי' ג' דהיכא דאיכא ס"ס והוי בספיקא דאורייתא מברכים

ע"ש וכ"ש הכא דהואיל וחזינן דאיכא בהו כל הסימנים של האתרוגים האמתיים אין זה נחשב ס' שקול דטפי איכא הוכחה להיתרא וקרוב הדבר דבכי הא אפי' המחמירים דלא לברוכי מודו אבל שלא בשעת הדחק אין לסמוך עילוייהו עכ"ל גם אנכי הצעיר מסכים הולך לכל דבריו כי כן ראוי להורות הגם כי דבריו אינם צריכים חיזוק נראה לע"ד לומר כי בלא"ה יש לנו עוד צניף אחר כי מעיקרא יש לנו ס' המתירים לאתרוג המורכב לברך עליו לכתחילה כי הגם כי ס' הרב ש"ך ז"ל שהורה כן אין לנו למינקט סברתו יען חזר בו וכמ"ש הרב שבות יעקב בתשו' וס' הרב השואל שהביא בתשו' מור"ם וס' הרב השואל שהביא הרב"ח ושכן מצא בתשו' כ"י להתיר כמו שיע"ש הרי מצינו שמתירים בפירוש לברך על האתרוג המורכב לכתחילה וגם הרב פנים מאירות ח"ב סי' קע"ג שכתב בסוף התשובה וז"ל אבל באמת נוכל לומר כיון דלמורכב יש לו טעם וריח כאתרוג ממש בלי שום שינוי הסומך על הראשונים ומברך עליו יצא י"ח בדיעבד ומעולם לא מצינו שהם פסולים מדאורייתא דלא כהרב הלבוש שאסר מדאורייתא יע"ש וכ"כ בשמו בס' שערי תשובה שם בא"ח סימן תרמ"ט סק"ז יע"ש. והרי שעת הדחק כי אין להם אתרוג אחר חשיב כדיעבד כאשר הוכיח הרב ברכת אברהם הל' נט"י ח"א סימן ס"ו והרב מנחת כהן ז"ל וכמ"ש הרב י"מ ח"ג סימן תקפ"ז:

אלא דיש להשיב על הרב פ"מ בתשובת הנז' להתיר מד"ת אתרוג המורכב שהרי מצינו שהאתרוגים המורכבים הם פסולים מד"ת כי רבו כמו רבו האוסרים ואין לנו לעשת ס"ס בכה"ג דסברו וקבילו רוב הפוסקים דפסולים מדאורייתא מ"מ כשיש לנו בלא"ה עוד ב' ספקות אחרים להתיר אהני לן נמי ס' המתירים שהתירו בהדייא. אתרוג המורכב בודאי לברך לכתחילה ואפי' שלא בשעת הדחק להצטרף לטובה עם המתירים לברך בשעת הדחק. עוד ס"ס ספק אם הם מורכבים או לא ואת"ל שהם מורכבים ש שמא הלכה כמ"ד דיש לברך על המורכבים בשעת הדחק כשאין אחר כשר בודאי באותה העיר וגם לעשות ס"ס מצד אחר ספק אם המורכבים יש להם סימנים כסימני האתרוגים האמתיים והם פסולים או לא יש להם והם כשרים. ואת"ל שישנם במורכבים כל הסימנים וכדברי הרב הפוסק נר"ו שמא מי ימר כי מעיקרא מורכבים נינהו דילמא הם אתרוגים גמורים ולכן נדמ'ו נאות והושוי בסימניהם לסימן האתרוג והגם כי הוי ס"ס שאינו. מתהפך כבר הסכימו רבני האחרונים דל"ב ס"ס שיהיה מתהפך וכמ"ש מז"ה הגדול בס' חק"ל חיו"ד ח"א רס"י קכ"ו יע"ש ומכ"ש כשיהיה הענין כנ"ד שאנחנו באים להתיר מכח ס"ס כרי שיקיים מ"ע דאורייתא ולא יתבטל מקיום מ"ע ועמ"ש הרב בית יצחק הנ"מ בקונ' שער הספיקות סי' ל"ב וסי' ל"ג והגם כי מורינו הרב ב"כ בח"א חלק ב"ד סימן ד' דט"ו ע"א

הביא משם תשו' הרב כ"מ ח"ב סימן ב' ד"ה ע"א שקרא ערער על זה להתיר לכתחילה לעשות מעשה לכתחילה ועל ידו החזיק הרב ב"כ וסיים וכתב ואם מני"ר דרב גובריה ורב חיליה כ"כ אנן יד עניי מה נענה אבתריה כמו שיע"ש. מ"מ מלבד כי רבו המתירים בס"ס לעשות מעשה לכתחילה זאת ועוד כי בעובדא דכ"ד אם לא נתיר לכתחילה מבטל מ"ע דאורי דאורייתא יש לנו למינקט דעת המתירים בס"ס לכתחילה וכאשר הורה גבר הרב מוהרד"ף ז"ל:

ומ"ג כי לבי אומר לי כי אף דיהיבנא ליה כל דיליה להרב הפוסק נר"ו כי הוא היה בעל הנסיון שנסה והבחין באתרוגים המורכבים ומצא בהם כל הסימנים האמתיים שיש באתרוג ובכן איתרע חזקתייהו של הסימנים הללו ואין לנו כעת בידינו אות ומופת להודיע ולהוודע מי הם המורכבים ומי הם שאינן מורכבים כי אינן נמצאים בעירנו ולא גדלים בארצינו. מ"מ אנכי אומר כי מי זה אמר כי אפי' יהיה זה האתרוג המורכב מורכב גמור שידענו בו באותו אילן שהרכיבו אותו באילן לימון יחור מאילן אתרוג ולא יש עוד באותו אילן שום ענף אחר כ"א זה היחור של מין האתרוג ונתגדל הענף הזה ועשה פרי מאתרוגים לבד וראינו האתרוגים כולם ששוו לאתרוגים גמורים אמתיים בכל הסימנים ובמראה ובקומה ובצורתו ובקליפתו ובגרעינו ובריחו ובטעמו ובמוץ שבתוכו הכל כאשר לכל בלתי שום שינוי כלל מבית ומחוץ א"כ יש לומר כי היה היחור עצמו שהוא האתרוג שעילאה גבר וזה שהיה מקודם אילן לימון נתבטל כחו לגמרי להשפיע מטובו הלזה להיחור ולתת מכחו ואין בו כ"א חיות שנותן מיניקת הארץ לבד ולא עוד א"כ הוי אתרוג גמור בשלימותו כשנעשה האילן הקודם כמו צינור שמוליך חיותו ולחותו מהארץ לבד ולא לתת מגוף השורש שלו שום דבר וא"כ אם מצינו להפוסקים שחסרו אתרוג המורכב היינו טעמייהו כי כיון שהוא מורכב ונתן בו חלק מאותו אילן שאינו ממין האתרוג הרי הוא כאילו יש באתרוג חלק ממין אחר שאינו אתרוג הן רב הן מעט ואותו החלק הו"ל כאילו האתרוג חסר כיון שאינו שלם כולו ממין האתרוג ברם כשאנחנו רואים שהוא כולו אתרוג שנשתנה למעליותא אם כן בכי האי מודו שאעפ"י שהוא מורכב בודאי הרי לא נשתנה ממינו של אתרוג כלל:

ומצאתי תבלין לדברים אלו כפי מה שר"ל הרב ב"ח בתשו' הנ"ל סס"י קל"ו שכתב וז"ל והדבר פשוט ומפורסם שהפרי היוצא מן הכלאים הוא ממש מן היחור הנרכב לבדו וכן בכל פירות. ועינינו רואות התפוחים המורכבים היחור שלו באילן של ערבה ונושא היחור מין של תפוחים ממש ואעפ"י שנשתנה ריחו וטעמו קצת מה בכך ס"ס הוא מין של תפוח. וה"נ לגבי האתרוג אע"ג דאינו דומה לאתרוג ממש מכל. צד מ"מ כיון שהוא

מינו יוצאים בו וכו' יע"ש הרי דאפי' כשיהיה האתרוג המורכב שאינו דומה ממש היה רוצה להתיר לכתחי' וע"ז הוא דכתב וידעתי גם אני שהמדקדקים מחזיקים אותו בפיסול בשיש כשר וכו' יע"ש דה"ט דאינו דומה ממש אבל אם יהיה הענין שהוא דומה ממש בכל מכל כל אפי' המדקדקים אפשר שלא ידקדקו ויברכו לכתחי' וכן נרא' להוכיח מדברי הרב פנים מאירות ח"ב סי' קע"ג שכתב כיון דלמורכב יש בו טעם וריח כאתרוג ממש בלי שום שינוי דאינו פסול מדאורייתא ומברך עליו יע"ש והגם שכתב דיוצא בדיעבד אפשר דכשהוא דומה לאתרוג בכל הסימנים מודה הרב אפי' לכתחילה זה עלה ע"ד לומר להלכה דוקא ולא למעשה כי אפשר לדוחה לדחות שיהיה איזהו משהו מעורב באתרוג ממין האילן שהורכב בתוכו ואינו ניכר בו כלל ואין בו ברירה ולפי הדין הא מיהא מיקרי אותו החלק המעט הוא חסר ממין האתרוג ומ"מ אפי' אם יהיה מורכב גמור כבר מצינו סברת המתירים לכתחילה ויש אוסרים לכתחילה ומתירים הא מיהא בשעת הדחק ויש אוסרים אפילו בשעת הדחק שלא לברך עליו וזהו דוקא בודאי מורכב אבל בספק מורכב יש להקל בו מכח ס"ס וכדברי הרב מוהרד"ף זל דכשאנחנו בודקים בסימנים ונמצאו בו כל הסימנים בודאי דיש להתיר בשופי. ומ"ג כי לדברי הרב מו"ק שם בת"ח סי' תרמ"ח נר' שדעתו ז"ל דכל שלא אתחזק איסורה להיות בו שם מורכב מסתמא אין לנו לחוש כל שדומה ממש לאתרוג שכ"כ וז"ל אכן אם בדומים בתואר ומראה ואין שום שינוי והבדל ניכר ביניהם נראה לי שאין לחוש לס' ריחוק כזה היכא דלא אתחזק איסורא ואין הוכחה להושיענו א"כ אין סימן מובהק להוציא את חבריו שגדלו באילן מידי גם יש ישועה לשאר ימי החג יע"ש הרי דהרב ז"ל ס"ל דבכל האתרוגים הבאים לפנינו ולא הוחזקו בהם שהם מורכבים ואנחנו רואים ששוים במראה ובקימה ובריח ובטעם ככל הסימנים שיש באתרוגים אין אנחנו חוששים עוד לשום דבר ולפי דברי הרב הפוסק נר"ו דרצה לחלוק עלינו את השוים ושרוב האתרוגים שבעולם הם מורכבים ושהסימנים אינם נאמנים א"כ הכניס מורך בלבבינו בקיום מ"ע מדאורייי' וגם לי לבב כמוהו לדריו"ש הדבר ולדקדק בהם ולמיחש מיהא בעייא כי כן האמת ונכון וישר בזה והוא כי לכל המקומות אשר גדלים אתרוגים למקומותם לארצותם כי בגבולינו אזמיר יע"א ואגפיה אינם גדלים אתרוגים כלל והגם כי מביאים ממקום אחר איזה אילן או יחור לנטוע וטורחים בו הרבה עכ"ז אינו יוצא האתרוג בשלימות כ"א חסר השושנה העליונה שהוא הפיטמא ויש אומרים כי כדי שיעשה הפרי האתרוג בשלימותו כראוי עם הפיטמת נותנין תחת האילן בשורשו בארץ מסמר אחד של זהב קטן כדי שבזה יהיה ראוי לגדל האתרוג בשלימות והרבה עשו ולא הועילו עכ"ז כלום וכיון שאינם

נמצאים בארצותינו מאלה האתרוגים וגם מן המורכבים אינם נמצאים כ"א מעט מזער כי כן אין בידינו להכריח כי אין אנחנו בקיאים כראוי במהות האתרוגים אכן במקומות אשר גדלים שם האתרוגים שאותו המחוז והאיקלים הוא עלול וטוב ויפה לגדל באותן הארצות האתרוגים הכשרים ועושה פרי למינו כאשר הוא המין עצמו בקומתו וצביונו והוא מקובל אצל אנשי המקום ההוא כי הם אתרוגים גמורים בלתי שום חשש הרכבה כלל וכמו שיש בעיר רודיס יע"א שגדלים שם אתרוגים המקובלים אלינו מצד הקבלה כי אינן מורכבים ויוצאים י"ח ומברכים עליהם ואפי' ליום א' אלא שאינן מהודרין כמו גורפו ופארג'א וחברותיה א"כ כל שהארץ ההיא המגדלת האתרוגים ההם כראוי אם כן אין לחוש כלל להרכבה כי כיון שטבעה של הארץ בלא"ה הלא היא מסוגלת לגדל אתרוגים בשופי מה להם לטרוח ולזייף בהם ע"י הרכבה כי מ"ש הרב הפוסק נר"ו כדי למהר גידולן הרי כנגדו יש כי יודע הדבר שהם מורכבים ויהיה יגע לריק ומ"מ איני מחליט הדבר כי מיראי ההוראה אני ולמיחש מיהא בעית וכמש"ל ומ"מ מסתמא אין לנו לחוש בהם שיהיו מורכבים כיון דגדולה חזקה וכל האתרוגים. אשר גדלים בחרצות ההם כאשר זכרנו למעלה שיש להם חזקה עליהם יש לסמוך בלתי ספק כלל וכדאמרי' בע"ז דל"ט ע"א וכן חצר שמוכרים בה הכלת הרי היא בחזקתן עד שתפסל ופסקו כן הרי"ף והרא"ש שם והרמב"ם בפ"ב מהל' ציצית ה"ו ומשמע מסתמא הפי' המוכרים שם הם גוים כל שהם תגרים שהוחזקו באותו מקום למכור תכלת ולא קלא אילן אין לחוש וכמו כן איכא למימר הכא דגינה היוצאת ממנה אתרוגים כשרים ומוכרים מתוכה לעולם הרי היא בכשרותה עד שתפסל ואדרבא עדיף חזקה זאת של גינה המגדלת מצד עצמה יותר מחזקת החצר המוכרים בה תכלת שהוא חזקה הנעשית מחמת מעשה בני אדם שהם עושים אומנות בידיהם ובאים למקוטעים והוא ברור אבל מ"מ הבאתם למקומותינו שאינם מכירים הנחנו מאלו האתרוגים צריכים להיות עכ"פ ע"י יאודי כשר ולא ע"י גוי כדברי הרב הפוסק נר"ו וכהסכמת הרב עיקרי הד"ט שהסכים גם לזה שאם שולח ע"י גוי או ע"י יהודי שאינו כשר צריך חותם בתוך חותם כדי לצאת ידי ספק במקום קיום מ"ע מדאורייתא שמא יחליף במורכבים משים איסור ברכה לבטלה וביטול מ"ע מדאורייתא וזהו חייב גמור על כל אדם מישראל להיות זהיר וזריז בזה ליקח אתרוג מן המומחה ולא מיד גוי ומיד מי שאינו נאמן ועל הרבנים והב"ד חשד במקום שגדלים שם האתרוגים צריכים להיות עיניהם פקוחות והשגחתם עליהם לבל יצא ח"ו איזה תקלה באיזה צד ואופן שיהיה שלא יכשלו עם בני ישראל בביטול מ"ע מדאורייתא ובברכות

לבטלה וגמירי חזקת חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו ואיכא נמי משום איסור לאו ולפני עור לא תתן מכשול כמבואר בש"ס ובפוסקים ז"ל:

אמנם אם יהיה הענין שלא בא לידו אתרוג מאלו שיש בהם חזקה אלימתא שהם בחזקת כשרים אם הוא מורכב גמור בודאי בלתי שום ספק אז אין להכשיר אפי בשעת הרחק לברך עליו כיון דמצינו כמה רבנים רבים בתורה שחלקו ואסרו אפי' כשלא יש אתרוג אחר בעיר. והנראה לי בזה לעשות פשר דבר שיטלנו בלא ברכה שאז יוצא ממ"נ דאם הלכה כמ"ד כשלא יש אתרוג אחר דיוצא במורכב הרי הם אינו נוטל מבטל מ"ע בידים לכן יטול אותו עכ"פ ואם יהיה ההלכה כמ"ד ראינו יוצא יד"ח הרי לא הפסיד בזה דנוטל בלא ברכה וברכות אינן מעכבות וזהו במורכבים גמורים אבל במסופקים בהם אם הן מורכבים או לא בזה נר' לומר דאם יש ודאים אתרוגים שלא יש בהם שום ריח ספק יברך עליהם ועל הספק לא יסמוך כלל. אכן אם אין צו כ"א אתרוג שהוא ספק אזי יברר עכ"פ על פי הסימנים דאפשר שיברר ע"י הסימנים שהם מורכבים בודאי ויוציאו עצמן מידי ספק ואם ע"י הסימנים לא יוכרו שהם מורכבים וישוו כל הסימנים שנאמרו בהם והם שוים לאתרוג במראה וריח וטעם ובשושנה בלתי שום שינוי כלל כל כי האי דהוי שעת הדחק דליכא אתרוג אחר בודאי יש לסמוך על סבר הרבנים המתירים ליטול ולצאת י"ח אפי' ביום א' ולברך עליו כי מלבד מ"ש הרב מהרד"ף ז"ל להכריח לברך עליהם אין כאן משום ספק ברכות כמו שיע"ש עוד בה רואה אנכי מ"ש הרדב"ז ז"ל בחדשות דפוס ויניצייא סי' רכ"ט משם הרב כפתור ופרח דע כי לא אמרינן ספק ברכות להקל אלא דוקא כשאנחנו מסופקים אי חייב לברך או לא אבל כשאנחנו מסופקים בעיקר עשיית המצוה ואנו באים לעשותה כמ"ד שהוא חייב הכי נמי מברך ולא נאמר בזה ספק ברכות להקל כי אם כשהוא המחלוקת בעיקר הברכה וכ"כ עוד הרדב"ז שם בח"ב סי' תרכ"ו ותרמ"ב ותרס"ה יע"ש וכ"כ עט"ר הרב א"א ז"ל בתשו' והסכימו עמו שני המחורות הגדולים מורינו הרב הגדול כמוהר"ח מודעי ז"ל ומורינו הרב הגדול כמהר"י מאייו ז"ל כמ"ש בעניותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חיו"ד סי' ס"ד דק"ה ע"ג יע"ש בס"ד וכן כתב הרב קול אליהו ז"ל ח"ב סי' כ"ח יע"ש וא"כ כאן נמי בנ"ד שהמחלוקת הוי בעיקר המצוה אי יוצא י"ח מצות נטילת אתרוג או לא ח"כ כל שקבלנו עלינו סברת הפוסקים ז"ל המחייבים אותו שיטול אתרוג זה לצאת בו יד"ח כמו כן מחוייב לברך וזה ברור: והנה לפי דברי הרב הפוסק נר"ו שהניח כותל גבוה בינינו וחומה נשגבה לומר כי רוב האתרוגים שבעולם הם מורכבים א"כ בודאי כי כל האתרוג הבא לפנינו שאין אנחנו יודעים בודאי עפ"י החזקה שזה האתרוג הוא מעיר ומגינה המוחזקת שיוצאים ממנה אתרוגים כשרים ומ"ג

כשנמצא ביד גוי יש לנו לאוסרו שהרי קי"ל כל דפריש מרובא ורובא דרובא הם מורכבים ומצינו בכיוצא בזה להרב המבי"ט בתשו' ח"ג סימן קכ"ז שנשאל בירקות הנזרעות תחת גפנים שפירשו מקצתם מלאכול ירקות מאותן הגינות המובאות בעיר משאר גינות שאין ידוע אם יש בהם כלאים והשיב דיש להתיר מכח ס"ס ושוב כתב וז"ל אבל לפי הדין כל ירק שנמכר במקום רחוק מאותה גינה מותר דליכא ספקא כיון דיש גינות הרבה שמביאים מהם ירק ואין ידוע בהם כלאים דכל דפריש מרובא פריש ויש ספק אחר אפי' אותן הירקות תחת ענפי הגפן כיון שיש אויר בין הענפים שמא אותה הירק היתה תחת ענפי האויר וכו' והכא בנ"ד הוי כנמצא שהביאוהו הגוים הירק בחנויות מן הגינות כמו בשר הנמצא ביד גוי שבדין תורה הוא מותר אם רוב מוכרי הבשר ישראלים אלא שאסרו חכמים וכו' יע"ש ואם כן ממה שהתיר הרב המבי"ט בנ"ד נראה ללמוד לאיסור בנ"ד ועמ"ש הרב מהרשד"ם חיו"ד סימן קצ"ג בזה יע"ש ועיין למרן החבי"ב ביו"ד סימן. רצ"ו הגה"ט אות ב' יע"ש: אלא דלבי אומר לי דאפי' אם אנחנו רואים בעינינו אילנות מאתרוג המורה בהסן שהם מורכבים דהיינו שיש יחור נתחב בו המורה מהאילן עצמו שהוא מורכב מאן לימא לן שלא הורכב במינו במין האתרוג עצמו וכמו שיש קבלה בידינו מהגננים כי כדי שיתן פירות האילן שהוא יוצא מגרעין צריך להרכיבו ממנו מאילן אחר העושה פירות או שאין המין ההוא טוב ויפה במראה ובקומה מרכיבו ממין הטוב והכל הוא מין אחד וא"כ יתכן שהגם שיהיה מורה מהאילן עצמו למראה עיניו שהוא מורכב ולפי האמת יהיה שהוא מורכב במינו שהוא כשר דהרי קי"ל בטור וש"ע יו"ד סס"י רצ"ה דבמין במינו מותר וכ"כ מרן בבד ה בשם הרב א"ח ח"ב ומור"ם שם בד"מ בשם הכלבו דמותר להרכיב אילנות מין במינו אפי' שחורות בלבנות ודקות בגסות אעפ"י שיש להם שם ליווי וכ"פ מור"ם שם בהגה' ס"ו יע"ש וכ"כ רש"י בסוטה דמ"ג ע"ב ד"ה מרכיב וי"ל מרכיב שנוקב האילן ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו ועושה ענף בתוך הנקב ונושא ממין אותו אילן שנוטל ממנו וישראל מותר להרכיב משני אילנות שזה פירותיו גסין וזה פירותיו דקים דהוו ממין אחד זה בזה יע"ש וכ"כ הרב לחם חמודות ריש הל' כלאים יע"ש וכאשר דימיתי כן ראיתי הדבר מפורש להרב"ח שם בתשו' סימן קל"ה וזל בד"א כשנרכבו ב' מיני אילנות מאתרוגים יחד הוא דבשר כגון שהרכיבו הענף האילן שפירותיו דקים וקטנים בתוך אילן שפירותיו גסים והכל ממין אתרוג אחד כמו שמצינו שרז"ל אמרו שעשרה מיני ארזים הם יש לומר נמי ששני מיני אתרוגים הם וזה ודאי' דכשר כשהרכיבן זה בזה וכו' וכ"כ הרב א"ר בא"ח שם סימן תרמ"ט סק"ט יע"ש וכן עינינו הרואות שיש ב' מיני אתרוגים שהרי הבאים מרודיס יע"א ומאיסטאנקי'ו ואגפיה

שהם מוחזקים בכשרות מימות ראשונים והם משונים משאר האתרוגים הבאים משאר ארצות מגורפ"ו וג"ינובה ופארג'א ושאר ערי פ'רחנקיאה וכמו כן יש במערב הפנימי יש אתרוגים נאים ומשובחים:

והשתא דאתית להכי דיש אופן שנראה מהאילן עצמו שהוא מורכב ויתכן להיות שהורכב במינו שאז לכ"ע כשר א"כ הייתי יכול לומר כי זה שבדק מני"ר הרב הפוסק נר"ו באתרוגים המורכבים ומצא בהם שהשוו כל הסימנים שיש באתרוג אפשר לומר כי היה ההרכבה במינו ולא שלא במינו זה אנכי אומר לפום ריהטא שלא ראיתי הענין בחוש הראות אבל אפשר לומר ג"כ כי הרב הפוסק נר"ו המעיד בנו שמצא במורכבים שהיו בהם הסימנים הרי הוא ראה וידע היטב הדק שהיו מורכבים מין בשאינו מינו ואנחנו לא נדע מה נעשה שאינן גדלין בארצינו ואין אנחנו בקיאים בהם כדחזי עכ"פ צריך בזה דרישה וחקירה בכל העניינים הללו ועל הרבנים הי"ו אשר במקומות הללו אשר יוצאים מארצם ומגבולם אתרוגים כשרים לעמוד למשמרת ולעשות בהם שימור וגם צריך לדעת אם יהיו מורכבים מין בשאינו מינו ומאותו אילן המורכב עצמו נטל יחור אחד מזה האילן המורכב עצמו ושתלו במקום אחר ועשה פרי שזהו היתר גמור לעשות אפי' ע"י ישראל וליכא משום איסור כלאים בזה כלל כדאמרינן בירוש' פ"ק דכלאים תני גוי שהרכיב אגוז ע"ג פרסק אעפ"י שאין ישר' רשאי לעשות כן נוטל הימינו יחור והולך ונוטע במקום אחר ודין זה פסקו הרמב"ם בפ"ק דכלאים הלכה ז' והטור ומרן בש"ע יו"ד סס"י רצ"ה יע"ש:

איברא דאם יהיה הענין שנטל יחור מאילן אתרוג המורכב הלזה ושתלו במקום אחר אה"נ דמותר משום איסור כלאים לעשות כן ומ"מ מאן לימא לן דמשתנה לגמרי כח ההרכבה שיש בתוכו דחלק שלו ממין האחר לגמרי דמסתמא י"ל דאינו משתנה כלל הפרי ההוא וככחו אז כחו עתה דה"ט שמותר משום איסור כלאים משום דכיון דלא נאסרו הפירות לאכילה באילן הכלאים עצמו שנעשה בו האיסור כ"ש שמותר ליקח ממנו יחור ולנטוע במקום אחר וכמ"ש הרדב"ז בס' יקר תפארת שם יע"ש אבל כח המורכב שהיא בתוכו מחב שלו אינו משתנה לעולם דשיעור הכח שבו שנתן בתוכו להיכן הלך וכן נראה מהירוש' שם שאחר שהביא ברייתא זאת דגוי שהרכיב אילן דמותר לישראל ליקח יחור. ממנו ולנטוע במ"א קאמר שם וז"ל מה נפק מינהין הדריה פיסקיה הרכיב תדיר ע"ג דרבון אעפ"י שאין ישראל רשתי לעשות כן נוטל הימני זרע וזורע בח"ת מה נפק מינהון כרבי וכו והירוש' הלזה הביאו הר"ש שם פ"ק מ"ד כמו שיע"ש. והנראה פשט הירושלמי הלזה דנראה דר"ל דגם מה שלוקחים ממנו מחילן המורכב כדי לנטוע

בו במקום אחד דפירות היוצאים הם מורכבים ואינם מוחלטים למין אחד משניהם וא"כ הוא מה לי האילן עצמו שנרכ מ"ל התולדות היוצאים ממנו דודאי יהיו נטיעותיו כמוהו וכח המורכב והנרכב שניהם כאחד גדלים וכמו שיש להסור האתרוג שבאילן המורכב הא' כמו כן בתולדותיו היוצאים ממנו:

ואולם אם האילן עצמו הוא אתרוג והרכיב בו יחור מאילן אחר ונשאר בצד אחד אתרוג מהיחור שבאילן עצמו ומצד אחר יחור ממין אחר נראה דהאתרוג היוצא מאילן זה מהיחור שלו של גוף האילן עצמו אין בו חשש מורכב כלל והה"נ אם יהיה האתרוג יחור מורכב מאילן אתרוג אחר כל ששניהם ממין אחד הגם שיש בצידו מין אחר לא איכפת לן אבל כשלקח יחור מהמורכב ונטע במ"א אין נראה להתיר:

וזה ראיתי להרב מהר"ר אפרים זלמן מרגליות ז"ל בס' שערי תשובה על הש"ע א"ח סי תרמ"ט סק"ז שאחר שהביא תשו' הרב פנים מאירות ושאר הרבנים בדין אתרוג המורכב כתב וז"ל ובספרי שו"ת בית אפרים סי' נ"ו הארכתי בענין זה והבאתי דברי. מהרמ"א בתשו' ושאר פוסקים ותשובות המדברים בענין ונשאתי ונתתי בדבריהם באורך וברוחב בעהי"ת והעליתי שאותן האתרוגים שמביאים מאי קורפו וסס מהודרים ביותר אין לחוש להם לחשש מורכב לפי מה שהוגד לפני שאין האילנות שם מורכבים ממש דהיינו שהאילן שלימונים או מארנ"ץ ובתוכו הורכב יחור מאילן אתרוג כל האילן האתרוג אחד הוא רק החשש הוא שהוא גידול האילנות עתה מיחורים שלקחו מורכבים זה כביר ובזה לא שייך טעם הלבוש שנעבדה בו עבירה שאין עבירה בנטיעה זאת שמן הדין מותר ליקח יחור מן המורכב וליטע במקום אחר גם הרימותי ידי על שאר הטעמים שיש להחמיר במורכב דלא שייכי בנ"ד וסיומ' דפסקא הוא שהאתרוגים הבאים בזמנינו מאי קורפו או ממקום הידוע לנו שהוא ממקומות שבעלי גינות ופרדסים מגדלים אתרוגים למכור ומכ"ש באתרוגים שמביאים שהדבר ידוע שאין להם הרכבה מפרי אחר עתה רק גוף הוא אילן אתרוג בלתי שום גידול פרי האחר אף שיש לומר שאפשר שלקחו היחורים שנעשו האילנות מהם מאילנות המורכבים סלקנו מהם חשש מורכב לגמרי ומברכים עליהם בלי פקפוק והמנהג שבמדינות אלו שמברכים עליהם בפשיטות ובוחרים בהם לפי שהם מהודרים ביותר והוא נטוע לרבים ויסודתו בהררי קדש וע"ש סי' זן מ"ש עוד בענין עכ"ל והן עתה בעוה"ר מחמת השרפה לתפ"ץ חסרנו כל ודלונו מאד יספר הנחמד בית אפרים שני חלקים אשר היו בעיר בבית מדרשי עם כמה מאות ספרים לאלפים נשרפו וכעת לא יש בעירנו ס' הנז' לראות מה היו ראיותיו שכ' לסלק האיסור מורכב באתרוג ע"י שנוטעים מהיחור הזה במקום אחר כי לע"ד נראה דעדיין באיסור מורכב

קאי עכ"פ מודינן ליה להרב ז"ל דמסתמא לא מחזיקנן איסורא וכל שראינו בעינינו האילן שהוא בלתי מורכב אין לנו לחוש למורכב ולא שהוא מיחור של מורכב אחר והרי יש כאן ס"ס ספק אם הוא מן המורכב ספק אינו מן המורכב ואת"ל שהוא מן המורכב עדיין יש עוד ב' ספקות ספק הוא מורכב ממינו וגם ספק שמא הלכתא כמ"ד דכל שהיה יחור שניטל מן המורכב הרי הוא כשר וכדברי הרב בית אפרים ז"ל. והיה נראה להסמיך לזה ממ"ש בירוש' ספ"ק דערלה גבי מתני' דאין נוטעים אגוז של ערלה ואין מרכיבים בכפניות אמרינן עבר ונטע מותר עבר והרכיב אסור ועיין בש"ס דילן בתלמוד בבלי בע"ז דמ"ט וברש"י והתוס' שם והראשונים הרמב"ן והריטב"א והר"ן בה' דס"ל דבאגוז כיון שהוא כלה בא"ץ קודם שיצמח לרבנן אין איסור משום זוז"ג ועיין מ"ש עט"ר מזה הגדול בחק"ל חי"ד ח"א סי' ר"ה דרפ"ז ע"ב והנ"ל דל"מ ביחור שנוטל מאילן מורכב ונוטע במקום אחר דאפי' אם היה אסור בשאר איסורים דבענין נ"ד נמי פשיטא דיש לנו לאסור מוי פב באתרוג דמיניה קא רביה כאשר ביארתי אלא אפי אם יהיה נוטל גרעין אחד מאילן המורכב ונוטעו ועשה ענף ויצא פרי עכ"ז דוקא לענין איסור הוא דאמרינן דע"י נטיעה הרי נפסד צורתו בארץ ונימוח ופנים חדשות באו לכאן ויהיה היתר גמור בדם לענין איסור אתרוג המורכב שאיסורו הוא משום שאינו כולו אתרוג דיש מין אחר מעורב בתוכו והוי חסר מה יושיענו מה שע"י הנטיעה כלה בארץ דס ס כשיוצא אחר וצומח הפרי הוי מעין שנטע וכח המורכב לא פלט ממנו בזה והוא ברור. ועוד י"ל דאפי"ה אם בשאר איסורים היה הדין נותן שיהיה הביטול מועיל ע"י הנטיעה כנז"ל עכ"ז זהו דוקא בדבר איסור גמור שהרי אם מצינו בפוסקים דס"ל דבקונמות והקדשיות ל"מ הביטול הלזה משום דקי"ל דדבר שיש לו מתירים לא בטיל וכמ"ש הרב מ"ז שם כ"ש וק"ו בדבר שהוא היתר גמור אלא דלענין קיום מ"ע לוקח פרי עץ הדר אינו יוצא בו ואין זה איסור כדי שיתבטל ע"י הנטיעה והזריעה כי כן איני רואה מקום להתיר אילן מורכב אפי' התולדות שלו וכאמור ומ"מ נמ"ל מדברי הרב בית אפרים ז"ל דממ"ש אותן האתרוגין הבאים מאי קורפו שהם כשרים ולא יש בהם חשש מורכבים סתמו בפירושו על כל הבאים מאי קורפו דהיינו מפראג'א וראפינה וא"א שכלם כאחד הם באים משם ולא חילק הרב בהם ש"מ שאין בשום אחד מג' מקומות אלו חשש הרכבה:

העולה לענין דינא הוא כי כל מקום שיש להם חזקה מקבלת האבות הראשונים שהם אתרוגים כשרים בלתי הרכבה ושבדקו באילנות ולא יש בהם מורכב וגם שהמקום גורם ארץ מגדלת פרי האתרוג עושה פרי למינו סמכינן אחזקה כל דלא איתרע חזקתייהו ומ"ג כי בתגרים עצמן המוכרים האתרוגים הללו בכל שנה ומסתחרים בהם על ידם הו"ל כדין

מאי דקי"ל אומן לא מרע נפשיה וכמ"ש במנחות דמ"ב ע"א גבי תכלת והטור והש"ע בא"ח סימן ך' יע"ש וה"ט שאם יהיה נשמע עליהם שיש בהם חשש הרכבה לא יקחו מהם ופסקי לחיותייהו שאם ימצא שקרן בדבריו שוב לא יאמינו בו כמ"ש מרן ב"י שם סימן ך' וכפירש"י והרנ"י וכיון דבארצותם הם עושים פירות אלו בכשרות שטבע הארץ ההיא מוציאה פרי עץ הדר ככתוב בתורה מה להם להרכיב ובחזקתייהו קיימי כיון שהם תגרים וכמ"ש הרב עיקרי הדט ז"ל שם בא"ח סימן ל"ג אות ג' בשם הרב הגדול מוהרי"ך וזל והכהן הגדול מוהרי"ך ממודונה נר"ו ייחר אלי הדיבור שבמקומו נוהגים ללוקחם מהתגרים נכרים הבאים מג'ינוב'ה וע"י הסימנים החצונים ובלא ערות ודוקא לפי שהם תגרים דאע"ג דלאו ב"ב נינהו לא מרעי אנפשייהו שלקחו מגינוב'ה אם אין הדבר כן והאתרוגים שבאותה העיר כבר הם בחזקת שאינן מורכבים מ"מ מצטרפים בזה סימנים החצונים גם הרב נכדו מוהר"ר ינו"ן נר"ו מליוודנו כאב אלי שהמנהג פשוט לקחת אותם מיד גוים ג'ינוב'יסיס שמביאים אותם אבל נזהרים שיתאמת אצלם שבאו מעיר ג'ינובה ושהרב הגדול רבו מוהר"ח כונדי ז"ל היה אומר שבאתרוגים של ג'ינובה אין בהם חשש הרכבה יותר מאלו של גורפו וכו' יע"ש דש"מ מדברי הרבנים הללו שכולם פה אחד הסכימו דבמקום שיש לנו חזקה שאינן מורכבים יש ליקח מהם ואפי' מהתגרים גוים וכן משמע ביו"ד סימן קי"ד סעי' ה' דגם בשאר איסורים סמכינן אתגר היכא דאיכא קפידא טובא במילתא ועיין צהרט"ז בא"ח סימן ך' ובפרי מגדים בחלק מ"ז דש"מ דלענין אתרוג הלוקח מן התגר הוא בלתי חשש כל שנראה לעינינו סימני אתרוג הנראים מבחוץ לבר די לנו בזה ומ"ש מהרימ"ט ח"כ חיו"ד סי' ג' בהא דאומן לא מרע נפשיה ועיין להרב פר"ח שם ולהרב חכם צבי סימן ט"ל ולהרב מנחת יעקב כלל ל"ב ס"ק מ"ה יע"ש:

אלא דיש לנו ליזהר בענין שלא יבא הדבר ליד גוים אחרים שאינן תגרים מאותו מקום שהם מוחזקים לכשרות באופן שיש בהם חשש זיוף מחילוק או לומר שהם לוקחים ממקומות המוחזקים לאתרוגים הכשרים שאינם מורכבים ואינו כן או לומר על האתרוגים מורכבים שאינן מורכבים ובזה צריך כל מורה צדק שבכל מקום כשיבואו לו אתרוגים ממקומות אחרים צריך ליזהר שיבואו לידו ממקומות המוחזקים באופן שלא ישלוט בהם יד גוי ומי שאינו נאמן וזה היה דרכן של הרבנים הגדולים שבעירינו מזמן ה"ה מהר"י מאייו ז"ל וה"ה מרן זקני אור היר"ח ז"ל והרב המו' כמהר"ר רפאל אשכנזי ז"ל והרבנים הבאים אחריהם ז"ל שכלם היו נזהרים בזה שלא ליקח אתרוגים לחלקם בישראל להיחידים שבעיר וסביבותיה על ידיהם מנהגם שהאתרוגים באים ליד ה"ה המור' צדק שעיר והוא מחלקם על ידו שכן היה דרכם שהיו כותבים אגרת למקומות

שיוצאים משם אתרוגים כשרים המוחזקים בכשרות שישלחו לידיהם והיו שולחין ע"י יאודי כשר או בתיבה בחותם בתוך חותם ולא היו לוקחים אתרוגים מיד גוים המביאים מהם ובעצמם מאיזה מקומות ולא היו מאמינים בהם מחשש מורכבים כי זהו נראה טעם בעיקר בעירינו אזמיר יע"א שנתייסד המנהג כי הרב הגדול שבכלן המורה צדק אשר הוא רב על הוראת איסור והיתר שעל ידו הוא מחלק האתרוגים לבתי כנסיות וליחידי מח"ק וגם לכל סביבותיו כפרים ועיירות הסמוכים אליו ויושבים תחת ממשלתו כי נראה לע"ד כי מנהגם של ישראל תורה היא ובכונה מכוונת נתייסד המנהג כן שיהיו האתרוגים נלקחים ע"י הרב ונחלקים על ידו כדי שיהיה זריז ונזכר מאיזה מקום הוא לוקח האתרוגים שלא יהיה בהם חשש פיסול כלל מהרכבה וכיוצא ולכן לא נתנו רשות להיחירים להיות נותן תורה לכל אחד וא' בידו שיקח כל אחד ואחד האתרוג מאיזה מקום שירצה כדי שלא לתת מקום שיכשלו ולא יקחו אתרוגים אלא דוקא מן המומחה שלא יהיה בהם חשש איסור הרכבה לכן בחרו להיות דבר זה ע"י גדולי ישראל שהם יודעים ובקיאים בטיב האתרוגים ולא יבואו להכשל בהם וגם כי הרבנים היודעים בדיני התורה הם מבררים עפ"י התורה גם באתרוגים הבאים ע"י גוי לברר אם הם מורכבים או עפ"י הסימנים ודרישות וחקירות מה שאינו בא מיד מי שאינו רב וחכם בחכמת התו' והוא ברור:

הכלל העולה כי כל מקום ומקום שיש בהם קבלה שגדלים שם אתרוגים כשרים ולא נמצאו ביניהם מורכבים עליהם יש לסמוך כי גדולה חזקה וכמו כן ליקח אפי' מן הגוים התגרים היכא דלא איתרע חזקתייהו ברם כשמביאים לנו האתרוגים ושולחים ע"י גוים מאלו המקומות יש לשלוח כתיבה וע"י חותם כדי שלא יבואו לידי חילוף וחששות אחרות אלא שאם ישלחו ע"י ספן או קארוני דהיינו קאטירג"י שהם גוים יש מקום לומר בזה דאומן לא מרעי אנפשייהו ואפי' אם הניח בבית המכס ג"כ אין מקום לחוש שהוא מקום שהיושבים שם צריך שיהיו נאמנים משום מורת מלכות ולא חיישינן לא לזיוף ולא לחילוף וכ"ש כשיהיה במקומינו כי בלא"ה אינן מצויים אתרוגים כלל כדי להחליף דכל דאיכא כל הני טעמי יש להתיר בשופי וכמו שכן ראיתי בספר פחד יצחק אות ב' דף ע"א ע"ב דאחר שנתן טעם להתיר משום שאינן נמצאים בבתי הגוים אין לחוש להחליף כתב עוד וז"ל ואם הגוי המביא צאוורי האוזות ההם הוא ספן או קארוני אין ס' אצלי שיהיה נאמן בהבאת התיבה הקבועה במסמרים דאומן לא מרע אנפשיה ודילמא יתפס ואפי' הניח התיבה בבית המכס גם שם סתמא לא מרעי אנפשייהו ויראים דילמא יתפסו עליהם כגנבים ומורת מלכות עליהם וכו' יע"ש:

ועוד נראה לומר דבנ"ד יש עוד טעם פשוט להקל ע"י גוים אם שולחים דלא חיישינן אם יחליפם כרי להשתכר בחליפים או להכשיל בחינם וע"ד שכתבו הפוסקים ביו"ד סימן קי"ד וקי"ח וכמ"ש ג"כ בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סימן ל"א דל"א ע"ב יע"ש בס"ד יען מעיקרא האתרוגים המורכבים לא שכיחי ואפי' במקום דשכיחי מאן לימא לן שהגוי מכיר בהם בין מורכב לשאינו מורכב וגם המוכרו לו מי יודע אם המורכב הוא יותר בזול ממי שאינו מורכב כיון שהא מיהא מבחוץ מורה הסימנים כלן כאתרוג גמור וכל כה"ג כי החששות רחוקות מכמה סיבות וטעמים יש לנו להקל בהם בדיעבד אם בא האתרוג ע"י גוי כל שיש לנו חזקה שממקום שנשלח הוא ממקום. שיש בו חזקה שאינו מורכב אבל לכתחילה יש לחוש שלא לשלוח ע"י גוים אתרוגים אם לא ע"י חותם ודי לו בחותם אחד לא דנוהגים לעשות ב' או ג' חותמות שמא יפסד אחד מהם והכל לפי המקום והזמן צריך המורה צדק לפי ראות עיניו להורות בזה לפי הענין להקל או להחמיר ואם יהיה שמביאין הגוים אתרוגים מהודרים אשר הסימנים שמבחוץ מורים שהם אתרוג ולא מורכב כלל להם עם כל זה כל שיש להם אתרוגים אחרים כשרים מוחזקים בכשרות ולברך עליהם אין ליקח מיד גוים מחשש ההרכבה אולי לא יהוו דומים בכל הסימנים שבאתרוגים אשר הם גם בפנים ולחוש לדעת הפוסקים דבעינן שיהיו בו כל הסימנים שהם מבית ומחוץ וזהו כשיש אתרוגים כשרים ודאים בעיר יש להחמיר בזה כדאמרן. ברם כשלא יש אתרוגים כשרים ודאים בעיר אזי אם מה שיש בעיר הוא דוקא מורכבים בודאי אין לנו לברך עליהם אפילו בשעת הדחק אלא יטול בלא ברכה אבל אם יהיה הדבר ספק אם הם מורכבים או לא כל שלא יש אחר אתרוג כשר בודאי יש לסמוך על הסימנים וכל שנראה בו שיש בו כל הסימנים שבאתרוג מבית ומחוץ על ידי שיחתוך א' או שנים מהם וכדברי הרב שבות יעקב בתשו' הנ"ל וכמש"ל יקח השאר ויברך עליהם ואם לא יש כ"א אחד ואם יחתכו אותו יפסול די לנו לעשות קולא כדעת הרבנים המקילים במה שנראה הסימנים מבחוץ ושהוא שוה למראה אתרוג בנוי ובמראה ובקומה ובצורה ובריח ובשושנה כי בלא"ה כיון שהוא שעת הדחק מצטרפים ג"כ סברת המתירים לברך על האתרוג המורכב אפי' שלא בשעת הדחק וגם ס' האוסרים שלא לברך בשעת הדחק ומתירים בשעת הדחק ואפי' בודאי מורכב כ"ש כשהוא ספק מורכב דיש להתיר בשופי וכס' הרב מהרד"ף ז"ל בתשו' וכמש"ל. ועל חזקת המקומות שהוחזקו בכשרות שהם אתרוגים כשרים שאינן מורכבים כעת כפי מה שנמצא כתוב בספרים וקבלה בידינו הוא רודיס ואיסטאנקייו ופ' יניקה וגורפו ופארג'א (וראפ'יזה ואייא שהם גינות הסמוכות לפהרג"א כפי העדויות שיש בידי מהרב המו' כמהר"ר יאודה ביבאס נר"ו שהם מעידים

שהם גנות מוחזקות שלא יש בהם הרכבה) וג'ינוב'ה ובא"י תוב"בא ובמערב הפנימי ואגפיה ובעה"י אהיה למשמרת לחקור ולדרוש לכל מקום ומקום מקצוי ארץ וים רחוקים לפרטם ולבארם ואשא את שמותם אחת לאחת ולהעלותם על הספר כי עכ"פ עיר ומדינה שיש בה גינה המוצאת אתרוגים כשרים שאינם מורכבים הרי היא בחזקתה עד שתפסל וכבר כתבנו דכל מורה שיבא להורות בענין זה צריך שידקדק בזה הרבה כי מלבד החששות שיש במורכבים כאמור ולבדוק בסימנים ובמקומות עוד זאת כי יש כמה דינים מרובים באתרוגים ובפרט מהו נקרא חזזית וכדומה משאר מראות שצריך המורה להיות בקי בהם ובשמותיהם וכמו שמצינו למהרש"ל ז"ל ביש"ש בחולין פ"ג סימן ח"ן שכתב בענין בדיקת הריאה וז"ל וצריך חכם גדול ומופלג להשיג ולעיין בהם שאין בהם שינוי במשהו ובפרט האידנא שהמורים מרובים והיודעים מועטים ושמחים להוראה ויהירים וכל מי שיוכל להתיר דבר נפלא הוא המשובח בעיניו ואומר מי כמוני כחא דהיתרא עדיף וכן ראיתי ושמעתי בימי שועלים קטנים מחבלים כרם ה' צבאות שהורו הלכה למעשה להיתרא בכמה דברים בלי צורך וטעו ושגו ע"כ אין דעתי נוטה להתיר וכו' יע"ש ומדברי הרב מהרש"ל אלו לימדנו להועיל הרב פרי מגדים בחלק א' בא"ח סימן תרמ"ח שאחר שאסף וקבץ במה דברים הפוסלים באתרוג כתב וז"ל ואשרי מי שיוכל. לקחת אתרוג נאה הדר ונקי מכל גם להורות הוראה באתרוג כמ"ש הישש"ש בחולין המורים מרובים והיודעים מועטים ובפרט שאינן גדלים בארצותינו וצ"ע טובא בהם עכ"ל הרי שהרב ז"ל הזהירנו באזהרה גדולה כי צריך כל מורה צדק לדקדק בזה קודם שיהיה מורה ובפרט שאין האתרוגים גדלים בארצינו וככל האמור:

כל זה כתבתי לפי קיצורי על גבי טרדים ואין בפי מענה אמרתי דיי"ו לכתוב ב' אותיות מילי מילי קטני' להשיב תשובה לגאון צבי דקאי ויתיב בשוה קריתים כי גדול כבודו לנו לעינים רחימתין עזיזה יתר חובב. יעמד חי חיים עד העולם בשמחה ובטוב לבב. שבת אחים אחי ומרחמי ששים ושמחים הם ובניהם אחריהם שמורי"ם לכל בני ישראל עד ביאת הגואל כה דברי החותם פה עירינו אזמיר יע"א ביום אחד עשר יום לחדש זיו שנת וראיתם: וש"ש לבכם לפ"ק ברב עז ושלום הצעיר:

חיים פאל אג'י ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קכב

אנשי חיל יראים את ה' מרבים. עושי' מאהבה צדקה וחסד עם שלמים וכן רבים. מראיהם ומעשיהם כלם עפ"י חכמים הנעימים והנאהבים. ורגליהם דגל ישרה המישרים

אורחותם ומצדיקי הרבים. אמרכלים וסגנים נקובי עם חביב אישור כולל טובי העירה ייאנינא יע"א וגובה להם נושא הצנה וסוחרה דגלה של תורה הרב מאריה דאתרא כר"ש יאיר לעד גם שמיהם יערפו טל וברכות שמים מעל יבואו ויחנו עליהם ועל זרעם ועל כל אשר להם מסביב אכי"ר:

קול הקרב בשלמא רישא נכנס ראשון עושה שלום שלמי חובה ושלמי נדבה שלמים מרובים כטל השמים וכרביב ומציל עני יאודה ועוד לקרא ש צוה למען ירבו ימיהם בטוב ובנעימים ואת הסלעים למינהו והעושר והכבוד זר זהב סביב וזרעם נכון לפניהם סמוכים בסמיכה דרבנן מוקפים עטרה סביב כיר"א. קול קורא דרך המדבר אליכם אישיש אקרא אערכה ואדברה וזה חזיתי ואספרה דב"ר אמת לאמיתו וענתה השירה כי למן היום אשר לרצון בעל הרצון יתעלה הביאני המלך מלכו של עולם לרעות צאן קדשים קהל עדת בני ישראל אשר בעיר הזאת קורפו יע"א הטילו עלי חובת האתרוגים ושמוני נוטרה להרים מכשול מבניהם וכאשר ישלחו אותם מהכא להתם לערי אדום הקרובות והרחוקות לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל אלי היה הדיבור להעיד עליהם בתע"ג בכתב היוצא מתחת ידי ע"כ נתתי דעתי והיו עיני ולבי לדרוש ולתור בענינם בדרישה וחקירה כדת של תורה ומכלל מה שנתברר אצלי בראיות מופתיות חותכות ומכריעות הוא שאתרוגי פארגה הנודעים בשם הוא שם כולל לפארגה וסביבותיה דהיינו ראפיזה ואייא ולא יצוייר ביניהם שים הפרש הראיה הראשונה היא ראות העין אשר לא תוכחש בעולם כי בנוהג שבעולם כאשר עלה על לב איש להסתפק בדבר מה אומרים לו פוק חזי והיא ראיה שאין עליה תשובה ואם אמרו שאין החי מכחיש את החי במכ"ש הוא שאין אדם יכול להכחיש את עצמו במה שהוא רואה בעיניו והרי עינינו הרואות שהם שוים ביופי צורתם והידור תמונתם וכן בסימני כשרותם ואין הבדל ביניהם הם אפי' כמלח נימא וגם הסמוי מן העין לא יוכל להכחיש מה שכל העולם רואים וא"כ מאין הרגלים לקים ולמנות סדר הגדלות להיות דברים אשר לא יעלו במעלות ולעשות מצות חבילות חבילות ובאמת משונה נחלה זו מכל נחלות כי היא תעורר מדנים נזיקים וחבלות בערים ובמדינות ובתוך מקהלות וכל השומע אלה הדברים לבו כחלילים יהמה והלך בצערות שבע כפולות ואשר על ידה השנית היא ג"כ מזה הסוג דהיינו שלא תתכן בה ההכחשה והיא זאת כי ראפיזה זאייא מימי עולם ומשנים קדמוניות על עיר פארגה יחשבו כי הם בורגנין שלה ואפי' שמם לענין האתרוגים נבלע בתוכה ובאמת אמדו כי הבא לקנות אחוזת בית או נחלת שדה וכרם צריך לסמן מצרי המקום מכל רוחותיו למען אשר ידבקו איש בנחלתו ולא יסיג איש את גבול רעהו אמנם בסוד הסיבה הזאת

ודאי יבטל המסובב וכאשר יהיה האופן שנצטרך לדבר על ענין כענינו דהיינו להודיע טיבם של האתרוגים מה לנו ולדברים אלו לסמן ערים נכחדות הבור והידות ולדרוש בי"ג מידות כרמים ושדות הלא מעתה יקומו נא הנערים ויצחקו לפנינו ובזוז'י דבזוז'י זה אומר בכ"ו וזה אומר ראו נא כזה. כלם אחוזי. דל ורזה ונבו נבזה. באמרם אטו רבנן ומפקו לזמנייהו בשה פיהי המוחש לא יוכחש ואין אדם בדאשו חש. על דבר כזה.כי הרוצה לראות יבא וידחה וממילא ידע אם האמת עם זה או זה. ומי יתן ידעתי תוך יפתח בשער פיהו החולק. ומה ידבר ומה יצטדק והוא לא ידע באשו כי האמת תתפח לו בסנדלה על ראשו ועלה באשו ואם כנגדה פניו יעיז הטיל חכה לתוך פיו וישיב על עקב בושתו. ומשנה שברון ישבר חלף עזותו ומלא רועים עליו יקרא שוא תהיה תמורתו ועוד בה שלישיה כי זאת לפנים מודעא. ומקצה השמים נשמעת. לכל בר דעת. בענין האתרוגים ושומה היא בפינו מעולם כי כל האתרוגים הגדילים בע"ד פארגה וסביבותיה כלם בשם פארגה נקראים כראוי והגון להם ולא היה אדם בעולם שעלה על דעתו דבר אחר אפי' בדמיון ומורא שמים אשר על ראשי יעיד עלי שכמה פעמים דרשתי וחקרתי לבאים לבקש העדות והגלוי והייתי ואומר להם למה לא תזכירו שם הפרטי של המקום אשר ממנו לוקחי' האתרוגים והיו משיבים כי כלם על שם פארגה יקראו הא קמן רובא וחזקה ועוד בה חזקה שיש עמה טענה אשר אין עליה תשובה. והמעדעד כנגדה ידו על התחתונה והיה למשל ולשנינה. והאמת זרועיה תפריח כגנה. והחוסים בה תתענג בדשן נפשם מדובשה ומשמנה. זאת נחלת עבדי ה' אמת אל אמונה. והחוסים בתורתו תורת אמת עדות ה' נאמנה. עפ"י הדברים והאמת הלה היו כל העדויות אשר יצאו מתחת ידי באמת ובאמונה. דברתי עד הנה על העבר הלא מעתה אדברה וירוח לי על הווה מליצי רעי דעו אפוא כי ביום שבת קדש שעבר בא אלי כתב אשר נכתב מאת הרב. של טריאיסטי נר"ו ויהי כפתחי אותה בליל מוצאי שבת קדש מצאתיה כל תנויי דידה בענין האתרוגים ובפרט על כל הקורות אותם בשנה שעברה ובתוך דברי דבריו כותב וז"ל כי רבני פולין כתבו לי דברים קשים כגידין על שסמכתי על עדות מעכ"ת עכ"ד. ופירושם של דברים אלו במראה ולא בחידות הוא שרבני פולין מאשימים אותו על שסמך על עדותי ומי כהמון ישראל אשר לא יקרע סגור לבו על שמועה רעה כזאת. ואש חוקר בקרבי בהעלותי על לבבי כי מידכם ובסיבתכם נהייתה הרעה הזאת כי חכם עירכם מהר"ר גבריאל יאורה כתב ונתן ביד הירש דוד מינץ או גירי דיליה מכתב אשר המכוון ממנו להטיל מום בעדותי. וכי ראה הד"ם כי אזלת יד החכם כמהרי"ג הנז' להעיד הפך עדותי קיים בעצמו תחי' מהמר"ם ז"ל הרוצה ליחנק יתלה עצמו בכתבו של כמהרי"ג

הנז' ובכתב אשר הדפיס הד"ם קראו בשם מודעה רבה כתב וז"ל רבים נמשכו להזיל זהב מכיס על סמך עדות שקר עכ"ל לשון אפעה הא קמייכו דברי הר"ם בדמותם בצלמם. מעתה במטותא דמר החכם מאריה דאתרייכו הלא היה לו לשום כחותם על לב מאמרם ז"ל זונות מפרכסות זו את זו ת"ח לא כ"ש ואם ח"ו שכח היה להם להזכירו לפניו ועוד למה זה לא ראיתם את הנולד כדרך כל ירא את ה' וחרד על דברו. האנשים סוחרים מתגרים זב"ז על בצע כסף העל אלה תופסי התורה מתנגחים שלא כהלכה. ומתבזים בכל ערי המישור על שלכ'ה בלי העמדה והערכה. היעלה על הדעת שלא אודיע צערי לרבים ונכבדים חכמי ישראל המכונות והעמודים העומדים על הפקודים ובעם דודים המה יעמד למשפט. המה ידינו את דיני. המה יתבעו את עלבוני באיש או אנשים אשר זדון לבם השיאם עון אשמה לבטא בשפתים דברים אשר כל שמעיהם תיצלנה אזניו ולא די להם אלא. שהוסיפו על חטאתם פשע ומכתבי עמל כתבו וחקקו אותם בעט ברזל ועופרת העל זאת אחריש העל זאת אתאפק והגם כי תלי"ת אני מיחל וסולח לכל מאן דמצער לי מ"מ בכגון דא. לא נתן להשבון דדא שניה כי יש בה הוצאת שם רע כמתבאר מתוך הירושלמי הביאוהו ההג"מ בפ"ב מהל' תשובה וזכר עשה רמ"א בהגהותיו על השלחן הטהור א"ח סימן קתר"ו ובפרט הכא בנ"ד דהוי אתרא דלא ידעי לי ומוכרח אני מפני כבוד שמים ומפני כבוד תורתנו הקדושה לתת לאיש כדרכיו כפרי מעלליו משפט אמת אדון לאשורו. אמנם שמעו חכמים מילי הגדתי היום כי הטוב והישר להשקיט ריב ומצה ומטרם הרים קן קולמוסא לעלות לצבא. ולצאת באוכלוסא. הטוב טוב הוא להחזיק במעוז המידה השביעית ממידות החכמים שהיא להודות על האמת ורבן של נביאים האיש משה איש עניו קבל תשובת אחיו אעפ"י שהיה תלמידו והודה בפניו. ואנחנו המתפארים להיות תלמידיו. לן יאות למתבע מיניה אולפן ובכן החכם כמהרי"ג בחכמתו יתקן את אשר עותו יפרש את שיחתו. ויתקן את דבריו באופן שלא תוכחש האמת וגם לא יסתור את עצמו וזהו כבודו של חכם וזוהי תפארתו. כי מודים דרבנן היינו שבחייהו ולהיות לבי שקט ובוטח ביראת חטאו של החכם כמהרי"ג אנכי תקנתי ארש נכוחית יסודותיה בהררי קדש ובאר על הלוחות ושמתיה תוך כתבא דנא כדי שהחכם כמהרי"ג יראנה ויבחיננה במבחן שכלו. והיה אם תמצא חן בעיניו מהר ימהרנה לו ואם לא תישר בעיניו אחרת יקח. לו אך ורק שצריך שיזכיר בה יעין כל הדברים אשר אנכי הזכרתי בזאת אשר עשיתי כי בזולת זה לא יתכן שיתברר האמת וחומת השקר אשר בנו בני אדם על ידי כך ערער תתערער וצריך גם כן שתהיה כתובה בכתב אשורית כאשר גם אני כתבתיה מפני שאין בני אשכנז בקאים בטיב המושיטה הספרדית ובפרט כתב אשר

נכתב בערי טורקייא. כה דיבר האיש נושא עול אהבתכם על שכמו לכבוד ולתפארת שש ומתפאר בכבודכם מזהב ורב פנינים דר וסוחרת. זכרונם בפיו כצוף ומן ואם מך הוא מערככם. עושה תפילתי קבע יתמיד האל חדות שלות מעוזכם. כנה"ר גם חסידה וכנא ה כותב וחותם ביומא דהילולא דרשב"י זי"ע ועליכם ומישרי"ם כל מעגל טוב לנו ולכם. כזרא הצב"י והוא בעיניו נבזה ונמאס ע"ה:

יהודה ביב ' אס:

ס"ט בלא"א הרב החסיד כמוהר"ר:

שמואל זצוק"ל:

שע"ה:

לפני מלכים תתיצב את האורים ואת התומים טובי העירה ייהנינה יע"א וגובה להם איש על העדה דלביש מדא דאתי מיאודה נר"ו אתה ה' תשמרם וכצנה רצון תעטרנו תעטרם כיר"א:

למאן דקרי ותני לית ליה שיעורה. והיה לבאר כל מידי דסתום כל שאינו נקו"ב מדרבנן עשאו פתוח נהר'א נהר'א. הלא הוא הוד והדר מע' הרב המופלא וכבוד ה' מלא כמהר"ר נר"ו יאיר ויזהיר כזוהר המאורים נס"ו.

רישא דברי הקול דרכו של איש לקדם וכשאני לעצמי תולעת ולא איש במה אקדם האהן בכורי בכורי קו"ל לא ידעתי לכוין אימרא אפי' שית' קלה כא' הריקים אבל לישרי לן מר לברך את המובחך טומום של ברכות ומסכת שמחות יחולו על ראשו ל'ו יהיה למנה וינטלם וינשאם גמר קיחה קיחה נס"ו: ואבא היום להודיע למני"ר מקבלת האגרת אשר כוננו ידיו לכוללות עירינו יע"א והיא צועקת מר ממררת זה בא בקורת'ו העיר קנו שילו'ח הק"ן נהג בארש ראשו ורובו בציק'א כי הגם שעלו בו טרדי'ם הוא ענ'ה מקרי'ן מפריש שנה ופירש ונישנית בערבות וזה אשר דיבר אדוני האר"ש כי מהר"ר גבריאל יאודה כתב ונתן ביד הירש דוד מינץ מכתב אשר המכוון ממנו להטיל מום בעדותי וכי ראה הד"ם כי אזלת יד החכם כמהרי"ג הנז' להעיד הפך עדותי קיים בעצמו תחילת מאמרם זל הרוצה ליחנק וכו' ותלה עצמו בכתבו של כמהרי"ג ובכתב אשר הדפים הדם קראו בסם מודעא רבה וז"ל רבים נמשכו להזיל זהב מכיס על סמך עדות שקר עכ"ל לשון אפעה הא קמייכו דברי הר"ם בדמות' כצלמם מעתה במטותא דמר החכם מאריה דאתרייכו הלא היה לו לשום כחותם על לב מאמרם ז"ל זונות מפרכסות זו את זו ואם ח"ו שכח היה לכם להזכירו לפניו ועוד למה זה לא ראיתם את הנולד כדרך כל ירא את ה' וכיוצא דברים הדברים ובראותי את הרשום עמדתי משתומם ונוראות נפלאתי איך אדם גדול

כמותו ומי כמוהו מורה יצאו דברים הללו מפיו מבלי ראות כתב'י שלא באומדן דעת ועל סמך דבריו הללו כתב עלי דברי כיבושים שהיה לו לשום כחותם על לב מאמרם ז"ל ואם שכח היה לכם להזכירו לפניו וכיוצא בדברים האלה כאילו ממש ראה כתבי בחתימת ידי והן אמת שמעכ"ת יודע מיעוט ערכי אבל על כל זה לא היה מן הראוי לחשדני מבלי ראות כתב ידי זאת ועוד אחרת לא יכולתי לירד לסוף דעתו דעת עליון מה צורך היה לכתוב' האיגרת בכוללות העיר יע"א ולו יהי כדבריו ח"ו שהמכוון מכתבי היה להטיל מום בעדותו מ"מ היה לו לחוש מה שאמרו ז"ל על פסוק וכשלת היום וכו' כסוהו כלילה וגמירי וכוסה קלון ערום והן בעון כל ימי כולם מכאובים מטרדות הזמן בלתי נאמן וזה הוסיף על מכאובי גם זו לטוב יתן למכהו לחי כתוב ישבע בחרפה וראוי והגון לקבל עלי הכל לכפרת עונותי אכן רוח היא באנוש וכל חד וחד מאי דסבירא ליה קאמר ומה יתאונן אדם חשוב כמת כמוני היום כי יתן אל לבו שרשי מחצב אנושתו ואני תולעת ולא איש כבן שנה עד מדרך כף רגל עם הארץ מדרס לפרושים ברם הנה בשמים עדי וסהדי במרומים כי מעולם לא כתבתי כי אתרוגי ראפיזא ואייא אינם כשרים וראויים לצאת בהם ידי חובה גם לא כתבתי כי האתרוגים של ראפיזה ואייא אינם יכולים להחשב על עיר פארגה כי הם רחוקים וכיוצא בדברים הללו והן בעון חבלי טרדי הזמן המה היו סיבה דעצירא'ה שלא אחזו בידי בעכב טופס כתבי אבל שלי"ת שהשאיר לנו פלטה שהנבון שמואל משה הי"ו ידו אחז בעכ'ב טופס כתבי והנה לפני אדוני לשונו כאשר אמר לי הנז"ל שזהו הטופס מכתבי אות באות תיבה בתיבה. בשבטי ישראל הודעתי נאמנה איך היום בא לפני הגביר שמואל משה מתושבי עירנו יע"א ואמר לי ידוע להוי למע' איך היום חמשה לחדש אפריל מחדש הנוצרים משנתינו זאת שנת התר"ה ליצירה קניתי האתרוגים מכל גינת פארגה אחד מהם לא נעדר לשני שנים רצופים דהיינו שנה זו שנת התר"ה ושנת התר"ו הבע"ל אילטיזאמי כנהוג וקנין זה היה בעדו ולשמו של הגביר הרב מורינו רבי אלכסנדרי זיסקינד מינץ בראדי מטריאיסטי יע"א באופן שאי אפשר שימצא לשום אדם אתרוג מגידולי פארגה זולת מהקונים מהרב הנ"ל ואם המצא ימצא באיזה איש הן ישראל הן גוי אתרוג מגידולי פארגה שאינו קנוי מהרב הנ"ל בודאי שהוא גנוב או גזול ופסול כמ"ש ז"ל ועד"א באתי על החתום אני עני משרת פה עיר ייאניני"ה יע"א היום כ"ט ימים לחדש תמוז שנת התר"ה ליצירה והכל שו"ב וקיים:

הנה בעתה חתימה מעין פתיחה קול פטר רחם לה' רחמין למבעי אין רגע בלא פג'ע מציל אני למען יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים כשני שיהו במילואותיו והיו ברבות הטובה כנפשו הרמה וכנפש מעתיר בעדו: הצעיר:

גבריאל:
בכר יאודה:
ס"ט:
יום א' בשבת כ' לחדש סיון המוכתר בתורה מש':
ומישרים:
אחי ומרחמי לי הנפש גם לבב. הוא יתר הוא חובב. אישור כולל החה"ש והכולל עצו"ר כמוהר"ר:
גבריאל בכר יאודה נר"ו יאיר והוי זהיר כיר"א:
מאחר עלות שלמים ועולות מאליפות מרובבות כזויות מחוטבות הדא אמרא כי אמש בעת ובעונה הזאת בהו אלי איזה אנשים סוחרים ממחק"ו ויאמרו לי כי איזה אנשים מבני קהלתכם הי"ו הלכו בקוכלנא לפני הקונסול אינגליז אשר שם בעיר ייאנינה ואכלו קורציהון של סי' חיים יהושע הי"ו וסי' אנדריאה אנגליסי הנמצאים שם לע"ע באמרם כי האנשים הלה שלחו יד והפרו חק אנשי אמונה ופרצו גדר החרם דרגמ"ה בפתחם האיגרת אשר כוננו ידיו לי לשמי והיא בכתובים תשובה לכתב אשר אנא נפשאי כתבית לשם כוללות מחנה קדשכם יע"א ועוד בה העמיסו על האנשים ההם שעיכבו האיגרת הנז' אצלם ולא קיימו בה מצות שילוח אלו דבריהם אב"א תב"ת והימנותא תהא כי כל השומע והבא אל דברים אלו תמ'א יקרא כי אין אלו אלא דברים בטלים שאסור ליטפל בהם מפני ביטול בהמ"ד הלא אם חטאו ועוו ופשעו חיים יהושע ואנגליסי לא חטאו לא כנגדי א"כ איפה מי הכניס האנשים ההם בדבר הנוגע לי וכי אני מניתי אותם לתבוע עלבוני אנן ברידן ס"ל כי בעה"ר מצינן למיקם אנפשין חרם הואיל ונטפלו במשאות שוא ומדוחים והדברים מוכיחים כי תואנה הם מבקשים לחרחר ריב ומצה לתמוך סוכת שקרם הנופלת מוכרח אני לאשתעויי איזי גופא דעובדא היכי הוה ידיע להוי למר כי בעצם היום הזה נשלמו ט"ו יום מיום שהביאו לידי גי"ק וששתי בם כעל כל הון בראותי כי תלי"ת לא יצאתה במתכוין תקלה מתחת ידו דהיינו להוציא לעז על אתרוגי ראפיזה וחייא ולהבדיל בינם ובין אתרוגי פארגה לשום את אתרוגי ראפיזה ואייא למחראות בדברי מתלעות ובמות טלואות בנויים לבעל ולאשרות הם אלילי כסף וזהב אשר שמו בם כסלם לאלפים ולמאות דהגם כי בני אדם ארורים הם לה' החליפו טוב ברע ותלו עצמם בעדותו של מעכ"ת השתא אתי דיבור בתרא ומפיק מאודנייהו הבנין אשר בנו עפ"י דיבור קמא דהיינו העדות אשר מסר בידם ולשקלו למטרפסייהו:

ברם דא עקא כי האיגרת אשר מעכ"ת כתב לי כנז"ל היא מחוסרת זמן ואיני יכול להוכיח מתוכה זמן כתיבתה ונוסף כי החולק המורגל בזיוף מצי למטען כיזייפו חתימתיה דמר ומוכיח אין בינינו ומאן מפיס ובין דא לדא תהיה ח"ו האמת נעדרת ע"כ לא מצאתי תרופה למחלת שקרם ופחזותם ולהתם חלאת זוהמתם אין דרך לנטות ימין ושמאל כ"א לשלוח האיגר' עצמה של מעכ"ת ליד הקונסול אינגליז אשר שם כדי שיתקיים השטר בחותמיו ובכן תאלמנה שפתי שקר בראותם כי הכתב אשר כתב מעכ"ת אתאשר ואתקיים ע"י הקונסול ביום ח' לחדש ניוניו יום ארבעה עשר לחדש הזה הוא חדש סיון משתנו זאת ובזה אשים קנצי למילין ואני תפילה לדר בקשתא בעילתא יהא רעוא דליפוש חיי סגי ומסגי לעילא מן כל ברכתא כנה"ר וכנ"ה דשו"ט באה"ר הצב"י והוא בעיניו נבזה ונמאס ע"ה:

יהודא ביב'אס:

ס"ט:

בלא"א הרב החסיד כמוהר"ר שמואל זצוק"ל:

שע"ה:

קדמא ואזלא קדמה מזרחה החהש"ו בישראל להלל עצו"ר איש מיד"ה: גבריאל בכר יאודה נר"ו איש על העדה יורה דעה יבין שמועה בקהל עם ייאנינ"ה יע"א יהי שמו לעולם כיר'א הליך ונסוע מעיר קורפי יע"א לע"ת ייאנינה יע"א:

אקדמות מילין פתוחי אות'ם הכתבים הנפרדים ולע"ע רוכבים צמדים: קול שיש בו ידיעה בתחילה ואתייא מבנייא דברים שנאמרו בעליה. ועולים ויורדים נעים ונדים בתוף אלה הדברים והכי קראו להו בערבייא ע"כ אתייא ראשית ראשית. במעשה בראשית כדי שלא יתבלבל הקורא בקריאת הדברים למפרע. אחד הקורא ואחד השומע וליהודים תהיה אורה כי ובינו במקרא. וידעו לכווני אמרא. וגם האנשים הנגשים אשר בסערה נתחלף להם בן איוב לאויב וע"כ נסעו ממתקה וחנו במרה. הן עתה בשמעם את כל הדברים האלה מילי דממסרן ורבי היה מסדרן יכירו וידעו כי זאת היא התורה. אשר לה משפט הבכורה ויסעו מבני יעק'ן ויחנו במוסר'ה. וכח האמת וידה החזקה. תשים מחשך לאור ותופע עליו נהרא. וקערה תקים לדממה. ותשב לשלום רב כלי מלחמה ורוח סערה הבאה מן הצפון תחולל גשם נדבות ורב טוב הצפון. וצדיקים ישמחו יעלצו בהודע להם האמת כי היא המדה השביעית הכוללת כל ששה קני המנורה הטהורה. הנעשית מנובלות החכמה העליונה שהיא היא התורה כנודע לאשר נגה עליהם אורה זו תורה תורת אמת. וזאת היא מדת החכם באמת. ותור אדם המעלה לברור לחלקו

האמת. מכל אוצר כלי חמדה. ויזבחו לאל תודה אידי ואידי בהודאה: אמר הצעיר יהודה ס"ט בן לא"א הרב החסיד בישראל וביהודה גדול שמו כמוהר"ר שמואל זצוק"ל למשפחת ביבאס מגלות ירושלם אשר בספרד וכאשר חרב השמד אותם שרד. כבודם בגולה הורד ולארצות המערה הפנימי ירד ומיום בואם שמה בנו לתורה הקדושה יסוד ובנין. ברוב מנין ורוב בנין. והרבו ישיבות ותלמידים לאלפים ורבבות. ולתורה שבכתב העמידו מגדל בנוי לתלפיות. ברבה בניות יתציבו לדרבא הוא התלמוד הקדוש זויות מחוטבות שרש"ת גבלת מעשה עבת ומעין החכמה מאתם יוצא. ומקור חיים עמם ימצא לרוות נכש שוקקה ורעבה מנובלות החכמה העליונה היא החכמה היושבת למלכות שמים ראשונה ופוק חזי מש"כ מוהר"י בעהמ"ח כו"פ בס' לוחות העדות די"ג ע"ב כי הרב המופלג החסיד וכו' מוהר"ר שלמה אליה בעהמ"ח ס ברכת אליהו שהיה רב בק"ק אוליינב וקאלטשין במדינת פולין יצא ממקומו והלך לארצות המערב ללמוד חכמת הקבלה למודיית ומעשיית עכ"ל הרב הנז' וגם משאר החכמות שמו בכליהם מנה אחת אפים אוכל מתיך פסולת מזוקק שבעתים ומראיהם ומעשיהם.

אין די באר כללותיהם ופרטותיהם כי הליכותם הליכות אלי מלכי בקודש וחומר"ם חומ'ר קודש. ועליהם יאמר האומר כי תלי"ת מעולם לא זזה שכינה מן המערב והגם כי לאפס הדפיס בארצות ההם לא נתפרסמו בעולם כל שמותם וכמעט נשתכחו רובי תורתם. מ"מ מתי מספר אשר מחמת איזה סיבה יצאו ממקומם. האירו ברקיהם תבל מחכמתם ולקום נתבסם כל ה עולם כולו מתורתם. ונראה בעליל כל מעשה תקפם וגבורתם ובהכי דלא תהוי האי מלתא כהלכתא בלא טעמא בעדי מסירה לחוד אמרתי אחבירה אליהם עדי חתימה והעידה לי עדים נאמנים קמא קמא הוא הקדוש רכב ישראל ופרשיו הרב אהרן בן חיים בעל מידות אהרן וקרבן אהרן ובנו הרב הגדול מעוז ומגדול אשר דלה מים מבורות עמוקים הוא הגדול מהראנ"ח בשו"ת הנודעים לי בשם מים עמוקים זולת השו"ת האחרות אשר לו הנקראים בשם שו"ת מהראנ"ח ודרשיתיו עה"ת תקצר היריעה מהכיל ענייניהם וחיבוריהם והערים אשר מלכו בהם אפס קצהו וראה הרואה בספרא נה"ד שם הגדולים ח"א (מער' א אות מ"ד ואות מ'ז):

לגדול בדורו ושמעו הולך מסוף העולם ועד סופו הוא הרב מהר"ד חיד"א זצוק"ל ושני בקדש היא הרב עיר וקדיש מהר"א אזולאי זלה"ה בעל זהרי חמה וחסד לאברהם אשר נהרותיו בצורים בקעו יאורים והיו לנחל נובע מקור חכמה ובינה ושאר חיבוריו אשר פעל ועשה ועזוזו ונפלאותיו הנה הנם בספר הנ"ל באותה מערכה אות נ"א. ושלישי בקודש הוא הרב מהר"י חאג'יז נודע בשערים שמו בעץ החיים אשר נטע בגן ה' הוא

הש"ס ובשו"ת הלק"ט וקרבן מנחה ושאר חיבוריו הקדושים וגם הוא הוזכר לשם טוב ולתהלה בס' שם הגדולים הנז"ל (במערכת יו"ד אות ס"ד):

ואת אחרונים הרב המפורסם עיר וקדיש מן שמייא כמהר"ח בן עטר בעל אור החיים עה"ת ופרי תואר על יו"ד וראשון לציון וסחכ"ה על הש"ס קצת מגדולתו ונוראותיו וקדושתו ואמיתית חסידותו הנה הנם גם הם כתובים על ס' שה"ג הנז' במע' ח' בסופה ומשם בארה שהרב הגדול מהר"ר חיד"א מעיד מה שראה בעיניו. ואני הקטן חוטר מגיעו ונצר משרשיהם והרוצה לעמוד על אמיתות דברי ידרוש נא כיום בשו"ת הריב"ש סי' רל"ז ושב ישר יחזה מאן גברא רבה דקא מסהיד מלייהו כי זכו לשתי שלחנות והכא ר' קרו להו והתם ר' קרו להו הא לן והא להו ולמן העת אשר בר לארצות. המערב הפנימי נכדו של הרב הנז' אשר היה במו חיים כשם זקנו הנז' בהריב"ש) הוא הקדיש נשיא בית אב משפחתינו בארצות מערב הפנימי מאז ועד עתה לא פסקה ממשפחת בית אבינו תורה וגדולה השבח וההודאה לחי העולמים והאיש אשר תאוה נפשו להכיר גם שמו של מרן אבא ושם מו"ר זקני אבי אימא ידרוש נא ביום מעל ס' יוסף אומץ סי' מ"ג להרב הנודע בשערים שמו דבכל אתר ואתר מבררן שמעתתיה כי היה ה' עמו הוא מהר"י חיד"א זצוק"ל מה שכתוב שם בס' יוסף אומץ בענין שתי הלחם של עצרת ומשם יתברר לו האמת ויגיד לו האמת כי בצדק כל אמרי פי:

וחופש מצפון וחוקר כל חדרים הוא היודע ועד שלא היתה כונתי בכל הסיפור הזה להודיע תפארת יחוסי ומעלת משפחתי לעשות לי שם תפארת והגם דכל כי האי מילתא רגילי בה רבנן באשר עין רואה בספרן של קדושים רבני אשכנז ופולין הראשונים כמלאכים והאחרונים האיתנים מוסדי ארץ אשר הם לנו לעינים ולא זו דוקא בחבוריהם ובפסקיהם לא אף זו בחתימה גרידתא הניתנת על הדפסת הספרים חדשים גם ישנים חזינן להו לרבנן רבני שפין ורבני מאוותא דמר מגיע יחוסו עד הרב בעל הלבושים ומר עד הרב שכנא ומר עד הרב ב"ח ומר עד הרב תיו"ט וכן עד"ז מ"מ כשאני לעצמי שמתי לנגד עיני תשובת עקביא ב"מ לבנו כשאמר לו אבא פקד עלי חבריך ותוכן תשובתו היא היא גופה מאי דאמרי אינשי דרך צחות הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבא ברינה נושא אלומותיו והנה בשמים עדי וסהדי כי מעודי ברחתי מן הכבוד כבורח מן הנחש וזאת היתה לי כי בעברי בשנת הת"ר דרך העיר הגדולה לאלהים פראג'א יע"א וכן בעיר פפד"מ יע"א לא הגדתי אפי' שמי ומה גם שלא נתעכבתי באחת הערים ההם יותר מיום אחד שהוא יום שבת קדש לסיבה שהייתי נוסע על הפאשט שלא. יכלתי להתמהמה עכ"ז לא עלתה בידי להסתיר את עצמי כי שם נמצאו ושם היו איזה ת"ח שהיו

בישיבתי בעיר ג'יבילטאר יע"א ארץ מולדתי ואורחי ופרחי שעברו דרך עירי האנשים ההם גילו מה שכיסיתי ופרסמו מה שהסתרתי הם הכירוני לאחרים ומרוב ענותנותם וצדקתם של הקהילות יושבי הערים ההם כבדוני ונשאוני ומעטה תהלה יעטוני ועשו את שאינו זוכה כזוכה מ"מ אני עשיתי את שלי להסתיר אפי' שמי כי מימי היה לנגד עיני מאמרם ז"ל בתלמודא דבני מערבא בפרק עשירי דשביעית דגרסי' התם אמר ר' יוסי בר נש דתני חדא מיכלא והוא אזיל לאתר דמוקרין ליה בגין תרתי צריך מימר לון אנא חדא מיכלא אנא חכים עכ"ל ועל דא ודאי עין דמוע תדמע והלב ינוע כנוע עצי יער ושאר הגוף לא פלט ובפרט הרואה דברי הרב מהר"ש יפה דמותיב עלה דהאי מילתא דר' יוסי מההיא דאמרינן בפרק ג"ה דצ"ד ע"ב גבי הא דמכריזין נפל בשרא לבני חילא פריך הש"ס והא קא מטעי להו ומשני וכו' לבסוף העלה דכבוד מילתא רבתי הוא יע"ש בדב"ק ועיין במהרימ"ט בח"ב מתשובותיו שאלה ח' מהשמונה שאלות אשר בתחי' הס' שגם הוא הוק' לו כקושיית מהר"ש יפה ותריץ לה באנפי אחריתי מ"מ גם לפ"ד האי מילתא מרפסא איגרי ואיש נבוב ילבב בראות כל דבריהם על כן בררתי לעצמי להיות מן הצנועים ואפי' באתרא דלא ידעי לי זאת היתה לי מאז למשנה ראשונה ואחרונה. אשר ארשתי לי לעולם באמת ובאמונה. אך עתה הלאני וממקומי הוציאני ומר בחמת רוחי על דעתי העבירני. כי ראיתי חמס וריב יצור יצרנ'י. ואם הדברים היו מגיעים דוקא למילי דעלמא נאמן עלי הדיין שלא הייתי מזלזל במצות אל תען כסיל הבאה בקבלה אכן בראותי שהדברים מתגלגלים ובאים עד דברי תורה או אפשר לומר ונקה כי אבי שבשמים פקד עלי ענה כסיל וההוא בד"ת כתיב כידוע:

הלא מעתה שמעו מלכים מאן מלכי רבנן האזינו רוזנים לקדושים אשר בארץ אלפי שנאן המאורות הגדולים אשר נתן אותם ה' ברקיע השמים להאיר על הארץ על ישראל ועל רבנן גופא דעובדא היכי הוא בסדר ובמנין כל ענין וענין ובעה"י. בטחתי כי בהגלות נגלות האמת דברים כהוייתן בקומתן ובצביונן גדולים צדיקים ליעבדו יומא טבא לרבנן ויתקלס עילאה מנייהו ומינן:

הנה כאשר הביאני המלך מלכו של עולם לרעות צאן קדשים עי"ת קורפו יע"א והיתה המשרה על שכמי להעיד בתע"ג על האתרוגים הנשלחים ממחק"ז לכל ערי ישראל הקרובות והרחוקות תחילת כל דבר ראיתי כי טוב וכשר הדבר בעיני אלהים ואדם לסלק עצמי מהנאתם של האתרוגים כדי שלא אהיה נוגע בעדותם כי מתני' דפ"ד דבכורות דכ"ט עמדה לפני כחומה גבהה וכל הבאים בשערי בהמ"ד מידע ידעי מ"ש מרן ביו"ד סי' ח"י סעיף ח"י על הטבחים וכו' ומדברי מהרש"ל בפא"ט סוף סי' ח' מוכח להדייא

שהרב מפרש לה למתני' ולסוגיין דבכורות דמשום חשד נגעו בה ואחריו ימשוך כל גדולי האחרונים כגון הרב בעט"ז והרב ש"ך והבת"ש והרב בית לחם יאודה כלם סברי כרש"ל דאלת"ה כל החילוקים והתירוצים שנאמרו ושנכתבו בדבר זה לא מצו למיקם ואינם עולים אלא עפ"י שטה זו דהיינו שטעם האיסור הוא משום חשדא וקושטא קאי דיש להביא ראיה לדבריהם מדתנן התם הנוטל שכרו וכו' אין שוחטין וכו' אלא א"כ היה מומחה כאילה ביבנה ופי' רש"י ז"ל כאילה הדר ביבנה דחסיד הוא ולא נחשד לכך ע"כ ש"מ דמשום חשדא נגעו בה אמנם מריהטא דשמעתיה משמע דטעמא דאיסורא הוי משום דין ולא משום חשדא ואזלת הא מתני' כמתני' דאתייא בתרה דתנן הנוטל שכר לדון דיניו בטלים וכן מצאתי להדייא שפירשה הרמב"ן זל בהלכותיו על בכורות אשר הובאו על מזבח הדפוס ע"י האדם הגדול בענקים הרב החסיד גאון עוזינו ראשון לציון מהריט"א זצוק"ל ובנה לו סביב שורא ובר שורא מאורייתיה דמר מהריט"א גופיה וקראו בשם הלכות יו"ט והרוצה לעמוד ע"ד הרמב"ן בשרשן יראה כי עפ"י פירושו אתפריקו להו כל תיובתי דמותבי הרבנים הנז"ל וכן מוכח שהיא דעת הרמב"ם ז"ל ממש"כ בפ"ג מהל' בכורות ה"ז הנוטל שכרו להיות רואה בכו' וכו' אלא א"כ היה מומחה גדול וידעו בו חכמים שאין כמותו הא קמן דגם הרמב"ם ז"ל ס"ל שאין טעם האיסור משום חשדא כמ"ש רש"י אלא משום טירחא ובטלה וכמו שפירש הרמב"ן. ועוד זאת שלדעת הרמב"ם והרמב"ן אפי' המומחה אינו נוטל שכר מעצמו לא מה שיפסקו לו ב"ד דהכי דייק לישנא דהרמב"ם ז"ל דפסיק ותני ופסקו לו שכר וכן פירש מרן הב"י ז"ל דבריו של הרמב"ם בי"ד סי' שי"ב וכן מפורש יוצא דעת הרמב"ן שם בהלכותיו הנז"ל ומרן בשולחנו הטהור יו"ד סימן שי"ב ס"א העתיק לשון הרמב"ם אב"א תב"ת.

נמצא סבר לה דכוותיה. וגם רמ"א מדשתק ליה ולא הגיה עליו בזה איכא למימר דגם הוא הכי ס"ל. ומה שיש להעיר בזה על רבותינו רבנן בתראי הנז"ל אכמ"ל:

וכד דייקינן שפיר מצינן ליתובי גם דעת רש"י ז"ל דלא לאשווי פלוגתא בינ'י מלכים רבוותא קמאי ובעינן למשכוני נפשין כי היכי שגם דברי רש"י יהיו עולים בקנה אחד עם דברי הרמב"ם והרמב"ן ולית דין צריך בשש בפירושא דמילתא כי דעת לנבון נקל:

איברא דליכא לאותבי על כל הרבנים הנז"ל מדברי הרמב"ן כי ספרו של הרמב"ן הוה טמיר גבן בכ"י עד שנת התקנ"ד ליצירה שאז נדפס בלוורנו א"כ יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם ואין אדם רשאי לכתוב עליהם דאישתמיט מינייהו או דנעלם דבר או חצי דבר מ"מ הא ודאי פשיטא לן דאי הוה שמיע להו לרבנן הנז"ל פירוש הרמב"ן הוו מקבלי ציה כי הוא פירושא דצהיר ונהיר. ובריר בשמעתתא:

נמצינו למדין דבין בדבר שפשוט התירו שהוא חילוקו של מוהרש"ל בין כשהשבר הוא דבר מועט שהיא דעתו של' הבעט"ז בין היכא שהנדון הוא נדון דליכא למיחש וכו' כדתריץ לה הרב ש"ך בין היכא שהאיסור מפורש ולא תלי בשיקול הדעת דהוי כמו שפירשה הבתב"ש והרב בית לחם יהודה בכלהו גווני אסיר ליטול שכר כל היכא דאיכא אגר הוראה דהיינו להתיר דבר או דינא ולא הותר אלא שבר טירחא ובטלה ובלבד שגם זה יושת עליו עפ"י חכמים כאשר מפורש יוצא מדברי הרמב"ם והרמב"ן והש"ע וכדכתיבנא נמצינו למדין לפי דרכינו שהנהנה מהאתרוגים אינו יכול להורות בהם או להעיד עליהם ואם יעלה על דעת איזה מאריה דאתרא או חכם לומר שזה מכלל שכירותו ושכיר הוא בא בשכרו כבר הורה זקן הוא הרב בכנה"ג בסי' י"ח מיו"ד הגב"י אות ל"ב דלאו שפיר עבדי ואין טענתם כלום והובאו דבריו ג"כ בס' פרי מגדים על יור"ד שם באותו סימן וסיים עליה הרב בעל פרי מגדים הנז"ל וז"ל ואני נמנעתי את עצמי שלא ליהנות כלום כי מכוער הדבר מאד ולשומעים יונעם עכ"ד ז"ל:

הדרן למילתין דהיינו לענין האתרוגים שאנו דנין עליו כי אחר שסילקתי עצמי מהנאתם מכל הני טעמי תריצי דכתיבנא ונתיחדה ההכנסה הזאת בהסכמת הק"קי לעוברים ושבים כי היכי דליכלו דידהו מלא ליבהתו לאסתכולי באנפייהו דאנשי העיר אז חקרתי ודרשתי ע"כ הגנות אשר בעיר פארגה וסביבותיה שהם ראפיזה ואייא לראות מה טיבם ומה ענינם. ואחר החיפוש והבדיקה מצאתי ראיתי דליכא למיחש להו למידי כלל ועיקר וכלל חדא דלא נהיגי בהרכבה בארצות האלה ואינם צריכים לה מפני שטבע המדינות האלה הוא חם ואינם צריכים להרכבה וגם אם יעלה על רוח איזה חסה דעת להרכיב כדי לנסות אין הזיווג עולה יפה והפרי אינו מצליח והנסיון כבר הוכיח. ומילתא כרנא ידעי בה כל עוברי האדמה כי במדינות החמים לא זו שאין צורך להרכבה. אלא אף זו שהיא מתשת כח הפרי ומפסדת תכונתו ומין בשאינו מינו רבה עליו ומבטלו ודבר זה למדי' מתורתם של עובדי האדמה אשר מפיהם אנו חיים בדברים כיוצא באלו וממילא אין בית מיחוש להרכבה כלל. ועוד זאת שנית שכל עיקר נטיעת האתרוגים במדינות האלה אינו אלא כדי למוכרם לישראל לצאת ידי חובת מצוה א"כ הוה לי' הגוי אומן ואומנא לא מרע נפשיה כדאמרינן בפ' התכלת דמג"א הלוקח טלית מצוייצת מן הנכרי אומן כשרה. ומהכא למד הר"ן לענין שעטנז וכיוצא שהאומן נאמן ואין לחשוד אותו דספי לן אסירא וז"ל שם בדף רנב"ב מדפו' אמש' בד"ה גרסי) אלא שאפשר לדון להלכה ולומר דכל שהוא אומן בין גוי בין ישראל שרי מדאמרינן בפ' התכלת גבי ציצית דניקחת מן האומן ולא חיישינן לקלא אילן עכ"ל וכן הלכה רווחת והגם דמילתא כדנא ארוכה מארץ מידה

ובעייא העמדה והערכה בספרן של צדיקים לברר עומק ההלכה וכעת לא ע"ט האסף כי מול שעה גורם לבלתי בו בארוכה ולסדר את סדר המערכה. ע"כ נקיטנא נפשאי בקצירי פלי חדא ושדי תרי. ר"י אומר מפרר וזורה. ויהי הקצ'ר המיץ מעט המחזיק את המרובה. שורש פורה. ואומר עם קנ'י לבטא בשפתים. דברות שתים משום גלוי מילתא ובפרטם אתה מוצא בכלל מנה מאתים. כי אני אומר כי אפי' לפי דעתו של מוהרימ"ט המחמיר בענין הגוים ונאמנותם כנודע מתשובתו הלא היא בחלק ב' מתשובותיו סימן ג' מ"מ למאן דקרי ותני אותה תשובה מראש וע"ס וינעוץ סופה בתחילתה וישיה הפרטי' אל הכללי'. בעיניו יראה ולבבו יבין כי בנ"ד אפי' מוהרימ"ט מודה ואזיל דאין מקום לחוש לא לגוים בעלי הגנות של האתרוגים. ולא לתגרים המסתחרים בהם ואפי' דרדקי דבי רב המתחילים ללמוד בפ' אין עומדין לא ישתבשו בדבר כזה וע' בס' ת"ח כלל ל"ב ובס' מנחת יעקב שם סעיף קטן מ"ד וגם משם יתברר למעיין דהלכה רווחת כדברינו ממש אמנם אני אמרתי בחפזי אדמקיפנא דרי מצוה להביא מן המוכן פעולת צדיק אשר זכה וזיכה את הרבים בחיבורים הנוראים הוא הרב המפורסם מוהר"ר זלמ"ן מרגליות מבראדי זצוק"ל כי הנה הרב הנז' בכפ' שאלותיו ותשובותי' אשר קרא בשם בית אפרים בחלק א"ח סימן נ"ו על מדוכה זו ישב והעמיק הרחיב וצלל במים אדירים והעלה מרגלא אטימטון לא הניח דבר גדול ודבר קטון. וטעמו כאסקריטון. וריחו כריח שדה מור אהלים וקינמון. והגם כי קים לי כי יד כל אדם ממשמשת בספרו אפ"ה ראיתי להעתיק סוף דבריו ככתבם וכלשונם.

בעבור יהיו לי לעדה. וז"ל בדף פ' מהס' הנז':

ואני הצעיר ראיתי ונתון אל לבי שדבר רחוק הוא שבמחוז ההוא שהגנות והפרדסים מלאים באילנות אלו לאלפים ולרבבות הלהן יגדלו רק בדרך הרכבה דהיינו שיהיה האילן הנטוע ממין אחר וענפיו ישאו אתרוגים או שני מיני פירות יחד ושמעתי מפי אדם כשר ישר ונאמן רוח ואינו נוגע בדבר כי היה שמה באי קורפו זמן מה והיה שמה בכל הגנות ופרדסים ולא אחד בהם שימצא שהוא מגדל ב' מיני פירות יחד כגון אתרוג ולימון או אתרוג ומארנץ רק אלו גדלים לעצמם ואלו מגדלים לעצמם. ויש הפרש ניכר בין אילן הלימון שסמוך ליציאתו מן הארץ גזעו עב הרבה ואילן האתרוג אינו עב שמה. והם מקפידים על ההרכבה ביתר שאת שלא יעשה כן דלא לורעי נפשייהו עכ"ד האיש ההוא. וכן הוא מן המושכל ג"כ שאין מרכיבין עתה כלל והפוסקים דברו לזמנם ובמקומם שהמורכבים היו גדלים בבתי השרים לאכלה ולא לסחורה וכו' ובחתי' דברי' כתב וז"ל סיומא דפיסקא שהאתרוגים הבאים בזמננו מאי קורפו או ממקום אחר שידוע

שהם באים ממקומות שבעלי הגנות ופרדסים מגדלים אתרוגים למכור אין לחוש להם לפוסלם מדין מורכבים ומותרים לברך עליהם לכתחילה אפי' שלא בשעת הדחק אם לא שרואה שנשתנה הרבה ויצא מתמונת אתרוג לגמרי שאז יש לחוש שהוא מתולדת הרכבה ראשונה אבל אינו מצוי כלל וכו' עכ"ל הצריך לענינינו:

וככל הדברים והאמת השאלה כתב הרב בעל עיקרי הד"ט בחלק א"ח סימן ל"ג אות ג' והילך לשונו והכהן הגדול מוהרי"ך ממודנה נר"ו (מוהרי"ך הנז' הוא הרב המפורסם בעל זרע אמת) ייחד לי הדיבור שבמקומות נוהגים ללקחם מהתגרים נכרים הבאים מגינובא ועל ידי סימנים החיצונים ובלא עדות ודוקא לפי שהם הגרים דאע"ג דלאו ב"כ נינהו לא מרעי אנפשייהו לומר שלקחום מגינובא אם אין הדבר כן והאתרוגים שבאותה העיר כבר הם בחזקת שאינם מורכבים. ומ"מ מצטרפים לזה סימנים החיצונים ע"כ וכן מוכח נמי שם בס' עיקרי הד"ט הנז' שהמנהג הפשוט בעיר ליוורנו הוא ליקח האתרוגים מיד התגרים שאינם ב"ב מבלי שום עדות וידוע ומפורסם הדבר שלוורנו באותו זמן היתה אחת מערי ממלכות ישראל וממנה הוראה יוצאה לעולם כמפורסם אצל כל יודעי דת ודין ומסתיין למימר שאחד מן הגדולים אשר היו בעת ההיא בעיר לוורנו הוא הקדוש הרב המופלא מוהר"ר חיד"א זצוק"ל. א"כ אמור מעתה חדא עדיפא מכלהו כי מעשה רב יוכיח וצא ולמד מ"ש על ענין זה בס' זכות אבות להרב המובהק מוהר"ר אברהם קורייאט זצוק"ל גם הוא אחד מרבני ליוורנו בימים ההם שדבר הרב בעל עיקרי הד"ט ובזמן ההוא ממש ולהיות כי חוששני שמא לסיבה דארחא רחיקא דילמא לא הגיע הספר הזה עד ערי אשכנז ופולין ראיתי להעתיק פה דבריו ככתבם וכלשונם וז"ל. נשאלתי פה ליוורנו יע"א לחוות דעתי על האתרוגים שקרא עליהם ערער שהם ממין המורכבים מלימונים ואתרוג כי הובאו מעיר אחרת ולשם המורכבים מצויין ומימיהם של הקדמונים היו מושכים ידיהם מהם ולכך הוצרכנו לבודקן בסימנים הנזכרים בדברי הפוסקי' האחרונים והם ארבעה שהמורכב חלק והאתרוג אינו חלק. ועוקץ המורכב בולט ובאתרוג הוא שוקע. והמורכב תוכו מרובה. דהיינו המיץ והמוהל רב וקליפת המיץ קצרה ובאתרוג קליפת המיץ רחבה והוא קצר וכמעט יבש וכל הסימנים לו כתב רמ"ה בתשובה סי' קכ"ו בשם ר"י פאדואה שהם מובהקים ובס' ע"ש הוסיף שם מורכב הגרעין מושכב. והאתרוג הגרעין זקוף ובנ"ד נמצאו בליטות בגופם שאינם חלקים ובדמותן מראה ותואר אתרוג להם. והעוקץ יש מהם שהיה בולט ממש ויש מהם שלא היה בולט וגם לה שוקע וקליפת המין לא רחבה ולא קצרה והגרעין נמצא מוטה לא זקופין לאורך האתרוג ולא שובכין לרחבו באופן שלא נמצא בו דבר טוב לפע"ד כ"א הבליטות שכזה יש לו תואר אתרוג.

הנה אם כן צריכין אנו למודעי להתבונן בדעת קדושים במה שיש להסתפק בדבריהם והוא שלא פירשו דבריהם אם להכיר האתרוג צריך שלשה סימנים. או אם להכיר המורכב צריך ג' סימנים ונ"מ אם נמצא סי' אחד מהם ואעפ"י שאין בידינו להכריע לא להקל ולא להחמיר אחר שדברי הרב סתומים וכן כל האחרונים שהעתיקו הסי' הנז' לא רמזו לנו מזה. מ"מ הסברא נותנת דכל כה"ג אין להקל דעכ"פ מידי ספק לא יצא דמאי חזית דסמכת אהאי וכו' ומיהו כשאין הסימנים מכחישים כנ"ד שנמצא בו דבד טהרה בגופו שנמצאו בו בליטות ולא הכרענו בסי' האחרים אם סימני אתרוג הם או סימני מורכב הם בכה"ג היה נר' להקל מאחר שלא נראה בו שום סי' מורכב ברור דאתי ודאי ומוציא מידי ספק וכן נראה מלשון הרב יעב"ץ בס' עמודי שמים שלא הזכיר כי אם סי' המורכב לפסול אפילו בשעת הדחק ומסיק וזל ואפי' הנדמה שי"ל מקצת סימני פסול לדעתי עכ"ל ומדבריו נראה שאם לא נמצא בו סי' הפוסל ונמצא בו דבר המכשיר דכשר ובמאי דמספקא לן בלא נמצא בו כ"א סי' אחד של פיסול ולא הכרענו באחרים אם הם סי' מורכב פשיט לה הרב להחמיר מסברא דנפשיה וא"כ בנ"ד יש להכשיר עכ"ל הרב זכות אבות הצריך לענינינו:

פש גבן לברורי מאי דמתחזי במילתא דתמיהא דהיינו מאחר דאסיקנא הלכתא דשרי ליקח האתרוגים מיד תגר שאינו ב"ב משום דלא מרע נפשיה כדאמרינן בפ' התכלת דמג"א הלוקח טלית מצויינת מן השוק וכו' מן הנכרי מן התגר כשרה וכן עבדו רבנן עובדא ה"ה זיוותני עולם רבני ליוורנו אנשי השם אשר מעולם והכהן הגדול הרב בעל המחבר זרע אמת.והכי נמי מוכח להדייא שהיא דעת עליון הרב זלמ"ן מרגליות מבראדי בספר שו"ת בית אפרים וכמו שהבאתי דבריהם באורך ראש עלי ארש. א"כ שטרא דסהדותא דיהבינא עלייהו למה לי ואטרוחי ב"ד בכדי לא מטריחינן. לזאת אשיב כי מאן דשאיל מילתא כדנא לא מחכמה שאל על זה כי פשוט הדבר שאם עובדי האדמה לא הוה בריא להו דישראל אין קונין מהם האתרוגים אלא עפ"י הוראת ב"ד של קורפו וכמו כן אם לא היו יודעים שמידי שנה בשנה שלוחי ב"ד יוצאים שהם האנשים הבקיאים ההולכים מכאן ויושבים שם כל זמן לקיטת האתרוגים הוה אפשר למיחש להרכבה בחושבם דישראל לא קפדי אהכי אך עתה בראותם כל הגדרים וסייגים אשר אנחנו עושים על פתגמא דנא הם נזהרים מן ההרכבה ביתר שאת וכמ"ש הרב זלמן מרגליות בתשובתו הנז"ל ואזדא האי מילתא כההיא דאמרינן במס' ע"ז דמ"א אשתכח נכרי דהוה קאים בי דני אמר רבא אם נתפס עליו כגנב שרי דכוותה הכא נמי אם מרכיב מין בשא"מ כשהולך ישראל הבקי בודאי מכיר במעשיו ונתפס עליו כגנב נמצא דלא סגי בלאו הכי

מבלי עדות קורפו בהיות שקורפו היא יותר קרובה לפארגה ראפיזה ואייא משום מקום אחר של יהודים ואנשיה הם הרגילים להטפל במסחר הזה וכי תימא אי הכי דבעינן שיהיה הגוי בעל הפרדס נתפס עליו כגנב א"כ למה התירו רבני ליוורנו ומודונא ליקח האתרוגים מיד הסוחר גוי בלי שום עדות הא נמי לאו פירכא היא למכיר ויודע בטיב אותם המקומות כמוני היום שנתגדלתי בהם. כי גינוב'א מקום האתרוגים אצל ליוורנו ומודונא הוייא לה כאילו ישראל עומד על גביו ומרתת רתת מישראל תדע דאתרוגי קורפו מחמת שאין לאנשי ליוורנו עסק עמה אינם נמכרים בליוורנו בלא עדות הרב של קורפו כמבואר בס' עיקרי הד"ט באותו פרק. ובאותו סימן שרמזתי למעלה:

עד כה היו דברינו במאי דחזי לאתרוגים לענין דינא וגם. כי דברינו היו בתכלית הקיצור לפי העת והשעה והשמטנו כל המשא ומתן של הלכה דנפיק מיניה טובא לענין דינא מ"מ כתבנו כיד ה' הטובה עלינו מה שיש בו די והותר לחכם ומבין מדעתו מעתה חל עלינו חובת ביאור סדר ואופן מסחר האתרוגים כאשר הורגלו בו במדינה הזאת כי גם מידיעה זו נפקא מינה טובא לענין דיני כאשר צדיק בעיניו ישר יחזה ולבבו יבין מחזה מול מחזה זה ועל מה זה דק קנה זה עמד וימודד אר"ש בדבר הזה:

הנה מימי עולם ומשנים קדמוניות לא היו מתעסקים בעסק זה של האתרוגים כי אם ב' או ג' גבירים ממחק"ז ואדם אחר לא היה לו חלק עמהם הם היו קונים כל פירות הגנות והפרדסים אשר בערים ובכפרים של המדינה הזאת הם היו הולכים לפארגה ראפייה ואייא מידי שנה בבנה תכף אחר חג השבועות ויושבים שם עד כלות לקיטת האתרוגים והם היו שולחים אותם מכאן לעיר טריאיסטי ולשם היו באים הסוחרים מערי פולין ואשכנז וקונים כדי צרכם הם הגבירים הנ"ל היו שולחים לשאר ערי ישראל אשר בארץ תוגרמא ואיטאליא אמנם מאחר שהיו נשלחים מקורפו היו נקראים אתרוגי קורפו דוקא ולא עלה על דעת אדם לכנותם בשם פארגה או אביזרה כדמוכח מתשובת הרב זלמ"ן המ"ל וכן מדברי בעל עיקרי הד"ט הנז"ל כאשר יראה הרואה דבריהם במקומם דקארו להו אתרוגי קורפו ולא עוד:

אמנם בהמשך הזמן ובהשתנות המלכיות נשתנה גם הענין הזה של האתרוגים דהיינו שניתוספו עוד סוחרים אחרים מ"מ כל הקרב הקרב למסחר הזה היה מוכרח לילך לעיר פארגה כי בזולת זה לא היינו נותנים בידם שטר ההכשר על כן היו מוכרחים ללכת בעצמם היו מסדרי שלוחא בחריקייהו ובלבד שיהיה אדם כשר והגון ובקי בענין כדי שיהיה ראוי לסמוך עליו והיה הדבר הולך וסובב על האופן הזה עד שזה ימים לא כביד עמד איש אחד אשר היה בעת ההיא בעיר טריאיסטי שמו ריא"ז מינן הוא שמו

של ר' אלכסנדר זיסקנד מינץ בין הסוחרים כפי מה שנתברר לנו עפ"י העדויות אשר נגבו פה ע"י בדה"ץ יצ"ו דקהילתנו הוא רא"ז מינץ כדי לפטור עצמו מחק הגאבילה הנהוגה פה אפי' שהיא דבר מועט בערך המסחרומה גם שהיא מיוחדת לצדקה ואזלא לעלמא לעוברים ושבים כאשר מילתי אמורה כבר והלך וקנה לו חבר שאינו ב"בהוא סי' אליסנדרו רוסי מבלי שתחול יד ישראל באמצע כאשר עשה בשנת אלף תתמ"ב למנינם שנשתתף עם סי' רוסי הנז' וקנו ב' פרדסים דוקא מפרדסי אייא ואתייא זכירה כי הדבר הזה אתברר לן מאיגרותיו של ראז"מ בעצמו המופקדים לעת עתה ביד ב"ד ה"צ י"ץ וגם הוברר הדבר הזה עפ"י עד אחד ומצאת כי תדרשנו בשטר גביית העדוייות אשר נגבו פה ע"י ב"ד ביום כ"ט לחדש סיון משנתנו זאת והגם כי הוא לא טוב עשה להשתתף עם שאינו ב"ב אמנם סי' רוסי הנ"ל תיקן הדבר מעצמו ושלח ב"ב שיעמוד על לקיטת האתרוגים ובראותינו כי בזה נגדרה הפירצה אשר פרץ ראז"מ נתננו בידו שטר ההכשר הנהוג ובשנה שאחריה היא שנת אתתמ"ג למנינם נועדו יחדיו כל הסוחרים והיו לאגודה אחת במסחר הזה ואלה שמותם הגביר סי' אברהם די קאשטרו ממחק"ז וסי' אליסנדרו רוסי וסי' אנדריאה אינגליסי שני אלו אינם ב"ב אולם הם גם מאנשי העיר הזאת וראז"מ אשר היה בעת ההיא בעיר טריאיסטי ובשנת אלף תתמ"ג נתפרדה חבילת שותפותם אז השתדל ראז"מ וקנה לעצמו ע"י סי' שמואל משה מעיר ייאנינא אתרוגי פארגה לבד והאנשים אשר היו שותפיו לפנים קנו אתרוגי ראפיזה ואייא. ויהי כראות ראז"מ כי לא יכול להם וכי אין כל האתרוגים בידו כדי להעמיד בידו האפאלטו של האתרוגים פרסם בשם בנו הירש דוד מינץ פתקא אחת קראה. בשם מודעא רבא:

והימנותא תהא כי בשעה שראיתיה אמרתי בודאי שראז"מ לא קדמה לו ידיעה ממנה זאת היתה לי מתרי טעמי תריצי קמא קמא כי מאחר דחזינא דבשם רבי ורב קרו ליה וגולתא דדהבא פריקו עליה א"כ חבר הוא וחזקת חבר אינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן כזה אשר לא יעשו אותו אפילו ילדי הזמן ליטול לעצמו עטרה למיהב רשו והורמן וזאת שנית כי לישניה לישנא קטיעא ולא משתעי לא בלישנא דקרא ולא בלישנא דרבנן ואפי' בלישנא דקא משתעו אינשי לא משמעי פתח דבריו פתח באנכי וכה אמר כי אנכי קניתי. מהפאשא וכו' ואסתגר בקמייתא כי לא ידע כי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום כנראה שלא למה אפי' ספר עה"ת אשר בו תמצא שביאר ר' זלמ"ן הענא מילת אנכי וגדרה בי' גדרים וכולהו ליתנהו בכותב הזה עד שיאמר על בעצמו אנכי ותמצית דברי בעל צה"ת על הפרט הזה תמצאם ג"כ בס' שלמה מול אדר להרב המופלג מוהר"ר שמואל אריה המכונה זנוויל ליב בח' הב' מהם הנז' אשר קראו בשם אור הישר דמ"י

ע"ב (מדפוס פראג שנת בשער"ו) הראת לדע'ת חסרון ידיעתו בלשון ויוסף עוד ויאמר אכן קמו תרבות אנשים וכו' ואינו מבחין לא באותיות ולא בנקודות שאם רצונו לומר במילות תרבית אנשים. תלמידי גברייא חבייא כתרגומו היה לו לומר תרבות כלישנא דקרא ולא תרבית שהוא לשון רבית כדכתיב נשך ותרבית ועוד כי לפי זה אמר נושא המאמר דהיינו תואר המלמדים אם צדיקים או חטאים ואם יאמר שכונתו לומר ריבוי אנשים א"כ היה לו לומר מרבית כדכתיב מרבית העם וזאת שנית מוכיח עליו דאפי' קרא לא ידע ויוסף עוד ויאמר כי התעו את הרב מקורפו לתת להם על פרי וכו' וגם בזה לא פירש מה נתן להם הרב הנז' אולי נתן להם מקל לרדות בו הכותב הזה או חכה להשקיע בחבל לשונו ואם יטעון שבכח המאמר מוכן שנתן בידם עדות אף אתה אמור לו שאם לא קרא גם לא שנה ולא ידע בלישנא דרבנן כי בכה"ג לא שייך למימר ביה טעות ולהיות הדבר פשוט לכל מי שהתחיל ללמוד הלכות עדות ע"כ לא ראיתי להאריך בו וגם איני רואה מקום להוסיף לדקדק אחר דבריו כי מראשו ועד סופו אין בו מתום ועלה בדעתי שלא ליטפל בשיחה בטלה שלו ולקיים בעצמי יחיסותא דבעל שתיקותא אך לא אוכל להתאפק דחיובא רמיא עלי שלא לכבוש את עדותי מוכרח אני ליטפל בזה:

ואומר כי מתיך מעשיו ודבריו וכתביו:

א ואען של האיש הזה ניכר שאינו בן תורה שאילו היה בן תורה לא היה חולק על רבו הוא הרב בעל שו"ת בית אפרים עוד זאת רעה חולה דפליג עליה דמר באתריה ממש כי העיר בראדי היא אתריה דרבי זלמן כנודע ואילו הוה גמיר הוה ידע פיסקא דמוהריק"ו שכת' וז"ל והרי לך בהדייא שאפילו כל חכמי דור ודור שאחרי הגאונים כשפסק הדיין שלא כדבריהם נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר ע"כ דברי מוהריק"ו ז"ל בשלהי שורש יו"ד יע"ש א"כ האיש הזה החולק על הרב זלמן בעל שו"ת בית אפרים ועל הרב זרע אמת ועל אמבוה דספרי רבני ליוורנו וחכמיה ועל כל אותם הגדולים אשר רמזתי שמותם לעיל דבר בשם אומרו. לא מסתייה לשוויה טועה בדבר משנה וחוזר הדין אלא חייבים כל חכמי ישראל גם הם לקראתו חולק על רבותיו מאיס תהוה ליה ארכא ולבטל דבריו בפניו כי היכי דתהוי ליה כפרה:

ב ועוד שמפאת ד"א היה לו לימלך בי ולשמוע מה בפי בפרט שאני היותר קרוב למקום האתרוגים ועוד שנטפלתי בהם זה כמה ימים ושנים וזאת גם כן תורת האדם:

ג עוד חיובא רמייא על כל אשר בשם ישרי יכונה לדרוש ולחקור איך מלאו לבו לחלוק על ורבני ברדישוף הלא עיר ואם בישראל היא ובי דינייהו בי דינא רבא ויקירא הוא וכל בר ישראל חייב בכבודו והם חקרו ודרשו ומצאו שאין בינותם (דהיינו בין אתרוגי פארגה

ראפיזה ואייא) שום הבדל וכולם שוים לטובה ולא נעדר מהם אף אחד מהסימנים וז"ל הב"ד ההוא אב"א תב"ת:

על דבר האתרוגים המבוארים מעל"ד אשר הוציאו דבה ונוגים פתאים ושוגים ינקפו חגים כבר עמדנו אנחנו ב"ד לחקור ולדרוש למען דעת האמת הנכון והברור ויצא לאור שכולם שוים לטובה ואין שום הבדל בינותם וסימני הכשרם לא יבצר בהם אף אחד וחלילה להוציא לעז ולעג עליהם ויוחקו בעט ברזל ועופרת להיות עטרת תפארת כה דברי הבאים על החתום יום ג' ד' מרחשון תקנ"ו בעצה לפ"ק פה ברדישוב וחתומים עליו בי דינא רבא הנז"ל הנה כי קראו לחולק ופוסל האתרוגים איש שוגה ופתי ומוציא דבה וצוו לכל עדת ישראל לבלתי הוציא לעז ולעג על האתרוגים הנ"ל:

ד עוד אני רואה עליונים למטה ותחתונים למעלה כי האיש הזה מחשיב עצמו ליחיד מומחה ולבית דין חשוב מאחר שהוא גוזר ופוסק מסברא דנפשיה והתמיהא הגדולה היא על שומעי דבריו איך שרים עצרו במילים ולא קאמרי ציה דאפי' אי יהיבנא ליה כוליה טעותיה הא קי"ל בי דינא בבית דין לא דייקי ובמכ"ש שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו ואפי' אם יעמוד ב"ד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין מ"מ צריך לשמוע טענות הב"ד שכנגדו ואיך מלאו לבו לעקור הלכות קבועות ובמסמרות נטועות:

ה עוד אשוב אתפלא אך מלאו לבו להעיד כי ראפיזה ואייא הם רחוקים מפארגה מהלך שעה וחצי בהבדל הר גבוה ותלול עם יער צומח עצים וכי מעולם דרכה כף רגלו בארץ ההיא או לפחות ראה אותה מנגד עד שיושב ומכריז להבדיל כמה אלף הבדלות כבן עזאי בשוקי טבריה וקושטא הוי דמפעא פעי וכדבותא מוועי דהא קיימא לן דבמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי בה אינשי (בכורות דל"ו א') ומכ"ש במילתא כדנא דאנן קיימין בה דהיינו על המרחק או הקירוב. אשר בין פארג'ה ראפיזה ואייא כי הדבר הזה הוא מן הדברים אשר לא יקבלו שינוי ותמורה כי הארץ לעולם עומדת והמקומות א"א להם להשתנות עד שיגיע צביונו של הקב"ה לחדש את עולמו וכדי שלא יכסה את עין השמש בכברה וירח בקערה.באו' כי על עדות הר' של ייאנינא מסתמיך ואזיל הנה נא הרב הנז' שלח לידי העתק העדות ההוא שנתן ביד סי' שמואל משה תושב ייאנינא והוא שלחה לידו וז"ן אג"א תב"ת בשבטי ישראל הודעתי נאמנה איך היום בא לפני הגביר שמואל משה מתושבי עירנו יע"א ואמר לי ידיע להוי למע' איך ביום חמשה לחדש אפריל מחודש הנוצרים משנתינו זאת שנת התר"ה ליצירה קניתי האתרוגים מכל גינת פארג'ה אחד מהם לא נעדר לשני שנים רצופים דהיינו שנה זו שנת התר"ה ושנת התר"ו הבע"ל אילטיזימי כנהוג וקנין זה היה בעדו ולשמו של הגביר הרב מורינו רבי אלכסנדרי

זיסקנד מינץ בראדי מטריאיסטי יע"א באופן שאי אפשר שימצא לשום אדם אתרוג מגדולי פארג'ה זולת מהקונים מהרב הנ"ל ואם המצא ימצא באיזה איש הן ישראל הן גוי. אתרוג מגדולי פארג'ה שאינו קנוי מהרב הנ"ל בודאי שהוא גנוב או גזול ופסול כמ"ש ז"ל ועד"א באתי על החתום אני עני משרת פה עיר ייאנינא יע"א היום כ"ט ימים לחדש תמוז שנת התר"ה ליצירה והכל שו"ב וקיים.עין רואה כי עדות החכם הזה אינה עדות ואין כאן אלא סיפור דברים בעלמא שסיפר לו הגביר שמואל משה ואם הגביר הזה שמואל משה אמר האמת או שקורי קא משקר ביה זה ענין בפ"ע:

ועוד הודיע לנו הרב החכם הזה בכתבו שאתרוג הגנוב או הגזול פסול הנה אלה שני דברים שכולל הכתב אשר ראז"מ מכנה בשם עדות הרב של ייאנינא ואם אמור יאמר ראז"מ מ"מ אני כך הבנתי ועיני התעתני או שוגג הייתי הא תבריה לגזיזיה הרב של ייאנינא גופיה באגרתו אשר יחד לי לשמי על פתגם דנא והיא גולתה הועלת'ה על מזבח הדפוס למען יראו חכמי ישראל איך הרב של ייאנינא מתרץ לדיבוריה ומפרש שיחותיו ואני אעתיק כאן קצת מדבריו וז"ל. ברם הנה בשמים עדי וסהדי במרומים כי מעולם לא כתבתי כי אתרוגי ראפיזה ואייא אינם כשרים וראויים לצאת בהם ידי חובה. גם לא כתבתי כי האתרוגים של ראפיזה ואייא אינם יכולים להחשב על עיר פארג'ה כי הם רחוקים וכיוצא ע"כ לשון הרב של ייאנינה באגרתו ישמעו אזניו של ראז"מ והנמשכים אחריו שני דברים אשר הרב של יאנינא אומר גוזר ומקיים אחת כי אתרוגי ראפיזה ואייא נחשבים על עיר פארג'ה וזאת שנית שהם כשרים וראויים לצאת בהם יד"ח כמו אתם של פארג"ה הן עתה בזה יוסף עוד לומד ראז"מ על שם הרב שצ ייאנינא ודעדיפא מכלהו הוא המעשה ב"ד אשר נעשה על רזא דנא בעיר ייאנינא יע"א בשליש אחרון לחדש סיון משנתינו זאת ע"י הרב של ייאנינא ובית דינו ומעמד סבי דצורה נשיאי עדה הנקראים בשם כוללות העיר ובו העידו כי הם חקרו ודרשו ומצאו כי אתרוגי ראפיזה ואייא הם כשרים ומעולם הם מוחזקים בכשרות וגם בא לפניהם איש אחד זה שמו יצחק שלמה אשר זה רבות בשנים שהיה סוחר של אתרוגים ואחר האיום והגיזום העיד בתע"ג שהוא היה הולך לפארגא ראפיזה ואייא ומביא אתרוגים מכולם כדי לשלוח לערי ישראל והרב הזקן כמהר"ר משה יאודה זצוק"ל אשר כרועה נאמן רעה עדרו יותר מחמישים שנה היה נותן כתב הכשר ומעיד על כשרותם ולא היה עושה שום הפרש והבדל ביניהם וגם המעשה ב"ד הזה הובא לבית הדפוס אחר שנתקיים ע"י שליחא דמלכא הוא הקונסול אשר בעיר ייאנינא הנה כי כן גם מהמעשה ב"ד הזה מפורש יוצא שאתרוגי פארג'ה ראפיזה ואייא כלם חדא מילתא נינהו ובשם אתרוגי פארגה נקראים כדמוכח ממעשה

רב של הרב הזקן ז"ל שלא היה עושה הפרש ביניהם וכן נמי מוכח שאתרוגי פארגה. דאפיזה ואייא היו מימי עולם ומשנים קדמוניות ואינם חדשים מקרוב באו כדברי ראז"מ. ומתוך שני כתבים הללו ישפוט השופט כי נפל פיתא דראז"מ בבירא ועל שערי טענותיו ננעלו תנן דתו לא מצי ראז"מ למטען מידי דהכי אמר רחב"א אמר רבי יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד אין בדבריו כלום (בפרק שנים אוחזין די"ז א):

ו עוד לזאת יחרד לב כל חכם ויתר ממקומו איך נהיה הדבר הזה שנכנסו דברי ראז"מ באזני איזה חכם מחכמי ישראל וחשש להם אפי' בדרך חששא רחוקה דהא קי"ל דכל דמטי ליה הנאה בדבר לדיין או לעד פסילים לדון או להעיד (בכורות דכ"ט א' ופ' חה"ב דמ"ב ב') וכתב הרמ"ה בשיטתו לכ"ב וז"ל ושמעינן מהא דכל היכא דהוה סהד נוגע בעדותו ואפי' בדרך רחוקה ביותר דאתיא ליה הנאה מניה פסיל לאסהודי בה ואע"ג דלא בירא מילתא דהאי אנפא דמטייא מינה הנאה איתיה גבי האי סהדא חיישינן ליה דהא הכא לא ידעינן אי איכא עליה ב"ח או לא וקא פסלינן ליה מספקא עכ"ל הרמ"ה. ומצאת כי תדרשנו בשיטתו הנקראת יד רמה בפרק חזקת סי' ק"ל ודין ועדות חדא מילתא נינהו כידוע לכל תופס ספר וכמ"ש הר"ן והריטב"א ז"ל בפי' בספ"ב דקידושין וטעמא דמילתא כתב הש"ך בחח"מ בסי' ל"ז ס"א משם מהר"ם מלובלין וז"ל דאדם קרוב אצל עצמו דכל דבר שיש לאדם הנאה בו יש לו דין עד הקרוב שאדם קרוב אצל עצמו וקרוב פסול לעדות מה"ת עכ"ל והדברים ברורים ושרירין וקיימין הנה כי ראז"מ אינו נאמן לא להעיד ולא לדון בדבר זה ואם יטעון דחבר הוא הא נמי בורכא היא דהא בפירושא איתמר בפרק כל פיסולי המוקדשין בכורו' דל"ו א' דהלכתא כר"ג דס"ל דלא חילקנו בין כהן חבר לכהן ע"ה וליכא למימר נמי דמאן דמאמין ליה לראז"מ מצי למימר דקי"ל בגוויה וכההיא דאמרינן בפרק הכותב דפ"ה ע"א. דרבא האמין לברתיה דר"ח שהיתה אשתו משום דקים ליה בגווה הא נמי משבשתא היא דלא אמרינן הכי לא בדבר שהתורה הרשתה לדיין לסמוך על דעתו כגון שודא דדייני או דין מרומה וכיוצא בהם דהא כי סמיך דיינא אגברא או איתתא דקים ליה בגוייהו הוה ליה כסומך על עצמו א"כ בנ"ד כ"ע ידעי דראז"מ הוא בעל האתרוגים וכל מה שהוא דורש לכבוד עצמו הוא דורש ואין לך נוגע בדבר יותר ממנו. ועוד שהדברים מבוררין כשמלה שמאחר שנתקוטט עם שותפיו ב"ב ושאינם ב"ב נהפך להם לאויב הוא נלחם בם ועשה קורדום לחפור בהם חכמי ישראל החיים אשר הם חיים עדנה ואשר נפשם צרורה בצרור החיים:

ז עוד כאן הבן שואל לכל המטה אזנו לדברי ראז"מ הא בשעת מעשה אמרה ובמילתא דידיה אמרה וקי"ל בפרק הערל דע"ז ע"ב ובפרק עשרה יוחסין דע"ב דת"ח המורה הלכה

ובא אם בשעת מעשה אמרה אין שומעין לו ושני החילוקים היוצאים להלכה מתוך ב' הפירושים שפירשו הרב בעל הלבושים והרב בעט"ז בדברי הנ"י בשם הריטב"א ורי"ו הביאם רמ"א בי"ד סי' רמ"ב סל"ז בהגה אין גם אחד מהם דמסייע ליה לראז"מ כי היכי דליהמנו ליה: (ח) עוד אני נבוך בענין זה ולא ידענא מאי אידון ביה והוא זה כי הוא ראז"מ עד העת והעונה שנתפרדה חבילת השותפות הוא היה מוכר אתרוגי ראפיזה ואייא לרבים בחזקת אתרוגי פארגה כאשר על כרחו מוכרח להודות בעמדו למשפט כי אינו יכול להכחיש חתימתו והגם כי באמת מילתא תמיה הוא שהאיש הזה משקר במקום עדים ואיך יצטדק כנגד העדים המעידים אותו והלא אגרותיו יחבטו אותו על פניו ויענה בפניו כחשו. השתא ניחזי אנן מה יאמר ראז"מ. אם אמור יאמר שכל אותם השנים שעברו הכשיל את הרבים והשתא מיהת שב בתשו' ואינו רוצה להכשיל את הרבים. אם כן אנו וכל חכמי ישראל נשיב לו כי אשריו ואשרי חלקו ששב בתשו' ויהי רצון שהקב"ה יחזירנו ויחזיר כל עמו בית ישראל בתשובה שלימה לפניו. מיהו לענין דינא איני רואה שיש מקום היתר לראז"מ להסתחר באתרוגים כי מאחר שלפי דעתו כל אותם שנים שעברו הכשיל את הרבים במילתא דאית בה דררא דממונא א"א לו שיחזור לכשרותו ויוכל להסתחר באתרוגים והקונה ממנו לא סגי ליה דלא עסק אדרבלן אם לא שילך לפניו צדקתו יעשה אותה התשובה המוזכרת בפרק זה בורר דכ"ה ע"א וכמ"ש הרא"ם בתשובה ח"ב סי' כ"ד ומוהריב"ל ברא"כ א' כלל ט' והביא דבריהם הרב פרי חדש בי"ד סי' קי"ט ס"ק כ"ח וז"ל הרב פרי חדש שם הכלל העולה מכל מה שכתבנו דבמידי דאית ביה חשד חמוד ממון לית ביה תקנתא אלא דפ"ז ב' ולא שאני לן בין איסורים דאורייתא לאיסורין דרבנן וכמו שביררנו לעיל ודלא כמהריב"ל ז"ל. והרב בעל פר"ח ז"ל גם הוא מסכים הולך לדברי הפר"ח בפרט הזה. ואם אמר יאמר שעכשיו נגלו לו תעלומות חכמה וידע מה שלא היה יודע עד עכשיו על דא ודאי קא בכינא בראות כי החכמה הזאת נחה עליו אחר שנתפרד מחבריו שאר הסוחרים:

ט עוד מה לו כי יצעק על הקוראים אתרוגי ראפיזה ואייא בשם אתרוגי פארגה והלא הוא בעצמו היודע ועד שאתרוגי ראפיזה ואייא בשם פארגה נקראים:

יוד עוד אני תמיה מה ס"ד דראז"מ הלא אף אם היתה עדותו עדות ולא היה שום מונע אחר מ"מ עד אחד הוא ועד אחד נאמן באיסורין להתיר ולא להחמיר היכא דבעל דין לא שתיק ליה כמבואר בש"ע יו"ד סימן קכ"ז ס"ג א"כ מי יאמין לו לראז"מ בדבר הוה לאסור את המותר היכא דמכחישין אותו על פניו:

סוף דבר חזרתי על כל הצדדים ולא מצאתי לא משען לחם ולא משען מים בדבריו של ראז"מ לא מבולם תולדות דבור ושן נינהו ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהם הוא. שאין כאן מחלוקת לש"ש אלא מחלוקת שנתהוית בינו ובין שותפיו:

מעתה אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אני כי אין דעתי משגת איך איזה חכם או חכמים סברו וקיבלו דבריו של ראז"מ מבלי דרישה וחקירה כראוי. איך ח"ו חלילה אישתמיט מינייהו דרבנן כל הני הלכתא גברוותא דכתיבנא או כלפי סנאייהו נעלם מהם דבר והלא תורה דידהו ודמייא להו כמה דמנחא בכיסתייהו וגאוני פולונייא וחכמיה חייבים אנו להם כבוד ומורה ואורייתיהו בפומן כוליה יומא והמה לנו צנה וסוחרה. ומחזיקים אנו בעצמינו יקר וגדולה להיות מנישאי כליהם. ולשתות בצמא את דבריהם. ומאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונישמעינהו בבקשה מכם רבותינו אשאלה מכם שלה אחת קטנה בערככם ובטרם אענה העדותי בעצמי היום את השמים ואת הארץ כי לא באתי ח"ו לחלוק עליכם. ולא לבנות דייק ולשפוך סוללה כנגדכם. כ"א כמתלמד ודן לפניכם כאותה דאמרו בירושלמי לית ר"ל מתריס לקבל ר"י בגין למפלג עליה שלא בגין לאפוקי עובדא מיניה ועהדה"ז אשאל ואנכי אחריש האזינה עד תבונותכם במה חשבתם העיר הזאת ויושביה מדוע נחשבנו כבהמה נטמינו בעיניכם. למה אסרו בפניכם מה. שהתרנו ולא געתם בו ולא נזפתם. למה שמעתם באזניכם מלעיב ומלעיג בדבריו ואין איש מכם משיב לו כדרכיו הלא לכם משפט הגאולה ועליכם חיובא רמיא להציל עשוק מיד עושקו. למה זה החרש תחרישו על זילזול לומדי התורה הממונים על הציבור דמוקמי להו משמיא. על דא ודאי אבן מקיר תזעק הייא בייא בייא. וכפיס מעץ יעננה המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפיליה. הלא הלכה רווחת מה שפסק הרמב"ם בפ"ז מהל' תשו' הי"א והביאה מר"ן על השלחן הטהור יו"ד סימן גר"ם ס"ו:

למה רבותינו לא חששתם לכבוד ציבור כי רב הוא. והרי הריב"ש בסי' פ' חשש לכבוד האיש הממונה על הציבור אפי' דלאו בן תורה הוא וז"ל הריב"ש אף אם האיש חייב נידוי או מכ"מ מפני שבזה הדיין הממונה מן הקהל ויש בקללת הדיין לאו נוסף על קללת שאר אנשים אבל ליטרא של זהב אינו לא על המבייש הזקן שהוא זקן שקנה חכמה ומפני כבוד התורה ידענו שאין הדיין בגדר זה. אף אם הוא יודע ספר עכ"ל הריב"ש שם והתשו' הזאת הביאה מרן ב"י ביו"ד סימן גר"ם ומדשתיק ליה מר"ן ש"מ דכוותי' ס"ל נמצא שלדעת הריב"ש אף אם הדיין אינו בגדר זקן שקנה חכמה מכל מקום המבזה אותו חייב נדוי או מכת מרדות והמקללו עבר אתרי לאוי אם כן מחדא מהני תרי לא פלט ליה במטו מינייכו רבנן אמרו נא כיום היכי לדיינו דייני על מה שכתב ופרסם ע"י

הדפוס בעיר טריאיסטי ט"ו באב הר"ת לפר"ק אשר קרא בשם מ"ר (מודעה רבה) וזל שם להזיל כסף מכיס בעד פירות ראפיזה ואייא הלה על סמך עדות שקר עד כאן לשונו. אי שמים הביטו וראו אם היתה כזאת בימכם או בימי אבותיכם שיקום עד חמס כזה לומר אפי' על היותר פחות שבישראל שהעיד עדות שקר מבלי דרישה וחקירה ומבלי שמוע טענות הנחשד אולי יש בפיו מענה להצדיק עצמו. ואחר כל אלה פשיטא דבעינן ב"ד מומחה ופקיע לאורועי גברא מחזקתו. חלילה לגוי קדוש בני אברהם יצחק ויעקב מעשות כדבר הרע הזה להמציף פניהם אפי' כנגד בני ארם שכמותם ומתורתו של דוד מלכנו למדנו דאומה זו (ישראל) יש בה ג' סימנים. בישנים. רחמנים גומלי חסדים. ועל כלל זה סמך להוציא את הגבעונים מכלל בני ישראל כדאיתא בפ' הערל (יבמות דעט"א) ואתם הרי ישראל מה תעשו ומה תאמרו לו על שהחציף פניו עד גדר זה. ובאמת כי בכגון דא הוה שרי לי למעבד דינא לנפשי. מ"מ מסתיין דאמינא ליה מאי דאמר רב יאודה משמיה דשמואל בפ"י יוחסין (קידושין דע"א) עלה דברייי' דתניא הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחה לעולם ומסיק עלה ואמר שמואל ובמומו פוסל אם כן לדעת רב יהודה הוי ודאי סהדא שקרא. ולדעת ר"נ למיחש ליה מיהת בעינן וזאת שנית (זולת אשר הזכרתי באות ה') אזהרה שמענו לכל בעל נפש וחרד ל דבר ה' שיחוש לעצמו לבלתי קנות ממנו אתרוגים לשם מצוה מאחר דאפילו לדעת ר"נ המיקל בעינן למיחש לאסהדותיה. מעתה יאמרו נא חכמי ישראל היאך ניקום ונסמוך עליה למזבן מיניה אתרוגים עפ"י עדותו ובפרט במידי דאיכא דררא דממונא:

תו נקיטנא. רשותא מרבנן סבוראי רבני פולין וחכמיה הנותנים בים התלמוד הקדוש דרך ובמים עזים נתיבה מאריה דחיטייא דעקרי טורייא רמייא ועבדי להו אר"ש טובה ורחבה רבנן דנהירי להו שבילי דשמייא כשבילי דנהר דע"ה. אחד מהם לאלף ושנים יניסו רבבה. איך לא הרגישו מה שבלבו מתוך שיחתו והיה להם ללמוד תו"ך תוכ'ו מתוך פתיחתו שאם באמת היה תונו כברו ולשם מצוה קא מכוון היה לו לפתוח בכבוד שמים תחי' ולהתאונן על ביטול המצוה ועל ש"ש המוזכר לבטלה כפי דעתו וכיוצא מן המכשולות הנמשכים לגוף ולנפש בהעדר קיום המצוה כהלכתה. ולא כמו שעשה שהתחיל לעורר הבכי על הזלים כסף מכיס. הנה כי כל מכאוב לבו היא על הממון הנחסר ממנו ואת שם ה' לא דרש ולא נשא שמו על שפתיו אפי' כתורמוס הזה שמביאים אותו בקינוח סעודה האם אין עין כל חכם רואה שכל כרכוריו הם דוקא להעמיד האפאלטו של האתרוגים בידו ולמינקט שוקא לנפשיה (מבלי הורמנא דמלכא) ולהיות הוא המוציא הוא המביא לכל בני אשכנז ופולין בענין האתרוגים:

סוף בר אין לנו פה לדבר ולא כח בידינו לכתוב ולברר כל בעיי וספקי דאית לן על כל אשר בשם חכם יכונה איך הטה אוזן לדבריו ואיך לא שקלי קלא ופתקי ביה ומחו ליה מאה עוכלי בעורכל' ודייקנא ואשכחנא מרגינתא דרך אמונה לישב כל הקושיו' והתמיהות הנופלות בענין הזה והוא עפ"י אותו משל שהמשיל הרב הגדול מהר"ר יחזקאל פייוויל זצוק"ל בס' תולדות אדם דפוס דיהרנפורט דמה"ב ואף כי דברי הרב הנז' הם מתוקים מדבש ונופת צופים ומושכים לב האדם משך חכמה יקר מזהב ורוב פנינים מ"מ איני מביא אותם בדמותם כצלמם מיראת האריכות אמנם תמצית דבריו הוא זה. כי לאמת יולד בן ושמו יושר. ולהמון יולדה בת ושמה תהלה ותהי תהלה יעודה ליושר בן אמת ותאוה שפחת אמת ילדה גם היא בן ואמו לא קראה לו שם. ויהי עד כה ועד כה בא צבא המבוכה ויבוז העיר וגם שני הילדים הלה הלכו בשבי ובראות אמת כי נשבה בנו הלך אצל משפט שר העיר ויכתוב סימני בנו כדי שלא יתחלף בנו בבן שפחתו. אדהכי והכי דמיון הביא לביתו בן השפחה ויהי לו לאב. ויקרא את שמו רהב ויבא תרמית ויאמר אל רהב שמע בקולי וידי תכון עמך עד אשר תנתן לך תהלה ועודת יושר אדונך לאשה וילך תרמית וידבר אל המון והמון מבלי דרו"ח הכין בתו להכניסה לחופה עם רהב עבדא בישא בחשבו כי הוא יושר בן אמת אך בעת ובעונה אשר חשבו לתת גמר לזווג ההוא נתן ה' אותות בשמים ובארץ וייראו כל העם מאד כי לא ידעו בשלמי הרעה ההיא ויקם זקן אחד ויאמר זכורני כי אחר שנשבו שני נערים יושר בן אמת ובן שפחתו הלך אמת אל משפט אדונינו ויכתוב ויעד עדים על סימני בנו כדי שלא יתחלף בזולתו ועתה נלכה אל משפט אדוני הארץ ועל פיו יתברר האמת וילכו ל משפט ויבוקשו סימני יושר ברהב ולא נמצאו וישלחו איתו וילך לו אל נפשו אז בא שכל ויראה להם את יושר ויבדקו אותו וימצאו בו כל הסימנים אשר כ' אמת וישמחו כל העם ותהי לו תהלה יעורתו לאשה וכל העם פתחו ואמרו לישרים נאוה תהלה ע"כ דברי המשל והנמשל מובן מאליו מעתה עיני לשמייא נטלית יהא רעוא מן קדם אבונא דבשמיא שכשם שנתקיים בנו תחלת המשל כך יתקיים בנו סופו ומשפט אדונינו הם גאוני פולין ואשכנז רבניהם וחכמיהם יכירו לעצמם ולאחרים את יושר ע"י הסימנים מובהקים אשר אנכי נותן לפניהם היום באמת ובאמונה:

אני טרם אכלה לדבר נזכרתי כי מחמת טרדות הציבור והיחיד אשר הקיפוני כתנורו של עכנאי וכחיש חילאי. וחליש ליבאי. ודק קנה זה אין היד קולטת. איכא בינייהו רותתת. ע"כ לא זכרתי מהעלות על ספר דברי הרב בעהמ"ח ספר החיים אחד מרבני בראדי וגדוליה והרב אריה יאודה ליב תאומים והרב זלמן מרגליות המסכימים על

חבורו פלגי ליה יקרא רבא כאחד מהמיוחדים שבדור ובר מן דין ודעדיפא מכלהו היא תורתו המכרזת עליו עמד על מבוכה זו בדף כ"ז ע"ב מהל' לולב וז"ל נשאלתי בדין נכרי שהביא אתרוגים בלי עדות ויש חשש אולי הם מורכבים. או יש בהם תערובת מורכבים. ואחר שנשא ונתן ולן בעמקה של הלכה העלה הלכה למעשה שהם כשרים יע"ש והנה נדון הרב הזה אית ביה תרתי לריעותא חדא שאין אנחנו יודעים המקום שבאו ממנו האתרוגים אם הם רגילים בהרכבה או לא ועוד שהגוי אין בידו שום עדות ואפי' הכי מסיק הרב להתירא מכ"ש בנדון דידן דאית ביה תלת לטיבותא חדא דבמקומות לו שאנו דנין עליהם ליכא למיחש להרכבה ועוד הא איכא שטרא דאסהדותא. ואת השלישית שהאתרוגים שאנחנו מדברים עליהם הם לעולם ביד ישראל ואפי' שהגוי שותף מ"מ הא איכא יד ישראל העומדת על גביו ועין רואה כי תלי"ת רוב דברינו בהלכה הם כדבריו ממש:

סיומא דפסקא הדין הוא שהאתרוגים של פראגה ראפיזה ואייא מימי עולם ומשנים קדמוני' כולם נקראים בשם אתרוגי פארגה כי ג' המקומות שוים לטובה ואין ביניהם הפרש כלל וזה מתברר. מתוך האגרת והמעשה ב"ד של הרב של ייאנינא וכן מן המעשה ב"ד אשר נעשה פה קורפו יע"א וכן מעדות הרב הגאון של העיר הגדולה לאלקים שאלוניקי יע"א ב' שאין חשש הרכבה במקומות אלו וזה ג"כ מתברר מתוך ב' מעשה ב"ד הנ"ל ג' שהיסוד אשר יסד ראז"מ שאין אילן האתרוג גדל בכל העולם אלא ע"י הרכבה עם אילן לימון או מאראנץ הוא יסוד נבעה תלוי ברוח השקר המוחל' אשר לא יזיד איש בעול' לאומרו דהא קמן כל הגלילות האלה דלא נהיגי בהרכבה משום דנטעי להו לסחורה ולא לאכלה וגלילות מערב פנימי וחיצון שאינם יודעים אפי' בטיב ההרכבה והא קמן ארץ הצבי ג"כ שאינם מרכיבים ודוכתי אחריני טובא וראז"מ אזיל בתר איפכא כי ההרכבה אינה נעשית אלא בארצות הקרים או גם בארצות החמים כשהם נוטעים אותם בגנות השרים לאכלה ולא לסחורה ד' שאתרוגי פארגה ראפיזה ואייא מימי עולם נלקטים ע"י ישראל העומד עליהם משעת לקיטה ואילך וכשנשלחים מפארג' לקורפו עפ"י רובא דרובא יד ישראל לא זזה מהם ואם איזה פעם הוכרחו ע"י איזה סיבה רחוקה דלא שכיחא לשלחם מבלי שומר היו חותמים התיבות כדת וכהלכה ה' שאין מקום של יהודים יותר קרוב לפארגה מקורפו כי מפארגה לייאנינא הוא מהלך ב' ימים דרך יבשה והדרך דרך הרים וגבעות ולא שכיחי שיירות כ"כ ומקורפו לפארגה דרך ים הואפור הולך בג' שעות וחצי ואיי משוט הולך לפעמים בד' וחצי ולפעמים בו' ואם הזמן לא יסכים על ידם למרבה יהיה י"ב שעות או יותר א"כ קורפו היא עיר הספן של פארגה ואנשיה

הם היותר בקיאים ורגילים בה ו' כי פארגה מימי עולם היתה אחת מערי ממלכת קורפו ומעולם יד התוגר לא שלטה עליה עד שזה קרוב לכ"ה שנה שמלך האינגלין השליט על קורפו מכרה לתוגרמים בדמים מאז היתה לתוגר אבל לענין האתרוגים נשאר עולם נוהג כמנהגו ועד עתה על קורפו יחשבו ז' עוד כולי עלמא ידעי כי אין לתוגר או לפאשא שום גן מיוחד רצוני לומר כמו שיש למלכי אדום גינות ופרדסים מיוחדים למלכים ונקראים על שמם וכמו שהוא בדברי חז"ל אבורנקי של מלכים מזה הסוג ומזה המין אין לתוגר שום גן או פרד"ס בפארגה אולם מחמת שהתוגר קנה העיר בדמים החזיק לעצמו חלק בפירות והגנות והפרדסים שייכי לבעליהן תוגרמים ויונים כי גם יש להם חלק בפירות אבל בשעת המכר הפאשא הוא המוכר ומחלקים הדמים ביניהם עהדה"ז דהיינו המלכות נוטל ארבעה חלקים ובעלי הגנות והפרדסים ניטלים ששה חלקים זה הנלע"ד להלכה ולמעשה וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אכי"ר:

כה דבר האיש העומד עה"ת ועל העבודה החונה פה קורפו יע"א כו"ח ביום ה' בש"א לח' תמוז דהאי שתא מברכתא שו"ש אשיש בה' תגל נפשי באלהי לפ"ק עבד ה' אשר מפניו כל בשר הס והוא:

הצעיר יהודה ביב'אס:

ס"ט בלא"א הרב החסיד כמוהר"ר שמואל זצוק"ל:

ח"ב או"ח סימן קכג

שלום שלום לרחוק ולקרוב:

להתוודע ולהגלו' לאחב"י המהדרי' מן המסדרי' אשר האתרוגים מאייא וראפיזא אשר המה מאיי קורפו וגם בענינע אשר הוחזקו לנו לכשרי' מכבר. והמה ת"י הרב החריף הגביר המפורסם מו"ה מרדכי ביק נ"י מבראד המה כשרים בלי פקפוק וחשש כלל. ונאמן עלינו הרב הגביר הנ"ל בעצמו כי הוא סוחר מומחה לרבים. דפקיע שמיה באמת בתורה וביראה. וח"ו לא יצא מת"י דבר שאינו מתוקן באמת. וביותר נתברר לנו עפ"י דברי הרב מטריעסטי אשר בנה יסודו עפ"י דברי הרב הגאון אבד"ק קורפו והרב הגאון מיאנינא אשר הוא מפורסם לנו לאיש נאמן יקר רוח וצדיק וכל מעשיו לש"ש ולא יכחיש זה שום אדם בעולם ואשר המה מעידים עליהם שהם כשרים וכבר היה אתרוגים הנ"ל מאייא קורפו ובעניצע כאלה בבית הרב הגאון רשכבה"ג מו"ה אפרים זלמן מרגליות זלה"ה והכשירם ועסק במסחרם ימים רבים לאין מספר. ע"כ הנני מן המודיעים ולפנים שכל ישראל יכולין לסמוך על דברינו אלה ולקנות מאתרוגי' הנ"ל משופרי שופרי מבית

הרב הגביר הנ"ל ויחתום בחותמו בלי שום פקפוק וחשש כלל וכאשר בארנו בתשובה בארוכה וכל ישראל יכולין לצאת י"ח באתרוגים הנ"ל בחג הסוכות הבע"ל לטובה וגם צריך שיהיה עליהם הכשר מאת הרבנים מטריאיסטי ומקורפו:

הק' נתן צבי הירש הלוי:

חופ"ק ראווא:

מכתב מאת הגאונים בעלי מפרשי הים מלבוב ב"ה כ"ג תמוז התו"ד לפ"ק שלום וכו':

מכתבו גם הא' גם השני תוכו רצוף מוסנר הגב"ע אשר נגבה בקורפו ע"ד האתרוגים נכון הגיעני ורואים אנחנו כי דבר שפתים אך למותר המה כעת לסתור דברי הרבנים האוסרים אחרי אשר הרב אבד"ק קורפו וב"ד. ובפרטות הרב המפורסם מיאנינא אשר גם הנגיד ר' זיסקנד מינץ סיפר לנו בשבחו כי נאמן הוא ל"ה ולתורתו. הנה הוא כותב לפי ההעתקה אשר שלח לנו מעכ"ת ההיא אמר כי העידו לפניו כי אתרוגי ראפיזא ואייא המה בחזקת כשרות מעולם. ואם כן איפוא אשר נתברר הדבר ע"י הרבנים הקרובים אל המקום הזה כי אין בהם חשש הרכבה. והכל יודעים כי ההעתקה נאמנה ומקויימת מה לעשות עוד. ואף הרבנים האוסרים יסוגו אחור ויודו על האמת:

הק':

הק':

מרדכי יוסף שאול הלוי:

זאב אייטנגור:

נאטן זאהן:

מכתב מאת הרב הגאון אבד"ק זאלקווא שלום וכו':

ב"ה כ"ח תמוז תר"ו לפ"ק:

יקרתו מן כ"ג תמוז לנכון הגיעני. עם הרצוף מכתב מקורפו וקיום ב"ד והרב דשם וב"ד הצדק דעיר ייאנינא. וקראתי לשבת עונג בקראי דברים הללו מאשר הכרתי מכותלי כתבם כי אמת יהגה חכם ואין ברוחם רמיה ואין להרהר אחריהם כי כלם על אדני התורה והד"ת נטבעו.. ואנכי מעולם לא עלה על לבבי לתת אומן לבעל הדין אשר יש פנים כי לטובת עצמו הוא דורש ורק בררתי במכתבי אשר אין בהסימנים אשר נתנו האחרו' כדי סמיכת ורק המסורת הוא עדות מספקת בכגון זה ויחדתי מכתב להרב מטריאסטי לבקשו כי מהיום והלאה יהיה זריז ונזכר להעמיד אנשים כשרים על קוצרי האתרוגים ועל הנחותם בתיבה וכדומה למען לא ישאר עוד מקום לבעל דין לחלוק ולתלות בו טענותיו. ועתה אחר שנרצה הרב מטריאיסטי להמבוקש הנוכחי ובפרט אשר הרב

מקורפו וב"ד הצדק משמיעים אשר גם בראפיזא ואייא יש בהם מסורת וחזקת כשרות וקונים מהם מאז ומקדם בלי פקפוק כלל ומעולם לא עלה על לבם לתת הבדל בין אתרוגי אייא וראפיזא לאתרוגי. פארג'ה. לא אדע עוד מה לפלפל בזה וכלם כשרים בלי שום מיחוש רק שיהיה הכשר מהמ"ץ מטריאסטי הק':

צבי הירש חיות חופ"ק זאלקווא:

והקריייז:

מכתב מאת הרב הגאון מסאניסלאב שלום וכו' ב"ה:

יום ה' ער"ח מנחם אב תו"ר לפ"ק:

ע"ד אשר נשאלתי לחוות דעתי בדבר האתרוגים הבאים למדינתינו ממקומות אייא וראפיזא אשר זה כמה וכמה שנים יצאו בהם בנ"י י"ח מצוה בלי שום ערעור נשמע עליהם כפי הגבע הנשלח מהרבנים המובהקים יושבי כסאות למשפט במקומות הקרובים לשם אשר האתרוגים מאייא וראפיזא נלקטו ונשלחו לכאן בכל שנה ושנה ביחד עם האתרוגים מפאראג'א באין הפרש ביניהם כלל. ועתה העבירו קול במחנה העברים על אתרוגי אייא וראפיזא להוציא להם שם מורכבים ונשאלתי לחוות דעתי אם יש לחוש לקול ההוא. והנה האמת אהוב מן הכל כי לפי הגבע הנשלח לנו מהרבנים המובהקים תופסי התורה דשם המותר בזה לחוות בפלפולים' לאשר נראה בעליל ששניהם כא' טובים אתרוגי פארג"ה אייא וראפיזא אחד הוא כמי שבא לחוש על אותן הבאים מאייא וראפיזא יחוש כמו כן על הפארג'א. וכאשר יצאו בהכשר מפי סופרים ומפי ספרים זה רבות בשנים והנח להם לישראל אם אינן נביאים בני נביאים הם מעתה אין לחוש גם על האתרוגים אשר באו מאייא ומדאפיזא ואב אחד לכלם. אך היות כי אין מדרש בלא חידוש הנני שולח לו תשובתי אשר הערכתי בזה בעזה"י הק':

משולם ישששכר הלוי איש הורוויץ:

חופ"ק סטאניסלב והקריין:

מכתב מאת הרב הגאון מבריסק דליטא שלום וכו' ב"ה יום ה' ער"ח מנחם אב שנת קול התו"ר לפ"ק:

את מכתבו הנכבד האיר לנגד עיני יו"ב העבר ובדבר אשר ביקש ממני לכתוב לעיירות רחוקו' בדבר האתרוגים שלו ידע יקירי כי זה אין דרכי לאחוז בענף איש המחלוקת רק כאשר יבואו לפה אתרוגים יהיה ממי שיהיה רק כאשר יהיו מחותמים בחותם הרב המ"ץ דטריאיסטי אחזיקים אותם בקהלתינו בחזקת כשרות כאשר עד עתה סמכנו עלי' הר' המ"ץ ש"ז חדשות אין אחרי כתבי מכתבי דנא עוד בא לי מכתבים מר"מ בדבר

האתרוגים לכן עוד הפעם אודיע לכר"מ כי האתרוגים הם כשרים בלי שום ספק וגמגום כלל. וכאשר ישאלנו ממקומות אחרים עליהם בכתב או בעל פה אשיב להם כדת וכהלכה שהם כשרים רק מעצמי לכתוב למקומות אין זה דרכי. א"ד ידידו דושו"ט הק':
יעקב מאיר פאדוויא חופ"ק בריסק:

ח"ב או"ח סימן קכד

נשאלתי במי שמת לו מת בתוך החג שמתחיל אבלותו יום א' מיום שמחה תורה לבני ח"ל אם מותר לו לעלות לס"ת שהמנהג הוא שכל יחידי הקהל עולים לס"ת ביום הזה מקטנם ועד גדולם יורינו. המורה ושכמ"ה:
תשובה הנה מצינו מחלוקת בפוסקים במי שהיה חתן תורה מסיים ומתחיל ואירע לו מקרה שמת לו מת בתוך החג והוא אבל אם נוהג חתונתו כיון דנדר גדול נדר או ידחה חתונתו מחמת אבילותו שהנה הרב נאמן שמואל ז"ל סי' ט"ל בהסכמה עלה שיכול לקרות בש"ת וסמוכות שלו ממוהריק"ו שורש ט' יע"ש וכ"נ דעת הרב פני אהרן חי"ד סי' כ"ו יע"ש וגם הרב זכור לאברהם אביגדור בחלק י"ד סי' כ"א פסק דיכול האבל להיות חתן תורה היכא שכבר נדר מקודם ושכן העידו משם הרב כהונת עולם והרב דברי אמת שעשו מעשה והתירו לחתן לעשות מצותו ושכן עשו מעשה יע"ש וכ"ן מדברי הרב פר"ח בי"ד סי' ת' דקאי בשיטת הרב נ"ש דיכול האבל להיות חתן תורה יע"ש וכ"ה דעת הרב זרע אמת בחי"ד סי' קס"ד דהעלה דמן הדין יכול לעשות מצותו אלא דמסיק דהנכון שמעצמו יסתלק כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק רק בשמחה יע"ש:
והרב דבר שמואל בתשו' סי' ע"ד חולק על זה וס"ל דיכול להסתלק ממינוי החתנות יע"ש והביאו הרב באר הטב רס"י תרס"ט והרב אמת ליעקב בסי' ה' אות כ"ט הביא מחלוקת זה וסיים שגם דעת הרב דב"ש דיכול להיות חתן תורה אלא משום עצה טובה קמ"ל דיכול להסתלק יע"ש וגם הרב זכור לאברהם ח"א חי"ד דקע"א ע"ב הביא משם הרב אשדת הפסגה שמ"כ בכ"י שהעיד שהרב כמהרח"א עשה מעשה כהרב דב"ש אעפ"י שהרב נ"ש חולק עליו ושסיים וצ"ע ממ"ש הרב פר"ח בי"ד סי' ת' דנראה דקאי כס' הרב נ"ש ושיש לחלק בין יושב בביה"כ ליוצא מביה"כ יע"ש וכן כתב הרב בני דוד ז"ל בהל' אבל בפיו"ד בשם מהרח"א וכתב ושמעתי שבזמן הר' מהר"א רוזאניס ז"ל בעת שאירע לו אבל וציוה שילך לבה"כ אחר להתפלל וכן עשינו מעשה בהסכמת הרב כמהר"י רוזאניס ז"ל וקצת רבני זמנינו בחתן תורה אחר יע"ש והביא דבריו בס' ש"ץ דקפ"ח והרב אות אמת סי' י"ד יע"ש והרב כסא אליהו שם בי"ד סי' ת' אחר שהביא דברי הראב"ד והרב

נ"ש שכתבו שלא יהא חתן וכו' כתב וז"ל ונהירנא דמעשה היה בעיה"ק ירוש' תו' באחד שהיה חתן ואירע לו אבילות והסכימו רבני הזמן שיהיה חתן וא"ל דה"ט של רבני עיה"ק דשאני ירוש' תו דיום שמחה תורה הוא יום א' גם לגבי האבל והגדולים הנז' דיבר בח"ל שמאותו יום הוא מתחיל אבילותו ושזה פשוט יע"ש גם ראיתי בס' הנ"מ זה שמו בכורי יעקב בסי' תרס"ט ס"ק ג' הביא תשו' הרב דבר שמואל לבד ולא עוד יע"ש ויש להרגיש עליו שלא הזכיר כמה רבנים העומדים בשיטתו וכמה חלקו עליו וצ"י:

ולע"ד הגם כי קי"ל הלכה כדברי המקל באבל בנדון דידן שאני דשב וא"ת עדיף וכמ"ש הרב ברכ"י שם גבי אבי הבן שיש מחלוקת אם עולה או"ל יעלה דשב וא"ת עדיף יע"ש ומ"ג כי אפי' הרב נ"ש דעתו נראה ג"כ דנכון להסתלק וכמ"ש הרב ז"א שם. ונראה לומר דלא מבעיא כשלא יש נדר מקודם כענין שנודרים בעת צרה להיות חתן אלא שכך התאוה תאוה להיות חתן אלא אפי' נדר נדר גמור עכ"ז אם אירע לו אבל יכול להתיר נדרו ולהיות חתן לשנה הבאה ועוד כי כיון שהחתן הזה הוא שליח מכל היחיד ים שבאותו ביה"כ א"כ לא מסמינא להו מילתא שיהיה האבל שליח שלהם ביום ש"ת. וכבר מצינו ברז"ל שאמרו במיתת נדב ואביהוא שלא רצה להיות במ"ת כדי שלא יארע אבילות בשמחת תורה ואיכא למימר דאדעתא דהכי לא מינוהו שליח וכיון שכן אם בחתן תורה שהוא נדר גמור ואוושא מילתא טובא עכ"ז מצינו דרבו החולקים דס"ל דלא יהיה חתן תורה כ"ש כשאינו חתן כ"א שנהגו לעלות שלא יעלה ושב וא"ת עדיף כאשר כתב הרב ברכ"י גבי אבי הבן ואדרבא אבי הבן הוי יותר פירסום מזה שאינו עולה ועוד נראה לחלק שהרי כל עצמו של הרב נ"ש להתיר לחתן תורה אבל שיקרא בס"ת הוא מתשו' מהריק"ו שורש ס' שכתב דחתן תורה שוה כהבאת בכורים והשוה אותם לעידי החדש שהיו דוחים שבת כדי לחזק את המצוה ובר מן דין כיון דאבלות מדרבנן כבר כתב גם מהריק"ו דמנהג העשוי לכבוד התורה דוחה איסור שבת וה"ה הכא ידחה אבלות דרבנן ויקרא לכבוד התורה יע"ש. והרי ביחיד העולה לס"ת ביום ש"ת ליתנהו לכל הני תרי טעמי דלטעם הראשון שאני חתן תורה דדמי להבאת בכורים וגם לטעם ב' לא מינכר כבוד תורת בשביל יחיד שאינו עולה והרי כמה יחידים יש ביום ש"ת דכשמתחילין לעלות בפסוקים ולאשר אמר יוצאין מבה"כ זה והולכים לבית הכנסת אחר ועולין שם וכמו כן מאותו בה"כ באים לבה"כ זה ותולין מה שלא עלה דהלך לבה"כ אחר וכן ראוי לעשות לכתחילה דכשמתחילין לעלות בפסוקי' ולאשר אמר יצא האבל מביה"כ ויתעכב בחוץ שיעור מה ויחזור לשמוע הפ' כולה מפי החתן המסיים והחתן מתחיל והמפטיר וכן ראוי לעשות. ומ"ג אם יהיה יום א' של אבילות ביום ש"ת דאז הוי יום א' מד"ת דאינו

יכול להיות לא חתן תורה וכ"ש לעלות לס"ת ג עיין בספר שמן המשחה דקל"א ובס' דבר אמת סימן ה' אות כ"ט ובס' עיקרי הד"ט א"ח סס"י ל"ד ויו"ד סימן ל"ו אות ל"ב ומבואר בש"ע א"ח סימן תקמ"ח סעיף ד' וביו"ד רס"י ת' דאבל ברגל שלא התחיל אבלותו עכ"ז אסור בדברים שבצינעא שהם תשמיש ורחיצה ות"ת וא"כ אסור לקרות בתורה וגם אסור לעלות לס"ת וכ"כ בס' פ"מ בחלק א"א בא"ח סימן תקמ"ח סק"ח ובס' כתונת יוסף חיו"ד סי' ז' ובכנה"ג ביו"ד סימן ת' והחמיר שם הרב כנה"ג בשם תשו' רש"ל סימן ע"א דאפי' הוראת ר"ת דהיכא דנהג לעלות דהוי בפרהסייא ליתא בזמנינו זה יע"ש:

והנה בעתה נשאלתי מאת גזברי ק"ק אלגאזי יב"ץ העי"א על איש אחד מיחידי הק"ק שהיה גזבר בשנה שעברה שמנהג הק"ק הוא כי גזברי הק"ק משנה שעברה עולים לס"ת ביום הוש"ר ולכן לשאול הגיעו בגזבר משנה שעברה שמת לו מת בתוך החג אם יכול לעלות לס"ת. ופסקתי שאינו יכיל לעלות כי יש לחלק מענין נדון ר"ת שכתב הטור ביו"ד סי' ת' שהיה עולה בכל שבת שלישי ואירע"לו אבל ועלה משום שהוא בפרהסייא שאני נ"ד שאינו מנהג ברור לכל כמו ענין מנהג ר"ת בכל שבת ושבת. ועוד כי מי יודע אם זה הגזבר שהיה ראוי לעלות מחל עלייתו ליחיד אחר כאשר נוהגים לפעמים. ועוד שכתב מרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג שם ביו"ד סימן ת' הגה"ט אות ח' בשם רש"ל ז"ל כי הוראת ר"ת לא נהגינן בזה"ז כי אפי' אבי הבן אינו עולה וכמו כן אם אירע באותו שבת כי הוא חכם הקהל הקורא בעשרת הדברות עכ"ז לא יעלה יע"ש ואם אבי הבן וחכם הקהל בעשרת הדברות שהוא יותר מפורסם כתב שאינו עולה כ"ש וק"ו גזבר משנה שעברה והוא ברור:

ולענין קריאת פרשה שנים מקרא ואחד תרגום לקרות פ' וזאת הברכה אין ספק דלכ"ע ביום שמיני חג העצרת מותר לקרותה כיון שהיא זמנה שביום שמח"ת קורין אותה ומתחילים מסדר בראשית ואז הוי הזמן היותר נאות להשלימה עם הצבור ועיין פו"ד ביו"ד סימן שפ"ו וסימן ת' ושאר פוסקים וזה נמי פשוט:

ח"ב או"ח סימן קכד

נשאלתי מעיר מילאס יע"א שנהגו לעשות הקפות עם ספרי תורות לתיבה ז' הקפות כמו ביום שמחה תורה גם בליל מוצאי יו"ט ויש מי שרוצה לבטל מנהגם יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה מצאתי להרב הגדול חיד"א ז"ל בס"ס לרוד אמת סימן כ"ו אות ו' סק"ה שכתב וז"ל בעיה"ק חביון ח"ו נהגו להקיף הס"ת בליל מוצאי י"ט שכך נהגו מקדם קדמתה מימי רבנן קשישאי קדושים אשר בארץ החיים המה זצ"ל והיה הדבר קשה

לחכמי דורינו ז"ל ונמצא כתוב בס' הכונות של מהר"ש ויטאל ז"ל שהעיד מהרח"ו ז"ל שרבינו האר"י ז"ל היה מקפיד מאד לעשות בליל מוצאי י"ט ז' הקפות שלימות זולת ההקפות שלימות של יום שמחת תורה עכ"ד ובכן נתגלה דמנהג העה"ק חברון יסודתו בהררי קדש יע"ש הרי מצינו דיש מנהג בעיה"ק חברון ת"ו לעשות הקפות בליל מוצאי י"ט וכך נמצא כתו' בס' הכונו' שכן היה מנהג רבי' האר"י ז"ל וכ"כ עוד הרב חיד"א ז"ל שם אות ז' וז"ל ראיתי להרב החסיד המקו' המופלא מהר"ש שרעבי ז"ל וזיע"א שהיה מקיף הס"ת בקהל שלו אחר ערבית ש"ת וקודם מוסף ובמנחה ובליל מוצאי י"ט והיה אומר שיש רזין עילאין בזה עכ"ל ומאחר שנמצא שורש למנהג הלזה לעשות הקפות בלילי מוצאי י"ט אם כן זה המנהג שנהגו במילא"ס יש להם על מה לסמוך ועיין בספר טוב עין בסוף ספר ועד לחכמים סימן י"ד:

איברא דעדיין היה מקום לדחות דבשלמא בערי הקדש שנהגו לעשות הקפות בליל מוצאי יו"ט לפי שהוא יום אחד יו"ט שלהם שאין להם יו"ט שני של גליות משא"כ אנן בח"ל שכבר עשינו שני ימים טובים וליל מוצאי יו"ט לדידן הוא ליל שניה של חול שלהם ואפשר דל"ד כלל מ"מ כיון שמצינו דהמנהג איתיה בעולם ובספרים לעשות הקפות בליל מוצאי יו"ט מאן פלג לן כי כמו שיש שייכות היות השראות מקדושת יו"ט מהיום לליל מוצאי יו"ט לבני א"י ליו"ט א' כמו כן לגבי דידן בליל מוצאי יו"ט שהוא מיו"ט ב' והכל אחד וכבר ידוע שהמנהג עיקר בכל המקומות כל עוד שלא יש בדבר סרך איסור כלל כמ"ש הפוסקים וכמ"ש בספרי סמיכה לחיים חלק א"ח סי' א' בס"ד וכאן בנ"ד אין מקום לשום סרך איסור כלל ואפי' אם ח"ו לא יועיל לעשות כוונים לשמים כמו שהוא בא"י תוב"ב מ"מ הא מיהא לא יזיק ואין רשות לבטל המנהג כיון דאיכא מצוה וכבוד לתורה ושו"ר בס' עיקרי הד"ט ז"ל חלק א"ח סי' ט"זאות י"א שכתב וז"ל הד"ט דכרני בהיותי משרת בקדש בעיר פירארה סיפרו לי שבדור שלפנינו היו רוצים בני הק"ק איטליי"נו לעשות זכר לשמחה בית השואבה במוצאי יו"ט אחרון של חג כאשר היו עושים שם בביהכ"נ ספרדי והיו באים לעכב ולמחות בבני ביה"כ איטלה באשר שדרכם לבא גם הם לביה"כ שלהם כי היו נוהגים איטליי"נו לעשות השמחה בליל אחר באופן שבני איטליי"נו היו הולכים לביה"כ ספרדי ובני ביה"כ ספרדי לביה"כ איטליי"נו והיו מכבדים את התודה יותר ברוב עם יע"ש והנראה ממ"ש והיו מכבדים את התורה דהיי"נו מה שנהגו להוציא ספרי תורות מההיכל ולהקיף א"כ הוא ממש כמנהג מילאס יע"א. ובעירנו אזמיר יע"א בק"ק פורטוגאל יב"ץ נוהגים לעשות הקפות בשבת בראשית

בשחרית אחר התפלה ז' הקפות שלימות כמו שעושים בליל שמיני עצרת וביום אחר התפלה וכן בש"ת כמו כן עושים ביום שבת בראשית:

ח"ב או"ח סימן קכה

שאלה מעשה שהיה כך היה שבק"ק מחזיקי תורה מאירנו אזמיר יע"א היה ש"ץ הרב המו' מר קשישא כמוהר"ר י"ט דאנון בעל ספר כבוד יו"ט ז"ל כי מקטנותו נכנס לשרת בקדש בק"ק הנז' ועד שהיה בן שבעים שנה ארי עלה לשכון כבוד בירושלם תובב"א איה ש"ץ וכל מנהגי הק"ק הנז' היה עפ"י הוראתו ובכלל מנהגי הק"ק היה שבליל שמיני חג עצרת ויום שמיני חג עצרת וש"ת בלילה וביום שמקיפים לתיבה עם ספרי תורות כמנהג לא היו מניחים ק"ת בתיבה כמו שהוא מנהג בקצת ק"ק אחרות שבעירנו אזמיר יע"א ואשתקד הפצירו בו היחידים בש"ץ הנכנס במקום הרב הנז' והוא תלמידו הלא הוא כמהר"א צונצין ז"ל שיניחו ס"ת בתיבה וכן עשו שנה שעברה. והנה בעת'ה השת'א הכא הניחו גם בליל שמיני חג עצרת ס"ת בתיבה אך ביום כשבאו להניח ס"ת בתיבה ערערו שנים מיחידי הק"ק אשר מהרשומים שלא להניחו אכן הגזברים ורוב יחידי הק"ק המה רוצים להניח ס"ת בתיבה כדי לעשות ההקפות עם הס"ת בתיבה יורינו המורה אם יכולים לערער נגד רוב הצבור וגם אי מקרי זה מה שנהגו שנה שעברה להניח ס"ת ושנה זו בליל שמיני חג עצרת אי מקרי זה ביטול מנהג הראשון וללכת אחר מנהג האחרון ולבטל המנהג הראשון לגמרי על הכל יורינו המורה ושכמ"ה: תשובה הנה בהקפות התיבה בכל שבעת ימי חג הסוכות בלולב הוא להקיף התיבה שמניחין בה ס"ת וקורין ס' ההושענות כמ"ש הטור בא"ח רס"י תר"ס וכ"ה בס' שיבולי הלקט הל' סוכה כלל ק"ך וכלל קכ"א יע"ש וכ"כ בתה"ד סי' צ"ח והרב ב"ח שם נתן טעם להקפת התיבה עם הס"ת וז"ל היה מנהגם להקיף התיבה פעם אחת בכל יום ולעלות הס"ת על התיבה כשמקיפים אותה נראה דטעם מנהגם מפני שסוברים דתיבה זו שהש"ץ לפניה להתפלל שם תפילות ציבור שהם במקום קרבנות שהוא מכפרת עלינו דוגמת המזבח שמקריבים עליו קרבן ומה שמעלין הס"ת על התיבה נראה גם כן מפני ששנינו ר"א שהיו אומרים ליה אנו מודים וכו' וקס"ת היא כולה שמותיו של הקב"ה ע"כ מקיפין אותה לומר אנו ליה ועינינו ציה וכו' יע"ש וגם הרב פרי מגדים בסי' תר"ס בחלק מ"ז סק"א שאחר שהביא טעם הרב"ח כי הס"ת מכפרת עלינו כמזבח כתב וז"ל ויראה לע"ד כי העוסק בפרשת הקרבנות כלו הקריב קרבן יע"ש וכ"כ בס' בכורי יעקב הנ"מ דס"י תר"ס יע"ש והרב טור ברקת סי' תר"ס דק"ב ע"ד כתב וז"ל ובכן עם הכונות הטהורות הללו יהיה מצרף ס"ת

עם התיבה וירמוז למה שאומרים חז"ל בפסוק אפריון עשה לו המלך שלמה וכו' אפריון זה העולם עשה לו המלך שהשלום שלו מעצי הלבנון בעצת התורה המלובנת בדבריה ובעצת התשובה המלובנת במעשיה והם בחינת התיבה היא רמז אל התשובה והתורה על גביו הם מעצי הלבנון ולכן נמי ענין זה יהיה בו צורך במה שמביאים ס"ת ונותנים אותו על גבי התיבה הוא כדי לחבר את הצדיק עם התיבה הוא סוד הכלה וכדאיתא בזוהר בענין חיבור נח עם התיבה כי נח היה בסוד הצדיק ונתחבר עם הכלה כנז' ואחר היות מתחברים יחד אז מקיפין את התיבה וכו' יע"ש וכן כתב בספר חמדת ימים בהל' סוכות פ"ה דרנ"ב ע"ב כי הס"ת בתיבה הוא לחבר את הצדיק עם התיבה שהוא סוד הכלה כענין חיבור נח בתיבה יע"ש וכן פסק מרן בש"ע שם סי' תד"ס והר' הלבוש שם סי' תר"ס ותרס"ג בדיני חוה"מ ובסי' תרס"ד בדין יום הוש"ר וכ"כ בד"מ סי' תר"ס דביום הוש"ר מוציאין ז' ספרים בתיבה ויש נוהגין להניח כל הספרים יע"ש וכן כתב בסידור רומאניא להרב מהר"א ירושלמי דק"ד ע"ב יע"ש ובס' אבודרהם ה' סוכות דק"ט ע"ד יע"ש ובס' תניא סי' פ"ו וכן כתב בספר אמת ליעקב סי' ד אות י"ב וי"ג וי"ד ובס' לדוד אמת שם יע"ש וזהו מנהג פשוט ברוב המקומות שמעלים ס"ת בתיבה כדי להקיף אותו עם הלולב וקורין אותו ספר הושענות כידוע והוא נמכר בדמים יקרים והקונה אותו תופסו בידו על חיקו ומעלהו לתיבה ואינו מניחו בתיבה אלא אוחזו בידו על חיקו מחובר לתיבה דזה נראה מדברי הרב הלבוש ושאר הפוסקים דנקטו בלשונם להניח ס"ת בתיבה היינו ע"י תפיסת יד אדם שתופסו בחיקו ובזרועותיו ע"ג התיבה והוא ברור וכן כתב בספר פרי מגדים בחלק מ"ז ברס"י תר"ס מקיפין אלמימר"א ועומד שם איש ואוחז ס"ת בידו ובלבוש ז"ל כתב ומניחים ס"ת על התיבה ל"ד אלא אוחז אותו יע"ש וזה ברור וכמבואר בלשון הירוש' שהביא בס' הרוקח דקאמר בהדייא וחזן הכנסת עומד וס"ת בזרועו יע"ש וכ"ה בתיקונים תיקון י"ג דכ"ט ע"ב דארבע מינין שבלולב צריך לסדרא בהון בהקפה כגוונא דמזבח ולמאן לגן דאתנטעו לין נטיעין ביה ורזא דמלה נקבה תסובב גבר נקבה נ' מן גן גבר מן גן הוא כליל תלת וחמשין סדרין דאורייתא דבכתב ז' יומין דסוכות הא שתין מסכתות וכו' וכתוב שם בהגהה אות א' וז"ל ימין זהו הטעם שמוציאים ס"ת ומקיפים אותו יע"ש ואפי' למה שנראה מדברי הרמב"ם בפ"ז מהל' לולב הכ"ג שכתב וזל וכבר נהגו ישראל בכל המקו' להניח תיבה באמצע ביה"כ ומקיפים אותה בכל יום כדרך שהיו מקיפים את המזבח זכר למקדש יע"ש וכתב סתם להניח התיבה ולא הזכיר ס"ת על גבו סתמו כפי' שהתיבה יש בה ס"ת בתוכה וכן כתב בספר הנ"מ בכורי יעקב בסימן תר"ס סק"ב שאחר שהביא לשין הרמב"ם כתב וז"ל וידוע דתיבה הוא שס"ת בתוכה

כדאמרינן פ"ב דתענית מוציאין את התיבה לרחובה של עיר משמע דעיקר היקף הוא סביב הס"ת יע"ש ושו"ר בס' הרוקח סי' רכ"א שהביא בשם הירושלמי פרק לולב וערבה שאמרו וז"ל כיצד סדר הקפה כל יש"ש קטנים וגדולים נוטלים לולביהם בידיהם ימנית ואתרוניהם בשמאלית ומקיפים הקפה אחת ובאותו יום ז' פעמים ניחא בזמן שיש מזבח בזמן הזה חזן הכנסת עומד כמלאך האלהים וס"ת בזרועו והעם מקיפים אותו דוגמת המזבח וכן מנהג לוקחים ס"ת ומקיף החזן והעם עמו סביב פעם אחת ובהושענא רבה לוקחים ז' ומקיפים בלולב וערבה והקהל בערבות ז"פ יע"ש הרי דהקפת עם הלולב הוא לס"ת כמבואר בירושלמי וכן מצאתי כל' הירוש' שהובא בילקוט תהלים סימן כ"ו לא שציין מבחוץ ירושלמי פ"ד דסוטה והנראה שט"ס הוא וצ"ל ירוש' פ"ד דסוכה כמ"ש הרוקח לא שבירושלמי שבידינו ליתיה לא בסוכה ולא בסוטה:

אמנם במה שנוהגים בשמיני חג עצרת ובש"ת הלילות והימים לעשות הקפות עם ספרי תורות לתיבה שבעה פעמים אם צריך שיהיה ס"ת בתיבה להקיף אותה כמו בשבעת ימי החג כשמקיפים עם הלולב לתיבה שיש בה ס"ת אם גם בהקפות אלו לשמחת תורה אם צריכה ס"ת בתיבה או לא והנה מדברי מורם ז"ל בד"מ בא"ח רס"י תרס"ט שכתב וז"ל במנהגים ומפקינן בלילה כל הס"ת שבארון וש"ץ אומר אנא ה' וכו' אלהי הרוחות וכו' ומסבבים המגדל שבבה"כ והעם הולכים אחר הס"ת ואז גוללים וכו' יע"ש כנראה שמה שמסבבים עם הס"ת למגדל שבבה"כ הוא בלתי עלות ס"ת למגדל וכן כתב בהגהה הש"ע וז"ל ועוד נוהגים במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורות שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות וכל מקום לפי מנהגו ועוד נהגו להקיף עם ספרי תורות הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב והכל משים שמחה עכ"ל וכן כתב הרב הלבוש שם כיע"ש ומרן החבי"ב בשיירי כנה"ג בסי' תרס"ט הגהת הטור אות ב' וג' ומתוך דברי מורם בהגהה שכתב שמקיפים כמו בלולב וסיים וכתב וז"ל ובהרבה מקומות נוהגים עם הס"ת שבעה פעמים כנגד שבעה הקפות שציום הושענא רבה עכ"ל: והנראה מפשט דבריו שלא היו מניחין ס"ת בתיבה כמו שנוהגין בהקפות ימי סוכות והו"ר שמניחין ספר תורה בתיבה וכן נראה מדברי הרב פרי מגדים בחלק א"א סוף סי' תרס"ט שכתב נוהגים להקיף אלממד"א בס"ת יש נוהגין ג' פעמים יש ז' פעמים יע"ש וגם הרב חמדת ימים בהל' סוכה פ"ח שדיבר בענין הקפות בשמיני עצרת ובשמחת תורה הרואה יראה שאין בדבריו שים רמז שיהיה ההקפות בס"ת מונח בתיבה כמו שיע"ש וגם הרב טור ברקת בסי' תרס"ט שהביא מנהג ההקפות בשמיני עצרת ובשמחת תורה לא כתב שיהיה ההקפות בספר תורה בתיבה כנראה דלא שמיע להו להיות ההקפות

בספר תורה בתיבה כמו שהצריכו בהקפות שבתוך ימי החג עם הלולב וכן נראה מדברי הרב משנת חסידים במסכת סוכה פרק וכן כתב בספר אורחות צדיקים ח"א בהנהגות האר"י ז"ל דכ"ט ע"א להוציא הס"ת מההיכל ולהקיף התיבה וכו' יע"ש:

וכיון שכן שהוא מובן בדברי רוב הפוסקים ורוב המקובלים ז"ל שלא הזכירו לומר בפי' שיניחו ס"ת בתיבה ולהקיף התיבה שבה הס"ת בספרי תורות נראה שלא היו נוהגים להניח ספר תורה בתיבה בהקפות ש"ת וכן היו נוהגים בעירנו אזמיר יע"א בכל בתי כנסיות ובשנת התקס"א כשנבנו הבתי כנסיות שבעירנו והיה הרב הגדול כמהר"י מאייו ז"ל מרביץ תורה בקהל עדתינו ק"ק אורחים יב"ץ היה כן המנהג שלא להניח ס"ת בתיבה בהקפות שמחת תורה עד שנתגדלתי והייתי כבן טו"ב שנה והיה ש"ץ בביה"כ מר שניי הרב ח"ק הפרד"ס ז"ל ונתייעצנו שנינו גם יחד בראותינו דברי הרב הגדול חיד"א ז"ל בספר מורה באצבע בקונטריס ציפורן שמיר סי' י"ב שכתב וז"ל סדר שנהגתי בהקפות שמחת תורה בישיבת מעלת הישיש המשכיל הרופא המובהק הגביר נישא ורם איש חסד כמה"ר מיכאל יעקב פירירה די ליאון ובניו הגבירים אנשי חסד המשכיל כמה"ר גבריאל והנחמד כמה"ר יעקב אתה ה' תשמרם. תחילה וראש יניחו ס"ת בתיבה ויהיה אצלו ירא שמים וידו אוחזת בספר תורה כל שבעה הקפות כי כן קבלה מהרב המופלא כמהר"ש שערבי ז"ל שהיה מקפיד על זה ואני בעניי סדרתי תפילות בס"ד וקודם ההקפות יאמר לשם יחוד וכו' והנה אנחנו באים לקיים מנהג ישראל הקדושים להקיף שבעה הקפות לתיבה שבה הס"ת וכו' יע"ש:

נמצא כי ההקפות לשמחה תורה נמי הוי ממש כהקפות ז' ימי החג להקיף התיבה שבה הספר תורה ובכן עשינו מעשה להוליך ספר תורה לתיבה הספר הראשון היוצא מההיכל וליתנו ביד אחד מרשומי הקהל מיראי ה' ויהיה הספר תורה מונח בתיבה לחבר הש"ת בתיבה כי כן ראוי על פי הפשט והסוד וידו אוחזת בספר תורה על גבי התיבה עד גמר ההקפות ואחר כך מוציאין שאר הספרי תורות להקיף שבעה הקפות לתיבה שבה הספר תורה וזה המעשה נעשה בזמן שמורינו הרב הגדול כמהר"י מאייו ז"ל היה עדיין רב ושליט בק"ק הנז' ולא דיבר עמנו מאומה לא מורינו הרב ז"ל ולא שום יחיד ונקבע המנהג שם עד עצם היום הזה וכמו כן בק"ק אלגאזי ושאר בתי כנסיות ממנו למדו וכן עשו ונשארו מעט מהרבה שלא נהגו להניח ספר תורה בתיבה:

והן עתה בשנה הזאת אשר אנכי מרביץ תורה בק"ק עץ החיים יב"ן אשר היה הרב הגדול מרן זקני אור היר"ח ז"ל רב מרביץ תורה בקהל הקדוש הנז' והבית הכנסת ההוא היה מקום שהתפלל אבותיו ולא היה מנהג להניח ס"ת בתיבה בהקפות לש"ת וכשנמצאתי

מתפלל אנכי בשנה זאת ביום שמיני חג עצרת וראיתי שלא היו מניחים ספר תורה בתיבה תכף אמרתי להם שיוליכו ספר תורה לתיבה וכן עשו ובודאי כי אין בזה משום לעז על הראשונים ומשום ביטול מנהג וכי בשביל. שעושים המצוה יותר מן המובחר להתנהג כרבני המקובלים ז"ל שכן היו נוהגים כי מי לנו גדול בתורה ובקבלה כהרב המקובל האלהי מהר"ש מזרחי ז"ל שערבי אשר קבלה בידינו כי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפטירתו כשהוליכוהו לבית הטבילה והכין ראשו לטבול שאז תלמידיו געו בבכיה גדולה שיחזור לביתו והרב האר"י ז"ל השיב להם גזירה היא מלפני הקב"ה אמנם אם תזכו אבא פעם אחרת וידעו נאמנה כי קיים מאמרו ובא והוא הקדוש הרב מהר"ש הנז' וכמ"ש בעניותי בסה"ק תוכחת חיים סדר תצוה דצ"ו ע"ב יע"ש בס"ד ולעיל בסימן צ"ה וכיון שהוא נהג להניח ספר תורה בתיבה מי לא ראה להרב ז"ל עושה ונוהג כן ולא ינהוג גם הוא אחריו ממנו הוא כמעשהו וכאשר נוהגים כן מזמן הרב מהר"ש הנז' ועד היום הזה בבית מדרשו בעיה"ק. ירושלם ת"ו בבית אל יב"ץ ובודאי כי הנוהג כמנהג זה מלבד כי לא הפסיד אין ספק כי יהיה זהיר וזריז ונשכר ואין לומר כי לא נכון לעשות כמנהג המקובלים כי יאמרו אלינו כי זהו מנהג שנהגו המקובלים הבאים בסוד ה' ולא לנו לנהוג כמנהגם כי אין לנו עסק בנסתרות כאשר כתבו הפוסקים בכמה דברים דמי שאין לו יד בחכמת הקבלה לא יתראה כאילו יודע ומכוין דאיכא איסורא משום יוהרא וכן ראיתי כיוצא לזה להרב שיהו רבה בא"ח סימן רע"ד על מנהג המקובלים ז"ל להניח בשבת על השלחן ולבצוע על י"ב ככרות ושכ"ב הרב של"ה השיב ע"ר וכתב דלא יעשה כן אלא מי שבקי בטיב הקבלה יע"ש: הא לא מילתא היא דכבר כתב הרב מחזיק ברכה בא"ח שם סימן רע"ד אות ב' כי אחר שהביא דברי הרב א"ר כתב וז"ל והאמת דמי שאין לו יד בקבלה אין לומר ולהזכיר או אפי' להרהר הסודות הכתובים בסידור האר"י ז"ל או קיצורים אחרים באין מבין שהוא קרוב להפסד יותר ושרי להו מארייהו למתפללים מתוק סידורי האר"י ז"ל ולא ידעו ולא יבינו דאם מכוונים איזה דבר טועים הם מאד ואם לאו אסור משום יוהרא וגונב דעת אבל לישר מעשהו באופן שנוהגין מאריה דרזין ולבו לשמים שיהא חשוב לפני ה' כאילו כיוין הא מילתא מעלייתא היא כמ"ש בסה"ק ברכ"י לעיל סימן כ"ה משם מז"ה מוהר"א אזולאי ז"ל כי מצות שלהיות פועלות בסגולה ועושה רושם למעלה אף שנעשות בלתי כונה הפרטית רק שיכוין שעושה לקיים המצוה לעשות נחת רוח ליוצרו ועל כן תקנו לומר ויהי נועם על כל מצוה ולימוד והוא דרך בקשה כמו שפי' בזה"ק עפ"ז עכ"ל וא"כ גם אנחנו אם באנו לנהוג כמנהג המקובלים שנהגו להניח ספר תורה בתיבה ולעשות הקפות אין בזה משום יוהרא ומשום חשש לעז על הראשונים

דיש לו' בפשוט שזה שלא נהגו להניח ס"ת בתיבה כי לא נגלה עליהם ס' הרב הקדוש מהר"ש אבל בהגלות נגלות ס' הרב ז"ל שהנהיג כן ושהרב הגדול חיד"א ז"ל קבעו בבית תפלתו כנז"ל אין מקום לומר משום לעז של הראשונים ומשום מנהג שהחזיקו שלא להניח ס"ת וע"ד שכתב הרב הגדול מר"ז אור היר"ח זל בתשו' שהשיבני מאהבה בספרי סמיכה לחיים חי"ד סי"ד כ"ג ע"ג כי יש מנהגים שנהגו מחמת שלא נגלה בימיהם ס' הפוסקים אבל בימינו שזכינו שנדפסו תורתן של ראשונים מה שלא נגלו לראשונים אין בזה לומר שיתחשב מה שנהגו מנהג דאילו היה נראה להם לא היו נוהגים כמבואר שם יע"ש כמו כן י"ל כי בודאי אילו היה נגלה להם ממנהג הרב המקובלים מהר"ש והרב חיד"א ז"ל שהצריכו להניח ס"ת בתיבה גם הם היו נוהגים ומה גם כי מלבד דלפי הסוד יש טעם בדבר גם לפי הפשט הקפת התיבה שאין בה ס"ת אין בו טעם כי כן מצינו בכל הקפות ימי החג שההקפות הם עם ס"ת בתיבה ומ"ש זה מזה והוא ברור:

ועוד נראה לי לומר כי אין כאן שינוי מנהג כי אם תוספת על העיקר ולא יש בזה משום טירחא דציבורא וכדומה כי אם באים לעשות המצות יותר מן המובחר וכל כיה"ג אין בו משום ביטול מנהג ולעז הראשונים כאשר כתב הרב הלבוש בי"ד סימן קצ"ח סעיף ל"א על המקומות שהיה בהם פקפוק שאין טבילתן עולה ח"ו וכתב על זה וז"ל כמה פעמים הייתי מתבונן על זה ודאגתי עליו כי לא מלאני לבי לפסול אותן עליהם להיותן עוב"י מכמה שנים שנתיישבה הקהלה יצ"ו כאשר שם ישבו כסאות למשפט לגאוני עולם אשר בימי אני זוכר שהיה הגאון הגדול מהר"ד שבנא וגאונינו ורבינו מהרש"ל ומהר"ן ז"ל ושאר רבנים גדולים שבימיהם וכולן לא מיחו בידם ואיך אנכי הפעוט אבא אחריהן לפסול אותם כי בדבר הזה לא שייך לומר מקום הניחו להתגדר בו חלילה להם כי אדרבה ח"ו זהו דבר המוציא לעז על הראשונים לומר שהיו כולם בועלי נידות וכו' וכמה פעמים נשאתי ונתתי בזה עם חכמי הדור יצ"ו ולא השיבו לדבר נכון רק קצתם אמרו לי שהגאונים רבותינו ראו ולא מיחו גם אתה שב וא"ת כי ודאי טעמם ונימוקם נכונים וברורים היו עמהם אשר הם נעלמים ממנו הצעירים ושב וא"ת עדיף אבל לבי היה חלל בקרבי מאד באמרי אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי כי לא ידעתי טעם לדבר עד שע ינתי בעיון דעתי בעומק דברי ר' יוסף קארו ומצאתי הון לי ואמרתי אולי זאת היתה גם כן כונת הגאו' שלא מיחו כי ראו וכו' ע"כ נדחקתי לישב המנהג ואמרתי אולי כוונתי בזה לדעת רבותי הגאונים ואם הוא טעם אחר והוא נעלם ממני אך בזה אני אומר כי עדיין בנגון דא זה הניחו לי רבותי להתגדר בו ואין בזה ח"ו שום הוצאת לעז על הראשונים רק מצוה מן המובחר לתקן הענין בדבר מובחר מיניה והוא זה שיניחו וכו' יע"ש הרי

דאם הרב הלבוש היה קשה בעיניו במאד מאד לתקן המקוה אחרי שכבר ראו הרבנים הקודמים ולא מיחו ואיכא לעז על הראשונים על הבנים שבני נידות הם עכ"ז נכנס בעובי הקורה ותיקן שיניחו אבנים רחבים לעשות מצוה מן המובחר כ"ש שיש לומר כן בנ"ד דיש להניח ס"ת בתיבה דליכא לא משום לעז ולא חשש פיסול ולא משום ביטול מנהג כ"א שבאנו להוסיף תוספת קדוש' על העיקר ועמ"ש בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן ו' די"ב ע"ב יעש"ב בס"ד:

ועדיפא מינה הראה לי זה בני נאמן. הרב:

אברהם רחימא נר"ו מ"ש בס' בתי כנסיות בא"ח סימן קכ"ד דקכ"ד ע"ד במנהג ק"ק מחזיקי תורה שלא היו נוהגים לו' חזרת העמידה במנחה והנהיגו מחדש עפ"י יחידי הקהל עם בעלי תורה לחזור ש"ץ התפילה במנחה פסק שהוא מנהג הגון וכשר על קו היושר וההלכה והגיבורים גבורי כח עושי דבר ה' ותורתו יחושו לנפשם ואיש אל רעהו יעזרו ויאמרו להיות מחזיר עטרה ליושנה ולא יש בזה משום לעז הראשונים יע"ש הרי מצינו דאפי' בשינוי מנהג דיש טורח צבור עכ"ז לעשות הדבר ביותר מצוה מן המובחר מותר לשנות המנהג כ"ש בענין שאין בו שום טורח צבור כלל דהוא מותר ועיין בס' משחא דרבותא בא"ח סימן קי"ב שגם הוא עמד בזה לשנות המנהג בחזרת התפילה במנחה כתב בד"ד ע"ב וז"ל באופן מ"ש הרב האר"י זל אינו מנהג חדש לא חידש לנו פנימיות למעלת החזרה וכל איש ישר שידע סיבה של חזרה ומה טעם יש בה בלי ספק יקבל עליו באהבה ובשמחה רבה כי כל העדה כלם קדושים וישא כל אדם ק"ו ומה אם לחיי שעה לרכוב אניות וידריך בציות על הספק אם ירויח ויכניס עצמו בסכנה במקום שהוא בטוח ובודאי ירויח בעוה"ז ובעוה"ב שהוא העיקר שבשבילו אנו סובלים כמה צרות צרורות עאכ"ו יע"ש ועיין עוד בסוף ספר אברהם יגל בס' זכי צדיק בשו"ת הרב מהרש"ק ז"ל שגם הוא כתב בזה ע"ש:

ואל תשיבני ממ"ש הרב הגדול חיד"א ז"ל בספר טוב עין בשו"ת סימן י"ד דז"ך ע"א במה שנשל בעיר אחד מערי אדום נמצאו מיושבי אר"י ודעתם לחזור ועמדו ב' אנשים ועשו בבית המדרש הקפות לס"ת ביום שמיני חג עצרת כי הוא יום ש"ת להם כבני אר"י והשיב כי לא נכון לעשות שעל ידי זה ידעו דלת העם כי יום ש"ת בח"ל אינו עיקר והעיקר שמיני עצרת דוקא והוא ש"ת באר"י ויבואו לזלזל ביו"ט ב' ח"ו המון העם הן רבים עתה כי לא ידעו ולא יבינו לקרוא בספר כלל וגם הם מפקפקים בדברי רז"ל וכו' ומי זה אמר דהקפות לס"ת הם חובת גברא עד דעבדי כל טצדקי למעבדינהו שלא במקומם והוא מנהג בעלמא באתרא דשכיחי היזקא דיבואו לזלזל ביו"ט ב' יע"ש כנראה מדברי הרב

ז"ל כי אין חיוב לעשות ההקפות כי הוא מנהג בעלמא א"כ מה צריך שיהיה לעיכובא אם יניחו ס"ת בתיבה או לא יניחו הא ודאי ל"מ כי הגם שהוא מנהג ישראל הקדושים כשבאים לעשותו צריך להיות כתיקונו אבל אם מעיקרא בעשות המנהג נפיק חורבא בענין שיבואו לזלזל ביו"ט ולפקפק בדברי רז"ל הא ודאי ההעדר טוב שלא לקיים המנהג לא מינה ולא מקצתה וזה שכתב הרב ז"ל הוא שייך בערי אדום ברם בגבולנו אנחנו נוהגים לעשות ההקפות בב' ימים טובים ולא שייך מ"ש הרב ז"ל וכל עוד שאנחנו באים לקיים המנהג הלזה יש לנו לקיימו כתיקונו כאשר לימדנו להועיל הרב המקו' מהר"ש והרב חיד"א ז"ל שיהיו ההקפות בהנחת ס"ת בתיבה:

גם אין מקום לומר בנ"ד כי כיון שדבר זה להניח ספר תורה בתיבה הנה הוא קבלה מהרב מהר"ש ז"ל על פי הסוד הרי כמה דברים שנוהגים הפך מארי קבלה ורבינו האר"י ז"ל ואין מוחים ביד ובפירוש כתב הרב הגדול חיד"א ז"ל בספר ככר לאדן בשו"ת סימן ז' דוק"ן ע"א בכמה דברים כי רבני האחרונים עושים נגד מנהגי האר"י ז"ל וסיים וכתב והגם שאני הדל באיזה מקומות כתבתי בעניותי ע"ד הרבנים הנז' וכיוצא למען יס'ליחו הצדיקים שלא כיוונו אל האמת מ"מ אני נזהר שלא לדבר בפירסום נגד העושים נגד דברי האר"י ז"ל ומזקנים אתבונן עכ"ל וא"כ גם. בנ"ד הגם כי לפ"ד הרב המקו' כמהר"ש והרב חיד"א ז"ל הוא להניח ס"ת בתיבה ולהקיף התיבה שבה הס"ת וכמש"ל כי כל זה שכתב הרב ז"ל הוא אם יהיו רבים העושים נגד קבלת רבינו האר"י ז"ל ונגד קבלת המקובלים הבאים אחריו אבל בהא דנ"ד דרוב הצבור רוצים לנהוג כקבלת הרב מהר"ש ז"ל והרב הגדול חיד"א ומיעוטא דמיעוטא הם שרוצים לעמוד במנהגם באין מבין כ"א משום שכן נהגו כל שמצינו שלמים וכן רבים מהקהל שרוצים לנהוג כן החיוב מוטל על הרב הקהל ועל החכמים לומר להם בפה מלא כי הדין עם הרבים ושכן ראוי לנהוג וליכא משום לעז לראשונים וכיוצא כי הרבנים הקודמים שלא נהגו כן אינן מקפידים בעוה"ב שהוא עלמא דקשוט דאדרבא ניחא להו דלית תמן גאה וגאון ודידן נצח כאשר כתבו הרבנים הלא המה הרט"ז והרב חוות יאיר והרב מקור חיים בהקדמותיהם והרב מהרד"ף בס' מכתם לדוד חיו"ד סי' נ"א ומ"ז הרב הגדול ז"ל בספר חק"ל חא"ח סימן צ"ה וכמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב ח"א חיו"ד סימן מ' דף ג'ן ע"ג יעש"ב בס"ד ואם כן אחרי שרוב הצבור והרב מ"ץ והחכמים הסכימו להניח ס"ת בתיבה וכן לעשה מעשה שנה שעברה ובשנה זאת פעם אחת והמוחים שהם מוחים ב' או ג' מהם הגם כי הם מרשומי הבה"כ אינם מוחים כי אם בעבור שנראה בדעתם כי דבר זה לשנות המנהג ולהניח ס"ת בתיבה הם נגיעת כבוד להרב מר קשישא יו"ט א' דאורייתא ז"ל וכל שאנחנו מסבירים להם פנים

ומודיעים כי ח"ו לא יש בזה שום זלזול ואדרבא ניח"ל בעוה"ב בודאי שלא יהיו מוחים ומ"ג נמצא כתוב באגרת שלוחה אשר שלח הרב מ"ק יו"ט ראשון דאורייתא ז"ל בחתימת ידו הקדש על ענין מה ששאלו ממנו באמירת מזמור לתודה לאומרו בר"ה וביוה"כ ואחר שהשיב שאין לאומרו ממה שראה וידע מכתבי הקדש של גורי האר"י ז"ל סיים וכתב וז"ל ומי שלבו נקפו אמור צא ולמד ממדרש רבה הידוע פה עה"ק ירוש' תובב"א הנקרא בשם בית אל הנוהגים בתפילותם עפ"י כתבי האר"י ז"ל מזמן הרב החסיד גדליא חאיון ז"ל והרב החסיד כמהר"ש שרעבי ז"ל ומעולם ועד היום לא אמרו מזמור לתודה לא בר"ה ולא ביוה"כ וק"ו שאר ימים טובים ומעתה מי שם פה לאדם לומר כי עפ"י הסוד צריך לאומרו ודי בזה עכ"ל וע' בסה"ק כף החיים סי' י"ב אות י"ט יע"ש הרי שהרב מ"ק מהריט"ד ז"ל קפיד טובא שלא לעשות הפך מנהג המקובלים המתפללים במדרש בית אל ואם כן כמו כן עתה כי ראה ראינו כי במדרש בית אל מניחים ס"ת בתיבה בהקפות ש"ת גם אנחנו צריכים לנהוג כמותם ובודאי דגם הרב ז"ל ניח"ל בהכי:

ח"ב או"ח סימן קכו

שאלה בנרות של חנוכה שעושין בית קיבול למטה מהנרות לקבל בתוכה השמן הנוטף מהנרות אחר שכבר דולקות בכל לילה יותר מן השיעור אם שמן הזאת מותרת להשתמש לחולין או הוקצה למצותה ואסור יורינו המורה ושכמ"ה: תשובות מחיים הנה לפי מ"ש הטור ומרן ז"ל בש"ע א"ח סי' תרמ"ז סעיף ד' דהנותר מן השמן והפתילות בליל שמיני עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו וכו' יע"ש והקשה מרן בב"י דמ"ש מדין שכתב הטור לעיל סי' תרע"ב שהשיגו דאם נתן בה שמן יותר מכשיעור יכול לכבותו או להשתמש לאורה ותי' משם הרב מהרי"א שיש לחלק בניהם דכשנתן בנר ולא הוקצהו אלא לשיעור זמן הדלקה יכול אח"כ להסתפק ממנו אם ירצה אבל כשנתן השמן בנר בסתם אז הוקצה למצות נר חנוכה וצריך לו לעשות זה התיקון ומרן תי' דבסי' תרע"ב מיירי שנתן בה שמן יותר מכשיעור ואחר שדלק כשיעור מותר ליהנות ממנו דלא הוקצה למצוה אלא כדי שיעור הצריך בלבד ומ"ש בסימן זה מיירי כשנותן מהשמן הצריך לשיעור הדלקה הוא הוקצה למצותו ולפיכך צריך לעשות מדורה וכו' יע"ש וכ"כ בשה"ג בשבת פב"מ וא"כ נ"מ לב' התי' לתי' מהרי"א דבנותן סתמא אף שהוא יותר מן השיעור הוקצה למצותו א"כ גם הנותר מן השמן יש מקום לו' שנאסר דמסתמא כיון דמאותו השמן הניתן בסתמא הוא שנוטף למטה בבית קבול ויהיה נאסר דכן לתי' מרן

כי לא נאסר כ"א דוקא כשנשאר משמן הניתן לשיעור ההדלק' לא בנותר אחר השיעור וא"כ כל שכן בזה שנותר מן הנוטף כי בודאי הוא היתר גמור:
ולענין הלכה הרב מג"א שם סק"י הסכים לתי' מרן שכ"כ המרדכי ורש"ל וכ"פ. הרט"ז שם סימן תרע"ב סק"א והשיב על תי' הרב מהרי"א וגם מור"ם שם בר"מ אות ד' נראה מסכים לדברי הרב"י יע"ש. אמנם הדב"ח כתב דהני תרתי שינויי הלכתא נינהו ולכן אפי' דלק השיעור ואח"כ כבה כל השמן אסור כיון דשמן סתם וכו יע"ש ולא הבנתי דבריו דזה סותר לתי' הרב"י שמחיר להנאת מן השמן אחר שדלק כשיעור ואיך קאמר דתרוייהו הלכת נינהו וכמו כן להרב כנה"ג שם בהגב"י אות ב' הביא דברי הרב"ח בסתם ולא הרגיש עליו בזה וצ"י. ודברי מהרי"א ז"ל ברורים דהחילוק הוא כי כשנתן בתחיל' השמן יותר מכשיעור היה בדעתו של נותן כי לא הוקצה ואין בדעתו אלא על זמן השיעור ג"כ ממילא הו"ל כאלו התנה בפירוש אבל כשנתן בסתם אפי' עבר הזמן השיעור הרי הוא הוקצה ומה שנדחק הרב י"א בפי' דברי מהרי"א ז"ל יש להשיב וכ"פ הרב פר"ח והרב שלחן גבוה סימן תרע"ז ס"ו יע"ש:
ונראה לומר דבנ"ד שזה היתרון הוא אחר זמן שהודלקו הנרות יותר מכשיעור אפשר לו' כי גם מהרי"א מודה דמותר דלא אסר מהרי"א ב"א בזמן הניתן בתוך הנר הדולקת דאפי' יש יותר משיעור הדלקה הוקצה מה שהוא בתוך הכלי בנר הדלק אבל מה שמנטף ויורד לתוך כלי בית קיבול למטה אין בזה שום מוקצה כי לא עלה בדעתו אפי' בסתם להיות זה השמן ראוי להדלקה ולהיות מוקצה לדבר מצוה והנכון נראה לי כי קודם הדלקה בליל ראשון יאמר כל השמן הנוטף לתוך כלי בית קיבול לא הוקצה למצוה והרי כל השמן המתקבל בתוך בית קיבול הרי היא חולין ולית בה שום הוקצה לדבר מצוה ובזה יצא י"ח כל הדיעות בלי ספק וכ"כ הפוסקים דמהני תנאי זה והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן קכז

אבקשה בינה למען דעת מה יעשה ישראל בענין ההקפות של חג דכתב הש"ע סימן תר"ס דנוהגים להעלות ס"ת על הבימה ולהקיפה וכו' דין זה הוציאוהו ממאי דתנן בסוכה דמ"ה ע"א בכל היום מקיפין את המזבח פעם אחת וכדפסק הרמב"ם ג"כ בפ"ז מהל' לולב הז"ך וכן איתי' בתיקוני' תיקון י"ג דכ"ט ע"ב וז"ל וצריך לסדרא בהון בהקפה כגוונא דמזבח יע"ש אמנם לא ביארו לנו באיזה זמן היתה הקפה זאת במזבח אי בתוך התפלה או אחר התפילה או קודם קס"ת ותפילת מוסף או אחריו הנה מסידור הטור ומרן בש"ע נראה דכיון דאחר שפסקו בסי' שקודם לזה דין קס"ת והפטרה כתבו דין ההקפות נראה דדעתם

הוא לומר ההושענות ולעשות הקפות הא מיהא אחר קס"ת וקריאת ההפטרה אלא דאם יהיה גם אחר תפלת המוספין אין הכרח כ"כ דאיכא למצדי צדדי בזה דאימור כיון דמעיקרא לא כתבו שם דין זה בתפילת המוספין בסי' בפ"ע א"כ יהיה גם אחר תפילת המוספין או דילמא דעתם הוא דאחר קס"ת וההפטרה שהס"ת עדיין בחוץ בתיבה שלא הצניעו אותו בהיכל תכף יאמרו ההושענות ויעשו ההקפות כמו שהוא המנהג בעירינו בשבת דליכא הקפות אלא אומרים ההושענות תכף אחר קריאת ההפטרה בעוד הס"ת בתיבה ושו"ר בטור סימן זה שכתב וז"ל ור"ס כתב שמקיפין אחר קריאת ההפטרה בעוד. הספר על הקיבה ומנהג טוב הוא שלא להוציא הספר שלא לצורך כיון שאין קורין בו אלא שאין נוהגים כן עכ"ל והנראה ממ"ש שאין נוהגים כן הוא שמוציאים ס"ת פעם אחרת אחר תפילת המוספים וכ"כ בהדייא בס' הלבוש ס"ס תרנ"ט כמו שיע"ש וכ"כ בס' אבודרהם דק"ט ע"ד וכ"כ בספר אורחות חיים בהל' תפילת המועדים דע"ח ע"ב יע"ש וכ"כ בספר סדר היום יע"ש ולכן צריכים אנחנו לדעת איזה דרך ישכון אור לו' ההושענו' ולעשות ההקפות אם יש מקום לעשותן תכף אחר קריאת ההלל או אחר קס"ת וההפטרה כפי דעת רב סעדיא שמביא הטור או לעשותן אחר תפילת המוספים והנה ראיתי להרב חמדת ימים בה' סוכה פ"ה דרכ"ב ע"א שכתב וז"ל ומנהג ירושלים תובב"א להקיף את התיבה תכף ומיד אחר ההלל והוא מנהג ותיקין ורבו מחלוקיות בענין הזה בין רבני ירושלים שהיו מהם אומרים לעשות ההושענות אחר המוסף משום אחר קריאת התורה שהעם מקובצים בשביל קריאת התורה וברוב עם הדרת מלך ושאר הרבנים הסכימו לעשות מיד אחר ההלל מטעם דזריזין מקדימים למצות והיכא דאיכא זירוז מצוה שמצוה להקדים לא אזלינן בתר רוב עם הדרת מלך והיתה הוכחרם מדברי הגמ' פ"ד דר"ה דל"ב ע"ב שאמרו שם דבי"ט של ר"ה תוקעים במוסף ולא בתפילת שחרית ושאלו בגמ' מ"ט דתקיעי במוסף ותירצו משום דברוב עם הדרת מלך שהוא אחר קריאת התורה שהעם מקובצים בשביל קריאת התורה משא"כ בתפילת שחרית והקשו בגמ' א"ה הלל נמי פי' ביום ר"ח יאמרו הלל אחר מוסף דברוב עם הדרת מלך אלא עכ"ל שתקנו לאומרו בתפילת שחרית משום דזריזין מקדימים למצות א"כ בתקיעה נמי זריזין מקדימים למצות ותי' בגמ' אמר"י בשעת גזירה שנו שגזרו שלא לתקוע והיו אורבים להם כל זמן תפילת שחרית ולכן העבירוה לזמן תפילת מוסף ש"מ דאע"ג דאיכא דברב עם הדרת מלך והיה ראוי לקרות את ההלל אחר קריאת התורה עכ"ז אסיקו דיותר ראוי להיות הכל בשחרית משום זריזין מקל"מ אלא דהתקיעה איחרוה מפני הגזרה כנזכר וכיון שכן הדבר ברור שראוי לעשות כל מצות היום הלל וההושענות בשחרית משום

זריזין מקל"מ ודעת המאחרים משום דברוב עם הדרת מלך דחויה היא מפני מסקנת הגמ' דזריזין מקל"מ טפי עדיף מרוב עם הדרת מלך ועוד דאפי' מאן דאזיל בתר רוב עם ה"ד שהוא ראוי לאומרן לאחר קריאת התורה קודם מוסף שאז הם נאספים מפני התורה והמוסף אבל לא היה להם לאחרם עד אחר קדיש תתקבל דמוסף כי אחר המוסף הולכים כלם איש לדרכו פנו ויש מהם הולכים אחר הגבהת ס"ת בעוה"ר ואם בסברתם משום רוב עם הי"ל לאומרם אחר קריאת התורה הצד השוה בזה כי כלם יעידון יגידון כי המנהג שבירושלים מנהג ותקין היא וממנה לא תזוע שאין לך מידה טובה הן לפי פשטן של דברים כנזכר והן לפי דעת הרב זלה"ה כמש"ל שנטילת לולב היא המשכת פנימיות החסדים וההקפות אחריהן בהמשיך אור המקיפין של החסדים וע"כ טוב ונכון לסמוך זה אחר זה בלי הפסק דברים בנתים עכ"ל וככל הדברים האלה כ"כ בס' קרבן חגיגה סי' פ"ח אלא דסיים וכתב וז"ל אך מה נעשה שרבי' בש"ע ובטור לא אנהר לן ואזלי בתר מנהגי צרפת לעשותן אחר המוסף אך מנהג עיה"ק ירוש' תוב"ב מנהג ותיקין הוא עכ"ל וכ"כ הר' אמת ליעקב והרב לדוד אמת סימן ד' אות י"ג יע"ש ולעד"ן דיש מקום להכריח כסברת הרבנים דס"ל דיש לומר ההושענות ולעשות ההקפות אחר קס"ת ואחר תפילת המוספים כותייהו ולאו מטעמייהו משום ברוב עם הדרת מלך כי בודאי דעדיף טעם זריזין מקל"מ לטעם ברוב עם הדרת מלך וכאשר הוכרתי לעיל בסימן רכ"ט סעיף ב' יעש"ב בס"ד לא ה"ט כי צריך להיות ההושענות וההקפות אחר קס"ת ואחר תפלת המוספים עפ"י מה שמתבאר מדברי הז"והק ס' ויקרא דכ"ד ע"א וז"ל ת"ח בחג סובבים את המזבח זימנא חדא בכל יומא ושבעה זמנין לבתר מאי קא מיירי לא למלכא דזמין אושפיזין ואתעסק בהו והוה ליה למלכא בת יחידתה אמרה ליה מאריה מלכא בגין אושפיזין לא אשגחת עלי אמ"ל חייך ברתי פרקטא חדא אסליק לך בכל יומא דשוי ככולהו כך בכל יומא ויומא דחג מקריבין ישראל לקבל אומין דעלמא אמר מזבח למלכא קדישא לכולהו משתכחי מנין וחולקין ולי מה אנת יהיב אמר לה בכל יומא ויומא יסובבון ליך שבעה מינין עלאין לברכא לך וכו' יע"ש נמצא כי כל עיקר הקפת המובחר לא בא כי אם ע"י שבשביל שמקריבים ישראל קרבנות בחג ע פרים ועי"ז נמשך שאלת כ"י להקב"ה ולי מה אנת יהיב לי והשיבו הקב"ה שנתן הקפות המזבח א"כ מן הראוי הוא להיות בתחילה קס"ת שקורין פר' הקרבנות החג ואחר כך תפלת המוספים דתפלות כנגד קרבנות תקנום ואח"כ לעשות הקפות לתיבה:

וכן יש להביא ראיה ממ"ש בזה"ק ס' תצוה דקפז ע"א וז"ל ות"ח בעוד דאינון שאר ממנן חדאן ואכלין בההוא מזונא דמתקני לון ישראל אינון מתקני כורסייא לקב"ה מהתא

ולסלקא ליה לעילא באינון זינין ובחדוה ובהלולא ולאקפא מדבחא יע"ש כנראה גם מל' הזה"ק הלזה כי בתחילה הוא סד הקרבת הקרבנות שהוא עתה בזמנינו קס"ת ותפלת מוסף ואחר כך לעשות הקפת התיבה שהוא במקום הקפה המזבח וזה ברור:

ועוד נראה להביא ראיה וסמך לסברת האומרים כי צריך להיות ההושענות וההקפות אחר קס"ת ותפלת המוספים ממה שכתוב בתרגום שני במגילת אסתר סימן ג' ע"פ ויאמר המן למלך אחשו רוש ישנו עם אחד וז"ל בחמשה עשר ביה מטללין מטלתא מאיגר בתיהון ונפקין לבוסתננא ושמטין לולבננא וקטפין אתרוגננא ומפשחין חילופננא וחרבין בוסתתננא ועקרין סיינהין ולא חייסין ועבדין הושענא ואמרין כמדעם דעבד מלכא בגו סדרי אנחנא עבדין ועלין לבי כנישתהון וקריין בספרהון ומצלין וחדיין והדרין בהושענא ושוורין ומרקדין היך גדיא וכו' יע"ש הרי דבתחילה קאמר שנכנסים לביה"כ וקריין בספרהון שהוא קס"ת ומצלין דהיינו תפלה שאחר קס"ת הוא תפלת המוספין ואחר כך והדרין בהושענא שהוא מה שמסבבין בהושענות להקיף את התיבה דאין מקום לומר דמ"ש ומצלין וחדיין דקאי על תפלת שחרית דמלבד שאין תפלת שחרית אחר קס"ת זאת ועוד דתפלת שחרית לא הוצרך לומר שכבר הזכיר מקודם בשאר ימים על תפלת שחרית דמזכיר בתחילה תפלת שחרית ואחר כך קס"ת ומדקאמר הבא תפלת אחר קס"ת ש"מ דעל תפלת מוספין מיירי והוא ברור:

כי כן נראה לע"ד דהעיקר כמ"ד לעשות ההושענות והקפות התיבה אחר קס"ת ותפלת המוספין תכף קודם קדיש תתקבל מוציאים ס"ת ועולין אותו לבימה ואומרים הושענות ומקיפין את התיבה כי כן נראה שהוא מקומו הראוי לו כדברי הזה"ק בב' מקומות והתרגום של מגילת אסתר ובדברי רבי' האריי"ל זל ותלמידו מהרח"ו זל לא יש בירור בדבריהם כעת אם צריך להיות ההקפות אחר קריאת ההלל דוקא ובודאי כי לא יחלוקו ע"ד הזה"ק והוא תימא על הרב חמ"י ועל הרב המג"ן והרב אמת ליעקב והר' לדוד אמת ורבני דירוש' ז"ל איך כתבו להפך ולא נרגשו שום אחד מהם מלשונות הזה"ק והתרגום שני ומ מ נראה לומר כי במקום שנהגו לומר ההושענות אחר ההלל ואינן רוצים לבטל המנהג אם לא ע"י מחלוקת י"ל מוטב יעשו כמנהגם ולא ירבו מחלוקות בישראל:

ואמת יהגה אני מעשה שהיה כך היה כשהייתי קטן בשנה ראשונה אשר זיכנו ה' לראות בבנין בתי כנסיות שבעירנו אזמיר יע"א שנת התקס"א והיה מורינו ורבי' הרב הגדול כמהר"ר יצחק מאייו ז"ל הרב המחבר שורשי הים רב ומורה צדק בקהלתינו בבית הכנסת שלנו שהוא הנקרא בשם ק"ק אורחים יב"ץ והמנהג בק"ק הנז' הוא לומר ההושענות והקפות אחר תפלת המוספים והיה רוצה הרב הגדול הנז' לשנות ממנהגם

שיאמרו ההושענות אחר קריאת ההלל כמנהג א"י וכמ"ש הרב המג"ן והמקובלי' ז"ל וכן רבים קיימי בסברתייהו ומאחר דכדי לשנות בעינן דעת ורצון כל היחידים לכן בא ביום ראשון של חג הסוכות לבית הכנסת הנז' ולשאול את פי כל היחידים אם יהיו מרוצים לשנות המנהג וכל היחידים פה אחד השיבו לו אדונינו הוא רשאי ושליט לעשות מה שירצה זולת יחיד אחד מרשומי הקהל הלא זה דודי מע' הגביר החכם המרומם רצ"ו ירא את ה' מרבים כמה"ר יעקב רבי ז"ל עמד כנגד כל היחידים וכנגד הרב ז"ל ולא הניחו לשנות המנהג שהיה אומר לא לחינם נקבע זה המנהג בודאי שהיה להם איזה סמך וראיה ואנחנו לא נדע וכראות הרב ז"ל שיחיד מוחה במנהג הלזה לשנותו העמידו למנהג כמו שהיה וכן הוא עד היום הזה המנהג בק"ק אורחים לומר ההושענות וההקפות אחר תפילת המוספים ובא וראה מפלאות תמים דעים כי הגביר הנז' יעקב בחד לו יה הוא העמיד למנהג זה שלא יתבטל שיבא אחר כמה שנים אנכי הצעיר הלומד בבית מדרשו של רבי הגביר הצדיק הנז' הנקרא בשם בית יעקב כידוע שיזכני השי"ת ושירוני מן השמים להביא ראיות בריאות וטובות לקיים המנהג להודיע לבני אדם גודל צדקתו כי ח"ו לא עמד נגד הרוב ונגד הרב ז"ל שלא לבטל המנהג מחמת קינטור ודידן נצח כי כל מעשיו הן הנה היו לש"ש כידוע ומפורסם לכל זיע"א ומ"ג למה שהכריח הרב"ח ז"ל להביא סמך למנהג הזה מדברי הש"ס דילן וז"ל טעם הושענות אלו שאנו אומרים אחר תפלת המוספין הה דוגמה מה ששנינו בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא. ובגמרא שקלינן וטרינן אי הואי האי הקף בלולב או בערבה ואנו סוברים כמ"ד בלולב ולפיכך נוהגים להקיף בלולב כל ז' ואומרים הושענא זכר למקדש ומאחר שאותה הקפה שבמקדש היתה אחר ההקרבת קרבן מוסף והתפללו תפלת המוספין כדמשמע מדתנן ובשעת פטירתן מה היו אומרים יופי לך מזבח דלמא שתקף אחר ההקפה נפטרו והלכו להם אף אנן עושין כן הושענא אחר תפלת המוספין ונפטרין לשלום אלא די"א דאחר שיסיימו כל התפילה ואמרו קדיש מתחילין לומר הושענות וי"א דראוי לכלול תפלת זאת דהושענות דרך תחנונים סמוך לתפלת המוספין ואחר כך לומר קדיש על הכל וכן אנחנו נוהגים וכו' וע"ד הטור שכתב שרב סעדיא כתב שמקיפין מיד אחר הפטרת וכו' כתב הרב"ח וז"ל ואפשר דס"ל לר"ס דכשם דנטילת לולב סמוך לתפלת השחר כך ההקפה בלולב היתה באותה שעה הכל קודם תפלת המוספין וכפי זה צריך לפרש הא דתנן בשעת פטירתן מה היו אומרים היינו בשעת שנפטרו מהקפתן אבל לא שנפטרו והלכו לבתיהם ורבינו כתב שהמנהג טוב הוא בעיניו אלא שאין נוהגים ואם חומרים שכיון שכל עיקר אינן עושין כי אם זכר למקדש יפה מנהג שלנו שמאחרים

סמוך לשעת שנפטרין לבתיהם כדמשמע פשטא דמתני' עכ"ל ועיין בספר נדפס מחדש בכורי יעקב בסימן זה סק"א מה שכתב להכריח דהעיקר כמנהג ארץ ישראל תובב"א לעשות ההקפות אחר ההלל יע"ש וגם הוא לא זכר מלשונות הזוה"ק ותרגום מגילת אסתר וצ"י:

ועמ"ש בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן וי"ו ד"ז ע"א יעש"ב כי כן נראה להחזיק במנהג זה לומר ההושענות אחר תפלת מוסף קודם קדיש תתקבל וכ"נ שהוא מנהג שאלוניק"י כמ"ש הרב"ד חא"ח סימן תנ"ט והרב ש"ג שם בסימן זה וכתב שפה אנדריאנ"ו ראיתי שנוהגים כמנהג הטור שמכניסים ס"ת למקומו ומתפללין מוסף ומוציאים ס"ת אחר וקורין אותו ספר הושענות יע"ש:

ומ"מ בשבת קדש דליכא הקפת התיבה בלולב אנחנו נוהגים לומר סדר ההושענות שהתקינו לומר בשבת תכף אחר קריאת ספר תורה קודם תפלת המוספין בעוד הספר תודה עדיין בתיבה ואחר שמסיימים סדר הושענות מתחילין אשרי יושבי ביתך ומחזירין ספר תורה למקומו ומתפללין מוסף:

ח"ב או"ח סימן קכח

המאור הגדול. מעוז ומגדול. דרב גובריה ורב. דיין שדן דין אמת לאמיתו. שהלכה כמותו הלכתא כרב. בקי בחדרי תורה. ליאודים היתה אורה דן ידין עמו עם רב דין הוא הדר בקודש הרב המופלא בנסתר ובנגלה כמהר"ר:

חיים ומלך נר"ו יאיר והוי זהי"ר עד כי יבא שילה ובא גואלו מושיען של ישראל מושיע ורב כיר"א:

בטרם תחי"ל האר"ש. ושור'י באר"ש ויבא יעקב שלם בשלמא למר ש'ן וש"ח כמאן דתני אהבה רבה. וצילי'ה גם היא לאלקי יעקב למען יעמד חי ובריא עדיף מושבע ועומד בשובע שמחות. גם ברכות הוא ובניו בקרב ישראל זרעו לעולם יהיה זרע רב כיר"א טעמא דאיכא דבוד מקבלה ואילך כתבו הבהיר ע"י רחימא דנפשאי. דחביב עלי כגופאי פרי צדיק עץ חיים עד העולם כיר"א ושו"ש מידיעת שו"ט ומצב בריאותו ישב עולם חי ומלא. ממהדורי מילי. אנס"ו גם ראיתי הכתב והמכתב הועתק מס' חיים ע"ד ב' לשונות מזוה"ק בענין ההקפות וגם מהתרגום ב' של מגילת אסתר שצריך לעשותם אחר תפילת מוסף. ואבא היום להשתעשע בד"ק בראשית מאמר כתר נר"ו פתח לן פתחא וז"ל והנה מסידור לשון הטור ומרן וכו' אין הכרעה כ"כ דההקפות הם אחר תפילת המוספין דאיכא למצדי ביה

צדדי וכו' שו"ר בטור וכו' שכתב הר"ס כתב וכו' והנראה ממ"ש שאין נוהגים כן וכו' שהם אחר המוסף עכ"ל:

והנה הן אמת דמדברי מרן אין הכרעה כ"כ כמ"ש מני"ר אמנם בתחילת דברי השור שפתיו ברור מללו דההקפות הן אחר המוסף מדכתב סדר התפילה עד אחר המוסף ואח"כ כתב אומרים ההושענות וכן נראה מפשט דברי מרן הב"י וע"ז מביא ס' ר' סעדייא וכו' אלא שאין נוהגים כן לא כמו שכתבתי וזו אינה צריכא לפנים:

והנה בעת'ה ויבא יעקב על מה שמני"ר אתא ואייתי מתניתא בידיה מב' לשונות הז"והק שצריך לעשותם אחר המוסף עד שמפני זה תמה על הרבנים שהסכימו לעשותם אחר ההלל ואין גם אחד הלך ברג'ש מב' לשונות אלו וכו' וכ' עוד שבדברי האר"י ותלמידיו ז"ל לא יש בירור בדבריהם וכעת אין ספרי הקבלה בידי עכ"ל לשון הזהב וש'ב יעקב דהן קד"ם דברי המקובלים מפי האר"י ותלמידיו ז"ל ברור מללו שצריך לעשותם תכף אחר ההלל והילך לשון האר"י ז"ל בס' הכונות ע"י הלולב נכנסים ז' חסדים דאור פנימי מז"א לרחל וכו' וע"י הנענועין יורדת הארת בחסדים ומתפשטים בז' תחתונות דז"א שהם סוד הלולב ומיניו וכו' וכבר נז' לעיל כי לעולם אור הפנימי נכנס קודם אור המקיף ולכן אחר נטילת לולב ונענועיו בברכה ובהלל אז עושין ההקפות כי גם ענין ההלל הוא נעשה עם נטילת לולב להמשיך החסדים הפנימים וכו' יע"ש הרי בהדייא שתכף לנטילת לולב עם ההלל אז עושין ההקפות:

ועוד ראיה ממ"ש בס' הכונות וז"ל ענין נטילת לולב אחר תפילת שחרית קודם מוסף כי אז עדיין היא עמו פנים בפנים מהחזה ולמטה אבל בתפילת מוסף עלתה יותר למעלה ע"כ וזו ראיה חותכת שהרי כבר ידוע שאם לא נשלם תיקון אחד לגמרי אינו עולה למדרגה אחרת יותר עליונה וכיון שהפנימי והמקיף תיקון אחד הם אחים לא יתפרדו איך יתכן שאחר שעלה בתפילת מוסף לחב"ד ובחזרה לכתר בקדושת כתר כידוע שירד ליקח המקיפין שהם מהחזה ולמטה ח"ו הס כי לא להזכיר וז"ל הרב מהרח"ו ז"ל בס' נגיד ומצוה להדליק נר של חנוכה קודם נר של שבת ביום שבת עולה עד כתר שלה וכו' לכך ראוי להדליק נר של חנוכה שהיא בנה"י קודם שידליק נר של שבת כי ראוי להעלותה ממטה למעלה כנז' ואיך ידליק של שבת ואח"ך נר של חנוכה יחזור למטה דנה"י ח"ו הרי בהדייא שאיך וכמו צריך ליזהר בענין עליות שיהיו כסדר ולא יהיו בהפך ח"ו ויעויין בס' שומר אמונים תשו' למהר"י אירגאז ז"ל בסוף הס' לענין ברכת הלבנה ביו"ט או בשבת:

ועוד כתוב בס' נגיד ומצוה טוב לעשות הקפות תכף אחר ההלל והטעם הוא כדי להמשיך המקיף הכף אחר שכבר נכנסו פנימים כי הנענועין להמשיך וכו' וההקפות וכו' וטוב לסמוך זה אצל זה בלי הפסק בנתיים עכ"ל הרב ז"ל והדברים עתיקים כי תכף לפנימי שמירת המקיף כידוע לי"ח וא"כ אחר דכבר כתבנו כ"ז מדברי האר"י ותלמידיו ז"ל דצריך לעשותן אחר ההלל הרי בודאי מוכרחים אנו לפרש כונת דברי הזוהר באופן שלא לעשותו לאר"י החי חולק על דברי הזוה"ק:

ואבא היום לפרש כונת הזוהר על ראשון ראשון באחד משני פנים ויצא הראשון ל' הזהר שבפרשת ויקרא נוכל לפרש כונת הזוהר ששאלת הבת יחידה או המזבח דדא ודא חדא היא כידוע לי"ח היתה בשעת הציווי שנצטוו ישראל על הקרבת פרי החג ואז נתן הקב"ה הקפת המזבח שאם נאמר שאחר ההקרבה באה השאלה ואז נתן הקב"ה ההקפות א"כ מוכרחים אנו לומר שבשנה ראשונה לא היו הקפות או לפחות ביום א' וזה אין הדעת סובלתו ואם נאמר דב"ב אחר ההקרבה נצטוו ג"ז דוחק. ברם אם נאמר שהשאלה היתה בעת הציווי כדכתיבנא ניחא ואז באת השאלה ובישרה הקב"ה פרקטא וכו' דשוי ככלהו ואז ותעבור המנחה על פניו ואם כן אין מדברי הזוהר ראיה: ובהכי אשכחנא פתרי למה שיש להק' מדברי המדרש לדברי הש"ס וז"ל המדרש רבה פרשת בהעלותך את מוצא י"ב שבטים הקריבו ושבט לוי לא הקריב והיו מצירין משל וכו' אמר הקב"ה לאהרן כל השבטים עשו חנוכה ושבטך לא עשה לכך נאמר דבר אל אהרן ע"כ עוד שם סמוך ונראה וז"ל את מוצא י"א שבטים הקריבו ושבט אפרים גם כן הקריב וכו' חוץ מנשיאו של לוי וכו' א"ל הקב"ה אל תתיירא לגדולה מזו אתה מתוקן דבר אל אהרן וכו' עכ"ל הרי בהדייא מדברי המדרש הנז' שאחר הקרבת הנשיאים היה מיצר אהרן ובישרו הקב"ה בהדלקת הנרות וקשה מהא דאמרינן בהניזקים ח' פרשיות וכו' ופר' נרות וכו' ופרש"י ז"ל פרשת נרות בהעלותך את הנרות לפי שב"ב התחילו להדליק הרי דביום א' שהתחילו הנשיאים להקריב התחיל ג"כ אהרן להדליק הפך המדרש הנז"ל ודוחק לומר אגדות חלוקות הן דמלבד דזה כלל גדול בתורה דכל כמה דאפשר לשווי משוינן דלא ליפלגו אהדדי עוד בה דאם איתא כפי פשטיות דברי המדרש שאחר הקרבת י"ב נשיאים בא שאלת אהרן נמצא שבי"ב ימים הראשונים לא הדליקו נרות וזה כמה מן התימא ואם נאמר ששאר השבטים הדליקו גם זה תימא שפר' בהעלותך לאהרן נאמרה אמנם כפום מאי דפירשנו דברי הזוהר הנז"ל ניחא לן גם כן דברי המדרש הנז"ל דכל מה שהיה מיצר אהרן היה אחר הציווי ולא אחר ההקרבה ואחר שהקריבו דנקט המדרש ל"ד ור"ל אחר שציוה שיקריבו:

עוד נרא' לפרש כונת דברי הזוהר הנז"ל באופן אחר והוא דהאושפיזין הנז' כאן בדברי הזהר הן הן השבעה מינין הן הן השבע אושפיזין וכמפורש יוצא בהדייא בזוהר פרשת ויחי דף ר"ך ע"ב ודף רכ"א ע"א ומה שיש לעמוד בדברי הזוהר הנז' כעת אין ספרי מפרשי הזוהר בידי לעיין בהם ע"ד הזוהר הנז' וכן נמי מפורש יוצא מדברי הזוהר פר' אמור דף ק"ד ע"ב וז"ל מתל למלכא דזמין אושפיזין וכו' ע"כ אנא ואתון אשתדלנא כלהו באושפיזין וקרבתון קרבנין על שאר עמין. אבל אושפיזי מהימנותא במלכא משתכחין תדירא. הרי בהדייא דהשתדלות אושפיזין לחוד והקרבת קרבנות לחוד ומ"ש אח"ך אבל אושפיזי מהימנותא במלכא משתכחי תדירא וכו' לאו למימרא דהן אושפיזין אחרנין אלא הן האושפיזין שכתב בתחיל' אלא שבאלו הימים עשה סעודה להם ואשתדל הוא והם בהון ודוק' והשבע' אושפיזין הנז' הן הן השבע' ספירות חג"ת נהי"ם כידוע לי"ח עיין בפרשת פנחס דף רכ"ה ע"ב:

מעתה נוכל לפרש דברי הזוהר הנז"ל עפ"י אופ"ז למלכא דומין אושפיזין ואתעסק בהו היינו ענין נטילת ד' מינין שהן שבעה כידוע ואינון אינון השבעה אושפיזין ואתעסק בהו להמשיך הפנימיות לז' ספי' חג"ת נהי"ם ואו בא שת הבת יחידה בגין אושפיזין לא אשגחת עלי א"ל פרקטא חדא אסליק לך בכל יומא דשוי ככלהו והיינו דמקיף גדול מהפנימי כידוע וזהו דשוי ככלהו ורוק ואין ספק שלזה כיון המפרש בזוהר דפוס ליוורנו שכ' למטה פרקטא חדא בריכה של מים ע"כ ר"ל שהם חסדים מגולים ודוק ושלה זאת נמשך גם כן בשעת ציווי הקרבת פרי החג ותיבת כך דנקט הזוהר פירושו הוא ג"כ בכל יומא ויומא וכו' ואז ג"כ באת השאלה ולי מה אנת יהיב והשיב הקב"ה בכל יומא ויומא יסובבון ליך באופן דשאלת הבת יחידה והמזבח נמשך הן בענין לקיחת הד' מינין שהן הז' אושפיזין והן בהקרבת הקרבנות וכיון שהמתנה טובה שניתן לה שהן המקיפין בא מכח נטילת הז' מינין שהן האושפיזין מעתה נוכל לומר שהקרבת הקרבנות באים אחריהן ויסובבון ליך הוא מקודם שהיא אחר הנענועים וקודם ההקרבה ומנה אחת אפיים. חשובה היא לפני שעולה לשתיים. ודבר זה שכתבנו מלבד דכן הוא האמת דהאושפיזין הן הז' מינין כנז' זאת ועוד דאם נאמר דהן רומזים לשרים סיום דברי הזוהר דנקט בלשונו דשוי ככלהו לא ניחא כלל כי רב המרחק בניהם ברם לפי מ"ש א"ש ודוק באופן דאין מלשון הזוהר הזה ראיה דאיכא לפרושי כמו שכתבתי:

וקצת משמע מדברי הזוהר פ' ויחי הנז"ל שאחר גמר הנענועים וההקפות אז מקריבים הקרבנות שכ' וז"ל דכל אילין אינון אושפיזין וכו' ע"כ חדוותא דכולא חדותא דאושפיזין ואפי' א"ה חדאן בהאי חדוותא וכו' וע"ד קרבנין בכל יומא וכו' עכ"ל משמע שאחר

שנשלם ונגמר חדוותא דאושפיזין בענין הנענועים וההקפות שהיא חדוותא בשלימו אז בא חדוותא דידהו והיינו הקרבת פרי החג ודוגמא לזה ענין שעיר המשתלח שאחר שהיו נגמרים כל העבודות שבפנים אח"כ היה משתלח השעיר למדבר ודוק:

עוד כתב כת"ר ני"ו בסיום ראייתו מל' הזוהר דויקרא וז"ל א"כ מן הראוי הוא להיות בתחי' קס"ת שקורין פ' הקרבנות החג ואח"כ תפילת המוספין דכנגד קרבנות תקנום וכו' עכ"ל וחזיתיה לדעתיה דמני"ר דכמו דקס"ת הוא במקום קרבנות כך תפילת המוספין ג"כ ולזה ויאמר יעקב דלא כן אנכי עמדי דהן אמת דקס"ת הוא במקום הקרבנות ממש זו חליפת זו כמו שמפורש בהדייא במס' תענית הביאו הטור סימן רפ"ג אמנם תפילת המוספין אינה במקום הקרבת הקרבנות ממש דתיקון הקרבנות לחוד ועלית התפילות לחוד כידוע לי"ח ומה שאמרו בפ' תפילת השחר תפילו' כנגד קרבנות תקנום לאו למימרא דנכנסים התפלות במקום הקרבנות אלא דאסמכוהו הקרבנות יע"ש וראיה דבזמן המקדש היו מתפללים ג"כ שהרי כנה"ג תקנום ודוק: מעתה אבא נבא ללשון הזוהר הב' שהביא כת'ר נר"ו מפ' תצוה שלפי הנראה לע"ד אדרבא משם ראיה לדברי המקובלים שתכף להלל ההקפות וז"ל הזוהר ת"ח בעוד דאינון שחר ממנן חדאן וכו' אינון מתקני וכו' באינון זינין בחדוה בהלולא ולאקפא מדבחא עכ"ל ואין ספק שהלולא שכתב הזוהר הוא על ההלל וא"כ משמע בהדייא מלשון זה כדברי המקובלים שתכף להלולא דהיינו ההלל לאקפא מדבחא אלא שמלשון הזוהר נראה ששניהם באים בב"א שכך הם דברי הזוהר בעוד דאינון וכו' אינון מתקני כורסייא וכו' דהיינו שבעוד שהיו מקריבים היו מקיפים מ"מ נקוט מיהא פלגא שההקפות הם תכף אחר ההלל ומה שהיו מקיפים בעוד שהיו מקריבים אפשר דוקא בזמן בהמ"ק שהיה באפשרות שבעוד שהיו מקריבים היו שאר הכהנים קוראים את ההלל ותכף היו מקיפים לא כן עתה שאינו באפשרות לעשות שניהם בב"א לא בשעת קס"ת ולא בשעת תפילת המוספין לפי סברתו ומאחר שאינו באפשרות ודאי שראוי לעשותן תכף אחר ההלל מאחר שכן הוא דעת כל המקובלים וככל הרשום בכתב לעיל וזאת אינה צריכא לפנים שמדברי התרגום ב' אין ראיה דאיכא למימר בפשיטות דהמן הרשע לא דק בלישניה לשון מדברת גדולות או שהתרגום לא נחית להכי ויותר טוב לומר כן ולא יחלוק התרגום. ב' עם דברי המקובלים. אסיפא דמילתא בהא סלקינן ובהא נחתינן שדברי המקובלים יתד בל תמוט ומינה לא תזוע וכבר זה כמה שנים בימי חרפי מקדמוני היה נלע"ד לעשות פשר דבר באופ"ז ולעשות רצון כלם דהיינו שתכף לקריאת ההלל יקיפו התיבה בלי אמירת הושענות וסידור ההושענות יעשו אחר המוסף שתיקון המקיף אינו ראוי באמירת ההושענות

זכורני כי בו בפרק הרציתי הדברים לפני מי שגדול מרן מלכא הרב המופלא תנא דבי אליהו עניו זלה"ה והוא אמר לי שטוב הדבר לעשותו אלא מה אעשה ואי איישר חילי חוכתי ואעשנה בע"ה ותו לא מידי מעתה עט"י המדברה אדברה נא שלום להבן יקיר יקירנו. מחמד עינינו ביודעו ומכירו הרב ועצום אחד היה אברהם אוהבי והוא כלבי שר האלף וכבר הייתי חפץ להשתעשע בר"ק ולבא באחת ארוכה אך מה אעשה דטרידנא טובא מעול הצבור והיחיד וטרדות הזמן הקפונו. סבוני גם סבבונו מכמה אנפי וזוהי סיבה ג"כ ואחר עד עתה מלהיות מבעלי תשובה ע"ד פתגם רק אין דבר זולת חלות פ"א כסא כבוד תורתו ירום ונישא וגבה.. ממעל לחש"ב אחשב"ה רחמנא ברבות הטובה טובה כפולה עאכ"ו ותפארת בנים. ורוב הונים. הון רב. הכ"ד החותם באהבה רבה והוא:

הצעיר:

יעקב אביגדור:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קכט

וזאת תשובתי אליו:

קראתי בכל לב אמרות טהורות אשר שרטט וכתב מר ידידינו גאון:

יעקב נר"ו על דברתי בענין זמן אמירת ההושענות בימי החג ובתחילה השיב דיש להכריע מהטור ככתוב בד"ק ואני אומר דמה שכתבתי דאין הכרעה היינו משום דההושענות אינן מסדר התפלה וא"כ בתחילה סדר הטור מה שהוא היוה ברגלים והניח לבסוף התוספת שיש בחג הזה ואה"ן דיאמרו אותו קודם קס"ת או קודם מוסף ומה שהביא מס' הכונות וס' נגיד ומצוה לא נכחד מאדוני דכך הוא לפי המקובלים אך אנן בדידן מה נעשה לבא אל עמק שוה המקובלים עם הזוה"ק והמדרש דידוע מה שאסף איש טהור הרב ש"ץ בתחילת ספרו היכא דבעלי הקבלה חלוקים עם בעלי הפשט היכי נקיטינן ומוכרחים אנו לקבל מה שפי' מני"ר נר"ו בכונת הזוה"ק דפ' ויקרא ופי' הא' צודק יותר אך מה שפי' במאמר הזוה"ק דס' תצוה צדיק יבחן בל' הצח מהזוה"ק דלא יעבור מה שרצה להעמיס מעכ"ת ומ"ש מני"ר נר"ו דתפילת המוספין אינה במקום קרבן ממש הנה מס' פע"ח מוכח להפך דבריו כמו שיראה הרואה ומה שדחה להתרגום הרי עינינו הרואות לכמה מהראשונים ואחרונים שהביאו ראיה מזה התרגום לדינים אחרים דנמצא הפרש בפוסקים ומביאים ראיה מהימנא מהתרגום וא"כ גם זה יהיה כאחד מהם והסברא שהמציא לנו לעשות הקפה בשתיקה ושוב לומר ההושענות אינו נח לי דהרי בנוסח

אמירת ההושענות תמצא דאנו אומרים להון המירה על ואסובבה את מזבחך ואעיקרא נתקן על שעת ההקפה בדוקא ואיך נקום ונגמור לעשות חדשה בארץ ומאי דקפדינן הוא דהוקבע המנהג בכמה בתי כנסיות דהוא קודם קס"ת ואלו בשאר ב"כ אחר המוסף והכל בעיר אחת וחוששני משום לא תתגודדו לא דכזה וכזה אשכחן כמה מנהגים שונים מביה"כ אחד לביה"כ אחר והשטר שנותנים למרבץ תורה כותבין בתוכו תנאי שלא ישנה ממנהג הק"ק והנח לקם לישראל רק אין דבר זאת תפילתי כי לא יעדי מינן ז"ו אורו ונתעלסה באהבים רבות בשנים. דשנים ורעננים. ברוב עוז ושלום:

החבי"ף:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן קל

נשאול הרב פנים מאירות בתשו' ח"א סי' ט"ל להודיע טעמו למה אנו אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ג' פעמים אלהים והיה. סגי בפעם אחד לומר אלהי אברהם יצחק ויעקב ועוד למה אנו אומרים גבי יעקב ואלהי יעקב בוי"ו ולא גבי יצחק וכתב וז"ל ואמת להשיב לך טעמו של דבר ע"פ נגלה דהא מצינו דאמר דוד לבנו בד"ה א' סימן כ"ח פסוק ט' ואתה שלמה בני דע את להי אביך ועבדהו הפירוש הפשוט שאין לאדם להאמין באלוה מצד מנהג אבותיו כי זה מנהג האומות אלא מצד החקירה ע"פ תורתינו הקדושה שהוא אל הבורא יתברך ויתעלה שמו ולכן אמר דע את אלהי אביך מצד החקירה ומצינו באברהם שהוא היה חוקר א' אלהותו והוא מודיע אלהותו בעולם כי בימיו היו עובדים לעובדי ככבים ואם היינו אומרים אלהי אברהם יצחק ויעקב הייתי יכול לומר שאברהם היה חוקר ראשון שחקר אלהותו ויצחק ויעקב בניו סמכו על אמונת אבותינו ומנהגם ולכך אנו אומרים להי אצל כל א' ואחד כדי להודיע שכל אחד מצד עצמו עמד על החקירה ומצא שאין אחד לא אלהינו והוא חיזוק אמונתינו הקדושה ומה שאנו אומרים ואלהי בוי"ו אצל יעקב עפ"י הסוד יש טעם גדול ואין לנו עסק בנסתרות כי אין אתנו יודע על מה עיין בזוה"ק פ' וארא ואני. לא כתבתי אלא ע"פ הנגלה כדי שתדע להשיב וכו' יע"ש והנה אמת דהכי אתמר בזוה"ק שם דכ"ו ע"א וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ביעקב תוספת וא"ו דאיהו שלימו דאבהן כד"א אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב יע"ש ועיין עוד שם דכ"ג ע"א יע"ש. ונראה לע"ד לומד ע"ד הפשט דה"ט דאיתוסף ביעקב וא"ו עפ"י מ"ש רז"ל ורש"י בחומש ס' בחקותי בחמשה מקומות כתיב יעקב מלא וא"ו ואליהו חסר בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו

ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו יע"ש ולרמז זה נאמר ביעקב בתוספת וא"ו רמז הואו מאליהו לבשר הגאולה:

ואולם בעיקר החקירה עצמה למה אנחנו אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ולא סגי לומר אלהי אברהם יצחק ויעקב נראה לע"ד שבא להודיע שכל אחד מג' אבות בפני עצמו הוא ראוי והגון מצד זכותו לבד ליחד שם אלהותו עליו וע"ד שאמרו רז"ל והביאו רש"י בחומש ס' דברים ע"פ אשר נשבע ה' לאבותיכם למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב אלא אברהם כדאי לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב כדאי לעצמו יע"ש ולכן אנחנו אומרים אלהי אברהם להי יצחק ולהי יעקב:

אלא דקשה על זה מקרא האמור במלכים א' סימן י"א ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי אברהם יצחק וישראל וכו' הרי דאליהו הנביא הוא אמר אלהי אברהם וכו' ובחד סגי. להו הן אמת שראיתי באגדת בראשית פ' ע"ו וז"ל ד"א ויהי בעלות המנחה ולמה לא אמר אלהי אברהם אלהי יצחק אלהי יעקב אלא אמר אלהי אברהם יצחק וישראל אלא אמר אליהו עכשיו אני יודע שנשתקעו ישראל אחד הבעל ואין יודעין עוד מהו האלהים ואם אתפלל ואומר אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב עכשיו הן אומרים שלשה אלוהות הן שהרי אף אליהו כך ביקש לפיכך לא הזכיר אלא אחד בלבד עכ"ל וכן הביא בילקוט שם כמו שיע"ש הרי לך בהדייא שאליהו הנביא מ"ש אלהי אברהם יצחק וישראל היה טעמו ונימוקו עמו כדי שלא יטעו עובדי הבעל דיש ג' רשויות וא"כ למה לא תיקנו נמי אנשי כנה"ג בתפילה לומר כן. ונראה לומר דדוקא באותו דור שהיו כ"ב עפ"ז וכמ"ש אליהו בלשונו אני יודע שנשתקעו אחר הבעל ואין יודעים עוד מהו האלהים ומאחר שכן שנשתקעו הרבה עד ששכחו שם אלהים א"כ יש חששא זאת אבל כשישראל הם יודעים ומכירים שם אלהינו כשאנחנו עם בני ישראל הודו לה' מאמינים בהקב"ה אין חששא לומר ג' פעמים אלהי:

איברא שעדיין קשה מקרא האמור בד"ה א' סימן כ"ט ה' אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך דקשה דאיך דוד הע"ה אמר כן ולא אמר אלהי בכל א' ואחד מג' אבות ובימי דוד ובדורו לא היו מהם עע"ז ושנשתקעו בה כדי שיחוש שמא יהיו אומרים שח"ו יש שלשה רשויות אם לא שנאמר דכונת דוד המלך ע"ה היינו זה בעצמו כי הוא כמתנצל בדבר כי ראה בעיניך כי מה שאני אומר ה' להי אברהם יצחק וישראל אבותינו הוא שאנכי מתפלל שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך שאם יפתה יצרם הרע לחטוא במחשבת ע"ז שהמחשבה כמעשה כמ"ש בגמ' בקדושין דט"ל תהיה זאת שמירה מעליא לבל יחטאו לומר כי יש

ג' רשויות והכן לבבם אליך ונראה הטעם כי תקינו אנשי כנה"ג לו' אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב הם בעצמן לפי שאמרו ביומא דף כי אנשי כנה"ג הם עמדו בפרץ להרוג ליצה"ר דע"ז א"כ השתא כי לית בהו בישראל אנשי רשע שמשתקעים בע"ז א"כ יכולים לומר בפה מלא אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב כל אחד בפרטות וליכא חששא כלל וק"ל:

ח"ב או"ח סימן קלא

חקר הרב תוס' יו"ט בפ"ז דברכות מ"ג דלמה בברכת זימון אומרים נברך אלהינו ובברכת התורה ברכו את ה' וכו' יע"ש ועמ"ש בס' ברכת מועדיך לחיים בדרוש ב' לס"ת בישוב חקירה זו בס"ד והנה בעתה נראה לומר כי הענין עפ"י מ"ש הרב הקדוש ר"ח שער אהבה פי"א דק"ז ע"א וז"ל ועוד אפשר לומר טעם אחר שראוי שיקרא המתענה חסיד מפני שהאוכל הוא ניזון עפ"י טבע העולם כשאר הבריות האוכלות לקיום גופם והעולם נברא עפ"י הטבע שהוא אלהים שכן הטב"ע עולה כמנין אלהים ולכך העולם נברא באלהים בראשית ברא אלהים ול"ב אלהים שנז' שם וכל הדברים שהם עפ"י הטבע כגון שמן שידליק ומים מכבים את האש וזהו עפ"י הטבע והנה החסיד מהפך הטבע ואומר מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק ועד"ז המתענה שאינו רוצה להתנהג עפ"י הטבע כשאר הבריות ודאי מזונו עפ"י החסד שהוא מזון דק ורוחניי והוא ע"ד מזון ת"ח שמזונם הוא מזון הנשפעת מחכמה כדפירש בשער הקדושה ולכן ראוי שיקרא חסיד חסר יו"ד שיו"ד משתתף בחסד לזון החסידים האחוזים בשם וכן נמצא המלאכים הם ניזונים מצד החסד כדפי' עכ"ל ודבר ה' בפיהו אמת כי מבואר בדברי רז"ל בתלמוד ובמדרשות רז"ל וזוה"ק ותיקונים והמקו' כי התורה שהיא שמותיו של הקב"ה היא בחי' שם הוי"ה ב"ה המהווה הויו"ת יש מאין שלא כדרך טבע ולכן מי שעוסק בתורה הנהגתו ופרנסתו ושמירתו הוא ע"י הקב"ה בלתי אמצעי ומבלי טורח ועמל האינושי שלא כדרך טבע וכמו שכתב הרב נזר הקדש בפי' לב"ר ריש ס' ויצא יע"ש ולכן אתי שפיר כי בברכת הזימון שהאוכל הוא ניזון עפ"י הטבע אומרים נברך לאלהינו בשם להים שהיא גי' הטבע ברם בברכת התורה שהוא בחי' הוי"ה ב"ה שלא כדרך טבע אנחנו מברכים בשם הוי"ה ברכו את ה' וק"ל:

ח"ב או"ח סימן קלב

היה מנהג בעירנו אזמיר יע"א כי ביום שבת קדש אחר תפילת שחרית כשהיו יוצאים מבית הכנסת מק"ק ת"ת וק"ק עץ החיים יב"ץ היו שני אנשים כשרים יראים את ה' עומדים בפתח בהכ"נ מבחוץ בשוק ממש וב' אגודות הדסים בידם לתת להיחידים היוצאים מהבתי כנסיות שיברכו ברכת הריח והיו משתדלים בזה הרבה בחיבה יתירה וכשהרגשתי בדבר ראיתי כי הגם כי היו הם מכוונים לדבר מצוה להיות מרבה ברכות בשבת כדי להשלים מאה ברכות ולענות אמן אחר כל ברכה וברכה אנכי הרואה כי היה בדבר הזה נדנוד עבירה שהיה מצוה הבאה בעבירה מב' סיבות אחת היא שהיה הברכה בשוק ממש ולא היה המקום נקי כי תחתיו עוברים הטינופת של העיר ולא יבצר מריח רע וגם מצד עצמו פי השוק אינו נקי דהוי מקום הטינופת זאת ועוד כי מאחר שרבים היו ממשמשים בהדסים לברך עליהם במשמוש היד הרבה בני אדם בזה אחר זה לא היה נשאר בו ריח כלל והויא ברכה לבטלה: וכאשר דמיתי כן ראיתי שכ' הרב הגדול מורינו ורבינו מארי דאתרין חיים ומלך ז"ל בס' חיים וחסד בתקנותיו סי' ט"ז וז"ל מנהג המתחסדים יום שבת לקחת ג' בדי הדס ולעמוד פתח בית הכנסת ולפעמים בשווקים גם אם המקום מטונף אין מקפידים עמש"ה כי דבר ה' בזה ועל לא תשא כי מאחר דממשמשו בהדס ג' או ארבעה אנשים שוב אינו מריח וברכה שאינה צריכה הויא שבועת שוא וחייב נידוי ואם לא נידהו השומעו הוא עצמו בנידוי כמ"ש הרמב"ם סוף ה' שבועות והחרמתי מי שיעשה עוד זה ונתבטל זה המנהג עכ"ל הרי מוכח מדברי מורינו הרב ז"ל דאסור לעשות כן והגם כי היו מאיזה מסייעים אותם שלא ישגיחו בדבר קריתי אותם לתוך ביתי לשני האנשים הלה וכה אמרתי להם מפני מה אתם עושים דבר זה והם השיבו כי כדי לזכות את הרבים אמרתי להם ואם תדעו נאמנה שהוא איסור גדול ושמוה"ר ז"ל מחרים על זה אתם עושים דבר אמרו בודאי כי אין אנחנו עושים כן נגד מה שהוא הדין וקבלו עליהם שלא לעשות וביטלתי המנהג הזה וזה היה בשנת התקצ"א ליצירה ומשם והלאה לא הנחתי עוד שינהגו מנהג כזה וכשאני לעצמי גם כשיש שמחות בבית חתן וכלה ובליל שמירת שבוע בן שאירע בליל ש"ק וביום ש"ק שמברכים הרבה אנשים ברכת הדס קודם הקידוש אנכי נזהר בזה הרבה לקחת שנים או ג' זוגות מבדי ההדסים כדי שלא יהיה כ"כ המשמוש בהדסים ויתבטל הריח מהם וכן אנכי מזהיר לאחרים וממני יראו וכן יעשו כדי שלא יכשלו ח"ו באיסור ברכה לבטלה כדברי מיה"ג מהרח"א ז"ל ודבריו חיים וקיימים:

ואל תשיבני ממ"ש הרב פר"ח בי"ד סי' קי"ו ס"ק ז' וז"ל ולכאורה מכאן יש לדקדק' למחות ביד קצת אנשים שנוהגים להניח שושנים ושאר מיני פרחים כרמונים של ס"ת ערב שבת וביום שבת קדש עומדים על פתח בית הכנסת בשעת יציאתם מבית הכנסת כדי לתת ליחידים להריח להשלים ק' ברכות וזה נראה בזיון לרמונים שנעשים בית יד לשושנים לא דלא חזינן לרבנן קשישי דמחו בידייהו ואפשר שהטעם משום שעיקר כונתם ליפות ולעטר הרימונים וכיון דלכבודן של רמונים מניחין בהם השושנים ש"ד בתר הכי לארוחי בהו ולברוכי עלייהו דהשתא תו ליכא בזיון לרמונים עכ"ל והשתא מוכח מדברי הרב פר"ח דלא אקפד ליה במנהג זה כי אם משום בזיון לרמונים לבד ועל זה חתר ליישב המנהג ולא איכפת ליה משום הני תרתי חששות דידן משום לברך בפתח ביה"כ מבחוץ דאיכא חשש טינופת ומשום דע"י משמוש היד ניטל הריח ואפשר לומר כי בזמן הרב פר"ח המנהג היה לברך בפתח בית הכנסת בפנים דהיינו הפתח שיוצאים מבית הכנסת לעזרת בית הכנסת כי שם המקום נקי ומקודש ומה שהקפיד מורינו הרב מהרח"א ז"ל הוא על המברכים בפתח חצר ביה הכנסת דהיינו בפתח היוצאים ממנה לשוק כי שם שייך משום טינופת ועל מה שהקפיד מוה"ר מוהרח"א ז"ל משים נטילת הריח ע"י מישמוש אפשר לחלק כי הרב פר"ח מירי בשיש להם מיני שושנים ומיני פרחים הרבה כי בזה ליכא חשש משום נטילת הריח ע"י משמוש א"נ כי יש לחלק בין בדי הדס כי ע"י משמוש היד הריח כלה ואבד משא"כ במיני שושנים ופרחים כי אין צריך מעיקרא להעביר היד עליהם ולמשמש בהו כי הריח עולה מאליהן וא"כ נמצא כי גם הרב פר"ח הוא משלנו והכל הוא שפה אחת ודברים אחדים ומכאן תוכחת חיים על כמה מנהגים שהיו בעיר כי הנוהגים חשבו כי למצוה רבה יחשב וכשנראה להרבנים שבעיר כי מלבד כי אינה מצוה אדרבא הוא עבירה עמדו וביטלו וסברו וקבילו ואין בזה משום מ"ש מנהג מבטל הלכה וכמ"ש בספרי סמיכה לחיים חלק א"ח סי' א' וחלק יו"ד סי' ג' וסי' ד' וחלק אה"ע סי' ט' ובס' נשמת כל חי חלק י"ד סי' ובס' חקקי לב חלק א"ח סי' ו' ובחלק י"ד סי' מ"ג ועש"ב בס"ד ואין כאן מ"ל:

ח"ב או"ח סימן קלג

נשאלתי אם נולד בן למשומד או מין דהיינו כופר בתורה שבע"פ אם מותר למול לבן בשבת:

תשובה עיין בתשובת הרב זקן אהרן סי' כ"ט שכתב דמותר למול לבן הקראים בשבת וכן מותר למול לבן משומד שאעפ"י שהאבות יאכלו בוסר והם מחללים שבת בפרהסייא

שמלין את בניהם בשבת יע"ש וכתב שם הטעם בשם תשו' ר"ה גאון כי אפשר שיחזרו בתשו' ודילמא. נפיק מינייהו זרעא מעליא והדרי בתשו' יע"ש ודברי תשו' ר"ה הללו הביאם הרמב"ם בס' אגרות הרמב"ם סימן י"ד והא"ח ב"י בה' יי"נ והביאו מרן בב"ה בחיו"ד סימן רס"ד יע"ש וכ"ה בתשו' הגאונים בס' ש"ץ שער הה' סימן ח' דכ"ב ע"ב בשם רב שרירא גאון ז"ל וז"ל וששאלתם ישראל שנשתמד ויש לו אשה ישראלית ונולד לו בן ממנה בשבת מותר למולו בשבת אם לא כך הרוני מן השמים שמותר למולו בשבת מ"ט זרעו של אברהם ותולעת יעקב הוא ואפשר שתוהא ועוזב את בניו בדת יהודית וכו' יע"ש ועיין להרב כנה"ג ביו"ד סימן רס"ו הגה"ט אות ט' בשם אגרות הרמב"ם סימן י"ד והרא"ם ח"א סימן ז"ן ואפי' לפי מ"ש שם דעת הרדב"ז בקראים שבזמנינו שאסור למול כמ"ש בתשובת הרב בצלאל סימן ג' יע"ש מ"מ הוא מודה בבן משומד כי אפשר שיחזור בתשו' או בנו אחריו יהיה זרעא מעלייא והוא ברור כי עיקר הטעם שכתוב דאינם מודים בפריעה ליתיה כי זה הוא מודה במצות מילה ופריעה ואי משום מ"ש שאינם מתפללים כמותינו וכו' זהו שייך בקראים שבונים במה לעצמן להתפלל להמרות בתקנת רז"ל ונוסח אנשי כנה"נ אבל משומד אינו בכלל זה וכבר רמז הרב אשל אברהם בסימן זה סק"א לתשו' הרב זקן אהרן הלזו שכתב שמותר למול בשבת לבן משומד יע"ש שלא הביא חולק על זה ומ"מ יש להזהר על ענין קידוש על היין שמקדשים במילה שיזהר שיהיה היין כשר שלא נגע בו המשומד או המין הזה כי כיון שהוא מחלל שבתות ה' בפרהסייא הרי קי"ל בפ"ק דחולין ובפוסקים כי מומר גמור אוסר מגעו ביין לעשותו יין נסך א"כ צריך ליזהר ליקח יין כשר שלא נגע בו הגוי או המין והמשומד כדבר האמור ואם המילה הוא בשבת והוא דר במקום שלא יש עירוב דאז אין אופן להביא יין באותו יום ע"י ישראל כה יעשה להוליך היין לבית המשומד והמין מיום הו' וליתנו במקום מוצנע ולסוגרו במפתח וליתן מפתח שם ליד כשר ונאמן או להצניע שם המפתח במקום מוצנע שלא ידעו וביום השבת יפתח על יד יאודי כשר והוא יתן היין למוהל והרב כנה"ג ביו"ד סימן קנ"ד הגב"י אות ט' כתב דמנהג פשוט בקושטא למול את בני הקראים וכ"ש לילדם ועמ"ש הרב כנה"ג עוד שם בסימן רס"ו הגה"ט אות ט' ובס' שלחן גבוה שם ביו"ד סימן רס"ו סקל"ח יע"ש:

ועלה בדעתי להוראת שעה לקונסו שלא למול את בנו מחמת רשעות האב והדרי בי מכמה סיבות סיבה ראשונה כי איך יתכן להחמיר ולעשות הוד"ש וקנס בדבר שהוא מצוה והיתרו מפורש בדברי הגאונים והראשונים הללו ועוד דמה איכפת ליה לרשע זה מאחר שאינו חש לד"ת וח"ו פקר טפי ומ"ג כי זאת המצוה היא לבן ואפשר דנפיק מיניה

זרעא מעליא ואיך יתכן שיהיה ערל ולא שייך הור"ש בכה"ג סיבה שניה כי אפילו במצות המוטלות עליו אין ראוי לקונסו בדבר מצוה למונעו ממנו כי כיון דקי"ל בש"ס ובפוסקים דאעפ"י שחטא ישראל הוא א"כ כל כמה דמצינן לבא מידינו שיקיים מנות ה' עבדינן ואולי שאור שבו וקדושת המצות וההתלהבות וההתחברות והבושה ולפעמים מחמת אהבה וריעות עמו יהיו דברי המוכיח נשמעים אליו שימצא שעת רצון ויחזור בתשו' לגמרי וכבר כתבתי בתשו' בהל' פסח לענין מצה ובתשו' חיו"ד בהל' נידוי וחרם ברשע שהוא חוטא ומחזיק באיזה עבירה אם אירע שחטא ונתחייב נידוי על עבירה אחרת ובא לקבל תשובה אם מחמירים עליו שלא לקבלו עד שישוב לגמרי או נקוט מיהא פלגא והעליתי דנקטינן פלגא והבאתי ראיה מתשו' הרב שאלת יעבץ ח"ב סימן יע"ש:

ובני הגדול רב ועצום אברהם רחימא נר"ו הראה לי מ"ש הרי"ף באגדתיה פ' חלק גבי מ"ש שם אמ"ר אבא בר כהנא כולן חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שנאמר ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה כי אהבך ה"א קללה ולא קללות ע"כ כתב וז"ל ומ"מ קללה של ב"כ נהפכה תמיד לברכה לפי שאין הקב"ה מעניש לאדם שלא יעשה מצות ויתבטלו מהם כי הבא ליטהר מסייעים אותו ואין מעכב ה' לאוהב דרכי תשובה לדרוש את ה' ותהיה הבחירה בידו עכ"ל א"כ אף אנן נמי צריך לילך בדרכי ה' הישרים כמ"ש רז"ל ע"פ והלכת בדרכיו הלך אחר מידותיו וכאשר פסק הרמב"ם בה' דיעות ועיין בתשו' הרא"ם ח"א סימן ז"ן דצ"ב ע"ד יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קלד

מעשה שהיה שנולד תינוק ביום הששי בערב קודם שמונה דקים משעת י"ב שהוא זמן שקורין אקשאם ושקיעת החמה היא עשרה דקים קודם י"ב הרי שלא היה השמש נראה בשום מקום גבוה הנה לס' מורינו הר' כמוהרי"ע שבעלי ז"ל בספרו קהלת יעקב בשו"ת דס"ח ע"א נראה דעתו דיש למולו ביום הששי דחשיב ליה עדיין יום אמנם כפי דברי הרב"ד ז"ל בחא"ח סימן קכ"ו נראה דעתו דכל שנראה שמש אפי' משהו אפי' בראש הדבר הגבוה יותר שיש בעיר מונין מאותו יום וכשאין נראה בשום דבר מונין להבא והגם שמורינו הרב ז"ל שם דחה דברי הרב"ד מ"מ כבר כתב הרב חיד"א בס' ברכ"י בסי' של"א אות ז' שאחר שהביא דברי הרב"ד סיים וכתב וכן נתפשט המנהג בעיר קדשינו ירוש' תוב"ב ועיר עז לנו חברון תוב"ב מזמן גאוני הדור שלפני דורינו יע"ש גם במחזיק ברכה בסימן זה אות ח' שאחר שהביא דברי מורינו הרב קהלת יעקב כתב וז"ל ולי נראה דהנכון כמנהג א"י וכהוראת הרב"ד וכן מוכח מדברי מורי הרב ז"ל בס' גט מקושר דק"ח

ע"ש גם מורינו הרב הגדול כמוהרי"ם ז"ל בס' שפת הים חא"ח סי' א' הסכים לדברי הרב"ד כי כן הנכון בזה הוא דכל שנולד קודם שעת י"ב אם הוא שהוא סמוך לשעת י"ב חסר עשרה דקים דאז אין שמש בעיר כלל אפי' במקום גבוה שבעיר אזי הוא ס' ביה"ש ואם הוא קודם לכן כמו ט"ו דקים מו"מ קודם י"ב אז ודאי שים שמש בעיר במקום גבוה והוי יום ונימול לח' וכשאין השמש בעיר אפי' במקום גבוה הוי ס' ונימול לט' ואם הוא שבת ואחריו יו"ט אינו דוחה לא את השבת ולא את היו"ט ויען זה הבן הנולד היה ביום הו' שהיא כ"ב לח' אלול וחל ר"ה יום שבת ומחרתו יום א' א"כ אין למולו עד שיעבור ב' ימים שבת ויו"ט ונימול ליום ב' שהוא ג' לח' תשרי כן נ"ל הלכה למעשה וכן נמי אם יש ספק בשעת לידה שאינן יודעים מתי ילדה אם הוא ביום או בלילה או בין השמשות יש להחמיר שלא למולו לא בשבת ולא ביו"ט וכ"ן מדברי הרב בית הילל ביו"ד סימן רס"ו שכתב וז"ל לכן צריכים אנו להחמיר ושלא למול בשבת עד שיצא הספק מלבו אם הוא ודאי לילה או ודאי יום אבל אם יש איזה ספק למי שיודע מתי ילדה אזי מחוייבים אנחנו להחמיר שלא לחלל שבת:

ואידע מעשה בתינוק הנולד בערב שבת אחר שקרא האקשא"ם שהוא אחר י"ב שעות מהיום הו' כמו עשרה דקים והיה בזמן רימאזאן שקריאת האקשת"ם הוא חמשה דקים חסר מהי"ב שעות כנראה שנולד זה התינוק חמשה דקים אחר הי"ב שעות וא"כ עדיין הוא בין השמשות לסוברים כי רביע השעה שהוא ט"ו דקים אחר שקיעת החמה הוא בין השמשות ופסקתי שימולו אותו ביום א' שאם היה הענין זה בימות החול כשאירע שנולד אחר שקיעת החמה שלא יש עוד שמש בעיר אפילו במקום גבוה אז המילה הוא ליום שלאחריו כי אם דחינן מאותו היום שכבר שקע החמה ממילא שדינן ליום הבא אחריו משא"כ כשאירע בערב שבת שהנה אמת כיון ששקעה החמה ביום הו' נדחה המילה מאותו יום ליום המחורת אכן היות יום שלאחריו יום שבת צריכים אנחנו לידע בבירור אם הוא יום שבת וכל עוד שעדיין הוא ספק ליל שבת כי אין מקום לצאת מספק שבת כ"א לפחות אחר יציאת ג' ככבים בינוניים וכדברי הרדב"ז בתשו' סי' רפ"ב והביאו הרב באה"ט בסי' זה כמו שיע"ש וכדי שיהיו נראין ג' ככבים בינוניים לפחות צריך כ"ה או ל' דקים אחר י"ב שעות הלא"ה כל מה שיספק בליל שבת בתחילת הלילה אם הוא ודאי לילה אין למולו בשבת וכדברי הרב ב"ה וכמש"ל:

וראיתי למורינו הרב הגדול כמוהרי"ם זל בס' שפת הים חא"ח סי' א' במעשה שבא לידו בתינוק שנולד ער"ש אחר חצי. שעה מקריאת האקשא"ם דנראה דעתו למולו בשבת כפי מה שהביא בסו' דבריו דברי הרב ברכ"י להחזיק סברת הרב"ד דכשאין נראה השמש

מונין ליום הבא אחריו כמנהג עיה"ק ירוש' ועיה"ק חברון ת"ו יע"ש אכן ממ"ש לעיל מזה תשו' מוהר"מ אלשקר סי' צ"ו נר' דבשבת יש להחמיר למולו ביום א' ועדיין צ"ע. ומ"מ לעד"ן אם אירע שנולד אחר חצי שעה מקריאת האקשא"ם שהוא חצי שעה אחר י"ב שעות הרי הוא ודאי לילה ויש למולו בשבת:

אמנם ראיתי שכתב שם מורינו הרב ז"ל וז"ל ונראה לע"ד דאפי' אנו רואים ג' כוכבים בינוניים לפי ראייתנו ולא עברו עדיין ע"ב דקים משקיעת החמה דהיינו אחר הכאת הי"ב שעות כדילז"ו לפי סברת ר"ת צ"ל דאינן הכוכבים הבינוניים שדברו חז"ל ועדיין יום הוא או בה"ש הוא וכ"כ הרב מוהר"י נבון בס' ג"מ בביאורו על הרא"ם בה' כיפור דק"ח ע"ב שמנהג העולם הוא נתייסד עפ"י ס' הגאונים שאמרו שתכף אחר השקיעה הא' מתחילת זמן בה"ש שהוא י"ג דקים וחצי ג' רביעי מיל והוא ס' יום ס' לילה ולפי זה התוס' צריך להוסיף קודם שקיעת החמה בכניסה וכן נוהגים לקבל שבת מבע"י והשמש על הארץ וכמ"ש כל ששוהין מיל אחר שקיעת החמה יוצאים י"ח בה"ש ותוס' מחול על הקדש שהרי שיעור בה"ש הוא ג' רביעי מיל ורביע א' ותוספת וסברא זו יראה המעיין שהיא קרובה לדעת ויבוא שוה עם שיעור הכוכבים שאמרו חז"ל דאילו לפי' ר"ת ז"ל צ"ל שאין אנו בקיאים בשיעור כוכבים בנוניים שהרי כל העולם מלא כוכבים ועדיין לא עבר חצי שעה משקיעת החמה ועל כיוצא בזה אמרו אם הלכה רופפת בידיך פוק חזי מאי. עמא דבר ומנהגן של ישראל תורה ויש להם על מה שיסמוכו והכי כתבו הגאונים ז"ל ומ"מ מי שירצה להחמיר כס' ר"ת תע"ב עכ"ל:

וכשאני לעצמי במקומינו כשעבר חצי שעה אחר שקיעת החמה שהוא עשרים דקים אחר י"ב שעות ששקיעת החמה הוא עשרה דקים קודם הי"ב שעות הנה עדיין אינן נראין הכוכבים כי אם אחר עבור עוד חמשה או עשרה דקים דהיינו כ"ה דקים או ל' דקים אחר הי"ב שעות שאז נראין ג' כוכבים בינויים וגם אם בזמן שיש לבנה זורחת דאז בחצי שעה אחר י"ב שעות זורחת הלבנה בכח על הארץ כמ"ש מרן ומור"ם לקמן בריש הל' תענית רס"י תקס"ב ועמ"ש עוד בסי' רל"ה ובמג"א ושאר הפוסקים וכ"כ מרן בסי' רס"ג צריך ליזהר מלעשות מלאכה עד שיראו ג' ככבים קטנים ולא יהיו מפוזרים אלא רצופים ואם הוא יום המעונן עד שיצא הספק מלבו עכ"ל. באופן כשיהיה הנולד בימות החול ושקעה החמה אזי הוא נימול ליום המחרת הבא אחריו אכן כשיהיה בערב שבת יום הו' הגם ששקעה החמה כל עוד שאינו ודאי ליל שבת דהיינו שנראו ג' ככבים בנוניים רצופים ולא מפוזרים ואם הוא יום המעונן עד שיצא הספק מלבו שהוא לילה ששיעור זה הוא חצי שעה אחר הי"ב שעות שהוא מעת שקרא האקשא"ם נימול ליום א' ואם אירע שנולד

בשבת אזי כל ששקעה החמה הרי הוא נימול ליום א' אם לא כשנולד ביום השבת היה שמש בעיר אפי' במקום גבוה שהוא ט"ו או עשרים דקים קודם שעה י"ב שהוא נימול בשבת וזהו מנהג עירינו אזמיר יע"א וכן ראוי לנהוג והוא ברור ופשוט ועיין עוד למרן בש"ע סי' רס"ח ומור"ם ז"ל שם שנראה דבין השמשות הוא ט"ז דקים מו"מ אחר שקיעת החמה ששקיעת החמה הוא עשרה דקים קודם שעת י"ב ויהיה בין השמשות ו' דקים אחר י"ב שעות ועיין בבאה"ט שם סק"ו שהוא רביעית שעה קודם צ"ה כי אם יהיה צאת הככבים שהוא ודאי לילה לחצי שעה אחר י"ב שעות יהיה ט"ו דקים אחר י"ב ועיין עוד שם בש"ע סימן רצ"ג ועיין בספר נדפס מחדש תפארת אדם חא"ח סימן י"א:

ח"ב או"ח סימן קלה

מעשה שלשו במים שלנו ברוב הלילה ובסוף הלילה לשו באותן המים שלא היה להן לינה כל הלילה וגם לא היה שיעור י"ב שעות משעה שנשאבו בין השמשות:

תשובה הנה לדעת ה"ר יא יאודה בר נתן ז"ל שהביא הסמ"ג לאוין ע"ט נראה דעתו לאסור שכ"כ שאסור לאפות קידם ע"ה ואם אפו ראוי לאסור את האפוי דאימור סוף הלילה גורם הצינון וכתב מרן בב"י בסי' תנ"ה דלרש"י דבעי י"ב שעות א"כ הוי אסור אבל לא מחד טעמא דלריב"ן הוא משום דבעינן לינה כל הלילה וסוף הלילה גורם הצינון ולרש"י הוא י"ב שעות אפי' קודם שיעלה ע"ה יע"ש וא"כ יש נפקותא דלריב"ן אם יהיה הלילה יותר מי"ב שעות עכ"ז אם לש קודם שעלה ע"ה אסור ואם יהיה הלילה פחות מי"ב שעות כל שעלה ע"ה מותר ולדעת רש"י ז"ל דבעי י"ב שעות אם יהיה הלילה פחות מי"ב שעות אף שעלה עמוד השחר צריך להמתין עד שיעברו י"ב שעות משעת שאיבתן ועיין להט"ז ז"ל בסי' הנז' יע"א:

וא"כ הירא את דבר ה' ישאוב קודם י"ב שעות בין השמשות ולא ילוש עד שיהיו בתוך הכלי המים י"ב שעות לחוש לדברי רש"י ואם יהיה הלילה ארוך לא ילוש אפי' עברו יותר מי"ב שעות לחוש לס' ריב"ן דבעינן שלנו כל הלילה ואם יהיה שהלילה קצרה ועולה ע"ה קודם יב"ש יחוש לס' רש"י ולא ילוש עד שיעבור יב"ש וכ"כ הרב פ"מ בחלק מ"ז סק"א ובחלק א"א סק"א ועיין מ"ש הרשב"ץ בס' יבין שמועה במאמר חמץ ד"ל ע"ג יע"ש ובס' א"ח ה' חו"מ סי' ק' דע"ה ע"ג ובס' הכלבו החמירו שאם לש במזיד ישרפו או יאכלם קודם פסח וכו' יע"ש ולכן נראה להלכה ולמעשה דאם לש קודם שעלה ע"ה ושעדיין לא עברו יב"ש כמו שהוא בעירנו אזמיר כי בחדש אדר מט"ו ואילך עד ער"פ הוי ע"ה בשעה י"א או עשרה וחצי וא"כ אם נלש קודם ע"ה נראה לאסור המצות אפי'

בשוגג דהרי מצינו ב' מאורות הגדולים רש"י וריב"ן שאוסרים וכוותייהו מצינו שלימים וכן רבים לא דנראה להתיר דאם התחיל ללוש שיעור אחד או שנים קודם שעלה ע"ה ורובו ככולו היה אחר שהאיר היום הרי יש בהם ביטול ברוב וע"ד שכתבו הפוסקים דאם נתערבו מים שלנו עם מים שלא לנו דחד בתרי בטיל הה"נ המים שהיו קודם ע"ה עם המים שלשו אחר שעלה ע"ה וזהו בשוגג אבל במזיד יש לאסור דאיכא ס' רש"י דבעינן יב"ש אלא דאם גם בזה אם היה רוב הלישה והאפיה אחר יב"ש יש להתיר מה"ט גופיה:

ח"ב או"ח סימן קלו

מעשה שהיה שלאו מצות ביין ואחר שלשו הריחו ביין שהיה ריח משקה שכר שקורין רו"מ ואמרו כי נתן המוכר בתוך היין מעט משקה רו"ם כדי להעמידו שלא יחמיץ א"כ הו"ל עיסה שנילושה במי פירות עם מים דאסורה בי בודאי אינן נזהרין לאפותה מיד ועיין בשכנה"ג בסי' תס"ו בהגה"ט אותו ובס' שו"ג סי' זה מחודש י"ג דס"ב ע"ג. ועוד יש לאסור כי שמעתי באומרים לי כי זה המשקה מרו"ם הוא נעשה משעורים מעורבים עם מים וא"כ הו"ל חמץ גמור. וא"כ ל"מ בנותן משקה הרו"ם בתוך היין אלא אפי' נתן היין כשר לפסח בתוך חביות שנותנים בהם רום יש לאסור שניתן טעם לשבח וכמ"ש בתשו' במ"א בס"ד וא"כ האופים המצות אחרי כן אפי' שהיה היין כשר למצה כיון שנאסרו הכלים והתנור משום עיסה שנילושה במ"פ עם מים שהוא חמץ א"כ כל העושים אחרי כן בלו הכלים ובתנור בלתי הכשר כלן אסורות והוא ברור ואפי' אם יהיו הכלים שאינן בני יומן עכ"ז כיון שהאיסור הוא משום היין הרי קי"ל דבכלי יין כל מה שנתיישנו מעלי טפי כמ"ש הרא"ש ז"ל וכ"כ הרב"ד בחלק א"ח סי' ר"י ובס' שו"ג סי' תנ"א ס"ק מ"ו דט"ל ע"ד יע"ש:

ועוד היה בזה ריעותא אחרת כי הגידו לי כי זה היין נתחמץ וכדי לתקנו לחזור לקדמותו העבירו ע"ג צמוקים ואפי' אם יהיה שהיו הצמוקים נקיים מבלי מים כלל מ"מ הכלים ששואב בהם אלו הצימוקים כלם הם מודחים במים וא"א בלי טיפות מים שאסר הרב"ד בחא"ח סי' ר"ל ובס' שי"ג סי' תס"ב סק"ד דז"ן ע"ג ומ"ג כי לא היה נזהר בעשייתו לשם פסח מי יודע כמה מים היו בכליו ובר מן דין יש לו ריעותא מצד היין עצמו דאם הוא חומץ הרי יש ס' ריא"ז ודעימיה דס"ל דכל דבר שהו א חמוץ מחמיץ ועיין בס' ב"ד חא"ח סי' רכ"ו שצידד דבריין שנעשה חומץ אינו מחמיץ כמו שיע"ש מ"מ מדברי רבינו ישעיה הראשון הביא דבריו הרב ערוך השלחן א"ח סי' תס"ב אות ב' נראה מדבריו דגם בחומץ מחמיץ יע"ש וכן נ"ל להחמיר בזה שלא ללוש לכתחילה ברם אם לש בדיעבד בחומץ אין

בידי לאסור ומ"מ נראה דאם יהיה הענין שהתחיל היין להתחמץ ונתנו בתוכו צמוקים כדי למתקו וחזר לטעם יין והוא נזהר מהטלת מים כלל יש מקום להתיר אפי' לכתחילה כי מלבד דרוב הפוסקים ז"ל מתירים אפי' בחומץ גמור דס"ל דחומץ יין אינו מחמיץ וכמ"ש הרב ב"ד חא"ח סי' רכ"ו ומז"ה הגדול בס' חק"ל חי"ד ח"א סי' קפ"ג דרנ"ו ע"ב יעש"ב כ"ש בזה שאינו חומץ וגם שחזר לאיתנו הראשון כל כה"ג אפי' הרב רבינו ישעיה והרב"ד שאסרו בחומץ גמור בזה שחזר לטעם יין מודו וכמ"ש בת' במ"א בס"ד וכ"ש שאין לאסור הלשים מצות אחריהם ומ"מ בהאי מאן דקמן הגם כי היה מקום לצדד בכלי הלישה שהוא של מתכת ובצונן ואינו בלוע הרבה ומ"ג אחרי שהדיחוהו ביין אח"כ מ"מ כבר נהגו לאסור כל כלי מתכות בלישה להצריכו הגעלה וכמ"ש הרב ב"ד בחא"ה סי' קצ"ה א"כ גם כאן יש לאסור ומ"ג דאיכא דפים של נסרים והאוקלאגי'ס שעורכים המצות שהכל הוא של עץ באופן דאין מקום להתיר אפי' לאותן שעשו המצות בכלים אלו בלי הגעלה אעפ"י שעברו יום או יומים ואין הכלים בני יומן משום שטעם היין משוה לשבח והוא ברור כיון דהוי איסורו משום לש מי פירות עם מים וק"ל:

ח"ב או"ח סימן קלז

מעשה בא לידי כי אחר שגמר אחד לאפות כל הקמח שבשק נשאר בתחתיתו מעט קמח והלך לביתו ושוב אחר ג' שעות מצא השק הזה שנשאר בו מעט קמח חור קטן נשוך מהעכבר עם קצת צואה מעכבר ולשאול הגיעו מה דינם של המצות שנאפו ודרשתי וחקרתי הרבה אם שק הקמח שהיה הקמח בתוכו היה בתוך שק אחר והם אמרו שהיה שק בתוך שק ולא נשוך החיצון רק כי היה קרוע מעט ויתכן שבחור הקרוע נכנס העכבר ונשך השק הפנימי שבו הקמח אמנם עשיתי מבחן מרקדו הקמח המעט ומצאו בו צואת העכבר רכה וגם קצת מהקמח הנשוך רכה כי נראה בודאי כי נשיכת העכבר הנז' היא מקרוב שעה אחת או שתים שהוא אחר שכבר אפו המצות וכשהביא השק לבית אחר אפיית המצות אירע דבר זה שנשך העכבר השק הנז' והרי כל שיש לתלות שהוא נעשה אחר כך יש מקום להתיר ועל דרך שכתב הרב זכור לאברהם ח"א סוף הסימן תס"ו דקי"ב ע"ב וז"ל ונראה דכל זה דוקא כשאנו יודעים שהחור הוא מהעכבר דליכא לתלות בדבר אחר אמנם אם איכא לספוקי ולחלות שמקודם היה הנקב שניקב ע"י יתד או ד"א אפשר לכ"ע להתיר אף באכילה דאיכא ס"ס וכו' יע"ש כמו כן אנן בדידן יש מקום לתלות שזה נשיכת העכבר היה אחר כך כשהביאו לבית ויש ידים מוכיחות ולכן יש להתיר בשופי ומ"מ בהיות טוב אם מכיר איזה מצות שנאפו לבסוף כשיעור א' או ב' יסירם כי כיון

שהיה הנשיכ' בתחתיתו של שק חור קטן אינו מגיע הנשיכה כ"א למה שלפניו דוקא והשכל מחייב כי אינו נכנס העכבר לפני ולפנים יותר ממה שיש לפניו וכמש"ל:

ח"ב או"ח סימן קלח

מעשה שהיה ברחיים של אש שנמצא עיסה בקמח הנטחן ואמרו שזאת העיסה היא נעשית מזיעת שאחר שנופל הקמח מחוץ מאבני הרחיים בדרך עברה שעובר הקמח לצאת דרך החור ומכח הזיעה מחום האבן כשנופל הקמח בצינור של טינק'יי שעובר הקמח בתחתיתו שם מזיע בצינור של קמח שהוא לצינור הזה שם הוא עשיית הקמח הזאת וכמו כן נמצא עיסה בתוך הצינור מתחילתו ועד סופו תכף אחר יציאת הקמח מאבני הרחיים מתחילתו ועד סופו כולו מלא עיסה:

תשובה נראה דיש לאסור כל הקמח דנמצא טחון ברחיים אלו שהגם כי חימוץ זה הוא מזיעת הרי פסק מרן בש"ע בסימן תס"ו סעיף ג' וז"ל שק מלא קמח שנתלחלח מזיעות החומה מותר ויש אוסרים עכ"ל וא"כ ל"מ למ"ד דאסור שיש לחוש לחימוץ אלא אפי' למ"ד דמותר דאינו מחמיץ הוא דהוי מ"פ והרי אם לש הקמח הזה במים הוי מ"פ עם מים דמחמיצין כמ"ש בסי' תס"ב וגם הרקדה ל"מ מתרי טעמי חדא כי כבר כתבו הרבנים רבני מתא הרב כנה"ג ודעימייהו דכל שנמצא עיסה יבשה אפי' כל שהוא הוי חמץ כי יש לחוש לאיזה פירורים שנתפררו בתוך הקמח ומ"ג בנדון הזה שעובר כל הקמח דרך הנינור אשר משם הוא הזיעה כי בודאי נוגע בכל הקמח שיעור משהו ולא נראה בעין שום עיסה וזאת שנית כי מאחר שכל הקמח עובר דרך צינור שבבר נתחמץ מחמת זאת הזיעה הרי נאסר כל הקמח וכן הוריתי הלכה למעשה לאסור בל הקמח שנטחן ברחיים הללו שנתחזק האיסור בהם וכבר מילקי האמורה בי כל דיין הבא הדין לפניו מענייניים כלו כל עור שאינו יכול לעמוד ולשער בדעתו עד היכן מגיע בדקדוק ענין אותו חימוץ בבירור יש לאסור מספק כי גם כאן בנ"ד זה החימוץ הבא לקמח מחמת זה הצינור שמזיע אין אתנו יודע לכוין ולהבדיל כי אפשר בי מתחילתו שהתחילו לטחון התחיל להזיע ולא נראה לנו פירורי העיסה הנעשה מחמת זאת הזיעה כ"א אחר שכבר נטחן קמח הרבה וזה ברור ופשוטו:

ולענין אם יש להתיר משום ס"ס בזיעה זאת שהיא מחלוקת אם הוא מ"פ או מים לא מלאני לבי להתיר אחרי שהרא"ם מסכים שאין להתיר לכתחילה בס"ס ב"א בדיעבד והרב פ"מ בתשו' ח"ב סימן ב' ד"ה ע"א כתב דראוי לחוש לס' הגדולים הלה שהחמירו וכתב מורינו הרב הגדול בעל בתי כהונה ז"ל בח"א חלק ב"ר סימן ד' דט"ו ע"א דאם

מני"ר הרב פ"מ דרב גובריה ורב חיליה החמיר אנן יד ענייי מה נענה בתריה יע"ש ואם שמצינו כמה מרבני האחרונים התירו בס"ס לעשות מעשה לכתחי' וכמו כן אנן בעניותין בס' נשמת כל חי ח"א חא"ח סימן ט"ז דכ"א ע"ר יע"ש עכ"ז כיון שהיה זמן רב כמו ב' חדשים לפסח ויש שהות לעשות מחדש לא התרתי קמח זאת ומ"ג כי למ"ד חוזר בפסח אין להתיר וכבר אירע מעשה כד הוינן טלייא בזמן בא המאורות הגדולים מורינו הרב כמוהר"ם ז"ל ומורינו הרב מז"ה ז"ל שאירע חשש איסור חמץ במצות לפסח והיה קרוב לערב פסח שלא היה שהות לאפות מחדש והתירו המצות לאוכלם בפסח מכח ס"ס אכן הכריזו שלא יבשלו ויחתמו את המצות בפסח משום חוזו"ן ועיין למור"ם בהגה' בסימן תס"ז סעיף ב' ולהרב חוקת הפסח סק"ד והעלה דבס"ס מותר אפי' לכתחי' יעש"ב. ולעד"ן דמאחר כי יש מחמירין כל שיש שהות לעשות מצה מחדש אין לסמוך ולהתיר לכתחילה וכמש"ל וכ"כ בהדייא הרט"ז לעיל סימן תס"ז ס"ק דכל שיש לו שהות כדי לעשות מצה מחדש לא יסמוך לכתחילה לאוכלם וישמרנה עד לאחר הפסח וכל שאין לו לאכול יש לסמוך לאכלן יע"ש והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן קלט

מעשה שהיה במצה אחת קודם אפייה שנמצאת בה חטה אחת ותכף כשראו נטלוה ואפו אותה מצה עם שאר מצות שבאותה עיסה שנמצאת החטה וגם עם מצות אחרות ושאלו ממני אם מותרות המצות או לא:

והנה לפי פשט דברי מרן בש"ע א"ח סי' תס"ז סעיף י"א שכתב בסתם אם נמצאת חטה בקועה בעיסה או במצה אפויה יסיר ממנה כדי נטילת מקום והשאר מותר הרי כאן כבר הסיר החטה קודם האפיה ואם יש להסתפק שלא היה כ"א הקרת החטה לבד ולא נטילת מקום אי מהני בהכי או יש לאסור מחמת שלא היה נטילת משום ועיין בספר פרי מגדים בחלק א"א סקט"ז שאם לא הסיר כ"נ יש לחלק בין אפו כך ואח"כ בפסח שימשו ממצה בכ"נ י"ל אוסרת כלן משא"כ אם הסירו כ"נ בעודה חיה ואפו אח"כ ובתוך הפסח שמו ממצה בכ"נ למאכל הדין כבסי"ב די"ל דצונן אינו מפליט יע"ש זאת ועוד שכבר הביא שם מרן מש"ע שיש מי שאוסר כל העיסה או אותה מצה וראוי לחוש לדבריו אם לא במקום הפסד מרובה או בשעת הדחק וא"כ היה מקום לאסור לדעת הסמ"ק סימן רכ"ב אפי' כל המצית משאר עיסות הנאפות בתנור. ושוב אמרו לי כי כשהסירו החטה מע"ג המצה נטלו ג"כ מהעיסה מכל הסביבות וא"כ הרי היה נטילת מקום וגם כשנתנו אותה בתנור כדי לאפות יש להם סימן הניכר וא"כ בהסיר אותה מצה לגמרי יש מקים

לסמוך על המתירים שכתב מור"ם בהגה' וז"ל וכן נוהגים תוך הפסח לאסור אותה מצה שנמצא בה החטה ומתירים את האחרות בין שנמצא בה אפויה או חיה ואמרינן כאן נמצא וכאן היה יע"ש ואם כן כתב מור"ם בנמצא בעודה אפויה כ"ש כשנמצא בעודה חיה והסירה עם נטילת מקום:

ועוד נראה להתיר אם יש ספק בחטה עצמה אם היתה בקועה יען כי כשהרגישו במצה שהיתה בה חטה נמצאת החטה שבורה ותלו מחמת העריכה שדחקו עליה ע"י האוקלאגי נשברה ולא שהיתה בקועה והרי כתב הרב"ד בחא"ח סימן רל"ו דס"כ ע"א וז"ל ודאי דזהו דוקא כשיש וראי חטה בקועה אבל מספק כי הכא אפי' הרשב"א יודה דשרי שהרי בסוף לשונו של הרשב"א בתשו' ח"א סי' קע"ו כתב ויש לחוש וכו' משום משהו הוא וכיון דהכא הויא מספק אין לחוש על משהו ספק יע"ש וא"כ ה"נ יש לו' דמה שנמצא חטה שבורה הוא מחמת דוחק העריכה באוקלאגי של עץ בכח גדול וכמ"ש הרב"ד שם בכיוצא בזה' וז"ל אבל שבור לשנים ולא נתפח י"ל שנשבר מחמת הכאת הקיטוף שמקטפים בעגלה של עץ גדול הנקרא ברוגין יע"ש. וכתב מרן החבי"ב בכנה"ג בסימן זה בהגה"ט וז"ל נהגו להחמיר בעיסה שנמצאת חטה בתוכה לאסור כל העיסה ועיין הטעם בתשו' הרשב"א א שהביא רבינו ב"י ובתשו' רש"ל סי' ע"ט יע"ש וכן ראוי להחמיר דכשנמצא חטה בעיסה לאסור כל העיסה אכן כשנמצאת במצה אחת שהיא ביד יש מקום להקל להתיר שאר העיסה אם בדיעבד אפו כל המצות שבאותה עיסה אבל לכתחילה יש לאסור כל אותה עיסה והוא ברור ומור"ם בד"מ סימן זה סעיף ג' כ' ואל ואם נמצאו ב' או ג' חטים אסורים לכ"ע דאיכא למיחש דאיכא טפי כמש"ל יע"ש והרב"ד בחא"ח סימן רל"ו התיר אם נמצאו הרבה חטים כל שלא נתבקעו ואפי' אם הוא ספק שמא נתבקעו יע"ש:

וראיתי בס' בני דוד בהל' חו"מ פ"ה דין ז' ד"ז ע"ג שהביא מעשה שהיה שנמצאו במצות שמורות בקצת מצות חטים ובדק ואשכח שהיו מן הקמח ולא מן המים ורצה לומר דאין לחוש לדעת האוסרי' החולקי' על הרא"ש דאין חוששים אם ידעו בודאי שקודם לא בא החטה במים לא כתוך העיסה אין לחוש יע"ש. ואחרי המח"ר דבריו תמוהים דהמעיין בדברי הפוסקים יראה דהמחלוקת הוא אפי' כשבאו החטים מן הקמח ולא מן המים כמבואר בטור ובב"י ובב"ח ודרכי משה ושאר רבני האחרונים ז"ל:

ואם ארכו הקאהב"י ומצאו אחר החירוך גרעיני חטה או שעורה קלויות יפה וכבר טחן קצת מהקאהב"י אין לחוש כלל משום חמץ מאחר שהחטים והשעורים הם מי פירות ואם הוציאו איזה זיעה או מים ונתנו לקאהב"י הכל הוי מי פירות ואי משום שמא

החטה והשעורה היא לחה מסתמא אין לחוש דהרוב וההווה ובפרט כשנמצאת בתוך הקאהב'י אין לחוש כלל ואם יש לחוש שמא היו עוד אחרים בתוך הקאהב"י וכבר נטחן וכשמבשלים אותה הקאהב"י במים נעשה מ"פ עם מים. הא נמי ליכא למיחש מתרי טעמי חדא כי אחר שנקלה החטה והשעורה יפה יפה יכול לבשלה עם מים ואין לחוש וכמ"ש לעיל סי' תס"ג סעיף דכרמל שמהבהבין אותו באור וטוחנים אותו אין מבשלין הקמח שלו במים שמא לא נקלה באור יפה ונמצא מחמיץ כשמבשלין אותו וכו' כמו שיע"ש אתם שאני שהבהוב קל ביותר והרבה גרעינין משא"כ כאן שהוא א' או שנים והקאהב'י צריכים חירוך הרבה עד שמתבשלת לגמרי ונעשה גוון שחור לגמרי וכנגד חירוך הקאהב'י שהיא גרעין קשה ביותר כבר נקלה בישול הרבה יותר מן הראוי בחטים ובשעורים שהם רכים לגבי הקאהב"י. ועוד דמסתמא סדר בישול הקאהב'י הוא כי אחר שנותנים המים בכלי ע"ג האש והוא מרתיח המים אז נותנים אבק הקאהב'י וא"כ אפי' אם לא נקלה יפה החטה והשעורה הרי הוא מותר לגמרי כי תכף בנתינתו על המים רותחים הוא מתבשל כי כן אין מקים לאסור אפי' מה שטחנו כבר וכ"ש בנשאר עדיין בלא טחינה כי יסירו החטה והשעורה ויבדקו אותו פעם ושתים בהיות טוב ויטחנו השאר ואין כאן בית מיחוש כלל:

מיהו ראיתי בס' פרי מגדים בחלק מ"ז בסי' זה אות ח"י שכ' בפי להתיר בשעת הדחק שאין להם אחרת ואיכא מניעת שמחת יו"ט ליקח לכתחי' מישמעאל הקאהב"י שקולין אותו בכלי שלהם מההיא דהרש"ך בי"ד סי' צ"ו סקי"ז וסי' קכ"ב סק"ו ואף אם יש לחוש שקולין בו שעורים מ"מ אין לותתין ועוד לטעמים אחרים יש להתיר במקום דוחק ומשים שמחת יו"ט אמנם ישראל קדושים הם ואין קינים שום דבר שיש בו חשש כל דהו יע"ש ואם הרב ז"ל קא מתיר ליקח לכתחילה קאהב'י מן הגוים ואין לחוש לחטה ושעורים שאין לותתין כ"ש כאן בנ"ד. וכבר ראיתי להרב שלחן גבוה בסי' תס"ג שבא מעשה לידו וכתב להתיר מן הטעמים הנזכרים והביא שגם הרב דבר משה ז"ל הסכים עמו להתיר יע"ש:

ואולם אם עתה שטחנו הוא דבר מועט ויכול לשתותו קודם פסח או להניחו אחר הפסח מה טוב כי אז אין צריך ליזהר לתת האבק הקאהב"י ע"ג המים שיהיו רותחים הא לא"ה כי כבר טחן הכל והוא שעת הדחק שבנקל אינו מוצא עוד יש לסמוך על המתירים ובלבד שיזהר שירתיחו המים הטב ואח"ך ישליך האבק ובזה אין מקום לחוש כלל והוא ברור. ועיין בתשו' חסד לאברהם ז"ל ח"א חלק א"ח סי':

ח"ב או"ח סימן קמ

מנהג עירינו אזמיר יע"א שהאומנים שבקיאים לצרף הסוקא'ר ע"י בישול באש שמבשלים האסוקאר הדק הטב מהותך עד שנעשה משקה ומלקטים כל הפיסולת העולה וצף ע"ג ומקננים במסננת של בגד סינון טוב ואח"כ משימים באור עד כי נעשה כל המשקה קשה וחוזר להיות אסוקאר קשה כבראשונה וזה נעשה ע"י כלים כשרים ונקיים מחמץ שמעגילים אותם תחילה כדין וכהלכה ואח"כ עושה זה הצירוף להוציא מן האסוקאר כל סיג ופיסולת ומתברר כי לא יש שום חשש מקמח וחמץ וכדומה כי נשאר האסוקאר נקיה וברה ומזה מוכרים לחג המצות וזה המנהג נמצא בעירינו מזמן הרבנים הקדמונים ועד היום ששולח הרב המורה על איסור והיתר הוא שולח לשליח ב"ד שלו ועושה לכל הכלים הכשר והגעלה כראוי ואח"כ נותן האסוקאר בכלים ע"ג עם מים עד שנעשה משקה ומצרף ומטהר מכל סיג ומסננו ואח"כ חוזר ומרתיחו ע"ג האש עד שחוזר לו אסוקאר קשה כאשר היתה בראשונה: ונראה לי כי זהו דוקא כשלא נמצא באסוקאר שום זיוף מקמח וחמץ וכדומה מסתמא אהני לן זה התיקון לצרף וללבן ע"י האור ולהסיר כל סיג ופיסולת ברם כשנתברר שנמצא בו בתוך האסוקאר חמץ גמור או קמח וכדומה שנתחזק איסור אז אין לנו לסמוך על צירוף זה של האומנים כי לא סמכו הראשונים בזה וכ"כ הרב בני חיי בא"ח סי' תס"ז הגה"ט אות א' שכתב וז"ל ואני שמעתי מפי אומנים בקיאים שעושים המרקחת שלא יוכלו לערב קמח או חלב חטה בתוך אסוקאר דכשיש בו עירוב קמח או חלב חטה כשמבשל האסוקאר נעשה הקמח או הח"ח כמין כדור שחור בשולי הקדירה שכבר היה אחד מן הרוקחים שעירב בתוך האסוקאר קמח ומכר ממנו ובשבשלו אותו נעשה כמין כדור כנז' וענשוהו וא"כ אנן קא חזינן בסוקאר בין של ויניציא בין של מצרים שמבשלים אותו ולא נעשה כדור א"כ אין חשש לעירוב כלל ולפי זה יפה כיוין מהר"ם די בוטון ז"ל דהת"ה לא אסר אלא המרקחות משום ששם הזיוף אינו ניכר אבל בסוקאר שניכר הזיוף בבישולו אין לחוש שהרי עינינו הרואות שאין בו זיוף ומלבד הטעם שכתב הרב בעל כנה"ג מהטעם שכתבנו אין לבי נוקפי באכילת אסוקאר ובודאי שהרב בעל המפה אמת כי לא סיימוה קמייהו ולא שמיע להו הטעם שכתבנו שהוא טעם נכון עכ"ל הנה מבואר מדברי הרב שיש היכר בסוקאר אם יש בו קמח וח"ח ע"י הבישול ועכ"פ אין לנו להתיר אם לא יעשו המבחן בתחילה אם ים קמח מעורב בו או"ל שאם יש קמח אין להתיר אפי' ע"י צירוף ועוד יש מבחן אחר לשום סוקאר בכלי זכוכית מלא מים עד שנימוח כל הסוקאר ויהיה משקה ואם יש בו קמח או פירורים מחמץ נשארים למטה:

ואולם הבאה מארץ מצרים ממקום עשייתה ומעידים עליה שנעשה בכשרות ובנקיות ועושין אותן ראשים ויהיה קשה מאד ולבן אין בו ספק כלל וכ"כ בס' מזבח אדמה ד"ו ע"א יע"ש. והברכי בסי' הנז' כתב באו' ג' וסוקאר אשור לאוכלו בויניציאה ובמצרים העידו שאין בו תערובת קמח כלל אך נודע כי האומנים טובלין פתן ביערתי הדבש והוא רותח לכן ירא שמים יזהר למ"ד חוזר ונעור אסור יע"ש ומ"מ אם יש שומר ע"ז שמעיד שלא טבלו פתם האומנים וכן סוקאר היוצא מקנים שאין בה רתיחה באש כלל יש מקום להתיר לא דהשתא הכא הביא לנו סוחר אחד יהודי כשר סוקאר באבק לבנה מאינדייא והעיד שלא היה בה שום חשש חימוץ בשום צד עכ"ז לא רציתי להורות היתר בעין דאתי לאחלופי ליקח סוקאר מן השוק היותר לבנה ונקיה ולא יבצר מחשש חימוץ כי כן צויתי לתת אותה לאומנים ליתנו באש ולצרפו כדי שיהיה ניכר כי היה המבחן בזה שלא יש חשש חימוץ. ומצאתי ראיה לזה דיש לאסור משום מראית העין דאתי לאיחלופי ממ"ש הרב"ח בסי' זה ס"ד בדבש שיש לחוש לזיוף מקמח וסולת וכתב המרדכי דהבא מן הכוורת נראה להתיר ועכ"ז אסרה משום דאתי לאיחלופי וכן הסכים הרב"ח ז"ל יע"ש אלא שלדעת הרב הלבוש ז"ל בסעיף ח' שכתב להתיר הבא לפנינו מן הכוורת ולא חייש דילמא אתי לאחלופי יע"ש נר' לי לומר דהתם שאני כי כשמוציאים הדבש הרי הוא ברור ומבורר כי לא יש בו שים תערובת כלל והלוקח הוא ידע הדבר בבירור משא"כ בסוקאר שבא מארץ מרחקים ואין בו היכר לרבים להבדיל יש מקום לומר דילמא אתי לאיחלופי ליקח משאר סוקאר כדמותה כצלמה ואפשר יותר טובה נקיה ולבנה ממנה ומ"ג כשהוא למכור לרבים וגם במקום שנהגו שלא לאכול סוקאר כ"א ע"י הבחנה וצירוף כידוע אבל בדבש אדרבא המנהג פשוט לצוות ליקח מן הכוורת עם השעוה וליתנו בכלי מחופה בסדקים מזפת ולא מבצק כדי לאוכלו בפסח דוקא ושאר דבש שהיא משקה שהסירו השעוה אינם אוכלין בפסח. ובס' בית יהודה ח"א בסופו דק"א ע"א כ' שהסוקאר הבאה מפורטוגל מוחזק שאין בה שום זיוף וכ"ש אותה שעושין כמין דפוס והביאו הרב י"א מ"ב בסי' זה הגב"י אות ז' יע"ש.

ומיהו צריכים לדקדק בכלים שמביאים אותו הסוקאר שאין בו חשש חמץ שיהיה בחביות ושקים נקיים שלא הניחו בהם קמח:

ח"ב או"ח סימן קמא

אדרש לבית ישראל עמ"ש בה' פסח סי' תס"ב ס"ג דמותר ללוש ביין אעפ"י שא"א לו בלא טפת מים שנופלת בשעת הבציר וכו' וכתב הרב חק יעקב ס"ק ו' דאין חילוק בין

שעת הבציר לשלא בשעת הבציר ומ"מ צריכים שימור כמו עיסה שנילושה במים וכו' וכ"כ בשמו בס' חמד משה שם ונראה מדבריו דאפי' בנתינת המים ביין בשעת הבציר הדין כן לעשות שימור אלא דכבר חלק עליו הרב חק יוסף וס"ל דבשעת הבציר אין צריך שימור כלל ולאחר הבציר אוסרו וכ"כ רבני האחרונים וכמ"ש הרב חמד משה בסי' זה אות ג' יע"ש ואפשר לומר דלא כתב כי צריך שמירה בנילושה במים כ"א דוקא בנותן לאחר הבציר אבל בשעת הבציר א"צ לשמירה כלל:

ואנן בדידן בעירנו אזמיר יע"א נהגו איסור אפי' בנתינת מים בשעת הבציר ואינם לוקחים ליין ללוש מצית בפסח כ"א דוקא כשהוא תירוש בלתי מים כלל אפי' בשעת הבציר וכל בעל הבית שעושה יין בביתו הוא נזהר בזה ליקח תירוש בלתי מים כלל וכשלוקחים מן המואנאג'ים המוכרים יין לוקחים יין לבן הנקרא מוסק'יט שהוא בלתי תערובת מים וכן אנכי מעיד שהיו מורים הרבנים הגדולים מורינו הרב כמהרי"ם ז"ל ומז"ה ז"ל ונראה כי לב' סיבות חששו להחמיר האחת היא ליקח חומרת מ"ד כי עכ"פ צריך שימור כמים אפי' בנותן בשעת הבציר וזה מן הנמנע כי במצה העשירה א"א לעשות בלישה כשמירת המים לכן קבלו עליהם ליקח יין בלתי מים כלל או דחששו כי אם אנחנו נותנין להם רשות ללוש עם מעט מים אפי' בשעת הבציר יבואו לאחלופי לפעמים ליתן מים גם אחר הבציר ולאו אדעתייהו ומשום גזירה גזרו שלא לתת מים כלל ומ"מ נראה לי דאם יהיה דעבר ולש ביין שהיה בו מים בשעת הבציר אין לאוסרם אבל בנתינת מים אחר הבציר יש לאוסרם כי רבו האוסרים ועיין מ"ש הרב כנה"ג ובשכנה"ג בסי' זה ועמ"ש בקונ' גנזי חיים מער' יו"ד ד"ה יין צמוקים וכו' יעש"ב בס"ד ועיין בס' שלחן גביה בסי' זה שבשאלוניק נוהגים קולא ביין הניתן בו מים בעשייתו שאחר שממשיכים את היין נותנים מים בשמרים עד שנעשה יין רק הנקרא אגואד'יאה יע"ש ולעד"ן דאין מקום להקל במים הניתנין ביין אחר ג' ימים לתסיסתו וכ"ת בס' דבר משה ח"א חא"ח סי' כ"ו ואדרבא כ' וז"ל וגם אני שמעתי שגם פה העירה יע"א יש חרם מרבנים קדמונים שלא להטיל מים ביין אפי' בתוך ג' ימים זולת בשעה שדורכים הענבים יע"ש וכן נראה להחמיר:

ונראה לומר כי כיון שמנהג עירנו אזמיר יע"א הוא ליזהר שלא ליקח יין למצה כי אם דוקא כשלא הטילו בו מים כלל א"כ הו"ל כדין דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור א"א רשאי להתירם בפניהם ומ"ג דנראה משום גזירה שאם אנו מתירין יין עם מים בשעת הבציר יבואו להטיל מים אחר הבציר והוי איסור חמץ גמור וככה"ג יש מקום לגזור ולאסור והוא ברור: ואם יהיה הענין שהדיחו הכלי במים ותכף שמו היין אם מותר ללוש מצה בהם הנה הרב"ד בתשו' סי ר"ל כתב וז"ל ראוי ליזהר ליקח היין שרוצים לעשות בו

קודם הטאראמודה לפי כי כשעושים הטאראמודה שמוציאים היין מן החביות ראשונות שנתנו בהם היין. בשעת הבציר ונותנין אותו בחביות אחרות משפשפין אותן תחילה במים ושמא ישאר בהם קצת מים ומתערב ביין ששופכים לתוכם והוי מ"פ עם מים שממהר להחמיץ יותר יע"ש ונראה דאם הוא בודאי שנשאר מים.

מחמת הדחה בכלי והטילו היין בתוכו ולשו בהם המצות יש לאוסרם כפי ס' הרמב"ם ודעי' דס"ל דאפי' מים כל שהו שנתערב ביין הוי מ"פ עם מים ואסור ומ"ג כי אינן נזהרים לעשות במצות הללו זריזות יותר מהלש במים ולכן נר' לאסור ברם כשבריא לו שאחר ההדחה שעבר איזה שיעור זמן שיש לתלות כי בודאי נבלעו המים תוך הכלי או נתייבש עד שאין בו שום לחלוחית וטיפת מים בהא ודאי נר' להתיר. ואם הוא ספק אם היה משהו מים בכלי או לא יש לאסור:

ואולם זה היה בזמנים הראשונים שהיה יין מיסקיט במרתפות המוכרים יין שזה היין הוא בלתי מים כלל אפי' בשעת הבציר וזאת שנית שהיה ענבים לבנים מצויין הרבה וכל אחד ואחד היה לוקח ענבים וסוחטן לעשות למצה בלתי נתינת טיפת מים כלל ואת הג' ל'ו בא כי הרבה מבעלי בתים היו עושין יין בביתם בעת הבציר ובתחי' היו מפרישין יין למצות בלתי טיפת מים כלל והן עתה בעונות ג' אלה חסרים כי ענבים שעושין מהם יין מיסקיט שהוא בלתי מים כלל זה חסר כי בזמנינו אינן נמצאים שלקו הגפנים בימות החורף ונתבטלו לגמרי וגם הענבים לבנים שהיו נמצאים עד חג המצות שמהם היו עושין הבעלי בתים יין למצות גם אלו לקו ואינן נמצאים וגם מחמת לקות הגפנים הענבים ביוקר ולא נמצא עכשיו בעירינו מבעלי בתים שיעשו יין בביתם כ"א אחד מעיר ושנים ממשפחה וע"כ אילין דהוו מוכרחים ליקח ממוכרי היין והם מפרישין חבית אחת מהיין חשוב ומתוק למצות עכ"פ יש בו יין בשעת הבציר וא"כ אחרי שקבלו דהוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור א"א רשאי להתירם בפניהם מ"מ הוי חומרא זו שאין רוב הצבור יכולים לעמוד ובבן יש לבקש מקום להתירם בחרטה ע"י התרה כיון שנהגו לגדר וסייג מה שהיו לשים ביין בלי טיפת מים כלל ומהני התרה כמ"ש הפוסקים וכמ"ש הרב שלחן גבוה בסוף א"ח בכללי המנהגות ד"ז אות ק"ל ועמ"ש בעניותי בס' סמיכה לחיים חיו"ד סי' ה' בס"ד:

ומ"מ הנני גוזר בגזרת נח"ש שהיין המוכרין למצות מוכרי היין לא יטילו מים כ"א דוקא בשעת הדריכה לבד ואם יטילו מים ביין גם לאחר הדריכה לא ימכרו אותו ללוש מצות בפסח וכ"ש ביין צימוקים הנעשה מצימוקים השרוים במים דזהו הוי חמץ גמור ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו אם יעשה מוכר היין יין למצות בלתי הטלת בתוכו אפי' טיפת

מים בשעת הדריכה כלל כלל לא וימכרנו ביוקר כפי ערכו ועליו תבא ברכת טוב וכבר כתבתי עוד בזה בסה"ק גנזי חיים מער' יו"ד ד"ה יין צימוקים ובסה"ק משא חיים בדיני המנהגות בחא"ח יע"ש בס"ד " כי כן אני כמזכיר וכמזהיר כי כל דיין ומ"ץ בקהל עדתו יזהיר למוכרי יין שיעשו יין למצות בלתי נתינת טיפת מים כלל אפי' בשעת הדריכה וימכרהו ביוקר ואם א"א לפחות יהיה נתינת המים בשעת הדריכה הלא"ה יש לאסור ועיין בס' נ"מ בית אהרן לכמהר"א קריספין ז"ל בחא"ח במער' יו"ד אות ד':

ח"ב או"ח סימן קמב

שניו"ת מדבר סופרים הנני בא בארשו"ת החיים מצוה בחזר"ת על מה שכתבתי בסה"ק לב חיים ח"א סס"י ץ' דקי"ח כתבתי וז"ל ואם הוא טלית שאולה אין צריך לברך כלל לא החתן ולא הסנדיקוס כמ"ש הרב שבות יעקב ח"ב הא"ח סימן כ"ג יע"ש וסמכתי סמיכה לחיים לכתוב בדרך פשוטה דעל טלית שאולה לא יברך כי הגם שיש בפוסקים מחלוקת בזה אם יברך על טלית שאולה הרי קי"ל בש"ס ובפוסקים דספק ברכות להקל ומ"ג כי הפוס' שפסקו שלא לברך הם מגדולי הפוסקים מהרש"ל בים ש"ש סימן ג"ן והרט"ז ודעימייהו וחילייהו ממ"ש הרנ"י בהל' ציצית בשם גדולי רבני הצרפתים שחששו שלא לברך על טלית שאולה תוך ל' וסיים הרנ"י וראוי לחוש לדבריהם וכ"כ הרב ערוך השלחן בא"ח סימן י"ד וע"ש וגם הרב מחב"ר שם בא"ח סימן ח' אות ד' ושם ציין למ"ש במחב"ר ביו"ד סימן ס"א אות ט"ז לברר מי הם גדולי הצרפתים יעש"ב ומפני זה רבני האחרונים הבאים אחריהם כתבוויש מחמירים שלא לברך על טלית שאולה הלא בספרתם וזוהי סיבה כי גם גדולי הרבנים וחכמי דורינו נהגו להחמיר שלא לברך על טלית שאולה גם בתשו' מהר"מ ריקאנאטי סימן ב' הביאה הרב שכנה"ג בא"ח סימן י"ד הגב"י אות י"ג די"א שיברך על טלית שאולה וי"א שלא לברך וכו' יע"ש ומדהביאה באחרונה ש"מ דהכי ס"ל וגם שם באות ד' הביא מ"ש מהרש"ל ביש"ש פ' כל הבשר סי' ג"ן דיר"ש לא ילבש טלית שאולה יע"ש כי נר' שהנכון להחמיר שלא לברך על טלית שאולה ונער הייתי כשנתגדלתי כל ימי על ברכ"י הגאון מ"ז אור היר"ח ז"ל וראיתי שהיה נוהג כן שלא לברך על טלית שאולה אלא כשהיו נותנים טלית של אחרים אם היה בעל הטלית לפניו היה שואל ממנו שיתננו לו במתנה ואם לאו לא היה מברך ומאז ועד עתה שנתגדלתי בין החכמים מורי ורבותי ומחברי ומתלמידי יותר מכלם מאותו זמן עד עצם היום הזה גם זקנתי ולא ראיתי לשום ת"ח שברך על טלית שאולה לא זו בלבד גם מאנשי שורה אנשי מדע כי יודעים שיש סברא בפוסקים ושכן נוהגים הת"ח שבעיר גם המה נזהרין בזה

שלא לברך על טלית שאולה ואם יהיה הבעל הטלית לפניו שואלים ממנו שיתננו במתנה לברך הלא"ה אינן מברכים ולענין חתנים וכלות המתעטפים בעת החופה גם בזה לא יש מנהג פשוט קבוע וברור לברך על טלית שאולה ואחשוב לך חשבון פשוט לחלק כל יחידי העיר לג' כיתות עשירים ובנוניים ועניים הנה הבנוניים כל אחד ואחד מביא טלית שלו ומתעטף ומברך כי טליתות שלהם הם חשובים וראויים להתעטף ואינם צריכים טלית של אחרים ליקח בתורת שלה ואין צריך לומר לעשירים כי לכל אחד ואחד יש לו טלית חשוב ובפרט שרובם ככלם קונים טלית חשוב מחדש ומחנכים אותו בעת החופה ומברכין גם ברכת שהחיינו כאשר גלוי ומפורסם לכל באי שער עירינו דבר זה לא נשאר כ"א חלק הג' שהם עניים שאין להם טלית כראוי להתעטף בשעת חופתן דאז שמש הכנסת מביא להם טלית מאיזה יחיד וא"כ אם יהיה הענין שהם שואלים הדין אם יש לברך או לא בודאי כי כל חכם לב יאמר לו שלא יברך מאחר שכן נתפשט המנהג בכל הרבנים והת"ח שבעיר ושכ"פ הרב שבות יעקב ושאר הפוס' וכן הסכמתי בסה"ק ל"ח ומי זה אשר יערב אל לבו לפסוק להפך זה ולהכנס בספק ברכה לבטלה אחר שלא יש מנהג פשוט בעיר ואם לא באו לשאול והחתן מברך מבלי דעת או שמש הכנסת אומר שיברך באין מבין מה מנהג שייך בזה ואם משום שימצא שם בעת ההיא איזה חכם בעל הוראה ואינו מוחה לו שלא יברך גם זה מן הנמנע לקרותו מנהג שהרי על הרוב ברכת חתנים הללו לברך על עטיפת הטלית היא בשפה רפה כי אין מי ששומע הברכה ואפילו אם ישמע איזה מהקרובים אל החתן הברכה אחד חכם ואחד תם מי יודע בעת ההיא אם יהיה הטלית שלו או של אחרים ואפי' אם יהיה ניכר וידוע שהוא של אחרים מי חקר ודרש טלית זה של אחרים אם הוא בתורת שאלה או לקחו בתורת מתנה ועל הכל כי יש מקום. לומר כי מי שלא מיחה בו דלאו אדעתיה והשתא דאתית להכי צא וחשוב כל הת"ח שבעיר ורוב מאנשי שורה גבירים ובנוניים הוו להו רובא דרובא הנוהגים שלא לברך על טלית שאולה ונשאר חלק ג' מהעניים שהם מיעוט מצד עצמן ומיעוטא דמיעוטא שיש בזה שלא ניכר ונקבע מנהג זה בעיר מכמה סיבות שכתבנו והרי הלכה רווחת בישראל כי כדי שיקרא מנהג פשוט בעיר צריך שיהיה מתפשט ברוב יחידי העיר וכמ"ש מהריק"ו שורש קע"א ומ"ג למה שהכריח הגאון מ"ז זל בס' חק"ל חח"מ סימן קי"ב דקס"ה ע"ג דלא מקרי מנהג כ"א במנהג פשוט בכל ולא מהני אפי' רוב יע"ש כ"ש בנ"ד דאיכא מנהג פשוט וברוב שלא לברך על טלית שאולה ואפי' שיש בזה רוב הפוסקים דס"ל לברך על טלית שאולה ומיעוט הם שחששו שלא לברך הרי דעת הרב כנה"ג דלא אזלינן בזה בתר רובא ועכ"ז אמרינן ספק ברכות להקל כמ"ש הרב ד"מ

ח"א סימן ל"ח ובח"ג די"ד ע"ב יע"ש ושכ"כ הרב יד אהרן במ"ב בא"ח סי' ס"ו הגב"י אות ד' ועמ"ש בס' זכור לאברהם מע' בי"ת דח"י ע"ב ובח"ג מער' ס' דכ"ד ע"ד ואה"ן אם היה מנהג בעיר לברך על טלית שאולה הגם כי יש מחלוקת בפוסקים דס"ל שלא לברך אמרינן דהמנהג עיקר ויש לברך ואין א מרים בזה ספק ברכות להקל כאשר מתבאר מדברי הרב ברכ"י בא"ח סימן רי"ט ובס' נהר שלום סק"ג יע"ש ואעיקרא דדינא פירכא דאם באנו למנין לפוסקים דס"ל דאין לברך על טלית שאולה מגדולי הצרפתים והנ"י וגם מהרש"ל והט"ז ודעימייהו וגם ס' האומרים כי אפי' הפוסקים לברך על טלית שאולה לא דיברו כ"א בעת התפילה לא לס"ת וגם בהצטרפות מחלוקת הפוסקים בחתן גופיה אם יברך אם לא יברך ורבני האחרונים שכתבו משום חומרא דיש מחמירין שלא לברך על טלית שאולה אפשר שיהיו יותר רבים או בשוים אבל היא גופא צריכה רבה אם יש מנהג קבוע בעיר בזה לברך על טלית שאולה כי לא מצינו בירור להיות מנהג פשיט וקבוע וכמ"ש ולו יהיה שהיה המנהג בעיר קצתם נוהגים שלא לברך על טלית. שאולה וקצתם נוהגים לברך הרי כתב מרן החבי"ב בתשו' בעי חיי חח"מ ח"א סימן ח"ן דמ"ה ע"ג דהיכא דנהוג עלמא הכי ונהוג עלמא הכי מאי חזית דסמכת אהאי מנהגא ולא להאי מנהגא יע"ש וכה"ג כתב בס' הלק"ט ח"א סימן י"ד יע"ש. וכאן בנ"ד יש להכריח לסמוך על האי מנהגא שלא לברך משום שמסכים לדינא דספק ברכות להקל ובשב ואל תעשה ועוד כי כיון דביארנו דהת"ח שבעיר ורוב מהיחידים מיראי ה' וחושבי שמו ובפרט כל העשירים שדרכן ליטול טלית שלהם בחתונה שאפי' אם לא היו המה הרבים לגד העניים הרי מתבאר מדברי מהרשד"ם בתשו' חא"ח סימן ל"ז דרוב חכמה ורוב עושר חשיב רוב נגד שאר היחידים שבעיר אפי' אם יהיו רבים מהמה יע"ש וגם אנחנו למדין ממנו לנ"ד שלא לברך על טלית שאולה בחתונה וסנדיקוס וכאמור:

ועוד נר' לומר דמנהג שנתנהג ע"י שמש הכנסת שהוא מביא טלית שאול לחתן ואם יהיה שהשמש אומר לו שיברך הרי מצינו עדיפה מינה דמנהג שנהג הש"ץ יש לתלות ששגג ולא ידע כמ"ש הרב"ח בא"ח סימן רס"ז סעיף ג' ובשיירי כנה"ג א"ח סימן רצ"ב הגב"י ועמ"ש הרב בית דינו של שלמה חא"ח סימן א' יע"ש ולהרב מהרד"פ בס' מכתם לדוד חא"ח סימן יו"ד יע"ש ואם בש"ץ שקורא בצבור בקול רם ושומעים כל הצבור דחאו הרב"ח מתורת מנהג באשר הש"ץ לא ידע כ"ש וק"ו בענין זה שאפי' יהיה השמש אומר לו בקול רם שיברך על טלית שאולה דלא מקרי בעבור זה מנהג דודאי לא ידע הדין שבזה מחלוקת והרבנים וחכמי העיר מחמירין וכ"ש כשהביא הטלית בשתיקה ונתנו לחתן בשתיקה דאין מזה הוכחה לקרותו מנהג כי בודאי כל זה הוא בלתי הוראת חכם:

ועוד נראה לומר כי עתה בזמנינו אלה כי הטליתות החשובים הם נלקחים בדמים יקרים ואנחנו רואים כמה בני ארם שמקפידים שלא יתנו הטלית שלהם לשום אדם ויש מהם מצוים לשמש בפירוש שלא יתן הטלית שלו לשום אדם הרי כל סמך המתירים לברך על טלית שאולה הוא משום דניח"ל לאיניש למעבד מצוה בממוניה והרי דכל דקפיד ולא ניחא ליה אין מקום לברך לכ"ע וכ"ש כשהשמש מוציא הטלית מבית הכנסת להוליכו לבית החתן או לבית המילה להסנדיקוס דאז יש עוד הקפדה אחרת דלא ניח"ל לאדם שיוציאו הטלית שלו מבה"כ להוליכו למקום אחר כאשר מצאנו ראינו הקפדה הזאת שכתבוהו רבני האחרונים ז"ל הלא בספרתם ומאחר שיש בידינו מקום לתקן הענין עפ"י הדין ועפ"י המנהג בנקל דהיינו כשיארע חתונה וברית מילה והשמש בא ליקח טלית מאיזה יחיד להוליכו לחתונה וברית מילה שיתן ידיעה לבעל הטלית שלקחו ומ"מ אם נותן לו רשות דניח"ל יכול לומר שיתנהו גם במתנה ע"ד שנהגו בברכת לולב ביום א' של סוכות כמבואר בפוסקים בא"ח סי' תרמ"ט ואז יוצא י"ח כל הפוסקים דיכול לברך אליבא דכ"ע וכבר כתב מהריק"ו שרש ט' דהיכא דיכול לתקן שיבא המנהג עפ"י הדין לקיים שתיהם מה טוב ומה נעים ע"ש וכ"כ אנכי בעניותי בספר סמיכה לחיים חלק א"ח סי' א' די"ב ע"א והבאתי ראיה מתו' הרדב"ז ז"ל ח"ג דפוס פיורדא סי' תקכ"ז יע"ש וכן הסכים על ידי הרב הגדול מ"ז אור היר"ח ז"ל שם בתשובתו הרמה סס"י ב' דט"ז ע"ד ועמ"ש עוד בעניותי שם בהשמטות דקל"ו ע"א יע"ש ובספרי הקטן חקקי לב חא"ח סי' ו' בס"ד:

ואם יהיה שהשמש של ביה"כ יודע בודאי שבעל הטלית מקפיד ואינו נותנו בתורת שאלה או שאומר לו בפירוש שהוא מקפיד ולא יניחנו שיטלהו א"כ בודאי שאין מקים לברך לכ"ע והשתא דאתית להכי הטוב והישר הוא להזהיר לכל השמשים שבכל ב"כ דכשיש להם חתונה או ברית מילה והם מוכרחים להוליך טלית מאיזה יחיד בתורת שאלה שיתנו לו ידיעה ושיתן להם רשות ליתנו לפי שעה בתורת מתנה ואז יכול לברך עליו ובזה אנחנו מסכימים המנהג לברך אליבא דכ"ע לא נשאר כי אם מיעוט פוסקים מיעוטא דמיעוטא דבלא"ה הם פוסקים שלא לברך ברכת ציצית כ"א דוקא בשעת התפלה ואפי' בקס"ת י"א שאין לברך וכ"ש בחתונה וסנדיקוס לסברת הפוסקים הללו שהם מיעוטא דמיעוטא אזי סמכינן לס' רובא דרובא דמברכין ומשום הא הוא דהוצרך הרב שבות יעקב ח"ב סימן כ"ג לתקן לאידך גיסא ליקח טלית בתורת שלה דאז מצינו עוד פוסקים דס"ל דאין לברך ולא יברך כלל וא"כ שני דרכים הללו לפניו אם ירצה ליטול טלית שאולה לכתחילה ולא יברך או יטול טלית בתורת מתנה ויברך ולעד"ן לומר בזה

כי המנהג עיקר להיות מברך עליו בין החתן בין הסנדיקוס ובתנאי שיהיה הטלית שלו לגמרי או שנתנו לו בתורת מתנה וכל זה פשוט וברור:

וכבר כתבתי בספרי הקטן משא חיים בקונטריס תורת המנהגות להוכיח מדברי מרן הקדוש ז"ל במחלוקת הגאונים עם ר"ת דהגאונים מקילים ור"ת מחמיר ומנהג העולם הוא שנהגו כהגאונים ז"ל להקל עכ"ז מרן הקדוש לרום קדושתו בהיות הדבר נוגע לגופי תורה לא רצה לומר סוגייא דעלמא היכי אזלא ופסק כר"ת להחמיר וכמ"ש הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' מחזיק ברכה בא"ח בקונטריס אחרון סימן רס"א אות ב' יע"ש ובסה"ק חקקי לב שם חלק י"ד מסי' ל"ח עד סוף סימן מ"ג כתבתי בזה באורך וברוחב בס"ד. ובמאי דקמן יען נקטו רבני האחרו' ז"ל במברך על טלית שאולה שהמחמירין שנוהגים שלא לברך ש"מ כי יש חומרא בענין זה להחמיר משום ספק ברכות להקל וברכות אינן מעכבות ושב וא"ת עדיף. כי כן יותר טוב אפי' אם היה מנהג פשוט לברך על טלית שאולה שוא להזכירו ולהעלותו על הספר ומכ"ש דאין מנהג פשוט וברור וכך הסברא נותנת כי הפוסקים ז"ל שכתבו לברך כשאינו מברך אין בזה שום זילותא כי בלאו הכי ברכות אינן מעכבות משא"כ כשמברך איכא משום זילותא להמחמירים ז"ל שכתבו דאין לברך דהוי ברכה לבטלה לדעת אותו פוסק והוי בקום עשה וע"ד שאמרו כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידיך כנ"ל כעת:

ח"ב או"ח סימן קמג

מה שהשבתי להרב ועצום נז"י כמהר"ר אברהם הכהן נר"ו ן' הרב הכולל במוהרח"מ הכהן נר"ו:

שמח לבי ויגל גילה אחר גילה בראות דברי פי חכם חן אברהם רחימא לש"ט ולתהלה ואם שאיני מופנה דחקתי את עצמי להשיב דבר משום חיבה. ואען ואומר דהנה אמת נכון הדברים שדברים אלו נאמרו ליכתב על ס' ש"ע המכונה ע"ש רבי' הקדוש האר"י ז"ל כמ"ש מעכ"ת נר"ו וכן כתוב בס' פרי עץ חיים שער התפילין פ"י דכ"ה ע"ד שהובאו שם דברים כאלה מהחבירים ז"ל יע"ש וכן הביא הרב משחא דרבותא בא"ח סי' כ"ח ד"כ ע"ד יע"ש וכ"כ בס' מצת שמורים דס"ד ע"ג שיעשה ג' כריכות בקיבורת יע"ש וכ"כ בס' מקור חיים בשם כונת האר"י וה"ד הרב אליה רבה בסי' זה סק"ח יע"ש: ואולם כשאני לעצמי נר' להשיב עליהם כי הנה מצאנו ראינו בס' הכונות המיוחד והמתוקן מגלילי יד הקדוש הרב מהרש"ו ז"ל בן הרב הקדוש מוהרח"ו זלה"ה כתוב שם וז"ל צריך להיות הרצועה ש"י ארוכה כדי שיעשה ז' כריכות בזרוע וג' באצבע עכ"ל מלשון זה נראה

בהדיא דאין לעשות כ"א ז' כריכות דוקא ולא עוד ואין לעשות בקיבורת שום כריכה וכמ"ש הרב באה"ט משם האר"י ז"ל והיינו מ"ש בס' הכונות ומ"ש שם הרב באה"ט ועיין יד אהרן היינו מ"ש בשם ס' משנת חסידים שכתב בדו"ן ע"א פ"ג או' ב' שכתב טעם לדבר וז"ל וקודם הנחתם כרוך סביב הזרוע ששם נתונה הנוקבא ז' כריכות כי הם ז' הנערות הראויות לתת לה מבית המלך והם סוד אור מקיף דז' תחתונות שלה והשיג ע"ד הרב מג"א שכתב בסי' זה סק"ו בשם ס' הכונות לעשות ו' כריכות יע"ש ומדברי ס' הכונות האלו דקדק כן הרב הגדול מהר"י צמח ז"ל בס' זר זהב שלו דאין לעשות שום כריכה בקיבורת כ"א ז' כריכות בזרוע כמ"ש בס"ס גולל אור בליקוטין דז"ן ובס' שלמי ציבור דל"ח ע"ב יע"ש ושם נאמר כי נגלה עליו בחלום רבי' האר"י ז"ל ואמר לו שיפה כיון לדקדק כן ממ"ש בס' הכונות ועוד הכריח שם מדברי הפוס' ומדברי קבלה ושכן העיד הרב מהרש"ו שכן למדו הרב מר אביו מוהרח"ו ז"ל ואמר לו ג"כ שכן היה נוהג האר"י ז"ל וממנו למד וכתב שם וז"ל ועוד חבר אחר ששאלתי אותו על אמיתות מנהג אותם הכריכות והשיב לי כי הוא היה עושה ג' כריכות בקיבורת שהוא כנגד ג' עליונות דילה ועם ז' כריכות שבזרוע הן עשר לה ועל הכל השיב כפי עניות דעתינו תחילה עם מה שעושין ד' כריכות כנגד שי"ן ודל"ת דשד"י כנז"ל הנה העושה זה עובר על דברי חכמים וכו' יע"ש וכ"ן מתשו' התשב"ץ ח"ג סי' קי"ח דאין לעשות ג' כריכות כצורת שד"י יע"ש נר' דעל כריכות הקיבורת קאי ולא על כריכות שבאצבע וכן נר' שהבין בפשוט בס' כסא אליהו סי' כ"ה אות ה' יע"ש ויש להשיב ע"ד הרב עיקרי הד"ע חא"ח סי' ב' או' נ"א שחשב שהתשב"ץ שכתב ג' כריכות כצורת שד"י מיירי על כריכות שבאצבע כמו שיע"ש וליתא כמ"ש ומ"מ מבואר מדברי ס' הכונות ומוהרח"ו זל בשם ר' האר"י ומהרש"ו ומוהר"י צמח והרב משנת חסידים והרב יד אהרן וכ"כ בס' נגיד ומצוה וכן הסכימה דעתו של הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' ברכ"י א"ח סי' כ"ה אות ט' ובס' מחב"ר שם ובס' קשר גודל סי' ג' אות ז' יע"ש דאין לעשות כי אם שבעה כריכות דוקא ולא עוד וכ"ן דעת הרב ש"ץ שם שסיים אחר דברי הרב מהרי"ץ וז"ל ורבים מיראי ה' וחושבי שמו אחרי ראותם דברי הרב הנז' חזרו בהם לעשות כדברי הרב מהרי"ץ עכ"ל וכ"כ הרב שלחן גביה סי' זה ס"ק י"ד יע"ש ואחר כל הכבוד הזה אין ספק כי אין לסמוך על דברי הש"ע של הרב האר"י ז"ל בזה מאחר שידענו נאמנה מפי סופרים ומפי ספרים מרבינו האר"י ז"ל יקר סהדותא מתלמידו הותיק רבי' מהרח"ו ז"ל וגם בחלום כה דיבר אליו אין לזוז מזה וכ"ש שמצינו גם דברי הרשב"ץ בס' התשב"ץ מסכימים לזה ואחרי גדולי המקובלים ורבני האחרונים א"כ בודאי אית לן למימר כי אינם מדברי רבי' האר"י ז"ל

כי אם מדברי שאר תלמידים שלא ידעו בירור הדבר כרבינו מהרח"ו ז"ל ושו"ר להרב בנש"ק כמהר"ר יעקב פארדו ז"ל בס' מנחת אהרן כלל ח' סי' ט' שהביא כל זה והכריע דלא כדברי ש"ע של האר"י ז"ל בזה כי מעולם לא עלה דבר זה על דעת האר"י ז"ל. והם בדו מלבם יע"ש וזה תמהני ע"ד הרב משחא דרבותא בסי' זה שהביא דברי ש"ע והאר"י אלו ועשאן עיקר ותמה לדברי מהרי"ץ יע"ש ואחרי המח"ר יש להשיב ע"ד דליתא להא כלל כמ"ש ועיין בס' שיורי ברכה א"ח סי' ז"ך דין ח' שהביא משם הזוה"ק בסדר פנחס בר"מ דר"ל ע"ב שאמרו ג' כריכות לקבל ג' קדושות ועוד ז' כריכות בזרוע וג' באצבע הם עשרה ואין דבר שבקדושה פחות מעשרה עכ"ל:

והנה בזוה"ק בר"מ לא נאמר כ"א ג' כריכות לקבל ג' קדושות ועל ג' כריכות שבאצבע מיירי דקאמר לה לשם קדושין מחתנה על שם הכ' וארשתיך לי לעולם וכו' א"כ אין הלשון מכיון דקאמר ועוד ג' כריכות וג' באצבע הוו להו עשרה דמאי ועוד אלא דאם רצה לומר עוד ג' בקיבורת הוו להו י"ג ולא עשרה ועו"ק שהוא הפך ממה שהכריח הרב ז"ל בשאר ספריו ברכ"י ומחב"ר וקשר גודל וכמש"ל כי כן נראה דהכונה ועוד ז' כריכות וג' באצבע תיבת ועוד לאו בדקדוק וק"ל וראיתי בספר נדפס מחדש עולת תמיד ק"ק הנדפס מחדש שחי' הרב המקו' מוהר"י צמח ז"ל מכתיבת יד הרב הגדול המקו' האלהי הרב מוהרח"ו ז"ל כפי מה שקיבל מרבו רבינו האר"י ז"ל וכתוב שם דמ"ג ע"א וז"ל ויקשור התפילין בקיבורת הזרוע כעין ש' ג' בריכות ואח"כ יכרוך בפרק האמצעי ז' כריכות והם כנגד ז' נערות הראויות לתת לה מבית המלך כמו שידעת ואח"כ מוציא התפילין של ראש מן הכיס ודע כי אפי' קודם שיכרוך ז' כריכות על הזרוע יכול להוציא התפילין ש"ר מן הכיס אבל קודם שיכרוך ג' במקום הקשר שעל הקיבורת וכו' יע"ש והשתא איכא לאתמוהי טובא כי אחרי שמצינו מפי סופרים ומפי ספרים כתוב לאמר שהרב מוהר"י צמח זל קיבל קבלה גמורה שלא לעשות שום כריכה בזרוע במקום הקיבורת ושכן נגלה אליו בחלום רבינו האר"י ז"ל ואמר לו שיפה כיון וא"כ איך כאן בס' עולת תמיד הביא מכ"י מהרב מוהרח"ו שיעשה ג' כריכות וצ"ל:

ח"ב או"ח סימן קמד

חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש כי אככה אוכל וראיתי דיש כמה בני אדם דאינן נזהרין בימות הקיץ לומר ק"ש של שחרית בזמנה כי לפעמים מאחרים הרבה עד שעובר זמן ק"ש ועונשו גדול שמבטל מ"ע של ק"ש בזמנה וגם שהחמירו בזוה"ק סדר בלק דקפ"ו

ע"א כל מאן דלא קרי קריאת שמע בעונתיה בנדוי הוא כל ההוא יומא שמעו אינון וכו' יע"ש:

וראיתי בחכם אשכנזי אחד שעבר בעירינו יע"א שהיה נוהג לאכול בלילה קרוב לחצות והיה ישן עד ד' שעות ביום ואפי' אם היה קם באשמורת עכ"ז היה מאחר מלקרוא ק"ש ותפילה עד אחר ד' שעות ופעמים הרבה חרה לי עמו על הדבר הזה והוא היה אומר טענות שאינן מספיקות לפום דינא וחם לבי בקרבי על הדבר הזה והראתי לו מ"ש הרב באה"ט בסי' זה סק"ג שכתב וז"ל מכאן תוכחת מגולה לבני אשכנז שמאחרים מאד ק"ש יע"ש גם בס' ראשית בכורים ח"ב בקונ' תוכחת מגולה דכ"ח ע"ב כ' וז"ל ועוד החזיקו האשכנזים במנהג אשר ראוי לבטלו אם אפשר שילכו בקיץ בשבת לבית הכנסת כמו בחול בהשכמה שלא יעברו זמן ק"ש כמו שעושין בכל גלילות אשכנז ואף שבעל הלבוש התיר הדבר בשם י"א בסי' והיא הוא במרדכי היינו שסיים ואין משכימים כ"כ אבל לאחר זמן רב כמו שנהגו לא עלה על לב לעולם דגם הסמיכה שסמכו על הפסוק קשה ללבי דהפסוק מיירי בקרבן מוסף לאחרו ולא בקרבן תמיד שכנגדו הוא תפילת שחרית כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת ומאין לנו לאחרו כלל וגם הטעם בשביל עונג שבת אין זה עונג שבת אלא צער לעבור זמן ק"ש ואי איישר חילי אבטלנו עכ"ל הרי דאפי' בשבת חרה לו להרב ז"ל זה המנהג לקרות ק"ש בלא זמנה ובודאי דהכי הוא האמת דאין הפרש בין שבת לחול בענין ק"ש בעונתה וא"כ כעת איני רואה מקום לסמוך ע"ז לעבור על מ"ע מד"ת ושחייב נידוי לכתחילה במשאות שוא ומדוחים בתשובות שאין בהם ממש עפ"י הדין ואם לדידי צייתי היה נר' שיכולים להכותו מכת מרדות ע"ז כדאמרינן בכתובות דפ"ו ע"ב בד"א במל"ת אבל במ"ע כגון שאומרים עשה סוכו ואינו עושה לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו כמו שיע"ש דהה"נ בשאר מ"ע שבתורה שאומרים אמור ק"ש בזמנה ואינו אומר מכין אותו עד שתצא נפשו:

ואם יאמרו שינו שהם מאחרים עד שבודקים נקביהם לזה יש הרבה תשובות חדא דהיה להם לאכול בלילה בתחילת הלילה כדי שיתעכל המזון ולא לאחר בלילה זמן הרבה וע"ד שפי' הראשונים זל בכ"ה במשלי סי' ו' עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך דהכונה כי הן בעון מוציאין הלילה בדברים שאינן הגונים ובשחוק ואח"כ ישינים ועי"ז נמשכים בציר של פגעים וכמה חטאים א' ביטול תורה ב' דברים האסורים ג' מבטלין ק"ש בזמנה ותפלה ביחיד ד' מבטלים קדיש ה' ברכו ו' קדושה ז' מתפללים בלבוש שאינו דרך כבוד ואפי' אם היו חטאים קלים בהתמיד עשייתם נעשו בעבות העגלה ועל הכל שסוברים שלא חטאו וז"ש עד מתי עצל תשכב בתחי' הלילה וא"ת מה איכפת לך לז"א מתי תקים

משנתך שתאמר לקום ותבא לידי כמה חטאים וכמ"ש הרב חומ"א ז"ל שם יע"ש וא"כ אם אוכלין בתחילת הלילה וישנים יכולים לקום בבקר השכם ויש שהות לעשות צרכיהם ולהתפלל ונמצא כי כשמאחרים לאכול ולישן בלילה הוי תחלתו בפשיעה. ועוד שהרי יכול הוא לעמוד עד פרסה וכמ"ש בברכות דכ"ג ע"א ועד כמה אמ"ר זביד עד פרסה ופרש"י ועד כמה יכול להעמיד עצמו מנקביו שיהא מותר להתחיל בתפלה ודעת רש"י הוא כדעת הרי"ף דאם יכיל להעמיד עד פרסה מותר לכתחילה להתפלל גם בס' האגודה שם בברכות פ"ג סי' פסק כהרי"ף וכ"פ רי"ו בס' אדם נתיב ג' ח"ד והרשב"א בתשו' ח"א סי' קל"א דכלהו ס"ל דאפי' לכתחילה יכול להתפלל וכ"כ בס' א"ז קצר כ"י והביאו הרב פתח עינים בחי' לברכות שם ד"ט ע"ב: ואע"ג דמצינו ס' הרמב"ם בה' תפלה פ"ד הלכה יו"ד דדוקא בדיעבד הוא דיצא אבל לכתחי' לא וכ"פ מרן בש"ע לקמן רס"י צ"ב מ"מ נראה לי דזהו בשאינו עובר הזמן אבל כשעובר הזמן של ק"ש ותפלה יש לו להתפלל אפי' לכתחלה דשעת הדחק חשיב כדיעבד כמ"ש הרב ברכת אברהם ח"א סי' ס"ו וע"ש שהאריך בראיות וכן הוכיח הרב בעל מנחת כהן ריש מבוא השמש דל"ב בטוב טעם ודעת והביאו הרב יד מלאכי בח"ג מער' שי"ן סי' תקפ"ז יע"ש וכאן בנדון כזה שעובר זמן ק"ש ותפלה אין לך שעת הדחק גדול מזה וכדיעבד דמי:

א"נ יש לומר קרוב לזה עפ"י מ"ש מור"ם אה"ע סימן קס"ט סעיף י"ב דכל דבר שאין לו תקנה חשוב דיעבד וכאן בנדון כזה שאין לו תקנה יכול לקרות ק"ש ולהתפלל אפי' לכתחילה דחשיב דיעבד וכ"ב בפי' הרב מג"א שם ברס"י צ"ב דאם עובר זמן תפילה יש לסמוך על ס' הרי"ף וכ"כ הרב א"ר וכן הסכים הרב פתח עינים שם וכתב וז"ל וכבר נתבאר כמה גדולים דסברי כהרי"ף והכי מסתברא דיש לסמוך עליהם אם יעבור זמן תפילה יע"ש ועיין להרב ב"ח ולפי ששמעתי מהחכם הנז' אשר הוא מתנשא בגאוה ובוז לבזות לת"ח וכמה ענייניים שהשתיקה יפה בהם אז אמרתי הגם כי הוא יאמר לבזות אותנו כי אין בנו תורה ומע"ט זו בלבד שיש לנו מצות עשה של ק"ש בזמנה דיינו כאשר חכמים הגידו בגמ' במס' סוטה דמ"ב ע"א ע"פ שמע ישראל ואמר אליהם שמע ישראל מאי שנא שמע ישראל אמ"ר יוחנן משום רשב"י אמר להן הקב"ה לישראל אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרים בידם יע"ש. וכה הראני בני כי:

ביצחק יקרא הי"ו מ"ש במדרש קהלת סס"י ד' ע"פ שמור רגליך וכו' וקרוב לשמוע מתת הכסלים זבח שאמרו וז"ל חביבה ק"ש בעונתה מאלף עולות שהכסיל זובח וכו' ע"ש:

והנה כתב מרן בש"ע סי' פ"ט סעיף א' זמן תפילת השחר מצותה שיתחיל עם הנץ החמה וכו' וגרסינן בגמ' בפ"ק דפסחים ד"ד ע"א תניא כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין

מקדימים למצות שנא' וישכם אברהם בבקר ופירש"י שהקדים משעלה עמוד השחר ולא המתין עד הנ"ה ומ"מ בלילה לא הקדים עכ"ל הנה נתבאר דדין זריזין מקדימים למצות שצריך להקדים במצות הנהוגות ביום היינו מע"ה ולא מהנ"ה וכן מבואר במס' יומא דכ"ח ובמסכת תמיד ד"ל א"ל הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה אם הגיע ה הרואה אומ' ברקאי וכ"כ הרמב"ם בפ"א מהל' תמידין דין ב' וכ"כ הטור ומרן בש"ע בא ח רס"י תרנ"ב ומ"מ זריזין מקל"מ ונוטלים אותו בבקר שמצותו מע"ה וכ"כ הטור ומרן בש"ע שם בא"ח בריש הל' תפלה סימן פ"ט וז"ל זמן תפלת השחר מתחיל משעלה ע"ה והאיר פני המזרח שהיא כנגד תמיד השחר ומאותה שעה ואילך הוא זמנה ומ"מ עיקר מצותה עם הנ"ה אלא שאם התפלל משתעלה ע"ה יצא עכ"ל הרי מוכח דס"ל דכל מצות הנהוגות ביום משום זריזין מקל"מ מתחיל מע"ה שהוא עיקר התחלת זמן המצוה וכמ"ש גבי תמיד שקרב מע"ה והטור במצות לולב דמשום זריזין מקל"מ מתחיל מע"ה: אלא קשה דא"כ גבי תפלה אמאי כתב דמתחיל זמנה מע"ה שהוא כנגד תמיד של שחר ועכ"ז כתב דעיקר מצותה עם הנ"ה אלא דבדיעבד אם התפלל יצא והרי דין זריזין. מקל"מ הוא מע"ה כאשר נלמד מאברהם וכאשר תמיד קרב בע"ה וכאשר כתב גבי לולב. הן אמת דבמשנה שלימה שנינו במס' מגילה ד"ך ע"א אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין וכו' עד שתנץ החמה וכולן שעשו משעלה ע"ה כשר ופירש"י עד הנ"ה שיצא מספק לילה וכלן שעשו משעלה ע"ה יצא דמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין בקיאין בו צריכין להמתין עד הנ"ה יע"ש הרי שדברי הטור שכתב דדוקא בדיעבד אם התפלל מע"ה הוא דמהני ולא לכתחילה הוא משנה שלימה וכ"כ ג"כ בא"ח בהל' שופר סימן תקפ"ח דעיקר מצות תקיעת שופר הוא מהנ"ה אבל אם תקע מע"ה יצא וכבר ראיתי להרב"י ז"ל שם בסימן תרנ"ב גבי לולב במ"ש הטור שמצותו מע"ה ל"ד עיקר מצותו אלא בדיעבד אבל לא לכתחילה וכ"כ הרב"ח יע"ש. ולע"ד הדבר ק' דא"כ אמאי לא השמיענו הטור עיקר המצוה שהוא לכתחילה מהנ"ה כמו גבי שאר מצות וכמ"ש גבי תפלה ושופר וראיתי להרט"ז שכתב ע"ד הרב"י וז"ל ואיני יודע למה כתב כן דהא רש"י שם במשנה כתב דמשע"ה יממא הוא אבל אין הכל בקיאים בו צריכין להמתין עד הנ"ה מ"ה יפה כתב הטור שמצותו מע"ה שהיא עיקר הזמן מן התורה עכ"ל. ואחרי המחי"ר אנכי לא ידעתי מאי קא מקשה שהרי אם רש"י כתב כן הוא לבדיעבד דקתני מתני' וכלן אם עשו משע"ה כשר דבדיעבד א"צ עם הנ"ה לכן כתב רש"י דגם מע"ה יממא הוא ומן התורה יצא אלא דחכמים גזרו ומאחר דאנן בדידן לכתחילה אסור מגזרת חכמים א"כ ק' דלמה כתב הטור הדרין לכתחילה לכן תי' הרב"י והב"ח דאיירי הטור בדיעבד ומלבד שכבר כתבנו דהא

ליתא שהרי הי"ל להטור להשמיענו הדין שהוא לכתחילה ועוד בה שדברי הטור הם לכתחילה כמ"ש ונוטלין אותו בבקר משע"ה ועו"ק ע"ד הרט"ז דאם נאמר דהטור בא להשמיענו עיקר מצותו מן התורה אמאי גבי תפלה וגבי שיפר כתב דהא דמשע"ה כשר הוא בדיעבד אבל לכתחילה לא כי ע"כ כעת לא מצאתי דבר המתיישב לדברי הטור כ"א מ"ש ועיקר מצותו בשעת ההלל וקריאת ההלל מסתמא הוא אחר תפלת י"ח ובתפלה כתב דלכתחי' צריך מהנ"ה והו"ל עיקר מצותו של לולב בשעת ההלל לכתחילה מהנ"ה כמו עיקר מצות תפלת שחרית כאשר כתב הטור בהל' תפלה והוא ברור בדברי הטור שכתב וז"ל ועיקר מצותו בשעת ההלל ואם צריך לילך בדרך ואינו יכול להמתין נוטלו מיד קודם שילך ובלבד שיעלה ע"ה עכ"ל הרי דעיקר המצוה שכתב בשעת ההלל הוא אחר שעלה ע"ה והוא בהנ"ה כשעת תפלה ואה"ן אם בדיעבד אתרמי שהתפלל בדיעבד וקרא ההלל ג"כ קודם הנ"ה הוי עיקר המצוה משום ההלל לבד ולא משום הנ"ה מ"מ סתמא הוי בהנ"ה כדין תפלה דלכתחילה:

ומ"מ עיקר חקירתינו במקומה עומדת דכיון דבמצות שזמנם מע"ה מן התורה קי"ל דמשום זריזין מקל"מ בעינן למיעבד מע"ה כמש"ה וישכם אברהם בבקר שהוא מע"ה וכ"כ הטור גבי לולב וכן תמיד קרב מע"ה מה"ט והרי דין זמן תפלה ממנו נלמד ולמה יהיה מהנ"ה עיקר מצותה וא"ת משנתינו היא דקתני וכלן שעשו לבדיעבד וכו' א"כ ק' מ"ש גבי תמיד ולולב שהוא מע"ה וכדכתיב וישכם אברהם בבקר שהוא מע"ת קודם הנ"ה:

והאמת לומר לזה הוא דשאני תמיד של שחר שעבודת הבהמ"ק היה ע"י כהנים וקלי"ל דאין שבות במקדש מטעם שהכהנים זריזין הם ואין טועים הה"נ שאין טועין בע"ה שעדיין הוא לילה אלא בקיאים הם ביותר ושו"ר שכ"כ הרב המאירי והרב מנחת כהן הביאם הרב שיח יצחק בחי' ליומא דכ"ח יע"ש ובזה שפיר נתיישב ראיית הש"ס דזריזין מקל"מ ילפינן מאברהם שנודרז בע"ה ולא המתין עד הנ"ה יען היה כהן ובקי היה וזריז היה במצותו להקריב ליצחק בנו לעולה ותמהני על הרב צמח דוד סדר תזריע שהק' על מה שכתוב וישכם אברהם בבקר וישכם משה בבקר שהוא מע"ה דמאחר דחכמים תיקנו שלא להקדים אמאי הקדימו ודוחק לומר משום דבדידהו ליכא למיחש שיבואו לטעות יע"ש דאמאי הוי דוחק דבר שמצינו הלכה למעשה בתמיד של שחר ובודאי דאברהם ומשה היו יותר זריזין ובקיאים מן הכהנים של בהמ"ק. ועוד דבלא"ה ממש"ר לק"מ ואגב נתיישב ממה שתמיד קרב מע"ה שהרי ה' ציוהו עליו כך דכתיב והיה נכון לבקר ועלית בבקר וכבר כתב הרמב"ן במלחמות פ"ק דברכות דאע"ג דלמילה והזאה

וטבילה בעינן לכתחילה ביום ברור שהוא מהנ"ה שאין הקדמתן מצוה והמאחר לא הפסיד מ"מ לענין תמיד במקדש דכתיב בקר קבעו האיר מזרח שהקדמתן מצוה עכ"ל הרי דהיכא דכתיב בבקר הוא מע"ה וא"כ מאי ק"ל ממש"ר דהרי מצווה ועושה הוה ודלא כמהרש"א בח"א פרע"ק איברא דבדברי הרמב"ן ק"ל דלו יהיה שזמן מילה וטבילה וכיוצא כיון דלא כתיב בקר הוא מע"ה מ"מ קשה איך כתב דלא יש בהקדמתן מצוה והמאחר לא הפסיד דלהדיא אתמר בברייתא דין זריזין מקל"מ מקרא דוישכם אברהם בבקר והברייתא תנאו גבי מילה כדתניא כל היום כשר למילה אלא שזריזין מקל"מ וי"ל ומזה תמהני על הרב כלי יקר בפי' שופטים סי' י"ט שכתב דיש שני בקרים האחד קודם עלות השחר כעין וישכם אברהם בבקר והשני אחר עלות השחר קודם הנ"ה שהוא הבקר אור והאנשים שולחו יע"ש ודבריו הם הפך תרי סוגייאות דהנה קרא דוישכם אברהם בבקר שפי' דאירי קודם ע"ה הרי בגמרא ביומא ופסחים קאמר בברייתא שהוא ביום מע"ה קודם הנ"ה וכדפירש"י גם מ"ש דקרא דהבקר אור הוא קודם הנ"ה דהרי ברפ"ק דפסחים ד"ב ע"א משמע להדיא דקרא דהבקר אור הוא עם הנ"ה שהרי הש"ס מפ' האי קרא דאתיא כדאמרינן אמ"ר לעולם יכנס אדם בכי טוב וכן אתמר בש"ס פ"ק דתענית ד"י דר"י אמ"ד יליף מילתיה מהאי קרא גופיה ומזה תמהני ג"כ ע"ד הרב הפרישה ביו"ד רס"י רס"ב עמ"ש הטור גבי מילה דמשעלה ע"ה של יום ח' הוא תחילת זמנו וכל היום כשר לכך אלא שזריזין מקל"מ מיד בבקר כתב דק' דבקר הוא מע"ה כמש"ה וישכם אברהם בבקר והבקר אור והאנשים שולחו ותי' דבקר בא לאפוקי סיף היום יע"ש והדבר קשה דקרא דהבקר אור הוא מהנ"ה כמ"ש בגמ':

ומה מאד תמהני ע"ד הרב הלבוש בא"ח סימן פ"ט שכתב דקרא דוישכם אברהם בבקר הוא מהנ"ה ולא מע"ה וכן מאי דכתיב בקר גבי תמיד הוא מהנ"ה ודבריו צ"ע שהם היפך הש"ס ופירש"י שפי' שוישכם אברהם בבקר הוא מע"ה וגם הרמב"ן במלחמות כתב דבקר דתמיד הוא מע"ה הפך דברי הרב הלבוש ועוד יש לתמוה ע"ד ואכמ"ל. זולת זה ק"ל על הרב הקדוש בעל ר"ח בשער האהבה ריש פי"א שהביא המכילתא ס' בא דקאמר ע"פ וישכם יהושע בבקר שזריזין מקל"מ כתב וז"ל ובלי ספק כי וישכם אברהם בבקר הוא זריזות ע"ד וישכם יהושע בבקר הנדרש במכילתא. ואחרי המחי"ר בניו"ק ק"ל דהלא להדייא נדרש הכי בש"ס במס' פסחים ובמס' יומא וצ"י. (ועיין מ"ש בסה"ק לב חיים ח"א סי' א' וסימן ב' בס"ד):

ח"ב או"ח סימן קמה

גרסה נפשי לתאוה במ"ש בא"ח בסי' ס"א ס"ג וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת דהנה כתוב בספר נדפס מחדש זה שמו הד'ר הוא ס' הדר זקנים והוא מחי' התוס' והרא"ש עה"ת בחי' הרא"ש ז"ל שם בס' בראשית ד"ב ע"ב ע"פ אש'ר בר'א שהי'ם לעשו'ת וז"ל מגיד שחותמו של הקב"ה אמת מתחילתו ובאמצעותו ובסופו והרב רבי' משה שמע מפי רבי שמואל רבו כי בששה מקומות מצינו שחתם הקב"ה שמו ואלו הם בראשי"ת בר"א אלהי'ם בר"א אלהים לעשו'ת וירא אלהי"ם א"ת ויבר"א אלהים א"ת התנינים הגדולים וי"א אלהי'ם א'ת כל אשר עשה וע"כ תיקנו לומר ששה פעמים אמת ויציב ונכון כי הכל נעשה באמת עכ"ל. וכן ראיתי להרב מ"ר בריה הריב"ה בפרפראותיו שכ"כ והוא תימא שלא זכר מזה למר אביו הרא"ש הן אמת שכבר ראיתי בכמה מקומות בהדיב"ה שם בפרפראותיו שמביא משם מ"א הרא"ש ז"ל אלא דכאן אמאי לא הזכירו ועוד ראיתי לו להריב"ה שם בס' בראשית ע"פ ויתהלך חנוך וכו' הנה בשמים עד'י גי' חנו"ך ושהדי במרום ושהדי גימ' מטטרו"ן וכו' יע"ש והם הן דברי מר אביו הרא"ש ז"ל והמדקדק שם יראה עוד במקומות רבים ועמ"ש בזה בספרי הקטן כל החיים בכללי הפוסקים בזה בס"ד ואכמ"ל בזה:

איכו השתא מצינו מהטעם שתיקנו ו' פעמים אמת באמת ויציב הוא כנגד ששה פעמים שחתם הקב"ה באמת במ"ב וכ"כ בסה"ח סי' רנ"ח וכן ראיתי להרב הלבוש בא"ח סי' תקפ"ד שכתב כן כי באמת ויציב ישנן ששה פעמים אמת כנגד ששה פעמים אמת שנרמזו מבראשית עד ויכלו וכו' כנגד ששה אלפים שיתקיים העולם לכך אין להפסיק ביניהם וכו' יע"ש גם הרב עטרת זקנים בא"ח סי' צ"ג כ"כ כדברי הלבוש יע"ש. והנה כשאנחנו עומדים למנין שאנחנו מונים שהם ששה ולו הן א' אמת ויציב ב' שאתה הוא ה"א ג' אמת אשרי איש ד' אמת אתה הוא אדון ה' אמת הוא ראשון ו' אמת ממצרים והוא כדברי הרבנים הנ"ל:

וראיתי להרב שלמי צבור ד"ק ע"א שהביא משם עטרת זקנים שיש בברכה זו ה' פעמים אמת נגד ח' ימי בראשית ע"ש ועל זה כתב וז"ל ועינינו הרואות כי ח' פעמים אמת יש בנוסח זה והרב זלה"ה בס' הכונות ביאר סודן של ח' אלו למה הם רומזים ונראה דט"ס נפל בעט"ז וצ"ל ז' פעמים כנגד שבעה ימי בראשית ואע"ג דאכתי ח' הם נראה דהל' דאמת ובאמונה לא קא חשיב לפי' שאינו תחי' ענין הדבר שבמנין אינו אלא מה שהוא תחילת דבר וענין נפרד מהאמור קודם יע"ש ולפי מה שראיתי בדפוס הנדפס במגינים שלנו הל' מתוקן שכתב ששה פעמים כדברי הרב הלבוש והם דברי הראשו'

הרא"ש והטור כאשר ביארתי ומלבד כי כן הוא האמת להיות צ"ל בדבריו ו' שהרי שפיר יש לומר בכונת מה שסיים כנגד ו' ימי השבוע שהם ימי המעשה שבהם היה בריאת מעשה בראשית כי ביום השביעי שבת וינפש ובאמת כי מה שהביא הרב ש"ץ הנוסח ח' פעמים כנגד ח' ימי בראשית זה ודאי ליתא כי לא יש שמנה ימים בבריאת העולם כ"א ששה ואם נמנה גם לשבת הוא שבעה אבל שמנה הוא דבר שלא יש בעולם כי כן הגירסא האמיתית היא כמ"ש בעניותי וככתוב בספרים של מגינים אשר לפנינו. ואולם המונים שבעה פעמים אמת וכמ"ש הרב האבודרהם בהדייא צ"ל כי הוא מונה גם באמת ובאמונה שהוא באמצע הדברים וכמ"ש הרב ש"ץ שם והמונים שמנה פעמים אמת צריך לומר שהם מונים אמת ויציב לשנים במה שחוזר הש"ץ ואומר פעם שניה אמת אחר שכבר אמרו בלחש עם הצבור וכמ"ש הרב מהר"ם אלשקאר בתשו' סימן ס"ו והרדב"ז ח"א סי' נ"ה ושאר הפוסקים כמ"ש בבאה"ט בא"ח סי' ס"א סק"ב יע"ש א"כ הוו שמנה והרב סדר היום הביא דבריו הרב ש"ץ כתב טעם למה אומרים ח' פעמים אמת וז"ל ויש בו שמונה פעמים אמת שהם כנגד ח' גאולות ד' מהם נמצאו במצרים כמי שרמוז בפ' ולקחתי וארבע בשאר גליות ותשלום השמנה אמת באמת ואמונה ובאמת אשרי איש וכו' והם ד' זכרים וד' נקבות שהגאולה העתידה להיות כולה באה מכח זכר ויהיה השיר חדש בע"ה עכ"ל. ונלע"ד לתת טעם כעיקר למה באו הגאולות רמוזות במדת אמת דוקא ע"פ מ"ש הסמ"ג עשין י"ד דהגאולה היא תלויה כשישראל מדברים אמת וכבר הבאתי לו סמוכות לדברי הסמ"ג בדרושים וכמ"ש בזה בעניו' בסה"ק נפש חיים מער' ג' ד"ה גאולה ע"ש:

ח"ב או"ח סימן קמו

גרסה נפשי לתאוה לעמוד על מ"ש מור"ם בסי' ס"א סי"ב שלא לענות ב"פ אמן וכו' ולפי מה שהכריח הרב י"א בסי' זה בסוף הגב י מדברי הירו' במגילה פרק היה קורא דקאמר בהדייא דהאומר מודים מודים משתקין אותו ותו ל"ד מודים דה"ה האומר שמע שמע אמן אמן משתקין אותו ומוכרחים אנו לו' דקרא דאומר אמן ואמן וא"ו הפסיק הענין כמו שיע"ש א"כ יש ליישב תמיהת הרא"ם בתשו' ח"א סי' ב' שרצה להכריח דהאומר אמת אמת שני פעמים ליכא קפידא ובכלל נסתייע שאנחנו אומרים אמת ויציב וכו' כמו שיע"ש וכבר עמד ע"ד מהרש"ך בתשו' ח"ג סי' ל"א ורצה ליישב דמאמת ויציב לא איירייא דאיברא דמלתא ויציב הוא אמת בל' ארמי מ"מ אין קפידא כיון שיש שינוי בלשון שהאחד הוא בלה"ק והא' הוא בלשון ארמי יע"ש ולפי דברי הרב י"א י"ל דשאני

אמת ויציב דיש וא"ו בתיבת ויציב וא'ו הפסיק הענין והוא ברור. וכשאני לעצמי מפסוק שאמר דוד בספר תהלים סוס"י מ"א ברוך ה' אלהי ישראל מהעולם ועד העולם אמן ואמן לק"מ שכיון שהזכיר שני עולמות עוה"ז ועוה"ב לכן קאמר אמן ואמן וכבר אמרו במד' תנחומא והביאו הילקוט שם וז"ל א"ר יהודה בן גדיא כל העונה אמן בעוה"ז זוכה לענות לעוה"ב שנ' אמן ואמן. הרי דמ"ש דהמע"ה אמן ואמן ב' פעמים הוא לאשמועינן דרשא זאת כי העונה אמן בעוה"ז זוכה ועונה לעוה"ב. לא דיש לעמוד ע"ז דבסוס"י ע"ב כתיב וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן ובסוס"י פ"ט ברוך ה' לעולם אמן ואמן הרי אין נראה מהכתוב שמזכיר ב' עולמות לא דהתרגום בסס"י פ"ט תרגם בריך שמיה דה' בעלמא הדין אמן ואמן בריך שמיה דס' לעלמא דאתי אמן ואמן הרי נראה דהתרגום מפרש בשני פעמים אמן ואמן אחד על עה"ז ואחד לעה"ב והגם כי בשניהם כפל אמן ואמן היינו אשגרת לישן כי בלא"ה שני אמנים הם ולא עוד וכ"נ מדברי הרב מהר"י חאיון זל בפירושו שכתב ואומרו אמן ואמן קיום על קיום כמו ואמרה האשה אמן אמן או יהיה לעולם כולל העה"ז והעה"ב ולכן כפל אמן ואמן וזהו דעת המתרגם עכ"ל:

אלא דקשה ע"ד שהרי בקרא דואמרה האשה אמן אמן אם הוא על קיום כפל הענין הרי אמרינן בירוש' דאין לומר אמן אמן שני פעמים ולומר כתי' הרב י"א דהיכא דיש ו'או הפסיק הענין הרי באמן אמן ליכא ו להפסיק.

ונראה ליישב שכבר עשו דז"ל בגמ' צריכות לשני פעמים הללו כדאיתא בגמרא דסוטא דח"י ע"א דתנן על מה היא אומרת אמן אמן אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר וכו'. הרי דשני פעמים שהיא אומרת כל אחד ואחד הוא למילתיה ולאו יתירות הם וא"כ כל שהכתוב אומר שני פעמים לאיזה דרשא אתא דלא שייך לומר בזה דברה תורה כלשון בני אדם מאחר דכל בני אדם לא אמרינן בדבר הצריך להודות לפני ה' שהדבר אמת לומר כן ב"פ כי אם פעם אחד והכי הסברא ניתנת כי כיון שעונה אמן על הברכה או על הקדיש דסגי לצאת י"ח בפעם אחת א"כ כשאומר שני פעמים משנה מטבע שטבעו חכמים ומורה יוהרא וגאות בדבר וע"ד סיימתינהו לשבחי דמאיך וכמ"ש הפוס' ז"ל בענין זה וכן קרא דכתיב בנחמיה סי' ח' ויענו כל העם אמן אמן גם שם יש לפרשו לפי פשוטו שהם על שני דברים כי הנה קרא כתיב ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול ויענו כל העם אמן אמן במועל ידיהם ויקדו וישתחוו לה' אפים ארצה והכונה ויענו כל העם אמן היינו אמן ראשון על סיום ברכה שבירך עזרא ואמן שני הוא מתפרש למ"ש אח"ך במועל. ידיהם דהיינו שאמרו אמן שנית להתודות על מועל ידיהם

ויש הוכחה לזה ג"כ מפיסוק הטעמים כי יש פסק בין שניהם להורות כי כל אחד מתפרש לדבר אחד והוא ברור ועיין בסו"ס כבוד יו"ט בקונטריס בד קדש:

ח"ב או"ח סימן קמז

כמו צער בנפשי דבאים קודם תפלת שחרית לנשק יד והרי קי"ל בה' תפלה סימן פ"ט ס"ב כיון שהגיע זמן תפלה אסור להקדים וכו' כי ע"כ נראה לי דאם בא לפניו אדם קודם תפלה לנשק ידיו או לעשות לו הכנעה והשתחויה כדי לקבל ברכתו אסור לו לתת לו ידיו ולברך לשום אדם קודם תפלה ושניהם אסורים לעשות כן קודם תפלה בין הבא לנשק ידיו ולעשות כבוד והכנעה שלא יעשה כן קודם שיתפלל וגם אם הבא לנשק הידים ולעשות כבוד כבר התפלל עכ"ז אם האדם שבאים לפניו לעשות לו כבוד לא התפלל אסור לקבלם ולברכם קודם שיתפלל שהרי אמרו חז"ל דנענש מלכי צדק והוציא הקב ה הכהונה שלו משום דהקדים ברכת עבד לברכת רבו וכ"ש קודם תפלה וכן נראה להכריח עוד ממ"ש בג"מ' וכל הפוס' דאסור לתת שלום לחבירו קודם שיתפלל וכל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה ואם שלום אסור ליתן כ"ש לנשק ידיו ושאר כבודות וכ"נ מי שלא התפלל שאין לו לקבל ולתת ידיו ולברך לחבירו דאם שלום אסור כ"ש לברכו וכ"כ הרב מדבר קדמות מער' בית אות ד' משם הרב הקדוש מהר"ר חיים בן עטר ז"ל שכתב בכיוצא בזה גבי מ"ש כלום יש עבד שנותן שלום לרבו ומעין דוגמא יש סברא דאין העבר מברך לרבו ע"ש וכן מצאתי הדבר מפורש בוהק בז"ח במדרש רות דקכ"ח ע"ד שאמרו שם וז"ל עפ"ז עצמו כי במה נחשב הוא אל תקרי במה אלא במה שהוא במה לע"ז וע"ד אסיר ליה לאיניש לברכא לחבריה עד דמברך למאריה בשירותא דצלותא יע"ש הרי לך בהדייא דאסור לברך אדם לחבירו קודם שיתפלל תפלת שחרית וכד הוינן טליא כן ראיתי להרב הגדול מז זל שבאו לפניו בני אדם קודם שהתפלל תפלת שחרית לנשק ידיו ושיברך אותם ולא רצה לקבלם ואמר להם שאסור לעשות כן קודם שיתפלל זת"ד אמרי קדוש זיע"א ולא גילה לנו מז"ה ז"ל מאיזה מקום היא מוצאת ס' זאת ולענ"ד נראה שדבר זה הוא מפורש מכל האמור והוא ברור. וכן ראיתי להרב ראשית חכמה בשער היראה פט"ו ד"ן ע"ב שכ"כ וז"ל נראה שצריך ליזהר שלא לכבד שום אדם ואשה קודם שיכבד להקדוש ב"ה וכמ"ש ז"ל שאסור להקדים לחבירו שלום קודם שיתפלל במשכים לפתחו יע"ש וכה"ג כתב שם בפרק המצות שער הד' דרס"ז ע"ב וז"ל הדרך הד' שלא יקדים צרכיו על עשיית המצות כגון האוכל והשותה קודם שיתפלל

שעליו הכ' אומר ואותי השלכת אחרי גויך אל תקרי גויך אלא גאיך אחר שאכל זה ושתה ונתגאה מקבל עליו עול מלכות שמים יע"ש:

ואין להקשות ע"ז ממ"ש בזוה"ק בז"ח גופיה בס' בראשית במדרש הנעלם די"ב ע"א וז"ל לבתר כן אשכימו למיזל כד הוה אתי נהורא ואזיל עמיה חמוי כפלגו מיל ברכיה חמוי אמר דא היא שעתא דמתקיים ברכתא דצדיקייא מנ"ל דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב כתיב הכא כי טוב וכתיב התם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל א"ל אפי' ברכתא דכל אדם מתקיימת בההיא שעתא דשמייא וככבייא ומלאכייא אמרי שירתא וכו' יע"ש כי נראה לכאורה דבעמוד השחר אפי' קודם שיאיר היום קודם תפלה יש לברך אדם לחבירו וכן ראיתי להרב מדבר קדמות שם במער' בית אות ט' שכתב וז"ל ברכה בעמוד השחר שמשוררים הכוכבים והמלאכים מתקיימת הברכה אפי' ברכה דכל אדם ז"ח וכו' יע"ש וכ"כ בס' חסד לאלפים סי' א' אות ט' מחודש י"ד ומלא פירשו לכתוב שהוא אחר התפלה נראה דבעמוד השחר אפי' קידם תפלה והדבר קשה דמלבד דהסברא נותנת להיפך עוד בה שהרי מצינו בזוה"ק בז"ח גופיה שאמרו דאסיר לברכא לחבריה קודם שיתפלל כי ע"כ צריכים אנו לומר כי מ"ש בז"ח במדרש הנעלם ס' בראשית לבתר בן אשכימו למיזל כד הוה אתי נהורא ואזיל עמיה חמוי כפלגו מיל ברכיה חמוי וכו' היינו בהשכמה אחד שכבר האיר היום והיינו דקאמר כד הוה אתי נהורא וכו' דהיינו שהאיר היום ובודאי שכבר התפללו תחילה תפלת שחרית ולכן יכול לברכו והכי מוכרח הדבר לומד שהרי בלא"ה קי"ל במס' ברכות ופסקוהו הפוסקים דצריך להתפלל תחילה ואח"כ לצאת לדרך שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו כיע"ש וא"כ הרי צריכים להתפלל קודם צאת לדרך ומ"ש אפי' ברכתא דכל אדם מתקיימת בההיא שעתא דשמייא וככבייא ומלאכייא אמרי שירתא וכו' היינו נמי אחר שעלה ע"ה והאיר היום שהרי מבואר בזוה"ק בכמה מקומות ע"פ ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים שאומרים שירה הכוכבים והמלאכים היינו אחר שהאיר היום כאשר אספתי באומרי'ם בסה"ק לב חיים ח"א סי' א' ושם ביארתי נמי דל' השכמה היא אחר שכבר האיר היום והשבתי ע"ד הרב חלקו של ידיד שכתב להפך מזה יעש"ב בס"ד ומטעם זה נר' דלא נכון לעשות פדיון נפש לחולה מק"ס פרוטות וכדומה קודם תפלה כי כיון שצריך לברך לחולה הרי כפי פשט ד' הזוה"ק הוא דאסור לברך לב"ו קודם שיתפלל ויברך להקב"ה כי כן הנכון לעשות הפדיון בבקר תכף אחר תפלת שחרית והוא ברור:

ונראה לומר דלא מבעיא למה שכ' הרב הלק"ט ח"ב סי' ד' שכ' שיזהיר למשרתיו שירחצו ידיהם ויברכו ברכות השחר ואח"כ יקראו ק"ש ואח"כ יעשו לו צרכיו דאל"כ נקרא במה

יע"ש. דנר' שדעתו לאסור אפי' למשרת שלו שלא יעשה שום דבר קודם ברכות וק"ש ומה שאינו קפיד גם בתפלה אפשר כי הרב לא התיר כ"א מלאכות קלות הנעשות קודם תפלה כהדלקת הנר או בישול הקאב'י והדלקת האש בימי החורף ולכבד הבית דברים קלים אבל מלאכה ממש כפועל העובד בבית ב"ה כל שלא התפלל אסור ואפי' לדברי הרב שבות יעקב ח"ב סי' כ"ב שדעתו להתיר במשרת לאדונו נראה לומר דעכ"ז מלאכות גדולות אסור ואפי' שאינו מלאכה כל שעושה כבוד לנשק ידיו וכמו כן לברך הרי מצינו בהדייא דאסור וזה ברור:

ח"ב או"ח סימן קמח

נשאלתי ברופא שקראו אותו לתת רפואה לחולה שיש בו סכנה ודאית והוא בתוך בית הכנסת אי יכול לצאת בתוך התפלה ובקריאת ס"ת באמצע הקריאה והשבתי דקי"ל דגדול תלמוד תורה מהצלת נפשות דאילו מעיקרא קא חשיב למרדכי ארבע ולבסוף בתר חמשה מעיקרא כתיב אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה ועליה מרדכי בלשן ולבסוף כתיב הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן מגילה די"ו ע"ב יע"ש והקשה הרי"ף באגדתיה וז"ל וקשה דהא קי"ל דמבטלים תפלה לצורכי רבים וכ"ש להצלת נפשות ומצינו שת"ת נדחה מפני תפלה והיכי אמרינן הכא גדול ת"ת מהצלת נפשות וי"ל דהני מילי ת"ת דרבים אינו נדחה מפני התפלה כמו שכתוב בתוס' מ' ברכות ומרדכי היה עוסק בת"ת דרבים ללמוד את בני ישראל תורה ולכך גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות עכ"ל ולענ"ד אחרי המחי"ר קשה כי לא זכר שר מתשובת הרא"ש בכלל וי"ו סי' ב' ומ"ש שיש אומרים שיכולים אפי' מת"ת לצורך הל' פשיטין שנותנים להגמון בכל שנה שהוא הצלת נפשות לפי שאם לא יתפשרו יש כמה עניים שאין להם ליתן ויקום ויפשיטום ערומים הדין עמהם כיון שיש בו הצלת נפשות הוא קודם לכל יע"ש והביאה מר בריה ריב"ה זל בטי"ד סוף סימן רנ"א ופסקה ג"כ מרן בש"ע שם והרב הלבוש שם יע"ש ואם כן הא דקא מדקדק הרי"ף ללמוד הדבר מכללא מתפלה שנדחה משום צורכי רבים וכ"ש ד"ת הרי בהדייא כתב הרא"ש כן והי"ל להרגיש קו' מתשובת הרא"ש הלזו דקא פסיק ותני דגדול הצלת נפשות מת"ת, ואנן איפכא שמעינן מסוגייא דמגילה הלזו כאשר מצינו לשלימים וכן רבים שנתעוררו בקו' זאת כמ"ש בפו ד שם ביו"ד שם סוף סימן רנ"א והרב"ח והרט"ז שם סק"ו ומטו בה משם הרב מהרש"ל כמו שיע"ש ועיין מ"ש בספרי סמיכה לחיים חי"ד סימן ו' דל"ו ע"א מה שרמזתי שם בס"ד:

והנה הרב בפרישה תי' דהתם מיירי שיש אחרים שיכולים להציל נפשות ולכן אעפ"י שהוא מצוה גדולה מי שמקדים להציל מ"מ ת"ת קודם הואיל ויש אחרים שיכולים להציל נפשות יע"ש ויש לסייע לתי' זה שהרי בהצלת נפשות בצרת המן היה ע"י אסתר המלכה כי היתה יותר קרובה למלכות והיא היתה הקודמת במצוה זו להציל את ישראל יותר ממרדכי וכאשר הוכחתי בעניותי בסה"ק דרכיו למשה בס"ד. ובדרישה תי' דהתם מיירי בענין שאין יכול שניהם אז ת"ת קודם אבל הכא מיירי בענין שאף שיתנו ממנו להגמון מ"מ ישאר לסיפוק ת"ת אלא שלא יהיה כ"כ ברויח יע"ש. והרב בית חדש שם תי' וז"ל ולק"מ דהתם ל"ק אלא דגדול הוא העוסק בתורה להחשיבו ולהקדימו יותר ממי שעוסק בהצלת נפשות דאינו חשוב כמו העוסק בתורה אבל להוציא ממון להצלת נפשות פשיטא הוא דקודם להוצאת ת"ת דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש וחי בהם ולא שימות בהם יע"ש והנה אמת נכון הדבר כי גדול ת"ת ות"ת כנגד כולם תנן וגדולה תורה מן הכהונה ומן המלכות וגם תנן במס' הוריות די"ג ע"כ ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה. ונפק ל בגמ' מקרא יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים יע"ש ואם כן לכל אחד ואחד יש להם גדולה וקדימה דלענין כבוד וחשיבות להקדימו לכל דבר שבקדושה אז העוסק בתורה גדולה מן המציל נפשות ברם בענין עשיית קיום המצות עצמן כשיש לפניו ב' ת"ת והצלת נפשות אזי הצלת נפשות גדול מת"ת ומבטל ת"ת כדי להציל נפשות:

והרב ט"ז סק"ו תירץ וז"ל ואין כאן קושיא כי בודאי אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא דהתם אומר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות ממי שבא לידו הצלת נפשות שעי"כ צריך לבטל ת"ת ולעסוק בהצלת נפש ויליף ממרדכי בלשן שבתחילה שלא בא לידו עסק של הצלת נפשות היה חשוב בעיני חכמים יותר ממה שאח"כ בא לידו המצוה של הצלת נפשות והוצרך ליבטל מת"ת כדאיתא שם שלא מנו אותו חכמים כמו בתחילה יע"ש ונראה שגם בדברי הרב"ח ז"ל כלולים דבריו והוא מן התימא שלא הזכירו כלל:

והרב בני דוד פ"שקין ז"ל בה' ת"ת פ"א ה"א ד"א ע"ב הביא קו' רש"ל הלזו וכתב וז"ל ולכאורה הוא תמוה לומר שימנע מלהציל נפש בשביל ת"ת דודאי הצלת נפשות קודם יע"ש והוא תימא דלא זכר שר מדברי הרי"ף והפו"ד והרב"ח והט"ז וצ"ל:

והרב פרי האדמה ח"ד שם בהת"ת ד"א ע"א הביא דברי הרב בני דוד אלו וקו' רש"ל וכתב וז"ל ולעד"ן דיש לתמוה על רש"ל דמעיקרא קו' ליתא שהרי התם במרדכי ביטל

ת"ת משום שמא יארע איזה דבר של הצלת נפשות ובזה ודאי על הספק ת"ת קודם אבל בנתונים בסכנה עתה ודאי הצלת נפשות קודם יע"ש:

ומוה"ר מהרי"ן זל בס' פני מבין ח"ב בחידושיו לסנהדרין על דמ"ט ע"א מהש"ס דע"ב ע"א מהספר עמד בזה ובכלל הביא דברי הרב פרי האדמה דיש לחלק בין ודאי לספק יע"ש. ועוד תי' דלענין הצלת נפשות דידיה כשהוא נתון בסכנה הוא גדול מת"ת ועוד תי' בסו"ד וז"ל עוד י"ל כל זה שאמרו במגילה דגדול ת"ת יותר מהצלת נפשות היינו הצלת נפשות דיחיד דהיינו ב' ג' וכיוצא אבל לגבי מלחמה דאיכא עם רב מישראל ככה"ג ודאי דאמרינן דגדולה הצלת נפשות יותר מת"ת דרבים יע"ש:

וראיתי בס' עושה שלום בשיטתו למגילה שם דקכ"ו ע"ג שהביא תירוץ הרב פרי האדמה והקשה עליו וז"ל אמנם לעת כזאת מצאתי בירוש' פ"ז דפאה היפך דברי הרב פרי האדמה וז"ל ר"י על לכפרא בעא מוקמן להו פרנסים לא קבילו עליהון על ואמר קדמיהון בן בבי על הפקיע ומה זה שנתמנה על הפתילות זכה להימנות עם גדולי הדור משום דעסוקים בצורכי צבור אתם שאתם מתמנין על חיי הנפש עאכ"ו וכתב הרב מהרש"י ז"ל רוצה לומר דמה שהיו מתרחקים מהיותם ממונים על הצבור היה משום שהיו מתבטלים מת"ת ועוד כי תמיד שמם מנואץ משום שממשכנים על הצדקה ולכן בראותם דזוכים להתמנות עם גדולי הדור ידעו דשכרם גדול כת"ת ולא יחושו לזלזולם הא קמן דאפי' להיות ממונה על הצבור לעסוק בצרכיהם אפי' דליכא שום סכנה מותר להתבטל מת"ת מעתה יפה עשה מרדכי הצדיק ולמה נענש מרדכי לפום גמ' דילן שהורידוהו מגדו' וצ"י עכ"ל. ולע"ד אחהמ"ר קושיא מעיקרא ליתא דודאי כי גדול שכרן של פרנסי ישראל שיהיו להם שכר טוב בעמלם כעוסק בתורה וכן אמרו בהדיא בירו' ברכות פרק אין עומדין אמ"ר ירמיה העוסק בצרכי צבור כעוסק בתורה דמי והביאוהו התוס' שם בברכות דל"א ע"א ד"ה רב אשי ע"ש ועיין להרמב"ם בפ"ב ה"ה ומרן בכ"מ ובב"י א"ח סי' ע' וצ"ג וכ"פ בש"ע שם. ומ"מ לא בשביל שהעוסק בצרכי צבור ששכרו כעוסק בתורה שיהיה לו קדימה על הת"ח העוסק בתורה תדיר דודאי דהעוסק בתורה תדיר קודמו וכל הגדול מחבירו בתורה הוא קודם את חבירו כמבואר בטור וש"ע א"ח סי' קל"ו יע"ש וא"כ מרדכי היה עוסק בתורה תדיר היה קודם למי שלמטה ממנו וכשנסתלק מלימוד והיה יושב בחצר המלך שעוסק בצרכי צבור אזי אותו שלמטה ממנו שהיה יושב ועוסק בתורה תדיר נעשה גדול ממנו וקדם לו וזה ברור:

ובזה מינח ניחא לי ליישב תשו' מהרשד"ם ז"ל בחיו"ד סי' ק' שכ' לגדל כח חברת גומלי חסדים והכריח דכשעוסק במצוה בה שעתא יש להם יותר מעלה מת"ת וכשאינן עוסקים

במצוה יהיה ראוי לכבדם כת"ח והביא ראיה מהירוש' מס' פיאה פ"ק דג"ח גדול מת"ת וצדקה יע"ש וע"ז תמה יקרא הרב שארית יעקב בר"ס צו ד"ה ע"ג מסיפא דמתני' דקתני ות"ת. כנגד כולן וכו' יע"ש וגם אנכי הצעיר הלכתי בעקבותיו בספרי סמיכה לחיים חא"ח סי' א' די"ב ע"ב ועיין שם בסימן ב' בתשובה מאהבה מעט"ר מז"ה הגדול ז"ל דט"ז ע"ג שכתב וז"ל וכבר האריך הרשד"ם חיו"ד סימן ק' שאנו חייבים לכבד לעושה מצות אלו ולקום מפניהם ואף בשעה שהם בטילין מהמצוה אנו חייבים לכבדם בכבוד ת"ח יע"ש ושם בהגהו' רמזתי קו' הרב שארית יעקב מסיפא דמתני' ות"ת כנגד כלן יע"ש ועתה אנכי הרואה דלק"מ להרב מהרשד"ם והאמת איתו כי מ"ש כשהם עסוקים במצוה שהם גדולים מת"ח העוסקים בתורה משום מ"ש בירוש' כי גדולה ג"ח מת"ת הגם שאינו בפי' שבידינו בירוש' וכמ"ש הרב מהרשד"ם כאשר השיג בזה הרב ש"י שם מ"מ הדין דין אמת דקי"ל בש"ס ובכל הפוס' דמבטלים ת"ת להוצאת המת ולהכנסת וכלה וכן הוא במדרש רז"ל הביאו מורינו הרב כהנא רבה בספר מעיל צדקה סימן רנ"א וז"ל גדולה ג"ח מן התורה ומן הקרבנות שנא' פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה ותורה וחסד לא נאמר אלא ותורת חסד מי נתלה במי הוי קטן נתלה בגדול תדע שהרי מבטלים ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה מפני שהיא ג"ח עכ"ל ועמ"ש בעניותי בדרוש לשבת הלבשה שנת התרי"ח בזה בס"ד. וא"כ שפיר מצינן למימר דכשהם עסוקים במצות ג"ח עצמה הוי גדול ג"ח מת"ת אבל כשאין עסוקים במצוה הגם כי כתב מהרשד"ם שיש להם כבוד כת"ח לענין שלא לבזותם מ"מ הת"ח העוסק בתורה הוא גדול ממנו כדתנן ות"ת כנגד כלן וגדול תלמוד וגדולה תורה כאמור ועיין עוד למהרשד"ם בתשו' שם בחיו"ד סימן קמ"ח במי שנשבע שלא להטפל בצרכי צבור שכונתו שלא לבטל מת"ת עכ"ז השיב בתשו' שיתיר את שבועתו משום מצות לא תעמוד על דם ריעך וכו' יע"ש. ולפי כל האמור אע"ג דיעבור זמן תפלה מותר לרופא להטפל ברפואת החולה וכן לצאת אפי' באמצע הקריאה של ס"ת והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן קמט

נשאל הרדב"ז בתשו' הישנות סימן י"ג וזל ראובן שהיה חבוש בבית האסורים ולא היה יכול לצאת להתפלל בעשרה ולעשות המצוה והתחנן לפני השר או ההגמון ולא אבה שמוע להניחו זולתי יום אחד בשנה איזה יום שיחפוץ יור' המורה איזה יום מכל ימות השנה יבחר ראובן הנז' ללכת לבית הכנסת. תשובה הנה ראיתי אחד מחכמי דורינו בתשו' דבר זה צלל במים אדירים והעלה חרש בידו ועל יסוד רעוע בנה יסודו בתחילה

כתב דעדיף יוה"כ ואח"כ החליפו ביום הפורים משום מקרא מגילה ופרסומי ניסא דבעינן עשרה ואין ראוי לסמוך ע"ד אבל מה שראוי לסמוך עליו הוא מאי דקי"ל דאין מעבירין על המצות ואין חולק בזה כלל הילכך המצוה הא"י שתבא לידו שא"א לעשות' והוא חבוש בבית האסורים קודמת ואין משגיחים אם המצוה שפגעה בו תחילה היא קלה או חמורה שאין אתה יודע מתן שכרן סל מצות וזה פשוט מאד אצלי עכ"ל הנה הרדב"ז מאחר שדחה מעיקרא ס' הרב מחכמי דורו לא בירר לנו דעתו בענין הימים איזה ימים עדיפי מימות השנה אם הוא יוה"כ או פורים או שאר הימים ובעה"י במ"א נעמוד על זה בפרטות:

ואולם לענין מאי דקמן משום אין מעבירין על על המצות שכתב הרדב"ז הוו בה רבנן בתראי ה"ה הרב חכם צבי סימן ק"ו ובספר מגיד מראשית בדרך הקדש ד"ד ע"א הרב לקט הקמח בא"ח די"א ע"א הרב במהרי"ך זל בהגהה לס' מ"ל בהלכות מגילה פ"א הי"א יע"ש ארעא דרבנן מער' א' אות א' יע"ש ועיין להרב חות יאיר סימן ט' ובהשמטות שם שהזכיר לתשו' הרדב"ז הלזו וכתב וז"ל ולעד"ן דטעם פן ימות עדיף ואפשר דזהו הטעם דזריזין מקדימים למצות יע"ש והרב הגדול מ"ז ז"ל בס' חק"ל חא"ח סס"י ק"ה השיב ע"ד הרב חו"י אלו ועיין בס' ברב"י א"ח סימן ץ' ובמ"ש עוד שם סימן כ"ה ועיין למז"ה הגדול כמהראב"ע ז"ל בספר בתי כנסיות א"ח סימן ץ' דכ"ד ע"ב יע"ש ובספר עושה שלום מע' א' די"ד ע"ג יע"ש ובספר יד אהרן א"ח סימן ץ' בהגב"י ובספר מאמר מרדכי שם סקי"ב שערי חיים להרב הראנ"ח די שיגורה ז"ל לימוד י"ב דכ"ח ע"ד חקרי אבות פ"ב מ"א יע"ש ועיין עוד להרב חוות יאיר סימן י' וסימן י"א פרי הארץ ח"ב סי' ב מכתם לדוד חיו"ד סימן מ"ד יד שלמה דרוש ד' לשבת זכור דל"ג ע"א יעיר אוזן בעין זוכר מער' א' אות טו"ב יע"ש ובספר שאלת יעב"ץ ח"א סימן ח"י יע"ש ועיין בספר נ"מ זה שמו אהלי יאודה להרב מהר"י הכהן נר"ו וראיתי במער' א' דכ"ה ע"ג שפלפל בחכמה בענין זה בסוגייאות הש"ס והמפרשים ז"ל ולא זכר שר מדברי הרבנים הנ"ל כלל וצ"י:

ולעד"ן דאין לך יום בכל ימות השנה גדול יותר מאד לענין לצאת מבית האסורים כדי להיות עם הצבור כשבת זכור לכ"ע דהוי מד"ת כי אי אפשר לקרות בתורה ביחיד ולא להביאו לס"ת בבית האסורים וא"כ כדי לקיים מ"ע בקס"ת בצבור לשמוע פ' זכור הוא היום הגדול שבכל שבתות וי"ט שבשנה כי הגם כי יש ג"כ קיום מ"ע של שמיעת שופר בר"ה סגי ביחיד משא"כ התחינה ובקשה מהשר שהוא ללכת לבית הכנסת כי תחינה ובקשה זאת יעשנה ליום שבת זכור כי אפי' ביוה"כ שהוא יום אדיר בימי שנה יכול

להתפלל ביחיד ולהתענות ביחידות וזה ברור ופשוט לע"ד וכמ"ש בתשו' במ"א בס"ד ועמ"ש בעניותי בדרוש לשבת הגדול משנת ברכ"ת ה' ליצירה בס"ד:

וראיתי להרא"ש זל בתשו' בשמים ראש סימן ס"ג שנשאל וז"ל אהוב הנכבד כה"ר שמעון שאלתני מי שאין לו קודם החג לשתי המצות סוכה ולולב איזה מהם קודם אין ספק דסוכה מקריא תדיר לגבי לולב שאינו אלא פעם אחת לנענע ביום הא' דאורייתא ובשאר הימים מד"ס אבל אם נמצא לו לשבת בסוכה ולולב אין לו אף שזה רוצה בסוכתו של עצמו אינו נכון להיות בלא לולב בשביל זה אם לא שקש' הדבר הרבה ללכת בסוכה של חברו ואנינא דעתיה טובא ונמצא שאם לא יעשה סוכה לעצמו נפטרנו מן הסוכה מכח מצטער והדר דינא אמנם לא ידעתי שאלתך וכי זה האחר שיש לו סוכה ג"כ אין לו מצות ד' מינים דאי אית ליה הא יכול לשאול לזה ביו"ט ראשון יתנו לו במתנה ע"מ להחזיר ויצא בו ויחזירנו לו מיהו נ"מ לדר יחידי עכ"ל ויעויין שם בדברי הרב המגיה שם בכסא דהרסנא עש"ב. ולעד"ן לומר עוד טעם אחר כי מצות סוכה קודמת ללולב יען מצות סוכה הוא חייב לקיים מליל ראשון של חג שעדיין אינו זמן נטילת לולב כי נטילת לולב היא ביום והרי הוי מצות הבאה לידו בראשון בליל התקדש חג הוא פוגע בחיוב מצות סוכה וכיון שהוא מוקדמת לו קידם חיוב מצות נטילת לולב יש להקדימה וכמו שאמרו אין מעבירין על המצות וכ"נ מדברי הרב המגיה שם שכתב וז"ל שיש להעיר עליו בנדון דרבי' דהא מאורתא סוכה חייל וכו יע"ש וזה ג"כ נראה מנהג פשוט בכל תפוצות ישראל כי רובם ככלם מקיימים מצות סוכה לעשות סוכה ולענין קיום מ"ע של נטילת לולב רובא דרובא אינן לוקחים לולב עם מיניו וסומכים לקיים המצוה בלולבו של חבירו שנותן לו במתנה אפי' ביום הראשון ואצ"ל בשאר ימים בידוע ומינה נשמע נמי דאם יהיה הענין שאירע שעמדו האתרוגים או הלולבים ושאר מינים ביוקר ואיכא למיחש דמייקרים השער יותר מן הראוי יש לדרוש ברבים כי הלכה רווחת היא בש"ס ובפוסקים דאדם יוצא במתנה ביום א' בלולבו של חבירו וכאשר המנהג פשוט ברוב ישראל ובתשו' במ"א הארכתי בזה בס"ד. והנה בעת'ה נ"מ ספר בית השואבה דצ"ב ע"א בהל' לולב אות ג' שגם הוא כתב כדברינו אלא שלא רמז בדבריו מדברי המגיה וצ"י:

ח"ב או"ח סימן קנ

נתתי לבי לתור ונדרוש במה שאמרו בזוה"ק ס' בשלח דס"ד ע"א וז"ל ועל דא לא לבעי איניש לבשלא מן יומא ליומא אחרינא דלא לעכב יומא ליומא אחרא ההי"ד ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו יום ביומו דייקא עכ"ל והביאו הרב מג"א בסי' זקן סק"ג יע"ש.

והיינו דאמרינן בסוטה דמ"ח ע"ב על מתניתין דקתני התם ופסקו אנשי אמנה פריך בגמ' מאי אנשי אמנה אמ"ר יצחק אלו בני אדם שמאמינים בהקב"ה ופירש"י שמאמינים בהקב"ה בוטחים בו לוותר ממונם לנוי הידור מצוה ולצדקה ולהוצאות שבתות וי"ט דתניא רבי אליעזר הגדול אומר מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו לא מקטני אמנה והיינו דא"ר אלעזר מ"ד כי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבז שלחנם לע"ל קטנות שהיתה בהם שלא האמינו בהקב"ה עכ"ל. נמצא לפי דברי ר' ייסא סבא בזה"ק ודברי רבי אליעזר הגדול ורבי אלעזר הוא דאין לו לאדם להכין מיום ליום מחר וכ"ה סברת רבי אלעזר המודעי במכילתא ס' בשלח ע"פ ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו וז"ל ר' יאושע אומר כדי שילקוט אדם מהיום למחר כעין מער"ש לער"ש רבי לעזר המודעי אומר כדי שלא ילקט אדם מהיום למחר כעין מער"ש לער"ם דבר יום ביומו מי שברא יומו ברא פרנסתו מכאן היה ר"א המודעי אומר כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר ה"ז מחוסר אמנה שנאמר למען אנסנו הילך בתורתי אם לא יע"ש הרי מצינו מחלוקת תנאים רבי יאושע עם ד"א המודעי כפי ר"י הוא מתיר דוקא מיום ליום מחר שכן מצינו שהותר מער"ש לער"ש ולפי דברי ר"א המודעי אפי' זה אסור ונראה דהיינו טעמא דאין דנים אפשר משאי אפשר דבער"ש הוא דהותר דוקא להכין ליום השבת דאי אפשר להכין בשבת עצמו משא"כ בשאר ימים והוא ברור ומ"מ אפי' לפי סברת ר"י אינו אלא מיום ליום מחר אבל לימים אחרים גם הוא ס"ל דאסור: איברא דיש לעמוד בזה ממ"ש במנחות דק"ג ע"ב ע"פ והיו חייך זה הלוקח תבואה משנה לשנה ופחדת לילה ויומם זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת ולא תאמין בחייך זה הסומך על הפלטר וכו' יע"ש וכ"ה בירושלמי בשבת פ"ח סי' ב' יע"ש הרי דאדרבא לקללה יחשב מי שהוא סומך על הפלטר שאינו לוקח תבואה בביתו להיות לו תדיר חטים וקמח בתוך ביתו והרב א"א ז"ל שם הביא משם רבינו האר"י שהיה נזהר מאד שלא לקנות מאכל היום למחר יע"ש ונראה לישב כי לענין לקיחה יש לו ליקח תבואה משנה לשנה ואפי' לשנים רבות כדי שיהיה מצוי בתוך ביתו ולא יצטרך ליקח מן השוק בכל יום ויום אבל לענין בישול ואפיה יהיה דבר יום ביומו וכדדייק קרא במן מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו כי ש"מ משום שלמחר הוא שבת הותר בע"ש לאפות ולבשל ליום מחר הלא"ה לא וכן דייק דברי רבי ייסא סבא דקאמר דלא לבשלא מיומא ליומא אחרינא וכו' ומ"ש הרב א"א בשם רבי' האר"י ז"ל כעת לא ראיתי בדברי רבי' האר"י ז"ל שכ"כ בהדיא כי אין לנו אלא דברי הזה"ק במ"ש ר' ייסא סבא דלא לבשלא מיומא ליומא אחרא וכו' והיינו דוקא לבשלא וכן שמעתי באומרים לי על הרב הקדוש

המקובל האלהי כמוהר"ר שלום מזרחי שערבי ז"ל שבכל יום ויום היו אופים לו חררה אחת לקיים דלא לבשלא וכו' והה"נ לאפות:

ונראה ודאי דאדרבה לת"ח העוסק בתורה יש לו להכין פרנסתו לימים הרבה שהרי ביציאה אחת שיוצא לשוק ובקניה אחת יכול לאכול לשנים רבות ואינו מתבטל מלימודו כמה פעמים בכל הימים כדי לצאת לשוק ולקנות בכל יום או בכל שבוע ושבוע וגם שיבא באיזה זמנים שאינו מוצא תבואה לקנות והוא מחזר אחריו יום יום כל כה"ג אדרבה מצוה איכא ועמ"ש הרב א"א שם והרב מהרש"י ועמ"ש בדרושי' פ' מקץ משבת הלבש' בס"ד ומצאתי ראיה לזה ממ"ש הרב ספרי דבי רב ס' ראה דרכ"ד ע"ג שכ' לחלק דמ"ש בגמרא דיש שכר פסיעות למי שיש לו ביה"כ סמיך לביתו והולך לביה"כ יותר רחוק זהו דוקא לע"ה אבל לת"ח יותר טוב שיהיה לו הביה"כ סמוך לביתו כדי שלא ילך בדרך רחוקה ויתבטל מלימודו יע"ש א"כ כה"ג איכא למימר הכא נמי כי ע"י שמכין צורכי ביתו בפעם אחת לזמן מרובה הרי הוא אינו מתבטל בהולכה והובאה כל הימים לקנות צורכי ביתו והוא ברור ומש"ה השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך היינו שיהיה הבטחון בה' כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל לא לענין אם יש יכולת בידו לקנות תבואה בשעתו שלא יקח ויהיה טורח כל ימיו. כי בודאי אין זה מן השם ומה שכתב הרב א"א שם וז"ל וכיון שכן השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך ועסוק בתורתו ואל תוציא זמן לרדוף אחר ההכנות פן תאבד זמנך בלי עסק התורה ע"ד ואל תאמר לכשאפנה אשנה וכו' יע"ש ולע"ד אחרי המחי"ר יש להשיב על דבריו דכל בתר איפכא דאדרבה כשהוא מכין התבואה בביתו הרי הוא אינו רודף בכל שעה אחר ההכנות ואינו מאבד זמנו כי ביום אחר מכין לימים הרבה וע"ד שאמר רבא לרבנן במטותא מינייכו לא תתחזו קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי כי היכי דלא טירדו במזונייכו כולי שתא הרי דההכנה בימים הנועדים מצילו מטירדה כל השנה ומ"ש הרב ז"ל והעד לפי זה דפסוק זה נאמר בקללות כשאין עושין רצונו של מקום וכו' דודאי דאם יהיו ישראל זוכים ויש להם שדות וכרמים הרי הם מוציאים תבואתם בכל שנה ושנה מהשדות והכרמים שלהם וכשנאמר והיו חייך תלויים לך מנגד זה הלוקח חטים לשנה וכו' זהו בעצמו הוי קללה שלוקח חטים ואין לו בשדותיו והוא ברור:

איברא דמצינו ס' הלל הזקן דמידה אחרת היתה בו שכל מעשיו לש"ש ואומר ברוך ה' יום יום והביאו הרי"ף בה' בפ' כל כתבי וכתב המפרש המכונה לרש"י שם וז"ל ברוך ה' יום יום והיה מכין כל יום רק לאותו יום והיה בוטח בה' לזמן לו לעת הצורך צורכו יע"ש ולפי דעת הרמב"ן עה"ת ס' יתרו ע"פ זכור את יום השבת לקדשו דההלכה כהלל

אכן לדעת מהרש"י ביפ"ת בב"ר פי"א סי' ד' ס"ל דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ולפי דעת הרב האגודה בשבת פרק כל כתבי סי' קמ"ב נראה דאדרבה דעתו לפסוק כשמאי הזקן מדהביא מימרא של שמאי הזקן ולא עוד ועמ"ש בסמוך בס"ד ולפום מאי דקמן נראה לומר דגם הלל הזקן ובית הילל מודים דבדבר שיש בו טירדה רבה לקנות ולהבטל מלימודו דיותר טוב הוא שיקנה ויכין הכנה דרבה ולא דיבר לומר ברוך ה' יום יום כ"א כשהדבר מצוי ביותר ועיין להרא"ם בפ' יתרו ד"ה שאם נזדמן וכו' מ"ש לחלק בין מאכלים לחפצים וכלי חדשים ומה שהשיב מהר"ש יפה בב"ר פי"א סימן ד' יע"ש ובמ"ש לקמן בס"ד:

והנה בסימן ר"ן סעיף א' כ' ישכים בבקר ביום הו' להכין צרכי שבת וכתבו הפוסקים דלא ביום הה' ואפי' בליל הו' ומיהו עכשיו נהגו להכין ביום הה' נראה ללמד זכות כדי שלא יבואו לידי חילול שבת דמאחר דיש אפיה ובישול לא יספיק לגמור הכל ביום הו' ובפרט במקומינו כי אפית הפת הוי בתנור שבבית ולפעמים אופין ב' או ג' בעלי בתים בתנור אחד ולא יספיק להיות הכל ביום הו' וצריך להקדים גם מביום הה' ובליל הו' כדי שלא יבואו לידי חילול שבת וזה ברור עכ"פ פירות ומגדנים ודברים שאינן צריכים אפיה ובישול יזהר שיהיה ביום הו':

ואמרו בביצה פ"ב די"ו תניא אמרו עליו על שמאי הזקן היה עוסק בכבוד שבת מצא בהמה טובה אמר זו תהא לשבת למחר מצא בהמה אחרת נאה הימנה מניח את השנית ואוכל את הראשונה אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו היו לש"ש דכתיב ברוך ה' יום יום תנ"ה בש"א מחד בשביך לשבתיך ובה"א ברוך ה' יום יום ופרש"י לש"ש בוטח שתזדמן לו נאה לשבת יע"ש ונר' דהוצרך רש"י לומר כן בפירוש לש"ש כי היה ס"ד כי לשמאי הרי הוא מורה מעשה בפועל שהיה לש"ש שהיה אומר זו לשבת וכשמוצא טובה הימנה ל'ו יחליפנו ול'ו ימיר ובודאי שהוא לש"ש אבל הלל שהיה סומך על נס אפשר ח"ו שיהיה מחמת התרשלות לז"א כי גם זה לש"ש שבוטח בה שתזדמן לשבת ועמ"ש בש"מ לשם יע"ש ובמכילתא פ' יתרו ע"פ זכור את יום השבת לקדשו אמרו אליעזר בן חנינא בן חזקיה בן גוריון אומר תהא זוכרו מאחד בשבת שאם נתמנה לך חפץ יפה תהא מתקנו לשם שבת וכפירש"י בחומש שם בפ' יתרו והרמב"ן ז"ל טען עליו שהוא שנויה בלשון יחיד ואינה כהלכה שהרי נחלקו בזה בגמ' שמאי והלל ולדעת ב"ה דקי"ל כוותיה ס"ל ברוך ה' יום יום יע"ש. והגאון הרא"ם זל רצה לתרץ בזה דיש הפרש בין מאכלים לחפצים וכלים ושהרמב"ן ז"ל כתב דהלל עצמו מודה במדרשו של שמאי אבל היתה בו מידה אחרת במאכלים מפני שכל מעשיו לש"ש משמע שיש לחלק

במדרש הזה בין המאכלים לחפצים הטובים ולכלים החדשים ותהיה בזה הלכה כשמאי הזקן וא"כ הברייתא הזאת ששנו אם נזדמן חפץ יפה בל' רבים היא שנויה ולא בלשון יחיד כדכתב הרמב"ן עכ"ל והרב מהר"ש יפה ז"ל בס' יפ"ת על ב"ר פי"א סי' ד' השיב ע"ד הרא"ם דאין לחלק בהכי דלפעמים ימצא דיהיו המאכלים בלתי מצויים והחפצים והכלים מצויים אכן הסכים דאין בזה הלכה כב"ה לגבי ב"ש כי בדבר התלוי בסברא לא נאמר כן ומאן דעבד כמר עבד שכל אחד יש לו בחינה טובה ויראה דלכך רבים מהפוסקים לא חשו להזכיר זה שהניחו הדבר לרשות האדם שיעשה כל אדם כרצונו וכו' יע"ש ולע"ד רואה אנכי שהרי"ף והרא"ש בשבת פ' כל כתבי הביאו הברייתא זאת מחלוקת שמאי והלל ואפשר לומר דהניחו הדבר סתמו כפירושו דב"ש במקום ב"ה אינה משנה או יהיה הדבר שקול דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד אכן בס' האגודה שם בפרק כל כתבי סי' קמ"ב הביא להא דשמאי הזקן לבד ולא הביא ס' הלל הזקן שהיה אומר ברוך ה' יום יום דש"מ דס"ל בהדייא דהלכה בזה כשמאי הזקן ולא כהלל הזקן:

ונראה לע"ד לומר דלענין דבר שאינו מצוי אז יש להכריח כדעת ב"ש לקנות ולהזמין מיום הראשון של שבת בין יהיה מאכלים בין יהיה חפצים וכלים אבל בדבר שהוא מצוי תדיר ומוצאו בנקל בכל יום אז מצוה יותר להיות מכינו סמוך לשבת ובפרט בער"ש דאיכא מצוה משום והכינו את אשר יביאו:

ועוד נראה לחלק ולומר דמ"ש בברייתא במכילתא שאם נזדמן לך חפץ תהא מזמינו לשבת וכן מ"ש הרמב"ן שם דיש ברייתא אחרת במכילתא שמאי הזקן אומר זכירה עד שלא תבא שמירה משתבא ומעשה בשמאי הזקן שלא היה זכרון שבת זו מפיו לקח חפץ טוב אומר לשבת כלי חדש אומר זה לשבת אבל הלל הזקן מידה אחרת היתה בו שהיה אומר כל מעשיך לש"ש עכ"ל דהכונה דל"פ בזה הלל במ"ש שמאי כי בודאי כי אדם רוצה לצורך ביתו איזה חפץ ממטלטלי הבית או ממטלטלי השלחן או איזה כלים לאכילה או לשתיה שבא ליקח מחדש היה אומר שמאי להבא לקחתו בתחילה שיהיה לצורך השבת וכך מנהג רוב העולם שהבא ליקח מחדש איזה חפץ או כלים הוא לוקחו בתחילה לצורך השבת בתחי' חנוכתו ואח"ך משתמש בו גם באמצע השבוע עכ"פ זה הוי בכלל כבוד שבת שלוקחו לצורך שבת וגם בתחילת חנוכתו שעדין הוא חדש משתמש בו בשבת דהוי שמחה ותענוג וזה אינו תלוי בענין אם יש לו הבטחה בה' שלוקח בכל יום מה שצריך לראות אם יש נאה לשומרו לשבת דזה אינו אלא בלוקח חפץ או כלי אחד לימים הרבה שצריך כי בלא"ה הוא צריך החפץ והכלי והרי הוא לוקחו באיזה יום מימי השבוע שנזדמן לו ללוקחו והוא לוקח חפץ אחד או כלי אחד ואין דעתו ליקח

עוד אומר שמאי שיעשה כבוד לשבת שיהיה לקיחתו בתחילת חנוכתו לשם שבת והלל דפליג עז ואמר וכל מעשיך יהיו לש"ש הכונה דר"ל דלא בשמירת שבת לחוד תכוין בדבר שהוא לצרכיך להזכיר מ"ע של זכירת שבת אלא בכל שאר מעשיך כאכילה ושתיה ושינה וכדומה לזה הכל יהיה לש"ש ובכלל גם את זה דמשום זכירת שבת תכוין לש"ש וא"כ היינו כונת דברי הרמב"ן דמשמע דקא מחלק בין מאכלים לחפצים וכלים דקניית המאכלים לשם שבת הוא ענין אחד שאם נזדמן נאה הימנה מחליפה אבל בענין קניית החפצים והכלים הוא ענין אחר שאינו תלוי בתמורה וחילוף כלל והוא דבר ברור ועיין בס' יד אליהו סי' מ"ב יע"ש ולהרב ר"ח שה"ק פט"ו יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קנא

שאלתני מה עמדי במ"ש בסימן פר"ח סעיף ד' דמותר להתענות בשבת תענית חלום וכו' דיש מתחכמים להרהר בלילה קודם השינה בדברים שהחולם בהם חייב להתענות כדי שלא להתענו' ולא יפה הם עושים שהרי אמרינן בפ"ק דחגיגה ד"ה ע"פ ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא אמר רבא אמר הקב"ה אעפ"י שהסתרתי פני מהם דכתיב ודבר ה' אל משה פנים אל פנים אותם הפנים אסתיר אבל בחלום אדבר בו עכ"ל ופרש"י בחלום אדבר בו ביום ההוא קא דייק ביום ולא בלילה שמראין לו חלום כד שיתפלל על הדבר עכ"ל הרי דהחלום הוא לטובתו של אדם וא"כ איך מתחכם האדם על גזירותיו יתברך ועוד דהעיקרא דבר זה צריכה רבה אי במהרהר את החלום ביום מהני דהנה הרט"ז כתב כן בסימן זה סק"ג דאם מהרהר ביום אין להתענות בשבת ועמ"ש בס' חינוך בית יאודה סימן ג' והרב שבות יעקב ח"ב סימן ל"ד והרב י"א ח"א הביאו בסימן זה ובספר ד"מ ח"א חא"ח סימן כ"ב. עוד נר' לדקדק מדברי רש"י דדוקא על החלום שחולם בלילה הוא דעושין עיקר שמראין לו. מן השמים בדקא דייק מקרא ביום ההוא ולא בלילה דנראה דביום אם חולם אינו מעלה ומוריד וכ"פ בס' קנה חכמה דמ"ב ובתשו' יד אליהו סימן ל"ב ומחב"ר בסימן זה כי דוקא בשבת אם חולם חייב להתענות אפי ביום לא בימות השבוע והיה נראה להביא ראיה מדברי רש"י אבל נר' לדחות דהכתוב דיבר בהווה דאין שינה ביום כ"א בלילה ואה"ן אם יהיה חולם גם ביום יעשו ממנו עיקר ועדיין צ"ע. גם אמרו בברכות דנ"ה ע"ב ובזוה"ק ס' מקץ ד"ר ע"א ע"פ והאלהים עשה שיראו מלפניו זה חלום רע יע"ש. וכן ראיתי להרב חמדת ימים בסוף פז מהל' ר"ה שכתב דיש מי שנתחכם להרהר בחלומות קודם שישכב ועל זה השיב וכל זה איננו שוה לי לעשות תיקונים לענין זה ונהפוך הוא כ"א נגזר עליו רעה ח"ו ומן השמים ירחמו להגיד לו בחלומו אז טוב

לו למען ישוב מדרכו הרעה ושב ורפא לו וכן אמרו והאלהים עשה שייראו מלפניו זה חלום רע עכ"ל ועיין להרב ב"ד חא"ח סימן קי"ד ובספר מטה יאודה סי' זה סק"ד דפ"א ע"א יע"ש:

ודע דמי שחלם חלום רע שחייב להתענות והוא חולה ואין בו כח להתענות נראה שהוא פטור וכמ"ש הרב כנה"ג לעיל סימן ק"ל דעוברות ומינקו' שחלמו חלום רע דמסיק שלא תתענ' מפני הסכנ' וספק נפשות להקל וכן היה מורה ובא יע"ש ועמ"ש הרב מגן שאול סי' ך' במניקת שחלמה מאותן שמתענין עליהן יע"ש ונראה דאם אינו יכול להתענות כה יעשה ד' דברים שסימנם כפר"ה והוא כפרה דהיינו תרנגול לזכר ולנקבה תרנגולת כסדר שעושין באשמורת יוה"כ ופדיון מק"ס פרוטות דחמנות לעשות צדקה וחסד ורחמנות בגופו ובממון והוא סגולה נפלאה לקרוע רוע גז"ד כמ"ש בשבת דף ע"פ ונתן לך רחמים ורחמך כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים הטבה היינו הטבת חלום בפני ג' אוהביו וכבר נדפס מחדש ס' הטבת חלום בספרי הקטן עתרת החיים סימן ל"א יע"ש.

וכן אמרו בירוש' פ' חלק סימן ט"ז ובמדרש קהלת ע"פ כי ברוב חלומות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא אמר רבי אם ראית חלומות קשים החזיונים קשים והפוכים או שאת מתייירא מהן קפוץ לשלשה דברים ואתה ניצול מהם דאמ"ר יודן בשם רבי אליעזר ג' דברים מבטלים גזירות רעות ואלו הן תפילה צדקה תשובה ר' מונא אמר אף לתענית ר"ח ורבי יוסי אומרים אף שינוי השם ושינוי מעשה יע"ש והרב אדני פז סימן ק"ל סעיף א' כתב וז"ל ואני אומר ליתר שאת דילמא הבא ח"ו עי"ז לסכנות החלום לא תאכל בשר ולא תשתה יין באותו יום ולא תנהג עצמה באותו יום מיני שמחה ולא תכנוס לשום סעודה ותתן צדקה לפי ערבה ותקבל על עצמה כשיגיע יום אשר תוכל להתענות תתענה ואז מחשבה טובה מצרפה למעשה כמ"ש הקב"ה לדניאל יע"ש אך לא זכר שר מדברי רז"ל אלו:

וחזינא בצואות ר"י החסיד ז"ל סימן ט' וז"ל הרוחות של מתים משוטטות בעולם לשמוע מה גזירה יצאה לעולם ולפעמים אומרים לחיים לבא עמהם אם מתרצים אז הוא או אחד מזרעו ימות אלא יש לומר להם בעבור הקב"ה איני רוצה לבא עמכם ולא עם מתים אחרים ולמחר ילך על קברם ויחלץ מנעליו וישתטח על קברו וישביעוהו כמו כן ויאמר בעבור הקב"ה החפץ בחיים שלא תבא עוד אחרי ולא אחר זרעי ולא אחר שים בר ישראל או בת ישראל לא אתם ולא שלוחכם כי חפצי בעה"ז ולא באותו העולם כן יאמר ג"פ בלא מנעלים וי"א ג' ימים ויצום אותו היום עכ"ל ואם אירע חלום זה בשבת נראה לע"ד שלא יוכל לילך על הקבר בשבת ואפי' אם הוא תוך העיר ובתוך התחום וכ"ש אם הוא חוץ

לעיר ולענין התענית אם דברי הרב ר"י החסיד ז"ל הוא בדוקא שכתב שיצום אותו יום שהולך יכול להתענות בימי החול באותו יום שהולך לבית הקברות והנה ציין שם בסוף ל הצואה הזאת ועיין סימן רל"ו וסימן רל"ז וז"ל הספר החסידים בסימן רל"ז הרואה נכרי בחלום או נכרית שכבר מתו ואומר לו לבא אחריו או אם יהודי בא לאדם אחד אז יש לו לילך על הקברות וישביענו שלא יבא אחריו ויבקשנו אבל אם הוא למרחוק ולא יוכל ללכת שם או נכרי ולא יוכל ללכת שם כי אין ידוע אנה קברו וירא ללכת שם יחקור איש יהודי ששמו כשם נכרי שבא אחריו וילך על קבר אחר ששמו כשם של אותו שבא אחריו הן אם הוא יהודי או נכרי וכן אם יהודית או נכרית תלך על קבר יהודית או נכרית ששמה כשמה ויבקש לנפשה ואם נכרית תשביע לנפשה ותאמר לה היא משבעת אותה בשבועה שלא תבא אחריה וכל אשר נקרא בשמה שלא יבואו ואני פלוני או פלונית בת פלונית איני רוצה לבא אחריך ולאחר כל אשר נקרא או נקראת בשמך ולא אחר שום מת או מתה ועל זה אני משביעכם ואבקש מכם כי אני רוצה עוד להחיות שנים רבות ואת או אתה הנקראים בשם הבא אחרי תלכו ותאמרו לאותה בשמה פלונית בת פלונית או פלוני ב"פ שלא יבא אחרי ואיני רוצה לבא אחריה וגם היא לא תבא אלי והוא שלשה פעמים בקול שנשמע ד' אמותיו עכ"ל וכתב הרב המפ' ז"ל הרואה וכו' וישביענו שלא יבא אחריו ויבקשנו ר"ל אם נכרי שיכול להשביעו ישביענו ואם הוא ישראל ואינו יכול להשביעו כשמת ישראל ע"כ יבקשנו וכו' יע"ש ויש להשיב ע"ד שהרי מדברי הרב ריי"ח ז"ל שכתב בסתם הרוחות של מתים וכו' ולפעמים אומרים לחיים על מתי ישראל הוא מדבר וע"ז כתב בפירוש וישביעהו הרי דגם על נשמות ישראל שייך להשביע שבועה וצ"ל: ותבט עיני להרב קרבן מנחה סימן שפ"ו דכתב ואני כשרואה יוה"כ עושה יו"ט דרמז שמתכפרין לו עונותיו וכ"ש בשעת הנעילה והביאו הרב באה"ט בסק"ח יע"ש ויש להקשות עליו ממעשה רב שהוא כתוב בס' מגיד משרים למרן ז"ל בישעיה סימן מ' דמ"ז ע"ד וז"ל אור יום א' של ר"ה חלמתי שהיה ליל מוצאי יוה"כ ולא הייתי ניכר שאמרנו ביום ס' עבודה ולא וידוי הרב ש"ט הרדוטל והייתי נפלא על הדבר והייתי אומר בלבי שמא ישנתי בעוד שהקהל היו אומרים ואח"כ נזכרתי שלא התפללנו תפלת נעילה והייתי משתדל שנחזור להתקבץ כדי שנתפלל תפילת נעילה והייתי אומר בלבי שאעפ"י שחשכה עדיין עת הוא לתפלת נעילה וכו' ואמר לו המגיד למרן ז"ל על חלמא דחזית חית לך לאתענא יומא דין קדישא ולאשלמא ליה וכו' והכי תצום תדיר כל יומא קמא דר"ה וכו' יע"ש הרי מעשה רב שחלם מרן הקדוש בליל ר"ה שהיה יוה"כ בשעת הנעילה ואמר לו המגיד למרן זל שיתענה ומי לנו גדול ממרן הקדוש ז"ל והמגיד

לו שהגידו כן מן השמים כי בודאי כן צריך לעשות והוא ברור ונראה פשוט לומר דאם חלם חלום שהיה ליל מוצאי יוה"כ אין צריך להתענות כלל ואדרבא יעשהו יו"ט שהרי כבר עבר עליו יוה"כ והוא סימן שנמחלו לו כל עונותיו וענין זה של מרן הקדוש היה שהחזיק אותה שעה שחלם לעת נעילה שחלם שעדין לא התפלל תפלת נעילה וביקש לומר תפלת נעילה א"כ הו"ל כרואה יוה"כ בשעת הנעילה שיש לו להתענות והוא ברור וכתוב בס' מגיד משרים למרן ז"ל ס' ויקהל ד"י ע"ג וז"ל עוד אמר לי יפה הורית שלא להתענות בשבת אלא על אותן ג' בלבד ויפה הורית שלא להתענות בשבת על שחלם שנפל ס"ת מידו שאין להתענות אלא על אותם בלבד ואעפ"י שיש מחלוקת בא' מהם גם בו מתענים דג' שהם ארבע הם עכ"ל ורבים אינם חוששין לעשות תענית חלום אפי' בחול ואפי' הטבת חלום אינן משגיחין לעשות וסמכו עצמן משום דאמרו בסנהדרין דכ"ט דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין ועיין גיטין דב"ן ע"ב הוריות די"ג ע"ב וכן בפרק הרואה מוכח מכמה ענינים כי החלומות שוא ידברו ושם מוכח להפך דיש לעשות עיקר מהחלומות וכן בנדרים ד"ח לענין נידוהו בחלום דצריך התרה וכמ"ש הפוסקים והטור והש"ע חיו"ד בסי' של"ד וכן לענין תענית חלום כמ"ש בברכות דל"א ובפוסקים בטור וש"ע חא"ח סי' רפ"ח הרי דיש לחות לחלומות עד שהתירו להתענות אפילו בשבת ויו"ט וכ"ן מסוגיא דחגיגה ע"פ ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא אמר רבא אמר הקב"ה אעפ"י שהסתרתי פני מהם דכתיב ודבר ה' אל משה פנים אל פנים אותם פנים אסתיר אבל בחלום אדבר בו ופרש"י בחלום בו ביום ההוא קא דייק ביום ולא בלילה שמראין לו חלום כדי שיתפלל על הדבר יע"ש הרי שנראה מזה דיש לעשות עיקר מהחלומות כשמראין ענין רע לחוש להתענות ולהתפלל כדי שיקרע רוע גז"ד וכבר עמד הרשב"א בתשו' ח"א סי' קפ"ג ותל"ב בזה ויישב דחיוב ליכא עכ"פ יש לחוש מספק ועמ"ש הרב מהרי"א ז"ל עה"ת פ' מקץ והתשב"ץ ח"ב סי' קנ"ח ומר דודי הרב המו' תנא דב"א זל בתשו' כי באה בס' חק"ל חח"מ ח"א סי קי"ח דקפ"ז ע"ד יע"ש:

והנה התשב"ץ שם בתשובה ח"ב סי' קכ"ח נשאל בענין חולם חלום שאם לא יתענו הצבור באותו יום יהיו מנודים והורה המורה כי חייבים להתענות תענית צבור וקבעו ברכה בתפלת מנחה וכו' ונשא ונתן הרשב"ץ בהוראה זאת ובסוף דבריו הביא סמך להוראת המורה וכתב בסוף דבריו וז"ל ודע כי זה קרוב לעשרים שנה חלם חלום חקון בן עבו אסר היום יצא לת"ר שהצבור חייבים להתענות ג' תעניות ב' וה' וכ' והרב יצחק בר ששת ז"ל חשש לו וגזר ג' תעניות והצבור היו מלעיבים ומלעיגים עליהם וקורין אותן תענית חלום ובתפלת מנחה לא היינו מוצאים מנין כ"א בקושי ונתחרט הרב ז"ל על

זה ואני הייתי מתענה והייתי אומר יודע אני בעצמי שאיני כהן ואם יאמרו לי חברי עלה לדוכן הייתי עולה ומה שהזקיק הרב ז"ל לזה הוא מה שאמר לנו כי בכלינסיה עיר מולדתו בא לו קודם הגזרה שלמה מטיש ואמר לו לגזור תענית לפי שהיה רואה שריפה גדולה בבית הרב ז"ל ולא חשש לדבריו כלל ונתחרט על זה בראותו כי בא החלום ברוב ענין וכו' יע"ש גם הרב זקן אהרן ז"ל סי' כ"א הוכיח במישור בראיות מהש"ס דיש לחוש לחלום ולהתענות אם יאמרו בחלום שיתענה אפילו בשבת כי חמירא סכנתא והביא ענין זה של הרשב"ץ ואם הרבנים הגדולים הללו הריב"ש והרשב"ץ נתנו לנו מקום דיש לחוש לחלום אפי' מאינשי דלא מעלי וקרוב להיות משומד כמבואר אנכי הרואה דיש לומר עדיפה מינה אפי' גוי גמור שחולם חלום רע כל דקים לן בגויה דלא משקר מהימן שהרי מצינו בשאלתות דר"א גאון ס' מקץ סי' כ"ט דאפי' שפחה ועבד וקטן עושים עיקר מהחלום שחלם יע"ש וא"כ גם בגוי אי מהימן ליה כבי תרי יש לחוש כמ"ש הרשב"א ח"א סי' קי"ח הביא דבריו הרב כנה"ג באה"ע סי' קט"ו הגה"ט אות כ"ח והרב מ"ל בהל' אישות פרק כ"ד הי"ז וכמ"ש בספרי סמיכה לחיים חלק אה"ע סי' ט' דט"ל ע"ב יע"ש וכן מבואר בזוה"ק ס' ויקרא דכ"ה ע"א ובס' שם הגדולים ח"א מער' אות י"ג כתב וז"ל ומן האמור מפורש דהוו רבואתא קמאי ובתראי זהירי וחיישי בחלומות ולא עוד אלא אפילו לחלום עכו"ם כמבואר במדרשים וכמ"ש מהרח"ו ז"ל במגילת סתריו כ"י יע"ש ועמ"ש בעניותי בתשובותי במקום אחר יעש"ב בס"ד:

וזה ראיתי ואספדה מעשה שהיה כי בשנת התר"ג ליצירה חלום חלמתי שהיו אומרים לי כי בחדש אלול משנתינו זאת יעשו תשובה בכל מקום שישראל מצויים ויתענו תענית צבור וכן היה ששלחתי אגרות בכל המקומות ושלי"ת נשמעו דברי בכל מקום ועשו התעוררות תשובה ברבים ובפרט בעוב"י קושטא ושלוניקי וטאראבולוס עשו עד להפליא והודו לה' כי טוב כי ע"י זה נתבטלו כמה גזירות קשות ורעות וכדתנן תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות ויפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב ועיין בזוה"ק ס' שמות ד"ו ע"ב וז"ל ר"ח אמר תלתין יומין עד לא ייתי תוקפא לעמא בארעא או עד לא תיתי תבירו לעמא דארעא מכריזי בעלמא מילה ולזמנין דאתמסר האי מילה אפומיה דרביי ולזמנין לאינון בני נשא דלית בהו דעתא לזמנין דההוא מילה אתמסר בפומא דעופי ומכריזי בעלמא ולית מאן דישגח בהו כד עמא זכאין אתמסר ההוא מילה לאינון רישין זכאין דעלמא בגין דיודיעו לון ויהבין למאריהון וכד לאו אינון זכאין וכדאמרן עכ"ל:

והנה בעתה נ"מ ס' השומר אמת לרב חביבי. אברהם אוהבי. נר"ו ושם בסי' כ"ו אות ז' כתב וז"ל תענית חלום בקהל אומרים עננו וקורין ויחל התשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח ורמזו כנה"ג סי' תקס"ח מהגהות הרי"ף וכ"כ הרב זקן אהרן והביאו הרב ברכ"י סי' תקע"ו ובפה העירה נעשה מעשה באלול תר"ג עפ"י כתב גדול אחר מעוב"י אזמיר יע"א עטרת החיים ועיין להרב חיד"א בשה"ג ח"א ד"ב ע"ב יע"ש גם במכתב שלח לי הרב ראש אב"ד מקודש הרב המופלא כמוהר"ר אליעזר די טולידו נר"ו וז"ל ועל ענין החלום ששרטט וכתב מני"ר נר"ו. ידיע ליהוי למני"ר נר"ו איך תכף שקבלנו כתבו הבהי"ר בה שעתא רעדה אחזתנו ובה שעתא ישבנו כל הרבנים וקצת ממעלה שרי וטפסרי וגבירי עירנו קושטא יע"א וגזרנו תענית צבור והרבינו בסליחות ותחנונים וצדקות ופדיון נפשם ושלי"ת כל ישראל בקדושה ובטהרה רובם של ישראל למדו בישיבות ולא הלכו לשוק למשא ומתן ותקובל ברחמים וברצון בע"ה וגם כתבנו כתבים לכל המקומות אשר סביבותינו כאשר כתב מני"ר נר"ו בכתבו הבהי"ר וזה קצת ימים ששלחו לי לשמי מעלת הרב מ"ד מאנדרנופולי יע"א נר"ו ומעלת הרב מתא ברוסא יע"א נר"ו וגם שאר הרבנים הי"ו משאר המקומות כלם בפה מלא שקיימו וקבלו עליהם ועשו תענית צבור בתפלות ותחנונים וצדקות ובע"ה שתקובל ברצון זת"ד הרב הנז' נר"ו אשריהם ישראל שהם שומעים לקול מורים ובזה יזכו ויחיו להיותם שמורים לדור דורים. ועל דרך שאמרו בר"ה דנ"ה ע"ב אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים ק"ו קטנים לגדולים פריך ק"ו חיובא הוא לא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נוהגים הקטנים ק"ו בעצמן יע"ש יה"ר שיהיו דברינו נשמעים לש"ש ועיין מ"ש בסה"ק תוכחת חיים פ' כי תשא פכ"א דק"ב ע"כ יעש"ב בס"ד:

ותדע ותשכיל כי רואה אנכי ר"מ דסל"ה ד"ח ל"מ ול"מ כמ"ש בגטין ובהוריות מר ניהו גופיה הראהו לו מן השמים כי דברי חלומות יש לחוש ולעשות עיקר ובדידיה הוה עובדא ביומא דף פ"ג ע"ב במעשה דכידור דבי ר"מ בדיק בשמיה ולא רצה להאמין להפקיד אצלו ארנקי שלו וטמן אותה בבית הקברות על ראש אביו של כידור ובא אליו בחלום אביו לבנו שילך ויקחנה וכשסיפר החלום לר"מ דחאו באומרו חלמא דבי שמשי שהוא חלום שהוא ערבי שבתות וכמ"ש רש"י אין להאמין בו ובא וישב שם עד שחשכה מוצאי שבת ולקחה יע"ש הרי דאפי' באדם רשע ומתכוין לגזול היה החלום אמת ולפי ספר פתרון חלומות בסיף דז"ך והביא דבריו בס' יד ליהו סי' ל"ה דל"ו ע"ג כי החלומות של שבת צודקות יותר צ"ל כי זה שאמר ר"מ לכידור הוא כדי לדחותו כדי שלא יקדים וילך ויקחנה והכי נראה דברי הרב י"א שם כמו שיע"ש. וזה תמהני להרשב"ץ בס' התשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח דכ"ט ע"א שאחר שהביא ל' הרמב"ם בס' המורה פ"ה מהחלק הב' כי

החלום הבלתי צודק הוא בהיות כח המדמה בלתי בריא או מפני שורש יצירתו ברוע הרכבתו וברוע מזגו או מפני מזונות עבים רעים הכמות המולידים אידים עבים שחורים יטרידוהו ומפני זה מורכב מחושים אין להם מציאות כלל ועל זה אמרו ביומא חלמא דבי שמשא בטלין וזהו אומרם כאן ע"י שד כי השד השאילוהו במקום הזה ל רוח רעה מזקת ושודדת את האדם והם כולם מאין ופעלם מאפע אין ידים להם ואין לחוש להם כלל עכ"ל ואחהמ"ר קשה איך הביא סוגייא דיומא שאמרו חלמא דבי שמשא בטלין כי רצה לפ' כי מרוב האכילה אין החלום צודק שהרי הענין לפי האמת הוא דצדק החלום כמבואר שם בגמ' ור"מ שאמר הכי הוא כדי לדחותו שלא ילך ויקח ממונו וצ"ע: וראיתי להרב עיון יעקב בחי' לפ"ק דב"ב די"א ע"א בעובדא בבני אחתיה דריב"ז שחלם עליהם חלום שהיה להם הפסד שבע מאות דינרים ולקחם מהם לצדקה פשו להו שיבסר דינרי ובאו מן הקיסר ושקלינהו וכו' והק' דאיך לקח ריב"ז מהם לצדקה בשביל שהרי אמרו בסנהדרין ד"ל ע"א דאם אמר בעל החלום מעות אלו לצדקה ד"ח ל"מ ול"מ ותירץ שהיה החלום אחר יוה"כ שנתכפרו העונות והחלום צודק וכו' זת"ד ודבריו תמוהים שהרי מלבד כי בכל אדם יש לחוש על החלום כשמורה רע והוא הלכה פסוקה מהש"ס וכל הפוסקים דמתענים ת"ח ואפי' בשבת ואפי' ברואה הפסד ממון בחלום נראה מסה"ח סי' תתס"ו דבשבת אינו מתענה אבל בחול מתענה וכמ"ש הפוסקים וא"כ לפדות החלום רע פודיהו ע"י הצדקה וכמ"ש במדרש קהלת ע"פ כי ברוב חלומות אם ראית חלומות קשים קפץ לג' דברים תפלה צדקה תשובה יע"ש וזהו שוה בכל אדם כ"ש וק"ו חלום אדם גדול כריב"ז שאמרו עליו בסוכה דכ"ח ע"א כי לא הניח מקרא משנה גמרא הלכות אגדות דקדוקי תורה דקדוקי סופרים קלים וחמורים הגזרית שוות תקופות וגימטרייאות שיחת מה"ש שיחת שדים ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוייות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא ע"כ ואחר כל הכבוד הזה איך יתכן לפי שהיה אחר יוה"כ היה צודק חלומו שהרי אדם גדול כריב"ז כל יומא ויומא אחד הוא וכולם שוים לטובה ומה גם כי בכלל חכמתו היה יודע שיחת מה"ש ושיחת שדים בודאי שהיה מבחין בין חלום שהוא ע"י מלאך לחלום שהוא ע"י שד כמ"ש בגמרא פרק הרואה דנ"ה ע"ב כתיב בחלום אדבר בו וכתיב החלומות שוא ידברו ותי' כאן ע"י מלאך כאן ע"י שד ובודאי כי אדם גדול כריב"ז דיודע שיחת מה"ש ושיחת שדים היה מבחין זה ועוד דאדם גדול כריב"ז לא יתכן מעולם לחלום שקר שהרי אמרו בזוה"ק פ' מקץ ד"ר ע"א וז"ל אבל זכאי קשוט בשעתא דנשמתא סלקין לא מתחברן בהו אלא מילי דאודעין ליה מילי דקשוט

מילין קיימין דלא משקראן יע"ש וכ"כ הרב יערת דבש ח"ב ד"ע ע"ב דכמה רזין עילאין משיגין חכמי הדור ע"י חלום וכמו שהשיג רבינו האר"י ז"ל בעת השינה הלא בספרתו יע"ש וכבר הרב ר"א גאון ז"ל בס' מקץ סי' כ"ט כתב ליישב לאחר יד הא דקי"ל נידוהו בחלום דעושין עיקר ות"ח בשבת ושאר דברים ומצינו בסנהדרין ד"ל ע"א דאמרו ד"ח ל"מ ול"מ ויישב דהאם הוא בממונא דאוקי אחזקתיה אבל באיסורא מס' מחמרינן וכ"כ התשב"ץ בח"ב סי' קכ"ח וקכ"ט והרב זקן אהרן סי' כ"א יע"ש וכמו כן בענין מחלוקת הפוסקים לברר הלכה אם סמכינן לדברי חלומות עיין בהג"א בע"ז סו"פ אין מעמידין ברבינו אפרים שהתיר דג הנקרא בארבוטא ובא אליו בחלום שהתיר את השרץ וחזר בו ואסרו יע"ש ומה שהביא. בס' נודע ביהודה ח"ב חיו"ד סי' ל' דע"ו ע"ד מהא דאמרינן ד"ח ל"מ ול"מ לק"מ כי כיון שיש מחלוקת והוא היה מן המתירין בא אליו בחלום שהוא אסור יע"ש וכן ראיתי להרדב"ז בתשו' ח"ה סי' ב' ורפ"ו שהתיר לעשות תפילין מר"ת לרש"י ובחלום הלילה הראו שלא יפה הורה וחזר בו יע"ש ועיין למז"ה הגדול ז"ל. בס' חק"ל חח"מ ח"א סימן קט"ו שכן הוגד בחלום לאיש הירא וכו' יע"ש ומ"ש הרב ש"ך בח"מ סי' של"ג סקכ"ה להשיב על תשו' מהר"ם ב"ב במ"ש שכן הוגד מבעל החלום כי ד"ח ל"מ ועוד דלא מסתברא וכו' יע"ש יש ליישב כי ככה"ג שיש לחלוק על דינו מצר עצמו ושהוא דבר דלא מסתבר שייך לומר שהוא ד"ח ועיין בס' שם הגדולים מער' א' אות ומע' יו"ד אות דף יע"ש:

והנה על מ"ש בש"ע שם בסי' רפ"ח ס"ג אדם המתענה בכל יום וכו' כ"כ בהגמ"י פ"א מה' תענית ה"ו אות ב' וז"ל מי שמתענה בכל יום ואכילה בשבת מחמת שינוי וסת צער לו ראינו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה וכן שמעתי שהיה הרב ר' יהודה החסיד ז"ל עושה ובפסחים פרק אלו עוברין מר בריה דרבינא כוליה שתא יתיב בתעניתא בר ממעצרתא ובפוריא ומעלי יומא דכפורי אבל אי לאו כה"ג אסור וכו' יע"ש הרי נראה דקא מפרש להא דמר בריה דרבינא דהיה יושב בתענית כל ימות השנה היינו גם בשבתות וי"ט והגם דקי"ל דאסור להתענות בשבת בכה"ג שכבר נתנהג להתענות כל ימות השנה והאכילה הוי צער לו אינו אסור להתענות בשבת ומביאו בב"י שם יע"ש וכן מפרש לה התשב"ץ בח"ג סי' רצ"ח כמו שיע"ש י וזה תמהני טובא למה שראיתי להרב שני אליהו מער' תי"ו אות יו"ד שכתב וז"ל תענית בשבת לדעת הרמב"ם אסור מן התורה להתענות בשבת ועיין להרשב"ץ בח"ג סי' רצ"ח שכתב דמאי דאמרינן בפסחים מר בריה דרבינא הוה ציים כולי שתא בר ממעלי יומא דכפורי וכו' היינו לומר דגם בשבת היה מתענה ע"ש ואני אומר דחס ליה לזרעא קדישא לעבור עד"ת בכל שבתות השנה עכ"ל

ודבריו תמוהים דבכה"ג דמתענה כוליה שתא ליכא איסורא כלל כי אדרבא התענית הוא עונג והאכילה הוא צער וזה ברור וצ"ע:

ח"ב או"ח סימן קנב

מקרוב פשתה המספחת להדביק ניירות בערב שבת על הפתחים וגורמין דמסלקין אותן ביום השבת דהוא אב מלאכה איסור מוסיף דאפי' בחול מי שרי לעשות כן מאחר דיש לנו הסכמת ג' הרועים הרבנים המובהקים רבני עירינו הלא המה מורינו הרב כמהר"ר חיים יצחק אלגאזי ז"ל בעל ס' דרך עץ החיים ומורינו הרב כמהר"ר רפאל אשכנזי ז"ל בעל ס' מראה עינים ומורינו הרב כמהר"ר דוד אמאדו ז"ל בע"ס תהלה לדוד זה למעלה מחמשים שנה הסכימו בכל חוזק ותוקף ובכח התור' ובגזירת נח"ש על מי שכותב אגרות או פתקות בניירות בלתי הזכרת שם הכותב ומדבקים אותם בפתחי הבתי כנסיות ובתי חצרות ובשנת התר"ח בשבת הגדול בשעת מנחה בעת הוצאת ס"ת הוכרזה הסכמה זאת משם הרבנים הללו סרכין תלתא ובו בפרק מורינו הרב הכולל כמהר"ר יאושע אברהם קריספין ז"ל ואנכי הצעיר באנו אחריהם להתקפא איסר לאשר ולקיים הסכמה זאת בכח התו' ובגזרה נח"ש ושובב שנת התרכ"ד יצאו אנשים בני בליעל לכתוב ניירות ולדבק אותם בפתחי בתי כנסיות והחצרות כתבנו עוד הסכמה על זה וחתמתי אנכי בגושפנקא דמלכא יר"ה ובחתימת ידי ואחר שחתמתי אני הצעיר והחכמים הי"ו מקטנם ועד גדולם ככל הנז"ל והנה בעתה ביום ארבע לחודש טבת משנתינו זאת התרכ"ו נמצא בב' חצרות נייר כתוב בלי שם ויש בתוכו מקלל את חבירו בשם ומלבין פני חבירו ברבים ולה"ר כי כן בו בפרק יצא כרוז בעיר כי כל עושה אלה הרי הוא בנידוי חרם שמתא כהסכמת הרבנים ד' מלכים עליהם השלום הנז"ל וגם אנחנו מסכימים לדבר זה כאמור וכבר כתבתי במקום אחר דהסכמה זאת היא לגדר וסייג לתורה לג' סיבות סיבה ראשונה כי מעורר מדנים ומחלוקת בעיר ואפי' אם ח"ו יהיה מחלוקת בעיר מתחזק המחלוקת יותר ויותר וזאת שנית שגורם חילול ה' וחילול התורה כי נתן רשות למשחית לדבר על הרבנים והת"ח שיש חילול ה' וחילול התורה אין לו חלק לעה"ב כמבואר בש"ס ובפוסקים והג' כי לפעמים באים לידי חילול שבת כי נתאמת לי בעדים כשירים דהניירות שנמצאו דבוקים בשנת התר"ח בשבת הגדול בפתחי הבתי כנסיות' ובפתחי החצרות ראו אותם עדים כשירים שהיה בעוד לילה ליל שבת שהיו מדבקים אלו הניירות וביום השבת כשראו אותם איזה בני אדם היו מפרקים אותם ונמצאו מחללי שבת המדבקים והמפרקים כמבואר בש"ש ובכל הפוסקים ובטור וש"ע א"ח סימן ש"ם כי

המדבק ניירות בשבת והמפרקן מחלל שבת וגם מי שמפרקן ע"י גוים לא יבצר מאיסור שבות דרבנן וקי"ל דהעובר ע"ד חכמים חייב מיתה וכמ"ש במקום אחר יעש"ב בס"ד והן עתה אנכי אומר כי אם נבקש זכות על המפרק הניירות על ידי גוים דאיכא צד מצוה וצורכי כבור צבור דיש מתירין וכמ"ש בש"ע א"ח סימן דע"ו וסי' ש"ז סעיף ה' דבדבר שיש מצוה וצורך קצת התירו אמירה לגוי עכ"פ ישראל המדבקן והמפרקן הרי הוא מחלל שבת כאמור:

ועוד אני מדבר כי אם יהיה המדבק לו הניירות או כותב אגרות בלתי שם הכותב אם דבריו להזכיר על איזה אדם גנאי שעבר איזה עבירה בלשון זכור מעשיך הראשונים הרי הוא עובר על איסור מלבין פני חבירו ברבים שהם מאותן שלשה שיורדין לגהינם ואינם עולים כמ"ש בגמ' בב"מ דט"ן ע"ב יע"ש ואפי' הוא אמת הוי לה"ר שהוא חמור יותר מג' עבירות ע"ז ג"ע ש"ד כדאיתא בערכין די"ז ע"א ואם הוא שקר גמור הוי עונשו יותר חמור והרי הוא נכנס בב' כיתות שאינן מקבלות פני שכינה כי הוא בכלל כת שקרנים וכת מספרים לה"ר רח"ל ואם יהיו דבריו לקלל את חבירו בשם הרי הוא עובר בלאו וחייב מלקות כמבואר בש"ס ובכל הפוסקים ובטור וש"ע ח"מ סימן ז"ך ואפי' אם קללו בלא הזכרת השם וכל הכינויים עכ"ז אסור ואיסורו מדאורייתא כמ"ש הרב בית חדש שם בח"מ יע"ש ואם יהיה שמקלל את הדיין חייב שתים כמ"ש הפוסקים ז"ל ובסה"ק תוכחת חיים ס' תצוה הארכתי בזה בס"ד וכמו כן אם מקלל לממונה על הקהל שיש בפוסקים שהוא כמבזה לדיין דיש עוד לאו אחר כמו הדיין אם הוא בשעת שעוסק בצורכי צבור עיין מהראנ"ח ח"א סי' צ"ג וקי"א ומהר"י הלוי סימן מ"ח יע"ש ואם יש בדבריו אלו חירוף וגידוף לחכמים ולרבנים ח"ו הרי הוא חייב חרם ונידוי כמבואר בש"ס ובפוס' ובטור וש"ע יו"ד סימן של"ד ובלא"ה עונשו חמור כי המבזה לת"ח אין לו חלק לעה"ב וכמ"ש הפוסקים שם יע"ש עוד איכא איסור מוסיף להיות גורם הכתבים והאגרות אלו בלי שם שיהיו חושדים בכשרים ולפעמים מדמה מעשה הכתב לאדם כשר ככתב הכתבים והאגרות הללו ויבואו לעליל עליו שהוא הכותב ולא היו דברים מעולם וחושדים בכשרים ולפעמים גורמים על זה שנאה וקינאה ותחרור וקטטות רבות זאת ועוד אחרת כי מונע את הרבים מלעשות מצוה שמונעים מלהתעסק בצורכי רבים ומלבד שצורכי רבים אפי' בדברים של חולין מקרי דבר מצוה כ"ש כשיהיו מתעסקים בדבר מצוה גופא בצורכי עניים כהלבשה וחיטי דפיסחא וחילוק לצנועים ויתומים ולמנות וגם לענייני של אפרושי מאיסורא וכדומה כי אלו גורמים חרבנות בעיר בין במילי דשמייא בין במילי דמתא ח"ו והכל יבוקש מיד האנשים האלה ועוד אני אומר כ"א נמצא

בתוך הכתבים אלו בניירות ובאיגרות שהם מחרימים ומנדין אם יכתבו בפירוש שהם מחרימים ומנדין אין ספק שהוא מנדה ומחרים למי שאינו חייב נידוי שחוזר החרם והנידוי עליו ואפי' אם יהיה שמנדין ומחרימים למי שהוא חייב נידוי הרי כיון שיש רב וב"ד בעיר גדול ממנו הרי הוא פוגם בכבוד האדם גדול ואין נידויו נידוי כמ"ש הרב כנה"ג סימן שנ"ד הגה"ט אות מ"ג יע"ש ואם יהיה שקראם מוחרמים ומנודים דאינו כמנדה ומחרים כמ"ש הרב מהראנ"ח ח"א סימן צ"ג עכ"ז חייב לפייסם ואיסורא איכא משום מבזה לחבירו כמ"ש מהראנ"ח שם. ותמהני על החטאים הלה בנפשותם כי בנפשו דיבר כל אלה לכתוב ניירות או אגרות בלתי הזכרת שמו דאיך לא ירא לנפשו לעבור על גזרת נח"ש נידוי חרם שמתא ב"מ לעשות שיטות והוללות כזה יתר על כמה עבירות ועונשים רבים שיבואו עליו ומי פתי אשר ישמע לכל זה ויעבור על דברי הרבנים גדולים צדיקים במיתתן ועיני ראו ולא זר זה למעלה מחמשים שנה כד הוינן טלייא שמי שהיה ראש הפעור לעשו' דבר זה אחרי שהיה עמו אדם ירא לנפשו וכששמע שהרבנים רבני מתא ישבו בעזרת ק"ק פורטוגל יב"ץ תלתא כחדא והחרימו בחרם הכלבו שמי שעשה כן יבא ויגיד ובת אחד שידע מזה והגיד כי סיבה לדבר הזה היה פ' ונתודע ב"מ לא עברו ימים מיעטים שאותו פלוני היה עשיר וגדול כבודו וירד מנכסיו ומכבודו ומת בעניות ובתחלואים רעים רח"ל ומכאן יראה כל הירא לנפשו שיבא ויודה על מה שעשה כי זה האיש שירא לנפשו באותו זמן אם שלא היה הוא הסיבה והיה אנוס גמור והודה על חטאתו גם נלקה בעניות לא שהאריך ימים ובניו אחריו היו זנים ומפרנסים אותו כי גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם ושומע לדברי חכמים ברכות שמים יחולו על ראשו. ואם המצא תמצא באגרות ובניירות הכתובים בלי שם לכתוב מנודה ומחורם דהיינו שכותב שאתה מנודה ומחורם בכותל המערבי שהחרימו ונידו אותך או מפי איזה חכם והרי הוא דבר שקר וכזב שלא החרימו כבר כתבתי על כיוצא בזה בתשו' לאיסטאנקייו יע"א בחדש אייר התרכ"ה דאם אמר שהוא מחורם מפי אדם גדול בתורה והיה שקר כי לא ימלט מחשש נידוי וחרם כי יחוס לעצמו כי בזה יש ב' רעות שמדבר שקר לומר כי החרים הרב למי שאינו חייב נידוי ואיסור גופיה לומר שהוא מחורם ומ"מ זה האיש אשר מזכיר חרם בכתבים ובניירות על אחרים הוא עובר בכתיבתו זאת על נידוי חרם שמתא מהרבנים הקודמים והוא בא להחרים לאחרים:

והנה בעתה נתודע לי מפה קדוש אחד המיוחד שלם בתורה וביראת ה' איך היה באותו מעמד שנתועדו הרבנים סרכין תלתא עם ז' ת"ח מהגדולים שבעיר והטילו חרם הכלבו על מי שכתב ניירות ואגרות בלי שם הכותב ובאותו פרק עמד על רגליו עט"ר מורינו הרב

המו' כמוהרד"א ז"ל ואמר אנחנו מתנים בפירוש כי חרם זה לא יהיה התרה באמירת כל נדרי בכל ליל יוה"כ כי מ"ש אומרים נדויינא לא נדויי וחרמנא לא חרמי אינו בכלל חרם ונידוי זה זת"ד הביטה וראה עד היכן החמירו הרבנים בדבר זה ומי זה ואיזה הוא אשר לא ירא לנפשו להיות שוטם וגס רוח לעשות כדבר הרע הזה כי בנפשו דיבר ושומר נפשו ירחק מזה ועליו תבא ברכת טוב:

ח"ב או"ח סימן קנג

עמדתי ואתבונן במ"ש מרן בסי' שפ"ב סעיף י"ד בהגהה וה"ה אם שכרו מגזבר המלך וכו' היכא שמת המלך אם צריך לחזור ולקנות מחדש הרב חכם צבי סי' ו' כתב דצריך לחזור ולקנות מחדש והביאו הרב באה"ט ס"ק ט' יע"ש והרב י"א ח"א בהגב"י וכ"ן מתשובת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן ז"ל סי' ר"ץ ואעפ"י שכתב שם שיש חולקים מרן מהריק"א בב"י סי' זה הסכים כדעת המחמירים וכמ"ש בס' זקן שמואל ד"ט ע"ב וכתב שכן יש לדקדק מדברי הרב הלבוש שם שכתב והרי האדון עדיין קיים וכו' והסכים להלכה ולמעשה שיש לקנות מגזבר המלך פ"ב ולחזור ולערב פ"ב ושכן עשו מעשה בשאלוניקי שהיה מעשה כך והכריזו בשאלוניקי יע"א שלא יוציאו איש מפתח ביתו עד שיקנו פ"ב משכירו ולקיטו של מלך חדש ומעשה רב יע"ש גם בס' שדה הארץ ח"ג חלק א"ח סי כ"ג די"ג ע"א הכריח שאם מת המלך ויקם מלך חדש צריך לחזור ולקנות מחדש וכן עשו מעשה בירוש' בשנת התקט"ו בחדש טבת יע"ש וכ"כ הרב פרי האדמה ח"ד בה' עירובין ד"ה ע"ב ולכן וז"ל בהסכמת כל הרבני' חזרנו ושכינו המדינה כדינה בשיור כתחז"ל בשנת התקט"ו והנה היום י"ב טבת התקי"ח בא השמועה וכו' ומלך שולטן מוסטאפה לכן חזרנו ושכרנו את המדינה לזמן מאה שנה מיום י"ב טבת קי"ח וכן היה שנטלנו מעט שמן זית אונסה אחת ואחד זכה בעד כל ישראל הדרים במדינה זו ולכל הבאים לדור מהיום עד מאה שנה והגביה השמן הנז' לזכות בעדם כנז' וכן אמר בדין עירובא יהא שרי לנא לטלטולי ולאפוקי ולעיולי מחצרות למבואות וממבואות לחצרות ומהם לבתים לנו ולכל הדרים והבאים לדור בעיר הזאת מיום זה עד מאה שנה ובהגהה כתוב וכן נעשה פה שאלוניקי וכו' יע"ש:

והגם כי כפי דברי הרב גו"ר ז"ל בכלל ג' סי' ך' והרב שבות יעקב ח"ב חא"ח סי' ז' כתבו להקל מ"מ מצינו שלמים וכן רבים המחמירים ובס' מים רבים חא"ח סי' ל"ט וסי' מ' הביא מחלו' זה שלדעת הרב גו"ר והרב ש"י זל הם מקיצין ולדעת הרב חכם צבי והרב יאודה בריל בכ"י מחמירים כתב בסס"י מ' וז"ל ואין בידי להכריע ביניהם כי המחלוקת

שקול דהוו תרי לגבי תרי הלא המה הרב גו"ר והרב ש"י להקל והרב חכם צבי אשכנזי והרב מהר"י בריל להחמיר אשר ע"כ נחמתי והדרנא בי שלא הייתי משתדל להתחדש השכירות בק"ק פיסא יע"א כמו שהודעתי בקונט' הנקרא פרשת העיבור והוא בסי' ל"ד מתשו' דא"ח יע"ש ואם איישר חילי הייתי מחדשו וע"י אחד מראשי לק"ק שכל צורכי צבור נעשים ע"י ומוקף הצבור מבלי ידיעת ההמון כדי שלא יהיה פתחון פה לע"ה לערער על תקנות רז"ל והדבר ידוע דאין צריך לזה דעת ההמון שזכין לו לאדם שלא בפניו כמפורסם ולהוצאת לעז על הראשונים לא חיישינן כיון שאין הדברים נראין לעין כל וכו' וא"כ כיון דאפשר לחדש השכירות בנ"ד באופן שלא יזדמנו החששות שחשש הרב בעל ש"י יש לנו לחדשו כדי לצאת ידי כלם וכו' עכ"ל ואם שהרב ז"ל כתב שהם תרי לגבי תרי אנן בדידן מצינו עוד כמה וכמה מרבנן בתראי שמחמירים בדבר לחדש השכירות כשנכנס מלך חדש ואפי' במקום שלא נהגו חומרא זו לחדש השכירות כשנכנס מלך חדש אין בזה משום לעז להראשונים שיכול לעשות הרב מ"ץ דבר זה בצנעה ע"י אחר מרשומי שבעדה אשר יש לו יד ושם בשר העיר לשכור מידו וגם הגבהת השמן מחדש בשם כל בני העיר כאשר הסכימו הרבנים הנ"ל דהבא לשבור מחדש צריך לערב מחדש א"כ הא נמי יכול לעשותו בצנעה ובכן ממילא יכולין אנחנו לומר כי גם לרבנים הקודמים כה עשו בזמנם ע"י אחד מרשומי העיר ולא נתודע לכולם ובכן אין מי שזוכר בדבר מהמעשה שעשו הרבנים הקודמים וגם הרב שדה הארץ שם בסוף דבריו הרגיש ממה שלא עשו כן הרבנים הקודמים ויישב עד"ז יע"ש:

ובזמנינו בשנת התקצ"ט שמלך מחדש שולטן עבדול מיג'יד יר"ה בו בפרק עמדתי על הדבר הזה וכה עשיתי שגיליתי הדבר לאחד המיוחד אשר צורכי העיר נעשים על ידו שישכור ממושל העיר מהשר הגדול אשר מינה המלך יר"ה על כל מס הקרקעות שבעיר הנקרא בל' תוגרמה אימלא"ק וגם עירוב משיתופי מבואות בשמן נעשה מחדש ע"י ככתוב לעיל וכבר היה כתוב אצלי בזה ובשרפת שנת החר"א נשרף לתפ"ץ והנה בעתה כפי מה שנתבאר כשמת המלך ומינו מלך חדש יש לחזור ולקנות מחדש וכמו כן לתקן העירוב מחדש ועיין בס' תורת נתנאל סי' ל"ג שגם הוא מקלי בדבר יע"ש ועיין בתשו' הרשב"א ח"ה סי' ו' ובמ"ש בהגהות לשם יע"ש בס"ד:

ובשנה הזאת היא שנת התרכ"א ביום ט"ז לחדש תמוז נפטר המלך שולטן עבדול מיג'יד ומינו תחתיו ב"ב לאחיו שולטן עבדול עזיז יר"ה וכה עשינו לחזור ולקנות משר העיר ומושל על כל הקרקעות באימלא"ק וכמו כן עשינו הגבהת השמן מחדש בעד כל בני העיר והבאים לדור לעיר מחדש: ולענין אי מהני שכירות מהמלך יר"ה או מהגזבר שלו

להכניס ולהוציא מבתי הגוים יען שבזמן הזה הוא דאין רשות למלך להוציא מהבתים לשום אחד מהדרים בביתם אפילו לצורך חיל מלחמתו עיין בספר באר מים להרב מוהר"ח מוצירי זל בחא"ח סי' ג' שנשאל על זה אי במה שקונים מהשר מהני להוציא מבתי עכו"ם למבואות מן המבואות לבתי הגוים אי לא והאריך להביא ראיות ובסו"ד עלה בהסכמה וז"ל ומעתה אבא לנ"ד למי דומה המלך יר"ה שהרי הבתים אינם שלו ואינו יכול מדינא דמלכותא לסלק שום איש מביתו ואפי' בשעת מלחמה יש מקומות שמסלקין ולא מן דינא לא שכך נהגו ובשאלוניק לא נהגו לא לסלק ליאודים ולערלים ולא לתורגמים ולפ'ראנקוס וכו' וא"כ אין זה דומה אלא לשר שפסק מדן שאין מועיל אלא להתיר המבואות לא להתיר בתי העכו"ם ואם יאמר האומר דגם המלך זה יש לו רשות להניח כליו אף שאינו כן מ"מ בהיות טוא אל תקרי רע וכמ"ש הריב"ש וכו' וכ"ש כי לדעתי מדינא נמי אסיר עכ"ל הרי לדעת הרב ז"ל לא מהני השיתוף ורשות מהמלך ומבני מלכותו כ"א להוציא ולהכניס במבואות לא להכניס ולהוציא בבתי הגוים ' אמנם מורינו הרב המו' מהריב"ן ז"ל בס' לב מבין בהל' ערובין פ"ב ה"י ד"מ ע"ג שעמד ע"ד הרב באר מים חיים והסכים להתיר והביא סמוכים דרבנן מכמה רבוותא דס"ל להתיר יע"ש ועמ"ש בס' ראש משביר ח"א חא"ח סי' י"ג די"ז ע"ד יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קנד

מצוה להודיע ולהודע שורת הדין דמצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מנהג עירנו אזמיר יע"א שהרב הגדול אשר הוא דן איסור והיתר עליו המצוה מוטלת לערב בעד כל בני העיר ומכריז השמש בביה"כ ביום אחד של יו"ט מי ששכח ולא עירב יסמוך על הרב שבעיר ואולם בכפרים שאינו נמצא שם רב קבוע ושהוא מושכר מן העיר נראה שהחכם היותר גדול שבכולם עליו המצוה מוטלת לערב בעד כל בני הכפר שאין ענין זה צריך שיהיה רב במינוי בני העיר או בני הכפר שהרי דבר זה הוא מדין זיכוי דזכין לאדם שלא בפניו אפי' הדיוט יכול עשוהו וכמ"ש מהרש"ל והרב"ח בסי' זה דהאידנא אם שכח אחד ולא עירב שרי דהא איתא בנוסח העירוב לנא ולכל ישראל וא"כ כל אחד מערב על כל ישראל וקי"ל דזכין לאדם שלא מדעתו כמו שיע"ש וכ"ש בנ"ד דהא מיהא הגדול שבכולם וכונתו מבוררת להדייא ביחוד גמור על כל בני הכפר כי נראה בודאי לומר כי אפי' לסברת הרב מג"א שם סקכ"ג והרב א"ר שם סקי"ז דשדו ביה נרגא בדברי מהרש"ל והרב"ח אלו באומרם שהם לא דקדק. יפה במעשה בני אדם דהא קי"ל דצריך לזכות כמ"ש בש"ע בסימן זה סעיף יו"ד ואין לך אדם

שעושה זה אלא הבקי בכך ולכן כתבו שאין לסמוך על זה ומה שאומרים בנוסח לנא ולכל ישראל טועים במה שאומרים כל הנוסח יע"ש נראה דה"ט דל"מ משום שאינן עושים הזיכוי כדין הא אם עושין הזיכוי כדין מהני אפי' אינו גדול שבעיר כי כן נראה דמהני עירוב שמערב הגדול שבכפר כדינו ע"י זיכוי ע"י אחרים. ואיכא בזה אדרבה חיוב מצוה המוטלת עליו לעשותו ואינו יכול להשמט ולומר כי איני מחשיב עצמי לגדול כדי שבזה יערב. לכל בני הכפר כי בדבר מצוה ובפרט במצוה דרבים לזכות את הרבים אין לנהוג בזה ענוה כדכתיב ויגבה לבו בדרכי ה' ואדרבה נראה דאינו יכול לתת המצוה המוטלת לאחר שיעשנה וע"ד שכתבו הראשונים במגילה דל"ב גבי מ"ש הגדול שבהם גולל דמצוה המוטלת על הצבור בכללות יש קדימה לגדול שבהם ואם הגדול אינו רוצה אם מותר ליתנה לאחר נראה מדברי מז"ה הגדול בס' חק"ל חא"ח סימן ד' דאינו יכול לתת המצוה המוטלת עליו לאחר ועמ"ש בעניותי בפרט זה בספרי הקטן לב חיים ח"א סי' צ"א באורך בס"ד ומ"ג כי בלא"ה למי שהוא הגדול כי עליו המצוה מוטלת יוכל עשוהו בדקדוק משא"כ כשאנחנו באים להפקיע המצוה ולדחותה אצל אחרים דזיל הכא קא מדחה ליה וע"ד קדרא דשותפי לא קרירי ולא חמימי ואין זה בסוג גאוה כיון כי אפי' הקטן שבישראל אם בקי לעשותו לעשות הזיכוי כדין מהני עירובו והוא יעשה המוטל עליו לערב לכולם כדין כדי שלא ימנעו משמחת י"ט שלא יוכלו לאפות ולבשל ואם ח"ו יבשלו יכשלו באיסור וכגון דא דמזכה את האחרים ליכא משום יוהרא וגדולה והכל לש"ש ואז ממ"נ אם שכח אחד מהם ורוצה לסמוך על הגדול שעירב יכול לסמוך עליו ואם אינו מחשיבו ואינו רוצה לסמוך על העירוב של הגדול הלזה איהו דאפסיד אנפשיה שאינו יכול לאפות ולבשל ואם עבר ואפה ובשל איסורא קעביד וכל זה דבר בדור וק"ל. ובלא"ה אפי' כל אדם יכול להיות מזכה לאחרים הגם שאינו חשוב וגדול שבעיר וכן כתב בס' עמק ברכה בליקוטים דקכ"א ע"ב וז"ל ראוי שכל אחד יעשה עירובי תבשילין בשביל כל בני העיר ויזכה את העירוב על ידי אחר כי אולי הוא לאחד מבני העיר או איזה למנות ב"מ שאינן יודעים וכבר ראיתי רבותי נוהגים ג"כ ככה בכל ע"ש בעירובי חצירות וכמו שעשה מהר"ל ואשרי לאדם הזוכה ומזכה יע"ש ודע דאם נסרח העירוב דהיינו ששמו בשר או דבר מאכל ונסרח ואינו ראוי למאכל אדם נראה ודאי דהוי כנאכל או נאבד שאינו יכול לבשל עליו וכמ"ש מרן לעיל בסס"י שס"ח ס"ה דאם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמו שכלה לגמרי וצריך לערב מחדש יע"ש הרי דאם נתעפש הפת שאינו ראוי לאכילה הוי כמי שכלה לגמרי והה"נ בתבשיל שנתעפש ונסרח דהוי כמו שכלה לגמרי ולכן יש ליזהר כשיעשה העירוב שיקח התבשיל היותר

מתקיים מלהסריח כדי שלא יפסד מלאכול ויתבטל העירוב ואינו יכול לבשל אח"כ ומיהו דוקא כשנפסל מלאכול אדם לגמרי אבל אם הוא סרוח דבר מועט דיש מרגישין ויש שאינו מרגישין ויכול לאוכלו אדם ע"י הדחק יש לסמוך עליו דהוי כשעת הדחק ובדיעבד והוא ברור:

אך בזאת צריך להזהר דבעינן דעת מניח. רק שיודיעוהו בי"ט קודם שיתחיל לבשל כמ"ש הרב שכנה"ג בהגב"י אות ז' דהביא מנהג קושטא ותירי"א להכריז בליל שבת דכל מי שלא הניח העירוב יסמוך על עירוב החכם ובאזמיר ההכרזה היא בליל יו"ט הראשון וכו' יע"ש והן עתה המנהג פה אזמיר יע"א להכריז ביו"ט הא' לפי שעכשיו בזמנינו רוב בני העיר מתפללים תפלת ערבית בבתי היחידים ואינם באים להתפלל בבתי כנסיות כ"א מיעוטא דמיעוטא לכן קבעו ההכרזה בי"ט הא' והוא פשוט ועיין בס' שלחן גבוה:

ח"ב או"ח סימן קנה

עוד זאת אדרש במ"ש בסי' תקט"ו ס"ד בהגה אבל דבר שצריך להכין ביו"ט שני לצורך השבת אחר מאחר דנהגינן לאיסור ואף לטלטל ביו"ט שני אם לא לצורך אורחים וכו' כ"כ בתשו' ת"ה סי' ע"ח וז"ל דנראה דכל זה בפירות שנלקטו מן המחובר דחזו למיכלינהו חיין אבל דגים דצריכין בישול ובשבת אסור לבשלו וביו"ט שני נמי א"א לבשלו דמוקצים הן ואסורים אפי' לישראל אחר וכו' יע"ש וראיתי להרב מג"א בסי' זה סקטו"ב שכתב וז"ל צ"ע אם יש להתיר לבשל ע"י גוי וכו' יע"ש מה שצידד להתיר ע"י גוי וכ"כ הרב נהר שלום שנסתפק הרב מג"א אי שרי לבשל ע"י גוי יע"ש ולע"ד יש לעמוד בזה דהרי אם הגוי בישל יש איסור משום בישולי גוים והגם כי מצינו ביו"ד סי' קי"ג ס"ז בהגה דיש מקילין וס"ל דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין בישול כמו לענין פת ואפי' חיתוי בלי כונה מהני ומועיל וי"א דאפי' לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם רק שהכותית הדליקה. האש מאש של ישראל שרי יע"ש וא"כ כמו כן יכול להיות כי בתנור שהיה האש דלוק בבית ישראל שם באותו מקום ישים הגוי הקדירה לבשל הדגים ויותר יכול להיות כי ישים הישראל גם המחבת בשמן או במים באש ויתן שם ביצה אחת לבשל והגוי ישים גם הוא בתוכו הדגים דהשתא הוי הקדירה ע"ג האש בבישול ישראל וכמ"ש הרב כנה"ג שם ביו"ד בסי' זה בהגב"י אות ל"ח בשם הרב באר שבע דצ"ט ע"ג שכתב דאם ישראל הניח הקדירה ע"ג האש במקום הראוי להתבשל ובא הגוי ובישלו אין בו משום ב"ג שהרי נתכוון הישראל בהנחתו להוציאו מידי ב"ג יע"ש וא"כ דכוותא נמי כשהניח הישראל הקדירה עם השמן והביצה והגוי הניח הדגים דאין כאן משום ב"ג:

אלא דרואה אנכי למורינו הרב הגדול כמהרי"ך ז"ל בעל בתי כהונה בס' אסיפת הדינים הביא דבריו הרב שיורי ברכה בסי' זה אות יו"ד שכ' וז"ל הוה עובדא בשפחה ישראל שהטילה לתוך קדירה של תבשיל שע"ג האור ב' ביצים בקליפותיהם להתבשל והקדירה הניחתה יהודית עם התבשיל ע"ג האור להתבשל הנה הגם דבהנחת ישראל סגי אע"ג שהגוי הגיס וסייע בתבשיל והוי גומרו ביד גוי מ"מ היה מקום לחלק דהתם שאני שהניח הקדירה והתבשיל עצמו שמתבשל והוא כדי להפקיע בשול גוי כמ"ש ז"ל אבל הכא דפנים חדשות באו לכאן שכשהניחה היהודית לא היו שם ביצים לא יועיל הנחת הקדירה ומ"מ יש להתיר התבשיל בפשיטות כשיש רוב וכו' יע"ש הרי נר' דדוקא בתבשיל עצמו שהניחה היהודית בקדירה הוא שצידד מוה"ר ז"ל להתיר אבל הבצים עצמן שהניחה השפחה לא התירם וא"כ כאן נמי הדגים שהניח הגוי בתוך הקדירה הגם שהיה מקודם ע"ג האור עם תבשיל בשמן וביצים עכ"ז הדגים שהניח הגוי הוי פנים חדשות ויש לאסור ואעיקרא דין זה שהוא מהרב ת"ה סי' ע"ח מבואר מפשט דבריו דבדגים שהם מוקצים לטלטלם ביו"ט שני אין להם. היתר ולא ביקש תיקון בבישול ע"י גוי וגם הרמג"א לא החליט המאמר כ"א כמסתפק בודאי דאין לעשות מעשה כזה לבשל ע"י גוי ומ"ג כי כיון שהוא יו"ט ואסור לנו לבשלם א"כ כשהגוי מבשלן מורה הדבר שלא יש יד ישראל בדבר ולא דמי כשהוא חול כי גם הישראל יש לו היתר ויד בבישול ההוא משא"כ כשהוא יו"ט דאסור לישראל וכ"ש אפי' לדידן דקי"ל דבשני ימים טובים נולד בזה מותר בזה דאם יהיה יו"ט הסמוך לשבת כמו שאירע שהביאו לו דגים ביום ב' אין היתר לבשל ע"י גוי כי בלא"ה אסורים אפילו לשבת מצד איסור מוקצה יתר על איסור בש"ג:

ואירע מעשה דביום ש"ת שהוא יום ב' הביא הגוי בבית ישראל דגים הרבה כי הוא רוצה לאכול שם והיה יום יו"ט ב' ערב שבת דאסור לישראל ליגע בהם משום מוקצה מה עשה הגוי עמד ובשלם וצלאן בבית הישראל לאוכלם שם והאש בעדה הישראל וגם המחבת נתנה הישראל ע"ג האש ואחר שאכלו הגוים הותירו מהם ולשאול הגיעו אם מותרים לאכול והשבתי כי ביום שב"ק אסור אכן למוצאי שבת יש מקום להתיר שיאכלו הישראל יען היה הענין באונס גמור שהגוי הוא סוחר שלו ואיכא משום איבה וגם יש מקילין כשהוא בבית ישראל הבישול וגם האש היה ע"י ישראל והמחבת נתנה הישראל ע"ג האש ככה"ג יש מקום להתיר בדיעבד:

ח"ב או"ח סימן קנו

נשאלתי לדעת מה יעשה ישראל בענין מה שפסק בסימן תק"ד סעיף א' דדכין את התבלין וכו' והרב באה"ט סק"ג כתב וז"ל ולפי"ז נ"ל דאסור לטחון הקאב"י ביו"ט וכן נוהגים וכו' אכן הרב מהרד"ף בס' חסדי דוד ח"א דפ"ז ע"ב התיר בפשוט יע"ש. והרב מו"ק בא"ח סימן תנ"ה ג"כ התיר ברחיים שיש לאדם בביתו ואסר רחיים של חנוני יע"ש וכ"ן מדברי הרב פנים מאירות בתשו' ח"ב סימן מ"ד מתיר לטחון הקאב'י ברחיים שלהם הקטנים ביד והגם שהרב ברכ"י בא"ח בסימן זה אות ד' פקפק בזה מ"מ בס' מחב"ר בק"א הביא דברי הרב מו"ק והרב חס"ד יע"ש גם הרב המגיה בספר באה"ט כתב וז"ל נ"ל המגיה טעם להתיר דמפיג ודאי הטעם כשעושה מעיו"ט ולפ"ז גם בקאבי אפשר להקל אם שכח מעיו"ט יע"ש. וראיתי למורינו הרב הגדול כמהרי"ם ז"ל בס' פאת ים בחי' למס' ביצה לדי"ד ע"א דח"י ע"ג שמתיר להדייא לדוך הקאבי אפי' בלתי שינוי שמפיג טעמא וכו יע"ש ואחרי המח"ר ק' דלא זכר שר מדברי כל הרבנים הנ"ל:

ולענין לקלות הקאב"י באש ביו"ט כתב מורינו הרב ז"ל שם וז"ל ולפי"ז נלע"ד שגירסת גרגירי הקאב'י באש שהיא טובה ג"כ אם נעשית מעיו"ט ומעשים בכל יום שעושין כן ואין אדם מקפיד בזה משום הפגת טעם אם נעשית ביו"ט צריכה שינוי שאם היה מקלה אותו בכלי חרס יעשו ביו"ט בכלי מתכת או להפך יע"ש ומיהו הירא את דבר ה' יצוה לבני ביתו שידוך הקחב"י ושאר תבלין מבערב יו"ט הגם שמפיג טעמו כדי שלא יבואו להקל גם במה שאינו מפיג וכ"כ הרב חמדת ימים בהל' יו"ט פ"ק וז"ל ואף בתבלין שמותר לדוך ביו"ט מפני שמפיג טעמן מנהג טוב להולכים בתמים לדוכם מעיו"ט להסתלק מן הספק שיש מי שאומר שכל שידעו מעי"ט שיצטרך להם לא שרי אלא ע"י שינוי יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קנז

ראיתי ונתון אל לבי בענין כתיבה והגה' בחה"מ דפסק בא"ח סימן תקמ"ה סעיף א' דאסור לכתוב בחה"מ ואפי' להגיה וכו' דמכאן נר' לאסור להגיה בח"ה החידושים של תורה שכ' האדם דרך לימודו וכן להגיה הדפים מבית הדפוס כדי לתקן הטעיות וכן נמי לעשות מפתחות הספר כל זה נראה לאסור וכ"ש שלא הותר להעתיק אפי' חידושיו כי לא התירו כ"א לכתוב חידושים שמחדש או שמע מאחרים שמא ישכח וכן אם ראה איזה ספר מחודש מותר להעתיקו אם לא ימצא להעתיקו לאחר המועד כמ"ש מרן בש"ע בסימן זה סעיף ט' כמו שיע"ש וה"ט דהוי כל הני משום דבר האבד ברם כשלא יש חששא

משום דבר האבד אין מקום להתיר אך בדבר הכרח דלא אפשר בלא"ה כגון מ"ש בסעיף ה' דמותר לכתוב שטר קידושין ושטרי פסיקתא גיטין וכו' הנה רש"י ז"ל אשר הובא בסביבות הריף כתב וז"ל גיטיך שרוצה זה לצאת בשיירא ואם אינו כותב עכשיו הוי נמי כפרקמטייא האבד שהרי תשב זאת עגונה יע"ש וכ"כ הנ"י ז"ל שם וכפ"י הרב רע"ם יע"ש וכן פי' הריטב"א ז"ל בחי' שם יע"ש וה"ה בפ"ז מהל' יו"ט הי"ב הקשה ע"ד רש"י ז"ל אלו וז"ל נראה מדבריו דהלא"ה אוסר וקשה דהא מתני' סתמא מתניא ובודאי דבכל גוונא שרי וכן עיקר עכ"ל ומרן בב"י בסימן זה כתב ליישב וז"ל ול"ן דאפשר דרש"י נמי בכל גוונא שרי אלא דיהיב טעמא דשרי שמפני שאפשר לבא לידי עיגון התירו לכתוב כל גיטין יע"ש:

ולעד"ן לו' לאידך גיסא דכל הני דמתני' שהתירו בח"ה לכתוב טעמא דכלהו משום דשייך בהו משום הכרח ודבר האבד ולזה נראה דכיון הריטב"א ז"ל בחי' שכ' וזל גיטין כגון שהולך למדינת הים ושמא תשאר עגונה ודוק בכולן ותשכח עכ"ל הרי דהכריח דפירש"י הוא בדוקא כשיש חשש עיגון ומה שהקשה ה"ה משאר דמתני' גם כל שאר דמתני' בכה"ג ובפרט בזמנינו זה שיש ב"ד של ג' וב' עדים וסופר שאם יהיה הענין בלתי שום דוחק וחשש עיגון אין משגיחין בו לתת גט בח"ה וכבר בא מעשה לידי בשנת התרי"ח ביום ב' של ח"ה של פסח שהיה ג"כ ע"ש ובאו מעיר הקרובה אלינו מאנגאציאה יע"א כי האשה רוצה ללכת בו ביום לא"י עם אביה וסידרתי את הגט בו ביום אף שהיה ח"ה ויום הו' כאשר כתבתי במזכרת הגטין סי' מ"ט בס"ד:

אלא דצריך לדעת שלדעת הרמב"ם ז"ל דה"ט שמותר משום צורכי רבים בסופר שכותב גט בח"ה אי צריך שיהיה שלא יהיה לו מה יאכל או כיון שהוא צורכי רבים ולא אפשר בלא"ה יהיה מותר ליקח שכר כיון שאינו יכול להגמר הענין בלתי שכר אם יהיה מותר המלאכה עצמה מצד עצמה גם יכול להיות בשכר אפי' בפועל שיש לו מה יאכל וכבר ראיתי להרב שה"ג בפ' מי שהפך שכתב משם ריא"ז דכיון שהמלאכה מותרת בח"ה מותר לעשות בשכר ע"י פועל שיש לו מה יאכל ואע"ג דלדעת מרן נראה דפליג על זה כמ"ש בש"ע סי' תקמ"ב מ"מ הרי כתב מרן ז"ל בסס"י זה בשם התוס' ז"ל דבמלאכה דאיכא משום דבר מצוה מותר לעשותה בשכר אפי' ע"י פועל שיש לו מה יאכל והרב הלבוש בסי' זה סעיף ה' כתב דמותר לכתוב גטין אעפ"י שצריכין דקדוק רב אין מקפידין על יפוי הכתב לא על כשרותו ועוד דכצורך רבים דמי וגם תקנת העיגון יש שמא ילך הבעל למדה"י יע"ש וכ"כ הרב פרי מגדים בחלק מ"ז ס"ק ז' שאחר שהביא לשון הרב הלבוש וסיים וחשיב צורך המועד שצריך היום לכתוב דוקא יע"ש ונראה כי ענין גט הוי

ד"מ כיון שיש משום עיגון ובלא"ה הגט עצמו הוי מצות עשה בכלל התרי"ג מצות וכבר כתבנו דלצורך מצוה מותר אפי' פועל שיש לו מה יאכל וכ"כ הרב הלבוש סס"י תקמ"ד והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן קנח

נשאלתי מאת פרנסי וגזברי ת"ת יב"ץ שעושין בנין בדק הבית בבתי הת"ת קודם חג הסוכות ולא נגמרה המלאכה אם מותר לגמור המלאכה בח"ה כדי שביום מוצאי סוכות ימצאו התינוקות מקום לישב ללמוד ואם לא יגמר בח"ה יתבטלו מת"ת תינוקות שב"ר ביום מוצאי החג איזה ימים אם בכה"ג מותר: תשובה כבר ידוע מ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה ח"ד סי' שכ"ו בבנין בה"כ דלא הותר בח"ה והביאה מרן בב"י בסי' זה ופסקה מור"ם בהגהה וגם הריב"ש סי' רנ"ו דעתו נוטה דאפי' יש בדבר מצוה לא הותר. פש גבן דנראה דהא דמתבטלים התינוקות מת"ת אחר החג בודאי דהוי דבר האבד ע"ד שהתירו הפוסקים לכתוב חידושי תורה ואם נאמר דיש לחלק בין דבר האבד בתוך החג לאחר החג הרי מה בכך דבר האבד בודאי מקרי וע"ד שהתיר בס' הנ"מ ממש תרומת כסף סי' דאם רואים בדבר שאחר החג הוא יבא לסחורה פסידא ודאי' שרי למוכרה במועד יע"ש ומהיות טוב בקשתי שיהיו פועלים ישראלים שאין להם מה יאכל כי בודאי הוא היתר גמור וגם שיעשו בצנעא בסגירת פתח החצר של ת"ת וכן נעשה מעשה:

עוד נשאלתי דמי שיש לו מה יאכל ורואה לאחר שהוא עני שאין לו מה יאכל אם מותר לעסוק במלאכה זה שיש לו מה יאכל כדי לעשות חסד עם אחרים שאינו בא מידם לעסוק במלאכה והם זה אין לו יכולת לתת מממונו אם לא ע"י זאת ההרוחה שמרויח במלאכה: תשובה אין להתיר כלל כי זה הוא מ"ש רז"ל בגמר' וכל הפוסקים דאין אומרים לו לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירו וכמבואר מתשו' הריב"ש סי' דנ"ו בכה"ג דלא התיר יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קנט

אתאן לפרק זה בור"ר בענין הבדלה לאחר ט"ב כשחל במוצאי שבת דמי שהוא חולה שהותר לו לאכול ביום ט"ב יש לו להבדיל על הכוס כמ"ש הרב כנה"ג בתשו' חלק א"ח ח"ב סי' ע"ב. ויכול להוציא גם לבני ביתו עמו כמ"ש הרב ברכ"י שם בסי' זה אות ב' יע"א: ולענין אם מברך על הבשמים לכאורה היה נר' דכיון שהותר לו האכילה והשתיה מכ"ש הריח אלא שראיתי להרב מג"א שם בסי' זה סק"א אשר נראה מדבריו דאינו יכול לברך על הבשמים שכתב וז"ל על הבשמים אע"ג דמותר להריח ביום התענית דהא אפי'

טעימה יש מתירין כמ"ש סי' תקס"ז דאינו אסור רק אכילה ושתיה מ"מ כיון דהבשמים באים במ"ש לתענוג להשיב נפש יתירה אין נכון לעשות כן בט"ב וכ"כ בש"ך בי"ד סי' רס"ה דלא כמ"ש בש"ע ועמ"ש לענין יוה"כ עכ"ל. הרי שכתב הרב מג"א כי מצד עיצומו של יום שהוא ט"ב הוא דלא הותר ולא משום שבא איסורו מצד הנאת אכילה ושתיה וריח וא"כ גם האוכל בט"ב שהוא מבדיל אין נכון לברך על הבשמים. אלא דנר' לדקדק דלא אסרו להריח' בבשמים בט"ב כ"א דוקא במוצאי ט"ב בהבדלה אחרי שהבשמים באים לתענוג להשיב נפש יתירה א"כ הוי תענוג ולא הותר בט"ב אבל בשאר היום של ט"ב שאינו במוצאי שבת אינו אסור להריח בבשמים וכך הם מבוארים דברי הרב בסי' תקנ"א ס"ק ט"ל ברם זה נסתפקתי אם זה ש"ך בי"ד סי' רס"ה ס"ק י"ב אשר מדבריו מייתי הרב מג"א לראיה כמבואר שם ועיין בשיירי כנה"ג מ"ש בשם הרד"א ומ"ש בס' ערוך השלחן ז"ל שם:

אמנם לבי מהסס דאדרבא איפכא מסתברא דכיון דזה שמריחים על הבשמים במ"ש מתחז"ל הוא כדי להשיב נפש יתירה למה יגרע בט"ב שלא להשיב את הנפש יתירה והנפש מה חטאה שאם אמרו שהוא תענוג אינו תענוג גשמי יותר מזה שמריח בשאר היום כ"א שעושה נחת רוח רוחניי ולא ממשית וא"כ מן הראוי הוה להבא לצאת י"ח תחז"ל שתיקנו לומר יין נר בשמים הבדלה שלא יעשה שינוי בהם כיון דבלא"ה אינו נמנע מלהריח מצר איסור עיצומו של יום אלא דלמעשה איני סומך עד שאמצא ראיה נכונה לדברים אלו ועמ"ש הרב באה"ט החולה שאוכל ושותה בט"ב ומבדיל על הכוס במ"ש כהודאת הרב כנה"ג והרב ברכ"י ז"ל אם חייב לעשו' סעודה רביעית מאחר שכבר הוא אוכל ושותה א"ד כיון שהוא ט"ב שאינו זמן לאכילה ושתיה א"כ אין בו חיוב סעודה רביעית ועיין להרב א"ר בסי' זה ס"ק ג' שכתב וז"ל ודבר של תענוג אף להריח בתענית מ"מ כיון דהבשמים באים במ"ש להתענג להשיב נשמה יתירה אין נכון לעשות כן בט"ב מ"א וש"כ עכ"ל:

והנה בסי' תקנ"ו ס"א כתב ובליל מוצאי ט"ב מבדיל על הכוס ואינו מברך לא על הנר ולא על הבשמים ע"כ ש"מ דעל היין ועל המבדיל מברך וכ"כ הרב הלבוש וכ"ן שהוא דעת רוב הפוס' וכמ"ש בס' ערוך השלחן ודלא כהרב זכור לאברהם שכתב שהם מנין שקול וכ"ה דעת הרב ס' תניא סי' נ"ט ד"ט ע"א יע"ש וכ"ן דעת הרב של"ה במס' תענית ד"ר ע"א שאומר הבדלה בליל ב' בברכה ועיין בס' שלחן גבוה ז"ל. ובלא"ה בעירנו אזמיר המנהג לברך ב' ברכות כדברי מרן ורוב הפוסקים וכל שיש מנהג אין מקום לחוש לס' ברכות וכמ"ש הרב זכור לאברהם וכן ראיתי שכתב הרב יד אהרן ז"ל דהעד העיד בנו

דהמנהג כך ותימא על הרב זכור לאברהם דעשה מחלוקת שקיל ששה מול ששה ולפי מה שהביא הרב ערוך השלחן ואנן יד עניי הנה רובא דרובא הם האומרים לברך ההבדלה וא"כ דל מהכא ספק ברכות להקל כיון דרבים האומרים לברך ועיין בסה"ק נשמת כל חי ח"א חלק י"ד לענין פדיון בכור יע"ש מ"ש הרב מר אבי ואני הצעיר בס"ד. וכבר הכרזתי בצבור בשנה אחת שחל נדחה שלא ישכחו מלומר הבדלה בליל ב' כדי שידעו שהוקבע המנהג כך ולא יחושו שלא לברך בשו"מ וברור. ועיין בסה"ק מועד לכל חי סי' יו"ד ובהשמטות שם מה שרשמתי בס"ד:

ח"ב או"ח סימן קס

חדשים מקרוב באו להוסיף בסליחות באמירת ענינו לומר אלהא דרבי מאיר עניני וכד הוינן בה צריך לדקדק ולומר להא דמאיר עניני דה"א בע"ז דח"י ע"א דא"ל ר"מ לשומר הזונות שאם יעליל עליו מן המלכות מאי איעביד ולימדו ד"מ ואמ"ל אימא להא דמאיר עניני ומתצלת אמ"ל ומי יימר דהכי איכא אמ"ל השתא חזית הוו הנהו כלבי דהוו קא אכלי אינשי שקל קלא שדה בהו הוו קאתו למיכליה אמר להא דמאיר עניני שבקוה ויהבה ליה וכו' יע"ש ובסה"ק עתרת החיים סי' ב"ן אות ח' כתבתי כי צ"ל דוקא בל' הזה אלהא דמאיר עניני אלהא דמאיר עניני ב' פעמים כמ"ש בס' קרנים מאמר וי"ו יע"ש:

עוד כתבתי שם באות ט' וז"ל ונראה שיפריש מעות לצדקה לעניים או שמן למאור או נר דלוק ואחד המרבה ואחד הממעיט ולפחות יפריש ארבע פרוטות לצדקה לעניים כנגד ד' אותיות הוי"ה ואם ירצה יתנם לעניים מיד ואם ירצה יפרשם יום אחר יום לשולחם לעיה"ק טבריא תובב"א להדליק ש"ל לעילוי נשמת ר"מ ז"ל או יתחלק שם לת"ח עניים לעילוי נשמתו של ר"מ אחר שיקבץ הרבה עכ"ל שם ובס' נ"מ זה שמו אמת ליעקב בקונט' שפת אמת למהר"י ניניו ראיתי לו בדקכ"ד ע"ג שהביא דברי לה ורצה לפרש דברי שמה שכתבתי או יתחלק שם לת"ח דאין ספק דכונתו במ"ש שם היינו בעה"ק טבריא ת"ו לחכמים הדרים שם דיתבין ועסקין באורייתא תדירא בבית מדרשו של התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס זיע"א ודלא כמי שרצה לפרש דבריו דמ"ש שם היינו במקום שהוא דר שם וזה פשוט עכ"ל בהא ודאי מודינן כי כך כונתי רצויה כי מ"ש או שיתחלק שם לת"ח היינו לת"ח הדרים שם בעיה"ק טבריא ת"ו ואין בדברי שום ספק שיובן פירוש אחר חלילה והוא פשוט וברור:

אמנם חמסי עליו במ"ש וזל ברם מ"ש בתחילה דאם ירצה יתנם לעניים מיד ואם ירצה ישלחם לעיה"ק טבריא ת"ו דבר זה שלא בהשגחה כתבו דאינו תלוי ברצונו אם ירצה

וכו' אלא החיוב מוטל עליו לשולחם לעיה"ק טבריא ת"ו לשלם את נדרו אשר נדר ואינו יוצא י"ח עד ששולח אותם שם עכ"ל ואני אומר כי אדרבא הוא כתב דברים אלו שלא בהשגחה כי אעיקרא זה שכתבתי שיתן צדקה לעניים אינו תלוי באמירת להא דר"מ עננ כי זאת התפלה לבד בלתי נתינת הצדקה מגנא ומצלא וממקומו מוכרח הוא כשלימד ר"מ עצמו דבר זה להשומר לא ציוהו שיתן צדקה אלא אדרבה נתן לו ממון שיתן לקיסר כשיעליל עליו להנצל לא כשאמר לו השומר כשישלמו לו המעות מה יעשה עז ציוה לו שיעשה לו סגולה זאת לומר להא דמאיר ענני כאמור ואינו תלוי אמירת להא דמאיר עם נתינת צדקה. ואדרבא כתב שם מהרש"א בח"א ענין נאה בזה וז"ל ומיהו כל כמה דהוה מצי לאצולי בממון לא הוה בעי לאצולי ע"י נס דלהא דמאיר ענני ולכך אמ"ל שקיל תרקבא דדינרי פלגא פלח וכו' וכי שלמי וכו' ומזה בהנהו כלבי וכו' שקל קלא שדא בהו וכו' נתן לו דמיון בכה"ג דדרך הכלבים כשבאו על האדם לנישכו הוא מציל עצמו ומשליך פיסת רגבים ביניהם והכלבים הולכים ממנו ורצין אחר פיסת רגב וחושבים לאוכלו והאדם הולך רץ לדרכו והציל עצמו וכשרואים הכלבים שאינו דבר אכילה חוזרים לרדוף אחריו ולזה לפי שהיה יראי ר"מ שהשומר לא ירצה עצמו להציל בממון שנתן לו ולכתחי' ירצה להציל עצמו בנס באלה' דמאיר ענני ויחזיק הממון כולו לעצמו לכך נתן לו הדמיון בהנהו כלבי דבכה"ג תפל שתשליך בתחילה ביניהם ממון להציל עצמך כל מה שתוכל ואח"ך כשלא תוכל עוד להנצל בזה וירדפו אחריך אז תראה להנצל בדרך נס באלהא דמאיר וכו' עכ"ל הנה מבואר מדברי מהרש"א דכל מה שיוכל להשתדל האדם בדרך טבע מאותה צרה ומאותה עלילה לא יסמוך בנס לומר אלהא דמאיר ענני אלא ישתדל בדרך טבע ולא יסמוך על הנס וכמ"ש רז"ל באבות העולם שלא סמכו על הנס ועמ"ש בסה"ק נפש חיים מער' ט' אות ה' וע"ש כ"ש אנן יתמי דיתמי זולת כי כשא"א להציל אז אומר אלהא דמאיר ענני וא"כ לא נמצא שום רמז בש"ס ולא בדברי מהרש"א ושאר המפ' ז"ל והמקו' כי תלויה תפלה זאת להתקבל ע"י צדקה או נדבת ממון אלא דמה שנהגו דבר זה ליתן צדקה ושמן למאור הוא דבר סבריי בכתוב בספרים כי בודאי בהיות האדם נותן צדקה לעניים או שמן למאור לעילוי נשמת ר"מ יהיה לרצון יותר אמרי פיו בתפלתו שתקובל ברצון ודבר זה לא מדעתי וסברתי חדשתי כי הוא ענין ישן נושן ומזקנים אתבונן כאשר שמענו כן דאינו ברבנן קשישי שעשו כזה כמה פעמים על איזה תפלה ע"כ צרה שלא תבא שתכף נודרים צדקה לעניים ולת"ח שבאותו מקום ונותנים מיד וגם נודרין שמן למאור ומדליקין בו בפרק בבתי כנסיות וב"מ וכמו כן נר דלוק וזהו מעשים בכל יום בהווה ורגיל וכן עמא דבר אנשים ונשים וטף בעירנו אזמיר יע"א ובכל

מקום ששמענו את שמעם שנותנין צדקה לעניים ולת"ח ונודרים ש"ל ונרות דולקות לעילוי נשמת ר"מ להתפלל על אותו ענין ואפי' בח"ל וא"כ אם איש או אשה בעת צרתם נדבה רוחם אותם ורצו לעשות כסדר הזה בח"ל להתפלל ולומר בפירוש אלהא דמאיד עננ ולהפריש ולתת צדקה ולומר בפירוש שהוא לעניים שבמקומו כדי שיקובל תפלתו ואינו נודר לשם ר"מ לעיה"ק טבריא מה מקום לתפוס עליו ולומר שהחיוב מוטל עליו לשולחן לעיה"ק טבריא ת"ו אחרי כי נדרו הוא לתת לעניים שבמקומו לעילוי נשמת ר"מ וכך נוהגים וכן הדין פשוט כי כל שהתנה בשעת נדרו לתת לאיזה דבר הכל לפי תנאו כמבואר בסוג' ערוכה פ' בני העיר דז"ך ע"א ובפוסקים וא"כ אם אומר בפירוש בשעת נדרו שהוא מפריש צדקה לעניים ולת"ח שבעיר או ש"ל לבית הכנסת שלו מה מקום לומר דאינו יכיל משום שאומר לעילוי נשמת ר"מ ומתפלל אלהא דמאיר עננ ומאי איכפת לר"מ בזה אחרי שהוא עושה מצוה ונותן לו כבוד לכבדו להתפלל בשמו. ואה"נ אם נדר לתת לר"מ בעל הנס כמו שיש קופות וגביית או כל אדם בפרטות כאשר נהגתי מקטנותי להיות לי כיס אחד מיוחדת לר"מ בעל הנס זיע"א וכפעם בפעם אנכי נותן לתוכה מעות אם מעט ואם הרבה וכשיעלה בקב"ץ סכום סך אנכי שולח לעיה"ק טבריא ת"ו בזה וכיוצא בזה שעושין הסוחרים בטחון ר"ל סיגוריט"ה בזה שהוא נדר לר"מ בעל הנס זיע"א אין ספק שאינו יוצא י"ח נדרו אם נותן לעניים ות"ח אחרים וזה מנהג פשוט בכל תפוצות ישראל אשריהם ואשרי חלקם אבל כשהוא נודר ומתנדב לצדקה לעניים שבאותה העיר ונודר שמן למאור לאותו בהכ"נ אע"ג כי המעשה אשר הוא עושה הוא שנותן צדקה ואומר לעילוי נשמת ר"מ או מדליק ש"ל או נר דלוק ובשעה שמדליק אומר לעילוי נשמת ר"מ או שנודר לתת שמתחילה נותן ואח"כ אומר ואפי' שרוצה ליתנם למי שנדר ונדב לו מה מקום לחייבו ליתנם לעיה"ק טבריא ת"ו ולהפריז על המדה שאינו יוצא י"ח נדר דבר שאין לו שורש וענף והגם כי שם בסו"ד רצה להשמר מזה וכתב וז"ל ואם כה יאמר כי הוא מפרש בשעת הנדר לחלקם לענייי עירו או לעיר אחרת גם בזה לא בחר ולא ניחא ליה למאריה הוא ר"מ בעל הנס למיעבד הכי כיון שהפריש לעילוי נשמתו רצון צדיק שישולם נדרו אשר הוא לשמו בעיה"ק טבריא ת"ו דוקא כי שם ביתו בית מנוחתו ורצונו שיהיה קיום וישוב המקום הקדוש אשר הוא טמון שם וכו' יע"ש ואנכי לא ידעתי היכן מצא והיכן רמיזא כי מי שעושה כדבר הזה לתת צדקה לענייי עירו והוא רוצה לומר בנתינתו לע"ן ר"מ וכמו כן מתפלל להא דמאיר עננ וכן אם מדליק נר דלוק או שמן למאור בבתי כנסיות ובב"מ במקום שעומד בו ואומר בשעת הדלקה לעילוי נשמת ר"מ ומתפלל כמו כן להא דמאיר עננ מי זה אמר כי אין בו מועיל ולא ניח"ל

למאריה רבי מאיר בעל הנס דבר שלא שמענו ולא ראינו מימות עולם ומשנים קדמוניות מרבותינו הקדושים דור אחר דור שעושים כסדר הזה אחד חכם ואחד תם ולא היה מי שימחה בזה ואיך מלאו לבו לו' בפשיטות דלא ניח"ל למאריה ר"מ בעל הנס בזה דאיך ולמה לא ניח"ל אחרי שעושים לו כבוד לתת צדקה לעניים ולהדליק נרות לכבודו לעילוי נשמתו כי מעיקרא הצדקה והשמן למאור הוא נותן בלא"ה בארנו ואל שער מקומו אלא שבנתינתו הוא נותן לעילוי נשמת ר"מ ומתפלל לומר להא דמאיר עננו מי הגיד לו סוד זה כי לא ניח"ל לר"מ בזה. והיותר קשה במה שהרחיב פיו לומר וכתב וז"ל ובלא"ה אין זה נדר לר"מ והיה כי יצעק ותלי זייניה בזכותו של ר"מ לית מאן דישגח ביה וכו' יע"ש ושרי ליה מאריה לומר כדברים אלו לכמה אלפים ולרבבות מישראל שעושין כסדר הזה כי מי שעושה צדקה לעניים אל עירו ואל שער מקומו ומדליק ש"ל בבתי כנסיות ובב"מ ואומר לעילוי נשמת ר"מ ומתפלל להא דמאיר עננו כי לא ישמעו לו מן השמים דבר שאין לו שורש וענף ודבר שאין לו שחר כי הרי מצינו לר"מ בעל הנס גופיה כי הוא המלמד לשומר גוי שיאמר להא דמאיר עננו ונתקבל תפילתו חינם אין כסף ואיך בהיות אנחנו עם בני ישראל עמו ועבדיו ית"ש ועושים צדקות לעניים ות"ח כל אחד ואחד לעניי עירו כי בשביל זה שלא רצה הנותן והמתנדב הצדקה לעיה"ק טב"ת יקפיד ע"ז ר"מ ולומר כי לא ניח"ל לר"מ והיה כי יזעק בזכותו של ר"מ שלא יועיל אתמהה היא:

והגם כי לא היה צריך ראיה לדברינו כי המנהג עיקר שנתפשט בכל תפוצות ישראל בערי ח"ל מזה כמה מאות שנים כשיש איזה צרה כמו חולה שמתקבצים בלא"ה העניים ות"ח לעשות סדר לימודים ומצלאין ופדיון נפש דאז בלא"ה הוא מוכרח לחלק צדקה לעניים העומדים עליו באותו פרק וגם לתת לת"ח הלומדים לרפואתו ושואלים מאתו שיתן לרפואתו וכן מה שנוהגים להדליק נרות לפני היכל ה' לרפאתו בשעת הלימוד שהדבר מוכרח בלא"ה לעשות כן ובאותו פרק הוא מדליק נר ומחלק צדקה לעניים ות"ח ובהיות טוב שתקובל. תפלתו ברצון הרי הוא מכוין לעילוי נשמת ר"מ בזה ואומר אהא דמאיר עננו וכמו כן ביושבת על המשבר שעושים כסדר הזה וכן אם ח"ו יש איזה צרה ועלילת מלך ושרים שעושים לימודים וצדקות והדלקות ומכונים כנז' וכן מי שנאבדה לו אבידה תכף מדליק נר אחד לעילוי נשמת ר"מ ועיין בס' דרך ישרה שער הסגולות ד"ף ע"א יע"ש מי שמע כזאת מי ראה כאלה שיש בזה פקפוק כלל אם מכוין כזה שלא ישמע ה' חלילה לומר כן ומי ישמע אליו דבר שאין לו שום ראיה לא מהש"ס ולא מהפוסקים והיא סברא זרה ופוק חזי מאי עמא דבר ואם שכל זה דברים ברורים ופשוטים לעיני כל רואה עכ"ז אביא לך ראיה חותכת ויש לנו אב זקן רב גדול ומפורסם הגאון חיד"א ז"ל בס'

כף אחת סי' ג' אות א' וז"ל לעורר הרחמים אם יזכה להוליד בן זכר יום שתטבול האשה יתן שמן לעילוי נשמת ר"מ ויאמר קודם הריני מתנדב שמן זה למאור לע"נ ר"מ בעל הנס כדי שהקב"ה בזכות ר"מ יזכני להוליד הלילה הזה הבאה לשלום ותתעבר אשתי פב"פ מבן זכר לחי"ט ולקיימא זרע אנשים לעבודתו להא דר"מ יע"ש ובאות ג' כתב וז"ל אם נראה שנתעברה כל מ' יום כל יום יתן פרוטה לצדקה לעילוי נשמתו של ר"מ כדי שיהיה בן זכר להא דר"מ ענני יע"ש והנה מה שהעתיק לומר אלהא דרבי מאיר ענני יש להגיה דבריו וכצ"ל אלהא דמאיר ענני בדוקא וכמ"ש המקו' וכמ"ש שכן צ"ל ב' פעמים וכמש"ל ומ"מ הא קמן מבואר בדבריו כי בין לענין נדר ונדבה שמן למאור ובין בנתינת הצדקה לעניים בשתים אלו קאמר מר שיאמר לעילוי נשמת ר"מ ואלהא דר"מ ענני והרי שתים הנה נתינת שמן למאור ונתינת הצדקה דבריו ברור מיללו כי כונתו הוא לתת השמן למאור באותו מקים שעומד בו ולא שישלחנה לעיה"ק טבריא תו' וכ"כ באו' יתן פרוט' לצדק' שאין לו מובן כ"א לעני העומד אתו במחיצתו ולא שישלח הפרוטה מידי יום ביום לעה"ק טב"ת וזו ראיה ברורה ומבוררת שאין עליה תשו' ודברי אמת נכרים כי כל מה שיעשה האדם צדק' וש"ל בין בארץ בין בחו"ל הכל רצוי ומקובל לפני ה' ואין התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס מקפיד בזה אם נותנין צדקה וש"ל בח"ל ג"כ לעילוי נשמתו והכל לפי רצונו של אדם שאם יעלה. ברצונו לתת צדקה לעניים ות"ח שבעיר ואומר לעילוי. נשמת ר"מ ולהא דמאיר ענני יענהו ה' בלי ספק ומה פשע בקיום מצות צדקה משום שאמר לעילוי נשמת ר"מ ואלהא דמאיר ענני שלא יענהו ה' ומאי איקפד ליה לר"מ בזה וכי כל הנותנין צדקה נותנין דוקא למקום אחד יש עניי עירו ויש עניים בא"ץ אחרת ויש עניי א"י בד' ארצות קדושות ת"ו ואשריהם ישר דמקיימים מ"ע של צדקה ומחזיקים ידי לומדי תורה בארץ ובח"ל בעניי עירם ובעניים שבארצות אחרות ה' יזכנו להיות כמותם בעה"י ומ"ג במקומות כי בלא"ה הנתינה לעניים ולת"ח היא מוכרחת בין הכי ובין הכי לחלק לעניים העומדים אתו במחיצתו וכן שמן למאור והדלקת הנרות הוא מוכרח בין הכי ובין הכי להדליקה באותו פעם ובאותו ביה"כ שלו וא"כ מה הפסיד זה האדם בנתינת הצדקה ההיא באותו מקום או בהדלקת הנר אם יאמר לעילוי נשמת ר"מ ומתפלל להא דמאיר ענני כי לא עשה שום הפסד לעניים והת"ח שבעה"ק טב"ת כי בלא"ה הרי היה הדבר צורך והכרח לחלק אותה הצדקה ואותה הנדבה לש"ל שם באותו פרק באותו מקום וא"כ כל עושה אלה מלבד כי אנכי ערב בדבר שלא יקפיד עליו ר"מ בעל הנס אלא אדרבא ברך יברך אותו ותקובל ברחמים ברצון לעשות לו נסים ונפלאות וכן עשו רבים והיה בדוק ומנוסה כי תכף שמע אל תפלתם ונעשה להם וניצולו.

ועיין עוד להרב פתח עינים שם בחי' לעז דמ"ג ע"ג שכתב וז"ל אימא להא דמאיר ענני ומזה נשתרבב המנהג בכל גלילותינו דעל כל צרה שמתפלל האדם אומר אלהא דר"מ ענני ונודרים שמן או צדקה לנשמתו של ר"מ וכתב הרמ"ע במאמר חיקור דין ס"ו ח"א פכ"ו שהכונה במה שכיון ר"מ ענני באותה כונה וכו' יע"ש וכ"כ בספר מראית העין שם דז"ן ע"ד יע"ש ובאומרו נשתרבב המנהג לומר להא דר"מ ענני ונודרים שמן או צדקה וכו' סתמא על הנודר שמן לבה"כ שלו והצדקה לעניים שבעירו קאמר וכמו שכן הוא המנהג על הרוב ואם נודרים שמן למאור סתם לא יתכן להוליכה לעה"ק טבריא תו' אלא דאם נודר מעות לש"ל לשולחן לעה"ק טבריא ומכ"ש מעות לצדקה לשולחן לשם הכל כפי נדרו והיינו כמ"ש שם הרמ"ע ז"ל וז"ל והוא ע"ד להא דר"מ ענני אשר לא ידע לכוין יותר מזה השיעור עכ"ל וכתב הרב יואל משה וז"ל כי אותו הגוי לא היה יודע לכוין לשמות הקדושים שהיה לר"מ להנצל מהכלבים אך הגוי אמר אלהא דמאיר בכ' כונתו של ר' מ איך שיהיה ענינו יע"ש: ומה שהחריד חרדה גדולה וכתב וז"ל עמ"ש אם ירצה ישלחם לעה"ק טב"ת וכו' דבר זה שלא בהשגחה כתבו דאינו תלוי ברצונו אם ירצה וכו' אלא החיוב מוטל עליו לשולחם לעה"ק טב"ת לשלם את נדרו אשר נדר ואינו יוצא י"ח עד ששולחם אותם שם דהא ידוע ומפורסם הסכמת הראשונים כמלאכים ע"ה העשויים בכל תוקף מהקיפי ארעא דישראל ועל צבאם הרב הקדוש גאון עוזינו כמלאך ה' צבאות כמהר"ר חיים אבואלעפייא זצוק"ל שהוא יסוד המעלה יסד ארץ על מכוניה עה"ק טבריא תו' הוא אשר תיקן כמה וכמה קופות כאשר שמענו ונדעהו והוא גזר אומר בכח קדושתו וחסידותו שכל הנודר לשם גבוה האי תנא דידן רמב"ה ז"ל לא ישולם נדרו עד אשר יקיים מצות נתינה לעה"ק הנז' ומי האיש אשר ימלא לבו לעבור על גזרתו ולא יחוש על נפשו ונפש בניו וכו' ובפרט שכבר פשטה קבלה זו בכל עיר ועיר מדינה ומדינה ממזרח וממערב מצפון ומים קיימו וקבלו היאודים עליהם ועל זרעם להיות עושים קופות קבועות לשם ולעילוי נשמת התנא האלהי המאיר לארץ והגבאים מחזירין תדיר לקבץ על הגבאות וכו' ובבא שם שליח עה"ק טב"ת ונתנו את הכסף המתוקן וכו' יע"ש כל זה הוא משנה שאינה צריכה כי ידוע ומפורסם בכל מקום שישראל דרים שיש להם קופות כלל ופרט וכלל לשם גבוה התנא הקדוש רבי מאיר בעל הנס זיע"א ובודאי מי שהוא נודר לשם ר"מ אפי' יחיד ובסתמא ובדרך עראי אין ספק כי אינו יוצא י"ח נדרו כ"א בשילוח המעות הנדבה לעה"ק טב"ת כאשר פשט המנהג הזה ברוב העולם וכ"ש כשיש קופות קבועות לשם ר"מ כי בודאי הגמור אם ישנה את המעות ליתנם למקום אחר הוי גזל גמור ואפי' לא היה גזרת יהלום חיים ומלך מרן מלכא ה"ה מהרח"א ז"ל אסור

לעשות כן מדינא דש"ס וכל הפוסקים וכ"ש וק"ו אחר שגזר מורינו הרב כמהרח"א ז"ל על הדבר הזה שכל הנודר לשם ר"מ לא ישולם נדרו עד אשר יקיים מצות נתינה לעה"ק טב"ת דאיכא איסור מוסיף כי בודאי כל ישראל קדושים ולא ישנו את תפקידם וכך הם נוהגים וכל זה הוי משנה שאינה צריכה וכבר כתבתי כי אנכי בעוניי הכינותי בתוך תיבה שלי כיס אחד מיוחדת וכתוב עליה ש"ל לעילוי נשמת ר"מ בעל הנס זיע"א לעה"ק טבריא תו' וכפעם בפעם שהשלוחים יוצאים לקבץ אז אני נותן מה שיעלה בקבץ אם מעט ואם הרבה ואנכי מקיים מצות שילוח לעה"ק טבריא תו' ובודאי כי אין ליתן מעות לו לצדקה לעניי עירו וזה שנתים ימים בבא אלינו מר שד"ר הרב המו' כמהרח"ש הכהן נר"ו שליח מצוה מעה"ק טב"ת וע"י שנתגלגלו הדברים על איש אחד מירא ה וחושבי שמו שאמרו עליו שנד מאתים אריות לעילוי נשמת ר"מ לעה"ק טבריא והביאו לדין לפני לברר הענין ואחר שנתברר כי לא היו דברים מעולם ויצא זכאי בדין עכ"ז אמרתי לו בדרך עצה טובה כי יען דיברו עליך כדבר הזה שנדרת הטוב הוא שתתן המאתים אריות לעה"ק טב"ת ובהיות טוב שמע לדברי ותכף הפריש מממונו מחתים אריות טו"ת ושלחם לעה"ק טבריא לחלקם שם לת"ח הי"ו וכזאת וכזאת יש בעירינו אזמיר יע"א שנודרים נדרים ונדבות למקום הקדוש הלזה בעד ובשם רמב"ה ז"ל וכלם מקיימים מצות שילוח לעה"ק טבריא וכן נוהגים בכל מקום אשר שמענו שמעם ששולחים למאות ולאלפים מנה הראויה להתכבד ובודאי שהוא דבר גדול נורא ונשגב א' מצד קדושת שמו של התנא ר"מ בעל הנס שראוי לעשות נס בזכותו שהוא בדוק ומנוסה בכל העולם ובפרט אצל הסוחרים שעושים סיגוריטה וכן בהולכים בדרכים בימים ובמדברות המה ראו מעשה ה' כשנודרים לר"מ בעל הנס הם נענים דבר פלא בדוק ומנוסה להיות הפרש והבדל אפי' בגנב אחד וספינה אחת שניצול הדבר הנדור לשם ר"מ ולהיות נאבד מי שאינו לא נידר ולא נדב לשם ר"מ וכאלה רבות מנסים ונפלאות אשר נעשה לנודרים לשם ר"מ לעה"ק טב"ת אשר לא ימד ולא יספר וזהו א' שבראשון זכות הקדוש התנא ר"מ זיע"א כי רב הוא וגדול זכותו ב' זכות המקום הקדוש עה"ק טבריא. ג' ענין מחזיק ביד לומדי תו' כי אין תודה כתורת א"י ד' משום ישוב ארץ ישראל שהיא מ"ע מן התורה לדור בא"י והיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה כמ"ש בספרי ס ראה ע"פ וירשתם אותה וישבתם בה כמו שיע"ש ועי"ז שמחזיק אותם הו"ל גדול המעשה ליושבים עליה והו"ל כלו הוא בעצמו יושב שם וכמ"ש הפוסקים ה' משום מצוה פדיון שבויים שמכל אלו הטעמים הגם כי לדעת הרב"ח ביו"ד סימן רנ"א ס"ל דעניי עירו קודמים לעניי א"י בכה"ג מודה הרב"ח וכמ"ש ה"ה חיד"א ז"ל בס' פני דוד ס' ראה אות ט"ו דצ"ח ע"ד יע"ש: ובכן גם מ"ש

עוד וז"ל ודבר זה ידוע ומפורסם בכל ישראל כל הנודר לשם ר"מ בעל הנס זיע"א אדעתא דהכי נודר וכל המשנה ידו על התחתונה ולא יצא י"ח נדרו והרי זה בסיג נודר ואינו משלם ואם אחרים משנים עוברים על דעת בעלים וגזל הוא בידם ובפרט דמאריה דהאי שמעתתא דבדבר של צדקה אינו יכול לשנות מענין לענין הוא ר"מ וכדאמרינן במס' ב"מ דע"ח ע"ב מגבת פורים לפורים מגבת העיר לאותה העיר וכו' שכל המעביר ע"ד בעל הבית נקרא גזלן ע"כ א"כ בודאי דלא ניח"ל לר"מ במי שעובר ע"ד וכו' יע"ש גם זה הוא משנה שאינה צריכה והוא דבר פשוט ומבורר שכל הנודר מעות לר"מ בעל הנס מסתמא על שם מקומו נדר ואם משנה המעות לדבר מצוה אחרת הוי משנה נדרו ולא ישולם נדרו ככל האמור וכך הדין והסברא נותנת וכן המנהג פשוט. ברם כשנודר ונותן לצדקה לעניי עירו ואומר בפירוש שהוא נודר ומתנדב לעניי עירו לא מבעייא היכא דקדמה הנתינה לאמירה כי נותן לצדקה ואומר לעילוי נשמת ר"מ ומתפלל אלהא דמאיר עניי וכמו כן בנתינת השמן למאור בהדלקת. הנר הוא אומר בפי' לעילוי נשמת ר"מ בעל הנס זיע"א אין ספק כי עשה כהוגן וכישר ובוראי תקובל תפילתו ברצון ואין שום פקפוק בזה כלל כלל לא אלא אפי' אם יקדים אמירתו לומר לעילוי נשמת ר"מ אני נודר ומתנדב כך וכך לצדקה לעניים שבעירו או מתנדב ש"ל לבה"כ או לב"מ שבעירו עכ"ז אין שום פקפוק בדבר כי הוא מחוייב לעשות כאשר נדר לתת לעניי עירו ואם לאו עובר ע"ד ר"מ גופיה שכן אמר מר בפי' במס' מגילה דז"ך ע"א אמ"ר יוחנן משום ר"מ בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנים וכשהן באים מביאים אותה עמהן ומפרנסים בה עניי עירם וכו' תנ"ה וכו' היחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר יע"ש והרי כיון שהם בני העיר ההיא ובאותה העיר הם פוסקים לעניים ולת"ח שבאותה העיר אין ספק שהחיוב מוטל לתתם לעניים שבאותה העיר ומה מקום לשנות נדרו ע"כ שלא בטובתו ושלא ברצונו משום שהזכיר לעילוי נשמת ר"מ או מתפלל אלהא דר"מ וזה לא ניח"ל לר"מ גופיה שישנה נדרו ולא יתן צדקה לעניי עירו מחמתו ומסיבתו כי הזכיר שם כבודו ואם הצדקה לחודה לעניי עירו היא רצויה ומקובלת וכמו כן באומר ומתפלל אהא דר"מ עניי לבד בלתי שום נדר ונדבה לצדקה ולש"ל לחוד מהני א"כ איך יצוייר כי בנותן צדקה לעניי עירו לחטא יחשב ולא יקובל תפילתו כיון שלא נתן הצדקה לעיה"ק טב"ת כי זה לא יעלה על לב איש ומה הקפדה יהיה להתנא ר"מ זיע"א אם אדם נודר צדקה וש"ל לעילוי נשמתו יהיה בכל מקום שיהיה ומה איסור יהיה בזה כל שדעתו לתת הצדקה לת"ח ולעניים שבמקום ההוא וש"ל לאותו בית הכנסת שעומד בו בודאי דלא ימצא ולא יזכר סברא בעולם לומר כי יקפיד ר"מ על ככה והוא ברור ופשוט עד מאד.

ועל הכל קשה איך לא נטה דעתו להבחין ולהבין כי מנהג קדום שנהגו בכל תפוצות ישראל והא כמה רבנן תקיפי ראשי אלפי ישראל המה דור אחר דור לעשות כדבר הזה כי אפי' אם לפי דעתו היה נראה לו שיש איזה פקפוק לפי הדין היה לו לבקש כל טצדקי ולמצוא סעד וסמך למנהג כאשר הורונו רבותינו הפוסקים ראם איזה מנהג בעיר שלא מן הדין צריך להשתדל בכל עז ותעצומות לבקש איזה סעד וסמך כמ"ש מהר"י הלוי כלל ב' סימן י"ט ושכ"כ מהריק"ו ומהר"מ מפדווה סימן ע"ז וכ"כ עוד שם כלל ה' סימן ל"ח וסי' מ"ב ומהר"מ לשקאר סימן ח' בשם הרמב"ן וכמו שהאריכו בס' קרית שמע ובס' ראשית בכורי בזה יע"ש וכמ"ש בעניותי בס' סל"ח חא"ח סימן א' די"א ע"ד ובסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן ו' ד"ט ע"ב יע"ש ועיין עוד בזה להרב בית יאודה ח"א חא"ח רס"י ס' כמה הפליג בענין זה שלא לשנות שום מנהג ולהיות כל דיין ושופט מעמיד המנהג דאפי' באלף לא בטיל יע"ש וזהו כשיהיה בעיר איזה מנהג שיש בו פקפוק עפ"י הדין יש לנו לאקש כל טצדקי כדי ליישב המנהג כ"ש וק"ו במנהג פשוט ברוב כל ישראל אשר בכל העולם שנהגו כן שאפי' אם נראה לפי דעתו שיש בו איזה פקפוק היה צריך לבקש להם זכות כדי ליישב המנהג ואין צריך לומר כי מעיקרא לא יש שום פקפוק וערעור במנהג זה כלל כלל לא כאשר נתבאר:

באופן כי מה שנהגו בכל תפוצות ישראל להיות נודרים נדרים ונדבות לקופת ר"מ בעל הנס זיע"א וכן מה שנהגו הסוחרים לעשות סיגוריטה לעילוי נשמת ד"מ בעל הנס וכן ההולכים בדרכים בימים ובנהרות ובמדברות וכ"כ כל אשר ימצא בעת צרה ומצוקה שנודר לר"מ בעל הנס בודאי הגמור כי צריך לקיים את נדרו ולשולחו לעה"ק טב"ת וזהו מנהג פשוט וברור בכל העולם כולו ומינה לא תזוע ואין מזיזיין אותו ממקומו לתת למקום אחר חלילה כי אינו יוצא י"ח וכדברי מהרי"ן. לא דלפעמים ימצא בדרך עראי ואקראי כי אחד רוצה לעשות חילוק באיזה לימודים לת"ח באיזה אופן שיהיה שיש חולה בתוך ביתו או רוצה לחלק צדקה לעניים על איזה סיבה שתהיה או רוצה להדליק ש"ל בבה"כ ובבה"מ על איזה בקשה שמבקש מאת השי"ת ועליהם ועל כלם הוא אומר לשם ר"מ בעל הנס ואומר להא דר"מ ענני אלהא דר"מ ענני ב"פ בזה אין שום קפידה כי הוא דבר שאינו הוה ורגיל כ"א לפי שעה שנודר לתת תכף ומיד במקום ההוא וזה הוי מנהג פשוט בעירינו אזמיר יע"א ובשאר מקומות וכדברי ה"ה חיד"א זיע"א והוא ברור ועיין בס נ"מ על סדר א"ב לרב אחד מגדולי רבני האשכנזים נר"ו במער' אלף ד"ה אלהא דר"מ ענני שכתב וז"ל ומכאן סמכו לנדור עבור נשמת ר"מ בעל הנס ופעמים רבות ניסתי על זה כמה דברים ומועיל ובאופן אם נותנים המעות. תכף לעני הגון לכבוד נשמת

ר"מ בעל הנס ועת לחשות עכ"ל הא קמן עוד תנא דמסייע לן דיש לתת לעני הגון תכף ומיד וצ"ל דמיירי בנודר צדקה לעני שבאותו מקום הלא"ה צריך לשלוח לעה"ק טב"ת ומלבד מה שאני שולח משלי עוד הנני גדול המעשה מכמה אנשים מתושבי עירינו אזמיר יע"א מיראי ה' וחושבי שמו העי"א מתנדבים ונודרים לעילוי נשמת ר"מ בעל הנס זיע"א ושולחים המעות על ידי ושלי"ת זיכני האל ברחמיו ברחמים לחיים להיות גדול המעשה ועושה כן יהיה תמיד בעזרתו יתברך שמו ויתעלה לעד אמן. ועמ"ש בעניותי בסה"ק מועד לכל חי סימן:

והנה עתה בא לידי ספר משפט צדק על ספר תהלים ובתחילת הספר בתפילות ובקשות ד"ה ע"א שכתב וז"ל שיאמר ג"פ אלהא דר"מ ענני אהא דר"מ ענני אלהא דר"מ ענני אלהא דר"מ ענני ויתן הצדקה שנדבו לבו או להדליק הנרות לבה"כ לשם נשמת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ולשם נשמת ר"מ בעל הנס ולשם כל הצדיקים וחסידים יה"ר מלפניך ה' או"א כשם ששמעת תפילתם ועשית עמהם נסים ונפלאות גלויים ונסתרים וכשם ששמעת תפילת עבדך מאיר ועשית עמו נסים ונפלאות והצלת אותם מכל צרה וצוקה והוצאת מאפילה לאורה כן יהא נא שעת רחמים ועת רצון מלפניך שתעשה עמדי נסים ונפלאות גלויים ונסתרים ותצלני מכל צרה וצוקה ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם וכו' ה' הושיע וכו' ג"פ ומה שצריך איזה שאלה יפרט בפיו כגון בעבור חולה שתשלח רפואה לפב"פ ואם שאלתו שיהיה אהוב לכל ובפרט בעיני השר פ' יאמר ה' ברחמיו יתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי וימשך עלי חוט של חן וחסד. ואם שאלתו שיהיה לו ריוח בעסק פ' יאמר אתה ה' האלהים הנותן לי כח לעשות יהיה הצלחה וריוח הרבה בעסק הנז'. ואם יהיה שאלתו שיצילנו ה' מעלילות כה יאמר אנא ה' אלהי תצלני מכל הקמים עלי לרעה להעליל עלי עלילות שקרים תפר עצתם וקלקל מחשבותם מכל המלשינים עלי ותופר עצתם כשם שהפרת עצת המן הרשע שהפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו. והשבות לו גמולו. ואם יהיה שאלתו שיזכהו לבנים זכרים צדיקים יתפלל לה' יתברך שיזכהו לבנים זכרים צדיקים ובפרט בליל טבילתה עכ"ל למדנו גם מדבריו במ"ש ויתן הצדקה שנדבו לבו או להדליק הנרות לבה"כ שסתמו כפירושו דאיירי כל אחד ואחד אל מקומו ואל שער עירו:

ח"ב או"ח סימן קסא

עמדתי על המנהג של ותיקין דמברכין על הלבנה ביו"ד ימי תשו' דבש"ע סימן תר"ב סעיף א' כתב בהגה' אין מקדשין את הלבנה עד מוצאי יוה"כ הנה דברי הגה' מור"ם הלזו

היא ס' מוהרי"ל שמזכירו בד"מ בסימן תכ"ו וכ"כ הרב הלבוש תלמידו אלא שהביא עוד הרב הלבוש ששמע בשם גדול אחד שטוב לקדש קודם יוה"כ בעימ"ת כדי שתבא המצוה ותכריע על עונותיו וסיים שהמנהג אינו כן שאין מקדשים כ"א עד אחר יוה"כ ונתן טעם גם לזה כי גם מה שממתינים זהו הוי מצוה יע"ש ומרן החבי"ב ז"ל בשכנה"ג כתב וזל אין מקדשין את הלבנה עד מוצאי יוה"כ ס' המפה ובס' הלבוש כתוב דטוב לקדש קודם יוה"כ אולי יהיה חציו זכאי וחציו חייב ואותה מצוה יכריעהו לכף זכות אעפ"י שדבריו נכונים אינן נוהגים כן עכ"ל ונראה ודאי כי כל הדברים הללו עד סיום הלשון הוא מהרב הלבוש זל שכ"כ שם שאעפ"י שסברא נכונה היא אינן נוהגים כן ונתן טעם גם למה שנוהגים וגם בסימן תכ"ו סיים הרב הלבוש ופוק חזי מאי עמא דבר דר"ל שהמנהג להפך שאינן מקדשים ושמעתי מפי בני הגדול רב ועצום אברהם רחימא נר"ו ראיה מדברי הזה"ק שאין לקדש את הלבנה כ"א עד אחר יוה"כ והוא ממ"ש בזה"ק ס' אמור ד"ק ע"ב וזל אמר ר"א כתיב בכסה ליום חגינו דאתכסיא ביה סיהרא ואיך אתכסיא אלא קיימא עיבא ושמשא כדין סיהרא אתכסיא ולא נהיר ועד מקמי עיבא שמשא לא נהיר כל שכן סיהרא דאתכסיא ולא נהירא וע"ד בכסה ליום חגינו בה' דאתכסיא סיהרא במה נהיר כולא בתיובתא ובקל שופרא דכתיב אשרי העם יודעי תרועה כדין ה' באור פניך יהלכון ת"ח בהאי יומא אתכסיא סיהרא. ולא נהיר עד בעשור לחדש דישראל תייבין כולהו בתיובתא שלימתא ואימא עילאה תאבת לנהרת לה והאי יומא נהירו דאימא נטילת ואשתכח חידו בכלא וע"ד כתיב יום הכפורים הוא יום כפור מבע"ל מאי יום הכפורים דתרי נהורין נהרן כחד וכו' יע"ש הרי מוכח מדברי הזה"ק דקאמר בהדייא דאתכסיא סיהרא ולא נהיר עד בעשור לחדש דישראל תייבין כולהו בתיובתא שלימתא וא"כ כמו שבר"ה אין אנו מזכירים יום ר"ח כדי שלא יקטרג השטן וגם שהשטן מביא לירח לעדות והיא מתכסית א"כ גם עד מוצאי יה"כ נכון הוא שלא יתפרסם אור הירח ואיך אנחנו מקדשים לאור הלבנה בפרסום דבר שצריך להיות בסתר ובמכוסה זת"ד נר"ו וכן שמעתי מפה קדוש זה דודי הרב הכולל כמוהר"ר חיים דוד חזן נר"ו בן מלך הגאון מז"ה הגדול אור הירח"ח ז"ל שמביא גם הוא ראיה זו מדברי הזה"ק הללו להכריח שלא לקדש על הלבנה עד מוצאי יוה"כ זהו תורף אמרי קדוש נר"ו והנראה שהיא ראיה נכונה ובני כי ביצחק יקרא נר"ו ההוא אמר דמלבד דלפי סודן של דברים שדברי הזוהר ה'ן נסתר רזין עילאין ואינן כפשטן וכמ"ש מדברי הרב הקדוש בעל אור החמה ז"ל בביאורו לשם עוד בה דמה יענה ביום שידובר בו דברי הזה"ק פ' בא דמ"א ע"א דאתמר הכי פסח דא אצטריך למהוי נטיר מעשרה יומין ולהלאה דכתיב בעשור לחדש הזה ויקחו להם מ"ט

בגין דהא כדין שריאת סיהרא לאנהרא מעשרה יומין והלאה עד דאשתלים בחמיסר וכו' יע"ש ודוק זת"ד הי"ו:

ואולם הרב חמדת ימים בפ"ק מה' עשרת ימי תשובה ב' דרבים מאנשי מעשה נוהגין לקדשה קודם יוה"כ כדי שתבא מצוה זו ותוסיף על זכיותינו ומ"ג שסגולתה חיים וכמעשה שהיה וכו' יע"ש גם ה"ה חיד"א ז"ל בס' מורה באצבע סי' ט' אות רפ ג כתב וז"ל בבואו לבית יברך ביחיד ברכת הלבנה כהוגן כי הצבור הנה הנם ממהרים הרבה ויותר נכון לברך הלבנה קודם יוה"כ מכמה טעמים יע"ש. גם מדברי הרב מהריק"ש בס' ערך לחם בסי' תכ"ו כתב וז"ל בחודש שיש בו צום קודם ט"ו יום כגון תשרי טבת אב נוהגים שלא לברך עד שיעבור הצום וכל זה נ"ל משום שמחה שכבר עבר הצום ונסו יגון ואנחה נראה שיש לחוש שמא יהיה מעונן אחר יו"ד וכו' עד ט"ו עכ"ל ומדכתב שמא יהיה מעונן אחר יו"ד יוצא מדבריו כי אחר עשרה בטבת ואחר יוה"כ שהוא אחר עשר יום מהחודש אין להמתין ויברך קודם יוה"כ וקודם עשרה בטבת:

אלא שמהריק"ש גופיה בסימן זה כתב נהגו שלא לברך על הלבנה עד מוצאי יוה"כ יע"ש הדי נראה הפך משמעות דבריו שבסימן תכ"ו אם לא שנאמר דמ"ש בסימן חכ"ו הוא לפי הדין דאם עובר מי' שיקדש מקודם אכן יש נוהגים להפך וכמ"ש ג"כ בסימן תכ"ו מנהג זה כמו כן כתבו בסימן זה והוא ברור. והנראה לי כי בין בעשרה בטבת שחל להיות במ"ש הנכון לברך ברכת הלבנה בליל מוצאי שבת קודם הצום וכמו כן ביוה"כ לברך ברכת הלבנה מקודם וברור:

ח"ב או"ח סימן קסב

נשאלתי במקום שאין להם ס"ת באיזה כפרים או בלאזאריטו הנקרא קוארינטינה אם אומרים כל נדרי ושהחיינו והשבתי דאפי' אין להם ס"ת יכולים לומר כל נדרי כי הטעם לאומרו הוא שאמרו בנדרין דכ"ג הרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בר"ה וכו' וכתבו התוס' שם כי יוה"כ נקרא ראש השנה כמש"ה ביחזקל סימן מ' בראש השנה בעשור לחדש השביעי וכו' והנה משום שיש ביטול מלאכה וכ"ה בזה"ק ס' פנחס דרנ"ה ע"ב דיוה"כ אסור במלאכה וע"ד תקינו לומר כל נדרי וכו' יע"ש א"כ לטעם זה א"צ לס"ת וכן לטעם שכתב מרן החבי"ב בשיירי כנה"ג א"ח סימן תרי"ט בהגה"ט אות ז' בשם רבינו ישעיה הראשון שהובא במחזור רומנייא דמה שתיקנו לומר בליל יוה"כ כל נדרי הוא משום דקי"ל עבר בו עבירות שבתורה אם עשה תשובה יוה"כ מכפר וראו ששום עון אינו מעכב הכפרה כשעשה תשובה ויוה"כ לא יכפר אלא עון נדרים שאם נדר לתת

לצדקה או להקדש אין יוה"כ מכפר עד שישלם נדרו שכל דבר שהוא מחוייב וכו' וכל שהצבור מתירין זל"ז ועוקרים הנדר מעיקרו כדי שלא יהיה שום דבר מעכב הכפרה יע"ש וכ"כ בס' שלמי חגיגה דש"ך ע"ב אות ח' יע"ש הרי דגם לטעם זה א"צ לס"ת. ועוד שמצאתי שם בס' שכנה ג בפי' שהוצאת ס"ת אינו מעכב לומר כל נדרי שכ"כ בהגה"ט בסי' הנז' אות ב' וז"ל ומיהו אם לא הוציא אלא ס"ת אחד או שלא הוציא מכל וכל אין בכך כלום יע"ש:

ולענין אמירת שהחיינו הא קי"ל בש"ס ובכל הפוסקים דאומרו אפי' בשוק וכמ"ש ג"כ הטור ומרן בב"י בסימן הנז' וא"כ פשיטא ודאי דאין צורך לס"ת לברכת שהחיינו וזה ברור וכ"כ בסידור תפלה רומאניא להרב מהר"א ירושלמי דשכ"ט ע"א וזל ואח"כ מברך זמן דקי"ל אומרים זמן בר"ה ויה"כ וזמן אומרים אפי' בשוק אלא שתיקנו על הכוס כשיש כוס והשתא דליכא כוס אומרו בביה"כ אבל מי שירצה לברך יחידי אפי' בדרך ואפי' בביתו מברך אלא שנהגו לברך ש"ץ להוציא מי שלא בירך יסוד העמרמי מנהג שש"ץ כשעומד לפרוס על שמע מברך שהחיינו ואח"כ מתחיל והוא רחום וכו' יע"ש. וכן הוא מנהגינו כי תכף אחר אמירת כל נדרי אומר הש"ץ ברכת שהחיינו ותופס בספר כל נדרי בשעת הברכה ואח"כ סובבים בספר כל נדרי ושאר ספרי לכל הביהכ"נ ומצניעים לספרי תורות בהיכל ותכף אומר הש"ץ והוא רחום וברכו ומתחיל תפלת ערבית:

ח"ב או"ח סימן קסג

הזמן גרמא לעמוד עמ"ש בסימן תרמ"ה סעיף ט' דאם כפוף בראשו פסול וכו' כ"כ הרא"ש בתשו' כלל כ"ד סימן יו"ד וז"ל ומ"ש שיש להחמיר שלא לצאת בלולב כפוף לא מסתבר לי שאין להוסיף על הפסולין שאמרו חכמים וכפיפת הראם לא מיקרי כפיפה דכיון שכולו זקיף רק שעליו העליונים כפופים מעט לא מיקרי כפוף ואם אוהב אותו יותר לצאת בו שאין העלין נחלקין ותיומתו קיימת עכ"ל והנה יש לדקדק מדברי הרא"ש ז"ל אלו במ"ש דכיון שכולו זקוף רק שעליו העליונים כפופים מעט לא מיקרי כפוף דדוקא כשהכפיפה הוא מעט אבל אם יהיה כל גוף העלין כפופים הרי הוא פסול וזה ברור בדברי הרא"ש ופשוט בדבריו וזה ראיתי להרט"ז בסס"י זה סק"י שכתב וז"ל ומיהו זה נ"ל דהא דמכשר הרא"ש ואוהב יותר בכפוף היינו במקצת מראש העלין למטל' ונשאר חלק גדול מהעלין בלתי כפיפה אבל אם הוא גוף העלין נכפף הרבה מאד לאמצען ונראה כמו שנכפל העלה פסול ואע"ג דהרא"ש והטור כתבו הפסול בשדרה כפופה ל"ד הוא אלא למעוטי ראש העלין כנ"ל לפסול בזה עכ"ל ואחרי המחי"ר תמהני עליו שלא היה

צריך להדחק בזה משום מ"ש הרא"ש ותגזור בפיסול שדרה כפופה וללמוד ממנה דהה"נ לכאן דבהדייא נראה מדברי הרא"ש במקומו שכתב להכשיר כשראשי הלולב כפופין שזהו דוקא מעט ולא הרבה שמזה תורה יוצאה כדברי הרט"ז לאסור כשהם פפופים כל ראשי העלין הרבה וזה ברור ומיהו מצינו להר"ן ז"ל שחולק על הרא"ש בזה וק"ל לאסור אפי כשהוא כפוף מעט וכ"פ הטור שם ורי"ו ס' אדם נתיב ח' ח"ג יע"ש והגם שמרן בב"י לא חש להחמיר כס' הר"ן להתיר וכ"פ בש"ע והרב הלבוש וכ"נ דעת רבני האחרונים הרב מג"א והרט"ז וכ"כ מור"ם בד"מ דכן נוהגים ודלא כדמשמע מדברי הר"ן פ' לולב הגזול דשל"ו דאף בעלין יש לחוש יע"ש. מ"מ הרדב"ו הישנות סימן רנ"ט והרב"ח בסס"י זה נטו להחמיר כס' הר"ן וכ"כ הרב כנה"ג בסס"י זה וז"ל דהרדב"ז כתב דנכון להחמיר כס' הר"ן בין בעקום בין בכפוף יע"ש וכ"כ בס' א"ז יע"ש. ומורינו הרב המובהק כמהר"ר בכור יצחק נאבארו ז"ל בתשו' כ"י בספר מבין דבר חא"ח סימן עמד על לולבים שהם כפופים ראשיהם הנקראים בלשונינו קאדינאדו שהם כשרים והאריך בזה וכעת איני זוכר ראיותיו שהיה מביא כי הן בעון בשריפה אשר שרף ה' בעוב"י שאלוניק יע"א בליל ר"ה ש' הת"ד ליצירה אחר שנדפס נשרף שם. וגם אנכי הצעיר כתבתי בזה בתשובה לחא"ח קודם השריפה מש' התר"א וה"ן בעון נשרף בשריפה הנז' המקום ב"ה ברחמיו הרבים ימלא חסרונינו וחסרון בית ישראל וה' יאמר לצרותינו די אמן. והר"ן כתב דאם כפוף וסדוק בראשו בכל שהוא פסול כתב הרב א"ר דמ"ש הר"ן כל שהוא ל"ד וכו' יע"ש ובס' נ"מ זה שמו בכורי יעקב סקכ"ד כתב וז"ל ולע"ד אחרי שהר"ן כתב לולב כפוף וסדוק שבברייתא בעלי האמצעי אמרו ומשמע דמפסל בכל שהוא לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג דכל שהוא פוסל בו ייע"ש ומשמע מזה דכל שהוא ממש קאמר כיון שמדמה הוא לאתרוג וגם העלתי לעיל סקי"א בענין סדוק דכל שהוא ממש קאמר לכן אף שמדינא כשר מ"מ אין מעלה בלולב שעליון העליונים או רק תיומתו לבד כפופים מעט בראשו מה שאין דרכו להיות כפוף ועיין בחי' הריטב"א שמשמע מדבריו ג"כ דכפוף כל שהוא ממש פסול ופי' ולע"ד צריכה רבה וכעת צ"ת:

ח"ב או"ח סימן קסד

עוד זאת אדרש עמ"ש בסימן תרמ"ח סעיף כ"א הירוק שדומה לעשבי השדה פסול אא"כ חוור למראה אתרוג כשר הרב ט"ז והרב מג"א וא"ר הסכימו שאם כבר התחילו למקצת למראה האתרוג דכשר ושלא כדברי הרב"ח שמחמיר עד שיהיה כולי למראה אתרוג יע"ש. והנה בתיקונים תיקון כ"א דנ"ו ע"ב אמרו וז"ל ואם היא ירוקא היא משובחת יתיר

בדיוקנא דהות אסתר ירקרקת דאתמר בה ותלבש אסתר מלכות וכו' יע"ש הרי נראה דאדרבא היותר ירוק הוא יותר מצוה מן המובחר וכבר עמד הרב חמדת ימים בהל' סוכה פ"ב דר"ו ע"ב בזה וכתב וז"ל ורבים שגו בזה להתיר אתרוג ירוק גמור וסמכו על דברי התיקונים שאמרו ז"ל ואם היא ירוקא היא משובחת יתיר כדיוקנא דהות אסתר ירקרקת ואני אומר כי לפי שיטה זו היה להם להביא גם כן כי אעפ"י כי אסתר ירקרקית היתה הרי אמרו וחוט של חסד משוך עליה ומטעם זה הירוק כעשב השדה לגמרי פסול מפני כי גוון זה הוא בסטרא דכתיב בפרוח רשעים כמו עשב ואין בהם הצטרפות חסד כלל ולא אמרום בתיקונים אלא למי שיש בו ירקרקות במקצת ויש בו מראה אתרוג כמשך חוט של החסד של אסתר וכן ראוי ונכון להזהר עכ"ל הרי דהרב חמדת ימים קא מפ' גם על לשון התיקונים הלזה שאינו ירוק כולו לגמרי והרי הוא מסכים לדברי הרב ט"ז ומג"א וא"ר ושאר רבני האחרונים:

איברא כי היה מקים לפ' דברו התיקונים כי מ"ש ואם ירוקא היא משובחת יתיר דאסתר ירקרקית היתה דלאו על גוון ירוק ככרתי וכעשבי השדה קאמר שהוא גוון הנקרא וידרי בלעז אלא פי' הירוק שאמר התיקונים בכאן פי' שהוא ירוק כגוון הזהב שהוא מראה אתרוג ממש כשהוא במראיתו שהוא גוון הנקרא בלעז אמאריליי"ו וא"כ לפי זה אין ראיה כלל להכשיר מראה אתרוג כשהוא ירוק כעשב השדה מדברי התיקונים ואדרבא איפכא מסתברא ומצאתי הון לדברים אלו ממ"ש בתיקונים עצמן תיקון ע' דף קל"ד ע"ב וז"ל דהכי צריכה שערא דאתתא דאיהי ברתא דמלכא למהוי ירוק כשבעה מיני דהבא ואתרוג איהי ירוקא ואסתר מתמן ירקרוקת יע"ש והכי אתמר נמי בז"ח פ' תרומה דף וז"ל הרי לך בהדייא דקא מפרש דאתרוג מראה ירוק שהוא כשר על היותר ירוק כגוון זהב שהוא אמאריליי"ו שהוא מראה האתרוג בגמר בשולו ועל זה מביא דמיון מאסתר דירקרוקת היתה שהיתה כמראה גוון זהב אמאריליי"ו בלעז וא"כ לא היה לו להרב חמדת ימים להדחק בפי' ולומר שהוא על גוון ירוק כעשבי השדה ושו"ר להרב כסא מלך בפי' ל' התיקונים בתיקון כ"א מה שכתב יע"ש שא דקשה עליו שלא נסתייע מל' התיקונים שבתיקון ע' ומל' הז"ח שפירשו כן בהדיא והוי סיעתא לפירושו:

ואולם עדין לא איפרק מחולשא כי רואה אנכי בל' התיקונים שבתיקון כ"א שאחר שאמרו אסתר ירקרוקת דאתמר בה ותלבש אסתר מלכות ואתקריאת הדסה על שם הדס והדס אית לה תלת הדסים לאשתכללא בתלת אבהן וכו' יע"ש ומדקאמר דאתקריאת הדסה על שם אסתר הרי מראה הדס מורה על גוון ירוק שהוא כעשבי השדה ולא על גוון ירוק כגון זהב ולכן היינו דדחיק ואתי מרחיק הרב חמדת ימים להיות מפרש בל'

התיקונים שהוא על גוון ירוק בעשב השדה ואינו ירוק לגמרי. אלא דאם באנו לידי מדה זאת באנו לחלוק עלינו את השוים ל' התיקונים שבתיקון ע' ול' הזוה"ק כי נראה דפליגי אהדדי כי כן צריכים אנחנו לומר ע"כ שמ"ש בתיקונים שנקראת אסתר הדסה לאו על מראיתה מיירי כ"א על בחינתה לבד ואה"נ כי אסתר ירקרוקת היתה כגוון זהב והאי לחודיה והאי לחודיה ועמ"ש עוד בעניותי בזה בסה"ק נפש חיים מער' גימ"ל ד"ה גוון יעש"ב בס"ד וא"ה י"ל דהא והא איתא דהיתה אסתר הצדקת ירקרוקת דהיינו וידרי כעשב השדה הנוטה להיות ירוק אמאריליו כזהב כמו שהוא לפי האמת כי האתרוג הוא ירוק בתחילה כעשב השדה והוא מתחיל להיות ירוק גוון זהב ותרוייהו איתנהו והוא כדברי הרב חמ"י ודוק ועמ"ש התוס' בנידה פ"ב די"ט ע"ב ד"ה הירוק שכ' וז"ל האי ירוק היינו כאתרוג ולא ירוק ככרתי דאין זה נוטה לאדמימות וסתם ירוק כן הוא כדאמר בלולב הגזול ד"ל ירוק ככרתי מכלל דסתם ירוק לאו הכי עכ"ל נראה מדברי התוס' דסתם ירוק הוא הדומה לזהב שהוא דומה לאדמימות והוא הנקרא בלשון לעז אמאריליו אבל כשר"ל ירוק הדומה לעשבי השדה אומר ירוק ככרתי כמו שם ליווי שהוא הנקרא וידרי וק"ל. והן עתה בא לידי ס' נדפס מחדש ממש זה שמו בכורי יעקב וראיתי לו בסי' זה סק"ן שעמד בזה יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קסה

עמדתי עמ"ש הרמב"ם ה' ציצית פ"א דין י"ב וז"ל ומותר להתיר ציצית מבגד זה וכו' ופסקו הטור ומרן בש"ע בא"ח רס"י ט"ו והוא גמ' בשבת דכ"ב ומנחות דמ"א מחלוקת רב ושמואל ופסק כשמואל דמתירין ציצית מבגד לבגד כמבואר בסוגיא שם ובמרן הכ"מ. איברא דשם בסוגיא דמנחות מייתי הש"ס ברייתא ושוין שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה ובלבד שלא תהא מופסקת ופרש"י שיהיו כל חוטיה שלימים וכ"כ הרא"ש בהל' ציצית ופירש מרן בב"י שם בא"ח רס"י ט"ו דקמ"ל דאע"ג דנפסק בטלית ראשון והיה בו כדי עניבה וכשר עכ"ז אסור ליתנו בטלית אחר ותמה על הר"מ והטור ורי"ו שהשמיטוהו יע"ש והנה מה שתמה על רבינו ירוחם לק"מ שכבר פסקו להדייא רי"ו נתיב י"ט ח"ג וכמ"ש הרב יד אהרן שם בא"ח סי' ט"ו בהגב"י יע"ש ומן התימא על הרב מעדני מלך בה' ציצית אות י"א והרב חמד משה שם בא"ח סי' ט"ו סק"ב שהביאו דברי מרן בקו' הלזו על רי"ו ולא הרגישו עליו בזה דלרי"ו לק"מ שכבר פסקו להדיא וצ"ע:
ולע"ד נראה ליישב עפ"י מה שראיתי דיש בנוסחת הברייתא הלזו שתי גירסאות דהנה גירסת הרי"ף ורש"י והתוס' והרא"ש ושאר הראשונים היא ובלבד שלא תהא מופסקת

והיינו כפרש"י והרא"ש ומה שתמהו בזה התוס' והרנ"י כבר נתיישב עפ"י דברי מרן וכמ"ש המפרשים ז"ל שם וכמ"ש אני עני בשיטתי למנחות לרמ"א ע"ב כמו שיע"ש בס"ד. אבל גירסת רבינו ישעיה הראשון בס' סם חיים די"ד ע"ג היא ובלבד שתהא מופסקת ופירושה היא דאע"ג דאמרינן דעיקר עשייתה התליה היא ואין אנו חוששין לכריכתה וקשירתה מ"מ צריך שתהא מופסקת שאם לא ראשי החוטין נפסקין אעפ"י שתלאן עכשיו אותה תליה בפיסול היא וכי הדר מפסיק לחיטין הו"ל תעשה ולא מן העשוי והכי אמרינן בסוכה פ"ק די"א ע"ב תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלה פסול משום תעשה ולא מן העשוי ולא אמרינן פסיקתן זוהי עשייתן וכו' עכ"ל הרי דיש בברייתא זאת שינוי בנוסחאות ולזה כיון הרנ"י שכתב על ברייתא זאת ובלבד שלא תהא מופסקת וז"ל איני יודע אם כך היא הגירסא וכו' יע"ש והיינו שנסתפק לו אם הגירסא היא שלא תהא מופסקת כגירסת הרי"ף ז"ל או להפך ובלבד שתהא מופסקת וכיון שכן דאיכא חילוף גירסאות בברייתא הלזו לכן סבר הרמב"ם ז"ל להשמיט הדין מפני שלא רצה להכריע בין שתי הגירסאות וכה"ג מצאתי לה"ה ברפ"ד מה' זכיה שכתב כן ליישב דברי הרמב"ם שם שהשמיט הדין מפני חילוף הגירסאות וא"כ מיושב בזה קושית מרן על הרמב"ם ז"ל דלמה השמיט דין זה דה"ט שהשמיטו כמ"ש. אלא דלא הונח לי זה שהרי מרן גופיה בב"י בח"מ סי' רמ"ה סי"ג חלק ע"ד ה"ה הללו וכתב עליו וז"ל ויש לתמוה עליו שאין דרכו של הרמב"ם להשמיט הדינים מפני חילוף הגירסאות והו"ל לכתוב הדין היוצא כפי הגירסא היותר נכונה עכ"ל וא"כ חזרה קושית מרן על רבינו דלמה השמיט הא דקתני בברייתא ובלבד שלא תהא מופסקת דהו"ל לפסוק דינא דברייתא כפי הגירסא הנראה לו יותר נכונה:

והנראה נכון ליישב דעת הרמב"ם ז"ל הוא דגירסתו היתה כגירסת רבינו ישעיה דהיה גורס ובלבד שתהא מופסקת דבא ללמדנו דאם תלה החוטין ואח"כ פסק הראשים שלו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי וזה כבר פסקו הרמב"ם בדין שאח"ז וז"ל תלה החוטין בין ב' כנפים מזו לזו וקשר כנף זה כהלכתו וכנף זה כהלכתה ואח"כ חתכם באמצע ונתפרדו זה מזה פסול שהרי בעת שקשרם היו פסולים וכו' יע"ש ואעפ"י שדין זה נאמר גם בכנף אחד אם תלאן וקשרם ואח"כ פסקם דפסיל כבר עמד בזה מרן בכ"מ כאן ובב"י א"ח סימן י"ח וט"ו ובדרישה שם יע"ש ומבואר שדעת הרמב"ם ז"ל דהה"נ בתלאן בכנף אחד ואח"כ חתכן וכיון שכן ברייתא דקתני ובלבד שתהא מופסקת היינו נמי הא דצריך שתהא מופסקת החיטין שלה ויען דגם ברייתא סתמא קתני ובלבד שתהא מופסקת וליכא גילוי באחד או בשנים לכן פסק הרמב"ם דין תלה בין ב' כנפים שהוא

נאמר בהדייא בש"ס וכמ"ש מרן בכ"מ. ואע"ג דרבינו ישעיה ז"ל מפרש שתהא מופסקת גבי תליה לבד היינו דלשיטתיה אזיל דעיקר המצוה הוי התליה אכן לדעת הר"מ ורש"י ודעימייהו דס"ל דעיקר העשיה הוי הקשירה והכריכה א"כ כל זמן שלא קשר וכרך איתיה בתקנתא לחתוך אותם ולקשור ולכורכם אח"כ ובהיות טוב נראה שאחר שיחתיך אותם יסירם מן הנקב ויכניסם מחדש לצאת י"ח דעת רבינו ישעיה ודוק:

ח"ב או"ח סימן קסו

סובב הולך על דברתי בס' הקטן לב חיים ח"א סימן צ"א במצוה המוטלת על האדם אי מהני ע"י אחר דפש גבן לבאר ל' הרמב"ם פ"כ מהל' אישות דין א' צוו חכמים שיתן אדה מנכסיו מעט לבתו כדי שתנשא דגרסינן בפ"ק דקדושין דף כ"ט ע"א האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות ובגמ' שם ד"ל ע"ב אמרו להשיאו אשה מנלן דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים ופריך בשלמא בנו בידו אלא בתו בידו היא ה"ק להו נותן לה מידי ולבשייה ונכסייה כי היכי דקפצי עליה אינשי הנה מבואר דחיוב מצוה זאת להשיא אשה לבנו כמו כן להשיא את בתו תרוייהו הוו מצוה מדברי תכלה מדכתיב קחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים והכי אתמר בכתובות דב"ן ע"ב א"ר יוחנן משים רשב"י מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו ופריך ומי איכא מידי דרחמנא אמר ברא לירות ברתא לא תירות ואתו רבנן ומתקני דתירות ברתא ומשני הא נמי דאורייתא הוא דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים בשלמא בנים בידו קיימי אלא בנותיו מי קיימי בידיה הא קמ"ל דנבשה ונכסייה וניתי לה מידי כי היכי דקפצו עלה ואתו ניסבי לה והנה רבינו בפ"ז והסמ"ג לאוין פ"א פסקו וז"ל צוו חכמים ליתן אדם מנכסיו לבתו כדי שתנשא בו והק' הרב לח"מ דהיכי קאמר רבינו צוו חכמים והא בגמ' אמרו הא נמי דאורייתא היא משמע דהוי מד"ת וי"ל דסובר רבינו דאסמכתא בעלמא הוא עכ"ל ולע"ד יש להשיב על דבריו דמאי מקשה על רבינו גופיה שכתב צוו חכמים דהרי הוי מד"ת מאחר דהיא גופיה תקשיה בעיקר הסוגיי' שאמרי' בשם רשב"י מפני מה התקינו בנין דכרין שיקפוץ אדם לבתו כבנו הרי מוכח דהוי תקנה דרבנן וכבר ראיתי להרב לחם אבירים בשיטתו שם שהרגיש בזה וכתב וז"ל אין להקשות דא"כ דמדאורייתא איך קאמר ר"י שהתקינו וכו' דאינו אלא אסמכתא בעלמא הרי דמן הסוגייא עצמה הוא מוכרח לומר דקרא אסמכתא בעלמא והו"ל להרב לח"מ להרגיש ולהכריח עיקר תירוצו מעיקר הסוגייא:

ועוד יש להכריח לזה ממ"ש שם בכתובות דג"ן ע"א דאי נמי תקנתא דרבנן היא דאמרי' משום רשב"י ופירש"י ז"ל וז"ל דאמרינן לעיל שיקפוץ אדם ויתן לבתו וכו' ויליף לה מקרא יע"ש הרי דתני ליה הש"ס להאי תקנתא דרבנן ש"מ דלא הוי מד"ת וע"כ צ"ל דמאי דתני לעיל דבר זה מדאורייתא הוא אסמכתא בעלמא וכמ"ש הרב לח"א אלא דלעד"ן דאה"נ דעיקר מצוה הוי מדאורייתא דהיינו מדברי קבלה הוא ליתן לבנו ולבתו לנשואין אלא דלענין לתת לבתו שהיא יוצאה מבתו והלכה והיתה לאיש אחר הוא ק' בעיני אדם לעשות ואינו המצוה כי אם על הצד הדחק והכרח ולא היה נותן כ"א עד שילבין ראשה לכן תקינו רבנן כתיבת בנים דכרין כדי שיקפוץ ויתן לבתו כבנו דייק לומר כדי שיקפוץ דהלא"ה לא מרצונו הטוב והגמור ושו"ר למהרש"א בח"ה שם לדג"ן שנר' שהרגיש גם בקו' הרב לח"א דאיך קאמר תקנתא דרבנן ולעיל אמרינן הא נמי דאורייתא שכתב וז"ל לכאורה כתובת בנין דכרין תקנתא דרבנן היא כדי שיקפוץ אבל שיתן אדם לבתו להשיאה כבנו דאורייתא היא כדאמרינן לעיל תקחו לבניכם נשים ואפשר דאין זה אלא אסמכתא בעלמא ותקנתא דרבנן דמה שיתן אדם לבתו כדי להשיאה לא מקרי מעביר נחלה ודוק עכ"ל הנה מבואר דלתי ראשון של מהרש"א נראה דס"ל דעיקר ההוצאה שנותן לבנו ולבתו הוי מדאורייתא אבל מ"ש שהוא תקנתא דרבנן הוא לענין כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ ושכ"נ דעת הריטב"א הביאו הר"ב בש"מ שכתב וז"ל הא נמי דאורייתא היא פי' מצוה דאורייתא היא מדברי קבלה אבל לא חובה והיינו דלא עבדות תנאי ב"ד כתנאי דמזונות יע"ש הנה מבואר דס"ל דמצוה היא מדברי קבלה ולא אסמכתא אלא שאינה חובה שאינו מחוייב מן הדין לקיים עשה זה ולכך בא התקנתא מדרבנן כדי שיקפוץ ויתן וכאמור:

אלא דק"ל ע"ד הריטב"א שכתב מצוה היא ולא חובה שהרי בהדייא אתמר בברייתא האב חייב בבנו למולו וכו' ולהשיא אשה הרי דבכלל החיוב האב לבנו הוא להשיאו אשה ואיך כתב דלא הוי חובה ואפש"ל דחיוב זה דקתני בברייתא לאו להשיאו אשה אלא דאגב דקתני ל' חיוב מפני מצות למולו ולפדותו דהוי חיוב גמור קתני נמי הא דלהשיאו אשה ואה"ן דאם היה משום להשיאו אשה לבד לא הוה קתני ל' חיוב א"נ דמ"ש הריטב"א דהוי מצוה ולא חובה היינו דאם ירצה לקיים המצוה מדיליה איכא קיום מצוה אבל חיובא לעיכובא ולכופו על זה לא כדאיתא בירוש' בפ"ק דקדושין ה"ז וז"ל מה למצוה או לעיכובא נשמעיני מן הדא בר תרימר אתא לגבי רבי אמי א"ל פייס לאבא דנשבני אתא פייסי ולא קביל עלוי הדא אמרה למצוה אם תאמר לעיכובא הו ל לכופני להדייא עכ"ל הרי מבואר כדברי דהוי מצוה ולא חובה באופן שמצינו פלוגתא

בזה דלדעת רבינו והסמ"ג והרב לח"מ והרב לח"א ומהרש"א בתי' ב' דקרא אסמכתא בעלמא אמנם לדעת הריטב"א ומהרש"א בתי' א' הוי מצוה זו מדברי קבלה איברא דיש להרגיש על הרב מהרש"א במ"ש בתי' א' שכתב לכאורה דעיקר המצוה לתת לבתו כדי להשיאה הוי מצוה מדברי קבלה כאורייתא אבל כתובת בנין הוי מדרבנן שהרי מבואר מדברי רבינו והסמ"ג שכתבו דהוי מצות חכמים:

והנה בעיקר חיוב זה שהאב מחוייב להשיא אשה לבנו אי היינו דוקא בחינם או צריך להוציא הוצאות מממונו לצורכי החופה ותכשיטים כנהוג כמו חיוב להשיא לבתו שנותן לה מממונו מוהר ומתן ונראה פשוט דודאי דחיוב זה להשיא אשה לבנו היינו להוציא הוצאות מממונו דהרי בבתו היה חששא לומר דאסור להוציא הוצאות משום דברתא לא תירות אבל בבנו לא מצינו איסור אלא דלאידך גיסא י"ל דבברתא מ"מ כי אין בידו לתת את בתו צריך עכ"פ ממון משא"כ בבנו דבידו ליקח אשה בלא כסף ובלא מחיר ומדברי הסוגייא של כתובות יש לצדד בה צדדים לכאן ולכאן כאשר יראה הרואה וגם מדברי הירוש' אין הכרח דאימא מ"ש פייסי ולא קביל עלוי דש"מ דלמצוה ולא לכופו היינו דוקא שיהיה מדעתו ורצונו ולא לכופו על הוצאת ממון: ואחר החיפוש מצאתי הדבר מפורש בראב"ן ז"ל דקמ"ט ע"ד שכתב וז"ל אף להשיאו אשה. בזמנו קאמר כשהוא גדול והמצוה הוא שיעסוק בזווגו ויתן לו מממונו כדאמרינן קחו לבניכם נשים וכמה אתה נותן לבנך כו"כ עכ"ל הרי לך בהדייא שכתב ראב"ן דחייב זה להשיא אשה לבנו היינו ע"י הוצאת מממונו לצורכי החופה וכיוצא וכ"כ בפשיטות הרב הגדול בעל פמ"א ח"א סי' ס"ב דבנשואין ודאי אמרינן למתנה איכוון אפי' בסתם דאדם חייב להשיא אשה לבנו וכל צרכי החופה עליו וכ"כ. שם הרב חסדאי הכהן ז"ל שהסכים לזה דבנשואין אמרינן למתנה איכיון אלא דהקו' ע"ד הרב הלבוש בח"מ סי' רפ"ו דאב הפורס לבנו מבית השבי לא אמרינן למתנה איכוון דמאי שרא מנישואין ומפדיון בנו דיש בדבר סכנה דאין לומר דנישואין שאני דיש לו חיוב להשיא את בנו דהרי בפדיון איכא חיובא ואע"ג דהתם הוי משום צדקה תיתי מק"ו וכו' וכ"ש דעשה להשיאו אשה הוא קל מעשה דחיוב הבא משום צדקה וישב לזה דבפדיון הוא דיש לבן ממון משלו ובנישואין אפי' יש לבנו ממון כל מה שנתן הוא לשם מתנה ולא לשם הלואה וטעמא דמילתא דאגב דמחתני אהדדי גמר ונתן לשם מתנה עכ"ל הנה מבואר דחיוב זה של להשיאו אשה איתיה בגופו ובממונו ואפי' אית ליה ממון לבן מצוה על אביו לתת לו משלו שהרי כתב לחלק בין חיוב עשה של פדיון לחייוב עשה להשיאו אשה:

וזה ראיתי למר אהובינו הרב לב מבין נר"ו בה' ת"ת ד"ז ע"א שעלה ונסתפק אי חיוב זה של להשיאו אשה הוי בהוצאת מממונו או לא והביא מ"ש מהרימ"ט בתשו' חי"ד סי' זך גדולה מזו אפי' לשלוח תכשיטים לכלה הוי בכלל חיוב זה יע"ש וכן הביא תשו' הרב פמ"א ודברי הרב חסדאי הכהן אלו ותמה עליו דהרי כתב לחלק בין עשה דלהשיאו אשה שהוא קל נגד עשה דצדקה כמ"ש הרמב"ם בהל' מתנות עניים דלמ"ל להביא עצות מרחוק לו דעשה זה הוא קל נגד עשה של צדקה ודת"ל דעשה זה הוא קל שבקלים דאין כופין וכו' ועוד בה דמה דמות יערוך לכנות לחיוב זה בשם עשה ולדמותו לשאר עשה של תורה וכו' יעש"ב ולע"ד אחרי המחי"ר אין כאן קושיא כלל ועיקר דגם הרב מודה דעשה זה הוא מדרבנן והוא קל שבקלים ואין כופין אבל כל זה אינו ענין לדבריו דכונתו של הרב פשיטה לפניה ולאחריה דהרב רמי ומקשה מ"ש דבנישואין שמוציא האב הוצאות מממונו ואמרינן דהוא לשם מתנה ולא לשם הלואה ולו כשפדאו מבית השבי אמרינן לשם הלואה ולא לשם מתנה והרי יותר חמור פדיון מנשואין ותיתי מק"ו וכמו שהכריח הרב ושוב כתב דכ"ש הוא דהשתא ומה עשה של צדקה דהיינו פדיון שהוא אלים עכ"ז אמרינן דאינו חייב האב כ"ש עשה זו דלהשיאו אשה שהוה קל וא"כ אין מקום להקשות דעשה הוא קל שבקלים ואין כופין וכו' דזהו הוי אדרבא סיעתא לדברי הרב דשפיר קאמר דעשה הוא קל נגד עשה של צדקה שהוא חמור ולא רצה לומר כמו שמצינו דעשה זה אין כופין וכו' דאינו ענין למה שאיירי ביה הרב שהרי הרב הוא מקשה דלמה איכא צד חיוב לאב להשיאו מפדיון זאת דמה שהק' דלמה קראו בשם עשה לא ידעתי מאי ק"ל דאפי' שהוא מדרבנן מ"מ שם עשה יש לו להשיאו אשה אלא שהוא עשה מדרבנן ולא פקע מיניה שם עשה ואדרבא לדעת הריטב"א ומהרש"א בתי' א' הוי מצוה מדברי קבלה דהויא כמצוה דאורייתא ולא אסמכתא וזה נראה ברור בכונת הרב ז"ל ואין צורך להאריך ודוק. ועיין בפסיקתא סדר אמור בפסוק ולבנו ולבתו יע"ש ועיין דובר משרים שם. ובספר הון יוסף בסימן ד' ד"ד:

ח"ב או"ח סימן קסז

תפארת ישראל ראש גולת ארי הרב המופלא, וכבוד ה' מלא. כמהר"ר: חיים פאלאג'י נר"ו יאיר לעד אמן:

אחרי שים שלום כדת של תורה באתי להודיע כי כמה ימים עברו דכתבתי למני'ר איזה שאלות לראות לי דעתו בהם ולא זכיתי לקבל תשובתו אף כי טרוד הרבה מ"מ יפן לנו לתת חלק לענות אפילו חצי שעה להשיבנו דבר ועתה נוסף עליהם לחוות דעתו על

ההפטרה שמפטירים בשמו"ח בג' דפורענותא מה יפטיר כי נודע מ"ש הכנה"ג סימן רפ"ה ובשיירי וכו' אשר על כן יראה לנו רו"ם דעתו בזה. עוד בספרו הנחמד ס' חיים סימן ל"ז אות י"ב ראיתי שכתב כי האבל יעלה לס"ת ביום תשעה באב והביא זה מאו"א וסיים רו"ם ואף בשחרית לא יקרא ההפטרה עכ"ד ואחרי מחיל' מכת"ר כי מקור דין זה מס' בית יאודה ח"ב סימן ס"ד שהאבל יעלה ג' ומוכרח שהוא יפטיר והביא דבריו הרב מח"ב סי' תקנ"ד וסיים שם שיפטיר וגם הרב זכו"ל הביא משמו שיפטיר וגם הרב או"א שהביא רו"ם ממנו מבואר שם שיפטיר עי"ש ושכן האמת כי האבל מותר לקרות בדברים הרעים שבירמיה א"כ יורינו רו"ם אם דעתו לחלוק עליהם או ט"ס נפל כי צ"ל ואף בשחרית יקרא ההפטר ושמעתי דעשה רו"ם קונטריס אחרון לס' חיים ומי יתן לחזות בנועם בנוספות דחקן ואשר חידש בטובו רק אין דבר כ"א לשאול בשלומה של מלכות גם שלום הרבנים בניו הי"ו כ"ד החותם ביום טו"ב אב הנחמות ש' תרכ"ד ע"ה:

יעקב רקח:

ס"ט:

תשובה מחיים שמח לבי ויגל כבודי בראותי חבה יתיר'. מהאי גברא רבא הוא זיוה הוא הדרה. אשרי של יעקב בעזרו צינה וסוחר' דחביבותיה גבן מביא וקורא תורה וחיים דלא פסיק סדרא לו זרוע עם גבורה. וכפעם בפעם אתייא זכירה זכירה. והן לי פה להשיב שתים כהלכתן דשאל כת"ר ממני אז ראה ויספרה אך חשבתי דרכי להקריב את קרבני קונטריס אחרון מה שעלתה במצודתי אחת ארוכה ואחת קצרה ומתוכו עיניו תחזינה משירים תשובה שלמה. ערוכה בכל ושמורה. במקום הראוי לו ומשם באר"ה. וזה החלי בעזר האל הגדול הגבור והנורא:

ח"ב או"ח סימן א

אות ג' וכן לא ילך מבה"כ שלו לבה"כ אחר מסיבת מחלוקת אלא יעמוד לדין וכמ"ש בתשו' מהר"מ גלאנטי ז"ל זה לשון התשובה של הרב מהרמ"ג בסימן ס' דל"א ע"ג שאלה יורינו רבי' מי שיצא מהקהל שהוא מתפלל בעבור שהקניטוהו ונגעי בכבודו קצת אנשים באופן שנשבע שלא ליכנס לבה"כ עד עשר שנים ואעפ"י שיצא פורע עמהם הקופה שהיה והמס וכסף גולגולתא יורינו אם מחוייב לחת להם שלש פעמים ומעות פורים וכיוצא הואיל ונותן כל זה במקום אשר הלך שם ושכרך כפול ומכופל מן השמים תשובה מעשה בא לידינו מאיש אחד בזמן הרב מוהרי"ק ז"ל שהלך אחד לקהל אחר וחייבוהו הרבנים הזקנים אפי' מעות פורים באמת ונמניתי עמהם שהיה נוגע האיש ההוא וקרוב

לנו האיש מגואלנו הוא וחייבוהו והדין מחייב כך אם הוא יכעוס ויוצא מהקהל ונשבע יעשה הת' לשבועתו ואם יטעון שנגעו בכבודו יעמידהו לדין ויענישוהו מה ששורת הדין מחייבו ואין בזה ספק באמת כי על ידי היה המעשה הצעיר משה גאלהנטי עכ"ל.
הרי מבואר מדברי הרב ז"ל דמן הדין אינו יכול לילך היחיד מבה"כ שלו וחייב לשלם כל חובותיו שהיה מחוייב כשהיה יחיד מאותו בה"כ אלא שאם יש לו איזה טענה על הקפדתו לצאת מאותו בה"כ יעמוד לדין וכתור' יעשה ואם ירצה לצאת מבה"כ שלו למקום בה"כ אחר בלתי שום טענה מספקת עפ"י הדין אזי יש לחייבו בחובות אותו הבה"כ דהיינו דרך משל אם חייב הבה"כ סך עשרת אלפים יעשו עריכה לפי ערך המס כמה לבנים הוא פורע וישערו לכל היחידים כל החד ואחד כמה לבנים יהיה עריכתו ודרך משל אם יהיה כל סכום הלבנים אלף לבנים וזה היחיד הוא עריכתו ק' לבנים יבא ערך כל לבן ולבן לעשר' אריות וע"ז הדרך יעריכו העשיר ל'ו ירבה והדל ל'ו ימעיט וכסברת הרב הגדול מ"ז ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"א סימן מ"ז דב"ן ע"ד שהכריח דאפי' שכתוב בשטר החוב שנחחייבו הגזברים והפרנסים כל ששטר חוב זה הוא לצורך הבה"כ החיוב מוטל ע"כ בני הק"ק שיעריכו אותם בעריכת המס יע"ש והגם שהביא שם ס' מורינו הרב הגדול כמהר"ח מודעי ז"ל שהחיוב על גזברי ופרנסי הק"ק וכו כשיע"ש כבר אנן בעניותין בסה"ק חקקי לב ח"ב חח"מ סימן ד' צדדתי בסברתי ומ"מ בנ"ד שזה היחיד הולך מבה"כ שלו לבה"כ אחר גם מורינו הרב מהר"ח מודעי ז"ל יודה שחייב זה היחיד לפרוע חלקו וכ"ש לס' מורינו הרב כמוהרי"ם ז"ל בס' שפת הים חא"ח סימן ה' שהוא ז"ל רוח אחרת איתו שכתב שכל המלוה ליחידי בה"כ עיקר סמיכתו לגבות ממכירה המצות ומנדבות וכו' יע"שב בהא דנ"ד שהיחיד הולך מבה"כ ומגדעות נתן בהכנסת הבה"כ בין בענין מכירת המצות בין בענין נדבות בקס"ת בודאי שגם הוא חז"ל ומודה שיפרע חלקו הנוגע לו בחובות הבה"כ ומלבד שכבר הסכימו רבני עירינו ב' המאורות הגדולים הללו מורינו הרב הגדול כמהרי"ם ז"ל ומורינו הרב הגדול מ"ז ז"ל בזה כי כל יחיד שילך מבה"כ שלו לבה כ אחר חייב ליתן הנוגע לו בחובות הקהל כפי ערוכתו במס וכמ"ש שם בסה"ק חקקי לב די"ג ע"א יעש"ב בס"ד עוד בה שכן עשה מעשה רב ה"ה מז"ה ז"ל ביחיד אחד שבק"ק עץ החיים יב"ץ הלא זה הו"ד והדר הגביר החכם המעולה כמוה"ר אליהו ליאון נ"ע שהלך מבה"כ הנז' לק"ק פורטוגאל יב"ץ וחייבו לפרוע בחובות הקהל כפי מה שהיה נערך בעריכת המס ואחריו החזיק מורינו הרב המו' כמהל"ר דוד אמאדו ז"ל בק"ק גברת ביחיד אחד שעלה לא"י תו' הלא זה הח"ר יוסף אלגאזי נ"ע שחייבו לפרוע חובות הקהל כפי עריכתו וכיון שכ"ז הדת נתונה שכל יחיד ההולך מבה"כ שלו

לבה"כ אחר בלתי סיבה מוכרחת עפ"י הדין דהיינו שעמד בדין ולא זכה בדינו בטענה מספקת לצאת מאותו בה"כ ואפי"ה רוצה לצאת מבה"כ לבה"כ אחר אזי יש לחייבו בחובות הקהל כאמור:

ואולם כשיהיה הענין שלא יש חובות בקהל ההוא או יש חובות ולא רצו בני הקהל לתובעו אם יש מקים לעכבו עפ"י הדין מסיבת מ"ש בש"ע א"ח סי' ץ' סעיף י"ט וז"ל יקבע מקום לתפלתו ולא ישנהו אם לא לצורך ואין דיי במה שיקבע לו בית הכנסת להתפלל אלא גם בביה"כ שקבוע בו צריך שיהיה מקים קבוע עכ"ל וא"כ הוא אפי' שבני הקהל ההוא לא יהיו מעכבים אותו על שים טענה היחיד הבא לצאת מביה"כ שלו שקבע בו להתפלל יחיש על עצמו לצאת מאותו ביה"כ שקבע בו להתפלל ללכת להתפלל לביה"כ אחר וכמ"ש בגמ' בברכות ד"ו כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם יהיה בעזרו וכו' וכשמת אומרים עליו אי חסיד אי עניו מתלמידיו של אאע"ה יע"ש ויש לדקדק במאמר הלזה למה בשביל שתובע מקום לתפלתו יזכה למעלה זאת אלהי אברהם יהיה בעזרו ושיקרא אי חסיד אי עניו מתלמידיו של א"א ועיין למהרש"א והרי"ף בח"א ולהרב מוהראנ"ח ס' אחרי יע"ש ואשר אני החזה לפי פשוטן של דברים דבנוהג שבעולם הוא שיקפידו איזה בני אדם על כבודם כשגזברי ופרנסי הק"ק יעשו ליחיד איזה העדר כבוד הן בענין מושבות הביה"כ שלא הושיבוהו מקום לפי כבודו הן בעליית ס"ת שלא קראו במקום הראוי לו יקפיד וילך מאותו ביה"כ שהיה קבוע בו להתפלל ואילו היתה בו מידת הענוה והשפלות בודאי שלא היה מקפיד והולך מאותו ביה"כ או אפשר כי יארע לפעמים שלא עשה שום דבר באותו ביה"כ שהיה קבוע בו להתפלל אך אמנם בביה"כ אחר הוא יותר גדול ומפואר ונותנים לו מקום חשוב ובזה מוכרח להניח ביה"כ זה הקבוע לו ולילך לביה"כ החשוב והגדול והמפואר א"כ זה מורה על שמבקש כבודות וגדולות וע"ד שכתב הרי"ף באגדתיה וכ"ש אם יהיו נודרים לו כי בהליכתו לביה"כ אחר ישימו לראש ולקצין לגזבר ופרנס וכדומה אשר כל אלו העניינים מורים שאינו מתנהג בענוה ושפלות הנה כי כן הקובע מקום לתפלתו ואינו מקפיד על איזה העדר כבוד כאמור וגם אינו רודף אחר השררה והכבוד ללכת לביהכ"נ אחר הרי הוא זוכה כי אלהי אברהם יהיה בעזרו כי כמו שזכה אאע"ה מחמת ענותנותו שכתוב בו ואנכי עפר ואפר וכמ"ש בחולין דפ"ז נתתי גדולה לאברהם אמר ואנכי עפר ואפר ולכן זכה שהקב"ה יחד שמו ואלהותו עליו לומר אלהי אברהם וכשמת קורין אותו אי חסיד אי עניו נגד הב' סוגין הללו כי חסיד נקרא מי שהוא עניו באמת באופן שמבזים אותו ושותק שכן נקרא החסידה בל' תרגום חיוורתא שמלבין פניו דהיינו נגד העדר כבוד שעשו ואינו מקפיד

לילך לביה"כ אחר כנגד זה קראו חסיד שכבר עשו לו בזיון וסבל ולכן קראו חסיד וכנגד סוג השני שהוא הסיבה ללכת מביה"כ לביה"כ אחר בעבור שררה וכבוד ומושב יותר חשוב קראו עניו סתם כי נוהג במידת הענוה ואינו הולך לביה"כ להרויח שררה וכבוד ומושב יותר חשוב ושפיר מסיים המאמר שקורין אותו מתלמידיו של א"א שכן שנינו במשנת חסידים פ"ה משנה כ"א עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של א"א המורה על מי שהוא עניו שנקרא מתלמידיו של א"א ומלבד כי רוח נמוכה ונפש שפלה שתים כהלכתן הם מידת העניו לא כי גם עין טובה שפירשו הרמב"ם ורוב הפוס' על היותו מסתפק במועט הרי הוא ג"כ ממין הענוה ודומה למה שאנו בי על היותו עין טובה דאפי' יתנו לו מקום בראש הקרואים משובח ומפואר במקום אחר אינו מניח במקומו שקבע להתפלל ומאחר שכן בודאי דמי שיש לו ענוה קדושה אין מקים ללכת מביה"כ שלו למקום אחר בשביל איזה הקפדה או בקשת שררה ככל האמור. אלא שאין בידינו וביד ב"ד לכופו על ככה ומה גם שכבר פסק מרן ז"ל בהדייא יקבע מקים לתפילתו ולא יפנהו אם לא לצורך ומי שרוצה לילך יבקש איזה טענה ויאמר שיש בה צורך אמנם אם ביה"כ זה שקבע מקים לתפילתו הוא ביה"כ שכבר התפללו בו אבותיו וכ וכיון שכן איכא עוד משום מקום שהתפללו אבותיו שכן אמרו בחולין דצ"א ע"ב ובסנהדרין רצ"ח ביעקב אבי' כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי כדיהיב דעתיה למהדר קפצ"א ליה ארעא מיד ויפגע במקום כדצלי וכו יע"ש. הרי כמה נצטער אבינו יעקב שעבר על מקום שהתפללו אבותיו ולא התפלל והקב"ה עשה רצון צדיק לעשות לו נס בקפיצת הארץ כדי לקיים מצוה הזאת להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ובכן אמינא ולא מסתפינא דיחוס אדם על' עצמו שלא לבטל דבר זה ותמיד יתפלל במקום שהתפללו אבותיו וכ"ן לדקדק מדברי הרב פ"מ ח"ב ססי' ג"ן דצ"ח ע"ב שכתב וז"ל דבנ"ד לע"ד ההתרה הוי לדבר מצוה שישוב ראובן לקהלו הראשון שהוא קהל אבותיו ולתבעיה הקמא ליהדר דלע"ד כל הישר הולך יורה יורה דדבר מצוה מיקרי להחזיר העטרה ליושנה ולשוב לקהלו וקהל אבותיו ומ"ג. אם יעכבהו אנשי קהל החדש בע"כ אחר שגמר בדעתו לשוב לקהלו אנן סהדי כי לא תהיה תפילתו רצויה בכונה להתפלל במקום שאין לבו חפץ רמז לדבר אין אדם לומד כ"א במקום שלבו חפץ יע"ש הרי דחשיב דבר מצוה המתפלל במקום שהתפללו אבותיו דמקרי דבר מצוה:

ומ"מ אין נראה לכוף כשאינו רוצה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו וכמו שנר' בהדיא מתשו' מהרשד"ם חא"ח סי' ל"ו וחי"ד סי' צ"ב וגם הרב הגדול מז"ה ז"ל בס' חק"ל חח"מ סי' קי"ו דק"ף ע"ג הכריח מתשו' מהרשד"ם חי"ד סי' קנ"ב ומ"ץ ח"ג סי' ט"ז ומוהרח"ש

ח"ג סי' ו' שהם לא דיברו כ"א בחילוק מהקהל לקהל אחר שאין שום חיוב ליחיד שיתפלל בקהל שנהג להתפלל וכו' יע"ש והנראה מתשו' מהרשד"ם בחי"ד. סי' קנ"ב הוא דכל שיש ליחיד סיבה לילך כי אין רצונו להתפלל באותו בה"כ אין שום חיוב ושם הכריח מהרשד"ם בתשובותיו כי כמו שאמרו אין אדם לומד במקום שלבו חפץ כמו כן הוא בתפילה בבה"כ דאינו מתפלל אלא במקום שלבו חפץ ואף הרב פ"מ שכתב כן להפך להתפלל במקום שיתפללו אבותיו שהוא דבר מצוה הרי הוא נשמר מזה כי אנשי בה"כ החדשה מעכבים בע"כ דאז אין תפילתו רצויה וכו' דש"מ דאם היה תפילתו רצויה לא היה הדבר חיוב לצאת וגם בענין שהתפלל מקום שהתפללו אבותיו נראה מדברי הרב מ"ז ז"ל בתשו' הרמ"ה שהשיבני בס' סמיכה לחיים חא"ת סו' סימן ב' דכל שיש צורך בדבר אין קפידא וכמ"ש בעניותי בהשמטות לשם דקל"ה ע"א יע"ש דש"מ מדברי כלם שכל שיש צורך בדבר לצאת מבה"כ שלו וממקום שהתפללו אבותיו אזי ליכא שום פקפוק עפ"י הדין דיכול לצאת וכ"ש כשיש צורך וכמ"ש בעניותי שם אמנם כשלא יש שום צורך מצוה ולא צורך אפי' בדבר הרשות כ"א מחמת קינאה ושינאה שאינו יכול להעביר על מדותיו דגם בזה שאינו יכול להיות סבלן אינו מתפלל בכונה וכ"ש אם ע"י כך יבואו לידי קטטה ומריבה בתוך הבה"כ כי גם בזה הגם שלא טוב עשה בעמיו להיות שפל ועניו מ"מ יכול לצאת לבה"כ אחר ואין בידינו לכופו עפ"י הדין:

ברם כל זה הוא ללכת לביה"כ אחר אבל לקבוע ביה"כ בביתו מחדש אינו רשאי לא מבעיא במקום שיש הסכמה ומנהג שלא להתפלל בשום בית חוץ מבתי כנסיות שבעיר דאז אינו רשאי לקבוע ביה"כ בביתו מחדש אלא אפי' במקום שאין הסכמ' ומנהג כל שזה היחיד הבא לקבוע ביה"כ בביתו הוא משום דלא ציית דינא במה שנידון נגד הצבור ויצא חייב לאו כל כמיניה לבנות במה לעצמו וכ"ש אם יש ביה"כ אחד בעיר וממנו כל הוצאות של מצוה שיש בעיר וזה היחיד כשבא לצאת מביה"כ לעשות ביה"כ בביתו מה שלא היה בעיר דאז לית דין ולית דיין שיכול לעשותו כאשר הורה גבר הרב המופלא ר"מ ור"מ באי רודיס יע"א כמהר"ר יעקב ישראל ז"ל זה כמה שנים שכתב פסק ארוך על זה ושלחו לידי ואנכי הצעיר כיאודה ועוד לקרא סמכתי את ידי יד כהה סמיכה חיים ויחזקהו במסמרים בל ימוט כי כל דבריו אמת וצדק תתן אמת ליעקב כאשר עיניך תחזנה משרים בס' יד ימין חא"ח סי' ג' יעש"ב כיד ה' הטובה עלי והנה בעתה נ"מ ס' נדיב לב. להרא המו' דודי לי המלך דוד ני"ו וראיתי למני"ר נר"ו בחא"ח סי' שבא לסתור את דברי הרב כמהר"י ישראל ז"ל ודברי יע"ש הרואה יראה שיש להשיב ע"כ דבריו נר"ו אחד לאחד שמאחר שלא הביא לנו שים דבר מחודש כי הן כל יקר ראתה עינינו לכן

בנקל יכולים אנחנו ליישב כל הפקפוקים וסוף דבר במקומי אני עומד וככחי אז כחי עתה כי כל עוד שיש ביה"כ אחר בעיר והוא מקום שהתפללו בו הוא ואבותיו ולא היה ולא נברא עוד מקום אחר להתפלל בו במקום אחר באותה העיר ובא זה יחיד לחלוק מתוך העדה ולצאת מאותו ביה"כ ולפרוש מן. הצבור יכול על מגן לעשות ביה"כ בביתו על דבר הקפדה ושלא רצה לציית דין הרב והדיין שבעיר בודאי כי שורת הדין מחייבת דאין מקום להניחו בשום צד ואופן שהוא עושה הפך הדין ונגד כל הפוסקים ראשונים ואת אחרונים ונגד הרב השופט אשר יהיה. בימים ההם כי אין כאן מונע את הרבים מלעשות מצוה וכדומה מהיתריות שיש בפוסקים כי אדרבא עבירה היא בידו לפרוץ גדר ולפרוש מן הצבור ולעשות חדשות בעל מלחמות ונזיקים וחבלות כידוע לכל ובודאי דכל כה"ג אין ביד שום רב ודיין להורות לו היתר נגד כל הצבור שבאותה העיר ונגד הרב המרביץ תורה בקהל עדתו שהורה כן מכמה טעמי תריצי. כמבואר בש"ס ובפוסקים וכ"ש כשבלא"ה הוא רב גדול בישראל מומחה ופקיע מוסמך וסמיכנהו רבנן ודי בזה ובמקומו ארחיב הדיבור בזה בס"ד להשיב ע"כ דבריו דבר דבור על אופניו ועיין לעיל בסי' הקודמים בפרטים אלו אפס קצהו תראה:

אות י"ב ולעד"ן דישתדל להסיר המפה בלתי חתיכה' ואם לאו יחזרו הספר למקומו ויוציאו אחר וליכא משום פגם לס"ת דכבר נתודע לכל שהוא קשור קשר של קיימא כי אינן יכולין להתירו בשבת ולשבת הבאה יוציאו לס"ת הלזה וזה עדיף טפי מלעשות ע"י גוי וגם לא ע"י ישראל כי יראו הע"ה ויהיו מקילין לחתוך בסכין בשבת בביתם בדבר הרשות ושלא מן הדין וע"ד שפסק מור"ם ז"ל בהגהה סי' שי"ז סעיף דאין להתיר בפני ע"ה וק"ל:

ח"ב או"ח סימן ב

סו' אות ב והיותר צריך ליזהר השמש שאם יש איזה ס"ת פסול שלא יניחנו בתוך הספרים אלא יניחנו במקום מוצנע וכבר אירע מקרה בלתי טהור בק"ק בק"ח יב"ץ כי אחרי שהיה להם ס"ת פסול והפרישהו במקום מיוחד והשמש עירבו בתוך הספרי תורות והוציאו ביום הושענא רבה וקראו בו בצבור ההי"ב ועמש"ל בסי' ך' אות ל"א ובהגהות לקמן שם בס"ד ונודע לשון הזוה"ק במוליך ס"ת לבית הקברות ונמצא פסול ועיין בס' משנת חכמים ובס' נודע ביאודה ח"ב סי' קי"ט:

ח"ב או"ח סימן ג

אות א' הטעם שאומר הש"ץ במסירת הס"ת מידו בש"ק אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו עפ"י מ"ש בזוה"ק ס' תרומה דקס"א ע"ב ע"פ אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים כללא דכל אורייתא תורה שבכתב ותשבע"פ תורה שבכתב דא איהו דכתיב ה' ותשבע"פ דא הוא דכתיב האלהים יע"ש וזהו הטעם שאומרים פסוק זה בעת הוצאת ס"ת בשבת וכמ"של סימן ב' אות י' יע"ש בס"ד א"כ זהו בעצמו כ"ה הלזה אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו שה' הוא תורה שבכתב אלהיו דא הוא תושבע"פ ויומתק ביותר עפ"י מ"ש הרב שערי אודה די"א ע"ב כי תורה שבכתב ותושבע"פ הם אחוזים ומקושרים זה בזה ומי שאינו מודה בתורה שבע"פ דומה כמי שאין לו לוה לכן בא בכתוב כי ה' הוא האלקים כי האלקים תושבע"פ כדברי הזוה"ק שמודה דיש לו אלוה ובקרא שה' אלקיו בא רמוז באלקיו על תורה שבע"פ כמו שפירשנו' כי ע"י תורה שבע"פ מורה ומודה שיש לו אלוה והוא ברור וק"ל:

אות ב' העושה הקמת ס"ת יזהר וכו' גם צריך ליזהר הרבה כי בהקמתו לא יפשוט המכסה של היריעה וישאר הס"ת ערום וצריכי' להכינו שתהיה מכסה היריעה מהודקת בב' עמודים שלא יסורו ממנו ולב חכם לימינו כי כשיכין מכסה היריעה לכסות הס"ת בתחילה יהדק הדק הטב לצד ימין סמוך לפר' שבסדר וכל שארית היריעה כולה עד תומה יסדרנה לצד שמאל באופן שמב' צדדים יהיה מהודק הדק הטב באותה פרשה לא כן כשמתחילין מקודם כמה פרשיות שהן רחוקות מהפרשה שבסדר שקורין בו עכשיו לפעמים לא יגיע עדן אותה פרשה או מגיע בצמצום וכשעושה הקמת ס"ת ישמט לצד זמין וישאר הס"ת ערום בלתי יריעה מכוסה לצד שמאל והבן וק"ל:

אות וי"ו במ"ש בשם הרב דברי מרדכי חא"ח סימן ט' בטעם שמורים הס"ת בהקמתו. באצבע ואומרים וזאת התורה ממ"ש במד' ע"פ ודגלו עלי אהבה כל מי שמראה איקונו של מלך באצבע נהרג ותינוקות מורים האזכרה באצבע יע"ש ולעד"ן עמ"ש במ"ר ס' נשא פי"ג שבששה פסוקים מתורת ה' תמימה וכו' הם כנגד ש"ס משנה ובכל פסוק מחמשה אותיות הם כנגד חמשה חומשי תי' ובכל פסוק יש בתיבת שניה שם הוי"ה ב"ה וכ"כ רש"י שם בפירושו לתהלים סימן י"ט יע"ש ומכאן סמכו להניח טבעת הקדושין החתן לכלה באצבע שהוא כנגד שם הוי"ה כשתחיל למנות האצבעות מגודל שהוא ראשון הוי האצבע שני לו שהוא כנגד שם הוי"ה שבכל פסוק בתיבת שניה כמ"ש הפוס' הלא בספרתם וא"כ בעת שמורים בס"ת לומר וזאת התורה נאה ויאה להיות מורים באצבע דוקא כי בו רמוז לתיבת שניה שבפסוקי תורה שבאו בכל אחד שם הוי"ה בתי' שניה

והתורה כלה היא שמותיו של הקב"ה וביחוד. ובפרטות הוא שם הוי"ה ב"ה תו' שבכתב כאשר אמרו בזוה"ק ס' תרומה דקס"א ע"ב ע"פ אתה הוראת לדעת כי ה' הוא האלהים תורה שבכתב הוא דכתיב ה' וכו' דמה"ט תיקנו לומר בשבת בעת הוצאת ס"ת פסוק זה וכמ"ש שם בסה"ק ספר חיים סי' ב' אות יו"ד בס"ד:

אות ח וטעם זה מפורש בס' כנה"ג סי' דק"ל הגב"י אות ב':

אות ט"ז ועיין בס' אות לטובה אות כ"א:

ח"ב או"ח סימן ד

אות ט אם טעה וברך אשר נתן לנו בראשונה יברך אשר בחר בנו בסוף ואזהרה שמענו על ש"ץ שיתנו דעתם על המברכים בקס"ת כי תכף שיתחיל לברך בטעות יזכרהו לטובה וכמו כן יהיה זהיר וזריז בברכות ההפטרה שלא יטעה וכמש"ל בס"ד בסימן כ"ה אות ח"י יע"ש:

אות טו"ב בנוסח ברכה שניה של ברכת התו' אשר נתן לנו את תורתו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו ופירש ריב"ה ז"ל בא"ח סימן לק"ט תורת אמת תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכינו על תושבע"פ יע"ש נר' לי לפי פשוטו עמ"ש בעירובין דכ"א דחמורים ד"ס מד"ת דבד"ת יש בהם עשה ול"ת שאין בהם מיתה אבל העובר עד"ח חייב מיתה וכמ"ש בסה"ק ספר חיים סי ד' אות י"ז יע"ש בס"ד וזהו נמי מה שתיקנו בנוסח ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדלנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו דהיינו ונתן לנו תורת אמת על תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכינו על תושבע"פ ואם אל סודו תדרוש עמ"ש רבינו האר"י ז"ל בכונת ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ונתן לנו תורת אמת כי תורת אמת ניתנה לנו מעולם הבריאה שהיא באצלות מהחכמה כמ"ש בס' מדב"ק מער' תי"ו אות ט' ובקונ' תורת השלמים סי' כ"ב אות ד' ובס' כסא רחמים דל"ז ובס' פני דוד ס' דברים אות י"א ובהגהו' על הזוה"ק בכ"מ יע"ש וכיון שהתורה היא בחי' בינה אימא עילאה ונמשכת מהחכמה ולכן פתח בבראשית בית בינה ביראה והיא רא"ש בית כמ"ש מזוה"ק דט"ו שהוא רא"ש חכמה בית בינה כמו שיע"ש הרי אמרו בתיקונים תיקון נ"ה דפ"ט חכמה ובינה תרוייהו חיים חכמה החכמה תחייה בעליה אימא עילאה עץ חיים היא למחזיקים בה יע"ש א"כ היינו דקאמר ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו וק"ל:

ח"ב או"ח סימן ה

אות י"ב מ"ש בפנים בשם ס' אורח לצדיק חא"ח סי' ו' דאם הסכימו רוב הקהל להורידו וכל הפוסקים מלאים על כל גדותיהם שרוב הקהל יכולים לעשות בכל דבר הנראה להם יע"ש ועלד"ן להשיב לזה דאם הוא שלא כדין בלתי שום סיבה מספקת להורידו אין כח ביד הרוב לעשות הפך הדין וכו' יע"ש נ"ב וכן הוא דעת מהרש"ך בתשו' ח"א סי' ק"ז ומ"ץ ח"ב סי' ל"ה הביא דבריהם הרב כנה"ג בח"מ סימן רל"א הגה"ט אות ס"ד דאין כח ביד רוב הצבור להעביר הממונה ממינויים והביא דברי הרב מהר"י אדרבי סימן רל"ד דחולק על זה וסיים וכבר תמה עליו הרב מ"ץ יע"ש והרב הגדול מ"ז אור הירח ז"ל בס' חק"ל חח"מ ח"ב סי' כ"ד דל"א ע"ג הביא דבריהם וכתב וז"ל אך מ"מ כבר נתבאר מדברי מהר"י אדרבי ז"ל הם דברי יחיד נגד מהרש"ך והמ"ץ והרב כנה"ג יע"ש וא"כ אין מקים לרוב הצבור לעבור עד"ת ולהוריד אדם מגדולתו שלא כדין ומ"ג למה שסיים וכתב עוד מז"ה ז"ל שם וזל וכשאני לעצמי גם הרב מהר"י אדרבי אינו חולק על זה כי כבר מבואר שם בשאלה שהמנויים שנתמנו לא השגיחו כלל על מינויים בכל העניינים הצריכים להם והיו עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה יע"ש אין סיבה גדולה מזו להעבירם שהם העבירו השררה מהם אבל בלא סיבה גם הרב מודה דאין להורידו:

ח"ב או"ח סימן ז

אות ב ועיין תנא ושייר אות כ"ח:
אות ואו ועיין במחזיק ברכה סימן רפ"ב אות י"ד לענין ס"ת חדש דיש מי שרצה להביא ראיה מדתנן בפ"ג דנגעים משנה ב' חתן שנראה בו נגע ונדחה קרי לה ועיין זל"א אך בחתן גומר הקריאה ואינו מברך לאחריה ועיין שם בזכור לאברהם:

ח"ב או"ח סימן ח

אות ב ועיין בסו"ס הרי בשמים:

ח"ב או"ח סימן ט

אות טו"ב הוה עובדא ביום ב' שהיה בביה"כ בעל ברית ישראל וחשבו שלא היה בביה"כ כהן וקראו ישראל במקום כהן ובאומרו ברוך ה' את ה' נתודע שהיה כהן ועכ"ז ברך הישראל נר' דל"מ אם כבד ברך הישראל בהיות כהן בבית הכנסת דעלתה לו קריאה דלא כהרב פר"ח באשר הסכימו רוב רבני האחרונים וכמש"ל בסי' זה אות ך' יעש"ב אלא.

אפי' לא ברך הישראל כל עוד שקראו אותו לס"ת ועלה ביום שא"א לעלות זה הישראל עוד כ"א יעלה הכהן והלוי הג' הוא הבעל ברית כל כה"ג ידחה הכהן ולא יכנס הישראל בסוג ועוזבי ה' אכן ביום שיש אופן לעלות זה הישראל באותה העליה כל שלא ברך יעלה הכהן ואח"כ יעלה זה הישראל כנ"ל:

בשקראו אותו לעלות לס"ת ואין לו טלית לא יעלה בלתי טלית כאשר פסק רב אחאי גאון בס' מעשה אברהם ואם לקח טלת מאחר בשאלה הנה טלית שאולה אי מברכים עליו יש מחלוקת בפוסקים ונער הייתי גם זקנתי וראיתי לכמה מרבנים וחכמי עירנו שאין מברכין על טלית שאולה אא"כ היו שואלים מבעל הטלית שיתננו במתנה גמורה וכן אנחנו נוהגים אחריהם ואפי' את"ל שהיה המנהג לברך על טלית שאולה דבר מה שאינו אפי' הכי מאחר שמצינו שרבני האחרונים כתבו דיש מחמירין שלא. לברך על טלית שאולה הרי כמו שמצינו מנהגים רבים בזמנינו שהיו נוהגים קולא וחזרו בהם ובטלום ונהגו להחמיר כאשר כתבתי בעניותי בסוף סה"ק משא חיים בתורת המנהגות יעש"ב בס"ד והן עתה נדפס ספר אות היא לעולם ח"א לגדול אדונינו מורינו הרב ח"ק מר שניי הפרד"ס ז"ל תנן דידן דמסייע לן במערכת ה"א דקט"ז ע"ב שאסף וקבץ כמה מנהגים שנהגו בעירנו אזמיר יע"א להקל והנה בעתה חזרו בהם ונהגו להחמיר ונתן טעם נכון לדבר עפ"י דברי הרב תולדות שמשון בפי' לאבות בפ"ג יעש"ב ודבריו חיים וקיימים צוף דבש אמרי נועם זיע"א וכ"כ בסה"ק חיי וחמרא ד"ט ע"ב יע"ש:

ח"ב או"ח סימן י

אות א אם הוציאו ס"ת שאינו מוכן ומוגה וכו' כעת נראה לי דבמקומינו שנהגו להטיל גורלות בס"ת וכל ספר וספר זכה בגורל באותה שבוע והסופר הגיהו כדרכו אזי אפי' הוציאו ס"ת אחר לחוץ כיון שאינו בגורל באותה שבוע יחזירוהו למקומו ויקח הס"ת אשר עליו הגורל דהרי קי"ל גורל קונה ובזה ליכא משום פגם לס"ת שקדמו והוציאוהו שהכל יודעים שנוהגים להטיל לגורל כן נ"ל כעת:

ח"ב או"ח סימן יא

סוף אות כ"ו דמ"ג ע"ב כתב הרב ברית עולם סי' תשס"ח וז"ל ומ"ש והקורא בבית הכנסת וכו' כונתו דהחזן כשקורא הס"ת ובא פסוק של רחמים או ברכה לא יכוין על העולה השרוי אצלו אלא קורא בתורה לפניו יתברך אבל אם יאמרו הצבור פ' זה או העולה יכול לכוין על מה שרוצה כאילו מתפלל יחיד על הדבר ודוק:

והנה בקורא בס"ת ענין עונש העבירות דיש מתירין כי עי"ז ידע העונש וישוב בתשו' ויש נמנעים כל זה היינו דוקא לקרות הענין כאשר ציוהו ה' בס"ת אבל אם מכוין להענישו כגון אם ח"ו בא על א"א ובא לקרות לו בס"ת מות יומת הנואף והנואפת בודאי שלא יתכוין לקללו שיגיע לו עונש שימות שהרי אזהרה שמענו שאפי' למינים דמותר להורגן בידים לא הותר לקללם שימותו כמ"ש התוס' בפ"ק דברכות ובפ"ק דע"ז והרב יד אליהו בתשו' ועמ"ש בעניותי בתשובותי לחי"ד בזה בס"ד וכ"ש וק"ו למי שהוא ישראל דאעפ"י שחטא ישראל הוא שלא יכוין בקריאתו לקללו ח"ו כ"א להיות קורא הש"ץ במאמר ה' אשר ציוהו בלתי שום פניה וכונה לשכנגדו ובזה מינח נח"ל כי מצינו בגמרא כי בפסוקים שיש בהם קללה לנוכח אומר הש"ס בנ"א וכן אנחנו נוהגים בדרשותינו וא"כ למה בס"ת יקרא הש"ץ ככתבו דברים ככתבן לנוכח אכן התירוץ פשוט כי בקריאת הש"ץ כנתינתו מסיני כי כן אמרו בזוה"ק ס' ויקהל דר"ו יע"ש בהדייא כי קריאת הס"ת בצבור הוי כנתינתה מסיני יע"ש וא"כ אינו יכול לשנות שום תיבה מכתיבתה בס"ת ומכוין כמו שציונו השי"ת בה"ס אבל כשאנחנו קורין לדרוש בהן אם יש איזה ל' קללה לנוכח יש להפכו וזה בדור ועוד כי אם ח"ו משנה התיבה מכתיבתה הוי כאלו ח"ו הס"ת פסול וגם דהוי קורא בע"פ שלא מן הכתב הכתוב בס"ת וזה פשוט:

אות ג דט"ל ע"א במומר לע"ז ולחלל שבת בפרהסייא דאין להעלותו לס"ת הוה עובדא בבה"כ שהיה רוצה מומר א' לעלות לס"ת ושלו את פי ואמרתי להם אם מקבל על עצמו קבלה גמורה שלא לחלל עוד שום שבת ועל מה שחילל לבקש התיקון יעלוהו כי בקבלה זאת סגי וכן נראה לדקדק מדברי הרב נודע ביאודה ח"ב חא"ח סי' י' גבי כהן שנשא נכרי' דאם חזר ופי' מן האשה הכותית ועשה תשובה כפי מה שהורו עליו המורים כשר לעלות לדוכן ולישא את כפיו ואם הכהן הזה וכו' יע"ש הרי דבקבלה שקיבל לשוב בתשובה סגי:

ח"ב או"ח סימן יג

אות ד ועיין בסו"ס הרי בשמים וערוגת הבושם:

ח"ב או"ח סימן טז

אות טו"ב וכל אדם יהיה אזניו קשובות למה שקורא הש"ץ תיבה בתיבה כי מלבד כי צריך לשמוע הקס"ת כולה בשלימות לצאת י"ח שמיעה עוד בה כי יהיה מדקדק לקול הש"ץ כי לפעמים יטעה להבליעה איזה תיבה או טעות אחר היוצא מפיו חליף או יתיר

ואצ"ל כי אזהרה הלזו איתיה ביתר שאת למי שהוא ת"ח או חכם ורב הק"ק לתת דעתו בזה וכל כיוצא בזה וזה ברור:

ח"ב או"ח סימן יח

אות ג ועיין בהשמטות ספר שרשי הים ח"א:
אות ט"ז אם טיפת דיו על האות או בתוך האות אפי' לא נדבקו האותיות זו בזו אלא שיש איזה שינוי בזה מחמתו או שמורה על הנקודה וכדומה יש לפסול אבל אם נפל טיפת דיו במקום שאינו מדבק האות ואינו משנה יש מקום להכשיר וכמו כן אם נפל דיו על הס"ת ולא נגע ודיבק שום אות לחבירתה והסופר העבירו ונשאר רושם קצת והרושם הזה היה עובר ע"ג האותיות אכן מראהו אינו כמראה הדיו וניכרות האותיות בדיו נאה יש להכשיר אע"ג דהרושם עבר ע"ג האותיות ואצ"ל אם מעיקרא הוא שנפל טיפת מים וע"י שנגע בקצה האות מלמטה כשהעביר הסופר המים נתפשט זה הרושם סמוך לאותיות כל שיש הפרש ניכר בין הדיו לרושם זה יש להכשיר בס"ת בשבת ובחול יתקנהו וכמו כן בגט כל כמה דמצי הסופר לגרור הרושם כל שלא יהיה נוגע בגוף האותיות יתקן הלא"ה כיון שהאותיות ניכרות בדיו נאה יש להכשיר וכמ"ש בעניותי בחי' לטור וש"ע אה"ע סי' קכ"ה סעיף כ"ה והה"נ אם נפל מי עפצים ומי קאהב'י ועשה כתמים כל שהאות ניכר כשר הרב ג"פ שם ובס' יד אהרן שם אות כ"ג יע"ש אם נפל טיפת דיו באמצע האות יכול לגרור הטיפה וליכא משום ח"ת וכן קוץ קטן כמ"ש הרב ג"פ שם באה"ע סי קכ"ה סקל"ו והרב פר"ח סקט"ו והביא דבריהם הרב יד אהרן שם הגה"ט אות י"ט יע"ש:
ואולם אם ע"י שנפל טיפת דיו אפי' אינו על האותיות אלא עשה נקודה שמשנה המשמעות יש לפסול בגט כמ"ש הרב ג"פ שם סקל"ז ובס' דברי אמת קונ' י"א סס"י י"ט יד אהרן שם הגה"ט אות ן' יע"ש והה"נ בס"ת הם משנה המשמעות על ידי הנקודה יש לפוסלו ועיין מ"ש בנדפס סי' ח"י אות ט"ז ד"ס ע"א יעש"ב בס"ד:
אם היה לעיני כל ישראל בסוף שיטה לדעת הרב באר שבע דקי"ג והרב בני יונה פסול וצריך להוציא אחר ולדעת הרב פנים מאירות ח"ב סי' קע"ט והרב שב יעקב סי' י"ג כשר בדיעבד והרב שערי אפרים בפתחי שערים שער וי"ו סעיף ן' כתב דאם יש ס"ת אחר יש להוציא אחר יע"ש דש"מ דאם אין להם ס"ת אחר יש לסמוך לדעת המקילין ולקרות בו עכ"פ אחר השבת ואחר יו"ט יקראו לסופר ויתקנהו ועיין סי' כ"ג אות ט':

ח"ב או"ח סימן יט

אות א' והה"נ בכל מלא שנמצא חסר או חסר שנמצא מלא כפי מה שמוסכם וקבלה בידינו עפ"י המסורת ושכן כתוב בכל הספרים אם נמצא חסר במקום מלא או מלא במקום חסר הס"ת פסול ויש להוציא ס"ת אחר ואם אין להם ס"ת אחר יקראו שאר העולים בלא ברכה ועיין בס' בית מנוחה דקס"ו ע"א סוף אות ז' דלא החליט המאמר הגם בהדברים נראים נכונים בטעמן ויש לו סמוכים דאוריי' דיגמור הקריאה בז' עולים ובברכות יע"ש לעד"ן דאין לגמור הקריאה בז' עולים בברכה ולא להפטיר בברכות כל עוד שהס"ת פסול במקום מלא חסר ובמקום חסר מלא וכן נהגו וכ"כ הרב שיירי כנה"ג א"ח סי' קמ"ג הגב"י אות ד' ומנהגינו כשאין שם ס"ת כשר לקרות בו בלא ברכה יע"ש: אות ט"ו ס"ת שאין בו תגין ידוע מחלוקת הפוסקים ז"ל דלהרמב"ם בהל' ס"ת פ"ז דין ח' ס"ל דאינו נפסל הס"ת כשהוא בלא תגין ועיין מ"ש עוד הרמב"ם בפ"ב דין ט' וכ"כ בתשובתו בס' פאר הדור סי' ס"ח יע"ש וכ"ה דעת הגאונים רב האיי גאון כמ"ש הרב ריי"ו וכ"ה דעת המפ' והביאו מרן בי"ד בס' בדק הבית סי' רע"ד וכ"כ בתשו' הגאונים בס' נהרות דמשק סי' של"א בשם שר שלום גאון יע"ש וכן פסק מרן בש"ע א"ח סי' ל"ו סעיף ג' יע"ש והתשב"ץ ח"א סי' נ"א ומרן בב"י שם בא"ח לא החליטו להכשיר אלא בשעת הדחק ואולם אחר כך כשראה ס' הגאונים החליט בש"ע להכשיר בפשיטות כמ"ש הרב יוסף אומץ סי' מ"א אמנם דעת הרא"ש הביאו הטור בי"ד סי' רע"ד הוא דפוסל ס"ת כשהוא בלא תגין וכ"ה דעת ס' התרומה ור"ת ז"ל לפוסלו וכן הוא דעת הרב ב"ח ז"ל שם בא"ח סי' ל"ו:

ולענין הלכה למעשה אם אירע שנמצא בבה"כ ס"ת בלי תגין כל עוד שיש בבה"כ עוד ספרים עם תגין לא יקראו בו וישתדלו לתת לסופר לעשות בו תגין ואם באולי לא יש עוד ס"ת אחר ויהיו מתבטלים. מקס"ת יקראו בו כי כדאי המה הגאונים והרמב"ם ומרן לסמוך עליהם בשעת הדחק כי מצינו למרן דעלה בדעתו שלא להחליט הדבר על סמך ס' הרמב"ם ז"ל לבד והתיר בשעת הדחק וכשמצא ס' הגאוני' דקיימי בס' הרמב"ם החליט הפסק אפי' שלא בשעת הדחק וכמ"ש הרב יוסף אומץ ז"ל אנן נמי למדין ממנו כי אה"ן כל עוד שיש ס"ת בתגין לא נעשה מעשה לכתחילה להתיר לקרות בס"ת בלתי תגין נגד ר"ת והרא"ש וס' התרומה וסיעתם ברם כשלא יש ספר אחר יש להתיר ולסמוך על ס' הרמב"ם והגאונים ודעימייהו וזה ברור ועיין בס' נחפה בכסף ח"ב חי"ד סי' יו"ד הזכירו הרב מחב"ר בק"א בא"ח סי' ל"ו ובס' פרי האדמה ח"ג ד"י. ע"א ובס' עיקרי הדט בא"ח

סי' ז' אות ח"י ובחי"ד סי' ל' אות ו' ובס' שם הגדולים ח"ב דצ"א ובסו"ס לדוד אמת בק"א יע"ש:

ועוד נ"ל טעם אחר לומר לפסק זה דכשנמצאים ספרים אחרים בבה"כ בתגין שאין אנחנו מבטלים קס"ת בשביל שלא לקרות בספר שאין בו תגין ליכא זלזול כבוד שעברנו ע"ד הגאונים והרמב"ם ודעימייהו דמכשרי שהרי הוא בשב וא"ת ואינו ניכר הדבר וגם לא עברנו ע"ד הרא"ש ור"ת וס' התרומה ודעימייהו להוציאו לכתחילה ולקרות בו נגד סברתם ברם כשלא יש ספר אחר שמתבטל הקריאה לגמרי הרי אנחנו עוברים ע"ד הגאונים והרמב"ם ודעימייהו וניכר לכל שלא חששנו לסברתם בפומבי ולגבי ס' החולקים שהם הרא"ש וס' התרומה בפוסלים אינו ניכר שעברנו על סברתם בפרהסייא דאין מדקדקים הצבור בזה אם הס"ת יש בו תגין או לא ואפי' אם יקדקו לאו כ"ע דינא גמירי ולאו אדעתייהו אם יש פוסקי' חולקים בזה וזה טעם פשוט וברור ונכון וקיים וק"ל:

את זה שלח אלי הרב השלם הדה"מ מ"ץ מעיר מגנאציאה יע"א במכתב כתוב לאמר וז"ל גם ידיע להוי למד איך הק"ק תולדו יב"ץ יש ספר אחד בלי תגין ולא נעלם מעיני דמר ני"ר הרמב"ם וסייעתו דהוא כשר והרא"ש ודעימיה חלקו עליהם דס"ל דפסול ומרן בס' הקצר פסק כהרמב"ם דכשר והרב נחפה בכסף בחיו"ד סימן י"א עמד ע"ד ושקיל וטרי אם רוצים לתקנו אם יש משום פגם וכמעט ס"ל דיש בו משום פגם ואנכי הצעיר לא יכולתי להולמו דאם היה המחלוקת של הרמב"ם והרא"ש מן הקצה אל הקצה דהרמב"ם היה פוסל בתגין והרא"ש היה פוסל בלי תגין הוא מה דעבד כמר עבד ומאן דעבד כמר עבד אבל כשהרמב"ם מכשיר בלי תגין ומצריך תגין למצוה מן המובחר מאן דעבד כהרמב"ם יוצא אליבא דכ"ע ואין כאן פגם דיש בה משום מצוה דרוצה להדירה ואפשר שהרב בעצמו חזר בו בסוף התשו' ותבל על דאבדין ומ"ג שראיתי להרב החסיד בספרו אמת ליעקב ז"ל במשפט בדיקת הס"ת ע"י תי' לא חכים ולא טיפש סימן כ"א וז"ל שהביא מחלוקת מהר"י מינץ ומהר"א איסרלן זלה"ה דלמהר"י מינץ ז"ל כל שיש ס"ת אחר אין להוציאו ודיעבד הוא כשאין ס"ת אחר ומהר"ר איסרלן ז"ל ס"ל דכל עוד שאנו מונעין לקרות בו הוי פגם והוי דיעבד עכ"ד דברי רבינו מאסף ביו"ד סימן רמ"ד והוא ז"ל כתב דאפי' לדעת מהר"י מינץ לא אמרה למילתיה אלא בס"ת שנודע לחזן הכנסת שהוא חסר כל אלו התיקונים ובא להוציאו לקרות בצבור אבל אם גם בלא דעת הוציא הס"ת הנז' דגם מהר"י מינץ מודה דאין מורידין אותו הרי שהרב ז"ל נדחק לחלק בדעת מהר"י מינץ שלא להוריד אותו אבל ודאי מיחש חייש שלא להוציאו לכתחילה ולא ולא חיישינן לסברת מהר"ר איסרלן משום פגם דהוי בשב וא"ת וכ"כ ראיתי להרב זכור לאברהם ביו"ד

אות ס' כתב וז"ל איך שיהיה הנלמד מזה הוא דמסיק דאעפ"י שכבר נכתב אין זה דיעבד לכ"ע אלא זה מקרי לכתחילה וזה פשוט וחייב לתקנו הגם דעומד בענייננו שנמצאו התגין בסוף האותיות כנר' שאין לחלק מה שיש בו תגין למי שאין בו תגין הגם דהרמ"ך ז"ל הביאו הרב יד אפרים בא"ח סימן ל"ה דגרע היכא שאין נוגעין התגין באותיות להיכא שלא תיגן כלל כבר כתב הרב ז"ל שהיא בדעת הרמ"ך יע"ש ר"ל דוקא כשאין התגין נוגעים באותיות שנראין כאותיות קטנות וכזה כתב הרב ז"ל בדעת הרמ"ע. לחלק בדעת ס' הזכרונות ולדידי הוי כו"ח בטעם שכ' הרב ז"ל דבדבר שלא נמצא בש"ס מקרי דיעבד הגם שלא נמצא חד מן הפוס' שיאמר שיעשו התגין בסוף האותיות ואפי"ה מקרי דיעבד וחייב לתקנו וליכא משום פגם ס"ת כ"ש בנ"ד דהוזכר בגמ' ונחלקו בה הפוס' דמקרי דיעבד וחייב לתקנו ועוד דהרב ב"י בעצמו כתב דכשר במקום שלא נמצא מי שיתגן אותו הא אם נמצא מי שיוכל לתקן אותו שחייב לתקנו ולדידי כד דייקינן שפיר אפשר שאפי' אם הוציאו קורין בו בלא ברכה ובברכות אזלינן להקל ואינם מעכבות ודוקא כשלשה עמודי ההוראה מסכימים לדעת א' אפי' ששאר הפוס' חולקים עליהם לא אמרינן בהו ס' ברכות אבל בנ"ד דהטור כתב שהרא"ש חולק על הרמב"ם ויש מחלוקת בין ג' עמודי הוראה עצמם אמרינן ס' ברכות להקל והגם דאיכא לחלק בין כשהוא המחלוקת בברכות עצמם לדין פסול הס"ת מ"מ מידי ס' לא נפקא ומיחש חיישינן הגם שהוא נגד כל הפוס' לכאורה דלא נרגשו מזה כ"ז כתבתי בנחיצה לא להלכה ולמעשה עד בא יבא תשובתו הרמה עכ"ל:

תשובה מחיים כבר מילתי אמורה כי כל עוד שיש באותו בה"כ ס"ת עם תגין אין להוציאו לקרות בו כי בקום עשה אין לנו לעבור ע"ד כ"ת והרא"ש ובעה"ת וסיעתם שפסלו אותו לקרות בצבור ואולם כשלא יש להם ס"ת אחר ובאים לבטל קס"ת מחמת זה אזי יש לחוש לס' הגאונים והרמב"ם ומרן דמכשירים ובכן יש נמי לברך ברכות התורה בכל עולה כדי שלא לעבור ע"ד הגאונים והרמב"ם ומרן ודעימייהו ולכל הפירושים ישתדלו הצבור ליקח סופר ולתקנו בתגין כי זהו הוי כבוד התורה לכ"ע וזה ברור ונכון:

ח"ב או"ח סימן כ

אות לא אם היה הס"ת פסול והפרישוהו בבה"ב במקום מיוחד והשמש שלא בהשגחה הוציאו וקראו בו שהוא פשיעה ובמזיד גמור כי היה לו לידע כי ס"ת הוא מופרש נראה דיש לחזור ולקרות בס"ת כשר אפילו בב' ובה' ואצ"ל בחגים ובמועדים ובשבת ועיין בפנים:

אות כ"ג דס"ו ע"א מעשה שהיה כך היה כי ביום שב"ק אירע בק"ק אורחים יב"ץ כשהיו קורין בס"ת בעולה הז' אחר שקראו שלשה פסוקים ראו באות אחת בה"א מפסוק ויצאו העם ביום ההוא בתיבת ההוא באות ה' הא' שהיה ברגל הימנית בסופו תחת הרגל הה"א בעין פתח כזה ה דבוק הפתח עם הרגל הימנית ונסתפקו אם נפסל הס"ת בכך ועולה עצמו שהוא המשלים יברך ברכת התורה שלאחריה והוא עצמו קורא ההפטר' עם ברכותיה או דילמא אינו נפסל הס"ת בשביל זה ויסיימו הקריאה בס"ת זה ויברך המשלים ברכת התורה שלאחריה ויעלה המפטיר אחריו כיון שהס"ת הוא כשר ובו בפרק השבתי כי הש"ץ ושנים עמו יראו בעיניהם אם אינו משתנה צורת אות הה"א למראית עיניהם אינו נפסל הס"ת והמה לפי ראות עיניהם אמרו דאינו נפסל הס"ת בהכי דאינו משתנ' צורתה מאות ה"א ובכן קראו אחריו מפטיר וקרא בס"ת כס"ת כשר זהו מה שעשו ביום שב"ק ויהי ביום הא' הראו לי אות ה' הנז' שצורתה כזה ה כנז"ל ונכנסתי לבית הספק כי הן אמת כי כל הרואה אומר שהיא אות ה' אכן למאי דקי"ל כי צורת ה"א יהיה בדמות אות ר"ו או אות ד"י א"כ אין כאן לא אות ר' ולא אות ד' הגע עצמך באות ר' או ד' שכתוב בס"ת ר ד מה מקום לומר כי בכה"ג הס"ת כשר כיון שנשתנ' האו' וכמ"ש ה' אמ' ליעק' וז"ל כל שנשתנית האות אף דהשינוי אינו גורם להיות דומה לאות אחרת פסול ולא מהני דתינוק יקרא האות כמות שהיא יע"ש ומ"ש הרב עיקרי הדט בח"א סימן ו' אות כ"ד דס"ת שאין ההי"ן שלו כעין דל"ת ויו"ד רק כעין רי"ש וי' כשר לקרוא ולברך עליו בשם הרב פחד יצחק מע' ס' ערך ס"ת ודין האותיות יע"ש התם ה"ט שדמות ה' היא כתיקנה משא"כ בנ"ד שנפסד צורתה של ר' ושל ד' ומה שהתינוק קורא ה' וכן הש"ץ ואנשי צורה היינו בראותה בתמונת ה' מצד שמאל שהיא כתיקנה ובפרט אם בא לקרות התיבת עצמה ההוא שקורא בפשוט לקרותה הא מצד צורתה לצד שמאל ומצד כי יגיד עליו ריעו התיבה עצמה והראיה לזה כי הראו לתינוק אות זה שכיסו צד ה"א הזאת לצד השנית וקרא מה שבעד הראשון בי"ת הרי שנפסד ונשתנה צורת הה"א בצר מה. בצד הראשון כי כן הנר' לע"ד להלכה ולמעשה כי כל מקום אשר ימצא תמצא צורת ד' וצורת ר' שיהיו להם קוץ למטה לרגליו יהיה לצד פנים יהיה לצד חוץ באופן כי נפסד ונשתנה צורת האות ההוא וכמו כן ברגל הה"א כי נ"ד או ברגל החי"ת או התי"ו הס"ת פסול ואפי' אם התינוק דלא חכים ולא טיפש קורא אותו האות כדרכו כי בשינוי והפסד האות לא סמכינן על קריאת תינוק דלא חכים ולא טיפש וכדברי הרב אמת ליעקב וכמש"ל ודוק ועיין להרב זרע אמת ח"ב סי' קכ"א דאם אות ה' שבשם שנמשך בתוכה חוט של דיו באלכסון ה' אם זה החוט יתר גורם דנפסדה צורת הה"א אז יכול לגררה ולתקנה ואם זה

החוט היתר אינו מפסיד צורת הה"א אפי' תיקון אינו צריך יע"ש הרי מבואר מדברי הרב דכשיהיה החוט מפסיד צורת הה"א נר' דפסול אם לא גיררו אלא דהתיר לגררו וליכא איסור משום מוחק את השם:

דיבוק ע"י התג דהיינו דבתיבת אשר הג' תגין שע"ג השי"ן לצד שמאל התג הג' וסמוך לרי"ש נפרד מע"ג השי"ן ונדבק באות הרי"ש באופן שהאותיות שי"ן עם הרי"ש הם נפרדות ופסקתי שהס"ת כשר כי כן כתב בהדיא בס' כתונת יוסף חא"ח סי' ב' והביאו בס' בית מנוחה דקע"ה ע"ב אות ח"י יע"ש ומשום שנמצא חסר ע"ג השי"ן תג אחד אין לפוסלו שהרי אפי' חסר תגים כולו אין לפוסלו כמ"ש בס' דבר אמת דס"ח ע"א. אכן אם נדבק ע"י התג הב' אותיות יש לפסול כמ"ש הרב ד"מ ח"א חא"ח סי' ח' הסכים לפסול הס"ת וכדעת מוהרלנ"ח סימן א' יע"ש וכ"כ הרב לדוד אמת סי' י"ב אות ל"א מחודש ב' יע"ש. והגם שבס' באר המים הנ"מ חא"ח סי' י"ד רצה להכשיר והשיב ע"ד הרב ד"מ כמו שיע"ש אנן קי"ל להחמיר ולהוציא ס"ת אחר:

ח"ב או"ח סימן כה

אות כח לא יקרא ההפטרה בברכות כשאין להם ס"ת כשר וקורין בחומשים וההה"נ אם יצא הס"ת פסול באיזה מן העולים ולא יש להם ס"ת אחר להשלים מנין הז' העולים בספר כשר ואפי' עד עולה הז' כל שלא קרא ג' פסוקים בכשרות אז המפטיר קורא ההפטרה בלא ברכות וכמ"ש בס' שערי אפרים ש"ט אות מ' יע"ש וכ"ש וק"ו כשקורין בחומשים ובזה השבתי לעיר אתינא יע"א כי אין להם ס"ת וקורין פ' השבוע בחומש וכן בחגים ובמועדים ובא להם איש חכם בעיניו ואמר להם לקרות ההפטרה בברכות דלא יפה הורה דהוי ברכות לבטלה כאמור ומ"ש בס' לדוד אמת סי' י"ט אות ג' מחודש ד' וז"ל לקרות ההפטרה היכא שלא קראו בס"ת אסור עכ"ל צריך לומר דאסור לקרותה בברכות דאי לא כן מאי איסור אם קורא אותה בלי ברכות כמו שקורא בחומש הפרשה בלתי ברכות:

אות כ"ג ברכות ראשונות של ההפטרה הכל הוא ברכה אחת וכן אין לענות אמן כ"א בתשלום הברכה כשמסיים ובנביאי האמת והצדק מוהריט"ץ קשר גודל סי' ט' אות כ"ו יע"ש:

אות כ"ה. דאין לומר בסיום ההפטרה פסוק גואלנו כבר ראיתי להרב השומר אמת בקונטריס אחרון אשר לו בס' ויקרא אברהם דביקש למצוא טעמים כדי לאומרו יע"ש

ואני במקומי עומד והאמת יותר אהובה דאין צריך לאומרו. והוא הפסק כאשר אפרש שחותי בספרי הקטן רוח חיים בס"ד:
אות ט"ל ובקריאת שמו"ת בג' דפורענותא יקרא ההפטרה כמו שבעה דנחמתא ותרי דתיובתא ומלבד מה שראתה עיני להכנה"ג ושיירי ומג"א ובאר הטב ואליה רבה ותוספת שבת ומחצית השקל וחמ"י ומורה באצבע סימן ד' ובתי כנסיות סס"י רפ"ה עוד תשוב ותראה בס' פרי מגדים ובס' נוהג כצאן יוסף דס"ח ע"ג ודס"ט ע"א ודוק:
אות מ"א ולפי"ז השבתי לשואלי דבר על מה שטעו ביום ג' של סוכות שקראו ובחמשה עשר והיה בשבת יו"א של חה"מ וקראו הפטרה ג"כ ואח"כ נזכרו וחזרו וקראו הפרשה ביום הב' וביום הג' בברכה לפניה ולאחריה ושוב הפטרה עוד הפעם בברכותיה דלענין קס"ת יפה עשו אך בהפטרה לא טוב עשו כיון דכבר קראו ואפי' בלתי ברכות לא היה צריך לפי מה שהובא בפנים והכא. יש עוד תרי טעמי חדא דקס"ת אינו תלוי בהפטרה דהרי אם היה חול הדין היה כך ואינו תלוי בהפטרה זאת ב' דהפטרת חה"מ פסח וסוכות אינו תלוי עם קריאת ס"ב כמו אחדש וזכור ופרה ור"ח וחנוכה וכיוצא וא"כ אין מוקדם ומאוחר בתורה ואין צריך לחזור ולקרות ההפטרה:

ח"ב או"ח סימן כז

דפ"ט ע"ב קודם ד"ה ומאחר צ"ל וכן כתב מהרשד"ם חיו"ד סימן ג"ן דאפי' אין אומנותו בכך אסור יע"ש ועיין בקונטריס תורה וחיים מעשה נורא ובל' משחק כולל כל מיני שחוק הרא"ם במים עמוקים סימן י"ד ושא נא עיניך בס' שער הקצר נר"ו אות ל"ב:

ח"ב או"ח סימן כח

אות יג אם נמצא טעות בספר שני אפי' קרא ג"פ יוציאו אחר זולת דביום טוב שני של פסח אם נמצא טעות בס' א' אם נמצא הטעות במשלים אחר שקרא ג"פ בפ' חג הסוכות דאין להוציא אחר כמ"ש הרב"ד חא"ח סימן ח"ן והביאו הרב אות אמת אות ס"ד וכ"כ באות נ"א ע"ש כנ"ל אבל בכל אופן שנמצא בספר שני מוטעה שראוי מן הדין שלא לקרות בו כיון שהספר שני הוא חובת היום אינן יוצאים הצבור י"ח בספר פסול כדברי הרשב"ץ ז"ל בס' התשב"ץ ח"א סימן קל"א והזכירו מרן בב"י בא"ח סימן רפ"ב וכ"כ הרב שכנה"ג א"ח סימן רפ"ב הגב"י אות ה' וכ"כ הרב ש"ן בש"ח דרפ"ו סימן כ"א ובס' אמת ליעקב ובס' לדוד אמת ב' מקומות סימן ט' אות כ"ב וסי' י"ט אות ג' יע"ש וכ"כ בספר שער אפרים שער ו' אות ס"ד ד"י ע"א יע"ש ובס' בית דינו של שלמה חא"ח סימן ט'

סעיף י"ב יע"ש ויש הפרש בין דילג לטעות וכמ"ש בס' דבר אמת סימן ט' אות ב' דס"ב ע"ב יע"ש ועיין בפנים סי' כ"ה אות מ"ז בס"ד. והמביא ראיה דבנמצא טעות בס"ב אחר שקרא ג' פסוקים דאין להוציא ס"ת אחר ממ"ש הרב"ד בסי' ח"ן בדין אם נמצא טעות בס' ראשון ביו"ב של פסח וכמ"ש לעיל לא צדק בזה ודוק. וכל שהטעם הוא משום שהס"ת מוטעה ואין יוצאים בו י"ח הצבור כל מין טעות ואפי' דיבוק ואפי' בסוף אות אחרונה כל שיש בו שם פיסול דנהגנו להורידו ולא לברך עליו הדין נותן שאינן יוצאים בס"ת זה הצבור יש להוציא ס"ת אחר והוא פשוט וברור ונר' הטעם כי הכל הוא חובת היום כלה תעשו ליום ז' ימיה על עולת התמיד יעשה ונסכו ואפי' בפסוק שלאחריו וביום הז' מקרא קדש וכו' הוא חובת היום וק"ל. ונראה כשיחזור לקרות בס"ת הכשר יקרא מתחילת הפרשה יען היא חובת היום לקרות יקראנה כלה בס"ת כשר כיון שהוא קריאה עולה אחד והוא דבר מועט אין קפידה משום טורח צבור דניח"ל בהכי ועיין אות אמת אות ל"א ואות נ"א:

ח"ב או"ח סימן לב

אות ה' מ"ש בס' או"א וכו' בכאן יש חיסור לשון וכך צריך להיות מ"ש בס' אות אמת דל"ה ע"ב ע"ד הש"ח דאפי' דנזכר בתוך הקריא' דאין צריך לקרות בפ' היום אע"ג דאין בו רק ג' פסוקים כמו פרי החג אעפ"י שאין בו אלא ג' פסוקים משום דלא אפשר באופן אחר הכא נמי כדלא אפשר דמי עכ"ל אחהמ"ר דבריו תמוהים ביותר דהרי אין דנין אפשר משאי אפשר דהתם בפרי החג ליכא כ"א ג' פסוקים ואילו הכא איך יתכן דיש לפניו ספר ב' בששה פסוקים וניתי ס"ת שני ונקרא בו עוד ד' עולים מעניינו של יום ואין לך תקון נאה מזה דהס"ת עומד לפניו בתיבה והו"ל לדידן כמו פרי החג דאנו קורין בימי חוה"מ סוכות משום ספקא דיומא ב' ימים בכל יום דהם ב' פרשיות ג' ג' פסוקים ועולין ד' גברי כן יעשה מי שטעה וקרא בפ' אמור בחדש הז' דהם ג' פסוקים דיקח ס"ב ויקרא בפ' פנחס בו' פסוקים ד' גברי ואיך דחה בב' ידים סברתו של הרב ש"ח ועל הרב ש"ח נמי קשה דבד' ע"ד נחית לפרש האי בחדש הז' דאינו מפנחס כ"א מס' אמר ואמאי לא פירש שיחותיו דבשטעה וקרא בפ' אמר דיחזור לקרא בס"ב כדאמרן ועל הכל צ"י משדר הזה היה כתוב זאת לפנים והשמיטוהו בדפוס:

ח"ב או"ח סימן לו

אות כ"ט ועיין בסו"ס הרי בשמים:

ח"ב או"ח סימן לז

אות י"ב ואף בשחרית יקרא ההפטרה כצ"ל אבל לא במנחה וכמבואר בס' ב"י ומחזיק ברכה וזכור לאברהם ואות אמת יע"ש ואם היה קורא כת"ר נר"ו בקונטריס מועד לכ"ח סימן יו"ד אות ג"מ היה מרגיש תכף דט"ס נפל פה בס' הזה ופשוט:
אות ד הא דבעינן עשרה מתענים לו' ענינו ולקרות ויחל זהו בשאר תענית צבור אבל בד' צומות סגי בו' ובז' ברכ"י א"ח סי' תקס"ו קשר גודל סימן ט"ו אות ו' יע"ש וע"ע שם בפנים אות ח' יע"ש:

ח"ב או"ח סימן מד

אות א יכוין הסופר בכתיבת ס"ת תפילין ומזוזות ליחד שם הוי"ה ב"ה מתתא לעילא דהיינו ה"א אחרונה היא הכתיבה ע"י הזרוע הסופר והקנה שהוא הקולמוס בחי' ו' וה"א ראשונה החותמת באות י' שהיא כף היד וכמו כן ב' ההי"ן הם הה' אצבעות של הסופר ימין ושמלא והזרוע הוי"ו כאמור וכף אות היו"ד כן משמע מדברי התיקונים תיקון נ"ה דפ"ט ע"א וזה ירמוז הכתוב בישעיה וזה יכתוב ידו לה' ועמ"ש כעניותי בדרוש ה' לס"ת בס"ד: אות ט כתב הרב הקדוש ר"ח שער היראה פט"ו דנ"ג ע"ב וז"ל עוד מענין כבוד ה' הוא אזהרה לכותב את השם שיכוין בו כראוי והרבה החמיר הרשב"י ע"ה בסדר אחרי דס"ה וז"ל אלעזר ברי מכאן והלאה אזדהר דלא למכתב שמא קדישא אלא כדקא יאות וכל מאן דלא ידע למכתב שמא קדישא כדקא יאות ולקשרא קישרא דמהימנותא קישרא דחד בחד בגין לייחדא שמא קדישא עליה כתיב כי דבר ה' בזה ואל מצותו הפר וכו' יע"ש:
אות ט"ו יזהר שלא יהיה במעות הכותב בהם הס"ת דבר איסור ל"מ עושק וגזל וחמס אלא אפי' ריח ממה שמרויח במשחק בקוביא וכדומה ואפי' שכר שכירות דירת הבית שנותנים לו המשחקים בקוביא וכתב במעות אלו הס"ת לא לרצון יהיה לפני השי"ת ומעותד הס"ת להיות בו טעיות הרבה כמו שאירע מעשה בזמן הרב בעל ש"ט ז"ל כאשר כתבתי בעניותי בסה"ק תורה וחיים מער' ס' אות רי"ג דס"א ע"ב יע"ש בס"ד ובאזהרות לכתיבת ס"ת הלא תראה בס' מדרש תלפיות דרב"י ע"ב:
אות ט"ז אם כתב ס"ת וקיים המצוה כתקנה אי רוצה לכתוב עוד ס"ת אחר אם איכא משום בל תוסיף וכמו כן מלך שכתב ב' תורות אם רוצה לכתוב עוד להיות ב' ס"ת משום מלכות אי איכא משום בל תוסיף וכתבתי בזה במ"א בתשו' בס"ד:

אות י"ז דרשא שדורש הרב המרביץ תורה ביום שב"ק כשמביא הס"ת החדש לבה"כ מנהג עירינו אזמיר יע"א ברבנים אשר היו לפנינו היתה הדרשה קודם קס"ת כמו שנוהגים בשבת ההלבשה ומקרוב נשתנה המנהג והדרשא היא אחר גמר התפלה ואין קפידא כי אין מו"מ בתורה:

ס"ת אם יש לכתוב בחברה ושותפות עיין מ"ש בפנים אות ה' ובתשובה הסכמתי דאינו יוצא י"ח כתיבת ס"ת וכן הוא הסכמת הרב הגרול מ"ז ז"ל בדרוש לס"ת שדרש בק"ק גברת על ס"ת חדש שכתב הח"ר מרדכי ן' עזרא זל בן כנו של מורינו הרב הגדול כמהר"א בן עזרא ז"ל בעל ס' בתי כנסיות שהכריח מסוגייא דב"ב דף קל"ז ע"א ומדברי הראשונים שם שפירשו ולקחתם לכם משלכם שיהיה הכל משלכם ול"מ בשותפות הה"נ בכתיבת ס"ת דכתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת דאינו יוצא י"ח בשותפות זת"ד ששמעתי מפי קדוש הגאון מרן זקני ז"ל וגם דרוש זה נאבד וחעדו"ם ועיין מ"ש בעניותי בדרוש ה' לס"ת בס"ד האל ברחמיו יאיר עינינו במאור תורתו תורת חיים. מה שנהגו בעירנו אזמיר יע"א לדרוש בס"ת חדש עיקר הטעם הוא כדי להורות כי תורה שבכתב בלי תורה שבע"פ לא מהני וצריכי תרוייהו ובדרושים לס"ת ובסה"ק נפש כל חי מער' ד' ד"ה דרשא וכו' יע"ש וכתבתי עוד בזה טעמים רבים ותוכחת חיים על המונעים שלא לדרוש כי לא יפה המה עושים יעש"ב בס"ד:

ח"ב או"ח סימן קסח

שאלה בסדר עטיפת הטלית בתחילת עטיפתו וגם בסדר השתלשלות הטלית לשלשל הציציות אח"כ איך יתנהגו בהם יורינו המורה ושכמ"ה תשובה הנה בתחילת סדר עטיפתו כבר כתב הרדב"ז בחדשות סי' תתקע"א משם הרב סעדיא גאון ז"ל דכשיתעטף בציצית צריך שישליך ד' כנפות על צד שמל לא יהיה מהם כלום על צד ימין לתקן היצה"ר דכתיב לא תתורו ומ"ש דמחזי כאבל אם עוטה על שפתו ודאי דמחזי כאבל בשבת אבל אם יתעטף למטה מגרונו ש"ד והרב האר"י ז"ל כתב כהרב סעדיא שכל ד' ציציות יהיו על צד שמל ויכסה ראשו וכדי הילוך ד"א יעטף עצמו כעטיפת ישמעאלים ויאמר פ' מה יקר חסדך אלהים ופ' כי עמך מקור חיים ופ' משוך חסדך וכו' וכ"כ בס' מחזיק ברכה סימן י"א יע"ש וראיתי בס' דעת זקנים בס' בשלח בתוס' עה"ת שם ד"ה והמים להם חומה וז"ל והמים להם חומה חמה כתיב חסר וא"ו לפי שבתחילה נתמלאה הים עליהם חמה עד שבא גבריאל ושמם כחומה והיה מכריז על הים ואומר לימים שבימינם הזהרו ישראל שעתידין לקבל תורה וכו' ואמר לים שבשמאלם הזהרו

בישראל שעתידין להניח תפילין בשמאל חזר ואמר למים שלאחריהם הזהרו בישראל שעתידין להתעטף בציצית מאחוריהם וכו' ולפי המדרש הזה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליך הציציות לאחוריו ולי נראה דאין צריך דהא דאמרינן במדרש שעתידין להתעטף בציצית מאחוריהם היינו בשעת העטיפה דבאותה שעה כל הטלית וכל הציציות מאחוריהם עכ"ל למדנו מדברי התוס' כי לעולם בשעת העטיפה צריך להשליך כל הטלית וכל הציציות לאחוריו אכן אחר העטיפה לא דברו התוס' בזה הכי נעביד אם צריכים כל הציציות לפניו או שתים לפניו ושתים לאחוריו. ואולם ראיתי בילקוט שם ס' בשלח רמז רל"ד ע"פ זה והמים להם חומה שאמרו שם בהדיא וז"ל ושלאחריהם היה אומר וזהו באלו שעתידין להראות קשר של תפילין ושני ציציותיהם מאחוריהם ע"ש כי ש"מ כי אחר העטיפה הסדר הנכון הוא להשליך הב' ציציות לפניו וב' ציציות לאחוריו וכן דאית' להרב מג"א שהזכיר ממאמר חז"ל שהזכרנו יע"ש ועיין להשל"ה הקדוש:

ח"ב או"ח סימן קסט

שאלה מי ששכח בר"ח והתפלל כמנהג תפילת חול שלא אמר יעלה ויבא בעבודה וגם לא התפלל תפילת המוספין ולא נזכר עד עת הערב כשהגיע זמן תפילת מנחה קטנה מה לעשות:

תשובה הנה קי"ל במי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בתפילת שחרית מתפלל מנחה שתים ואפי' לס' הרמ"ע דכתב דהיכא דהתפלל מוסף א"צ לחזור הרי מצינו ס' הרשב"א החולק בזה וס"ל דחוזר ומתפלל וכמ"ש בשיורי ברכה בק"א וכ"ש כאן בנ"ד שלא התפלל מוסף וגם מי שלא התפלל מוסף ולא נזכר עד הערב ועדיין לא התפלל מנחה ואין שהות ביום להתפלל שתיהם יתפלל מוסף דמנחה יש לה תשלומין בערבית כמ"ש הרב מג"א סי' רפ"ו ועיין למור"ם בהגהה ועיין מ"ש מרן בש"ע א"ת סי' ק"ח ס"ד דאין תשלומין אלא לתפילה הסמוכה ועמ"ש שם הבאה"ט ס"ק ז' דאעפ"י שעבר זמן מוסף מקרי סמוכה בשם הרב נ"ץ יע"ש. והנכון הנראה בעיני לצאת כל הדיעות דיתפלל תפילת מנחה בלחש בצבור ובחזרה יכוין לתשלומין בעבור תפילת שחרית דאע"ג דש"ץ הוא מכוין לתפילת מנחה וזה מכוין לתפילת תשלומין יצא כמ"ש הרב ברכ"י בא"ח סימן ק"ח ואח"ך יתפלל תפילת מוסף ועיין להרב ברכ"י שם שכתב בהדייא שכח ולא התפלל שחרית ומוסף ונזכר במנחה יתפלל מנחה ואחריה מוסף ואחר כך תפילת שחרית ואם התפלל מוסף קודם מנחה יצא יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קע

שאלה בתפילת מנחה בערב שבת וכן במנחה בתעניות שמוציאים ס"ת קודם תפילה אם התפלל בחחילה במנין בביתו ואח"ך רוצה להוציא ס"ת במנין עשרה ולקרות בתורה אם יכול או לא:

תשובה כבר עמדתי על מעין שאלה כזאת בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן ה' בשבת בתפילה שמתפללים שחרית ומוסף בבית ואח"ך הולכים לביהכ"נ להוציא ס"ת ושם הכרחתי בראיות ברורות דליכא עיכוב בזה אם מוציא ס"ת אחר תפי' מוסף יעש"ב וא"כ דון מינה ואוקי באתרין דהה"נ בתפילת מנחה דאין עיכוב כלל אם מתפללים בתחי' ואח"כ מוציאין ס"ת לקרות בו והגם שהדבר פשוט מצאתי ראיה לזה ממ"ש בס' א"ז בא"ח סי' רצ"ב ס"ק ה' שכתב וז"ל מהרי"ל כשהיה מאחר לבא לבה"כ עד שיסיימו קריאת התורה היה מתפלל עם הצבור ואח"כ קרא הפרשה יע"ש. הרי לך בהדייא דהיה מתפלל בתחילה ואח"כ מוציא ס"ת וזהו בודאי בתפי' מנחה דאלו בתפילת שחרית כשמסיימים קס"ת כבר התפללו מקודם ואם כונתו דאיירי בשחרית ועל תפי' מוסף קאמר לא אתי שפיר דכיון שהיה מאחר לבא לביה"כ הרי מסתמא לא התפלל אפי' תפילת שחרית ואיך יתכן להתפלל עם הצבור תפילת המוספים בלתי שיתפלל בתחילה תפילת שחרית אלא ודאי דעל תפילת מנחה מיירי והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן קעא

שאלה בבה"כ עשו טבלה אחת כתוב שם הוי"ה ב"ה באמצע מב' צדדים עשו צורת משה ואהרן אם מותר לקבוע בבה"כ ולהשתחוות כנגדה או"ל: תשובה הנה הרב מהר"מ ב"ב בתשובה ק"ק סימן כ"ד והובאו דבריו בתוס' יומא דר"ן ע"א ד"ה כרובים שכתב וז"ל אלוף ומיודע הרב אשר שאלת אדוני על צורת חיה ועוף שבמחזורים ותמהת למה איני מוחה בהם והתניא במכילתין לא תעשה לך פסל וכו' עד אפי' בהמה חיה ועוף לא יעשה לא גלופה אבל יעשה אטומה ת"ל וכל תמונה וכו' עד אפי' בהמה חיה ועוף ודגים וחגבים ואפי' הכוביא וכו' נראה בעיני דודאי לא יפה עושים מתוך שמסתכלים בצורות הללו אין מכוונים לבם בתפלתם לאביהם שבשמים מיהו אין כאן איסור לא תעשה לך פסל וכו' דהא מסקינן בפ' כל הצלמים דמ"ג שאני ר"ג דאחרים עשו לו ואפי' חשדא ליכא בציורא שום ממיני צבעים בעלמא ואין ממשות בהם כלל דלא חיישינן לחשדא לא בחותם בולט ולא בשוקע וכ"ש בדבר זה שאינו לא שוקע ולא בולט אלא מין צבע בעלמא ונ"ל דאפי' ישראל מותר לצור צורות במיני צבעים יע"ש הרי מבואר מדברי הרב מהר"מ

ז"ל דאע"ג דליכא איסור משום ל"ת לך פסל וכל תמונה בצר צורה בדיו ושאר מיני צבעים עכ"ז בבה"כ אסור משום שהעם מסתכלים וב"ש כשיהיה לצד מזרח שמשתחוים כל העם לאותו צד כי אינו נכון להשתחוות נגד הצורה ואין מקום לחלק בין צורת אדם צדיק כמשה ואהרן לשאר צורות דבני אדם דעלמא שהרי דעת רש"י בשבת דקמ"ט ע"א ס"ל דצורות בני אדם כגון דוד וגלית הרי דלא הבדיל בין דהע"ה צדיק וחסיד לרשע וחוטא כגלית ולדעתו אסור ואף לדעת התוס' ושאר ראשונים שחלקו על רש"י וס"ל דמותר ועיין בס' יוסף למר בהל' ע"ז פ"ב ה"ב דמ"ד ע"ד דדעתו להתיר יע"ש מ"מ בבית הכנסת אסור ועיין עוד בתשו' הרב זקן אהרן סימן קט"ו ועיין להרב שאלת יעבץ ח"א סימן ק"ע ובח"ב סימן י"ד ובספר דבר שמואל סימן ש"ט ולמהרימ"ט חיו"ד סימן ל"ה ובס' בעי חיי חיו"ד סימן קע"ה ועיין בס' אבקת רוכל סימן ס"ג ועיין זרע אמת ח"ב סימן ו' ועמ"ש הרב עיקרי הד"ט סימן י"ט אות י"ט:

ומתוך דבר הלכה אשיגה נא עמך בזה ע"מ שנשאלתי מאת השר הגדול ליאודים. שכלו מלא חסדים. הגביר החכם המרומם כמוה"ר גי':

אברהם קאמונדו נר"ו על צורות בולטות שיש לו בתוך ביתו ובפרט בצורת האדם אשר שלח לו הגביר המרומם השר הגדול סי':

משה מונטיפ"ייורי נר"ו צורות מאברהם אע"ה ושרה אמינו ע"ה אם מותר לקיימם בביתו או לא וצורה זו של אברהם אע"ה הוא מציירת כסדר שעשה הכנסת אורחים למלאכים: וזאת התשובה אשר השבתי לו כי כל צורה שהיא מצורת אדם והיא בולטת אסור כמבואר בש"ס ובפוסקים ובטור וש"ע יו"ד סימן קמ"א ס"ה אבל צורות בהמות וחיות ועופות ודגים ואילנות ודשאי' וכיוצא מותר לצור אותם אפי' היתה הצורה בולטת כמבואר שם סעיף ו' והתיקון לזה הוא כי בכל צורו' אדם שיש לו בביתו שיחסר בגוף הצורה שלא יהיה הצורה שלימה בכל אבריו כמ"ש מרן שם בש"ע סעיף ז' וז"ל יש מי שאומר שלא אסרו בצורת אדם ודרקון אלא דוקא בצורה שלימה בכל אבריו אבל צורת ראש או גוף בלא ראש או ראש בלא גוף אין בה איסור לא במוצאו ולא בעושה וכן נוהגין ע"כ נראה לפי זה שהחיסרון יהיה גוף בלא ראש או ראש בלא גוף אבל חסרון דבר אחד מאבריו כגון חסר אוזן או חוטם או אצבעות וכדומה נראה דלא מהני וכ"נ לדקדק בדברי הרב כנה"ג שם ביו"ד סימן קמ"א הגב"י אות נ"ה ד"ח ע"א ע"ד רבו מהרימ"ט ז"ל בתשו' חיו"ד סימן ל"ה וז"ל ואולי סובר ז"ל דדוקא בטבעת וכיוצא בקטנותו שהצורה שבו אינה ניכרת כ"כ אם לא בהיות צופה בה יפה מהני פחיתות צורתם אבל הצורות הללו שהם גדולות לא מהני בפחיתות צורתם כל שהוא אם לא באופן שאינו נראה צורה יע"ש.

אלא שראיתי להרב כנה"ג שם הגב"י אות ג"ן שהביא ס' בה"ג דס"ל דצורת אדם מותר דליכא אפי' משום חשדא שנעשה לעבוד ע"ז אבל בצורת דרקון דהוא לשם ע"ז אסור משום חשדא יע"ש וכיון שכן היה נראה להתיר בצורת אדם שנעשה לשם צורת אברהם אע"ה שהוא ראש המאמינים והוא הכיר את בוראו ופירסם אלהותו בעולם דודאי דליכא למיחש אפי' לחשדא ומ"ג בהצטרף לטובה המורה צורת אברהם אע"ה הנז' בשעה שבאו המלאכים אצלו ועשה עמהם מצוה הכנסת אורחים דבכה"ג ליכא מקום למיחש לשם ע"ז חלילה ומותר אפי' בלא פחיתות אבר ואדרבא היה נראה דפחיתות אבר בגיף קדוש כזה מורה ח"ו כמזלזל בו ויש להביא סמך לזה ממ"ש בגמ' בע"ז פ' כל הצלמים בההוא עובדא דאבוה דשמואל ולוי דהוו עיילי ומצלי בבי כנישתא דשף ויתיב דהוו אנדרטי ולא חיישי לחשד ומשני שאני ב"ב דקי"ל דברבים ליכא חשדא הרי דבמקום דלא שייך חשדא כלל ליכא איסור משום תבנית ה"נ בנ"ד שהצורה היא צורת אברהם אע"ה ליכא חשדא והגם שכתבו הפוס' דאע"ג דברבים ליכא חשדא מ"מ מכוער הדבר כמ"ש מרן שם ביו"ד סימן קמ"א בס' בדק הבית יע"ש נר' דבכה"ג דנ"ד ששמו מוכיח עליו גדול הנאמר באברהם ליכא משום מכוער הדבר ועיין בתשו' שאלת יעבץ ח"ב סימן הנז' ודוק:

ח"ב או"ח סימן קעב

שאלה אם מותר לאדם לגלח בתוך בה"כנ ואת"ל דאסור אם מותר לגלח בעזרת בה"כ יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה נראה לע"ד דאסור לגלח בבית הכנסת שהגילוח בו הוי דרך בזיון הן מצד גילוי הראש בבה"כ דאסור וכמ"ש הפוסקים ויש להביא ראיה ממ"ש רש"י בחומש ס' נשא ע"פ וגלח הנזיר פתח אהל מועד יכול יגלח בעזרה הרי זה דרך בזיון לא יגלח הנזיר לאחר שחיטת השלמים שכתוב בהן ושחטו פתח אהל מועד יע"ש. ועיין בספרי ס"ז עפז ובילקוט שם. ובני הגדול הרב ועצום: אברהם רחימא נר"ו הראה לי דברי הרב שו"ג בא"ח הל' חה"מ סימן תקע"א סקי"ב אות ב דכתב וז"ל וכן ראיתי פה ירוש' שגילחו ן' ה' שנים בחהמ"ס תוך הבית הכנסת בשמחות וגיל ע"י ספר ישראל עכ"ל וה"ד בק"ס דקכ"א ע"ד ואי איסורא איכא מאי דוחקייהו לעשותו תוך בה"כ ועיין במגי' דכ"ח אין נאותין בהם וביומא די"א אמהות רוחצות ועמ"ש בחק"ל ח"ב לי"ד בשיורי א"ח סי' יו"ד ד"ה ע"ב יע"ש ובעזרות דלב ב"ד מתנה עליהם דלא נתקדשו ואוכלים ושותים בהן אפי' בקבע נראה דאין למחות אם יסתפר שם ודוקא להיושבים שם בהוה וכן לת"ח בבית מדרשו ולא לזולתו וברור הדבר מדברי הרמב"ם בפי"א מה' תפילה והטור שם ועיין מ"ש

מהר"י באסן בסי' ק"ד ובס' מחזיק ברכה סי' קנ"א ובשיורי ברכה שם ועוד לו בס' מחזיק ברכה סי' רע"ג ועיין מ"ש בס' זכר דבר בא"ח מערכת ב' אות ג' ודוק:

ח"ב או"ח סימן קעג

שאלה אם מותר לעשות ולקיים המצות במקום מטונף הגם שאינו מברך כגון לעשות צדקה או מצות אחרות וכן אם מותר לתת צדקה או לקיים שאר מצות בידים מטונפות כגון שיצא מבית הכסא ועדיין לא נטל ידיו אם יכול לתת צדקה לעני או לא:

תשובה עיין בס' טוב עין בסי' ח"י אות ל"ז ד"מ ע"ב שהביא משם גדול אחד שנסתפק בזה ועיין בס' עיקרי הדט ח"א חא"ח ועיין בתשב"ץ ח"ב סי' מ"ג ויש לחלק בדבריו ודוק ועמ"ש הלק"ט ח"ב סי ז"ן ובית השואבה ד"ד ע"ב אות ד' ועיין להרב רוב דגן בקונ' אות לטובה אות טו"ב יע"ש: ולענין מי שהוא בבית האסורים במקום שהיא מטונפת שאסור לומר בתוכה שום דבר שבקדושה והוא זמן העומר שאינו יכול לברך אם יכול לענות בל' לעז הימים והשבועות או ע"י כתיבה נראה דהותר לו כדי שלא יאבד שאר לילות דספירה אינה יוצאה י"ח בהרהור לבד ועיין להרב פרי מגדים בא"ח סי' מ"ז בחלק א"א ס"ק ב' במה שנסתפק בכותב ד"ת ואם יהיה כותב ס"ת דהוי מ"ע הכתיבה וכמו כן היות הס"ת עצמו במקום טינופת דודאי דאסור וק"ל:

וראיתי בס' קשל"ה שכתב דהשוחט בהמה במקום מטונף דאינו יכול לברך ילך למקום נקי ויברך ויחזור וישחוט והוא דין מור"ם ז"ל בהגהה בסי' י"ט סעיף א' בשם הגה' שחיטות ישנים בשם האגודה יע"ש וזהו בשחיטת בהמה אבל בחיה ועוף שיש מצות כיסוי הדם הגם שיברך במקום נקי כשיחזור ויכסה את הדם הוא מקיים המצוה במקום מטונף והרי עיקר הצטרכות דבעינן שיעשה המצות בכבוד ולא בבזיון הוא נלמד ממצות כיסוי הדם דכתיב ושחט וכיסה במה ששחט יכסה שלא יכסנו ברגל וכו' שהוא בזיון וכ"ש שלא יקיים המצות במקום מטונף ועיין בסה"ח סי' רנ"ב ועיין בספר משחא דרבותא חיו"ד סי' רע"ד דפ"ז ע"ג בסופר הכותב ס"ת בבית המטבחיים דאיכא סירחון וצואת בני אדם וכו' ע"ש:

ח"ב או"ח סימן קעד

שאלה מי שקראוהו בשמו שיעלה לס"ת ואינו רוצה לעלות מה דינו: תשובה נראה דכופין אותו לעלות שהרי מ"ע מדרבנן מיהא איכא לעלות לס"ת ואפ' דיש מ"ע מד"ת בלימוד התורה עצמו אלא דיש לחלק דהא מיהא יהיה שומע ושומע כקורא וקי"ל

בכתובות דפ"ד ע"א בד"א במל"ת אבל במ"ע שאומרים לו עשה סוכה וכו' מכין אותו ואם יש לחלק בין מ"ע מד"ת למ"ע מדרבנן עמ"ש בס' נשמת כל חי ח"א חא"ח סי' כ"א ובחקקי לב ח"א סי' ך ובח"ב חח"מ סי' ה' ועוד יש לומר דכיון דאיכא משום סכנה כמ"ש בגמ' ג' דברים וכו' ואחד מהם הוא מי שנותנים לו ס"ת לקרות ואינו קורא כדאיתא בברכות דדין וכ"כ הרי"ף והרא"ש שם וכבר כתבו הראשונים גבי קטלנית דאם רוצה לישא דב"ד כופין וכתב הרב ת"ה דכי היכי דב"ד חייבים להפרישו מאיסורא ה"נ מסכנתא וכ"כ בתשו' הרא"ם ח"א סי' כ"ב ועמ"ש מהר"י ן מיגאש בלקוטות הרמב"ן סי' ק"ג וראיתי להתוס' במנחות דס"ד ע"ב ד"ה ארור בסו"ד שכתבו וז"ל ותי' ה"ר יעקב ברבי שמעון דמעיקרא גזרו ולא קבלו מינייהו ולבסוף גזרו וקיבלו מינייהו ועוד י"ל דמעיקרא קאי בארור בעלמא ואי בעי לקבולי עליה לטותא דרבנן שרי ולבסוף גזרו ואסרו לגמרי ומיהו קשה דהא אמרינן בשבועות דל"ז ארור בו קללה בו נידוי יע"ש והן עתה נ"מ ס' השומר אמת וע"ש סי' י"א אות א' דכ"ג ע"א וראיתי מ"ש בזה. ועיניך תראנה למהריק"ש בהגהותיו ועט"ז ומג"א ופר"ח סי' לק"ח ועיין בשיירי כנה"ג ועולת תמיד בסי' לק"ט ועיין הרדב"ז הח' סי' ד"ש ובתשב"ץ ח"ג סי' קמ"א ודוק:

ח"ב או"ח סימן קעה

שאלה מי שהוא מומר לחלל שבתות ה' בפרהסייא בהדלקת נר ושתית טוטין וכתיבה אי מותר לקרותו לס"ת ואם עולה למנין ז' וג' או לא ואם יש חילוק בחילול שבת בין במלאכות שיש בהם עבודת קרקע למלאכות שאינן בעבודת קרקע או לא:

תשובה נראה ודאי דרשע עובר עבירות שאינו בחילול שבת וע"ז נראה דמותר לקרותו ועולה למנין ז' ואדרבא כתוב בסה"ח והביאו הרב כנה"ג בא"ח סי' רפ"ב במי שעבר על העריות דמותר לקרותו כדי שיתבזה והגם שבזה כתב הרב ש"א שער ח' סעיף ל"ד דלא יעלה שמא ילבין פניו אפי' הוא רשע ש"מ דלכל הפירושים עולה יע"ש בפתחי שערים ועיין להרב ח"ץ בתשו' סי' י"ב מ"ש ויש להשיב ע"ד דכל עוד שאינו מומר גמור מותר ועולה לא דמודינן ליה אם בא מידינו לקנסו כדי שיחזור ושלא להסביר לו פנים מותר וכמ"ש הרב בנו בס' שאלת יעבץ ח"א בסי' ע' דק"ב ע"א ועו"כ שם סי' פ"ג ואילך ועיין באה"ט א"ח סי' תרס"ט ס"ק א' יע"ש ועיין באה"ע סי' קמ"א ובכנה"ג ובס' יד אהרן שם הגה"ט מאות יו"ד סי' ב' וסי' קי"ט וסי' קכ"ו ס"ח ומ"מ במומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסי' אסור וכמ"ש הרמב"ם ה' שבת וה' שחיטה וה' גיטין ובשאר דוכתי ומרן בש"ע י"ד סי' ב' ס"ה ובכנה"ג שם ומ"ש הרב שערי אפרים ובתשו' יד אליהו סימן פ"ג ומה

שהק' להראב"ד בהשגות בפ"ו מה' גיטין שכתב המחלל שבת וכו' יע"ש לק"מ דאיירי בצינעא וכיון שהוא גוי לגמרי אינו עולה ואם יעלה יעלה אחר תחתיו ויחזור ויקרא ואין להקשות שהרי למאי דקי"ל כר"מ דאפי' אינם כשרים נקראים בנים ועיין להרמב"ן עה"ת וספרי פרשת האזינו בע"ז ומ"ש בקידושין וס' שאלת יעבץ ח"א סי' כ"ח ועמ"ש בספרי ס' ראה ע"פ בנים אתם וכו' ובס' אהלי יהודה ז"ל דע"ה ע"ד ומדברי מהרי"ו שכתב דמקבלים נרות ליוה"ך שמודה ביוה"ך התם שאני. ואם ששמעתי באומרים לי ומטו בה משמיה דגברא רבה ז"ל שהורה להתיר שיעלה מומר לחלל שבת ביוה"ך זת"ד לעד"ן להשיב דאם האמת כמו שהם אומרים קשיא מכל האמור ועוד י"ל דאין למדין הלכה מפי מעשה ואפשר שלא הגידו לו להרב ז"ל באותו פרק שהיה מומר לחלל שבת בפרהסייא ועוד דאימור לא כך היה מעשה:

ומעיד אני עלי שמים וארץ דביוה"ך בבהכ"נ שלנו הוה עובדא והיה המומר מתנדב סך הרבה מאד והיה הצבור באותה שנה בדוחק גדול ועכ"ז לא הנחתי להם שיעלה מומר לס"ת. ובבהכ"נ הסמוך לנו קראו למומר אחר והיה הדבר מוכרח כי דוחק הצבור הרבה והגזבר של הק"ק היה המשרת וסרסור שלו וכבר הרב הלק"ט ח"א סימן ד' הביא בשם תשובת הרב ישר כי דוחק ארץ ישראל גורם להם לעשות מנהגים שלא כדין ועיין בס' פרי מגדים בחלק א"א סי' רפ"ב ס"ק ז' דאפי' בשאר עבירות אם הוא מומר ורגיל לכך לא יקראו אותו יע"ש ועמ"ש הרמב"ם בפיה"מ בר"פ חלק בפי' י"ג עי' עיקרים שהכופר בהם אינו מכלל ישראל ועמ"ש עוד הרמב"ם ז"ל בה' יסודי התורה פ"ג הלכה ו' ואילך ובענין אם זה דנקרא מומר הוא דוקא כשמחלל בעבודת קרקע או לא היא ס' הרב בעה"ע והביאו הרב"י באה"ע והתשב"ץ ולעד"ן דהיא סברא יחידאה וכבר כתב הרב זכות משה סי' פ"ו דקכ"ט ע"ד שהיא סברא יחידאה יע"ש ועיין בס' מטה אהרן ז"ל ח"ב דקצ"ח:

ברם נשאר לנו לבאר מהו מיקרי בפרהסייא דהנה אמת כי מחללים שבתות בכל שבת ושבת עכ"פ אין רואים אותו כ"א לפחות אחד או שנים ואפי' שיהיה בכל שבת שנים או שלשה והוו בהצטרפו' טפי מי' יש להסתפק אי מצטרפין או בעי' כולן בבת אחת ועיין בש"ע י"ד סי' ב' סעיף ה' ובבאה"ט שם סק"י ועיין בס' פני מבין ח"ב ובס' קהלת יעקב אלגאזי סי' תנ"א דקל"ב וסי' תרצ"ז דקע"ו. ולענין אם מחלל באיסור דרבנן עיין בית הילל י"ד סי' ב' ומה שהשיב ע"ד הרב פר"ח בק"א והטעם שכתבו הפוס' דמומר לחלל שבתות בעינן שיהיה בפרהסייא נראה לומר עפ"י מ"ש בהקדמת התיקונים ד"ה ע"ב וז"ל ובג"ד בראשית ירא בושת הרי יראה עם בשת כלא חד ומאן דלית ביה בושת פנים אוקמוהו מארי מתניתין בודאי שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני והפוך בשת ותשכח

שבת והיינו בראשית ירא שבת דלא תחלל ליה בפרהסייא כב"נ דלית ביה בושת אנפין וכו' ע"ש ואם הוא מין אפיקורוס המלגלג בדברי חכמים והגם שאינו עובד ע"ז ואינו. מחלל שבת הוי כגוי גמור שהרי במומר לא מורידין ולא מעלין ובמין קי"ל דמורידין ולא מעלין ועמ"ש בספרי הקטן ספר חיים בסי' ה' סעיף ן' בס"ד ועיין חכם צבי סי' י"ג ועיין להרב מראית העין בליקוטים סי' י"א ד"ף אות י"ב דאם שב בתשובה מהני ליה וכתב בס' ראשית בכורים ח"ב בתוכחת מגולה דז"ך ע"ב במי שמגלח זקנו שלא לקרותו לס"ת יע"ש ונראה דזהו שלא מן הדין אלא להוראת שעה וראיתי להרא"ם ח"א סי' מ"ו דכתב המחלל שבתות בפרהסייא או העובד ע"ז שהוא כגוי גמור לכמה עניינים ועוד שם בסי' פ"ג ועיין טל אורות די"ז ע"ג והרמב"ם סוף הלכות שבת ואם הוא מוכרח הדבר לקרותו לס"ת יקראו לעולה אחר תחתיו ויחזרו הקריאה מה שקראו למומר וע"ד שכתב הרב לדוד אמת סי' ה' חות ט' מחודש ד' וז"ל יש מי שכתב דאם אחר שעלה ע"ה למנין ז' נודע שאינו יודע צורת האותיו' צריך להעלות אחר למנין ז' יע"ש אכן לא ביאר לנו הרב ז"ל אם יחזרו כל מה שקראו לו לע"ה או לא ועיין להרדב"ז דפוס פיורדא ח"ג סוף סימן תט"ו ותשב"ץ ח"ג סס"י ש"ט ובית עובד דס"ד ע"א אות ח"י ודוק. ועיין מ"ש הרמב"ם בפיה"מ פ"ק דחולין ומ"ש הרדב"ז ח"ה סי' שני אלפים ע"ח ועיין מהריק"ו שורש קפ"ט והביאו מרן בב"י באה"ע סי' כ"ב ובטור אה"ע סי' קכ"ג ולמהראנ"ח ח"ב סי' ל"ח ועמ"ש הרמב"ם בפי"ב מהל' תפילה ה"ג וע"ש במרן כ"מ דלכל דבר שבקדושה אין מצטרפין נשים וקטנים ועיין מ"ש עוד הרמב"ם בהלכה טו"ב וע"ש בהגמ"י אין לקרות כנעניים בתורה וכו' והביאו מרן ב"י א"ח סי' קל"א וסי' רפ"ב ועיין בס' שייורי ברכה א"ח סימן רפ"ב ועיין ב"ד חלק אה"ע סי' ג'. וראיתי להרב מטה שמעון בח"מ סי' ב' בהגהב"י אות י"א שהביא תשובת הרב אבן השוהם סי' ט"ל שכתב דלא אמרינן הפקר ב"ד הפקר אלא לענין ממון לא לקונסו שלא יעלה לס"ת יע"ש וכעת אין זה הספר מצוי אצלי לראות הדברים בשורשן ואולם אם יהיה שזה חטא בחילול שבת בפרהסייא או בע"ז שנעשה מומר והוא גוי יש לקונסו אפי' אם לקח עליה בדמים והוא ברור וכמ"ש בתשו' לחח"מ: וראיתי להרב יכין ובועז בח"ב סי' ג' שכתב וז"ל ואני אומר שאין למונעם לקרות בתורה ראשון ואפי' אנו חושבים אותם משומדים לא אנוסים אעפי"כ מכלל ישראל הם נחשבים לפי שכל שנשתמד אפי' ברצונו מישראל הוא נחשב דהא קי"ל במס' סנהדרין בפרק נגמר הדין אעפ"י שחטא ישר' הוא עכ"ל ופשט הדברים משמע דישראל שהוא מומר גמור מותר לקרותו לס"ת דאעפ"י שחטא ישראל הוא ואחרי המחי"ר נראה דזה אינו דמאחר שהוא מומר ויצא מכלל ישראל וכופר בכל התורה כולה איך יעלה למנין קריאת

העולים לס"ת וכאשר נתבאר מדברי הפוסקים וענין מ"ש אעפ"י שחטא ישראל הוא להחמיר עליו שלא להסטיאו באיזה איסור ולומר דנעשה לו כל האיסורים כהיתר לענין זה הוא דהחמירו בו ואמרו דאעפ"י שחטא ישראל הוא לא להחשיבו ליהודי כשר במקום שצריך להיות ישראל ולא גוי דיהיה כשר המשומד בודאי דזה אינו ולפי חומר הנושא נראה דגם הרב ז"ל משלנו ולא אמרה כ"א באנוסים אלא שמביא ראיה לריבותא טפי ממשומד גמור ואה"ן אם והיה משומד גמור אין לקרותו לס"ת וזה ברור ומבורר ועיין להרב מים רבים חא"ח סי' נ"א ואילך ונראה דאנוסים שלא מלו אין לקרות לס"ת כי החמירו בזוה"ק ס' אמור על מי שאינו מהול שלא יקרא בתורה והביטה וראה בתשו' זקן אהרן סי' צ"ד דס"א ע"ב דנראה דמומר אסור לקרות בס"ת ועיין למוהריק"ו שורש קפ"ט דהבא על הזונה אין קורין אותו לס"ת. וראיה מהימנא תמצא ממאמר רז"ל בשבת פרע"ק ורש"י בחומש פ' כי תשא ע"פ וישלך מידיו אמר ומה פסח שהוא אחת ממצות עשה אמר' תורה כל ן' נכר לא יאכל בו התורה כולה וישראל מומרים ואתננה להם יע"ש נמצא דמומר לא שייך בתורה ואיך אנן ניקום להעלותו לקס"ת והאמת דהכל לפי האדם ולפי הענין וצריך לפי ראות עיני הדיין ואל השופט שיהיה בימים ההם:

ח"ב או"ח סימן קעו

שאלה מעשה שבא לעירנו אזמיר יע"א חכם אשכנזי מגיה גדול זה שמו. כמוה"ר יוסף נר"ו והוא בקי בחסרות ויתירות ופרשיות סתומות ופתוחות והוא במנין ובמספר כל אותיות שבתורה ושבמגילת אסתר הפלא ופלא מבקיאותו והתחיל לעשות הגהה ספרי תורה שבעיר ולא היה ס"ת שלא מצא בו טעיות הרבה הן בחסרות ויתירות הן בפתוחות וסתומות וכדומה ואפילו בספרים שהיו מוגהים ע"י חכמים גדולים בקיאים בהגה' מצא בהם טעות וגם בכמה ספרי תורות שיצאו כל נדרי שהמנהג שעושים אותו הגה' מחדש ויצאו כמה שנים כמה פעמים מצא בהם כמה טעיות זולת בס"ת אחד או שנים שנעשו הגה' זה שנים ע"י חכם גדול כמוה"ר ישראל אשכנזי נר"ו באלו דוקא לא מצא שום טעות בהם ויען נמצא לפי הנראה שכל הספרים אשר בכל בתי כנסיות שבעיר צריכים בדיקה והגה' כי בודאי ימצא בהם טעיות רבות קנוא קנאתי לה' אלהי צבאות בהיות זה החכם המגיה' בעיר שיגיה' על ידו כל הספרים שבעיר ותשבר ששואל הוא דבר בזול וא"כ מי שיש לו ס"ת יתן שכרו ואם לא יש בעלים לס"ת יתנו מכיס כוללות הק"ק ולהיות כי לא יבצר בכל דבר מנגדים באומרם כי הוא בחזקת כשרות העל אלה חל עלי חובת ביאור כי כיון שנמצא בכל ב"כ בספרים שהיו בחזקת כשרות שהיו בהם טעיות ויש שנמצאו

בו למעלה משלושים טעיות א"כ כל הספרים צריכים הגהו' ואם יש ס"ת בדוק שכבר נעשה הגהה ע"י זה החכם או החכם הבקי רבי ישראל אשכנזי הי"ו ויש שאינו בדוק נראה דאין להוציא ס"ת שאינו בדוק על הכל אבא לבאר בס"ד:

תשובה נראה דכמו שמצינו בתשו' הרשב"א שהביא מרן ביו"ד סי' פ"ד בירקות שבדק אשה ושוב נמצאו תולעים שצריך בדיקה אחרת וכן כדין ס"ת שנמצאו ג' טעיות שצריך להגיה' כולו כמ"ש הרשב"א. גם קי"ל לדעת כמה פוסקים דבאתחזק איסורא ל"מ חזקה כמ"ש בחק"ל ח"א חיו"ד סי' ק"ל וגם דנראה דאזלינן בתר רוב ספרים שהם מוטעים ועמ"ש מז"ה בחק"ל ח"ב ליו"ד בשיירי א"ח סי' א' והטעם שכתבו הפוסקים בבדיקת הריאה משום דמצוי בהם אע"ג דליכא חזקה כן נמי נימא הכא וכן בחזקת ב"ד דלא חיישינן לב"ד טועים אם ראינו ג' טעיות שטעו איתרע חזקתייהו כמ"ש הרבי זקן אהרן בתשו' סי י"ד יע"ש ובתשו' סי' רי"ח וכ"כ הרא"ם בתשו' ח"א סימן ל"ה וכל היכא דמצי לברורי מברירינן לענין ספק וס"ס וחזקה ושאר דברים עיין בקונ' מחזה אברהם מע' ה' ד"ה היכא דמצי וכו' יע"ש ועיין מג"א בא"ח סימן ח' סקי"א ובתשו' הר"ן ז"ל סי' ס"ו ואין מקום לו' כי כיון שהיה הס"ת זה כמה שנים וברכו בו הרי לא קיים המצוה וגם יש עונש על ברכות לבטלה שהרי מצינו בר"ת שהיה לובש תפילין תפורין בחוט פשתן כס' במכות די"א וההלכה להפך וכי ס"ד שלא יהיה לו שכר אלא אחר כונת הלב שביקש לקיים המצוה וכמ"ש הראשונים עיין בס' מדבר קדמות מער' ך' אות ובס' דבש לפי שם אות ד' יע"ש:

וראיתי להרב דבר שמואל סימן ר"ס דהעלה דהיכא דשכיח והוחזקו ריעותא בבהמות. צריך מדינא לבדוק יע"ש וה"ה והוא הטעם בבדיקת הס"ת וק"ל ועיין עוד בתשו' שם ואם מותר לקרות בהם כשהם בחשש פיסול בהיות ס"ת מוגה בבירור עיין להרב נודע ביאודה ועמ"ש בס' חקקי לב חיו"ד סימן מ"ח ובס' חק"ל חיו"ד ח"א. ונראה להביא משל על זה שכתוב בס' חובת הלבבות במלך ששלח לעבדו שיקבץ ממון מארץ מלכותו ושימנה ושישקול אותם אם הם חסרים וגם שיבחינם במבחן אם הם זהב וכסף או מזויפות והוא סמך על המביאים ולא מנה ולא שקל ולא הבחין אותן ושוב מנא המלך חסרות ומזויפות בודאי שראוי לעונש שלא היה לו לסמוך על אחרים זת"ד כמו כן יש לומר בנ"ד:

ח"ב או"ח סימן קעז

שאלה מעשה שהיה בחתן בחור שנשא בתולה והוא אלם שאינו מדבר כל עיקר מה לעשות בשבת חתונה לקרותו לס"ת כנהוג בעירינו אזמיר יע"א שמוציאים ס"ת ב' ונותנים לחתן וקורין אותו לעלות לקרות בס"ת שלו פ' ואברהם זקן ומתרגמים:
תשובה הנה לענין סומא המנהג בעירינו אזמיר יע"א לקרותו לס"ת ומברך הברכה וקורין לו בס"ת לכל אדם בכל זמן וכן נוהגים ג"כ למי שהוא חתן שעושים לו כסדר הזה ועיין מ"ש הרב מטה יאודה בא"ח סי' קל"ה במעשה שאירע בשנת התפ"ח וכמ"ש הרב לדוד אמת. ואולם באלם לא יש מנהג מעולם לקרותו לס"ת וכשאירע להיות חתן הנכון הנראה לע"ד לגזור עליו שלא יבא לבה"כ כלל וע"ד שגזר הרב הנ"ל בעירו בסומא ואם יוציאו ס"ת ויקראהו בלא ברכה זה לא שמענו ואם יוציאו הס"ת ולא יקראו בו גם זה הוי ח"ו פגם לס"ת וראיתי בס' פרי מגדים בחלק מ"ז בא"ח סימן ק"ס אות ב' דאם יוצא בשחיטה בברכת חברו כמבואר ביו"ד סימן ח' ולפ"ז אדם חשוב גדול הדור אם לא אפשר אחר מברך והוא עולה לס"ת וש"ץ קורא וצ"ע יע"ש ועמ"ש בס' הקטן ספר חיים סימן ז"ך אות י"ד בס"ד:

ח"ב או"ח סימן קעח

שאלה מעשה שהיה כי ביום שב"ק שמשימים בצים לצלות בתנור כתבו ע"ג הקליפה של הביצה מבחוץ אותיות לסימן ונסתפקו ביוש"ק אם מותר לשבור הקליפה כי יש חשש שישברו האותיות הכתובות ואיכא משום מוחק ויש מי שרצה להתחכם ולהתיר דהיינו לשבור הקליפה מצד שאינו כתוב ע"ג האותיות ולפחות משם ולהוציא הביצה וישאר הצד האחר אשר כתובים בו האותיות שלם בלתי שבירה אלא דעכ"ז שכיוין לפתוח מצד אחר נשבר גם מצד האותיות אם יש איסור בדבר יורינו המורה ושכמ"ה:
ת שובה הנה קי"ל בש"ס ובפוס' וכתבו הרמב"ם בה' שבת פי"א ה"ט המוחק כתב ע"מ לכתוב במקום המחק ב' אותיות חייב יע"ש הרי דהמוחק מה שחייב הוא כשמחק ע"מ לכתוב וכאן שמעיקרא לא מחק אלא קרע ושיבר האותיות שלא להנאות מהם בודאי שהוא פטור ואפי' למ"ש מרן בש"ע א"ח סי' ש"ם סעיף ג' המוחק דיו שעל הקלף או שעוה שעל הפנקס אם יש במקומו כדי לכתוב ב' אותיות חייב יע"ש כאן בנ"ד חסר המציאות כי נקרע הקליפה ואין בה כדי ראוי לכתוב ומ"ג כי בלא"ה לא נתכוון לקרוע כי בכונה מכוונת הרי הוא שובר מצד האחר להוציא הביצה ממקום אחר ולהשאיר מה שכתוב שלם אלא שממילא נשבר והרי קי"ל כר"ש בשבת דצ"ד ובשאר דוכתי שם

בשבת דס"ל דדבר שאינו מתכוין מותר וזהו אפי' באיסור מלאכה גמורה דאורייתא כל שכן בכגון דא דנ"ד דליכא מלאכה ועוד כי אפי' הפוס' אשר אסרו לפתוח החותם בשבת כשיש אותיות היינו משום מוחק אינו אלא כי החתימה והכתיבה תהיא נעשית לסגור ולשמור מה שכתוב בתוכו ועיין בפר"ח ביו"ד סי' קי"ח וברבני האחרונים שם ובס' פחד יצחק מע' א' ד"ה אמירה ומערכת ך' ד"ה כותב וכו' מה שא"כ כאן בנ"ד כי כתיבת האותיות הם לסימנא בעלמא ולא איקפד להו אפי' אם נשברו האותיות כל שיש רושם מאותיות ולאו לשמירה וסגירה עבידא ואפי' האי לסימנא לא קפדי כ"כ ומ"ג אם נעשה בלתי ידיעה ורצון הבעל הביצה דודאי דכל שנשברו הקליפות מאליו בלא מתכוין דליכא חיוב כלל ועיין בא"ח סי' ש"ס סעיף ג' בהגהה משם המרדכי פ' כלל גדול שכ' וז"ל אסור לשבר עוגה שכתוב עליה ענין אותיות אעפ"י שאינו מכוין רק לאכילה דהוי מוחק יע"ש: ומתוך זה עמדתי על המרקחות שעושים בהם צורות מדפוס שקורין פאסטארי'אל אם מותר לאכול מהם בשבת אם יש בהם משום מוחק ואת"ל דמותר אם כתוב בהם גם אותיות הגם שיהיו מדפוס מגוף הדבר עצמו אם מותר וכן מה שעושין מוכרי מיני מתיקה כמין מטבעות מהמתוק עגולים הנקראים חאקיקיס. ויש מהם כדמות צורות ויש מהם שחוקקים צורת אותיות מכתיבת ישמעאלים אם יש לאסור בשבת מלאוכלם שמוחק בהם האותיות ונ"ל דבאותיות חקוקות יש לאסור בודאי ונראה דאין מקום לחלק בין אותיות מכתיבת שלנו לאותיות הכתובות משאר לשונות הגוים וכמ"ש הרמב"ם בפי"א מה' שבת הלכה יו"ד והכותב בכל כתב ובכל לשון חייב ואפי' משני סימניות וכו'. ועיין מ"ש המרדכי בשבת פ' כלל גדול נשאל לרבי' מאיר זל על עוגות התינוקות שכתובים עליהם האותיות וכו' והרוקח סי' ר"ף ומור"ם בהגהה א"ח סי' ש"ם ומ"ש הרב מהר"ש תלוי סימן נ"ו והרב ט"ז בא"ח סי' ש"ם והרב חוות יאיר סימן טל והרב חמ"י בהל' פסח ובהל' שבת ופ"א מהל' שבועות יע"ש ובס' טל אודות בביאור המרדכי במלאכת מוחק דע"ב ומ"ש בספר דגול מרבבה להרב נודע ביאודה דנראה דמתיר בכל אופן בצורות ואפי באותיות יע"ש ולעד"ן דבצורות יש להתיר אבל באותיות החקוקות נראה דאסור כיון שדעת כמה רבנים לאסור ועיין בס' קול אליהו ח"א חא"ח סימן י"ט ובס' שיורי ברכה שם בא"ח סי ש"ס והרב חמ"י בהל' שבת פט"ו דקי"ט ע"א כתב וזל ומותר לאכול מרקחות העשויות מסוקא"ר ועליהם כמו ציורים ממיני צורות עשויות מדפוס על המרקחת עצמו ולא חיישינן לאיסור מחיקה כמו שביארנו שורש הדבר בדין מצות שמורות יע"ש ונר' דדוקא בצורות הוא דמתיר ולא באותיות כאמור וק"ל. ועיין

בס' שאלת יעבץ ח"ב סימן ק"ם דאינו אסור כ"א האותיות אבל בדפוס ע"י חקיקה לא יע"ש ועמ"ש הרב אבני שהם ד"ס ע"ב:

ח"ב או"ח סימן קעט

שאלה מי שבישל צמוקים במים בערב שבת ונתבשלו הדק הטב אכן לא היו מים מהצמוקים שהוציאו אותם ונשארו הצמוקים מבושלות בלתי משקה ובשבת רוצה להשליך לתוכן מים כדי שימחקו המים אם מותר לעשות כן בשבת או לא: תשובה הנה כתב מרן בש"ע א"ח סימן של"ו סעיף י"א השורה חטים ושעורים וכיוצא בהם במים הר"ז תולדות זורע וחייב בכל שהוא ועמ"ש בתשו' מוהריט"ץ סימן ס"ט ובס' בני חיי סימן רנ"ב בשם מוהר"ן רוזילייו ז"ל ועמ"ש הרב עץ החיים ז"ל פיה"מ במס' שבת פ' כלל גדול במלאכת הצובע ומ"ש הרב טל אורות דח"י ע"ד ודף והיה נר' להביא ראיה לזה ממ"ש הרט"ז בא"ח סי' שכ"א סק"ג דאסור לשפוך בשבת יין או שאר משקין לתוך כלי שיש בו חומץ כדי שגם זה יהיה חומץ אח"כ דזה הוי ככובש כבשים דהא מתכוין שאותו המעט ששופך שם יהיה נכבש ויתחמץ יע"א ועמ"ש הרב י"א. ויש לי להשיב ע"ד בזה כמ"ש במ"א גם יש לעמוד בדין שכתבו הפוסקים דכבוש הרי הוא כמבושל אינו במים ועמ"ש מז"ה הגדול בס' חק"ל חיו"ד ח"א סי' גם בעינן כ"ד שעות מעת לעת ועיין בס' נ"מ זה שמו חיים וחסד בסוף הספר בחידושי דינים סעיף מ"ג אמר כמוהר"ר פאיבש שמותר לשרות בשבת צמוקים ואפרסקים ודומיהם במים שלא אסרו אלא דיו וסממנים שעושים צבע יע"ש ועיין בס' ברכות המים סס"י רנ"ב והרב בני חיי א"ח סי' רנ"א מסיק להתיר שלא כדעת הרב השואל שהחליט לאסור אמנם הרב מר וקציעה בסי' ש"ך העלה לאיסור גמור וכס' הרב השואל הנז' יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קפ

שאלה אם מותר בליל שבת להיות נעור כל הלילה וללמוד כדי לעשות תיקון כרת או אסור משום שמבטל עונג שבת יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה נראה לע"ד לאסור כי כיון דקי"ל שינה בשבת תענוג אפי' ביום כ"ש בלילה דאיכא צערא דגופא שמצטער ואינו יכול בשבת לעשות דבר שמצטער גופו משום עונג שבת ותנן במתני' במס' אבות פ"ג משנה ה' הנעור בלילה וכו' הר"ז מתחייב בנפשו ופירש הרב רבינו המאירי שם דצ"א ע"א וז"ל והזכיר הנעור בלילה ר"ל כל הלילה כי התעורר יותר מדאי תזיק מאד והשיעור המוגבל לתעורת הלילה לד"ת הוא בכדי

שישלים בה עם היות תעורת שש עשרה שעות וישן ח' שעות שהם שליש היום השלם ר"ל כ"ד שעות עכ"ל הרי כי ענין שלא לישן בלילה הוא דבר המזיק לגוף שמצער הרבה מאד א"כ בודאי כי לא נכון לעשותו בשבת:

וממה שמצינו בפ"ק דיומא דח"י ע"ב דקתני מתני' אם הוא היה חכם דורש ואם לאו ת"ח דורשים לפניו ופירש"י אם חכם דורש בדבר הלכה כל ליל יוה"כ שלא יישן ויראה קרי וכן תני מתני' שם די"ח ע"ב ביקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדא וכו' יע"ש אין ראיה כלל כי מלבד כי אירי ביוה"כ כי אפי' חל בשבת מתענים בו ה' עינויים ואדרבה המצוה היא העינוי ולא העונג זאת ועוד כי אפי' לא היה יום תענית והיה מותר לאכול ולהתענג והיה חל אפי' בשבת כיון שהחששה היא מחמת קרי שמא יארע לכהן גדול ותתבטל מעבודת היום לכן בעבור זאת היה מקום להתיר דיתבטל עונג שבת בעבור זה. ובזה יש מקום להשיב דאין ראיה ממ"ש הראב"ע ז"ל בס' יתרו ע"פ והיו נכונים שכתב וז"ל אולי לא יישן אדם מהם בלילה שישמעו את קול ה' בבקר. כדרך כ"ג ביוה"כ עכ"ל דהרי אמרו רז"ל דלכ"ע דבשבת ניתנה תורה לישראל כדאיתא בפרע ק דף יע"ש הרי דבליל שבת היו כל ישראל נעורים בלילה דש"מ דמותר שלא לישן בליל שבת כל עיקר וליכא איסורא משים ביטול עונג שבת דיש לדחות דשאני הא דמת"ת שבאו כל ישראל לקבל את התורה דהיו צריכים קדושה רבה ויתירה יותר ממה שהיה מתקדש הכ"ג ביוה"כ וא"כ אין ראיה מזה לשאר שבתות השנה:

ובר מן דין כי אעיקרא דדינא פירכא כי מ"ש הראב"ע שלא ישנו ישראל באותו לילה כשניתנ' התורה אחרי המחי"ר ליתא להא ובהדייא אמרו במ' חזית להפך כדכתבתי בקונט' מל"ח בס"ד וכבר הזכיר המג"א מאמר זה ועיין בב"ח בסי' רפ"א סוף סעיף ב שכתב וז"ל דמשמע דעיקר הטעם שלא לבטל שינת שחרית והוא עונג שבת וקבלה ביד הגאונים סמך וראיה מקרא וביום השבת עכ"ל ועיין להר"ן בה' שבת ועיין הלק"ט ח"א סי' צ"א ועיין להרא"ש ז"ל בתשו' בשמים ראש סימן שמ"ז בליל פסח דאין להיות נעור כל הלילה דבעינן שמחת י"ט ומצות עונה יע"ש ואם כך כתב הרא"ש בליל פסח כ"ש בליל שבת ועיין בקונט' חיים לראש בס"ד ועמ"ש הרב המאירי ז"ל בשבת פ' אלו קשרים בשם הירוש' ועיין מ"ש בביצה ובפסחים דס"ח ע"ב הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם ומ"ש הראשונים שם והרשב"א בתשו' ח"ד סימן רס"ב לסגף עצמו שלא מחמת ביה"מ לא אשכחן. ועיין בס' בן יוחאי שער הז' בא"ח סי' תצ"ד דקמ"ב ע"ב ועיין במס' יומא דל"ה כשעלה עמוד השחר וכו' ועיין בס' פתח עינים וז"ל דרכן היה לקבוע מדרש גם בלילי יו"ט וכתבו בפסחים דק"ט דמנהגם היה לילך לבית המדרש גם בלילי יו"ט. ועתה

נדפס ס צפחית בדבש וראיתי להרב ז"ל דהאריך בזה ואסף איש טהור לאסו'ר איס'ר יע"ש בסימן כ"ד:

ח"ב או"ח סימן קפא

נשאלתי בישראל שיש לו חותם על שמו וביום השבת רוצה הגוי ליקח החותם ולחתו' בעדו באיזה כתב ובאיזה ענין מדעתו של ישראל אם מותר לעשות כן או לא:
והשבתי דהרב נודע ביאודה ח"ב חא"ח סי' ל"ג נראה שאסר ועיין נמי להרב בית אפרים בתשו' חאה"ע ובמ"ש לעיל מזה בסימן ק"ד בס"ד קחנו משם ובמאי דקמן נראה לאסור בנותן חותם שלו לגוי לחתום בעדו בשבת הרי יש שליחות לגוי לחומרא ועוד שמורה חתימתו שהוא חותם ביום השבת ועוד משום שביתת כלים:
איברא דיש מקום להתיר היכא דהדבר מוכרח מצד המלכות ודינא דמלכותא דינא כי הגם שהרב נודע ביאודה שאלתו היתה בשר וחשובי היושב בבית ועד עם השרים ועכ"ז אסר אפשר לא היה אותו ועד במאמר המלך מצד המלכות אבל כשהוא מצד המלכות וא"א להשמט יתנהו ליד גוי אחד שהוא יתנהו ליד גוי אחר לחתום בו וגם שיהיה החותם בכתב שאינה אשורית וכ"ש הוא לשון לעז או תוגרמה ובכתב שאינה אשורית דיש מקום להקל ודוק:

ח"ב או"ח סימן קפב

שאלה בגוי הבא ביום שב"ק ליקח דבר מביתו של ישראל או להביא דבר לבית ישראל מה דינו:
תשובה הנה באומר הישראל לגוי בשבת הא לך מעות ותקנה לי דבר בשבת ומביאו ביום השבת בודאי דאיסור גמור הוא כי אינו מותר כ"א לתת מעות לגוי מער"ש לקנות לו ובתנאי שלא יאמר לו קנה בשבת והה"נ להפך אם נותן לו למכור לגוי מותר ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת וכמ"ש מרן בא"ח סימן ש"ז סעיף ד' ומור"ם שם בהגהה הלא"ה שניתן לו מעות מער"ש או שמצוהו לו שיקח בשבת ודאי אסור וכ"ש כשמצוהו לגוי שיקח בשבת כי הוא איסור גמור ולכן לא יפה הם עושים השולחים לגוי בשבת שיקח לו דגים ופירות וכדומה לצורך לילה כי הוא איסור גדול וכן ראיתי להרב זכור לאברהם ח"א חא"ח בהל' שבת ד"ה אמירה לגוי דקל"ז ע"ב שהכריח שהוא איסור גמור וראוי למחות בידם כי מלבד איסור אמירה לגוי איכא עוד איסור שמכין לצורך הלילה יע"ש ועיין להרב"י בא"ח סימן רמ"ז משם מהרי"א ז"ל דאמירה לגוי לו' שילך בשבת

אסור אבל אם הגוי מעצמו אמר לילך בשבת שרי וכו' יע"ש. אמנם אם יש לו לישראל איזה דבר סחורה ובא הגוי ללוקחה בשבת להוליכה למקום אחר זה הדבר אסור וכמ"ש מור"ם בהגה' שם וז"ל מי ששכר עכו"ם להוליך סחורתו ובא העכו"ם ולקחה מבית ישראל בשבת אסור וראוי לענוש העושה יע"ש ועיין בתשו' להרב מהר"א ששון סימן קנ"ו יע"ש ועיין להתשב"ץ ח"ב סימן קס ואם הסחורה היא של הגוי שכבר מכרה לו ישראל מער"ש או שהוא פקדון של גוי ובא הגוי בשבת ליקח את שלו נראה דבכה"ג מותר וכמ"ש בא"ח רס י שכ"ה ס"א וס"ב יע"ש ועיין בס' מגן שאול סימן ז"ן וכמו כן אם מביאים הגוים בשבת תבואה או ענבים בזמן הבציר לבית ישראל והגוי שוקל ומודד והישראל אינו עושה עמו שום מלאכה ולא שום חשבון נראה דאם התבואה והענבים הם של ישראל בלא"ה נראה דמותר גמור וכמ"ש מור"ם בא"ח סס"י ש"ז בהגה' וז"ל הגוי המביאים תבואה בשבת לישראל שחייבים להם והישראל נותן לו מפתחו לאוצרו והעכו"ם נותנו לשם ומודדים ומונים יש מי שמתיר משים דהגוי במלאכת עצמי עוסק ואינו של ישראל עד אחר המדירה ושיחשוב עמו וכן הגוי העושים גבינות והישראל רואה וקנה אותם ממנו דמ"מ הגוי אדעתא דנפשיה קא עביד וכו' וכתוב שם במג"א דאם התבואה של ישראל אסור לו' לגוי לפנות יע"ש נראה רמ"מ הבאה שמביא לבית ישראל אינו אסור אלא דאם התבואה והענבים הם של גוי והגוי בשבת שוקל ומודד ונותן לתוך כלי ישראל או מניחו שם בביתו הרי הישראל עושה קנין עי"ז בשבת ואסור לה יניחם בכליו של גוי במקום שמביאו עד הלילה וגם לא יעשה עמו שום חשבון ולא יהיה עומד ע"ג ועיין להרב פרי האדמה ח"ד ד"ד ע"ד על מי שקצץ עם הגוי להביא לו כ"כ נודות מים אעפ"י שמביא בשבת מותר יע"ש ועיין להרב מהר"א ששון סימן קנ"ו ועיין למרן בש"ע שם סי' ש"ו ס"י שפסק להחליף משכון לגוי בשבת מותר אם הוא מלבוש ויוציאנו העכו"ם דרך מלבושו יע"ש. ובס' אפי זוטרי בא"ח סימן תמ"ח דמ"ח ע"א ועיין להרא"ש והטור בא"ח סי' שכ"ה ועיין בס' שמן המשחה חא"ח סי' י"ט די"ב ע"ג יע"ש וכמו כן אם יצטרכו לתת מעות לגוי לצורך מצות ופקוח נפש לקנות איזה דבר יראו הכי מנגד והגוי ימנה ויקח ועיין בהג"א סי' פ"ב מ"מ לדי"ג ע"א סימן מ"ו וז"ל מותר לקנות בתים מן הנכרי בשבת כיצד הוא עושה מראה הוא לו כיס של דינרים והנכרי חותם ומליא לערכאות יע"ש:

ולענין אם בא לו בשבת ע"י גוי כיס מלאה מעות ומביאה הגוי לישראל בשבת וצריך למנותם אם חסרים ממניינם אם מותר שהגוי יהיה מונה לפני הישראל ורואהו ומניחם שם בביתו של ישראל ולא יגע בהם עד הלילה וכן נמי אם יש לו משכון מהגוי ובא בשבת

או בי"ט לתת המעות וליקח המשכון עיין באר עשק סימן ל' יע"ש ועיין בס' מכתם לדוד חח"מ סי' ל"ג ול"ד ועיין בהגה מור"ם בא"ח סס"י רמ"ד ס"ו וז"ל וישראל הממונה על המטבע וכו' ויזהר שלא ישב הישראל ועמ"ש הרט"ז והרב יד אהרן שם יע"ש ועיין בבאר היטב סימן ש"ו סקי"ב ועמ"ש הרב זרע אמת ח"א חא ח סי' ל"ה ומחב"ר א"ח סי' שז ועיין בס' זלא ח"א מער' ה' ד"ה הוצאה וכו' יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קפג

שאלה בצואת חתול שהיה על רצפת אבנים סמוך לכותל והטיל מים על הצואה ההיא והלכה למקום מדרון אם יש איסור לעשותו בשבת או"ל: תשובה הנה לפי מ"ש בתוספתא פי"ז לפי שאין סכין ואין נופחין ואין מדיחין את הקרקע בי"ט ואין צריך לומר בשבת וכן אמרו בשבת דצ"ה ע"ב דברייתא קתני המכבד והמרבץ בשבת חייב חטאת ומסיק התם שהוא כר' אליעזר ורבנן ור"י ור"ש פליגי ואמרינן התם בגמרא דאמימר שרא זילחא במחוזא אמר טעמא מאי אמור רבנן דילמא אתי לאשוויי גומות הכא ליכא גומות והאידנא דקי"ל כר"ש שרי לכתחילה ועיין בפסחים רס"ד ע"א גבי מתני' דהכהנים היו מדיחין את העזרה בשבת של"ב חכמים ומפ' בגמ' של"ב חכמי מאן אר"ח של"ב ר"ת דאי רבנן אמרי שבות הוא ואין שבות במקדש ומבואר שם בתוס' ד"ה המכבד תימא לר"י היכי מתוקמה מתני כר"א והא בעזרה שהיה לה רצפת אבנים לא שייך אשוויי גומות וכו' ואומר ר"י דבעזרה בין רובד לרובד היו גומות א"נ דלר"י דאיכא איסורא דאורייתא בכיבוד דעלמא גזרינן עזרה אטו כיבוד דעלמא דכמה שבות אשכחן במקדש וכו' יע"ש וכאן בנ"ד שהיה הריבוץ ברצפה תחת סמוך לכותל שלא היה במים שנתן ע"ג הצואה הנז' הפסק בין רצפה לרצפה נראה דליכא שום איסור ומה גם כי כפי דברי הרשב"א שהביא דבריו הר"ן בפרק המצניע וה"ה בפכ"א מהל' שבת ה"ג וז"ל ואסור לכבד את הקרקע שמא ישוה גומות אח"כ הוא רצוף באבנים ומותר לזלף מים ע"ג הקרקע ואינו חושש שמא ישוה גומות שהרי אינו מתכוין לכך אין סכין את הקרקע ואפי' היה רצוף באבנים ואין נופחין אותו ואין מדיחין אותו אפי' בי"ט כ"ש בשבת שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא להשוות גומות בזמן שהוא עושה כן במקום שאינו רצוף וכתב הרשב"א ז"ל דהעפ"י שמזיז עפר וצרורות וקליפין האסורים לטלטל יראה לי שמותר מפני שהם לו כגרף של רעי עכ"ל וסיים הרב המגיד ז"ל וכן נהגו במקומותינו יע"ש וא"כ זהו דהוי גרף של רעי ממש אעפ"י שה"ה כתב סמיך ונראה על דברי התוספתא הלזו דאין סכין ואין נופחין ואין מדיחין בקרקע בי"ש ואצ"ל בשבת כתב וז"ל ופי' לדעתו אעפ"י

שהכבוד מותר ברצוף אלו הדברים אסורים וגזרו בהם לפי שאין בהם צורך כמו בכיבוד יע"ש דש"מ דיותר יש להחמיר בריבוץ מכיבוד נראה לו' דה"ד בריבוץ בלתי הכרח אבל כשיש גרף של רעי שהוא הכרח וצורך אפשר דהוי הריבוץ ככבוד ומה שאמרו בפסחים בהדחת אעזרה דאיכא משום איסור שבות לפחות היינו כמ"ש ואיכא אשוויי גומות בין רובד לרובד ובנ"ד דליכא חששא זאת נראה דמותר אפי' לכתחי' ומה גם כי נראה מדברי הרמב"ם דעיקר איסורו הוא דנר' דעביד כעובדא דחול והנראה לצאת י"ח כל הדיעות שיעשה כענין שאמרו במדיח ע"ג בשר שלא יסרח וכיוצא:

ח"ב או"ח סימן קפד

שאלה מעשה במת אחד שמת בערב שבת אחר שעה י"א ורחצו ונתנוהו במיטה והוליכוהו לבית הקברות בחושבם כי קודם שקיעת החמה קוברים אותו ואירע שלא היה הקבר מוכן ושקעה החמה ונשאר המת שם בבה"ק מה לעשות אם יקחו גוים לחפור הקבר ולקוברו ע"י גוים או יניחוהו שם או בבית הסמוך לשם עד מוצאי שבת יוריני המורה הדין ושכמ"ה:

תשובה הנה בתחילה צריך המורה להזהיר לקברנים שאם לא יש קבר מוכן כל שהגיע שעת אחת עשר שלא יעשו שים הכנה לקוברו ויניחוהו עד מוצאי שבת ברם כשאירע מעשה כזה נראה לע"ד שיניחוהו כמו שהוא את המת במיטה וישמרהו שם בבית הקברות או יתנהו בבית אחד הסמוך לבית הקברות ולמוצאי שבת יקברוהו ע"י ישראל שהרי אמרינן בשבת דגוי שעשה קבר לישראל אם הוא בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית וע"ש הרמב"ם בפ"ו מה' שבת והתוס' סו' פ' מרובה יע"ש ועיין להמרדכי בשבת פ כירה סי' וז ל מעשה שהיה בימי הרא"ם שהביאו מת מחוץ לתחום בשבת בספינה והיה המקום צר לבוא אליו וגם הגיים היו מתאספים שם עד שהיה המת מוטל בבזיון קצת ובא הדבר לפני הגדולים וציוה הרא"ם להוציא המת מתוך הספינה ולהביאו ע"י גוים בבית קרוביו ביום השבת משום כסהו וכו יע"ש ועיין להרב מוהרד"ך ז"ל בית כ"ב מחדר א' ואילך וחדר ז' דפ"ב ע"ב וא"כ נקבר בליל שבת באיסור אם צריך להוציאו ביום א' ולקוברו בקבר אחר כמ"ש בא"ח סי' שכ"ה ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית יע"ש ומ"ש בש"ס ובדברי הראשונים והאחרונים והנה בעתה נ"מ ס' מכתב שלמה סי' ע"ב שכ' שצריך לעשות קבר חדש דגנאי הוא להיות קבור בקבר שחיללו בו שבת יע"ש ועיין בתשב"ץ ח"ג סי' ס"ד יע"ש ועיין בס' ברך יצחק די פאס חיו"ד סי' ד' די"ב ע"ב:

עוד מעשה בא לידי דשאלוני במי שמת בחצר אחד בליל שבת קודם קידוש וסעודת ליל שבת והיה בחצר ההוא שבת חתונה שהיה כלה הנשואה לחתן ואותו שבת הוא שבת קודם החתונה שקורין במקומינו שבת כניסה ואותו שבת עושים בבית הכלה שמחה שנכנס החתן לבית הכלה עם קרוביו ועושה הבי הכלה סעודה לקרוביו ומיועדיו ומשוררים ובאו לשאול אם יש להוציא את המת מן הבית למקום אחר אם מטעם שהוא ימות הקיץ ובמקום סגור בלתי חלונות ויש חששא שמא יסריח ועוד ב' שיש שבת כניסה באותו חצר אם יש להתיר דהנה קי"ל בש"ס ובפוסקים דאם הסריח מותר לטלטל המת בשבת וכשיש חששא שמא יסריח יש מחלוקת בפוסקים דלהרמב"ם ודעימיה לא הותר לטלטלו ולהטור ודעימיה מותר לטלטלו ועמ"ש הרב כנה"ג בסי' זה בהגב"י ואם באנו משום חשש שמא יסריח הרבה תיקונים יש לתת ע"ג שלג ואם אינו מוצא שלג לזלף על גבי המת ועל בגדיו חומץ כמ"ש הרב שה"ג פ' כירה והביאו הרב כנה"ג שם ועוד יש תיקון לתת ע"ג ובראשו וברגליו ברזל כלי שקוצבים הבשר הנקרא בלעז סאטיר או לתת על גבו עשבים לחים הנקרא בלעז יונג'ה ולהחליפם בכל שעה:

ואם יש להתיר משום שבת חתונה כמ"ש ימור"ם בהגהה שם סי' שי"א ס"ב צריכה רבה אי מיקרי זה השבת של כניסה שבת חתונה כי לא מצינו כי אם בח"ח סימן תקנ"א סעיף א' בהגהה שכתב בשם מהרי"ל ומי שיש לו נישואין בשבת נחמו מותר ללבוש בגדי שבת בשבת של חזון יע"ש ושם מבואר במהרי"ל שהוא החתן ואביו של חתן וכמ"ש הרב באה"ט סק"ו כמו שיע"ש אבל לגבי הכלה לא מצינו והנראה לומר דל"פ כי אדרבא שבת של קודם החתונה יותר שמחה וגיל יש בבית הכלה מהחתן כידוע ועיין להרב באר עשק סי' ב"ן שהתיר משום מצות כהנים ומשום שמחת יו"ט יע"ש ועיין בס' יד אהרן ח"א והרב משאת משה ח"א חא"ח סי' ג' דתלוי במנהג דאם המנהג שלא לטלטלו המנהג עיקר ואם ליכא מנהג הרוצה לסמוך לטלטלו מן הצד או ע"י ד"א לא הפסיד יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קפה

שאלה במי שהיה מחכך בבשרו בשבת במקום שיש בהם שערות והיה בשער אחד איזה טינוף וע"י שהיה רוצה להסיר הטינוף הקשה הדבוק באותו שער נתלש גם השער עמו אם חייב משום תולש בשבת עוד צריך לדעת בנחיריים שהם ממולאים מצואת הנחיריים ומכניס אצבעו לקנחו ועי"ז נתלשים השערות שבתוך הנחיריים אי חייב או לא ואם לכתחילה יש ליזהר בזה שלא להכניס אצבעו לקנח בתוך הנחיריים בשבת או לא:

תשובה עיין בתשו' הריב"ש סי' שצ"ד ובמרן ב"י בח"ח בסי' ש"ג והביאו מור"ם בהגהה שכתב אבל מותר לחוף ולפספס ביד וכו' יע"ש ועיין להרב שיבולי הלקט והביאו הרב א"א בא"ח סי' שכ"ח ס"ק ג' שכתב וז"ל יש אוסרין להעלות הגרון במשיכת שער שמא יתלוש אחד מהם וחייב חטאת יע"ש. ואפשר לחלק דהתם הוי כפסיק רישיה ולא ימות כי בודאי במשיכת השער א"א שלא יתלוש משא"כ הכא כי הוא בא להסיר הטינוף מהשער ויכול עשוהו שלא יתלוש השער ועדיין צ"י ועיין בש"ע סי' שי"ב ס"ז היה צריך לנקביו ואינו יכול לפנות שרפואתו למשמש בפי הטבעת שממשמש שם בצרור והנקב נפתח לא ימשמש בשבת כדרך שממשמש בחול דהיינו שאוחז הצרור בכל היד משום השרת נימין אלא ממשמש כלאחר יד וכו':

עוד נשאלתי כיוצא בזה מי שיש לו חמימות בבשרו והוא מחכך בצפרניו הרבה בשבת ויש לחוש כי אפשר שיסיר עורו מעל בשרו ויוציא דם אם מותר לעשות כן בשבת או לא: ונראה לע"ד לאסור ממ"ש הרב מג"א בא"ח סי' שכ"ח ס"ק ל"ב והביאו הרב באה"ט ס"ק כ"א דמותר ליטול הקוץ במחט בשבת כמ"ש במשנה פי"ז דשבת והרמב"ם פכ"ה ובלבד שיזהר שלא יוציא דם דעביד חבורה כדאיתא רפ"י דסנהדרין יע"ש ונראה דאסור בשבת לחצוץ שיניו ומ"ג אם הוא במחט דא"א דלא יוציא דם וכבר כתב רש"י בשבת פי"ט דהמוצץ בפיו אסור דהוי חבורה וכתב הרב מג"א ס"ק ב' דא"כ אסור למצוץ דם שבין השינים ואפשר דהוי אב מלאכה יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קפו

שאלה מי שביטל אחת מג' סעודות בשבת במזיד מה דינו ומה תשובתו ואם חייב מלקות או מכת מרדות על הכל יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה קי"ל דהמבטל מ"ע אינו חייב מלקות או מ"מ על העבר אלא אם אינו רוצה לקיים המ"ע מכים אותו עד שתצא נפשו ועמ"ש בסה"ק נשמת כל חי חא"ח מסי' טו"ב ואילך ועיין בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סי' י"ט יעש"ב בס"ד. ולענין אם צריך תיקון על מה שביטל מ"ע נראה בודאי דהוי כדין מבטל מ"ע דיש לו להתענו' ס"א וכמ"ש בסה"ק לב חיים ח"א סי' ל"ג וסי' ל"ד יע"ש והגם כי קי"ל בא"ח סי' רפ"ח דהמתענה בשבת מתיב תענית אחד בלבד נראה לחלק דהתם שאני שהוא אנוס וכדין עביד והם אמרו שיתענה בשבת והם אמרו שבתענית אחד סגי. מה שאין כן במי שחוטא ומבטל עונג שבת במזיד. ועיין מ"ש הרב ב"ח זל בא"ח סי' רצ"א בשם מהרש"ל ועיין להרב שיירי כנה"ג בא"ח סי' רפ"ח בהגה"ט שהקשה על דברי מור"ם בהגהה שם דיש להתענות תענית לתעניתו על

המתענה עד חצי היום יע"ש ובס' מחב"ר שם בסי' רפ"ח אות יו"ד ועיין בס' תוספת שבת בסי' רפ"ח ומ"ש בס' הנ"מ בית מנוחה דקצ"ה ע"ב אות כ"א יע"ש ועמ"ש הרב מחב"ר רסי' רצ"א על תשו' הרב שבות יעקב ח"א סי' קמ"ד במ"ש בשבת דקל"ד ע"א דאמר ר"ן תיתי לי דקיימית ג' סעודות דהוי מצוה ולא מידת חסידות יע"ש וכמ"ש בברכ"י ח"מ סי' ט"ו אות ג' יע"ש והרב חמדת ימים בהל' שבת פט"ו כתב דהמבטל עונג שבת מתענה כ"ז תעניות ועיין בס' מר וקציעה בא"ח סי' רפ"ח ועיין מ"ש הרב עיקרי הד'ט חא"ח סי' י"ג אות כ"ט ועיין להרב ברכ"י בא"ח סי' רע"ב וסי' פט"ר בענין ליל שבת אם לא יש יין ולחם אם יתענה ולא יאכל יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קפז

שאלה בעירנו אזמיר נהגו זה שנים רבות כי בשבת שקודם הנשואים הולך החתן לבית הכלה עם קרוביו ומיודעיו ונותנים לו זהוב אחד או שנים לכלה והוא הנקרא נשיקת יד ביזה מאנו בלעז וכמו כן נותנים לו ג"כ קרובי הכלה לחתן ומקרוב בזמנינו זה ע"י שהזהובים הם ביוקר ושאינן נמצאים כ"כ התחילו לנהוג לתת מטבעות של כסף אם יש היתר בדבר או לא: תשובה נראה לע"ד דאסור דדוקא מטבע של זהב נהגו לתת ולטלטל בשבת כי הוא ניתן לשאת לצורך תכשיט לתלותו עליה אבל מטבע כסף שלא נהגו לטלטל בשבת לתכשיט יש בו משום איסור מוקצה וכיון שנהגו איסור בדבר כי כן היה המנהג נראה דאין האיסור חוזר להיתר. ועיין להרב דברי מרדכי בתשו' חא"ח סי' י"ט ועיין בשבת דס"ה ע"ב על מתני' פורפת על האבן וכו' וע' יכין ובועז ח"ב. סי' כ"ד ועיין בתשו' הגאונים בס"ס נהרות דמשק סי' רכ"ב ועיין בס' החסידים סימן קפ"א ובהלקט ח"א סי' פ"א ודוק:

וחזה הוית למוהרשד"ם בא"ח סי' ז' דנשאל על הולכי דרכים שמולכין מעות תפורין במלבושיהם כי יראים להניחם מפני פחד גניבה דמה יעשה בשבת והשיב דמותר לצאת בבגדים הללו והביא כמה ראיות ע"ז ומשם אתה למד לנ"ד דאסור ועיין בשבת דקמ"ב ע"ב ובשיירי כנה"ג א"ח סימן של"ד הגה"ט אות ד' ומדי עוברי בתשובת הרב יכין ובועז הנז' ראיתי שכתב דאם בנו להתיר הטלטול חיישינן דילמא אתי למעבד בהו כדעביד בשאר יומי להוציאם לצורכו והביא ראיות ע"ז ובכלל מדין לא יקרא לאור הנר משום גזרה שמה יטה יע"ש ואחהמ"ר אין דמיונו עולה יפה דהתם שאני משום שהוא יחידי ואין לי מי יזכירנו משא"כ דשמא יוציא מהם לצורכו חששא רחוקה היא שהמוכר מסתמא יזכירנו או העוברים ושבים דמילתא דתמיהא להו מזכירין אותו וליכא למיחש

להכי והנה הרב הלביש בסי' ש"א כתב דמטבע הנקובה שאינה יוצאת בשופי במו"מ לא הוי מוקצה ומותר לטלטלן ולפי מ"ש הרב מג"א שם אין להתיר כי אם כשיחרו לתלותו בצואר וכן כתב הרב משבצות זהב שם ואין לנו כי אם מנהג אבותינו בידינו והוא מה שראתה עיני למרן מלכא הגאון מרן זקני בעל חק"ל זיע"א דהיה נוהג בשבת הכנסת חתן לתת זהוב נקוב ותחוב בחוט ומזהוב שאינו עובר בשופי מטבע ישן מזהב דוקא ולא מכסף וכל זה בקושי התירו לכבוד חתן ושהוא דבר מצוה דרובם עושים החופה מהכנסה זו ובזה ליכא פקפוק משום דנותן מתנה בשבת וכך נהגתי שנים רבות ושוב אחר כמה שנים התחלתי לנהוג שלא לתת נשיקת יד להחתן והכלה אפי' באופן זה כ"א אני משליך קונפיטי אחד או איזה פרי קטן ולמוצאי שבת אני שולח להחתן המעות שנתתי בדעתי ליתן וזה דרך ישכון אור טפי מעלי לצאת ידי ספק ועתה מחדש נדפס ספר צפחית בדבש וראיתי שם בסי' ז"ך ובסי' כ"ח ובסי' כ"ט דשרים קמו על מילתא כדנא סרכין תלתא ושם הביאו איזה דברים משמי זכרנ"ו לחיים פוק חזי ומכאן מודעה לפני כל יודעי דת ודין דסימן זה וכמה סימנים הקודמים ואשר יבאו אחר זה אחר המה באו בקציר"ת האומר והציבי לך ציונים במיעוט שיחה ובדברות שתים זו היא סיבה כי כל התשובות הללו היו כתובים ומסודרים באורך וברוחב ובשקלא וטריא בעומקא של הלכה ובפלפול התלמידים ארכ'א בחיים וכלם נשרפו בשריפה אשר שרף ה' בשנת התר"א ושוב מדאגה מדבר כדי שלא תשכח מפי חזרתי על המקרא לבא לפרק הכותב ממה שרשום בזכרוני מעט מהנה ורובם מתוך כלם חבע"ד ול"מ ואפי' אלו שבאו בזכרוני לא יכולתי לכתוב כאות נפשי בדרך ארוכה מחמת העיל צבור הכבד עלי ובאמת אמרו אחד המרבה ואחר הממעיט ובלבד שיכוין אדם את דעתו לשמים והנני כותב כדי שיהיה לזכרון בין עיני להיות מורה מקים את הדרך אשר נעלה בה נרדפה לדעת את ה' שלא נכשל לעולם ועד:

ח"ב או"ח סימן פקח

נסתפקתי היכא דנפלה דליקה בשבת לא יבא ולא יהיה אם מותר לעשות סגולה כדי לכבות הדליקה כגון על ידי שמראים בגד המלוכלך בדם נדה נגד האש כמ"ש בס' פחד יצחק מערכת דל'ת דצ"ז ע"ד ד"ה דליקה או לומר מזמור שירו לה' שיר חדש כנגד האש כמ"ש בס' ד"י או להראות איזה שמות הקודש כמו שהביא בס' מפעלות אלהים אי איכא בזה משום איסור מכבה או לא כיון דלא עביד שום מעשה או לא:

תשובה לפי אשר ראיתי להרב הלכות קטנות ז"ל בח"ב סימן ל"ח נראה דלאו שפיר למעבד הכי בשבתא מדכתב וז"ל ההורג נפש ע"י שם או כשוף מהו תשובה אפשר דכיון דבדיבורו עביד מעשה הו"ל דומייא דימים וכזורק חץ להורגו ועליהם נאמר חץ שחוט לשונם עכ"ל ועיין מ"ש בס' נחלת יעקב עם אבני שהם ס' שמות ע"פ הלהרגני אתה אימר כאשר הרגתה את המצרי יע"ש דון מינה לנ"ד דאסור לעשות כן בשבת. איברא דקשה על הלק"ט ממאי דאמרינן בסנהדרין דק"א ע"א ת"ר לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ופי' רש"י לוחשין בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום צידה ע"כ הא קמן דכיון דלא עביד מעשה בידים אלא דיבור בלחישה אין זה איסור מלאכה דצידה בשבת אמטו להכי מותר ללחוש לחישת נחשים ועקרבים בשבת: אלא שראיתי להרב מרכבת המשנה אל'פנדארי דטו"ב ע"ד שהביא משם הרב באר שבע דהבין בכונת רש"י דמ"ש ואין בכך משום צידה היינו דלחש זה שלוחש ומקבץ יחד' נחשבים במקום אחד אין זה חשוב צידה להיות אסור ללחוש בשבת יע"ש ומר ניהו תמה עליו יע"ש. וראיתי להרב גזע ישי במע' א' אות א' דנסתפק וז"ל אי שרי להו לרבנן דרב חילייהו ועסקי בס' יצירה וברו גברא למעבד להאי עבידתא ביומא דשבתא מי אמרינן כיון דלא קא עבדי רבנן מעשה בידים בהאי עסקא דעסקי בה' יצירה אלא דמצרפי אותיות השם שבו נברא העולם ועל ידי צירופם את אותיות השם הקדוש האדם או הבהמה איברו ממילא לא עברי בהכי ביומא דשבתא על איסורא דאורייתא דלא תעשה כל מלאכה דהא לא עבדי מעשה ממש בידים או דילמא כיון דעל ידי עקימת שפתים בצירוף אותיות השם הקדוש מתעביד מעשה גדול ונורא כזה דנברא אדם או בהמה כעבדו רבנן בעסקם בצירוף אותיות השם מעשה ממש בידים חשיב ועברי על איסור מלאכה דבונה בשבת ואפשר נמי על איסור מלאכה דלש בשבת כי עסקי בהאי עיסקא ביומא דשבתא וע"ז הביא הסוגייא הנז' והבין בכונת רש"י כמ"ש אנן יד ענייי ושוב הביא פי' הרב באר שבע ומ"ש הרב מרכבת המשנה ופלפל בחכמה לדחות דבריהם וגמר אומר אלא הדבר ברור דכונת רש"י דכיון דהיה ע"י לחישה אין בזה משום צידה ואפי' בדליכא סכנה שרי משום דצידה כזו לא אסיר דבר תורה והדרן למאי דאמרן דלכאורה איכא ראיה מדברי רש"י אלו להתיר בריאת אדם או בהמה בשבת ע"י ס' יצירה דבר תורה וליכא משום איסור מלאכה דבונה ולש בשבת כיון דלא עביד מעשה בידים דומייא דצידת נחשים ע"י לחישה דליכא משום איסור צידה בשבת דבר תורה כן נר' לכאורה עכ"ל ושוב הדר ביה לומר בכונת רש"י שאין דרך צידה בכך משום דהו"ל צידה שלא כדרכה ומלאכה דצידה כלאחר יד היא ושרי וכן מצא להלבוש שהבין כן ובזה מסיק להלכה לאסור איסר דבר תורה לעסוק בס' יצירה ביומא דשבתא

דהוא משום בונה ולש בשבת דהרי לחישת נחשים ועקרבים טעמא דשרי בשבת הוי משום דאין דרך צידה בכך כנז' הא אי הוה דרך צידה בכך הוה אסיר דבר תורה משום איסור מלאכה דצידה דבר תורה לא משום דאין דרך צידה בכך והו"ל מלאכה דצידה כלאחר יד דלא אסור אלא מדרבנן ומשום צערא דגופא שרי אע"ג דלא עביד שום מעשה בידים כלל רק דבור בעלמא ועקימת שפתים בלחישה וא"כ גבי האי עיסקא דבריאת אדם או בהמה ביומא דשבתא ע"י ספר יצירה דמצרף אותיות השם שבו נברא העולם דליכא להאי טעמא דאין דרך בריאה בכך כי היכי דנימא דהו"ל מלאכה דבונה כלאחר יד דהא אין במלאכה זו דבריאת האדם או בהמה שום דרך אחד כי אם דרך זה דצרוף אותיות השם שבו נברא העולם ובכך יברא ולא בשום דרך ואופן אחד כלל כי זה הוא דרך מלאכה זו דבריאת האדם או בהמה שכך היתה בריאת העולם ע"י צירוף אותיות של שם זה דינא יתיב דאיכא איסורא דבונה ולש בשבת ועובר על לא תעשה כל מלאכה זת"ד ושם באות ב' עלה ונסתפק אם יש בזה כשהוא בשוגג חיוב חטאת ובמזיד חיוב סקילה ומסיק דפטור מכלום אפי' ממלקות משום דהו"ל לאו שניתן לאזהרה מיתת ב"ד דאין לוקין עליו וליכא אלא איסור לאו דלא תעשה כל מלאכה דבר תורה עכ"ד:

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת נתיישבו דברי הלק"ט שזכרנו ואין נסת'ר מסוגייא הנ"ל ומפי' רש"י והיו לאחדים בידיך לאסור אוסר גם בנ"ד שלא לעשות שום סגולה כדי לכבות את האש כ"א לומר זו בלבד דזכות השבת יגן עלינו שלא תאונה אלינו רעה ותו לא מידי אלא דתמיהא לי מילתא על הרב גזע ישי דכל רז לא אניס ליה איך לא עלה על דל שפתיו תשובת הלק"ט הניצבת לפנינו דשייך לנדון דידיה וצ"ע:

אלא דראיתי למור"ם בהגה' סי' של"ד והוא מתשו' תרומת הדשן והגהות אשירי דכתב וז"ל וכל הדינים הנזכרים בדיני הדליקה הני מילי בימיהם אבל בזמן הזה שאנו שרויין בין עכו"ם והיא חשש סכנת נפשות כתבו הראשונים והאחרונים ז"ל שמותר לכבות דליקה בשבת משום דיש בזה סכנת נפשות והזריז הרי זה משובח ומ"מ הכל לפי הענין דאם היו בטוחים בודאי שלא יהיה להם סכנה בדבר אסור לכבות אבל בחשש סכנת ספק מותר לכבות אפי' הדליקה בביתו של עכו"ם וכן נוהגין ודוקא לכבות הדליקה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ויש סכנה אם לא יכבה אבל אסור לחלל שבת כדי להציל ממון ע"כ והן אמת דבמקומינו לא יש חשש סכנה ואפי' ספק סכנה אם לא ממקום שיצא הדליקה וכיה"ג כתב הרב זרע אמת ח"א בא"ח סס"י מ"ד כיע"ש אך מיניה וביה מאותה תשובה של הרב זרע אמת אתה למד כחה דהתירה והוא דשם נשאל הטולומב"ה אם יכולין היאודים להניע את הברזל דהמים עולין ע"י תנועה זו בצינור או דילמא אסור

משום מכבה ובתשובתו הרמתה הביא מחלוקת רבנן ור' יוסי דאיתא בשבת דק"ך דרבנן סברי דגורם כבוי מותר ור' יוסי סבר דגורם כבוי אסור ושוב הקשה מפ' הכונס ד"ס דזורה ורוח מסייעתו לענין שבת חייב ונמצא שתי סוגייאות סתרי אהדדי ולפשר הדבר אמר מר דהיכא דהיה גרמא דלא עביד מעשה בשעת המלאכה רק שעושה מעשה ולאחר זמן ע"י חוקו מעשה גרם שתעשה המלאכה מאליה ע"י דבר אחד כמו הכא בענין מחיצת הכלים מלאים מים וזהו גרמא חמותרת אף לענין שבת כדנפ"ל מקרא דלא תעשה כל מלאכה עשיה היא דאסירה הא גרמת שרי אבל כשעושה המלאכה עצמה ע"י פעולתו אעפ"י שנעשית המלאכה בסיוע דבר אחר חייב דומיא דזורה דא"א לעשות כי אם בסיוע הרוח והיינו אומרם בפ' הכונס דזורה ורוח מסייעתו אע"ג דלענין שבת ודאי חייב דהא הזורה הוא מהל"ט מלאכות אפ"ה אין ללמוד מזה דלענין ממון מיקרו גירי דיליה משום דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה בגרמא כזאת דדוקא דאיהו ניהו דעושה המלאכה רק דמסתייע ע"י הרוח עכ"ד ושוב בפסק הלכה כתב אבל מ"מ בתנועת הברזל אין שום איסור אך לכתחילה לא אריך למעבד הכי משום דמחזי להו לאנשי איסורא:

ומעתה תפשוט לנ"ד דכיון דע"י סגולה והמזמור שקורא אינו עושה שים מעשה לכבות אלא דהוא איתערותא לתתא כדי שיהיה איתערותא לעילא והמכבה הוא כב"י המשגיח בתחתונים ע"י שרואה זכות מה שעושים למטה והו"ל גרמא דגרמא ובכי האי גוונא ליכא שום חשש איסור ויש ראיה לזה ממה שכתב בס' לקט שמואל בערך אבות העולם דהביא חקירה דכיון רקי"ל דכהן שהרג אח הנפש לא ישא את כפיו איך אברהם שהרג כמה אוכלוסין היה כהן גדול ותי' לזה דאברהם היה הרודף והקב"ה הורג וכדאיתא במדרש ע"פ ויכם וירדפם וכי אדם רודף הרוגים אלא אברהם רודף והקב"ה מכה יע"ש ה"נ הוא זה דומה בדומה ולא האדם הוא המכבה ושרי ליה לעשות כנז"ל כן נראה לע"ד. ועיין להרב חוות יאיר סי' רל"ו ומ"ש עליו בס' לח"י ח"ב דס"ז ע"ב ובמ"ש בכנה"ג סוף סי' של"ד:

ואף גם זאת ראיתי להרב טורי זהב שם בס"ק טו"ב דכתב וז"ל והתם לא הוה אלא גורם כבוי שהרי אינו עושה מעשה בגוף הדליקה לא לכשיגע האש למקום המים לא ישלוט שם ויכבה מאליו אבל הכא כשמתכסה בטלית שמנענע האש עצמה ועי"כ נכבית אסור אם נתכוין לכך עכ"ל ועיין שם בסימן רע"ז ועיין בשבת דס"ה ע"ב תבעי למ"ד מעירימין בדליקה הדם הוא דאי לא שרית ליה אתי לכבויי אבל הכא אי לא שרית ליה לא אתי לאפוקי וכו' ודוק. ועיין בבאה"ט סימן שט"ז סק"ב משם הריט"ץ סימן רמ"ה דכתב דאם ראה צבי ואמר לו תא ניא תא ניא ולא עשה בו מעשה ולא הכניסו למקום המשתמר

וישב שם עד הערב אין כאן בית מיחוש כיון דלא נגע בו עכ"ל וזה נראה ראיה לנ"ד ודוק. ועיין עה"ד סימן י"ד אות פ"ח יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קפט

לבי מהסס במה שנוהגין להשים בתוך המים פרות וירקות כדי שיהיו לחים וקרים אם יש לחוש לעשות כן בשבת ואת"ל דליכא קפידא על שעה קלה לנו לדעת היכא דמניח פירות וירקות כל ליל שבת ויומו באופן דהיו במים כ"ד שעות אי בכה"ג איכא איסור משום כבוש הרי הוא כמבושל או לא: תשובה בזה יש מחלוקת בשיעור הזמן דלרי"ו נתיב ט"ו אות כ"ט דכבוש הרי הוא כמבושל הוא בכ"ד שעות ולדעת המרדכי פ"ב דביצה הוא ג' ימים ולפי מה שהביא הפר"ח בי"ד סי' ק"ה סק"א מסוגייא דע"ז פ' א"מ הוא דיותר מיום אחד הרי הוא כמבושל ועיין בתשו' בעי חיי י"ד סימן קמ"א וכבר האריך בזה הגאון המפורסם הרמ"ז ז"ל בספרו הנורא חק ל חי"ד ח"א סימן ע"ז נפלאות מתורתו. וזה ראיתי להרב שב יעקב חי"ד סי' ז"ך דכתב דאם היה כבוש כ"ג שעות והוציאוהו ואח"כ שעה אחת אין זה כבוש דבעינן מעת לעת רצופים ועיין מ"ש הרב יד דוד די בוטון ז"ל שם בסי' ק"ה בהגב"י אות ה' ובספר זכור לאברהם בי"ד מער' כ' האריך בזה דלא בעינן רצופים אלא אפי' על ידי סרוגין ובכלל הביא ממ"ש הגאון מרן זקני שם בחק"ל חי"ד סי' ע"ט ועוד לו בס' זכור לאברהם ח"ג אות קט"ו:

אלא דאשכחן לענין בישולי גוים בי"ד סי' קי"ג דכתב הטור דכבוש אינו כמבושל דלא אסרו אלא בשול של אש והביאו מור"ם בהגהה וכן לענין בשר בחלב מן התורה אינו אסור רק בבישול ממש כמ"ש מור"ם בי"ד רס"י ק"ה וא"כ נימא דלענין שבת נמי כה"ג דכבוש אינו כמבושל. הן אמת דאשכחן בא"ח סי' שי"ח דאסרו כתולדת האור אבל בחמה עצמה כגון ליתן ביצה בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיוחמו מות ושם בבאה"ט סק"ג הביא מרש"ל בתשו' סימן ס"א דמותר לצלות על גג רותח מחמה דלא מיחלף בתולדות האור ע"ש וכתב המ"א דדבריו אינם מוכרחים וגם בס' טל אורות חולק עליו ובירוש' איתא בהדייא דאסור כתב הרמב"ם המבשל בחמי טבריא פטור דהוי כתולדת החמה וכתב הר"ן דאסור להעמיד מאכל ע"ג חמי טבריא אבל מע"ש מותר ולהניח בתוכו אסור כמ"ש סימן שכ"ו ס"ג עכ"ל. ועיין עוד בס' טל אורות דמ"א ע"ד ועיין בס' תוס' שבת סימן שי"ח:

וראיתי להרדב"ז בתשו' החדשות סי' רי"ג דכתב דענין דבר הנאכל כמות שהוא חי אם יש בו משום מבשל בשבת דלענין מלקות אינו אבל אסור מדרבנן ועיין בס' ברכ"י שם

בסי' שי"ח אות ג' שהביא סמוך לדברי הרדב"ז הללו מ"ש מהר"י מולכי בתשו' ע"ש. נקטינן דאפילו את"ל דכבוש הרי הוא כמבושל לענין שבת הנה בדבר הנאכל כמות שהוא חי אעיקרא הבישול הוא מדרבנן מכל שכן אי תפסינן עיקר דכל שאינו תולדת האור לענין שבת אינו כמבושל ולית ביה שום מיחוש כלל ומותר לאכול מהם אחרי כן במוצאי שבת ואינו ענין למבשל בשבת במזיד דאסור לו כדאיתא שם בסי' שי"ח וכשם דמצינו התר ליתן קיתון של מים או שאר משקין כנגד האש להפיג צינתן כמו שפסק בש"ע כמו כן כדי שישארו הפירות והירקות לחים וקרים מותר ואין קפידא בדבר אף גם זאת עיניך לנוכח יביטו למה שכתבתי בסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סי' י' לענין להחזיר בדי הדס לתוך כלי המים כדי שלא יכמושו דמשם אתה למד למאי דקמן דאין קפידא בדבר ועיין ש"ב סימן קי"ג ובס' פרי מגדים חי"ד ובס' עין המים בסי' ק"ה וע"ע בס' פ"מ בחא"ח בח' משבצות זהב סי' שי"ח אות ו' ד"ה פשיטה לי יע"ש ודוק. ושוב ראיתי להרב טל אורות דל"ח ע"א וב' שעמד בזה ומסיק להלכה דליכא חיובא משום מבשל וה"ד בס' עה"ד סי' י"ד אות ס"ה:

ח"ב או"ח סימן קץ

שאלה אי הותר לו לאדם ליישב בחמה ביומא דשבתא דהו"ל מצטער או לא: תשובה נראה פשוט דהכל לפי הזמן דהרי אמרינן בתענית ד"ח ע"ב ארי"ץ שמש בשבת צדקה לעניים שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפה בכנפיה ופי' רש"י צדקה לעניים שמתעדנים בה ונוח להם יום ברור ומתחממים בה ביום הצינה יראי שמי שומרי שבת ע"כ א"כ בימות החורף לא תבעי לך שהוא נהנה מחום השמש ואדרבא מוצא קורת רוח ותענוג כי תבעי לך בימות החמה דהשמש מזיק ומצטער וראיה לזה ממ"ש ביומא דע"ד ע"ב ת"ר תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה או בצינה כדי שיצטער ת"ל וכל מלאכה לא תעשו מה מלאכה שב וא"ת אף עינוי נפש שב וא"ת וכו' תניא אידך וכו' יע"ש נקוט מיהא דעינוי עכ"פ מקרי אם ישב בחמה כשהוא מצטער וכן ביונה כתיב בסי' ד' ותך השמש על ראש יונה ויתעלף וישאל את נפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי הגם דשם רוח קדים עזה נחתינן דרגא דחום השמש הוא צערא דגופא לאדם וכמו כן מד'ן נשמע מההיא דפ"ק דע"ז ד"ג דהקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז ומיד כל אחד מבעט בסוכתו ויוצא וכו נהי דפטור בעיטו נמי מי מבעיטו כיע"ש הנה מבואר דהחמה בתקופתה לא יכול אדם להתאפק ואם כן פשיטא דמוחין בידו של היושב בחמה בשבת כדי שלא יצטער ואפי' בחול מי שרי משום ונשמרתם מאד לנפשותיכם דמזיק לו

ומעותד לבא לידי חולי גדול ויסתכן למות ח"ו ושומר נפשו ירחק מלישב בחמה אפי' בחול כ"ש בשבת דאיכא איסור מוסיף:

וחזינא להרב הלכות קטנות ח"א סי' צ"א דכתב אם מותר להתענות לשעות בשבתות וי"ט תשו' כפי הי"א דהמתענה ומשלים בער"ש צריך כפרה משמע דכל שם עינוי אסור בשבת וי"ט ואפי' תענית מבשר ויין אעפ"י שאין חיוב לאוכלם עכ"ל ומדנקט בלשונו הצח דכל שם ענוי אסור בשבת ויו"ט הגם דדבר הלמד מענייננו הוא על עסקי אכילה מכל מקום מהאי לישנא מוכח נמי לכל מילי דנקראו עינוי באופן שיהיה ואפי' בחמה מפני החמה כיון דעינוי קרו ליה ובהא דכתב הלק"ט לענין תענית שעות עיין בבאה"ט סי' פר"ח ומח"ב ועה"ש ומאמ"ר שם ודוק ובהא דפשיט"ל דאין חיוב לאכול בשר בשבת ויו"ט הנה זה תלוי בפלוגתא אלא. דהמגיד כבר אמר כן למרן כאשר הובא בס' מגיד מישרים כיע"ש איך שיהיה מכל מקום אתה תדין דאם אירע לו תענית חלום בשבת לא מצי פטר נפשיה במה שיושב בחמה לפי ה"ט שאמרו שם ביומא לגבי תענית יוה"כ ואינו רשאי לעשות כן ובטלה דעתו אצל כל אדם וחובל בעצמו ולא עלתה לו לתענית חלום אלא דאם עשה כן בשבת בלתי חיוב תענית חלום אה"ן דצריך כפרה מאשר חטא על הנפש האמנם למיתב תענית לתעניתיה לעשות צום מאכילה ושתיה ביום מוצאי שבת לא ברירא לי דהרי כל למיתב תענית לתעניתיה היינו בשוין בדומה לו וזה יצא מן הכלל ואין לו תשלומין ממנו הוא כמעשהו מפני שישב בחמה בשבת דיצום נפשו בלא לטעום ביום שלאחריו אלא ילך אצל חכם ויורה לו לעשות תקון קל בענין אחר שתכופר לו ושב ורפא לו:

ח"ב או"ח סימן קצא

שאלה מי שנשרו בגדיו במים בשבת ואין לו להחליף ורוצה לנגבן אצל האש אי מותר ואת"ל דאסור אי ע"י גוי שרי:

תשובה שורשו פתוח עלי מים בפרק חבית דקמ"ו ע"ב דתנן התם מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהן ואינו חושש הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם ובגמ' שם אמר"י א"ר כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור. תנן שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם תנאי היא דתניא שוטחן כחמה אבל לא כנגד העם ר"א ור"ש אוסרין ע"כ והרא"ש כתב דרבינו נסים גאון פסק דסתם מתני' ודחה דבריו דהלכה כר"א ור"ש וכדאמר רב וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם ברכ"ב מהל' שבת והסמ"ג והר"ן וכאשר הביא מרן ב"י ועיין נמי שם להרב ב"ח על לשון הטור דכתב מי שנשרו כליו

במים הולך בהן ואינו חושש שמא יבא לידי סחיטה וכששוטחן פסק ר' נסים ששוטחן בחמה שלא כנגד העם ור"י פסק כיון דאסור כנגד העם אפי בחדרי חדרים אסור ע"כ ושם מרן ב"י הביא מהמרדכי פרק תולין דאסור לנגב הבגדים ששרוים במים סמיך לאש משום מלבן ועוד יש לאסור משום מבשל כמו מאן דשכי סיכתא לאתינא דחייב משום מבשל ע"כ:

וכזאת פסק בשלחנו הטהור שם בגדים השרויין במים אסור לנגבן סמוך לאש הגה ואסור לטלטלן שמא יבואו לידי סחיטה ע"כ והרב. הוספת שם כתב וז"ל בסקפ"ה אסור לנגבו סמוך לאש משום מלבן או מבשל והיינו כשהולך בהם מי"ט בשם מוהרל"מ ובמקום שאין היד סולדת בהן ליכא משום מבשל או מלבן מג"א עכ"ל:

וחזה הוית להרב מאמר מרדכי שם ס' קל"ו דכתב וז"ל סמוך לאש אפי' לבוש בהם דאל"כ אף לשוטחן בחמה אסור כדלעיל כ"כ מי"ט הביאו הרב אליה רבה עמ"ש עליו ואנא זעירא אי לאו דמסתפינא אמינא דגם השחיטה שם הוצרך לאסור דלא תימא דוקא בחמה אסור דאיכא משום מראית העין שיחשדוהו שכבסן ושוטחן לנגבן כמו שהוא דרך כל הכובסים לשטוח כליהם בחמה אחר כביסתם אבל נגד האש לא אסיר כיון דאין דרך ליתן הכלים המכובסים נגד האש לנגבן והילכך אין טעם לאסור מפני מראית העין לא מה שאסור אף נגד האש הטעם משום מבשל ומלבן והכי מוכח מדברי המרדכי מקוה דין זה ואפשר דנגד האש נמי אין בו אלא איסורא דרבנן ולא חיוב חטאת דהא אינו מניחם שם לא ללבן ולא לבשל אלא דעכ"פ אסור משום דהוי פסיק רישיה ועדיין צל"ע עכ"ד:

ואנכי תמיהא איך לא עלה על דל שפתיו דברי המג"א בסקנ"ז דכתב ובמקום שאין בישול אין ליבון דאל"כ בחמה נמי ליתסר משום ליבון שם ע"כ כמ"ש ע"כ וכתב עליו הרב חמד משה סקכ"ד וז"ל ולה ידעתי טעם לחלק בין אם מנגבם אצל האש או בחמה דכמו כן הם יכולים להתלבן בחמה כמו אצל האש ויותר הם מתלבנים מהחמה מכמו אצל האש כידוע ורש"י פי' במשנה דאבות מלאכות ואמלבן מכבסו בנהר ואפשר דלת שייך מלבן אם מנגב בגד שנשרה דלא עביד מעשה ליבון כלל וצ"ל דס"ל דהאש וחומו גורם ליבון כמו באונין דחימום האש גורם הליבון מ"מ צ"ע דנר רגם חום החמה מלבן ואף לדבריו נר' דדוקא בבגדי פשתן לבד הוא כן ולא בשאר בגדים עכ"ל: איך שיהיה. דבר הלמד מסופו דאפי' שהוא לבוש בו ואין לו להחליף אין לו התר לנגבם אצל האש אלא דע"י גוי יש מקום להתיר ממה שראיתי להרב זרע אמת בח"א סי' מ' דכ' דיש קצת פנים להתיר ולהקל לתת הג'יקולאטי בשבת אצל האש ע"י גוי כיע"ש והכא אם הוא

משום סרך מבשל נידון אותו כמו ענין הג' יקולאטי כדי להקל ע"י גוי כיון דלפי דברי מאמר מרדכי איסורו מדרבנן ובהצטרפות טעם אחר יען דכיון דלבושו מלא מים ואין לו להחליף איכא למיחש דיזיק לו דיתקרר גופו ויבא לידי רבים מכאובים או יפגע באיזה חולי ול"מ בימות החורף דהוא בריא הזיקא אלא אפי' בימות הקיץ לפי האדם ולפי הזמן איכא למיחש דיארע לו נזק בגופו וכל כי האי הרי כתבו הפוסקים דהיכא דיש שם מקצת חולי או צורך הרבה הותר אמירה לגוי כמו שהביא הרב זכור לאברהם בהלכות שבת ד"ה אמירה לגוי ובנדון כזה לא גרע מלצורך הרבה וממקצת חולי דהוא להגן עליו שלא יחלה והרי מצינו בסי' ש"ז דהתירו בסחורה הנפטרת בשבת ע"י גשמים או אתי בידקא דמיא ומפסיד ממונו דמותר לקרוא לגוי כיע"ש וכיוצא בזה התירו בסס"י של"ב לו' לגוי בשבת שיקיז את הבהמה אה הוא ספק שאם לא יקיזנה תמות וה"נ הוא ס' שאם לא ינגב איכא למיחש דעלול הוא שיבא לידי חולי ב"מ ואתיא במכל שכן דאי על ממונו כך ק"ו בל תשחית דגופא דעדיף ות"כ מותר לנגבם באש ע"י גוי אלא דאם לא יסירם מעליו והוא בזמן הקור דיושב כדרכו אצל האש דבאופן זה יכול להערים ולנגב נגד המדורה כאלו בא להתחמם וכ"כ בחמה אך בררך שיטוח לא וא"כ לא יפה עושים השוטחים בידיהם בימות החורף הרי"ה וכיוצא אצל האש כדי לנגבם ושומר נפשו ירחק מהם:

ח"ב או"ח סימן קצב

שאלה על מה שעושין בימות החמה שקורין דולדורמ"ה אם מותר לעשות דבר זה בשבת דאיכא תרתי שמקדישין המשקה הצלול וגם שמרסקים את השלג: תשובה מילתא כדנא ומצאת כי תדרשנו בסוף פרק במה טומנין דנ"א ע"ב וז"ל ואין מרסקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש ע"כ ופרש"י ואין מרזקין כמו מרסקין משברין לחתיכות דקות ברד כדי שיזובו מימיו משום דקא מוליד ודמי למלאכה שבורא המים האלו אבל נותן הוא לתוך הכוס של יין בימות החמה כדי לצנן ואעפ"י שנימוח מאליו ואינו חושש והתוס' כתבו וז"ל אין מרסקין לא את השלג ולא את הברד מכאן יש להזהר שלא ירחוץ ידיו בשלג וברד בשבת ופעמים שמתקרשים ויש ברד מעורב בהם אין לרחוץ בהן דאי אפשר שלא ירסק הברד וכל הזהיר בו תע"ב עכ"ד: ואנכי הרואה דבתוספתא שם שנו אין מרסקין את השלג שיזובו מימיו אבל מרסק הות לתוך הכוס או לתוך הקערה והר"ן הבין בל' התוספתא הלזו דמרסק הוא ביד ומשום סרך מלאכה נגעו בה א"נ גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין ושכן נראה מהרמב"ם פכ"א וע"ש שהאריך וזה שכתב הר"ן

ע"ש התוס' כן הביא הה"מ שם בהי"ג משם הרמב"ן והרשב"א דבתוס' התירו לרסק ביד לתוך הקערה ועיין בלשון ריאז דזכר עשה למחלוקת הראשונים בזה ועמ"ש המרדכי שם והטור בסי' ש"ך לא סבירא ליה כהתוספתא מדנקט כי האי לישנא אבל נותן הוא לתוך הכיס או לתוך הקערה ואינו חושש אעפ"י שמתמחה כיון שאינו עושה שרי ע כ ומרן ב"י שם כ' דהה"מ הביא בשם הרמב"ן דבתוס' התירו אפילו לרסקו בתוך הקערה וכ"כ הר"ן כלומר דכל שיש מים או יין בקערה אעפ"י שהוא נמחה וזב ע"י ריסוקו כיון שהוא מתערב במשקה שבקערה ואינו ניכר שרי עכ"ל:

כי מזה אנכי תמיהא על הרב מעשה רוקח שם דכ' בנוסח זה אבל מרסק הוא שם בברייתא ופרש"י וכו' אמנם בתוס' איתא להדייא מרסק הוא וכ"כ הה"מ והב"י סי' ש"ך לא התיר אלא נתינה אבל ריסוק אסר ע"כ ויש להרגיש עליו בתרתי חדא דעל לשון הרמב"ם קאמר שם בברייתא ופירש"י. ושוב. כשכתב אמנם בתוס' זה יורה דהבין דל' הרמב"ם אינינו שוה עם התוספתא והרי הרואה יראה דאין הפרש ביניהם כלל ולא נכחד דמ"ש הר"ן והעתיקו מרן ב"י שם דכן נראה מדברי הרמב"ם לא קאי עז בהבנת התוס' אם הוא בעצמו מרסק כ"א על טעם דהוא משום גזירה סחיטת פ רות כאשר ביאר הה"מ משום דהביאו אצל דין הסחיטה כיע"ש עכ"פ האמת דאין הפרש בין לשין הרמב"ם ללשון התוספתא וכן הבין המג"א ס"ק י"ג זאת שנית במ"ש דהב"י לא התיר ואנכי לא ידעתי מהיכן ראה זה אדרבא הביא דברי' הה"מ ומ"ש הר"ן כאשר העתקנו דבתוספ' התירו ופי' הדברים דלא יהיה על קערה רקנית ומדפירש ולא חלק ע"ז בפי' נר' דדעתו מסכמת לסברה זאת ואיך כתב דהב"י לא התיר כאילו כתב מרן כן בפי' והא ליתא ועיין להרב עולת שבת ובס' תוספת שבת ואם כיון למ"ש בשלחנו הטהור שם הי"ל בפי' ומה צריך לומר והב"י וכד דייקינן שפיר לשון מרן בש"ע אינו כלשון הטור דהטור פי' שיחותיו יותר להוסיף אע"פ שמתמחה כיון דאינו עושה בידים אלא דמה שהוסיף בש"ע והיא נימוח מאליו היינו הך והכל הילך לכונת אחת ועמ"ש מרן ב"י בסי' שי"ח ועיין פ"מ בחמ"ז אות כ"א וא"א אות מ' וסי' ש"ך אות ט' ואות ט"ז וטו"כ:

ומעתה נחזי אנן בנ"ד דנראה דאיכא דכ"ע אסור לעשות זה בשבת כיון דהרישוק אשר עושה בידים אינו לתוך המשקה כ"א מבחוץ בפני עצמו ובאופן כזה אפי' למה שהבינו הראשונים בדברי התוס' ליכא צד התר ואף דאיכא בזה מקום לומר כדכ' מב"י דכיון דמתערב ומתבטל במשקה אינו ניכר והכא איני ניכר ועיין שם להב"ח:

הנה כל זה דמועיל שאינו ניכר היינו כשמעיקרא בתחילה מרסקו בהתר לתוך המשקה אז מה שאינו ניכר יועיל לא כן כשמתחילה מרסקו באופן דאסור דהוא ריסוק ביד

בלי שום משקה תחתיו אלא שמכוין שיקפה המשקה הרי תחילתו וסופו באיסור וכל כה"ג מי שם פה לאדם להורות התר בדבר זה ועיין ט"ז בסי' שי"ח סקכ"א ועיין משחא דרבותא שם ולפי מ"ש בסי' שכ"א סיו"ד דאסור לגרור הגבינה ברא"יו וכ"כ היה ראוי להזהר באבק של נחריים כשהוא קשה כמו גבינה קשה ועיין בס' טל אורות דג"ל סע"ג ובדל"ז ודוק:

ועיניך תראנה להרשב"א בחי' לשבת דשם הפרש בין דברי רש"י לדברי סה"ת בהאי טעמא דנולד וממנו ניקח לישב דברי מרן ב"י בסי' שי"ח ועיין הרשב"א ח"א סי' תרכ"ג וכתונת יוסף סימן י"ב ודוק ומכל מקום נראה דמאן דסבר דהוא משום נולד א"כ העושה זה בשבת גם לאחרים אסור באכילה אך לטעמא דהוא משים גזירה שמא יסחוט הנה לאחרים כוליה האי לא אסרינן ולפי האמור המקילין לאכול שלג כמו שהוא בלתי מסננת או איספריאדירה ואינם חוששין לתולעים שבהם הנה בשבת לא יפה עושים דכשנותנים חתיכת השלג לתוך הכוס של יין או שכר ובתוך כלי המים ועדיין לא נימוח מנענין הכלי ביד כדי שיהיה נימוח יפה במהרה ולפי מ"ש ראוי להזהר בזה וחם לבי בקרבי בהגיגי דאינם נזהרים לאכול מזה העשוי מחלב דעל הרוב העושים כן לוקחים חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו ואפ' להו לאכול משאר משקין כמו מי ורדין וכיוצא וזה נקרא שביק התירה ואכיל איסורא ולא עוד אלא דלפעמים אוכלין מזה אחר חצות שכבר אכלו מקודם מאכל בשר ונמצא שאוכלין חלב אחר בשר ואם הוא בשבת עושים תלת' דפורענות חלב שחלבו גוי ואין ישר' רואהו וגם חלב אחר בשר ומעשה שבת עצמו אם הוא עושהו ע"י וכל זה הוא' בדבר הנוגע לשלג ולקרח הנור"א בוז יבוזו לו הנה איכא נמי אסור מוסיף לענין המשק' גופיה דאיתא בפ' המצניע דצ"ה מגבן משום מאי מחייב אמר להו משום מגבן וכו' מגבן חייב משום בונה והרמב"ם פ"י הי"ג כתב וכן המגבן את הגבינה ה"ז תולדת בונה והרי"ף הביא זה בפ' כלל גדול ופי' שם רש"י אשר מסביב מגבן מתקן גבינה וע' בס' טל אורות במלאכת הלש מ"ש ודוק:

ח"ב או"ח סימן קצג

נשאלתי ממי שהחיל אבן אחת על העוף בשבת ועי"ז עשתה פירכוס ומתה מה דינו: תשובה לכאורה נראה דהדבר תלוי דאם לא היה באבן כדי להמית ולא נתכוון להמיתה דפטור ברם אם היה באבן בדי להמית והמיתה אם חייב משום נטילת נשמה או פטור משום מקלקל ונפקא מינה עוד אחרת דחייב לשלם לבעל העוף דמיה שהמיתה:

ואשכחן בשבת דע"ה ע"א דאמרו וז"ל ולחייב כמי משום נטילה נשמה אמ"ר י"מ ץ שפצעו מתרבה אמר אפי' תימא שפצעו חי מתעשק הוא אצל נטילת נשמה והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות שאני הכא דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליציל ציבעי'. והשוחטו שוחט משום מאי חייב רב אמר משום צובע ושמואל אמר משום נטילת נשמה משום צובע אין משום נטילת נשמה לא אימא אף משום צובע וכתבו התוס' בד"ה טפי ניחא ליה כי היכי דליציל צבעיה וז"ל פי' אע ג דאני פסיק רישיה דמודה ר' שמעון הכא מיפטר משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דאפי' במקלקל פטר ר' שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה כדתמר בפ' הנחנקין מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר' שמעון הא אמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה וכי מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ה"מ במידי דניחא ליה אי מתרמי דהני צריכה לגופה אבל במידי דלא איכפת ליה לא מודה ע"כ והכא דזה כיוון להבריח העוף שלא יטנף מקומו ולא כיון להמיתה נימא דפטור ועיין עוד שם בשבת דק"ז ע"ב דאמר שמואל השולה דג מן הים כיון דיבש בו כסלע חייב ופרש"י חייב משום נטילת נשמה וכתב הרמב"ם בפי"ח מה' שבת ה"א וז"ל. כל הנוטל נשמה לאחד מכל מיני חיה ובהמה ועוף ודג ושרץ בין בשחיטה או בנחירה או בהכאה חייב ועיין עוד שם להרמב"ם בפ"ח ה"ז וה"ח ומרן כ"מ שם ובטוש"ע סי' שט"ז יע"ש ובס' קה"י די"א ע א ואף את"ל דהו"ל לאסוקי אדעתיה דבאבן הזאת יש בה כדי להמית והו"ל פושע דודאי ימית אותה דהו"ל לעיוני עיין בס' ארח משפט סי' תי"ו יע"ש הנה לענין שבת איכא למימר דפטור דזה לא חשב שיגיע האבן ע"ג העוף וימיתנה כ"א שעלה בדעתו דחרדת השלכת האבן לעוף יבריחנה לעוף והאבן רץ אחריו ואינו מגיעו ולא שת לבו דיבא האבן על העוף וימיתנה ועיין בס' טל אורות דס"א ע"א ואילך ודו"ק ובס' נהר שלום סי' שט"ז ובס' פרי מגדים בחמ"ז שם:

והנה לפי מ"ש בח"מ סי' שפ"ד בזורק אבן דחייב בתשלומין ואלו בשבת פסקו בסי' תכ"ד דפטור מן התשלומין אפי' בשוגג כמו שהביא הבאה"ט שם א"כ הכא אי פטרינן ליה משים חילול שבת הרי חייב לשלם העוף לבעלים ועיניך תראנה בכנה"ג סי' תכ"ד בהגה"ט אות א' דבחלקו'ת תשית למו בין חובל בבהמה ועוף לחובל באדם עיין עליו ועמ"ש הרב טל אורות דס"ה ע"א וב' ודו"ק ועיין בס' ק"ס מה שאסף איש טהור בדין צידה והריגה בשבת בדצ"ב ע"ד ודצ"ג ע"א ובמ"ש הרשב"א ח"ה סי ב' ובמ"ש בהגהותי שם בס"ד לענין הריגת הפרעושים בליל שבת יע"ש ועיין בס' י"א מ"ק מ"ב ובס' מו"ק ובס' בר"י ובעה"ד סי' י"ד אות כ"ט ולפי גורי האר"י זיע"א אפילו בחול צריך להזהר כי

באים משורש קין ועמ"ש הרב אהלי יאודה נאג'אר ז"ל בדקכ"ד ע"ג ועיין מ"ש הרב חוות יאיר סימן פק"ח ובמה שנחלק עליו הרב טל אורות דצ"ב ע"ג וה"ד בס' עה"ד סי' י"ד אות ע"ב:

ח"ב או"ח סימן קצד

נשאלתי במי שעשה פתילות בשבת דהיינו שלקח צמר גפן וכרך ע"ג עץ דק אם חייב או פטור:

תשובה הא מילתא אתפרשא בביצא דל"ב ע"ב תני בר קפרא ששה דברים בפתילה וכו' אין גודלין אותה לכתחילה ביו"ט ואין מהבהבין אותה באור ואין חותכין לב' ממעכה ביד ושודה בשמן וחותכה באור בפי ב' נרות ע"כ ורש"י בפ' במה מדליקין דכ"ח ע"ב ד"ה קפול מועיל כ' וע"כ מערב יו"ט קפילה דאין גודלין פתילה ביו"ט יע"ש ונודע דגידול היינו קליעה כמו מרים מגדלא שער כיוצא והיינו שמסבב חוט הצמר או הפשתן לכרכו על העץ: והנה הרי"ף והרא"ש ורש"ל ביש"ש העתיקו לשון ב"ק דברים ככתבן אך הרמב"ם בפ"ד מהיו"ט ה"ז והטור ומרן בש"ע סי' תקי"ד השמיטו תיבת לכתחילה דנקט ב"ק ולפי האמת נראה דיפה כוין בלשונו לומר לכתחילה שהרי מור"ם בסי' תקמ"א כ' ומותר לתקן הפתילות לנרות בחוה"מ דמעשה הדיוט הוא והגם דהבאה"ט הביא משם מוהרי"ל דיש להזהר לעשות מקודם לצורך המועד ובס' אליהו זיטא שם הביא מחלוקת הנה בס' ברכ"י שם אחר שהביא חלו קא דרבנן מסיק דנתפשט המנהג להתר יע"ש נקוט מיהא דאינו מעשה אומן ואם כן אם בדיעבד עשה פתילות ביו"ט ומ"ג משום דאין לו כלל וכסיפא ליה ליקח בשאלה ולא אפשר ליה להביא נר אחר אתה תדין דהו"ל כמו מכשירי אוכל נפש דיושב חושך וצלמות איך יוכלו לאכול ואין לו שמחת יו"ט והוא שלום הבית כדאמרינן גבי נר שבת דקודם לנר חנוכה וכ"ד לא תשא עליו חטא במה הפתילות ביו"ט ולכן שפיר נקט ב"ק לכתחילה ועיין במ"ש המג"א רס"י תקמ"א ובס' ערוך השלחן ובס' נהר שצום אי מקרי זה מכשירי אוכל נפש וא"כ צריך לדעת אמאי השמיטו הראשונים הנ"ל האי לישנא דלכתחילה:

אדהכי והכי ותבט עיני בשורי להר"ב ש"ג בס"ק י"ח דכ' בד"ה אין גודלין את הפתילה וז"ל לשון הטור מברייתא דתני ב"ק וכו' וכלשון הזה כתבו הרי"ף והרא"ש אין גודלין אותה לכתחילה אלמא בדיעבד אין כאן איסור וצריך טעם להטור ורבינו ז"ל שלא ביארו זה דעד השתא מ"ש אין נותנין נר ע"ג אילן וכן אין פוחתין נר של חרס ואין חותכין הפתילה כל אלו אפי' בדיעבד איכא איסור בדבר מה שאין כן כאן דאינו אסור אלא

לכתחילה עכ"ד ובראותי שהרב ז"ל נרגש מזה רחש לבי דהלא דבר הוא והתבוננתי דאינו כמו שחשב הרב ז"ל דלשון לכתחילה הוא לאפוקי בדיעבד אלא הבונה הוא כמו שנמצא בתוספתא שם דמתנו כך ואין עושין אותן מתחילה וכן מבואר בלשון הטור דכ' ולא גודלין אותה אבל אם היתה גדולה כבר אלא שאינה קשה כל צרכה יכול למעכה בידו כדי להקשותה ע"כ הא קמן דהקפידא היא בעיקר עשייתה מתחי' ויותר באר הטב קמצא להרב הלבוש דכתב בסעיף ח' וט' שהפתילה נקרא כלי כיון שצריכה עשייה ותיקון וכ"ש שאסור לגודלה מתחילה אבל אם היתה גדולה כבר אלא שאינה קשה כל צרכה ורוצה למעכה בידו כדי להקשותה מותר ע"כ וא"כ היינו פי' לכתחילה דנקט ב"ק ולא כיוין לחלק בין לכתחילה לבדיעבד כמו שחשב הש"ג ז"ל והוא ברור: האמנם אפי' לס' הרב ש"ג כל זה הוא בי"ט אבל לענין שבת כל השערים ננעלו דלא תעשה כל מלאכה אפי מעשה הדיוט ואפי' בדיעבד חייב ואעיקרא מה דמית תערכו לו לשבת עם יו"ט בפרט זה כיון דאין בה מועיל לשבת עצמו כי אפי' להדליק ע"י גוי אסור משום אמירה לגוי וכמה נתחבטו רבני האחרונים בהדלקת מצוה לצורך בית הכנסת ובית המדרש ודאי דהעושה פתילות בשבת חייב חטאת ובדין זה מקיש הויה ליציאה דאיסורו שוה במכניס ומוציא והיינו דהא נמי איתיה במפרק הפתילות כמבואר כסוף סי' ש"ג וכמ"ש במג"א ובבאה"ט בסי' תקי"ד וע"ש בס' פ"מ בחא"א אות ח"י ומזה הראתי למי שהתיר חוטי הציצית מקשירתם דהוא מחלל שבת גמור וחייב לקבל את דינו לתקן נפשו וענשו הראוי לו להזהר הרבה מכאן והלאה להיות שימר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע וגדולה מזו איתיה באזהרה לתקן מערב י"ט הפתילות לצורך העששית של ליל י"ט ב' וכשחל י"ט בששי בשבת או במ"ש דצריך ליתן דעתו להכן פתילות המצטרכות לג' לילות דהיינו לכפול הפתילה לב' פיות כדי שלא יצטרך לעשות הקיפול בי"ט ואצ"ל בשבת ואם שכח ולא קיפל כדי צורכו לכל העשישיות יניח הפתילה כמו שהיא אחת ארוכה ובמקום להניח ג' מקופלות ישים ששה ושבעה נפרדות ולא יבא לידי מכשול האל ברחמיו יזכנו לשמור שבתות ה' וימים טובים כהלכתן אכי"ר:

ח"ב או"ח סימן קצה

שאלה במי שהדליק נרות חנוכה בערב שבת בבית הכנסת ואחר שהדליק שוב נכנס בספק שמא היה בין השמשות ובא לשאול מאי תקנתיה אם יש בו עון אשר חטא לקבל תשובתו:

תשובה הנה אעיקרא בה"ש הוא ספק יום ספק לילה וכדאיתא בהוריות ד"ד ע"א למה"ד לאדם שהביא כפרתו בה"ש ספק מבע"י נתכפר לו ספק משחשכה נתכפר לו וכו' יע"ש ובזמן בה"ש פליגי בה קמאי ואשכח ד' סברות כאשר עמד עליהם הגאון בעל פר"ח בקונטריס רבי שמשי אשר בסו"ס שמן למאור ועמ"ש מוה"ר המלאך רפט ז"ל בס' מעשה אברהם דמ"ז ע"א וב' ובספר נח"ל ח"ב ר"ן ע"ד ובס' בית אהרן חא"ח מע' ב' אות י"ג ולהרב בית הילל סי' רס"ב יע"ש ואני בעניי בתשובה אחרת בס"ד ועיין בס' תפארת אדם סי' י"א. עכ"פ בספק אם הוא בה"ש או לא ראיתי להב"ח בא"ח סי' רס"א דכ' וז"ל להכי תני ס' חשיכה דכל שהוא ס' לאדם אפי' אינו יודע בבירור שהגיע בין השמשות ויכול להיות שעדיין יום הוא אפ"ה אסור לו לעשר והיינו דא"ל רבא לאריסיה דמביאו רבינו בסמוך וס"ל לרש"י דלזה נתכוון התנא במאי דתני ספק חשכה ולא בה"ש עכ"ל:

והנה מבואר בהרמב"ם פ"ח מהל' שגגות ה"ב דהעושה מלאכה בה"ש ערב שבת חייב אשם תלוי ע"ש להרב לח"מ וא"כ היכא דנסתפק לו אם הוא בה"ש בזמן שביהמ"ק קיים נר' דלא היה לו חיוב להביא שום קרבן א"כ. עתה בזה"ז לא יצטרך לשום עונש. אלא דמדברי הרמב"ם ז"ל פ"ב דשגגות ה"ט מתבאר דבכגון דא חייב חטאת ולא אשם תלוי ואולי יש ליישב דהתם אעיקרא דדינא תקשי איך תלה הרמב"ם בהתראה וכקו' מרן כ"מ שם אלא חדא מתרצת חברתה דבהתרו ביה חייב חטאת ונ"מ מזה דעל ספק חלב ושומן אם התרו ביה לא תאכל עד שיתברר אם הוא שומן ואכל יהיה חייב חטאת ואין זה סיג התראת ספק כלל וכולי האי הי"ל להפוסקים לאשמיענו בדין אשם תלוי דהיכא דהתרו ביה מקודם אז חייב חטאת ואם תאמר דההתראה אהני לחייבו חטאת דוקא באופן דיורד ברשות כגון מילה אך במילתא דאיכא צד לו' דמכוין למצוה ואינו יורד ברשות הנה ההתראה יחשבהו למזיד הנה יש צד לומר דכיון דהוא חושב בדעתו דלא יש איסור והוא אניס בדעתו א"כ ההתראה עדיין לא יביאהו לכלל מזיד כ"א סלקינן דרגא דמאשם תלוי יתחייב חיוב חטאת וכל זה צריך חפש מחופש בספרן של צדיקים אם כנים הדברים כמו שאמרנו ובנ"ד דהדלקה עושה מצוה אף שהוא מצוה דרבנן הנה לענין זה לא גרע ממילה וכיוין למצוה אלא דחסר המציאות דלא ידע בבירור אם היה בה"ש ולא היה שם התראה ודוק וע"ד הרמב"ם כבר עמד מוה"ר בעל יד שלמה ז"ל הו"ד בסו"ס פה"ד ח"ב דקמ"ג ע"א והרואה יראה דדבריו תמוהים בין מה שתירץ לקו' ראשונה בין על השניה עיין עליו ועל הכל דבה"ש שניה הוא במכ"ש לדעת הרמב"ם והחידוש הוא בה"ש קמא וא"כ לדעת הרמב"ם בה"ש קמא ובתרא שוו בשיעורייהו. ולא פלגן

בהדייהו. ועיין בתשו' יד אליהו סי' מ"ט ובמ"ש הגאון הרמ"ז בס' חק"ל י"ד ח"א סי' יק"ח ודוק:

ואולם נחזי אנן אם זה האיש כבר הדליק בביתו נ"ח ונר שבת לגבי דידיה באנו למחלוקת של בה"ג והתוס' והרא"ש אי קבלת שבת תלוי בהדלקת הנר או בתפילת ערבית ואמירת מזמור שיר ליום השבת או באמירת ברכו כמבואר בפוסקים בא"ח סי' סג"ר ועיין יד המלך שם וא"כ לו יהי דלא היה בה"ש עדיין מ"מ לא פלט מחשש שכבר קבל שבת והגם דמצינו לרש"ל והובא בבאה"ט סי' שב"ם וסי' רס"א סק"ג דלצורך מצוה מותר לומר לגוי לעשות בה"ש וכן מותר לומר לגוי בה"ש להדליק נר יאצ"י מאחר דהעולם נזהרים בו חשבינן כצורך גדול כיע"ש לא בעבור זה אם הדליקו בעצמו נר מצוה בספק בה"ש יצא מחשש איסור והוא נקי דלא יחשוב ה' לו עון דלגבי דיני שמים ספקא מקמי שמיא ליכא וצריך תיקון לנפשו כדי שלא יהיה לבו נוקפו: וראיתי לס' שבילי הלקט הלכות שבת כלל ט"ו דט"ז ע"א וז"ל כתב ר"ח ז"ל מי שהדליק את הנר בע"ש אחר שקיעת החמה הרי זה חייב מלקות אם הדליק בשוגג ואם ידע שזה אסור והדליק את הנר אחר שקיעת החמה קנסינן אותו ואם לא יקבל מחרימין אותו ומנדין אותו עכ"ל וסדר תשובה למחלל שבת כבר כתבתי בארוכה בספרי הקטן רוח חיים סי' של"ד בכל הפרטים תראנו משם וא"כ זה שאירע לו זה טוב שילקה לשבוע הבאה בס' שמות דבלא"ה הוא שובבי"ם ויתודה בפרטות על חילול שבת ומה גם אם הוא שרוי בתענית אותו יום שמקבל המלקות ויתן צדקה לעניים אותו היום כפי השגת ידו וסר עונו וחטאתו תכופר ויקבל עליו מכאן ואילך להזהר הרבה בכניסת שבת וביציאתו לכוין את השעה ואי לא קיימא ליה שעתא ישאל לאחרים שיש להם שעה בדוקה ומומחית כדי שלא יבא לידי מכשול וישמור שבתות ה' כהלכתן ושב ורפא לו אכי"ר:

ח"ב או"ח סימן קצו

שאלה במאי דנהוג עלמא כי כשנופל יין על הבגד תכף משליכים עליו שכר כדי להסיר הכתם הם מותר בשבת לעשות כדבר הזה או"ל:

תשובה איתא בטור א"ח סי ש"ב מחודש ט' וז"ל ראיתי כתוב ע"ש הר"מ מרוטנבורק דלא אמרינן שדיתו הוא כבוסו אלא בבגד פשתן אבל לא בשל צמר ומטעם זה התיר ליתן מים על בגד צמר שנפל עליו יין והיה מפקפק לנגב הידים בבגד פשתן אלא בבגד צמר ואני תמה אם אמרו שיש חילוק בין צמר לפשתן שאינו מחלק בגמרא אלא בין עור לבגד אבל כל הבגדים שוים וכ"כ בה"ג סתם בגד שנפל עליו יין אין נותנין עליו

מים ולנגב הידים שרי כיון דאין בו אלא דבר מועט אין בו משום כיבוס ע"כ ומרן ב"י שם הביא משם התשב"ץ בשם מהר"ם דאסור לנגב כוס שהיה בו מים או יין במפה משום דאתי לידי סחיטה או ליבון יע"ש והרב ב"ח שם וכן הרב שכנה"ג שם הביאו משם הסמ"ג דבעינן שלא יהיה כונתו ללבן אלא לנגב ועוד הביא שם ע"ד רש"ל דאין לחלק בין בגדי לבן לצבועין אלא בכל גוון שיהיה הרי הוא כמלבן וסיים דהכי נקטינן וכו' בשיירי כנה"ג שם א"כ דון מינה דפשיטא ופשיטא דבשבת אסור לעשות כן וכן הביא בהגמי"י פכ"ב מהלכות שבת אות צ' וכ' ר"ת בס' הישר במסכת. שבת סי' רל"ה דכ"ה ע"א וז"ל ויש דברים ששריותן זהוא כיבוסן כגון הני דבני כיבוס וליבון נינהו ופריך לעיל וכו ועיין במרדכי פ' ואלי קשרים סי' שפ"ט וסי' ש"ץ ולמור"ם בס' ד"מ סי' ש"ב וכתבו הרשב"א והריטב"א בסו"פ שמונה שרצים משם רבינו תם דתרי גווני סחיטה נינהו חד תולדה דמלבן וחד תולדה דדש ההיא דהוי תולדה דמלבן היינו דווקא בבגד שהוא מתלבן ובמשקים שהם מלבנים וכו' יע"ש וע"ש להתוס' בשבת דקי"א ד"ה האי מסיכרתא ובש"מ לכתובות לדי"ו ע"א ובס' חינא וחסדא שם ועיין מ"ש הרב מעש"ר פ"ט מהלכות שבת הי"א ועיין מ"ש הרב טוב עין בסי' ח"י אות ס"ג ועיין מ"ש מוה"ר כנה"ג והרב מאמ"ר בסי' שי"ט בדין משמרת ומסננת ועיין מ"ש הרב טל חורות במלאכת המלבן דמ"ו ודמ"ז וברישׁ ס' מעש"ר בפ"ז מה' שבת ודוק ועמ"ש הרב תוספת שבת בסי' ש"ב וסי' שי"ט ולהרב משחא דרבותא בסי' שי"ט דפלפל בחכמה בזה וכתב בסוף דבריו ונראה דפסקן של דברים כיון דאיכא רוב בנין דרוב מנין דאמרי דלא אמרינן שרית בצד זהוא כיבוסו אלא בבגד שיש בו טינוף הכי נקטינן וכו' יע"ש ועיין בס' מחצ"ה שם ובס' נהר שלום ועיין בסי' של"ד סכ"ד וסי' תרי"ג סעיף ה':

ואשכחן בפרק תולין דק"מ ע"א וזל מסתמיך ואזיל ר"א ב"י אכתפה דר"י ב"י בעא מיניה מהו לכסכוסי כיתינא בשבתא לרכוכי קא מכוין ושפ"ד א"ד לאולודי חיורא קמיכוין ואסור וכו' ותפשוט ליה למר מסוררא א"ל התם מיחזי כי אולודי חיורא הכא לא מיחזי כאולודי חיורא ע"כ והכא בנ"ד הוא ממש אולודי חיורא ומכבס וכפירוש רש"י שם שמקפיד על לבונו והכי נמי כשנותן זה השכר מקפיד שיהיה מתלבן וכיבס ביין לבושו ואיסור גמור הוא ועמ"ש הרב מט"י בסי' ש"ב ושי"ט יע"ש:

ח"ב או"ח סימן קצז

שואלים הלכו בי מיראי ה' וחושבי שמו כדת מה לעשות להכנס בספינה ביום השבת דמפלגת בו ביום ואם יש אופן לעשות תקון מער"ש לקנות שביתה בספינה קטנה מבע"י או לא:

תשובה על זה כבר עמד התשב"ץ בח"ד בחוט המשולש סי י"א וכתב וז"ל ולפי סברה זו אין להתיר לצאת אלא בע"ש אבל ביום השבת אסור להפליג אפי' לדבר מצוה דלמה תדחה מצות שבת מפני אותה מצוה אבל לטעמיה דהרז"ה כפי מה שלמד הרמב"ן לפי שיטתו לענין להפליג בספינה שרובה עכו"ם מותר אפי' בשבת שהרי הישראל אינו עושה שום מלאכה וגם העכו"ם אינם עושים בשבילו אלא אדעתא דרובא קא עבדי וכתב הר"ן ז"ל לפיכך נוהגים עכשיו להכנס לספינה ע"ש ומסדרים שלחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שביתה ואח"כ חוזרים ונכנסים בה בשבת והטעם למה שעושין כן מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום ויהא אסור לזוז בתוכה מארבע אמות שלו לפי שלא שבת באויר מחיצות מבע"י ואע"ג דקי"ל הלכה כר"ג בדיר וסהר דלא שבת באויר מחיצות ה"מ בנתנוהו עכו"ם שם דהוי אנוס אבל לדעת לא עשאום כד' אמות אבל כשנכנס לתוכה בע"ש נעשה כמי שעירב ברגליו ואמר כאן תהא שביתתי וכיון דקונה שם שביתה ה"ל שובת מבע"י באויר מחיצות ומהלך את כלה דכארבע אמות היא אצלו עכ"ל ואעפ"י שיש הרבה שאומרים שאין דבר זה מועיל כדאי הוא הר"ן לסמוך עליו אפי' בגדולה מזו ובפרט בדבר שכבר נהגו בו וכ"ש שיש אומרים שאין צריך לזה ודעת רשב"ם זל שבקידוש שעושה הותר להלך את כולה והרא"ש זל מתיר להלך את כולה אפי' בלא קידוש והעולם נהגו לקדש ומ"מ אם נדחק ולא יכול לקדש כדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו הנה נתבאר שמפליגין מיבשה לים ומן הישוב למדבר לדבר הרשות שלשה ימים קודם השבת ולדבר מצוה אפי בע"ש וזה בספינה של ישראל אבל בספינה שרובה גוים נכנסים בה אפי' יום השבת וכדי שיוכל להלך את כולה עולה לה מע"ש ומקדש שם וקונה שביתה ויורד ולמחר אם הוצרך לעלות עולה ומהלך את כולה ואם כשעלה מע"ש נדחק ולא יוכל לקדש די בקנית השביתה אפי' בלא קידוש עכ"ד:

הגם הלום דאתה עיני לרב אחאי גאון הרב יד ימין כא"ח סי' ה' די"ט דנשאל ע"ז וכתב בנוסח זה הלא מעתה הבא נבא לנ"ד על אלו הספינות של אש הנקרא ב'אפור דאי אפשר להכנס בתוכה מע"ש דבבוקר היא באה ובחצי היום היא הולכת וכו' דמן הראוי הוא שיכנס בספינה קטנה מע"ש סמוך לבין השמשות ויעשה שם שביתה כדי להלוך בתוך הב'אפור ביום השבת שכן בא הדבר מפורש בריא"ז דמבואר דכל ששבת באויר מחיצות

מע"ש בספינה אחת שהוא למעלה מיו"ד דשוב אם קפץ משם בשבת לספינה אחרת שפיר מצי להלוך בספינה שניה אלא דאין לנו להקל בזה הפך פסק מרן דמבואר דכל שלא שבת באויר מחיצות אין לו אלא ד' אמות ושוב בא לידי ספר קרבן אשה ועיין בא"ח סי' יו"ד מה שאסף וקבץ ענייני הפלגת הספינה בשבת ומספינה לספינה עיין שם בארוכה זת"ד וכפי דבריו אלה אני נבוך להורות התר לשואלי דבר שיכנס בספינה ביום שבת קודש:

ואולם פוק חזי להרב יפה דודי בס' נדיב לב בא"ח סי' י"א דכ"א ע"ג דישלח דברו וירפאם וידבר דוד דמעשים בכל יום ובפרט עתה שנתחדשו הב'אפורים שנכנסים לספינה בשבת דהתיקון הוא שהולך מע"ש ומקדש בספינה וחוזר לביתו וביום השבת נכנס לספינה ומפליג ועיין להרב עיקרי הדט בא"ח סי' ט"ן דהתר זה אפשר ע"י ששולח לספינה בעש"ק מהדברים שמוליך עמו וכ"ז מועיל בספינה וב'אפור המוכן להפליג מעש"ק אבל אלו הב'אפוריס שבאים ביום שבת קודש ממקום אחד ונוסעים בו ביום לעיר אחרת ושכיחי רבים מישראל שהולכים ממקום למקום ומוכרחים להכנס ביום ש"ק מבלי קנית שום שביתה עיין להרב בני יאודה בסי' ל"ה דהתיר ליכנס אפי' בשבת בלתי שום שביתה מטעם התר הרבנים הסוברים דאין תחומין למעלה מעשרה ועל הליכת בספינה קטנה אי איכא רוב גוים מותר וכן כתב בתשו' הרדב"ז ח"ג סי' תקצ"ב וכן נעשה מעשה פה עירנו בסיון הדר"ת מלך שבא אדונינו מלכינו לעיר מידילי והלכו הממונים עפ"י דברי הרב בני יאודה הנז' ומ"ג כבוד מלכות דדינא דמלכותא דינא עכ"ד ובנדון כזה של הרב המלך דוד נר"ו עמד ג"כ עמיתנו בתורה הרב מעשה אברהם בא"ח סי' מ"ח וכתב בסו"ד זאת תורת העולה דיכולין להפליג בספינה ביום השבת וכו' ומצורף לזה לספינה זו ההולכת מהכא להתם היא של גוים והמלחים גוים וכל ההולכים בה רובם ככולם הם גוים א"כ ודאי דבכה"ג יש להם התר גמור לילך ביום השבת בלי שום פקפוק כלל עכ"ל ועמ"ש הרב שלחן המלך די"ז ע"א ובס' בית אהרן מערכת שי"ן אות וי"ו ובס"ס תהלה לדוד ובס' ברך את אברהם ס' בשלח ובמ"ש מר אהובינו הרב ויקרא אברהם נר"ו בה"ח סי' טו"ב דמקיש כניסה ליציאה יע"ש ובדידי הוה עובדא דע"כ שלא בטובתי הוליכוני אילי הארץ המשנה הגדול יר"ה ודשרן סמיכין בספינה קטנה כדי להקביל פני אדונינו המלך יר"ה ביומא דשבתא וכמו צער בנפשי שחל להיות מילתא כדנא ביומא דשבתא ולא בימי החול דאם היה בחול היה שמחה בלי שום טוגה ועשיתי אחר השבת תקון לנפשי ושותי בה' מחסי והוא רחום יכפר ועתה שראיתי ספרים:

נפתחים דהורו התר בשופי משום כבוד מלכות שש אנכי על אמרתם: איך שיהיה למאי דאתן עלה נראה לע"ד דהירא את דבר ה' ישמט עצמו שלא להכנס בב'אפור ביומא דשבתא היכא שאפשר לו למצוא ב'אפור באמצע השבוע ואם אינו מוצא או דנחפז ללכת לדרכו והשהיה מטי ליה פסידא יבקש לעשות שביתה בספינה קטנה מע"ש ואם אינו מוצא אופן לעשות שביתה אזי יזהר שבמקום שנכנס לישב בב'אפור לא יזוז ממקומו עד מוצאי שבת וכל היכא דמצי למעוטי בהילוך בספינה שפיר דמי וזה ברור:

ח"ב או"ח סימן קצח

מעשה שהיה ביומא דשבתא דבא תור אחד פורח לחצר ישראל וכראות אותו הנשים אמרו לגוי אחד שנמצא שם שיתפוס אותו כדי שלא יברח וכן עשה ואמרו לגוי שישמור אותו בתוך חלל החלון שיש שם דלתות זכוכית וסגר הדלתים וכשנשמע הדבר לאנשי הבית דהם יראים את ה' לשאול הגיעו אם עבדו איסורא הנשים משום אמירה לגוי בזה ואם יש תקון לפתוח הדלתים שיברח או איסורא דצדה לא פקע בזה ומאי דעבד עבד יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה פשיטא ודאי דישראל התופס תור או בן יונה הפורח עושה אב מלאכה דצידה כדתנן בשבת דק"ו ע"ב צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב ואמרו שם הצד ארי בשבת אינו חייב עד שיכניסנו לגורזקי שלו ופירש רש"י דכשכועס משחית והולך ע"כ מכלל דאם הוא במקום המשתמר יפה כגון גורזקי אפי' שיפתח אחר כך שיברח מאי דעבד עבד דדוקא במקום שיש חשש שיברח הוא דלא חשיב צדה אבל במקום דאינו בורח הנה למפרע לא אזל ליה איסורא דעבד דאלת"ה ליאשמועינן האי חידושא בכל החיות ועופות נמי וממ"ש שם דף ק"ז ע"א נכנסה לו צפור תחת כנפיו יושב ומשמרו תחת כנפיו ופי' רש"י ואינו צריך לפתוח לו חלון דאינו אלא שומר כיע"ש לא שמעינן מינה דאם צד ואח"כ פתח החלון דפקע אסור צדה דהכא לא עשה שום צדה אלא מאליו בא ובשב וא"ת יושב ומשמרו ואין כאן שום מעשה כלל ועיין עוד שם בדק"ז ע"ב לענין השולה דג מן הים יעיין שם:

ועיניך תראנה בחלוקות דמביא הש"ס בפ"ק דתמורה ד"ד ע"ב ואילך לס' רבא דאמר לא מהני מידי והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא יע"ש ומור"ם בהגה סי' שט"ז כתב ויש מקילים במקום שאם יפתח הכלי ליטלם משם יברחו וכתב המ"א דהב"ח פסק להחמיר וכן עיקר והט"ז כתב דהא דיש להקל דוקא בספק אם יש שם ועיין בבאה"ט שם וכל זה ההתר היינו דכשסוגר מתנה ברעתו לסגור ולפתוח לא כן כשמכוין לצור לגמרי

לתפוס את העוף אם אחרי כן מתחרט מה יועיל לו לאיסורא דעבד והוא ברור וא"כ לפי מה שפסקו בסי' ש"ז דדוקא דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או צורך הרבה או מפני מצוה וכו' כיע"ש ועיין להרב ב"ח שם הרי בכגון דא דהוא אחד מאב מלאכות האמורות בתורה פשיטא דאיסורא עבדו לומר לגוי שיתפוס אותו בידים ואיסור מוסיף לומר לו שישמרנו בתוך חלל החלון ב' אמירות בזה אחר זה דשתיהן אסורות:

וכבר ראיתי להאגודה והובא בבאה"ט סי' שט"ז ס"ק ח"י דאם תנוקות או גוים צרין אותן להחזירן אין מוחין להם יע"ש וזהו בעופות שבבית שלא הורגלו דאפי"ה אמירה בפירוש אסור אלא דאין מוחין כ"ש בעופות דאתו מעלמא דלומר לגוי שיתפסנו או ישמרנו דודאי איסורא קא עביד ועיין להרב טל אורות דס"א ע"ג וד' ואף אם יאמרו בני ביתו דבלא"ה דלתות הזכוכית כבר הם סגורים אותם ואינו ניכר דהוא משום התור שבתוכה הרי לפי דברי הרשב"א והר"ן שהביא מרן ב"י שם בסי' שי"ו מבואר דמכ"ש בכה"ג דאסור ועיין להרב זרע אמת חא"ח סי' ל"ח מה שהאריך לענין לול של תרנגולים לפתוח ולסגור בשבת ע"י גוי יע"ש ובס' מח"ב סו' סי' שט"ז ואין משם שום צד היתר לנ"ד ודו"ק:

כל לעומת זה השבתי לשואלי דבר בכחא דהתירא על מעשה שהיה בבית אחת דהיה שם קן אחד מצפור דרור וביום שבת סבב נחש אחד ארוך כמו ג' אמות ונכנס דרך חור ע"ג הקן ואכל ב' צפורים שנולדו באותם הימים דעדיין לא היו יכולין לברוח ומשום חשש שמא יאכל השאר הצפורים וגם משום חשש סכנה שמא ירד וינשך לבני הבית ע"ז שואלי'ם הלכו אי מותר להביא גוי להוציא הנחש והוריתי דאין ספק בדבר ומצוה לרוץ להביא גוי שדרכו לצוד נחש ולא חביל ליה ודין זה מפורש שם בטור סי' שט"ז הצד נחש לרפואה חייב ואם בשביל שלא ישכנו מותר לכתחילה ע"כ וא"כ אפילו ע"י ישראל אם הוא בקי בהן מותר לצוד אותו ע"י שלא יזיק לאחרים ואשכחן בשבת ד"ג ע"א דאמר שמואל כל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מהני תלת דפטור ומותר צידת צבי וצידת נחש ומפיס מורסא ועי"ש בתוס' ד"ה בר וד"ה הצד ועוד שם בשבת דק"ז ע"ב ועיין בס' ערוך השלחן שם סי' שט"ו סק"ג:

אלא דלבי נוקפי על הבאת הסולם דהביאו אותו ע"י ישראל כדי שיעלה הגוי ויתפוס את הנחש לפי מאי דאמרינן בביצה ד"ט ע"א במחלוקת ב"ש וב"ה אי מוליכין את הסולם דאיתא בגמ' איכא דאמרי במאי פליגי ופסקו בסי' תקי"ח דסולם של עליה אסור בטלטול וכתב בס' יש"ש דשאר סולמות של בית אסור ואפי' בבית אסור לטלטלן כ"ש להביאם ממקום למקום יע"ש ואיתא בביצה דל"ו ע"א לעני שבת ויו"ט ולא יורידם דרך סולמות

יע"ש הנה כל כי האי דמפרסמא מילתא ונעשה חררה בשכונה ליכא חשדא דהוא לתקן גגו והו"ל כרבים דליכא חשדא וכ"ש דהוא להסיר מחשש סכנה כדאמרן נר' דלא עשו שום איסורא המביאין את הסולם ועמ"ש הרשב"א בחי' בשבת דמ"ג ודו"ק:

ח"ב או"ח סימן קצט

שאלנו לדעת אם יש איסור לדבר דבר בשבת בעד גביית חוב כל שאינו עושה מעשה ליקח מעות בידו ונפקא מינה אם מותר בשבת לעשות מעמד שלשתן היכא דאינו מוצאו אחר השבת:

תשובה איתא בשבת דקכ"א ע"ב אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי הוה מסקי ביה דבי ריש גלותא זוזי אייתוה קא מצערי ליה הוה שדי רוקא אמר להו ריש גלותא אייתי מאנא סחיפו עילויה אמר להו לא צרכיתו הכי אמר רב יאודה רוק דורסו לפי תומו אמר להו צורבא מרבנן הוא שבקוה ע"כ מפשט מעשה הזה נראה דהכל היה ביומא חדא וא"כ מוכח דשרי בשבת לכוף לבעל חוב כדי לגבות ממנו ואין לו' דאין למדין מדבי ריש גלותא דלא עפ"י חכם עשו זה (עיין ע"ז דל"ח ע"ב) דהרי איך ריש גלותא ראה מה שהיו עושין לו ולא מיחה ובא להזהיר על ענין הדוק ומאי שנא דחשש באיסור שבת בין זה לזה ועוד דהאגודה שם באותו פרק סי' ק"ן כתב וז"ל משמע שיש לו ואינו משלם חובשין אותו ועיין בסה"ק חקקי לב ח"ב סי' ה' מ"ש שם בס"ד ואיך למד האגודה האי דינא מהך עובדא אם לפי האמת עשו שלא כדין ואיך לא נרגש בשביל שבת דאסור לחבוש כמ"ש מור"ם סי' של ט וע"ש בבר"י:

איברא שראיתי להרב מגן אברהם ריש סימן ש"ז דהביא בשם האגודה גופיה דכתב אסור לעכב הגוי בשבת בשביל החוב אבל יכול לומר בחול לשופט מדוע לא עכבת הגוי בשבת יע"ש. וזה נראה הפך מהמשמעות שכ' האגודה בפ"ק כל כתבי כנז' דהיו רוצים הני דבי ריש גלותא לחובשו בשבת בשביל חוב וכפי החילוק שכתב הרב בית יאודה ח"א סי י"ב באותו לשון האגודה שהביא הרב מג"א דעכוב הגוי שהיה הולך לדרך ובא זה ומעכבו בשביל חובו חשיב מעשה כיע"ש ה"נ באותו נדון של הני דבי ריש גלותא חשיב מעשה ואיך הותר להם לעשות כן אלא דמ"מ מתשו' זאת של הרב בית יאודה אנו למידין קולא לנ"ד דנדון שלו היה בישראל שהיה חייב לו גוי אחד סך ממון ונגמר דינו של הגוי להריגה דנתפס למלכות אם מותר לדבר בשבת עם תוגאר אחר מכירו שידבר עם הגוי שיאמר כמה חייב ויעמיד עדים על הודאתו אי איכא איסורא משום ממצוא חפצך ודבר דבר וע"ז השיב דאין לאוסרו מטעם דהוי חפציו ואסורים בשבת דהכא לא עביד צום

מעשה כלל לא הוא ולא הגוי אלא דבורא בעלמא ובדיבורא לא מתעביד שום מעשה ולא מצינו שאסרו הדבור אפי' במקום פסידא כי האי דאם לא ידבר עכשיו ילכו נכסיו לאיבוד והרי מצינו דהתירו משום פסידא אפי' לעשות מעשה מדין צינור שעלו קשקשים דממעכן ברגליו בצנעה בשבת ואינו חושש דהוי מתקן כלאחר יד ובמקום פסידא לא גזרו ביה רבנן ולא דמי למ"ש האגודה דאסור לעכב הגוי בשבת וכו' דבנ"ד שאינו נעשה שום מעשה מחמתו אלא דברים בעלמא עם התוגאר והתוגאר הוא שמשתדל ומדבר עם הגוי התפוס ומעמיד עליו עדים דברים הללו לא ניתנו במקום פסידא ומ"מ לא מלאני לבי להתיר לו לומר לתוגאר בפירוש בכנוי המדבר בעדו אלא יאמר לו שידבר עם התפוס אם הוא חייב לאחרים ומי הם האחרים וכמה חייב ואז ממילא בכלל הנפרטים יזכיר חוב ישראל השואל וכן עשה והודה הגוי בחוב זה הישראל עכ"ל נראה מדבריו דהגם דבדבור הקל במקום דאיכא פסידא. הנה מה שהקל הוא לדבר עם הגוי שידבר לבעל חוב אך לדבר עם הבעל חיב בעצמו לא התיר ואפי' בנדון שלו לא מלאו לבו להתיר שידבר בפי' אלא דכל זה הוא שמדבר עם הבעל חוב ביום השבת עצמו אך לדבר. ע"י אחר שידבר עם הבע"ח באמצע השבוע כל כי האי נראה דליכא משום ממצוא חפצך ודבר דבר:

וראיתי להרב מג"א שם דהביא משם מהרשד"ם דאסור לעכב נכסי ראובן ביד שמעון יע"ש מינה נשמע דכ"ש מעמד שלשתן דאסור ועיין להרב מחזיק ברכה בסי' ש"ז אות ו' שהביא מתשו' הרב זרע אמת סי' ל"ו דצידד להתיר לשלוח גוי לילך לפני היועצים בשבת להשתדל לגבות חוב מבע"ח גוי א' הוא הפסד מרובה דהגם שהעש"ג וכתבו כתב שלהם הוא שבות ואם לא יעשה זה בשבת יפסיד עכ"ל. ותבט עיני להרב מכתם לדוד בח"מ סי' ג"ל דהביא תשו' הרב מר בריה הריף ז"ל דכתב בראשית מאמר אי איכא איסור לפרוע חובו בשבת ע"י גוי דאיתא בשבת דקמ"ט בני חבורה מקפידין זה עם זה עוברים משום לווין ופורעים בי"ט ש"מ דאסור לפרוע חובו בי"ט וכ"כ הריב"ש בתשו' סי' קנ"ו על עני פדיון הבן בשבת או בי"ט האמנם לפרוע ע"י גו כה"ג אע"ג דמפשט דברי הרמב"ם איכא למשמע דשרי מ"מ רבו כמו רבו הדעות בדבר הזה ועיין שם בסי' ל"ד להרב מר אביו ז"ל:

וחזינא בתשו' ב"ח סי' קמ"ו וה"ד בבאה"ט סי' ש"ז דמתיר במי שיש לו חוב אצל האנס ובשבת נודע לו שהאנס ילך מן העיר ואפשר שלא ישוב עוד דהולך בשבת אצל השר לקבול עליו שיפרענו יע"ש ותשו' זאת לא ראה אותה הרב בית יאודה להביאה בנדון שלו דהיה ירא להתיר כיע"ש ועיין בס' ב"כ ושאלת יעבץ ח"א סי' קס"ז ודוק ועיין בתשו'

הרשב"א ח"א סי' תשמ"א והרדב"ז החדשות סי' רפ"א ובכנה"ג סי' ש"ו ובס' ערוך השלחן שם לכל הדברות איני מוצא מקום התר לדבר דבר על ענין חוב בשבת ישראל לחברו אפי' ע"י אחר ואפי' שהבע"ח אורח והולך תכף אחר השבת להזכירו שיפרע במוצאי שבת או שיעביר החוב לאחר שיתן אורדי"ן לגדל פר"ע נראה דאסור לעשות כן ומה גם אם הוא ת"ח דח"ו אחד הרואה ואחד השומע ילפי' מקלקלתא וקיל בעיני ההמון איסור שבת דחמירא אדרבא אם אחר מדבר לו על דבר חוב יאמר שתוק שבת היום לה' וכתב בס' מ"ב סי' ד' אות קנ"א דהגם דיש מתירין בחשבונות שעברו יש אוסרין ושומר נפשו ירחק ולו יהי דשרי מזה יבא לדבר הגורם לעתיד על כן יסתום הפתח וטוב לו עכ"ל ולשון זה צדיק עתק בס' חסד לאלפים אות ו' דקע"ט רע"א וא"כ יזהר שלא לדבר כלל משום חוב בשבת ויורה נמי כי הוא בן בטי"ח שאינו מחשב על הוסקיו והבוטח בה' חסד יסובבנו וזכות השומר שבת יעשה לו סגולה דאהני ליה שיגבה חובו בנקל ולא ינוכה מאומה ויקויים בו והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה אכי"ר:

ח"ב או"ח סימן ר

זאת תורת האדם הגדול עט"ר הרב מר אבי אביר יעקב ז"ל:

אבקשה לדעת למה אין אנו מברכין על הבשמים במוצאי שבת ליו"ט ובמוצאי יו"ט לחול המועד ולחול וכבר ראיתי להר"ן בפרק ערבי פסחים וז"ל ואיכא לעיוני אמאי לא מברכין משבת ליו"ט הבשמים כשאר מוצאי שבת והיכא מ"ד דהיינו טעמא גזירא שמא יקטום וליתא דאמאי נגזור בתלוש שמא יקטום טפי ממחובר דקי"ל הדס במחובר מותר להריח בו ולא חיישינן להכי ותו כי קטים בתלוש מאי הוי דהא רחני כאוכלין דמו שאין בהם משום תקון כלי וכדאמרינן בפ' המביא במס' יו"ט כי הוינא בי רב הוה מפשח ויהיב לן אלוותא אלוותא ואע"ג דחזו לקתא דנגרי וחציני אלא היינו טעמא דמשבת לחול שיצא ממנוחה שלימה לעמל גדול צריך הנחת נפש בבשמים אבל משבת ליו"ט הרי יש ביו"ט ג"כ קצת מנוחה ומיו"ט לחול ג"כ אינו יוצא ממנוחה גמורה שהרי טרח באוכל נפש ולפיכך אין מברכין על הבשמים בשניהם עכ"ל ובמרדכי דמסכת ביצה פ' המביא סי' תרצ"ג כתב וז"ל מכאן תשובה לדברי האומר דאין מברכין על הבשמים ביו"ט שחל להיות במוצאי שבת משום שמא יקטום מן המחובר דהא שריא להריח ולא גזרינן וכן נהגו במגנאצא ובקלוניא וכן פי' רבינו גרשום ורבינו משולם ומברך על ההדס במוצאי שבת שחל להיות ביו"ט ורש"י אומר אין מברכין על ההדס ופירש ר"י הטעם דתענוג יו"ט ושמחתו משיג נפש שאבדה ע"כ וכ"ז מפורש בדברי התוספות בביצה דל"ג ע"ב ד"ה

כי הוינן בי רב דכתבו וז"ל וא"ת למה נמנעו כשחל יו"ט במ"ש מלהריח בשמים משום שמא יקטום והא לא חיישינן כדמוכח הכא אליבא דרב יאודה דס"ל כרבנן וגם אין שייך לפרושי טעמא משום אש גהינם שמתחיל לשרוף ולהסריח ולכך מבריכנן בכל מ"ש דעלמא וכשחל יו"ט במ"ש אז אין האש מתחיל לשרוף ולהסריח ולכך לא מברכינן דהא גם ביו"ט שיבת דא"כ גם במוצאי יו"ט אמאי לא מברכינן אבשמים וגם אין לפרש דהא דמברכין אבשמים במו"ש משום נפש יתירה שאבד ומריח אבשמים ומיישב דעתו עליו וכשחל במ"ש אז אינו מפסיד נפש יתירה דביו"ט אית ליה נשמה יתירה דא"כ במוצאי יו"ט אמאי לא מברכינן הבשמים ואי ליכא הני חרי טעמי א"כ מ"ט דמברכי' אבשמים במ"ש וי"ל דלעולם טעמא דמברכין אבשמים במ"ש הוי משום נשמה יתירה וביו"ט ליכא נשמה יתירה וא"ת אמאי לא מברכין אבשמים כשחל יו"ט להיות במ"ש דכיון דיש לו מאכלים חשובים וטובים מישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים עכ"ד וכן כתבו התוס' בפ' ע"פ דק"ב ע"ב ד"ה רב דיש טעמים לא נכונים וזה הטעם נכון ועיקר יע"ש:

ומכל זה אתה תחזה מה שיש לתמוה על הרדב"ז החדשות סי' תר"ך דכתב בנוסח זה שאלת ממני למה לא תקנו לברך על הבשמים משבת ליו"ט תשובה סתמא דמילתא ראית מ"ש הר"ן ז"ל ריש פ' ערבי פסחים ונתן בה ב' טעמים ולא נתיישבה דהך באחרי מהן ומה אני שאבא אחר דברי הרב ז"ל אבל עכ"פ צריך אני להודיעך דעתי הדבר ברור שאין נפש יתירה ביו"ט ולכן לא תקנו ברכה על הבשמים במוצאי יו"ט וכתיב שבת וינפש משמע שאין נפש יתירה אלא בשבת ובשלמא יקנה"ז כולהו ניחא אבל על הבשמים אם יברך משמע שיש לו עגמת נפש ביום טוב וקרא כתיב ושמחת בחגך ולא יהיה עצב במועד וכ"ש בכניסתו הילכך לא תקנו לברך על הבשמים כדי שיהיה שמח ואין ראוי שיהיה עגמת נפש שצריך להריח בשמים כי שמחת יו"ט מסלק ממנו עגמת נפשו אעפ"י שאין לו עתה נפש יתירה יש לו שמחת יו"ט במקומה ואתה תבחר ולא אני זת"ד:

ואחרי המחי"ר לא ידעתי מה בא לחדש מאחר דטעם זה גופיה הוא מ"ש התוספות ומה בא להוסיף עליו ותו קשה במ"ש על שם הר"ן דנתן תרי טעמי והרי עינינו הרואות דהוא באחד וקמא קמא בטיל ונידחה קרי לה למ"ד וגם התוס' והמרדכי דחו טעם זה והיותר קשה על הרב הלכות קטנות בח"ב סי' נ"ו דכתב ע"ז אין לי עסק בנסתרות אבל מה שבא במרדכי בקיצור הלכות פסח הואר שמא יקטום הדס ביו"ט וי"ל דזהו הטעם גם כן שאין בשמים במוצאי יוה"כ שחל להיות בשבת וכו' יע"ש ועם האדון הסליחה איך מביא ע"ש המרדכי טעם זה בלבד כאילו טעם כעיקר הלא המרדכי בביצה דחה טעם זה בשתי ידים ולהכי הוא דאתא לומר דאין זה אמת ואמר הטעם שכתבו שאר הראשוני' ואף בקצור

מרדכי פ' ע"פ לא הביא הטעם זה לבד אלא עוד הטעם כנז' ואחרון חביב. ועוד איך נעלם מיניה דברי התוס' והר"ן ודברי מר"ן ב"י בא"ח סי' תצ"ח ועיין מ"ש הרב בית חדש שם ובספר ערוך השלחן שם דהביא דמה שדחו התוס' והמרדכי כן דחה הסמ"ג והרשב"ץ בס' מאמר חמץ דל"ד ע"ג וזכר עשה לתשו' הרשב"א ח"ג סי' ר"ץ ועיין בס' דרכי משה ובס' ש"ג שם ועל דברי הרמב"ם בפ' כ"ט מהל' שבת הלכה כ"ח דכתב דאינו צריך ובמה שביאר עליו הרב המגיד הביטה וראה מ"ש הרב יד אהרן והרב שער המלך ח"א די"ז והרב ברכ"י ובספרו מ"ב שם ועיין מ"ש:

וראיתי להרב מאמר מרדכי שם בסימן תצ"א שהאריך להקשות על מרן ב"י דכתב ואן משמע מד אמרינן בפ' ע"פ דבמוצאי שבת לי"ט מברכין יקנה"ז ולא הזכירו בשמים דאדרבא משם ראיה לסתור יע"ש שהצריכו עיון. ולענד"ן דכונתו ברורה דכשם שתיקנו יקנה"ז במוצאי שבת לי"ט כן הוא במוצאי י"ט יק"ה ולא הוו שתקי מלתקן גם בשמים וזה מבואר בדברו מרן הקדוש עצמו בכ"מ שם ואפשר דזה כונתו של הרב פרי מגדים בחקל משבצות זהב דנראה דהרגיש בזה יע"ש:

אלא דלכאורה חזות קשה הוגד לי ממאי דאמרינן בעירובין ד"מ ע"א הנהו בני גננא דגזו להו אסא ביום טוב שני לאורתא שרא להו רבינא לאורוחי בהו לאלתר א"ל רבא בר תחליפא לרבינא ליסר להו מר מפני שאינן בני תורה מתקיף לה רב שמעיה טעמא דאינן בני תו' הא בני תו' שרי והא בעינן בכדי שיעשו אזלו שייליה לרבא אמר להו בעינן בכדי שיעשו ע"כ וסתמו כפירושו נראה דבזמן התלמוד היו נזהרין להריח בהדס גם במוצאי יו"ט והוא הפך כל הראשונים שזכרנו ואביט וה"ן עוזר לסברת האומרים כנז"ל דגם במוצאי י"ט מברכין על ההדס כמו שהובא במרדכי כאמור ושמא י"ל דלמנהג בעלמא נוהגין כך ולא מתורת חיוב כמו מוצאי שבת או באתרא ההוא היו סוברים כרשב"ם ודעימיה דגם ביו"ט איכא נשמה יתירה והראשון נראה עיקר דהרי הרמב"ם דדן את הדין דאין מברכין על הבשמים במוצאי י"ט פסק זה נמי בפ' ב' מהלכות י"ט הלכה י' ומאי דנקיט בלישניה הרמב"ם שם ואפילו הדס וכיוצא בו ואינו מריח בו לערב עד שימתין בכדי שיעשו כיע"ש האי אפי' אינו ר"ל משום דאיכא מצוה להריח אלא הדברים כפשוטן דלאו מידי דבר אכילה הוא וריחא לאו מילתא ומ"ג דיש לנו טעם דשבחיהו רבנן דבי"ט ליכא נשמה יתירה:

הן אמת דהכי מתבאר מדברי הזוה"ק ס' יתרו דפ"ח ע"ב וז"ל ואילו שבת לא קאמר ומשום דכל מהימנותא אשתכח ביה יהבין ליה לב"נ נשמתא וכו' ע"כ וזו היא שקשה דמדברי הזוה"ק פ' צו דף כ"ט ע"א מבואר דשבת ויו"ט כלם שוים לטובה לענין נשמה יתירה

דהכי איתא התם וז"ל ומאן דאתעסק באורייתא ובפקודין אית לון עול מלכות שמים דאיהי ה' בתראה מלכות שמים אתקריאת עול מצות איהי ודאי בגין דבה אתבריאו כל ברייז דשמייא וארעא הה"ד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה' בראם וכד ייתי שבת וי"ט נחתת בינה דאיהו ידו על ה' דאיהי מלכות שמים נשמה יתירה ואיהו חרות על הלוחות ע"כ הא קמן דבשבת וי"ט נחית מלכות שמים דאיהי נשמה יתירה והכי איתא בזוה"ק ס' פנחס דרמ"ט ע"ב וז"ל והאי איהו נשמה יתירה דכל ישראל בשבת ויומין טובין ובג"ד תקינו למימר במוסף כתר יתנו לך ה' אלהינו ועיין עור שם דף גמ"ר ע"א דאמרו כל מוספין דשבתות ויומין טבין דאמרינן ביה כתר חשיבא מכל מיני בשמים וריחא בגין דביומין טבין שלקין מכל אבקת רוכל ע"כ וכיון שכן לפי מאמרי הזוה"ק הללו למה במוצאי י"ט אין אנו מברכים על הבשמים ותינח דבמוצאי שבח לי"ט אין הנו צריכין לבשמים דהיא הנותנת כיון דבי"ט יש נשמה יתירה אכן במוצאי י"ט לחול המועד ולחול אמאי לא ובס' אספקלרייא המאירא בס' יתרו בד' הנ"ל פי' באומרו משמע דבי"ט דלית שלימו כ"כ לית ליה נשמה יתירה ע"כ ולא נרגש ממאמרי הזוה"ק שזכרנו ולפי מ"ש בזוה"ק שזכרנו דחשיבא ליה מכל מיני בשמים מי זה יגלי לן טעמי דשייך במוצאי שבת וי"ט להדיח בבשמים דהוא לפי הפעולה טובה שעושין מעין דוגמא של מעלה וזה לך האות דבשבת וי"ט אנו אומרים נשמת כ"ח דזה יורה דגם בי"ט איכא נשמה יתירה. אלא דלבי אומר לי דיש הדרגה גדולה מהנשמה יתירה דשבת לנשמ' יתירה די"ט כמו שיש הדרגות בענין השראת שכינה ומילתא כדנא נלמד מלשון הזוה"ק ס' פנחס דף רב"ם ע"ב דלכל חד מישראל נחית ליה נפש יתירה כפום דרגא דיליה וכו' יע"ש וא"כ לשום הפרש בין זה לזה הרי מברכין על הבשמים במו"ש בלבד ולא במוצאי י"ט כענין המבדיל בין קדש לקדש זה נראה לק"ד כטעם לצד ואל ה' אתחנן גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך אמן כי"ר נאום:

הצעיר יעקב פאלאג'י:

ח"ב או"ח סימן רא

מבני הגדול אברהם רחימא נר"ו:

איותה נפשי לברר וללבן במבשל בשבת אם האוכל ממנו עובר על לא תאכל כל תועבה או לא ואגב זה נובין ונידון במי שמדד או שקל לחבירו והוליד את חסרו"ן ויצא חס"ר הד"ר בפני עצמו אי אסור זה לאוכלו משום ל"ת כ"ת מאחר דגלי רחמנא ואמר כי תועבת

ה' אלהיך כל עושה אלה א"כ יהיה בכלל אזהרת ל"ת כל תועבה או דלמא כיון דנתן להשבון איתיה בתקנתא ולא יעבור עליו משום ל"ת כ"ת:

וכדי לבא לפרק זה בורר אשיגה נא עמך עיקרא דהאי מלתא והוא בחולין דקי"ד ע"ב דאיתא התם אמר רב אשי מנין לבשר בחלב שאסור באכילה שנאמר ל"ת כ"ת כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל בהנאה מנין כדר' אבהו כו' ופריך מעשה שבת ליתסרו ותריץ אמר קרא כי קדש היא לכם והדר פריך חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה ודש בה ליתסרו ותריץ ק"ו דשבת דשרי תו פריך מכלאי זרעים ותריץ מדגלי רחמנא גבי כלאי הכרם ודחי כ"ז באכילה אסירי בהנאה שרו ותירצו אתקוש לכלאי בהמה מדאסר רחמנא כלאים לגבוה מכלל דלהדיוט שרי ואחרי כן הקשו מאותו ואת בנו ותירצו היא גופא מדאסר רחמנא לגבוה ובסו' פריך משלוח הקן ותירצו לא אמרה תורה שלח לתקלה עכ"ל הסוגייא והנני בא לבאר אחת לאחת מכל הני שנאמרו בש"ס וגם מדברים שלא הוזכרו בסוגייא וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

א שבת בראשית נחזי אנן אם הוא כמו בשר בחלב ממש דהוא תועבה גופא וע"ז אצטריך קרא לומר כי קודש היא או טעמא דקרא הוא משום דלא קאכיל תועבה גופא ומפשט דברי רש"י דכתב בז"ה הני לכ"ש נר' דמעשה שבת לאו תועבה גופא והתוס' שם בסו' ד"ה חורש הקשו דלמה לא יחשב בישול של שבת תועבה גופא כמו בישול של בשר בחלב ובחרו דרך אחרת לו' מניכר האיסור לשאינו ניכר והרא"ם פ' ראה כתב ע"ד התוס' הללו וז"ל ונ"ל דל"ק ול"מ דרש"י ז"ל נמי מודה דבישול שבת תועבה גופא היא כמו הבישול של בשר בחלב אלא דרחמנא שריא לגבי שבת ממיעוטא דהיא וגבי בישול בב"ח שאסרו משום ל"ת כ"ת אבל גבי חרישת דשור וחמור וחסימה בפי פרה שהיוצאים מהחרישה והחסימה אינם תועבה גופא אלא באים מכחה וילפינן משבת מק"ו דאין הבא מכחה קדש עכ"ל. ודבריו שמעתי ולא אתבונן דהרי אעיקרא דברי רש"י לא באו אלא כדי ליישב אמאי גבי בשר בחלב לא דחי מכח ק"ו דשבת כיון דל"ת כ"ת הוא סתם ואינו מפורש בהדייא דהוא על בב"ח ואימא דלישתרי מק"ו דשבת וע"ז הוא נמי מה שבאו התוס' א"כ מאי קאמר הרא"ם דמעשה שבת מקרי תועבה גופא דאי הוי תועבה גופא תיקשי לימא ק"ו משבת דשרי אפי' שהוא תועבה גופא ועוד כד פריך כ"ז ליתסרו ופירש רש"י הם עצמם תועבה וליתסרו אמאי לא משני ומה שבת דחמירא אי שבת מקרי תועבה גופא לא ודאי דהדבר ברור דרש"י סובר דמעשה שבת לאו תועבה גופא היא ומה שפי' רש"י בתר הכי דה"ה דמצי למימר בכל הני ומה שבת דחמירא כו' כיע"ש לא קאי אכלאי זרעים כמו שביאר יפה הרב שדה יצחק שם דאו"ב ושילוח הקן לאו תועבה גופא ועלייהו קאי מ"ש

רש"י בכל הני וכן ראיתי להרב תורת חיים דכתב טעמא דמסתבר איך שבת מקרי דלאו תועבה גופא היא ולא דמי לבב"ח דהיא עצמה תועבה גופא אך בזאת באו"ב לשילוח הקן פי' דאינהו גופייהו תועבה והא לא אתיא כפי' רש"י דהרי רש"י קרי בחיל דה"ה דהוה מצי למי' בכל הני כדאמרן וצ"ל דכונתו הוא לילך בדרך צדיקים שכתבו התוס' כותייהו ולא מטעמייהו אלא לטעמו של רש"י והוא דרך שלישית בפשטא דשמעתתא ועיניך תראנה דבדבריו של הרב תורת חיים רשומו ניכר דחסר שיטה אחת דהי"ל לומר דהתוס' כתבו דבאו"ב ושילוח הקן ניכר האיסור יותר ממה שניכר וכו' והוא פשוט:

ובהיותי בזה ראתה עיני להרב מהרי"ן ז"ל בספרו הבהיר אהלי יאודה דע"ו סע"ג דכתב בנוסח זה גם מ"ש הרא"ם שרש"י מודה דמעשה שבת גופא תועבה הוא ע"ש אמת שכן מוכח מדפריך שם מעשה שבת ליתסרו ולא משני שאני בב"ח דהוא גופא תועבה אך ממ"ש רש"י שם וילפינן משבת דאין הבא מכחה קדש משמע שאין מעשה שבת גופא תועבה וכמ"ש התוס' ז"ל עכ"ל ולי הפעום מלבד דאין ראיה ממאי דלא משני דשאני בב"ח דהוא גופא תועבה כדי לומר דמעשה שבת תועבה גופא מאחר דאיכא למימר בשופי דכונת הש"ס הלא היא דלו יהי דשבת לאו תועבה גופא היא עכ"פ כיון דשבת חמירא דעונשו בסקילה סלקינן דרגא דישו"ה וישוי כבשר בחלב דאיהו תועבה גופא וליתסר עוד הן בה הדבר תמוה דמה הלשון אומרת אך ממ"ש רש"י שם כאלו חדשות הוא מגיד והלא אעיקרא דברי הרא"ם הן הם ע"ד רש"י הללו ולהכי הוא דאתא לפ' דאינו כמו המובן מתוך דבריו לפי פשטן של דברים אלא כונת רש"י הוא לומר דשבת תועבה גופא ולשון דאין הבא מכחה קדש אינו לשלול דלאו איהו גופיה תועבה אלא כי לגבי קדושת שבת עצמה דמעשה של שבת אע"ג דהוא גופא תועבה אינו קדש וק"ל ועיין למהר"ם שיף ז"ל ועוד דהכרח זה שעשה ממאי דלא משני הש"ס קדמו שרים הרב עצמות יוסף והרב לח"ס ובספרו זהב שיבה דהקשו כן בסוגייא עצמה ועיין בס' אהלי יצחק מה שתירץ לקושייא זאת ע"ד הרב ע"י ז"ל ומכל הרשום בכתב אזדא להו כל מה שכתבו בס' זרע יצחק אשר בספר בני יוסף דט"ל סע"א ובס' קרני ראם ד"ס ע"ב דהכל שפה אחת ודברים אחדים והוא דבתחילה הביאו סיעתא לדברי הרא"ם במה שרצה לפ' בדעת רש"י דבישול שבת תועבה גופא היא כבו' מלשון רש"י דכתב ה"ה דמצי למימר בכל הני מה שבת דחמירא דאי בישול שבת אינו תועבה גופא היני מצינן למימר דלא ילפינן מיניה ושוב ע"ז הקשו מדברי רש"י עצמו דכת' אבל בב"ח לא אמרי' האי ק"ו וסתר רש"י דידיה אדידיה והניחו הדבר בצ"ע ושוב נדחקו כדי ליישב דבתחילה הלא אשכח פרוקא הוה סבר דמעשה שבת תועבה גופא היא ע"ש לדבריהם וכבר מלתא

אמורה דאין נסתר מחמתו רש"י דידיה אדידיה דבכל הני דכת' לא קאי אכ"ז כ"א אאו"ב וש"ה דסבר רש"י דאינם תועבה גופא וגם דאעיקרא דברי הרא"ם הנה הנם על ל' רש"י הלז דכתב הני לכ"ש אבל בב"ו לא אמרינן האי ק"ו ומה באו לו' להרא"ם מל' רש"י דנצב עליו וכבר ראיתי בס' תו"ר למהרמ"ק מה שהשיב על דברי הרב קרני ראם ועיין להרב לשם זבח בחי' לחולין וע' בס' בית לוי אשכנזי שם גם ראיתי בס' זרע אברהם למוהרא"ך דהביא דמקשים העולם דרש"י סתר דידיה אדידיה ועלה מן הישוב דבכל הני יש בהם ב' צדדין דהמקשן סובר דהוא גופא תועבה ודומים לבב"ח דהוא גופיה תועבה והתרצן סבירא ליה לאידך גיסא דלאו איהו תועבה גופא ומתרץ למטוניה אפי' לפי סברתו ע"ש דבריו כי נעמו וזה קשיא לי על מה שראיתי בס' תו"ר למהרא"ג דכתב דיפה הקשה הרב מהרי"א ז"ל על הרא"ם דכונת התוס' הוא דמה הפרש יש ביניהם מבשול שבת לבב"ח אבל מעולם לא עלה על לבם להקשות דבישול של שבת ליתסר דמקרא מלא היא קדש ואין מעשיה קדש עכ"ד ואחרי המחי"ר דבריו אין מובנים דהרי הרא"ם לא יכחיש בזה וגם הוא סבר וקביל דאלולי דגלי רחמנא היא קדש הוה מעשה שבת לאיסורא משים דהוא גופא תועבה ולא תימא דמאי דשרי רחמנא היא קדש הוא משום דלאו איהו גופא תועבה וחלילה לומר על הרא"ם דהבין בדברי התוס' דליתסר לגמרי והוא ברור ועיין מהר"מ שיף:

אלא דלדברי הרב מוהרמ"ק בס' תו"ר חזות קשה הוגד לי דכתב פעמים רבות בתוך דבריו דמעשה שבת אין איסורו איסור עולם כיע"ש ואנכי לא ידעתי כונתו דהרי מה שאין איסורו איסור עולם הוא משים דגלי קרא היא קדש ואילו הש"ס והתוס' קיימי בסלק"ד הטרם תדע מאי דגלי רחמנא היא קדש גם מה שנדחק לומר דלגבי דידיה האיסור הוא עולמית הרי אי משום הא לא איריא דזה אינו נכלל בלא תכ"ח דהרי לתכ"ת הוא באופן דאסור לכל בעינן כ כדמוכח מדברי רש"י ד"ה מעשה שבת כגון המבשל בשבת ליתסרו באכילה לכל ישראל דהא הזהרתיך לתעבר ולהתרחק ממני וגם ממאי דשקלו וטרו גבי או"ב עיין להלן בס"ד ועיין בתיקונים תיקון י"ד ד"ל ע"א דאיתא התם וז"ל דלא יתון למיכל בב"ח וכו' ועל רזא דא ודאי איהו רזא דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו ולא תיקשי דאין איסורן שוין לענין לתכ"ת דכונת התיקונים הלא היא דהוא בענין כלאים וכמבואר בתיקונים ובזוהר ובשאר מקומות וכמעט שעברתי בדברי הרב זרע אברהם שם ראיתי לו בדס"ח סע"ב דנתקשה בדברי רש"י בחולין דט"ו בד"ה מה קדש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסורים בהנאה דאתמהא דהא בהדיא איתא בההיא דמרובה דלר' יוחנן מותר בהנאה מלכם ומקדש לא אסירי אלא באכילה וצ"ל דט"ס נפל בספרים וכצ"ל מה קדש

אסור באכילה אף מעשה שבת אסורים באכילה עכ"ד. ואנכי הרואה דבכל הדפוסים חדשים גם ישנים הלשון מתוקן כמו שהגיה זאת בלבד בדפוס בנבשתי דכתוב כן וכבר בא חכם וקרמו רש"ל בס' חכמת שלמה דהגיה כן ולבי אומר לי דהן אמת דלא במרובה לבד נקט באכילה אלא גם בכתובות נקט הכי אך מקום יש בראש להניח דברים ככתבן דכונת רש"י הוא שהעתיק לשון הברייתא דקאמר בכתובות ובב"ק פ' מרובה ושמרתם את השבת כי קדש וכו' מה קדש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסורים בהנאה כו' יכול אפי' בשוגג וכיון דמגמתו של רש"י הוא להביא סיום הברייתא דהוא במזיד ולא בשוגג קראה סירוגין ולשונו הוא דיצא עתק מלשון הברייתא כנלע"ד אם אפשר:

ותבט עיני להרב מגילת ספר ז"ל ברס"ט ע"א דכתב וז"ל ופריך בגמרא שלא מעתה מעשה שבת ליתסרו דהא תיעבתי לך הוא ויש להבין השתא לגבוה שרו דכתיב וביום השבת שני כבשים וכן קצירת העומר בשבת וכמה דברים דשרו להדיוט מיבעיא עכ"ל ודבריו נפלאו ממני דמה ענין עבודת מקדש דאין שבות במקדש ומצותו בכך דגלי קרא למעשה שבת דמעלמא והרי מחוץ למקדש אפי' שהוא לצורך גבוה איכא משום שבות ואי כדבריו נימא לעשות מלאכה בשבת ק"ו מגבוה וכיון דזה לא יתכן כיון דאמרה תורה בפי' ל"ת מלאכה א"כ גם למעשה שבת אין ללמוד מגבוה דגלי קרא וק"ל. עוד ראיתי להרב מג"ס שם אח' שכתב וז"ל פרש"י מעשה שבת כמי המבשל בשבת ליתסרו באכילה לכל ישראל דהא הזהרתיך לתעבו ולהתרחק ממנו ואנן תנן במזיד לא יאכל הוא משום קנס אבל אחרים אוכלין עי"ש ויש להבין אמאי הוצרך לחזור אישר' המבשל בשבת דבמחלוקת שנויה ת"ל שאנו אוכלין פירות ותבואה הנזרעים ונקצרים מיד הגוי בשבת וגם תבשיל הנאכל כמות שהוא חי שבישלו גוי בשבת אנו אוכלין אותו ואפי' באותו שבת וגם תבשיל שאינו נאכל כמות שהוא חי מן התורה מותר ואמאי ליתסרו דהא תיעבתי לך הוא בכל ענין שיהיה וממאי דמשני בגמ' אמר קרא כי קדש היא קדש ואין מעשיה קדש איכא למידק דניחא לאינהו תנאי דדרשינן היא אבל לר"י דאוסר דדריש מה קדש אסור אף מעשה שבת אסיר אכתי איכא למיפק מעשה שבת שאסר הגוי ליתסרו דהא תיעבתי לך הוא והתוס' תמהו דר"י למה ליה למילף מקדש דמעשה שבת אסורין ת"ל מכל שתיעבתי לך והתר הנאה מלכם ואמאי לא תמהו באופן אחר דלדידיה איך אנו אוכלין מה שעושה מגוי בשבת דהא תיעבתי לך הוא ומאי שנא מבב"ח אכן ביאורן של דברים דזו בעצמו הוקשה לר"י דמאחר שכבר אמר קרא מכל שתיעבתי למה הוצרך לו קדש אלא להכי אמרו דלא תיסק אדעתין דאף מה שעשה הגוי בשבת דליתסר דהא תיעבתי לך הוא להכי אמר קדש הוא ללמדנו דלישראל שהוזהר על השבת אם עשה

שום דבר בשבת לגבי דידיה הרי הוא כקדש מה קדש שהקדישו הוא אסור באכילה אף מה שעשאו בשבת הו"ל כמו שהקדישו ואסור משא"כ הגוי שלא הוזהר על השבת דלא שייך לגבי דידיה למימר הרי הוא כקדש ולהכי גם רש"י נשמט בלשונו ופי' דהקושיא הוא מישראל המבשל בשבת ודוק עכ"ד ואנכי הרואה להרא"ם בס' ראה דכת' ע"ד התוס' שהקשו דצורם אזן בכור ע"י גוי ליתסר דרש"י חלוק ע"ז דכת' בין שלא בא בעבירה כגון ע"י קטן או ע"י גוי יע"ש ונמצא כמו שרצה לדמות הרב מג"ס בתחי' דבריו מעשה שבת כמו כן השוה הרא"ם בקושטא דמלתא צורם אזן בכור לב"ו אכן כבר עמד ע"ד הרא"ם החק נתן בבכורות לד' ל"ד ובס' זרע אברהם פי' הספרי דדוקא לגבי בב"ח הוא דאמר רש"י אפי' שלא בא בעבירה בין ע"י קטן בין ע"י גוי וכן השיב בס' תועפות ראי"ם למוהר"מ שם ובס' שונה הלכות דד"ן ע"ג ועיין בס' זהב אבא ולהרב.

ה' יו"ט דק"ם ולהרב ט"ז בס' דברי דוד ודוק למוהר"מ שיף שם ועיין שורש ישי דדחה דברי הרב מ"ס והרואה יראה דלא דחה כלום דהחילוק הוא דבב"ח איהו גופיה תועבה ואינינו שוה לצורם אזן הבכור וברור וראיתי בס' הנ"מ ממש זה שמו שדה יצחק להרב יג"ן. בחי' לחולין שם דרצה לתרץ מה שהקשו התוס' למה ליה למימר מקדש דמעשה שבת אסירי תיפוק ליה מכל שתיעבתי והתר הנאה מלבם דאפשר לומר מידי דמצי למילף שבת גופיה לא ילף מאחריני יע"ש ואין זה תירוץ מספיק דכונת התוס' הלא היא דלישתוק קרא מקדש או נדרוש דרשא אחריתי דשייכא לשבת טפי מזה ולענין אסור אכילה ת"ל מל"ת כל תועבה והוא פשיט ועיין בס' לשם זבח שם:

ועיני' ראו להרב ל"ס דתמה יקרא ע"ד התוס' דכתובות דל"ד דכתבו לא ליכתוב לא קדש ולא לכם והוכרחו להגיה במקום ולא אלא יע"ש וידוע דדוחק גדול להגיה בשני מקומות דהרי גם בב"ק דע"א ע"א כתבו כהאי לישנא ובס' זרע אברהם שם בחי' לחולין הביא לשין התוס' דב"ק והגיה כמו שהגיה הרב ל"ס וכנראה דכמו שלא ראה הרב ל"ס התוס' דב"ק הוא לא ראה התוס' דכתובות ונוסף גם הוא דבספרו זהב שיבא הדר ביה מהגה' זאת דלא נראה נכון בעיניו ורצה לישב דברי התוס' דכונתי הוא לדעת חזקיה דס"ל דל"ת היינו איסור אכילה דוקא יע"ש. והרואה האי סוגיא בדוכתא בפסחים דכ"ג ע"ב בעיניו יראה ובלבבו יבין דממ"ן רחוק הדבר לומר דכונת התוס' הלא היא לדעת חזקיה אלא דהרב ל"ס יאמר נא דזהו של התוס' הוא אם הוה שתיק קרא מקדש ולכם אך עתה דנתבאר דלא נפקא מל"ת כ"ת ואצטריך קדש ולכם כדרך זה אזלא הסוגיא בפסחים לפי התירוץ של התוס' והוא ברור והרב זרע יצחק בחי' לב"ק לא ראה מ"ש הרב בעצמו בס' זהב שבא כיע"ש ואילו היו רואים בימיהם מ"ש בש"מ לכתובות שם לא היו צריכים

לכתוב מה שכתבו יע"ש ועמ"ש רב אד"א בס' מגן גבורים בחי' לכתובות יע"ש ולהרב פרחי שושנים שם בכתובות יע"ש ועיין להר"ב אנג'יל ד"ל ע"א ועוד שם בחי' לכתובות עוד תשוב ותראה במ"ש מוהר"ש זרקא ז"ל בס' כסא שלמה בכתובות שם ודוק:

עו"כ מוהרש"א בס' זהב שבא שם ע"ד התוס' הנ"ל דאף לפי תירוצם סוף סוף לכתוב לכם להתר אכילה ולפי שלא תטעה אף במזיד לכתוב מחלליה לפרש ולומר זה שכתבתי לכם להתר אכילה דווקא בשוגג אבל במזיד מחלליה מות יומת וכו' זת"ר ולי הפעוט נראה דלא זו הדרך לפי שי התוס' והש"ס דכתבו למסמכיה למחלליה לומר במזיד אמרתי לך ולפי דבריו הדרשא תדרש דהתר אכילה הוא אפי' במזיד וגם שאינו סובל הכתוב לומר דבחלקות תשית למו דהא מעיקרא התר ואיסור ושמחלק בין שוגג למזיד ובסתום חכמה הרב ז"ל גופיה אחרי כן רהיט ואזיל לפי משמעותיה דקרא כדרך שהבינו התוס' וכדכתיבנא אנן יד ענייי:

עו"ר להרב ז"ש שם דהצ"ע על מתוס' דמשה"ק לריו"ח דתפ"ל מכל שתיעבתי דמאן קיימא לן דר' יוחנן מודה בזה הא ר' יוחנן האמורה בשמעתין לקמן פריך לר"ל כעורה זו ששנה רב. ולא כעורה זו דאמרו מנין לב"ו ע"כ ולא ידעתי אם יתחייב אשר ישא את שמו התנא מהאמורא לסבור כסברתו שאני רבי דהוא תנא וגם דדריש מי"ג מדות שהתור' נדרשת כדכתב הרב גופיה שם ואיך יקשה עליו מאמורא לאמורא דגברא אגברא קא רמית והוא פשוט ועיין בס' ארץ יאודה מ"ש בזה עיין ה' יו"ט דקמ"א ע"א ועיין עוד שהק' שם דלשתוק מכ"ת ונלמוד מהיא קדש וכבר הק' כן בתחילה ותירץ ושוב אח"ז הקשה זה בעצמו ומתרץ להו כנראה דעשה מהדורא קמא ומ"ב והמעתיק אר"ש מקומה היה כורכן:

ובהיותי בזה כה הער'ני אחד מתלמידי הישינה החכם המרומם כמה"ר: חיים שם: טוב מלמד הי"ו בדברי מהר"ם שיף בסוגיין דהקשה דבמקום שיאמר הש"ס עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט בנבלה שאמר כדרך שפרט בשבת היא ולכם ואתייא אליבא דר"מ ור"י ולא איכא דר"מ בלבד זת"ר כי אין דבריו מובנים כלל דהיכן כתיבא אכילה במבשל בשבת אדרבא הש"ס פריך מעשה שבת ליתסר ואמר דגלי קרא היא ואינו נכנס בכלל לתכ"ת ולר"מ ור"י באכילה ובהנאה מותר ומאי דהוה שייך להביא משבת היינו אי הוה ריו"ח הסנדלר יליף איסור אכילה מלהכ"ל כמו שהק' התוס' אז היה ראוי להביא כדרך שפרט בשבת אכן עתה דגם ריו"ח הסנדלר הוא מתיבת קדש א"כ אליבא דכ"ע ליכא לשון אכילה בקרא לגבי שבת וצ"ת ועיין למהרש"א זל בס' זהב שבא שם:

ב ולענין נחל איתן אי הנזרע בתוכו אסור באכילה משום לתכ"ת דבר זה ומצאת כי תדרשינו להגאון הרב פר"ח ביו"ד סי' ק"י ס"ק י"ג דאייתי בידיה דברי הר"ש בסוף ס' כריתות דכתב על מאי דאמרינן דכל קבוע כמחצה עמ"ד הוא דוקא כשניכר האיסור אבל כשאינו ניכר האיסור אזלינן בתר רובא דבהאי ניחא מה שמקשין העולם יאסר כל העולם כולו בחרישה וזריעה מטעם נחל איתן שהוא קבוע ולמאי דפרשית ניחא כיון דלא ידעינן היכן נחל איתן לא שייך למימר כל קבוע אבל אי ידעינן מקומו אמינא כי הנזרע בתוכו אסור ואי נסבינן זרע ולא ידעינן אי מיניה אי משאר עלמא אסור וע"ז ויוצא פר"ח לומד כי מ"ש כי הנזרע בתוכו אסור נראה דמפיק לה מדאמרינן בחולין לתכ"ת כל שתיעבתי לך הרי הוא בב"ת ופרכינן התם דכ"ז ליתסרו ומשני איתקוש לכלאי בהמה וא"כ הכא גבי ונחל איתן דליכא קרא למישרי הנזרע לתוכו אסור דהא תיעבתי לך הוא עכ"ל והרב גדול מרבן בס' שע"ה ח"א בהלכות יסודי התורה ד"ג ע"ג הביא משמיה דמר יאודאי גאון הרב בעל מחנה יאודה ז"ל מאי דת'מה יקרא ע"ד פר"ח אלו דא כ לפי דבריו ע"כ צ"ל לרבי אבהו דאמר כל מקום שנאמר ל"ת אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה ה"ן הנזרע בנחל איתן אסור באכילה ובהנאה וחזקיה דאמר בפרק כל שעה דדוקא לא יאכל משמע איסור הנאה אבל ל"ת וכו' איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע ה"ן מותר בהנאה כיון דנפק"ל מקרא דלתכ"ת והשתא ק' דבפרק כ"ש דכ"ג ע"ב פרכינן בגמרא מכדי אותבינהו כל הני קראי ושנינהו וחזקיה ור"א במאי פליגי ולא אשכח פרוקא אלא דאיכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה ואליבא דר"י ואמאי לא משני דא"כ זורע בנחל איתן דחזקיה נזר ע בתוכו מותר בהנאה ור"א אסור בהנאה והצ"ע עכ"ל והרב המחבר לא תירץ ע"ז כלום וגם מוה"ר הגדול בס' שרשי הים ח"ב דפ"ה ע"כ תורת אמת היתה בפיהו מה ששמע מרבו קו' זאת שצריכה עיון. ואני אמרתי בחופזי בהורמנותייהו דרבנן קדישי שליש ישו"ב והוא דכיון דבכל דוכתי קי"ל ר"מ ור' יאודה הלכה כר"י בחרו הש"ס לעשות האוקמתא של רבי אבהו אליבא דר"י ומאחר שכן אם היו עושין האוקמתא דאיכא בינייהו נזרע בנחל איתן דהוא מל"ת כ"ת היה מוכרח לומר דגמר לן איסור הנאה מנבלה דזהו לשיטת ר"מ דוקא דאי הוה גמיר רבי אבהו מתשליכון אותו כר"י הוה מוקים קרא דאותו לדעת חזקיה לחולין שנשחטו בעזרה ולדעת ר"א בהכרח לומר דחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא נמצא דסוף סוף להך ביניא הוה אתי ואם נפשך לומר כיון דהש"ס נחית מעיקרא לומר א"ב אליבא דר"מ דגמר מנבלה דלא קפיד שיהיה הביניא אליבא דר"י ולכך מקשה דליתא א"ב הנזרע בנחל איתן אי לזאת צריכין אנו למוד'עי מאיזה כח באים לומר דלחזקיה נזרע בנחל איתן מוהר בהנאה הרי לפי

מ"ש רש"י ד"ה א"ב דחזקיה סבר דלכלב תשליכון אותו לא הוצרך למעט את אלו כיע"ש. מבואר יוצא דאי הוה כתיב גבי חמץ ושור הנסקל ל"ת הוה מפיק איסור הנאה מלכלב תשליכון אותו וא"כ גם בנזרע בנחל איתן מי גילה רז זה דלא הוה דריש חזקיה דאסור בהנאה מלכלב תשליכון אותו ובכן כיון דלא ברירא להו אי סבר חזקיה הנזרע בנחל איתן אי אסור בהנאה או לא לכך נקטו הך ביניא ונקטו חולין שנשחטו בעזרה דהוא מילתא פסיקתא אדהכי והכי ראיתי הדברים במקומן להבעיין מארי דשמעתתא בספרו. הבהיר יד יאודה שם בפסחים ד"ט סוף ע"ג דהוסיף על השמועה דהגדיל התמיהא לומר וביניא זו עדיפא טובא דבינייא דחולין שנשחטו בעזרה אינו אלא אליבא דר"י ולא לר"מ אך בינייא זו היא אליבא דכ"ע ע"כ וכבר אמרנו וענינו דיש לצדד בין אי נימא לשיטת ר"מ בין אי נימא לשיטת ד"י והנה בס' שע"ה הביאה שהצ"ע אך שם בס' יד יאודה ד ד"ט ע"ד הגיע לכלל ישוב דאה"ן דהוה מצי לשנויי הכי לא כיון דקעסיק בענין חולין שנשחטו בעזרה להכי נקט האי מיניה וביה עי"ש ועוד לו שם בדי"ב ע"ב:

וכ שאני לעצמי רוח אחרת אתי ליישב לזה והוא דיתכן לומר דכיון דהא דרב אשי דכל שתיעבתי לך הרי הוא בלכ"ת מגויית הארי רדה דהיינו ממאי דדריש ר"מ בעז דס"ו ע"א הרי רבנן פליגי עליה וסבירא להו דלא אתא קרא להא אלא לפסולי המוקדשין רוקא וכמ"ש מרן מלכא יה"ר זה הי"ם גדול בספרו הנחמד שרשי הים ד"פ ע"ב והוא מג"ש דתועבה אתועבה כמו שהביא משם הספרי וע"ש מה שהקשה על הרב ברכת הזבח ז"ל שהבין דהוא הלכתא הא דר"מ ואפי' אליבא דרבנן ע"ש לכן לא רצו בש"ס לעשות בינייא מדרשא דרבנן פליגי עליה וכיון דלדעת רבנן אעיקרא ליתא להאי דרשא כ"א לר"מ דוקא אמטו להכי לא נקט ולהאי מלתא:

כיוצא בדבר אתה תראה להרב ערוך השלחן בא"ח סי' תמ"ג דהק' מעין זה אמאי לא קאמר דא"ב צורם אזן הבכור ותי' היא גופא דההיא דצרם אזן הבכור היא אליבא דר"א ואנן קי"ל כאחרים ע"ש ה"נ דכוותא ולפי"ז אתי שפיר דבסוגיין דחולין שם כשאמר רב אשי כל שתעבתי לך הרי הוא בבל"ת דהוא מתורתו של ר"מ כדאמרן גמר אמ"ר בהנאה מנין ואמר ממה שפרט בנבלה ולא אמר מלכלב תשליכון אותו משום דכיון דהך דנבלה אתייא כר"מ ור"מ הוא בעל המימרא דכל שתיעבתי לך הרי הוא בבל"ת נאה ויאה להביא מנבלה שהוא לפי סברתו של ר"מ וע"ש להתוס' ד"ה עד שיפרוט:

אלא דאחרי שובי נחמתי בראותי מ"ש הרב החינוך סי' תס"ט וז"ל והלאו זה בפ"ה וכו' ועוד אמרו ז"ל שיש בכלל זה הלאו אזהרה שלא לאכול פיגול ונותר וכן כל איסורי מאכלות וכענין שדרשו ז"ל לתכ"ת כל שתעבתי לך הרי בבל"ת ומ"מ אינינו נקרא לאו

שבכללות לפי שעיקרו לא בא אלא על פ"ה ושאר האיסורין יוצאין מכללן כלומר ממה שהוציא הכתוב אזהרה זו שאמר כ"ת ולא אמר ל"ת בפ"ה בפירוש ומפני כן נחשבהו לאו מיוחד מעיקרו ונלמוד ממנו אזהרה לשאר העניינים לקבל האמת ממי שאמרו עכ"ל לשון הזהב הבט ימין וראה דלא שתעקר כל שתעבתי לך ממקומו אלא שהוא פה"מ עיקר וכל שתעבתי טפלה לה והא והא במשמע וכלהו איתנהו ולא רבו עליה ואלו ואלו דברי אלהים חיים וכל זה שויתי עזר לדברי הרב ברכת הזבח ז"ל שלא כדברי מוה"ר שרשי הי"ם ז"ל שם שהשיג עליו כיע"ש וככל הדברים הלה ראיתי שכתב הרב מר ניהו בספרו הנחמד קהל יאודה דף טו"ב ע"א דלכאורה משמע דהא דרב אשי היינו ההיא דר"מ א"כ לדידן דלא קי"ל כותיה דר"מ ליתא להאי דינא שכתב הר"ש אך לפי האמת ליכא למימר דהוא אליבא דכ"ע והביא דברי החינוך ושוב אחרי כן הק' כנז' מההיא דפסחים דכ"ג והניחה בתימא ובזה נדחה קרי לה למה שתירץ הרב אהלי יצחק שם בסוגייא בד"ה כי קדש למה שהקשה הרב עצמות יוסף דלישתוק קרא מלתכ"ת וידעינן ליה מדאצטריך כי קדש היא די"ל דאצטריך לא תאכל למצטרפין זה עם זה ובזה יתורץ מה שהק' עוד על התוס' דאי כל מילי אף מעשה שבת א"כ במה יתקיים כל שתעבתי עי"ש והאי תירוצא הוה ניחא אם האי דרשא דמצטרפין הוא שיבא דהלכתא דאתייא כר"ע אכן כשהוא סברת ר"מ ולית הלכתה כוותיה יד הדוחה נטויה לדחות ולומר הא ניחא לר"מ אבל לרבנן דהכי הלכתא מאי איכא למימר ועיין בס' שיורי ברכה שם בי"ד סי' ק"י אות ו' שהביא קושייא זאת של הרב מר יאודה וכתב דקו' זו אינה של הר"ש כ"א להש"ס וכך דרך הש"ס דזמנין דמשכחת בינייא אחרת ע"ש. והרב אביהם יגל ז"ל בחי' לפסחים שם תירץ לקו' הנ"ל דחזקיה סכר דלא יזרע אפי' איסור הנאה משמע ע"ש ואיכא למשדי ביה נרגא בהאי תירוצא דלו יהי כדבריו דהכי משמע תיקשי למאי אצטריך לתכ"ת דאי אסור בהנאה ק"ו שאסור באכילה דלא יתכן לומר דהוה שדינן איסורא דקרא לאיסור אכילה דוקא וכענין שאמרו גבי כ"ז ומעשה שבת דהרי לא יזרע לא משמע כלל איסור אכילה והרב אהלי יצחק שם בסוגייא דחולין תירץ לקו' זאת לפי מה שתירץ הרב ערוך השלחן א"ח סי' תמ"ג לקו' אחרת מעין זו דאמאי לא קאמר דא"כ מעשר ובשר קדש שנטמא ותקרובת ע"א דיש לומר דטפי ניסא ליה לומר א"ב חולין שנשחטו בעזרה משום דרבי אבהו יליף מהאי קרא גופיה לאיסור הנאה ודבר ה' בפיהו אמת דבעל הקו' דאיהו מותיב לה איהו מפרק לה בדרך זה כנז"ל מס' יד יאודה ועיין שע"ה פ"ה מהל' אישות ה"א ושם הרב אהלי יצחק כתב ונ"ל ליישב דלר"א נמי נפק"ל התר הנאה מפן תקדש דלכ"ז כבר אית לן היקשא ומ"ש הרב עצמות יוסף שם ליתא כמו שאכתוב לקמן וכו'

דכלאי הכרם אסורים מלתכ"ת א"כ אכילה כתיב בגופא ומאי קאמר בפסחים דנ"ד ע"ב אמר אביי דלא כתיב אכילה בגופיה ואין לומר דאביי לית ליה הך דרשא דרב אשי אכתי איכא תנא בספרי דדריש ליה לצורם און הבכור והיינו כרבי אבהו עכ"ד ואין תירוץ זה נוח לי לפי מה שראיתי להרב לימודי ה' בלימוד פ"א דמ"ה ריש ע"א דהק' כקו' הרב ע"י דלמאי אצטריך פן תקדש תפ"ל מלתכ"ת ותירץ דאלולי קרא הו"א דכלאי הכרם נמי מותרים מהקשא דבהמהך ע"ש ונמצא דלא איתר לן קרא כדי למידרש לנזרע לנחל איתן בר מן דין דהתי' שתי' הרב עצמות יוסף הוא תירוץ נכון דאצטריך קרא ואצטריך הקישא בשביל אכילה והנאה ובחר בו מהרש"א בח' לחם סתרים ע"ש ושם דחה כלאחר יד מה שתירץ בספרו זהב שיבא והוא מה שתירץ ג"כ בס' זרע יצחק ע"ש ובס' בני סמיכי אשר בסוף ס' באר משה הק' מדיליה קו' זאת וכת' וי"ל סתם ומסתמא אף הוא היה מכוין לזה והשתא מי יתן דעתי מאי קאמר הרב אהלי יצחק מה שתירץ הרב שם ק' וכו' דבריו אינם מובנים אצלי דמלבד דזהו למה שהק' דתפ"ל מלתכ"ת וע"ז תריץ דלא תיפוק מלתכ"ת עוד ה'ן בה דבאופן תירוצי דצריכי תרוייהו לאכילה והנאה לכלאי זרעים מה שייך למימר דבכ"ה לא הוזכר אכילה ואיך תלאן זה בזה כדי לדחות תירוצו והנה דברי אמת ניכרים דמ"ש הרב אהלי יצחק כמו שאכתוב לקמן קאי למה דדחי בת"ה משום דאין הקש למחצה ולא קאי על האי לישנא שכתבתי: ואולם מה שהכריע דאביי ס"ל כרב אשי מדאשכח תנא בצורם אזן הבכור לא שמה מתיא דהרי צורם אזן הבכור הוא סברת רבי אליעזר ולא קי"ל כותיה וטפי הו"ל דר"מ אמר כן כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל"ת ובהא כ"ע מודו כדאמרינן לעיל ועיין בס' נהרות דמשק בחי' על הפסחים שהקשה עוד אחרת מעין זו יע"ש. פש גבן להביא דלפי דברי הרב פר"ח דנזרע בנחל איתן אסור באכילה מדכתיב לתכ"ת תיקשי דדעת רבא בתמורה ד"ד דכל מלתא דא"ר ל"ת אי עביד ל"מ הא כיון דכתיב לא יזרע למאי אצטריך לדרשת לתכ"ת וע"ש בתוס' ובספר זכור לאברהם למהר"א אביגדור בחי' שם לתמורה: אלא דבעיקר דינו של הר"ש דמפרש לה הרב פ"ח דהוא מלתכ"ת דן אנכי דלפי מ"ש התוס' שם בחולין בסוף ד"ה חורש בשור ובחמור דכל שתיעבתי היינו בניכר האיסור אבל כשאינו ניכר האיסור א"כ הא גופא קשייא ממקום שבאנו דהוא מניכר האיסור לאינו ניכר בענין נחל איתן זה בעצמו אשכחן בלתכ"ת והרי נזרע בנחל איתן אחוש אל העין דאינו ניכר האיסור והרב פר"ח דמיונו לכ"ז והרי כ"ז פי' רש"י תועבה גופא ולהתוס' מוכרח לומר דניבר האיסור א"כ ל"ד לנזרע בנחל איתן ואיך הוא בכלל לתב"ת:

כי עפ"י דברי התוס' הללו אמרתי אחכמה ליישב מה שהקשה הרב זהב שיבא ע"ד התוס' בתמור' דכ"ט ד"ה מנה מ שמותר מוקצה ונעבד להדייוט דכתבו תימא מהיכא תיתי לאסור להדיוט דהא אפי' לגבוה לא מיתסר אי לאו הני קראי דלעיל דהרי אימא דנעבד אסור אפי' להדיוט מלתכ"ה ע"ש. ולפי דברי התוס' הללו ניחא דהתוס' אולי לשיטתייהו דבדבר שאינו ניכר האיסור ל"א לתכ"ת ונעבד מקרי דבר שאינו ניכר ואין בנו כח לאסור מלתכ"ת ובכן יש להרגיש להרבנים הללו שזכרנו דהביאו דברי הרב פר"ח ואין בהם עד אחד שיהיה מתעורר ע"ז וממילא רווחא למה שהקשה מהר"מ שיף דהיכא דמירט נוצה העוף דאיכא צב"ח דאורייתא דיהיה נכלל בכלל לתכ"ת יע"ש והרי אחר ששחטה ובישלה אינו ניכר כלל:

איברא דדברי הרב החינוך שהבאתי למעלה כל חכם לב ישר יחזו פנימו דמיפשט פשיטא ליה דאינו תלוי להיכא דניכר האיסור ומוכרחים אנחנו למשכו'ני נפשין ולו' דהתוס' לאו להילכתא פסיקתא כתבו התוס' כן לא בדרך דחייא דלא תיקשי קושיית רש"י דלמה לא אמרו בש"ס לגבי בב"ח השתא ומה שבת דחמירא משום דאין ראיה משבת דכב"ח ניכר האיסור ובשבת אינו ניכר האיסור והוא כדי שלא תביא ראיה ממה שהתירה התורה גבי שבת כי קדש היא לכם ולא בשביל שאנו אומרים שאין ראיה משבת הוא שיהיה הדין פשוט כך ואה"ן דאפי שאינו ניכר האיסור יהיה נכלל בכלל לתכ"ת אבל להביא ראיה להתר משבת לא ודוק ועיין להרב שע"ה הל' אישות פ"ה ה"א די"ד ע"א ועיין שורש ישי בקדושין דפ"א ע"ג יע"ש. ועיניך תראנה להרב פרי מגדים בחמ"ז בסי' תצ"א אות ד' במה שהביא דברי הרב ס' כריתות הללו לענין תנור של פסח ע"ע ולענין גזל ואונאה ורבית חזה הוית להרב מגילת ספר לאוין ק"ס ד"ע ע"א דכתב וז"ל ויש להבין דאמאי לא פריך בש"ס אלא מעתה גזל ורבית ואונאה אותו דבר ואותו ממון ליתסר באכילה ובהנאה דהא תיעבתי לך הוא ובגזל איכא מ"ד דקנאו בשינוי השם ואמאי קנאו בשינוי מעשה ובשינוי רשות וברבית איכא מ"ד דאינה יוצאה בדיינין ומותר ואמאי נהנה מהן עכ"ל:

ולפקע"ד נראה ליישב דאם נאמר בדברי התוס' שזכרנו לעיל דברים כפשוטן דרצו לו' דדוקא בב"ח דניכר האיסור אמרינן לתכ"ת אבל במעשה שבת דאינו ניכר האיסור אינו נכנס בסוג לתכ"ת א"כ לא נופל גזל ואונאה ורבית ממעשה שבת' יכיון דהש"ס פריך מחורש בשור ובחמור וחוסם פי פרה ותריץ יתיב השתא ומה שבת דחמירא תו לא צריך להקשות משאר דברים דאין דומין לחורש בשור ובחמור וחוסם פי פרה ומאליו יובן ותשובתה בצדה דבדבר שאינו ניכר בו האיסור יהא שרי לן אלא דאנו נבוכים דמלבד

דלדעת רש"י לא יתיישב זה עוד הן בה דאנו נבוכים אם לקושטא דמלתא אמרו כן התוס' וע"כ צריכים אנחנו לילך בדרך אחרת כדי לבא לכלל ישוב ולדידי חזי לו' דכיון דהש"ס עלה מן היישוב למאי דפריך מכ"ז וקאמר מדאסר רחמנא כלאים לגבוה מכלל דלהדיוט שרי ושוב נמי אי פריך מאו"ב קאמר מדאמר רחמנא מחוסר זמן לגבוה ה"נ דכותא מדחזינן שדרשו ג' דרשות בת"כ בויקרא רבא אדם כי יקריב ולא מן הגזל מכם ולא מן הגזל קרבנו ולא גזול וכתיב נמי אני ה' שינא גזל בעולה וכפ"ז איכא למימר מדאסר רחמנא גזל לגביה מכלל דלהדיוט שרי מכיון דהש"ס אמרה להאי מלתא פעם וחתים ממילא מתרצתא לגזל ואונאה ואביזרייהו כמו רבית וכיוצא ועוד א"ל דכיון דגזל ורבית ואונאה ניתן לימחל וניתן להישבון אם ירצה בבא לצאת י"ש מהיות טוב ונקה האיש מעון ומכ"ש היכא דלא קנאו בכה"ג לא מקרי תועבה גופא כיון דבידו לתקן להיות מתיר אסורים דפקע איסורא ועיין להרב משאת משה ז"ל בחא"ח סי' ד' ובס' נשמת כל חי חי"ד סי' ב"ן ע"ש והרב אהלי יצחק שם בסוגייא דחולין הביא קו' הרב מג"ס הלזו ומצא מקום פתו"ר כב' תירוצים שתירצנו אנן ענייי והוסיף עוד לו' דלא נפק"ל מכל שתיעבתו אלא מידי דאיסורא דבהאי איירי קרא לא מידי דממונא וגם אני בעוניי חשבתי דרכי לו' בדרך זו מאז ומקדם טרם ראותי דברי הרב ז"ל והוא דכיון דתלי קרא במידי דמאכל דכתיב ל"ת א"כ דוקא במידי דמיזן דלא שייך במטלטלין ובממון הוא דנכלל בכלל לאו זה אכן במידי דמיזן דשייך נמי ממוצא חפציך בכל הכלים הניטלים גזר ממכלא ואינו נכנס בכלל לתכ"ת ומ"ש הרב ז"ל מענייני דקרא נר' יותר אמת ויציב דהרי אמאי לא אמרינן לדעת רב אשי דאם הביאו לבית הבב"ח דעובר על לא תביא תועבה אל ביתך וכן זריעת נחל איתן לדעת הפר"ח ופסולי המוקדשין לדעת אחרים ובכור לדעת ר"א ובגזל ונותר ומאכלות אסורות לדעת החינוך לא ודאי דהכל מענייני דקרא דהוא בתקרובת ע"ז ומשמשיה דוקא וכ"א לפי עניינו ואפי' בנעבד דהוא מפורש דנק' תועבה אינו נכלל בל"ת כאמור למעלה ודוק ועיין להרב המגיד בפ"ה מהל' גזילה ולהטור ומרן סי' שס"ט ועיין צמח דוד ח"א דנ"א סע"ד: ג. ומאחר עלות כ"ז נתפשט הספק שנסתפקנו בראש אמיר דבכל מיני גזל מכמה טעמי ליתא בכלל לתכ"ת ואף למה שאמר קרא תועבת ה' היינו לעושה המדות חסרות ולא קאי על האוכל ונהנה ממנו והוא ברור:

ד. ולענין כ"ז פסק הרמב"ם בפ"ו מהל' כלאים הל"ז דהזורע זרעי כלאים וכן המרכיב אילנות אעפ"י שהוא לוקה הרי אלו מותרים באכילה אפי' לזה שעבר וזרען שלא נאסר אלא זריעתן בלבד וכן פסק הטור ומרן בש"ע בי"ד סס"י רצ"ה ומרן בכ"מ שם הורה גבר דזהו מתני' מפורשת בפ"ח דכלאים כ"ז אסורין מלזרוע ומלקיים ומותרין באכילה והרב

בית יצחק ז"ל בפ"ה דכלאים ה"ז דד"ן ע"ג רמי ומקשה על התוס' בב"ב דצ"ד ע"א ד"ה סיאה דכתבו אבל כ"ז מותרים הם באכילה ובהנאה כדמשמע פ' כל הבשר דפריך אלא מעתה וכו' דלמה צריך למשמעות מאחר דמפורש במתני' וכדכתיבנא ע"ש שהניחה בתימא ועיין להרשב"א בחי' לב"ב שם וכבר קדם וזכה בקו' זאת הרב שער המלך שם בפ"א מהל' כלאים ה"ז ד"ר סע"א ודייק וגריס טפי דאמאי כתבו כדמשמע ומצא כדי לתרץ לשני קושיות הללו והוא דמש"כ לדמשמע היינו משום דמסוגיית פ' כה"ב לא יש הוכחה כ"א להרכבת אילן אבל כ"ז אימא דאסור באכילה ומה שלא הביאו ממתני' דריש פ"ח דכלאים משום דהו"א דהא דקתני ומותרים באכילה היינו דוקא שאמרו אעצמן דלא קעבר הלאו דשדך לא תזרע אמנם בזרעים בידים דקעבר הלאו דשדך אסורים באכילה להכי הוצרכו להביא ראיה מההיא דפ' כל הבשר דאפי' דקעבר הלאו מישרא שרי עכ"ל ועיין להרב מוהרא"ג בס' זכור לאברהם בחי' לב"ב שם מה שיישב לזה והביא הקו' מהר' תוי"ט ז"ל יע"ש:

וראיתי להרב מגילת ספר דכתב בדס"ט ע"ד וז"ל ועדיין יש להקשות כ"ז והרכבת אילן שהם מותרים באכילה כמ"ש הר"מ ז"ל בה' כלאים מ"ש מבב"ח וצ"ע עכ"ל ולא זכיתי להבין ארשת שפתיו דהרי זו היא קושית הש"ס דפריך כ"ז ליתסרו ובכלל הוא הרכבת אילן כמ"ש מרן בב"י שם ועיין בס' שע"ה שם ובס' שו"ג סי' רצ' סק"י וא"כ על מה הצריך עיון בדבר דהש"ס מתרץ בשופי כמבואר בסוגייא שם:

ובלומדי משפטי עיני ראו להרב לימודי ה' בלימוד פ"א דכתב וז"ל וראיתי להרב שע"ה שם שהק' בפשטא דמאי פריך כ"ז ליתסרו לישני בפשיטות מדרבי רחמנא אם שו"ר דגבי מתנות כהונה בפ' הזרוע דקל"ב לרבות את הכלאים שמע מינה דלהדיוט שרי ע"ש והא לא קשיא דאי לאו דאשכחן משן תקדש דלהדיוט שרי לא הוה מרבינן מאם שור לכלאים והו"א לחלק כרבי אליעזר כדאיתא התם עכ"ל ואחרי נשיקת הרצפה תמיהא לי מלתא דאשתמיט קו' הרב שע"ה ממקומו והא גרמא ליה דפתח פתוח מצא כדי לבא לכלל יישוב ולך נא ראה דקו הרב שע"ה הלא היא אחר דתריץ הש"ס מדגלי רחמנא גבי כ"ה וגם אחר שאמר אתקיש לכלאי בהמה כדבעי וכלאי בהמה מנלן במקום שיאמר מדאסר רחמנא לגבוה שיאמר עדיפא מינה מהדיוט ממתנות כהונה ואין קו' השע"ה על פרכת הש"ס כ"ז ליתסר כדי שיתרץ הרב לימודי ה' דאולי פן תקדש דהו"א דלעולם כלאים אסור להדיוט דלא כיון השע"ה לזה כלל ובכן א"א לתרץ דלעולם כלאים אסיר להדיוט ומה תאמר דאיתרבי ממ"נ יש לדחות דאימא כר"א דהרי במונח זה לא נכנס השע"ה כלל ועוד יגדל התימא במאי דקא דרש דאימא כר"א דהרי ר"א מאי דקאמר אם

לחלק הוא על אם הראשון דהוא לרבות את הכלאים בזה אזיל ומודה ר"א ולא פליגי א"כ מאי קאמר דהו"א לחלק בר"א דר"א לא קאי לאם דרישא דהוא לרבות את הכלאים ועיייין להסד"ר דף גר"ם סע"ב ולהרב זרע אברהם בפ' לספרי דנ"ו סע"ד ובר מן דין אני אומר דאם באנו לדעת ר"א ליכא לספוקי לו' לגבי דידיה דכ"ז אסורים משים לתכ"ת דכיון דשמעינן ליה לר"א דדריש ליה לקרא לצורם אזן הבכור ומסתמא ודאי הוא מג"ש דתועבה תועבה א"כ לא סבירא ליה דרשת רב אשי דכל שתיעבתי לך כדי לו' כ"ז ליתסר דמאין ולאין תוכל לו' דכ"ז אסורים דמהיכא תיתי לאסור אלא דלזה י"ל דאין אנו באים לדון על דעתו של ר"א כי אם סתמא דתלמודא דסבר לאסור איסר כ"ז נמי תופס דרשת ר"א דממנו נקח לפי דרשתו דאין להוכיח ממתנות כהונה דכלאי זרעים מותרים ולעיקר הקו' של השע"ה בהורמנותיה דמר יתכן לו' דכיון דאית לן תרי קראי שור או כשב וגם אם שור אם שה אם תאמר דהאחד בא לדרשא אחריתי הב' הוא לכלאים ואם תאמר דהשני הוא לדרשא אחריתי הא' הוא לכלאים דק' לומר בשניהם דאתו לדרשא אחריתי והיינו כדכת' השע"ה בעצמו דתלמודא הכי פריך וכו' והכונה דע"כ או זה או אתו לכלאים וקשה הדבר לדחות בתרוייהו וק"ל וראיתי להרב לחם סתרים שהק' מעין קושיית הרב שע"ה הנ"ל והוא ע"ד התוס' ד"ה חורש בשור דכתבו וי"ל דקרא דלה בבהמות כתיב וע"ז כתב וז"ל וק"ק דא"כ בשמעתין אי בעי וכלאי בהמה גופייהו מנלן לישני דגמרינן משלוח הקן שהוא עוף טהור שנעבדה בה עבירה ושריין אף אני אבא בהמה שנעבדה עבירה ושריין עכ"ל ובספרו זהב שבא איהו מפרק לה דהאי סברא דלא אמרה תורה שלח לתקלה לגבוה נמי הוא ההתר יע"ש וכשאני לעצמי שפר קדמאי להחוייא עפ"י מה שאמרו בת"כ ס' ויקרא פ"ז פ"ו ה"ג וה"ד מן העוף ולא כל העוף לפי שנאמר תמים זכר בכשבים ובעזים תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעוף יכול שיבש גפה ושנסמא עיני ושנקטעה רגלו ת"ל מן העוף ולא כל העוף אמ"ר שמעון מה אם המוקדשין שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהם העוף שאין המום פוסל בו אינו די שלא יהא אתנן ומחיר חל עליו ת"ל לכל נדר להביא את העוף ע"כ והשתא כשם שעוף מבהמה לא אתי משום דאית ליה חומרא לעוף דגדלות וקטנות פוסל בהן כך בהמה מעוף לא אתי משום דאית ליה חומרא לעוף דגדלות וקטנות פוסל בהן כך בהמה מעוף לא אתי משום דבהמה אית ליה חומרא דהמום פוסל בה ונמצא דבכל חדא מינייהו אית ליה חומרא וקולא וזיל הכא קא מדחי לה וזיל הכא קא מדחי לה ועיין מהר"מ שיף לענין עופות המסורסים דכיון

דאין תיעוב בבהמה גם בעוף ליכא תיעוב יע"ש ועיין ביומא דף ס"ז ע"ב במ"ש שם לא אמרה תורה שלח לתקלה ודוק:

ותבט עיני בשורי להרב בני סמיכי אשר בסו"ס באר משה דרמי ומקשה למ"ש בגמרא מה בהמתך אף שדך דאמאי אצטריך קרא גבי כלאי הכרם בלא"ה אסור משום לתכ"ת לתי' הב' שכתבו התוס' דא"כ ליכתוב פן תשרף ומדכתב פן תקדש משמע א"ה תקשה ת"ל א"ה מכל שתיעבתי לך עכ"ד וכבר קדם וזכה הרב עצמות יוסף שם בקו' זאת ומישב שפיר דאי לא הוה כתיב פן תקדש הייתי מקיים היקשא להתר אכילה ומכל שתיעבתי לך הייתי אומר דאסירי זרעים באכילה אבל השתא דכתיב פן תקדש להתיר ע"כ מההיקש שמעינן דגם באכילה מותר ע"כ וגם מוהר"ם שיף הק' כן וע"ש מה שתירץ:

ולענ"ד יתכן לומר דאי לא הוה כתיב פן תקדש הו"א דמדסמיך קרא לא תזרע כרמך כלאים אלא תחרוש שיר וחמור יחדיו ללמדנו דכשם דבחורש שור וחמור אמרינן בגמ' דשרי ולא הוי בכלל לתכ"ת כן לגבי כלאי הכרם דשרי להכי אצטריך פן תקדש כדי דלא נדרוש סמוכים ועיין בס' לימודי ה' לימוד פ"א ולהרב זהב שבא שם ובס' זרע יצחק ולהרב ארץ יאודה ודוק. ובהכי ניחא נמי שהקשה הרב זהב שבא דלמסקנא ליכתוב פן תשרף דהרי לפי. מ"ש הרבנים הנ"ל הא והא אצטריך קרא וגם היקשא וק"ל ועיין בס' בית יאודה אשכנזי שם ועיין שדה הארץ ח"ב בחי' לקידושין צדנ"ו דצ"ח ע"ב:

עוד ראיתי בס' זהב שבא דהק' ע"ד התוס' ד"ה מדאסר רחמנא כלאים לגבוה דכתבו דלמא אצטריך להקדישה ואח"כ הרביע כלאים דהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וא"כ לא מצית למימר דאצטריך קרא להקדישה ואח"כ הרבעה דכ"ע מודו דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו והרמב"ם אמר כן במוקצה דדוקא ברובע ונרבע שהוא מום גדול כתב בין לפני הקדשה בין לאחר הקדשה אסורה למזבח אבל בכלאים לא עכ"ד:

ולדבר הזה יסלח אדוני דלו יהי כדדייק מדברי הרמב"ם דכלאי בהמה אית בהו קולא היכא דהוקדשה תחילה משום דאין אוסר דבר שאינו שלו מ"מ אין זה סתירה לקו' התוס' דהתוס' קיימי לס"ד דלהדיוט אסור ומאי דאסר לגבוה הוא בהקדישה ואח"כ הרבעה וע"ז תירצו דאי הוה אסיר להדיוט לא הוה צריך קרא לגבוה להקדישה ואח"כ נרבעה דודאי אסור אך למסקנא דלהדיוט שרי מדאסר רחמנא לגבוה מוכרח דהיכא דהקדישה ואח"כ נרבעה שרי לגבוה וזהו כדברי הרמב"ם נמצא דהרמב"ם קאי למסקנא דמלתא והתוס' קיימי לס"ד דלהדיוט אסור ומה שהיה לו להרב ז"ל לדקדק בתי' השני שכתבו התוס' א"נ מדגלי לך בטרפה שאין חילוק ה"ה בכלאים ומחוסר זמן וע"ז תקשי דאינו דומה כלאים לטרפה ושהרמב"ם חלוק ע"ז ועיין להלח"ם בפ"ד מה' שגגות דין א' ובס'

שמחת עולם דג"ן ע"א ועל תירוץ הב' שכתבו התוס' כנז' הק' שם הרב ז"ש אמאי לא נימא איפכא דמדאצטריך בטרפה נימא אף בכלאים לא וע"ז הביא מה ששמע מרבו הרב כמוהר"ר יאודה ן' שוהם ז"ל שתי' בג כללים הא' שבהם עפ"י מה ששמע מרבותיו שהיו מקשים מאי שנא דבחד דוכתא אמרינן מדאצטריך ובחד דוכתא ילפינן מה מצינו ואמרינן מדגלי וכו ותירצו דכשאנו אומרים מדגלי קרא וכו' היינו כשאותו המלמד אם לא היה כותבו מסברא לא היינו יודעים אותו התם עבדינן מה מצינו דלא שייך לומר מדאצטריך דהא אצטריך לגופיה אבל כשהסברא מבחוץ היתה גוזרת כך אף בלא קרא אז אמרינן מדאצטריך קרא למימר הא בעלמא בהפך ובזה תירץ דגבי טרפה אי לאו קרא הסברא היתה הקדישה ואח"כ נטרפה מותרת א"כ לא מצית למימר מדאצטריך וא"כ אמרינן מדגלי בטרפה ה"ה בכלאים אבל לעיל שכתבו התוס' מדאצטריך מן הבהמה להוציא הרובע התם בלאו קרא הוה מפקינן רובע לאסור שהרי נעבדה בו עבירה עכ"ד: ואנכי הרואה דבדוכתא דאנן קיימין מינה תברא להאי כללא דהרי בסוגיין איתא מדגלי רחמנא גבי כלאי הכרם מכלל כ"ז שרו הא קמן דבהאי לישנא מדגלי אמרינן דהוא ללמד מן האיסור להמותר והיינו במה מצינו וכלה דוק ותשכח בתלמודא ודע דמדברי התוס' הללו עמד הרב זהב שבא ז"ל ע"ד התוס' ד"ה חורש דאי כתב רחמנא אלה הו"א שלה שהוא מעיך וכתות לא תקריבו בין הוקדש תחי' בין הוקדש אח"ך משום דגלי קרא בטרפה וה"ה בכל דבר קרבן כמ"ש התוס' בד"ה מדאסר אבל אתה מקריב שור שנעבדה בו עבירה תפסת מועט תפסת דהקדישו קודם החרישה אבל הקדישו אחר שחרש מנלן ובאמת שראיתי לרש"י דפירש אם הקדישו אחרי כן אבל מנלן וכו' וצ"ע. ואחרי המ"ר אומר אני דלגבי ב"מ היכא דהקדישו ואח"ך נפל בו מום אין אנו צריכין מדגלי קרא בטריפה שהוצרך הרב לתלות הדבר במה שכתבו התוס' גבי טרפה דהרי אית לן קרא בפרטות גבי ב"מ עצמן בין לשקדם מומם להקדשן בין לשקדם הקדשן למומן ולמה לנו לילך עצות מרחוק והנני יוסיף להפליא ליסוד זה אשר בנה ואשר נטע דבאלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהם עבירה תפסת מועט תפסת דכנראה דנעלם מעיני דמר בעת ההיא סוג' ערוכה בסוטה דמ"ו ע"א דאיתא התם אצטריך סד"א ה"מ היכא דעבר בהם שהם חולין אבל עבד בהם כשהם קדשים אימא ליתסרו צריכא ע"כ. הבט ימין וראה דהש"ס מביא מתלתא קראי בין לעבודת התר ובין לעבודת איסור כגון חורש בשור ובחמור כפרש"י ובין כשנעבד בהם כשהם קדשים ונמצא דכשהקדישה ואח"ך נעבדה בו עבירה הוא יותר חידוש להתרא כדי להתיר ואינו תפסה מועט אלא תפסת מרובה וגם דאיכא תרי קראי חד לחולין ואח"ך הקדישן וחד

לקדשים ואח"ך נעבדה בו עבירה וא"כ היכי סלקא דעתך לומר דאלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב לקדשים שנעבדה בהם עבירה הוא היכא דהקדישה ואח"ך נעבדה בו בלבד מאחר דאיכא קרא נמי להיכא דנעבדה בו עבירה ואח"ך הקדישה ותרתי איתנהו ועין הלכות יו"ט דק"ם ע"ב ועיין מהר"ם שיף שם בחולין:

ועוד יש להעיר עליו ממ"ש התוס' עצמם בד"ה חורש בשור דאי כל מילי א"כ כל מעשה שבת ת"ל מאלה ולמ"ל היא קודש ע"כ נדחה מזה דפשיטא להו לתוס' דלא אמרינן בזה תפסת מועט תפסת מדמקשה בכח דאי כל מילי למ"ל קרא וע"ד תוס' הללו הק' שם בס' ז"ש דאימא דאצטריך לכם בשבת לגלויי דמלה מיירי בכל מילי ולפ"ז אי דייקינן אבל אתה מקריב מיירי בכל מילי יע"ש ולא ידעתי איך יגלה מהדיוט לגבוה דמה מועיל מה שמצינו בהדיוט דשרי מקרא דקדש היא לכם כדי לומר דאבל אתה מקריב הוא כל מילי מאחר דאיכא למימר בשופי דלהדיוט שרי ולגבוה אסיר ואינו ערב הדיוט לגבוה עוד הקשה שם להתוס' בממה נפשך אי ס"ל שבת דחמירא אצטריך קרא ואי לא ס"ל כן ק' לריו"ח דאסר מעשה שבת הרי כתיב אלה יע"ש ואני אומר דלפי"ד הי"ל ליישב דבהא פליגי דריו"ח סבר דמעשה שבת חמיר ויצא מכלל לה. עוד דאיתי להרב ז"ש דמן הבהמה ומן הבקר הם שני כתובים וב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדין יע"ש והוא תימא דמר ניהו כתב שם למעלה מזה לתרוצי דמן הבקר לא אתי לשאר איסורין לא אתי להדיוט ולא הוו שני כתו' הבאים כאחד ועיין שם לענין שבת וכ"כ ובס' לח"ס וארץ יאודה יע"ש ועיין בס' זרע אברהם שיטה על דברי התוס' ד"ה חורש ומ"מ נילף ועיין להתוס' ז"ל בתמורה דכ"ט ובס' זהב שבא ול"ס ומהרש"א ודוק:

ה ולענין בכור ופה"מ בקדשים שהוטל בהם מום הנה פסק הרמב"ם פי"ח מהל' פה"מ ה"ג וד' וה' האוכל מהם מפסה"מ כזית לוקה והם בכלל לתכ"ת והרא"ם בפ' ראה נראה שלא ראה דברי הרמב"ם הללו מדכתב צ"ע על הרמב"ם פ"ג מה' בכורות והמטיל מום בבכור קונסין אותו דהרי בספרי שנו בהדייא דר"א אומר דעובר בל"ת לתכ"ת וע"ז תירץ דשמא י"ל דהרמב"ם פסק כאחרים דפליגי עליה דר"א ואמר בפה"מ הכתוב מדבר עכ"ל והדבר ק' לשמוע דאיך כתבו בלשון שמא הרי לפנינו דכתב בהדייא מפי השמועה למדו דאין הכתוב מוזהר אלא על פה"מ ומדכתבו בל' שלילה אסברא ניהלן לאפוקי סברת ר"א דלא איירי בצורם אזן בכור ועיין למוה"ר שרשי הים ח"ב דרע"ג ולהרב צרור החיים שם והנה הביא שם מה שהקש' הרב בני יעקב להרמב"ם דסתר דידיה אדידיה דמאי שנא בכור משאר פה מ ושכבר עמד בזה הרב מש"ל פ"ב מה' בכורות גם ראיתי להרב ח"ן בבכורות דהק' כן על הרמב"ם ותי' שם דבהלכות בכורות איירי בזה"ז ופה"מ איירי

בזמן הבית וכ"כ בתמורה בחידושיו שם וזה התירוץ תירץ נמי הרב בני יעקב שם ואחרי נשיקת עפרות רגליהם הקדושים אישתמיט מינייהו מלכיהם מ"ש רבינו החינוך שם בפ' ראה סי' תס"ט דכהב דנוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. שאפי' שבזה"ז אין מקדישים מ"מ משהקדיש קדושה חלה עליו ומי שהטיל בו מום ואכל ממנה עובר על לאו זה וחייב מלקות משום זה וכשאכל ממנו כזית ויש עדים והתראה עכ"ל:

הבט ימין וראה דלא שנא מבזמן הזה לבזמן הבית ולפ"ז אין מקום למ"ש הרב רנו ליעקב בחי' לחולין שם כיע"ש ועיין שורש ישי שם וע' הרב הל' יו"ט דקמ"א ע"ג. וראיתי להרב אברהם יגל בנימוקיו על הרמב"ם שם בפה"מ דרצה להוכיח דבר זה ממה שכתב הרמב"ם בפ"א מה' איסורי מזבח ה"ז דהמטיל מום אינו לוקה אלא בזמן הבית אבל בזה"ז אעפ"י שעובר בל"ת אינו לוקה עי"ש ומזה אין ראיה חותכת כדי לסתור תי' הרב בנ"י והרב ח"ן דאה"ן דעובר בל"ת כשהטיל בו מום אך כיון דלא לקי אינו חייב משום ל"ת כ"ת אם אכל ממנו ויגיד עליו רעו בעל החינוך וכתב מי שהטיל בה מום ואכל ממנו עובר על לאו זה וחייב מלקות דפשטן של דברים מורה דמאי דחייב מלקות הוא דוקא אם אכל ממנו דאז עובר על לאו זה דלכ"ת וכ"כ להדייא בפ' אמור סי' פז"ר בדברי הרמב"ם ועי"ש בסו"ס פר"ה דכתב החינוך על הרמב"ם ודין מלקות להקדיש פ"מ דאיו נשמע דתורת ה' יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא:

כי מן הבא'ר אתה תחזה כמה קשים לשמוע דברי הרב באר בשדה בפ' ראה דרצה לתרץ דמ"ש הרמב"ם בפ"ב דבכורות דהוא משום קנסא איירי בזה"ז דכיון דפסק הרמב"ם פ"א מה' איסורי מזבח דהמטיל מום בזה"ז אינו לוקה משום דאינו ראוי להקריב לכן אינו ג"כ בכלל לתכ"ת ואינו אסור בזה"ז אלא מדרבנן משום קנסא ואע"ג דסבר הרמב"ם דגם בזה"ז עובר בל"ת אפי"ה כיון דעל לאו דלתכ"ת לוקה אי אפשר לאוקומי אלא דוקא במטיל מום בזמן הראוי להקרבה דאיכא מלקות ולא בזה"ז דליכא מלקות כנ"ל נכון עכ"ל ומלבד דקדמוהו שרים בתי' זה אף גם זאת דכבר מלתא אמורה דלדברי החינוך גם בזה"ז איכא לאו דלכ"ת ולוקה בר מן דין דמר ניהו חובר חבר על הרא"ם וגמר אומר להליץ בעד הרא"ם ואיך מפשט פשיטא ליה דלוקה על לתכ"ת והרי הרא"ם גופיה כתב בפשיטות דאינו לוקה כיע"ש בפ' משפטים ועיין שורש ישי שם ולהרב הלכות יו"ט שם ועיין צרור החיים. ועיין להרמב"ם פ"ב מה' שגגות הי"ד דכתב והבשר מותר עי"ע:

ועיני ראו להרב בית יצחק שם בה' פה"מ דשם דרך ליישב תרי לישני דהרמב"ם דמ"ש בה' פה"מ דתועבה נינהו ולוקה היינו קודם שפדאם אצל לאחר שפדאם מותרים הם באכילה מדאורייתא ומ"ש בה' בכורות היינו שהוטל בו מום ע"י אדם וקנסו חכמים

שלא לפדותו ואה"ן שאם עבר ופדאם אינו לוקה ולאו תועבה נינהו ומ"ש עד שיולד לו מום אחר רצה לומר דאז מותר לפדותן ולאוכלן וכו' זת"ד:
ואחרי המח"ר לא מצאתי כדי שביעה בתי' זה דהא אי נחית הרמב"ם קודם פדיון אינו דוקא בהטיל לא אפי' אם נפל מאליו הדין כך ואם הוא לאחר פדיון הרי הוא קנס דרבנן לפי דבריו לא נשאר כ"א לאשמועינן דאם הטיל בה מום אית ליה קנסא דאינו יכול לפדותו עד שיפול בו מים אחר ולפ"ז לא היה לו להאריך בענין לתכ"ת ועיין שורש ישי שם ועיין מ"ש הרב נר מצוה ע"ד הרב בעל חזו"ן בפי' על הספרי ע"ש והביטה וראה להרב ספרי דבי רב ולהרב מהר"י ן' בס' אהלי יהודה שחקרו ליישב הני תרי לישני דהרמב"ם במה שיש לחלק בין בכור דאינו צריך פדיון לשאר פה"מ דאסור לאוכלן עד שיפדו וכן תירץ מוה"ר שרשי הים ח"ב דע"ג ושורש ישי ועיין בס' אברהם יגל שם ועיין שרש ישי דכ"ב:
ולא אוכל להתעלם מה שראיתי להרב לשון למודים בי"ד סי' ב במה שרצה ליישב מה שהקשה הפר"ח י"ד בסי' ס"ד על הרא"ם והוא עפ"י הכלל דהרמב"ם דרכו לפסוק כשיטת הספרי הפך שיטת הש"ס ומלבד דליתא להאי כללא כמו שאסף איש טהור הרב יד מלאכי ועיין ארץ יהודה בשי' לחולין והוא תמה להש"ג בכללי א"ח סי' צ"ג יע"ש עוד הן בה דהפר"ח כל חיליה הוא מדברי התוס' דבבורות דכתבו דהספרי אסמכתא ולא פליגי אתלמוד' דידן והיו לאחדים בידך אלא דחזות קשה הוגד לי בדברי הפר"ח בס' מים חיים בליקוטיו שם בסי' ס"ד וכתב והן עתה מצאתי להרב ס' המצות לאוין ק"ם דסבור דמטיל מים בכונה אסור מן התורה לסברת הרא"ם וליתא כדאיתא שם בבכורות ובחיבורו חזר בו עכ"ד ואחד הרואה יראה בס' המצות שם בסי' ק"ם דכבר הביא הדרשא דפה"מ שדרשו אחרים ואגב גררא הוא מה שהביא הא דר"א וידים מוכיחות הויין דצדיק עתק מרישיה לסיפה וכאשר בקדש חזיתיהו להרב צרור החיים שם שהביא כן וגם החינוך הביא לתרוייהו וסיים דעיקר הלאו לפה"מ כי מזה יש להשיב להרב נר מצוה דמעיקרא מאי סבר לומר דמס' המצות נראה בבירור דאינו מחלק בין בכור לפה"מ אחר שהביא שם לענין לכשיולד לו מום אחר דמדרשת ר"א נשמע לאחרים יע"ש ומזה יש להשיב על הרב בבר בשרה דכתב דהרמב"ם ס"ל דמר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי ע"ש:
וגדולה מזו מצאתי להסמ"ג בלאוין דס"ד ע"ג דכתב וז"ל ונמנה שלא לאכול בשר פה"מ שהוטל בהם מום בכונה שנאמר לתכ"ת ומינהו רמב"ם ואין נראה לי למנות זה הלאו שאין זו דרשא גמורה שהרי בפה"מ משמע גבי בכור שהטילו בו מום שלא ישחוט עליו משום קנסא יע"ש הרי דהבין דעיקר דברי הס' המצות הוא על פה"מ דהמוצי' במספר

בענין המצות שלו הוא פה"מ דוקא ולא בכור דהרי אדתקשי ליה דפה"מ מבכור לפלו"ג וליתני בדידה לא ודאי דהא דהבא דר"ת הוא אגב גררא ומדברי הסמ"ג הללו תבלין מצאתי להרב בנ"י ודעימיה דהקשו תרי לישני דהרמב"ם מבכור לפה"מ דהרי עינינו הרואות דהכי קא מותיב חד מן קמיא הסמ"ג ז"ל ויש להעיר על הרבנים הנ"ל מלבד התנא אשר באו ליישב תרי לישני דהרמב"ם כל אחר לפי דרכו איך לא הזכירו לשון הסמ"ג הלזה דקא משוה בכור לפה"מ ועיין בס' נר מצוה סי י' ריש אות ד"ן ותמיהא נשגבה בס' דברי דוד דהק' מדידיה אדידיה מן הספרי ממתניתין בבכורות ותי' דר"א קניס מכאן ואילך יע"ש ואיך לא הביט עין לראות ממ"ש התוס' שם באותו דף עצמו. ועיין צא"ק והח"ן בדברי התוס' הללו ובס' זרע אברהם דספרי ובסד"ר דרטו"ב ע"ג ובש"מ בס' מזבח כפרה ועיין נמין להרב פרי הארץ ח"ב י"ד סימן י"ג דל"ב ע"ג ודוק. עו"ר להרב נר מצוה דע"ז ע"ב שיש להקשות למאי דפריך הש"ס ומי קניס ר"א לעולם ורמנהי מי שהיתה לו בהרת וכו' דאמאי לא פריך לר"א מברייתא דספרי יע"ש ותיובתא לא קא חזינן דכיון דהש"ס אמתני' זו קאי אל מקומו מוכרח להקשות מהאי מתני' ועוד דידוע מה שהביא הרב שכ' שמעתתא בשער ד' אות ח"י ואיתא כן בתוס' בכמה דוכתי דלפעמים האמוראים לא ידעי הברייתות ועיין בס' הנורא חק"ל ח"מ ח"ב דנקט ע"ג מה שרשמתי שם אני הצעיר בס"ד:

עוד ראיתי להרב ז"ל שם דכתב וז"ל וא"ת כיון דרבינו פוסק כאחרים דבפה"מ הכתוב מדבר א"כ מנל"ן דעד שיוליד להם מום אחר דחוי לאוכלן דהרי פי' רש"י כל שתיעבתי לך הרי הוא בב"ת עולמית והאי תועבתי לך להתרחק מבישולו ה"נ איך ניתר מתועבה זאת כשיולד להם מום אחר ואפ' לומר דמדר"א נשמע לאחרים וא"ת הרי אעיקרא דדינא פירכא דמנ"ל דר"א סבר כן דילמא דלעולם אסור כיון שהוא מתועב והתוס' בבכורות כתבו דההיא דר"ח דספרי אסמכתא בעלמא הוא אך אכתי ק' תינח לר"א אבל לאחרים דאיסור אכילתו מדאורייתא ובזה מודים התוס' מנלן דכשיולד מום אחר מותר באכילה עכת"ד:

ודבריו שגבו ממני דאיך יתכן דמביא' להתוס' דבכורות ממ"ש בסוף הדיבור ולא השגיח למ"ש אתחילת דבריהם דקשיא להו דר"א סתר דידיה אדידיה ומכח קו' זאת הוצרכו לתרץ דר"א סבר דבמום שהטיל בו האדם איכא לתכ"ת אך כשנולד לו מום אחר חלף הלך הראשון והוא משום קנסא נמצא דהתוס' מכח דהק' להו דר"א הפך מדידיה אדידיה הוצרכו לעשות אוקמתא זאת ובכן מינה הוכח תוכיח דלרבנן נמי הכי מתוקמא דשקולים הם אחרים עם ר"א בדרשת לתכ"ת וכיון שכן הוא פלא דמביא לתירוצא בתרא

שכתבו התוס' דהוא אסמכתא ולא שלטא ביה עינא מ"ש בראש אמי'ר ועיין בסר"ר דרטו"ב ע"ד ובס' אהלי יאודה דע"ו סע"ב ובס' פרי הארץ ח"ב דל"ב ע"ג ובס' חזו"ן הביא מהרב מהד"י קורקוס שנ"ט לדברי הרמב"ם ויותר ק' דאיך כתב בתחילה בפשיטות דמדר"א שמעינן לאחרים דאם לא ראה לדברי התוס' הללו מהיכן נפק"ל הא כי מה שמצינו הוא כסברת חכמים גבי בכור דנקטו האי מילתא עד שיולד מום אחר כדתני תנא התם בבכורות דף ל"ד ועוד דמה שהביא משם רש"י הרי הוא בב"ת. עולמית אינה ענין לצורם אזן הבכור דבב"ח שאני דקאכיל תועבה גופא וניכר האיסור ואין לו התר עולמית לא כן בקדשים דהיכא דנפל מאליו התורה התירתו כצבי וכאיל ודוקא היכא דהטיל בו מום בידים הוא דסברי אחרים דהוא בכלל לתכ"ת מכח הג"ש דתועבה תועבה ואין לו דמות עם בב"ח ויפול התימא על הרב נר מצוה דנעלם מיניה דמר בעת ההיא דברי רש"י בחו מש ס' דאה דכ' ולימד כאן שלא ישחט ויאכל על אותו המום עכ"ל הא קמן דגם רש"י שהביא ס' ר"א הבין בדברי ר"א שהוא על אותו מום דוקא מאי ראיתיה באזהרת דלתכ"ת ועיין הז"ן דקנ"ד ע"א ולהרב צאן קדשים בחי' לתמורה לד"ד יע"ש. ובעיקר קו' כבר קדמו הרב מחנה אפרים בנימוקיו להרמב"ם דכ"ט ע"ג שהק' כן וכבר השיבו הרב אברהם יגל שם דל"א ע"ד דאמאי לא הק' כן על ר"א ומוכרחים אנחנו לומר דהיינו טעמא דכיון דנפל מאליו הך מום דנעשה בידים לא חשיב כלל והוי כתם ולא חסרו לאוכלו אלא על מום שנעשה בעבירה יע"ש:

ולי ההדיוט נר' להליץ בעד הרב מח"א דלא כיון להקשות על אחרים דספרי ואפי' על הרמב"ם כדי שיאמר דתיקשי לר"א לא כונתו מבוארת דאין תלונתו כ"א על הכ"מ שם דכתב ומ"ש עד שיולד מום אחר כחכמים פ"ה דבכורות דל"ד דלפי האמת חכמים דבכורות מאי דשנו חכמים בל' המשנה הוא לגבי בכור דוקא משים קנסא לדרבנן והיכי נפקא מהתם לפה"מ שהוא מדאורייתא ומה שהק' עוד הרב מח"א למרן כ"מ דאיך כתב דפסק כאחרים דהא אתיא ככ"ע הניחא לפי מה שפי' הרב סד"ר והרב אהל"י בכונת הספרי אך אי נימא דברים כפשוטן דמשום דאוכל קודם פדיונם ואפי' בנפל מאליו ס"ל לאחרים דאיכא משום לתכ"ת ור"א ס"ל דלא משום כן יקרא תועבה ולא אתיא כר"א ומר אמר חדא ומר אמר חדא ופליגי בהדייהו ועיין פרי הארץ דג"ל ע"ב ועיין ה' יו"ט דקמ"א ע"ב:

והנני יוסיף להפליא על מ"ש עוד הרב נר מצוה שם לתרץ קו' דמנ"ל להרמב"ם הא דעד שיולד מום אחר דישלח דברו לאמר ונר' דרבותינו בעלי התוס' כבר נרגשו מזה התם וכתבו דלאחרים אין לאסור שחיטה על אותו המום מלתכ"ת כמו כב"ח כו' שיש

לחלק ע"כ והנה מ"ש אין לאסור שחיטה על אותו מום ר"ל כשנפל בו מום אחר אין לאסור שחיטה משום מום ראשון שהוטל בידים מלתכ"ת במו בב"ח עכ"ד וכל חכם לב ישר יחזו פנימו דכשגגה שיוצאת היא להבין כן בדברי התוס' דמלבד דהן דברי נביאות והעיקר חסר מן הספר במה שמפרש דעל אותו מום משמע דנולד לו מום ב' מאיו מלבד הא' שהוטל בידים עוד הן בה דאעיקרא לא ניתן ליאמר דהתוס' כיונו לומר על אותו מום דפה"מ דלא כיונו אלא על הבכור וכן תבינו בפשיטות כל המפ' ספי' במ"ש התוס' שיש לחלק הלא המה הרב צ"ק שם דפי' דכיונו למ"ש התוס' עצמם בחולין גבי צורם און הבכור בקדשים שהוממו רחמנא שריינהו כצבי וכאיל כמו שביאר בס' זרע אברהם על הספרי דמ"א ע"א והרב ח"ן שם והרב הליכות י"ט דק"מ ע"ב אלא דמ"ש הרב הליכות י"ט בכונת הרא"ם דרש"י חולק ע"ז קאי לחומש אין לשונו מוכיח כן ואעיקרא בחומש לא הוזכר גוי ודוק ועיין נמי להרב אברהם יגל בחי' לבכורות ובחי' לתמורה שפי' כן דצורם אזן בכור שאני כיון דממילא מותר אינו בכלל לתנ"ת וגם הרב מהרי"ן בס' אהל"י דע"א ע"ג פ' בג' דרכים במה שיש לחלק וחדא מינייהו מ"ש הרבנים הנ"ל דכיונו למ"ש התוס' פכ"ה גבי צורם אין הבכור כנ"ל ואין גם אחד דיבין את זאת דקאי לפה"מ וזה סותר למ"ש הרב חזו"ן דתי' התוס' דתמורה אינו כמו שתירץ בחולין ע"ש ולא ידעתי מהו ההפרש שמצא ביניהם הפך כל המפרשים ועיין נמי בס' רנו ליעקב בחי' לחולין שם וכד הוינן בה בדברי התוס' המעיין יראה דהא דכתבו שיש לחלק לא נגע ולא פגע לס' אחרים דדרשי' דפה"מ והוא דבתחי' כתבו דרבנן דמתני' סברי כאחרים דדרשי בפה"מ ושוב כתבו או בבישול בב"ח וע"ז שכתבו או בבישול בב"ח הוא דקאי מה שכתבו ואין לאסור שחיטה על אותו מום כמו בב"ח שיש לחלק ואוקמתא שיש לחלק אצטריכא להו להתוס' דוקא למאן דדריש לבב"ח ולא למאן דדריש לפה"מ והטעם מבואר דגבי פה"מ כבר מפורש מכח ג"ש דתועבה תועבה ואין צורך לחלק ביניהם אכן בבב"ח דאינו משמע מקרא שום גילוי דקאי אבב"ח צריכין אנו למודע"י מאי שנא צורם אזן הבכור מבב"ח כי מזה יש להשיב על מ"ש הרב אהל"י שם דע"ו ע"ג וצ"ע על מ"ש התוס' דצורם אזן הבכור שרי רחמנא דקדשים שהוממו אינו מתועב דא"כ היכי דרשי אחרים מפה"מ מלתכ"ת כיע"ש ואין כאן תמיהא דהתוס' בחולין קיימי בשי' מאן דדריש לבב"ח ולהכי מחלקי בהכי אך למאן דדריש לפה"מ לא נחתי לחלק הך חילוקא אלא החילוק מבואר בא"א דשאני בכור דאינו צריך פדיון ומלתא כדנא כתבו הרב ז"ל שם סמוך לו מלאחריו ועיין נמי בס' אברהם יגל בחי' לתמורה שם ושורש ישי והתוס' דבכורות סירכייהו שקלי ואזלי לו' שיש לחלק למאן דדריש לבב"ח דאילו למאן דדריש לפה"מ דיליף מג"ש לא

שייך להקשות משום מקום באותן הפירכות דפרק כ"ה בסוגייא ובתוס' שם סתמו את הפתח לפנינו ומה שיש להקשות מבכור אינו צריך לאומרו מה שיש לחלק דמבואר מאליו דאינו צריך פדיון ובהא הוא דפליגי ר"א עם חכמים דכיון דהמחלוקת בביניהם הוא הך חילוקא מה להו להתוס' לבארו ועיין הליכות י"ט דקמ"א ע"ב חלק ג' חילוקים האחד כדאמרן דלא בעי פדיון דאית ביה איסור דגיזה ועבודה אפי' אחר פדיון ב' אית ביה צורך גבוה ג' דהוא מתנה לכהן דהוא פסידא לכהן יע"ש וזה האחר אינו מבואר דמאי אפסדתיה ודוק ומזה יש לתמוה על הרב פרי הארץ ח"א סי' י"ג דג"ל ע"ב אשר פריו יתן בעט'ו ליישב תרי לישני דהרמב"ם במונח דמחלק בין בכור לשאר קדשים כפי החילוק שכתבו התוס' דבבכור נופל מאליו מום שרי ה"ה הטילו ביד כן איכא למימר בין מטיל מום בקדשים לבכור דבקדשים הואיל בנפל מום מאליו אסור ה"ה בהוטל בידים אבל בבכור דמאליו שרי ה"ה בהוטל מום בידים דשרי יע"ש וסלח נא אנכי מבקש דלא כיון יפה ולא זו הדרך לחלק ביניהם אלא העיקר הוא דבבכור אינו צריך פדיון ובפה"מ צריך פדיון וזהו ההפרש ביניהם דתלייא בזה וכמ"ש לעיל משם המחברים למקומותם בארשו'תם ואינו כמו שחשב הרב ז"ל דלדבריו עדיין תקשי דאינני שוה לגבי פה"מ כשנפל מאליו להטיל בידים דהרי בנפל מאליו מה שהוא אסור הוא עד שיפדנו וכשפדאו הרי הוא כצבי וכאיל אבל כשהטילו בידים אפי' אם פדאו אין בו מועיל דעל אותו מום אינו יכול לאוכלו דאיכא משים לתכ"ת וצריך שימתין עד שיפול בו מום אחר כדפירש שיחותיו הרמב"ם שם וכדכתיבנא לעיל מקדמת דנא ונמצא דה"ה שכתב לגבי בכור אינו בהשואה עם ה"ה שכתב לגבי פה"מ וגבה טורא בינייהו ודוק:

וממילא אזדא ליה מ"ש הרב נר מצוה אחר זה וז"ל מה שיש לחלק בין בב"ח לפיה"מ ואפשר דסמכו למ"ש בחולין דבישול שבת לא חשיב תועבה דאינו נכר ה"נ בקדשים שהוטל בהם מום אם נולד בהם מו"א ישחוט עליו כיון דשרי רחמנא קדשים שהוממו מעצמן והוי כמעשה שבת שאינו נכר בין שהוטל בהן לשהוממו מעצמן עכ"ל ומלבד דאין מקום לפרש כן דכונתם לחלק בין קדשים לבב"ח לא בין צורם אזן הבכור לבב"ח דוקא וכאמור. זאת ועוד דאי מדמית ליה למעשה שבת משום דאינו ניכר תהיה לגמרי לחלוטין ולא למחצה ואיך אמרו אחרים דפה"מ בכלל לתכ"ת יהיה מותר מעיקרו נמי ואיך במומו פוסל היכא דהטילו בידים שיקרא תועבה זולת רש"י בחומש שהביא שנים כא' צורם אזן הבכור ובב"ח ותו דאעיקרא מאן דדריש פה"מ לא דריש בב"ח וכדמשמע נמי מהתוס' עצמן דכתבו או וכיון דאין להם ישיבה אחת בעולם מה שייך לחלק ביניהם. ותו דהאי חילוקא דניכר לשאינו ניכר מהיכן יצא אינו אלא למאן דדריש לתכ"ת לבב"ח

אך למאן דדריש לפה"מ משום ג"ש דתועבה תועבה ליתנהו כלל להני חילוקי דאינו נכר ודלא אכיל החרישה והחסימה כדקאמר אחרי כן לפרש דיש לחלק ועירוב פרשיות שנה כאן ומניה וביה תקשי במ"ש בתוך דבריו ובזה יתבארו דבריהם בפ' כ"ה ובתמורה ד"ד דלפי האמור כלם עולים בקנה אחד דהרי בחולין ובתמורה דבריהם הנה הנם על צורם אזן הבכור לא על פה"מ כדאיתא בדבריהם להדייא. ולא אוכל להתאפק מה שראיתי להרב אברהם יגל שכתב בחי' לתמורה שם ומעתה שרי ליה מאריה להרב מחנה אפרים שכתב בליקוטיו וממ"ש התוס' דבכורות לק"מ וכן דעת הרא"ם יע"ש ומי יתן ידעתי דמה הבין בדבריהם וצ"ע עכ"ל:

ולפי קע"ד דברי הרב מק"א ברור מללו דביארו בתחילה דקו' התוס' היא במתני' דבכורות בגוי שצרם והתירוהו חכמים וע"ז בקש ליישב הרב מח"א דכיון דהתוס' בבכורות עשו אוקמתא דחכמים דבכורות במתני' דר"א סבירא להו דלתכ"ת היא לפה"מ או לבב"ח אף אנן נמי נימא דמאי דהתירוהו חכמים לגוי שצרם אותם חכמים ס"ל נמי הכי דקרא בפה"מ ולא בבכור כסברת ר"א וע"ז כתב שהרא"ם כיון לזה וכתב דאם הוא אסור אפי' ע"י גוי אסור וזה הוא לשיטת ר"א אבל אחרים לא ס"ל כן ודבריו של הרא"ם כל שהוא עיקר הוא במה שבנה יסודו דהרמב"ם ס"ל כס' אחרים ורש"י כסברת ד"א ובהא סליק ונחית והרואה במחברים על הרא"ם יראה דאין כל חדש בדברי הרב מח"א ועיין בס' קרני רא"ם ובס' צרור החיים ובס' הליכות יו"ט שם: תו חזינא ליה להרב נר מצוה שם דכתב על דברי התוס' דבכורות שם דכתבו כמו בב"ח וכ"ז ומעשה שבת ופליאה דעת ממני דבפ' כ ה פרכינן אלא מעתה מעשה שבת ליתסרו וכו' כ"ז ליתסרו וכו' אלא דלא נאסר מלתכ"ת כ"א בב"ח ולא מעשה שבת ודברי התוס' מרפסן איגרי וכעת צל"ת עכ"ל ואני אומר דדבריו אדרבא צריכין תלמוד מאחר דכונת התוס' פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה דמדברים על הידוע דהש"ס פריך מנייהו ואילולי דגלי בהו קרא הוה אסיר בהו נמי משום לתכ"ת ונקטו שתים הנה דהם הראשונות דפריך מנייהו הש"ס וכן הבינו בדבריהם הרב ח"ן והרב גאון ירוש' בס' הליכות יו"ט דק"מ והרב פרי הארץ ח"ב דל"ב ע"ג פי' דברי התוס' הללו וכלאחר יד הגיה לתקן הל' ע"ש ועיין הש"מ בס' מזבח כפרה איכו השתא נצא השדה למה שראיתי להרב באר בשרה בפרשת ראה דקס"ו ע"ג דכתב וז"ל וחזה הוית מה שתירץ מוה"ר בסד"ר דהא דפסק הרמב"ם דמטיל מום בקדשים הוא בכלל כ"ת הוא כדעת אחרים ודוקא קרשים והם בכלל פה"מ דקתני אחרים יע"ש.

ודבריו תמוהים בעיני חדא דגם בכור קדשים הוי ואיך קאמר סתמא מטיל מום בקדשים ועו"ק דאין דרך הרמב"ם לכתוב דינים מחודשים אלא מה שמצא מפורש וא"כ הא דמטיל

מום בקדשים היכן מצא הרמב"ם דין זה אלא ודאי היינו דר"א ועוד מ"ש שם דמטיל מום היינו פה"מ אחרי המח"ר מדברי הרמב"ם בס' המצות וכן דפ"ח מהל' פה"מ מבואר דאין בכלל פה"מ אלא פסול שאירע לו אחר שחיטה בין במחשבת בין במעשה וא"כ הקו' במ"ע עכ"ל. ואשתוממתי על המראה דמבין ריסי עיניו נראה שלא ראה לשון הספרי במקומו דאיתא התם כלשון הזה אחרים אומרים בפה"מ הכתוב מדבר נאמר כאן תועבה ונאמר להלן לא תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת ה' אלהיך הוא מה תועבה האמורה להלן בפה"מ הכתוב מדבר אף תועב' האמור' כאן בפה"מ הכתו' מדבר וכ"ה בילקוט שם וגם ראיתי להרב אברהם יגל בחי' לתמורה דצ"ח ע"א שכ' וז"ל וליכא למימר דהתוס' מפרשים הא דאוקמוהו אחרים בפה"מ לאו בהוטל מום איירי לא בפיסול אחר כגון פיגול ויוצא וכיוצא דלא שייך כ"א ע"י אדם ולהכי מק' המ"ל ז"ל שהביא הרמב"ם ז"ל הך דינא דקדשים דהוטל בו מום וכו' דזה ליתא שהרי בספרי סיים דהביא ג"ש תועבה תועבה דאיירי במום עכ"ל וכ"כ הרב הל' יו"ט שם ובכן דברי הרב באר בשדה צריכין תלמוד:

ובזאת וכזאת יש להפליא על הרב פרי הארץ ח"ב דג"ל ע"ב בין במה שביאר קו' המש"ל בין במה שתירץ ליישב תרי פיסקי הרמב"ם ובין במה שהק' אחרי כן בלאו שבכללות בהני תלתא הורה גבר דלא ראה ל' הספרי במקומו והרי לפנינו לשון הרמב"ם דגילה דעתו דכי תועבת דאמר קרא קאי לתרוייהו לאשר יהיה בו מום ולכל דבר רע דהוא מפלג בקדשים ע"י דבור דע כמי שפירש"י שם בחומש עוד תשוב ותראה להרב באר בשדה שם לפני זה דטרח כדי לישב בעד הרא"ם במ"ש מאן לימא לן וכו' עפ"י היסוד שהניח דהרא"ם ס"ל דסתמא דתלמודא כי פריך ומי קניס ר"א הוא דסבר דלרבנן כשהטיל מום בבכור איסורו מדאורייתא לאכול ממנו משים לתכ"ת עד שיולד לו מום אחר ולכ"ע אית להו דליכא משים לתכ"ת ומאי דפליגי הוא דלר"א אית ליה קנסא ולרבנן לית להו קנסא והוא דלא כרבה דסבירא ליה דלרבנן אפי' במטיל המום הוא משום קנס ולהכי כי פריך מהו לקנוס בנו אחריו תפס רש"י דברי ר"א דלא יאכל עולמית משום דלרבנן דאית להו מדאורייתא לא שייך למבעי מהו לקנוס בנו אחריו זת"ד ובעיני כמו זר נחשב לפרש שי' חדשה בש"ס לדעתו של הרא"ם בלבד ולאוקומי דפליג סתמא דתלמודא בדברי רבא והפך דברי התוס' ובשגם אנכי הרואה להרמב"ם בפי המשנה ולהרא"ם שם דפי' בפשיטות דהבעייא היא אף לדעת רבנן דפסקו דלא קנסו בנו אחריו וישחט על אותו מום עצמו ועל מה שתפס רש"י דברי ר"א כבר תרגמה הרב יו"ט ראשון לציון בספרו הנורא הלכות יו"ט דקמ"ב ע"ב דלרבותא נקטי דאפי' לר"א דסבר שהוא מדאורייתא

ונקט עולמית אפי"ה לא קנסו בנו אחריו כיע"ש ועיניך לנוכח יביטו להרב רנו ליעקב בחי' לחולין אשר בס' מזבח כפרה דק"ז ע"א שתי' תרי לישני דהרמב"ם עפ"י דברי התוס' דחכמים דבכורות סברי כאחרים דקרא בפה"מ ושיש חילוק בין בכור לפה"מ עי"ש ומלבד דלא זכר שר דקדמוהו רבנן בכ"ז כאשר הבאתי למעלה ראש ואין כל חדש עוד בה דאגב שיטפיה עשה חליפין והזכיר בהלכה דמטיל מום בקדשיה ואין לא הובא בפ"ב מה' בכורות ה"ז ואינו אלא כ"ז פה"מ ודכתב הרב ז"ל אינו זה כיע"ש ובכל אלה תבענה שפתי דלדרשת הספרי לדעת אחרים דגמרו תועבה תועבה לפה"מ אמאי לא ילפי הכי לאתנן ומחיר כלב דמפורש בהו בקרא דנקראו תועבה ונימא דהזן בכלל לתכ"ת וגם להספרי עצמו דדריש שם דמוקצה ונעבד וכלאים דנקראו תועבה מאי שנא הני מפה"מ הן אמת דתועבה דכתיב באתנן מפורש בגמ' דאצטריך לג"ש אחרת לזונה ישראלית ומוקצה ונעבד מבואר ההתר מדאסר לגבוה וכלאים שמעינן מכלל בהמה ועוד י"ל לפי מ"ש אנן יד עני גבי גזל ורבית ואונאה אפס קצהו תראה ועיין להסד"ר דרל"ז דכתב דאין זו הלכה יע"ש:

וזה חזיתיהו להרב מגילת ספר בדס"ט ע"ד דכתב וז"ל והם תירצו דשרי רחמנא קדשים שהוממו כצבי וכאיל וא"כ אינו דבר מתועב יע"ש ולפ"ז יהיה דין הבכור שנפל בו מום אסור בגיזה ועבודה כקדשים כדאמרינן בבכורות תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב עכ"ל ואנכי לא ידעתי מה בא לחדש ולומר דהוא מפורש רש"י בבכורות דכ"ה ע"ב ובהרמב"ם ז"ל פ"ג מהל' בכורות הי"א וי"ב וי"ג יע"ש ועיין חק נתן שם ובספרי פרשת ראה יע"ש ועיין בס' הלכות יו"ט דק"מ ע"ד ודקמ"א ע"ג שחילק דבב"ח לא שייך בידי שמים כמו ששייך בצורם אזן הבכור ובקדשים ועיין מהר"ם שיף בב' מקומות ולהרב שע"ה ולהרב לימודי ה' ודוק:

עוד ראיתי להרב פרי הארץ דג"ל ע"ב דכתב וז"ל האמנם הא קשיא לי עליה דהר"מ בההיא דה' פה"מ במ"ש דלקי על המטיל מום בקדשים דמאחר דהוי לאו שבכללות קיל"ן דאין לוקין עליו ובשלמא על פסולי המוקדשין דמפי השמועה למדו ניחא אבל על המטיל מום בקדשים היאך לקי ותירץ עפ"י מ"ש בתוס' בע"ז דס"ו ע"א ד"ה כל שתיעבתי לך דהיכא דאיסור מפורש כל אחד לבדו לא חשבינן ליה לאו שבכללות יע"ש ועוד הביא משם מהר"י ערוך מ"ש התוס' במכות דח"י ע"א ד"ה וליללקי משום בשר בשדה טרפה לא תאכלו דהיכא דהוי הכל משם אחד ואינן שני שמות לא חשבינן לאו שבכללות זת"ד:

ואנכי תמיה איך לא הביא ל' רבינו החינוך במי' תצ"ט ד"ך וז"ל ומ"מ איננו נקרא לאו שבכללות לפי שעיקרו לא בא אלא על פה"מ ושאר האיסורין יוצאין מכללן כלו' ממה

שהוציא הכתוב אזהרה זו בלשון כלל שאמר כל תועבה ולא חמר ל"ת פסולי המוקדשין בפי' ומפני כן נחשבהו לאו מיוחד לעיקרו ונלמוד ממנו אזהרה לשאר ענינים עכ"ל גם ראיתי להר' זהב שבא דעמד על תי' התוס' בסוגין ד"ה כל שתיעבתי לך ממה שתירצו דמדאסר רחמנא מעוף וכתות לגבוה דאימא דאצטריך למלקות דאי מלתכ"ת הוי לאו שבכללות והי' עפ"י דברי התוס' דע"ז מ"ל דלא מיקרי לאו שבכללות ע"ש והרב אהלי יצחק כתב עליו דליתא דהכא נמי אינו מפו' איסור האכילה כלל וזכר עשה למ"ש הרא"ם בס' משפטים דקרי ליה לאו שבכללות ונתקשה מדברי הרמב"ם פ"ח ה' פה"מ דכתב דליקה ובנה אצלו ציו"ן מ"ש הרב שע ה הלכות יסודי התורה ד"ג סו' ע"א וריש ע"ב ושם הביא דברי החינוך שזכרנו גם בס' ארץ יאודה דחה כמו כן דברי הז"ש אך דנר' דלא ראה דברי הרמב"ם בה' פה"מ יע"ש ועיין מרכבת המשנה ח"ג פה' פה"מ ושע"ה בה' אישון יע"ש ודע דבספרו ל"ס הק' דאמאי אצטריך וזה אשר לא תאכלו לרבות השחוטה ת"ל מל"ת כ"ת יע"ש ולפי מה שהביא מר ניהו גופיה בתחי' דברי הרב ז"ל דלתכ"ת הוא לאו שבכללות ואין לוקין עליו הרי אצטריך וזה אשר לא תאכלו לחייבי מלקות וק"ל:

עוד ראיתי למוהרש"א בספרו זהב שבא דהק' ע"ד התוס' ד"ה כל שתיעבתי מדאסר רחמנא מעוף וכתות לגבוה דאימא דאצטריך לגבוה דמלקות דאי מלתכ"ת ליכא מלקות דהוי לאו שבכללות וע"ז הביא מהרב אפרים פינטו ז"ל שתירץ דמייתורא דקרא נפקא דיהיב טעמא כי משחתם בהם מום בם יע"ש ואחהמ"ר אין תירוץ זה מספיק דהאי סיפא דקרא כי משחתם בהם מום בם אצטריך לדרשא אחריתי בזבחים דע"ז ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה הא עבר מום ירצו ודוחק לו' דהא נמי משמע ואתה תחזה. שא דלא זכותי להבין ארשת שפתיו של הרב ז"ש שם בסו' ע"ד וז"ל ובזה יתישב קצת וכו' לא במאי דאמרן ניחא עכ"ל ואיני מבין מה בא לחדש דהרי להכי הוא דאתא וקמיתא היינו הך ולפי הנר' המעתיק עירב מ"ק עם מ"ב כדאמרן לעיל. ועיין בס' שרשי הים ד"ך ע"ב ובס' מרכבת המשנה אשכנזי ח"ג דקכ"ב ע"א ועיין מ"ש הרב נר מצוה ח"א דע"ו ע"ד ולא הרגיש כדחית הרב אהלי יצחק והר' ארץ יאודה גם שם הביא מה שהראה הרב מוהר"י הערוך הנ"ל ע"ש שהאריך ועיין בס' בית יאודה אשכנזי בחידושיו לחולין ד"ה אמר ר"א מנין וכו' ובס' לימודי ה' סוף לימוד פ"א ע"ש:

ולפי"ז מה שהקשה הרב ז"ש שם דאו"ב בהדיוט ליילקי משום לתכ"ת כיע"ש הוא לפי המונח דהביא מהתוס' דעז אך לפי מה שדחו הרבנים הנ"ל אין כאן קושייא כלל ומכ"ש למ"ש שם איהו גופיה דהוי לאו שבכללות כמו שהשיג עליו הרב למודי ה' לימוד ע'

ובס' ארץ יאודה שם מניה וביה ע"ש ועיין בס' שם חדש ח"א דג"ל וח"ב ד"פ ובמפתחות שם ע"ש ובס' מנחת אהרן על הארוך משך ודוק ובס' שמחת עולם דכ"ג ע"א:

ואו. ולענין אלים המסורסים מפורש בתוס' בסוגיין בר"ה כל שתיעבתי דאינו בכלל לא תכ"ת מדאסר רחמנא לגבוה מכלל דלהדיוט שרי. והרב בית שמואל באה"ע סי' ה' ס"ק ז' הביא משם המרדכי פ' ש"ש ולא הזכיר להתוס' ולהגמ"י בפ' ט"ז מהלכות או"ב ועיין להרפ"ח בי"ד סי' ס"ב ס"ק י"א ומצוה להביא מן החדש מה שראיתי להרב שם חדש בח"ב ד"פ ע"ב דצדיק עתק לשון הרב בית שמואל דכתב וישראל אחר מותר לאכול אעפ"י שהוא בכלל כל שתיעבתי לך מ"מ מדאסר לגבוה כו' מרדכי וישראל שסירס או שסירסו הגוי משמע דאסור לאכול ממנו כמ"ש בי"ד סימן ס"ט וע"ש סי' ט"ז באו"ב דאיכא פלוגתא עכ"ל וע"ז הרבה להשיב עליו באומרו צ"ע טובא חדא מנ"ל האי חילוקא בדברי המרדכי והלא המרדכי לא הזכיר ישראל אחד ואדרבא משמע להפך דהרי על מי שאיסורו מדאורייתא כתב איסור באכילתם ועוד קשה במ"ש וישראל שסירסו משמע שאסור לאכול ממנו המשך דבריו משמע דאפילו לישראל אחר אסור דאם לא כן מאי איכא בין היכא שהערים להיכא שסירסו שכתב ואם כונתו כך מאי ראיה מייתי מי"ד סימן כ"ט והלא שם מפורש דלשאר כל אדם מותר זת"ד:

ואנכי הרואה דאין כאן שום השגה על הרב"ש והוא דכונת הרב בית שמואל שכתב וישראל אחר מותר לאכול האי לישנא מדנפשיה קאמר ולא כיון בעד המרדכי ומתיבת אע"ג והילך הוא שהביא לשון המרדכי ושוב גזר אומר וישראל שסירס או שסירסו גוי בשבילו וביאור דבריו דכתב דאסור למסרס עצמו היינו משום קנסא דרבנן כדברי המרדכי הם לענין דאורייתא דליכא משים כל שתיעבתי ומותר לאכול ואתו רבנן וקנסוהו כלשון מרן ז"ל שם בש"ע דמשם תפס הלשון הרב בית שמואל והוצרך לבארו דאסור באכילה ולהביא ראיה מי"ד סימן צ"ט משום דלדברי מרן שכתב קונסין אותו ומוכרן לישראל אחר הוה משמע דמוכרח לאחר כדי שלא יחרוש בה שלא יהנה מעבודה דלייפוי חרישה איכוון אך אם רוצה לשוחטה ולאוכלה מה בכך לכן בא לבאר ולהביא מי"ד דאסור לאוכלה ומותר לישראל אחר לשחוט ולאכול וכמו שהבין הרב בית הלל שם:

גם זה היסוד שהניח בין כשעושה עצמה לכשעושה בכונה בעצמו ליתא דלפי מאי דאמרן דהכל שפה אחת ודברים אחדים ליתא להאי חילוקא והכל בתר כונתו אזלינן ואם יש חילוק אמאי לא אמרינן לשום הפרש בין כשהגוי עושה בשבילו לכשעושה בעצמו אלא ודאי דבזה אין שום הפרש ועיין בס' בית יאודה ח"ב סימן מז דק"ח ע"א וב' ובברכ"י

י"ד סי' רצ"ז ואם באנו לתלות קולא בשביל שהוא מערים ואינו עושהו בפרהסייא בידים אמאי לא מדמינן ליה למערים בשבת דאיכא כמה דברים דמותרים כשעושהו בדרך מערים וכשהוא ת"ח כנודע ועיין פרי מגדים בחלק א"א סימן של"ט על דברי הרב מג"א ז"ל שם:

עוד כתב וז"ל עוד קשה מאי ראיה מייתי מיו"ד סימן צ"ט דשאני התם דהאיסור בעצמו אוכלו ונהנה ממנו במה שביטלו או במה שריבה עליו במזיד וכדי שלא יהנה מדבר איסור אסרוהו לו אפי' למוכרו לישראל אחר כמ"ש שם מור"ם משא"כ הכא במסרס שחין באכילה שום דבר איסור בתוכה אלא איסור שנעשה בגופה והוה ליה כמוקצה ונעבד ונרבע על פי עד אחד או על פי הבעלים מצינן למימר דאפי' למעשה האיסור בעצמו שרי שהרי אינו נהנה מהאיסור שעשה מקודם בעת אכילתו עכשיו זת"ד.

ואני אומר דהן אמת דצורם אוזן הבכור אינו נהנה מגוף האיסור כענין ביטול איסור לכתחילה עכ"פ סוף סוף אלולי שעשה האיסור דהטיל בו מום לא היה מותר לאכול ואעיקרא מה שהטיל המום הוא כדי לאוכלו ומשום הכי קנסו בה רבנן איסור נקוט מיהא לענין סירוס כיון דהסירוס יועיל למפטם אותו ויועיל לחרישה ולאכילה א"כ כשכיוין לסרסו בשביל החרישה תינח דקנסו כדי שימכרנו לאחרים לחרישה כדי שלא יחרוש בו ולא קנסו למוכרו לשחיטה הא מיהא זהו לגבי החרים אבל לגבי דידיה כיון דע"י האיסור נעשה בשר שאין מן הראוי לקנוס אותו שלא יאכל ממנו כיון דמסיבת הסירוס נתהווה בשר שמן והו"ל נהנה מגוף האיסור ועיין בס' מנ"ס דף ס"ט ע"ד מה שחילק בין בב"ח ושבת לסירוס יע"ש. ולעד"ן כדאמרן דבסירוס נמי נהנה מאיסורו מפיטומו וכאשר דימיתי כן מצאתי להרב אבן פנה שכתב כן להביא כדי לומר דאפילו המתירים באו"ב אוסרים כתב סירוס מטעם זה יע"ש וגם הרב ז"ש דצ"ט ע"א פירש בכונת התוס' דהבינו דאלים המסורסים הוא ממש כמו בב"ח דאכיל התועבה עצמה ע"ש ולפי"ז נסת'רה דרכי ממאי דעלה במחשבה תחילה ליישב קו' הרב מג"ס על דברי התוס' ד"ה כל שתיעבתי דאמאי לא הספיק להם בתירוצא קמא מדאסר רחמנא מעיך וכתות לגבוה גם לצורם אזן בכור ע"ש שהניחה בתימא והרב אהלי יצחק הביאה משמו דכתב וקרוב לזה הקשה הזהב שבא והרואה יראה דהיא גופא קא קשייא ליה ומה שתירץ הרב אהלי יצחק דהתוס' אזלי לשיטת ד"א וכמו כן תירץ הרב הלכות יו"ט דק"מ ע"ב דנרגש מזה ועיין בס' צרור החיים ואנן יד עניי חשבתי דרכי לומר דמאי דלא הספיק להם בתי' קמא הוא דבכור שאני דאולי דמטיל מום בבכור א"א לאוכלו והו"א דאפי' דאסר רחמנא לגבוה לא תידוק מינה דלהדיוט שרי כיון דכונתו הוא להתירו באכילה והוא במונח כסברת

האומרים בדברי התוס' דהגוי עושה אותו בכונה אלא דאחרי שובי נחמתי דאין זו דבר המעמיד כיון דגם בסירוס יועיל לו אכילתו דאוכל בשר שמן הגם דיש הפרש דאינו תלוי הסירוס כדי לאוכלו בהתר כמו שהוא ענין הבכור והבוחר יבחר:

גם מה שהביא ראיה ממוקצה ונעבד ותבע ונרבע בלא"ה לא דמי כלל דהרי אדרבא הוא קנסא במה שישחטנו ויאכלנו דבזמן שעשה העבירה היה רוצה בקיומו של איסור ולא הוה ניחא ליה שישחטוהו ויאכלוהו כענין הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו וכיון דעתה שוחטו ואוכלו הנה טוב מצד דעשה הפך העבירה ואינו כמו הסירוס דיועיל לו לאכילה וכענין צורם אזן הבכור דעושה העבירה כדי לאוכלו והוא ברור והנה מוהרש"א בלח"ס רמי ומקשה כפי גירסת הספרים דדרשינן מאלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהם עבירה דא"כ היכי קאמר בתמורה דצ"ט ע"א נעבד מנ"ל דמותר להדיוט ממשקה ישראל ואי להדיוט אסור אמאי אצטריך לאסור לגבוה ומאי ק"ו לעולם דאסור להדיוט ומאי דאצטריך לאוסרו לגבוה כי היכי דלא נימעוט מקרא דלה זת"ד ועוני הגיד דלא זכיתי להבין דברית קדשו דאיך תיסק אדעתין דלהדיוט יהיה סור ולגבוה יהיה שרי דהוצרך קרא למעטינהו מגבוה אחד דכתיב ממשקה ישראל כיון דאפשר לאוקומי קרא דאלה בשאר דברים שנעבדה עבירה ובכן לא ניתן להאמר דמאי דאצטריך קרא לגבוה הוא משום לאפוקי קרא דאלה וכך מבואר בתוס' ד"ה מדאסר יע"ש גם ראיתי בספרו ז"ש הקשה כן בד"ה מדאסר רחמנא אך הלשון אינו מיושב על אופנו דכתב דכ"ש להדיוט דאסור והול"ל וה"ה נמי דלהדיוט מסתמא יהיה אסור וראיתי בס' עצמות יוסף שם דכתב על מה שתירצו התוס' מדאסר רחמנא מעיך וכתות דלפי הגיר' דלגבוה מנלן דשרי מכל אלה אימא דלעולם דלהדיוט נמי אסור והא דאצטריך לאוסרם לגבוה לא לגופיה אלא לדיוקא אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבירה תו איכא למידק דנקט גבוה לאשמועינן דאפי' מיד ב"ן לא תקריב מעוך וכתות דהו"א מכותי שרי זת"ד ואני אומר דמקראי הא והא במשמע והוא דמאחר דכתב ברישא כל אשר בו מום לא תקריבו ושוב חזר ואמר לא תקריבו לה' ועכ"ז אמר עוד לא תקריבו את לחם אלהיכם הנה הוא כדי ללמדנו כל הני דלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים ואם תידוק מיניה דלהדיוט שרי וגם לנכרי דכולהו במשמע:

עוד כתב הרב שם חדש וז"ל ומה שציין הרב בית שמואל דאו"ב איתא פלוגתא אם מותר להשוחט דודאי שכונתו הוא להביא כדמות ראיה בעלמא דכשם שאסרו התם לשוחט כך אסרינן להמסרס אבל אין כונתו להביא ראיה גמורה שהרי התם אפי' לס' בה"ב דאסר אינו אסור אלא ביומו אבל לאורתא מותר כמבואר בדבריהם ואלו הכא במסרס

לפי דעתו הוא אסור לעולם נמצא שאינן שוים בשיעורייהו עכ"ל. ולפי קע"ד לא פלגן בהדייהו. ושיו בשיעורייהו.

והתכלית הוא דהכל הולך אחר הכונה ובכן באו"ב דקפיד רחמנא לא תשחטו ביום אחד וזה עבר אמימרא דרחמנא באותו יום בדין הוא שלא יאכלנו באותו יום אבל עבר זמנו בטל איסורו וחלף הלך לו האיסור דהוכיח סוסו ויהי ממחרת דלא אהנו מעשיו ולו במסרס הפיטום שגרם לו בכח שור להיכן אזל ועדין באיסורו עומד ולא נסתלק ממנו אלא שראיתי להרב בית הלל באה"ע שם דנכנס בחילוק זה ולא יצא והציעו לאידך גיסא דכיון דלא יש זמן אימא דמותר מיד באכילה והכריח זה מהש"ס עי"ש ודחה אחרי זה אפי' לס' רבא יע"ש ודברי הרב אבן פנה שהכריח להסך נראין יותר והרב שם חדש היה מן הראוי שיביא דברי הרב בית הלל שא דהוא במקום שעמד כיע"ש וגם מ"ש בכנה"ג סי' ט"ז הגהב"י אות ה' מהפרישה ולחם חמודות:

והנה הרב בית שמואל שם בתחי' אות זה כתב קונסין אותו אע"ג דבכ"מ בהמה אין קונסין אותו כמ"ש בי"ד סי' רצ"ז הכא ניכר האיסור שאני עיין דרישה ע"כ והרואה דברי הדרישה במקומן יראה דיגלי לן טעמי איך בסירוס ניכר האיסור ובהרבעת אינו ניכר האיסור והוא סעד לדברנו שכתבנו למעלה ע"ד הרב שם חדש וגם ממה שתירץ הרב ט"ז שם בסי' רצ"ז סק"ב דיצא לחלק באופן אחר והוא לגבי הרבעת בהמה הוא מירי דלא שכיח ומלתא דלא שכיח לא גזרו רבנן וכ"כ בספרו אה"ע שם והוסיף לו עוד דבסירוס הוא בריא דאשתבח ודאי לאכילה ולחרישה משא"כ בהרבעה לא הוה בריא שיהא השבח דשמא לא תתעבר יע"ש ושם ראיתי את הלח"ן דדחה תי' הדרישא הנ"ל ממ"ש בפ' הפרה פרה שהזיקה גובה מולדה מ"ט גופא היא ע"ש ועיין להתוס' שם דמ"ז ע"א ד"ה מאי טעמא ודוק:

ז. ולענין אותו ואת בנו מפורש בסוגייא מדאסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי ועיין ברש"י ותוס' בפ' מחוסר זמן ובמ"ש הרב משל"ל פ"ג מהל' איסורי מזבח והרב מנחת כהן והרב אברהם יגל ובס' שמחת עולם דכ"ג ע"א ובס' כתנות עור ס' אמור והרב בית הלל י"ד סימן ט"ז. איך שיהיה לענין לתכ"ת אינו נכנס או"ב וכ"כ התוס' שם בחולין דע"ח ע"א ד"ה חולין בחוץ וכ"כ הרמב"ם ברפ"ב מהל' שחיטה אכן בה"ג ה"ד הרא"ש בחולין לרפ"ב ע"א דאסור הב' לאוכלו בו ביום והביאו לו סמוכות מהסוגייא דשם דקאמר זריז דלא עבד איסורא ונשבר דקא אכיל בישראל יע"ש ובלחם חמודות הק' על בה"ג דמה יענה לסוגייא דפ' כל הבשר ותירץ דהר"ן פי' דדברי בה"ג הם מדרבנן משום קנסא כענין מעשה שבת אלא דמדברי בה"ג מוכח דאינו מחלק בין שוגג למזיד ובין

לו ולאחרים כענין שבת וצ"ל דאין טעמו משום קנס דההיא דשבת אלא שחכמים רצו להחמיר ולגדור גדר לאוסרה באכילה בו ביום ואין לחלק כמו שבת בין שוגג למזיד ובין לו בין לאחרים זת"ד ומרן הק' בין בכ"מ רפ"ב מהל' שחיטה וכן בבית יוסף כתב כלשון התוס' ממש כיעו"ש ולפי דבריו לא פליג הרמב"ם עם בה"ג דהרמב"ם איירי לפום דינא דאורייתא ואפשר דלזה כוין מרן במה שהביא דברי הר"ן דהוא משום קנסא וממנו ניקח דלא פליגי ויתכן דגם הטור לא הביאם בדרך מחלוקת מדלא כתב אבל בה"ג לא דמר ניהו בה"ג כתבו בדרך פלוגתא כיע"ש לא דהוסיף לומר דבה"ג אסר מדרבנן ועיין כנה"ג הגב"י אות ה' ובבר"י אות ג' ושם חדש ח"ב דכ"ב ע"א ופחד יצחק מע' א' יע"ש מדפירש אכן הב"ח תיקן ל' הטור כפשטו דכונת הש"ס לדעת בה"ג דליתסר לעולם ומשני דדוקא בו ביום אסור מלתכ"ת וכתב דכן הבין הרא"ש ובכן הטור נגרר אחר מר אביו הרא"ש דפליגי הרמב"ם והר' בה"ג ועיין פרי מגדים שה"ד יע"ש ומהר"מ שיף שם אכן הלבוש תפס כל' הר"ן ועי"ש בט"ז ובדו"ף שם:

ולפ"ז קשים לשמוע דברי הארוך מש"ך דערבב'. דלתכ"ת משום קנסא וכתב שכ"כ הב"ח ואחד הרואה יראה דעירוב פרשיות שנה כאן דאוריתא אדרבנן ושם ראיתי להרב מנחת אהרן בהגהותיו אות א דשם דרך לפרש במאי דפליגי הרמב"ם ובה"ג והוא דהרמ"ם אזיל לשיטתיה דפסק כר"י דאסור בב"ח נפק"ל מג' פעמים לא תכשל ולא דריש מלתכ"ת כל שתיעבתי לך ובכן ליכא ס"ד לו' או"ב ליתסר כיון דמעיקרא לא דריש כל שתיעבתי לך וכיון שכן מאי אשמועינן במשנה שאינן כשרין לא ודאי דאשמועינן כהרמב"ם דמותר לאכול בו ביום ולא נאסר משום קנס ובה"ג סבר דבב"ח אסור מלתכ"ת א"כ הו"א או"ב ליתסר עולמית קמ"ל ולעולם אסור להב' בו ביום כו' ואיכא למידק על הטור דכאן הביא דעת הבה"ג דאסור לאכול ב"ב ובר"י סי' פ"ז מיתי איסור ב"בח מדכתי' ג' פעמים לא תבשל וכו' זת"ד ונוראות נפלאתי עליו דמני"ר בה"ג בה' בב"ח סי' ס"ד כתב וז"ל תנא דבי ר"י ואמר ל"ת גדי בחלב אמו ג"פ א' איסור בישול וא' איסור אכילה וא' איסור הנאה הא קמן דבה"ג גופיה סבר דאיסור בב"ח אינו מלתכ"ת כ"א מלא תבשל א"כ נפל היסוד ונהרס הבנין שבנה הרב ז"ל דתלאן זה בזה והיותר ק' במה שהק' על הטור דאמאי הביא סברת הבה"ג והביא לבב"ח כר"י ומה לו כי יצעק על הטור אחר דהבה"ג גופיה הביא נמי מתנא דבי ר"י והאמת דאינו תלוי זה בזה וכדאמרן לעיל דזו סברת ר' מאיר דדריש כל שתיעבתי לך הרי הוא בב"ת ואפי' למאן דלא דרים כסברת רב אשי לבב"ח כאמור ומדובר ומה גם אם באנו לס' הרב בית יאודה אשכנזי דהוכיח במישור דר"א ס"ל גם כן

כס' רי"ש ועל ד' קראי סמיך וכך הוא סברתו של הרא"ם בפ' משפטים כיע"ש דלפי"ז לא פליגי רב אשי עם ר"י והם בדעת אחד:

ואשא עיני למורינו הרב כנה"ג שם דמרן בש"ע כתב שתי הסברות ולא הכריע וכתב עליו הר' מופה"ד בבר"י שם וז"ל ובעיני הדבר ברור. דמרן פסק כהרמב"ם ודלא כהלכות גדולות שהרי סתם כהרמב"ם וידוע שדעתו כס' ר"א שהביא בסתם וכו' זת"ד ולפי רוב בקיאותו דכל רז לא אניס ליה נראה שלא ראה מ"ש הכנה"ג בעצמו בחלק זה לקמן סי' י"ט הגב"י אות ו' באומרו ולענין הלכה רבינו המחבר בס' הקצר הביא השתי סברות ולא הכריעו ומיהו לפי הכלל שבידנו בדברי רבינו המחבר שהסברא שהביא בסתם היא עיקרית גם בכאן דעתו כן עכ"ל ול' זה הביאו הרב שו"ג בכללי הש"ע אות ח"י דמינה תברא למה שראה בכנה"ג חיו"ד דבמקומות שכותב בש"ע ס' אחד בסתם וס' אחרת בשם י"א ע"ז כתב בכנה"ג בדוכתי טובא בזה הלשון רבינו בסה"ק הביא השתי סברות ולא הכריע יע"ש וע"ז רמי ומקשה דאין לך הכרעה גדולה מזאת להביא ס' אחת בסתם ואחת בלשון י"א יע"ש:

ולענד' נר' דלשון זה כתב בסי' י"ט יורה דכל המקומות שכתב ולא הכריע כונתו הוא שלא הכריע מרוח מבינתו דהלכתא כמאן אזלא ולא פי' שיחותיו אלא דלמעשה בחר בראשונה כפי הכלל כדי שהפוסק יפסוק כס' ראשונה ואין זה שהוא הכריע ועיין בס' יוסף אומץ סי' ס"ו דמ"ט ע"ב יע"ש: ועיני ראו להרב הפרישה שם בסימן ט"ז סק"ה דדחה דברי הר"ן שמדמה לאיסור שבת דלא דמי אהדדי דהא במבשל בשבת אסור אף לאחרים והכא אינו מן הסברא לקנוס אחרים בשביל ששחט זה וע"כ צריך לחלק ביניהם דהא במבשל בשבת במזיד אסרו למבשל עולמית וכאן לא אסרו אלא בו ביום אפי' אם שחט במזיד דהא אם עבר ושחט קאי וכו' עכ"ד ולא זכיתי שתאמ' מה הל' אומר' דהא הא אם עבר ושחט קאי דאדרבא לשון זה משתמשין בו בכל דוכתא להיכא דעשה בשוגג ולא במזיד ואך מוכיח מהאי לישנא להיכא דעשה במזיד ומרן החבי"ב שם באות זה צדיק עתק לשון זה של הפרישה ולא עשה שום פירכוס בהאי לישנא והיותר תימא להרב הפרישה דבמקום שבא להוכיח מלשון הטור ומרן ובסתום חכמה היה לו להביא דברי הרב בעל ה"ג עצמן בסי' ס"ו דכתב וז"ל דאם עבר ושחט אמה וברתא בחד יומא אימה שרי למיכלה בשעתא ברתא משהי לה עד לאורתא ותכיל לה דבמזיד שחטא לברתא מלקינן נן ליה ולאורתא שרי באכילה והרב בר"י באות ד' השיג מל' זה של בה"ג על מה שנסתפק הרב כרתי ופלטי אם בשוגג מותר או אסור ובכלל דבריו כתב לבאר דברי הרב בה"ג דמאי דקאמר אם עבר ושחט כונתו בשוגג ואח"כ דין המזיד וסיים דשוב ראה

להרב לחם תמורות דהביא דברי בה"ג דאיכא מחלק בין שוגג למזיד ובלא זכר הרב כרתי ופלטי מדבריו וגם מרבי יו וגם הפר"ח כתב כן מסברתו יע"ש וקצת תימא על הבר"י דמר נחית לה לפרש דאם עבר ושחט היינו בשוגג ולא הרגיש על לשון הפרישה שזכינו וגם לא עלה על דל שפתיו מ"ש בזה בכנה"ג שם שם לו בהגהב"י אות ה' ובכלל העתיק דברי הרב ל"ח והוא מזכירו לאות הזה סמוך לו מלפניו וצריך ישוב גם הרב בית הלל שם בסימן ט"ז מתוך דבריו מתבאר דבהכרח לומר דהאי לישנא דאם עבר ושחט הוא בשוגג דלו במזיד לכ"ע פליגי יע"ש ומתוך דבר הלכה אשימה עיני למ"ש הרב שם חדש ח"ב ד"ב ע"ג וז"ל ועוד מטעם אחר אינן שוין דאילו הכא במסרס לישר' אחר מותר ולו התם בהשוחט אפי' לישראל אחר אסור בו ביום לסברת בה"ג שכן נראה מדברי הרא"ש שהביא ראייתו לדברי הגאון בה"ג מוהתנייא זריז דלא עבר אסורא ונשכר דקא אכיל בישרא הא אם לא קדים עביד איסורא ולא אכיל בישרא כו' ואם שחט ועבד איסור הא אכיל בשרא היאך תמצא שתיהם יחד אלא ודאי וכו' ואם איתא הא משכחת לה דמחלפי בשרייהו בשרא אהדדי אמנם ראיתי להרש"ך ולהפר"ח שכתבו בפשיטות דלהשוחט קנסינן אבל לא לאחרים מותר ע"ש ובודאי שדעתי אינה קרויה דעת אצל דעתם הרחבה עכ"ל הן אמת דכן כתב בפשיטות הרב לחם חמודות והפרישה שם וכמו שהביא מרן החבי"ב בכנה"ג וגם הרב כרתי ופלטי שם ברם שכח תלמודו מה שכתב בסי' לק"ח והרב תבואות שור דן את הדין דנראה עיקר דאף לאחרים אסור ב"ב והביא דבריו הרב פרי מגדים בח' שפתי דעת יע"ש ונמצא דאין זה דעתו וסברתו כדי שיבטל דעתו גם מה שהק' על הרב ש"ך במה שהוכיח מהראיה שהביא הרא"ש דהראיה היא להפך עיין להרב. פרי מגדים בחלק שפתי דעת אות ג' דביאר הוא ראייתו של הש"ך ולהרב בר"י אות ד' מה שהשיב על ראיית הרב כרתי ופלטי ועיין בכלבו סי' ק"י יע"ש גם ראיתי להרב הלכות יו"ט דקמ"א ע"ד לענין צורם אזן הבכור דטעמא טעים דאע"ג דלדידיה קנסו לבריה לא קנסו מ"מ לאחרים אסור למוכרו או ליתנו במתנה אם לא שמוכרו בזול והביא ראיה מהירוש' ותמה על הש"ך דבס' שי"ג כתב דהבשר מותר לאחרים ולא ביאר דהיינו דוקא במוכרו בזול יע"ש ולפ"ז קשים דברי הרב פרי הארץ ח"ב סימן י"ג דג"ל ע"ג דכתב בדין זה דצורם אזן הבכור דלבריה לא קנסו ומכ"ש להחרים ושמזה למדו למבטל איסור דלאחרים שרי יע"ש והרי אינו כ"ש כי דוקא לבני לא קנסו דהוא חלף הלך אבל מדידיה להחרים אסור והביטה וראה להרב הל' יו"ט שה מה שהאריך למעניתו. נפלאות מתורתו. ובמ"ש הרב נח"ל נר"ו בח"א בפ"ב דשביעית דיק"ח ע"ב וג' יע"ש ובספרו מע"א י"ד סימן מ"ד ודוק והביטה וראה במ"ש הרב פנים מאירות בספרו הנורא כתנות אור ס'

ראה ובס' עמק יאושע פ' כי תשא ע"פ מחלליה מות יומת יע"ש מה שיש לעמוד ע"ד ועיין בס' חק לישראל ד"ט ע"ג עד כה השיגה ידי לכתוב בזה ואל שדי משגיאות יצלינו. ומתורתו נפלאות יראנו אכי"ר הצעיר:

אברהם פא ל אג'י:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן רב

שאלה מי שעשה המצות במי פירטוקאל שעל הרוב בעירינו אזמיר יע"א בימים ההם עדיין הם חמוצים אם יש לאוסרם בפסח או לא:

תשובה לכאורה נראה דכיון דקי"ל דמי פירות אין מחמצים כשלא יש בהם מים א"כ אפי' חמוצים במשמע וכ"כ בהדייא הרב באה"ט בא"ח ריש סימן תס"ב וז"ל מי פירות בלא מים אין מחמצים אפי' מפירות חמוצים הסכמת הפוסקים ודלא כש"ג יע"ש וכ"כ הרב חוק יוסף בסימן זה סק"ד וז"ל ואפי' תפוחים ורמונים שהם חמוצים משקין היוצא מהם הוי מ"פ אחרונים יע"ש וכ"כ הרב באה"ט ישן יע"ש ויש לתמוה עליהם כאשר יראה המעיין ועיי"ן להרב מג"א ברס"י זה:

איברא דס' ריא"ז שהביא הש"ג בפ' כל שעה עלה דאמרינן בגמ' ותיקא דאף ע"ג דמ"פ אין מחמצין מ"מ התפוחים והרמונים החמוצים המים שלהם מחמיץ שכל משקה חמוץ מחמין ולוקין על חימוצו וכו' יע"ש וגם הרב י"א שם בהגה"ט סל"ה ויישב קו' הרב מג"א כמו שיע"ש והרב"ד חא"ח סי' רכ"ו וגם הרב מג"א שכתב דלא מחמצי בחמוצים מעיקרא אפשר דיודה כמ"ש הרב אפי זוטרי סימן תס"ב דקי"ב ע"א וכ"כ הרב עולת התמיד בסי' זה סק"ח ועיין להרב ערך השלחן סימן תס"ב אות ב' ועיין בס' משה ידבר בתשו' בהל' פסח סימן ב' דו ע"ג ורע"ד ועיין בס' חיים מדבר בא"ח סימן תס"ב די"ב ע"א וראיתי למו"ה ז"ל בס' חק"ל חי"ד ח"א סימן קפ"ג דרנ"ו ע"ב דהכריח כדעת ריא"ז שפירות חמוצים מחמצים אף בלי מים ושכ"נ דעת הרמב"ם והשיב ע"ד הרב מג"א ורבני האחרונים שנטו אחריו והסכים לאסור כמו שיע"ש וגם הרב"ד חא"ח סימן דכ"ו שהביא דברי ריא"ז והכריח דבחומץ מודה שאינו מחמיץ ומדבריו נראה דחושש לדברי ריא"ז יע"ש. וכמ"ש מז"ה ז"ל שם יע"ש וכן הסכים האי תנא דידן הרב שמחת יאודה אליעזר ז"ל בסימן א' כיעש"ב. והרב ערוך השלחן שם בא"ח סימן תס"ב אות ב' הביא משם רבינו ישעיה הראשון ז"ל דכתב בהדייא דחומץ מחמיץ יע"ש וסיים ואין כן דעת הפוסקים כמ"ש מרן ס"ו והרא"ש והטור סימן חס"ד יע"ש. ועיין בס' פרי מגדים הא"ח

סימן תס"ב דחלק א"א סק"א ובחלק מ"ז שם יע"ש. גם הרב פר"ח והרב כנה"ג הביאו פוסקים דסברי דפירות חמוצים מחמיצים וראיתי בס' נ"מ פחד יצחק מער' מ"ם ד"ה מי פירות דק"ב ע"ד שכתב וז"ל ועיין פר"ח שם סק"א וכנה"ג שם בהגה"ט האריכו והביאו הפוסקים דסברי דמ"פ מחמיצים ואין דבריו מוכרחים דכבר נודע לבעלי הרפואה דיש חמוצים שמבטלים החימוץ והפוסקים דפסקו דיין אינו מחמיץ לא חלקו בין יין מתוק ליין חמוץ או משאר טעמים והכי נמי נימא בשאר מי פירות עכ"ל ואחרי המחי"ר אין דבריו נראין כלל דהרי מצינו בש"ס ובפוסקים דאין חילוק בזה ועוד דלו יהיה כדבריו הרי אין מקום לחלק כיון שחז"ל אסרו פירות חמוצים ל"פ רבנן ועוד דבלא"ה אית לן למגזר פירות החמוצים שאינן מביאין לידי חימוץ בעבור פירות החמוצים המחמיצים באופן דליכא לפלוגי כלל: וכבר אירע מעשה בעירינו אזמיר יע"א באחד ושנים שעשו מצות מפירטוקל החמוצים וכשידעתי אנכי הצעיר שלחתי אחריהם שיאכלום קידם פסח ונעשה קצת הערשה בעיר בין החכמים שהיה מי שרוצה להתיר והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו שהדין פשוט לאסור ושכן נמצא כתוב בספר משה ידבר ומתבאר ג"כ מדברי תנא דידן הרב שמ"י וכמש"ל וכלם הודו לדברי וקיימו וקיבלו עליהם שלא לעשות עוד מצות ממי פירטוקאל וכן ראוי לעשות וכן נתפשט המנהג בעירינו:

ולעין אם לשו המצה בחומץ יין שלא היה בו מים כלל נראה לי דבדיעבד יש לסמוך על דעת רוב הפוסקים ראשונים והאחרונים ועד אחרן הרב"ד והרב שמחת יאודה ומז"ה ז"ל דס"ל דחומץ אינו מחמיץ אבל לכתחילה אין ללוש יען יש לנו אב זקן רבינו ישעיה הראשון שאוסר בחומץ יין שמחמיץ וזה ברור וגם ס' הראב"ד הביא דבריו רבי' מנוח בפ"ה מהל' חו"מ דס"ל דמחמיץ:

ח"ב או"ח סימן רג

נשאלתי בגוי שנכנס לבית ישראל באחד מבתי חצירו שהוא אהובו והוא דר שם ימים מספר בתורת שאלה בלתי שכירות כלל אם מותר להניחו להיות בתוך הפסח שמביא הגוי שם חמץ או לא:

תשובה הנה כתב מרן בש"ע סי' ת"ם ס"ג דעכו"ם שנכנס לבית ישראל וחמצו בידו אינו זקוק להוציאו אעפ"י שהישראל רואה חמץ של עכו"ם אין בכך כלום אבל אסור להעלותו עמו על השלחן ואפי' בהפסק מפה ועיין להריב"ש סי' ת"א והביאו מור"ם בהגה' ועכו"ם שהניח חמץ בבית ישראל בלא רשותו כופה עליו כלי ועיין עוד למרן סי' ת"ן סז אסור להשכיר כלי לעכו"ם בפסח כדי שיבשל בו חמץ אבל משכיר לו חמור להביא עליו

חמץ עי"ש. ומדברי הרב הלבוש בסי' ת"ם סעיף ב' וז"ל ואם אין העכו"ם שם ולא קיבל עליו הנפקד אחריות אינו חייב לבערו דכתיב לא יראה לך וכו' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים אפי' לא יחד לו מקום מיוחד בבית לא אמ"ל הנח בכל מקום שתרצה וכו' וכן אפי' קיבל עליו הנפקד אחריות לא שייחד לו לעכו"ם קרן זווית מיוחד בתוך ביתו להניח אינו זקוק לבערו כיון דהשאיל לו המקום אינו ברשותו והוי כשומר חמצו של עכו"ם בביתו של עכו"ם דלא אחרוהו ומחיצת יו"ד מיהא בעי שלא יבא לאכול ממנו והנ"מ בחינם אבל בשכר אסור די"א משתכר באיסורי הנאה ומיהו בדיעבד שקיבל שכרו מותר בהנאה ועיין להרב א"ז שם ועיין להרב אורחות חיים הל פסח אות מ"ה דהיכא דיחד לו בית אע"ג דקיבל עליו אחריות אין זקוק לבאר וכו' ובתשו' כתב שאפי' רוצה הגוי לקנות חמץ ולאוכלו בביתו של ישראל מותר ואפי' על שלחן אחד קרוב הדבר להתיר זה מצה וזה חמץ דומיא דשני אכסנאין וי"א אפי' ליכא הפסק בנתים דאם איכא הפסק בנתים לכ"ע מותר עכ"ל:

ח"ב או"ח סימן רד

שאלה מעשה שהיה ששאבו מים למצת של מצוה בער"פ ונסתפקו בכלי חרס ששאבו המים בתוכו שהוא כלי חרס שעושין ממנו נטילה הנקרא ליברי ק שחוששים שמא נתחלף הכלי חרס חדש בכלי ישן שהיו משתמשים בו ומה שלקחו מחדש אין להם ט"ע דדומים זה לזה ולשאול הגיעו אם המים כשרים ללוש בהם מצה של מצוה יען יש לחוש כי לפעמים נותנים מים מכלים שיש בהם פתותי חמץ בצונן וגם לפעמים מטילין בתוכו מים חמין לנטילה שנתחממו בכלי חמץ אלא דיש' מקום להתיר חדא שהיה הכלי נקי ומורק ושוטף הרבה פעמים וכמעט שהיה ימים רבים מלא מים נקיים ועוד דלא שהו המים ששאבו בכלי זה כ"ד שעות כשנתודע תכף בשחרית באור הבוקר כבר הוציא המים מאותו הכלי ונתן את המים בכלי חרס אחר חדש ממש והוא בצונן על הכל יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה נראה לי פשוט דיש מקום להתיר אלו המים שהרי קי"ל בכל התורה כולה דצונן בצונן בלא רתיחה כל שלא שהא בתוכו כ"ד שעות מעת לעת אין לאסור וכמ"ש הראשונים. והאחרונים והרב ת"ה בסימן ר"א וכ"נ מדברי מרן בא"ח סימן תנ"א סעיף כ"ב שכתב וז"ל כל הכלי אפי' של חרס שנשתמש בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהם מצה אפי' בחמין חוץ מבית שאור ובית חרוסת שאעפ"י שלא נשתמש בהם חמץ לא בצונן אסור להשתמש בהם מצה בחמין אבל בצונן להניח בהם מצה אפויה מותר

אבל אסור ללוש בהם וכו' יע"ש וכתב הרט"ז שם סקכ"ו אבל אסור ללוש בהם דממהר להחמיץ מכח כח שבכלי וכו' יע"ש כנראה דדוקא כשהוא לדחוק בכל כחו בכלי גורם להוציא החימוץ וכ"כ הרמג"א שם בא"ח סי' תמ"ז ס"ק ל"ב עמ"ש שם מרן בש"ע ס"ו מלח ששמו במדוכה מותר למלוח בו בשר בפסח משום דאינו מפליט בצונן כתב שם הרב מג"א וז"ל דאינו מפליט בצונן אא"כ נידוך בו דאיכא דוחקא ועיין בי"ד ססי' צ"ה וכו' יע"ש:

ועוד היה נראה מקום להתיר דהרי יש פוסקים דס"ל דקודם זמן איסורו היתר הוא לא אמרינן כבוש הרי הוא כמבושל וכמ"ש הרב מג"א שם סי' תמ"ז ס"ק ט"ז יע"ש וכאן שנתודע לו באור הבקר והוציא המים מן הכלי ונתנו בכלי חרס חדש שהוא קודם זמן איסורו א"כ אין כאן חשש כלל וכ"כ הרב ח"י שם ובס' באה"ט ס"ק ט"ז יע"ש. ועוד דהרי יש כמה פוסקים דס"ל דאינו נקרא כבוש כמבושל אפילו שהה מעת לעת כ"א דוקא בשאר משקים לא כשהוא במים לבד וכמ"ש מ"ז הרב הגדול ז"ל בחק"ל חי"ד ח"א סי' ועיין בש"ע א"ח סי' תמ ז סעיף ה' ולהרב מג"א שם ס"ק ט"ז ולהרב ט"ז ס"ק ט' ולשאר רבני האחרונים שם יע"ש ולהרב פר"ח סימן תנ"א ד"ה ומ"ש אפי' בצונן וכו' ושם סעיף כ"ב ועיין למורינו הרב ב"כ בקונטריס בית ועד סי' ח"י יע"ש ועיין להרב הגדול חיד"א ז"ל בס' טוב עין סי' ח"י אות פ"ב משם הרב מהר"א ישרש ז"ל בא"ח סי' תנ"א דנראה דבכה"ג דנ"ד בכלי שכבר היה נקי מקודם כמה ימים ומורק ושוטף דהתר גמור הוא:

ח"ב או"ח סימן רה

שאלה מעשה שהיה שלקחו חטים לחג המצות ולשו בהם מצות ואפו אותם ואחר שאפו המצות ראו בהם שהיא ריח וטעם מחטים שנתלחלחו ושוב נתיבשו שעולה בהם ריח מופ'ו בלעז והם אמרו כי בהיותם חטים לא היה בהם שום שינוי מראה ולא רכים כ"א היו קשות ושאלו למוכרי חטים ולטוחנים קמח והם אמרו כי לפעמים קולטים החטים ריח מן המרתף או מהחביות ותיבות ששמו בהם החטים נהיה באותו מקום עיפוש ומחמת העיפוש לקטו החטים זה הריח וזה הטעם ואינו מצד החטים עצמן יורינו המורה אם כשר לאכול לו המצות בפסח או"ל:

תשובה אם אמת אדבר הזה שהם אומרים שבחטים לא היו בהם שום ריעותא לא שינוי מראה ולא רכות כלל הרי כתב מרן בש"ע א"ח סי' תס"ז חטים שבאו בספינה אם הם יבשות וקשות ולא נשתנה מראיהן אחזוקי איסורא לא מחזקינן יע"ש גם מרן החבי"ב בשיירי כנה"ג התיר חטים שהיו נעצרים בבור כל שלא ראינו שנשתנו מראיהן מכמות

שהיו וזהו כשבתו בספינה או שהיו בבורות ומכ"ש כשלא יש חשש שבאו בספינה ובבורות אלא שלקט הריח בהם בודאי שהם מותרים כל שלא היה בהם שום שינוי במראיתן וגם היו יבשות מאד ולא לחות:

איברא דיש עדיין לחוש שמא יהיה מצד החטים עצמן שנתלחלחו מן המים ונתקשו ולא נשתנו מראיהן וזה חששא רחוקה. או אפשר שהיו בחטים אלו מלוחלחים ומבוקעים ונתעפשו ועלה בהם ריח הרי כשמבררין אותם הם מוציאים לו החטים והרי כתב מדן שם סעיף וי"ו וז"ל חטים שנמצאו בהם מבוקעות אותם שאינן מבוקעות מותרות מפני שהדבר מצוי שבשעת הגשמים עליונית הגדיש תחתיתו מתחמץ ומתבקע ואין המים נוגעים באמצעיתו כלל יע"ש הרי שיש אופן שימצא חטים מבוקעות בערימת חטים מלמעלה ומלמטה ויהיה באמצע חטים שאין המים נוגע בהם וכשרים ומ"מ נראה דלכתחילה לא יקח חטים שיש בהם שום חששא אפי' בריח:

ח"ב או"ח סימן רו

שאלה מעשה שהיה ששאבו מים ללוש בהם מצות לפסח ואחר ששאבו אותם טעמו בהם שיש טעם דק משמן שנרגש בפיו קצת וכל כך הוא טעם דק מאד עד שרוב בני אדם שטעמו לא הרגישו במים ההם אם יש טעם שמן ונתנו למים בכלי זכוכית אם יראה ע"ג המים איזה טיפת שמן דקה מן הדקה ולא נראה בהם שום מראית שמן כלל והמים ברורים וצלולים ואומרים כשזה הטעם אפשר שתיקנו הצינורות הבאים מאמת המים מטיט הנעשא מסיד ושמן וקלט קצת מהטעם במים ולשאול הגיעו מה דינם של מים הללו אם הם מותרים ללוש בהם או לא:

תשובה הנה פשיטא ודאי דאם יש לחוש שנפל לי בהם טיפת שמן במים או משאר מי פירות דודאי אסור שהרי לא אמרינן דבטיל ברובא וכמו שכבר ישב לחקירה זאת הרב תנא דאורייתא הרב מש"ל ששאל מאתו הרב כמוהרא"ג ז"ל החקירה זאת דאמאי לא בטילי כשאר איסורים וישב דהוי התר בהתר וקי"ל דהיתר בהיתר לא בטיל כמ"ש הב"י ז"ל בי"ד ססי' רצ"ט וכמו שהביא בס' שלחן גבוה בסי' תס"ב סק"ד יע"ש והגם שהרב שלחן גבוה הקשה על זה מ"מ גם הרב ז"ל נתן טעם אחר דהוי דבר שיש לו מתירין אחר הפסח יע"ש לכל הפירושים במי פירות עם מים אפי' באלף לא בטיל ועיין להרב פר"ח בא"ח סי' תס"ב ד"ה דע שאם נתבטלה אלא דכאן בנ"ד דלא יש כ"א טעם לבד ולא ממשו אם יש מקום לאסור ועיין להרב פר"ח בא"ח רסי' תמ"ב מ"ש בזה יעש"ב ועיין מ"ש הרב

פר"ח בא"ח סי' תנ"א סעיף כ"ב וז"ל ומ"ש אבל אסור ללוש בהם הרא"ם פירש דהטעם הוא דריח החמץ הנשאר בו מחמיץ את העיסה יע"ש:
ונראה לומר דאם לקט הקמח או העיסה איזה ריח מפירות או מי פירות אם יש לאסור ללוש במים דיהיה מי פירות עם מים הגע עצמך שהיה בבגד אחד נגוב ויבש מאד ונתנוהו ע"ג העיסה או ע"ג החטים וקילטו מהריח ההוא שהוא ריח שמן או ורדים וכדומה דהוי פירות דאם נאסור אותם משום לש מי פירות עם מים והנראה לומר דכל כה"ג דהוי הריח ביבשת בלתי שום לחלוחית כלל אין מקום לאסור דהרי קי"ל ריחא לאו מילתא וכן ראיתי להרב הפרישה בא"ח בה' ברכות סי' שכתב דריח לאו מילתא ונתן בזה סימן זיל בתר טעמא יע"ש ועמ"ש הרב פר"ח בשם הרא"ם ז"ל ועיין במסכת תרומות פ"י משנה ג' ומשנה ד' ומ"ש בירושלמי ובמפ' ז"ל:

ח"ב או"ח סימן רז

שאלה בעירינו אזמיר יע"א לא נהגו לאכול תרנגולים בפסח ואירע שנה אחת דוחק בבשר שלא היו מוצאים ולשאול הגיעו אם מותר לאכול תרנגולת או לא:
תשובה אין ספק כי מה שנהגו שלא לאכול תרנגולים בפסח הוא מחמת גדר וסייג לתורה שמא ימצא איזה חיטה ושעורה ואי לזאת אין ספק דהוי בכלל מאי דאמרינן בגמ' ובפוסקים ביו"ד סי' רי"ד דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור א"א רשאי להתירם בפניהם והסכמת רבני האחרונים דכל שאינו איסור מדינא כי אם לגדר וסייג לחומרא בעלמא מהני התרה: אלא שראיתי בשיירי כנה"ג והביאו הרב באה"ט בא"ח סי' תס"ז ס"ק ל"ו וז"ל וראיתי מדקדקים נזהרים בפסח קודם ההבהוב ומליחה לפתוח התרנגולת הטב או לחתכו לשנים ולבדוק הטב שלא ימצא בתוכו חטה ומי שעושה כן הר"ז זריז ונשכר יע"ש. ואולם האוכלים תרנגולים צריכים ליזהר דאם ישחטו אותם קודם פסח ומנקים אותם שלא יהיה בהם שום חשש חימוץ מחטה ושעורה ברם כששוחטים בתוך הפסח צריכים זריזות גדול לבל יאכלו בתוך ימות הפסח דבר חמץ אלא יקחו אותם חיים ויגדלו בביתם בפסח ויתנו לאכול דוחן וכדומה דבר שאינו מחמשת המינים וזה ראיתי בס' בית הרואה בה' פסח דכ"ג ע"א שכתב וז"ל כל ימי הייתי מצטער לידע הטעם של בני אדם שאינן אוכלים עופות בפסח ואי משום שימצאו חטה בתוכה ישליכו אותה או ימכרנה לגוי וכו' ועתה מצאתי במוהר"י וייל ז"ל סי' קכ"ג וז"ל ואותם בני אדם שאינם אוכלים תרנגולים בימים הראשונים ובאחרונים אוכלים לא מצאו ידיהם ורגליהם לא א"כ נזהרים איך הפסח שאין מאכילים אותם לא מצה ולא שום תבואה עכ"ל דמשמע

דאיסורו הוא דמתקן באסורו עכ"ל ואפי' האוכלים בראשונים תרנגולת מה בכך הרי מה שאכל תרנגולת חמץ אפי' בער"פ קודם שש שעות הוי היתר גמור ומה שנתאווה אח"כ ממין זה ונהנה התרנגולת הרי הוא היתר גמור דקי"ל ובעופות עד כדי שיטיל לאור ותשרף ומה שכתב ואי משום שימצא חטה בתוכה ישליכו אותה או ימכרנה לגוי וכו' לא ידעתי. ועיין בס' שיורי ברכה סי' תס"ז והוא בס' טוב עיון סי' ח"י ד"ן ע"ב יע"ש:

ח"ב או"ח סימן רח

שאלה בראובן שהוא סרסור מהגוי כל השנה ובא לו סחורה בתוך המועד ומבקש ממנו שיראה אותה ויש חששא שאם אינו רואה אותה ואומר לו אם טובה היא או רעה יבוא לו נזק וגם שזאת הסחורה היא נוצות של עזים הנקרב טיפ'טיק ואם יראה אותה סרסור יאודי יכול לתת לפועלים יאודים אחר המועד שיתעסקו בסחורה זאת ואם לאו יש חששא שיקח פועלים גויים ואז יהיה הפסד מרובה ליאודים שיש לחוש לאיבוד פרנסתם אי בכה"ג מותר או לא:

תשובה נראה לי דמותר גמור הוא דהוי דבר האבד הן ממנו מצד המצע לו הן מצד דבר האבד שמאבד טובה הרבה ונראה להביא ראיה לזה ממ"ש בתשו' רש"ל ועיין להרב פרי מגדים בחלק א"א סס"י ת"ן שכתב וז"ל אחד מכר תבואה בפסח לגוי שהיה קצת חמוצים בתוכם ובפסח רוצים הגוים לקנות הגוי זה שרי לישראל להיות סרסור כי לא בעד החמוצים נותן דמים ויבש חוץ מדמי איסור שרי יע"ש. ועיין עוד להרב פ"מ בחלק א"א בסי' תקל"ט ס"ק ט"ו דנראה דלא הותר כ"א בסרסור שאין לו מה יאכל ואפשר לחלק דה"ד כשהמוכר והקונה הוא ג"כ ישראל שמוכרים וקונים מידי דמיכל לצורך המועד ה"ז הוא דהותר משום הסרסור שאין לו מה יאכל אבל כשיהיה המוכר והקונה גוי הותר להיות סרסור הישראל ועדין צ"י דאם יהיה המשא ומתן לצורך המועד אמרי' הסרסרות יהיה אסור ואין להתיר אם אין לו מה יאכל. ועיין בס' גן המלך סי' ס"ב שכתב דמותר לספר ע"י ישראל כיון שיש צד היתר בדבר דומיא שמותר למכור הסחורה ע"י סרסור שאין לו מה יאכל יע"ש והביאו הרב פחד יצחק מער' ג' ד"ה גלוח דנ"ט ע"ב יע"ש. הרי דהותר לסרסור להיות בח"ה לקנות ולמכור סחורות על ידו כשאין לו מה יאכל ובס' דבר משה ח"א חא"ח סי' מ"ב. ס' נחפה בכסף ח"ב בס' פרי מפרי ד"ז ע"ב ולפי דעת הפוסקים ראשונים שמתירים לעשיר שיתן מלאכה לעשות למי שאין לו מה יאכל כ"ש שמותר לעשיר למכור סחורתו ע"י סרסור שאין לו מה יאכל וכ"כ בחי' לא"ח על ש"ע סי' תקמ"ב יע"ש:

והשתא הכא שאלו ממני על אודות מנהג עירינו אזמיר וע"א שההלבשה לתינוקות של בית רבן ולת"ח ולצנועים הוא בימי חנוכה ויען היה דוחק לצבור נתנו לתינוקות שב"ר בימי חנוכה ולשאר ת"ח ולצנועים נשתהה לגבות המעות עד שהגיעו ימי ח"ה של פסח ולשאול הגיעו אם מותר לקנות הבגדים מהגוים ולתת המעות בח"ה או יניחו עד אחר החג ואת"ל דאסור לקנות אם כבר קנו הבגדים והנם בלתי חיתוך אם מותר בח"ה לחתוך ע"י חייט יאודי לחלק לכל אחד כדי שיעורו הגדול לפי גודלו והקטון לפי קוטנו הנה בש"ע א"ח סי' תקל"ט סעי' י"א דפסק דמוכרי פירות כסות וכלים מוכרים בצינעה לצורך המועד וכו' ובסעי' י"ב כתב אין לוקחים בתים ואבנים וכו' אלא לצורך המועד וכו' כנראה דדוקא לצורך המועד הוא דמותר והני בגדים שהם מחלקים לעניים אינן לצורך כי לא יתכן לתפור אותם במועד. והגם שכתב מור"ם בהגה שם ודוקא הני דאיכא פירסום בהנייתם ואוושא מילתא אבל שאר כלים נהגו לקנותם בצינעה מלבד כי גם זה לא יתכן לקנותם בצינעה זאת ועוד דכבר חלק הרב מג"א שם ס"ק ט"ז דעתו לאסור יע"ש ועיין להרב פרי מגדים שם בחלק א"א דשלא לצורך המועד אף בצינעה כלים אסורים לקנותם יע"ש ואם באנו להתיר משום מצוה וצורכי רבים הרי כיון דהמצוה והצורך לרבים אינו מתבטל שהרי המעות כבר נתקבצו א"כ אין בזה שום סרך מצוה וצורך רבים כיון שאינו מתבטל בשביל זה ועיין ברה"י תקמ"ד ומ"ש מור"ם בהגה בשם תשו' הריב"ש סי' רכ"ו: ולענין אם מותר לחתוך אמות הבגד לכל אחד ולחלקן בח"ה הנה על ידי חייט ישראל דהוי זה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן הרי יש אוסרים דבעינן שיהיה הא מיהא לצורך המועד כמ"ש הרב מג"א רס"י תקמ"א יע"ש. ועיין לעיל סימן ק"ו וסימן זק"ן שתי כתבות חוברות דון מינה ומינה:

ח"ב או"ח סימן רט

שאלה מעשה באחד שבנה סוכתו בעיו"ט כדינו ב' דפנות כהילכתן שהיו כותלים מגיעים לסכך וג' אפי' טפח וביום ב' מיו"ט של גליות נפל הדופן הג' שהיה טפח בעץ אחד תקוע שנעתק ממקומו ביום הג' שהוא יום א' של חה"מ הוא שבת קדש ולא יש לו שכן אחר בחצרו לישב שם בסיכה בליל שבת וביום השבת כ"א במבוי אחר ולא יש עירוב באותו מקום והרי הוא מתבטל ממ"ע מישיבת סוכה אם מותר לומר לגוי שיתקן אותו דופן ג' בהניח מסמר אחד בכל קצי העץ לקובעו במקומו אם יש איסור משום אמירה לגוי ועוד אי יש איסור בלא"ה אפי' בחול לעשות הסוכה ע"י גוי או לא:

תשובה אשיב על ראשון ראשון נראה לי דמותר לומר לגוי שיתקן את הדופן הג' לבד כי הגם כי לא מצינו שהתירו הפוסקים אמירה לגוי בשבת בדבר מצוה כ"א דוקא בדבר שגזרו משום שבות ואפי' בזה יש אוסרים כמ"ש מרן בש"ע א"ח סי' ש"ז ס"ה מ"מ כבר הגיה' מור"ם שם בהגה' כי לקמן סי' תקפ"ז גבי שופר פסק להתיר ועיין לעיל סימן רע"ו דיש מקילין אפי' במלאכה דאורייתא יע"ש וסברת זאת היא ס' חד מן קמיא הרב בעל העיטור שהביא הר"ן בסוף פר"א דשרי אמירה לגוי במקום מלאכה דאורייתא והביאו שם מרן בב"י ומור"ם שם והרב הלבוש שם בא"ח סי' רע"ו יע"ש וכמ"ש הרב ד"מ חא"ח ח"א סי' ל"ו וכתב שם דאע"ג דכתבו דיש מחמירין אם לא לצורך גדול וכו' יע"ש בנ"ד הוי צורך גדול ועמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב חא"ח סימן ח"י דכ"א ע"ב יע"ש בס"ד ומ"ג כי אינו אוושא מילתא כ"א קובע עץ אחד ואם יבא בנקל יותר יניחנו ע"י תיבה או כסא או יניח כסא או תיבה שם סמיך לדופן הג' הזה או התיבה והכסא עצמה יהיה קבוע שם שהרי אפי' שהם מקבלין טומאה קי"ל דכולם כשרות. לדפנות וכמ"ש בא"ח רס"י תר"ל יע"ש:

ולענין אם מותר לעשות הסוכה ע"י הגוי הנה כשעושה אותה הגוי בלתי ישראל עומד ע"ג ובלתי שום כונה בודאי שהיא פסולה וכמ"ש אלא כי צריכים אנחנו לידע הוא אם לקח אדם גוי אחד פועל לעשות סיכה לתקן הדפנות וליתן הסכך ע"ג אם מותר והנה לגבי מצת מצוה ע"י גוי כתב הטור בא"ח רס"י ת"ס בשם השאלתות ורב כהן צדק זל דאין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י עכו"ם וכו' יע"ש ומבואר ברבני האחרונים שאם אי אפשר בענין אחר כדי שלא יתבטל ממ"ע מותר שילוש בפניו עיין בס' חק יעקב שם: ולענין מעקה ע"י גוי עיין למ"ז הרב הגדול אור היר"ח זל בס' חק"ל ח"ב חיו"ד ובח"ג סי' קכ"ח דקמ"ו ע"ד ע"ד הרב מחנ"א ועיין למור"ם בהגה' א"ח סי' תרמ"ט שכתב וז"ל לולב שאגדו עכו"ם ועשאו כשר כמו סוכת עכו"ם והוא מדברי המרדכי בהלקט יע"ש והרב חמדת ימים בה' סוכה פ"א דקצ"ז שכתב וז"ל ועכ"פ יהא זהיר לבל יעשנה ע"י גוי אלא ע"י בר ישראל יען כי קדושתה רבה מאד דכשם שהזהירו שלא לסכך בדברים המקבלים טומאה מטעם כי כל ענין הסוכה היא להעביר גלולים והטומאה כאשר ביארנו לעיל ע"כ לא יבא ערל וטמא וכו' ע"כ דוקא בדפנות יע"ש:

פש גבן דכיון דנתקלקלו הדפנות והגוי הוא מתקן צריך גם הסכך להסירו ולהניחו מחדש משום תעשה ולא מן העשוי איברא דיש מחלוקת בין רבני האחרונים ויש מתירין בדיעבד אפי' אם לא הסיר הסכך וכמ"ש הרב ברכ"י שם בא"ח סימן ועוד נראה לי להקל כי כיון דבנ"ד הב' כותלים היו מגיעים לסכך הרי כתב מור"ם בהגהה בסי' תרל"ה וז"ל

ואין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות ואם עשה טפח סמוך לסכך מותר לסכך קודם שיעשה שאר הדפנות יע"ש ומכ"ש כאן בנ"ד שכבר עשה ב' מחיצות שלימות ועמ"ש הרב ט"ז שם יע"ש:

ועוד יש תיקון אחר מ"ש מרן בש"ע א"ח סימן תר"ל סעיף י"ב וז"ל יכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה ואפי' בי"ט ובלבד שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם וכו' יע"ש ועיין להרב פרי מגדים בחלק א"א בא"ח סי' שט"ו ד"ה שאלה וכו' ועיין עוד להרב פרי מגדים בחלק א"ח בסימן תרכ"ו אם מותר אמירה לגוי משום קיים מ"ע דסוכה יע"ש בסק"ח יע"ש. ועיין עוד להרב פרי מגדים שם סימן תרל"ח סק"א במי שסיכך הסוכה ביותר שנעשית עבה מאד אם מותר בשבת לומר לגוי כשיטול את היתר להכשירה דנר' מדבריו דבשבת אסור ובי"ט אם אין לו סוכה אחרת שרי משום מכשירי אוכל נפש יע"ש ועיין בס' נ"מ זה שמו פסקי בירקאנטי האחרונים סימן ט"ז ועיין בתשו' הרשב"א ח"א סימן כ"ו ועיין בס' בית השואבה ז"ן ע"א אות ח':

ח"ב או"ח סימן רי

יש לחקור במי שעשה סוכתו בקנים של ברזל דהיינו במקום שמעמיד עליו הסכך למעלה הוא בקנים של ברזל באופן שלא יש בין קנה ברזל בין זה לזה ריוח ג' טפחים אם יש לאסור דהוי כלבוד והרי הוא כאילו סיכך בברזל שבלא"ה אסור משום דאינו צומח ואין גידולו מן הארץ או דילמא כיון שהוא להעמיד הסכך ובלא"ה הרי הוא חמתה מרובה הרבה מאד מצילתה א"כ ע"י הסכך כשר הוא מה שנעשית סוכה כשירה כי בלא"ה בלא הסכך אין כאן סוכה כלל א"כ אין לחוש יורינו המורה הדין ושכמ"ה:

תשובה נראה לע"ד דכשירה סוכה זאת כי אעפ"י שנעשה העמדת הסכך מדבר שאין גידולו מן הארץ כל שהשליך ע"ג הסכך סכך הכשר אין בכך כלום כי בלא"ה חמתת מרובה מצילתה כשר וכ"נ להכריח מדברי רש"י בסוכה דף שכתב בד"ה וכן נראה להביא ראיה מדברי המרדכי פ"ק דסוכה ופסקה מור"ם בהגהה רס"י תרכ"ו וכן אם הניח סכך הכשר על סכך הפסול מקרי עירוב כשר יע"ש והרי אם בסכך פסול לגמרי עכ"ז כשהרבה' ע"ג סכך כשר הרי היא כשירה כ"ש נ"ד דעדיף טובא כי מעיקרא אינו לסכך כ"א להעמיד הסכך כי בודאי דכשר והיתר גמור ואין בו פקפוק כלל ועוד נראה ראיה ממ"ש מרן בש"ע שם סעיף ג' העושה סוכה למטה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים אעפ"י שנשארו עדיין העצים הדקים שהרעפים מונחים עליהם כשירה יע"ש ועל זה כתב הרט"ז שאין להקל אלא ביש ביניהם ד' טפחים ויהיה בענין שאם ינטל מן הסכך נגד

הלאטיס יהיה עדיין צילתה מרובה מחמתה וכו' ועיין להרב פ"מ ח"א סימן מ"ד חולק על זה ומתיר יע"ש ועיין לרבני האחרונים שהתירו ועוד ראיה ממ"ש הרב גו"ר בחא"ח כלל ד' סי"ח והביאו הרב באה"ט בסי' תרכ"ו סק"ז וזל סוכה העשוייה תחת הדוו'אר דהיינו שפותחים להם מקום באמצע הגג והוא הנקרא בלשון ערבי דוואר ובלעז באג'ה ופעמים עושים על שטח הדוואר הפתוח שבכה ומעשה רשת ופעמים עושים שבכה זו מחוטי נחשת או מחוטי פשתן כשירה ואפי' אם יניח הסכך הכשר ע"ג השבכה ממש כשירה יע"ש וכ"ש שמותר לתת הסכך ע"ג קנים של ברזל וכן ראיתי להרב בית יאודה ח"א סימן י"ז שלמד מתשו' הרב גו"ר הלזו למה שנשאל כנ"ד ממש במסכך סוכתו תחת סריגי ברזל שיש בהרבה חצרות פרושים ועושים סוכה כהלכתה באמצע החצר אין בכך כלום ואעפ"י שאין ברזל לברזל ג' טפחים לא אמרינן לבוד להחמיר ודלא כהרט"ז סי' תרכ"ו סק"ג דאסור ולבסוף הביא דברי הרב גו"ר אלו יע"ש גם הרב עיקרי הדט בחא"ח סימן ל"ב אות ו' כ' וז"ל וכן המנהג קדום ופשוט פה פרינצי לסכך תחת מעשה רשת ושבכה של ברזל הקבועה ומעולם לא מיחו בהם חכמים וכאשר עיני ראו וידי שמתי למו פי עכ"ל:

ועוד נראה להביא ראיה מדברי הרב מג"א בא"ח סימן תרכ"ט גבי מ"ש מרן שם ס"ז וז"ל יש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך עליו והגיה' שם מור"ם בהגהה ולכן אין לסכך עליו ואפי' להניחו על הסכך להחזיקו אסור וה"ה בכל כלי המקבל טומאה כגון ספסל וכסא שמקבלים טומאת מדרס כתב הרב מג"א דמותר להעמיד בדבר המקבל טומאה ומה שאסור בסולם היינו משום שהיא עצמה סכך פסול יע"ש:

ח"ב או"ח סימן ריא

שאלה מעשה שהיה כך היה בכפר בורו"ן אבא'ד. יע"א הסמוך לאזמיר מת בי"ט ראשון בשמיני חג עצרת כחצות הלילה אדם אחד חשוב כשר וירא שמים וחצי רבנן ומיוחס ולשאול הגיעו מה לעשות יען הכפר הזה הוא סמוך לאזמיר אשר שם הוא הבית הקברות כי בכפר הזה לא יש בית הקברות וצריך להוליכו לאזמיר וכיון שהוא יום א' של י"ט הרי אין יכולים ישראל להוליכו כי הוא חוץ לתחום ומוכרחים להוליכו ע"י גוים לבד בלתי שומר ישראל כי הוא רחוק מהעיר הכפר הזה כשתי שעות ואם יניחיהו עד הלילה שהוא ליל י"ט ב' כדי שיתעסקו בו ישראל הם חוששים לאיסור בל תלין אם יודיענו אם יוליכהו ע"י גוים אם יכולים ישראלים להוציאו מביתו עד מקום שיש תחום הכפר הגם שאינו

מעורב בשיתוף מבואות אם מותר הוצאה זאת גם אם יכולים להספיד עליו בהוצאתו מביתו גם אם יכולים לטהרו ולרחצו ע"י ישראלים על הכל יורינו המורה ושכמ"ה:

תשובה הנה בזה צריך לחקור תחילה אם בהלינו עד תחילת ליל ב' של י"ט שאז יוליכו אותו ע"י ישראלים ויקברוהו בעיר קודם חצות הלילה אם עובר משום בל תלין דהנה אמת שמרן בא"ח סימן תקכ"ו ס"ב כתב וז"ל מת בי"ט א' אסור להלינו עד י"ט ב' כדי שיתעסקו בו ישראל נראה דדוקא לינה הוא דאסור הלא"ה שלא יש איסור לינה נראה דמותר וא"כ לנו לדעת אם יש איסור לינה בזה שישוהים מלקוברו עד חצות הלילה ליל י"ט ב' והנר' שדבר זה במחלוקת הוא שנוי אם איסור ב"ת עובר מתחילת הלילה או עד הבוקר שלדעת הרדב"ז בתשו' החדשות ח"א סי' ש"א והביא דבריו מרן החבי"ב בי"ד סימן שנ"ז ושהביאה הרב גו"ר בחי"ד כלל ה' סימן ב' נראה דקא סבר דאינו עובר משום בל תלין עד אור הבקר ובכן היה מותר להניחו עד ליל י"ט ב' ויתעסקו בו ישראל וכ"נ דעת הרב ס' יראים עמוד הדיינים סימן רנ"ב שכתב דלאו זה דלא תלין אינו אלא עד הבקר והרב מהרד"ף בס' ספרי דב"ר ס' כי תצא דף יע"ש. אמנם כל קבל דנא מצינו חולקים עליו כמ"ש הרב גו"ר שם סי' ב' וסי' ג' דמסיק דמיד בשקיעת החמה אין להשהותו והמשהה אותו עובר משום ב"ת ומש"ה פסק דמת בי"ט א' אין להשהותו עד ליל י"ט ב' כדי שיקבר ע"י ישראל יע"ש ובס' זאת קיימי שלימים וכן רבים הלא המה הרב החינוך מס' כי תצא וכ"נ מדברי הרב מהרי"א שם וביאושע סי' ח' ורד"ק ורלב"ג שם וכ"נ מד' הרמב"ן בס' בי תצא והרמ"ה בחי' לסנהדרין לדמ"ו יע"ש ועיין בס' דבר שמואל סימן נ"ו וז"ן ונ"ח. וכמ"ש הרב המופלא מ"ד תנא דב"א ז"ל בס' מערכי לב ח"ב דרוש קל"ד דרצ"א ע"ג בדרוש שדרש על אשכבתיה ממורינו הרב הגדול ר' אבהו מ"ז אור היר"ח ז"ל יע"ש ומדברי רש"י ס' חיי שרה ע"פ וילינו שכתב כל לינה שבמקרא לינת לילה אחת אין לדקדק מדבריו לו דסובר דלינת מקרי לילה אחת שכונת דברי רש"י לא בא לומר דבעי' לילה אחת להקרא לינה כי אם למעט דל"ב ב' לילות או יותר וכדדייק קרא גופיה בתר הכי ויקומו בבקר וכ"נ מדברי הגאון הרא"ם שם יע"ש. וכיון דרבים ס"ל דאיכא איסור משום בל תלין אפי' אם משהו אותו בתחילת הלילה קי"ל אחרי רבים והלכתא כרבים ומ"ג שהוא איסור מד"ת הכי נקטינן ומאחר שנתבאר דאם משהין אותו להוליכו לעיר בליל י"ט ב' ע"י ישראל איכא איסור ב"ת כאמור נראה ריש להוליכו לעיר בי"ט ראשון ע"י גוים ועיין בס' פני מבין ח"ב דל"ה ע"ב:

איברא דפש גבן לבאר דאיכא בכאן חששת זלזול כבוד למוסרו ביד גוים בכדי שתי שעות והותר ואין ישראל רואהו והגם שראיתי להרב באה"ט שם בא"ח סי' תקכ"ו סק"ג

דלא הותר להלינו עד יום ב' אפי' כדי ללוותו בניו ואשתו כמ"ש בתשו' עבודת הגרשוני סי' ע"ז יע"ש וכעת אין ספרים מצויים אצלי עכ"פ היה מקום לומר דזהו יהיה כשאין חשש העלמת עין מישראל שרואים אותו מנגד ברחוק מקום ולכן גם הגוים לא יעשו לו שום זלזול אכן כשיעלימו עיניהם לגמרי מן המת בכדי שתי שעות צריכה רבה אם מותר בלא"ה למסור מת בגוים שיוליכוהו בלתי שומר ישראל כלל שעומד ע"ג וא"כ יתכן דבכה"ג מקרי הלינו לכבודו שלא לזלזל להוליכו ע"י גוים לבד בלתי ישראל עמהם:

ועיין בתשו' בית יעקב סי' קנ"א אלא שראיתי להרדב"ז שם בתשו' החר' סי' שי"א הנ"ל שכתב וז"ל ובר מן דין שמנהג שלנו ליכא קו' כלל דכל עיכובא הוי לכבודו שהרי ביום הגוים מבזים ומקללין וקצתם רוגמים באבנים וכן בתחילת הלילה שעדין כל החנויות פתוחות עד שליש הלילה ונמצא כל עכרתם הוי לכבודו יע"ש ואם כה חשש הרדב"ז לבזיון המת שהגוים מבזים ומקללין ורוגמים באבנים אפי' שישראל מוליכים אותו כ"ש כשמוסרים המת ביד הגוים יחידי בלתי שומרי ישראל דיש לחוש לבזיון המת ונמצא דאם מלינו הוי לכבודו:

ולענין אם יתעסקו בו עממין ביום טוב ראשון אם מותר לישראל להוציאו במבוי דליכא עירוב אם מקרי זה הוצאה שלא לצורך אוכל נפש ככתוב בששה תמהני עליך דהא דתשאל לשמי בכפר יש לך לשאול ממנהג עירינו אזמיר יע"א דכשמת ביום טוב א' שמוציאים ע"י ישראל לביה"ק והגם כי במבוי היאודים יש שיתופי מבואות מ"מ שיוצאים ממבואות של ישראל דרים בהם יש הרבה מבואות עד מקום בית הקברות שהכל הוא מבואות גוים ומולכים הישרים דרך אותם המביאות וע"כ צ"ל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך המת במקום שיש שיתוף הותרה עד בית הקברות אף במקום שאין בו שיתוף א"כ הה"נ שהותר בכפר להוציאו מביתו עד מקום שיש בו תחום הכפר ומשם והלאה ימסרוהו ביד גוים להוליכו:

ונראה לומר דאם יקחו שומר מפתח חצר שר הכפר ב' מהם כדי שיהיו למשמרת לבלי יעשו בו הגוים שום זלזול נראה דבכה"ג יש מקום להתיר כי אלו השומרים לא מרעי נפשייהו ומרתתי וכן נעשה מעשה וכמו כן אם הגוים שמוליכו הם ידועים לבעלי שיירות או ספנים שהם מתייראים לעשות שום זילזול למת כי יהיו קונסים אותו ומענישים אותם הר"ז מותר וזה ברור ושוב נ"מ ס' שמן המשחה וראיתי שם בה' יו"ט סי' ח"ן דט"ל ע"ב שכ"כ יע"ש גם הרב שו"ג בא"ח סי' תקכ"ו סק"ה כתב דמה שנהגו להוליכו ד"א על הכתף כל המלוים לכ"ע שרי וכן נוהגים יע"ש וכן נהגו בעירינו אזמיר יע"א ועיין בתשו' הגאונים אשר בסו' ס' נהרות דמשק הנקרא שערי תשובה סי' ע"ב שכתב וז"ל וששאלתם

הא דאמרינן יתעסקו בו עממין פי' שם הא דקא מלוו להם ישראל כדאמרינן ומותר ללוות עם המת ביו ט א' בתוך התחום יע"ש:

ולענין לרחוץ אותו ולטהרו ולהלבישו תכריכים נראה דמותר כל זה לעשות ע"י ישראל כמ"ש מרן ז"ל בש"ע א"ח רסי' תקכ"ו וז"ל אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר מותר ע"י ישראל אלא שכתב שם מור"ם בהגהה בשם הרב ת"ה סי' פ"ב וז"ל וטוב ליזהר לטהרו ע"י קש על גב עור או נסר ולא ע"י סדינים שלא יבא לידי סחיטה יע"ש וכן נוהגין לטהרו ע"י ישר' ולעשות לו כל צרכיו ולשומו בקבר אלא דלענין השלכת עפר על הקבר לא הותר כי אם דוקא לתת קצת עפר על גבי המת לבד והשאר למלאות הקבר הוא ע"י גוי. והגם שמרן החבי"ב ז"ל בס' שכנק"ג בא"ח סי' תקכ"ו כתב וז"ל פה אזמיר היו נוהגים לכסותו בעפר אף ביו"ט א' וחסירי הדעת היו. מביאין ראיה וכו' ואסרתי להם ומן אז והלאה אין מכסין אותו אלא ע"י גוים וכו' יע"ש וכ"כ הרב מג"א שם ס"ק יו"ד ובט"ז שם סק"א וב' וביו"ד ססי' שצ"ט יע"ש וכ"כ הרב שולחן גבוה שם בח"ח סי' תקכ"ו סק"ב וכתב עוד דמה שנוהגין שבן המת ממלא עיני המת בעפר וכן כל המלוים שנותנים כל א' גוש עפר בקבר אסור מן התורה לעשות כן ביום א' ע"ש.

גם הרב המאירי בש"מ כ"י לביצה כ' לאסור וכמ"ש מורינו הרב כמהר"א ן' עזרא ז"ל בס' ב"כ שם בא"ח בדף צ"ד ע"א וסיים וכתב וזל ושמעתי שהמנהג עכשיו פה אזמיר יע"א לכסות את המת בלבד ע"י ישראל ואח"כ מכסין את הקבר ע"י גוים יע"ש וכן נהגו עד היום ולפי דעת הרדב"ז ז"ל בתשו' החדשות סימן שי"א שהשיב ע"ד הרב ת"ה בהיתר זה והכריח דאסור לעשות הטהרה ע"י ישראל ולטלטלו כ"א ע"י גוי יעשה הכל שיטיל מים ע"ג המת הישראל והגוי יטהרנו והביא ראיה לזה מדברי הרמב"ם והרמב"ן והר"ן ושכ"כ ה"ה והמחוור כדעת רבינו שבי"ט א' אין הישראל מתעסקים בו כלל אפי' לטלטלו אלא מה שמותר בשבת וכן דעת רוב הפוס' ז"ל אשר אנו נמשכין אחריהן נמי הכי משמע וכו' יע"ש וכ"כ בתשו' ח"ה סי' שני אלפים ש"ה יע"ש ועיין בס' ערוך השלחן שם בא"ח אות ב' שהביא כמה פוסקים דאסרו להלבישו ולטלטלו וכו' יע"ש והמנהג להקל כדברי מרן בש"ע. ומ"מ לפי מה שנתבאר לא נהגו כדברי הרדב"ז והלכה כדברי המקילין:

ואולם אין מקום להאמין למה ששמעתי באומרי' לי כי זה למעלה משלושים שנה אירע מעשה כזה שמת בכפר בורון אבא'ד יע"א מת אחד ביום טוב א' ונחלקו שני חכמי הדור שם בכפר על כך שזה אוסר להוליכו למת לעיר אזמיר יע"א ע"י ישראל וזה מתיר להוליכו על יד ישראל וגבר ישראל החכם המתיר שיוליכו אותו ע"י ישראל וכן נעשה מעשה שהוליכוהו ע"י ישראל והביאוהו לעיר אזמיר יע"א ושלו את פי מעלת מורינו

ורבינו הרב הגדול מרן זקני אור הירי"ח ז"ל ואמר להם שיפה עשו זת"ד. ואני הצעיר לא אאמין לשמועה זאת כי לא ניתן ליאמר וכ"ש ליכתב שיהיה חכם או רב מתיר ביום טוב ראשון להוליך למת חוץ לתחום דאם הוצאה במקום שלא יש עירוב ושיתופי מבואות לא התירו בתחומין לצאת חוץ לתחום ועמ"ש הרב המאירי ז"ל בש"מ כי והביאו הב"כ שם סי' תקכ"ו כ"ש להוליך המת ביום א' מכפר לעיר וכבר כתבתי בכמה פעמים דאין לסמוך על עדויות כאלו וכיוצא בזה דאינן מוסכמים עפ"י הדין דדילמא טעו בדמיונם והעידו בדדמי ועמ"ש בס' סל"ח חא"ח סי' ט ובסה"ק חקקי לב חי"ד סי' ועיין בתשב"ץ ח"א סי' כ"כ וח"ג סי' י"ט ובתשו' מוהר"ם ב"ב הארוכות סי' תרל"ו ובת' הרדב"ז החדשות סי' תק"ז וישנות סי' ק"ז ובס' פאת ים ד"ה ע"ג ד"ה רב אשי וכו' ובס' בית אהרן חא"ח די"ב ע"ב:

ולדרוש על המת ד"ת בבית הקברות ביו"א נר' דהתר גמור הוא וגם ליקח בידו ספר לדרוש בו או את הדרוש אשר הוא דורש ומשום הוצאה חוץ למקום שלא יש עירוב ליכא בי"ט דמותר להוציא את השופר ואת הס"ת וכל מה שהוא לצורך כמבואר בא"ח סי' תקי"ח והרב נח"ל נר"ו דרש בבית הקברות ביו"ט ראשון של שבועות והטמין הדרוש תוך ארונו של מת מפתח ביתו עד מקום קבורתו:

וביום טוב ראשון דיתעסקו בו עממים אם אירע שלא היו התכריכים שלובשים בו המת מוכנים וצריכים לחתוך וגם לתפור דהוי מלאכות האסורות ביום טוב מד"ת בודאי דלא הותר ע"י ישר' וכמ"ש בתשו' הרדב"ז בחדשות סי' תק"ז לאסור סחיטה שהיא מלאכה ביום א' לצורך המת יע"ש ואם אי אפשר לעשותו ע"י גוי אין איסור להלינו עד ליל יו"ט שני ויתעסקו בו ישראל:

ח"ב או"ח סימן ריב

יעצוני כליותי כדי לבא לפרק זה בור"ר על ענין אמירת יעלה ויבא דבשבת ח"ה שמתפלל תפילת שבת ובעבודה אומר יעלה ויבא אינו מזכיר כ"א את יום חג פ' לבד ואינו מזכיר של שבת כלל כי כבר הזכיר של שבת וסיים ובירך מקדש השבת וכן בברכת המזון שכבר הזכיר של שבת ברצה והחליצנו. וכמו כן בר"ח שחל להיות בשבת שאינו מזכיר ביעלה ויבא בתפילה ובברכת המזון של שבת כמ"ש הראשונים הגאונים ורש"י וא"ח וכלבו וס' תניא ואבודרהם והרא"ש והמרדכי בשבת פ' ב"מ והטור ומרן בש"ע א"ח סי' תכ"ה וכתב בב"י בדפוס ברלין שכן המנהג יע"ש ודין זה הוא מוסכם מכל הפוסקים ואין בזה מחלוקת כלל זולת ביו"ט שחל להיות בשבת כי מזכיר של שבת באתה בחרתנו

עכ"ז כשאומר יעלה ויבא רוב הפוסקים הסכימו שלא להזכיר של שבת אלא שהרט"ז בא"ח סי' תרפ"ז ס"ק ב' יצא לישע לקיים ס' מ"ד שיאמר של שבת גם ביעלה ויבא כמבואר שם וכן כתב הרב פרי מגדים בא"ח סי' תכ"ה במ"ז סק"א וז"ל בט"ז כ' ביו"ט בשבת יש מחלוקת אם יזכיר ביעלה ויבא שבת משא"כ בר"ח בשבת ולכ"ע אין מזכיר שבת ביעלה ויבא יע"ש ושם בסי' תפ"ז סק"ב כתב וז"ל ומנהגנו שאין מזכירים של שבת ביעלה ויבא וה"ה בשבת של ח"ה אין מזכירין ביעלה ויבא של שבת דיש בו טעם הרא"ש וטעם המרדכי וביו"ט שבת שכבר הזכיר שבת בפתיחה יע"ש והמנהג בעירינו הוא שלא להזכיר ביעלה ויבא בשבת ח"ה ור"ח כפי דעת כל הפוסקים אין חולק בדבר וביו"ט שחל להיות בשבת שהוא מחלוקת אם מזכיר של שבת ביעלה ויבא והסכמת האחרונים שאינו מזכיר כמ"ש הרב באה"ט שם בסי' תפ"ז סק"ח אנחנו מנהגינו להזכיר של שבת גם ביעלה ויבא וכמו שהכריח הרט"ז וא"כ מ"ש בסידורים בח"ה של שבת ובר"ח שחל להיות בשבת ביעלה ויבא את יום השבת הזה הוא טעות גמור כמבואר שאין להזכיר של שבת לא בח"ה ולא בר"ח והוא ברור:

ח"ב או"ח סימן ריג

מהבן יקיר כי ב יצחק יקרא הי"ו אכי"ר:

עמדתי בא'ר לבאר אם יש קדימה ללוי לפני ישראל אפי' בזמן הזה או לא.

מראש מקדמ"י נקדמה משנה שלימה ששנינו בפ"ג דהוריות די"ג ע"א כהן קודם ללוי לוי לישראל וכו' וכ' הרב באר שבע ז"ל בירושלמי אמרו לוי קודם לישראל לוי לאו ישראל הוא א"ר אבין בשעת הדוכן שנינו ע"כ וכה"ג איתא בירושלמי דנזיר פכ"ג גבי לוי וישראל יטמא ישראל לוי לאו ישראל הוא א"ר אבין בשעת הדוכן שנינו משמע דהשתא דליכא דוכן אינו קודם לישראל וכן פירש"י בהדיא בחומש (פ' ראה) בפ' השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך וז"ל על אדמתך אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל ע"כ. וחפשתי לדעת מניין לו ומצאתי בספרי שדרשו כן על אדמתך ולא בגולה ע"כ אבל הפוסקים לא חילקו בין זמן לזמן אלא פסקו כסתם משנה שלנו כיון דבגמרא דידן לא חלק בין זמן לזמן ע"ש ותימה על גדול שכמותו ועוצם בקיאותו איך עשה עצמו אשר לא ידע את יוסף מרן הקדוש זל שכבר נתעורר בזה בב"י חי"ד סי' רנ"א דאחר שהביא משנתינו זאת שרטט וכתב ובירוש' אמרו לוי קידם לישראל לוי לאו ישראל הוא א"ר אבין בשעת הדוכן שנינו משמע דהשתא דליכא דוכן אינו קודם לישראל אבל בת"ד מדלא כתב כן משמע דס"ל דאין לחלק בין זמן לזמן וכן נראה דעת

הפוסקים שלא חילקו א"ד ז"ל. וכונת אומרו וכן נראה דעת הפוסקים שלא חילקו ר"ל וכן נראה דעת הפוסקים שהבינו בכונת ת"ד דס"ל דאין לחלק בין זמן לזמן מדלא כתבו כלשון הירוש' ומשו"ה הפוס' לא חילקו בין זמן לזמן כיון דת"ד לא ס"ל כן דהיכא דפליג ת"ד עם הירוש' כגמ' דידן פסקינן שהוא בתרא כמ"ש מוה"ר כנה"ג בחא"ח בכללי דרכי הפוסקים אות ג' משם הרי"ף והרש"ך והרמ"ץ והרב"ז עי"ע ואם איתא דס"ל כהירוש' הוה מייתי לה ת"ד להך סברא דהירוש' ולא הוה שתיק מינה ועיין בס' יד מלאכי ח"ב בכללי שני תלמודים אות ב' ואות ד' יע"ש כי על כן לא ידעתי מה לו כי יצעק הרב מג"א זל בסי' ר"א סוף סק"ד על הפוסקים שפסקו בי"ד דלא כהירוש' דפרקין והניחו בצ"ע. כל כי האי מילתא דעת הדיוט כמוני איני יכול להולמו מה זו תמיהא אחר דמרן הרב"י והרב באר שבע ביארו היטב דהפוס' פסקו כת"ד שהוא עיקר דס"ל דאין חילוק בין זמן לזמן ואיהו גופיה הרב מג"א זל זכר עשה למ"ש מרן הב"י כיע"ש הגם שנאמר דמ"ש וכמ"ש הב"י שם ר"ל וכמו שפסק הרב"י בש"ע שם בסי' רנ"א ס"ט עי"ש מ"מ קשה מה שלא שלטו מאורות עיניו במ"ש בב"י עצמו שם. ומ"ש דהא רש"י פ' ראה כתב ג"כ כן וכ"ה בספרי שם ל"מ חדא דרש"י הוא מפרש ואינו פוסק לפום דינא ועוד דרש"י נמשך אחר דרשת הספרי דדרשי הכי כנ"ל אע"פ שאין ההלכה כן כנודע דלא שבקינן משמעות דמשמע מת"ד מפני הספרי וכמ"ש במ"א בס"ד. וח"ד מפרש בעל אדמתך פי' אחר וכמו שפי' הרב מהרמ"א זל שם בפי' הכתוב עיין בו וכן נמי ס"ל להפוסקים ז"ל. באתר דנה משתכל הוית להרב משכיל לדוד שם בפר' ראה ד"ה על אדמתך שהק' להרמב"ם ומרן שפסקו הפך הירוש' ובריייתא דספרי הנז' ולו זכר להרב מג"א והוא ז"ל בא לכלל ישוב והיה משנה שנ"ה ופיר"ש דמדלא מפרש בת"ד התם דבשעת הדוכן שנינו ש"מ דפליג ומתני' אפילו בזה"ז יע"ש ונעלם גם מהרב זל שמרן עצמו בב"י שם סי' רנ"א והרב"ש במתני' עמדו בזה והיתה תשובתם כדבריו ממש. הגם הלום ראיתי להרב משכי"ל שם שכתב דלא פליג הש"ס דידן עם הברייתא דספרי דאה"ן שאף בזה"ז מצוה להקדים כהן ללוי ולוי לישראל אבל אם לא הקדים אין בו אזהרה אבל בזמן הבית היה שם אזהרה נוספת מהך קרא דהשמר וכו' דכל השמר הוא ל"ת (וכמ"ש רש"י זל שם בפ' זה דהשמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך כיע"ש) ומכח זה הוא משכיל כונת רש"י דפי' על אדמתך אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל דפי' היינו דליכא לאו כדכתיב השמר וכו' דהא לא קאמר אבל בגולה כולם שוים אלא אינך מוזהר וכו' דאזהרה הוא דליכא אבל אה"ן דמצות קדימה ודאי איכא אפי' בגולה דהיינו בזה"ז וכ"כ בספרו

ספרי דבי רב דר"ה ע"ד יע"ש ועיי"ן בס' אהלי יאודה להרב מהרי"ן ז"ל שם בפ' ראה דס"ט ע"ג שכ"כ מדנפשיה ולא ראה שכבר קדמו הרב מוהרד"ף ז"ל כאמור:

גם אשו"ר להרב מלאכת הקודש שם בפר' ראה דר"א ע"ב שכתב וז"ל ובס' מים חיים הקשה על פי' רש"י דהכא שאמר דבגולה ישראל ולוי שוים ואלו במס' הוריות משמע דאין חילוק בין זמן לזמן וכן נראה דעת כל הפוסקים דלוי קודם לישראל לענין נתינת צדקה אפי' בזה"ז עכ"ל והנה אמת הוא דבענין צדקה הכי פסק הרמב"ם פ"ח מה' מ"ע וז"ל היו לפנינו עניים הרבה או שבויים ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות לכולן מקדימין את הכהן ללוי ולוי לישראל ע"כ ומרן ז"ל אזיל בשיטה זו בי"ד סימן רנ"א ס"ח ובא"ח סי' ר"א ובסי' קס"ז בהגה' סי"ד ע"ש ומ"מ אין זה מן התימה כ"כ דאפ' דרשי ז"ל נמשך אחר דרשת הספרי דדרשי לה הכי אעפ"י שאין הלכה כן מ"מ פשטיה דקרא הכי הוי דאל"כ על אדמתך למה לי וכן דרכו של רש"י בכ"מ וכו' ותימה הוא דא"כ הנהו רבוותא דסברי דאפי' בגולה יקדים הלוי לישראל מה יענו לקרא דעל אדמתך דע"כ אתא לומר דבגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל יע"ש וכנראה שנעלם מהרב מים חיים והרב המחבר מלה"ק ז"ל שכבר הרב מג"א ז"ל נרגש מלשון רש"י הנז' כמש"ל ומ"ש שמרן ז"ל אזיל בשיטת הרמב"ם בי"ד סי' רנ"א ס"ט ובח"ח סי' ר"א ס"ב ובסי' קס"ז בהגה' סי"ד כנז' הן אמת דבי"ד סי' רנ"א ס"ט הרי הוא כמבואר דאזיל בשיטת הרמב"ם דלוי קודם לישראל אפי' בזה"ז בענין נתינת צדקה ברם מ"ש ובא"ח סי' ר"א ס"ב ובסי' קסז בהגה' סי"ד. אחרי המחי"ר דבד זה תימה בעיני דאחד הרואה שם בא"ח סי' ר"א ובסי' קס"ז בהגה' יראה דלא איתמר הכי ותלי תניא בדלא תניא ואדרבה משם יש לדקדק להפך ממ"ש הרב ז"ל שהרי זה לשון מרן שכתב שם בסי' ר"א לא יקדים חכם ישראל לכהן ע"ה לברך לפניו דרך חק ומשפט כהונה אבל לתת לו החכם רשות שיברך אין בכך כלום אבל כהן ת"ח מצוה להקדימו שנאמר וקדשתו לפתוח ראשון ולברך ראשון ע"כ ומדלא כתב רק דין קדימת הכהן משמע דהלוי אין לו קדימה לישראל בזה"ז וכן מור"ם שכתב בסי' קס"ז סי"ד ואם הם שוים ואחד מהם כהן מצוה להקדימו וכו' ע"ש ולא כתב שהוא הדין דאם ליכא כהן כ"א לוי מצוה להקדימו ש"מ דס"ל דאין ללוי דין קדימה בזה"ז ומצאתי און לי לרבינו שבגולה בשיירי כנסת הגדולה שם בסי' קס"ז בהגה"ט אות י"ב שכתב וז"ל גרסינן בירושלמי בפר' אין עומדין אמר ריב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן ולא ברך ישראל לפני ע"כ ושמעינן מינה דכשם דהכהן קודם ללוי לוי קודם לישראל אבל רבינו בעה"ט ז"ל בסוף סימן ר"א הביא הירוש' הזה וכתב עליו לכאורה נרא' שיש ללוי דין קדימה על ישראל כשאין שם כהן והר"ם

מרוטנבורק כתב שאין לו דין קדימה והא דקאמר שלא ברך ישראל לפני מצד גדולתו ולא מצד לויה ע"כ ומוכח מדבריו שחזר מסברתו אחרי שרא' דברי מהרמ"מ ז"ל וזהו שרבינו ב"י והרב בעל המפה זל לא כתבו דין קדימה ללוי לפני ישראל לא בסי' זה ולא בסימן ר"א עכת"ד. הראת לדעת אמרי קדוש מרן החביב כי ממנו תוצאות חיים דפירש דעת קדושים מרן ומור"ם בא"ח סי' ר"א וסי' קס"ז דס"ל דאין קדימה ללוי לפני ישראל בזמן הזה ומשו"ה השמיטו אותו משם וכדכתיבנא באופן שדברי מרן שכתב בי"ד סי' רנ"א ס"ט עם מ"ש בא"ח סי' ר"א ומור"ם שם בסי' קס"ז סי"ד לכאורה אין להם ישיבה אחת בעולם ואם כן איך הרב מלה"ק השוה לשונם דכיילינהו כולהו ובחדא מחתא מחתינהו כאילו הם שוים בלשונם ובפירושם. והא דכתב דאפשר דרש"י ז"ל נמשך אחר דרשת הספרי דדרשי הכי אע"פ שאין הלכה כן וכו' היינו כדכתיבנא בעניותי והנהני דאשכחנא בזה תנא כוותי. אך מה שתמה להנהו רבוותא דסברי דאפילו בגולה יקרים הלוי לישראל מה יענו בקרא דעל אדמתך וכו' לדבר הזה יסלח אדוני דאין זו מן התימה כלל דכבר אמרנו וענינו דהנהו רבוותא הם יענו בקרא דעל אדמתך פירוש אחר כדפי' הרב מוהרמ"א ושאר מפרשים ומכללם חד מן קאמייא רשב"ם עיין בם ודוק ותשכח:

האמנם יש לשית לב בדברי רבינו הטור ומרן ז"ל דנראה דדבריהם סתראי נינהו דממ"ש בא"ח סי' ר"א נראה דס"ל דאין ללוי דין קדימה לפני ישראל בזה"ז וכדתרגמא מרן החבי"ב ז"ל כנ"ל ואילו בי"ד סי' רנ"א פסקו בפי' דיש ללוי דין קדימה לפני ישראל אפילו בזה"ז וכאשר עמד בזה הרב הדרישה ע"ד ריב"ה שם בי"ד סי' רנ"א ס"ט ומה שתי' דבי"ד דאיירי לענין להחיותו ודאי יש ללוי דין קדימה לכ"ע דהיום ומחר יבנה ביהמ"ק ויחזור הלוי לעבודתו ולדוכנו משא"כ בא"ח דאיירי לענין לכבדו לפי שעה ואין החיות תלוי בזה ס"ל לרמ"מ דאין צו קדושה ונראה דגם שביהמ"ק קיים ס"ל דאין מצוה לכבד הלוי יותר מישראל כ"א לענין חיותו חייבת התורה להקדימו בזמן הבית וה"ה לזמן הזה לדעת רבינו והירוש' שמביא הב"י בסי' זה וז"ל א"ר אבין בשעת הדוכן שניינו ע"כ מוקי לה אפי' להאי קדימה דלהחיותו דוקא בזמן הדוכן ולפ"ז צ"ל מ"ש רבינו בא"ח יראה דיש לו קדימה ע"ד הירוש' דלא כ"כ לפי סברת הירוש' לא לפי סברת ת"ד ודוק עכ"ל אחרי המאיר אין תירוצו מחוור. שהרי שם בירוש' בסופ"ג דהוריות וכן בשבת פ' הבונה אית' על מתני' דקתני אימתי שכולם שוים אבל אם היה ממזר ת"ח וכ"ג ע"א ממזר ת"ח קודם סברין מימר לפדות ולהחיות ולכסות הא לישיבה לא א"ר אבון אף לישיבה ע"כ ומינה נשמע דהא דתנן כהן קודם ללוי ולוי לישראל וכו' היינו לכל מילי ומפני כך תנא סתם כהן קודם ללוי ולוי לישראל וכו' וכמ"ש כן בהדיא הרב באר שבע ז"ל בחי' בד"ה

ממזר ת"ת קודם לכ"ג ע"ה יע"ש וכן הבין בפשיטות רבינו הגדול הוא אדוני זקני ז"ל בס"ה חקרי לב חח"מ ח"א סי' ח' בכונת הירוש' הנז' יע"ש הרי דאפילו לענין לכבדו לפי שעה דהיינו ישיבה דתני בירוש' שהוא ענין כבוד יש ללוי דין קדימה על ישראל הפך מה שתירץ והדרא קושייא לדוכתה וצ"ע. ואתה תחזה דמילתא דפשיטא ליה להרב הדרישה לעשותו תירוץ היא גופא מבע"ל להרב באר שבע ז"ל שהקשה קו' הנז' בזה"ל ובירושלמי דברכות בסו"פ אין עומדין משמע שיש ללוי דין קדימה לברך לפני ישראל במקום שאין שם. כהן אפי' השתא דליכא דוכן דקאמר שם ריב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן ולא בירך ישראל לפני וריב"ל לוי היה אכן הטור א"ח בסוף סי' ר"א כתב משם מהרמ"מ ז"ל שאין לו דין קדימה והא דקאמר ריב"ל שלא ברך ישראל לפניו מצד גדולתו ולא מצד לויה וק"ל ע"ד כיון שאין לו דין קדימה לענין ברכה למה יהיה לו דין קדימה לענין צדקה להחיותו טפי מענין ברכה ושאר דברים שבקדושה דאדרבא עיקר קרא בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' דיליף מינה דלוי קידם לישראל אייריי לענין דברים שבקדושה והניחו בצ"ע כיעש"ב עיניך הרואות דבלא זה שכתבתי על תי' הרב הדרישה ז"ל לא ניח"ל להרב ב"ש התי' הנז' והיא גופא ק"ל להרב ב"ש ובמכ"ש ורואה אני את דבריו מד"ן:

ואנכי חזו"ן הרבתי להרב אהלי יאודה נאג'אר ז"ל שם פ' ראה דס"ט ע"ג שתי' לקושיית הרב ב"ש שהקשה על מהר"ם וז"ל ז"ל דמהר"ם נקיט כספרי והירוש' שהביא הוא ז"ל אבל הפוסקים ס"ל כסתם מתני' דלא כהירושלמי וספרי יע"ש ולא אדע מה יענה הרב ז"ל על רבינו הטור ומרן ומור"ם ז"ל שהם הפוסקים המפורסמים אשר בית ישראל נכון עליהם דסברי מרנן כשיטת מהר"ם כאשר כתב הרב המפורסם אבי התעודה מרן החביב"ב ז"ל והנם הפוס' שפסקו בי"ד סי' רנ"א דיש ללוי קדימה על ישראל והגם דמור"ם ז"ל בי"ד לא גילה דעתו בהדיא מ"מ מדשתיק מר ולא הגי'ה על מרן בזה לכתוב להפך שתיקה כהודאה דמיא וזה כלל גדול בתורה זאת ועוד דתלמידו הרב הלבוש ז"ל שם בי"ד סי' רנ"א ס"ט פסק' בפי' כדברי הרמב"ם והטור ומרן ומסתמא הוא דהבין ג"כ שכן דעת רבו מור"ם ז"ל בפשוט וכדפרשית. איברא שמדברי הרב ב"ח ז"ל שכתב שם בא"ח סי' ר"א ס"ג נראה שהטור לא חוד מסברתו שכתב איהו בתחילה כמו שיראה המעיין בד"ק. וכן יש ללמוד קצת ממ"ש הרב יד מלאכי בכללי ריב"ה אות ו' משם הרב קרבן נתנאל בכלליו כלל ה' וז"ל הא דאמרינן דכל סברא שמביא הטור באחרונה עליה יש לסמוך ה"מ כשהמחבר יתחיל בפסק שלו לומר כתב הרב פלוני כך וכך וכתב הרב פלוני כו"כ וכן יזכור רבנים אחרים החולקים באותו ענין שדעתי הוא ז"ל כדעת האחרון ואולם

אם הוא מתחיל הפסק בסתמא ואח"ך יאמר וי"א או ויש פוסקים או הרב פלוני כתב שדעתו היא כפי מה שכתב בתחילה בסתמא וכן הוא דרך כל הפוסקים בספריהם ודוק בהר"ף ורמב"ם וכו' יע"ש א"כ הכא שהוא מתחיל בדבר שכתב בסתם גרסינן בירושלמי וכו' ויראה וכו' ושוב הביא מ"ש מהר"ם זל יש לנו לומר שדעתו הוא כפי מה שכתב איהו ברישא ודלא כמ"ש מרן החבי"ב ז"ל. אלא דחזיתיה לריב"ה שכתב בתחילה ויראה לכאורה וכגון דא דכשכתוב בפוסקים בלשון לכאורה לא נאמר כלל זה שכתב הרב ק"ן דלשון לכאורה לא רגל על לשונו של אדם בדבר שאין דעתו מסכמת בו כנודע ותו מדחזינא למרן ומור"ם שם בא"ח סי' ר"א וסימן קס"ז שהשמיטו דין קדימת הלוי לפני ישראל ש"מ שהבינו בדעת הטור שמסכים הולך בדעת מוהר"ם שהביא באחרונה וע"ע בס' יד מלאכי בכללי הש"ע אות ב' ע"ש ועיין ג"כ בס' בית מנוחה דמ"ב ע"א באות ט' ויעש"ב. שמורם מכל האמור ורשום בכתב. שהטור ומרן ומור"ם ז"ל אזלי בתר שיטת מוהר"ם זל והוא פלי על הרב מהרי"ן ז"ל איך בחלקו'ת תשית למו בין מהר"ם להפוסקים ולא שת לבו לכל האמור ומדובר וצ"י: והרב חק נתן זל תירץ לקושיית הרב ב"ש ז"ל דמוהר"ם לא כתב זה אלא להשוות את הירושלמי דסבר דאין לו קדימה אלא בשעת הדוכן ולכך מיישב הא דמייתי הירושלמי הא דריב"ל לא משום דסבר דאף בזמן הזה לוי קודם לישראל אלא מצד גדולתו ולא מצד לויה כי היכי דליהוי הירושלמי שוה בכל דליכא קדימה ללוי כלל אף בברכה אלא דינו כישראל אבל לפוסקים שפסקו שאף בזמן הזה איכא קדימה ללוי מידה מוהר"ם ז"ל דאף לענין ברכה נמי אית ליה קדימה עכ"ד. ואחרי בקשת אלף מחילות. מכבוד תורתו תמיהא לי דאשתמטיתיה מניה דמר מ"ש הכלבו בסי' ך' בשם מהר"ם עצמו וז"ל ושאלו לפני הר"ם נ"ע אם חובה לתת ללוי לברך במקום שאין כהן והשיב במקום שאין כהן יש לכל דבר לישראל כמו ללוי ואמרו לפניו זה הירושלמי דקאמר ריב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן ולא ברך ישראל לפני) וענה איני מאמין שהוא בירושלמי ואם הוא שם זהו לא היה אלא בשביל כי הוא גדול מכלם יע"ש והזכירו מרן ז"ל בב"י שם בא"ח סי' ר"א ע"ד מוהר"ם ז"ל שהביא רבינו הטור הנזכר לפנינו. וכן מצאתי בס' א"ח דכ"ד ע"ד שכ"כ בשם מהר"ם כמ"ש בס' הכלבו ע"ש הא קמן דמהר"ם כשאמר למילתיה בכונת הירושלמי דריב"ל הנז' היינו לענין הלכה דס"ל כן להדיא שאין ללוי דין קדימה כלל במקום שאין שם כהן א"כ אין כאן מקום למה שפסיק ותני וח'קה חק'ק הרב חק נתן ז"ל דמהר"ם ז"ל אזיל ומודה להפוסקים שפסקו שגם בזמן הזה איית ליה קדימה ללוי אף לענין ברכה נמי דליתא ודבריו צ"ע: וצופה הייתי למרן החבי"ב ז"ל בשכנה"ג א"ח בסי' ר"א הגה"ט אות ה' אל המקום אשר עמד

שם להקשות על דברי מוהר"ם כי תמ"א. תמ'א יקרא עליו וז"ל איכא לאתמוהי דודאי כשאמר ולא בירך ישראל לפניו בקטן ממנו קאמר דלא יתכן דריב"ל היה נוטל הגדולה לעצמו ומברך לפני מי שגדול ממנו ולפי זה הא דקאמר ולא ברכתי לפני כהן ארבותא הוא אפי' קטן ממנו דאי (בשוים כצ"ל) הא כתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה וכ"ש אם הוא גדול ממנו ואם בכהן ע"ה קאמר הא ודאי פשיטא דלא יברך לפניו דאי מניחו לברך לפניו היה חייב מיתה כדגרסינן בפרק בני העיר כל ת"ח שמברך לפניו אפי' כ"ג ע"ה חייב מיתה ואי בכהן חכם ופחות ממנו קאמר אין חיוב בדבר ולמה היה מקדים אותו וי"ל דס"ל כפי' התוס' לא היה קורא לפני כהן ת"ח (פחות כצ"ל) ממנו משום ענוה גם ריב"ל משום ענוה לא היה קורא לפני כהן ת"ח אפי' בקטן ממנו אך קשה דבריב"ל א"א לפרש בו דמשום ענוה קאמר שהרי לא הניח לברך ישראל לפניו ולא נהג ענוה בזה ולכן נראה עיקר כדס"ל לר' בעה"ט ז"ל דמשום לויה קאמר וכ"כ הרב ב"ח וכמ"ש בסי' קס"ז אות הנז' עכ"ל וה"ן נסת'ר מחמ'תו ממש"ל שם בסי' קס"ז בדעת הטור וההוכחה לזה דא"א לומר דס"ל לרבינו הטור דהעיקר דמשום לויה קאמר מדכ' על הירוש' ויראה לכאורה וכו' כמ"ש הרב בית מנוחה שם דמ"ב ע"א וכמש"ל והלפחות היל"ל כאן בסי' ר"א כדס"ל לר' בעה"ט בתחילה דמשום לויה קאמר וזה דבר השמי'טה ועיין בס' בית מנוחה שם ודוק. ומה שהקשה דבריב"ל א"א לפרש בו דמשום ענוה קאמר שהרי לא הניח לברך ישראל וכו' הא לא קשיא דלאו כל אפיא שוין דאי אמרת שנהג ענוה שלא קרא וברך לפני כהן ת"ח אפי' בפחות ממנו היינו משום דגבי כהן אם היה בשוים היה צריך מן הדין להקדימו משום וקדשתו וכ"ש אם הוא לפני מי שגדול ממנו על כן נחית דרגא ריב"ל לעשות לפנים משורת הדין שלא לקרות ולברך נמי אפי' לפני פחות ממנו משום ענוה לא כן לגבי ישראל דמאחר דלית ביה דין קדימה אפי' בשוה אפי' גדול מה מקום יש לעשות לפנים משוה"ד לכן ריב"ל לא נהג ענוה שיברך ישראל לפניו וק"ל. ומ"ש שהרי לא הניח לברך ישראל לפניו ולא נהג ענוה בזה אמר רב הנ'חה שוב"רת דאומרו ולא ברך ישראל לפני לא משמע מינה שלא הניח לישראל לברך לפניו שהוא דבר שאי אפשר לשמוע ולא תוכל האר"ש שאתו כי הדבר מבואר שמוהר"ם ז"ל הוא אמר ויהי דמ"ש ריב"ל ולא ברך ישראל לפני ר"ל הגם שכבדתי אותם שהם יברכו ולא אני הם כבדוני וענותנותם תרבני ולא רצו לברך לפני וכמו שכן הר"י דו'רש הרב הדרישה ז"ל שם בסי' ר"א על דברי הטור וזל ומ"ש ולא ברך ישראל לפני אף שמותר ללוי לכבד למאן דהוא וכן ת"ח מ"מ הם לא עשו אף שכבדתי אותן הם לא רצו לברך לפני יע"ש ומוהר"ם ז"ל ס"ל בזה שריב"ל כיבד אותם כמו הת"ח שמותר לכבד לזולתו אפי' שהוא

קטן או פחות ממנו שבמקום שמצינו גדולתו שם מצינו ענותנותו והם עשו את שלהם שלא לברך לפניו וכך הוא שיטת מהר"ם ז"ל בירושלמי זו אמר ריב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן אפי' פחות וקטן ממני שהייתי מתנהג בענוה תמיד והחידוש הוא דאפילו הכי לא ברך ישראל לפני הגם שהייתי נוהג עם כל אדם במידת הענוה לכבדם לא רצו לברך לפני אלא תמיד הם הרהבוני והפצירו בי עד בוש שאני אהיה המברך כל קבל כשהייתי עם כהן כי הייתי אני הפצרתי בו בכהן בין גדול בין קטן שהוא יברך משום וקדשתו וכמ"ש התוס' במגילה דף כ"ח ע"א. ד"ה כי יע"ש שוכר מרן החבי"ב ז"ל כנ"ל:

והנה אמת דבגי' הירוש' שלפנינו בברכות בפ' א"ע הוא ולא הנחתי יש' לברך לפני וכ"ה הנוסחא הרב מהר"א לב שם בפרק א"ע וכ"כ הרב שדה יאושע בפי' הירושלמי שם הגירסא הנמצאת בספרי הירושלמי היא ולא הנחתי ישראל לברך לפני ביו"ד. מיהו מ"ש וכן כתבה טור א"ח בסי' ר"א ופירושו שלא הניח ישראל לברך לפניו מפני שהיה לוי יע"ש לא דקדק יפה דנהי שכתב לפני ביו"ד אמנם לא גריס הוא ולא הנחתי שפירושו שלא הניח לישראל לברך לפניו שהוא עיכב על ידם אלא גירסתו היא ולא ברך ישראל לפני וכמו דהוו גרסי הרב א"ח והכלבו וכ"ה הרב ב"ש ומרן החבי"ב זל גופיה כנ"ל וכך היתה הגירסא לפני מהר"ם ז"ל ור"ל שהישראל מצד עצמו הוא שלא רצה לברך לפניו מפני כבודו כי רב הוא ולא שריב"ל גופיה נטל העטרה לעצמו ודין קייומיה לסברת מוהר"ם דלת"ה אי אפשר שיצא מפי קדוש מוהר"ם ז"ל זאת הסברא דאין לה קיום והעמדה ולא נשא אותם האר"ש לשבת יחדיו דברי מוהר"ם ז"ל עם גירסת הירושלמי הנז' וכמ"ש הרב מהר"א לב ז"ל בפי' שם. ומ"ש הרב שדה יאושע ז"ל נראה לי דגרסינן לפניו בוא"ו ופירושו לא ברכתי לפני כהן ולא הנחתי לישראל שיברך לפני כהן וכמ"ש בשמו רב אחיו בשכנה"ג סי' קס"ז יע"ש אמת יהגה חיכו שכן הוא הגירסא בהדייא בירושלמי עצמו בגטין פרק הניזקין דמ"ז ע"ב יע"ש עד שאני תמיה שלא נסתייע משם:

והנה שפתי עוד הם מדברים ואני אשמע דאין צורך למ"ש מרן החבי"ב בסי' ר"א בתוך דבריו ז"ל ואי בכהן ע"ה קאמר הא ודאי פשיטא דל"י לפניו דאי מניחו לברך לפניו חייב מיתה כדגרסי' בפ' בני העיר כל ת"ח וכו' יע"ש דכבר הרב הדרישה ז"ל שם בהא דקאמר ריב"ל מימי לא ברכתי לפני כהן כתב ז"ל אף שכבר נתבאר דת"ח אסור להקדים אפי כ"ג ע"ה כ' המרדכי והייינו דרך חק הכהונה וריב"ל היה מכבדו ולא דרך חק עי"ש ועמ"ש הרב שדה יאושע שם בפ"ה דברכות דף מ"א ע"ג יעו"ש ויש להשיב ע"ד ודו"ק: ועל מ"ש מני"ר מרן החבי"ב שם בתחי' דבריו להקשות על מוהר"ם ז"ל דודאי כשאמר ולא בירך ישראל לפניו בקטן ממנו קאמר דלא יתכן דריב"ל היה נוטל הגדולה לעצמו ומברך לפני

מי שגדול ממנו עדיפה מינה הי"ל להקשות עליו דע"כ צ"ל דריב"ל כשאמר מימי לא ברכתי לפני כהן ולא בירך ישראל לפני דמצד לויה קאמר דאי מצד גדולתו כדתרגם מוהר"ם ז"ל איפשר שלא היה ריב"ל סועד מימיו עם מי שהוא גדול ממנו אתמהא אלא ודאי דמצר לויה קאמר ובזה ניחא דאפילו כשהיה עם גדול ממנו לא הניח לברך לפניו משום גדולת לויה דידיה שא"א שלא אירע בכל ימיו שפעם אחת סעד עם מי שהוא גדול ממנו וכמ"ש הרב ב"ח שם בסי' ר"א לאסבורי ניהלן דעת הטור כיע"ש ודוק:

ואשוב ואראה להרב הדרישה ז"ל שם בסי' ר"א שכתב וז"ל ויראה לכאורה שיש ללוי דין קדימה לברך לפני ישראל כשאין שם כהן והא דאמרי' אם אין שם כהן נתפרדה החבילה וכמ"ש רבינו לעיל סי' קל"ט בקריאת התורה שהיא בצבור שאני וכמו שיש חילוק בכהן שבבה"ב אסור למחול ועל השלחן בסעודה יכול למחול ואין להקשות הא פירש"י בפ' ראה על מ"ש השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך דדוקא שכשהוא על אדמתו אסור לעזוב אבל אם אינו על אדמת א"י אין מחוייב ליתן ללוי י"ל דשאני נתינה דאין הישראל מחוייב ליתן לו מתנת חינם מממונו אבל מ"מ שאר דברים אפשר שמן הראוי להקדימו עכ"ל והרב אליה רבה שם אות ג' אחר שהביא חילוק זה של הרב הפרישה כתב ז"ל והשתא ניחא תמיהת מגן אברהם ע"ש. ואומר אני דהרב ז"ל ביקש להולמו ולא הלמתו שהרי בנתינת הצדקה שהיא נקראת גם כן מתנת חינם הוא מה שפסקו הפוסקים דלוי קודם לישראל אפילו בזמן הזה וצ"ע: והרב מלאכת הקודש שם בחלקות תשית למו דבצדקה העיקר הוא דאפילו בזמן הזה לוי קודם לישראל וכפסק הרמב"ם ומרן ומה שפי' רש"י אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל איירי במעשר עני כפי' רש"י בדיבור הקודם והלוי אשר בשעריך אם אין לך לתת לו מחלקו כגון מעשר ראשון תן לו מעשר עני ועלה קאי על אדמתך דבגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל ושאת פני לוי לא טוב וכל הבא לפשוט ידו תחילה ליתן לו מ"ע צא ותן לו דכיון דהאי מעשר הוא ממתנות עניים יד כולם שוה בו ואפי' כהן וישראל עומדים בגורן ליטול מ"ע תן לכל מי שתחפוץ אבל בענין הצדקה שהוא ממונו של אדם ונותן ממנו אזי ידו גברה להקדים כהן ללוי ולוי לישראל דכיון דאין לשום אחד מהם שייכות בממון זה אלא זה האיש נדבה לבו לתת אזהר רחמנא שיקדים החשוב קודם ואח"כ כל איש ישראל ותדע שכן הוא האמת שהרי מצינו להרמב"ם בפ"ח מה' מ"ע שכ' לעיל איהו אמר דיקדים לוי לישראל ואשה לאיש ואלו לעיל בפ"ו כתב וז"ל באו איש ואשה לבית נותנים לאשה תחילה ופוטרין אותה ואח"כ נותנים לאיש ע"כ ולו הא דכהן יקדום ללוי ולוי לישראל הכחידה תחת לשונו ולא פירש לנו מה דינו ולפי הנראה

איפכא מסתברא דברישא הי"ל לפרש כל חילוקי דינים ואח"כ יסתום אם ירצה ואיהו עשה בהפך דברישא סתם ובסיפא פירש ואין נכון לעשות כן אמנם במ"ש ניחא דרצה לחלק בין מעשר לצדקה דבצדקה שהיא ממונו של אדם דינא הוא ריקדים כהן ללוי ולוי לישראל אף בגולה ולכן בפ"ח דאיירי בענין הצדקה חילק בין לוי לישראל שהוא יקדום אבל בפ"ו דאיירי בדין מעשר עני כתב סתם ולא חילק אלא בין איש לאשה דכיון דזכי רחמנא לכולהו עניים דיינו אם נעדיף את הלוי בזמן שביהמ"ק קיים אבל בגולה יד כולם שוה בו וכשותפים נינהו ומאי חזית דעדפת להאי ובצרת להאי הילכך אין להקדים לאחד על חברו אפילו כהן לישראל וכ"מ אח"כ בס' לקח טוב שפסק כן יע"ש. ואם כנים הדברים כמ"ש יש לתמוה על מוה"ר אישי כהן גדול בס' מעיל צדקה באות אלף תשי"א דקמ"ט ע"א שהביא הא דאמרי' בגיטין וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון וכתב הרא"ש ז"ל כגון מעשר עני או בצדקה המחלקת לעניים או חברים המסובים בסעודה יטול ראשון ע"כ וכ"כ התוס' שס בגמ' דנ"ט וכתב איהו ז"ל א"ה נראה לי שהדין עצמו יהיה ללוי שיקדים לישראל כיון שלוי קודם לישראל בעבור שהם ג"כ קודש כנודע דמזה הטעם נותנים הלויים מים לכהנים ליטול ידיהם. בעלותם לדוכן יען שקודש יתן לקודש כמ"ש הרב ב"י ז ל בה' ב"כ משם הזוהר א"כ בצדקה המתחלקת לעניים יטול הלוי קודם ישראל ואם ישראל ת"ח וכהן ולוי ע"ה ת"ח קודם אפי' לכ"ג ע"ה עכ"ל דש"מ דגם במעשר עני ובצדקה המתחלקת לעניים דהיינו מקופה של צדקה כי יד כולם שוה עכ"ז לוי קודם לישראל ותמיהא לי טובא איך תלה כ"ז בדעת עצמו וכתב נראה לי ולא כתב שכן מבואר בדברי הרמב"ם בפ"ח מה' מ"ע הי"ז והי"ח שכ"כ היו לפנינו עניים הרבה או שבויים הרבה ואין בכיס כדי לפרנס וכו' מקדימין את הכהן ללוי ולוי לישראל וכו' בד"א כשהיו שניהם שוים בחכמה אבל אם היה כ"ג ע"ה וכו' ת"ח קודם יע"ש וכ"פ רבינו הטור ומרן בש"ע בי"ד סי' רנ"א וכמש"ל. ועיין להרב בית מנוחה שם בסו"ד שכתב ז"ל נראה עיקר לדינא שאין ללוי דין קדימה לפני ישראל וכן עמא דבר דלא חיישין להקדים ללוי לפני ישראל ע"ש ועיין מ"ש מוה"ר בס' מעשה אברהם בחיו"ד סי' ק' יע"ש ולפ"ז מעשה רב וכמה גאונים דאייתי מלכא אבי התעודה בס' חיים סי' ט' אות ח' צריך לומר דהם כבוד עשו לו ללוי ולא עלי חק דרך חק וכמ"ש המרדכי בריב"ל ומרן בא"ת סי' ר"א כנ"ל ודוק והיה שארית שאר חילוקי דיני קדימה דשנו חכמים בלשון המשנה הנראה לענייות דעתי ללב"י גליתי הני מילי קטני' זעיר שם אדם מוע"ט מן המעטן מיעוטן:

יפ"ה ס"ט:

ח"ב או"ח סימן ריד

מבן ידיד יוסף תהלות הי"ו:

שאלה בת"ח זד"ק שלשלת יוחסין שמקטנותו יש לו מקום קבוע בבית הכנסת שלו שהוא מתפלל מקום מושבו לפני היכל הקודש אשר שם ס"ת מזה זמן קרוב לארבעים שנה והן עתה מפני סיבה שיש חולי שהוא משתין בכל שעה ומ"ג בבוקר שהזמן קר ומפני זה מוכרח לבא לבה"כ ביוש"ק מן האחרונים אחר ברוך שאמר שאז הבהכ"נ כבר הוא מלא על גדותיו וגם מוכרח לצאת ולבא לבה"כ בתוך התפלה ובזה יש טורח להיחידים הי"ו לקום מפניו כשהוא יוצא ונכנס וזה הת"ח אינו רוצה להכביד עליהם ויש לו צער בזה הכבוד שעושין לו שיודע בנפשו ומכיר מיעוט ערכו ואומר אם בזמן הרב מוהרי"ק זל כתב דאין ת"ח בזמן הזה כ"ש וק"ו ובן בנו וכו' אם ראשונים וכו' וגם שאמרו בס' החסידים ז"ל סי' פ"ד אל תשמח לבך אם יכבדוך דלפי כבוד והנאה שיש לו לאדם בעה"ז מנכין לו מזכיותיו וכו' ולהציל עצמו מזה רוצה לשנות מקום מושבו שהוא לפני ההיכל הק' ולישב סמוך לפתח בה"כ כדי לצאת ולבא אם מותר לו לשנות המקום קבוע לישב סמוך לפתח מטעם זה או דילמא לא משום חשדא שאומרים עליו הרואים כמשא כבד עליו ישיבת בה"כ והוא יושב שם להיות מוכן ומזומן לצאת מבה"כ כתינוק הבורח מבה"ס וגם משום כל הקובע מקום לתפלתו ותורה היא וללמוד אני צריך ויורה המורה ושכמ"ה:

תשובה אתה שואל אם יכול לישב בפתח בה"כ אנכי העיקרא לא נכנסתי אפי' לפתח בית המדרש שכל ימי טרוד הייתי בגדולה שמושה מבוקר עד מעלי שמשא ולימודי היתה זעיר שם זעיר שם חד כרעא ואברא וחד כרעא בתור' ציוה לנו משה מורשה. בש"ס ובתוס' ובחי' מוהרש"א בשעות דעבוד פריש'א מעול הבית דטובא נפישא ובכן מה אדבר לחוות דעי בדבר קדושה ואנא בריה קלה קול ענות חלושה באתרא דאית גבר הא ברישא. ברב גובריה. ורב חיליה מלא צנא דדובשא ברם משום דתורה היא וללמוד אני צריך ומ"ג שהיא במילי דדרשא וגם יש לי כל תורה שיש לה בית אב אבינו מלכינו ספריו וחיבוריו היא לעזרתי חושה לשנות פרק זה מידי עוברי בספרי רבינו קורא ושונא בהם והוא יגיד לי איזה דרך ישכון ולדידי מפרשא. באתריה דמרנא ורבנא הגאון א"א הרא"ש מר קשישא. רם ונישא רעיא מהימנא דהאי קהלה קדישא: והנה האי דינא דכל הקובע מקום לתפלתו איתא בברכות ד"ו ע"ב אמ"ר חלבו אמ"ר הונא כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו וכו' ופי' רש"י ז"ל אלהי אברהם שקבע מקום לתפלתו וכו' יע"ש וראיתי להרב מתת אלהים דקל"ג ע"א שכ' וז"ל מקשים העולם אמאי נקט טפי אברהם

משאר אבות והשיב עמ"ש הרב ברכ"י ז"ל סי' קנ"ט שכתב משם רז"ל דכל האבות נקראו בשם אברהם וכו' א"כ הכא הוי כאילו אמר אלהי אבות בעזרו יע"ש. ולע"ד נראה דלא קשיא מידי משים דבאברהם דוקא הוא מה שנמצא שקבע מקום לתפלתו כמ"ש אח"ך ואברהם מנא לן דקבע מקום דכתיב וישכם אברהם בבקר אל המקום יע"ש ברם לא מצינו ביצחק ויעקב ע"ה שהם קבעו מקום לתפלתם כמו אאע"ה וזהו נ"ל שכיוין רש"י ז"ל אלהי אברהם שקבע מקום לתפלתו דלא תקשי אמאי נקט אברהם דוקא ולא שאר אבות כאמור ואיתא נמי בירושלמי פ' תפלת השחד א"ר תנחום ב"ח צריך אדם ליחד לו מקים בבה"כ להתפלל ומה טעם ויהי דוד בא עד הראש אשר השתחוה שם לאלהים. אין כתיב כאן לא אשר ישתחוה שם לאלהים יע"ש ורבי' הרא"ש ז"ל פסק דין זה והביא לשון הגמ' א"ר חלבו וכו' וסיים וז"ל לא בעי למימר שיהא רגיל להתפלל בבה"כ אחת אבל אם הוא מתפלל באחת בשני מקומות שפיר דמי דאמרינן בירוש' א"ר תנחום צריך אדם ליחד מקום בב"ה וכו' יע"ש וכן פסק הרמב"ם זל בה' ב"ה פ"ה ה"ו הקובע מקום לתפלתו תמיד וכו' יע"ש וכתב מרן כ"מ ז"ל משם הרא"ש ז"ל דהכונה דצריך ליחד לו מקום בבה"כ ושכן משמע בירוש' וכו' יע"ש:

והנה מלשון הירוש' מוכח שאינו יכול לשנות המקום אשר יש לו לאדם מיוחד בב"ה מקרא רדוד הע"ה דקאמר אשר ישתחוה שם לאלהים משמע שלעולם ישתחוה אל מקום הרגיל כאמור במפרשים ז"ל בפ"ז בשמואל ב' סי' ט"ו שלא אמר אשר השתחוה דמשמע אשר השתחוה לשעבר ביום אתמול השתחוה שם מחר משתחוה במקום אחר אלא אמר אשר ישתחוה שהוא לעולם רגיל והווה ישתחוה שם וכן הביא הרב מעשה רוקח ז"ל בפ"ה מה' תפלה ה"ו בדברי הרא"ש ז"ל דצריך בה"כ מיוחד וגם מקום מיוחד להתפלל כיע"ש וכן פסק בנו הטור ז"ל בפסקי הרא"ש וז"ל באות ז' וצריך לקבוע מקום לתפלתו וגם בבה"כ עצמו צריך שיהא לו מקום קבוע שלא ישב פעמים כאן ופעמים כאן וכ"ש שצריך שיהא רגיל לעולם בב"ה אחת עכ"ל ופסקו בטור סי' צ' וז"ל ויקבע מקום לתפלתו שלא ישנהו אם לא לצורך גדול דא"ר הונא וכו' ואין די לו במה שיקבע לו ב"ה להתפלל בה תדיר אלא גם בב"ה שקובע בו צריך שתהיה מקומו קבוע וידוע שלא ישב היום כאן ולמחר במקום אחר דהכי אתמר בירוש' יע"ש ויש להרגיש על הטור ז"ל איך לא זכר שר לדין אבא למלכא רבינו הרא"ש ז"ל לכתוב וכן כתב א"א הרא"ש ז"ל כמנהגו הטוב בד' טורים וכאשר ציין רבי' ב"י שם בדינו של הטור וז"ל ומ"ש ואין די לו במה שיקבע וכו' וכ"כ הרא"ש וז"ל ולא בעי וכו' כיע"ש עוד כתב מרן ב"י ז"ל שם וכ"כ הגהות מיימו' פ"ה ודלא כהרב רבינו יונה ז"ל שכ' הקובע מקום לתפלתו לא אמרו זה במקומות של

ב"ה דכיון. שכולה מקום תפלה היא אין להקפיד אם יושב פעמים בזוית זאת ופעמים בזוית זאת וכו' וכיון דהרא"ש והגהות מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן עכ"ל וכן פסק בשלחנו הטהור בא"ח סי' ץ' סי"ט וז"ל יקבע מקים לתפלתו שלא ישנהו אם לא לצורך ואין די לו במה שיקבע לו ב"ה אלא גם בב"ה שקבוע בה צריך שיהיה לו מקום קבוע יע"ש: וראיתי להרב מוהר"ש יפה ז"ל בפ"ד דברכות סי' ח"י שהביא מימרא אמ"ר תנחום בר חנינא צריך אדם ליחד לו מקום בבה"כ להתפלל מ"ט ויהי דוד וכו' ופי' וז"ל ור' תנחום הוסיף דאפי' בב"ה לא סגי אלא צריך שיהיה לו מקום מיוחד בו ולא יתפלל פעם במקום זה ופעם במקום אחר והיינו דאמ"ר הונא בפ"ק דברכות כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם כדכתב הרא"ש בפסקיו ולהכי מייתי ר' תנחום מדוד דאי מהתם דבתוך בה"כ אין קפידה בשנוי המקום אבל רב הונא מייתי מאברהם יהיה בעזרו עכ"ל. ולכאורה נראה שדבריו תמוהים מרשיה לסיפיה והוא שבתחילה כתב ור' תנחום מוסיף דאפי' בב"ה צריך מקום מיוחד וכו' והיינו דא"ר הונא כל הקובע וכו' כדכ' הרא"ש ורצונו לומר ששוים הם רב הונא ור' תנחום ושוב כתב להפך וז"ל ולהכי מייתי ר' תנחום מדוד דאי מהתם דבתוך ב"ה אין קפידה בשנוי מקום אבל רב הונא מייתי מאברהם לומר שאלהי אברהם יהיה בעזרו מלשון זה משמע דפליגי רב הונא עם ר' תנחום כאשר יראה דבריו: ברם אחר ההתבוננות זכיתי להבין דבריו הנעמים וכך הוא כונת הרב מהרש"י ז"ל דפי' הוא דר' תנחום הוסיף על דברי ר' אבא דקדם ואמר שצריך להתפלל בב"ה וכו' הוסיף ר' תנחום שלא די להתפלל בב"ה אחד אלא צריך בב"ה עצמו מקום מיוחד ולא יתפלל פעם בכאן ופעם וכו' והיינו דא"ר הונא כל הקובע כדכתב הרא"ש והם שוים ר' תנחום ורב הונא הירוש' עם בבלי בסברא אחת ואי קשיא לך דר' תנחום מייתי מקרא דדוד משום דאי מהתם דבתוך ב"ה אין קפידה בשנוי המקום כונתו אינו כונתו על מימרא דכל הקובע מקים לתפלתו אלא כונתו על קרא שמביא דוישכם אברהם בבקר אל המקום דמשם יוצא מפורש דאין קפידה בשנוי מקום שהרי כתיב אל המקום שיהיה מקום תפלה דהיינו ב"ה מיוחד. ולהכי מייתי מדוד אשר ישתחוה שמפורש שצריך בב"ה עצמו מקום מיוחד וא"ת רב הונא למה מביא ראיה מקרא דאברהם מאחר שרב הונא דאמר כל הקובע מקום וכו' סובר דאפי' בבה"כ צריך מקום מיוחד לזה משיב אבל רב הונא מייתי מאברהם לומר שאלהי אברהם יהיה בעזרו ללמד אותנו שהקובע מקום לתפלתו יש לו זכות שאלהי אברהם יהיה בעזרו משו"ה נקט האי קרא הגם דלא מפורש ביה כמו

קרא דדוד והוכרחתי להאריך בזה משום שראיתי להרב ידיד ה' ד"י ע"ד שהרבה להק' על הרב מהרש"י ז"ל וכתב בקו' הלזו הכתובה לעיל קו' זו צ"ע יע"ש:
ואחהמ"ר ולפי האמור ל"ק מידי דעיקר ילפותא דרב הונא מה שבא הוא ללמדנו זכיה זו שזוכה הקובע מקום לתפלתו שלהי אברהם בעזרו והוכרח להביא האי קרא כאמור ולעולם יש לנו לומר ככונת רב הונא כפי' הרא"ש ז"ל עוד ראיתי להרב ידיד ה' שם ע"א דכתב דאחר מימרא דרב הונא איתא נמי בד"ז אמ"ד יוחנן משום רשב"י כל הקובע מקום לתפלתו אויביו נופלים תחתיו שנ' ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו וכו' דיש להבין כיון דשניהם כתבו כסוגנון אחד אמאי לא השוו מדותיהם והוצרכו כ"א פסוק בפני עצמו שהרי מה שדרש ר' יוחנן אויביו נופלים תחתיו היא גופא דרשת ר"ה אלהי אברהם יהיה בעזרו דכיון דעושה מעשה אברהם אע"ה שקבע מקום לתפלתו ועוזרו בכל מלחמותיו כמ"ש הרב הלבוש סי' ץ' ותי' בזה יע"ש: והנראה לע"ד לישב הוא לאידך גיסא שכתב הרב ז"ל והוא דרב הונא איירי בקביעות מקום מיוחד בב"ה עצמו כמ"ש רבי' הרא"ש ז"ל דס"ל דאפי' בב"ה עצמו צריך מקום מיוחד כדאיתא בירוש' א"ר תנחום וזהו דמייתי קרא דוישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם ודייק לומר אשר עמד דהיינו אשר עמד מקודם בכל יום ויום מלבד קביעות הב"ה גם מקום מושבו קבוע לו ור' יוחנן אייתי בקביעות ב"ה דוקא שלא יתפלל היום בב"ה זה ולמחר בב"ה אחר שיהיה להם בה"כ ידוע וקבוע וזהו דמייתי מקרא ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו שמדבר בכללות לעמי ישראל שהוא מדבר לכל העם הקהל הצבור כולו שהחיוב להיות בה"כ מקום מיוחד להתפלל כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' תפלה פי"א ה' וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בה"כ יע"ש והוא לסברתו של ר' יוחנן עצמו דאיתא בירוש' ר' אבא בשם רבי יוחנן צריך אדם להתפלל במקום שהוא מיוחד לתפלה ומ"ט בכל המקום אשר אזכיר את שמי וכו' יע"ש וכסברת ר' יוחנן פסק הכלבו ז"ל בה' תפלה סי' י"א שכל יום הולך לבה"כ אחד וכו' יע"ש וכס' הרב ארחות חיים בה' תפלה סי' ן' יע"ש ולעולם רב הונא ס"ל דמלבד דצריך בה"כ קבוע צריך ג"כ מקום קבוע באותו בה"כ עצמו כהרא"ש ז"ל וכל הפוסקים הרמב"ם ז"ל והטור ומרן ב"י ובש"ע והלבוש ז"ל בסי' ץ' פסק וכתב לעולם יקבע אדם מקום לתפלתו וכו' ואין די במה שיקבע לו בה"כ וכו' אלא גם בבה"כ שקובע בה צריך שיהיה מקומו קבוע וידוע ולא ישב היום כאן וכו' דכתיב ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם ואמרו רז"ל אשר ישתחוה ביו"ד עתיד וכו' כן הוא פי' של ישתחוה ג"כ כלומר שעכשיו היה משתחוה וגם כבר השתחוה וגם לעתיד ישתחוה שם כי כך הוא רגיל להשתחוות שם תמיד עכ"ל:

ובכ ן כיון שכל הפוסקים ס"ל דצריך מלבד הב"ה קבוע צריך ג"כ מקים מיוחד באותו בה"כ ואינו יכול לשנות א"כ בנ"ד נמי זה הת"ח שכבר הוקבע לו מקום מיוחד מזה שנים אינו יכול לשנותו אפי' באותו בה"כ עצמו ומ"ג שקביעות מקומו הוא לפני ההיכל הקדש שיש בו ס"ת דיש בו קדושה יתירה משאר המקומות של בה"כ כאשר כתב הרב הגדול הגאון חיד"א ז"ל בתשו' בס' יוסף אומץ סי' ל"ז כיע"ש וא"כ מעלין בקדש ואין מורידין שכבר זכה לישב במקום קדוש לפני היכל הקרש לישב עתה בשאר מקומות מבה"כ אין קדושתו כקדושת ההיכל:

אלא דיש לצדד בזה מלבד דמצינו פוסקים דיכול לשנות מקומו מבה"כ עצמו כמ"ש רבינו יונה ז"ל כיון שכולו מקום תפילה אין להקפיד אם יישב פעמים בזוית זאת וכו' וכן ס"ל להכלבו והאורחות חיים אף לסברת הרא"ש ז"ל ודעמייהו דכתבו דאף בבה"כ עצמו צריך מקים מיוחד עכ"פ הם אמרו ונקטו בלשונם ולא ישנהו אם לא לצורך גדול ואין לך צורך גדול שיש לו צער בזה שעושים לו קימה והדור לעמוד לפניו במקום צער וגם איכא טירדה בתפילה בזה לצאת ולבא לעשות צרכיו ואין לך צורך גדול מזה ויש לו על מה לסמוך לשנות המקום שהרי מצטער פטור מן הסוכה וכאן נמי שהוא מצטער. והוא ירא שמים וחרד שעושה טורח צבור שחושב שאינו ראוי לזה הכבוד ומכביד עליהם ואין לו תקנה מ"ש רז"ל והובא ברבינו הגדול מרן החבי"ב ז"ל בשיירי כנה"ג יו"ד סי' רמ"ד בהגהת הטור אות ג' נכון לת"ח שיטול ס"ת בידו כשעובר לפני הקהל משום ענוה להראות שאין קמים מפניו אלא מפני התורה שבידו כמ"ש בדרשות מהרי"ל בסו' ס' תפלות הפסח שמוה"ר סג"ל וכו' יע"ש. ובכן מוטב שישנה את מקומו שליקח ס"ת בידו או חומש ס"ת א"א חומש לא נהגי ליקם מקמיה חומש כמ"ש מורינו הרב הגדול ז"ל שלא היה עושה כשהיה נכנס לקהל לישב למקומו או כשהיה קם ללכת כיע"ש: ואולם אם כנים אנו בזס דיכול לשנות המקום אי משום הפוסקים דסברי מרנן רבינו יונה והכלבו והאורחות חיים דיכול לשנות בבה"כ עצמו ואף לדעת החולקים הרא"ש ז"ל ודעמיהו מודים אם יש צורך וכו' על כל פנים צריכה רבה אם יכול לשנות ולישב בפתח בה"כ שהרי איתא בברכות ד"ח ע"א אמ"ר חסדא לעולם יכנס אדם ב' פתחים בבה"כ ב' פתחים ס"ד אלא אימא שיעור ב' פתחים וכתב רש"י ז"ל וזל שיעור של ב' פתחים רוחב יכנס לפנים שלא ישב סמוך לפתח דנראה עליו כמשוי עכוב בה"כ ויהא מזומן סמוך לפתח לצאת עכ"ל:

ברם התוס' ז"ל והובא בע"י חלקו ע"ד רש"י ז"ל וכתבו וז"ל שיעור ב' פתחים פי' בקונ' שיעור ב' פתחים ממש צריך להכנס לבה"כ שיעור רוחב ב' פתחים שהם ח' אמות אבל

זה אינו דמאחר שהוא יושב בב"ה מה לי סמיך לפתח מה לי אינו סמוך וכן אם היה בה"כ צר והיה שם רוב עם בע"כ צריך לישב שם קרוב וסמיך לפתח אלא הכי פי' שלא ימהר להתפלל מיד כשבא בבה"כ אלא יושב מעט כדי שיתישם דעתו שגם אין זה הגון להתחיל מיד שנראה עליו כמשוי עכ"ל:

ואנא בריה קלה אחרי המח"ר לכאורה לא זכיתי להבין דברי התוס' בדחיה הזאת שכתבו על פי' רש"י ז"ל במ"ש דמאחר שהוא יושב בבה"כ מה לי סמוך הפתח מה לי אינו סמוך והלא כרוזא קרי בחיל וטעמא טעים רש"י ז"ל דאיכא הפרש גדול במי שיושב סמוך לפתח בה"כ למי שיושב בפנים דהיושב סמוך לפתח ב"ה נראה עליו כמשוי עכוב ב"ה ויהא מזומן לצאת דהו"ל כמשא כבד מושבו שם א"כ איך משוה המקומות מה לי סמוך לפתח וכו' וכ"כ קשה עליהם במ"ש וכן אם היה בה"כ צר והיה שם רוב עם בע"כ צריך לישב קרוב וסמוך לפתח מה דחיה היא זאת והלא איתא בהוריות ד"נ ע"ב אין דנין אפשר משא"א כיע"ש ורש"י ז"ל כאן איירי בדאפשר דהיינו שיקדים לבא לבה"כ מן הראשונים ולא' מן המאחרים לבא לבה"כ ובהא הוא דאמר רב חסדא שיכנס שיעור ב' פתחים:

וזה צ"ל דכיוין ר"ח במאמרו אמ"ר חסדא לעולם יכנס אדם ב' פתחים בבה"כ דתי' לעולם למאי אתא ונראה שבא תי' לעולם והוא דרב חסדא אייריי אחר מימרא דר' יאושע בן לוי שאמר לבניו קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא וכו' כי היכי דתורכו חיי וכו' וז"ש ר"ח לעולם תי' לעולם אתא דתמיד יהא אדם שיכנס שיעור ב' פתחים ולא ישב סמוך לפתח ב"ה וא"ת איך אפשר זאת אפשר שבה"כ צר או מלא ברוב עם ולא יש מקום להכנס שיעור ב' פתחים לזה אמרה ר"ח אחר מימרת ריב"ל דאמר קדימו וחשיכו לבי כנשתא ובזה יבא על הנכון שלעולם יכנס אדם לבה כ שיעור שני פתחים דמצא ימצא מקום פנוי להכנס בתוך הבה"כ:

ועוד תמיה אני על פי' שפי' שלא ימהר להתפלל מיד כשבא לבה"כ אלא יושב מעט כדי שיתישב דעתו ולפי פי' זה היה צריך רב חסדא למנקט בלישניה לעולם ישב אדם ב' פתחים ולא לשון דיכנס דזאת מורה דמאי דקפיד ר"ח היינו על הכניסה שלא ישב סמוך לפתח דנראה עליו כמשוי ודכוותה יש להרגיש ג"כ על הרשב"א זל שכ' כדי שישהא ויכוין דעתו כמ"ש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם תפילה וכו' והרי שיעור ב' פתחים שהוא ח' אמות ליכא בהו שיעור כלל כ"א אחת משש לשעה שיעור כזה מה יכול לכוין דעתו ולישב דעתו הגם דמ"ש חסידים היו שוהין שעה אחת לאו דוקא שעה אחת על כל פנים לפי' שפי' אדברי ר"ח שישהא ויכוין דעתו מה יתן בשיעור

זה וגם שהבה"ט סי' צ"ג כתב דלחסידים הוי שעה בדוקא ולשאר עם די בשעה מועטת עכ"פ שיעור ח' אמות הוי מועט המועט ומ"ג דלשון יכנס לא משמע הכי כדכתיבנא:

אלא דלענין הלכה הגם שדעתי מסכמת לפי' רש"י ז"ל מ"מ רש"י ז"ל כעת הוא סברא יחידאה לגבי התוס' והרשב"א ז"ל דפליגי על רש"י ז"ל וכן המרדכי ז"ל פ"א דברכות הביא דברי התוס' ז"ל להלכה יע"ש וכן דעת הרא"ש ז"ל שלא ימהר ויתפלל מיד כשנכנס לא ישהא שיעור ב' פתחים אבל אם יושב סמוך לפתחי שפיר דמי וכו' יע"ש והביא דבריו מרן ב"י ז"ל בסי' ץ' יע"ש וכ"כ הרב אורחות חיים בה' תפילה. סי' ס"ח וז"ל וכשיכנס יכנס שיעור ב"פ וכו' ולאו דוקא שיעור ב"פ אלא שיעור כניסת שני פתחים ואח"כ יתפלל יע"ש וכ"כ שם סי' מ' צריך לישב מעט קודם תפילה כדי לכוין לבו יע"ש. וכן מרן בש"ע הביא בסי' ץ' סעיף ך' יכנס שיעור ב"פ י"מ וכו' וי"מ שלא ימהר להתפלל מיד כשנכנס אלא ישהא שיעור ב"פ ונכון לחוש לכל הפי' יע"ש וכיון שהביא סברא זאת מרן ז"ל באחרונה כך דעתו מסכמת כמ"ש מורינו ורבינו הרב מרן החביי"ב ז"ל בס' כנה"ג א"ח סי' שי"ח וז"ל כשכותב בשע' י"א וי"א נקטינן כסברא שניה כמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הש"ע אות י"ג יע"ש. וכן כתב גדול אדונינו ועט"ר מורינו הרב א"א הרא"ש ז"ל בס' לב חיים ח"א סי' ס"ב דף פ' ע"ב וז"ל דהכי קי"ל בס' הפוסקים כשמביא ב' סברות בשם י"א וי"א דעתם לפסוק כלישנא בתרא כידוע וכו' יע"ש וא"כ הה"נ כשכותב י"מ וי"מ וגם הלבוש ז"ל בא"ח סי' ץ' אפי' מי שאין לו מקום מיוחד לשבת שם דלחשד שלא יהיה נראה כמשוי לא חיישינן ומותר לכל אדם לשבת בב"ה בכל מקום שירצה שהרי כולו מיוחד לתפלה יע"ש:

וכיון שכל הפוסקים ז"ל קיימי כס' התוס' ז"ל בפי' מימרת ר"ח שפירש דלעולם יכנס אדם שני פתחים הוא שישהא מעט שלא ימהר להתפלל מיד כשבא לבה"כ וסברי מרנן דיכול לישב סמוך לפתח בה"כ ושפיר דמי ובכן בודאי דהכי נקטינן יען בס' רש"י ז"ל לא מצינו כ"א פוסק אחד הלא הוא רבינו הטור ז"ל שכתב בברכות פ"א בקיצור פסקי הרא"ש סי' ז' וז"ל לא יקבע אדם מקומו אצל פתח בה"כ אלא ירחיק שיעור ב' פתחים ואח"ך יחפלל עכ"ל יע"ש ופסקו בטור א"ח סי' ץ' שכתב וז"ל ולא ישב מיד אצל הפתח אלא יכנס שיעור ב"פ ויתפלל שנ' לשמור מזוזות פתחי וי"א וכו' והר"מ מרוטנבורג היה אומר דוקא כשהבה"כ פתוחה לרה"ר מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכוין אבל אם אינה פתוחה לר"ה ש"ד י ונראה דאין לחלק דהא יליף טעמא מקרא וגם גירסת הירושלמי לעולם יכנס לפנים משתי דלתות מ"ט אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי וכו' ומשמע נמי כפשטיה שיכנס לפנים משני דלתות וכו' יע"ש וכן הביא רבינו ב"י

ז"ל דמשמע מהירוש' שהמימרא היא כפשוטה דשיעור רוחב שני פתחים קאמר ולא שישהא שיעור שני פתחים כדברי הי"מ ולענין הלכה נכון לחוש לכל הפירושים עכ"ל. ולכאורה קשה על מרן ב"י ז"ל למה לא הכריע להלכה כאחד מהיש מפרשים שהיא סברת רש"י ז"ל מאחר דמשמע מהירושלמי דשיעור רוחב שני פתחים קאמר כאשר הביא הב"י סברא זו באחרונה ולמה כתב נכון לחוש לכל הפירושים ונראה ליישב יען דקי"ל בכללי הפוסקים ז"ל כל דבר הנזכר בתלמוד בבלי שסובל ב' פירושים ויתברר הא' עפ"י הירושלמי מיניה לא תזוע ומצוה מן המובחר היא כמ"ש בתשו' רמ"ע מסי' נ"ט והביא דבריו הרב כנה"ג כמ"ש בס' י"מ בח"ב אות ח' כיע"ש ואיתא נמי דרוב הפוסקים פסקו כי"מ שישהא שיעור שני פתחים שלא יתפלל מיד ואפשר לקיים שניהם כאחד לעשות כדין וכדין שיזהר כסברת רש"י והטור שלא ישב מיד אצל הפתח ויכנס לפנים ח' אמות כמפורש בירושלמי וגם יכול לעשות ג"כ בס' התוס' ודעימייהו שפ' שלא ימהר להתפלל מיד אלא ישב מעט כדי שתתישב דעתו אלא לנדון שלפנינו שרוצה לישב בפתח בה"כ מפני הסיבה הידועה הכתובה לעיל יכול למנקט ביתייהו שכתבו אם יושב סמוך לפתח ש"ד דהעיקר הפי' שלא ימהר מיד להתפלל כשבא לבה"כ אלא ישהא מעט וכו': וא ולם יש לשדות ביה נרגא דיש לבע"ד לחלוק ולומר עד כאן לא קאמרי הפוסקים ז"ל הנ"ל אם יישב בפתח בה"כ שפיר דמי ולא חיישינן לפי' רש"י ז"ל שחושדין אותו דנראה עליו כמשאוי עכוב בה"כ ויהא מזומן לצאת דזאת ההתר הוא ביחיד חדש שבא לבה"כ ורוצה לקבוע לכתחילה לישב סמוך לפתח בה"כ או שגזברי הק"ק העי"א נתנו לו מקום זה לא אמרינן דלא חיישינן לפי' רש"י ז"ל דנראה עליו כמשוי שרוצה לצאת מה רה כמ"ש רבינו יונה ז"ל וז"ל ודוקא בימיהם שלא היה מקום מיוחד לכ"א וא' אבל עכשיו שכל אחד מכיר את מקומו אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בכך כלום שהדבר ידוע הוא שאינו יושב שם אלא דרך קביעות וכו' יע"ש וכ"כ מרן בש"ע א"ח הי' ץ' ס"ך אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בכך כלום יע"ש: ברם בנ"ד דלא יש מקום מיוחד וקבוע אצל הפתח ואדרבא יש לו מקום מיוחד וקבוע לפנים מבה"כ לפני ההיכל הקדש מזה שנים רבות מאן לימא לן דיכול לישב סמוך לפתח בה"כ ולא חיישינן חשדה זאת של רש"י ז"ל שהרי סיים רבינו יונה ז"ל וכתב וז"ל ולפי דרך זה נראה במי שאין לו מקום ידוע אצל הפתח שאין לו לשבת שם עכ"ל ואל תשיבני ממה שמצינו מנהג עירנו אזמיר יע"א שנוהגים כשנכנסים להיות רבני מתא ודייני ארעא יושבי על מדין נותנים לו מקום בפתח בה"כ מצד ימין לכניסה הגם שהרב זה שנכנס היה לו מקום מיוחד בתוך בה"כ מלבד דכך הוא המנהג להיות הרבנים מרביצי התורה יושבים בפתח בה"כ ומנהגם של

ישראל תורה היא כ"ש התורה עצמה שהוא הרב המורה התורה בודאי דאיכא טעמא ובודאי בדבר שהוא ודאי דידעי ליה כ"ע ליכא חשדא כמ"ש עט"ר מרן מלכא מוה"ר אבא מארי זצוק"ל בקונטריס גנזי חיים מער' חי"ת אות חשדה יע"ש. ולדידי נ"ל דה"ט שיושב הרב בכניסת בה"כ לעין כל יען שהדיינים הם עיני העדה וגם שהמנהג הוא שמכבדים אותו יחידי הק"ק העי"א להרב הקהל נר"ו לקנות לו מצות שיעשה אותם ואם יושב בפנים אינם יודעים הצבור אם הרב המו"ץ נר"ו בא לבה"כ זה או לא כדי לקנות ולכן יושב בפתח כי כל רואיהם יכירו וידעו שהוא בא ביום הזה לק"ק זה ועוד זאת כיון דאיכא טעמא דלא ישב סמוך לפתח בה"כ מטעם מ"ש מהר"ם מרוטנבורג והביאו הטור והש"ע סי' ץ' ס"ך וי"מ הטעם שמביט לחוץ ואינו יכול לכוין יע"ש וכיון שעיניו יביטו בנכנסים לבה"כ ואינם מתפללים היושבים שם וכיון שהרב הקהל נר"ו יושב שם אימה ופחד ובושה מגיע על היחיד שלא יש לו סידור תפלה בידו להתפלל בכונה ומזדרז את עצמו שלא לפנות אנא ואנה:

ועוד דא עיקרא דמילתא שלא יישב סמוך לפתח משום חשדא דנראה עליו כמשוי להיות מיכן לצאת זאת החששא הוא מילתא דליהא בהרב המורה שהוא נכנס ראשון ויוצא אחרון אחר דיוצאים כל היחידים מסיבת מוכח לשחות שם. שנוהגין לנשק ידו של הרב הקהל והוא מילתא דבריר לכל לא כן בת"ח דבעלמא שבא לשנות מקומו ולישב עתה מחדש סמוך לפתח בה"כ איכא חשדא שעתה חלף הלך לו היהידית והחסידות ויושב שם למהר חיש מהרה לצאת מבה"כ דמשא כבד עליו ישיבת בה"כ כיון שתכף אחר הברכו אומר עלינו לשבח והולך מבה"כ דמה לו להתעכב עוד שם והחששה והחשדא איכא לחשוד אותו כיון שמקודם היה לו מקום קבוע בפנים ועתה שינה אותו ולפי"ד רבינו יונה ז"ל שמי שאין לו מקום אצל הפתח ידוע אין לו לישב שם וכיון שישב אצל הפתח איכא פתחון פה שמדברים עליו על ת"ח וחושדין אותו דמישב בה"כ כמשוי עליו ואינם יודעים שכונתו לשמים שאינו רוצה שיכבדו לו בקימה והידור כשיוצא ונכנס לבה"כ על כל פנים החשדה יש שאומרים שזה הת"ח נהפך לאיש אחר ממה שהיה מקודם שהיה זריז וזהיר במצות והן עתה קל בעיניו עבודת ה' ויראתו ואחסו"ר דרי ויחנו בחסרות ותהי להפך עולם הפוך והדורות הולכין ומתמעטין והרי בענין החשדא צריך האדם להזהר עצמו שלא יבא לידי חשד וענין החשדא הוא דאורייתא כמ"ש הרב מהראנ"ח ז"ל ח"ב סי' מ"א שכתב החשד היא חששא דאורייתא כדמשמע בפרק המקבל וכו' וכן הביא שם תשו' מהרד"ך סי' שגם הוא עלה בהסכמה דחשדא דאורייתא היא מאותה ששנינו מפני מה אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו מפני

החשדא אלמא דחששא דחשד מן התורה וכו' ע"ש וכיון דחשדה היא דאורייתא כאמור זהו הטעם דחוששין הרבה לדבר זה אפי' חשד כל דהו אפי' מאנשי ביתו כמ"ש מרן ב"י ז"ל בשם תשובות אשכנזים והביאו מור"ם בהגהה בה' שבת סי' רמ"ד ס"א וז"ל ואפי' אם דר בין העכו"ם יש לחוש לאורחים הבאים שם או לבני ביתו שיחשדו אותו יע"ש ואם מצינו שחוששין לחשדה מאנשי ביתו כ"ש וק"ו שחוששין לחשדה קהל ועדה מישראל מיחידי סגולה ק"ק יב"ץ שחושדין אותו הן עתה ששונה מקומו הראשון שהיה יושב לפני ההיכל ויושב בפתח הבה"כ ממש יש חשדא שחושדין אותו דנראה עליו כמשוי עכוב בה"כ ויהא מזומן סמוך לפתח לצאת כתינוק הבורח מבית הספר כמשא כבד מושבו בבה"כ הואיל וכן דאיכא חשדא בודאי הגמור דאינו יכול לשנות מקומו הראשון ולישב בפתח בה"כ ושב וא"ת עדיף דבהיותו יושב על מקומו הראשון לא יש חשש איסור ולא דבר חשד ואדרבא מקיימים בו אחרים מ"ע מפני שיבה תקום וכו' ומזכה לאחריני לא כן להפך כשיושב בפתח בה"כ גורם ח"ו לפני עור לא תתן מכשול שחושדין אותו במה שאינו וחוטאין בסבתו שמדברים דופי על ת"ח ח"ו ונמצא עובר על לאו דלפני על"ת מכשול וכבר דבר בקדשו עט"ר רבינו שבגולה אבינו מלכינו זיע"א בקונט' גנזי חיים מער' חי"ת אות חכם וז"ל כל ת"ח יזהר הרבה מאד שלא להיות מקל באיסורים דילפי מקלקלתא ואיכא תרתי לריעותא שחוטא ומחטיא את הרבים וגם מי שלא למד מעכשו מדבר בעדו דברים הדברים ומקל בכבודו ואיכא ח"ה וחילול התורה ולומדיה וכו' יע"ש נמצא אתה למד דביושב פתח בה"כ תרתי לריעותא איכא אחד שמדברים על ת"ח וחושדים אותו וגם דלפי מיניה לישב גם הם בפתח בה"כ. ובכן שב ואל תעשה עדיף על מקומו ישב דזאת ידעתי. וכך עלה במצודתי. וישמע לעצתי. וכה יאמר תכון תפלתי. במקומי זאת מנוחתי. זאת מאתי. שועל בן ארי:

הצעיר:

יוסף פא ל אג'י:

ס"ט:

ח"ב או"ח סימן רטו

שאלה מנהג עירנו ק"ק תירייא יע"א יב"ן שאין תוקעים שופר על סדר הברכות דבלחש כי אם בחזרת הש"ץ והשלמת מאה קולות היא באופן זה שלשים מיושב אחר קריאת ס"ת ושלשים בחזרת הש"ץ תפילת המוספין עשרה למלכיות ועשרה לזכרונות ועשרה לשופרות. ואחר גמר הש"ץ תפילת המוספין בקדיש תתקבל קודם תענו תוקעים שלשים

קולות כסדר שתו' מיושב ואחר גמר אמירת קדיש תתקבל תוקעים עשרה קולות ובזה הם משלימים מאה קולות. והנה בעת'ה נפשם לשאול הגיע מקצת יחידי סגולה העי"א לשנות מנהג הק"ק יב"ץ ולתקוע בלחש והיה טעמם כי התוקע אינו יכול לתקוע שלשים קולות בב"א אחר גמר תפילת המוספין של חזרה דמיצ'רך צרי'ך כח גברא והוא מתשוש כח ומה גם בהיותו עייף ויגע מהתקיעות דמיושב ודמעומד בחירת ש"ץ תפילת המוספין משא"כ אם תוקע בלחש אית ליה רווחא שהוא תוקע עשרה למלכיות ועשרה לזכרונות ועשרה לשופרות אי ש"ד לשנות מנהג הק"ק יב"ץ או לא. ועוד שאלו אם רשאי הש"ץ לתקוע תקיעות דמיושב ודמעומד כיון דאיכא חששא דבלבול וטירוף הדעת ואם יש לחלק בין תקיעות דמיושב לדמעומד על הכל יורה לנו ושכמ"ה:

תשובה מחיים ידעתי בנ"י ידעתי מיעוט ערכי להבל דמה.

כהדין חירגא דיומא ולי הסור"י מחסרא. אבע"א קרא ואבע"א סברא ומ"מ אענותנותיה דמ"מ משיח"א קא סמיכנא. ותורה היא ומגמר צריכנא. וידענא ביה כי חביבותיה גבן מלך חפץ בחיי"ם ודין גרמ'א לי לבוא בארשו'ת החיי'ם. וזה החצ'י בעזר ה' צורי וגואלי נסו'א בראשית מאמר ניחזי אנן מנהג זה אשר הוקבע בעירנו זאת יע"א שלא לתקוע ע"ס ברכות דבלחש ע"מ אדניה הוטבעו ומה ראו על ככה ובאזנינו שמענו שבחמ"ק עוב'י אזמיר יע"א עיר גדולה של חכמים ושל סופרים נוהגים בכל הקהלות לתקוע ע"ס הברכות בלחש ובחזרא ולית חילוקא בינייהו גם בכל העיירות הסמוכות ליה נוהגים כן. זולת עירנו זאת תירייא יע"א שאין תוקעין בו ע"ס הברכות דבלחש כי אם בחזרה דוקא וכד הוינן בה זוהי שק' דעיקר התקיעות הן הן כעל ס' הברכות וכמ"ש בפ"ק דר"ה די"ו ע"א והכי אמרי' התם א"ר יצחק למה תוקעין בר"ה למה תוקעין רחמנא אמר תקעו אלא למה מריעין מריעין רחמנא אמר זכרון תרועה אלא למה תו' ומריעין כשהם יושבים ותו' ומריעין כשהן עומדים כדי לערבב את השטן ע"כ וכתב הר"ן ז"ל וז"ל פי' כיון שעתידין לתקוע כשהן עומדין שעל ס' ברכות למה תו' ומריעין כשהם יושבים ואמרי' כדי לערבב את השטן ע"כ וכ"כ ריב"ה ז"ל בטור א"ח סי' תקפ"ה וז"ל א"ר יצחק וגו' פי' למה ת"ו מיושב קודם מוסף וחוזרין וכו' ע"ס ברכות למה מקדימין לתקוע מיושב כדי לערבב את השטן פי' כדי שיתערבב מיד בתקיעה ראשונה שלפני התפי' ולא יקטרג בשעת התפי' ע"כ. וכתב מרן זל בב"י וז"ל ומשום דלכאורה משמע דאתקיעות דמעומד מתמה למה הן צריכות כיון שכבר תקעו מיושב וא"א לפ' כן שהרי עיקר התקיעות על ס' ברכות הן לכך פי' רבינו דאתקיעות דמיושב קמתמה למה הן צריכות כיון שסו' לתקוע ע"ס ברכות והן תקיעות של עיקר וכך פי' הר"ן ז"ל ע"כ הרי מבואר דתקיעות דעל ס' הברכות הן עיקר

ותקיעות דמיושב אינן אלא כדי לערבב את השטן א"כ אפוא ק"ט למה קבעו הראשונים ז"ל מנהג בעירנו יע"א שלא לתקוע ע"ס הברכות דבלחש כיון שהן עיקר:

וכשאני לעצמי לפי קע"ד בהורמנותיה דמ"מ משיח"א אפשר לומר אם יראה בעיניו דמני"ר נר"ו דמנהג הזה אשר נהגו שלא לתקוע בלחש עיקר שורשוהי הוא מהמשנה והגמ' והוא דבפ' בתרא בר"ה דג"ל ע"א תנן מי שבירך ואח"ך נתמנה לו שופר ת"ו ותו' ופרש"י מי שבירך התפלל תפי' המוספין וברך ט' ברכות ת'ו ומריע ותו' בשביל מלכיות וכן בשביל זכרונות וכן בשביל שופרות ע"כ וכן פי' הרמב"ם בפיה"מ והר"ן זל ובגמ' דל"ד ע"ב אמרינן טעמא דלא הו"ל שופר מעיקרא הא הו"ל שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו. רב פפא ב"ש קם לצלויי א"ל לשמעיה כי נהירנא לך תקע לי א"ל רבא ל"א אלא בחבר עיר תנ"ה כשהוא שומען שומען על הסדר ועל ס' ברכות בד"א בח"ע אבל שלא בח"ע שומען על הסדר ושלא ע"ס ברכות ע"כ ופרש"י בח"ע חבורת ציבור אבל יחיד מברך את כולו ואח"ך תו' ט' תקיעות ע"כ וכן פי' הר"ן יע"ש. ועל הסדר דאמרי' רש"י לא פי' מהו אבל הר"ן פי' תר"ת.. מבואר יוצא מהסוגייא דהא דבעי' על הסדר ועל ס' ברכות ה"ד בח"ע. אבל שלא בח"ע בעינן על הסדר ושלא ע"ס ברכות. ומעתה נחזי אנן אי ח"ע הינו חזרת ש"ץ בק"ר דוקא או ח"ע היינו אף תפי' הציבור דבלחש דהא מפרש"י והר"ן שפי' דח"ע היינו חבורת ציבור מצינן למימר דגם תפי' הציבור דבלחש חבורת ציבור הוי ושלא בח"ע היינו יחיד המתפלל לבדו בלא מנין עשרה וא"כ אי אמרי' דח"ע היינו חזרת הש"ץ א"כ אין להם לתקוע בלחש דהוי שלא בח"ע ושלא בח"ע שומען על הסדר ושלא ע"ס ברכות האמנם אי אמרי' דח"ע מיקרי נמי תפי' הצבור דבלחש א"כ פשיטא דצריך לתקוע ע"ס הברכות דבלחש. והרמב"ם ז"ל בפ"ג דשופר הל"ב כ' וז"ל וכל הדברים האלו בציבור אבל היחיד בין ששמע ע"ס ברכות בין שלא שמע על הסדר וגו' יצא ע"כ ומדכתב וכל הדברים האלו בציבור ולא כ' בש"ץ נראה דתפי' הציבור דבלחש צריך לתקוע על סדר ברכות דהא חבר עיר מיקרי והיינו חבורת ציבור וכפרש"י והר"ן ז"ל דפי' דח"ע היינו חבורת ציבור לא פי' ש"ץ:

ברם ראה ראיתי להר' מגיד משנה זל שכ' וז"ל וכל הדברים האלו וגו' שם דל"ד ב' תניא כשהוא שומען שומען על הסדר ועל ס' ברכות בד"א בח"ע פי' ש"ץ אבל שלא בח"ע שומען על הסדר ושלא ע"ס ברכות ע"כ ומדכתב הכי משמע דמ"ש הרמב"ם וכל הדברים האלו בציבור היינו ש"ץ ונמצא לפי"ז דח"ע היינו חזרת ש"ץ וזה ג"כ אפשר לומר בדעת רש"י והר"ן דמה שכתבו ח"ע חבורת ציבור היינו חזרת ש"ץ להשוות דעתם ואפושי פלוגתא לא מפשינן שו"ר להר"ן עצמו סמוך ונראה גבי הא דתנן התם כשם שש"ץ חייב

כך כל יחיד ויחיד חייב ר"ג או' ש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן ע"כ ובגמ' אמרי' תניא א"ל ר"ג לדבריכם למה ש"ץ יורד לפני התיבה וגו' שכ' וז"ל למה ש"ץ יורד לפני התיבה פי' בשאר ימות השנה דאלו בר"ה מאי קא מיהדר להו דהרי צריך לירד לפני התיבה כדי שיתקעו ע"ס ברכות שלא אמרו אלא בציבור ע"כ הרי משמע להדיא דח"ע אשר פי' הוא זל ח"ץ היינו חזרת ש"ץ ותפי' הציבור דבלחש הוי שלא בח"ע ומשו"ה צריך ש"ץ לירד לפני התיבה ואם איתא דח"ץ הוי נמי תפי' הציבור דבלחש א"כ מאי דוחקיה דהר"ן ז"ל לפרש דמאי קא מיהדר להו ר"ג לחכמים למה ש"ץ יורד לפני התיבה בשאר ימות השנה ולא בר"ה דצריך לירד לפני התיבה כדי שיתקעו ע"ס ברכות אימא דע"כ ימות השנה קא מיהדר להו וא"ץ לירד לפני התיבה בר"ה בשביל התקיעות דהא תוקעים ע"ס ברכות דבלחש דציבור אלא ודאי דח"ע היינו ש"צ וזה יכולים אנו לו' ג"כ בדעת רש"י ז"ל דח"ץ היינו חזרת ש"ץ ולפי"ז רש"י והרמב"ם והר"ן והרב מ"מ בדעת א' קיימי דח"ע היינו ש"ק: האמנם דברי הרמב"ם ז"ל קשים להולמם במ"ש וכל הדברים האלו בציבור אבל יחיד בין ששמע ע"ס ברכות בין שלא שמע על הסדר יצא ע"כ דק"ט דהא מהגמ' מוכח להדיא דשלא בח"ע בעי' שלא ע"ס ברכות ואיך כתב אבל יחיד בין שש"מ ע"ס ברכות וכ"ת דסבר הרמב"ם דהא דאמרי' בגמ' אבל שלא בח"ע שומען וגו' ולא ע"ס ברכות היינו לכתחי' אבל בדיעבד אם שומען ע"ס ברכות יצא והוא דיעבד קאמר אכתי ק' דהי"ל לעודיענו בתחי' עיקר הדין דלכתי' בעי' שלא ע"ס ברכות והכי הו"ל למימר וכל הדברים האלו בציבור אבל יחיד שומען שלא ע"ס ברכות ואם שמען ע"ס ברכות יצא תו קשייא לן במ"ש בין שלא שמע על הסדר יצא דהא מהגמ' מוכחת דאין חילוק בין ח"ע לשלא בח"ע אלא ע"ס ברכות דבח"ע שומען ע"ס ברכות ושלא בח"ע שומען שלא ע"ס ברכות. ברם על הסדר ח"ע ושלא בח"ע שוין הן דבעי' על הסדר ודין זה דעל הסדר כתבו הוא ז"ל בפ' זה הל"ה ואיך כ' אבל דיחיד בין ששמע ע"ס ברכות בין שלא שמע על הסדר יצא ולפי קע"ד ט"ס נפל בדבריו וכך צ"ל אבל היחיד בין ששמע ע"ס ברכות בין שלא שמע ע"ס ברכות יצא שו"ר בס' אורחות חיים דצ"ח ע"ד אות י"ו שכתב בלשון הרמב"ם כסגנון זה אבל היחיד בין שישמע ע"ס ברכות בין שלא שמע ע"ס ברכות וגו' יצא וכלשון הזה הביאו הכלבו דע"א ע"ג הרי דט"ס נפל בספרי הרמב"ם וע' להרב ראש יוסף דצ"ו ע"א למרן החביב בשיירי א"ח סי' תקצ"ב בהגב"י ולהרב ברכי"ו ולהרב קול אליהו דט"ו ע"ב:

והנה ריב"ה ז"ל בסי' תקצ"ב כתב וז"ל ואח"כ מחזיר ש"ץ התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות דתנן מי שברך ואח"ך נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע פי' שהתפלל ט'

ברכות ולא הי"ל שופר ואח"כ נזדמן לו שופר ודייקינן טעמא שלא הי"ל שופר אבל אם יש לו שופר תוקע על סדר הברכות ומוקמינן ליה דוקא בצבור אבל יחיד אפילו אם יש לו שופר אינו מפסיק בברכות לתקוע הלכך מחזיר הש"ץ התפלה ותוקע למלכיות תשר"ת פ"א ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת ומן הראוי שיתקעו למלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת פ"א וכן לזכרונות וכן לשופרות והכי איתא בערוך שכ' והני דמחמירי ותו' שלשים כדייתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר כנגד מאה פעיות דפעיא אמיה דסיסרא ואלין עשרה כשגומרין כל התפלה ע"כ ולשון הערוך הן ל"ו הובא בתוס' פרק בתרא דר"ה דג"ל ד"ה שיעור תרועה יע"ש והא דכתב הערוך כנגד מאה פעיות דפעיא אמיה דסיסרא ראה ראיתי להרב יד אהרן בהגה"ט שכתב וז"ל ל"מ בשום מקום דאמיה דסיסרא פעיא מאה פעיות ושמעתי בשם מהר"ש אבוהב ז"ל דצ"ל מאה פעיות דפעייא אמיה דינוקא כמ"ש רז"ל במד"ר פרשת אמור ע"כ:

וראה ראיתי להרב ב"ח ז"ל שחלק על ריב"ה וז"ל ועוד נראה עיקר דמדינא יכולים לתקוע ע"ס ברכות כיון שיש כאן ח"ע פי' חבורת צבור שמתפללין יחד אף אם לא היה שם ש"ץ דלא הוזכר ש"ן אלא ח"ע תדע דכן הוא שהרי הערוך הביא הני דמחמירין ותוקע ל' בעמידה ול' בלחש וכו' אלמא דאין איסור לתקוע על סדר ברכות בשעה שהציבור מתפללין בלחש וה"ט דאיכא הכא חבורת צבור וכו' ע"ש נמצא מבואר דלריב"ה ז"ל ח"ע היינו חזרת הש"ץ ולהרב ב"ח ח"ע היינו נמי תפילת הציבור דבלחש:

ולפי קע"ד עם שאיני כדאי להכריע ביניהם עכ"ז אפשר להביא ראיה לריב"ה ז"ל דח"ע היינו חזרת ש"צ דוקא ושלא בח"ע היינו תפי' הצבור דבלחש. ומנא אמינא לה מהאי עובדא דמייתי הגמ' דר"פ ב"ש קם לצלויי וא"ל לשמעיה כד נהירנא לך תקע לי דניחזי אנן עובדא היכי הוה אם נאמר דלא הוה אזיל לבי כנישתא והיה מתפלל לבדו ביחיד בלא מנין עשרה ק"ט איך ר"פ ב"ש עביד כדין להתפלל בלא מנין עשרה ולבטל קדיש וקדושה דאינן אלא בצבור ואף דא"ל דמאי דלא הוה אזיל לבי כנישתא ה"מ שהיה אנוס מצד היותו חולה ב"מ וכיוצא או דמאי דלא הוה אזיל לבי כנישתא ה"מ שהיה מתפלל בבית מדרשו וכההיא דאמרינן בפ"ק דברכות ד"ח ע"א דרבי אמי ורבי אסי אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא הוו מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי ע"כ אכתי הו"ל לרפב"ש לקבץ מנין עשרה ולהתפלל וכמ"ש התם ר' יצחק לר"ן לכנפי למר עשרה וליצלי וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' תפלה הל"ג וז"ל בית המדרש גדול מבה"כ וחכמים גדולים אעפ"י שיש להם בעירם בתי כנסיות לא היו מתפללים אלא במקום שהיו עסוקים שם. בתורה והוא שיתפלל שם תפילת הצבור ע"כ ועיין למרן כ"מ שם ולהרב

ש"ץ דכ"ד ע"ד ואף די"ח וס"ל דהא דרבי אמי ור' אסי איירי ביחיד וכמ"ש בטור א"ח סי' ץ'. מ"מ בר"ה מפני קדושת היום וחומר שבו אין ספק שהיה מתפלל במנין עשרה וכמ"ד בפ"ק דע"ז ד"ד ע"ב א"ר יוסף לא ליכלי אינש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דילמא כיון דמפקיד דינא דילמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי וכו' א"ה דיחיד דצפרא נמי לא כיון דאיכא ציבורא דקא מצלו לא מידחי ע"כ. והשתא אי מוקמינן לה דעובדא דר"פ ב"ש היו היה ביחיד בלא מנין עשרה א"כ מו"ל דהוה מצלי תפילת המוספין בתר תלת שעי קמייתא או דהוה שולח שילוחו לבי כנישתא להודיע לו בשעה שהצבור מתפללין מוסף והיה מתפלל בשעה שהציבור מתפללין וכיחיד בצפרא דכיון דאיכא ציבורא דקמצל לא קא מידחי מ"מ ראיתי לרבותינו בעלי התוספות שם ד"ה כיון דאיכא ציבורא דמצלו לא קא מידחי שכתבו וז"ל פירש ר"ת הא דמשמע הכא דמהני אפי' כשהצבור מתפללין במקום אחד ה"ד דלא מידחי אבל אינה נשמעת אלא במקום שהצבור מתפללין כדאמרי' בפ"ק דברכות ד"ז אין תפילתו של אדם נשמעת אלא עם הצבור ע"כ ודרך אגב קל"ט בדבריהם דהתם בברכות ד"ז מוכח הפך דבריהם דהתם מייתי עובדא דא"ל ר' יצחק לר"ן מ"ט לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי א"ל לא יכילנא. א"ל לכנפי למר עשרה וליצלי א"ל טריחא לי מלתא ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא בעידנא דמצלו צובורא ליתו ולידעו למר אמ"ל מאי כוליה האי אמ"ל דאמר ר"י משום רשב"י מ"ד ואני תפילתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצין בשעה שהצבור מתפללין רבי יוסי אמר מהכא כה אמר ה' בעת רצון עניתיך ע"כ הרי מבואר להדייא דעת רצון היא בשעה שהצבור מתפללין ותפלתו נשמעת והוי הפך דבריהם דכתבו דלא אהני ליה דלא מידחי וצ"ע ועיין למהרש"א והרי"ף בח"א ובס' מע"מ ד"ד ולהרב בינה לעתים ז"ל דקס"ה ע"ג. ואחר החיפוש בספרן ש"ץ כן בקדש חזיתיו להרב ב"ד חא"ח סי' מ"ד די"א ע"ד יע"ש ומ"מ למדנו מדבריהם בהא דאהני ליה בשעה שהצבור מתפללין ליחיד ה"ד דלא קא מידחי אבל לעולם אינה נשמעת אלא עם הצבור וא"כ אף אם רפב"ש היה מתפלל ביחיד בשעה שהצבור מתפללין מאי אהני ליה דלא אהני ליה אלא דלא קא מידחי אבל הא מיהא אינה נשמעת וא"כ איך אפשר לו דהיה מתפלל ביחיד בלא מנין עשרה אלא ודאי דהיה מתפלל עם הצבור ואי אפשר לומר דהיה בחזרה ש"ץ התפלה חדא דא"כ מאי קא"ל לשמעיה כד נהירנא לך תקע לי דלמאי בעי לסימנא הרי שומע הברכה ותוקע והשני דאם היה בחזרה ש"ץ מאי קא"ל רבא לא אמרן אלא בח"ע אלא ודאי דעובדא הוה בתפילת הצבור דבלחש ואפשר דהוא היה הש"ץ ומשום הכי אצטריך לסימנא וא"ל לשמעיה כי נהירנא לך תקע לי וחדית ליה רבא ל"א אלא בח"ע והיינו חזרת

ש"ץ אבל שלא בח"ע היינו תפלת הצבור דבלחש שומען על הסדר ושלא על סדר ברכות הרי דמהך עובדא מ"ל דחבר עיר היינו ש"ץ דוקא כנלע"ד ראיה לריב"ה ז"ל ואשא"ת:
ואחר החיפוש בספרים בקשתיהו ול"ו מצאתיהו להרב ב"כ סי' תקצ"ב בקי' בית מועד דק"א ע"ג שהוכיח דעובדא דרפב"ש היה בלחש דציבור דאי אפשר לומר דהיה בחזרת הש"ץ דא"כ הוי בק"ר וכבר שומע הברכה ול"ב סימן ובודאי דלא היה ביחיד דהיחיד אינו תוקע על סדר הברכות:
כדאיתא שם בסמוך ופסקו הטור סי' תקצ"ב ע"ש וששתי שכיונתי לדעתו דעת עליון ז"ל אך אמנם מה שהכריח דלא היה ביחיד דהיחיד אינו תוקע על סדר הברכות כדאיתא שם בסמוך לא זכיתי להבין דבריו הקדושים דנמצא לפי"ז רפב"ש הוה יודע ברייתא זו ולא נעלם ממנו אלא דהוא היה סבור דחבר עיר היינו אף תפילת ציבור דבלחש ומ"ד שלא בח"ע היינו יחיד ממש וא"כ כד קם לצלויי וא"ל לשמעיה תקע לי ה"מ דהוה ס"ל דתפלת צבור דבלחש ח"ע מקרי ושלא בח"ע היינו יחיד ממש וא"כ מאי קא"ל רבא ל"א לא בח"ע דהא רפב"ש גם הוא יודע דל"א אלא בח"ע אלא דתפילת ח"ע הוי ואם נאמר דהיו חלוקים במשמעות ח"ע דלרפב"ש תפלת הצבור דבלחש ח"ע הוי ולרבא לא הוי ח"ע העיקר חסר דהי"ל להשיב אנא בח"ע מצלינא ואי רבא הוה ס"ל דאף תפלת הצבור דבלחש לא מקרי ח"ע הי"ל להשיב ע"ז וא"כ אין זו הכרח לומר דהיה בתפלת הצבור דבלחש דאם היה ביחיד היחיד אינו תוקע על סדר הברכות דאימא דהיה ביחיד ורבא חדית ליה דהיחיד אינו תוקע על סדר הברכות:
ועפ"י יסוד זה דעובדא דרפב"ש לא היה בהיותו מתפלל עם הצבור בלחש ומסתמא לא היה ביחיד ממש יתורץ גם כן מה שראיתי למרן החבי"ב ז"ל בשיירי כנה"ג א"ח סי' תקצ"ב בהגה"ט אות א' שכתב וז"ל וכן מצאתי במחזור רומאנייא למוהר"א ירושלמי והביא ראיה ממתניתין דמי שברך ואחר כך נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע. ודייקינן טעמא דלא היה לו שופר הא הוה לו שופר תוקע על סדר הברכות ומסיק בצבור שאנו דוקא אבל ביחיד אפי' אם יש לו שופר אינו מפסיק בברכות לתקוע בלחש ובתפילת בלחש אפילו ש"ץ כיחיד הוא ע"כ. וכתב מרן החבי"ב ז"ל וז"ל ואינה ראיה דאנא אמינא דלא מיקרי יחיד אלא המתפלל בביתו לבדו אבל ציבור שמתפללין ביחד כציבור דמו ע"כ ולפום מאי דכתיבנא דעובדא דר"פ ב"ש היו היה בתפילת הצבור דבלחש אם כן מוכרח לומר דמאי דקאמר ליה רבא לא אמרן אלא בחבר עיר היינו בשליח צבור דאם לא כן דחבר עיר היינו נמי תפי' הציבור דבלחש דכציבור נמי אם כן מאי האי דקאמר ליה לא אמרן אלא בחבר עיר הלא גם עובדא דרפב"ש הוא בחבר עיר אלא ודאי דרפב"ש

הכי הוה סבור דתפילת הצבור דבלחש תוקע בו ואמר לו רבא לא אמרן אלא בחבר עיר פירוש ש"צ אבל שלא בחבר עיר שומען על הסדר ושלא על סדר ברכות וקצת קשה דאמאי לא הקשה ג"כ על ריב"ה ז"ל דהא מש"כ הרב מהר"א ירושלמי וריב"ה ז"ל שוים הם ועוד דהרב מ"מ ז"ל כתב דחבר עיר פירושו ש"ץ כמש"ל: וריא"ז בשלטי הגיבורים כתב ול ולא אמרו לשומען ע"ס ברכות אלא בח"ע אבל ביחיד שומען כל הסדר כדרך שתו' בישיבה וא"ץ לשומען ע"ס דברכות ונראה בעיני שח"ע כשש"ץ אומר תפי' בק"ר אבל כשהציבור מתפללין כל אחד תפלה בלחש כלם יחידים הם ע"כ. וגם ראיתי להרב אורחות חיים דצ"ח ע"ג אות ט' שכתב וז"ל וכשיחזור ש"ץ תפלה בק"ר אחר שיגמור וגו' תו' ע"כ וכ"כ בד"ק ע"ר אות ט"ו והרא"ש ז"ל בקיצור פסקיו פ' בתרא דר"ה אות י' כתב ז"ל ומקום שיש מנין מצוה לשומען על ס' הברכות מ"מ אם אין לו שופר ומתפלל הברכה תו' אח"כ אבל יחיד שומען לכתחי' ע"ס הברכות ע"כ וט"ס נפל בדבריו במ"ש אבל יחיד שומען לכתחילה ע"ס הברכות וכך צ"ל אבל יחיד שומען לכתחילה שלא ע"ס הברכות ומקום שיש מנין דקאמר לעד"ן דהיינו בחזרת ש"ץ ולא בתפי' הצבור דבלחש דאל"כ נמצא דמר בריה ריב"ה ז"ל חולק עליו ואם היה חולק הו"ל לבאר ולומר וא"א הרא"ש ז"ל לא כ"כ כדרכו בכל המקומות שוב ראיתי להרא"ש שם מקיצור פסקיו אות יו"ד שכתב מיושב אחר קריאת התורה מברך התו' וגו' ועל ס' ברכות כשש"ץ מחזיר התפי' תו' וגו' הרי דגם הרא"ש ס"ל דע"ס ברכות בח"ע היינו בחזרת ש"ץ ומרן ז"ל בשלחנו הטהור סי' תקצ"ב פסק מחזיר ש"ץ התפלה התוקע ע"ס ברכות ע"ש:

מבואר יוצא דלכל הני רבוותא בתפי' הציבור דבלחש אין תו' בו ע"ס הברכות וסברי מרנן דתפלה הציבור דבלחש שלא בח"ע הוי ולפי קע"ד אפשר להביא ראיה לדבריהם ז"ל דח"ע דאמרן א"א בחזרת ש"ץ דוקא מהא דתנן בפ' בתרא דר"ה דל"ב ע"א ס' ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותו' ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים דברי ר"י ן' נורי א"ל ר"ע אם אינו תו' למלכיות למה הוא מזכיר אלא אומר אבות וגבורות וקדושת וכולל מלכיות עם קדושת היום ותו' זכרונות ותו' שופרות ותוקע ואו' עבודה והודאה וברכת כהנים ע"כ ופירש רע"ב בפיה"מ קדושת השם קק"ק ומדקתני רישא וקדושת השם אינו אלא בחזרת הש"ץ תפלה בק"ר דקדושת השם א"א בחזרת הש"ץ וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מה"ת הל"ד וטור ש"ע א"ח סי' קכ"ד וכן מדקתני בסיפא ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים דאינו אלא בחזרת דש"ץ כמ"ש הרמב"ם בפ' י"ד מה"ת וטור ש"ע סי' קכ"ז הרי מבואר במשנה להדייא דתקיעות דע"ס ברכות הן הן בחזרת הש"ץ ואחר החיפוש

בספרן ש"ץ כן בקדש חזיתיו להרב בית דוד ז"ל א"ח סימן תח"י ויע"ש מה שהקשה לריב"ה ז"ל ולסוגייא זו דאמאי הוצרכו ללמד ד"ז דתו' ע"ס הברכות מדיוק המשנה מי שברך וגו' ע"ש:

ומשנה זו פסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ג דשופר הל"ז וז"ל הצבור חייבין לשמוע התקיעות על ס' הברכות כיצד אומר ש"ץ אבות וגבורות וקדושת השם ומלכיות ותוקע ג' ואומר זכרונות ותוקע ג' ואומר שופרות ותו' ג' ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים ע"כ כי מן הבא'ר זו ק"ל על הרב בתי כנסיות בסי' תקצ"א שהביא לשון הרמב"ם בפ' זה הל"י שכתב וז"ל המנהג הפשוט וגו' ואומרים קדיש ועומדין ומתפללין מוסף ואחר שגומר ש"ץ ברכה רביעית שהיא מלכיות תו' וגו' שכתב וז"ל הנה מדברי ר"ם נראה דתו' בלחש הציבור מדלא כתב ואח"כ חוזר הש"ץ התפלה וגו' וכמ"ש הטור סי' תקצ"ב ואח"כ חוזר הש"ץ התפלה כדי לתקוע ע"ס הברכות ע"כ דהא מדברי הרמב"ם הללו דכתב הציבור חייבין לשמוע התקיעות ע"ס ברכות כיצד או' ש"ץ וגו' וקדושת השם נראה דס"ל דאין תו' בלחש דציבור ומ"ש בהל"י ואחד שגומר הש"ץ ברכה רביעית היינו בחזרת הש"צ והשתא דאתאן להכי מ"ש בהלי"ב וכל הדברים האלו בציבור היינו ש"ץ וכמ"ש המ"מ ודרך אגב קל"ט על ריב"ה ז"ל בסי' תקצ"א שכתב וז"ל ואומר אבות וגבורות וקדושת השם ומלכיות וכולל עמהם קדושת היום זכרונות ושופרות עבודה והודאה וב"כ דק"ט כיון דבתפילה הציבור דבלחש קא מיירי כל הסי' איך נקט קדושת השם וב"כ שאינם אלא בחזרת הש"ץ ול"ל דהש"ץ קאי דא"כ הכי הול"ל וכולל עמהם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע וצל"ע:

עלה בידינו דמהמשנה דאו' אבות וגבורות נראה דאין לתקוע ע"ס ברכות כי אם בחזרת הש"ץ דוקא וגם מעובדא דרפב"ש כבר הוכחנו אנן יד עניי דמיירי בתפי' הציבור דבלחש וגם הרב' בתי כנסיות ס"ל כן ונמצא דאין לתקוע בלחש וגם הרמב"ם לפי מה שכתב המ"מ במ"ש וכל הדברים האלו בציבור שהביא הגמ' וכתב ח"ע פי' ש"צ נראה דהכי ס"ל וגם הרא"ש ומר בריה ריב"ה זל וריא"ז זל ואורחות חיים כתבו כן והר"ן ז"ל אף שכת' חבר עיר חבורת ציבור מ"מ כבר הוכחנו מהא דכתב בהא דקא"ל ר"ג לחכמים לדבריכם למה ש"ץ יורד לפני התיבה דאשאר ימות השנה קא מיהדר להו דאלו בר"ה הרי צריך לירד לפני התיבה כדי שיתקעו ע"ס ברכות שלא אמרו אלא בציבור מוכח דח"ץ היינו ש"צ ונמצא דלכל הני רבוותא אין לתקוע בלחש דציבור וגם מרן בש"ע תפס כן להלכה וכיון שהוקבע המנהג פה עירינו יע"א שלא לתקוע בלחש וכדעת כל הני רבוותא בודאי הגמור דאין יכולים לשנותו וכן ראיתי למרן החבי"ב ז"ל בכנה"ג א"ח סימן תקצ"ב שהביא דברי

ריא"ז ז"ל אשר בשלטי הגבורים וכתב מר ניהו רבא ז"ל ע"ז וז"ל ונראה לי שמפני זה נמנעים בקצת קהלות שלא לתקוע בלחש מפני שהם סוברים דביחידים הם ומנהג נכון הוא שלא לתקוע בלחש מפני כמה טעמים וכמה פעמים קראתי תגר על מנהג זה לפני כמה חכמים ועם שהיו או' שהנכון שלא לתקוע בלחש לא ביטלו המנהג שהיה קבוע בקהלותיהם לתקוע בלחש ומעיד אני עלי ששמעתי מהרב מהר"ש ן' וילסיד ז"ל שהרב אביו הנהיג בניקופול שלא לתקוע בלחש משום מעשה שהיה פעם אחת היו מתפללין בלחש והמנהג כשמגיעין לסיום הברכה או' החזן הברכה בק"ר כדי שישמעו הקהל התקיעות ושמע להחכם השלם כמה"ר איסטרוק סאנג'י שענה אמן אחר הברכה וע"ז הנהיג משם והלאה שלא לתקוע בלחש וזכורני שהחכם השלם כמה"ר אהרן קונפ'ינו נר"ו היה רע בעיניו על המנהג שהנהיג חו' אחד בק"ק גרוש לתקוע בלחש מזמנו והלאה והיה או' ששתים רעות עשה אחת שאינו נכון לתקוע בלחש והשנית כיון שמנהג ק"ק גרוש יע"א היה שלא לתקוע בלחש אינו מן הראוי לבטל מנהגם ולתקוע בלחש ולכן המנהג הטוב והישר שלא לתקוע בלחש וכן המנהג פה תירייא והרשד"ם חא"ח סימן א' נ"ט למנהג שתו' בלחש עכ"ל ומ"ש והרשד"ם נ"ט למנהג שתו' בלחש הוא טעות וצ"ל למנהג שאין תו' בלחש כמ"ש הוא עצמו בשיירי סי' תקצ"ב הגה"ט אות ז' גם הרב מהר"א חסון הובאו דבריו במהר"י הלוי בסי' מ"ב כתב דלפי דינא דתלמודא אין נכון לתקוע בלחש וכמ"ש הרב בתי כנסיות בסי' תקצ"א ע"ש:

אלא דלפי זה קשה על הנוהגים לתקוע בלחש וכמ"ש הערוך והובאו דבריו בתוס' פ' בתרא דר"ה דג"ל ע"ב ד"ה שיעור תרועה וגם ריבה ז"ל בסי' תקצ"ב כיון דינא דתלמודא מוכח דאין לתקוע בלחש דהא מעובדא דרפב"ש הוכחנו אנן יד ענייי דהיה בתפי' הציבור דבלחש וכשא"ל רבא ל"א אלא בח"ע מוכרחים אנחנו לו' דהיינו ש"ץ וכמ"ש המ"מ בפירוש ונמצא לפי"ז דאין לתקוע בלחש וס' הערוך אין איתנו לראות שורשן של דברים ואפשר דהוא סובר דעובדא דרפב"ש היה ביחיד ממש בלא מנין עשרה ולכן א"ל רבא ל"א לא בחבר עיר והיינו חבורת ציבור אף בלא ש"ן וכמ"ש הב"ח ומתני' דקתני או' אבות וגבורות וק"ה וגו' ותו' דמשמע דאין תוקע כי אם בחזרת ש"ץ מדקתני ברישא ק"ה ובסיפא ואו' עבודה והודאה וברכת כהנים אפשר לדחות וס"ל לאו דוקא בש"ץ וההי"נ בתפלה הציבור דבלחש ומאי דנקט לה תנא בש"ץ הי"מ דקי"ל הלכה כר"ג בר"ה ויה"ך כש"ץ פוטר את הרבים כמ"ש בפ"ב דר"ה דף ל"ה ופסקו הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה"ת הל"י וריב"ה ז"ל בטור א"ח סי' קכ"ד ובסימן תקצ"א:

ומעתה כיון שמנהג עירינו תירייא יע"א הוקבע לסברת האומרים דאין נכון לתקוע בלחש ומרן החבי"ב ז"ל מארי דאתרין קרא תגר לפני כמה חכמים שאין נכון לתקוע בלחש והעיד משם מהר"א קונפינו ז"ל שהיה רע בעיניו על המנהג שהנהיג התוקע בלחש בק"ק גרוש כיון שמנהגם היה שלא לתקוע בלחש א"כ מי יעצור כח לשנות מנהג עירינו יע"א לתקוע בלחש ומי יבא אחרי המלך מרן החבי"ב זל מארי דאתרין ובכן הנכון בעיני שלא לשנות המנהג:

האמנם אנכי תמיהא למה נהגו לתקוע הני שלשים קולות דשייכי לתפלה דבלחש אחר גמר חזרת ש"ץ התפלה והי"ל לתקוע תכף ומיד אחר גמר תפלה המוספין דבלחש כיון דסברי דתפלה הציבור דבלחש כיחידים דמו וכמ"ש רש"י והר"ן ז"ל דכתבו דיחיד מברך את כלו ואח"כ תו' או קודם התחלה דתפילת המוספין דבלחש וכמ"ש הכלבו ז"ל והביאו מור"ם ז"ל סימן תקצ"ב וגם הרב אורחות חיים דצ"ח ע"ג אות ט"ו ושמא לא תיקנו לתקוע קודם מוסף דבלחש כדי להפסיק בין תקיעות דמיושב לדעומד ואם יתקעו קודם התחלת מוסף דבלחש ליכא הפסק כ"כ אך אמנם הי"ל לתקוע אחר גמר תפי' מוסף דבלחש וכמ"ש רש"י והר"ן ז"ל וצ"ת:

וראיתי להרב כסא אליהו ז"ל בסי' תקצ"ב אות ב' שהק' למרן ז"ל שבב"י בסי' תקצ"א הביא דברי הכלבו הללו כאלו הם סברא דנפשיה ולא זכר שר שהם גמרא ערוכה כמו שהביאו הטור ז"ל בסי' תקצ"ב ע"כ ותמיהא לי טובא איך כ"כ על מרן דלא זכר שר הסוגייא והא סמוך ונראה בריש סימן תקצ"ב בלשון ריב"ה ז"ל ואח"כ מחזיר ש"ץ התפלה כדי לתקוע ע"ס הברכות דתנן מי שברך ואח"כ נתמנה לו שופר וגו' ומוק' דוקא בציבור אבל ביחיד אפי' יש לו שופר אינו מפסיק בברכות לתקוע כתב מרן ז"ל הכל בפ"ב דר"ה דג"ל ע"ש ומ"ש בסי' תקצ"א היינו לאשמועינן שיתקע קודם התחלת מוסף לאפוקי מרש"י והר"ן ז"ל דכתבי דיחיד מברך את כולו ואח"כ תוקע ולאו לאשמועינן דיחיד אינו תוקע ע"ס הברכות ומ"ש הרב כסא אליהו דבב"י סי' תקצ"א הביא דברי הכלבו אנכי תמיהא דבסי' תקצ"א לא הביאו משם הכלבו כי אם משם אורחות חיים ודברי הכלבו הביאם בסי' תקצ"ב וז"ל כתב הכלבו יש פוסקים דכיון דיחיד אינו שומע התקיעות ע"ס הברכות טוב שישמע אותן לפני הברכות ומוכח האי סברא מהא דאמרי' ברך ואח"כ נתמנה לו שופר משמע שאם נתמנה לו קודם שיברך שתו' קו' שיברך ע"כ האמנם זו ק"ל על מרן ז"ל שהביא דברי הכלבו בסי' תקצ"ב ודברי הא"ח בסי' תקצ"א דלמה לא הביא דבריהם בסי' אחד ולומר וכן כתב הא"ח ועו"ק דבסי' תקצ"א שהביא דברי הא"ח אינו שייך שם כיון דלא דיבר באותו סי' ריב"ה בתקיעות דמעומד. ועוד קשה

דהביא דברי הרב א"ח והכלבו דיחיד תוקע קודם הברכות ולא הביא ג"כ דרש"י והר"ן ז"ל כתבו דהיחיד תוקע אחר הברכות ולכאורה צ"ע:

וראיתי להרב שו"ג בסי' תקצ"ב שהק' למרן ז"ל שכתב בשולחנו הטהור מחזיר ש"ץ התפי' ותוקע ע"ס הברכות למלכיות תשר"ת פ"א ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת ג"פ לזכרונות תש"ת ג"פ לשופרות תר"ת ג"פ ע"כ. והקשה ע"ז למה תו' ג"פ כל סי' וסי' דבשלמא אם היו תו' למנהג הזה גם בלחש היינו אומרים שלכך תו' ג"פ כל סי' וסי' כדי להשלים מאה קולות דהיינו ל' דמיושב ול' דבלחש ול' דמעומד ויו"ד דתענו אבל לדידהו שאין תו' בלחש למה להו לתקוע ג"פ כל סי' וסי' ע"ש:

ולע"ד מי גילה לו רז זה בהנוהגים שלא לתקוע דבלחש אינם משלימים דמאה קולות הא קמן מנהג עירנו יע"א שאין תוקעין בלחש כי אם בחזרת הש"ץ ועכ"ז אנחנו משלימין מאה קולות ל' דמיושב ול' דמעומד ע"ס הברכות דש"ץ ול' דתענו ויו"ד אחר קדיש תתקבל ומשו"ה נהגו לתקוע ג"פ כל סי' וסי' להשלים מאה קולות וכן ראיתי למרן החביב"ב ז"ל בשיירי א"ח סי' תקצ"ב הגה"ט אות ז' במה שכ' ריב"ה ז"ל לשון הערוך דתוקעי' ל' בדיתבי ול' בלחש ול' בחזרה ויו"ד בגמר התפלה כנגד מאה פעיות וכו' שכתב וז"ל א"ה נראה מדבריו. דלקיים מאה פעיות תו' ל' בלחש ואין צורך הרי אפשר לקיים מאה פעיות מבלי נצטרך לתקוע בלחש והוא המנהג שאנו נוהגין היום בק"ק פורטוגל יע"א לתקוע ל' בישיבה ול' ע"ס ברכות בחזרה ול' בתענו ויו"ד קודם עלינו לשבח ע"ש גם בסי' תקצ"ו הגה"ט אות ב' כ"כ ע"ש ומן התימה על מרן החביב"ב ז"ל איך לא כתב ג"כ מנהג הזה שאנו נוהגים ג"כ פה תיריא יע"א וכמו שהביא בכנה"ג מנהג עירנו יע"א שאין תו' בלחש ונמצא דגם הנוהגים שלא לתקוע בלחש עכ"ז הם משלימים מאה קולות ומשו"ה נוהגים לתקוע ג"פ כל סי' וסי' כדי להשלים מאה קולות ומ"מ אנן בדידן לא נהגינן כמ"ש מרן ז"ל דעכשיו נהגו לתקוע למלכיות תשר"ת ג"פ לזכרונות תש"ת ג"פ לשופרות תר"ת ג"פ אלא כך אנחנו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת וכן לזכרונות וכן לשופרות וכמ"ש התוס' בפ"ב דר"ה דג"ל ע"ב בד"ה שיעור תרועה שכ' וז"ל ומיהו לכאורה נראה לתקוע בתפלה כ"כ למלכיות זכרונות ושופרות קשר"ק קש"ק קר"ק אכל חד וחד כדי לצאת מספק דר' אבהו ע"ש וכן כתב ריב"ה ז"ל סי' תקצ"ב וז"ל ומן הראוי שיתקעו למלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת פ"א וכן לזכרונות וכן לשופרות ע"כ: והנה שמעתי באומרים לי שבמח"ק עובז אזמיר יע"א עיר המהוללה. בכל הקהלות נוהגים לתקוע בלחש ובחזרה ולפי דברי מרן החביב ז"ל בק"ק פורטוגל

יע"א אינם תוקעים בלחש וכמנהגינו בעיר הזאת. ואולי שמועה זו אינה אמת או אפ"ל דנשתנה המנהג באיזה זמן ברצון כל הקהל וכמ"ש בשירי א"ח סי' תקצ"ב הגה"ט אות ו' שכ' וז"ל א"ה כתבתי בתשו' הא"ח סי' ר"ו שאעפ"י שהנכון שלא לתקוע בלחש מ"מ אם נהגו בשום מקום לתקוע בלחש אין כח בשום יחיד לסתור מנהגם אם לא ברצון כל הקהל עיין במוהר"י הלוי שכ' במ"א ע"כ וכ"ז נראה שהוא דוחק דאפשר דלא התיר מרן החבי"ב ז"ל לשנות מנהג הקהל ברצון כל הקהל אלא במנהג אשר נהגו לתקוע בלחש וה"מ שהנכון שלא לתקוע בלחש האמנם במנהג אשר נהגו שלא לתקוע בלחש כיון דלרובא דרבוותא מהראשו' ז"ל ס"ל דאין לתקוע בלחש וכד הוינן בה לא מצי' זה כי אם לערוך וגם המנהיג בסי' כ'א מאן לימא לן שהותר לשנות כי כן מ"מ משיח"א יחקור וידרוש אם אמת הדברים אם לאו ושכמ"ה ואולם אנא דאמרי כיון דבעירנו זאת המנהג מאז ועד עתה במקומו הוא עומד שלא לתקוע בלחש נראה לפקע"ד דלאו ש"ד לשנות מנהג הק"ק ולתקוע בלחש ואף שראיתי להרב ש"ץ בקונ' חלבי השלמים די"א אות ל"ט שכ' לשון מרן ז"ל בש"ע בסי' תקצ"ב דנקט מחזיר ש"ץ התפלה ותו' וגו' כתב הוא ז"ל וז"ל ואין כן דעת הרב ז"ל בס' הכונות שכתב שצריך לתקוע בלחש ובחזרה כי המה רומזים לעולמות אבי"ע ושל מיושב רומזים אל עילם דעשיה ושל בלחש רומזים ל עולם היצירה ושל חזרת מוסף רומזים אל עולם הבריאה ושל אחר מוסף רומזים אל עולם האצילות ע"ש אנא דאמרי אין לנו עסק בנסתרות והיודע הסוד הוא לבדו יעשה ומעין זה ראה ראיתי להרב מטה יאודה ז"ל חא"ח סי' תקפ"ח על המנהג שהיו נוהגים לתקוע באשמורת הבקר קודם תפלה ויצאו מערערים בדבר והוא ז"ל פלפל בדבריהם דאף לתקוע נמי לא דאין לנו לשנות מנהג חכמי המשנה והגמ' וספרי הפוס' ז"ל ואם הם נוהגים עפ"י הסוד אין לנו עסק בנסתרות ע"ש והובאו דבריו בס' ש"ץ בקונ' שלמי חגיגה דש"ג ע"ר. וכן דומה לזה ג"כ ראה ראיתי להרב המגיה בס' ש"ץ דנ"א שהאריך הרבה בדין ברכת שעשה לי כל צרכי בט"ב ויוה"כ שכתב דאין לברך אותה דיש לחוש לסברת הרמב"ם וזהו אם הולך יחף ממש אבל. אם הוא נועל סנדל של בגד וכיוצא יש לברך ושוב יהב אולם המישרים ארחותם הולכים בתורת ה' מכל ענייניהם ומעשיהם מתנהגים עפ"י דרכי האר"י זלה"ה להם לבדם ניתנה הארש' לומר אנן בתר רבינו האר"י ז"ל גרירנא בכל מילי דמר והוא ז"ל דעתו שלא דך האמנם לעיני כל עדת ישראל הדת ניתנה לברך כ"ש ואין בנו עוז אשר חטא שלא לחוש לדברי האר"י זלה"ה בזה דבכגון זה הדבר יצא' מפי המלך וזאת התורה אשר שם משה איש האלהים הרב דבר משה ז"ל שכתב דאף שאמרו משם האר"י ז"ל דחש לה הוא עפ"י הסוד ואין לנו עסק בנסתרות

עש"ב דכוותא בנ"ד כיון דהמשנה והגמרא ורובא דרבוותא מהראשונים זלה"ה ס"ל דאין לתקוע בלחש והוקבע המנהג בעירנו זאת יע"א א"כ אין לנו רשות לזוז ממנו ולשנות המנהג משום דעפ"י הסוד צריך לתקוע ואין לנו עסק בנסתרות:

ודומה לזה דאה ראיתי למ"מ מסיח"א בספרו הבהיר חקקי לב ח"א ד"ז ע"א שהביא מעשה רב במנהג ק"ק אורחים יב"ץ הוא לעשות ההושענות אחר תפילה מוסף והיה רוצה מורינו הרב כמהרי"ם ז"ל לבטל המנהג ולעשות ההושענות כמנהג א"י תוב"ב תכף אחר קריאת ההלל כמ"ש המקובלים ז"ל וכן הוא מנהגינו פה תירייא יע"א ומשום דקי"ל דכדי לשנות המנהג בעינן מדעת ורצון כל היחידים לכן מורינו הרב ז"ל בא לק"ק ביו"א של חג הסוכות ולשאול את פיהם מכל היחידים אי ניחא להו לשנות מנהג הלזה ולא הניחו אותו. ומני"ר שיחלא מצא סמך למנהגם כמ"ש שם. הא תמן מבואר להדייא דהגם דעפ"י סודן של דברים צריך לעשות ההושענות תכף אחר קריאת ההלל עכ"ז מורינו הרב כמהרי"ם ז"ל ביטל דעתו דעת עליון ז"ל שלא לבטל מנהגם כיון דיש להם לסמוך הכא נמי כיון דלרובא מרבוותא ז"ל ס"ל דאין נכון לתקוע בלחש ועיקר שורשוהי הוא מהגמרא מי יוכל לשנות הפך מרן החבי"ב ז"ל מארי דאתרין שכתב שאין נכון לתקוע בלחש ושקרא תגר לפני כמה חכמים ושרע עליו המעשה של אותו התוקע שהיה מנהגם שלא לתקוע בלחש וביטל המנהג. והגם דשמעתי באומרים לי דזה כמו ן' שנה מו"מ עבר פה עירנו יע"א מע' הרב המופלא ח"ק כמהר"ר דוד מאג'אר ז"ל בימים הקרובים לר"ה ועכבוהו פה בר"ה וחלקו לו כבוד לעבור לפני התיבה ביום טוב של ר"ה פה העירה יע"א ותקע בשופר על סדר הברכות דבלחש דשאני הרב הנז' דהוא היה מהמקובלים ממארי רזיא דעיר הקדש ירושלים תובב"א ועשה לפי סודן של דברים ברם אנן בדידן כבר אמרנו ועינינו דאין לנו עסק בנסתרות ואין בזה עון אשר חטא שלא לחוש לסודן של דברים וכמ"ש הרב המגיה לס' ש"ץ משם הרב ד"מ זלה"ה ועל מה שחששו שהתוקע אינו יכול לתקוע שלשים קולות בב"א אחר גמר חזרת ש"ץ ומה גם דהוא עיף ויגע משאר התקיעות מה בכך הרי יכול להפסיק בינתים וכדקי"ל שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שופר הלכה ל"ה ובקיצור פסקי הרא"ש ז"ל בפרק בתרא דר"ה אות י"ג והטור והש"ע ז"ל סימן תקפ"ח:

הגם הלום ראתה עיני להרב ב"ד ז"ל בדק"ח ע"ג שנ"ט למנהג שתו' בלחש והיה טעמו דלא כ' ריא"ז דכיחידים דמו אלא כשמתפללים בלחש בענין שאין שומעים זה את זה כמו שהוא הדין בכל ימות השנה שלכל הפחות צריך שלא ישמיע קילו לחברו אבל בר"ה שנוהגים להתפלל גם תפי' דלחש בק"ר כמ"ש הב"י בסי' ק"א בכה"ג הוי ציבור ממש

ולכך חייבים לתקוע ונראה מדברי המרדכי שם דלא בלבד הוא מנהג שנהגו להתפלל בק"ר אלא מן הדין צריך להתפלל בק"ר מדכ' אעפ"י שכל ימות השנה מתפללים בלחש וכו' בר"ה ויה"ך או' בק"ר כדי שילמדו זה את זה ולהטעות לא חיישי' כיון שמצויים בידם מחזורים שכ' בפשיטות או' בקול רם דמשמע מדינא והאריך בזה ע"ש. ולפי קע"ד אחר השתטחי תחת כפות רגליו אין זו מספ"ק דהא בהא דנהגו להתפלל בר"ה ויה"ך בק"ר יצאו עוררין ע"ז וכמ"ש הרב ברכי יוסף בסי' ק"א ובס' מחב"ר סי' קמ"א ובסי' תקפ"ב וע' בש"ץ דש"ט ובספר חמ"י בפ"ו לר"ה: ואבוא היום למה ששאלו עוד אי מצי הש"ץ לתקוע התקיעות בין דמיושב בין דע"ס הברכות ואומר הנה עיקרא דהאי מילתא הוא בפ"ב דר"ה דג"ל והכי תנן התם העובר לפני התיבה ביו' ט של ר"ה השני מתקיע ע"כ וריב"ה ז"ל בסי' תקפ"א אחר שכ' מימרת רבי יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וחוזרין ותו' ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן ופי' הוא ז"ל דאתקיעות דמיושב קמתמה ולא התקיעות דמעומד שכ' וז"ל אבל לעולם עיקר תקיעות הוא מעומד שהיא ע"ס ברכות כדתנן העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע פי' מי שמתפלל תפילת מוסף מתקיע ודקדק רב האי מדקאמר מתקיע ולא אמר תוקע שמא אחר תו' ולא ש"ן וכתב א"א ז"ל והטעם כי הא דתנן בפא"ע העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף פי' שמא יטרף דעתו בעניית אמן ואז לא ידע מהיכן יתחיל לחזור ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו מזה הטעם עצמו ואם הוא בטוח שנושא כפיו וחוזר לתפי' שאינו מתבלבל רשאי וכן הטעם בכאן דתקיעה ודאי לא הוי הפסק הילכך אם הוא מובטח שחוזר לתפי' רשאי לתקוע וכ"כ בעל העיטור הסתברא שאם ש"צ יודע לתקוע הרשות בידו ע"כ וכדבריו ז"ל כ' ר' ירוחם נ"ו דט"ל ע"ד וזל העובר לפני התיבה השני מתקיע כלו' החזן שמתפלל מוסף וגו' וכ' ר' האי מדקאמר מתקיע נראה שאין ש"ץ תו' אלא אחר וכ' הרא"ש שאם הוא מובטח שחוזר לתפי' רשאי לתקוע ע"כ ומרן הקדוש ז"ל בב"י כ' וז"ל ומ"ש ר' דקדק רב האי מדקאמר מתקיע ול"ק תו' שלא אחר תו' ולא ש"ץ כ"כ בשמו הרא"ש והר"ן בפ' בתרא דר"ה ומ"ש בשם הרא"ש עד רשאי לתקוע הכל בפ' הנזכר וביאור המשך לשון ר' כך הוא רצה לו' שעיקר התקיעות הם אותם שמעו' ומדקדק רב האי משמע שאותם שמעומד אינן עיקר שאם הוי עיקר היה יכול הש"ץ לתקוע ולא היה הפסק אבל כיון שאין הש"צ רשאי לתקוע ומשמע דטעמא משום דהוי הפסק שמא אינם עיקר לכך כ' דברי הרא"ש דמפ' טעמא שאין ש"ן תו' לא הוי משום הפסק לא מפני הטירוף אבל הפסק לא הוי מאחר שהן עיקר התקיעות ע"כ:

וקשייא לן טובא למרן זל במה שהכריח דמדקדוק רב האי מדקאמר מתקיע ולא תו' אלמא אחר תו' ולא ש"ץ משמע שתקיעות דמעו' אינם עיקר שאם היו עיקר היה יכול הש"ץ לתקוע ולא היה הפסק וגו' ומשו"ה כ' דברי הרא"ש דקא יהיב טעמא דלא הוי משום הפסק לא מפני הטירוף דאיך אפשר לו' כן בדקדוק ר' האי דהא אנכי הרואה דברי רב האי זל בחידושי הר"ן א"א לו' כן וז"ל וכתב ר' האי גאון זל דמדקתני השני מתקיע ולא קתני תו' ש"מ שאין ש"ץ תו' אלא מצוה לאחר לתקוע שמא ישתבש דעתו בשביל התקיעות ולא ידע לחזור לתפי' דומייא דמ"ד בפא"ע העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני השירוף ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את בפיו ואם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפי' רשאי וה"ן דכוותה ע"כ גם הרב אורחות חיים זל דצ"ט ע"א כתב וז"ל ויש שדקדקו מדאמרי' השני מתקיע שהוא לשון מפעיל שאין ש"ץ עצמו ראוי לתקוע והטעם כדי שלא יטעה בברכות שלא ידע לחזור למקום שפסק וגו' ורבינו האי גאון ז"ל כ' שאם הבטחתו שיתקע ויחזור לתפי' רשאי לתקוע אפי' מעומד כדאמרי' גבי נ"כ ע"כ וכ"כ בחי הרשב"ץ דכ"ו ע"ב הרי מבואר להדייא דר' האי גאון ז"ל מני"ר קא יהיב טעמא למילתיה דמד' השני מתקי' ולא קתני תו' ש"מ שאין ש"ץ תו' והיינו טעמא מפני הטירוף וא"כ זוהי שק' על מרן ז"ל איך כתב דמדקדוק רב האי משמע דמאי דאחר תו' ולא ש"ץ משמע דטעמא הוי משום הפסק ולכך הוצרך ריב"ה ז"ל לכתוב דברי הרא"ש דמפ' טעמא מפני הטירוף וזה אינו דרב האי גאון ז"ל הוא יהיב טעמא בעצמו דאחר תו' ולא ש"צ מפני הטירוף:

ועלה על דעתי לו' דמשום דקשיתיה למרן ז"ל לשון ריב"ה ז"ל דכתב ולעולם עיקר התקיעת היא מעומד שהיא ע"ס הברכות כדת' העובר לפני התיבה דמשמע דהא דאמרי' דעיקר התקיעות הן מעומד היינו מהא דתנן העובר לפני התיבה והרואה יראה דמהא דהעובר לפני התיבה ליכא ראיה לזה וגם עינא דשפיר חזי לשון ריב"ה ז"ל דכ' ודקדק רב האי מדקאמר מתקיע ול"א תו' אלמא אחר תו' ולא ש"ץ ושוב כתב וכתב א"א ז"ל והטעם כי הא דתנן וגו' אלמא דרב האי ל"ק טעמא למילתא והרא"ש הוא דקא יהיב טעמא ולהכי דחק את עצמו לפ' כן דברי הטור האמנם עדין לא איפרק מחולשת דהול"ל בתר הכי ומלשון הר"ן וא"ח ל"מ הכי דהא רב האי עצמו קא יהיב טעמא מפני הטירוף ולא משום הפסק והיותר ק' דכבר כ' הוא ז"ל בדברי הטור ומ"ש רבינו ודקדק רב האי מדקאמר מתקיע ול"ק תו' וגו' כ"כ בשמו הרא"ש והר"ן בפ"ב דר"ה ועוד ק"ל על מרן ז"ל שרצה לפ' בדעת ריב"ה ז"ל דר"ל דתקיעות דעל ס' הברכות הם עיקר ומדקדוק ר' האי משמע שאינם עיקר א"כ הי"ל לריב"ה ז"ל להביא ראיה שהן עיקר מהא דתנן בדף

ל"ב ס' ברכות או' אבות וגבורות וק"ה וגו' ותו' זכרונות ותו' שופרות ותו' וכן מהא דתנן בדף ל"ג מי שברך ואח"ך נתמנה לו שופר תו' ומריע ותי' ואמרי' בגמ' טעמא דלא הו"ל שופר מעיקרא הא הו"ל שופר מעיקרא כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו הרי דעי' התקיעות הן הן דעל ס' הברכות ועוד ק' דאיך ס"ד לו' כן מדקדוק רב האי הפך כ"ז סוף דבר לא זכיתי להבין דבריו הקדושים ז"ל וצל"ע וע' להרב ב"ח זל ולפי' קע"ד אפשר לומר בדברי ריב"ה ז"ל דט"ס נפל בדבריו שכתבו כדתנן העובר לפני התיבה וכך צ"ל תנן העובר לפני התיבה ולפי"ז א"ש דמ"ש אבל לעולם עיקר תקיעה היא מעומד שהיא ע"ס ברכות זהו סיום לשונו דלעיל ושוב כתב דין אחר תנן העובר וגו' כן נלע"ד:

וראיתי להרב מוה"ד חיד"א זל בספרו הבחיר ברכי יוסף סי' תקפ"ה שכ' וז"ל ומוכח מדברי הרא"ש בפסקיו ודברי הטור דרב האי לא כתב אלא דמדתנן מתקיע משמע דאחר תו' ולא ביאר הטעם ואתא הרא"ש ויהיב טעמא אבל ראיתי בס' א"ח דצ"ח ע"א שכ' וז"ל ורבינו האי כתב שאם הבטחתו שיתקע ויחזור לתפי' רשאי לתקוע אפי' מעומד כדאמרי' גבי נ"כ עכ"ל הרי דר' האי גופיה פי' דהטעם שלא יתבלבל ע"כ ולא זכר שר להר"ן ז"ל ולחי הרשב"ץ דהם ג"כ כתבו דרב האי גופיה פי' דהטעם שלא יתבלבל וזו שק' איך אישמיט מניה דמר ז"ל:

הנה מבואר יוצא דהא דאמרי' השני מתקיע ולא אמרי' תו' ה"מ דאיכא למיחש שמא יתבלבל בתפי' וכיון שכן ליכא למיחש אלא בתקיעות דעל ס' ברכות ברם בתקיעות דמיושב ליכא למיחש להא וכ"כ הכלבו דע"א ע"ד וזל ויש דקדקו מדאמרי' השני מתקיע שאין ש"ץ עצמו ראוי לתקוע והטעם כדי שלא יטעה בברכות שלא ידע לחזור במקום שפסק וגו' אחר שהטעם כדי שלא יטעה בברכות נראה לו' שש"ץ רשאי לתקוע תקיעות שמיושב משום דלא שייך בהו הך טעמא ע"ש וכ"כ הרב א"ח דף צ"ט ע"א וז"ל אמנם אחר שהטעם כדי שלא יטעה בברכות נ"ל שש"ץ רשאי לתק"ע תקיעות שמיושב דל'ש בהו האי טעמא ע"כ ומרן ז"ל בב"י סימן תקפ"ה הביאו משם הכלבו ולא זכר שר להא"ח וגם מור"ם ז"ל בסימן תקפ"ה הביאו משם הכלבו ולא זכר שר להא"ח:

ומיהו מדברי כלם רב האי גופיה והרא"ש וריב"ה והא"ח וחי' הרשב"ץ למדנו דאם הוא מובטח שלא יתבלבל ויחזור לתפלה רשאי לתקוע וכדקי"ל לענין נ"כ דתנן ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו ויחזור לתפלה רשאי ומרן ז"ל בשלחנו הטהור סי' תקפ"ה ס"ד כתב וז"ל אחר תו' ולא ש"ץ כדי שלא יתבלבל ואם הוא מובטח שחוזר לתפלה רשאי ע"כ ומסתמיות דבריו נראה דאף דאיכא תוקעים אחרים אם הוא מובטח שחוזר לתפילתו רשאי וראיתי להרב פר"ח ז"ל שהקשה למרן זל מהכא למה שפסק בסי' קכ"ח בדין נ"כ

דאלו הכא מוכח דאפי' דיש תוקעים אחרים רשאי לתקוע ולו התם בסי' קכ"ח פסק דלא שרינן ליה במובטח שחוזר לתפלה אלא כדי שלא תתבטל הא לא"ה לא ישא את כפיו ומינה דהכא לא מצי לתקוע אלא בדליכא תו' אחרים ופסק הוא דהעיקר כמ"ש הכא ע"כ והרב מג"א בסי' קכ"ז סקכ"ט חילק דשאני נ"כ כיון דצריך לעקו' ממקומו לא שרינן ליה אם יש כהן אחר אבל תקיעה שעומד במקומו שרי ע"ש ובסי' תקפ"ה סק"י חילק עוד חילוק אחר ע"ש וכן ראיתי להרב כסא אליהו א"ח סי' תקפ"ה שחילק כן משם הרב מר אביו ז"ל וכנראה דאישתמיט מינייהו מלכי אב ובן ז"ל דברי המג"א שחילק כן ועיין להרב מוה"ד חיד"א ז"ל בספר ברכי יוסף סי' תקפ"ה שהביא קו' הרב פר"ח שהקשה למרן ז"ל וכתב שיש לחלק בין תקיעת שופר לנ"כ והכא כ"ע מודו דאף אם יש תו' אחרים אם הוא בטוח דש"ץ מצי תקע וכ"ע וכבר הרב מג"א בסימן קכ"ח ובדין זה חי' ביניהם ע"ש ועיין להרב דבר שמואל ז"ל בד"ל ע"א סימן ס"ז:

נמצא דלמרן והרב מג"א והרב פר"ח. והרב ברכי יוסף והרב כסא אליהו והרב מר אביו ז"ל כלם שוים בדין תקיעת שופר דאף דאיכא תו' אחרים מצי הש"צ לתקוע אם הוא מובטח שחוזר לתפלה. אך אמנם ראה ראיתי להרב ב"ח ז"ל שכתב וזל וכתב מהרש"ל דלמוהר"מ גבי כהנים דאפי' הוא מובטח לא סמכי עליה היכא דאיכא אחר ה"נ לענין תקיעה ע"כ וכן ראיתי למרן החבי"ב ז"ל בשיירי כנה"ג סי' תקפ"ה הגה"ט אות י"ג שהביא דברי הב"ח בשם רש"ל וכ"ע וזל א"ה ומפני סברת מהר"מ נהגתי בעיר תירייא יע"א בהיותי עובר לפני החיבה לא הייתי תו' כי אם התקיעות דמיושב והייתי ממנה לאחר שיתקע תקיעות דמעומד ע"כ הרי דחש לה מרן החבי"ב ז"ל לס' רש"ל וא"כ כיון דאתריה דמני"ר מרן החבי"ב ז"ל יש לנו לחוש גם כן שלא יתקע ש"ץ תקיעות דמעומד ומיהו כ"ז דוקא בדאיכא תו' אחרי' אבל בדליכא תו' אחרים בודאי דשרי ליה לש"ץ שיתקע התקיעות דמעומד דמ"ש מהרש"ל דלא סמכי עליה היינו בדאיכא אחר אבל אי ליכא אחר בודאי דמודה הוא גם כן דשרי ליה לתקוע וגם מרן החבי"ב ז"ל מאי דחש לס' מהר"מ ה"מ דהיו תו' אחרים הא אם לא היו תוקעים אחרים לא היה חש לה ואנכי איש צעיר מיום שנכנסתי לשרת בקדש לש"ץ מזה כ"ה שנים אף שאני הייתי תוקע מקודם תמנ"ע היתה מלתקוע התקיעות בין דמיושב בין דמעומד משום דהוי טירחא יתירה להיות ש"ץ ולהתפלל שחרית ומוסף ומניתי לאחר לתקוע ואשתקד אחר שברך התוקע ברכת השופר ושהחיינו ולקח השופר לתקוע לא היה יכול לתקוע כלל אפי' תקיעה אחת והוכרחתי אני לתקוע. ושוב בתקיעות דע"ס הברכות לא רצה התו' לתקוע באומרו שאינו יכול לתקוע והוכרחתי אני גם כן לתקוע ע"ס הברכות דבדליכא אחר כ"ע

מודו דשרי ליה דהא אף בדאיכא אחר מרן זל והרב מג"א והרב פר"ח וגם הרב ברכי יוסף והרב כסא ליהו ומר אביו הרב ז"ל שרו לכתחילה ואף דלא שרו לכתחילה אלא אם הוא מוחזק שחוזר לתפלה נראה שכל ש"ץ דידן מוחזקים הם כיון שהם מתפללים מתוך הסידור וכמ"ש הרב לחם חמודות דמ"א ע"ב ואף דמצי' חולקים בזה הרב מג"א בסימן קכ"ח סקל"א בדין נ"כ שהביא משם מהרי"ל שכתב בסי' קע"ט וז"ל אף כי היה נראה לחלק קצת דהאידנא מקרין מתוך הכתב ולא טעי כולי האי אפ"ה מי יבא אחרי המלך מהר"מ ע"כ וגם הרב ד"ש בסי' ס"ז וגם הרב מג"א תמה ע"מ שנהגו לישא כפיו אפי יש שם כהן אחר דאף שהם סומכים על שמתפללין מתוך הסידור כיון דהגאונים לא רצו לסמוך על זה מ"מ לא כ"כ אלא בנ"כ וה"מ דצריך עקירת רגלים כמ"ש בסקנ"ט ברם בת"ש דהוא עומד במקומו מוחזק מיקרי כיון שמתפלל מתוך הספר וכ"כ הרב מג"א עצמו בסי' תקפ"ה סק"ט בדין התו' וז"ל ול"ן דאם אינו מובטח אעפ"י שאין שם אחר לא יתקע עד אחר התפלה וגו' וכ"ש שכבר יצא בתקיעות דמיושב. דהא אפי' ג"כ מבטלין כשאינו מובטח כ"ש זה כנ"ל ומ"מ כשמתפלל מתוך הסידור בודאי מובטח עכ"ל הרי דבתש' כתב דכשמתפלל מתוך הסידור בודאי מובטח ועור י"ל דע"כ לא כתב בנשיאות כפים דאין לסמוך ע"מ שמתפללים מתוך הסידור היינו בדאיכא כהנים אחרים. אבל בדליכא כהנים אחרים סמכינן ומו"ל כן דל"כ דבריו סתראי נינהו אם לא כדאמרינן ואף באינו מוחזק ראה ראיתי להרב ט"ז סי' תקפ"ה סק"ח שכתב וז"ל כתב רש"ל דלמוהר"מ גבי כהנים אפי' הוא מובטח לא סמכי' עליה היכא דאיכא אחר ה"נ לענין תקיעה עכ"ל. ואם כן לא מועיל מעלה שהוא מובטח אלא היכא דליכא אחר ואם כן אם אינו מובטח לא יתקע כלל אפי' ליכא אחר ול"נ לע"ד דהיאך יתבטלו התקיעות לגמרי בשביל חשש טירוף ובלבול בתפי' דהוא חשש בעלמא דדוקא בנ"כ שאינה חובה אם לא קראוהו כמ"ש סי' קכ"ח אמרינן כן משא"כ בשופר דאם אין אחר יש לתקוע אפי' במקום שאינו מובטח לא אמרינן דמן השמים יסייעוהו לעשות כהוגן דמצוה גוררת מצוה עכ"ל וכן ראיתי להרב ברכי יוסף סי' תקפ"ה סק"ט שכ' וז"ל אם אין שם תוקע אחר כתב בס' תניא דיתקע ש"ץ ואין לנו לחוש שיתבלבל והוא דעת הרט"ז וכן הסכים הרב אליה רבה ודלא כהרמג"א ע"כ ועיין להרב ערך השלחן סי' קכ"ח ובסי' תקפ"ה הרי דאף באינו מוחזק אם ליכא תוקע אחר לתקוע שרי ליה להש"ץ לתקוע ולא חיישינן לטירוף ובלבול בתפילה: ועוד נראה לפקע"ד דלדידן דאחר ח"ש דעל ס' הברכות אינו מתחיל הש"ץ ואומר היום הרת עולם אלא המפטירים הם אומרים אותו בקול ניגון עד גמירא ואח"כ מתחיל הש"ץ ואומר סדר הברכה שלאחריו כל כה"ג ליכא למיחש לבלבול וטירוף הדעת אם תוקע

הש"ץ והוא ממאי דתנן בפא"ע דל"ד ע"א העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ופירש"י לא יענה אמן אחר הש"ץ בסוף כל ברכה וברכה מפני הטירוף שלא תטרף דעתו לפי שש"ץ הוא צריך להתחיל ברכה שניה ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה כדאמרי' במס' סוטה דל"ט ובענותו אמן לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל בברכה שלאחריו ע"כ וכן פירש רע"ב ז"ל בפיה"מ יע"ש: והנה דברי רש"י ז"ל סתומים וחתומים הם וחל עלינו חובת ביאור במ"ש לפי שש"ץ הוא צריך להתחיל ברכה שניה ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה דברכה שניה דקאמר באיזה ברכה קמשתעי ויש בה שני צדדים ויצא הראשון דברכה שניה היי יברכך וגו' ואמאי קרי לה שניה משום שהיא שניה לברכת אק"ב של אהרן וגו' וסבר רש"י ז"ל דצריך הש"ץ להקרות לכהנים כל תיבה ותיבה יברכך בכלל וצד שני דברכה שניה הוי יאר וקרי לה שניה לגבי דראשונה שהיא יברכך וסבר רש"י ז"ל דא"ץ להתחיל הש"ץ להקרות לכהנים כי אם מברכת ישא ול"ל דא"כ א"צ הש"צ להקרות לכהנים פסוק ראשון של ברכה כהנים מדכ' לפי שש"ץ הוא צריך להתחיל ברכה ב' ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה משמע דמהתחלה ואילך הוא שמקרא לכהנים רי"ל כמ"ש לפי שש"ץ צריך להתחיל ברכה ב' היינו לאפוקי קמייתא דא"ץ להתחי' להם אלא כהנים מתחי' ואו' יברכך ואח"כ הש"צ מקרא להם כל תיבה ותיבה משא"כ ב' דהש"ץ מתחיל להם וכמנהגינו שהכהנים או' יברכך ואח"כ הש"ץ מקרא להם מלה במלה והכי מסתברא דכיון שצריך הש"ץ להקרות להם כל מלה ומלה מהי תיתי לו' דפ"א לא יקרא אותם אלא דגם פ"א מקרא להם אלא דתיבת יברכך אינו מקרא להם:

ולפי קע"ד יותר נראה לי כצד שני דברכה שניה הוי יאר וגו' ולא כהצד הראשון והוא ממה שראיתי לרש"י עצמו בסוטה פא"נ דל"ט ע"ב בד"ה לעקור רגליהם שכ' וז"ל ויש ללמוד מכאן ס' נ"כ כך הוא עוקר רגליו בעבודה וגו' עד שתכלה אמן של הודאה מפי הציבור וש"צ קורא כהנים אם שנים הם וגו' וכשכלה דבור מפי קורא מברך אשר קדשנו וגו' ואח"כ מתחילין בברכה וגו' ע"כ והשתא אי ברכה ב' דכתב רש"י הוי יברכך ח"כ דבריו סתרא'י נינהו מהכא להתם דאלו הכא כתב שצריך להתחיל ברכה ב' אלמא דגם תי' יברכך ש"צ מקרה להם ואלו התם בפא"נ כתב וכשכלה דבור מפי קורא מב' אשר ק"ב ואח"כ מתחילין בברכה שמא כהנים מתחילין אלא ודאי דברכה ב' דקאמר היינו יתר והשתא דבריו ז"ל הכא והתם שוין הן:

האמנם קל"ט על רש"י ז"ל כיון שצריך הש"ץ להקרות לכהנים כל תיבה ותיבה אימא דגם תיבת יברכך ש"צ מקרא להם ומהי תיתי לומר דתיבת יברכך אינו מקרא להם. ועוד ק"ל

במ"ש לפי שצריך הוא להתחי' וגו' ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה כדאמרינן במס' סוטה דל"ט דהא במס' סוטה ליתא להאי וז"ל הגמ' שם א"ר זירא א"ר חסדא אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הציבור ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה דבור מפי הקורא. ואין הציבור רשאין לענות אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים ואין הכהנים רשאין להתחי' בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הציבור וה"ר זירא א"ר חסדא אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הציבור עד שיתחיל ש"צ שים שלום ואינם רשאין לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור ש"צ שים שלום ע"כ הרי מבואר להדייא דבגמ' ליתא להאי שצריך הש"צ להקרות לכהנים כל תיבה ותיבה ואיך פרש"י כדאמרינן במס' סוטה דל"ט: וסבור הייתי למימר דהא דכתב רש"י שצריך להקרות לכהנים כל תיבה ותיבה היינו מהא דאמרינן אין הכהנים רשאין להתחי' בברכה עד שיכלה דבור דהיינו דבור של ברכת כהנים מפי הקורא שמקרא להם כל תיבה ותיבה אך אמנם זה לא ניתן ליאמר בדעת רש"י דלפי זה אין הכהנים מתחילים תיבת יברכך בלתי הקראת ש"ץ דהא ה"ק אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה וזה אינו דהא רש"י כתב בד"ה לעקור רגליהם וכשכלה דבור מפי קורא מברך אק"ב ואח"כ מתחילין בברכה אלמא הכהנים מתחילין ועוד דרש"י כבר פירש עד שיכלה דבור כהנים הרי דקאי לקרות לכהנים ולא להקרותם תיבה בתיבה: ואפשר לומר דמה שכתב רש"י דהתחלה צריכין הכהנים להתחיל הוא מהא דאמרינן ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הציבור דברכה אחרת היינו יברכך והכונה דאינם רשאין להתחי' יברכך עד שיכלה אמן מפי הציבור של ברכת אק"ב הרי להדייא דהתחלה הוא מהכהנים דאין ש"צ מקרא להם תי' יברכך שלא כהנים מתחילין וכמנהגינו והשתא דאתאן להכי אפשר לומר דגם מה שצריך להקרות לכהנים כל תיבה ותיבה מהכא נפקא ליה מדקתני אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת ולא קתני ואין הכהנים רשאין לומר תיבות ב"כ נראה דלענין התחלה דוקא הוא דרשאין להתחיל דהיינו תיבת יברכך הא שאר תיבות של ב"כ אינן רשאין לומר אא"כ ש"צ מקרא להם ואף שנראה קצת דחוק מ"מ אפשר לומר כן בעד רש"י ז"ל שכתב שמקרא לכהנים כל תיבה ותיבה כדאמרנין במסכת סוטה זה נראה לע"ד ואם שגיתי אתי תלין:

והתוס' שם בד"ה לא יענה אמן כתבו וז"ל תימה ת"ל דמפסיק תפי' אם עונה אמן וי"ל מאחר שלא אמר האי טעמא ש"מ דעניית אמן ל"ח ליה הפסקה מאחר שצורך תפי' היא אבל לקרות כהנים לדוכן או' ר"ת שאין ש"צ יכול לקוראם דחשיב הפסקה לתפי' אם קוראם אלא א' מבני הקהל קוראם והא דאמרינן בסוטה פא"נ דל"ח ע"ב לשנים

קורא כהנים וכו' לאו אש"צ קאי אלא החזן כדתנייא בספרי אמור להם אמרו וחזן לאו היינו ש"צ דחזן היינו המתעסק בצ"צ וכמ"ן בסו' דל"ט ב' דלאו אש"ץ קאי דמעי' קאמר אין הכהנים רשאין להתחי' בברכה עד שיכלה הדבור. מפי הקורא פי' הקורא כהנים ואח"כ או' אין ש"ץ רשאי וגו' משמע דשנים הם ויש שהיו רוצים לו' דכ"כ אין ש"ץ רשאי להקרות יברכך לכהנים דכ"כ הוי הפסקה אמנם ר' יהודה פי' דבההיא יש במדרש טעמי יתרות וחסרות אמור להם מלמד שש"צ אומר להם ע"כ דיבור ודיבור וגו' ע"כ. גם הרא"ש בפסקיו די"א ע"א כתב כן נמצא דלדעת התוס' והרא"ש זל מה שש"ץ מקרא לכהנים כל תיבה ותיבה אינו מהגמ' כי אם מהמדרש דבהדייא אמרו אמור להם מלמד שש"ץ או' להם ע"כ דיבור ודיבור. שו"ר לרש"י אשר בסביבות הרי"ף ז"ל שכתב שצריך לומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה כמ"ש רש"י בגמ' וכ"ע כדאמרינן במדרש אמור להם מלמד שש"צ או' להם ע"כ דיבור ודיבור הרי דגם רש"י הביא הא דהקראה ג"כ מהמד' הזה וכמ"ש התוס' והרא"ש ומתוך פרש"י אשר בסביבות הרי"ף ז"ל נתיישב אצלי מאי דהוה ק"ל עוד על רש"י ז"ל שכתב לא יענה אמן הש"צ בסוף כל ברכה וברכה דק' מאי אתא לאשמועינן במ"ש דש"ץ דהא פשיטא דבש"צ קא משתעי דהכי תנן העובר לפני התיבה ואולם ברש"י אשר בסביבות הרי"ף ליתא תיבת הש"צ אלא לא יענה אמן בסוף כל ברכה וברכה ונר' דט"ס נפל בגמרות:

הנה מבואר יוצא דלרש"י ז"ל הא דמקרא לכהנים כל תיבה ותיבה משמע ליה דהוא מהגמ' וגם מהמדרש ולתוס' והרא"ש הוא מהמדרש וקל"ט על רש"י ז"ל דהכא בפא"ע כתב שצריך הש"ץ להקרות לכהנים כל תיבה ותיבה א"כ למה התם בפ' א"נ כשכתב ס' ב"כ הוה ליה לאתויי ג"כ שמקרא לכהנים כל תיבה ותיבה ולו' דסמך התם להכא הוא דחוק הרבה דכיון שכתב ס' נ"כ כך הוא וגו' הוה ליה למימר ג"כ שמקרא לכהנים וזו ג"כ קשה להתוס' דשם בפרק א"נ ד"ה כי מהדר אפיה וגו' כתבו ס' נ"כ מרש"י ז"ל ולא כתבו שצריך להקרותם מלה במלה ואף דהם ז"ל לא כתבו דהקראה הוי מהגמ' מ"מ כבר כתבו משם ר' יאודה שצריך להקרותם כל מלה ומלה מהמדרש והי"ל לכתוב כן בפא"ע וצ"ע:

וגם בתוס' דהכא בפא"ע שכתב משם ר"ת דחזן לאו היינו ש"ץ והביאו ראיה מדאמרינן פ' א"נ דמעיקרא קאמר אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא פי' הקורא כהנים ואח"כ או' אין ש"צ רשאי וגו' אית לן תרי תמיהי חדא דאמאי נקטו הא דאין הכהנים רשאין וגו' ולא נקטו מימרא קמייתא אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הציבור שנית במ"ש ואח"כ או' אין ש"נ רשאי דבגמ' בתר הכי ליתא

להאי אין ש"צ רשאי. ואם כונתם למ"ד התם אין ש"צ רשאי להפשיט את התיבה דקורא לחוד וש"צ לחוד אמאי הוצרכו להביא ראיה מהא דאין ש"ץ רשאי להפשיט את התיבה דהא יותר סמוך ונראה אמרי' אין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הציבור עד שיתחיל ש"צ שים שלום ואינם רשאין לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור ש"ץ שים שלום וכל הני מימרות הן דר"ז ור"ח האמורות בברכת כהנים ולו הא דאין ש"צ רשאי להפשיט את התיבה היא מימרת ר"ת אריב"ל וצ"ע:

וגם להרא"ש בפא"ע שכתב וז"ל ובערוך פי' חזן ש"צ וטעות הוא דחזן הוא המתעסק בצ"צ כי בית הכנסת וש"ץ הוא המוציא את הציבור י"ח בתפי' ועוד אמרי' בסוטה דל"ט אין הכהנים רשאין להתחי' בברכה עד שיכלה הדיבור מפי הקורא ובספרי קאמר אין ש"צ רשאי להתחיל שים שלום עד שיכלה אמן מפי כל הקהל אלמא ש"צ לאו היינו החזן הקורא ע"כ וק' אמאי נקט הא דאין הכהנים רשאין ולא נקט מימרא קמייתא אין הקורא רשאי לקרות כהנים. ועוד ק' אמאי הוצרך להביא ראיה דחזן לאו היינו ש"ץ מדאמ' בספרי אין ש"ץ רשאי להתחיל שים שלום מה שאינו בגמ' ולא הביא ראיה דש"צ לאו הייני החזן הקורא מדקאמרינן התם בתר הכי אר"ז אר"ח אין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הציבור עד שיתחיל ש"צ שים שלום אלמא ש"צ לאו היינו החזן הקורא. שו"ר להרא"ש בפסקיו בפ' הקורא את המגילה עומד דף ל"ו ע"ד דבתחי' לשונו נקט מימרא קמייתא דאין הקורא רשאי וגו' שכתב וז"ל ר"ת היה או' דש"צ אין לו לפסוק תפי' ולקרות כהנים והא דקאמר אין הקורא רשאי לקרות כהנים לאו בש"צ איירי אלא חזן הכנסת הוא הקורא ודקדק מדאמרי' אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדיבור מפי הקורא ובתר הכי קאמר אין ש"צ רשאי להתחיל בברכה אלמא קורא לאו ש"צ הוא ע"כ. והגם דנקט קמייתא ק"ט במאי דכ' ובתר הכי קאמר אין ש"צ רשאי להתחיל בברכה והא ליתא ואם נאמר דהרא"ש הוא גריס בגמ' הא כמ"ש בספרי אמאי בפא"ע מייתי לה בספרי ובהגמ"י הביא הך דר"ת בסגנון אחר וז"ל ר"ת היה קורא תגר על המנהג הזה שש"צ קורא כהנים וכתב אי איישר חילי אבטליה וטעמא דנ"ל הפסקה בתפי' וש"צ אסור להפסיק בתפלה אם לא מפני סכנת נפשות והא דאמר אביי נקטי' לשנים קורא כהנים פי' חזן הכנסת שהוא שמש ואינו ש"צ ותדע שמתחי' או' עד שיכלה הדבור מן הקורא ולכסוף או' עד שיתחיל ש"צ בשים שלום הרי דקורא וש"צ שנים הם ע"כ והגם דנקט מ"ד בגמ' בתר הכי אין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הציבור עד שיתחיל ש"צ בשים שלום מ"מ קשה אמאי הביא בתחי' לשונו הא דאמרינן אין הכהנים. רשאין

להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא ולא נקט קמייתא אין הקורא רשאי לקרות כהנים. וגם הסמ"ג בעשין ך' הביאו בסגנון זה אלא דהביאו משם ר"י ע"ש ולכאורה צל"ע: מבואר יוצא ממאי דכתיבנא דדעת רש"י ז"ל הוא דאין הש"ץ מקרא להם לכהנים תיבת יברכך אלא כהנים מתחילים יברכך ואחר כך מקרא להם הש"ץ תיבה בתיבה ואפשר לומר דגם התוס' ס"ל כן ומ"ש ויש שהיו רוצים לומר דכ"כ אין ש"ץ רשאי להקרות יברכך לכהנים דמשמע דגם יברכך מקרא להם נראה לו' דלב"כ כולה קרי ליה יברכך והיינו על שאר תיבות ב"כ ולעולם תיבת יברכך אינו מקרא להם כדי להשוות דעתם עם דעת רש"י ז"ל שוב ראיתי דמוכרחים אנחנו לומר כן בדעת התוס' דאי לא אמרן הכי לא דכונתם דגם תיבת יברכך מקרא להם א"ב הא דאמרינן אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת איך משכחת לה מאחר שאין הכהנים או' התיבות עד שש"ץ מקרא להם תחי' ואם כן מאי האי דקאמר עד שיכלה אמן מפי הציבור דהא אף לאחר שיכלה אמן מפי הציבור אינם מתחילים אלא המקרא הוא המתחי' ובשלמא לדעת רש"י שאין ש"צ מקרא להם תיבת יברכך ניחא וה"ק אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת דהיינו יברכך עד שיכלה אמן מפי הציבור של ברכת אק"ב. ואם נאמר דהתוס' מפרשים אין הכהנים דשאין אין המקרא את הכהנים רשאי להתחיל בברכה אחרת זהו יותר דחוק דלפי"ז מוכח דמפשטא דגמ' הש"ץ מקרא לכהנים כל חי' ותי' ואלו הם כתבו משם ר"י שמה שמקרא לכהנים הוא ממה שאמרו במדרש אמור להם מלמד שש"צ אומר להם ע"כ דיבור ודיבור ולפ"ז אמאי הוצרכו הא דהקראה להוכיח שהוא מהמדרש ולא מייתו מהגמ' ואם נאמר דברכה אחרת היינו מה שאו' הכהנים אחר ב"כ רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו הוא דחוק הרבה דזו אינה ברכ' כי אם בקשה ותפי' אלא ודאי דמו"ל כמ"ש אין שליח ציבור רשאי להקרות יברכך לכהנים הוא על שאר תיבות של ב"כ ולעולם תיבת יברכך אינו מקרא להם הש"ץ וגם בדברי הרא"ש בפסקיו בפ' הקורא את המגיל' עומד מו"ל כן שכתב וז"ל אבל מה שש"צ או' התיבות של ב"כ ל"ח הפסק והכי איתא במדרש טעמי חסרות ויתרות אמור להם מלמד שש"צ או' להם על כל דיבור ודיבור ובתר הכי מייתי סוגיית הגמ' דפא"נ כמ"ש אבל מה שש"צ או' התיבות של ב"כ היינו שאר תי' של ב"כ ולא תיבת יברכך דא"כ דאף תיבת יברכך מקרא להם א"כ הא דאמרינן ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הציבור הא אף לאחר שיכל' אמן מפי הציבור אין הכהנים מתחילין אלא המקרא הוא המתחי' ועוד דלפ"ז משמע דמהגמ' מוכח שצריך להקרות הש"צ כל תי' ותי' ואמאי מייתי לה מהמדרש

ולומר דברכה אחרת היינו עשינו מה שגזרת וגו' ג"ז דוחק אלא ודאי דתיבת יברכך אינו מקרא להם:

והרמב"ם ז"ל בפי"ד מה"ת דין ג' כתב וז"ל כיצד הוא ב"כ בגבולים וגו' ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהם ומתחילין יברכך וש"ץ מקרא אותם מלה במלה והן עונין שנא' אמוד להם עד שיאמר ע"ב וכ"כ בדין ח' וז"ל אם היה הכהן המברך א' מתחיל לברך מעצמו וש"ץ מקרא אותו מלה במלה כמו שאמרנו יהיו שנים או יותר אינן מתחילין לברך עד שיקרא להם ש"ץ ואומר להם כהנים והם עונין ואומרים יברכך והוא מקרא אותם מלה במלה על הסדר שאמרנו ע"כ וכתב מרן בכ"מ שמ"ש דהכהנים מתחילין יברכך למד כן ממ"ש אין הכהנים מתחילין בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור ומתחילין בברכה היינו יברכך ע"ש והיינו כמו שכתבתי אני עני בדעת רש"י והתוס' והרא"ש. אך אמנם מה שכתב הרמב"ם וש"ץ מקרא אותם מלה במלה לא גילה לנו מרן בכ"מ מהיכן נפקא ליה וממ"ש שנא' אמור להם עד שיאמר נראה שהוא מהמדרש וכמ"ש התוס' והרא"ש והסמ"ג בעשין ך':

וריב"ה ז"ל בטור א"ח סי' קכ"ח כתב דש"ץ מקרא להם לכהנים תיבת יברכך והם עונים אחריו מלה במלה וכתב מרן בב"י וז"ל וכן נראה ממה שכתב הר"ן בפרק הקורא את המגילה עומד אהא דאין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדיבור מפי הקורא שי"מ שמקרין בו הכהנים כדי שלא יטעו ואין הכהנים רשאין להתחיל אפילו בתיבה אחת דליכא למיחש בטעות וכ"ש באידך עד שיכלה. דיבור מפי הקורא אבל מדברי הרמב"ם ז"ל משמע שתיבת יברכך אין הש"ץ מקרא אותה שכתב בפי"ד מחזירין פניהם וגו' ומתחילין יברכך וש"ץ מקרא להם מלה במלה והם עונין שנאמר אמור להם וכו' ואעפ"י שאפשר לפרש דהכי קאמר מתחילין יברכך וכיצד הם מתחילין שש"ץ מקרא להם מלה מלה ומלת יברכך בכלל ההקראה ועל דרך זה י"ל מ"ש אחר כך היו שנים או יותר אינם מתחילים לברך עד שיקרא להם ש"ץ ואומר להם כהנים והם עונים ואומרים יברכך והוא מקרא אותם על הסדר שאמרנו והיה נכון לפ"כ כדי להסכים דעתו עם דעת הפוסק וגם כי הוא עצמו כתב כן בפיה"מ בנוסחא דידן מ"מ בכל מלכות א"י ובמצרים נוהגים שהכהנים מתחילין מעצמם לומר יברכך בלא שום הקראה מתיבה שניה ואילך מקרא אומר החזן מלה במלה ואומר שהם נוהגים כדעת הרמב"ם נראה שהם מפרשים כפשוטו ואומר שכך הם דבריו בפיה"מ בנוסחת הערב שהיא אמיתית וטעם הדבר מבואר דכיון דאין מקרין הכהנים אלא כדי שלא יטעו בתיבה אחת דאיכא למיחש לטעות למה יקרו אותה עכ"ל:

וראיתי להרב מעשה רוקח בחי' על הרמב"ם שהביא הא דמרן ז"ל וכ"ע וז"ל ולעד"ן ראיה גדולה דתיבת יברכך הכהנים מעצמם אומרים אותה בלא הקראה מדברי ר' בד"ח וז"ל ואומר להם כהנים והם עונים ואומרים יברכך והוא מקרא אותם מלה במלה על הסדר שאמרנו הרי שאחר שאומר להם כהנים והם עונים ואומרים יברכך אז הוא מקרא אותם מלה במלה וכן הוא מנהגינו ופשוט עכ"ל. ודבריו תמוהים דמה ראיה היא זו דהא מצינן לפרושי דה"ק ואומר להם כהנים והם עונים ואומרים יברכך וכיצד הם עונים שהוא מקרא אותם מלה במלה וכמ"ש מרן עצמו וע"ד זה יש לפרש מ"ש אח"כ היו שנים או יותר וגו' והיינו הא דכתב הרמב"ם בד"ח ואיך כתב שהיא ראיה גדולה כאלו מרן ז"ל לא הביא אותה דהא קא מייתי לה ועכ"ז כתב דיש לפרש אותה ע"ד זה:

האמנם אנכי תמיהא למרן ז"ל אמאי לא הביא ראיה דדברי הרמב"ם ז"ל הם כפשטן ממ"ש באותו פרק דין ה' וז"ל ואין ש"ץ רשאי לענות אמן אחד הכהנים כשאר העם שמא תטרף דעתו ולא ידע איזו ברכה מקרא אותם אם פ"ב או פ"ג ע"כ וכתב מדן בכ"מ כלומר דבפסוק א' ליכא לספוקי שהרי אינו מקרא יברכך אלא הכהנים אומרים אותו מעצמם ע"כ וכונתו מבוארת דאם היה ש"ץ מקרא להם תיבת יברכך היה הספק גם בפ"א אך כיון שאין מקרא להם יברכך משו"ה ליכא לספוקי כי אם בפ"ב או בפ"ג ומדכתב הרמב"ם אם פ"ב או פ"ג מו"ל דמ"ש בדין ג' ובד"ח הדברים כפשטן דהכהנים אומרים יברכך בלא הקראה ומתיבה שניה ואילך ש"ץ מקרא להן דאל"כ שגם תיבת יברכך מקרא להן לא הי"ל להרמב"ם לכתוב אם פ"ב או ג' והול"ל ולא ידע איזו ברכה מקרא אותם אם פ"א או פ"ב או ג' ואולי כיון שכבר העידו דבנסחת פיה"מ הערב שהיא אמיתית כתוב שאין הש"ץ מקרא להם תיבת יברכך לא הוצרך לכך ותמהני לריב"ה שכתב בסי' קכ"ח אין הש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים שמא התבלבל דעתו ולא ידע איזו ברכה יש לו להקרות פ"ב או ג' ע"כ דכיון דהוא כתב דש"ץ מקרח להם גם תיבת יברכך א"כ איכא לספוקי גם בפ"א ולמה כתב פ"ב או ג' כאלו בפ"א ליכא לספוקי וי"ל: עוד ראיתי למרן ז"ל בב"י שהקשה לריב"ה ז"ל במ"ש ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור ע"כ שכ' ז"ל והא דאמרי' דאין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת וגו' קשה בעיני שמאחר שאין הכהנים אומרים התיבה עד שש"ץ מקרא אותם תחילה א"כ מאי עד שיכלה אמן מפי הציבור דקאמר הא אף לאחר שיכלה אמן מפי הצבור אינם מתחילים אלא המקרא הוא מתחי' ולדעת הרמב"ם שאין ש"ץ מקרא להם תיבת יברכך א"ש וה"ק אחר שברכו הכהנים אק"ב של אהרן אינם רשאין להתחיל בברכה אחרת דהיינו יברכך עד שיכלה אמן שעונים אחר ברכת אק"ב של אהרן מפי

רוב הצבור אבל לדעת ר' שסובר שגם יברכך אין אומרין אותו הכהנים עד שש"ץ מקרא אותם צריך לפרש דברכה אחרת דקאמר היינו מה שאומרים רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו אבל הל' דברכה אחרת דחוק קצת וקאמר שאין הכהנים רשאין להתחיל אותה עד שיכלה אמן מפי הציבור ותמהני על הר"ן זל שפירש ואין הכהנים מתחילים בברכה אחרת כגון יאר ישא עד שיכלה אמן מפי הציבור ועל אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה הדיבור מפי הקורא כתב שיש מפרשים שמקרין היו הכהנים רשאין להתחיל אפי' בתיבה אחת דליכא למיחש בטעות וכ"ש באידך עד שיכלה דיבור מפי הקורא ולפי אותן מפרשים א"א לומר דאין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת וגו' היינו ברכת יאר ישא דהא אף לאחר שיכלה אמן מפי הציבור אין הכהנים מתחילין שא המקרא ויש לדחוק ולומד דאין הכהנים רשאין ל"ד והוי כאלו אמר אין המקרא את הכהנים רשאי להתחיל בברכה אחרת דהיינו יאר ישא עד שיכלה אמן מפי הצבור ועי"ל וכן תירץ מהר"א מפרא' וכדבריו מצאתי ברש"י ותוס' פא"ן שמ"ש אין הכהנים מתחילין בברכה אחרת כגון יאר ישא היינו לפי מאי דמשמע מפשטא דגמרא שלא היו מקרין את הכהנים מדלא הזכירו כן בשום מקום והא דאמרו בספרי שהחזן אומר אמרו א"ל דהיינו לקרות. להם כהנים אבל לא להקרותם מלה במלה וכ"מ שהוא דעתו ז"ל שהרי בלי"מ כתב שמקרין היו הכהנים נראה דפשטא דמלתא משמע ליה שלא היו מקרים אותם ואעפי"כ פירש כגון יאר ישא ולדברי אותם מפרשים הא דאין הכהנים מתחילין בברכה אחרת יפרשו אותה כמו שפירש לדעת הרמב"ם או כמו שפירש לדעת ר' עכ"ל: ולפי קע"ד לא זכיתי להבין דברי מרן הקדוש ז"ל דמפשטא דגמר' משמע שלא היו מקרין לכהנים ושכן משמע ברש"י ותוס' פא"ן דהגם דברש"י פא"ן בד"ה לעקור רגליהם בס' נ"כ לא כתב שמקרין לכהנים מ"מ בפא"ע כתב שהש"ץ מקרא להם כל תיבה ותיבה כדאמרינן בסוטה הרי דמהגמ' מ"ל לרש"י דמקרין לכהנים ולא זכר שר לרש"י בפא"ע גם מ"ש דכ"מ מהתוס' פא"ן הא בתוס' פא"ע והרא"ש שם ובפ' קורא את המגילה עומד כתבו הא דהקראה מבי מדרשא אמור להם מלמד שש"ץ אומר להם על כל דיבור ודיבור ורש"י בסביבות הרי"ף מייתי לה גם מ"ש והא דאמרו בספרי דהחזן או' אמרו א"ל דהיינו לקרות להם כהנים אבל לא להקרותם מלה במלה לאו מההיא דהספרי מייתו שצריך להקרותם אלא מלשון המדרש דהביא דהספרי גם הם מייתו לה שהוא לקרות להם כהנים כמ"ש בתוס' בפא"ע והרא"ש שם ובפ' קורא את המגילה עומד. ועוד קל"ט במה שסיים ולדברי אותם מפרשים הא דאין הכהנים מתחילין בברכה אחרת יפרשו אותה כמו שפירשו לדעת הרמב"ם או כמו שפי' לדעת ר' דאיך אפשר לומר דהם יפרשו אותה

כמו שפי' לדעת הרמב"ם דהא הי"מ הם פי' בהא דאין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה הדיבור מפי הקורא שמקרין היו את הכהנים כדי שלא יטעו ואין הכהנים רשאין להתחיל אפי' בתיבה א' דליכא למיחש בטעות וכ"ש באידך הרי דגם תיבת יברכך בעי הקראה לדידהו ואלו מה שפי' מרן ז"ל בדעת הרמב"ם בהא דאין הכהני' מתחילים בברכה אחרת היינו יברכך והני בי תרי סתרא"י נינהו. ובשלמא כמו שפי' לדעת ריב"ה ז"ל דהא דאין הכהנים מתחילין בברכה אחת היינו רה"ע עשינו וגו' ניחא ברם מה שפי' בדעת הרמב"ם ז"ל אי אפשר לומר כן דהוו תרתי דסתרן אהדדי וצ"ע:

הנה אם כנים אנחנו בדעת רש"י דמ"ש לפי ששש"ץ צריך להתחי' ברכה ב' היינו יאר וגו' היינו לאפוקי ראשונה שהיא יברכך דאין שליח צבור מתחיל להם אלא כהנים מתחילים ואומרים יברכך ומתיבה שניה ואילך השש"ץ מקרא להם וא"כ מצי השש"ץ לענות אמן של ברכת אק"ב דהא כל עי' טעמא שאינו עונה אמן היינו מפני הטירוף שלא יתבלבל דעתו ובענותו אמן לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל בברכה שלאחריו כמ"ש רש"י עצמו וכיון שבברכת יברכך אין השש"ץ מתחיל להם מצי לענות אמן וראיתי להרב ט"ז סי' קכ"ח במה שפסק מרן ז"ל סי"ט אין ש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים ע"כ שכ' הוא ז"ל בסקי"ד דלענין אמן אחר ברכת אק"ב יוכל השש"ץ לענות אמן כיון דלא הוי הפסק כמ"ש התוס' וכאן אין חשש טירוף דהא ודאי לא יתבלבל כיון שלא התחי' עדין דעיקר החששא בין הברכות עצמן באיזה מקום הוא עומד והיינו אתר ההתחלה כמ"ש רש"י ורמב"ם ולא ידע איזו ברכה מקרא אותם אפ"ב או ג' משא"כ בהתחלה וכ"ש לדעת ש"ע שהשש"ץ אצ"ל יברכך אלא הכהנים עצמן יתחי' פשיטא שיוכל לענות אמן אז כנ"ל ברור והן לו' הובא בס' ש"ץ דקמ"ה ע"ב וג' ע"ש ומאי דפשיטא ליה להרב ט"ז דכ"ש לדעת הש"ע שהש"ץ אצ"ל יברכך אלא הכהנים עצמן יתחי' דפשיטא שיוכל לענות אמן מספיקא ליה למר"ן ז"ל בכ"מ בפי"ד מה"ת דין ה' במ"ש הרמב"ם ואין ש"ץ רשאי לענות אחר הכהנים כשאר העם שמא תטרף דעתו ולא ידע איזו ברכה מקרא אותם אפ"ב או ג' שאחר שכ' דבפ"א ליכא לספוקי שהרי אינו מקרא יברכך אלא הכהנים או' אותו מעצמם כ"ע ויש לספק אם לפי' זה רשאי לענות אמן אחר ברכת אק"ב של אהרן או נימא דל"פ רבנן ע"כ ומשמע מדבריו דלא נסתפק אלא בדעת הרמב"ם שהש"ץ אינו מקרא להם תי' יברכך הא להסוברים שהש"ץ מקרא להם תי' יברכך פשיטא ליה דלא יוכל לענות אמן אחר ברכת אק"ב ואלו הרב ט"ז אף לדעת האומר דהש"ץ מקרא להם תי' יברכך סובר הוא דיוכל לענות אמן ומכ"ש לדעת הש"ע שהש"ץ אינו או' יברכך וכנראה דאישתמיט מיניה מהרב ט"ז דברי מרן שבכ"מ מדלא זכר ש'ר למרן בכ"מ:

וראיתי להרב מעשה רוקח בחיבורו על הרמב"ם שהביא דברי מרן בכ"מ דנסתפק בדעת הרמב"ם אם מצי לענות אמן הש"ץ אחר ברכת אק"ב שכ' הוא ז"ל וממ"ש בפי' להמשנה שם משמע דש"ך דכל הקפידא אינה לא בפסוקים ע"כ הן אמת דק' למרן ז"ל אמאי לא פשיט לן מר דיוכל לענות אמן אחר ברכת אק"ב ממה שכ' בפיה"מ דכל הקפידא אינה אלא בפסוקים. וכן ראיתי להרב אורחות חיים דק"ט ע"ב שכ' וזל ומגביה קולו ואו' יברכך וגם הם אחריו או' יברכך בקול ערב ובניגון גדול וכן כל מלה ומלה עד תום כל הפסוקים וגו' ואין החזן עונה אמן אחר הפסוקים כדי שלא יטעה ע"כ הרי דכל הקפידא אינה אלא בפסוקים וגם מדבריו מוכח דגם דהש"ץ מקרא להם יברכך עכ"ז רשאי לענות אמן אחר ברכת אק"ב מדכתב ואין החזן עונה אמן אחר הפסוקים כדי שלא יטעה ומשמע דוקא בתוך הפסוקים והיינו כהרב ט"ז דאין החששא אלא אחר ההתחלה:

ודרך אגב אומר אני מה שראיתי להרב באה"ט סי' קכ"ח בד"ו שפסק מרן ז"ל דאין ש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים כתב שם ז"ל בסק"ל אפי' מובטח לו שלא תתבלבל אין לענות אמן ב"ח טז וגם התוס' יו"ט כ"כ וחזר ממ"ש בספרו לחם חמודות ע' פ"ה ע"ד ודברי תוס' יו"ט אלו אישתמיטיתיה מבעל המחבר פרי חדש ומ"א ופר"ח ס"ל דאם מובטח לו לשא תתבלבל שרי לענות אמן ע"ש עכ"ל. ומ"ש דאשתמיט מהרב פר"ח דברי הרב תוי"ט מה ענין שמיטה אצל הר סיני ואין ספק דאישתמיט מהרב באה"ט דברי הרב פר"ח בקונ' מים חיים ד"א ע"ב וגם דברי הרב מוהר"י חאגי"ז זל בפיה"מ עץ החיים דחלקו בזה להרב תוי"ט כמבואר שם וע' להרב בית הוד ז"ל בפיה"מ שגם הוא השיג לה' תוי"ט. וגם ראיתי להר' עוגת אליהו דנ"ב ע"א שגם הוא השיג להרב תוי"ט ומן התימה על הרב עוגת אליהו ז"ל איך אישתמיט מניה כ"ז מדלא זכר ש'ר לדבריהם. וגם אנכי תמיהא להרב הלכה ברורה חיבור על ש"ע א"ח בסק"ד שכ' וכתב ב"ח דמ"מ אמן שהוא אחר שיברכו הכהנים אשר קדשנו וכו' יוכל לענות דבזה אין בלבול ע"ש והא ליתא בהרב ב"ח וכנר' שהוא ט"ס וצ"ל וכ' ט"ז ומעתה כיון דלהרב ט"ז מפשט פשיטא ליה בכמ"ש לדעת הש"ע שאין ש"ץ מקרא יברכך דיוכל לענות אמן וגם מדברי רש"י נראה דיוכל לענות כיון שאין צריך הש"ץ להתחי' ברכה שניה ואפשר לומר דגם לדעת הרמב"ם כל החששא היא שלא ידע להתחי' א"כ ההד"ן בת"ש כיון דאין הש"ץ אומר היום הרת עולם כי אם המפטירים:

העולה מן המקוב"ץ דהגם דלדעת מרן ז"ל בש"ע והרב מג"א והרב פ"ח והרב כס"א דס"ל דאף בדאיכא תו' אחר עכ"ז מצי הש"ץ לתקוע מ"מ כיון דמרן החבי"ב ז"ל חשש לס' מוהרש"ל דאיכא אחר לא סמכי' עליה כמ"ש מוהר"מ גבי ברכת כהנים והב"ח מינה

דגם אנא בדידן צריכין אנו לחוש. האמנם בדליכא אחר אף אם אינו מוחזק לחזור לתפי' מ"מ מצי לתקוע וכמ"ש הרב טורי זהב והר' חיד"א ז"ל וכ"ש דבזמנינו זה שאנו מתפללים מתוך הספר אין לחוש וכמ"ש הרב ל"ח והרמג"א מובטח הוא שחוזר לתפי' ועוד דלמנהגינו שהש"ץ אינו אומר היום הרת עולם כי אם המפטירים. אין לחוש כ"ז כתבתי לא להלכה ולא למעשה עד בוא יבוא דבר המלך מני"ר נר"ו וכאשר יגזור כן נעשה. ובכן הנה אנכי באתי בנשיאות כפים אל ל בשמים יחי אדני המלך חיים ער העולם ובריא אולם. וזרעו לברכה פרי צדיק עץ חיים. סביב לשלחנו לאור באור החיים כ"ד עבדו. המתפלל בעדו. והוא נאמן אהבתו עבד נרצע לעבודתו:

הצעיר:

חיים ביז'ה:

ס"ט:

וזאת תשובתי אליו:

חזה הוית כתבא די רשים שתולדתו קרויה ממתא קרייא. המורה לצדקה רב טובי' ה עמו חכמה ותושיה. ככותב"ת דרבנן שקלא וטריא הנה ארש'ו אר"ש זבת חלב ודבש היא וזה פריה דין הוא הדר הרב הכולל כמוהר"ר: חיים ביז'ה נר"ו אלפא לסולת נקיה חיים שאל לחוות דעי לחזק דבריו אמוץ ואמצי"ה. לי נאה לברך יגדיל תורתו ויאדיר ויפוצו מעיינותיו חוצה כבן עזאי בשוקי טבריה בעושר וכבוד ועוד בה עשירי"ה. יקרא ורבותא וחוסנא סגיא. אכי"ר:

ואען ואומר דראיתי בד"ק דהאריך למעניתו למצדר אצדודי בהבנת הש"ס דקא אמרי בחבר עיר אם הוא חזרת שליח צבור בקול רם דוקא או חבר היינו אף תפלת הצבור דבלחש כיע"ש לדידי הוא משנה שאינה צריכה מאחר דממקומו מוכרח והיינו דשם בר"ה דל"ד ע"ב קאמר הגמרא דרב פפא בר שמואל קם לצלוייה א"ל לשמעיה כי נהירנה לך תקע לי ופרש"י כי נהירנא לך סימן שסיימתי הברכה ע"כ ופשט הדברים היינו דמעוררו להזכירו ויש גורסין נחירנא כדאיתא במסורת הש"ס והיינו שהיה נוחר לעשות רוח חיים באפיו ניחור כדי שישמע ואינו אלא בלחש בתוך הצבור דאי בחזרה מה צריך לסימן וכשאומר אח"ך לא אמרו אלא בחבר עיר היינו על אופן זה גופיה דהיינו לבלחש נמי הן אמת שראיתי לרבינו היראים בעמוד זמנים סי' קי"ז דהביא הגרסא א"ל לשמעיה כי נחיתנא תקע לי ול' כי נחיתנא יורה דהיינו בצבור ולא היה ביחיד בלחש אלא בצבור בלחש והרב שם חדש בד' נ"ד סוע"ג כתב דצ"ל בדבריו כי נחירנא או כי נהירנא וט"ס נפל כיע"ש וא"כ ש"צ דכ' מרן כ"מ בפ"ג מהלכות שופר הי"ב לא נפלאת

היא רחוקה שכונתו הוא לבלחש נמי דעבר הש"ץ לפני התיבה ועודנו עומד ומתפלל בלחש ושוב בחזרה ועיין מ"ש הרב ב"ח בסי' תקצ"ב וכאשר מצא חיים מעכ"ת נר"ו למוה"ר בתי כנסיות בסי' תקצ"א ולפי האמור לא קשיא מידי מאי דק"ל על מוה"ר ב"כ ומבין ריסי עיניו נראה דהרב הפוסק חיים עד העולם נר"ו לא שלטא ביה עינא בכל מ"ש הרב שלחן גבוה בסי' תקצ"א דלא הניח זוית ופינה בזה ובראית הגמרא ומרש"י ותוס' עי"ע וממה שפי' הרמב"ם בפי' המשנה בסופ"ד דברכות בענין ח"ע בתפלת המוספין אתה תשמע מהרה דבחבר עיר היינו כשהוא בצבור דעמד השליח צבור להתפלל בין בלחש בין בחזרה דהרי תפלת המוספין לא יתכן שיאמרו בקול רם בלבד ובלחש לא כמו כן בתקיעה בין בלחש בין בחזרה וכמו שהובא בגורי האר"י בס' נגיד ומצוה דע"ג ע"ב דצריך עפ"י הסוד בלחש גם כן יע"ש וזה מאמר הירושלמי הביאו רש"י בס' הפרד"ס דב"ם סוע"ד וז"ל כדאמר בירושלמי מבעי להון למתהוי עשרה שבישיבה. ל' ול' בלחש ול' על הסדר והן ץ' ויו"ד לתקיעתא דיחידאי הכי נמי למחמרין וטעמא משום דאית להו יסוד מאה קולות כנגד מאה פעיות עכ"ל וכפי זה אגלאי מילתא פנים בתורה כהלכה דאין מקום להסתפק בדעת רש"י בפי' הש"ס אם חבר עיר הוא דוקא שליח צבור בחזרה או אפי' גם לבלחש בציבור דהרי ממה. שהביא הירושלמי הלזה נתבאר דבחבר נקרא הש"צ אפי' בלחש גם ראיתי למוהר"ד עראמה שם בפ"ג דכ' וז"ל והעושים מאה קילוח תוקעים שלשים על זה הסדר במוסף בלחש וכן בחירת ש"צ הרי"ץ ותשר"ת תש"ת תר"ת לתענו הרי מאה עכ"ל והביטה וראה מ"ש הרב יד אבי שלום בסי' תקצ"ה:

והאמת אגיד שראיתי בסי"ס שערי תשובה אשר בס' נהרות דמשק חושבנא טבא בסגנון אחר וז"ל ענין תקיעת שופר בר"ה תדע לך שעל כן אנחנו תוקעים בר"ה בב' ימים מעומד תקיעה ג' שברים תרועה תקיעה ועוד פעם אחרת תקיעה שלשה שברים תקיעה והפעם האחרונה תקיעה ותרועה ותקיעה ושהם ארבעה עשר דכל פעם ופעם ואנחנו תוקעין בב' ימים מיושב שמונים וארבעה ומעומד הסימנים הללו בכל יום פעם אחת שעולים כחשבון בב' ימים שמונה ועשרים סך כל התקיעות מיושב ומעומד מאה ושנים עשר זה מה שאמר הכתוב עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר עולה בחשבון ה' אלהים מאה ושנים עשר עכ"ל איך שיהיה בהיות דנמצא הדבר מפורש ברבינו הגדול מורינו הרב כנה"ג בסי' תקצ"ב דהעד העיד על מח"ק דכן המנהג שלא לתקוע בלחש מי זה ערב אל לבו לגשת לשנות המנהג וכן ראיתי להרב רוב דגן הלוי דקנ"ד סוע"א דכ' וז"ל וכשהציבור מתפללין בלחש הוו כיחידים כנה"ג בשם ריא"ז וקרא ערער על המנהג שלנו שתוקעין כשמתפללין בלחש וע' בס' ב"ד בסי' תי"ו דק"ט ע"א שנתן טעם קצת למנהג

שלנו עכ"ל. גם ראיתי להררב"ז החדשות סי' שמ"ז דכ' דיש מי שכתב דתוקעין על סדר הברכות בלחש ואע"ג דלא נהגינן הכי משום ערבובייא דזה מקדים וזה מאחר מ"מ אנו משלימים מאה קולות אחר התפלה ע"כ דמזה הטעם נראה דסמכו על הש"צ שהוא יעורר לתקוע כיון דעומד במקום חבר עיר לא דמדתלי טעמא הרדב"ז משום ערבובייא מינה מוכח דפשיטא להרדב"ז דחבר עיר מקרי כשעומד הש"צ בלחש בתוך הציבור ועיניך תראנה מ"ש הרב משחא דרבותא דע"ה ע"א ועמ"ש הרב קול אליהו ח"א סי' ל"ה ודו"ק ועמ"ש הרב ערוך השלחן באות ג' והרב ברכ"י אות א':

והנה נודע מ"ש מוהריק"ו שרש ט' דאפי' נגד ההלכה אזלינן בתר המנהג היכא דהמנהג היקבע עפ"י חכמי המקום יע"ש דון מינה דירא אנכי לומר במכ"ש בנדון כזה לשנות המנהג ועיין בספרי סמיכה לחיים סי' א' וסי' ב' ובמ"ש הרב משחא דרבותא סי' קכ"ח דג"ל ומורינו הרב בתי כנסיות דקכ"ד סי' קכ"ד והרב מים החיים נר"ו במי הברכה סי' י"ב פוק חזי נועם שיח סוד שרפי קדש שלא לשנות המנהג יע"ש ומוהריק"ש בס' ערך לחם כתב התוקעים בלחש. לא יפה הם עושים עי"ש מתשו' מוהרשד"ם ולא עלה על דל שפתיו מנהג מצרים. בזה כנראה דהכי הוא ועיין עוד בשכנה"ג בזה בהגה"ט אות א' וה' וו' וז' ומה שהביא שם באות ז מנהג ק"ק פורטוגאל רוח ה' דבר בו דנקיט בלישני ה והוא המנהג שאנו נוהגים היום בק"ק פורטוגל דמזקנים אתבונן דמזה שנים רבות אחר שנתבקש בישיבה של מעלה בנו של מורינו הרב כנה"ג ה"ה מורינו הרב נר ישראל ז"ל הרבנים שבאו אחריו בעצת ורצון הקהל שינו המנהג ונהגו לתקוע גם בלחש וכדכתב בשיירי כנה"ג אם הוא ברצון כל הקהל יע"ש. ובזמנינו זה אין שום זקן מהקהל זוכר מזה שלא היו תוקעים בלחש (ואני שמעתי מפי מע' הרב כמוהר"ר נסים חיים דמתקרי בכור לגראנאטי נר"ו שהוא יחיד מק"ק פורטוגאל יב"ץ דאזן שמעה דבזמן שנכנס מוה"ר המפורסם בקבלה כמוהר"ר בנימין הלוי ז"ל בן מורינו הרב הגדול לב שלמה ז"ל להיות רב הקהל בקהל חדוש פודטוגאל אז ראה והתקין לתקוע גם בלחש ושינה המנהג ממה שהיה שהודיע לבני קהלתו דעפ"י הסוד מוכרח הדבר והסכימו עמו וכן נמשכו אחריו הרבנים שבכל דור ודור הן עוד היום דתוקעים גם בלחש ככל שאר בתי כנסיות שבעירנו אזמיר יע"א) ובכן הכח שהיה לקדושים אשר בארץ מרבני הק"ק פורטוגל אחרי מורינו הרב כנה"ג אין לנו עתה כדי להורות למח"ק שישנו המנהג אחר דכל החרדה שעשה בס' כנה"ג לומר שלא לתקוע בלחש סיים בדבריו וכן המנהג פה תירייא יע"א כיע"ש וא"כ מסתפינא אנא לומר שישנו המנהג בקום עשה לתקוע בלחש וכמ"ש הרב שלחן גבוה בסי' תקצ"א דאין לבטל המנהג והמבטל המנהג אינו אלא מן המתמיהין יע"ש ועמ"ש

הרב ברכ"י בא"ח סימן קל"א בשיו"ב אות ב' מתשו' הרב מ"ץ ח"ג יעש"ב. ומאי דקשייא ליה לכת"ר בדברי הרמב"ם דנקט אבל היחיד בין ששמע על סדר הברכות בין שלא שמע וכו' כנראה דלא ראה כת"ר מה שעמד הרב מופה"ד בס' ברכ"י שם בסי' תקצ"ב ע"ד הרמב"ם אלו כיע"ש וגם במ"ש הרב יד נאמן בחידושיו לר"ה שם: אחורי תניינא במה שעמד כת"ר אם הש"צ מצי להיות תוקע והביא מ"ש הרב פרי חדש והרב ברכ"י והרב כסא אליהו דאף דאיכא תוקעים אחרים מצי הש"צ להיות תוקע וכפי הנראה לא ראה כת"ר מ"ש הרב חמד משה בסי' תקפ"ה והרב מט"י והרב משד"ר והרב נהר שלום מה שדברו בזה ועיין נמי להרב עולת תמיד בסי' קכ"ח ולהרב פ"מ ולהרב אליהו זוטא סימן קכ"ח ובמה שהאריך בזה הרב זכרון יוסף סי' י"ג וגם לא עלה על דל שפתיו תשובת הרדב"ז דסי' שמ"ז ולפי המתבאר מדבריהם נקטינן להלכה ולמעשה דאע"ג דאיכא כמה טעמי תריצי דיכול להיות הש"ץ תוקע אי מצד דאנו מתפללים מתוך הספר ואי מצד דהפייטן אומר היום הרת עולם דמובטח לו שלא יבא לידי טעות עכ"ז בדאיכא אחר היותר נכון הוא דיתקע אחר דהרי לא יבצר דבשעה שעומד ומתפלל ומסיים הברכה לבו חלל בקרבו וטרוד במחשבתו על התקיעה אם תצא כהוגן ואף גם זאת דנח פורתא ואינו עייף ויגע תרבה ויתן עז ותעצומות לגמור תפלתו בשפה ברורה ובנעימה ונשמע קולו וכל זה הוא אם התוקע אשר מנאו הוא מיראי ה' וחושבי שמו ונבון דבר דמבין מה שתוקע והוא נשוי הלא"ה העדר טוב ממציאותו ויתקע הש"צ בעצמו כיון דיוצא שכרו בהפסדו וכזאת וכזאת הוא בכפרים וקאסאבות אשר סביבותינו וסביבות שאלוניקי ואינדירני יע"א דרובם מתוך כלם הש"צ הוא תוקע ואין פוצה פה ומצפצף והאמנתי כי אדבר כר חפץ חיים להשתעשע באמרות טהורות אשר פלפל בחכמה על רש"י ותוספות והרא"ש ושאר כנותהון בהאי מילתא דהעובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף דהאריך למעניתו בכתוב בדברי קדשו אך מה אעשה דאין הפנאי מסכים עמי מחמת עול הציבור דיום ולילה לא ישבותו ויש לפני כמה שאלות דמצפים ועומדים היכי לידיינו דייני בעבור זאת הלכתי אחרי הקוצרים ובכל זאת לא אחשוך פי להגיד כי ישר דפשט דברי רש"י בברכות דל"ד ע"א במ"ש להתחיל ברכה שניה כונתו רצויה על קודם יאר וקודם ישא דהרי כבר כתב רש"י קודם דבור זה בסוף כל ברכה וברכה ושוב דקדק במאמרו לומר ולהתחיל בברכה שלאחריו והיינו כדאמרן דהוא קודם יאר וקודם ישא ואה"נ דבברכת לברך את עמו ישראל כיון דהכהנים מתחילים לומר יברכך יש לו שהות עד שמקרי הש"ץ תיבת ה' דהוא אחר יברכך וברכה זו חמורה דהוא ברכת המצות אלא דנפקא מינה דאם אין שם כהנים אפי' מעוט רבים שנים אלא והוא בא' אזי כיון שהש"ץ

מקרי גם תיבת יברכך איתיה באזהרה שלא יענה אמן אפי' לברכת המצוה מפני הטירוף וצריך לעמוד על הדבר וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות הצעיר:
חיים פאלאג'י:
ס"ט:
השמטות מספר לב חיים ח"א:
סוף סימן ג' ד"ז ע"ג ועיין בזוה"ק ס' פנחס בר"מ דרמ"ח ע"א שאמרו וז"ל בקר דאברהם דאיהו ד' שעות וישכם אברהם בבקר בריש שעתא קדמאה בסוף השחר וכו' יע"ש:
סימן ה' ד"י ע"א שיטה ל"ד ועמ"ש מור"ם ז"ל בת' סימן י"א ובמ"ש בעניותי בספרי הקטן חפץ חיים סימן ך' בקונ' דבר אמת יעש"ב וק"ל: סימן ו' די"ב ע"ג בסיף העמוד דבמחלוקת הפוס' נקטינן בס' האמצעיות וכו' נ"ב זהו דוקא במחלוקת הפוסקים בדיני איסור והיתר אבל במחלוקת הפוסקים בדיני ממונות הגם כי מהרש"ך בח"ב סי' רל"ו ודעימיה סל"ה אם בד"מ נראה דלא נקטינן הכי דעכ"ז בד"מ אומר המוחזק קי"ל וכמ"ש בספר סל"ח חאה"ע סימן ט' ובקונ' רוח חיים ח"מ סימן כ"ה בכלל דקי"ל יע"ש: סוף סימן ח' די"ד ע"ד שיטה ג' ועיין בספרי ס' ואתחנן סימן ל"ה ע"פ וקשרתם וכו' עשרת הדברות שאינו בשינון אינו דין שלא יהיו בקשירה: סימן ל"ח ד"נ ע"ד בסיף הסימן שיטה נ"ה ועיין עוד מ"ש בזוה"ק ס' בלק דקצ"ה ע"א וז"ל ולא תימא דלא מקבלא ליה קב"ה עד דיפרט חטאוי מיומא דהוה בעלמא או אינון דאתכסון מיניה דלא יכיל לאדבקא אלא לא איצטריך לפרשא בר אינון דידכר מינייהו הוי שוי רעותיה בהו כל אחרנין אתמשכן אבתרייהו דהא תנינן אין בודקין חורי ביתא עלאין לעילא ולא אינון תתאין לתתא בביעור חמץ אלא כיון דבדיק כפום חיזו דעינוי מה דיכיל לאדבקה כלא אתמשך בתר דא ונתבטליה בהדיה יע"ש:
סימן ד"ן דס"ח ע"ג במ"ש הרמב"ם בס' המורה בטעם הקרבנות שהוא להרחקת ע"ז וכו' יע"ש במ"ש בפניה ועמ"ש הרלב"ג ס' נח דכ"א ע"א יע"ש סימן ס"א דע"ח ע"א שיטה ז"ן נ"ב ואולם במ"ש בשם מדרש אל תצוח לא למיכאל ולא לגבריאל הן הם דברי הירוש' פ"ט דברכות סי' ו' והנראה מפשט דברי הירוש' דלאו משום שיש איסור בדבר אלא להודיענו מידת רחמנותו של הקב"ה וגודל ענותנותו שאינו צריך דאדם לבא לפניו לבקש ממנו ע"י אמצעי ועמ"ש בקונ' נפש חיים מער' תיו בס"ד ועיין בתיקונים תיקון ע' דק"ל ע"ב יע"ש:

סימן ס"ה דפ"ד ע"ג סימן ל"א נ"ב ועיין במסכת חגיגה דכ"ד ע"ב ר' יוחנן אחד ידו ואחד יד חבירו באותו היד לפסול אבל לא לטמא וכן פסק הרמב"ם בפי"ב מהל' אבות הטומאה הי"ב יע"ש:

סימן ע"ב ד"ן ע"ב דענין מכניס ידיו לתוך בית הכסא עיין מ"ש ביומא ד"ל ע"א או שהיו ידיו בביה"כ ופירש"י בבית הכסא מחיצה מפסקת ובה"כ לפנים מהמחיצה וזה הכניס ידיו דרך חור שבמחיצה יע"ש:

סימן ע"ו דנ"ה ע"א שיטה מ"ח וכן פירש"י בחגיגה ד"ך ע"א ד"ה מעפרתו סודר יע"ש:

סימן ע"ח דק"א שיטה מ' והנה בעתה ראיתי להרב הגדול מהרמב"ח ז"ל בס' גט פשוט בכללים כלל ב' דקכ"ז ע"ג שכתב וז"ל וק"ל טובא מה לי חד שנים ותו דנדון מהריק"ו ז"ל דמיירי בפלוגתא דרבוותא אם בעלת ד' חיבת או פטורה דרוב הפוסקים פסקו דחייבת לאו פוסק יחיד כגון רבינו שמחה לחודיה הוא דפסק דבעלת ה' פטורה מציצית דהלא איכא נמי ר"א ממיץ דפסק דבעלת ה' פטורה מציצית כמ"ש הג"מ פ"ג דציצית והביא סברתם מרן בא"ח כס"י יו"ר ומילתא דפשיטא היא לע"ד דלא נעלם ממוהריק"ו ס' רא"ם דהיא כסברת רבינו שמחה כמ"ש בהג"מ א"כ הרי איכא שני פוסקים דפטרי בעלת ה' מציצית וכל חכמי ישראל פסקו דחייבת ואפי' בכה"ג קאמר מהריק"ו דלענין ממונא אין אומרים קי"ל כס' היחיד נגד כל חכמי ישראל דאפי' ד' פוסקים כגון רבינו שמחה ור"א ממי"ץ זל קרי להו יחיד נגד כל חכמי ישראל ולא מצי המוחזק לומר קי"ל כותייהי נגד כל חכמי ישראל בענין ממונא עכ"ל: ולע"ד אחרי המח"ר תמהני טובא איך בא לשנות את הידוע אחר שדברי מוהריק"ו ברורים שכתב בפי' שם ר"ש היא ס' יחיד ואין קי"ל כס' יחיד דאינו יחיד שיש ס' הרא"ם דקאי כותיה ולא נעלם ממהריק"ו ז"ל דלא ידעתי איך יתכן זה לו' דבר זה דאם איתא להא שמוהריק"ו ראה או ידע שיש ס' הרא"ם דס"ל כהרב ר"ש ואינו יחיד ר"ש לא היה אומר מהריק"ו שהיא ס' יחידאה והוא תימא שלא יעלה מהריק"ו כלל על דל שפתיו ס' הרא"ם וא"כ ממילא. אזדא אם עיקר הכריחו שהכריח הרב ז"ל לומר בזה דאין לומר קי"ל כשנים לגבי רובא מכח ההכרח ולזה לע"ד אחרי המח"ר ליתא להא כלל וכבר נהרא נהרא ופשטי לו' קי"ל בשנים לגבי מאה וכמו שכן העלה הרב ז"ל שם דקכ"ח ע"ג ע"ש ועמ"ש בכלל דקי"ל בח"מ סי' כ"ה בסה"ק רג"ח חיים ובתשו' לח"מ בס"ד:

סוף סימן פ"א דק"ז ע"ג שיטה כ"ב וכ"כ בח"מ סי' קנ"ד סל"ה ועמ"ש הרב כנה"ג בח'מ ח"א הגה"ט אות פ"ב יע"ש וכ"כ בס' לחם שלמה בקונ' ח"ה סימן ג' ס"ו יע"ש ועיין בתשו' מהר"מ בפס' הארוכות סימן רל"ט: סימן צ"ח דקל"ו ע"א וכ"כ רבינו בחיי משם

המב"ץ ס' וישב ע"פ ופתילך סודר קטן שיעטוף בו קצת הראש ועוד היום מנהג הנכבדים בארצות המזרח שיפרשו אותו על ראשם ויקרא פתיל על שם שהיא קצר כפתיל והוא מתורגם שושיפא ופרשו השמלה שושיפא יע"ש:

השמטות לספר סמיכה לחיים

חא"ח סי' א' ד"ז שיטה ל"ה עתה ראיתי להמוהריק"ו שורש קפ"ג שכתב וז"ל וגם מן האחרונים כגון רבינו המאירי וס' האגודה יע"ש הרי דעל מוהר"ם שהוא רבו של הרא"ש קורא אותו בשם רבני האחרונים ונראה לחלוק לומר דלגבי מוהריק"ו שהוא מגדולי הרבנים הקודמים קרוב לראשונים קורא למהר"מ מרבני האחרונים אבל הרב הלביש שהוא בתרא טפי אין נראה לומר בשם האחרונים וכמ"ש בפנים:

שם ד"ט ע"ג שיטה טו"ב גם בס' הלק"ט ח"א סימן ד' די"ט ע"ד הביא משם המפרשים ז"ל חילוק זה וקלסו לחילוק זה וכתב דצדקו דבריהם וכו' יע"ש. ועיין עוד במ"ש שם בפנים בס"ד:

שם די"ב ע"ב דמנהג שאינו מתבטל לגמרי ויכולים לקיים את שתיהם המנהג וההלכה לא אמרינן בזה מנהג מבטל הלכה וכ"כ בסה"ק חקקי לב חא"ח סי' ו' ד"ב ע"ג והן עתה ראיתי להרב מוהריק"ו שורש ט' שכתב וז"ל כאשר היה יכול ללכת לבה"כ אחרת והיה יכול לקיים שניהם כבוד הכהן ומנהג המקום אשר שניהם כאחד הם טובים ואיהו דאפסיד אנפשיה במה שלא רוצא ללכת שם וכו' יע"ש הרי תנא דמסייע לן דכל שיכול לקיים את שתיהם ההלכה והמנהג אין לומר מנהג בטל הלכה ואף כאן בנ"ד יכול לקיים את שתיהם ללכת לביה"כ אחת להתפלל יותר באשמורת ולשמוע קס"ת ואחר כך ללכת לבקר לקיים המנהג ואולם ממ"ש הרב מוהריק"ו שם להכריח דכבוד בעלי המצות עדיף מכבוד ת"ח יש ראיה למ"ש מז"ה הגדול אור הי'ח שם בפנים בסי' כ' ועמ"ש שם בהג"ה וק"ל:

חאה"ע סי' ט' דמ"ט ע"ב שיטה כ"ו וכ"כ הרדב"ז בתשו' הנ"ל החרשות סי' תתכ"ה כמו שיע"ש ויש להשיב ע"ד וכו' כצ"ל:

שם דח"ן ע"א שיטה ל"ו ועמ"ש המרדכי בסיף הל' גיטין אות ך' שהחרים ר"ת על המוציא לעז בגט וכו' ופסקו מרן באה"ע סימן קנ"ד סעיף כ"ב וכתב הריטב"א הביא דבריו הרב"א בתשו' סימן י"ו דזה לא נאמר לא כשבא לקנטר אבל במי שאומר טעם לדבריו ומראה פנים נראין להחמיר או שאינו גט אינו בגדר מוציא לעז וכ"כ הרב מוהריק"ו שורש ל"ז וכמ"ש הרב כנה"ג שם בהגה"ט אות פ"ו ואילך יע"ש ובס' יד אהרן שם ועמ"ש בס'

נחלת שבעה סי' מ"ה דקל"א ע"ג ועמ"ש מרן בתשו' בס' אבקת רוכל סי' ך' דמי שהוא מלגלג ומתלונן ע"מ שפסקו הב"ד משמתינן ליה יע"ש ועמ"ש עוד בעניותי בזה בסה"ק רו"ח על טור וש"ע ח"מ סימן י"ט יע"ש בס"ד ועמ"ש מוהר"ם ב"ב בתשו' הארוכות סימן תשט"ו יע"ש ועיין להרב זקן אהרן סי' קנ"ב דפ"ד ע"ג שכתב וז"ל סוף דבר הוצאתי ספר תורה והחרמתי חרם גדול ונורא על מי שיחלוק עוד על דברי אלא אם יש חכם שחולק בהלכה בראיה ע"ד יגדיל תורה ויאדיר שת"ח נעשים אויבים בהלכה ואת והב בסופה אבל מהבעלי בתים לא ימרה את פיך שום אדם בעולם וכו' יע"ש:

שם דט"ן ע"ד שיטה מ"ג ועיין בהשמטות שם בסו' הס' דקל"ז ע"ד יע"ש ועיין בתשו' מוהרש"ך ח"א סי' כ"ח שכתב וז"ל וזה מפני שדבר פשוט הוא שהמיאון דיינים דאפי' מיאנה בפני ב' הוי מיאון כדאמרינן בפ' ב"ש והביאוהו כל הפוסקים איש במקומו יע"ש.

ועיין להטור באה"ע סי' י"ב מיאנה או חלצה בפני ב"ד ומ"ש הרב"ח שם והרב י"א ח"א שם הגה"ט אות ג' יע"ש וק"ל ועיין מ"ש הרב בה"ג בה' יבום וחליצה דנ"ט ע"א והביאו הסמ"ג עשין ן' ובהגמי"י בפי"א מהלכות גרושין אות ג' ועיין באגודה ביבמות פ"ב סי' כ"ד ועמ"ש רש"י בפר"ק דסנהדרין ד"ב ע"א מיאונים בג' בעינן וכ"כ ביבמות דכ"ה ע"ב ד"ה מפני שהוא ב"ד ובבכורות דל"א ע"א ד"ה מפני שהוא ב"ד ועיין להרשב"א בחי' ליבמות לדק"ז מה שהכריח מדברי רש"י דסגי אפי' בחד יע"ש ועיין בהשמטות שם בסו' סמיכה לחיים דקל"ז ע"ד מ"ש בשם תשו' מוהרשד"ם חאה"ע סי"ץ שחילק דלכתחילה בעינן ג' ובדיעבד סגי בשנים והיא ס' ר"ח שהביאו התוס' שם ביבמות דק"ו ע"ב ד"ה הילכתא וכו' ועיין להרב ידיו של משה בחי' לסנהדרין לד"ב ע"א דק"פ ע"ב שכתב שדעת רע"ם הוא דאפי' לכתחילה סגי בשנים יע"ש ועיין בסו' ס' נשמת כל חי ח"ב שם בהשמטות וק"ל ובמוהרשד"ם חאה"ע סי' פ"ח: שם דס"א ע"ג מה שהביא מורינו הרב כמוהרי"ם ז"ל משם תשו' מוהר"א הלוי הוא תשו' הרב זקן אהרן והביאה בכנה"ג וצ"י ומ"ש הרב המגיה נר"ו בחלום כן בא בחלום הרב הקדוש אור החיים וכה אמר אלי ג' אל תירא כי אנכי שומר הפתח והן שני מה שאירע הנס בס' זה אירע לי והג' כי תעיין בפי' הכתוב ואת לחצינו. והפתרון מבואר כי בס' הזה סל"ח בפתיחתו בהקדמה הבאתי דברי הרב אור החיים בס' נשא בפי' הכתוב לזבולון אליאב ן' חילון וזכות תורתו הנצב בפתח השער מהס' הוא יגן עלי לבל יפקפקו עלי וגם את הב' מה שאירע הנס בס' זה כי בא הקדש דמים מגביר א' מעיר ברוסה בלתי היכר אותי כלל כמו שאירע להרב הקדוש בס' פרי תואר כמ"ש בהקדמתו ואת הג' כי בפי' הכתוב בס' אור החיים ע"פ ואת לחצינו כתב הרב ז"ל כל הנסמך לתורה רבו לוחציו ועיני כל אליו ישברו יע"ש וא"כ

גם כאן בס' סמיכה לחיים שהייתי נסמך לתורה מפי קדוש גדול הדור הגאון מ"ז ז"ל לא יבצר מלהיות לוחצים ומפקפקים והוא ברור ומ"ש עוד הרב המגיה כי למ"ז ז"ל מתוארו תוארים גדולים יותר וכו' עיין בתשו' מוהרי"ח נכדו של מוהרשד"ם מ"ש על מוהרשד"ם ומ"ש על הרב מוהר"י אדרבי ז"ל:

חלק ח"מ סי' י"א דע"ח ע"ד שיטה מ"ח עיין שם בסו' הספר בקונ' שלמי סמיכה דקל"ח ע"א שהזכרתי לדברי הסה"ת סי' תפ"ב ושם כתוב לאמר שהרי אביה חשד את ירבעם ואמר עמכם עגלי זהב וכו' יע"ש ואין לומר בכוונת דברי הסה"ח שהוא ל' חשדא לא ביוש שכן כ' בהדייא שם בסה"ח לעיל בסי' ד"ן שכן מצינו באביה בן רחבעם שהוכיח לירבעם בדברים לביישו וכו' גם לקמן בסי' אלף קכ"ד כתב אבל יחיד שחטא לא ילבין פניו ברבים כאביה לירבעם יע"ש אלא דיש להרגיש ע"ד הרב סה"ח דבסי' תפ"ב נראה דכל עיקר העונש היה על שביזה לאחיה השילוני שהיה ביניהם ולא לירבעם ואפשר לו' דהא והא גרמא ובירו' שם בפ' האשה בתרא קאמר ר"ל כן בהדייא על שביזה לאחיה השילוני ויש מ"ד שם ובב"ר שהוא על שביזה לירבעם ועיין להרב מתנות כהונה בפי' לב"ר ס' תולדות שם פס"ה סי' י"ו שפירש לשון חשד על לשון ביוש וחרפה כמו פן יחסרך שומע יע"ש:

סימן י"ג דצ"א ע"ד שיטה ד"ן נ"ב עמ"ש בענייותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חא"ח סי' ט"ו ובח"ב הח"מ סי' טוב וסי' מ"ד בזה בס"ד:

סימן ט"ו עיין בתשו' מוהר"מ ב"ב הארוכות סי' תתקס"ח:

השמטות לספר נפש חיים

מערכת א' די"ט ע"א אות פ"א שיטה ה' ועיין מ"ש הרב פני דוד שם בסוף הס' דקמ"ג ע"א וק"ל:

מערכת ד' אות כ"ג דב"ן ע"א ועיין בב"ר סדר ויחי פצ"ו סי' וזו אבל דניאל לא קבל וכו' מערכת הע' אות צ"ג דקמ"ח ע"ב ועמ"ש הרב ברית עולם סימן י"א שכ' כן וז"ל על עונשם של שבטים במכירת יוסף אף שמחל ה"ט משום שחטאו נגד הקב"ה ג"כ ולא יכול יוסף למחול רק על חטאם כנגדו יע"ש ובסי' קנ"ב ותקע"ג יע"ש. ויש ראיה לזה ממ"ש הרמב"ם זל בהל' סנהדרין פכ"ו הלכה ו' אעפ"י שיש לו לדיין או לנשיא למחול על כבודו אינו יכול למחול על קללתו וכן שאר העם אעפ"י שמחל המקולל מלקין את המקלל שכבר חטא ונתחייב יע"ש וכ"כ הטור בח"מ סי' זך ובהגהת מור"ם שם במ"ש אף שמחל ה מתחרף כי הנוסחא האמיתי היא המתקלל עיין בסמ"ג וש"ך וב"ח וכנה"ג

וחשק שלמה ואורים ותומים ומ"ש בעניותי בחידושי על הש"ע שם בס"ד מערכת תי"ו אות ל"ב דף ע"א שיטה ועמ"ש | בזוה"ק ס' בא דל"ג ע"ב: שם אות מ"ט דדל"ג ע"א והוא ג"כ בפ"ק דברכות ד"ז ע"ב ע"ש:

השמטות לספר הכתוב לחיים

סימן כ"ד אך טוב לישראל נשמט מהדפוס' כאשר מפורש במקומו לקמן ר"ס ע"ג:
סימן ס"ד חן פתאום ועיין לקמן בסי' קי"ט אות ש' סימן צ"ח הריעו לה' כל הארץ נכתב למפרע וכך הוא הריעו לה' כל הארץ דהוא יסוד כדי לעלות אח"ך לנצח והוד וצריך שיתקן בתחילה יסוד כצ"ל:
סימן ק"ך בצרתה לי עיין חומת אנך וכונתי שהוספתי על דבריו שאמר שירה חדשה בעבור זה:
סימן לק"ט אחור וקדם ועיין שם בסימן קי"ט באות ך':
סימן קמ"ז ועוד ירמוז במ"ש ט"ס וצ"ל וע"ד שרמזו כמ"ש בב"מ דנ"ט והוא על פסוק זה השמטות לשו"ת הרשב"א ח"ה ורחמים לחיים:
סימן מ"ט ד"ט ע"ג מה שהיה שייך לציין בכי טוב בפנים תמצא בהקדמתי לקונטריס כפר לחיים מ"ש שם בס"ד:
סימן ק"ו דף ך' ע"ג תשובה זאת הביאה נמי בח"א סימן אלף קמ"ה ועיין בס' מ"מ ח"מ סימן ס"א דקע"ד ע"א:
סימן לק"ט דכ"ח ע"ב אמר המגיה תשובה זאת היא באה בס' תולדות אדם שהוא ח"ב לרבינו הרשב"א ז"ל בסימן קפ"ד כדמותה בצלמה עי"ש: ריש סימן קמ"ט ד"ל עוד אמרתה בשאלות הראשונות וכו' א"ה הלא היא כתובה בתשובות המיוחסות להרמב"ן סימן צ"ב ועמ"ש בעניותי בתשובה שהשבתי לעוב"י שאלוניקי יע"א בחדש סיון התר"ט ליצירה בס"ד: סוף סימן רס"ד דס"ד ע"ד ועמ"ש בעניותי בסה"ק חקקי לב חי"ד סי' מ"ו דפ"ו ע"ד ומשם באה"ט בס"ד:
סימן רפ"ט דע"א ע"ב הובא תשובה זאת בב"י ח"מ סי' שפ"ח בקיצור ע"ש:

השמטות לחמשה ספרי חיים

בספר חיים תחילה קול הקודם ד"ה ע"ב שיטה י"א חוש הריח כנגד ספר ויקרא שם כתיב הקרבנות שנאמר בכולן אשה ריח ניחוח לה' וזל רש"י בשיר השירים סימן ה' שפתותיו שושנים דבורים שנדבר באהל מועד שהם לריצוי ולכפרה ולריח טוב תורת חטאת ואשם ומנחה ועולה ושלמים יע"ש: בספר תוכחת חיים ח"א סדר ויחי דפ"ד ע"ב

שיטה ריש ד"ו ט"ש נפל בדפוס כצ"ל ונראה לפי דרך רמז כי תיבת ילכו במילואה יו"ד למ"ד כ"ף וי"ו גימ' רי"ו הוא בגי' בלילך לחולים בדקדוק גימטריא רי"ו ונראה לומר כי בא הרמז בתיבת ילכ"ו שהוא רמז לביקור חולים גימטריא רי"ו שהוא גימ' גבור"ה כי החולה החולי שבא לו הוא מחמת הגבורה בחינת בינה אימא עילאה המוסרת את הבנים וצריך המבקר לבקש עליו רחמים ולהמשיך עליו החסדים למתק הגבורות בסוד ה' יסעדנו על ערש דוי תיבת דו"י היא אות יו"ד בחינת חכמה חסד עילאה בסוד והחכמה תחיה בעליה להמשיך חיים לחולה וחיו יחיה ולא ימות בע"ה וק"ל:

בספר תורה וחיים מערכת ז' אות ב"ן דח"י ע"א ועמ"ש בסה"ח סימן שס"ב ובקונטריס רוח חיים אח סי' ר"מ ס"ח:

בספר דרכיו למשה דכ"ב ע"ב שיטה י"ט וכצ"ל ותחשוב מספר ומנין תיבות אלו ליהודי"ם ממקו"ם אח"ד עם הכולל עילה בכיוון גי' תקמ"א אשר הוא בכיוון ז"ה יהי"ה בי"ד מרדכ"י הצדי"ק חמשה תיבות אלו גי' תקמ"א כצ"ל:

בספר דרכי חיים בפ"ד משנה כ"ה בנפול אויבך אל תשמח עמ"ש בהשמטות בס"ס נשמת כל חי ח"ב דצ"א ע"ב ועמ"ש בתנא דב"א סא"ר סוף פח"י יע"ש ובמ"ש בסה"ק גנזי חיים מע' א' בס"ד:

השמטות לספר נשמת כל חי חא

חא"ח סי' ך' דכ"ח ע"ב ועמ"ש הריטב"א ז"ל בש"מ לכתובו' שם לדפ"ג דבמ"ע מנין אותו עד שתצא נפשו משום דכל שעתא ושעתא בקום ועשה קאי ואי עבר זמן המצוה לא מלקינן ליה ע"כ יע"ש ועמ"ש הרב יד מלאכי ח"א מערכת עין אות תקי"ד יע"ש ודוק במ"ש הרב ז"ל שם ובמ"ש בפנים ועיין בס' נ"מ זה שמו מראה הנוגה למורינו הרב המו' במוהר"ר רפאל אשכנזי ז"ל ד"ע ע"ד:

סוף סימן ך' דכ"ח ע"ב ועמ"ש הרב"א בש"מ לב"ק לדכ"ו ע"ב מ"ש בשם רבינו יהונתן ובמ"ש בסה"ק גנזי חיים מערכת עי"ן ד"ה עובר על עשה וכו' יע"ש בס"ד:

סימן כ"ג דכ"ו ע"ג שיטה ל"א ועמ"ש מורי הרב ז"ל בספר נ"מ בית מועד למ"ק שם ד"ג ע"א ע"ד הריטב"א אלו יע"ש:

סימן כ"ט דל"א ע"ב והנה בעתה ראיתי בתשובות מוהר"מ מינץ סימן צ"ג שכתב וז"ל ומ"מ חייב מכת מרדות מדרבנן אכן מאחר שלוקה בלא"ה יש להקל ולכלול יחד בחד מלקות וכו' יע"ש הרי לך בהדייא תנא דמסייע לך דמי שנתחייב מלקות ומכת מרדות כיון שלוקה המלקות מד"ת נפטר מהמכת מרדות מדרבנן וק"ל:

סימן ל"א דל"ט ע"ג סוף ע"ג ועיין בתיקונים בהקדמת די"ב ע"א דאין מלקין בשבת וכו' יע"ש. סימן ל'א דל"ג ע"ד שיטה ג' נ"ב ומיהו אע"ג דאין מלקין מלקות מ' ולא מכת מרדות בשבת וי"ט ובלילה ככל האמור עכ"ז אם בליל פסח ובליל סוכות אינו רוצה לקיים מ"ע של אכילת מצה וישיבת סוכה אפילו חל בשבת מכין אותו מכת מרדות הגם שהוא שבת וי"ט ובלילה יען עבר זמנו מתבטל המצוה וכמ"ש בעניותי בהשמטות לסה"ק חקקי לב ח"א חא"ח סימן י"ט דכ"ב ע"ג שיטה ה' יעש"ב בס"ד:

סוף סימן ל"ב דמ"א ע"ב והנה לעתות כאל' הנה עולה על מזבח הדפוס ס' בית מועד למורי הרב ז"ל ועמ"ש בחי' על הרמב"ם בהל' כלאים דכ"ה ועמ"ש בפנים ודוק:

חיו"ד סימן מ"ג דע"ו ע"ד ועמ"ש הרב מהרי"מ ז"ל בס' שפת אמת ד"ה ע"ב וז"ל לפיכך הם מבקשים ליתן טענת פיטור לעצמן מקרא דכתיב בירמיה סימן כ"ט כי כה אמר ה' לכל הגולה אשר הגלותי מירושלים בבלה בנו בתים ושבו וכו' כי אין חפץ ה' בישיבת בני ישראל בארצות החיים המה עד שהוא ית' יקבץ נדחינו וגם מחזיקים דברי צפצופים באומרים רבותינו ז"ל ג' שבועות השביע הקב"ה את ישראל וגו' יע"ש מה שהאריך לדחות כל הטענות אלו ושיש חיוב מ"ע גם בזה לדור בא"י יעש"ב:

סימן כ"ו דצ"ו ע"א כתב בסדר היום ד"ל ול"א ע"ב וז"ל והסברא הנכונה הוא דאין ראוי להסתפק בממון אחרים דמאי חזית דדמא דידך סומק ואם אמור יאמר איך אעשה מלאכה ואבטל לימודי ועבודתי אינה טענה מספקת כי הוא יתברך צוה על התורה ועל המלאכה ולמה נבטל ציווי זה מפני זה ומ"מ אני אומר שאם אינו מדעתו להתפרנס מאחרים ואחרים אומרים לו אין רצונינו שתתבטל מלימודך אפי' רגע אחד וכל מחסורך עלינו כענין זה נ"ל שמותר ואדרבא אם אינו אומר כונתם חטא בא על ידו כי היה יכול לזכות לאחרים וכו' יע"ש סימן ס"ב בענין איסור מלאכה ביום המילה ועיין להרב פר"ח בא"ח סימן קל"ח גבי מ"ש מור"ם בהגה' שם ונראה דה"ה לשום בעלי ברית דיו"ט שלהם וכבר חשבתי ע"ד במ"א בס"ד ואכמ"ל:

סימן ס"ד דק"א סע"ד בענין פדיון העלתי לפדותו בלא ברכה והנה בעתה בא לידי ב' פסקי ריקאנאטי האחרונים וראיתי בסי' י"ג שכתב שיש לפדותו בלא ברכה וסיים וכתב וז"ל דזה לי כמה שנים שעמדתי על מבוכה זו והרציתי הדברים לפני הרב המופלא כמוהרי"ך ז"ל והעלה לפדותו בלא ברכה מהט עם הנ"ל יע"ש. ועיין להרב ברכ"י בא"ח סי' ז' שכתב דבענין ברכות שב וא"ת עדיף אף דמרן סבר לברך וכן ראיתי לרבותי יע"ש ועמ"ש בס' לדוד אמת סימן ו' אות ס"ג בהגהה יע"ש ולהרב זכור לאברהם ח"א בא"ח

מער' פ' ד"ה פדיון יע"ש ומ"ש בעניותי בהשמטות ח"ב ד"ק ע"ב בשם הרב ראש משביר ח"א חי"ד סימן כ"א ד"ל ע"א דיפדה אותו בלא ברכה צ"ל בברכה יע"ש:

סימן ס"ו דק"ג ע"ב שיטה ה' וכ"ה דעת מורי הרב ז"ל בס' בית מועד די"א ע"א והביא שם שכ"ה דעת הרב מר אביו ז"ל והרי הב' המאורות הגדולים הללו הלא הגבורים מרבני עירנו ז"ל נראה בהדייא שדעתם לאסור זולת שמ"ש שם מורי הרב ז"ל בשם הרב מר אביו ז"ל דהיכא שיש חשש שמא ימות לו מת אחר בשבת ויתכפהו אבליו דיש להתיר יע"ש כיוצא בזה התרתי גם אנכי בעניותי שם בסימן ס"ז יע"ש:

שם סימן ס"ז דק"ג ע"ד סוף הסימן נ"ב ועמש"ל בהשמטה בקונ' זה שיש ראיה מדברי הרב כמוה"ר אליקים גאטינייו ז"ל מר אביו של מורי הרב ז"ל למ"ש בסימן זה וק"ל:

סוף סימן ע"א דק"ד ע"ד והנה בעתה ראיתי ראיה מהימנא ממ"ש התוס' בערובין דמ"א ע"א ד"ה מבני סנאב וכו' וז"ל ואע"ג דר' אליעזר בר צדוק הוה ליה בוכרא וכו' שמא אמו היתה מבנימן או חתנם היה והיה עמהם בסייעתם עכ"ל הרי דאפי' כשיהיה להחתן שמחה מצד משפחתו עכ"ז דוחה אבילות חמיו כשהוא עמו בסייעתם כ"ש כשיהיה השמחה של חתן זה מצד בתו הנשואה לו דודאי דדוחה האבילות וק"ל:

ח"ב חאה"ע סימן ב' ד"ג ע"ב בענין קדושין בלילה עמ"ש הרב המובהק כמוהר"ר אג"ן בספר נ"מ. חקי חיים סימן מ"ט:

סימן י"ג ד"ה ע"ג ועמ"ש הרב ג"מ סימן ב' אות דהוז"ח ומ"ש הרב בארות המים בקונ' שמות הגיטין ובס' לחם שלמה דקל"ז אות ח' בענין גט ש"מ שצריך שיכתב ויחתם בלילה ומ"ש מהרח"ש ח"ב סימן כ"ב ומהר"מ די בוטון סימן י"ג יע"ש:

עוד שם אי גט נק' דין עמ"ש בס' שמות הגיטין להרב רבינו שמחה בהקדמתו ד"ד ע"א ועמ"ש הרב ב"כ בקונ' בית דין סי' מ' דע"ז ע"ד ועיין בס' אמר יוסף הנ"מ בליקוטין ע"ס א"ב מע' אלף בקונ' לקט יוסף דק"ו ע"ד שהביא ס' הסמ"ע דבלילה ע"י הדלקת הנרות שרי ותימה ע"ז ממ"ש מרן באה"ע סימן קכ"ג שהביא משם י"א דאין מגרשין בלילה וכו' יע"ש ויש להרגיש עליו דמלבד שאינן דברי מרן כי אם דברי מור"ם ואדרבא מרן בב"י שם באה"ע סס"י קל"ו תמיה על ס' זאת ות"ת דמה ענין דין לגט יע"ש. זאת ועוד דעל מבוכה זאת כבר עמד הרב ג"פ שם באה"ע סימן קכ"ג סקכ"א יעש"ב וצ"י ועמ"ש בזה ג"כ בס' גט מקושר להרב מהר"י נבון שם דח"ן עכ"ל יע"ש והן עתה נדפס מחדש ס' חקי חיים ועמ"ש בסי' מ"ט:

חח"מ סי' י"ג דצ"ד ע"ב בענין אם נידון הסמוך לעיר כעיר עיין להרב א"ז בא"ח סימן תרפ"ה סק"ג יע"ש:

סימן ט"ו עיין בס' נטע שעשועים סימן ל"ו יע"ש סימן י"ז דר"ן ע"א שיטה ל"ב ועמ"ש הרב משא מלך בח"ה ש"ב מ"ג דמ' ע"ד ומ"ש הרב מטה שמעון חח"מ סימן קס"ג הגב"י אות רכ"ה יע"ש:

סימן כ"ג דס"ה ע"ב בקונה ספר ונמצא חסר והיה קום לומר דאם באנו לומר דאיכא משום אונאה הרי מצינו מחלוקת בפוסקים אם יש אונאה לספרים שהוא מחלוקת חכמים עם רבי יאודה בפ' הזהב דנ"ו דר"י אומר דאין אונאה לספרים ויש פוס' כר"י כמ"ש הרי"ף וגם הר"ן כתב דר"ח פסק כר"י וכן הביא בהגמי"י פי"ב מהלכות מכירה משם אביאסף דפסק כר"י דאין אונאה לספרים ויכול המוחזק לומר קי"ל כוותייהו וכמ"ש הרב כנה"ג בח"מ סימן זכר בהגב"י אות י"ז יע"ש וכן פסק הרב ראש משביר בתשו' ח"ב חח"מ סוף סימן ל"ו כמו שיע"ש מ"מ כאן בנדון דידן ובעירינו אזמיר יע"א שהמנהג פשוט בכל קונה ספר שקונה ספר שלם ולא חסר אם כן לא נכנס בסיג זה דודאי דאפילו בסתם אם לקח ספר ושוב מצאו שחסר בו דפים שחוזר בו לכ"ע:

סימן כ"ה דס"ה ע"ד שיטה נ"ב והנה בעתה ראיתי דגם זה מעיקרא במחלוקת הוא שנוי שהרי מרן בב"י בח"מ סימן שי"ב סעיף י"ב כתב וז"ל מ"ך על ראובן שהיה בבית לאה ורצה להחזיק בקצת הבית ולא עלה מידו והיא טוענת שאינה יכולה לדור עמו שפיר טענת דדמי עליה כאריה ורבא ע"כ כל אלה הטענות והקינטורין שנעשו ביניהם דאין אדם דר עם נחש בכפיפה עכ"ל והנראה שהוא חילק עמ"ש בס נ"י שהביאו שם מור"ם בד"מ ויכול המוחזק לומר קי"ל ולענין מי נקרא מוחזק השוכר או המשכיר עמ"ש הרב הגדול מזה בספר חק"ל חח"מ ח"ב סימן ס"ט ובמ"ש בעניותי בתשובה במ"א ובקונטריס רוח חיים חח"מ סימן כ"ה בכללי. הקי"ל בס"ד:

דב"ן ע"ד שיטה כ"ה נ"ב כונתי על בעי חיי לא על כנה"ג דכבר הזכירו שם:

סוף סימן מ"ח דפ"ט ע"ב והנה בעתה במכתב שלח אלו רב חביבא מעלת הרב הכולל זרע קודש כמוהר"ר:

יעקב בן חביב נר"ו מאריה דאתרא ק"ק גליפול יע"א וזה לשונו לשון הזהב והודעתי הן כתיב כאן איך מתניתא דמר מתנינא בספרו הבהיר ס' נשמת כל חי חח"מ סימן מ"ח בענין מציל את חברו בממון אחרים שחקר חקירת חכם אי חייב המציל לשלם ואסוף דינא נראה שדעתו דעת עליון נוטה לחייב למציל כשאין לניצול לשלם ואני בעניי לפי קוצר השגתי לא זכיתי להבין ד"ק דנראה לכאורה דמאותה ברייתא מימרא שלמה הרא"ש ז"ל לחייב לניצול משם יש ללמוד לד"נ דהכי איתא בב"ק דקי"ז ע"ב ובסנהדרין דע"ד אמר רבא רודף וכו' ורודף שהיה רודף אחר להציל ושבר כלים בין של נרדף בין

של כל אדם פטור וכו' והשתא כמו שלימד הרא"ש ז"ל מנרדף ששבר כלים של כל אדם דחייב לחייב לניצול לשלם כ"כ יש ללמוד לכאורה מרודף אחר רודף להציל ושבר כלים דפטור לפטור למציל את חבירו בממון אחרים כך נראה לכאורה לפי קוצר השגתי ואם שגיתי אתי תלין משוגתי ולאורו אני צריך יאיר לי מני"ר נר"ו ואותי ישיב על קנ"י ובה אדע כי מצאתי חי בעיני אדוני ובכן שלמא דמני"ר כן ירבה וכן יפרוץ ברבות הטוב עכ"ל יצ"ו: וכשאני לעצמי נדחה דמלבד דליכא סתירה למה שהכרחתי דהמציל חייב לשלם אי אין לו לניצול כדי לשלם מהא דאמר רבא שם בב"ק דקי"ז ובסנהדרין דע"ד דרודף שהיה רודף אחר רודף להציל את הנרדף ושבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין כל אדם פטור ולא מן הדין אלא מן התקנה שאם אין אתה אומר כן אין לך אדם שמציל את חפרו מן הרודף ופירש"י ז"ל בב"ק עלה מן הדין שהרי המציל עצמו בממון חברו חייב כ"ש מציל אחרים בממון חברו וכן כתב הרב נ"י שם בה' יע"ש ואם כן אדרבא מוכח כי מן הדין המציל לחברו בממון אחרים היה חייב לשלם אלא דכאן ברודף עשו תקנה שלא מן הדין כדי שלא יתרשל ויתעכב מלרדוף ויבא הדבר לידי פיקוח נפש וכ"נ דעת הרמב"ם בפ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה י"ד שכתב וז"ל מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף ושיבר את הכלים בין של רודף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין אלא תקנה היא כדי שלא ימנע מלהציל ויתמהמה ויעיין בעת שירדוף וכו' יע"ש דש"מ דדוקא ברודף אחר רודף הוא דהתירו לו שאם שיבר דפטור כדי שלא ימנע מלרדוף ויעיין ברדיפתו אבל בסתם מציל את חברו שלא ברדיפה כי אם בישוב הדעת ויצטרך ליקח ממון חברו כדי להצילו אה"נ דיהיה חייב לשלם כיון דכפי דברי הרא"ש החיוב הוא על האדם ולא על ממונו וכמ"ש בפנים וא"כ למדנו אדרבא מכאן דאי לאו משים תקנה שעשו ברודף לבד כל מי שהוא מציל לחבירו בממון אחרים שלא ברדיפה חייב לשלם ואז חזינן אם יש ממון לניצול חייב הניצול ואם לאו חייב המציל כמ"ש וק"ל:

סוף סימן מ"ח ועיין בס' עיקרי הדט. חי"ד סימן ל"ה אות י"ז ומשם באר"ה לד"נ וק"ל ובתשב"ץ ח"ב סימן רמ"א יע"ש:

סימן מ"ח דס"ט ע"א ועיין בתשו' הרי"ף סימן ר"ט. שכתב וז"ל ואם היו עליו שטרות לעכו"ם מחובות ומקח וממכר אין חוששין להם שאין לוקחים ממונו של ישראל ומעמידין אותו עד שיטלוהו עכו"ם משום שכנסוהו לבית הסוהר שאין על התובע זה מן ישראל כלום שיפדנו מן הסוהר בממונו יע"ש דש"מ דאפי' תפוס הישראל בממון חברו ויכול להנצל בממונו של חבירו מן הגוי אינו יכול כל עוד שעדיין לא נתפס אם כן הרי הוא חייב לתת לחברו מה שחייב ואם אח"כ יתפס ביד גוי הרי הוא ככל ישראל להצילו

שוה בשוה: סס"י מ"ט ד"ץ ע"א ועמ"ש הרב כנה"ג בח"מ ח"א סימן קנ"ה הגב"י אות ל"ד בשם תשו' הרדב"ז ח"א סימן רל"ח והיא לו נדפסה בתשו' החדשות ח"א סימן תקנ"א:

השמטות לספר חקקי לב חא וחב

א"ח סימן ג' ד"ב בריש הסימן נ"ב והנה בעתה ראיתי בס' בינה לעתים עת לחשות דרוש ס"ד קס"ט ע"ג וז"ל אם תצא כלה מחופתה ובאה אל בית הכנסת או אל בית חמיה ונתלוה אחריה רעותה עושין שורות של בני אדם אלה מפה ואלה מפה מפתח ביתה עד פתח בית הכנסת וכו' יע"ש והנראה פשט הדברים הוא שמכניסים את הכלה מביתה לבה"כ קודם הליכתה לבית החתן קודם הנשואין ואפשר לדחות כי היה המנהג קבוע בעיר ולא רצו לבטלו או ידע שלא יעלה בידו לבטלו אמנם מה שיש להוכיחם על הסתכלותם בנשים זהו בלאו הכי הוא איסור שהוא איסור ברור לזה הוכרח הרב ז"ל להוכיחם בתוכחות מוסר כמבואר שם וק"ל סימן י"ט דכ"ב ע"ג שיטה ה' אם מותר הוא בעצמו נ"ב להכותו מכת מרדות עד שיקבל עליו לעשות המצוה כי תבעי לן הוא אם צריך ב"ד או לא אבל לענין אם מותר להכותו בי"ט או אפילו אם יהיה ג"כ שחל פסח וסוכות בשבת ואינו רוצה לאכול מצה ולא לישב בסוכה דקי"ל דמכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקיים המצוה בזה בודאי דמכין איתו בשבת וי"ט ובלילה דאע"ג דקי"ל דאין מלקות ומכת מרדות לא בשבת וי"ט ולא בלילה כמ"ש בעניותי בסה"ק נשמת כל חי ח"א חא"ח סימן ל"א באורך בס"ד עכ"ז היכא דהוא מצוה עוברת שצריך להכותו עד שיקיים גם בשבת וי"ט ובלילה מכין אותו והוא ברור ופשוט:

וישו"ר בס' פרי מגדים חא"ח בהקדמתו בפתיחה להל' שבת די"ב ע"ד שכתב וז"ל ויש להסתפק במכת מרדות באין עושה סוכה וכדומה דמכין אותו עד שתצא נפשו אפשר כה"ג בשבת וי"ט עונשין אותו ואי"ה יבואר עכ"ל ולעד"ן דאין כאן ספק כלל:

סימן י"ט ד"ך ע"ג שיטה י"א דליתא כ"ב שאינו מד"ת אלא מדרבנן והנה בעתה נ"מ ס' בית השואבה ושם דצ"ה ע"א סעיף ו' הכריח הרב ז"ל שהידור מצוה הוי מדרבנן ולא מד"ת יע"ש אה"ע סימן נ"ו ע"ד שיטה כ"ט נ"ב ועיין בספר זכרון לראשונים בסו"ס ברך משה דקס"ג ע"א בהגהתו ע"ד הרב י"א סי' י"ג הגהב"י אות ב' ע"ש ח"מ סימן ה' דכ"ה ע"א שיטה כ"ה ועיין להרדב"ז הישנות סימן קמ"ג וכו' הנה דעת הרדב"ז כדעת רוב הראשונים ואחרונים דס"ל דמי שאין לו לשלם אין לחובשו בבית האסורים ואדרבא אם הניחו הגוי חייבין כל ישראל לפדותו משום מצות פדיון שבוים כמ"ש הרדב"ז בתשו' החדשות ח"א סי' תצ"ח כמ"ש שם סמוך ונראה יע"ש בפנים והנה בעתה האיר וזרח

ס' מעשה אברהם להרב כמוהר"ן אברהם אשכנזי נר"ו וראיתי לו בחלק ח"מ סי' ט"ל דרמ"ד ע"ד מ"ש בזה פוק חזי: סימן כ"ה דקי"ח ע"א בענין ש"ט אם הוא טורח בדבר מצוה נ"ב ועיין בתשו' מהרשד"ם חי"ד סי' ר"ד שמתבאר מדבריו כי הטורח בדבר מצוה נוטל שכרו משלם ואם הוציא הוצאות ויש לניצול ממון מחוייב לפרוע יע"ש: סוף סימן ט"ל דקמ"ג סוף ע"ג ועמ"ש בשו"ת בס' שמן רוקח ח"ב סי ע"ו וסי' ע"ז יע"ש בהשמטות דקצ"ו ע"ג שיש ט"ס לבטל המריבה צ"ל לבטל העריכה:

השמטות לספר חיים ושלום

סימן א' ד"ג ע"ב ועיין להרב חמ"י בה' פסח פ"ב ד"י ע"ג שכתב וז"ל וריב לי עם כמה מבני אשכנז. ומ"ש הרב הגדול חיד"א ז"ל בשם ספר פנים מאירות דאשכנזי שעושה הפך מור"ם וכו' שם ד"ח ע"ג על מקללת יולדיו ועיין בס' שמן רוקח סי' ץ':

סימן ד' די"ב ע"ג שיטה י"ב ועיין בתשובות הרדב"ז החדשות בח"ב בלשונות הרמב"ם סימן קפ"ה יע"ש ועמ"ש לקמן בסימן לב בס"ד:

שם דכ"ג ע"ג בשיטה א' מקיים מצות פו"ר עיין שמש צדקה א"ח סימן כ"ט סוף סימן ט' דכ"ד ע"א שיטה כ"ח בפסק פאדואה שב יעקב חאה"ע סימן ל"ז דפ"ה ע"ג:

סימן כ"ד בקידושין אי חיישינן לקלא עיין בתשובות הרדב"ז בחדשות ח"א סוף סימן שי"ב:

סימן ל"ח דכ"ב ע"א שיטה טוב נ"ב ועיין בש"ע אה"ע סימן קצ"ט בסדר חליצה סעיף פ"ב ובהרב הלבוש שם ובספר אפי רברבי שם בפירושו ס"ק פ"ב יע"ש ומ"ש בעניותי בספרי זוטא רוח חיים על ש"ע אה"ע שם בסימן קס"ט בס"ד:

השמטות לספר כף החיים

סימן ט' אות א' נ"ב ועיין אות אמת דף ע"ח ואילך:

שם אות ב' ועיין אות אמת דצ"ב:

שם אות יו"ד אות אמת דק':

שם אות י"א אות אמת דק"א:

סימן יו"ד אות ד' ועיין לקמן דצ"ח ע"א ובית שלמה סוף סימן י"א: שם אות ח' ולענין שהחיינו בפעם ראשונה לדעת התוספות והרשב"א והר"ן אין מברכין כי אם על מצוה שבא מזמן לזמן כמ"ש הש"ך בי"ד סימן כ"ח סק"ה וכן הסכים הרב פרי חדש שם:

שם אות ל"ה ועיין סמוכים לעד סדר בא דף נ"ה ע"ד:

שם אות ז"ל ועיין מלאכת שלמה סימן יו"ד סימן י"ד אות כ"ח בית השואבה דל"א ע"ב אות ע"ה:
סימן ט"ו אות ס"ו ועיין בספר חיים וחסד מוספיא בסדר רבני ירושלים:
סימן טז אות ב' ועיין השומר אמת סימן ג"ל אות כ':
סימן כ"א אות ח' ועיין תיקון סופרים להרשב"ץ ועיין יערות דבש ח"ב דרוש ד' נועם מוסרו על פתגם דנא:
סימן כ"ב אות ט"ז ועיין דקדוקי חברים דז"ך ע"א:
סימן כ"ד אות ג"ל ועיין דברים אחדים דף ק"פ ע"ב ובספרו שער יוסף דק"ה ע"ד:
שם אות ט"ל ועיין יעקב לחק למוד י"ד:
סימן כ"ו אות ב' ועוד תראה בס' יערת דבש ח"ב. דל"א ע"א וב' מה שפירש במאמר זה:
סימן זך אות ג' ועיין אספקלריא המאירה דף ס"ב סוף ע"א:
שם אות וא"ו ועיין אספקלריא המאירה שם שם:
סימן כ"ח אות ס"ז ועיין בספר אברהם יגל בקונט' זכר צדיק סימן ב' אות ע"ד ולענין צו"ץ עיין מאמ"ר אשכנזי סדר חיי שרה:
סימן ל' אות ק' ועיין באר היטב סימן שכ"ו ס"ק ח':
סימן ל"א אות ד' ועיין ספר שערי תשובה סימן תר"ח משם הרב"ח: שם אות ך' ועיין זכור לאברהם אביגדור ז"ל מ"ש. בזה:
סימן ל"ב אות ח' ועיין יד נאמן דמ"א ע"ד:
סימן ל"ד אות' יו"ד ואות י"א עיין לשני האותות. בספר השומר אמת מ"ש בזה:
סימן ל"ה אות ו' ולפי גורי האר"י זיע"א גם בלילה קדמא ואתיא זכירה:
שם אות ד"ן ועיין בסה"ח סימן ט"ן וטוב עין דנ"ט ע"ב ובקונטריס חיים לראש דכ"ח ע"ב ובספר חיים שנים הנד"מ דס"ט ע"ב:

השמטות לספר מועד לכל חי

הדא מרגנתא מלא חכמתא. מגלא עמיקתא ומסתרתא. הכא תרגימו נהוריתא הרב המופלא וכבוד ה' מלא. עטרת החיים נר"ו יאיר לעד וכיר"א:
אחרי שים שלום אנא דאמרי תכתב בספר חיים טובים וארוכים כיר"א אות זה מדבר כי מדי עוברי בספרו היקר מועד לכל חי להתלמד בו ולעשות מעשה ככל הכתוב למר ראיתי בסי' י"ב אות י"ד כתוב שיאכל תפוח עם המוציא כמ"ש בעט"ז ולא צדק בזה המאמר וכו' ע"כ. והנה בעט"ז היא' להפך ממ"ש רו"ם ונראה שט"ס הוא ובמקום עט"ז צ"ל שבות יעקב ח"ב סי' כ"ז ורום לא תקן מזה בלוח הטעויות והגם דאיכא מבוכה גדולה

בזה דלדברי התשב"ץ וב"ח ומ"ץ שמביא המ"א וחמ"י וקשל"ה דיברך ואח"כ יאמר יה"ר ויאכל. ודעת מור"ם ומ"ץ ובאה"ט וא"ר ופ"מ דיברך ויאכל ואח"כ יאמר יה"ר אלא דהרב חמ"י דחה סברה זאת דעל מה יאמר יה"ר ודעת מהר"ר אשטרוק שמביא שכנה"ג סי' קע"ד ומאמ"ר סי' תקפ"ג וחיי אדם כלל קל"ט סק"ו שיברך ויאכל ממנה ויאמר יה"ר של השאר ועיין שכנה"ג ורש"ל דיאמר יה"ר ואח"כ יברך ויאכל ועיין אגורה באהלך דח"י שדחה דיעה זו ודעת הרז"ל ח"ג שיברך על הרימון או דבר אחר ויפטור התפוח והתמרים וזה לא יתכן שיברך אם לא שיטול התמרים מעל השולחן שהם ב' לארץ בתרא או יברך על שאר מיני שאינם מז' מינים שהם חביבים לדעת הרמב"ם ז"ל כמ"ש מרן ז"ל סכ"ו ודעת הש"פ שיאכל התפוח והדבש עם המוציא ורו"מ מסכים לזה ועיין מטה יאודה שהרי אין מברכין על החרוסת שהמרור עיקר ואין כאן ספק ועיין אחרונים ז"ל מגינים ובאה"ט וא"ר וא"ז זולתם עוד כתוב למר סי' ט' אות כ"ח אם שכח וכו' וץ פעמים לא מהני וכו' ע"ש וכיון שרו"מ הולך אחרי ארי דבי עילאי הגאון חיד"א ז"ל הרי כתב בבר"י שמהני ע"ש עוד שם סי' י"ג אות מ"ו אם לא אמר את מוספי אפי' חל כשבת אין צריך לחזור כמ"ש בק"ג סי' כ"ד ובמחב"ר בק"א סימן תקצ"ג ע"ש ואחר המחילה דשם מבואר דדוקא ביום ב' אינו חוזר אבל ביום ראשון חוזר ונר' שט"ס הוא וצ"ל אם לא אמר ביום ב' את מוספי א"ץ לחזור אבל לא אפרק מחולשא דיום ב' לא יבא בשבת אשר על כן תשובתו הרמתה מהרה תצמח. עוד ראיתי בספרו הנחמד מועד לכל חי סי' (ס) אות י"ט במ"ש הרוקח השיגו"ה בי"ן המצרי"ם בגימ' וכו' והוצרך רו"ם לרמוז בתיבת השיגו"ה לתקן החשבון והרמ"ז יעו"ש. ואני אומר כי כוונת רוקח על ג' תיבות שהם השיגו"ה בי"ן המצרי"ם בגימ' המה וכו' עם התיבות והכולל ואזי מכוון וא"צ לכל הדוחקים לפרשם בענין אחר ומעתה אין דבר כי אם לשאול בשלומה של מלכות גם שלום הרבנים בניו העי"א כ"ד החותם ביום צו"ג שנת אברך את ה' אשר יעצני וש"ר א"ה:

יעקב רקח ס"ט:

וזאת תשובתי

אליו:

חזיתיה למר דהשיג על מה שציינתי בסי' י"ב אות י"ד מס' עטרת זקנים על אכילת התפוח ובס' אשר ביד כתר אות ע' נראית כמו כ' וצ"ל עמ"ש ואינו כמ"ש וכן הוא בהעתקה וכונתי רצויה לציין הספרים שדברו בזה וכבר ציינתי לבסוף מ"ש בסה"ק רוח חיים ושם באו הדברים באר היטב ובקו' זה הוא בקיצור מילין ועל ענין אמור של ברכת כהנים לש"ץ כבר השבתי כראוי והנו נצב בספר רוח חיים בע"ה ישמח צדיק כי חזה

ובכן תמהני על כתר דלמה טרח וכתב שיש מבוכה בזה מאחר דאני בעוניי כבר רמזתי שיש סברות רבות בזה ומה בא לחדש ומה שהביא מדין חרוסת עם המרור אינו ענין לזה דהתם אינו ברכת הנהנין אלא ברכת המצות ודוק. גם מ"ש עוד מעכ"ת על ענין ז' פעמים דהבר"י כתב דמהני כמדומה דלא נמצא איתו ס' שערי תשובה אשר ציינתי שם דכבר הביא להבר"י ושוב הביא להרב ב"ח דהעיקר כהרב מג"א וגם שהגאון פרי מגדים הסכים כהרב מג"א כאשר ציינתי שם ואם כן בדבר זה דכתב הבר"י אין דבריו מוכרחים דהיא דחייה בעלמא ולא הביא ראיה ברורה להיפך וכנגד זה מצינו אשילי רברבי דחלקו בפירוש ואמרו דלא מהני שמא יפגע בברכה לבטלה או שלא יאמר ברכה כתקנה בהא נקטינן כוותייהו וכזאת וכזאת ימצא כתר בכמה דברים דאין אנו הולכים אחר דברי הרב חיד"א ז"ל. ומ"ש כת"ר נר"ו על ענין אם שכח לומר מוסף ביום ראשון של ר"ה והוא בסימן י"ג אות מ"ו מס' מלכ"ח כנראה שאין בידו ה' חקרי לב א"ח שציינתי שם סימן ד"ן והוא בדף צ"ו ע"ב שדחה דברי הרב בית יאודה שהביא המח"ב ואנן אחר מאריה דאתרין ושהוא מרן זקני אזלינן ולא אלו בלבד לא הוסיף עליך כהנה וכהנה כמה רשומות וציונים שנשמטו מקונטריס זה וע"ט הזמיר הגיע להעתיקם פה עמנו:

סימן אלף אות ה' ויו"ב של פסח נולד לוי ומי שהוא לוי יהיה בו ביום רובו בקדושה:

שם אות ח' ועיין בספר פתח הדביר ח"ב דף ק"ג ע"א וב':

שם אות י"א ועוד ט"ס וצ"ל שני מלכים:

שם אות י"ג ועיין מלאכת שלמה סימן שף:

שם אות ח"י ועיין ערוך השלחן בהשמטות אות י"ט ונכ"י דה"ן ע"ד: שם שם ההכרזות א' דרוש ב' יקנו פירות שלשה ימים קודם ג' זמן אכילת חמץ והביעור וביטול שני שעות קודם חצות ד' שיאפו השמורות היטב ה' שלא ישכחו מעירובי חצירות כי מבערים הערוב ישן. וגם ערובי תבשלין כשחל י"ט שני בער"ש ו"יו לא ישתו זיגארו כלל. ז' כשחל יו"א או יום אחרון או יו"א של חוה"מ בשבת שלא יאכלו דגים ופירות הבאים מחוץ לתחום עד ליל חול המועד:

סימן ב' אות ז' דרבי נועם:

אות ט' יבא הלוי סימן ג':

אות י' וכמה אשכנזים אינן אוכלין כי אם לילי החיוב ושאר סעודות דגים ותפוחי אדמה ומיני פירות:

אות כ"ה ועיין מלאכת שלמה סימן ה':

סימן ג' אות כ"ו מלאכת שלמה סימן ד':

סוף אות ל"ד ועיין להרמב"ם פ"ו מהל' מ"א ה"ב ובי"ד סוף סימן ס"ו וכנה"ג שם ובספר יד דוד די בוטון שם ובס' מש"ל פרק י"ד מהלכות אבל ודוק:
סימן ה' אות ו' ועיין מלאכת:
הק' דקמ"ג ע"ג:
סימן ו' אות אלף ועיין השומ"א אות ל"ב וג"ם:
אות ד' והשומ"א ובהשמטות:
אות ז' והשומ'א אות ח"י:
סימן ח' אות שף ט"ו סיון נולד יאודה סה"ד דט"ו ע"ג וזה יהיה ואת יאודה שלח לפניו להתקין לו בית תלמוד דע"י התורה נותנת לו ממלכות וממשלה:
אות י"ז ועיין להרב מגן אברהם שה בסימן תצ"ד:
אות כ"ד ועיין זובח תודה דל"ד רע"ב:
אות כ"ט ועיין חלק שמעון ערך נפתלי:
אות ל"ב והוא למנהגן של אשכנזים:
אות ג"ל נוה שלום סימן ג' לדוד אמת סימן ג' אות ח"י:
אות ט"ל ועוד תמצא בגליון הזוה"ק ח"א בהקדמה ד"ח ע"א ד"ה רבי שמעון הוה יתיב ולעי באורייתא עד רב המנונא ועוד שם בדף יו"ד ע"א ד"ה אמר ר"ש לחברייא עד והגית בו יומם ולילה בדי"א ע"א ואחר התיקון ילמוד בזוה"ק סדר תצוה דקפ"ב ע"ב עד מ' אנפין מדף קפ"ג ע"א כמ"ש בגיליון שם:
סימן ט' אות ג' ועיין סה"ד דט' ע"ב:
שם אות י"ט עי"ש בהשמטות. ועוד נשמט צהרי"ם גימ' במ"ק כ"א ועוד אמר לי ידידינו הרב ועצום כמוהר"ר יעקב רקח נר"ו ככתוב למעלה:
סימן יו"ד אות ב' יו"ד בו נולד ישששכר סה"ד דף ט"ו ע"ג בי בזכות התורה יבנה הביהמ"ק
אות ח' ועיין לקמן אות ע"ב:
אות כ"ג ועיין שמור שארית אות מ"ד:
אות ט"ל מותר לילך יחף ואני הרואה לכמה וכו' כצ"ל ועיין בקונ' ספר חיים סי' ל'ז אות ט"ז:
אות ז"ן מעש"ר פ"ה דתעניות ה"ז:
אות ס"ז ועיין השומ"א אות כ"ה ובשמור שארית אות ל':
אות ע"ב ועיין לעיל אות ח':
אות פ"ז השגמ"א אות כ"ב:
אות צ"ו צבי קדש סי' ע"ד:

סימן י"א אות ב' ט' בו נולד דן סה"ד דף ט"ו ע"ד והוא זמן דין: אות י"ב מלאכת שלמה סימן וי"ו:
אות כ"ב גם הרמב"ם פ"ד ה"ד מה' תשו' כתב דמדרכי התשובה שיהא השב צועק תמיד וע' שני אליהו דכ"ג ע"ב:
אות ל"ז ועיין בס' סמוכים לעד ד"ט ע"ב פי' אחר:
סימן י"ב אות א' ז' בו נולד זבולון סה"ד דט"ו ע"ד והוא זמן המחזיקים ביד לומדי תורה וזמן לדרשו ה' בהמצאו דהשכינה זבולה עם ישראל ה' בו נפתלי דע"י התורה נופת צופים יהיה התשובה והכפרה:
אות ה' נשמט ימי ההקזה של קונ' נפש חיים מע' יו"ד ושל די"ש והרמב"ם: אות כ"ה והוא במאי דאיתא בתיקונים תיקון מ' בראשית שמעי בת וראי וכו' בראשית תמן שמעי תמן בת תמן ראי שמעי שי"ן מן בראשית ב"ת תמן אשתמודע ברישא וסופא דתיבה רא"י תמן אשתמודע באמצעיתא ע"כ ותיבת בראשית דריש בכמה דוכתי בתשרי כיע"ש בתיקו' ל"ה ומ"א והמתיק עוד טעמו דאיתא התם בתיקו' דנשר נגד ריאה כמבו' בסו' תיקו' כ"א וז"ל ריא"ה דא נשר דאית לה גדפין דפרח בהון ע"כ ונשר הוא רחמים כמבואר בסוף תיקון כ"ה וז"ל ובכולהו לית רחמים כנשרא ובג"ד אמר לישראל ואשא אתכם וגו' ע"ש והזמן גרמא למבעי רחמין וכו' כצ"ל:
אות כ"ח מלאכת שלמה סי' וי"ו:
סימן י"ג אות ל"ח ועיין ימי דוד דרוש ב' לר"ה פירוש על נוסח תפלה של ר"ה:
אות ס"ח השומא סימן ל"ד אות ט"ו:
סימן ט"ו אות ל' עיין פתה"ד ח"ב דק"ז ודק"ח ועיין זוה"ק סדר תזריע דמ"ה ע"א:
אות מ"ח עוד כרוזא נפיק מ"ש בסימן ט"ו אות כ"ח:
שם למנעלים ועיין בספר מלאכת שלמה סי ז' ועיין זוה"ק בלק דר"ב סע"ב אות נ"א ובכלל להודיע דהאוכל חוץ לסוכה מזונותיו בדוחק אותה שנה: שם שם ט' אם חל בשבת על הדגים ופירות וירקות וכן בי"ט אחרון: סימן ט"ז אות ל"ד ואת"ש לפי מה שפירש בס' שמות בארץ די"ב ע"ג דהוא כאלו התענה ב' ימים יע"ש:
סימן י"ט אות ג' ועיין השומ"א רס"י ל"ד:
אות נ"ט נפל ט"ס וצ"ל אעפ"י שאין כן הכתוב:
סימן ך' אות ל"ח מלאכת שלמה סימן ח':
סימן כ"ג אות ה"ן ועיין כפו"ת דטו"ב ע"ד:
אות קכ"א קרבן חגיגה סימן פ"ו:
אות קמ"ג כפו"ת דט"ו ע"ב:

סימן כ"ד אות ו' מלאכת שלמה סי' ח':
סימן כ"ה אות ו' זובח תודה דל"ד רע"ב:
אות י"ג כר"ש סימן רפ"ה:
אות ל"ו גליון התקונים דכ"ט ע"ב:
סימן כ"ו אות ד' מ"ר ר"ת 'מתה 'רחל:
סימן זך אות א' י"ד כסליו נולד ראובן סה"ד דט"ו ע"ב ואת"ש המאמר הדודא ים זה ראובן ועל פתחינו כל מגדים אלו נרות חנוכה:
אות ע"ז יש ט"ס וכצ"ל והנה ק' ומ"ד עולה קד"ם אהיה במילואיו בריבוע גימט' קדמ"ת ולכך נקראת הבינה קדם ועיין בספר עץ החיים למוהרח"ו זיע"א:
סימן כ"ח אות ד' טבת נולד שמעון כמ"ש סה"ד דף ט"ו ע"ג ובא חדש זה לתקן ענין פגם הברית ובפרט מעשה זמרי דבא משמעון:
אות ה' ובספר תורת זבח להרב אשכול הכופר דודי לי נר"ו סימן פ"ח אות ג':
אות ח' והביטה וראה בקונטריס חיים ומזון שם מ"ש בס"ד:
אות כ"ג סוף תקון לד ועיין בגליון ותקונים בהקדמה ד"ג ע"א:
סימן ל' אות ב' ך' בו נולד אשר סה"ד דט"ז ע"א ושם הביא כ"ב בו והוא זמן להגות במשניות כי הלילות עדין ארוכות ובפרט בלימוד הנקבע ליל ט'ו כאשר רשמתי בסימן זה אות ז':
אות ט"ו ועיין משנת כסף דקס"א ע"א אות ט"ז ט"ס נפל וצ"ל קאשק"ה מסידר'א והוכפל באות כ"ו:
אות כ"ט ועיין השומ"א סימן ל'ד אות י"ד ואות מ"ה:
סימן ל"א אות ז' ועיין השומ"א סימן ל"ד אות ט"ו:
אות ט' ט"ס וצ"ל כן העלה בספר שלחן גבוה ועיין להרב סרו"י בספר צ"ב ובנח"ל ח"ב דף קמ"ג כצ"ל והאמת דכפי דברי מוהרי"ל סימן ל"א ותרומת הדשן סימן דצ"ה ומוהר"י. מינץ סימן ט"ז ומוהר"י מברונה סימן קכ"ה ומור"ם סי' תקס"ח ובדרכי משה וגם ביו"ד סימן ת"ב ומוהר"ש הלוי סימן ט"ז והביאו בכנה"ג וי"א הוא דיעשהו בראשון ומרן ב"י ביו"ד סימן ר"ך כתב דרוב הפוסקים הוא באדר א' דהלכה כר"י והראיות שהביא הרב מ"א דחאם בס' נהר שלום וס' ישועות יעקב וכ' דהעיקר הוא באדר ראשון והטעם שכתב מוהר"י מברונה דאקדומי פורענותא ל"מ וגם הטעם שהביא המחצ"ה דריע מזליה אין בהם כדי שביעה לע"ד דבא לעשות עילוי לאביו ולאמו וא"כ לעד"ן דהבא לשאול יאמרו לו ועשה אל תאחר באדר ראשון אלא דמהיות טוב אם יש יכולת וסיפק בידו לעשות גם בשני מהטוב ותע"ב כחומרת מור"ם ולקיים. ס' הרב קרבן העדה שהביא המח"ב והתשו'

אחרת של מהר"י מברונה והרב שפתי כהן בסימן ת'ב ואם לא אפשר ליה לקיים שתיהם הלכה וה"ן מורים דיעשה היא"צ בראשון:

מפתחי הלב:

אנכי אפתח בעזר משרי בוחן לב כל אשר יבא בספר התורה הזה דברים היוצאים:

מן הלב:

הל' הנהגת האדם בבקר:

שאלה א' אמאי לא תקנו לקרות בכל יום בכלל פ' הקרבנות פ' הדלקת המנורה שבסדר אמור וכו' כיון דהוא נמי מצורף לעבודת ביהמ"ק דף א עמוד א:

הלכות נטילת ידים:

סימן ב' עמ"ש בש"ע א"ח בהל' נט"י שחרית סימן ד' בדברים הצריכים נט"י ואחד מהם הוא בנוגע במנעלים סאפאטוס וכיוצא ואם הוא אפילו בשירב"יאס וכיוצא והשבתי דבכל אלו הדברים צריכים נטילת ידים ועמ"ש בספר לב חיים ח"א סימן ס"ה על מי שנוגע ביד חבירו שהם טמאות וכו' שצריך נט"י וכל הדברים הצריכים נט"י שם ב סימן ג' המנעלים הנז' אם חתך אותם לחצאין לב' או לג' שאינו מועיל עוד לנעול וכיוצא:

שם ג:

סימן ד' אם נוגע בגוי אם צריך נט"י או לא וכ"כ באשה נדה שצריך נט"י: שם ד:

סימן ח' מי שרחץ רגלו היטב ולא נשאר לו שום טינוף ולכלוך וזיעה ונגע בידיו וברגליו אי צריך נט"י או לא:

סימן ו' בנוגע בגופו או בידיו של גוי אי צריך ליטול ידיו או לא שם שם:

סימן ז' במי שנגע ידו אחת בדבר מטונף דצריך נט"י אם סגי ליטול ידו אחת בלבד או צריך ליטול שני ידיו:

שם ב:

אות י"ג ובספר עוללות אפרים דס"ה:

ע"ב:

אות כ"ה ובהגהות עלי חק דל"א סוע"א:

אות מ' משנה כסף דקס"ב ע"א ובס' בית אהרן מערכת פ':

אות מ"ה בספר נכ"י ומתת אלהים בחי' לשקלים:

אות ס"א ובסה"ק רוח חיים סימן תרצ'א הבאתי סברת רבים מהראשונים שצריכה עיבוד לשמה עי"ש מ"ש בס"ד:

אות צ"א וצריך ג"פ ועיין השומ"א סימן ל"ד אות:

אות ק"א ועיין בהשמטה לספר חיים סי' כ"ה אות ט"ל ולפי צ"ל לא שייך: סימן ל"ד אות י"ב ועיין להרב השומר אמת ע"כ ידי מגה'ת בקונטריס זה מועד לכל חי וצור ישראל יצילנו משגיאות. ויראנו מתורתו נפלאות אכי"ר:

סימן מ"ז במי שהוא טמא במקרה לילה והוא רגיל לטבול אי צריכא בבקר השכם קודם תפלה או באמצע היום או בערב כו א:

הלכות ציצית:

סימן קמ"ב עמ"ש בספר לב חיים ח"א סס"י צ' דקי"ח על טלית שאולה אם מברכין או לא שהמנהג שלא לברך צט ד וק' א ב ג:

סימן קס"ה אי מותר להתיר ציצית מבגד זה לבגד אחר קי"ג ד:

סימן קס"ז עמ"ש בספר חיים סימן ט' אות טו"ב מי שקראו לס"ת ואין לו טלית לא יעלה בלתי טלית ואם לקח טלית בשאלה ע"ע הברכה אם מברך קטוב א:

הלכות תפילין:

סימן ח' בברכת תפילין ששמע ברכה מחבירו ויצא בברכתו והניח של יד ובבא להניח של ראש שח המברך בין תפלה לתפלה שהדין שמברך על של ראש ברכה על מצות תפילין אם גם השומע שלא שח והפסיק אם מברך ב ג: סימן יוד מי שהניח תפילין בהיותו בין י"ב שנה ובו בפרק נתנם לסופר שיעשה הגהה ואחר עשרה שנים נתנם לסופר לתקן הרצועה ואחר שנה אחת נתנם עוד לסופר אחר לעשות הגהה והסופר פתח אותם ומצא הבתים של יד ושל ראש בלתי פרשיות כלל כי אם מלאים מגרעינים ובא לפני בצער לקבל תשובתו על לא נודע שעבר כמה שנים על לא תשא מברכות לבטלה ועל ביטול מצות עשה של תפלה יא א:

סימן קמ"ג על מה ששאל שאל מחיים ה"ה הרב ועצום ונז"י כמהר"א הכהן ז"ל לעשות ג' כריכות בקבורת שלא יעשה כזאת כ"א ז' כריכות בזרוע וג' באצבע ואמצע ודי קא א ב:

הלכות ברכות וק"ש:

סימן קמ"ד כי יחם לבבו על כמה ב"א דאינם נזהרים בימות הקיץ לומר ק"ש של שחרית בזמנה קא ב:

סימן קמ"ה במ"ש בא"ח סימן ס"א וחוזר ואומר ה"א אמת שם ג ד: סימן קמ"ז על מ"ש מור"ם בסימן ס"א שלא לענות אמן אמן ב"פ כמו מודים מודים קג א:

הלכות תפילה:

סימן ט' שאלה הבאה מעוב"י פאריס יע"א דשואלים הלכו על אשר יצאו מקרוב כת חדשה לשנות סדרי בראשית מנהגים ישרים ומנהג ותיקין בענין הניגון בתוך התפלה ובשבתות וי"ט פיוטים ותהלות לנגן ע"י גוים אשר לא ראו אבותינו ד"ג ע"ג והלאה והשיב תשובה מחיים ע"י ג' חקירות אחד בסדר תפילות אם יכולים לשנות במנהגם הנהגת התפלה להוסיף או לגרוע ב' אם יכולים הצבור להוסיף דבר בסדר הנהגת התפלה להביא מנגנים לנגן בתוך התפלה הנקרא אורגאנו'וס דבר שלא נהגו. ג' אם בשבת מותר להביא מנגנים גוים לנגן האורגאנו'ס אם יש משום איסור חילול שבת שם ד: ולחקירה א' הגם כי מרגלא בפומייהו מנהג מבטל הלכה ולא לשנות מנהג אבותינו הקדושים בראיות ברורות מספרי הראשונים וגם אחרונים באורך וברוחב משם עד ד"ח ג:
ולחקירה הב' יש לאסור כן לנגן מוזיקא משם עד דף י ב:
ולחקירה הג' לנגן המוזיקא ומ"ג בשבתות וי"ט משם עד דף יא ב: סימן י"ג במי שיש לפניו צואה ומ"ר או דבר ערוה דבעינן כיסוי לענין לומר דברי קדושה וק"ש ותפלה אם הכיסוי ע"י עשן הרבה אי מקרי כיסוי יב א:
סימן י"ד מי שביתו סמוך לבית הבד שמוציאים משם שמן שומשמין שמנחים ושורים במים ימים רבים וריחם רע ממי סרוח ם אם מותר לקרות ק"ש ולהתפלל שם ב:
סימן י"ט בבקר השכם אחר שהאיר היום לצד מזרח עדיין בכל העיר יש ככבים רבים בצד מערב וכמעט צריך רביע שעה משהאיר היום לצד מזרח כדי שיתכסו הכוכבים לצד מערב וכן נמי בזמן שהלבנה זורחת בסוף הלילה אי מותר להתפלל ולומר ק"ש ותפלת שחרית בעוד שעדיין ככבים נראין שם ד: סימן ק"ל שלה מהרב פנים מאירות ח"א פי' ט"ל למה אנו אומרים אלהי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ג"פ אלקים וביעקב וי"ו יתירה צה ג ד: סימן קמ"ט עמ"ש הדרב"ז הישנות סי' ג' ראובן שהיה בבית האסורים בעש"ג ונתן לו רשות שיצא להתפלל יום אחד בשנה איזה יום שירצה קד ב: סימן קס"ח בסדר עטיפת הטלית קיט ב:
סימן קס"ט מי ששכח בר"ח ולא התפלל בר"ח וכו' שם ד:
סימן ק"ע אם התפלל בת"ץ בביתו ושוב רוצה להוציא ס"ת במנין שם: סימן קע"ג אם מותר לעשות מצוה במקום מטונף ובידים מטונפות קד ג וכן בבית האסורים שם:
הלכות נשיאות כפים:
סימן ט"ז בדין ש"ץ כהן ואין עוד כהנים בבה"כ בעת ההיא והש"ץ הוא נושא את כפיו אם נוטל ידיו תחילה בתיבה או אם צריך לעקור ממקומו ולעלות לדוכן ויטול ידיו יב ג:
הלכות נפילת אפים:

סימן טו"ב בסנדק שאינו מתפלל בבה"כ אשר אבי הבן שם ביום המילה ואין אומרין תחנונים ונפילת אפים במקום שמתפלל הסנדק יג א:
הלכות קס"ת והלכות ביה"כ:
סימן י"א בנער שלא הגיע לי"ג שנים והיה יתום והוא היה חולה ונדרה עליו אמו לכשיתרפא לכתוב ס"ת לשמו אם נותנו מיד או לכשיהיה בר מנין יא ג:
סימן ח"י ביום ש"ק בס"ת שנמצא פסוק וישבתו העם ביום השביעי תיבת השביעי מלא ביו"ד ולא יש ספר אחר בהיכל מוכן אם צריך להוציא ס"ת אחר בשביל מלא וחסר או לא יג א:
סימן ן' בקס"ת בב' ובה' שמצאו בו טעות ותכף קראו לסופר ותיקנו בדיו שכתב אות אחת מחדש או שהעביר הקולמוס והדיו היא לחה אי מותר לקרות בו תכף או צריך להמתין עד שיתיבש הדיו יד ג:
סימן כ"א בשנת התר"י בחדש ניסן ואייר היו ממשמשים ובאים רעשים גדולים בעירנו אזמיר יע"א ובימים ההם חלם ת"ח א' כשר וירא שמים שהיה לוקח ס"ת בחיקו והיה מוציאו לרחוב של עיר בשוק והיו הכל מנשקין ומחבקין לס"ת כי בזה יתבטל מהם כל גזירות קשות ורעות ולשאול הגיעו אי אריך למעבד הכי שם שם:
סימן כ"ב כשמוליכין הס"ת ממקום למקום שמנהג העולם להניח שעוה על האות או להתיר תפירות לפסול את הס"ת אם יש להם על מה שיסמוכו או לא טו א:
סימן כ"ג שלה הבאה מעוב"י באגדאד יע"א בחזקת הס"ת קבועים להוציאם ולקרות בהם בצבור בשבתות קבועים חק בל יושבת מקדם קדמתה ועד עתה לא נמצא מי שמערער בזה כלל ואדרבא המה היו מרוצים בזה בחזקות אלו. ועתה יצאו מעוררין על לו החזקות ורוצין שכל הס"ת יהיו יוצאין בגורל חוזר חלילה אם יש כח בידם לבטל כח החזקות אלו וכו' ומה שהעלה הרב השואל כמהר"ר אליהו יאושע עובדיה. שם ג ד:
סימן כ"ד תשובה מחיים ה"ה שם שם:
סימן כ"ה במה שנתפשט המנהג בעירינו אזמיר יע"א להוציא בשבתות וי"ט ובב' וה' ס"ת כמה פעמים וצריכי מנין עשרה בכל פעם ופעם חדשים מקרוב באו ואם לא נמצא אי בעינן כלם הבאים מחדש או נוכל לצרף ממה ששמעו ס"ת מקודם דף טז ג:
סימן כ"ו על ב' חתנים או ג' וכיוצא שיש בבה"כ ביוש"ק וכ"א מהם עולים לס"ת וס"ת בידו ויחיד א' שעשה חתונה לבנו לא נתרצה להיות עם חתנים אחרים כי הוא ירא משום צוואת ר"י החסיד שלא לעשות ב' חופות בשבת אחד חי ג:

סימן ז"ך בא' שהיה לו חצר בעירו והכין בדירתו בית אחד לבה"כ לצורך רבים ואחר עבור זמן מה נפשו חשקה לילך לשכון כבוד בא"י תו' וזאת עשה ונתן חצרו הנז' לא' מתושבי העיר שידור בתוכו על מנת שישלח לו משכירות הבתים ומהכנסות הבה"כנ הנז' קצבה ידועה לשנה והלך ושוב אח"כ לא כן עשה ולא שלח אליו מאומה ושלח כמה שלוחים ולא נתן כלום ואחר עבור כמו ח' שנים והוכרח לחזור ולבא לפה העירה ובקש למוכרו לחלוטין וכראות שאין יד הצבור והיחידים משגת לקנות אותו ויש שם בכלל היחידים איש אחד עשיר מופלג שיש לו שמה בתים וחצרות ושדות וכרמים וע"כ לשאול הגיעו אם יוכלו כדין לכוף אותו שיקנה אותו או"ל ך א:

סימן כ"ח בבה"כ שיש חלונות הנוטות לצד מערב ונראה מאותן חלונות בית ע"ז אם יש איסור בדבר מצד הראיה כא א:

סימן כ"ט אם מותר ליקח מאבני רצפת בה"כ שנשרף לעשות על גביהן לישת מצות לחה"פ שם שם:

סימן ל' בראובן שהניח ס"ת בביתו ובתנאי שלא להקדיש את ביתו ועשה הארון להניח ס"ת בתוכו אם יכולים לשים מנעלים תחת ההיכל בחלל שתחתיו שם שם:

סימן ל"א במנהג עירינו אזמיר יע"א שנהגו גזברי ופרנסי הבה"כ לקחת מעות לצורך בנין בה"כ בהכשר ע"י שטר מכר ושכירות להתיר את האיסור אם נכון הדבר למכור בה"כ אם לאו שם ב:

סימן ל"ב איזה יחיד שקנה ס' הושענות מידי שנה בשנה בדמים ונתנו לו שטר חיוב בההיא הנאה שקבלו ממנו שיזכה בס' הושענות מידי שנה בשנה אם נשרף הבה"כ ובנאו מחדש אם עבד חזקתו או"ל כא ג:

סימן ל"ג מי שקנה ס"ת פתיחת שערים ביום ש"ק ובמנחה וב' וה' לא נמצא שם בעל המצוה הנז' בבה"כ שזכה בה בעל החסרונות והתחיל בעל החסרונות לפתוח ההיכל ובא בעל המצוה אם מסלק לגמור בה"מ לבעל החסרונות או לא כיון שהתחיל שם ד:

סימן ל"ד בענין מכירת המצות בבה"כ ואחד אמר מאה בעד ההפטרה ואחר אמר ק"ן והגזבר בראות המאה הוא בטוח ומי שהוסיף אינו כל כך בטוח לפרוע ורוצה הגזבר להוסיף על הא' והוא אינו רוצה אם נכון הדבר שם שם: סימן מ"ג בעיר שבנו בה"כ חדש אם מברכין שהחיינו או הטוב והמטיב או א' מב' או אין מברכין כלל כה א:

סימן ס"ג בס"ת שנמצא טעות בעולה הז' אחר שקרא ג"פ ומנהגינו שלא להוציא ס"ת אחר ומשלים הפרשה בס"ת הפסול ואינם מברכים בו כהוראת הכנה"ג ז"ל וכשיהיה הטעות בס"ת בתיבות חסרות מד"ס ומוכרח החזן לקוראם בע"פ לא ד ולב:

סימן ס"ד מעשה שהיה בפ' פרה דהמפטיר אחר שבירך במקום ההפטרה התחיל לקרות הפ' פרה והרגישו הצבור שהוא קורא הפרשה במקום ההפטרה אי הוי הפסק וצריך לחזור ולברך פ"ב דף לב ב:

סימן ק"י שאלה מהרב המופלא כמהר"ר יצחק ן' וואליד נר"ו מעוב'י טיטואן יע"א על א' מתושבי שם שבהיותו חולה קבע בה"כ בביתו על היותו חולה וכשנפטר לב"ע וחל"ש בניו אחריו לא רצו לסלק הס"ת נגד הסכמתם שלא יוכלו לקבוע עוד בה"כ אחר על כמה חששות ועל כמה סיבות על הכל באורך וברוחב סא ג ע"ס סו ד:

סימן קי"א תשובה מחיים ה"ה שר המסכים לדבריו הקדושים כותיה וכטעמיה וכל דבריו אמת וצדק ויפה דן ויפה הורה להלכה ולמעשה שלא לעשות בה"כ חדש נגד הסכמתם סז עד סח ב:

סימן קי"ב עוד חזר מע' הרב עליון למעלה שיצא בדבר חדש כיון דיש לו מסייעים שיכול לעשות בה"כ חדש מכח לומר קי"ל כהני רבני המסייעים לו גם בזה שרטט וכתב דאין ממשות בידו לו' קי"ל בנדון זה מכמה טעמי תריצי סח ב ג ד וגם בזה ה"ה הסכים עמו שאין לו' קי"ל בזה שם ד וסט א:

סימן קי"ג שלה מעיר שאראי דמן בוזנא יע"א על ישיבה אשר שם חבריה מקשיבים עומדים בבית ה' בלילות בישיבת הנז' ולקול בוכים על גלות השכינת עוזינו בקיץ ובחורף חצות לילה ועד אור הבקר והראש ישיבה עוסק בתורה ודברי מוסר וכשיאיר היום מתפללים שם בהכנעה גדולה ובקס"ת ובשבתות וי"ט וכל ההוצאה לזה מקאב"י וכיוצא הנה הוא מהכנסות מקס"ת ומהתפלו' הנז' וגם פרס מהראש ישיבה וכיוצא והנה בעתה יצאו מעוררין ורוצין לבטלו שיוצא מזה נזק הרבה להק"ק שבעיר וכיוצא מהמתפללים שמה אם יכולים לבטלו והרב כמהר"ר מיכאל עטיאש נר"ו האריך הרחיב בזה וכן עלה הלכה ולמעשה שאינם יכולים לבטל ולדחותם מהק"ק להיחידים הללו מעשות המצוה הגדולה הלזו סט עד עא ב ושוב אח"ך הסכימו עמו ובאו בחתימה בי דינא רבא מרבני עוב"י קושטא וע"א הלא המה הרבנים המובהקים. מאירים כברקים. כמהר"ר רפאל שבתי ן' יקר ז"ל וכמוהר"ר יאושע עלי ז"ל וכמוהר"ר חיים משה פ'ריסקו ז"ל ועלתה הסכמתם שיפה דן ויפה הורה. וגם ה"ה כמהר"ר יעקב בכר דוד נר"ו הסכים עמהם שם ושוב אח"ך שרטט וכתב ה"ה מ"ץ כמהר"ר משה פירירה ז"ל והסכים עמהם להלכה ולמעשה שם וב וג:

ושוב אח"ך שלחו הפס ק דין הלז ליד מעלת בי דינא רבה מפה העירה אזמיר יע"א שלשה המה מטיבי הלא המה מעלת הרב כמהר"ר חיים דוד חזן ז"ל ומעלת הרב כמהר"א

אשכנזי ז"ל ומע' הרב כמהר"ש חכים ז"ל והסכימו עמהם להלכה ולמעשה שם וד סימן קי"ד על כל האמור לעיל תשובה מחיים ה"ה וזאת תורת העולה דיפה כיוונו שם דף ע"א וע"ב א וב:

סימן קס"ז סי' א' אות ג' וכן לא ילך מבה"כ שלו לבה"כ אחר מסיבת מחלוקת אלא יעמוד בדין קטו א קיח ב:

שם סוף אות ב' ס"ת פסול יהיה במקום מוצנע וצריך ליזהר השמש בזה שלא יטעו קט"ז ב:

שם אות ב' ס"ת שהוא קשור קשר של קיימא יחזרו הס"ת למקומו ויקראו באחר שם שם:

שם העושה הקמת ס"ת יזהר כי בהקמתו לא יפשוט המכסה של היריעה וישאר הס"ת ערום שם שם:

שם סימן ג' טעם שאומר הש"ץ אשרי העם שם שם:

שם אות וי"ו בטעם שמורים בהקמתו באצבע ואומרים וזאת התורה שם ג: שם אות ט' סי' ב' אם טעה וברך אשר נתן לנו בראשונה יברך אשר בחר בנו בסוף ויזהר הש"ץ שלא יטעה שם:

שם אות טו"ב בנסח ברכה שניה אשר נתן לנו את תורתו תורת אמת תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכינו תושבע"פ שם:

שם סי' י' אות י"ב מ"ש בפנים בשם ס' ארח לצדיק סי' ה' דאם הסכימו רוב הקהל להגיהו שם ד:

שם סימן ט' אות טו"ב הוה עובדא ביו"ב שהיה בעל הברית ישראל וחשבו שלא היה כהן בבה"כ אם עלה קריאתו שם וקטוב א:

סימן י' אות א' אם יוציאו ס"ת שאינו מוכן ומוגה יוציאו לס"ת שזכה בגורל באותו שבת ויחזירוהו להיכל. ויקח לס"ת שזכה בגורלו שם שם: סימן י"א אות כ"ו החזן כשקורא הס"ת לא יכוין החזן מה שקורא לעולה שם שם:

וכן כשקורא בקללה לא יכוין על העולה כלל שהוא סכנה שם:

אות ג' מומר לע"ז ולחלל שבתות לא יעלה לס"ת ואם העלוהו ויקבל לתקן מה שעיות יעלוהו שם ד:

סימן ט"ז אות טו"ב כל אדם יהיה אזניו קשובות למה שקורא בס"ת הש"ץ שם:

סימן ח"י אות ט"ז אם נפל דיו על האות או בתוך האות אפי' לא נדבקו האותיות זו בזו אלא שיש שינוי. בזה וכו' יש לפוסלו אבל במקום שאינו מודבק האות ואינו משונה יש מקום להכשיר שם ג ועוד בכמה שינויים בזה שם:

סימן י"ט אות א' ס"ת במקום מלא שנמצא חסר או חסר שנמצא מלא הס"ת פסול ויש להם להוציא ס"ת אחר ואם אין להם ס"ת אחר יקראו שאר העולים בלא ברכה שם ס"ת שאין בו תגין ידוע מחלוקת הפוסקים וכו' ולענין הלכה אם אירע שנמצא ס"ת בלי תגין אם יש עוד ס"ת בתגין לא יקראו בו ויתקנהו ועוד בזה שם ד ועל דנא פתגם בא אליו פתקא ממגנציאה יע"א שבק"ק הנז' יב"ץ יש להם ס"ת בלי תגין וכתבו אליו מחלוקת בפוסקים בזה והשיב להם שאין להוציאו שכיון שיש להם ס"ת אחריה ושישתדלו הצבור ליקח סופר ולתקנו בתגין כי זה כבוד לס"ת קיח א אב:

סימן ך' אות כ"ג מעשה שהיה בק"ק אורחים יב ץ בעולה הד' אחר קריאת שלשה פסוקים מצאו הה"א תחת רגלו הימנית כצורת פתח דבוק עם הרגל שם ג:

דבוק בגג שע"י השין בהתג אבד וגג הג' וסמוך לרי"ש מופרש מע"ג השי"ן ודבוק באות הרי"ש ואות השי"ן עם הרי"ש הסמוכה ופסק שהס"ת כשר שם: סימן כ"ה אות כ"ח לא יקרא הפטרה בברכות כשאין להם ס"ת כשר וקורין בחומשים וכן אם יצא הס"ת פסול באיזה מן העולים ולא יש ס"ת אחר שם ג: שם אות כ"ג ברכות ראשונות של ההפטרה הכל הוא ברכה אחת ואין לענות אמן שם:

שם אות כ"ה דאין לומר בסיום ההפטרה פסוק גואלינו שהוא הפסק שם:

שם אות ט"ל ובקריאת שמו"ת בתלתא דפורענותא יקרא ההפטרה כמו שבעה דנחמתא שם:

שם אות מ"א ביו"ג של סוכות שהוא שבת ויו"א של חול המועד וקראו ובחמשה עשר וקראו ההפטרה ג"כ ואח"ך נזכרו וחזרו וקראו הפרשה ביום השני בברכה לפניה ולאחריה ושוב קראו ההפטרה בברכותיה לענין קס"ת יפה עשו ולא בהפטרה שלא יפה עשו שם:

שם סי' כ"ח אות י"ג אם נמצא פיסול בספר שני אפי' קרא שלשה פסוקים יוציאו אחר זולת בי"ט של פסח. שם:

שם סי' ל"ב אות ה' מ"ש בס' או"א בכאן יש חיסור לשון וכו' קיט א:

שם סי' ל"ז אות י"ב ואף בשחרית יקרא ההפטרה כצ"ל ולא במנחה שם: שם אות ד' הא דבעינן עשרה מתענין לומר ענינו ולקרות בס"ת ויחל זהו דוקא בשאר ת"ץ אבל בד' צומות סגי בה' שם ב:

שם סימן מ"ד אות א' יכוין הסופר בכתיבת ס"ת ותפילין ומזוזות שם ב: שם אות ט' אזהרה לכתוב את השם בכונה שם שם יזהר שלא יהיה במעות כתיבת ס"ת דבר איסור וכן משחוק שם:

שם אות ט"ז אם כתב ס"ת ורוצה לכתוב עוד ב' ג' אם איכא בל תוסיף שם: שם אות י"ו ע"ע הדרוש שדורש רב הקהל שם:
שם אם יש לכתוב בחברה ס"ת שם:
סימן קמ"ח נשאל ברופא שקראו אותו לתת רפואה לחולה שיש בו סכנה ודאית והוא בתוך בה"כ אי יכול לצאת בתוך התפלה ובקס"ת באמצע הקריאה קג ג: סימן רי"ג מהבן יקיר כי ביצחק יקרא נר"ו אם יש קדימת ללוי לישראל אפי' בזה"ז או לא קמא ב:
סימן רי"ד מבן ידיד יוסף תהלות נר"ו על ת"ח שיש לו מקום קבוע לפני ההיכל מזה שנים רבות ועתה מכח חולי ההשתנה הוא צריך לשנות מקומו סמוך לפתח בה"כ קמגב:
סימן קע"א בבה"כ עשו טבלה כתוב שם הוי"ה ב"ה ומב' צדדים צורת משה ואהרן אם מותר לקבוע בבה"כ ולהשתחות עליה או"ל קך א:
סימן קע"ב אם מותר לגלח בבה"כ או בעזרה שם ב:
סימן קע"ד מי שקראו לס"ת ואינו רוצה לעלות מה דינו שם ד:
סימן קע"ה מי שהוא מומר לחילול ש"ק בשתית טוטון וכיוצא אם מותר לעלות לס"ת שם ד:
סימן קע"ו ס"ת בחסרות ויתרות צריך מוגה טוב מומחה להגיה קכא ג: סימן קע"ז חתן בחור אלם ונשא בתולה לקרותו בס' תורה שם:
הל' הנוהגים בסעודה:
סימן ק"ן עמ"ש בזה"ק לא לבעי איניש לבשלא מן יומא ליומא וכו' שנאמר ולקטו דבר יום ביומו קך ד:
הלכות בהמ"ז:
סימן ל"ה במברך בהמ"ז על הכוס בסעודה ג' של שבת ונעשה לילה אם מזכיר של שבת כג ד:
סימן קל"א בחקירת הרב תי"ט בפ"ז דברכות מ"ג דלמה בברכת זימון אומרים נברך אלהינו בשם אלהים ובברכת התורה ברכו את ה' וכו' ועמ"ש בס' ברכת מועדיך לחיים בדרוש ב' לס"ת צה ד:
הלכות ברכות:
סימן ח' השומע ברכה מחבירו ונתכון שומע ומשמיע לצאת בברכתו וענה אמן ובמאי דביני ביני המברך שח וצריך לחזור ולברך אם השומע ממנו וענה אמן ולא שח ולא הפסיק אם יוצא י"ח או"ל ב ג:
סימן ל"ה במערב פרי העץ עם פרי האדמה מה מברך כג ד:

סימן ל"ז בפרי קוג"ה יימי"ש שקורין קומארה ואליגריאה ומישפולא'ס וכדומה להם מה ברכה מברכין ואם יש לברך שהחיינו כד א:
סימן ל"ח במיני מתיקה חאלב"ה די פ'ילו אם יברך בורא מיני מזונות שם ב:
סימן ט"ל על פירות העץ או אדמה אם בירך שהכל יצא ואפי' על פת ויין אם הוא הדין בברכת הנהנין בורא עצי בשמים או עשבי בשמים או מיני בשמים אם שגג ובירך שהכל אם יצא י"ח שם ג:
סימן מ' הצדיקים שזוכין אח"מ בג"ע מה ברכה הם מברכין שם וגם על התענוגים בג"ע ועל ברכת שהחיינו שם:
סימן מ"א ההולך למלחמה ונצח אם מברך הגומל וכן כשלוקח שלל א"מ הטוב והמטיב שם ד:
סימן מ"ב בביאת משיחנו בב"א מה ברכה אנו מברכין על הגאולה ועל רוב טוב שהחיינו והטוב והמטיב שם סע"ד וכה א:
סימן מ"ד אם מותר לברך ברכת האילנות בשבת. ויו"ט בחה"פ שם ג: סימן מ"ה על ברכת האילנות אי צריך לצאת לשדות ולגנות לברך או סגי אם יש לו בחצרו גינה לברך ברכה זו שם ג:
סימן מ"ו מה שנראה בשמים בלילה עמוד א' מאיר בגוון לבן אם יש לברך עליה ומהו ברכתו שם ד:
סימן ק"ח בענין המברך קדוש וכיוצא להוציא אחרים י"ח אם הוא הפסק בעניית ב"ה וב"ש שאלה מעיר תיריא יע"א מהרב כמהר"ח ביז'ה נר"ו ס א וסא:
סימן ק"ט תשו' מחיים ה"ה מאחר דהמנהג בכל תפוצות ישראל וכן בעירנו אזמיר יע"א בפני כמה רבנים גדולים ועד אחרן גדול הדור האחרון רבינו הגדול חק"ל ז"ל והיה נוהג לענות ב"ה וב"ש ובכן הנח להם לישראל סא ב: הלכות שבת:
סימן מ"ח במי שהיה שותה קאב'י בשבת וראה בתוך הפי'לג'אן עפרורית דקה אם יש להוציאו בידו משום בורר ואם הוציאו מה דינו כו ג:
סימן מ"ט מי שרוצה להמתין שלא לומר תפי' מנחה ביחיד כ"א בצבור אחר הדלקת הנר בשבת ומברך הוא על שלחנו אם יכול להדליק ואח"כ להתפלל או להפך כז ד סימן ן' מעשה שהיה ששכרו אנשי מבוי ישר' גוים שיחפרו את השוקים בכל יום ויום אין מותר בשבת לגוים לעושי מלאכה ברחוב היאודים דף כח ה:
סימן נ"א בשקדים ואגוזים ולוזים ובטנים וכדומה מפירות שיש להם שתי קליפות אי מותר בשבת לשבור את ב' הקליפות ולאכול הפרי או לא שם ג: סימן נ"ב במה שאסרו

בשבת לקרות בספרים של סיפורים ממלחמת מלכים ושיחת חולין אם יש חילוקים בהם דכתובים בלה"ק לשאר לשונות כט א:
סימן ג"ן בבה"כ שהתחילו לבנות וכדי למהר הבנין רוצים לתת לפועלים גוים שיתקנו בשבת חלונות ודלתות ופתחים וכיוצא בקבלנות שם ג: סימן ד"ן במי שיש לו סוס ובשבת נתנו לאומן גוי שיעבור לו נעלים של ברזל אם הוא אסור או"ל שם ג:
סימן נ"ה בשבת בשתיית הקאב"י במקום אסוקאר הניח מתוק מבושל כדי להמתיק הקאב"י וע"י חום הקאב"י מתרכך ונעשה כעיסה רכה אם מותר בשבת לקחת זה המתוק בעודו חם וכו' ומשום ממרק או משום מגביל ומבשל אם הוא אסור או"ל שם ד:
סימן נ"ו על הנותן ביום השבת אבק הקאב"י בתוך הכלי ונותנים עליו מים חמים שהוחמו מע"ש בתוך התנור ומוציאים המים חמים ונותנים על הקאב"י אם יכול אם מותר או"ל ל א:
סימן ז"ן ליקח הדסים לברך ומשימים בתוך כלי חרס אם יש איסור מפני שהוא כלי חרס אם יש איסור לברך בשבת בכלי חרס או"ל שם שם:
סימן ח"ן מעשה שהיה בא' שנטל ידיו במעיין המים לרחוץ ידיו וראה גרעין אחד מענבים ונטלו בידו וסחטו לרחוץ עם המים אם חייב חטאת או פטור שם ב:
סימן נ"ט מי שנוטל מקל בידו להכות את הכלב ונשבר אי חייב משום מקלקל או פטור שם ג:
סימן ס' מי שהיה ישן בליל שבת על מיטתו והקיצו יתוש וכיוצא והרגו אי חייב חטאת או"ל שם שם סימן ס"א במי שנסתפק ביום ש"ק שעבר בלא מתכוין תחת עששית דולקת סמוך להכבות ונתכבה אבל אינו ברור לו אם נגע בראשו כ"א ספק אי צריך תשובה ע"ז שם ד:
סימן ס"ב יין שהוא מתוק מחמת עצמו ולא שהטיל בו דבש וכיוצא אם הוא כשר לקדש בו או"ל לא א:
סימן ס"ה במי שחולם חלום בלילה שגוי או גויה שכבר מתו אמרו איזה דבר שהוא מחוייב להתענות אם יש לעשות עיקר בחלום הגוים שכבר מתו ואם הוא שבת אי חייב להתענות לב ג:
סימן ס"ו מי שחלם שחייב להתענות בשבת והיה י"ג לחו' אדר אי חייב למיתב תענית לתעניתו יען אותו יום אם היה בחול מתענה שם ד: סימן ס"ז מי שחלם בליל ש"ק שכותב כתיבות שמורה על חילול שבת אם צריך תיקון שם ד:

סימן ס"ח ביום ש"ק שיושב אדם בחמה ומצטער אם מותר לומר לגוי שיעשה לו אהל לג א:
סימן ס"ט בחולה שיש מיחוש ראש ויש לו חום הרבה בירך וציוה הרופא שישימנו על גבי סמרטוטין שרויים במים שיש סממנים או בחלב אם מותר בשבת או ע"י גוי שם ב:
סימן ע' אי מותר בשבת לדבר עם בע"ח שיפרענו בחול ואת"ל שיהיה אסור אי מותר לומר בתוך ביתו למחר או לאיזה איש פ' שידבר שם שם וכ"כ במי שבא לו פוליסה בע"ש בין השמשות וצריך שיודה לפרוע הלא"ה שולחה חזירה אי מותר בשבת וכו' ומותר להתודע להם ולתת ידיעה ולערב יכתבו וכן לבקש ערב שם ג:
סימן ע"א במי שמת ביוש"ק ונוהגים כי תכף מפשיטים מלבושו ומצאו בגדיו תפורים ואין אופן לפשוט אם לא ע"י קריעה והתרת התפירות מה לעשות שם: סימן ע"ב מעשה שהיה סמוך לבאר מ"ח וסביב לבור עשבים גדלים מאליהם וע"ז לשאול הגיעו אם יש לו עון אשר חטא לשאוב שם ד ולד:
סימן ע"ג יוש"ק בקורא בסידור תפלה שלו היה דף א' קרוע ונכפל הדף קצת מהאותיות לאחוריו והשוה אותו אם יש בזה חשש איסור לעשות בשבת לד ב: סימן קל"ב ביום ש"ק אחר תפילת שחרית היו שני אנשים וב' אגודות של הדס בידם כדי שיברכו כל היוצאים והיה בשוק מפני הטינופת וגם לא היה כ"כ ריח מריבוי הידים שברכו מקודם וביטלו צו א:
סימן קנ"א דמותר להתענות ת"ח בשבת ויש מתחכמים להרהר קודם השינה ובענין ת"ח באורך וברוחב קה ד:
סימן קנ"ב על הרעה שפשתה המספחת להדביק ניירות בפתחי החצרות וגורמים עונות ופשעים במסלקין אותו ביום השבת קז ג ד:
סימן קס"ז אות י"ב ס"ת שהוא קשור קשר של קיימא יחזירו הס"ת למקומו ויקראו באחר ולשבת הבאה יוציאו אותו קטז ב:
שם סימן ג' אות אלף טעם שאומר הש"ץ בש"ק. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו שם שם:
סימן קע"ח ביוש"ק שמשימים בצים לצלות בתנור אותיות לסימן אם מותר לשבר בשבת קכב א וכן מרקחות באותיות שם:
סימן קע"ט צמוקים מבושלות בלי מים אם מותר בשבת להטיל מים שם ב:
סימן ק"פ אם מותר לעשות תיקון כרת בליל שבת שם:
סימן בחותם בשמו אם מותר ליתנו לגוי בשבת לחתום שם ד:

סימן קפ"ב הגוי בבא לבית ישראל ביום שבת ליקח איזה דבר או להביא שם: סימן קפ"ג בצואת חתול על רצפת אבנים סמוך לכותל אם מותר בשבת קכג ג: סימן קפ"ר במת ער"ש בשעת י"א ורחצוהו ונתנו במיטה ולא היה שהות לקוברו אם מותר ע"י גוים שם ב: שם במי שמת בחצר בליל ש"ק ובחצר יש חתונה מכלה שבת כניסה אם מותר להוציאו למקום אחר שם:

סימן קפ"ה במי שהיה מחכך בבשרו בשבת במקום שערות וכן בנחירים שהם ממולאים בטינוף אם מותר בשבת שם ד:

שם חמימות בבשרא והוא מחכך בצפדניו ומוציא העור ודם שם:

סימן קפ"ו מי שביטל אחת מג' סעודות בשבת מה דינו קכד א:

סימן קפ"ז ביזה מאנו בשבת באינטראדורה לחתן או לכלה אי מותר שם: סימן קפ"ח אם מותר לעשות סגולות להראות נגד הדליקה שיכבה בשבת שם ג: סימן קפ"ט להשים במים פירות וירקות בתוך המים בשבת כדי שיהיו לחים וקרים אי מותר קכה ב:

סימן ק"ץ אם מותר לו לאדם לישב בחמה ביומא דשבתא דהו"ל מצטער שם ד: סימן קצ"א מי שנשרו בגדיו במים בשבת ואין לו להחליף ורוצה לנגבן אצל האש אם מותר שם ד:

סימן קצ"ב לעשות דולדורמה בשבת דקכ"ה והוא טעות קכו ב:

סימן קצ"ג מי שהטיל אבן אחת על העוף בשבת ועי"ז עשתה פרכוס ומתה שם ג:

סימן קצ"ד לעשות פתילות בשבת אי מותר קכז א:

סימן קצ"ה מי שהדליק נרות חנוכה בערב שבת בבה"כ ונכנס בספק בין השמשות אם יש עון שם ב:

סימן קצ"ז כשנפל יין על הבגד תכף משליכין עליו שכר להסיר אם מותר בשבת שם ד:

סימן קצ"ז להכנס בספינה ביום ש"ק דהולך בו ביום קכח א:

סימן קצ"ח ביוש"ק ברח תור אחד לחצר ישראל ואמרו לגוי שיתפוס כדי שלא יברח לשומרו אם יש איסור שם ג:

שם בנחש הבא בקן של צפורים אם מותר להביא סולם ע"י גוים להוציא את הנחש שם ד:

סימן קצ"ט אם יש איסור לדבר דבר בשבת בעד גביית החוב ולחובשו בבית האסורים בעש"ג שם ד ר"א מהבן בחכמה הרב אברהם רחימא נר"ו לברר וללבן במבשל בשבת אם האוכל ממנו עובר על לאו ל"ת כל תועבה או"ל וכן על מי שמדד ושקל קל ב:

הלכות עירוב:

ע"ד מטובים הב' הרבנים כוללי תהלות ישראל כמהר"ר יאודה דש"ן וכמהרר"ן חיים מודעי נר"ו בענין שיתוף המבואות יען מנו אותם מעלת ממוני העירה יע"א בעצתו ובעצת ב"ד העי"א להיות על המבואות לתקן העיר עפ"י דבורם לה ד עד לז ב:

ע"ה תשובה מחיים ה"ה על ענין זה להכשיר ולתקן כל המבואות בב' פסים משויין בסיד מחוי בלתי צורת פתח לז ב ע"ס מא ד:

קנ"ג אם שכרו מגזבר המלך היכא שמת המלך אם צריך לחזור ולקנות קח כ: קנ"ד מצוה להודיע ולהודע שורת הדין דמצוה ע"כ גדולי העיר לערב ע"כ בני עירו כדי שיסמוך עליו שם ד ק"א כשמערב הרב מ"ץ בקהל עדתו ע"כ בני העיר שצריך זיכוי ע"י אחר אם הזיכוי הוא בתחילה ואח"כ מערב או מערב בתחי' זן ד:

הלכות פסח:

ע"ו בחטים שנשמרו משעת קצירה למצה של מצוה וכשבאו לבררם ראו כמה חטים שאינם קשים ובתוכם קמח וקורין אינפ'ארינאדוס למאי ניחוש לאסור מא ד:

ע"ו מעשה שהיה בקמח שהתליע ומצאו בהם ג' תולעים כשרקדו אותה בנפה שנשארו למעלה וגם תולעת גדול אדום שהוא עש הנק' פוליאה אי מותרת קמח זו למצה או"ל מב ב:

ע"ח מעשה שהיה שאפו מצות הנילושות במים בתנור שהטילו קרקע חדש ונתנו מלח בקרקעיתו ונמצאו מצות דבוקות בהם גרגירי מלח וכו' שם ג ד: ע"ט בכלי ברזל ונחשת וסאג' של טיניקי דע"י שנגעו במים ולא ניגבו אותם תכף בסמרטוט ונעשה חלודה ואפו המצה בכלים הללו ונתן במצות זאת החלודה אם יש לאוסרם מד ב פ' במי שעשה המצות ולש ע"ג אבני רצפה להעריך העיסה וכשנשלמו כל השיעורים נמצא ע"ג הרצפה עיסה הרבה מודבק שם ולבו נקפו אם יש מקום להחמיר שם ד:

פ"א מעשה במקום אשר לשו שם מצות לפסח. ויען היה היום ההוא יום מעונן ובכל מקו' אשר היה ראוי לבא השמש סתמו ע"י וילון ובמקום שהיו מנקרין המצות בסכין לא סתמו ע"י וילון ואחר ימים שיצא השמש על הארץ ראו במקום שהיו מנקרין המצות בא השמש אם יש לחוש וגם בפתח מכסה של זכוכית אי מקרי כיסוי מה א:

סימן פ"ב מעשה שהיה בער"פ שלשים המצות שמורות ע"ג רצפה אבנים ובכל שיעור ושיעור לנקות הכל ואירע שהיה הסמרטוט לנקות מצמר גפן צבוע אדום חדש וע"י דוחק הרבה נתן איזה מראה צבע אדום ברצפה הנז' אם יש מקום לאסור מו ב:

סימן פ"ג במי שאפה המצות לשם מצת מצוה בע"פ אחר חצות ונסתפק בא' מן המצות אם היתה נפוחה ואחר שהוציא המצה ושרפה נסתפק בשאר המצות שנאפו אח"כ

בתנור וגם על המרדה שם ג סימן פ"ד במי שהיה לו יין שנטה קצח להחמיץ ונתן בתוכו צמוקים למתקו ואינו מרגיש כלל טעם חמוץ כלל אם יש לאסור שלא ללוש בהם אם מותר מז ג:

סימן פ"ה מעשה שהיה בא' שהיה לו ב' צלוחיות מיין משנה שעברה ועשה מא' מהם מצה עשירה ואח"כ נסתפק אם נתן בה מעט מים אם המצות מותרות שם ד:

סימן פ"ו שלה מהרב ועצום ונז"י כמהרי"ץ דיאס ז"ל על קצירת חטי דפסחא ע"י גוים לכל המלאכות ושומר ישראל עומד על גבן ולא ע"י פועלים ישראלים מח א ואילך:

סי' פ"ז תשו' מחיים ה"ה ע"כ האמור ומדובר מט ב ואילך:

סימן פ"ח בי"ד בניסן שחל להיות בשבת איך יתנהג האדם בג' סעורות שהינו רוצה לאכול חמץ כ"א מצה עשירה ע"ע ברכת המוציא וברהמ"ז וכיוצא שם ג:

סימן פ"ט מי שהוא בונה ביתו ע"י פועלים גוים והגיע ע"פ אחר חצות דקי"ל דמחצות היום ואילך אסור בעשית מלאכה בכל מקום אם גם ע"י פועלים גוים אסור או מותר נא ג:

סימן צ' מעשה שנמצאת בדבש שהרתיחו על האש לתוך קדירה ונמצאת בתוך הדבש חתיכת בצק חמץ ואסרו את הדבש והקדרה אף הכף נתערבה עם אחרות שאינו ניכר התבשלים אם מותרים או"ל כן א:

סימן צ"א מעשה שהיה שלקחו הדבש מהכוורת חלות חלות כמות שהן עם השעוה לצורך פסח בכלי של עץ שדבקו שוליו בתחתיתו בזפת ועוד שמו מאלו החלות דבש בכלי עץ אחר שאינו לשם פסח והיה דבוק שוליו מתחתיתו בצק וכשהביאום מהכוורת נתחלפו ולקחו לפסח מאותו כלי ולא ראו כ"א כשהגיעו לתחתיתו וראו שהיה שם בצק אם מותר הדבש עצמו שם ב:

סימן צ"ב אם מותר לאכול שמן שומשמין בפסח ואת"ל לאסור אם מותר להדליק או"ל גן ב:

סימן כ"ג במי שנתן את היין בשעת הבציר בחביות מרו"ם וכשבא לשתות פסח נתן טעם הרו"ם אם מותר לשתות שם ד:

סימן צ"ד באכילת אורז בפסח בשנת יוקר השערים אם באותה שעה הרשות לאוכל דן ב:

סימן צ"ה בפסח שהיה ליל א' בשבת והמנהג שלא לומר ברכת מעין שבע והתחיל החזן וברך וגערו בו אם שפיר עבדו שם ג:

סימן צ"ו מאת מע' הרב כמהר"ר חיים דוד חזן ז"ל במי שהרופאים ציוו לחולה ליתן אפונים בתוך המרה משום רפואה אם יכולים בפסח נה ד: סימן צ"ח שלה ממתא

מגנאציאה יע"א מהרב כמה"ר יוסף חכים נר"ו בקצירת הבא לידו מאי רודיס יע"א בתוך תיבה אחת בלי חותם ובלי מפתח התיבה אם מותר או"ל נו ד וזן:

סימן צ"ט חשיכה מחיים ה"ה שלא יש שום חשש בקמח כזה שם א ב: סימן ק"ה במי שבאו לו שקים של חטים בח"ה ש"פ ואם לא ימכרם יש חשש שהוא דבר האבד שיפסיד מקרן הרבה אחר המועד ועוד חששא שמא יפילו עליהם מים ויחמיצו ויהיה אסור בהנאה שהוא דבר האבד אם מותר. ס ב: סימן קל"ה מעשה שלשו במים שלנו ובסוף הלילה לשו במים שלא היה להן לינה כל הלילה צז ג:

סימן קל"ו מעשה שהיה שלשו מצות מן יין ואחר שלשו הריחו ביין שהיה ריח רום ואמרו כי נתן המוכר בתוך היין מעט רום כדי להעמידו שלא יחמיץ אסור גם שאפו אח"כ שם ד:

סימן קל"ז מעשה בא לידו אחר שגמר לאפות את המצה נשאר בתחתיתו של שק מעט קמח והלך לביתו ושוב אחר ג' שעות מצא בשק צואה מעכברים ורקדו הקמח ומצאו בו צואה והיה צואה רכה ויש לתלות מהקמח הנשארת ויש להתיר צח א:

סימן קל"ח מעשה שהיה ברחיים שנמצא עיסה בקמח הנטחן ואמרו שזאת העיסה היא נעשית מזיעת שאחר שנופל הקמח מחוץ מאבני הריחיים בדרך עברה שעובר הקמח בצינור של טיניקי וכו' וכ"כ נמצא העיסה בתוך הצינור צח א:

סימן קל"ט מעשה שהיה במצה אחת קידם אפיה שנמצאת חטה אחת ותכף כשראוה נטלוה ואפו אותה מצה עם שאר ושאלו ממנו אם מותרת המצות או"ל שם ב: סימן ק"מ באסוקאר שהאומנים בקיאים לצרף האסוקאר ע"י בישול באש שזהו דוקא כשלא נמצא באסוקאר שום זיוף מקמח וכן הבאה ממצרים וכן בדבש שיש לחוש לזיוף צט א ב:

סימן קמ"א מותר ללוש ביין אעפ"י שא"א לו בלא טיפת מים שנופלת בשעת הבציר שם ב ואנן בדידן פה אזמיר יע"א נהגו אפי' בנתינת מים בשעת הבציר שם ב ג ד:

סימן ר"ב מי שעשה המצות במי פירטוקאל אם יש לאוסרה או"ל קלז ד: סימן ר"ג בגוי שנכנס לבית ישראל בא' מבתי חצרו שהוא אדונו ודר בלתי שכירות והגוי מביא חמץ קלח א:

סימן ר"ד מי ששאב מים למצות של מצוה בער"פ ונסתפקו בכלי חרס וכו' והכלי שעושין ממנו נטילה שמא נתחלף שם ב:

סימן ר"ה בחטים לחג המצות ולשו בהם מצות ואפו אותם ואחר שאפו ראו כהם ריח וטעם מופ'ו שם ג:

סימן ר"ו במים ללוש בהם מצות לפסח שטעמו טעם רק משמן שם ד: סימן ר"ז בפסח שלא נהגו לאכול תרנגולים ואירע דוחק דבשר אם מותר לאכול קלט א:

הל' בימי העומר:

סימן צ"ז כשחל ל"ג לעומר ביום שישי אם מותר לאלמון לעשות הנישואין בערב יו"ה לב לעומר או"ל נו ג ד:

הלכות יו"ט:

סימן ק"ב במת לו מת במועד שחייב להתאבל עליו אם מותר בימי החג לקרות בתורה ולעלות לס"ת וכיוצא חן א:

סימן ק"ג לילך הנשים בליל שבועות אלאס אולאס לגלי הים כנהוג או"ל שם ג:

סימן ק"ד במי שרוצה לכתוב אגרת ביוט"ב ע"י גוי ליתן ידיעה ע"ע אחד שאם לא יתן ידיעה יהיה לו הפסד ממון אם מותר או"ל שם ג:

סימן קכ"ד במי שמת לו מת בתוך החג שמתחיל מיום ש"ת לבני חו"ל אם מותר לו לעלות לס"ת שהמנהג הוא שכל יחידי הק"ק עולים ץ א ב ג:

סימן קנ"ה במ"ש בסי' תקט"ו ס"ד בהגה אבל דבר שצריך להכין ביוט"ב לצורך השבת אחר מאחר דנהגינן לאיסור ואף לטלטל ביוט"ב אם לא לצורך אורחים קט א ב:

סימן קנ"ו מ"ש בסי' תק"ד ס"א דדכין את התבלין בי"ט וכפ"ז נ"ל דאסור לטחון הקאב'י בי"ט כמ"ש הרב באה"ט שם ג וכן לענין לקלות הקאב'י באש בי"ט שם:

סימן ק' בשתיית טוטון בי"ט אם מותר או"ל זן ב:

סימן ר' מהרב כמהר"ר יעקב פלאג"י זצוק"ל אבי צדיק ה"ה שחקר למה אינם מברכים בהבדלה בהדס מיו"ט למוצאי שבת וממוצאי שבת לי"ט קכט ג:

סימן ר"ט ביו"א של חה"ס שנפל כותל א' מהסוכה ולא יש תיקון לישב בסוכת חבירו אם מותר לתקן ע"י גוי וכיוצא קלט ג:

וכן אם מותר לעשות סוכה ע"י הגוי וכן לענין מעקה שם:

סימן ר"י מי שעושה סכך הסוכה בקנים של ברזל ואין בין זה לזה ריוח ג"ט שם ד:

סימן ריא"א במת ביוט"א בכפר אם מותרים להביאו לעיר הסמוך לכפר ע"י גוים כדי לקוברו בעיר תכף בליל ב' או להניחו עד הלילה ליל ב' וכיוצא שאר ספקות קמ א ב ג ויש חיסור ל' וכצ"ל א"כ הה"נ שהותר בכפר לטלטלו מביתו עד שער החצר דע"ז מתוך שהותר שיעור זה הותר עד מקום שיש בו תחום הכפר ומשם והלאה:

הלכות חול המועד:

סימן ט"ו במי שהתפלל בחוה"מ תפילת המועד והוא אתה בחרתנו ולא התפלל ח"י ברכות אם חוזר ומתפלל או לא יב ג:

סימן ק"ה ברופ"יט איזנאף הטיפ'טיג'יס ולאנירוס ששאלו מהם הסוחר לועז גוי לעשות מלאכתם בחול המועד מי שאין לו מה יאכל כטדרוס א: סימן ק"ו במי שהוא הופר במכס ובבידאט שכותב חשבון הכנסה והוצאה אם מותר לכתוב בח"ה שם כ:

סימן קנ"ז בענין כתיבה והגהה בח"ה דפסק בא"ח:

סי' תקכ"ט ס"א דאסור לכתוב בת"ה ואפי' להגיה קט ג:

סימן קנ"ח בענין שעושין בנין בדק הבית בת"ת קודם החג ולא נגמרה המלאכה אם מותר לגמור המלאכה בח"ה כדי שביום מוצאי החג ימצאו התינוקות מקום לישב ללמוד ולא יתבטל הבל תש"ר קט ד וקי:

סימן ר"ח בסרסור מהגוי הבא לו טיפ'טיק לקנות אם מותר להסרסור לראותה בח"ה אם טוב ואם רע לקנותו הגוי קלט א:

שם על אודות ההלבשה לתינוקות של ב"ר ולת"ח בחנוכה ומצד הדוחק נשאר עד הפסח אם מותר בח"ה לקנות הבגד ולתת המעות ולחתוך ע"י החייט שם: סימן רב"י בענין זכירה ביעלה ויבא בשבת ח"ה ור"ח שחל להיות בשבת וכיוצא קמא א:

הלכות תשעה באב:

סימן קנ"ט בענין הבדלה כשחל ט"ב יו"א והוא חולה שמותר לאכול אם יש לו להבדיל ולהוציא לב"ב עמו קי א ב:

סימן קס"ז שאלה מהרב כמהר"ר יעקב רקח נר"ו על תלתא דפורענותא בשמו"ת מה יפטיר וכן בט"ב האבל יעלה לס"ת ויפטיר ומה שהשיב קטו א: הלכות ר"ה:

סימן קט"ז מאת הרב כמהר"ר מנחם נר"ו בן הרב מט"ש זלה"ה על ת"ח בר"ה שצריכים להתענות ב' ימים בכל שנה ושנה אם די בא' ולא כל שנה ושנה מדף מב ב עד עד ב:

סימן קט"ז תשובה מחיים ה"ה ובהיות טוב כה יעשה מ"ש בסה"ק עתרת החיים סי' ל"א דף ד"ן ע"א דאם חלם חלום שצריך להתענות ואינו יכול להתענות מחמת חולי וכיוצא יעשה תרנגול כפרה ופדיון נפשו מק"ס פרוטות כסף והרחמנות שיעשה ג"ח והטבת חלום וסימניך כפרה עד ב:

סימן קטו"ב במי שנדר להתענות בב' ימים של ר"ה ועשה כן ונפל ר"ה ביום ש"ק ולשאול הגיע שלא נדר להתענות בשבת אם מתענה או"ל ואם נעשה רגיל אפי' בשבת עה בג:

סימן קי"ח ר"ה שחל להיות בשבת ובתפ' מוסף כשהגיע לאת מוספי אמר את מוספי בכונה מכונת לכוין לג' מוספין ר"ח ור"ה ושבת וכן כשהגיע לחתימת המלכיות מקדש השבת וכו' אז נסתפק שלא אמר את יום השבת כשאמר את מוספי וכו' מה דינו אם צריך לחזור. תשובה אין צריך לחזור דדוקא בחתימה צריך לחזור שם ג ד:

סימן רט"ו מנהג עיר תירייא יע"א שאין תוקעין שופר על סדר הברכות דבלחש כ"א בחזרת הש"ץ והשלמת מאה קולות היא באופן זה ל' מיושב אחר קס"ת ושלשים בחזרת הש"ץ תפילת המוספין ואחר גמר המוסף בק' תתקבל קודם תענו תוקעין ל' ואחר גמר תתקבל עשרה והנה בעתה נפשם לשאו"ל הגיע מקצת יחידים העי"א לשנות המנהג ולתקוע בלחש ויש טעם לדבר אי ש"ד לשנות או"ל קמג ג:

הלכות יוה"כ:

סי' קי"ט חקור דבר לפי מאי דקי"ל דמצוה לאכול בערב יוה"כ ואפי' ת"ח אסור להתענות מ"ש משבת והשיב כיון שהאכילה בערב יוה"כ הרי הוא כתענית ועוד חי' אחרים שם:

סימן ק"ס על מה שהוסיפו בסליחות לומר להא דרבי מאיר עננו מדק"י עד קי"ב ונודרין מעות לצדקה בין לארץ טב"ת ובין לח"ל ונכון הדבר להגן על הכל ולהציל מהצרה שם:

סימן קס"א עמד על המנהג דמברכין ברכת הלבנה קודם יוה"כ הגם דנראה בספרן ש"ץ לברך במוצאי יוה"כ עכ"ז הטוב טוב קודם קיב בג:

סימן קס"ב במקום שאין להם ס"ת באיזה כפרים וכיוצא אם אומרים כל נדרי ושהחיינו והשבתי דאפ' אין להם ס"ת יכולים לומר כל נדרי ושהחיינו שאין דבר מעכב קיג א:

הלכות סוכה:

סי' ק"ך אם מותר לעשות סכך מחבילות של פשתן וכו' וכן לעשות המעמד להניח הסכך בחבילות של פשתן עו א:

סימן ר"י מי שעושה סכך הסוכה בקנים של ברזל ואין בזל"ז טפח ג"ט קלט ג:

הל' לולב ואתרוג:

סימן קס"ג עמ"ש בסי' תרמ"ה ס"ט דאם כפוף בראשו הלולב פסול אפי' כל שהוא קיג ב:

סימן קס"ד אתרוג הירוק שדומה לעשבי השדה פסול שם ב כ"ג:

סימן קכ"א שנשל מאת הרב מהר"ר צבי הירשל מאמשרטדם על האתרוגים מורכבים באורך וברוחב הכלל העולה כי כל מקום שיש בהם קבלה שגדלים שם אתרוגים כשרים ולא נמצאו ביניהם מורכבים יש לסמוך כי גדולה חזקה והפרט מפו' כל הערי'ם אשר המה מוחזקים א' לא' עו ב עד פג כ: סימן קכ"ב מ"ש ה"ה כמהר"ר יאודה ביב'אס ז"ל פג ג ומ"ש הרב כמוה"ר גבריאל בכר יאודה ז"ל ומה שהשיב הרב הנז' מדף פד עד פט ג:

סימן קכ"ג זכרון עדות על האתרוגים מערי מאייא וראפיזא מאי קורפו יע"א בכתי' הרבנים הנז"ל שם ג ומהרבנים אחרים לע"ת יאנינה יע"א ולמ"ץ כמהר"ר גבריאל בכר יאודה ז"ל שם:

סימן קכ"ה ונכתב בטעות סי' קכ"ד שאלה מעיר מילאס יע"א שנהגו לעשות הקפות בס"ת ובתיבה כמו ש"ת גם בליל מוצאי יו"ט ורוצים לבטל מנהגם אם יכולים שם ג:

סימן קכ"ו בק"ק צונצין יב"ץ בזמן מוה"ר כמוהר"ר יו"ט דאנון ז"ל שהיה ש"ץ שם שנים רבות ולא נהגו בהקפות לילה ויום לעלות ס"ת בתיבה וכשארי עלה לשכון כבוד באר"י ת"ו בשנה א' הניחו ס"ת בתיבה ובשבת ב' ערערו בזה אם יכולים צא א:

סימן קכ"ז בענין ההושענות בחה"ס אם אומרים אחר ההלל או אחר המוסף צג א:

סימן קכ"ח תשובה מה"ה כמהר"ר יעקב אביגדור נר"ו להכריח הדבר לעשות ההושענות תכף אחר ההלל שם ב ע"ד צה א:

סימן קכ"ט תשו' מחיים ה"ה דכ"א יעשה כמנהגו אשר נהג וכן נמצא כהיום בק"ק משונים זה מזה שם שם:

הלכות חנוכה:

סימן קכ"ו בנרות של חנוכה שעושין בית קיבול למטה מהנרות לקבל בתוכה השמן הנוטף אם שמן הזאת מותרת להשתמש לחולין וכיוצא צב ד:

יו"ד הלכות מילה:

סימן קל"ג אם נולד בן למשומד או מין אם מותר למולו לבן בשבת צו א:

סימן קל"ד בנולד ספק בה"ש דהיינו שמנה דקיקים קודם אקשא"ם נראה למולו יום הששי ואם הוא ספק בה"ש נימול יום א' צו ד:

סימן קס"ו עמ"ש בס' לב חיים ח"א סי' צ"א במצוה המוטלת על האדם אי מהני ע"י אחר דפש גבן לבאר עמ"ש הרמב"ם צוו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כדי שתנשא קיד א ב בג:

ח"מ:

סימן י"ב בראובן שהיה סופר ובנאמנות לחתום בצ"ל ונמצא זיוף וכו' ופסלו אותו הב"ד וכו' והוא ש"ץ אי פסול וכו' ובחזרתו אם יש להקל וכו' ושוב ראיתי שלא היה זיוף כ"כ יא ג:

תורת המנהגים:

מנהג' מבטל הלכה וכו' מדרבנן וגם דבר תורה ג ד ואם הוא גדול הדור יכול לבטל או"ל ד ב ומשנה בסידור התפלות בניגונים וכיוצא שם ד ולשנות ממנהג אבותיו וכיוצא ה ו ז אם מנדין אותו למי שבא לבטל מנהג הראשונים וכו' ה ד ודף ז וי:

אם רב ומ"ץ אם יוכל לבטל מנהג הראשונים בק"ק ביחיד מוחה ו ב לבטל מנהג שלא מן הדין וכיוצא ט ג וי:

מקרא לעיני כל ישראל בראשית בהקדמת הס' תהלים סימן פ"ד אשרי אדם עוז לו בך בהקדמת הספר בפתיחה:

מכילתא ס' בשלח ע"פ ויצא העם ולקטו קה ד:

תורת כהנים ס' אמור להעלות נר תמיד ג א:
מסרה להורות נתן בלבו בהקדמת הספר מ"ד ס' בשלח הנוגע באשה שאינו שלו ט ג ס' תשא ע"פ חרות על הלוחות א"ת חדות בפתיחת הס' בהקדמה מהרש"י ב"ר פס"ט סי' ב' ט ג:
מ' ש"ט סי' ק' ע"פ עבדו אה ה' ח ד:
רש"י עה"ת בס' כי תשא ע"פ את ידיהם ואת רגליהם ב א:
רש"י בס' הפרד"ס די"א ע"ג זן ד:
הראב"ע ס' יתרו ע"פ והיו נכונים קכב ג רבינו בחיי ס' תרומה כי ב' לוחות הם כנגד ב' אברים המוח והלב בהקדמת הס' בפתיחה:
חי' רא"ם עה"ת ס' ראה דרכ"ד ע"ד לחלק תועפות רא"ם למוהרא"ג שם דקל"ה ד:
תוה"ר למוהרט"ק שם שם:
משכיל לדוד ס' ראה על אדמתך קמא ב מלאכת הקדש ס' ראה ע"פ על אדמתך שם ג:
פרקי ר"א פכ"ט האוכל עם הגוי יב א:
באר בשדה ס' ראה קלה א וקלו ג:
מים חיים ס' ראה ע"פ על אדמתך קמא ג:
משנה מס' כלים פ"ב מ"א כלי עץ וכלי עור א ג שם פז"ך מ"ד סנדל שנפסקה שם:
אבות גדולה תורה שהיא נותנת חיים בהקדמה בפתיחת הספר:
הרמב"ם בפי' פ"ק דאבות כט ד:
תוס' יו"ט פכ"ז מ"ג דלמה בברכת זימון אומר נברך ובברכות התורה ברכו צה ד:
עץ החיים פ"ד דמעשרות אם אכילת פת הבא בכסנין מד א:
חזון נחום פ"ק דמים מ"ה דכ"ה ע"א עב ב:
שושנים לדוד פ"ח דברכות מ"ר סא ב שם די"ד לענות ב"ה וב"ש דף יא ב מד ב:
תוספתא פ"ק דב"ב והביאה הרי"ף ך ב שבת פי"ז קמג ב דפ"ב ע"א מנין לע"ז שמטמאה כמשא. כה ד:
ירושלמי פ"ד דברכות סי' י"ח ומהרש"י שם קמג ד שם ה"ו ד"ט ד ג: מהרש"י פ"ד דברכות סימן ח"י קובע מקום בבה"כ קמב ד:
ספרי דב"ר ס' ראה דרכ"ד ע"ד לחלק קז ב:
אהלי יאודה להרב מהרי"ן ז"ל דע"ה סע"ג קלו ב:
תלמוד בבלי ורש"י ותוס' ברכו' ד"ז עובדא וכו' קמא ג:
שם הקובע מקום לתפלתו וכו' קטו ג:
שם ד"ז ע"ב כל הקובע מקום בבה"כ קנב:

תוס' בע"י ד"ח לעולם יכנס ב' פתחים בבה"כ ועל פי' קמד ב:
די"ד עובדא וכו' קמו ג:
שם תוס' ד"ה כי מהדר אביי קן ב:
תוס' די"ז ע"א ד"ה העושה ה ג:
דכ"ה צואה בעששית מג ד:
שם ע"ב דתפלה כנגד תמידין תקנום ס ד:
ד"ל ע"א אין עומדין להתפל ט א:
דמ"א ע"א בד"ה דשכבר עבדו ז א:
דמ"ג ע"ב כל מאן דנפיק ביומי ניסן ס ב:
שם אורחים שהיו מסובין ב ב:
תוס' דל"ז ע"ב ד"ה לחם ן א:
פ' הרואה דנ"ה אין מהרהרין חלום מג ד דח"ן על הזיקין כה ג:
שבת ד"ג ע"ב כל פטורי שבת קכח ג:
דכ"ה ע"ב המכבה את הנר לא א:
דכ"ב מחלוקת רב ושמואל דמערין ציצית מבגד לבגד קיג ד:
דכ"ד ע"ב יו"ט שחל בשבת ברכה מעין שבע לא ג ד"ן מהו לפצוע זתים בשבת ל ב:
שם די"ב ע"א שם ג דנ"א ע"ב ואין מרחיקין קכז והוא טעות קכו ב: דס"ה ע"ב על מתני' פורסת על האב קכד ב:
דע"ה ולחייב נמי משום נטילת נשמה קכו ד:
דצ"ה דבר שאינו מתכוין מותר קכב א:
שם המכבד והמרביץ קמא ב:
דק"ו ע"ב על צבי שנכנס קכח ג דקכ"א ע"ב קכט א:
דקמ"ה ע"א אינו חייב על דריסת זתים ל ב:
דקמ"ו ע"ב מי שנשרו כליו קכה ד:
ערובין די"ג בני זהיר במלאכתן נו א דק"ד ע"א דאסור נגון בשבת י ב: פסחים ד"ד ע"א זריזין מל"מ קא ד:
דח"י לה ד:
ד"ל ע"א מג:
דנ"א ע"ב תוס' ד"ה אני ראיתי ד ג:
דקי"ז ט ג:
חגיגה ד"ח ע"ב תוס' ד"ה דלא יסיח בין ברכה לאכילה ב ב:

תענית דכ"ח ע"ב רב אקלע לבבל ד א ד"ס ע"ב שמש בשבת קכה ג:
ר"ה די"ו ע"א למה תוקעין קמא ג:
ד"ל ע"ב זכר למקדש ח ד:
דל"ג ע"א תנן משה קמא ד:
שם העובר לפני התיבה קמח ג:
דל"ד ע"ב דר"פ וכו' קנב א:
יומא דח"י ע"ב אם היה חכם דורש קכב ג שם ע"ב קכג ג:
דכ"ד ע"ב הדלקה לאו עבודה היא א א:
דפ"ג יום המעונן מו א:
סוכה רש"י בסוכה דף קלט ד:
די"ב סכך בעצי פשתן עז ב:
דמ"ה ע"א מקפין את המזבח צג א:
מגילה דכ"ד אין קורין בתורה פחות מעשרה טו ג:
ביצה ד"ט ע"א אין מוליכין את הסולם קכח ד תוס' ד"ל ע"א ד"ה תנן י ד: דל"ב ע"ב ששה דברים בכתובה דף קכו טעות קכה:
מ"ק דיו"ד ע"ב מלאכה בח"ה ג א ונט ב:
יבמות ד"ן שמעתי שב"ד מכין ועונשין סז ב:
כתובות דק"ג מדור השמנה שנפלה זך ג:
נדרים פ"ג הרוצה שלא יקיימו נדריו ותוס' שם וקיג א:
ג יטין דנ"ט מערבין בבית ישן סט כ:
נזיר דכ"ב ע"א ת"ש ותוס' שם כו ב:
דס"א ע"ב א"ל בעל מיעקר עקר שם:
סוטה דל"ט אין כהנים קן ב:
דמ"ב ע"א ע"פ שמע ישראל קח ד:
דמ"ח ע"א ע"פ אנשי אמנה ד ד: בבא קמא דפ"א ע"ב ה ד:
בבא בתרא תוס' צ"ד ע"א קלג:
סנהדרין דכ"ה ע"א סז ב:
דצ"ח ס ד:
דק"א ע"א ת"ר לוחשין וכו' ופירש רש"י קכד ב:
ע"ז די"ח ה ב:
הוריות ד"ד ע"א למה"ד קמ"א ב:

די"ג ע"א כהן קודם ללוי קמא א:
זבחים די"ט ע"ב בקידוש ידיו ורגליו ב א:
מנחות דס"ח רש"י בהיתר נפילה י"ד ב:
דפ"ו ע"ב אין מביאין לא ב:
דק"ג ע"ב ע"פ והיו חייך קד ד:
חולין ד"ה ע"ב י כ:
דקי"ד ע"כ קל ב:
תמורה ד"ד ע"ב ואיל קכח ג:
ערכין די"א ע"א מ ד:
דז"ך ע"א אמר א' הרי הם ד' בעשר סלעים זך ד:
תמיד פ"ק אירע קרי כו ב:
שיטות הראשונים:
מרדכי ס"פ כל שעה סימן תקצ"ד מב ד סוף פרק מקום שנהגו סי' ת"ר שלש אומניות עושים מלאכה בע"פ ן ג:
בפי' ח"ה דבר שהחזיקו בבה"כ ג ד ומ ב:
הרא"ש בפסקיו מגילה בדל"ז ע"ד קן ב:
הרשב"א באגדתא דע"י ברכות לעולם יכנס ב' פתחים קמד ב:
הרי"ף באגדתיה דע"י מגילה דנ"ז קג ג:
מהרש"א בשבת בדפ"ז ע"ב ראשון לעבודה א א ג:
הר"ן פ' ערבי פסחים קט ד:
עיון יעקב בחי' כ"כ די"א ע"א בעובדא דבני אחתיה דרביב"ש קו ב: חק נתן בהוריות די"ג ע"א קמב ב:
באר שבע הוריות די"ג ע"א כהן קמ"א ב:
זהב שבא ע"ד התוס' בב"ב דצ"ד ע"א שהק' בד"ה מדאסר קלג ד וקלז: עוגת אליהו דנ"ב ע"א שגם הוא השיג על הרב תיו"ט קנא:
עושה שלום דצ"ז ע"ג עג א בשיטתו למגילה דקכ"ו קד א בחידושי דינים דצ"ה אתרוג המורכב עח ב:
שמות בארץ בקונטריס יום תרועה בד"ה הפ"ח יא ג:
הרמב"ם:
ח"א הלכות ציצית פ"א די"ג ומותר להתיר ציצית קיג ד:
הלכות ברכות פ"ו די"ג היוצא לשכון כה ג:

הלכות שבת פ"א ה"ה דברים המותרים לג ד:
פ"ו קבר וכו' קכג ג:
שם פ"ח הי"ג ובורר פסולת כו ג:
שם סוף הפרק כט ר:
שם פ"ט ה"ה כל העושה מלאכה לא א:
שם שם וי"א וכל העושה מלאכה שם:
שם פ"י המדבק ניירות זן כ:
שם פי"א ה"ט המרחק קכב א:
שם פכ"א ה"ג ואסור לכבד קכג ד:
הלכות ס"ת פ"א הי"א מלא וחסר יג ב:
הלכות חו"מ פ"ה לא תשב אשה מה א:
הלכות שופר פ"ג הל"ב קמד ד וקמו:
הלכות סוכה ה"ד סכך כט כ:
הלכות לולב הז"ך צג א:
הלכות יו"ט פ"ג ה"ח עירוב זן כ:
שם פ"ז הלכה כ"ד טן ד:
הלכות תענית הי"ב הרואה חלום עב ב:
ח"ב הלכות אישות ה"א צוו חכמים קיג ד וקיד:
ח"ג הלכות כלאים פ"א ה"ז הזורע זרע כלאים קלג א:
הלכות ביאת מקדש פ"ה הי"ו ב א:
הלכות כלי המקדש פ"ג ה"ב ח ג:
הלכות ממרים פ"א ה"ב הרי הוא אומר עפ"י התורה ד ב:
שם פ"ב ה"ב ב"ד שגזרו גזרה שם:
הלכות טו"מ פ"ג ה"י דהדלקת נרות דוחה טומאה שם שם:
הלכות שגגות פ"ח ה"ב ופ"ב ה"ט קכו והוא קכז ג:
הלכות פה"מ ה"ג האוכל מהם קלג ד:
ח"ד הלכות שכנים פ"ה ה"א ך ב:
שער המלך הלכות כלאים פ"א ה"ז קלו א:
בני דוד למהר"ד פאלטקון ז"ל הלכות ת"ת פ"א הלכה א' דף א ע"ב וד בהלכות חמץ ומצה פ"ה ה' ד' ע"ג שנמצאו במצות שמורות חטים צח ג: מחנה אפרים הלכות שילוחין סי' י"א דפועל ידו כיד בעל הבית כן א בנימוקיו להרמב"ם דכ"ט ע"ג קלג וקלד ד:

מעשה רוקח פ י"ד מהלכות תשובה ה"ה קן ד:
פכ"א מהלכות שבת דקכ"ז והוא קכו ג:
בית יצחק הלכות פה"מ קלד ב:
לב מבין הלכות ת"ת ד"ז ע"א על חיוב להשיאו אשה קיד ד:
הרמב"ם בס' פאר הדור:
סימן קט"ז קנו ד:
חינוך סדר בא בענין ורחץ ב ב סדר תצא ע"פ כי יהיה טמא כז ב: סמ"ג לאוין ע"ט מים שלנו לא ילוש קודם ע"ה צו א:
מגילת ספר דכ"ט ע"א קלא א וקלג א וקלו ד:
למודי ה' לימוד פ"א קלז ד ושם:
לשון למודים י"ד חי' ב' שם שם:
דברי דוד שם ג:
גר מצות דנ"ט ע"ד קלד ב וקלה:
הכלבו סי' ס"ט שצריך להתענות מה ג:
אורחות חיים הלכות שבת דס"א ע"א סי"א נא א:
אבודרהם בסדר תפלת ליל פסח ן א:
חינוך בית יאודה סי' ע"ח יד ד סי' י"ב שרצה להחמיר בתערובת מצה נפוחה מז ב:
מעדני מלך הלכות ציצית אות י"א קיג ד:
טור א"ח סימן ד' בדברים הצריכים נט"י דף א א:
שם וש"ע סי' ס"ז ג ב:
ריש סימן ע"ה מה א:
סימן פ"ט ס"ב כיון שהגיע זמן תפילה קו א:
סימן ץ' קמו ג:
סימן קס"ד אם ברך המוציא ב בג:
שם דלא יסיח בין ברכה לאכילה ב ב:
סימן קכד ופסקה מרן במי ששכח יעלה ויבא סט ג:
סימן קכ"ח קנא א ג:
ריש סימן קמ"ג טז ג:
סימן קנ"ט שאין אומרין ברכה שם שם:
סימן ש"א ס"ג וחוזר ואומר בקול רם ה' קב ג:
סימן שי"א ג ב:

סימן ש"ב מחו' ט' קכה א:
סימן שט"ז הצד אחד כז וקלז ד:
סימן שס"ג וסימן שצ"ב לו א:
סימן תקו"ם תקיעה קמה א:
סימן תקצ"א קמז ב ד:
סימן תקצ"ז המתענה עז ב:
סימן תקפ"א קמח ג:
סימן תרנ"ב קב א:
סימן תרס"ה אין מוציאין ס"ת יד ג:
טור יו"ד סימן קי"ג דכבוש קסה ב סוף סימן רס"ה וש"ע שם קג א ח"מ רס"י קס"ג ך א:
ב"י א"ח סוף סימן נ"ו המברך שלקח בידו כיס ב ג:
סימן ץ' קעד ד:
סימן קכ" ח שהק' לריב"ה קנא א ג ד:
סימן קנ"ג וסס"י קמ"ט סט ד וע א ושם הביא תשו' ת"ה שם:
סימן רפ"ח עז א:
סס"י ש"ג מותר לחוף קמה ד:
סימן של"ו השורה חטים קכב ב:
סימן תמ"ד ס"ה וכן הנהי"ג רש"י נא א:
סימן תנ"ה אסור לאפות במים שלנו קודם ע"ה צז א:
סימן תקפ"א ס"א קמד ד וקמט ג:
סימן תרכ"ח לב ד:
חי"ד סימן רכ"ח להתיר הסכמה סט א:
מור"ם א"ח סימן ס"ט כט א:
סוף סימן ס"ט יז ד בד"מ אות ד' ע"ד הרב ס"ה יט ג:
סימן קס"ז ב ג:
סימן ר"ט ס"ב וס"י שם:
סימן שי"א ס"ב קמג:
סימן תמ"ט ס"ה חבית יין נג ב:
סימן חנ"א סכ"ח שם א:
סימן חנ"ג בשמן שם ב:
סימן תרי"ט ה א:

ריש סימן תקמ"ה אסור לכתוב בח"ה צורך רבים יש אוסרין ס ב חי"ד רס"י רמ"ה ד"ה היושב בעיר סג ב:
פרישה ודרישה א"ח סימן ער"ב אין מקדשין לא ב ג:
סימן רצ"א קג ד יו"ד סימן ט"ז סק"ה קלא ג:
סימן רנ"א קמב א:
סימן רס"ב עמ"ש הטור גבי מילה קא ב:
סימן רצ"א קג ר:
ב"ח א"ח סימן קל"ה וקל"ו לברך על המורכבים:
סימן רצ"א קג ד:
סוף סימן ש"ו כט א:
סימן של"ו ס"ב ל ג:
סימן תרל"ט שם א:
ש"ע א"ח סימן ד' בנט"י א ב:
ריש סימן ט"ו קיג ב:
סימן פ"א מים סרוחים יב ב:
סימן קכ"ח ס"ק שם:
סימן קצ"ח יג א:
סימן קנ"א סי"ב מד א:
סימן קנ"ה ס"ה מה א:
סימן רס"ז ס"ג יח ב:
סימן ר"ל ס"ה אילני סרק כד א:
סימן רס"ג ס"י כו ד:
סימן רמ"ד לפסול אבנים כט ד:
סימן רנ"ט לג ב:
סימן ש"א אסור לעבור במים טן ג:
סימן ש"ב ס"ט שם וכט ד:
סימן שי"ד סי"א כט ד:
סימן שי"ח ס"ה שם:
סימן ש"י ס"י קלג:
סימן של"ו סי"א השורה חטים פב א:
שם ס"י כה ב:

סימן ש"ם ס"ה המוחק כא א:
סוף סימן זה המדבק ניירות זן ד:
סימן שס"ד לה ג:
סימן שפ"ב סי"ד קח ב:
סימן תכ"ה קמא ב:
ריש סימן תנ"ג אורז קס ב:
סימן תס"ו ס"ג צח ג שם מב א:
סימן תס"ז חטים קלח א:
שם סי"א אם נמצאת חטים מב:
שם משם הגמ"י בדבש בן ב:
סימן תס"ח ב' סברות במלאכה ער"פ מה ג:
רס"י תק"ב זן ד:
סימן תק"ד די"א דדכין את התבלין קט ב:
רס"י תק"ט זן ד:
סימן תקט"ו ס"ד בהגה צריך להכין מיו"ט ב' לצורך השבת קט א: סוף סימן תקי"ט סח ר:
סימן תקכ"ז עירוב סחד:
רס"י תקל"ו לרכוב במועד כט ד:
סימן תקל"ט ס"ד ס ד:
סי' תקמז ס"א בענין כתיבה והגהה קט ג:
שם ס"ד הקובר חן א:
רס"י תקס"ב יד ב:
סימן תר"ב ס"א ברכת לבנה מוצאי יוה"ך קיב ג:
סימן תרכ"ט סולם נט א:
סימן תרמ"ה סכ"א הירוק פסול קיג ב:
שם ס"ט אם כפוף בראשו פסול שם ג:
סימן תר"ס בהקפות ס"ת בבימה צג א:
חיו"ד סימן פ"ד בירקות הביא תשו' הרשב"ש קכא ג:
שם סימן ר"א ומור"ם סי' קסז סי"ד ק"ס ד:
סימן רכ"א ס"ט קמא ד:
סוף סימן רס"ט קלח א:
סימן ש"ט קלט:

שם ומור"ם סימן תרכ"ו ס"ג קס א:
סימן ת' קריאת ס"ת סח א:
ח"מ סימן ז' ס"ז אסור לדידן סה ג:
שם סי"ב שם:
שם סימן כ"ח סכ"ג שם:
סימן ש"ט ס"י קלט:
אה"ע סימן ס"ב יט ג:
סימן קכ"ג שהביא דאין מגרשין בלילה בהשמטות ע"ס נשמת כ"ח סימן י"ג ה ג קנד ד:
סו"ס ק"ל סכ"ב יד ג:
לבוש א"ח סימן ש"ם ס"ד לד א:
סימן פ"ט קב ב:
סימן תרמ"ט ס"ד להכשיר האתרוגים עח א:
כנה"ג א"ח סימן קכ"ג הגב"י סג ב:
סימן ק"ן הגה"ט מחלקות סח א:
סימן רפ"ב בהגב"י כלי שנמצא הטמאה ל ב:
סימן שס"ו הגה"ט דרדא דממונא נא ג סג ב:
סימן תקס"ז בהגב"י חלמתי ע"ד א:
יו"ד ה' ע"ז סימן קמ"ב הגב"י אות מ"ג ט ב:
סימן רנ"ו הגב"י אות כ"ד בך כ:
שכנה"ג א"ח סימן קס"ו בהגה"ט אות ו' בין למלה שהריחו צו ב: סימן תרמ"ח אות ג' ס"י עח ג:
ח"מ סימן פו"ר הגה"ט אות ה' שהכריע שם מט ב:
מג"א סימן ס"א סוף סק"ד קמא ב:
סימן ס"ח ד ב:
סימן קנ"ג סקמ טז א:
סימן ר"ט סק"ה ב ד:
סימן רפ"ח משם תשו' בק"ח עד ב:
סימן ש"ט ס"י לה ב:
רס"י ש"ם משם האגודה אסור לעכב לגוי קכט א:
שם סק"א לד ג:
שם סקי"ח לה כ בנוסח עירוב סימן סקכ"ג קח ד:

שם שם זן ג:
סימן שס "ג צריך צורת פתח לז א:
סימן תס"ו מד ב מו ב:
סימן תקמ "ד ס"ז לנקות את הצמר טן ג:
סימן תרכ"ט סולם קס ב:
סימן תרמ"ח סקכ"ג עח א:
ט"ז א"ח סימן קס"ז סק"ח ב ג:
סימן רס"א סק"ו קג ד:
סימן שס "ג ושצ"ב לתקן כל המבואות לו א:
סימן תנ"ג לא נפיק י"ח מח ב:
סס"י תרמ"ג סק"י קיג ב:
סס"י תרמ"ה סק"י קכד ב:
סימן תרמ' ט סק"ג עח א:
סימן תרנ"ב קב א:
אליה רבה א"ח סימן קמ"ה סק"ב שכתב ע"ד המג"א בך ב:
ש"ך סימן קט"ו דכח פרנסתו לג ג:
דרכי משה הלכות יוה"ך סימן תרי"ט נה א:
מטה יאודה א"ח סיאן תקפ"ב בנוסח זכרנו ה א:
באר היטב א"ח סימן קנ"ג סק"ג לאחר ק"ש קא ב:
סימן שצ"ט ואם אוכל בפניה לד א:
סימן תמ"ז סק"ו כתב מוהרי"ל שאין להדליק משמנים וכו' גן ב: סימן תס"ב מי פירות קלז ד:
סימן תקכ"ו מת ביו"ט ראשון להליכו קס ב:
בתי כנסיות סימן תקצ"א שהביא לשון הרמב"ם קמו:
סימן תקצ"ב בקונטריס בית מועד דק"א ע"ג קמו ג:
שלחן גבוה א"ח סומן תקי"ד ס"ק ח"י ד"ה אין גודלין קכו והוא קכה א: ברכי יוסף א"ח ס"ז אות ח"י משם הרדב"ז שאז קבלוהו עליהם כשר סה ג: סימן תמ"ז אות כ"ד הביא בס' בית מועד בן א:
סימן קנ"ד בך ב:
סימן ש"ה אות ט"ו משם רבינו ישעיה הראשון בתשו' כ"י סימן צ"ח חן ב: סימן תקפ"ה שלא יתכלבל קמט א:

סימן תרמ"ב שהביא תשובת הרשב"ש נה א:
מחזיק ברכה א"ח סימן רס"ח אות ה' במוסף כה ג:
סימן שס"ג אות א' מא א:
שיורי ברכה א"ח סי' זך דין ח' שהביא משם הזוה"ק קא א:
סימן תקצ"ב הגה"ט אות ז' קמו ד:
עיקרי הדט אא"ח סימן ב' אות ה' קא א:
סימן ו' אות ג' ג א טו:
סימן כ"ט אין להקל להצטרף טוב א:
סימן ל"ג אות הביא תשו' הש"י עט:
פרי מגדים א"ח סי' מ"ה ב ג:
סימן שי"ט כט ג:
סוף סימן ת"ן קלט ד:
בספר משבצות זהב סימן תקי"א זן ג:
בספר הנז' סי' קס"ה ב ג:
מאמר מרדכי סימן תקל"ה קסה ב:
סימן תצ"א קכה ג:
מר וקציעה סימן ד' בחולץ מנעליו א ד:
כסא אליהו א"ח סימן רפ"ח אות א' עו א:
שם שהק' מו א:
סימן תקצ"ב אות ב' שהקשה למרן קמו א:
חמד משה א"א סימן ט' סק"ב קג ד:
בני חיי א"ח סימן קס"ז הגה"ט אות א' בסו' דף צט ב:
משחא דרבותא א"ח סימן כ"ח ד"ך ע"ד קא ג:
ערוך השלחן א"ח סימן תכ"ה אות ג' גם ד':
פרי חדש א"ח הלכות פסח סימן ת"ס מח א:
סימן תס"ו ס"ה מז ג:
סימן תצ"ו בענייני איסור סי' ב' לז א:
עולת תמיד א"ח דמ"ג ע"א קא א:
בית יאודה סימן ס' בענין שלא לשנות המנהג ה:
שלמי צבור ד"ה ע"ב בסימן ח"י ה ב דכ"ד ע"ד איירי כיחיד קמו ג: בכורי יעקב סימן תרפ"ה בסכך א ד:

בעלי

תשובות:

הרשב"א ח"ד סימן רס"ב ת"ח היה עז א:

שם סימן שכ"ו בענין בה"כ בח"ה קי א אה"ע סימן קפ"ד סז ב:

תשו' הרא"ש כלל ו' סימן ב' קג ג כלל כ"ד ס"ד שלא לצאת בלולב כפוף קי ג:

בס' בשמים ראש סימן ס"ג והרב המגיה קד ד:

מהר"י בן מיגאש סימן קע"ג משא ומתן בח"ה נט ג:

הריב"ש סימן רנ"ג בנזיפה על המעכב ה ב ועא ד:

סימן ער"ב על חכם א' שהחזיק סט ד:

סימן של"א מעכב את הרבים סג א:

שם רס"י רנ"ג אם נותנים טעם סט ג:

סימן שצ"ד מותר לחוף קמג ד:

סימן תכ"ה אסור קריבה לנידה א ד:

סימן תע"ב הם דנים מכח ההסכמה סו ב:

מהר"י קולון שו' ט' שאין מותר לקרות בתו' וכו' טז ד שו' קי"ג ע"ע ערוב בבית א' לא ישנו מא ד:

מהרי"ל דט"ו מה ג:

הלכות יוה"כ שלא לשנות המנהג ה א ח"ד ד"ז להתיר הסכמה סט א ומ א ג: מהרמ"א סימן ע"ה סה א:

סימן ק"י וסימן ק"ח אתרוג עח א:

מהרש"ך ח"א סוף סימן ל'ו מב א שם סס"י מ"ה מכר חזקה ע א ח"ב סס"י קע"ו סו ג:

התשב"ץ ח"א סימן ק' ע"ד שהקדיש ס"ת מא א:

סימן קכ"ח בפרט החלומות מב ב ח"ב סימן קכ"ט דכ"ט ע"א קז א: שם סימן קפ"ה בענין חלקם קה ג:

ח"ג סימן קי"א דאין לעשות ג' כריכות קא א:

ח"ג בחוט המשולש סי"א קכח א:

מבי"ט ח"ג סימן מ"ח שהכריח סח א:

שם סימן ס' כב ג וכג ד:

מהרח"ש ח"א סימן ג"ן סט ב ועג ג:

מהראנ"ח סכ"ה כדבריו סז ב:

סימן ע' יהיב טעמא לפי' הרמב"ם סג וסט א ומא א:

מהריב"ל ח"א כלל ב' סימן י"ג וח"ב סי' מ"א מט ג:
מהר"ם ב"ב בתשו' ק"ק סי' כ"ד והובאו בתוס' קך א:
הרדב"ז הישנות סי"ג קד ב:
שם סימן ט"ז כשחל פסח ביוש"ק אין אומרים ברכת מ"ש נה א ונו החדשות ח"א סימן ק' בהסכמה שעשו סו א וסט א:
שם סימן ט"ז התיר להדייא לד ד:
שם סימן קפ"ט נוהג בסעודה במצה עשירה מט ב:
שם ח"ב סימן רכ"ט וסימן תרכ"ה ותרמ"ב ותרס"ה פא ב:
סוף סימן ק' סט א:
שם סימן תר"ך קכט ג:
חוות יאיר סימן ט' ובהשמטות שם בתשובת הרדב"ז סו ד:
מהרשד"ם א"ח סימן ז קנד ב:
שם סימן ל"ה ו ג חי"ד סימן ק' קד ג:
שם סי' קמ"ג להניח בה"כ עב א חח"מ סי"ב על ב' בעלי דינים סה ד: שם סי' שפ"ב חולקים מט ד:
מכתם לדוד למהרד"ף בתשו' א"ח סי' י"ח עח ד ואילך:
זקן אהרן סימן כ"א קו ג:
סימן כ"ט מותר למול בן המשומד כו ג:
מהר"א גאלנטי סימן ה' דל"א ע"ב מי שיצא מקהלתו לבה"כ אחר קטו ב:
מוהר"ם מלובלין סי' אבל בתוך המועד חן ב:
גינת ורדים א"ח כלל א' סימן ל"ה וסי' ל"ו לב ב כלל ג' סי"א אם שבת קובעת מט ב כלל ד' סימן ק"י סוכה קס א:
מוהר"י הלוי סימן מ"ה כ"ז שמרבין בתפי' עא ד:
תה"ד סימן קכ"ב אם לשה וכו' מה ג סימן ר"א החבית של יין ן ב: בנימן זאב סימן קפ"ב שהחזיק בס"ת לקרות טז א:
הלק"ט ח"א סימן נ"ד ו א ח"ב סימן נ"ו קכט ג:
סימן צ"ח קכד ד:
תשו' רמ"א סימן קכ"ז אתרוגים המורכבים ושלשה סימנים הם עח א אב: צמח צדק סימון ע"ב בשמש שהיה מכריז וכו' כא ד:
משפטי שמואל סוף סימן ע' דל"ו על כיוצא בזה סו ד סוף סימן צ"ה סז א: משא מלך דע"ו ב' ו א:

בית יעקב בתשו' סימן ה' שאין נראה הנפיחה מה ד:
סימן כ"ו אך ד:
פנים מאירות ח"א סימן ט"ל טעם אלהי אברהם צה ג:
ח"ב סימן ע"ב יין שהחביות מרום גן ד:
שם סימן קמ"ג עט ג:
נודע ביאודה ח"ב חא"ח סי' ל"ב קנב ב:
שם שם סימן ג"ל נט א:
שבות יעקב בא"ח סי' ל"ו עז א ועח ב ח"ב סימן כ"ג צט ג:
דבר משה ח"א חא"ח סימן כ"ו שלא להטיל מים ביין צט ג:
אדני פז סי' פ"ה מה ג בחידושיו לא"ח סימן תרמ"ט כט ג בהשמטות דמ"ג ע"א ט ד ויא ג:
שמש צדקה א"ח סימן אלף ד ג:
זרע אמת א"ח סימן ל"ו לשלוח לגוי לב ג:
זרע אברהם ח"מ סימן י"ב ואף שהם מסכימים להנאת עצמם סז ב:
יכין ובועז ח"ב סימן ג' קכא ב:
שם סימן י"ח קכד ב:
סוף סימן קי"ח ד"לג ז ד:
בית דוד א"ח סימן קפ"ג דרכ"ו ב מט ב:
שם סי' רכ"ו להתיר מצה נפוחה שם שם:
תומת ישרים סי' קפ"ח דכ"ג ע"ב מא:
דבר שמואל סימן ע"ד חולק על זה ץ ב:
סימן רמ"ו ו א:
סימן רצ"ו עז ג ודיא ב:
שער אפרים בתשו' סימן ע"ב דב"ן ד מב:
זכות אבות בתשו' סימן כ"ה אות ה' לה ב:
קרבן מנחה סימן שפ"ו קה ב:
נאמן שמואל סימן ט"ל אבל לקרות ולעלות לס"ת בש"ת צ א:
בית יאודה ח"א סימן ב' קכט א:
משנת חסידים דז"ן ע"א אות ב' טעם לדבר בהנחת תפלין קא א:
קול אליהו סימן י"ד ו ד:
אבקת רוכל סימן ג' ך ג ד:
סימן קפ"א שמסרו ההסכמה:

סז ב:
זכור לאברהם אביגדור י"ד סימן ס"א יכול לעלות לס"ת ץ א:
מהרמב"ח בס' גט פשוט בכללים כלל ב' שהקשה עמ"ש מהריק"ו בהשמטות קכז: שם
סימן קכ"ד סקמ"ה טו ב:
השומר אמת סימן ה' ס"ב דטו"ב א כג א ב:
שערי תשובה סימן תקס"ו סק"ד יז א:
פרי הארץ ח"א סימן י"ג קל"ה א ג וקלו:
אשדות הפסגה ט"ו ע"ג ן ד:
באר עשק סימן ה' חבורה שהיו לומדים בבית עשיר ע ד:
פרי האדמה ח"א דכ"ט ע"ד אילנות כה ד:
שפת הים סימן ה' נהגו היחידים מלבא לבה"כ ע ד:
חקרי לב י"ח סימן ע"א ד"ק ע"ד על דברי הכנה"ג ע ד:
שם סימן ע"ט מין קטנית לפסח זן ד:
שם סימן צ"ה דר"ה ע"ב לח א ב:
סס"י ק"ה השיב ע"ד הרב ח"י קד ד:
שם דשי"ג ע"ד ברכת המוציא אם שח הבוצע ג א:
חי"ד ח"א רס"י קכ"ו ף ד:
ח"ב סימן ט'ז די"א ע"ד בדבש בן ד:
שם בשיירי א"ח סימן ב' די"ד ע"א לאסור נא ד:
שם סימן ו' ד"ג ע"א טו ד:
שם סימן ט' טו ד:
חח"מ סימן אלף דיין שקבלוהו סה ג:
שם סימן כ"ד דל"ו א ח ב:
שם סימן קי"א דקפ"ו סז ג:
שם די"א סימן קי"ח ה ב:
שם שם ב ג:
שם בכלל הפוסקים אות ס"ד ח ג:
יוסף אומץ סימן פ"ב עח א:
טוב עין סימן ט"ז הוצאת ס"ת במנחת תענית טז ד:
לב חיים ח"א סימן א' קג ג:
סס"י ץ' דקי"ח טלית שאולה צט ד:

סימן צ"א במצות המוטלת ע"א קיד א דק"א שיטה א' קנג א:
סמיכה לחיים חא"ח סימן א' יב א:
שם סס"יא במי שבא לבטל מנהג טז ב:
חקקי לב ח"מ סימן מ' דקמ"ג ע"ד סז ד ח"ב סימן ד' די"ב ד סח א: נשמת כל חי ח"ב ח"מ סימן י"ב סז ג:
נדיב לב א"ח סימן לסתור את דברי קטז א:
ראשית בבכורים ח"ב בקונטריס תוכחת מגולה דכ"ח ע"ב קא א:
שם חדש ח"ב דף ע"ב קלה ב:
הארוך משך סי' ס"ד קל"ה ב:
חינוך בית יאודה סימן י"ב שרצה להחמיר בתערובת מצה נפוחה מז ב: בית השואבה דצ"ב ע"ב בהל' לולב אות ג' קד ד:
בית עובד דק"ג אות ח' יום מילה יג א דנ"א ע"ב ע"ד הרב חק"ל ד ד: בית מנוחה ד"ן ע"ב אות י"ב שם ב:
אות אמת דנ"ה ע"ב ע"ד הס"ח קיט א ב:
נהר שלום דק"י ע"ב סא ד:
דברי שלום בהקדמה חתן המלך סא ד:
אמת ליעקב א"ח סי' קנ"ד כג א:
לדוד אמת סימן ו' אות א' להוציא ס"ת ער"ח טז ד וכג א:
בעלי דרשה וספרי מוסר:
מעיל צדקה אות אלף תשי"א דקמ"ט ע"א וקדשתו קמג א ב אות אלף תכ"ז כ א:
ראשית חכמה שער אהבה ריש פי"א שהיא המכילתא קג ב:
יד שלמה ה"ד בסו"ס פה"ד ח"ב ק מג א:
צמח דוד סדר תזריע קב ב:
כלי יקר בפי' שופטים סי' י"ט דש ב' בקר קב ב:
מהר"א די לונזאנו בס' שתי ידות בהקדמתו לס' עבודת הקדש לג ג:
חמדת ימים הלכות סוכה פ"ב דרוש עב קי א:
ידיד ה' דיי ע"ד שהקשה על הרב מהרש"י קמג א ב:
ספר הברית בח"א כתב יושר פי"ב כה ד:
מראה הגרול דרוש לס"ת דרוש ג' קס ג:
אבק דרכים בתשו' א"ח סי' ד' דמ"ד ע"א מג ג:
ס' החסידים סי' רח"ל ט ד:

סימן תל"א בחלונות נגד בית ע"ז כא א:
סימן רע"ד הנוגע בבשר אשתו א ד:
סימן אף ז' לא יתקע ידו ב ב בצוואת ר"י החסיד סי' ל"ו לא יעשו נישואין לב' יח ג:
שם שם די"ט ע"א ובס' החסידים סי' תע"ז שם:
ברבת מועדיך לחיים דרוש ב' לס"ת ישוב לחקירה צה ג:
בעלי קבלה:
זוהר הקדוש סדר מקץ ד"ר ע"א חלמא טבא מג ד:
סדר ויחי דף ר"ך ע"א דעכו"ם מסאב מכל קטרין ב א:
סדר בשלח דס' ד לבשלא מן יומא ליומא קד ד:
סדר ויקרא דכ"ג בחג סובבים דצ"ב ע "א ודצ"ד ע ה ע"ב וס' תצוה: סדר צו דכ"ט מבואר דשבת ויו"ט שוין קל א:
ן"ח סדר בראשית מה"ן די"ב ע"א קג ב דקכ' ח ע"ד כי במה יחשב שם שם: תיקונים תי' כ"א דנ"ו ע"ב ואם הוא ירקא קי ג תי' ע' דקל"ד ע"ב שם: כסא מלך בפי' בתי' פ"א קי א:
שפת אמת למהר"י נ יניו בדקכ"ד ע"ג:
גזע ישי מע' א' אות א' קכד ד:
חיי אדם כלל ל"א אות י"א טוב ג:
שני אליהו מע' תי"ו אות יו"ד עז א:
שם שם תענית בשבת קז ג:
פחד יצחק מע' בי"ת ד"ך ע"ד נדון כזה סז ג מע' מ"ם דק"ם ע"ד ד"ה מי פירות קלז א:
שם דקנ"ו ע"ד ו א:
עתרת החיים סימן ל"א דר"ן ע"א חלום יעשה כפר"ה ר"ת תרנגול כ'פרה פ'דיון ר'חמנות ה'טבה עו וקו א:
השמטות ותיקונים מס' לב חיים ח"ב:
סימן ב' ד"א ע"ג בטומאת האדמה ועיין בס' נפתלי שבע רצון ס' תשא מה שהביא מס' חס"ל ועיין בס' מעשה אברהם סי' ד' ובא"ז ה"ד מור"ם סי' ב' ודוק:
סימן וי"ו ד"ב ע"ב דהיד מעוטפת בבגד משום ג"ע ועיין ירוש' בפ"ג דסוטה ובסה"ק חיים ושלום ח"ב ודוק:
סימן כ"ב דט"ו ע"ג ועיין בס' צ"ב דנק"ט ע"א:
סימן ג"ם דכ"ה רע"ג בהטוה"מ ועיין בספר מעשה אברהם סי' מ"ד: סימן מ"ה דכ"ה רע"ג ואם אל סידו תדרוש מגורי האר"י זיע"א דהיוצא השדה שנה שנה הנה ע"ג הזרעים והאילנות המצא ימצא כמה גלגולים וע"י הברכה והלימוד והקדיש זוכה על ידו להעלותן

ולאו מלתא זוטרתי היא זאת וא"כ נקיטינן כלשון הראשונים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והסמ"ג ואו"ח וטוש"ע דתפסו היוצא כל' הגמ' ועיין בס' ויגד יעקב דף י"ט ע"ב:

סימן ע' דג"ל ע"ג ועיין לקמן סימן קצ"ט:

סימן ק"ב דק"ן סוע"ב ועיין לקמן בסימן קכ"ד:

סימן ק"ד דנ"ט רע"ב ועיין לקמן סימן קפ"א:

סימן ק"ה ד"ס רע"ב ועיין לקמן סי' קנ"ח וסי' ר"ח:

סימן ק"י דס"א ע"ג ועיין לקמן סי' קי"ד דע"ב ע"ב ועוד בדקט"ז ע"א: סימן ק"מ דצ"ט ע"ב ועיין בס' חמ"י בפרק ג' בדברים האסורים מפני מראית העין יע"ש:

סימן קמ"ב ד"ק ע"ד ועיין לקמן דף קטו"ב ע"א:

סימן קפ"א דקכ"ב ע"ד ועמ"ש הרב משה ידבר סי' ב' יע"ש:

סימן רי"א דק"מ ע"ג שי' ל"א יש חיסור לשון וכצ"ל א"כ הה"נ שהותר בכפר לטלטלו מביתו. עד שער החצר דעי"ז מתוך שהותר שיעור זה הותר עד מקום שיש בו תחום הכפר ומשם והלאה וכו':

דזק"ן ע"א ועיין בס' יד שלמה דרוש א' לזכור דף כ"ג ע"א מה שפלפל בחכמה בזה יע"ש:

סימן רי"ג דקמ"ג ע"ב שי' כ"א סימן ק' צ"ל סי' ך':

ח'ננ'י ה' כי א ליך אקרא כל היו'ם:

פ'לאות עדותיך על כן נצרתם נפשי:

ת"ו ש"ל ב"ע: